

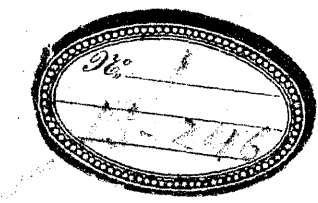
~~157~~

807

27a3-17

POSTAGE PAID
CANADA
NO. 016
246

0
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60

157

el Colegio de la Compañía de San Juan. 155
R-5922

SEBASTIANI
CORRADI COMMEN
TARIUS, IN QVO

*M. T. Ciceronis de Claris Oratoribus
liber, qui dicitur Brutus, & loci pene
innumerales quam aliorum
scriptorum, tum Ciceronis
ipsius explicantur.*

Florentiæ apud Laurentium Torrentinum Ducalem
Typographum M D L I I. Cum Privilegio.

SEBASTIANVS

CORRADVS SEBASTIA

NO PIGHINO SIPON

TINO PONT.

S. P. D.

NEMO plures vnquam causas habuit, cur alterum diligeret, quam ego, cur te non amem solum, sed etiam planè colam: quas, non faciã, vt omnes enumerem, ne videar ambitiosus: illam quæ publica sit, etiam si velim, tacere non possim: quòd videam te sic ab omnibus, quasi cestum Veneris habeas, amari, vt ego ne homo quidem possim, aut debeam vocari, nisi, quem diligant omnes, quamuis ei nihil debeant, ego, qui tantum debeo, quam maxime possim, semper obseruem. Id ego vero sic facio, vt in eo nemini concedam: quippe qui sciam, te tibi non Veneris cingulo, sed Palladis auxilio non omnium modo benevolentiam, sed honores etiam maximos, in quibus summa cum laude versaris, comparasse. Id ego iam tum, quum tu te Romam cõtulisti, quòd qualis esses, optime nossẽm, poëtæ summi versibus ita prædixi: Mirabar quid mœsta Deos Amarylli vocares: cui pendere sua pateris in arbore poma. Tityrus hinc aberat: ipsæ te Tityre pinus, Ipsi te fontes, ipsa hæc arbuſta vocabant. Tu vero sic ea, quæ tibi quasi reseruata fuerant, gustasti, vt verè, quemadmodum Themistocles, & Cicero, gloriari possis, te magnorum laborum tuorum, multarumque vigiliarum fructum maximum cepisse. Nam Romæ ius ita dixisti, vt omnes te Romani ciues vt hominem diuinum de cœlo delapsum esse Romam putarent: ac, quod nunquam antea factum fuerat, vt is ma-

EPISTOLA

gistratus iterum tibi non annuus modo, sed perpetuus etiam daretur, optarent, & à summo Pontifice, qui nihil vnquam miratus est magis, etiam postularent. Verum ille vir prudentissimus arbitratus Perusinos, qui tunc inter se dissidebant, opera viri talis indigere, eò temisit: vbi quid egeris, non est necesse dicere; quum satis constet, à Perusinis Pontificem, missis legatis, rogatum fuisse, vt eam tibi prouinciam prorogaret. Ille vero, qui de tua virtute iam grauisima iudicia, & testimonia haberet, æquum non putauit esse vt homines pauci, vt Perusini, potius, quàm ipse, & omnes Christiani tali virtute fruerentur. Itaque te Romam quum reuocasset, non ita multo post primum cameræ, vt appellant, auditori Ioanni Baptistæ Cicadæ viro prudentissimo vicarium dedit: deinde, quum tu in eo munere opiniones omnium superasses, in collegium iudicum vt vocant, rotæ, ipsis omnibus expetentibus, cooptandum curauit. Tum vero in eo quasi orbis terrarum theatro plane, qualis esses, ostendisti. Sic enim te gessisti, vt, quamuis locus ille semper honestissimus fuerit, tum tamen illud vere dici posset, quod Epaminondas vsurpauit: vir ostendit magistratum: & illud item, quod Zeuxis pictor olim scripsit: Inuisurum aliquem facilius, quàm imitaturum. Ne longum faciam, tacebo, quàm iustè, sapienterque res omnes & disceptaris, & iudicaris: & illud, quo properat animus, dicam, te vnum ex omnibus collegis à Paulo III. Pont. Max. viro prudentissimo de consilii sententia dignum esse iudicatum, quem Tridentum mitteret, vt cum Ioanne Mario Montio, Marcello Ceruino, & Reginaldo Polo Cardinalibus amplissimis, & legatis sapientissimis concilii curam sustineres. Quod quidem negotium quàm prudenter gesseris, nihil attinet dicere, quum & publica monumenta testentur, & tu prudentiæ tuæ & laboris illum fructum tuleris, vt quò vix initiatus sacris eras profectus, inde vel Episcopus reuertereris. Quo tempore meis id oculis vidi: quòd si quis retulisset, fortasse non credidissem: te sic à

Ioanne

NVNCPATORIA.

Ioanne Morono Cardinali, & Bononiæ legato, & à Camillo Mentuato viris, quos ego nec nimis valde vnquam, nec nimis sæpe laudauero, excipi, sic à Bononien sibus omnibus deduci, & laudari, vt ego non solum mirarer, sed tacitus etiam & mihi, quasi Philippus Alexandro, gauderem, quòd his temporibus natus, & tantum patronum nactus essem: & patriæ nostræ, quæ virum talem genuisset, & huic ætati, quæ videret, & frueretur maiorem in modum gratularer. Quum vero disputaretur, iurene concilium Bononiam translatum videretur, tu vel in primis de communi patrum sententia Romanam es missus, vt ea de re Pontificem doceres: qui rem quum intellexisset, vt idem tu velut omnium peritissimus Imperatorem doceres, ad eum te cum omnium hominum moderatissimo Alouisio Lippomano Veronensi Episcopo legauit: quòd vos tales esse cognosceret quales Imperator ipse cupiebat: qui quum Germaniæ nationes eas, quæ à religione declinare videbantur, ad officium, sanitatemque reducere vehementer optaret, magni interesse Reip. Christianæ iudicaret, eò duos viros etiam Cardinales doctrina, moribus, & auctoritate præditos mitti, qui, quæ religionis essent, rite curarent. Quumque Pontifex de te primo quoque tempore ornando cogitaret, decessit: cui quum Iulius III. successisset vir sapientissimus, & te nō minus, quàm Paulus ipse, vel plus etiam diligeret, in Urbem te reuocatum Siphontinum Pontificem, vel, vt hodie vocant, Archiepiscopum in suum locum creauit: nec ita multo post ipse quoque, quasi Paulum superiorem Pontificem imitatus, te laudibus, auctoritate, decretis, & præmiis maioribus ornatum, & solum ad eundem Augustum Augustam misit: vbi, quòd audimus, & vt qui maxime, gaudeamus, ex sententia omnia tibi successerunt. Nuper vero Pontifex idem te, & eundem Alouisium Lippomanum maximis inter vos vinculis doctrinæ, morum, beneuolentiæ, & pietatis Christianæ coniunctos cum Marcello Crescentio Cardinale, & legato Concilio Tridenti-

no præfecit: qui gradus, quoniam ad rem omnium maximam pertinet, amplissimus merito, ac iure debet iudicari. Deus igitur Opt. Max. cætera, quæ speramus, fortunet. Nos interea, qui & ea, quæ diximus, & multo plura, quæ norunt omnes, admiramur: & ea, quæ nos ut penè domestici cognoscimus, & pauci præterea (maius enim bonus esse, quam videri) sciunt, obstupescimus, nullum finem facimus de te cogitandi. Atque utinam quidem, quemadmodum de te semper fere cogitamus, ita scriptis efficere possimus, ut id ipsum etiam semper extaret. Sed quoniam fieri nullo modo potest, ut quantum de te mente concepimus, quantumque te colimus, tantum scriptis exprimatur, tibi, qui nos intus, & in cute, quod aiunt, iam pridem nosti, ut Timanthes Agamemnonis dolorem, sic nos amorem, & obseruantiam erga te nostram æstimandam relinquemus, hoc tantum commentario, quem tibi dono mittimus, ut nunc est, testati: quem tu, ut spero, libenter accipies: quod & Ciceronis Bruto, quem sumus interpretati, tu valde delectaris, & is ab eo proficiscitur, qui tuus gentilis, condiscipulus, ciuis & sit & appelletur: quem tu semper tanti fecisti, ut ab eo potius, quam vel à fratre, vel à propinquis, sororem foeminam lectissimam, Iohanni Paulo Corradino viro modestissimo volueris collocari. Accipe igitur, quod tibi nunc dare possumus, & puta, te, & ea, quæ tua causa cupimus, magna cum spe iam nunc ab omnibus quidem tuis amicis, sed in primis tamen à Iulio Boiardo illustri viro & principe, ab Hieronymo Craffo equite nobilissimo, cæterisque Craffis omnibus tui, ut qui maximè, studiosis, à Iulio Scarlatino & Galeoto Bosio Iurisconsultis clarissimis, à Francisco Bologneto viro optimo, & homine doctissimo, ab Innocentio Ringherio viro eruditissimo, & à nobis, qui te vel absentem tamen in oculis semper ferimus, expectari. Vale. Calend. Iun. M D L I. Bononia.

CORRADVS LECTORI S.

VVM Iouita Rapicius uir optimus, et homo doctissimus Quæsturam nostram ne adhuc quidem descriptam legisset, nos, ut de personis Ciceronianis librum scriberemus, hortatus est, id onus nostrum prorsus esse testatus. Nos uero, quamuis onus illud multo grauius esse duceremus, quam quod ipsi ferre possimus, quia tamen talium virorum cohortationes oracula semper esse putauimus, in nobis aliquid illum videre, quod ipsi non uideremus, arbitrati, iam tum viro prudentissimo parere constituimus, præsertim quum certo sciremus, eum, qui diligenter id fecisset, multo plus utilitatis, quam qui personas Horatianas olim collegerunt, studiosis hominibus allaturum. Nam si maiores nostri eos, qui personas poëtae nec summi, nec multas, nec admodum illustres, quæ tamen adhuc multis essent nota descripserunt, multum profuisse putauerunt, quantum nos eum, qui personas historici, philosophi, & certe summi oratoris innumerabiles, & olim quidem illustres admodum, sed nunc maiorem partem propter rerum ignoracionem obscuras, rursus illustret scriptis, profuturum putare debemus? Nos certe, si quis unquam fuerit, qui possit id ipsum præstare, contendere non dubitabimus, eum plus nostris studiis, quam reliquos omnes interpretes, profuisse. Interpretes enim, si quid occurrat historici, solent, quod lippis, & consoribus est notum, & à re sapius alienum, referre: is nihil, nisi quod reconditum sit, & ad rem maxime pertineat, edendum curabit. Illi, si M. Cato, M. Piso, L. Torquatus, L. Lucullus aliquid apud Ciceronem de Philosophia disputabunt, multa quidem congerent, sed ita confundent, ut ea nec caput, nec pedes habere videantur: is uero, cur Cato, Piso, Torquatus, Lucullus potius, quam Varro, Cotta, Balbus, Triarius, & cur eo modo potius, quam alio loquantur, quam planissime fieri poterit, explicabit. Illi, si Ciceronis orationem pro T. Annio Milone, ut eam, quæ sit omnium nobilissima, potissimum ponamus, interpretari uolent, res quidem, quæ in oratore debeant esse, partes orationis, & artis quædam præcepta, sed quæ trita sint, & è libris nullo negotio peti possint, confuse describent: is autem, qui sciet, quibusdam placuisse, ita defendi crimen, interfici Clodium pro repub. fuisse, cur aliam rationem Cicero sit secutus, & rem multo aliter, ac ceteri solerent oratores, disposuerit, accurate de

PRAEFATIO

monstrabit, & simul in exordio verène Cicero timuerit, an timere finxerit, item verumne, an falsum narrarit, ostendet, unde multa discuntur artis praecepta, quae nusquam in libris Rhetoricis reperiri posse videntur. Illi solent quidem, quod ad elocutionem maxime pertineat, interpretationem verborum profiteri, sed nihil est, quod minus exequantur: is, etiamsi ne hoc quidem profiteatur, dum tamen res ipsas uolet indagare, vel aliud agens, quae sit verborum vis, & natura, declarabit. Quid multa? is in Ciceronis operibus, quicquid ad historiam, quicquid ad Philosophiam, quicquid ad artem dicendi pertinet, ita nobis, si modo studij tantum, quantum requiritur, in eam rem conferre uolet, explanabit, nihil ut amplius desiderare possimus. Atque utinam quidem vir aliquando tandem talis existat, qualem vel ante descripsimus, vel certe iam pridem cogitatione sumus, & mente complexi. Sed, quoniam, quod ne speramus quidem, videmur optare, nos, quod in nobis fuit, id, operam dedimus, ut prestaremus, pro virili parte conati, quod uellemus, adumbrare. Nec dubitamus tamen, quin multum profecisse iudicemur: qui, praeterquam quod in Ciceronis epistolis omnibus ferè, & Valerij Maximi libris illustrandis id nuper interpretandi genus, quod maxime laudatur, attulimus, ea nunc afferamus, quae doctis omnibus nos probaturos esse speremus. Nam, quum de personis Ciceronianis, ut diximus, aliquid iam pridem scribere constituissimus, & inspicere rei tantae difficultatis exitum, quam principium inueniri posse, ueriti, ne tantum labyrinthum semel ingressi, nunquam postea possemus exire, Ciceronis Brutum, tanquam Thesi filium, nobis ad sequendum proposuimus, quod uideremus in eum librum, tanquam in equum Troianum, quum Gracos, tum Latinos oratores à Cicerone ita fuisse congestos, ut, qui bene norit illos, omnes penè Ciceronianas personas cognosse uideri possit. Ut uero bene cognosci possint, nos quoque in hunc nostrum commentarium, in quo Brutum ipsum sumus interpretati, congestimus, quicquid ad eam rem putauimus pertinere. Scriptores enim tam Gracos, quam Latinos, qui de rebus hisce scripserunt, omnes peruolauimus, ut, si quid esset, quod ad eam rem attineret, colligeremus, idque dum faceremus, saepe multa male uel à librarijs descripta, uel ab autoribus ipsis certe scripta, correximus, uel interpretati sumus: ipsius uero Ciceronis libros omnes ita diligenter legimus, & in his ita curiose locum cum loco, rem cum re, tempus cum tempore, personam cum persona contulimus, ita pugnantia, uel dubia, uel contraria sustulimus, ita denique res omnes sumus persecuti, ut penè dicere audeamus, nihil, quod ad hasce Brutii potissimum personas attineat, esse relictum, de quo magnopere dubitare possimus. Quin ueremur interdum, ne quis dicat, nos manum de tabula, quod aiunt, tollere nesciuisse, cui tamen ita nos respondemus, nos adhuc huius diligentiae non poenitere: quam neque nobis obesse, & alijs prodesse cognoscimus: praesertim quum tales nos esse profiteamur, ut, etiamsi nobis obsit, & alijs prosit, nihilominus ea simus usuri. Labo-

res

PRAEFATIO

res igitur, quos sanè magnos sustinimus, & iacturam temporis, quam magnam fecimus, hac communi utilitate, quam nos putamus non paruam fore, compensamus. Et sanè quidem nos ita semper utilitati communi studuimus, ut, ea contenti, quum res alias, tum uero uel in primis quorundam calumnias neglexerimus: qui soleant eos, qui res huiusmodi paulo diligentius perscrutantur, accusare: quasi uero conuicerint, eas aut hodie nihil prodesse, aut à magnis uiris olim sprete fuisse: quum satis appareat contra, nihil esse, quod studiosis hominibus magis prosit: nihil, in quod magni uiri plus studij uideantur contulisse. Id ipsi profecto pluribus ostendamus, nisi res ipsa per se loquatur, & constet, Varro, Cicero, Asconium, Suetonium, Plinium, Tacitum, Plutarchum, Gellium, Macrobius, & alios, quos mittimus, in hoc genere studij diligenter esse uersatos. Iam uero nos, qui literas hasce profiteamur, quid aliud hodie scribamus? aliquod, opinor, poema: sanè uero, ut quum semel ne totum quidem lectum fuerit, uinctum mittatur Iberdam. Epistolas, dicit aliquis, aut orationes scriberes: remp. scilicet Platonis, quae nunquam fuit, aut patres conscriptos, & Quirites Romanos, qui nulli sunt hodie, fingemus, ut quas epistolas, aut orationes scripserimus, eas de grauissimis rebus scripserisse uideamur. Nos uero non ita sumus stulti, ut uel ea, quae nusquam sunt, fingere uelimus, uel id sequi, quod assequi non speremus, uel eos, qui de nugis epistolas, & orationes conscribunt, imitari, ne forte nos quoque cum caeteris à Lazaro nostro uere Bono amico uero summo rideamur, quum facile probat, post Cicero, nihil, quod ferri possit, in hoc genere scriptum fuisse. At historiae nos dare poteramus: nos uero dare poteramus, & id multo libentius etiam fecissemus, quod & hac aetate res magna gesta sunt, & nos in primis eo studio delectamur: sed ueriti sumus, ne quum lex historiae prima sit, ne quid falsi dicere audeat, deinde ne quid ueri non audeat, nos, qui ueritatis, ut qui maxime, sumus studiosi, quod neque rebus gerendis interfuissemus, neque uolumus offendere quenquam, interdum mentiri cogeremur. Itaque genus hoc scribendi, & interpretandi, in quo cum laude uersari posse uideremur, penè solum nobis relinquebatur: quod, quum ex historia etiam magna ex parte proficisci uideremus, ita nos arripuimus, ut ne minima quidem nos interdum referre puduerit, ut uel ueras lectiones, uel errores aliorum, uel tale quid indicaremus. Omnia tamen nec potuimus, nec uolumus consuetari, quod hoc sit arrogantis polliceri, illud iam non hominis, sed Dei prestare. Illud certe quidem nos praestitimus, ut, quum res tam ueteres, tamque longe à memoria nostra remotas reperamus, nihil penè tamen dicamus, cuius aut orem tibi statim non laudemus ita, ut frequenter eius uerba tibi considerata proponamus, ea sic nostris adiungentes, ut ne stylus quidem ipse, quod in huiusmodi tamen commentarijs neque fieri potest, neque quaeri solet, ullo modo possit extare. Neque tamen omnia nos suo semper ordine retulimus, quod sciebamus, nec historiam perpetuam nos scribere, & quum tam multa ex tam

PRAEFATIO

multis scriptoribus colligeremus, illud infiniti laboris futurum fuisse, nec valde profuturum. Sit igitur satis, omnia penè, quae in hac re requirantur, in hoc commentario, siue ordine, siue praepostere dicantur, inueniri. Quod si quid forte desideretur, te frequenter ad ipsos scriptores, unde petere possis, reuocamus: quorum libros, & capita numeris scriptis saepius, quam notis appellamus, ne & tu multum labores, & numeri similiter atque in alijs libris factum videmus, à librarijs confundantur. Sin cui contrà videbimur multo plura saepe, quam res postulet, congestisse, aut interdum bis eandem rem retulisse, meminerit ille, ut his scriptis potissimum Brutus explicetur, aliorum tamen etiam librorum rationem haberi: & eandem rem saepe duabus personis, vel pluribus etiam conuenire. Nos certe, quod in poemate, historia, oratione, ceterisque scriptationibus etiam commendatur, id in commentario non magis arbitrati sumus aliquando posse reprehendi, quam si quid paulo planius, & apertius explicetur, quamuis hoc etiam reprehendi sentiamus: quod non desint homines, si modo sunt homines, qui moleste ferant, res istas, quasi veterum fastos, efferrè, quibus enunciatis, uiri docti contemnantur: quum quae prius ipsi vix intelligebant, ea nunc homines indoctissimi, velut epistolas ad Atticum scriptas, etiam publice non dubitent interpretari. Nos vero contrà gaudemus, quod semper nobis propositum fuit, nos, si modo id consecuti sumus, videri aliquibus, siue docti, siue indocti sint illi, profuisse. Nec contemni doctos existimamus, quod nos ex tam multis quaedam declaremus, quae soli scire viderentur: quasi vero non et haec illi multo melius intelligant, & multo plura sciant, quae nunquam vulgus imperitum neque nostris, neque aliorum scriptis asequetur. Verum, quoniam difficile, ne dicam aduocatus esset, omnibus, qui dicere volent aliquid, respondere, illud tibi lector affirmamus, sancteque iuramus, nos, quod officium sit boni uiri, nemini nocere, & omnibus, quibus, possemus, prodesse voluisse: quorum nos alterum certe praestitimus, nemini ut noceremus: alterum vero an simus asecuti, ipse iudicabis. Uolumus enim te nunc omnium, quae in hoc commentario scripsimus, esse iudicem: quamuis ipse scire possit, ut Herodotum historias, & Aetionem pietas nuptias Olympiae, sic nos ea treis annos totidem penè verbis, quot edita sunt, in hoc nobilissimo Gymnasio Bononiensi exposuisse, deinde duos annos, Apellis exemplo, quid de his homines iudicarent, expectasse, donec ita iudicarent omnes, quicumque nos audiebant, aut literas sciebant, ut ipsi nec possumus, nec velimus ad alios iudices appellare: praesertim quum & secundum nos sit iudicatum, & nos putemus in hac repub. quam quadraginta uiri genere, honore, existimatione principes ciuitatis administrant: quam Ioannes Moronus, & Ioannes Marius Montius; qui nunc est summus Pontifex Cardinales amplissimi, & legati sapientissimi, ac Camillus Mentuatus, & Ioannes Angelus Medices, qui nunc est Cardinalis, Prolegati prudentissimi superioribus annis, quibus ea nos iudicanda proposuimus, reuerunt: quam

nunc

PRAEFATIO

nunc Marcellus Crescentius Cardinalis nobilissimus, et legatus ornatissimus, ac Hieronymus Saulius prolegatus vir optimus, & ut paucis dicam, alter Aristides, gubernant, nihil omnino male nec potuisse, nec posse iudicari. Tu tamen quum alia, tum vel in primis illa iudicabis, an sit danda nobis uenia: qui uerbis interdum singulis interpretandis res ipsas referamus: interdum res ipsas omnes in unum locum congeramus: qui saepius usum, quam veterum monumenta, & lapides in scribendis uerbis sequamur, nec magnopere curemus, siue Caelius, Sextius, Cepio, siue Caelius, Sextius, Cepio, ut alia mittamus, scribatur: qui sic interpretemur, ut ferè semper uerba nostra personis loquentibus accomodemus, qui tempora sic digeramus, ut non magni referre putemus, si menses aliquot, vel annus etiam saepe vel addatur, vel relinquatur, praesertim quum de numero annorum Paulus Orosius, alyque scriptores ita dissentiant, ut interdum vix certus numerus colligi posse videatur. Haec omnia si tu probabis, & nos amabis, honores propemodum diuinos existimabimus nos esse consecutos. Vale. III. Non. Iun.

M D L I. Bononia.

SEBASTIANI

CORRADI COM-

MENTARIUS,

IN QVO

M. T. CICERONIS DE CLARIS

ORATORIBVS LIBER, QVI

DICITVR BRVTVS,

EXPLICATVR.

Aivs Curio, vt scriptum est apud Cicero-
nem, quum Transpadanorū causam æquam
esse diceret, semper tamen addebat: vincat
utilitas: quod eam semper spectandam pu-
taret: quam nos item doctōri publico pro-
positam esse debere, & non ita multo ante
in hoc ipso loco diximus, & nunc, vt quum
maximè, diximus, atque adeo contendimus,
& si quis aliter sentiat, eum nihil sentire
prorsus affirmamus. Nos certe iam tum,
quum primum coepimus publice docere, sic
eam nobis proposuimus, vt ne transuersum
quidem vnguem, quod aiunt, ab ea, quoad
eius fieri potest, discedamus. Quare nos,
quum sciremus ei, qui literas hasce, vt vocant, humaniores profiteatur, in
oratoribus, & poëtis ferè semper esse versandum: anno superiore M. T. Ci-
ceronis pro T. Annio Milone orationem, in qua Rhetorica velut in tabula
picta spectari posset: & Q. Horatii Poëticam, in qua ipsius artis præcepta
multa tradantur, interpretandas suscepimus: hoc anno vero multo aliter fa-
ciendum putauimus: quippe qui, quum videremus rerum omnium esse vi-
cissitudinem, eadem nos in nostro munere vti voluimus, & oratoris librum,
in quo discendi præcepta, si non prorsus omnia, at plurima certe traderentur:
& rursus poëtæ carmen, in quo multa poëticæ præcepta spectarentur, afferre:
præsertim quum iam pridem nobis constaret, nullum neque huius poëtæ, qui
poëtarum ingeniosissimus, neque illius oratoris, qui princeps oratorum vo-
cetur, afferri librum posse, qui non maximè vobis esset placiturus: vt ii certè
placebunt, in quibus non ea modo, quæ diximus, sed fabulæ etiam poëticæ
penè omnes, & historiæ Romanæ penè omnes explicentur. Historiæ porrò
finis utilitas à Luciano vocatur, vt iam vix fieri possit, quum utilitas, vt no-
bis est propositum, ex hisce libris consequatur: præsertim si nobis, vt soletis,
operam dare voletis, dum libros hosce, quorum alter Brutus, alter Fastorum
appellatur, quàm diligentissime fieri potest, explicamus. Atque in Bruto
quidem Ciceroni, vt nunc Fastos mittamus, & ad nostrum munus ordine,

quo decet, accedamus, propositum fuit, non solum Bruto ipsi, & Attico, quod de oratoribus quærebant, exponere, sed Romanis etiam omnibus, & præsertim antiquitatis, & dicendi studiose prodesse. Nam quum præceptis oratorem in tribus de Oratore libris informasset, eum ut quasi populo exhiberet, hoc libro exemplis profus exprimendum putavit. Itaque oratorum penè omnium, qui vel Athenis, vel Romæ floruisent, vitia & virtutes collegit, ut Romani adolescentes illa vitare, & has imitari possent. Neque tamen hæc ipsa quum facit, dicendi præcepta, quæ sint necessaria, prætermittit, sed & illa breuiter complectitur, & oratorum præsertim Romanorum vitas ita describit, ut qui paulo accuratius hunc librum legat, is omnem penè Romanam historiam cognoscat. Quod si per se historia tantum habet utilitatis, quantum omnes testantur, & nos in epistola quadam scripsimus, quid utilitatis in eo libro putes fore, qui non quamlibet historiam, sed Romanam, nec cuiuslibet artis, sed eloquentiæ præcepta complectatur: qui sit non à quouis homine, sed ab eo, qui & eloquentiæ princeps, & historiæ peritissimus fuisse dicatur, conscriptus? Neque tamen ille vtrunque, sed per dialogum est scriptus: quæ res non utilitatem modo, sed delectationem etiam, & quidem maximam legentibus afferre solet, præsertim si decorum, grauitatem, urbanitatem, leporem, & venustatem contineat: quæ quidem omnia vel Cicero, vel præterea nullus apud Latinos est consecutus. Nam Platonem quasi quendam Deum Philosophorum, ut vocat ipse, sic est imitatus, ut illum profus expresserit, & quidem semper, sed potissimum tamen, quum iam natu grandis esset, ut tunc erat, quum librum hunc ipsum composuit, quum belli Africi, & Hispaniensis tempore, certe Casare Dictatore in otium se contulisset. Hunc igitur librum, quum post libros de Rep. nihil edidisset, ab Attico & Bruto rogatus scripsit, & post tres de Oratore libros quasi quartum, ut ipse testatus est, collocauit, Atq. Platonem, qui suos dialogos duobus nominibus ornauit, imitatus, LIBRUM DE CLARIS ORATORIBVS, QUI BRVTVS DICITVR, inscripsit, quod oratores penè omnes præsertim Latinos, ut Bruto more gereret, connumerauit. Huius argumentum breuiter ita colligitur. T. Pomponius Atticus, & M. Iunius Brutus ad M. T. Ciceronem, quum is in ambularet in xyfio, & esset otiosus domi, veniunt, eumque rogant, ut sibi sermonem de oratoribus in Tusculano inchoatum exponat. Ille vero rem paulo altius repetit, & Græcos oratores primum numerat, quibuscum deinde Latinos ita per sua tempora coniungit, ut continuatam seriem vsque ad suam ætatem perducatur: ut tum videre poterimus, quum eò venerimus, vbi nobis hæc omnia pluribus erunt explicanda: quod nos ita facturos speramus, atque adeo pollicemur, ut si minus doctrinam, studium certe diligentiamque nostram probaturi sitis: quæ non modo vobis in hoc ipso libro, sed in omnibus etiam Ciceronis, & multis aliorum operibus sit profutura. Quippe quum librum hunc ipsum nemo bene possit interpretari, quin eodem tempore innumera-biles Ciceronis, & aliorum scriptorum locos, in quibus de rebus hisce, & hominibus mentio fiat, interpretetur. Quæ quidem res erit laboris, & difficultatis plena: sed nos omnes neruos contendemus, ut præstemus, quod aliàs sæpe polliciti sumus: nullum fore laborem neque tam magnum, neque tam grauem, qui nos ab utilitate vestra possit auocare. Itaque quicquid erit laboris in præceptis explicandis, in historiis perquirendis, in temporibus conferendis, & in reliquis rebus persequendis, libenter, & vltro perferemus: nec quod nostri quidem muneris, sed graue tamen omnibus, & molestum videri solet, librum, vbi fuerit opus, emendare recusabimus, quamuis illum multis in locis sciamus esse mendosum; quod quum multos annos inter murorum

ruinas

ruinas apud Laudem Pompeiam latuisset, à Gerardo Landriano maiorum nostrorum memoria vix tandem repertus, à Blondo Forliuensi non ita bene propter literarum vetustatem describi potuit, ut non multa menda resederint: quæ nos ut tollamus, pedibus ac manibus, ut dicitur, conabimur: nec in ea re nos imitari pigebit quum Ptolemæum Aegypti regem, qui ab Atheniensibus tantopere contendit, ut Sophoclis, & Euripidis opera sibi quam emendatissima mitterent: tum Aratum, Aristarchum, Aristophanem, Appionem, Nicanorem, Varronem, Probum, Seruium, & reliquos, qui omne penè suum studium in eam rem videntur contulisse. Neque vero parum laudis in ea re patres nostri sunt assecuti, sed plus tamen hodie Bembus, Vbalinus, Egnatius, Pierius, Alciatus, Victorius, Lilius, & Manutius meus assequuntur: quorum doctrinam, & mores ut semper admirati sumus, ita nunc vestigialibenter, & vltro persequemur: sed ad rem iam nunc accedamus.

M. T. CICERONIS DE CLARIS
ORATORIBVS LIBER,
QUI DICITVR
BRVTVS.

Quum eò venerimus, & eò mihi de Q. Hortensii morte esset allatum, opinione omnium maiorem animo cepi dolorem. Nam & amico amisso, cum consuetudine iucunda, tum multorum officiorum coniunctione me priuatum videbam, & interitu talis auguris dignitatem nostri collegii diminutam dolebam: qua in cogitatione & cooptatum me ab eo in collegium recordabar, in quo iuratus iudicium dignitatis meæ fecerat: & inauguratum ab eodem, ex quo augurum institutis in parentis eum loco colere debebam. Augebat etiam molestiam quod magna sapientium ciuium bonorumque penuria, vir egregius, coniunctissimusque mecum consiliorum omnium societate, alienissimo Reip. tempore extinctus, & auctoritatis & prudentiæ suæ triste nobis desiderium reliquerat. Dolebamque quod non, ut plerique putabant, aduersarium, aut obrectatorem laudum mearum, sed socium potius & consortem gloriosi laboris amiseram.

M. T. CICERONIS, de quo melius est filere, quàm pauca loqui, ut de Carthagine dixit Sallustius, præsertim quum liber hic eius vitam penè totam complectatur. CLARIS ORATORIBVS, illustribus. Nam videas claros, & illustres eos potissimum vocari, qui liberales artes colant, ut à Cicerone clari oratores, et à Suetonio illustres Grammatici vocantur: qui tamen obscuro maiorem partem fuissent, nisi scriptis illorum fuissent illustrati. Vnde facile apparet, nos, ut multum scriptoribus omnibus debeamus, illis tamen multo plus debere, qui libros de vitis hominum conscripserunt: quibus & illis ad immortali-

tatem, & nobis ad vitæ institutionem profuerunt. LIBER, hinc cognoscimus eos deceptos fuisse, qui tres libros esse dixerunt, quos Diuus etiam Hieronymus confutauit. liber etiam dicitur oratio, vt ostendit Cicero, qui Verrinas actiones, & orationes in Catilinam libros vocat: quem Cornelius Tacitus, Diomedes, Iulius Rufinianus, & alii sunt imitati.

QVI DICITVR BRVTVS, Platonem vt diximus, imitatur, *ὅς διπλαστὴν χρεῖαν ταῖς ἐπιγραφαῖς ἐκάστων τῶν βιβλίων, τῆ μὲν, ἀπὸ τῆς ὀνόματος, τῆ δὲ, ἀπὸ τῆς πράξεως.* vt ait Laertius in Platone: & Plato quidē nomē rei προῖον, *ἢ φράσιν ἢ ὀνόματι* sed hic Cicero rem nomini proposituit, vt orator, qui vellet orationē crescere, & ita terminari, vt librū volebat appellari, vt appellatus est, lib. secund. de Diuinat. vt philosophus vero ipse quoque nomen rei proposituit, vt Cato, vel de senectute: Lælius, vel de amicitia. Brutus autem dicitur, vel quod hic liber Bruto sit inscriptus, & nomē eius ita proferat: vt quamuis ad eundem Orator, τὰ πρόλογα, libri de Finibus bonorum, & malorum, Tusculanæ quaestiones, libri de natura Deorum, & epistola multæ sint à Cicerone missæ, solus tamē ἐκ τῶν προλόγων, in eius nomine apparuisse, recte dici posse videatur. Vel Brutus dicitur, quod Brutus primas post Ciceronem ipsum quasi partes agat in hoc libro, qui rogatu ipsius sit confectus. Et sanè libri, & id genus monumenta frequenter à personis, quæ sæpius loquantur, vel primas agant partes, inscribi solent, vt Lælius, & Amphitruo: vel à re, quæ scribitur, aut sæpe nominatur, vt de amicitia, Rudens: vel à loco, in quo res facta dicatur, aut de quo frequens mentio fiat, vt Tusculanæ quaestiones, Andria. Hic est porro M. Iunius Brutus, cuius vitam Plutarchus satis diligenter est persecutus. Illud hoc loco libuit addere, consuetudinem libros duobus nominibus inscribendi fortasse ab Homero profectam, apud quem pars libri secūdi Iliados inscribitur, *κατὰ λόγον νεῦλον, ἢ τοὶ κοιωτία.* QVVM, proœmium est quasi *ἀμνημονικὸν*, certe *παθητικόν*, in quo dum de Q. Hortensii interitu narrat, ita dolet, vt se virum bonum esse ostendat, & ita benivolentiam à se captet primo, deinde à maleuolis, qui multo aliter existimarent. Dum vero laudat Hortensium vt summum oratorem, tacite rem suam agit, CILICIA, & si non ita multis ante annis eam P. Clodius Tribunus pl. ad Prætorē extra ordinem transtulerat Oratione pro domo: qui quidem Prætor, vt puto, T. Ampius, vel T. Appius dicebatur: cui P. Lentulus Procos. successit, Epistola secunda lib. primi Fam. P. Lentulo Ap. Claudius, Epist. octaua lib. primi Fam. Ap. vero Claudio Cicero, Epi. secunda libri tertii Fam. & quidem, quum prouincias, vt suo loco dicitur, semper antea neglexisset, post iniuriam acceptam, quum Augur etiam fieri voluisset, M. Marcello, & Ser. Sulpicio Cofs. successit, & ea gessit, quibus apud Isum Imperator appellatus, decretis iam supplicationibus, triumphaturus erat nisi bellum ciuile impedisset. Inter turbas enim senatus ei tamen frequens triumphum flagitauit, vt ad Tironem ipsemet scripsit, & nos infra pluribus referemus. Cilices, & Isauros, qui se piratis, & prædonibus maritimis iunxerant, Seruilius Procons. ad prædonum bellum missus, subegit, & viam per Taurum montem primus instituit: isque de Cilicibus, & Isauris triumphauit, atque Isauricus est appellatus, vt Rufus, & Orosius testantur: etsi Paterculus à Numidico Ciliciam prouinciam factam nescio quo pacto videtur affirmare. Cilicia dicta fuit à Cilice Phœnicis filio, Solinus cap. quinquagesimo primo: vel à Cilice Phœnice Agenoris filio, Herodotus lib. septimo: ea nunc ab his, qui res Turcarum scribunt, Caramania vocatur: cuius incolæ semper apud veteres male audierunt, quod & mendaces essent ita, vt proverbio notarentur: & sic item fraudulentis, vt in proverbio inter

tria pessima cappa numerarentur. Quin Theopompus eadem per violentiam editam *κίλικισμὸν* vocauit. Ab his Cilicibus inuentæ vestes dicuntur, quæ Cilicia vel ob id appellari solent, quibus veteres in castris, & nauibus ad pellendum frigus, sed maiores nostri ad affligendum corpus utebantur. DECEDENS, ad III. Cal. Sext. Epist. tertia lib. sexti ad Attic. quum iam C. Cælium Questorem prouinciæ præfecissem, Epist. sexta lib. sexti Ad Att. atque ita nec dies triginta, qui ad decedendum lege Cornelia constituti erant, Ep. sexta lib. tertii Fam. nec in prima prouincia, vt consuetudo erat Epist. vigesima secunda lib. duodecimi. ad Attic. successorem, qui nullus est datus, expectassem. Atq. hoc verbo Cicero ferè semper vitur, quum de discessu ex aliqua prouincia loquitur, vt omnino Epist. sexta lib. tertii Fam. legendum sit: decedendum, non autem succedendum, vt in multis libris male legitur. RHODVM, urbem, & insulam, de cuius laudibus Pindarus, Strabo, Plinius, Lilius, & alii scriptores tam multa dixerunt, vt, si quid hoc loco nos dicere velimus, actum, quod aiunt, agere videri possimus: ne tamē nihil dicamus, illud contendimus, ab Horatio clarum dici, vel quod in ea nunquam, vt ait Plinius, tanta nubila obducatur, vt non aliqua hora Sol cernatur: vel quod clara, nobilis, & illustis fuit libertate, re maritima, Romanorum amicitia, rebus gestis, pictura, & artibus etiam liberalibus, quas ibi magni viri sunt professi, & in his Porsidonium, & Molo, cui Cicero, & Cæsar operam dederunt, vt infra dicemus. Rhodum porro dictam à Rhodonympha, quam Apollo amauit, quidam volunt: alii à rosa, quam Cræci *ῥόδον* vocant, vel quod locus ille pulchras ferat rosas: vel quod, dum vrbs ædificaretur, ibi inuenta sit rosa. Ibi fuit etiam colossus Iouis, vt scribit Strabo, vel Apollinis, vt vult Plinius, Charetis Lyndii opus, à quo multi credunt Colossenses dictos, ad quos Diuus Paulus Epistolā scripsit, quum in ipsa Epistola sic ipse dicat: *τοῖς αἰ κολοσσαῖς ἀγίοις* & nemo nesciat Colassas inter Phrygiæ vrbes à Plinio numerari: vt mittam Diuum Paulum Rhodios potius, quàm Colossenses dicturum fuisse, & alias coniecturas, quæ in ipsa Epistola facile colliguntur. VENISSEM, Ciceronum puerorum causa. Epist. decima septima lib. secundi Fam. illi vt Rhodum viderent. sic enim credimus: quæ causa nulla nobis alia possit excogitari, cur Ciceronum puerorū causa Rhodum cogitaret: quamuis illa similis veri videri possit, eos vt secum tollerent, eò iam pridem deductos, vt deducti videri possunt ex illis verbis Epist. decima octaua lib. quinti ad Attic. Cicerones nostri sunt apud Deiotarum, sed, si opus fuerit, deducuntur Rhodum: sed non videtur opus fuisse, quum scribat Epist. prima lib. sexti ad Attic. ipsos inter se amare, discere, & exerceari: & Epist. tertia eiusdem lib. Q. Ciceronem filium literas Attici patri inscriptas de suo consilio aperuisse, idque quum iam Cicero ipse de prouincia decederet, puerumque hortaretur, vt animum patris matri reconciliaret, tantum aberat, vt Rhodi tum puer esset: & si ibi tum fuisset, Epist. decima septima lib. secundi Fam. affirmasset, se Rhodum accessurum, non autem addidisset, neque id tamen certum est. Q. Quinti. Quinti vero vocati sunt illi, qui loco quinto, vt Sexti, qui sexto, Septimii qui septimo, Octacilii, qui octauo, Nonii, qui nono, Decimi, qui decimo essent nati. HORTENSII, de quo tam multa dicuntur infra, vt superuacaneum sit hoc loco quicquam referre. Quare illud tantum dicamus, Hortensios à colendis hortis esse dictos, vt Fabii à fabis, Pisones à pisis, Cicerones, à ciceribus, & Lentuli à lentibus ferendis sunt appellati, & iccirco Hortensios recte scribi: quum, quæ ab horto deriuantur, vt Grammatici dicunt, omnia sic scribantur, vt apud Plinium, & reliquos qui uis legere poterit: quamuis aliqui malint Hortensios

scribere, vel quòd in veterum monumentis ita semel atque iterum scriptum viderint: vel quòd ὀρθοσίους apud Græcos scribi cognoscant: quasi vero non monumentis illis quoque inesse possit error, & in iisdem nò multo frequentius Hortensios legamus: atque nesciamus à Græcis ita scribi, quòd illi ante σ soleant raro ponere: si quis tamen existimat à Græcis rectius, quam nunc à nobis scribi, dicamus, necesse est, id inde profectum esse, quòd veteres syllabam longam significare volètes, super ea πλεῖστον ἀδελφῶν ἀπορίαν apponebant: quam librarii putantes esse notam scribendi compendiosam, & ob id eam in n literam conuertentes, in mediis verbis scripserunt: vnde factum, vt sæpe formosum, & similia legamus, contra quam Terentius Scaurus, Caper, Donatus, & Seruius scribunt: qui testantur, n, literam neque in the fauro, neque in formoso, neque in aliis huiuscemodi nominibus esse ponendam: quamuis multi scriberent thenfaurum, & formosum. Quin Atlans, & gigans à quibusdam scribebatur, quòd tamen Seruius faciendum negat, quamuis in obliquis casibus habeant eam literam. vt Atlantis, gigantis. Ne illud quidem præteribo, Hortensios plebeios fuisse, quum ex his sæpe Tribunos pl. factos legamus: & Ortalum cognomen etiam habuisse, vt ostendit Suetonius, qui in Tiberio nescio quem Ortalum Hortensii oratoris nepotem agnoscit. In veterum monumentis etiam legimus, quendam M. Cassium Hortensium vocari: vbi cognomen Hortensius videtur. ALLATVM, per nuncios, & literas præsertim M. Cælii, qui scripserat Epist. decimatertia lib. octau. Fam. Hortensium animam agere: sed id ante, quam Cicero Rhodum veniret, Epist. sexta lib. sexti ad Attic. nisi forte epistolæ sint mutandæ. OMNIVM, aliter hominum: omnium vero, siue hominum, qui putabant Hortensium fuisse aduersarium, aut obrectatorem laudum mearum: & ob id me minus doloris ex eius morte capturum. & sanè vere putassent, nisi T. Pomponius Atticus, vt scribit Cornelius Nepos, effecisset, vt inter quos tantæ laudis esset æmulatio, nulla intercederet obrectatio: verum nos facile possemus probare, non obrectationem modo, sed odium etiam, inuidiam, & simultatem, sed tamen occultam inter eos intercessisse, quum Cicero scribat Epist. tertia lib. primiad Q. fratrem, ab Hortensio ipso se summa simulatione amoris, summæque assiduitate quotidiana sceleratissimè, insidiosissimèque tractatum: vt fortè pluribus referemus, quum ad eum locum venerimus, in quo de Q. Hortensii vita plura dicuntur. Nunc Cicero prudenter agit, qui mortuum laudet, ne cum laruis, vt aiunt, luctari videatur: præsertim quum liuor in viuis regnet, & post fata quieteat.

CEPI DOLOREM, ita magnum, vt excruciarer, Epist. sexta lib. sexti ad Attic. NAM, αἰτιολογία, quare tantum dolorem ceperit. AMICO, ἑμφασίς AMISSO, L. Aemilio Paulo, & C. Claudio Marcello Coss. vt infra dicitur.

CONSVETVDINE, qua per Atticum potissimum coniuncti fuimus: sed ego decreueram cum eo posthac valde familiariter viuere, Epist. sexta lib. sexti ad Attic. OFFICIORVM, eorum quæ facere possèt, si viueret: vel eorum, quæ ille in me contulit, quum ita plena manu, ita ingenuè, ita ornate nostras laudes in astra sustulit, vt scire omnes possent, nec amantius, nec honorificètius, nec copiosius potuissè dici, Epist. vigesima quinta lib. secundi ad Attic. vel quum illum vidi penè interfici seruorum manu, quum mihi adesset, Orat. pro Mil. Sed quæri potest, cur Hortensium Cicero modo laudet, modo vituperet: respondebunt maleuoli, & inuidi, quales fuerunt Didymus, Gallus Asinius, & Licinius, id fuisse Ciceronis ingenium, vt nunquam sibi constaret: nos vero dicimus, eum more hominum fecissè: qui, quum videret Hortensium virum nobilem, & multum in Rep. potètem, sibi quidem

quidem inuidere, sed amicum esse simulare, par pari referebat, quum suam εὐδαιμονία ita seruabat, vt ipsum publicè sæpe laudaret, & de se bene meritum vocaret, sed Attico, & Q. fratri aliter scriberet. AVGVRS, cuius locum quum petere vellet Curtius, dictus est à Cicerone ἄβυσσος cogitare, Epist. decimasexta lib. secundi Fam. nam ἄβυσσος vestis erat auguralis, vt diximus Epist. nona lib. secundi ad Attic. DIGNITATEM, quæ tanta fuit, vt nihil domi, nil foris per magistratus gestum sine eorum autoritate possèt cuiquam probari, lib. secundo de Legibus. COLLEGI, Auguratus, quo de, præter ea, quæ sunt in libello cuiusdam Fenestellæ, nos multa collegimus, quæ longum essèt referre. Quare sit satis illa breuiter dicere: Augures, Ioue fulgente cum populo agi nefas esse, decernere solitos fuisse: calatores habuisse: in vitioso augurio pronunciare consueuisse, alio die: consuli, quum exercitus imperabatur, affuisse; duos ex eodem sanguine, & gentè esse non potuisse: rerum bene gerendarum autoritates ipsorum augurio contentas fuisse: eos in villa publica, dum comitia haberentur, sedisse: olim nouem fuisse: non modo violari amicitiam inter eos fas non fuisse, sed ne cooptari quidem sacerdotem licuisse, qui cuiquam ex collegio essèt inimicus: qui non essèt soluendo, eligi non potuisse: à duobus tantum nominari potuisse. DOLEBAM, vtrunque περίοδον dolore, & bacchio pede terminauit. COOPTATVM, quo loco nunc multi dicunt, electum, lectum, admissum, ascitum, receptum, & assumptum, in eo Cicero ferè semper dicere solet, cooptatum, præsertim quum de senatu, vel de sacerdotio loquitur. AB EO, Hortensio, atqui Philip. decimatertia se à Pompeio cooptatum fuisse testatur, vt sibi contrarius videri possit, nisi Philip. secunda ita scribat: Me Augurem à toto collegio expetitum C. N. Pompeius, & Q. Hortensius nominarunt. neque licebat à pluribus nominari. COLLEGIVM, Augurum, & quidem in P. Craffi, qui in bello Parthico perierat, locum, vt Plutarchus in Cicerone scribit. IVRATVS, tanquam testis. Nam testes iurati dicebant, & iudices iurati iudicabant, vt scribit Asconius. DIGNITATIS MEAE, dignitatis, qua dignus ego sacerdotio iudicabar: vt vera sit illa Ciceronis definitio lib. secundo de Inuentione: Dignitas est alicuius honesta, & cultu, & honore, & verecundia digna auctoritas. INAVGVRA TVM, eo modo, quo scribit Liuius Numam Pompilium inauguratum fuisse. Nam eodem penè modo, mutatis tantum quibusdam verbis, omnes inaugurabantur. LOCO COLERE, mala est compositio, inquit Seruius, ab ea syllaba incipere, qua superior finitus est sermo. Nam plerunque κακίμφοτον facit vt Dorica castra, & cæca caligine hinc maiores nostri semper esse κακίμφοτον putarunt, quum syllabæ ita concurrunt, nec viderunt, κακίμφοτος esse hoc modo, quum aliquid ex syllabis concurrentibus nascitur, quod vel obscænum sit, vel offendat, vt Dorica castra, nascitur caca. cætera hæc compositio probatur. Nam Pontanus vir eruditissimus putauit esse genus quoddam compositiois: in quo non insuauiter, vt ipse loquitur, concursus earundem syllabarum mulcet aures: vt ruit Oceano nox, fama malum, date tela. Quòd si verbum vnus syllabæ præcedat, etiam plus delectat, vt quæ quæsitæ Philip. prima: sed frequentius in voce quum, vt infra, quum consul esset: Epist. secunda lib. quarti ad Attic. quum consules ex S. C. porticum Catuli restituédam locassent: lib. secundo de Inuent. rem cum consilio perficere poterit: & Lucan. lib. primo: Et cum consulibus turbantes iura Tribuni. DEBEBAM, pes molossus, in quo Cicero quasi respirat. AVGEBAT ETIAM MOLESTIAM, augebatur etiam molestia, in aliis libris legitur. SAPIENTIVM CIVIVM, BONO-

RVMQVE, quasi vero, qui sapientes sunt, non sint item boni, quum sapientes à Stoicis non solum boni, sed diuites etiam soli vocentur: & quod rectum & honestum, & cum virtute est, ut est sapientia, id solum bonum dicatur: quum sapientia item à Cicerone modo princeps omnium virtutum, modo bonarum omnium artium mater appelletur: sed tum fortasse Cicero sic loquitur, quum philosophum agit: nunc verò se oratorem esse meminit, & iccirco ut orator de sapientia loquitur: quod orator multitudinis opinionem sequi solet: quæ sapientes eos vocat, qui multarum rerum usum habeant: multa in senatu, & in foro, vel provideant prudenter, vel agant constanter, vel acute respondeant. sic Acilium, & Catonem sapientes appellatos legitimus. sic Cicero sapientissimū vocat eum, cui quod opus sit, ipsi veniat in mentem. & quoniam, qui sint hoc modo sapientes, versuti, callidi, astuti, & sape etiam improbi vel sunt, vel esse possunt, hoc loco Cicero videtur ut orator sapientes à bonis seiungere: quanquam nō crescat oratio, nisi forte cui plus bonitas, quàm sapientia significet. sed spero fore, ut docti probent, reponendum, ut in veteribus libris legitur: bonorum civium, sapientiumque. **PENURIA**, translatio à rebus venalibus sumpta, quæ cariores esse, & pluris aestimari solent, quum magna est earum penuria: sic viri boni pluris fiunt, quum pauci sunt. & hīc est amplificatio per incrementum, ut vocat Quintil. hoc penè modo: graue est amittere virum bonum in magna penuria bonorum: grauius amittere etiam virum egregium: grauius amittere coniunctissimum consiliorum omnium societate: multo grauius amittere alienissimo Reip. tempore. **ALIENISSIMO REIP. TEMPORE**, impendente bello civili: quo tempore Resp. talium virorum consilio egebat. **PLERIQUE**, maleuoli, & maledici, quibus credendum non fuit. & est locus contra rumores. **PVTABANT**, quasi verò semper esset verum, quod Hesiodus scripsit: *κεραυδὸν κεραμῆϊ κοτῆϊ* **GLORIOSI LABORIS**, eloquentiæ præsertim, & gloriæ forensis, pro qua magnos excepimus labores, ut infra pluribus dicitur.

Etenim si in leuiorum artium studio memoriæ proditum est, poetas nobiles poetarum æqualium morte doluisse; quo tandem animo eius interitum ferre debui cum quo certare erat gloriosius, quàm omnino aduersarium non habere? cum præsertim non modo numquam sit aut illius à me cursus impeditus, aut ab illo meus, sed contrà semper alter ab altero adiutus, & communicando, & monendo, & fauendo. Sed quoniam perpetua quadam felicitate vsus ille cessit è vita suo magis quàm suorum civium tempore, & tum occidit, cum lugere facilius Rempub. posset, si viueret, quàm iuuare: vixitque tam diu ut licuit in ciuitate bene beateque viuere, nostro incommodo detrimentoque, si est ita necesse, doleamus: illius vero mortis opportunitatem beneuolentia potius quàm misericordia prosequamur, ut quotiescunque de clarissimo & beatissimo viro cogitemus, illum potius quàm nosmetipsos diligere videamur.

LEVIORVM ARTIVM, in leuiorum artium numero poeticam Cicero reponit, quod, ut multi volunt, ad faciendos versus esset ineptus ipse: sed magis inepti sunt illi, qui credunt Ciceronem ad poeticam ineptum fuisse, qui

qui ad artes omnes fuit aptissimus, quique versibus ita scripserit, ut poetas omnes, qui ante fuerant, doctissimi cuiusque iudicio superarit. Quare contendimus, hoc loco poeticam leuem dici ut ab homine, qui philosophus & orator esset, & educatus Romæ, vbi poëta fero vel cogniti, vel recepti, nec postea in magno honore habiti. Vnde quo minus honoris erat poëtis, eo minora illorum studia fuerunt, & leuiora, ut in Catone, & lib. primo de Orat. vocat. **PRODITVM EST**, à scriptoribus antiquis. **POETAS NOBILES**, ut Ionem, cuius hodie quoque carmina de Euripidis morte leguntur: ut Sophoclem, quem ferunt Euripidis morte sic doluisse, ut & atratus ipse esse, & suas tragiæ ab histrionibus sine corona agi voluerit. Philemon quoq. & Alexander Aetolus Euripidis mortem carminibus defleuerunt: & Sophoclis Simonides, Ervicius, & Dioscorides, sed ii non videntur æquales fuisse. **POETARVM ÆQUALIVM**, ut Euripidis, qui videtur Ionis æqualis fuisse, Sophoclis certe fuit, ut præter alios scribit Gellius lib. decimiseptimi cap. vigesimo primo. **MORTE DOLEVISSE**, aliàs doluisse morte. **QVO TANDEM ANIMO**, iniquiore. argumentatio ex comparatione maiorum. **CVM QVO**, Hortensio viro tanto. **GLORIOSIVS**, est enim gloriosum cum magnis viris certare, etiam si eos vincere non possis. Nam, ut ait ingeniosus poëta. - quicquid sperauit Vlysses, Ipse tulit pretium iam nunc certaminis huius: Qui quum victus erit, mecum certasse feretur. fit tamen saepe, ut, qui magnos viros prouocant, in Melampygam, quod dici solet, incidant. **NON HABERE?** tunc enim dici posset: currens solus vicit. **CURSVS**, honorum, & gloriæ. **IMPEDITVS**, quippe quum ego mihi illum, sibi me ille anteferet, infra. Amamus vero, ut scribit Aristoteles lib. secundo Rhetor. *ἄν ὁμοίως, καὶ ταύτῃ ἐπιτιμολόγουσιν, ἄλλ' μὴ πρὸς ἀπλάσι.* **AB ILLO**, Hortensio: qui tamen post consulatum suum dicendi studium remiserat, quod negligeret eos qui consules non fuissent: sed quum sexto post illum consulem anno, consul ego factus essem, reuocare se ad industriam coepit, ne, quum pares honore essemus, aliqua re superiores videremur, infra. **ADIVTVS**, quum in Rep. & in maximis causis coniunctissime versaremur. **COMMUNICANDO**, ut decet amicos: Vnde nihil dulcius, quàm habere, qui cum possis, ut tecum, omnia loqui. **MONENDO**, nam & monendi saepe sunt amici, & obiurgandi, & hæc accipienda amice, quum beneuole fiunt, in Lælio. Cicero tamen ad Q. fratrem scribens, queritur, se ab Hortensio inuidiosissime, & insidiosissime tractatum fuisse, ut diximus, **FAVENDO**, ut mihi fauebat ille, quum laudes meas in astra tollebat, Epist. vigesima quinta lib. secundi ad Attic. quumque ego vidi illum penè interfici seruorum Clodianorum manu, quum mihi adesset, Orat. pro Mil. **FELICITATE VSVS**, quippe qui summis ornamentis fortunæ præditus esset, Orat. pro lege Manil. & in omnium rerum abundantia semper beatissime vixisset: quemque videretur felicitas ipsius, qua semper esset vsus, ab eis miseris, quæ consecutæ sunt, vindicasse, infra. **CESSIT È VITA**, ita quidem, ut non minus illi fuerit gratulandum, quàm Q. Catulo, duobus Lucullis, & Q. Metello, qui, quum sine inuidia in Rep. flouissent, eminuissentque, sine periculo quieta, aut certe non præcipitata fatali ante initium bellorum civilium morte functi sunt, ut ait Paterculus. **SVO**, sibi apto, & perpetuæ felicitati conueniente, ut dies vltima, quæ semper est expectanda, primis responderit: quum aliter saepe soleant euenire, ut de Priamo, Pompeio, & aliis legimus: Idem propemodum de Lentulo scribit Epist. sexta lib. secundi ad Attic. vel suo, fatali, ut infra: Q. Hortensii vox extincta fato suo est. **SVRVM**

CIVIVM TEMPORE, quum Reip. alienissimo tempore sit extinctus, supra. **TYM OCCIDIT**, L. Paulo, & C. Marcello Cofs. quum ageret annum sexagesimum quartum, infra. **QUAM IUVARE**, quum iam tum Cæsar ita conualuisset, ut in vno ciue Resp. ad resistendum esset imbecilla, Epist. tertia lib. septimi ad Attic. potuisset tamen aliqua parte iuuare: Nam non fuisset extinctus alienissimo tempore Reip. sed facilius potuisset iugere, quam iuuare. **QUAM LICUIT**, dum licuit, & quandiu licuit, etiam dicimus. Licuit vero vsque ad L. Paulum, & C. Marcellum Cofs. Tunc enim vox Hortensii extincta est suo fato, Ciceronis vero, & aliorum, publico, infra. **CIVITATE**, libertate, ut Cicero ipse in oratione pro Cornelio Balbo videtur interpretari: seruos bene de Rep. meritos per sepe libertate, id est ciuitate publice donari vidimus: vel Rep. nam & veteres Græci τὴν πόλιν πολιτείαν vocabant, ut Plato lib. quinto de Rep. εἰν μὴ ἢ οἱ φιλόσοφοι βασιλεύσασιν ἐν ταῖς πόλεσιν, ἢ οἱ ἐκπαιεῖσ φιλοσόφοισι, οὐκ ἔστι κακῶν παύλα ταῖς πόλεσιν: quem locum Cicero sic in Epist. prima ad Q. fratrem transtulit: Plato tum denique fore beatas Resp. putauit, si aut docti, & sapientes homines eas regere cœpissent: aut ii, qui regerent, omne studium suum in doctrina, ac sapientia collocassent: & quum Plato item Epist. septima πόλιν dixisset, Cicero Epist. octaua lib. primi Fam. Remp. vertit: ut alios scriptores Græcos, mittam, quos Cicero in hisce rebus libenter imitari solet. **BENE, BEATE QVE VIVERE**, quod nihil aliud est, nisi honeste, & recte viuere, Parad. primo. **SI ITA NECESSE EST**, si omnino dolendum est contra, quam præcipiant Epicurei, qui dolorem summum malum dicunt: **DOLEAMVS**, & si suis incommodis angitur, non amicum, sed seipsum amantis est, in Lælio. **OPPORTVNITATEM**, quum cesserit à vita suo tempore. **ILLVM**, qui miseras hasce non sit passus, quas nos patimur. **NOSMET IPSOS**, qui tali amico sumus priuati.

Nam si id dolemus, quod eo iam frui nobis non licet, nostrum est id malum, quod modice feramus, ne id non ad amicitiam, sed ad domesticam vtilitatem referre videamur: sin tanquam illi ipsi acerbitatis aliquid acciderit, angimur, summam eius felicitatem non satis grato animo interpretamur. Etenim si viueret Q. Hortensius cætera fortasse desideraret vna cum reliquis bonis & fortibus ciuibus: hunc autem & præter cæteros, aut cum paucis sustineret dolorem, cum forum populi Rom. quod fuisset quasi theatrum illius ingenii, voce erudita & Romanis Græcisque auribus digna spoliatum atque orbatum videret.

NAM, αἰτιολογία. **SI ID**, complexio est hoc penè modo: vel nostra, vel ipsius causa dolemus: si nostra, videmur non esse amici, qui nostris incommodis moueamur: sin ipsius causa, non intelligimus, quanta fuerit ipsius felicitas prius extingui, quam in has miseras incideret. Qua quidem complexione Cicero vsus est etiam in Lælio, & Epist. decimasextima lib. quinti Fam. quam ex Apologia Platonis, lib. tertio de Rep. & Axiocho collegit, & Tuscul. primo pluribus explicauit. **VIDEAMVR**, ut videremur, si nostro malo doleamus. **ACERBITATIS**, tanquam ante diem perierit, & ut ait poeta, sit funeremersus acerbo: in quo sit aliquid mali passus: quod præter fatum, aut naturam tulerit aliquid, Gellius lib. decimi tertii cap. primo. **SVMMA**, summa fuit, & perpetua, ut dictum est. **FELICITATEM**, qua

qua semper est vsus. **NON SATIS GRATO ANIMO INTERPRETEMVR**, nos penè ingrati naturæ, eam non fuisse talem, qualis re vera fuit, quasi dicimus, & multo aliter, atque oportet, metimur, quum credimus Hortensio aliquid acerbitatis accidisse. accidisset, si viueret. **ETENIM**, αἰτιολογία, quare sit nunc etiam felix, & si viueret, esset infelix. **CÆTERA**, ut leges, & libertatem. **FORTASSE**, mirum est Ciceronem de illo homine, quem virum bonum vocet, & tantopere laudet, quasi dubitare, an, quæ reliqui boni desiderabant, fuerit desideraturus, nisi εἰρημικῶς quodam modo loquatur perinde, ac si dicat, desideraret certe: etsi multa poterant esse prius in Rep. quæ Q. Hortensius fortasse non desiderasset. Fieri etiam potest, ut Cicero nolit in hac re præsertim quicquam affirmare de illo homine, à quo se proditum olim meminerit: præsertim quum multi belli ciuilibus tempore optimatum partes deseruerint, & Cæsarem vel secuti sint, vel certe non oppugnarint: in quorum numero fortasse fuisset Hortensius, ut fuit Ser. Sulpicius. **HVMNC**, quem ego sustineo, & omnes oratores sentire debent. Tacit enim iam nunc quædam quasi semina rerum, quas de oratoribus est dicturus. **AVTEM ET**, vel interpretare, vel lege: autem etiam vel, aut etiam. **VOCE**, sua, & Græcis quibus eruditionem concedimus audiretur. **ORBATVM**, quum sit nunc in vnus potestate Resp. atque dominatu vnus Cæsaris teneatur, qui possit, & fortasse etiam soleat dicere: sit pro ratione voluntas: tantum abest ut oratores, sicut antea, dicere possint, aut debeant.

Equidem angor animi, non consilii, non ingenii, non auctoritatis armis agere Rempub. quæ didiceram tractare, quibusque me assuefeceram, quæque erant propria cum præstantis in Rep. viri, tum bene moratæ & bene constitutæ ciuitatis. Quod si fuit in Repub. tempus vllum cum extorquere arma posset è manibus iratorum ciuium boni ciuis auctoritas & oratio, tum profecto fuit cum patrociniū pacis exclusum est, aut errore hominum, aut timore. Ita nobismetipsis accidit, ut tanquam essent multo magis alia lugenda, tamen hoc doleamus, quod quo tempore ætas nostra perfuncta rebus amplissimis tanquam in portum confugere deberet, non inertiae neque desidia, sed otii moderati atque honesti cum quo ipsa oratio iam nostra canesceret haberetque suam quandam maturitatem, & quasi senectutem: tum arma sunt ea sumpta, quibus illi ipsi qui didicerant eis uti gloriose, quemadmodum salutariter vterentur, non reperiebant.

EQVIDEM, αἰτιολογία quædam κατὰ πρόληψιν, ne quis fortasse dicere posset: nemo potest affirmare, quid facturus fuerit Hortensius. Ita facturum illum fuisse credo, inquit Cicero. nam coniecturam de me facio. Ego vero valde doleo. **ANGOR ANIMI**, sic emendauit Paulus Manutius ex libris veteribus, & ingenio, quo summo præditus est. & sanè veteres ita sæpe loquebantur: angor animi: dubius animi Virgilius: pendeo animi, Cicero, & Plautus: disruciō animi, Plautus: excruciat animi, Plautus, & Terentius: labor animi, Plautus: sum miser animi, Plautus: sum incertus animi, Liuius. si quis tamen hoc loco putet ambiguum esse tollendum, legat ille, ut in mul-

tis etiam libris est scriptum, angor animo, præsertim quum Cicero ad Tironem scribens, sic etiam loquatur. **NON**, repetitio, quæ ἐπιπαραφορὰ relatum, regressio, & ἐπιβολὴ ab his, qui de figuris scribunt, vocatur. **NON CONSILII, NON INGENII, NON AVTORITYS**, quibus valere possemus. nunc pilis, & gladiis, non consiliis, neque autoritatibus nostris de iure publico disceptatum est: ut ad Marcellum, & ad Torquatium scripsit. aliàs non ingenii, non consilii, non autoritatis, fortasse rectius. **ARMIS**, arma, inquit Seruius, sunt instrumenta, ut arma rusticorum vomeres, plaustra, & reliqua: arma studentium libri: arma sacerdotum libelli in quibus preces diuinæ scribuntur: sic arma senectutis aptissima dicuntur artes, & exercitationes, in libro de Senectute. Quin, ut Quintilianum mittam, qui dixit arma facundia, idem Cicero ut hoc loco dixit, consilii, ingenii, & autoritatis arma, sic in libris oratoriis, arma prudentiæ: neque tamen hic aliud voluit significare, quàm consilium, ingenium, & autoritatem: sed ita locutus est, quoniam mentio fiebat de Rep. Cæsarianis armis oppressa. est etiam translatio à re militari sumpta. **EGERE REMP.** quòd aliis armis ita geratur, ut his minus egere videatur: quanquam tunc, ut quum maxime, hisce armis egebat, ut non satis proprie locutus hoc loco Cicero videri possit: nisi dicas: non egebat his armis Resp. quia illis abundabat, sed uti non poterat: vel legas: geri Remp. ut nos olim legendum putauimus: quamuis sciremus Ciceronem hoc verbum, ut carere aliter, ac ipse docuit, usurpare potuisse. **QVAE, πολυπύτων.** **DIDICERAM**, quum è mutis, ut aiunt, magistris, tum è loquentibus, & quidem, ut, quum eloquentiâ cum sapientia coniunxissem, & in vtranque partem possem disputare, & ea, quæ futura erunt, etiam providere. etenim, ut scribit Cornelius Nepos in Attici vita, Cicero non ea solum, quæ viuo se acciderunt, futura prædixit, sed etiam, quæ multo post usu venerunt. **TRACTARE**, verbum translationis sumptæ à militibus, qui tirones quum sunt, variis modis arma tractare discunt, ut scribit Vegetius. **ASSVEFECERAM**, in foro, & in senatu circiter annos triginta in hisce versatus, ut ex consulibus, & Gellio colligitur. **PROPRIA**, hæc omnia pluribus Aristoteles, & Plato scribunt: quorum alter ingeniosos, & animosos esse oportere ciues ostendit, alter etiam Philosophos: quòd qui tales sint, non possint non habere consilii, ingenii, & autoritatis arma. **BENE MORATAE, ET BENE CONSTITVTAE**, moribus, & legibus quasi firmatæ. aliàs bene moratæ, & constitutæ. **CIVITATIS**, dichoreus, quò Cicero, quia præclare cadit, in rebus aduersis, & humilibus raro, in secundis & grauibus frequenter vitur. **SI FVIT**, argumentandi locus, quem Cicero, & Boëtius in Topicis ab antecedentibus videntur vocare, quamuis argumentationis formam Rodolphus Agricola malit vocari hoc modo: si tempus vllum fuit, tum profectò fuit, tempus autem vllum fuit, tum igitur etiam fuit. tempus huiusmodi fuisse, probari posset exemplis, ut Valerii, ut Menenii Agrippæ, ut Scipionis, ut Antonii oratoris, ut Catonis, ut ipsius Ciceronis: & autoritate quum veterum, tum Virgilio, qui cecinit, Ac veluti magno in populo quum sæpe coorta est Seditio, sæuitque animis ignobile vulgus, Iamque faces, & saxa volant: furor arma ministrat. Tum pietate grauem, ac meritis, si forte virum quem Conspectere, silent, arrectisque auribus astant. Ille regit dictis animos, & pectora mulcet. Sed illud probari non ita facile posset, oratione alicuius arma de manibus iratorum ciuium tempore belli ciuili extorqueri potuisse. Nam cur Cicero ipse, cur Cato, cur alii non extorquebant? fortasse possis interpretari, posset, id est, deberet, ut alibi sæpe interpretari necesse est: vel dicere, id fieri potuisse, si Resp.

Resp. consilio fuisset administrata: sed Hortensius, ut supra dixit, tunc occidit, quum Remp. facilius lugere posset, quàm iuuare. Cicero certe in argumentatione dubitationem posuit. **IRATORVM CIVIVM.** quorumcunque quidem, sed eo tempore C. Cæsaris, M. Antonii, C. Curionis, & Q. Cassii. Nam Cæsar & suam, & illorum iniuriam querebatur: illi vero se expulsos dolebant. **TVM PROPECTO FVIT**, initio belli ciuili. **PATROCINIYM**, quod Cicero potissimum susceperat, ut sæpe testatur. & quum de oratoribus, siue patronis sit dicturus, recte patrocinium posuit, præsertim quum Latine patrocinium pacis dicatur, ut alibi patrocinium æquitatis, voluptatis, & imperii: sed non item patrimonium pacis, ut in aliis libris legitur: quamuis non negemus à Cicerone, dici, patrimonium dignitatis, & iuris, vbi translatio est verècunda, ut præcipiebat Theophrastus: hoc vero loco esset nimis audax. in fine dixit, spem pacis. **PACIS**, quæ tamen inter Cæsarem, & Pompeium esse non potuit, quamuis eius autor Cicero semper fuisset, cui pax omnis cum ciuibus bello ciuili utilior videbatur. **EXCLVSVM**, sic in fine dialogi: Inter nos impendentes casus desleuimus, quum belli ciuili causas in priuatorum cupiditatibus inclusas, pacis spem à publico consilio esse exclusam videremus. Quum vero Cicero ex Cilicia decedens, ad Urbem accessisset, incidit in ipsam flammam ciuili discordiæ, vel potius belli: cui quum mederi cuperet, & fortasse posset, cupiditates certorum hominum impedimento fuerunt, præsertim quum Pompeius nullam pacis conditionem probaret. Quin Cicero ad bellum quum iam esset profectus, & desperans victoriam, pacem, cuius autor semper fuerat, suadere cœpisset, ab ea sententia semper Pompeius abhorruit. **ERRORE HOMINVM, AVT TIMORE**, homines enim Pompeium Reipublicæ defensorem, & clementem: Cæsarem vero oppugnatorem, & crudelem fore putabant: & iccirco errabant, quum timerent Cæsarem, non Pompeium: quum Cæsar Syllam imitari nollet, & se quàm lenissimum præbere cuperet: & Pompeius contra genus Syllani regni iam pridem appetere ita, ut à Cicerone syllaturire diceretur. Vnde in Italiam postea, si potuisset, vel Ioui iniquus erat rediturus, ut in Epistolis ad Atticum legitur. at Cæsar etiam postea indicauit à plerisque ignoratione potius, & falso, atque inani metu, quàm cupiditate, aut crudelitate, ciuile bellum esse susceptum, ut in oratione pro Marco Marcello scribitur, ut illud item in Ligariana: scelus tu istud vocas Tubero? cur? isto enim nomine illa adhuc causa caruit: alii errorem, alii timorem appellant: & in oratione pro Deiotaro communem errorem vocat: & Epistola vndecima libri septimi ad Atticum omnia plena timoris, & erroris esse scribit. Hoc tamen loco in aliis libris etiam legimus: terrore hominum, ut timore, sed male. **ITA**, excluso pacis patrocinio. **NOBIS METIPSIS**, qui superstites Hortensio viximus, & omnibus quidem, sed mihi tamen potissimum. **ACCIDIT**, quod Hortensio non accidit. **QVAMQVAM**, aliàs quum. **ALIA**, ut libertas, dignitas, Respublica denique ipsa. **REBVS AMPLISSIMIS**, Quæstura, Aedilitate, Prætura, & Consulatu, ut Auguratum, & res in Cilicia gestas mittam. **IN PORTVM**, vide prouerbium, in portu nauigare. translatio à nautis sumpta. Tale quid etiam queritur libro primo Fam. **NON INERTIAE, NEQVE DESIDIAE, SED OTII MODERATI, ATQVE HONESTI**, ἀντιθετων. nam qui se inertiae, & desidiæ dedunt, vel nihil, vel turpiter agunt: qui verò in otio moderato, & honesto versantur,

semper aliquid agunt, & honeste viuunt. In hoc otium, quod omnium possessionem optimam Socrates vocabat, se contulit Africanus, qui nunquam minus erat otiosus, quam quum otiosus erat: in hoc se L. Crassus, ut ius describeret conferre cogitabat: in hoc Socrates, in hoc Philosophi penè omnes: in hoc senatores multi, quum iuuenes Remp. iuissent, se tandem senes contulerunt. **CANESCERET**, quasi canesceret, ut capilli à quibus est sumpta translatio. eloquentiæ vero genus alios aliud decet. nam neque tam plenum, & erectum, & audax, & præcolum senibus conuenient, quam pressum, & mite, & limatum, & quale intelligi vult Cicero, quum dicit orationem suam cœpisse canescere: Quintil. lib. vndecimo cap. primo. **MATVRITATEM**, qualem solent habere fructus, à quibus est item sumpta translatio. & sanè Cicero non modo adolescens, ut infra dicitur, sed senex etiam se ipse mutauit, & aliud dicendi genus instituit, ut, quemadmodum Roscius familiaris eius in senectute numeros in cantu ceciderat, ipsasque tardiores fecerat tibias, sic ipse Cicero à contentionibus, quibus summis uti solebat, quotidie relaxaret aliquid, ut iam eius oratio non multum à philosophorum plenitudine abesset, lib. primo de Legib. alia maturitas infra describitur, quum se dicit ex Sicilia rediisse. **QVA SIT SENECTVTEM**, mollit translationem, ne nimis audax esse videatur: quum senectutem, quæ sit in animali, ad inanimatam rem transferat. **EA**, ciuilia. **SVMPTA**, à Cæsare, & Pompeio. **ILLI IPSI**, T. Labienus, M. Petreius, & alii, qui rei militaris peritissimi quum essent, cum hostibus, quam cum ciuibus, pugnare maluissent: sed quo pacto id facere possent in tanta principum dissensione, non reperiebant. Posses etiam fortasse sic interpretari: illi ipsi, Pompeius, qui uti armis gloriosè didicerat, sed tunc, quemadmodum salutariter vteretur, non reperiebat, quum Cæsar irrueret.

Itaque ii mihi videntur fortunatè beatèque vixisse, cum in cæteris ciuitatibus, tum maximè in nostra, quibus cum, autoritate rerumque gestarum gloria, tum etiam sapientiæ laude perfrui licuit. Quorum memoria & recordatio in maximis nostris grauisissimisque curis iucunda sanè satis fuit, cum in eam nuper ex sermone quodam incidissemus.

ITAQUE, quum in tot miseras nos, qui Hortensio fuimus superstites, inciderimus. **II**, alias ei, ut infra, ubi de iudicio populi, & hominis docti disputat. **MIHI VIDENTVR**, nam mihi, ut in libris oratoriis est scriptum, per beati fuisse videri solent illi, qui in optima Rep. quum & honoribus, & rerum gestarum gloria florerent, eum vitæ cursum tenere poterunt, ut vel in negotio sine periculo, vel in otio cum dignitate esse possent. **FORTVNATE BEATEQUE**, altero fortunæ, altero corporis & animi bona complectitur. **CIVITATIBVS**, ut Athenis, ubi, qui de Rep. bene meriti essent, iis victus quotidianus in Prytaneo publice præbebatur: qui honos apud Græcos maximus habebatur: quo se dignum Socrates iudicauit, ut scribit Plato, & Cicero lib. primo de Oratore: ut Lacedæmone, ubi Lyfander honestissimum senectutis domicilium esse dicebat, in Catone. **NOSTRA**, in qua principes erant, qui bene de Rep. essent meriti. **AUTORITATE, RERVMQUE GESTARVM GLORIA**, est quasi ἐπισημοσ, quum autoritas ex rebus gestis potissimum comparetur, ut ostendit Cicero

cero in oratione pro lege Manilia: & senectus honorata maximam habet autoritatem, ut idem scribit in Catone. Hac gloria olim Themistocli perfrui licuit, quum ad ludos Olympicos venisset, & omnium oculos in se conuertisset: licuit & Ciceroni postea, quum in Capitolium deductus, maximo clamore, atque plausu in Rostris fuit collocatus. **SAPIENTIAE**, non illius summæ, sed eius, qua de supra dictum est: cuius laude licuit Acilio, Catoni, & Lælio perfrui, ut in Lælio scribit Cicero. **QVORVM**, hominum, quibus autoritate, rerumque gestarum gloria, & sapientiæ laude perfrui licuit: quos in hoc dialogo maiorem partem numerabit. **CVRIS**, de Rep. vxore, fratre, fratris filio, & Tullia morte. obierat enim iam tum, ut cognoscitur ex eo, quod paulò post de Bruti literis meminit, quas ille scripsit, ut Ciceronem de morte Tullia consolaretur: quamuis hic liber viuo M. Catone, qui bello Africo id est multo ante Tullia mortem periit, scriptus esse videatur. Nam quo loco de Rutilio, & Tuberone Stoicis scribit, de M. Catone tanquam viuo loquitur: nec illum postea suo loco, quod viueret, opinor, posuit: quod ostendunt item verba, quæ Bruto dicta, infra ponuntur: in Galliam veneris: quando Brutus dicitur, in Galliam nondum venisse: cui tamen illum Cæsar præfecit, μέλλων διαβαίνειν εἰς Λιβύην καὶ ἄλλα καὶ οὐπίσσω, ut scribit Plutarchus, & nos ibi dicemus. Quin dubium non est, quin Brutum ante Catonem, & Oratorem scripserit: quum in Oratore dicat ita: Hoc sum aggressus statim Catone absoluto: & ibidem: in illo sermone nostro, qui est expositus in Bruto, multum tribuo Latinis: & libro secundo de Diuinat. Oratori Brutum præponit. Catonem vero, & Oratorem certe ante mortem Tullia scripsisse ostendit Epist. quarta, quinta, & sexta libro duodecimo ad Attic. Constat igitur hunc librum ante mortem Tullia scriptum fuisse: quamuis appareat, hoc proœmium post Tullia mortem factum esse: quod de Cicerone mirum videri non debet, qui lib. secundo de Orat. ita faciendum præcipiat, & in epistolis ad Att. dicat, se volumen proœmiorum habuisse, ex quo eligere soleret, quum aliquod σύγγραμμα instituebat. Verum tamen ita proœmium ipsum cum sermone connectit, ut parum diligenter ratione temporis habuisse videatur. sic enim sermo post mortem Tullia videtur institutus, quem scriptum ante fuisse diximus: ut, in quo Curionem reprehendit, in eo ipse peccasse videatur, sed aliquid etiam infra dicemus. **IVCVNDA**, atqui ad Luceium scripsit eodem penè tempore se id verbum in omne tempus perdidisse: quod eò fecit, ut rem magis amplificaret: cæterum vel ad eundem scribit: nihil isto potest esse iucundius his miseris temporibus, & luctuosis. **SERMONE**, quem de oratoribus in Tusculano inchoaueram, ut infra dicitur.

Nam cum in ambularem in xyfsto & essem otiosus domi, M. ad me Brutus, ut consueuerat, cum Tito Pomponio venerat, homines cum inter se coniuncti, tum mihi ita chari, itaque iucundi, ut eorum aspectu omnis, quæ me angebat, de Rep. cura confederit. Quos postquam salutavi, quid vos, inquam Brute & Attice, nunc? quid tandem noui? Nihil sane inquit Brutus quod quidem aut tu audire velis, aut ego pro certo dicere audeam. Tum Atticus, eo, inquit, ad te animo venimus, ut de Repub. esset silentium, & aliquid audiremus potius ex te, quam te afficeremus vlla molestia. Vos vero, inquam, Attice, & præ-

sentem me cura leuatis, & absenti magna solatia dedistis: nam vestris primum literis recreatus, me ad pristina studia reuocauit.

INAMBVLAREM, deambularem: quanquam inambulare domi, vel in loco certè, deambulare foris frequentius dici videbis: vnde iocus ille Catonis lib. secundo de Orat. quid opus fuit de? imò vero quid opus fuit te? **XYSO**, *ξυσος*, inquit Vitruuius li. sexti ca. nono Græca appellatione est porticus ampla latitudine, in qua athletæ per hyberna tempora exercentur: nostri autem hypæthras ambulationes, xystos appellant, quas Græci *πυθαγορείου* dicunt. **DOMI**, & quidem Romæ, non in Tusculano, vt quidam putant: quod ostendit verbum illud: consueuerat. Vt enim rus etiam sæpe accederet Brutus ad Ciceronem, frequentius tamen, Romæ quum esset, ad eum veniebat, quòd illum quotidie illo tempore videre cupiebat, vt, Epist. vnde decima lib. decimitertii ad Attic. cognoscitur. & si fuissent in Tusculano, Atticus infra non ita dixisset: quod mihi nuper in Tusculano inchoasti: nec Cicero multo inferius ita: orationes veteres explicabo, sed in Cumano, aut in Tusculano aliquando, si modo licebit, quoniam utroque in loco vicini sumus. Erant Romæ, & in pratulo, vt post dicitur. **VT CONSVENERAT**, vt iuuenis ad senem, quod Attico non tribuit. **T. POMPONIO, Q. Cæcilio Pomponiano Attico**, vt Varro vocat lib. secundi cap. secundo de Re rust. & Cicero Epist. vigesima lib. tertii ad Atticum: quòd à **Q. Cæcilio**, vt scribit in vita Nepos, adoptatus ita vocaretur. Adoptatus enim adoptantis prænomen, nomè, cognomen, & suæ gentis etiam nomen, sed *ματρίων* habebat, vt **Q. Fabius Maximus Aemilianus Atticum** tamen Cicero ferè semper veteri prænomine, & nomine solet appellare. **HOMINES**, Brutus cum Pomponio homines coniuncti, est quidem *ὁμιλίαν*, vt vocant Grammatici, qualis illa apud Ouidium, Ilia cum Lauso de Numitore sati, sed apud Ciceronem raro inuenitur. **CONIUNCTI**, sic enim **M. Bruto** vsus est Atticus, vt nullo ille adolescens æquali familiaris, quàm hoc senes: qui postea illum sæpe pecunia iuuit, & Seruiliam eius matrem sustentauit, vel certe coluit, vt scribit Nepos. **ITA CHARI**, id apparet, quum Cicero Atticum penè pluris, quàm fratrem, fecerit: & ad Brutum tot libros scripserit: quem tamen Attico autore amare cœpit, & postea semper, vt quem maxime, amauit. **ASPECTV**, nedum sermone, quo se amici inter se solent consolari. **CONSEDERIT**, conquieuerit quòd nullus sit vita vitalis, vt dixit Ennius, qui non in amici mutua beneuolentia conquiescat. **SALVTAVI**, hinc cognoscitur Ciceronis humanitas, qui prior eos salutauit, qui ad eum quasi salutatum venerant: quo loco magis etiam proprie verbum ipsum poneretur: nisi forte quis velit hoc loco legere resalutauit. **QVID VOS**, ad me venitis? **INQVAM**, *ἔφην, εἶπον ἕνδι ἑγώ*, quibus verbis Plato frequenter vtitur, vt contra *ἔφην, εἶπε, ἡ δ' ὄσ'*: quæ tamen omnia ex Theæteto sustulit: quem Cicero imitatus, in Lælio sic scripsit: quasi ipsos introduxi loquentes, ne inquã, & inquit sæpius interponeretur. Hinc vero Cicero non sustulit, vt eundem Platonem imitaretur, nec ipse cupressum tantum scire simulare videretur. **QVID TANDEM NOVI**, affertis; vel habetis de bello Hispaniensi? Tunc enim Cæsar in Hispania cum filiis Pompeii bellum gerebat, vt epistolæ ad Atticum scriptæ nos facile possunt docere: etsi liber hic scriptus est, vt supra diximus. **INQVIT BRVTVS**, Brutus potius, quàm Atticus: quoniam vt filius Seruiliæ, quàm Cæsar amauit, vtque Cæsari charus ita, vt eius etiam filius crederetur, scire facilius poterat, quàm Atticus, quid Cæsar ageret: cui reuersuro ex Hispania profecturus

profecturus erat obuiam, vt etiam postea profectus est. lib. decimotertio ad Attic. **AVT TV**, qui pacis semper fuisti studiosus, & Pompeianus potius, quàm Cæsarianus. **AVDIRE VBLIS**, quippe quum iam tum fama esset, victorem esse Cæsarem, & victos Pompeii filios: quod Cicero non audisset libenter, vt Reip. & Pompeianæ partis studiosus. **AVT EGO**, qui Antiochius sum, & veteres Academicos, qui nihil affirmabant, sequor, infra: quique ita veritatis, & Reip. studiosus sum, vt nihil, quod aut falsum esse possit, aut Reip. perniciosum videri, audeam dicere. **DICERE**, dicere & audire opponuntur. **AFFICEREMVS**, quasi oleum camino addentes, vt dicitur, quum tot curis afficiaris. **LEVATIS**, quippe quum vestro aspectu omnis cura confederit. aliàs leuastis. **ABSENTI**, *ἀντιθέτον*, præsentem absenti opponit. **DEDISTIS**, literis consolatoriis. Tunc enim Ciceronem non modo Brutus, & Atticus, sed Cæsar etiam, Ser. Sulpicius, & alii penè innumerabiles amici, familiares, & philosophi consolati sunt Epist. decimanona lib. decimitertii ad Attic. Epist. quinta lib. quarti Fam. & Plutarchus in Cicer. & se ipse per literas consolatus est, Epist. nona lib. duodecimi ad Attic. **LITERIS**, Bruti epistola, & Attici libro, paulo post. nam literas libros, orationes, & monumenta dici videmus: vt infra: hanc scientiam Varro pluribus, & illustrioribus literis explicauit: & Epist. nona lib. duodecimi ad Attic. ipse me per literas consolatus sum, quem librum ad te mittam. orationes Epist. vndecima lib. primi ad Attic. monumenta, quum dicimus literis mandare. **PRISTINA STVDIA**, studia potissimum Philosophiæ, in quibus ab initio ætatis eram versatus, lib. secundo de Officiis, & infra. **REVOCAVI**, nam pristinis orati muneribus hæc studia renouare cœpimus, vt & animus molestiis hac potissimum re leuaretur, & prodessemus ciuibus nostris qua re cunque possemus, lib. secundo de Diuinatione sic se cum libris in gratiam rediisse scribit Epist. prima lib. noni Fam.

Tum ille, Legi, inquit perlubentur epistolam, quam ad te Brutus misit ex Asia, qua mihi visus est & monere te prudenter, & consolari amicissimè. Recte inquam, est visus: nam me istis scito literis ex diuturna perturbatione totius valetudinis, tanquam ad aspiciendam lucem esse reuocatum. Atque vt post Cannensem illam calamitatem primum Marcelli ad Nolam prælio populus se Romanus erexit, posteaq. prosperæ res deinceps multæ cōsecutæ sunt: sic post rerum nostrarum, & communium grauissimos casus, nihil ante epistolam Bruti mihi accidit, quòd vellem, aut quòd aliqua ex parte sollicitudines alleuaret meas.

LEGI, ego Atticus. nam Cicero Bruti literas ad se scriptas, ad Atticum sæpe mittebat, vel præsentem legendas dabat, vt in epistolis ad Atticum scriptis videre licet. **ASIA**, Asia minore, quæ nunc Natolia dicitur, & olim decem prouincias, vt quidam volunt, continebat: quod etiam Strabo videtur dicere lib. duodecimo. M. certe Cælius ad Ciceronem ita scribit: senatui placet, in Ciliciam prouinciam, & in octo reliquas prouincias prætorios mitti. Hanc Asiam à L. Scipione Antiocho ereptam, & à M. Perpenna postea tributariam factam legimus apud Patercul. in quam Prætores mittebantur. Sic eam **Q. Cicero**, & **L. Flaccus** obtinuerunt: sic eam **M. Brutus** obtinuit à Cæsare, quamuis nondum prætor fuisset: vnde quum rediret,

Sami Ser. Sulpicium audiuit, infra: cui postea C. Vibius Pansa successit, vt ex lib. duodecimo ad Attic. cognoscitur: vbi sunt illa verba: De Bruto tamen si quid habes: scire enim iam puto, vbi Pansam expectet: si, vt consuetudo est, in prima prouincia, circiter Cal. Ian. affuturus videtur: etsi non desunt, qui Galliam prouinciam significari putent: Cicero certe scripsit ad Cassium, & Cassius gauisus est, in eam Pansam paludatum ad III. Cal. Ian. profectum fuisse. **MONERE**, & accusare grauioribus etiam verbis, Epist. nona ad M. Brutum. M. enim Brutus Ciceronem non solum monere, sed obiurgare etiam, quod nimis animo frangeretur, solebat: vnde Cicero literas eius obiurgatorias vocat in epistolis ad Atticum. & sanè Cicero docet in Lælio monendos esse amicos sæpe, & obiurgandos. **MONERE TE PRVDENTER, ET CONSOLARI AMICISSIME**, sic lib. duodecimo ad Attic. Bruti literæ scriptæ & prudenter, & amice. & sanè prudentis est monere, & consilium dare, amici vero consolari. **VALETVDINIS**, animi & corporis, quem tamen morbum vocat lib. duodecimo ad Attic. cuius causa in dies singulos eo tempore ab Attico volebat excusari. **AD ASPICIENDAM LVCEM ESSE REVOCATVM**, quasi ex tenebris, & solitudine, in quam me ipse contuleram, vt lib. duodecimo ad Attic. cognoscitur: vel ex Reip. nocte, in quam incideram, vt in fine huius dialogi legitur: vbi sunt item illa verba: ea consolatione sustentor, quam tu mihi Brute adhibuisti tuis suauissimis literis: de quib. tamen aliter in epistolis ad Atticum scriptum videbis: vbi testatur eas nihil sibi profuisse, sed multas lachrymas attulisse. Vnde literæ diuersæ videri possent, nisi sciant omnes, qui in Ciceronis libris sunt versati, eum solitum fuisse ita loco, tempore, & personæ seruire, vt quamuis aliis alia diceret, vel scriberet, Attico tamen soli semper vera diceret, vel scriberet. **ATQVE VT**, similitudo in qua se cum Rep. comparat. **CANNENSEM**, apud Cannas Apuliæ vicum acceptam. Qua de re, præter ea, quæ Liuius, Plutarchus, & alii Historici scribunt, illud addit Gellius, in Claudii Annalium quinto scriptum esse, cladem illam ante diem quartum. Non Sext. factam, & iccirco diem illum religiosum fuisse: illud vero Valerius Maximus, creditum Varronem Consulem apud Cannas cum Carthaginensibus tam infeliciter dimicasse ob iram Iunonis: quod quum ludos circenses Aedilis faceret, in Iouis Opt. Max. templo eximia facie puerum histrionem ad excubias tenendas posuisset. **ILLAM**, ἡμφοισι, grauem, magnam: qua Romani imperium amisissent, si Annibal vti victoria, vt dixit Maharbal, sciuisset. **CALAMITATEM**, quam Liuius, Claudius, & alii cladem vocant. **PRIMUM**, nam Marcellus primus apud Nolam docuit Annibalē vinci posse. **MARCELLI**, M. Claudii Marcelli quinquies Cos. cuius res gestas, & laudes Liuius, Plutarchus, autor libelli de Viris illustribus, Florus, Virgilius, & alii persequuntur. **AD NOLAM**, vt Prima quod ad Troiam pro claris gesserat Argis. Nola vero vrbs est Campaniæ, vt omnes testantur, præter Liuium, si modo fuit is Liuius, qui libro octuagesimonono scripsit à Sylla Nolam in Samnio receptam fuisse. condita fuit hæc vrbs à Tyriis, vt scribit Solinus, vel à Iapygiis, vt alii volunt. hanc olim in versu quodam in Georgicis à Vergilio positam fuisse Gellius & Seruius credunt, quod falsum esse Pontanus ostendit. Apud Nolam quidam contendunt, quas vocamus campanas, inuentas fuisse, & à regione campanas, ab vrbe vero nolas etiam vocatas. Sed tu de Nola plura in Italia Leandri Alberti Bononiensis viri non minus eruditi, quàm religiosi leges, quam nunc describendam curat. **PRAELIO**, in quo scribunt multi duo millia, & ccc. hostium caesos, Romanos non plus vno amisisse. **PROSPERAE**, Romanis.

Romanis. **DEINCEPS**, postea deinceps, vt deinceps inde: infra, vbi de suis loquitur causis, quas adolescens dixit. **MVLTAE**, vt ad Casilinum clades hostium, somnus, vinum, epulæ, scorta, balnea, otium, & reliquæ deliciae Campanæ, quibus ita sunt milites Annibalis effœminati, vt postea semper res Annibalis in peius, vt ait poëta, ruerint, donec domum fuit reuocatus. **SIC**, ἀνταπόδοσις, vt ait Quintil. **NOSTRARVM**, vt æris alieni, res familiaris dissipatæ, odii inter me, & Q. fratrem, & Q. fratris filium, diuertitii Terentiæ, & filiæ mortis. **COMMVNIVM**, honorum, dignitatum, & tandem totius Reip. aliàs omnium. **SOLICITVDINES ALLEVARE TMEAS**, ὑπερβατον, quale lib. primo ad Attic. partium studiosus, ac defensor bonarum: quod hoc loco fecit Cicero, ne grandior esset oratio, si dixisset: solitudines meas alleuaret: vt in orationibus, opinor, dixisset, vbi dichoreos qui præclare cadit, vti frequenter solet, & infra, sed hic iambo, qui humilem facit orationem, vsus est, præsertim quum de rebus miseris loqueretur: quas etsi testatur literis Bruti alleuatas fuisse, vult tamen hac humili oratione quasi significare, in eadem se recidisse, in hisque postea semper esse versatum.

Tum Brutus, Volui id quidem efficere certè, & capio magnum fructum, si quidem quod volui tanta in re consecutus sum: sed scire cupio quæ te Attici literæ delectauerint. Istæ verò, inquam, Brute non modò delectationem mihi, sed etiam, vt spero, salutem attulerunt. Salutem? inquit ille. quodnam tandem genus istuc tam præclarum literarum fuit? An mihi potuit, inquam, esse aut gratior vlla salutatio, aut ad hoc tempus aptior, quàm illius libri, quo me hic affatus quasi iacentem excitauit? Tum ille, Nempe eum dicis, inquit, quo iste omnem rerum memoriam breuiter, &, vt mihi quidem visum est, per diligenter complexus est? Istum ipsum, inquam, Brute dico librum mihi saluti fuisse.

QVIDEM EFFICERE CERTE, si Cicero ipse loqueretur, diceret, vt arbitror, quidem certe efficere, hoc est hæc particulas aliter collocaret: quas Brutus non ita bene disponebat: quod Cicero multis in locis in hoc dialogo voluit referre, vt interdum nos indicabimus. Hic tamen in aliis libris etiam leges: volui id quidem efficere, certe & capio magnum fructum: & sic, certe, particula cum sequentibus iungitur. **CONSECVTVS SVM**, sic lib. primo de Orat. consecutus sum: quod tamen Cicero non ita sæpe facit. Nam quum sonus, & concursus illius literæ σ, quæ πολύσιγμα etiam sæpe facit, quamque veteres abiciebant, vt scribit Quintilianus lib. noni cap. quarto, offendit: tum vitiosa oratio à Probo, & Fortunatiano iudicatur, quæ cadat in verbum vnus syllabæ post duas longas sequentis. Quare mihi videtur Cicero dedita opera induxisse Brutum ita loquentem, quem quod scribit Tacitus, otiosum, atque disunctum iudicabat: quod ille, vt Cicero scribit Epist. vigesimaquarta lib. decimi quarti, & Epist. prima lib. decimi quinti ad Attic. diuersum dicendi genus sequeretur, nec, quod Ciceroni placebat, probaret: sed Ciceronem ipsum fractum, & elumbem vocaret, vt Tacitus refert. Quare quum diserte magis, quàm ornate scriberet Brutus, Cæsar dixit, Bruti Catone lecto se sibi visum disertum, Epist. quadragesimaquarta lib. decim tertii ad Attic. scribit etiam Quintilianus lib. noni

cap. quarto saepe Brutum in oratione versus, quod est vitiosum, fecisse. Cicero igitur quum idipsum sciret, decorum vt seruaret, personæ habuit rationem, & illum induxit illa dicentem: consecutus sum: literarum fuit: complexus est: idque videtur etiam fecisse, vt & Bruto, à quo fuerat ipse reprehensus, parem gratiam referret: & illum quasi castigaret, ac ab eo dicendi genere remoueret: quod infra saepe, quàm modestissime fieri potest, facit, vt apparebit. **ATTULERUNT**, hic vident omnes, opinor, quum loquatur ipse, & quidem de salute, quàm grandem faciat orationem, eam duobus continuis dichoreis terminans, attulerunt, excitauit. nec iocus ex ambiguo potest esse in illis verbis salutem attulerunt: quòd ad salutem, quæ in epistolis, & libris præscribi solet, referri possit: quum dicat, vt spero, quod de salute, quæ præscribitur, quæ certè allata fuerat, nunquam dixisset. quin paulo post affirmat, sibi saluti fuisse. **ILLIUS LIBRI**, cuius argumentum hic, & in Oratore penè totum complectitur: quemque nos credimus annalem in epistolis ad Attic. vocari. **IACENTEM EXCITAVIT**, quum prius iacerem, me excitauit, vt sit quasi *ἀγέρων*, quo dicendi modo saepe Cicero est vsus: vt cunctantem, & diffidentem excitare in Epistolis Fam. consuetudinem corruptam emendare, infra: rarius illo: ostendimus res peperam constitutas, intellecta veritate, commutatas corrigi posse, lib. primo de Inuent. quo Virgilius vtitur saepe, vt Tityre pingues pascere oportet oues: atque idipsum Homerum imitatus, qui lib. Odyss. nono scripsit ad hunc modum: *ἐνόμικε νομόν κατὰ πίονα μηδρα*, hoc est, pascebat in pascuis pingues oues: item Virgilius, animumque labantem impulit: & gentis adultos educunt foetus: & scuta latentia condunt: & submersasque obrue puppes. **COMPLEXVS EST**, nam conseruatis, notatisque temporibus, nihil quum illi stre prætermitteret, annorum septingentorum memoriam vno libro colligauit: quod in Oratore dicitur, vt mittam, quæ Nepos in Attici vita scribit.

Tum Atticus, Optatissimum mihi quidem est quod dicis: sed quid tandem habuit liber iste, quod tibi aut nouum, aut tanto vsui posset esse? Ille verò & noua, inquam, mihi quidem multa, & eam vtilitatem quam requirebam: vt explicatis ordinibus temporum, vno in conspectu omnia viderem: quæ cum studiose tractare cœpisssem, ipsa mihi tractatio literarum salutaris fuit, admonuitque, Pomponi, vt à te ipso sumerem aliquid ad me reficiendum, tæque remunerandum, si non pari, at grato tamen munere: quanquam illud Hesiodium laudatur à doctis, quod eadem mensura reddere iubet, qua acceperis, aut etiam cumulatior, si possis. Ego autem voluntatem tibi profectò ementiar, sed rem ipsam nondum posse videor, idque vt ignoscas, à te peto. Nec enim ex nouis (vt agricolæ solent) fructibus est vnde tibi reddam quod accepi: sic omnis foetus repressus, exustusque flos siti veteris vbertatis exaruit: nec ex conditis, qui iacent in tenebris, & ad quos omnis nobis aditus, qui penè solis patuit, obstructus est. Seremus igitur aliquid tanquam in inculto & derelicto solo, quod ita diligenter colemus, vt impendiis etiam augere possimus largitatem tui muneris, modò idem

noster

noster animus efficere possit quod ager, qui cum multos annos quieuit, vberiores efferre fruges solet.

TIBI, historiae, & philosophiæ ita perito, vt neque nouum tibi quicquam esse possit in historia, neque necessarium ad leuandum dolorem, quum philosophia plus prodesse possit. **POSSET ESSE**, aliàs esse posset. **ILLI VERO**, habuit. *ἐκλεισις*, aut *ἀποσιώπησις*, vt diceret. Donatus: qua Cicero frequenter in hoc dialogo vtitur. **NOVA**, nunquam prius mihi cognita, quamuis essent vetera. Ita comici nouas fabulas solent appellare. **QVAM REQVIREBAM**, ad sollicitudines meas leuandas. **EXPLICATIS ORDINIBVS TEMPORVM**, conseruatis, notatisque temporibus, vt ait in Oratore. **OMNIA**, quæ intra septingentos annos sunt gesta. **TRACTARE**, videtur esse translatio ab his, quæ manibus tractari solent. **LITERARVM**, omnium quidem, sed præsertim tamen tuarum, quæ mihi salutem attulerunt ita, vt literarum tractatio salutaris rectè dici possit. **ADMONVIT QVE**, ipsa inscriptione, salutatione, consolatione, & exemplorum relatione. **A TE IP SO**, ex libro tuo vel re vera à te ipso, qui fuisses ita forti animo, vt his temporibus illa posses scribere. **SVMEREM ALIQUID AD ME REFICIENDVM TE QVE REMVNERANDVM**, sumerem aliquid, quo me reficerem, & pro quo te remunerarer: vt primo sit quasi instrumentum, deinde causa, cur remunerari deberet, idque per septimam *σύλληψιν*, quæ sensum, & locutionem alioqui violentam, vt sic dicam, defendat. **QVAN QVAN**, correctio, quia dixerat, si non pari munere. **ILLVD**, dictum quod Græce tale est: *δὲ δ' ἀποδοῦναι ὡτὸ τῷ μέτρῳ, καὶ λῶιον, αἰνε δύνησαι*, hoc est, reddere mensura eadem, & melius, si possis: vel vt vertit ipse Cicero lib. primo de Off. Hesiodus maiore mensura, si modo possis, iubet reddere. nec vertit ibi totum, hic plus etiam, vt paulo post ostendemus. sed queri potest, cur hic, & li. primo de Off. vertat, libro vero terdecimo ad Att. Græce scribat. nos igitur dicimus Ciceronem ita Græce scisse, vt Rhodi olim, & postea in senatu Siculo Græce sit locutus, & commentarium de suo Consulatu Græce scripserit. Itaque quum ad Atticum scriberet, verbis saepe Græcis vtatur, quum vt *πρὸς κρητὰ κρητιζοί*, idest cum homine Græco Græce loqueretur, & sic personæ rationem haberet: tum ne mysteria, vt appellat, enunciarentur, si literæ fuissent interceptæ. nam pauci tunc Græce sciebant. sic Cæsar olim ad Q. Ciceronem in Gallia obsessum Epistolam Græcis conscriptam literis misit, ne intercepta illa, consilia cognosci possent. Cæterum Cicero, quum huiuscemodi causæ non erant, Græce penè nunquam scribebat. quin reprehendebat eos, qui Græca cum Latinis soleant inculcare. hinc videas illum in aliis scriptis raro, in orationibus vero penè nunquam verba Græca vsurpasse: ob id quum versus Græcum in oratione pro Deiotaro referre oporteret, Latine loqui maluit. Hunc morem si nunc seruarent quidam, suas orationes, aut Epistolas non ita Græcis verbis replerent, vt Chimæra profus esse videantur. **HESIODIVM**, lib. primo illius operis, quod inscribitur *ἔργα καὶ ἡμέραι*, quod ad fratrem Persen scripsit Hesiodus: qui quidem quamuis Ascræus à poëtis dicatur, quòd à Musis in Ascra sit amatus, & poëta factus: vt, Ascræumque cano Romana per oppida carmen: re vera tamen Cumæus fuit: vt, Ultima Cumæi venit iam carminis ætas. Hoc Probus, sed plura scribunt Suidas, Ioannes Zetzes, & Lilius, quem nos, honoris causa, parentem vocamus. **LAVDATVR A DOCTIS**, aliàs laudatur. **EADEM MENSURA**, *ὡτὸ τῷ μέτρῳ*. **REDDERE**, *ἀποδοῦναι*. **QVA ACCEPERIS**, hoc non est in Græco: sed red-

dere solemus, quod accepimus: quod Græcus omisit, quod intelligitur, etiã si taceatur. Cicero vero, qui sic scribebat, ut nihil addi posset, apposuit, quod et si intelligi posse videbat, apud Hesiodum tamen in superiore commate positum cognoscebat, *μετρεῖσθαι πρὸ γέγονος*, à vicino accipere. Hinc factum proverbium, eadem mensura, quo & Christus seruator noster est usus, atque hoc quidem necessarium, nam necesse est reddere, quod accepisti, eadẽ mensura. sic enim Proclus interpres explicat, & additum credit, cumulatione, si possis, ut, qui incipit gratificari, aliquid lucri faciat, & ad bene faciendum alacrior reddatur, nam & illud addit Hesiodus: *ὡς ἀλλήλων καὶ ἐσέσθαι ἀργίον ἕρπον*: ut & mutuo quærens iterum, quod satis sit, inuenias. **CVMVLATIORE**, *λίον* dixit Hesiodus, idest, melius: sed Cicero maluit coniungere cum mensura. Docet etiam Gratiarum pictura beneficium duplex esse reddendum. Imitandi sunt, inquit Cicero lib. primo de Off. agri fertiles; qui multo plus efferunt, quàm acceperunt. **PROFECTO**, Achilles Bochius eques genere, & virtute nobilissimus, & meus amicissimus legendum putat, pro facto. **EMETIAR**, alii, remetiari, quo verbo Plinius, Quintilianus, & alii sunt vsi, sed siue emetiari, siue remetiari legas, idem sit sensus necesse est: remunerandi voluntatem tibi præstabo, & *ἀποδώσω τῷ μέτρῳ* ipsam voluntatem. **REM IPSAM**, librum aliquem. **POSSE ἀποδοῦναι**, nunquam ab ipsa translatione discedit. **NEC ENIM**, *αἰτιολογία*, quare rem ipsam reddere non possit. **EX NOVIS**, *ἀλλυγογία*, qua dicit aliud, & aliud significat, nam per novos fructus, novos libros vult significare, per conditos, veteres, vel prius cogitatos, vel recõditos, ut paulo post dicemus. **AGRICOLAE SOLENT**, qui frumentum, fabam, reliquaque id genus à ditioribus per hyemem mutuuntur, quæ, facta messe, ex nouis postea fructibus reddant. **REDDAM, QUOD ACCEPI**, reddam tibi aliquem librum, quemadmodum accepi, nam reddere eundem certe nolebat. **SIC**, *ἐπιφώνημα*. **OMNIS FOETVS REPRESSVS, EXVSTVSQUE FLOS**, est quasi *ἐπιεργασίω*. nam tunc reprimitur foetus, ne exeat, quum flos exurit. **SITI VETERIS VBERTATIS**, ex ambiguo. siti, desiderio quodam: & quemadmodum flores exuri solent siti, quãdo non pluit, sic flos iste exustus est siti, & desiderio, quo cupiebam veterem vbertatem. nec enim aliter dici posse videtur, flos exustus est siti vbertatis: nisi forte dicas: siti vbertatis, siti, quam vbertas passa est. posset etiam fortasse hic esse *ὑπέροχτος*, flos veteris vbertatis, id est, flos, quem vetus illa vbertas ferebat, exustus est siti. **CONDITIS**, ut diximus, vel potius conditos fructus vocat, qui ad res philosophicas magis reconditas pertinent, quas interiores literas, & reconditas appellare solet: quod, ut ait lib. tertiodecimo ad Att. essent *λογικώτεροι*, quàm ut homines illius temporis eas intelligere possent. Quare iacebant in tenebris, ut hic affirmat: & iacuisent diutius, nisi postea Cicero Latinis literis eas illustrasset, is enim cum paucis ut Attico, Varrone, Catone, & Bruto vere philosophabatur, ut vere dicat, sibi penè solis ad philosophiam aditum olim patuisse, qui tunc esset obstructus, quum in bellis civilibus, ut ad Varronem scribit, vel ipse Cicero vsum librorum dimisisset, quod eorum suppuderet. Cum his tamen in gratiam postea quum rediisset, quæ semper inclusa habuerat, ea literis mandauit, ut hic se facturum pollicetur. & sic Atticum libris de Senectute, & de Amicitia remuneratus est. **SEREMVS IGITVR**, quum fructus nullos neque novos, neque veteres habeamus, ut fructus aliquos comparemus, & aliquam messem faciamus, seremus. nec ab *ἀλλυγογία*, siue translatione discedit. **INCULTO, ET DERELICTO SOLO**, amplificatio, nam potest solum esse incultum, neque tamen derelictum:

lictum: vel *ἐπιεργασίω*, solum incultum, idest derelictum. qua quidem in re erant notæ cenforiæ, ut autor est Gellius, qui lib. quarti cap. duodecimo ita scribit: si quis agrum suum passus fuerat fordescere, eumque indiligenter curarat, ac neque arauerat, neque purgauerat: siue quis arborem suam, vineamque habuerat derelictui, non id sine pœna fuit: sed erat opus cenforium. hinc Plinius scripsit agrum male colere, cenforium probrum iudicatur. Huc respexit Cicero hoc loco, & Verrinã quinta quum scripsit aratores totas orationes dereliquisse. Ager vero Ciceronis, hoc est, animus, ut paulo post ostendit, tunc fuerat derelictus, quum bellis ille civilibus vsum librorum, ut diximus, dimiserat. **COLEMVS**, et si videtur hic esse *ἀξυμωρον*, vel *ἀντίθετον*, incultum colemus, agros tamen incultos colere, ut homines indoctos etiam solemus docere: & dici potest, quod erat incultum colere, ut supra iacentem excitare. **IMPENDIIS ETIAM AVGERE POSSIMVS LARGITATEM TVI MVNERIS**, idest, ut ego interpretor, munus, quod large, & liberaliter nobis dedisti, vsura quadam maius facere, & ita tibi reddere possimus. Impendium enim, ut inquit Varro, quod in sorte accedebat, appellatum est: quæ vsura dicta est, quod ad sortem vsu accederet. **ANIMVS**, in quo versantur, & veluti femina in agro, concipiuntur cogitationes, ex quibus opera, ut ex feminibus fructus, proficiuntur. **EFFICERE**, quamuis animus magis proprie dicatur cogitare, quàm efficere, eodem tamen modo, quo ager, hoc loco dicitur efficere. Ager vero efficere cum octauo, & cum decimo dicitur à Cicerone Ver. quinta. **MVLTOS ANNOS**, nedum alternos, ut postea præcepit hoc modo Poëta, Alternis idem tonfas cessare nouales; Et segnem patiẽre situ durẽscere campum. **QVI EVIT**, cessauit, ut animus ab hisce rebus cessauit belli civilis tempore. **VBERIORES**, nam, ut inquit Columella, humus seu sponte, seu quolibet casu destituta, quum est repetita cultu, magno scœnore cessatio nis colono respondet. **EFFERRE**, sic Ver. quinta ager cum decimo exultit, aliàs efficere, ut paulo ante.

Tum ille, Ego verò & expectabo ea quæ polliceris, nec exigam nisi tuo commodo, & erunt mihi pergrata si solueris. Mihi quoque, inquit Brutus, & expectanda sunt ea quæ Attico polliceris, et si fortasse ego à te huius voluntarius procurator petam, quod ipse cui debes, incommodò exacturum negat. At vero, inquam, tibi ego Brute non soluam, nisi prius à te cauero, amplius eo nomine neminem, cuius petitio sit, petiturum. Non mehercule, inquit, tibi repromittere istuc quidem ausus sim: nam hunc qui negat, video flagitatorem non illum quidem tibi molestum, sed assiduum tamen & acrem fore. Tum Pomponius, Ego verò, inquit, Brutum nihil mentiri puto. Videor enim iam te ausurus esse appellare, quoniam longo intervallo modò primum animaduerti paulo te hilariorem. Itaque quoniam id quod mihi deberetur, se exacturum professus est: quod huic debes, ego à te peto. Quidnam id? inquam. Ut scribas, inquit, aliquid. iam pridem enim conticuerunt tuæ literæ. Nam ut illos de Repub. libros edidisti, nihil à te sanè postea

stea accepimus, eisque nosmetipsi ad rerum naturalium memoriam comprehendendam impulsi atque incensi sumus. Sed illa cum poteris, atque ut possis, rogo. Nunc vero, inquit, si es animo vacuo, expone nobis quod quarimus.

NE QVE EXIGAM, ne sim molestus, ut solent esse, qui pecunias nimis acerbe exigunt; unde acerbae exactiones à Cicerone dicuntur. **TVO COMMODO**, ut commodo Reip. quo dicendi modo veteres frequenter vsi sunt, ut Paulus Manutius meus vir ad literas ornandas natus ostendit. **MHI QVÒ QVE**, ut cui valde sint profutura, nam libri, qui eduntur, non vni tantum, sed multis profunt. **HVIUS**, Attici. **PROCVRATOR**, tanquam procurator, qui negotiū absentis suscipit. Nam ut scribit Asconius patronus in iudicio defendit, si est orator: aduocatus ius suggerit, aut praesentia accomodat: cognitor praesentis causam cognoscit, & tuetur ut suam: hunc hodie nos procuratorē vocamus: procurator vero negotiū absentis suscipit, siue ad iudicium, siue ad rem rusticam, siue ad mercaturā, & tandem ad rem familiarem pertineat: qui sic etiam à Cicerone describitur, ut sit alieni iuris vicarius. procuratores maiorem partem erant liberti, quamvis Cicero saepe libertos à procuratoribus seiungat. Philotimus certe Terentia fuit libertus; & Ciceronis procurator, ut alios mittam. hosce nos hodie factores appellamus. **DEBES**, quum sis pollicitus. **INCOMMODO EXACTVRVM**, alias incommodo tuo exacturum. **TIBI**, procuratori voluntario, ut dicis. **A TE CAVERO**, à te sponsionem, & satis accepero. **AMPLIUS**, formula quadam fuit, qua Cicero frequenter in hisce rebus utitur, ut libro primo ad Att. recusarat satisfacere, amplius abs te non peti: & lib. terdecimo Fam. satisfandam erit, amplius eo nomine non peti: & in oratione pro Q. Roscio Comædo, satis non dedit, amplius à se neminem petiturum. **NONOMINE**, eo debito. Unde dissolvere nomina, exigere nomina, facere nomina dicimus. **NOMINE NEMINEM**, annominationem vocant Rhetores. **CVIVS PETITIO SIT**, qui sit creditor verus, & iure petere possit, ut Atticus, cui debebatur. **TIBI**, quasi stipulanti. **REPROMITTERE**, contra spondere, & quasi satisfacere, ut apud Plautum in Asin. Repromittam istoc nomine solutam rem futuram. Repromittit, inquit Alciatus, qui nuda stipulatione se obligat: ut mittam, quæ scribant alii. **ISTVC**, neminem petiturum. **AVSVS SIM**, compositio Bruto conueniens, ut supra consecutus sum. sunt tamen, qui legant, ausim, quod Virgilius, Terentius, Lilius, & alii vsurpant, & Donatus interpretatur, pro audebo, & huius tantum temporis esse contendit. alii tamen reiiciunt, quod à Cicerone non videant vsurpari. **HVNC**, Atticum, alias nunc. **FLAGITATOREM**, nedum petitorē, nam flagitare plus significat, quam petere & postulare, ut in oratione pro Quintio, res postulat, non flagitat: & lib. primo de Legibus, postulatur à te iandiu, vel flagitatur potius historia. **ILLVM**, ἐπιπλάσιον quadam, qua Cicero frequenter uti solet, ut lib. quinto Fam. ei, qui in alios indicta causa animaduertisset, dicendi ipsi potestatem fieri non oportet: & in oratione pro Mil. hoc, quod tormentis inuenire vis, id fate-mur. **NIHIL MENTIRI PVTO**, sed puto verum dicere, & fore, ut, quod es pollicitus, flagitem. **VIDEOR ENIM IAM TE AVSVRVS**, sic legendum est, quamvis librarii quidam multo aliter descripserint. **APPELLARE**, ut debitorem. Ita Cicero saepe loquitur. **MODO PRIMVM**, nunc tandem. **EXACTVRVM**, voluntarium procuratorem petiturum. **DEBES**, ut libros de Finibus, Tusculanas quaestiones, libros de Natura Deo-

rum,

rum, & alios: & si forte nondum sciebat Atticus eos Ciceronem esse scripturum. **IAMPRIDEM**, circiter annos septem, id est ex consulatu L. Domitii, & Ap. Claudii, quo tempore scripsit libros de Rep. Ep. quintadecima lib. quarti ad Att. ad Consulatum Caleni, & Vaticanum, quibus Cofs. bellum Hispaniæ se cum Pompeii filius, ut opinor, est gestum, certe coeptum, & finitum Cesare III. & Lepido Cofs. ut ex Dione collegimus: & supra diximus hunc sermonem hisce temporibus habitū fuisse. **LITERAE**, doctrina, scientia, ut infra saepe leges. **ILLOS DE REP. LIBROS**, sex, ut ipse in epistolis ad Att. & lib. secundo de Diuinatione testatur, quamvis ad Q. fratrem scribat nouē fuisse: quod ego sic interpretari soleo: quod à primo quidem nouem scribere instituerit fortasse à nouendialibus feriis, quæ fuerant Tuditano, & Aquilio Cofs. sed paulo post mutato consilio pro nouē sex scripserit, ut contra τὴν συντάξιν ἀκαθάρτην, quam libris duobus fuerat cōplexus, postea in quatuor contulit, lib. terdecimo ad Att. Atq. ita, si volumus, ut propemodū necesse est, interpretari, dicemus, in epistolis ad Q. fratrem, & lib. quarto ad Att. recte scribi, C. Fanniū, quum de Rep. disputatum est, cum reliquis sermonē contulisse, in Lælio vero negari profus affuisse. Nam primo quū libri essent nouē inductus Fannius loquebatur: deinde, sublatis tribus libris, sublatus & ipse, negatur affuisse. **EDIDISTI**, L. Domitio Aenobarbo, & Ap. Claudio Pulchro Coss. ut cognoscitur ex lib. quarto ad Att. **VETERVM ANNALIVM**, ex quib. in meum librū transtuli, quæ transferēda iudicavi. hinc Attici librū videbis annalē dici lib. duodecimo ad Att. alii, rerum nostrarū ut sit, nos ad rerū nostrarum memoriam comprehendendā impulsi sumus. sed quum paulo ante dicat, Att. omnem rerū memoriā, non solum rerum Romanarum, fuisse complexum. & in Oratore testetur, Attici laborē in ordine rerum gestarum non solum Romanorū, sed aliorum etiam populorū, & regum illustrium fuisse versatum: nullo modo, rerum nostrarū, legi posse credimus. In veteribus libris penē omnibus scriptum videbis: rerū naturalium: sed Petrus Victorius vir, ut L. Crassus de Q. Catulo dixit, ambrosia alendus, hoc verbum, naturalium, tollendum putat, quum quod Att. in suo libro rerum quidē, sed non rerum naturalium memoriā complexus est: tum quod memoria rerum naturalium non ita bene dicatur, quum illa dicatur de rebus gestis, non autē de naturalibus, quæ semper habeant eodem modo. Nos putamus esse nefas, à viro tanto dissentire: sunt tamē, qui quum videant in omnibus libris ita scriptum inueniri, dicant, Att. libris de Rep. ad res naturales cōprehendendas impelli potuisse, praesertim quum, quod ex illis libris reliquum est, omnes penē ad idem possit impellere: & memoriā rerum naturalium recte dici, siquidem τὰ φυσικὰ certe sunt φαντάσια id est naturalia sub phantasiā cadunt: ὅσα δὲ φαντάσια ἐστὶ, ἐστὶ μνημονεύτὰ καὶ αὐτὰ, quæcunque vero cadunt sub phantasiā pertinet ad memoriā, ut scribit Aristoteles: qui testatur item, τὴν μνήμην εἶναι τῶν γινόμενων memoriā esse rei praeteritæ, vel factæ, quales pleræque res naturales sunt: inter quas ipsa memoria possit numerari, quum lib. tertio ad Herenn. naturalis esse dicatur: ut mittantur, quæ lib. tertio de Anima scripta sunt ab Arist. & taceatur itē Platonis τὴν ἀνάμνησιν posse significari, de qua Cicero loquitur Tuscul. primo. Res vero naturales non semper eodem modo habere, docuit Pythagoras, qui volebat omnia mutari, ut canit Ouidius lib. quintodecimo Metam. sed hæc disputatio tolletur, si, veterū annalium, legas, ut nos etiam legendum putamus. **ILLA**, ut libros de Finibus, Tusculanas quaestiones, & libros de Natura Deorum, ut diximus. **QVVM POTERIS**, dabis, scribes. **VT POSSIS**, ut velis, id est ita velis animum relaxare, & cura liberare, ut possis: ut ostendit paulo post: poteris relaxa modo animum.

C

Quid nam est id, inquam? Quod mihi nuper in Tusculano inchoasti de oratoribus, quando esse cœpissent, qui etiam, & quales fuissent. Quem ego sermonem cum ad Brutum tuum, vel nostrum potius detulisset, magnopere hic audire se velle dixit. Itaque hunc elegimus diem, cum te sciremus esse vacuum. Quare si tibi est commodum, ede illa quæ cœperas, & Bruto, & mihi. Ego verò, inquam, si potuero faciam vobis satis: Poteris inquit: relaxa modò paulum animum, aut sanè (si potest) libera. Nempe igitur hinc tum Pomponi ductus est sermo, quòd erat à me mentio facta, causam Deiotari fidelissimi atque optimi regis ornatissime & copiosissime à Bruto me audisse defensionem. Scio, inquit, ab isto initio tractum esse sermonem, teque Bruti dolentem vicem, quasi defleuisse iudiciorum vastitatem, & fori. Feci, inquam, istuc quidem, & sæpe facio. Nam mihi Brute in te intuenti, crebrò in mentem venit vereri, ecquodnam curriculum aliquando sit habitura tua & natura admirabilis, & exquisita doctrina, & singularis industria. Cum enim in maximis causis versatus esses, & cum tibi ætas nostra iam cederet, faccèsque summitteret, subitò in ciuitate cum alia ceciderunt, tum etiam ea ipsa, de qua disputare ordimur, eloquentia obmutuit.

QUOD MIHI, inquit Atticus. IN TUSCULANO, nunc enim Romæ fumus: ut dictum est. QUANDO ESSE COEPISSENT, QUI ETIAM, ET QUALES FUISSENT, est propositio, qua breuiter ostendit, quibus de rebus sit dicturus: quæ tres sint, quando esse cœpissent oratores, qui etiam, & quales fuissent: quibus tamen aliquid postea semper addit, ut in sermone fieri solet. Addit uero præsertim, ubi de Liuiio Andronico loquitur, distinguere oratorum genera ætatibus. Hic attentum reddit lectorem. BRVTVM TVVM, VEL NOSTRVM POTIVS, correctio, qua nunc utitur Atticus, sed aliter, & melius Cicero in epistolis ad Atticum: venio ad Brutum tuum, imò nostrum: sic enim mauius. & sanè Cicero Brutum omni studio Attico autore fuerat complexus, & amare cœperat, ut ipse testatur. SCIREMVS, supra tamen dixit cum dubitatione, si es animo vacuo: quod ego ad curas, hæc vero ad negotia refero. ILLA, de oratoribus. COEPERAS, inchoaueras, paulo ante. BRVTO, ET MIHI, hominibus inter nos coniunctis, & tibi charis, atque iucundis: ut supra dictum est. SI POTVERO, hæc exceptio taceri etiam poterat, ut illa, si Deus volet. Nullus enim debet præstare, quæ non potest, vel quæ Deus nolit. SI POTES, κατὰ παράδεισον καὶ ἐπιφανέστερον loquitur, quum sciret Ciceronem maioribus curis angì, quàm ut illis liberari facile posset. MEMPE, principium, & occasio dialogi, & quidem post proœmium, ut apud Platonem sæpe, sed frequentius à principio captatur. CAVSAM DEIOTARRI, causam, in qua Deiotarus Rex à Castore nepote, & Phidippo seruo tanquam insidias Cæsari fecisset, accusabatur, ut ostendit Ciceronis oratio vel, quod ego magis probo, in qua Rex ipse dicebatur arma còtra Cæsarem tulisse, quod scribit Hircius de bello Alexand. FIDELISSIMI, sic lib. decimoquinto Fam. Regem fidelissimum, & amicissimum Reip. Deiotarum

vocat

vocat Cicero OPTIMI, quippe quum in eo virtutes essent omnes, ut in oratione pro ipso idem Cicero scribit. ORNATISSIME, ET COPIOSISSIME, alterum ad medium, alterum ad vehemens dicendi genus pertinet. & adulatur Cicero. nam ne Tacitus quidè illam orationem Bruti pro Deiotaro satis probat in dialogo de Orat. BRVTO, qui tunc Cæsari ex Hispania reuertèti obuiam fuerat profectus, lib. decimotertio ad Att. Quòd si Brutus Deiotarū defendit, obuiam profectus Cæsari ex Hispania reuertèti, cognoscimus Ciceronè multo post suam dixisse orationè, in qua scribat ea de re Cæsarem literas Tarracone misisse. sed videtur potius esse dicendū: à Bruto, qui fuerit vnus ex his, de quib. ita scribit Hircius de bello Alexand. Cæsar dixit, se concedere id factum precibus eorum, qui frequentes concurrissent, hospites, atq. amici Deiotari ad deprecandū. & ita Brutus primam, Cicero secundam causam defenderit: præsertim quum Marcellus adhuc viueret, quum hæc loquebantur: & mortuus dicatur, quum Brutus obuiam Cæsari est profectus, lib. decimotertio ad Att. DEFENSAM, Niceæ Ligurum, quòd Brutus obuiam Cæsari fuerat profectus, si modo secundam causam significari putas: vel potius Niceæ Bithyniæ. Cæsar enim post bellum Alexandrinum propius Pontum finèsq. Gallogræciæ accessit: ad quem Deiotari hospites, & amici venerunt ad deprecandum, ut ait Hircius de bello Alexand. Inter eos credimus Brutum fuisse, is certe pro Deiotaro Niceæ dixit, Epist. prima lib. decimoquarti ad Attic. BRVTI, cuius ætas in hæc tempora, & hæc miseria incidisset, in quibus eloquentiam, reliquasq. virtutes ostendere non posset. DOLENTEM VICEM, sic in fine dialogi: in te intuens Brute, doleo, cuius in adolescentiam per medias laudes quasi quadrigis vehentè transuersa incurrit misera Fortuna Reip. IVDICIORVM, quæ nunc quum ad vnus voluntatem sæpe fiant, oratorum eloquentiam non requirunt. VASTITATEM, amplificatio est in ipso rei nomine, ut loquitur Quintil. nam quum orbitatem, vel tale quid dicere potuisset, rem ut amplificaret, vastitate verbo grandi, & translato uti maluit: ut quum in Verrinis furem nò vocat, sed raptorem, ut rem magis augeat. FORI, quod supra spoliatum, & orbatum dixit. ISTVC, ut Bruti vicem dolens, deflerem iudiciorum vastitatem, & fori. SIT HABITVRA, quum tanta sit vastitas iudiciorum, & fori: quod tuum erat curriculum, in fine dialogi. NATVRA ADMIRABILIS, ET EXQUISITA DOCTRINA, ET SINGVLARIS INDVSTRIA, hic naturam, artem, & exercitationem, vel diligentiam, ex quibus paritur eloquentia, videtur voluisse significare, id est, illa tria, quæ libro secundo de Oratore describit hoc modo: ad inueniendum in dicendo hæc tria sunt, acumen, deinde ratio, quam licet, si volumus, appellemus artem: tertium, diligentia. & naturam Cicero vocat ibi, & paulo post in eodem loco interpretatur per ingenium, cui primas tribuit: quòd meminerat se in oratione pro Archia poëta scripsisse: sapius ad laudem, atque virtutem naturam sine doctrina, quàm sine natura valuisse doctrinam: hanc naturam hic in Bruto, & infra in Curione admirabilem fuisse testatur: sed in Bruto etiam exquisitam doctrinam, quam modo rationem, modo artem, modo rationem quandam conformationemque doctrinæ vocat. Ingenium vero, ut est in oratione pro Cælio, industria alitur: & ingenia senibus manent, modo permaneat studium, & industria, ut scribit in libro de Senectute: & in libro primo ad Herennium videmus, præceptionis rationem ad exercitationem accommodari oportere. Hic igitur recte tertio loco additur industria: quæ ut ego puto, diligentiam, studium, & exercitationem complectatur, præsertim quum scribat Sex. Pompeius, industriam dictam à verbo struo, quod antiqui dicebant

c ii

addicere, & augere: quod hæc ipsa industria augeat, quod ingenium excogitavit, & ars e- poliuit, nec displicet mihi Pontani sententia, qui industriam ab induendo deducit, quod ea sit quasi quidam habitus vsu indutus. Brutus vero ingenium vocat in epistola quadam ad Dolabellam, & in fine huius Dialogi: atque in Oratore non minus doctrinam, & artes illius, quam studium, & exercitationem commendat. Hæc omnia C. Graccho infra tribuit, sed ordinem mutat. IN MAXIMIS CAUSIS VERSATVS ESSES, Brutus enim iam tum Ap. Claudium defenderat, compluresque causas & cum aliis, & solus egerat, vt infra dicitur. TIBI, adolescenti, in fine dialogi: annum trigessimum nonum, vel quadragessimum agenti. natus enim videtur L. Cinna. III. Cn. Carbone Coss. certe decem annis postquam Q. Hortensius causas agere coepit, infra. Itaque C. Cesare, & M. Antonio Coss. suo anno postea Prætor fuit. AETAS NOSTRA, annorum vnus & sexaginta, vel circiter, si tamen anni rationem habeas, quo sermo sit habitus, non illius, quo bellum sit coeptum: quod & de Bruti annis dictum volumus. CEDERET, quasi lampada traderet. & quum de foro sit locutus, videtur ad res fori respicere, cedere foro, & cedere bonis, quod Iurisconsulti dicunt. FASCESQUE SVMMITTERET, manus daret, herbam porrigeret, & se quasi inferiorem fateretur. est enim translatio à Consulibus sumpta, qui in concionem ascensuri, Publicolam imitati, fasces populo summittebant, id quod populo gratum erat: summitti sibi imperii insignia, confessionemque fieri, populi, quam Consulibus, maiestatem, vimque maiorem esse: sic enim Liuius quasi interpretatur. sunt, qui putent etiam morem fuisse, vt, qui de provinciis decederent, successoribus, & minores magistratus item maioribus, occurrentes fasces summitterent: quod verisimile magis videri, quam probari potest. Illud quidem constat, Pompeium Possidonio fasces summisisse. ELOQVENTIA OBMVTVIT, sic infra, perterritum armis hoc studium nostrum conticuit subito, & obmutuit, sed ibi minus, vt dicerent Grammatici, figurate: hic vero videtur esse ὀξύμαρον, eloquentia obmutuit, vt infra, eloquentia loqui dedit: vel sit μετανομία, id est homines, qui profitebantur eloquentiam, obticuerunt.

Tum ille, cæterarum rerum causa, inquit, istuc & doleo, & dolendum puto: dicendi autem me non tam fructus & gloria, quam studium ipsum exercitatioque delectat: quod mihi nulla res eripiet, te præsertim tam studioso. Etenim dicere bene nemo potest, nisi qui prudenter intelligit. Quare qui eloquentia veram dat operam, dat prudentiam, qua ne maximis quidem in bellis æquo animo carere quisquam potest. Præclare, inquam, Brute dicis: eoque magis ista dicendi laude delector, quod cætera quæ sunt quondam habita in ciuitate pulcherrima, nemo est tam humilis qui se non aut posse adipisci, aut adeptum putet: eloquentem neminem video factum esse victoriam. Sed quod facilius sermo explicetur, sedentes, si videtur, agamus. Cum idem placuisset illis, tum in pratulo propter Platonis statuam confedimus.

CAETERARVM RERVM, vt honorum, dignitatum, & libertatis. DOLEO, vt libertatis studiosus, & ab his maioribus oriundus, qui patriam liberarunt.

DICENDI

DICENDI, eloquentia. FRVCTVS ET GLORIA, ἐπέμνηστο: nam gloria fructus est virtutis, vt scribit in oratione in Pisonem: de Gloria duos libros Cicero scripsit, vt ipse libro decimo quinto, & decimo sexto ad Atticum, & Gellius libro decimo quinto capite sexto testantur. Nunc Bartholomæus Riccius vir doctissimus, & elegantissimus Ciceronem in ea re, vt in aliis multis imitatur. STVDIVM IPSVM, eloquentia, quæ quum sit vna de summis virtutibus, vt in libris oratoriis demonstratur: & virtutes omnes, & honestum illud, quod ex his virtutibus exoritur, & in his hæret, per se sit expetendum, sequitur eloquentiam ipsam; & ipsius studium per se expetendum esse, ita, vt recte dicat Brutus quasi Stoicus, certe Academicus, qui eloquentiam sapientiam dicat; & neget quicquam bonum esse, præter honestum, se non tam fructu eloquentia, & gloria, quam studio ipso delectari. EXERCITATIOQUE, animi, vt ostendunt, quæ sequuntur, vt infra mentis exercitatio: domestica certe, & priuata, non illa forensis, quæ sublata fuerat. & ita significabit exercitationem priuatim declamandi, qua Brutus vsus videtur. Vnde constat illum exercitationis causa orationem olim scripsisse pro Milone, vt Afconius, & Quintilianus testatur. QVOD, quam rem, nam si dicas, quod studium, quum interponatur exercitatio, Grammatici reclamabunt: quanquam nos in Quæstura sic etiam dici posse ostendimus: NULLA RES ERIPRET, virtus enim amitti non potest, vt Cicero scribit lib. secundo Tusculanarum quæst. Philip. quarta, & in libris oratoriis: & Aristippus ostendit, quum suis ciuibus renunciari iussit, vt eas opes sibi pararent, quæ naufragio non perirent: & ille item, qui dixit, omnia mea bona mecum porto, atque hæc omnia demonstrant, ad animum referri oportere, etsi ne studium quidem dicendi, & exercitatio ita facile potest eripi: siquidem priuatim quisque potest declamare, vt Cicero ad Præturam vsque græce declamauit, latine vero senior quoque, & quidem Hircio & Pania Coss. Cn. Pompeium tradunt sub ipsum civile bellum repetisse declamandi consuetudinem: M. Antonium: item Augustum ne Mutinensi quidem bello hanc exercitationem omisisse scribit Suetonius. TE, eloquentia principe, & philosopho. STVDIOSO, iuuenum quidem penè omnium, & aliorum, vt Hircii, Panse, Voluminii, Calsii, Papirii Pæti, & Dolabellæ, quos habes quasi discipulos, sed mei tamen præcipue, cuius etiam vicem doleas. ET ENIM ἀιτιολογία, quare studio ipso, & exercitatione delectetur: est etiam γνώμη. DICERE BENE NEMO POTEST, nemo potest dicere res bonas: vt bene hic interpreteris, recte, honeste, non copiose, aut ornate: vt respondeat oratoris definitioni, qua M. Cato, vt scribit Quintilianus, est vsus: Orator est vir bonus, dicendi peritus: præsertim quum Cicero lib. tertio de Oratore scribat, dicendi vim probitate iungendam, summamque prudentiam: quarum virtutum expertibus si dicendi copiam tradiderimus, non eos quidem oratores effecerimus, sed furentibus quædam arma dederimus. PRVDENTER INTELLIGIT, sapienter sentiendi, & ornate dicendi scientiam coherentes est consecutus, vt libro tertio de Oratore Crassus disputat. hanc enim cogitandi, pronunciandi que rationem, vimque dicendi veteres Græci sapientiam nominabāt: vnde scriptum est in Partitionibus: nihil est aliud eloquentia, nisi copiose loquens sapientia: & quo loco sapienter dixit in oratoris libris, hic prudenter dixit. ELOQVENTIAE VERAE, sapientia ipsius. DAT PRVDENTIAE, quum eloquentia vera, sapientia, & prudentia sint eadem, vt diximus. NE MAXIMIS QVIDEM IN BELLIS, nedum in pace, & otio, quorum comes, & socia dicitur eloquentia, infra. AEQVO ANIMO CARERE QVISQVAM POTEST, quum turpe sit, vt

dicebat Africanus, in re militari dicere non putaram. nam consilium in pro-uidendo requiritur, vt docet Cicero in oratione pro lege Manil. & opus est eloquentia ad milites excitandos, hortandos, & interdum consolandos, vt scribit Onofander in libello de optimo Imperatore. Quare Imperatori vera eloquentia videtur necessaria, vt hoc loco Brutus quasi concludit. **ISTA**, quæ te etiam delectat. **CAETERA**, honores, dignitates, diuitias, & reliqua id genus. **PVLCHERRIMA**, quum dignis dabatur ita, vt vir, quod dici solet, magistratum ostenderet. **NEMO EST**, nunc sub Cæsare. **ADIPISCI**, per Cæsarem, in cuius potestate sunt omnia. **VICTORIA**, ipsius Cæsaris. **SERMO**, de oratoribus. **SEDENTES**, personæ, quæ in dialogis loquuntur sedere vel dicuntur, vel intelliguntur: dicuntur in oratoriis libris, in Academicis quæstionibus, in libris de Natura Deorû, in Phædro Platonis: intelliguntur, & partim etiam dicuntur in quatuor libris de Finibus, intelliguntur in Lælio, in Catone, & multis Platonis dialogis: partim ambulare, & partim sedere cognoscuntur in Tusculanis quæstionibus, in libris de Diuinatione, & de Legibus. & sanè quidem Cicero semper videtur ambulare, quum Peripateticum agit, vt in libro quinto de finibus, in primo de Diuinatione, & primo de Legibus, vbi Peripateticorum more disputatur. hic Cicero vt Academicus vult sedere. **SI VIDETVR AGAMVS**, in carmen definit: quod etsi vitiosum esse dicitur, Cicero tamen non semper vitat. **ILLIS**, Attico, & Bruto. **PROPTER**, aliàs prope. **PRATVLO**, quod erat prope xystum, & quidem Romæ, vbi lata prata esse vix poterunt, & ideo pratulum dixit, vt Epist. sexta lib. duodecimo ad Att. nam credibile est Ciceronem Romæ hoc pratulum habuisse, vbi esset herba, in quam se ipse, Atticus, & Brutus abiecerint, vt Socrates in Phædro apud Platonem, quem Cicero nunc, vt ferè semper imitatur: certe confederint. **PLATONIS STATVAM**, Cicero Platonis statuam habebat, vt hic apparet, & Atticus Aristotelis imaginem, vt in epistolis ad Atticum scribitur: malo in illa fedicula, quam habes sub imagine Aristotelis sedere. Credimus tamen etiam Ciceronem Aristotelis imaginem habuisse, quum quod huiuscemodi signis delectabatur, tum quod vtrunq. philosophum imitatus, Academiam & Lycium habere voluit, vt sæpe testatur.

Hic ego, Laudare igitur eloquentiam, & quanta vis sit eius, expromere, quantamque iis qui sint eam consecuti, dignitatem afferat, neque propositum nobis est hoc loco, neque necessarium. Hoc verò sine vlla dubitatione confirmauerim, siue illa arte pariatur aliqua, siue exercitatione quadam, siue natura, rem vnam esse omnium difficillimam. Quibus enim ex quinque rebus constare dicitur, earum vnaquæque est ars ipsa magna per sese. Quare quinque artium concursus maximarum, quantam vim quantamque difficultatem habeant, existimari potest.

HIC, hoc loco, vel potius, tunc, vt sit aduerbium temporis, vt docet Donatus apud Terentium, & apud Ciceronem cognoscitur, vt in epistolis ad Appium: hic ego multa simul cogitavi. & est verum dialogi principium, in quo *πρῶτον* utitur, quum se de laudibus eloquentiæ neget dicturum, & tamen summam dicat. **LAUDARE**, in aliis libris male scribitur, laudari. **ELOQVENTIAM**, quam Cicero libro primo de Oratore ita laudat, vt nihil nunc addendum esse videatur. **QUANTA VIS**, quanta sit vis eloquentiæ

quentiæ quando Cicero non putat hoc loco sibi necessarium dicere, ne nos quidem dicemus, præsertim quum Valerius Maximus, & Baptista Fulgosius eam rem pluribus persequantur. Illud tamen ponemus, quod Gorgias apud Platonem ita refert: *ῥητορικὴ ἀπάσας τὰς δυνάμεις συλλαβεῖσά φ' ὡτ' ἔχει*. **DIGNITATEM AFFERAT**, hinc inquit libro primo de Inuent. ad ipsos, qui eam sunt adepti, laus, honor, dignitas confluit: vt mittamus, quæ libro secundo de Oratore scribit. **NEQVE PROPOSITVM NOBIS EST**, quum hoc ne meditati quidem simus, & vos me rogetis, vt de oratoribus, quod inchoaueram, tantum vobis exponam. **HOC LOCO**, in principio huius sermonis, vbi de arte potuiffemus loqui, postea de oratoribus tanquam artificibus locuturi, vt postea Diogenes Laërtius de philosophis scripturus, multa prius de Philosophia præfatus est: quod item superioribus annis Gregorius Lilius in suis poetis fecit. **NEQVE NECESSARIVM**, atqui videtur necessarium, quando vix artifex describi possit, nisi prius ars ipsa, à qua dictus est, de monstretur. sed meminerat Cicero in libris oratoriis artem à se scriptam, & in libro hoc quasi quarto artifices ipsos esse describendos: nec illud ignorabat, à suo Platone libro decimo de Rep. scriptum esse: *ἡ δὲ ἑκάστων ῥῆσι τέχνας εἴη χερσὶ μὲν ποιήσασθαι μὴ βουλεύσασθαι*. Itaque reliquas omittit, & quæ ad vsum pertinent, tractat leuiter, quum alibi sæpe præcepta tradiderit. Accedit, quod Cicero non negat prorsus esse necessarium de arte quadam loqui, sed affirmat sibi, qui tam multa de ea scripisset, hoc loco necessarium non esse, eam laudare, & quanta sit vis eius, quantamque afferat dignitatem, dicere. **SIVE**, videtur ad illud respicere, quod libro decimo de Legibus ita scripsit Plato: *λέγουσι πού τινος ὡς πάντα εἴσι τὰ πράγματα γιγνόμενα καὶ γινόμενα καὶ γνησόμενα τὰ μὴ φύσει: τὰ δὲ τέχνη: τὰ δὲ δὴ τῶν τεχνῶν*: quamuis hic exercitationē fortunæ loco ponat. **ILLA**, eloquentia. **ARTE PARIATVR ALIQUA**, eloquentia artificiosa est, quam Rhetoricam vocant, inquit Cicero libro primo de Inuent. quibus ex verbis intelligimus eloquentiam, & Rhetoricam eandem esse: quam scribit Aristoteles esse *ἀντίρροπον τῇ διαλεκτικῇ* id est, vt in Oratore vertit Cicero, ex altera parte respondere Dialecticæ: & sic eam definit: *ἴστω ἡ ῥητορικὴ δυνάμει* *ἡ δὲ ἑκάστων τῶν θεῶν τὸ εὐδαιμονίας πιθανόν* id est, sit Rhetorica vis, qua quod in vna quaq. re probabile est, perspicitur: & Plato Rhetoricam non modo artem, sed *τέχνην* etiam *σώφρων* in Gorgia vocat. Quod si eloquentia, siue Rhetorica est ars, quæri potest, quo pacto dicat Cicero, arte pariatur aliqua, quasi quærat, an Rhetorica Rhetorica pariatur. Respondere possemus, libros de Inuentione Ciceroni iuueni rudēs, & inchoatos excidisse, vt nos non magnopere mouere debeat, si quid in illis aliter sit scriptum: nec Aristotelis definitio artem prorsus esse demonstrat, quamuis ita cum Dialectica coniungat, vt qui vnam dicat esse artem, alteram quoque esse fateatur, propemodum necesse sit. Quin Aristoteles neutram *ἐπιστήμην*, aut *τέχνην* sed Rhetoricam ipsam *δύναμιν*, vt Theon etiam, vocat, Plato vero inducit Socratem, vt semper, *ῥητορικῶς* dicentem, Rhetoricam artem esse seruantem qui in Phædro illud scribit: *ῥητορικὴ λόγου καὶ ἐκείνη τέχνη*: quibus verbis & artem esse negat, & artem esse non posse ostendit. nam si mentitur, vt certe mentitur, non videtur posse cadere sub artis definitionem, quam ponit Aristoteles libro sexto *ἢ ἡμῶν, ἢ τέχνη ἔξιστις μετὰ λόγου ἀληθοῦς ποιητικὴ ἐστίν*. Hinc L. Carssus lib. primo de Oratore respondet, sibi dicendi aut nullam artem, aut pertenuem videri: & nō eloquentiam ex artificio, sed artificium ex eloquentia natum: quod tamen ostendit, quæri solitum fuisse, an contrā ex artificio eloquentia nasceretur, vt hic etiam ponit. Vnde multi putant Rhetoricam, & eloquentiam rem eandem non esse. Sciebat igitur disputari in vtranque

partem posse Cicero, & ob id rem potius tetigit, quam disputauit: præsertim quum ipse infra sit artem appellaturus non modo eloquentiam, sed Dialecticam etiam, quam maximam artium dicit, quamuis ea de re libro secundo de Oratore personæ seruiens, dubitarit. Si plura cupis, lege Quintilianum libro secundo, capite decimo octauo. **EXERCITATIONE**, quæ libro primo ad Herennium ita definitur: exercitatio est assiduus usus, consuetudoque dicendi: quam quidem Aristoteles libro primo Rhetorices *συνήθειαν* vocat, vnde Cicero videtur hunc locum sumpsisse. Aphthonius, & Theon *προγυμναστικά*, *γυμνασίων*, alii *μελέτων* appellant, quæ vel prouerbio posse omnia dicitur, & quidem omnibus in rebus, sed in dicendi facultate potissimum, quam ad exercitationem oportet accommodari. Hinc Theon ita scribit: *οὐτε ὄλωσ' ἴβ' αὖ τῆ ῥητορικῆ καλῶν οὐδὲν ἔστιν χρῆσιμον, εἰ μὴ καὶ αὐτὸς ἕκαστος ταῖς καθ' ἑκάστου ἡμέραν γραφαῖς ἐγγυμνάσῃται.* Quare Cicero merito dicit, siue exercitatione eloquentia pariatur. **NATURA**, *ἀπὸ ταυτομάτου*, vt inquit Aristoteles, quod vertunt, natura, & sponte: vt hoc loco Cicero dixit, natura: lib. vero primo de Oratore, scripsit, quæ sua sponte homines eloquentes facerēt ea quosdam obseruasse. Meminerat enim Cicero se olim in oratione pro Archia poëta dixisse: sapius ad laudem, atque virtutem, naturam sine doctrina, quam sine natura valuisse doctrinam. Mittimus cætera, quæ in libris oratoris, & à Quintiliano libro secundo, capite vigesimo: quæque ab Horatio, & aliis de ingenio disputatur: illud dicimus libro primo de Inventione hanc rem scribi, sed studium addi: si volumus huius rei, quæ vocatur eloquentia, siue artis, siue studii, siue exercitationis cuiusdam, siue facultatis à natura profectæ considerare principium, reperiemus id ex honestissimis causis natum, atque optimis rationibus profectum. **DIFFICILLIMAM**, sic in proœmio libri primi de Oratore quærens, cur tam rari sint oratores boni, nihil aliud causæ putat esse, nisi rei quandam incredibilem magnitudinem, ac difficultatem. **QUIBUS ENIM**, *αἰτιολογία*, quare sit res hæc ipsa difficillima. **EX QVINCVE**, inuentione, dispositione, elocutione, memoria, & pronuntiatione. sic enim Quintilianus, & ipse Cicero ferè semper scripserunt, præterquam in Oratore, vbi Cicero docet oratori tria videnda, quid dicat, & quo quicque loco, & quo modo: vbi quatuor partes inuentionem, dispositionem, elocutionem, & pronuntiationem complecti videtur, & memoriã omittere quod multarum artium sit communis: Aristotelem fortasse imitatus, qui libro tertio Rhetorices ita scribit: *τρία ἔστιν ἃ δεῖ πραγματὸδοῦναι πρὸς τὸ λόγον.* hinc alii tres tantum partes esse putauerunt, vt Albutius, qui memoriã, & actionem natura contingere iudicauit: alii partes etiam sex putarunt esse, quos omnes Quintilianus confutauit. **REBUS**, partibus, vt libro primo de Inventione, & libro primo de Oratore: libro vero secundo de Oratore, eloquentiæ membra vocat: quamuis hoc loco cautius locutus videri possit: quum sciret ab aliis opera oratoris, ab aliis elementa, vel opera Rhetorices appellari, vt refert Quintilianus libro tertio, capite tertio, vbi videtur hunc locum adducere ex Oratore, non ex Bruto, fortasse memoriæ lapsu. **ARS**, quasi ars. **MAGNA**, ita quidem magna, vt Cicero libros duos de Inventione (mitto reliquas partes & illarum scriptores) & quatuor Hermogenes postea scripserint. **QUARE**, quum vna quæque pars sit ars magna per sese, & ob id magnam habeat difficultatem. & ita concludit eloquentiam esse omnium difficillimam per argumentum à minori, vt vocant, hoc penè modo: si partes singulæ tantum habent difficultatis, simul iunctæ quid habebunt? **ARTIVM**, partium sed quasi artium. **EXISTIMARI POTEST**, etiam si minus dicatur.

Testis

Testis est Græcia, quæ cum eloquentiæ studio sit incensa, iam diuque excellat in ea, præstetque cæteris, tamen omnes artes vetustiores habet, & multo antè non inuentas solum, sed etiam perfectas, quàm hæc est à Græcis elaborata dicendi vis, atque copia: in quam cum intueor, maxime mihi occurrunt, Attice, & quasi lucent Athenæ tuæ, qua in vrbe primum se orator extulit, primumque etiam monumentis & literis oratio est cœpta mandari: tamen ante Periclem, cuius scripta quædam feruntur, & Thucydidem, qui non nascentibus Athenis, sed iam adultis fuerunt, litera nulla est quæ quidem ornatum aliquem habeat, & oratoris esse videatur. Quamquam opinio est, & eum qui multis annis ante hos fuerit, Pisistratum, & paulo seniore etiam Solonem, posteaque Clisthenem, multum, vt temporibus illis, valuisse dicendo.

TESTIS, non videtur simile vero nunc Græciam citari à Cicerone testem: quæ testimoniorum religionem, & fidem nunquam coluit, vt ait ipse in oratione pro L. Flacco: nisi citet ob id, quod illa sola huiusce rei testis esse possit: vel dicamus, licet, quamuis ita Cicero loquatur, non esse tamen à testibus locum, in quo nulli dicant testimonium, sed ab exemplo potius, quod Græci *πράδειγμα* vocant, in quo, quum sit species quædam comparisonis, vt ait Rhodulphus Agricola, potest esse aliquid maius, vel par, vel minus, vt hic est maius Græcia, quæ semper, vt libro primo de Oratore scribitur, eloquentiæ princeps esse voluit, tantum habuit difficultatis ante, quàm artem hanc perficeret, si modo perfecit: multo plus igitur habebunt reliqui, qui tantum studii non solent adhibere. **GRÆCIA**, Græci, vt sit *μετ' ἑνὴν*. **SIT INCENSA**, vnde Gorgias hominum primus, vt ait Plinius, Deiphus in templo sibi posuit statuam auream, & solidam: tantus erat docendæ artis oratoriæ quæstus. hanc artem de Protagora decem millibus denariorum, id est, vt hodie subducunt rationem, mille aureis nostratibus dicitur Euaethlus didicisse: eandem decem minis, id est centum aureis, Isocrates docebat, vt refert Plutarchus, & tamen ipse in oratione *πρὸς τὴν ἀντιλόσειαν* gloriatur nemini vnquam plures, quàm sibi discipulos fuisse: vt paulo post merito Cicero scribat, Isocratis domum cunctæ Græciæ quasi ludum quendam patuif se, atque officinam dicendi: quæ res mouit Aristotelem, vt ipse quoque pomeridianis horis artem hanc doceret, illud dicens: *αἰχρὸν σιωπῆν λαλοῦντος ἰσχυρὰ τούτῳ.* **IANDIVQVE**, annos circiter quadringentos & triginta. Tot enim propemodum à Pericle, ante quem nihil fuit scriptum ornate, ad tempus, quo Cicero hæc scripsit, numerantur. **EXCELLAT**, ita vt eloquentiæ princeps esse velit, vt libro primo de Oratore dicitur. **CÆTERIS**, genibus. **OMNES ARTES**, liberales. **VETVSTIORES**, arte ipsa Rhetorica. **MULTO ANTE NON INVENTAS SOLVM**, nam Grammaticam, vt paucis, quod ait Cicero, probemus, non ita multo post literas à Cadmo, vel ab alio repertas, inuentam constat: quam Epicurus omnium primus docuisse postea dicitur. Poëticam facultatem antiquissimam fuisse ostendunt Orpheus, Museus, Linus, & Homerus: qui poëte fuerunt vetustissimi: vt mittam, quod scribunt multi, Mosen Hebræum, qui certe fuit antiquissimus, poëtam fuisse: quamquam Martianus poëticam inter artes liberales non

numerat. Dialectica, vt ordinem Martiani sequamur, inuenta fuit à Zeno-
ne Eleate, qui fuit ante Periclem minimum annos centum, vt ex Diogene
Laërtio collegimus. Geometria, & Arithmetica ab Aegyptiis inuenta di-
cuntur: sed Iosephus vtrāque Hebrais acceptam refert: nec defunt, qui à
Phoenicibus mercatoribus Arithmetica excogitatam velint: ne dicam mul-
tos esse, qui scribant Palamedem eius inuentorem fuisse, vsque adeo duæ
istæ artes vetustæ putantur. Variæ sunt item opiniones, quis primus Astro-
logiam inuenit: sed satis constat, antiquissimam fuisse, quam scribat Iose-
phus à nepotibus primi hominis inuentam fuisse: quod idem de Musica dici-
tur: vt iam dubium non sit, quin omnes artes liberales Rhetorica fuerint ve-
tustiores, si verum est, quod hoc loco scribit Cicero, ante Periclem nihil scri-
ptum fuisse, quod oratoris esse videretur: quasi velit significare, hanc artem
tum demum nasci, vel crescere cœpisse: quanquam hoc totum falsum videri
potest, vel ipsius Ciceronis autoritate, qui in principio libri primi de Inuen-
tione eloquentiæ ipsius principium ab eo vsque tempore repetit, quo homi-
nes in agris passim bestiarum more vagabantur: quod verum esse illud etiã
ostendit, quod Aristides scripsit, Mercurium Iouis iussu primis illis tempori-
bus eloquentiam, siue Rhetoricen ad homines detulisse. Aristoteles vero
testatur ab Empedocle inuentam fuisse: qui aliquot annos vixit ante Peri-
clem: vt mittam cætera argumenta, & rationes, quibus facile probare possi-
mus, hanc non minus vetustam, quam cæteras artes fuisse & nonnullis
etiam, vt Dialectica, vetustiorē: sed hoc non agit Cicero, vt probet,
reliquas artes omnino Rhetorica vetustiores fuisse, aut prius inuentas:
illud potius agit, vt demonstrat, illam propter rei difficultatem serius
apud Græcos cultam & perfectam fuisse. Quod Cicero sensit, artes
omnes à Græcis inuentas, id falsum esse ostendimus: quod ostendunt item
Tatianus Syrus, & Isocrates: quorum alter eas Græcos à barbaris accepisse,
alter partim inuenisse, partim ab aliis inuentas probasse testatur. sin absolute
inuentas ante Rhetoricen opinatur, id quodque falsum esse demonstratum
est. sin vero non inuentas solum, sed perfectas etiam à Græcis arbitratur, ve-
rum esse dicimus, quod ad perfectionem pertinet, & item quod ad inuentio-
nem, si inuentas, penè inuentas interpreteris: quod inuenta etiam ab aliis
fuisset illæ quidem, sed ita imperfectæ, vt vix inuenta dici possent. Vel in-
uentas à Græcis dicit eo modo, quo dixit summam illam dicendi vim Athe-
nis inuentam, & paulo post natam, quum tamen alibi nata, & inuenta dica-
tur, sed non ita perfecte. Vel inuenta quidem fuerant ab aliis prius, sed à
Græcis etiam postea, quum illud ipsum nescirent, inuenta. Nam fieri po-
test, vt aliud alibi inueniatur, quod alibi tamen ignoretur. Vel ita distingue,
& conclude, Rhetorica prius alibi fuit inuenta, sed eloquentia, idest summa
vis dicendi Athenis est nata, vt infra dicitur. **VIS**, *ἀνάμωσις*. sic enim dici-
tur ab Aristotele in definitione Rhetorices. **COPIA**, rerum, & verbo-
rum, de qua tam multa scribit Quintilianus. hinc Hortensium Cicero vt
summum oratorem commendat, quod ei summam copiam, facultatēque
dicendi natura largita fuisset. **QYASIS**, particula, qua translationem,
quæ dura nimis, & audax videri poterat, mollit. **LYCENT**, vt omnium
doctrinarum inuentrices, libro primo de Orat. in qua vrbe nata, & alta ra-
tio, ac moderatio vitæ dicitur à Cicerone in epistolis ad Torquatum. Vnde
humanitas, doctrina, religio, fruges, iura, leges ortæ, atque in omnes terras
distributæ putantur, in oratione pro Flacco. **ATHENÆ**, *ἀρχὴ τῆς ἀθηνῶν*
dictæ: vnde poëta ingeniosus cecinit, dictas à Pallade terras. *ἀθῆναι καὶ ἀττικὴ*
διαφέρει, vt inquit Ammonius: *ἀθῆναι μὲν γὰρ ἡ πόλις ἔστιν, ἀττικὴ δὲ ἢ τὴν πόλιν καὶ ἢ*
χώραν.

χώρα: vnde Atticus deducitur. hinc Cicero in epistolis ad Atticum dixit,
ἀττικώτερα ἀττικισμόν, & ἀττικώτατα: & illa sunt proueria, lepos Atticus, elo-
quentia Attica, & musa Attica. **TVABE**, qui te olim Athenis ita collocasti,
vt esses penè vnus ex Atticis, libro quinto de Finibus. **PRIMUM SE ORA-
TOR EXTVLIT**, si Empedocles artem Rhetoricam primus, vt scribit Ari-
stoteles, inuenit, Gorgias Leontinus docuit, Corax & Tisias prius in Sicilia
scripserunt, quo pacto primum se orator Athenis extulit? Vel igitur inter-
pretare, orator, non Rhetor: nam illi Rhetores tantum fuerunt, non Orato-
res tales, quales L. Crassus libro primo, & tertio de Oratore quærit. Vel il-
lud verbum, extulit, expende, idest se erexit, & quasi eleuauit ita, vt vere ta-
lis orator, qualis fuit Demosthenes, dici tandem posset. **PRIMUM QVE
ETIAM MONIMENTIS, ET LITERIS ORATIO EST COEPTA MAN-
DARI**, atqui Gorgiam Leontinum prius artem scripsisse Laërtius affirmat,
& Cicero paulo post Coracem & Tisiam Siculos artem, & præcepta conscri-
psisse testatur: Plinius vero & Suidas orationem Pherecydi acceptam refe-
runt. *πρῶτον γὰρ*, inquit Suidas, *φερεκύδῳ συγγραφήν ἐξενεγκέν περὶ λόγων τινεσὶ ἰσορροσιν*
ἐτέρων τοῦτο εἰς κάλειον ἢ μιλῆσιον φερόντων. neque tamen id Athenis est factum. sed
illi de arte, vel non cum multa arte scripserunt: Cicero vero significat ora-
tionem ex arte scriptam ita, vt oratoris possit videri. *οὐ γὰρ πᾶσὶ ὁ πρῶτος λόγος*
ῥητορικῆς ἔστιν, ὡς περὶ οὐδὲ τὰ πλάτωνος συγγράμματα, οὐδὲ τὰ ἰατρικὰ, vt ait Marcellinus
in vita Thucydidis. oratio vero talis Athenis primus scripta, vt hic ait,
videtur. *περικλῆος γὰρ πρῶτος γραπτὸν λόγον ἐν δικαστηρίῳ ἔειπε*, vt scribit Suidas: quan-
quam ita dicat Quintilianus libro tertio, capite primo: Antiphon omnium
primus orationem scripsit. **MONIMENTIS, ET LITERIS**, seiunxit, quo-
niam monumentis etiam sine literis oratio mandari potest, si verum est quod
Cicero libro tertio de Oratore scribit, Pamphilum nescioquem, artem Rhe-
toricam rem tantam in insulis depingere solitum fuisse: nisi malis interpre-
tari, monumentis, & literis, idest monumentis literarum, vt pateris libamus,
& auro: & molémque, & montes, idest, molem montium: vt sit figura, quam
Grammatici vocant endiadin, quæ fortasse rectius *ὀδὸν ἀπὸ δύνω* diceretur: quæ ta-
men ita rara est apud Oratores, vt ego putē potius esse *ἐπεξήγησιν* monumentis,
& literis, monumentis, idest literis. **EST COEPTA**, Periclis temporibus, vt dixi-
mus: quibus ipse, Antiphon, & paulo post Polycrates, & Lyfias scripserunt.
TAMEN ANTE, Olympiade octuagesima octaua, hoc est, anno ab Vrbe cōdi-
ta trecētesimo vigesimo quarto: quo tempore Pericles decessit, si credimus
Eusebio. **PERICLEM**, Xanthippi, & Aganistæ filium, Atheniensem orato-
rem, & quidem, vt scribit Suidas, *δημαγωγόν*: cuius vitam quoniam Plutarchus
pluribus describit, & multa de illo à Thucydide, Platone, Iustino, & aliis re-
feruntur, nos, quæ nobis dicenda videbuntur, ea suis locis dicemus, præfer-
tim quum Cicero in hoc dialogo de illo saepe mentionem faciat. **FERVNT
TVR**, ita quidem, vt multi putent ab aliis fuisse composita, vt Quintilianus
libro tertio, capite primo scribit. **THUCYDIDEM**, Oroli (sic enim scriben-
dum docet Marcellinus) filium, virum Atheniensem nobilissimum, vt qui
paternum genus ab Orolo Thracum Rege, & maternum à Miltiade duceret
qui causas egit, bellum gessit, & scripsit, vt in eius vita referunt Suidas, &
Marcellinus, & nos, vbi fuerit opus, referemus. Nunc illud, quod ad inflam-
mandos adolescentes pertinet, dicimus, olim Thucydidem, quum, Herodo-
to suas historias recitante, præfens esset, fleuisse, vel quod doleret, sibi creptā
illam esse materiam, quod fertur etiam de Themistocle, Alexandro, & Cæ-
sare: vel quod cuperet iam tum nimis tale quid scribere, vt postea scripsit.
NASCENTIBVS, crescentibus, quum fuissent conditæ à Cecrope annis ab

orbe condito tribus millibus, sexcentis, septuaginta, vt ex Eusebio collegimus: quod tempus condendæ vrbis Atheniensium fuit ante Periclem, & Thucydidem annis minimum mille centum & decem. & est translatio ab hominibus præsertim, qui nasci, & adolescere dicuntur. **SED IAM**, circiter olympiada octuagesimam septimam. **AD VLTIS**, auctis post bellum Persicum, & munitis, & potentibus factis ita, vt omnibus vicinis essent terrori, & tunc cum Peloponensi populis bellum gererent. nam, vt ait infra, ante, quàm delectata est Atheniensium ciuitas hac laude dicēdi, multa iam memorabilia & in domesticis, & in bellicis rebus effecerat. **FVERVNT**, & qui dem æquales, quum in eodem bello quod Thucydides ipse scripsit, duces fuerint. **LITERA**, nedum oratio. *ἐξουθενισμός*. **QUAE QUIDEM**, non negat fuisse aliqua scripta, sed negat fuisse scripta, quæ ornatum haberent. **ORATORIS ESSE VIDEATUR**, est quasi *ἐπεξηγησις*, id est, quæ ex arte scripta videatur, & esse videatur, numerus est, quo Cicero tam frequenter vsus est, vt multi olim crederent, se Ciceronis eloquentiam assecutos, si modo comprehensiones ita terminarent, esse videatur: vt hodie se Ciceromanos illi putant, qui ab hac particula, quanquam, exordiantur. **QUANQUAM** correctio. **MULTIS ANNIS**, centum triginta, vel circiter, vt ex Eusebio colligi potest. **PISISTRATVM**, Hippocratis filium, & Atheniensium tyrannum: qui quum priuatus esset, & de Rep. bene meritus, finxit se ab inimicis suis vulneratum fuisse: atque eo commento præsidium impetrauit, quo paulo post arcem, & tyrannidem occupauit, vt Herodotus, & Iustinus scribunt, ne plures huc testes citem. hunc vt eloquentem libro tertio de Oratore laudari videbis. **PAYLO**, ita, vt, quod Plutarchus, & Diogenes scribunt, inter eos à principio esset amicitia, quæ solet inter æquales potissimū conciliari: quin Aelianus libro octauo de Varia historia scribit, Pisistratum *παιδικὰ* Solonis fuisse, **SENIOREM**, vnde scribit in Catone Cicero, illum Pisistrato quærenti, quæ tandem spe fretus, sibi tam audacter obstitet, respondisse, senectute: quod idem penè de Confidio, & Castritio Romanis legimus. **SOLO NEM**, Execestidæ filium à Codro oriundum, vt testatur Plutarchus: vnde cognoscimus illum Atheniensem fuisse, vt vocat Suidas, non autè Salaminium, vt credit Diogenes, qui inter septem sapientes illū numerat: quem Plato *σοφώτατος* appellat: cuius vitam Plutarchus diligenter scripsit. **POSTEA QVE**, annis quatuor & triginta, quot Athenæ, vt refert Iustinus, à Pisistrato, & filiis occupatæ fuerunt, & postea liberatæ tyrannide, quo tempore Clisthenes floruit. **CLISTHENEM**, Megacis, & Agaristia filium: qui quum esset Alcæonides & ipse, Pythiæ persuasit, vt Lacedæmoniis nihil aliud responderet, nisi Athenas tyrannide liberandas: quibus postea liberatis, ipse magnus in Rep. fuit ita, vt Isagoram aduersarium suum facile superarit, vt refert Herodotus. hinc Isocrates in Arcopagitico scribit hoc modo: *τὴν δημοκρατίαν κλεισθένης ὁ δὲ τυραννοῦ ἐκέλευεν καὶ τὸν δήμον καταργεῖν πάλιν ὑβὲς ἀρχῆν κατέστησεν*: quem credimus illum, quem Cicero libro secundo de Legibus hisce verbis laudat: Atheniensis Clisthenes Iunoni Samiæ ciuis egregius, quum rebus timeret suis, filiarum dotes credidit. Quare quum is tantopere laudetur, apparet eum non esse, quem Aristophanes vt mollem & efæminatam in Ranis insectatur: quum præsertim nec tempora satis patiantur, & Interpres, ac Suidas illum Symbirtii filium fuisse testentur. inde prouerbia facta: Clisthenem video: Clisthene intemperantior. **VT TEMPORIBVS ILLIS**, post Athenas tyrannide liberatas. & est elegans locutio, pro qua nunc dicunt, pro temporibus illis, vel secundum illa tempora. infra, Brutus, vt temporibus illis, eruditus. **VALVISSE DICENDO**, & quidem tantum,

tum, vt Solon populo persuaserit, legem de Salamine latam abrogandam, & Salamina bello repetendam: Pisistratus præsidium impetrarit, & tandem, quod Cicero libro tertio de Oratore scribit, sic eloquentia floruerit, vt literis, doctrinæque præstaret: Clisthenes vero Pythiæ, quod voluit, de liberandis Athenis persuaserit: & liberatas multos annos pro sua sententia administrarit, & tribuum nomina mutarit, easque auxerit: vnde vere illud de illo scripsit Herodotus: *πάντων τῶν ἑαυτῷ μάλιστα προσεβήκατο*: illud addit Aelianus in Varia historia, eum primum genus exilii, quod Græci *ἀσπρακισμὸν* vocant, excogitasse, & eundem primum eo modo expulsus fuisse.

Post hanc ætatem aliquot annis, vt ex Attici monumentis potest perspici, Themistocles fuit, quem constat cum prudentia, tum etiam eloquentia præstitisse. post Pericles, qui cum floretet omni genere virtutis, hac tamen fuit laude clarissimus. Cleonem etiam temporibus illis turbulentum illum quidem ciuem, sed tamen eloquentem constat fuisse. huic ætati suppare Alcibiades, Critias, Theramenes. quibus temporibus quod dicendi genus viguerit, ex Thucydidi scriptis, qui ipse tum fuit, intelligi maxime potest. grandes erant verbis, crebri sententiis, compressione rerum breues, & ob eam ipsam causam interdum subobscuri.

HANC ÆTATEM, Solonis, Pisistrati, & Clisthenis. **ALIQVOT ANNIS**, septuaginta, vel circiter. Olympiades enim quatuordecim inter Pisistratum, & Themistoclem numerantur, vt in Eusebio videri potest, si tamen eas à morte Pisistrati, ad mortem Themistoclis colligas. **ATTICI MONIMENTIS**, libro, quo Atticus noster annorum septingentorum memoriam colligauit ita, vt Themistoclem, & reliquos viros magnos, qui temporibus illis fuerunt, sit complexus: quanquam magis placet legere, vt in aliis libris etiam manu scriptis scriptum vidimus, Atticis monumentis, quum loquatur cum Attico, & quidem cum illo vno nunc, vt paulo ante, Athenæ tuæ, & paulo post, vides, cognoscitur: nec dicat, tuis monumentis Attice: & verisimilius sit, rem Atticam ex Atticis monumentis, quàm ex Attici viri Romani & rerum Romanarum auctoris, vt infra vocat, libro perspici posse. **THEMISTOCLES**, Neoclis, & Abrotani, vel, vt alii volunt, Euterpæ filius, omnium Græcorum Imperatorum, meo quidem iudicio, præstantissimus, & solus, vt postea dicitur, cum Romanis conferendus. **PRVDENTIA**, qua de instantibus, vt ex Thucydide vertit Probus, verissime iudicabat, & de futuris callidissime coniciebat. Verba Græca sunt apud Thucydidem libro primo, & apud Ciceronem Epistola sexta libri decimi ad Atticum. Hæc prudentia multis in rebus apparuit, sed præsertim bello Persico, quo finito Lacedæmonii Themistocli sapientiæ coronam dederunt. *ἐδοξάσθη γὰρ εἶναι ἀνὴρ πολλῶν Ἑλλήνων σοφώτατος*, vt Herodotus libro octauo scribit. **ELOQVENTIA**, & quidem naturali. nam Themistocles, vt scribit Thucydides, Remp. administrabat *οικεία ἐνίσει καὶ οὐτε προμαθῶν ἐσὼ τῶν οὐδὲν οὐτ' ἐπιμαθῶν*. sed mirum videri potest, Ciceronem, qui affirmet Aristotelem prudentiam cum eloquentia coniunxisse, quique libro tertio per Crassum doceat, eas coniungi oportere, & prohibetis, ac prudentiæ expertes non eloquentes, sed furentes vocet, hoc loco quasi seiungere: nisi intelligamus, prudentiam esse posse sine eloquentia, & iæcirco priore loco positam, vt oratio crescat, quum additur eloquentia, quæ

nihil aliud quum sit, nisi copiose loquens sapientia, prudentiâ etiam comple-
 teretur, vt lib. tertio de Oratore disputatur. **PRAESTITISSE**, ita vt Athe-
 nienſibus, quod fieri poſſe nemo putaret, perſuaſerit, vt urbem relinquerent
 & naues conſcenderent: quod præter Herodotum, Plutarchum, Iuſtinum
 & alios, Demosthenes in oratione de Corona teſtatur. mitto reliqua, quæ bel-
 lo Perſico & prudenter fecit, & eloquenter perſuaſit. præſtitiffe dichoreus
 eſt. **POST**, annis quinquaginta. ſic enim Cicero videtur collègiſſe Ep. de-
 cima lib. ſeptimi ad Att. vt ibi diximus. **PERICLES**, de quo dictum eſt, & di-
 cetur. **FLORERET OMNI GENERE VIRTUTIS**, λέγει ἡ ἀρετὴ ταυτοματῶν
 ὁσὸς γεγονῆναι, ἀλλὰ πολλοῖς καὶ ὁσίοις συμγεγονῆναι καὶ πῦθα κλειδίη καὶ ἀναξάγορας, vt ſcri-
 bit Plato in primo Alcibiade. ſapientia vero, quam Græci *σοφίαν* vocant prin-
 ceptus eſt, vt inquit Cicero, virtutum omnium ita, vt, qui ſapientis ſit, non poſſit
 non omni genere virtutis florere. Virtutes porro Periclis ſi quis ſingulatim
 cognoſcere cupit, ille Plato aem, Thucydidem, Plutarchum, & Iuſtinum le-
 gat. **LAUDE**, eloquentia, quâ laudem vocat, quoniâ nihil ea laudabilius puta-
 bat vt lib. ſecundo de Officiis, & lib. de Orat. videre licet. ſic infra laudé di-
 cendi, & laudé oratoriam dixit. **CLARISSIMVS**, dicitur enim à Platone in
 Phædro, πάντων τελευτάτος εἰς τὴν ῥητορικὴν γενέσθαι. Vnde ſcripſit Eupolis Deam
 perſuadendi in eius labris ſeſſiſſe: quod infra dicitur. **CLEONEM**, Cleo-
 neti filium, ciuem Athenienſem violentum illum quidem, ſed tamen ita po-
 pulo Athenienſi gratum, vt illi quiduis facile poſſet perſuadere, vt tempore
 belli Peloponneſiaci perſuaſit, pacem cum Lacedæmoniis petentibus non eſ-
 ſe faciendam, atque id ipſum, vt Niciæ Nicerati filio ſuadenti aduerſaretur.
 Quare non ita multo poſt quum publice nunciaretur, Athenienſibus res
 ad Pylum minus ex ſententia ſuccedere, veritus, ne tanquam pacis diſſuaſor
 accuſaretur, cœpit primo negare, ea quæ nunciarentur, vera eſſe: deinde,
 quum ipſe cum Theogene delectus eſſet, vt ad ea cognoſcenda proficiſce-
 retur, & videret, neceſſe eſſe, aut eadem nunciare, aut mentiri, ne alterutrū
 facere cogeretur, cœpit tergiverſari, & affirmare, tempus mittendis ſpecu-
 latoribus terendum non eſſe, ſed ſiue vera, ſiue falſa eſſent, maiores copias
 eſſe mittendas: quæ rem, vt erat, poſtea renunciarent, vel certe conficerent.
 Itaque placere ſibi, claſſem, quæ ſtabat inſtructa, eò primo quoque tempore
 proficiſci: quum facile capi poſſent obſeſſi in Pylo, ſi viri eſſent Imperato-
 res, & ſe id facturum, ſi eſſet Imperator, pollicebatur: quod dicebat, vt Ni-
 ciam ſuum inimicum tunc Imperatorem morderet: qui id ipſum cognoſcens
 autor fuit, vt imperium illi traderetur: quod ille tamen poſtea recuſabat, ſed
 quum tergiverſari amplius non poſſet, accepit, & ad Pylum contendit, polli-
 citus fore, vt intra viginti dies vel obſeſſo in Pylo Lacedæmonios captiuos
 Athenas adduceret, vel ipſe occumberet. Qui ſermo bonis gratus fuit, qui ex
 eo ſe liberatū iri vel hoſtiū metu, vel turbulenti ciuis importunitate ſperabāt.
 Ille tamē hoſtes, vt fuerat pollicitus, vicit: qua quidē victoria elatus, exiſtima-
 bat, ducem nullum ſibi obuiâ pugnandi cauſa venturum. Itaq. facile populo
 perſuaſit, vt, quamuis rei militaris imperitus, & ignarus eſſet, ipſe tamē dux
 ad opem Thraciæ ferendâ crearetur: quod quum veniſſet, ad Amphipolim nõ
 ſolum à Braſida Lacedæmonio ſuperatus eſt, ſed à Myrcinio etiâ milite pelta-
 to percuſſus, occubuit. Huius hominis tanta in negotiis, & in verbis leuitas,
 quâ Thucydides *κουφολογίαν* vocat, fuiſſe dicitur, vt olim populum Athenien-
 ſem ad concionē conuocari, & quū populus illum diu expectaſſet, ille coro-
 natus proceſſerit, & dixerit, concionem differendam eſſe, quod ſibi otium
 non eſſet, propterea quod hoſpites hoſpitiſ accepturus eſſet. Hunc ſcribunt
 Lucianus, & Interpres Ariſtophanis poſt victoriam ad Pylum primum il-
 lam

lam epistoliarum inscriptionem excogitaſſe: κλέων ἀθηναίων τῆ βουλή καὶ τῷ δήμῳ
 χάρειν. Hunc item refert Plutarchus in Nicia, orandi grauitatem, atque
 ornatum conuertiffe: quod is primus vociferari, veſtem ab humeris reiice-
 re, femur percutere, & per ſuggeſtum quaſi inambulare cœperit. Fuit
 etiam non multo poſt Cleon Cleonymi filius, quem toties Ariſtophanes in-
 ſectatur: quod iccirco diximus, ne quis, vt multi faciunt, eundem eſſe pu-
 tet. **TEMPORIBVS ILLIS**, quibus fuit Pericles: εἰ τῷ τότε, & κατ'
 ἑκείνον τὸ χρόνον, dixit Thucydides de eodem loquens. **TURBULENTVM**
ILLVM QVIDEM CIVEM, quippe quem Thucydides βιαώτατον ἢ πολί-
 τῆς vocari. **SED TAMEN**, quamuis ille turbulentus fuerit, & qui
 turbulenti ſint, & improbi, non ita bene poſſint eloquentes appellari, quum
 eloquentia probitate, & ſumma prudentia ſit iungenda, vt libro tertio de
 Oratore diſputatur. **ELOQUENTEM**, ita quidem, vt πῦθα ὁσίοις à
 Thucydide dicatur. **CONSTAT**, apud Thucydidem potiſſimum. **HVIC**
ÆTATI, Periclis, & Cleonis. **SUPPARES**, propè pares, & æqua-
 les: quo verbo raro ſcriptores vtuntur. **ALCIBIADES**, Clinix, & Di-
 nomaches filius: de quo tam multa Plato, Thucydides, Plutarchus, Iuſti-
 nus, Probus, Aelianus, & alii ſcripſerunt, vt & ea repetere moleſtum, & ali-
 quid addere curioſum poſſit videri. Quare tantum dicamus, Alcibiadem
 huic ætati ita ſupparem fuiſſe, vt Periclem tutorem habuerit: atque apud
 Xenophontem, & Thucydidem ea dicere, & ita perſuadere, vt ſe eloquen-
 tem fuiſſe facile oſtendat: vt mittam, quæ cæteri ſcribunt, & quod in Orato-
 riis libris teſtatur Cicero, ſuo tempore ſcripta quædam Alcibiadis exitiſſe.
CRITIAS, Calæſchri filius, vt vocatur à Platone, apud quem in Char-
 mide, & in Atlantico loquitur: qui Socratis diſcipulus fuit, à quo poſtea
 quum diſceſſiſſet, in Theſſaliam profectus, conſuetudinem habuit cum ho-
 minibus, qui iniuſtitiam pluris, quàm iuſtitiam, faciebant, vt ſcribit Xe-
 nophon: à quibus corruptus eſſe dicitur: quanquam dubitat Philoſtratus,
 vtrum Theſſalos ille, an illum Theſſali corruerint, præſertim quum ſatis
 conſtet, autorem illum fuiſſe, vt ibi rerum ſtatus mutaretur, vſque adeo
 ſemper ille rebus nouis ſtudebat. Hic poſtea domum reuerſus, aperte La-
 cedæmoniis, vt refert Philoſtratus, cœpit fauere, ſacra prodidit, muros per
 Lyſandrum demolitus eſt, & vnus inter triginta creatus, quos vrbe pepulit,
 ne illi vſquam in Græcia poſſent manere, curauit, his bellum denunciatis,
 qui quempiam exulum recepiffent: quamuis quædâ ex his Xenophon The-
 rameni tribuere videatur: quem Critias quum tollendum curaffet, non
 ita multo poſt ipſe, & Hippomachus triginta tyrannorum ſæuiſſimi ab exu-
 libus, qui duce Thraſybulo patriam repetebant, ſunt interfecti. Quam
 vero eloquens Critias fuerit, & quod dicendi genus ſit ſecutus, pluribus
 verbis explicat Philoſtratus. ſed & Xenophon illum nobis vt eloquentem
 quaſi dipingit, quum tot orationes illum facientem inducit. huius non-
 nulla ſcripta tempore Ciceronis extabant, libro ſecundo de Orat. **THE-**
RAMENES, de quo ſic Ariſtophanis Interpres ſcribit: Theramenes fuit
 Agnonis filius ex populo Stereo, cui quidem alia multa, præter leges, ſunt
 adminiſtrata, ſed duo maxima, & miſerrima eorum ducum, qui in Argi-
 nuſis fuerant, delatio, quam ſibi ipſe cum Callixeno finxit: & triginta in diſ-
 ſolutione populi, mutatio. & ſanè finem dignum vita, quam elegerat, forti-
 tus eſt. ab ipſis enim triginta, deferente Critia, ſublatus eſt. Quidam dicunt,
 illum quum ad arâ confugiſſet, abſtractū fuiſſe. hunc propter morum varie-
 tatem, & inconstantiam, cothurnum vocabant: quoniam vtriq. ſtatui eorum,
 qui Remp. regebant, ſe ipſe accommodabat temporibus ſeruiens, & vtilitatem

suam ipsius fidei præponens. Cothurnus enim viris, & mulieribus conuenit. Hic etiam videtur hæc tria de sua multa suasisse, vt vel in ligno in vinculis haberetur, vel cicutam biberet, vel in exilium mitteretur. Videtur item ex Ceo insula fuisse: & ob id vt ciuis, non legitimus, nec filius Agnonis legitimus, sed ad optiorem solebat appellari. Hic vt refert Xenophon, quod alii Critiæ tribuunt, autor fuit, vt populus Atheniensis muros demoliretur, & pacem à Lacedæmoniis acciperet: quem tamen laudat Thucydides, & Aristoteles, nec Cicero in Tusculana prima vituperat, quum scribit ad hunc modum: quàm me delectat Theramenes? quamq. elato est animo? et si enim fleamus, quum legimus, tamen non miserabiliter vir clarus emoritur: qui quum coniectus in carcerem, triginta iussu tyrannorum venenum, vt sitiens, obbibisset, reliquum sic è poculo eiecit, vt id resonaret: quo fonitu reddito, arri-dens, propino, inquit, hoc pulchro Critiæ, qui in eum fuit terrimus. Hoc in varia historia scribit Aelianus: Theramenes in quadam domo commorabatur, è qua quum olim esset egressus, statim illa corruit: qua de re quum Athenienses alii aliunde ad eum de salute congratulati venissent, ipse præter omnium expectationem ita respondit: ò Iupiter ad quod tempus me referuas? & nõ ita multo post à triginta sublatus est, cicutam bibere coactus. Quidam putant prouerbiū illud, nõ Chius, sed Cius, ab eo natum: quod ille, quum Chii & Cii bellum inter se gererent, modo his, modo illis fauebat, & quando cum Chiis erat, se Chium, quando vero cum Ciis, Cium vocabat. De illius eloquentia, cæterisque artibus nemo potest dubitare, quum Aristophanis Interpres scribat illum ducē, & mimum fuisse, Suidas illum sophisten vocet, & factis cõstet illum & Prodicum discipulum, & Isocratis magistrum fuisse, & Thucydides ita scribat: *θηραμένης ἀνὴρ οὐτὲ εἰπεῖν οὐτὲ γράψαι ἀδύνατος*. THUCYDIDIS SCRIPTIS, non dixit, Thucydidis scriptis, vt literæ s. concursum vitaret: quanquam Thucydidis scriptis, hic etiam descriptum videbis: suauior tamen illa lectio, vt libro secundo de Oratore, Pericli succum, legimus. TUM FUIT vt supra dictum est. INTELLIGI MAXIME POTEST, ex Græcorum scriptis, cuiusque ætatis quæ dicendi ratio, voluntasque fuerit, intelligi potest. GRANDES ERANT VERBIS, vt Thucydides, qui rerum gestarum pronunciator sincerus, & grandis infra vocatur: & à Marcellino *ἡλωτὸς τῆς πινυλίου εἰς τὸ μεγαλοφύτου καὶ ὑψηλὸν τῆς χαρακτῆρος καὶ τὴν ἰστέαν ἢ τῆς χαρακτῆρος μεγαλοπρεπῆς ὡς μὴδὲ ἐν τοῖς οἰκτοῖς ἀφίσσασθαι τῆς μεγαλοπρεπείας*: ac paulo post: *ἔχει χαρακτῆρα ὑπέροχον ἢ μέγα*. & sane quum sciret tria esse dicendi genera grande, medium, & attenuatum, relictis aliis, grande secutus est, quod cognosceret illud & suæ naturæ, & rerum, quas scribebat, magnitudini conuenire. medio prius Herodotus, & attenuato postea vsus est Xenophon. CREBRI SENTENTIAS, qualis est Thucydides, qui libro secundo de Oratore dicitur ita creber rerum frequentia, vt verborum propè numerum sententiarum numero consequatur. creber item in epistolis ad Q. fratrem vocatur: & Dionysius Halicarnassensis in eius scriptis τὸ πυκνὸν agnouit: & Quintilianus eum densum vocat. COMPRESSIONE RERVM BREVES, dum res quasdam, quæ dici possent, cõprimunt, & quasi omittunt, breues, qualis idem Thucydides, qui breuis, & sibi semper intas à Quintiliano vocatur: quem Cicero lib. secundo de Oratore pressum dixit. pressi vero oratores ab eo nõ ita multo post illi dicuntur, quibus redundantes opponuntur, & oratio pressa, cui opponitur illa, in qua sit luxuries. Quin oratorē pressum vocat infra, qui attenuate loquitur, amploque opponitur, vt tum dicemus, quum ad eum locum peruenerimus. Quod autem Cicero pressum dixit, id nos à Græcis credimus ἐμπεδῶς appellari. nec eos sequimur, qui legunt hic, compressione rerum breues, vt sit illa

Hermogenis

Hermogenis περιβολῆ. sed quo pacto breues esse possint, qui multas res comprehendunt, ego planè non video: nisi dicas, breues, si respicias ad res, quas comprehendant: vnde Thucydidem libro secundo de Oratore crebrum quidem rerum frequentia, sed verbis aptum, & pressum vocat. OB EAM IPSAM CAUSAM, quod sunt breues. nam breuis esse laboro, obscurus fio, vt ait Horat. S V B O B S C V R I, quod sententias concisas habeant, interdum etiam non satis apertas quum breuitate, tum nimio acumine, vt infra dicitur. Talis est Thucydides, cuius conciones ita multas habent obscuras, abditasque sententias, vix vt intelligantur, vt in Oratore scribit Cicero: vnde à Græcis etiam dicitur ἀβραβῆς τὴν ἀνάνοια δὲ τὸ ὑπερβατὸς χεῖρην: quod ipsum dedita opera, vt scribit Marcellinus, fecit, ne ab omnibus intelligeretur, sed à doctioribus, à quibus probatus, & laudatus apud posteros gloriam consequeretur: quanquam nos credimus ita tum tempora tulisse. nam si posterius, vt loquitur infra Cicero, fuisset, multo maturior fuisset, & mitior.

Sed vt intellectum est, quantam vim haberet accurata, & facta quodam modo oratio; tum etiam magistri dicendi multi subito extiterunt; tum Leontinus Gorgias, Thrasymachus Chalcedonius, Protagoras Abderites, Prodicus Cius, Hippias Eleus in honore magno fuit; aliique multi temporibus eisdem docere se profitebantur, arrogantibus sanè verbis, quemadmodum causa inferior (ita enim loquebantur) dicendo fieri superior posset. iis opposuit sese Socrates, qui subtilitate quadam disputandi refellere eorum instituta solebat, vir is, cuius ex vberissimis sermonibus extiterunt doctissimi viri: primùmque tum philosophia, non illa de natura, quæ fuerat antiquior, sed hæc, in qua de bonis rebus & malis, deque hominum vita & moribus disputatur, inuenta dicitur. quod quoniam genus ab hoc, quod proposuimus, abhorret; philosophos aliud in tempus reiciamus, ad oratores, à quibus digressi sumus, reuertamur.

INTELLECTVM EST, à Thrasymacho & Gorgia præsertim, qui, vt in Oratore dicitur, primi traduntur arte quadam verba iunxisse. VIM, δυνάμιν, quam Gorgias inuenit, vt scribit Suidas, quanquam paulo post Cicero eam in Vlyssè multo antè fuisse testatur. TUM, vt intellectum est, quantam vim haberet accurata oratio: vel tum quum viueret Thucydides, cuius ætas in Thrasymachi, Gorgiæ, & Theodori tempora, vt in Oratore scribitur, incidit. Vnde falsum videtur esse, quod hoc loco scribat Cicero, Thucydidem, & eius æquales subobscuros fuisse, quod nondum fuerat intellectum, quantam vim haberet accurata oratio: quando satis constat, Gorgiam, & reliquos, quorum ætate id intellectum est, quosque hic ponit Cicero, Thucydide seniores fuisse: siquidem Suidas putat ante olympiada octuagesimam, & Plinius ante septuagesimam Gorgiam fuisse: & Eusebius scribit, eos omnes, qui ponuntur hic, olympiade octuagesima sexta, Thucydidem vero octuagesima septima agnosci ita, vt eius ætas in eorum tempora incidisse recte dicatur: quod verum esse testantur Dionysius Halicarnassensis, & Marcellinus, qui sunt autores, illum τὰς τῆς γοργίου ἀντιθέσεις & τὴν τῆς προδικίου ἐπὶ τοῖς ὀνόμασι ἀκριβοῦς λόγον secutum: quanquam Philostratus contendit, Thucydidem Gorgia

d iii

seniorem fuisse. Quod si ille senior fuit, cognoscere non potuit, quod postea est intellectum: sin iunior, & illos ut seniores est secutus, qui primi traduntur arte quadam verba iunxisse, quæri potest, cur non idem fecit Thucydides ita, ut ne obscurus esset. Respondemus primum Gorgiam centum & septem annos complexisse ita, ut non modo ætatem Thucydidis, qui annos quinquaginta vixit, sed Isocratis etiam iuuentutem potuerit complecti: & illum quidem, ut in Oratore dicitur, paria paribus adiuncta, & similiter finita, itémque contrariis relata contraria primum inuenisse: atque Thrasymachum principem inueniendi numeri fuisse: sed Isocratem, qui illorum omnium ætati successit, quum Thrasymachus ei concisus minutis numeris videretur, & Gorgias, Thucydides autem præfractor, cœpisse dilatare verbis, & mollioribus numeris explere sententias: quam rem certe videre non potuit Thucydides. **MAGISTRI DICENDI**, Rhetores. **LEONTINVS**, quæ Sicilia, ut ait Philostratus, *ἐν Λεοντίνῳ ἠνεγκεν*. & Cicero ferè semper, quum de Gorgia meminit, Leontinum Gorgiam, non Gorgiam Leontinum scribit, præterquam in his libris, qui adolescentulo inchoati, & rudes exciderunt: quãquam in Platone, & cæteris Græcis scriptoribus dicitur *γοργίας ὁ λεοντίνος*. sed Cicero vel aures consuluit suas, vel ita loqui maluit, ut quum alibi dixit, Balbum Cornelium, Thebanum Epaminondam, Syracusum Dionem, Heracleotam Dionysium, Abderitam Protagoram, Eleum Hippium, & Phalærea Demetrium. Leontinus vero dictus est, à patria sua, hoc est à Leontina ciuitate Siciliæ, quam olim Athenienses incolere, ut refert Hermogenis interpres: de qua Pausanias libro secundo *τῆς ἡλικῶν* ita scribit: *λεοντίνων ἐρημιθεΐσαν ποτὲ ὑπὸ συρακουσίων τῶ πόλι, κατ' ἐμὲ αὐθις συνέβαινον οἰκίσθαι*. Quam vero fertiles essent campi Leontini Cicero, Plinius, & alii docent. **GORGIA S**, Gorgias Leontinus Charmantidæ filius, Rhetor, Empedoclis discipulus fuit: vnde ferunt illum artem Rhetoricam didicisse, & scripsisse, ac solitum dicere, se, quum Empedocles magicam exerceat, interfuisse: qui quum Rhetoricam docere cœpisset, tantum sibi famæ comparauit, ut, quod scribit Aelianus, Philolao maior etiam crederetur: neque minus, quam centum minas à singulis exigebat: vnde tantum numerum acquisiuit, ut, quod etiam supra retulimus, Delphis in templo statuam sibi, & quidem auream posuerit. Athenis, quod legatus cum Tisia venisse dicitur, & Larissæ in Thessalia diu commoratus est. Hunc purpureis vestibus usum fuisse testatur Aelianus: nec desunt, qui scribant eius orationes Atheniensibus vsque adeo admirabiles visas fuisse, ut dies, quibus habitæ fuissent, *ἑορταί*, & orationes ipsas lampadas vocarint. & sanè primus ille orationes huiuscemodi luminibus illustrauit, quæ Græci *σχῆματα* vocant. In hunc etiam tanquam patrem Philostratus artem sophistarum refert. Hic Gorgias putabat mulieris non formam, sed bonum nomē atque famam debere apud quàm plurimos esse vulgatam. Hic ausus est dicere, *ὡς οὐδὲν τῶν ὄντων ἐστίν*, ut ait Isocrates. Hic, ut est apud Platonem, & Cicero nem, de omni re, quæcunq. in disceptationem, quæstionemque vocaretur, se copiosissime dicturum profitebatur. quem quidē Clearchus in octauo Vitæ lib. scripsit, propter vitæ continentiam octuaginta propemodum annos integra mēte, & sensibus vixisse: & quum à nescio quo interrogaretur, qua diæta vtens, sic pulchre, & cum sensu tantum temporis viueret, respondisse, nihil vnquam voluptatis causa faciens. Demetrius vero Byzantius in lib. de Poëmatibus, Gorgias, inquit, Leontinus interrogatus, quid fuisset causa cur vltra centum annos vixisset, nihil, inquit, vnquam alterius causa facere: quod Lucianus in Macrobiis quasi interpretatur, quod aliorum conuiuia nunquam sequeretur. In conuiuio enim sæpe plus, quam par sit quasi ad

alioru

aliorum arbitrium edendum est, & bibendum. hunc morem M. Antonius Flaminius vir optimus, & homo doctissimus hodie, quum sit tenui admodum valetudine, seruat ita, ut ne mecum quidem Regii superioribus annis inuitatus, familiariter cœnare voluerit, veritus, ut postea dixit, ne plures essent inuitati. Gorgias igitur interrogatus item, ut ait Cicero, cur tandiu vellet esse in vita, nihil habeo, inquit, quod accusem senectutem. Vixit enim Gorgias annis centum & quinque, ut ait Pausanias: centum & nouem, ut Quintilianus, Diogenes, & Suidas scribunt: centum & octo, ut Plinius, Lucianus, & Philostratus arbitrantur: centum & septem, ut Cicero, & Valerius volunt: quãquam Cicero loquitur ita, centum & septem compleuit annos, ut eum quasi ostendat ad centum & octo annos peruenisse. quo quidem tempore quum debilitate quadam correptus, aliquantulum somni cepisset, à necessario quodam rogatus, ecquid ageret, somnus, inquit, venit, ut me fratri commendet. nec ita multo post inedia vitam finiuit, quod de T. Pomponio Attico Cornelius Nepos scripsit. Huius senectus locum prouerbio facere potest, quod de his dicatur, qui diu, bene, & feliciter viuunt. Illud nõ putauimus prætereundū, quosdam esse, qui credant, Gorgiam Philolai filium fuisse, propterea quod Aelianus in Varia historia ita scribat: *ἐν τοῖς ἔλλησι τοῖς πάλαι μακρὰ τῆ δόξῃ διέπρεπε γοργίας ὁ λεοντίνος φιλολάου καὶ προταγόραου Δημοκρίτου* sed quum cæteri omnes & Gorgiam Charmantidæ, & Protagoram vel Artemonem, vel Mæandrii filium esse dicant, nos arbitrati sumus, vel Aelianum errasse, vel, ut nos paulo ante fecimus, interpretandum, præsertim quum Philolai talis fuerit, qualem Diogenes describit. *Χιλιῶν πάλαι κατὰ γοργίου πετομένη ἀφῆκε τὸ περιττῶμα αὐτὸς δ' εἶπε αἰχράνγει ὁ φιλομήλα* ut refert Aristoteles libro tertio Rhetorices. Haud equidem scio, an is fuerit Gorgias, quem Plutarchus in præceptis conubii refert, orationem de concordia in olympiis recitasse. Illud quidem constat, eum præter artem Rhetoricam, singularem rerum laudes, vituperationesque conscripsisse, quod etiã infra dicitur. **THRASYMACHVS CHALCEDONIVS**, & Chalcedonius, non Charchedonius ut est apud Philostratum, scribi debet: nec fuit Platonis, & Isocratis Rhetoris discipulus, ut scribit Suidas, quum Cicero vel hoc ipso loco Isocrate seniorem faciat, & Plato in libris de Rep. inducat illum cum Socrate asperius disputantē: tantū abest, ut discipuli discipulus esse potuerit. Hic Sophistes fuit, qui primus *περίσθον*, & *κάλον* ostendit, & modum Rhetorices præsentem introduxit. De consultationibus, de arte Rhetorica, de ludis puerilibus, & de argumentis Rhetoricis scripsit. hæc Suidas. Fuit & inueniendi numeri in oratione princeps, ut Cicero in Oratore testatur. **CHALCEDONIVS**, *χαλκηδῶν* inquit Stephanus, *πόλις βιβυλίας ἢ πρὸς τὸ σάμα ἢ τὸ πόντου κατανικρὸν τῆς Συρίας*: ὁ πολίτης *χαλκηδῶνος* lege Strabonem lib. duodecimo, & Plinium lib. quinto cap. trigesimo secundo. **PROTAGORAS ABDERITES**, Protagoras Artemonis, vel, ut alii volunt, Mæandrii filius, Abderites, vel, ut Eupolis scripsit, Teius fuit: quãquam idem Teius, & Abderites esse potuit: siquidem Teii, quum Persarum contumelias ferre non possent, patria relicta, migrarunt Abdera, ut refert Strabo libro decimo quarto: vnde prouerbiū factum: *ἀβδηρα καλὴ πῆϊον ἀπομικα*. Huius pater ita diues fuisse dicitur, ut Xerxem, quum in Græciam veniret, donis, & hospitio acceperit, & ab eo impetrarit, ut Magi Persæ Protagoram, præter etiam suas leges erudirent: à quibus creditur didicisse, quod in principio sui libri postea sic posuit: De Diis, neque ut sint, neque ut non sint, habeo dicere. Quare Atheniensium iussu vrbe, atque agro fuit exterminatus. Democriti fuit auditor, quem tamen famam saltem superauit, ut scribit Aelianus, sed ita, ut Democriti filium, ut Gorgiam Philolai videatur

d iiii

significare. Hic sophistes maximus suis temporibus fuit, & Rhetor, à quo Rhetoricam decem millibus denariorum didicisse Euathlum scribit Quintilianus. & sanè primus omnium mercede docuisse dicitur: vnde λόγος ἑμισθοῦ est appellatus. Docuit vero in Græcia, vt scriptum est apud Platonem annos quadraginta amplius: & quum annos circiter septuaginta vixisset, in Siciliam profectus, decessit: qui πρότερος γοργίου καὶ προδικίου dicitur à Platone. Atque hæc omnia si vera sunt, & præsertim eius patrem diuitem fuisse & ipsum annos quadraginta in Græcia docuisse, videbunt docti, qui vera possint esse, quæ dicat Athenæus, & referat etiam Gellius, illum à principio ita pauperem fuisse, vt lignis vehendis, cæterisque rebus huiusmodi operam suam locaret: & ex lignorum fasciculo perbelle composito ipsius ingenium à Democrito cognitum fuisse: nisi forte patris illum hæreditatem non creuisse, vel duos Protagoras Abderitas fuisse credere velimus. nam sine autoribus affirmare nihil possumus. Hic, vt refert Stobæus, nihil esse neque artem sine exercitatione, neque exercitationem sine arte dixit: ὃν ὀλοξοῦ vt ait Stephanus, ἰσορεῖ τὸ ἦσω καὶ κρείσσω λόγον πεποικῆναι καὶ τὸ μανθασθῆναι ἀπὸ τῶν ἀέγων καὶ ἐπεινῆν. **ABDERITES**, ἀβδηρῶν, inquit Stephanus, πόλις ἴσθμο ἡμεῶν ἀνάκτορος ἀπὸ ἀβδηρίτου τῆς ἰσθμῆς ἡρακλείου ἐρωμένου. sed Pomponius Mela, & Martianus Capella, ac Solinus putant à sorore Diomedis appellatam fuisse. Quam vero insipientes essent Abderitæ, retulimus in epistola quintadecima libri quarti ad Atticum. **PRODICVS CIVS**, cuius nomen tantum in sapientia fuit, vt Xenophon Grylli filius, quum apud Bæotios in vinculis esset, illum, dato sui corporis vade, audire voluerit. Hic olim quum legatus Athenas venisset, ingressus senatum, mortalium aptissimus est visus, quamuis sono difficili, & graui pronunciarer. Inquirebat vero iuuenes nobiles, & ex magnis viris natos, vt hospites haberet in ea quasi venatione. Fuit enim avarus, & voluptatibus deditus: quamuis Xenophon testetur ab eo scripta fuisse, quæ dicuntur de Hercule dubitante, vtram viam ingrederetur, duas quum cerneret, vnam virtutis, alteram voluptatis. De quo quidem Suidas ita scribit: Prodicus Cius ex Ceo insula, vrbe Iulide, philosophus, physicus, & sophistes, æqualis Democriti, & Gorgiæ: discipulus Protagoræ Abderitæ: Athenis, tanquam iuuenes corrumperet, cicutam bibere coactus, decessit: à quo prouerbum illud factum volunt: Prodicus sapientior, vel quòd re vera sapiens esset, vel potius quòd se omnium sapientissimum esse crederet: vnde Aristophanes illum in Nubibus, vt scribit interpres, in ea re notauit. Primus hic suæ artis specimen quinquaginta drachmis præbuit: quem Theramenis Cothurni, & Socratis magistrum fuisse legimus. Hic dicere solebat, optimum condimentum esse ignem, sentiens bono stomacho satis esse obsonium esse coctum, etiam si deliciarum nihil accedat. Hic ea, quæ prodesse hominum vitæ, Deorum in numero habita esse dixit. Apud Platonem, & Ciceronem sæpe Chius scribitur, quum Cius ex insula Ceo scribi debeat. **CIVS**, κείσσω ὁ ἀπὸ κεί τῆς ἡσῶν: de qua quidem insula Solinus capite duodecimo, Plinius libro quarto capite duodecimo, & Strabo libro decimo plura scribunt. **HIPPAS**, hic Hippias filius fuit Diopithis, discipulus Hegesidami, sophistes, & philosophus, qui multa scripsit, & finem τὴν ἀντάρκειαν quasi rem per se contentam esse definiuit. hæc Suidas, illa Philostratus: Hippias tantum memoria etiam senex valuit, vt quinquaginta nomina eodem ordine, quo audiuerat, redderet. In disputationes Geometriam, Astronomiam, Musicam, & Arithmeticam introduxit. Disputabat etiam de pictura, & arte statuaria, atque hæc quidem alibi, Spartæ vero de generibus Rerump. coloniis, & operibus differabat: quoniam

quoniam Lacedæmonii propter desiderium imperandi, huiuscemdi forma delectabantur. Scripsit non orationem, sed dialogum Troicum, in quo Nestor in Troia capta Neoptolemo Achillis filio demonstrabat, qualia facere oporteat eum, qui velit bonus videri. Plurimas legationes quum obiret, nusquam tamen neque in concionibus, neque in disputationibus suam ipsius gloriam amisit: sed plurimas pecunias collegit, & tribubus, ciuitatum paruuarum, & maiorum fuit adscriptus. Quum igitur maxime probaretur, olim Græciam in Olympia sermonibus variis, & bene cogitatis delectauit: quum res non anguste, sed copiose, & naturaliter, ad pauca verba poëtica confugiens, explicaret. Nam quum Olympiam, vt scribit Plato, & vertit Cicero, venisset maxima illa quinquennali celebritate ludorum, gloriatus est cuncta penè audiente Græcia, nihil esse vlla in arte rerum omnium, quod ipse nesciret, nec solum has artes, quæ liberales vocantur, sed annulum, quem haberet, pallium, quo amictus, foccos, quibus indutus esset se sua manu confecisse. etsi gloriatus est, ea se fecisse, apparet esse falsum, quod autor Dierum genialium scripsit, eum tanta inopia oppressum fuisse, ea vt facere cogeretur: præferim quum apud Platonem de se ipse sic loquatur: si scires Socrates, quantum argenti sum lucratus, mirareris: & vt alia mittam, olim profectus in Siciliam, vbi tunc erat Protagoras & quidem in summo honore, & me ipso senior, breui tempore multo plus, quam centum & quinquaginta minas, & ex vno paruo vico Inyca nomine plus, quam viginti minas acquisiui: quas domum quum tulissem, & patri dedissem, ille, & ciues omnes sunt admirati. Quin puto me plures pecunias, quam duos alios simul Sophistas mihi comparasse. Aelianus illum vestibus purpureis vsurum fuisse testatur. **ELVS**, Elis regio fuit Homeri tempore, & post bella Persica: in ea vrbs fuit ædificata, quæ Elis item est appellata, quæ sit in Peloponneso, & Elei populi ab Eleo Rege dicti. hæc Strabo, Mela, & Pausanias, vt mittam, quæ Plinius, Stephanus, & alii scribunt. & Eleus sine aspiratione, & sine diphthongo scribi debet, quoniam Græce scribitur ἠλείος, & ei in e productum sæpe, vt docet Seruius, Latine conuertitur. **FVIT**, aliàs fuerunt, vt verbum superiores etiam complectatur. **MVLTIVS**, vt Parmenides, Zeno, Selybrianus Herodicus, Pithocles Chius, Euthydemus, Dionysodorus, & alii, quos Plato sæpe vt sophistas deridet. **TEMPORIBVS EISDEM**, quibus Gorgias, Thrasymachus, & alii fuerunt. **PROFITEBANTVR**, in suis ostentationibus, quas ἐπιδείξεισ Plato vocat. **ARROGANTIBVS**, quid enim arrogantius, quam tam multa, & iniusta profiteri? **CAVSA**, λόγος, vt à Græcis dicitur: vnde λόγον ἐπέχεω, causam dicere vertunt eruditi. **INFERIOR**, infirmior, Gellius libro quinto capite tertio: peior, Quintilianus libro secundo, capite decimo septimo: ἡπώων λόγος Iſocrates in oratione πρὸς τὸν ἄνδρα ὀλοξοῦ, Stephanus in verbo ἀβδηρῶν, Plato in Apologia, & Aristophanes in Nubibus, vbi Strepsiades ita loquitur: εἴη πῶρ' αὐτῶν φασιν ἀμφὸς τὸν λόγον, ἢ κρείττον' ὅστις ἐστὶ καὶ τὸ ἡπώων. τὰς τῶν ἄλλων τῶν λόγων τὸ ἦσῶνα νικᾶν λέγοντά φασὶ τὰ δεικνύτατα. Anytus enim & alii Socratem sic accusabant, vt est in Platonis Apologia: ὡς εἴη τίς σωματικὸς ἀνὴρ βαδὸς τά τε μέγιστα φρονεῖσθαι καὶ τὰ ὑπὸ γῆν ἀνεζητηκῶς καὶ τὸ ἡπώων λόγον, κρείττω ποιῶν. Quam rationem Protagoras inuenit, vt diximus, & Aristoteles, Gellius, & Stephanus testantur. **ITA ENIM LOQUEBANTVR**, Græce illi quidem, sed in eam sententiam. **SVPERIOR**, fortior, vt vertit Gellius, melior, vt Quintilianus: κρείττων, vt aiunt scriptores, & autores Græci, quos paulo ante laudauimus. **IIS**, sophistis, & talia, qualia diximus, profitentibus. **OPPOSVIT**, tantum abest, vt verum sit, quod aduersarii calumniabantur, & Aristophanes scripsit, hæc illum fecisse, quæ semper, & vbi

que repellebat, ut Plato, Xenophon, & alii testantur. **SOCRATES**, Socrates Sophronisci lapidarii, & Phænaretæ obstetricis filius, ab Apolline omnium sapientissimus appellatus, de quo tam multa Plato, Xenophon, Cicero, Aelianus, Laërtius, Suidas, & alii scripserunt, ut nunc præstet de illo silere, quam pauca dicere. **SUBTILITATE**, Socrates enim quum prudentia, & acumine, & venustate, & subtilitate, tum vero eloquentia, varietate, & copia, quam se cunque in partem dedisset, omnium fuit facile princeps, lib. tertio de Orat. **DISPUTANDI**, εἰς ἑκάτερον, Epist. tertia lib. secundi ad Attic. contra alterius opinionem. ea enim fuit vetus, & Socratica ratio disputandi, Tusculana prima. **REFELLERE**, εἰρωνεία, & ἐπαγωγή, quibus illum frequenter usum fuisse constat. sic enim Socrates disputabat, ut nihil affirmaret ipse, alios refelleret, lib. primo Academicarum quæst. **FORVM**, sopherarum. **INSTITVTA**, quibus ἕκαστος ἐπειθὺν τῶν ἐκείνων ξυνουσίᾳ ἀπολιπόντας σφίσι σιωπῆσαι χρέματα διδόντας καὶ χάριν προσεισέναι. **SOLEBAT**, quam percuntando, atque interrogando eliciebat eorum opiniones, quibuscum diserebat, ut ad ea, quæ ii respondissent, siquid videretur, diceret, lib. secundo de Finibus. **VIRIS**, rectius, quam verbis, ut in aliis libris legitur: ne sit ingratus numerus, solebat verbis, & πλεονασμὸς vitium quod vitare in primis debemus, ne reprehendamus, ut Hircius, quum dixisset, filium à matre decem mensibus in utero latum fuisse, à Cicerone sic est reprehensus: quid? aliæ in penula solent ferre? quanquam, verbis, etiam legi posse credimus, quum & Plato Socratem φιλόλογον, atque λόγον βύλακος à quibusdam vocatum fuisse scribat, & Xenophon eum multum loqui solitum fuisse testetur: atque Aelianus affirmet, Socratis sermones Pausonis picturis similes fuisse: qui rogatus à quodam, ut equum, qui volutaretur, pingeret, currentem pinxit: illo vero, qui tabulam dederat, id moleste ferente, quod præter pactiones pinxisset, verte, inquit, & qui nunc currit, volutabitur: sic Socratem solitum fuisse obscure disputare: sed si quis eius sermones vertisset, eos bene habere animaduertisset. solebat enim iis, quibuscum disputabat, molestus esse. Itaque ἀνήγμαι, obliquis sermonibus, & ob id multis verbis utebatur. **CIVIS**, aliàs huius, **VBERRIMIS**, unde tam multa Plato, Xenophon, Aeschines, & alii scripserunt. **SERMONIBVS**, non dixit, è ludo, ut de Isocrate, loquens. quoniam Socrates apud Platonem sic loquitur: Ego magister nullius vnquam fui: si quis vero me vel dicentem, vel facientem voluit audire, siue iuuenis, siue senex esset, nulli vnquam operam meam negavi. **DOCTISSIMI VIRI**, ut Plato, Xenophon, Aeschines, Aristippus, Phædon, Crito, & alii, quos longum esset referre. **ILLA DE NATVRA**, φυσική ἢ ἀκαλοῦσι ποδὲ φύσεως ἰσορίαν, ut apud Platonem in Phædone Socrates ipse testatur. & sanè philosophandi ratio est triplex, vna de vita & moribus, quæ Græcè ἠθική dicitur: altera de natura, & rebus occultis, quæ φυσική: tertia de differendo, quæ λογική vocatur. quæ quidem ratio accepta est à Platone, ut credit Cicero lib. primo Acad. quæst. ut vero scribit Laërtius sic primus Zeno Citieus diuisit. Philosophiæ partes vocat Cicero lib. primo de Orat. locos Apollodorus, Chrysippus vero, atque Eudromus species, alii genera. & aliqui Philosophiam ipsam animanti similem esse dixerunt, ossibus ac nervis λογικῶν, carnibus ἠθικῶν, animæ φυσικῶν conferentes: alii ouo compararunt, quod crustam λογικῶν albumen ἠθικῶν, vitellum, & reliqua abstrusa φυσικῶν referat: alii agro frugifero, quod sepe λογικῶν fructum ἠθικῶν, humum ac arbores φυσικῶν quasi representet. **ANTIQUIOR**, quippe quam, siue à barbaris, ut multi putarunt, siue à Græcis, ut credit Laërtius, inuenta sit, certe satis constat ante Socratem annis minimum mille centum & quinquaginta fuisse. **SED HAEC**, ἠθική. **DISPUTATVR**, ut

apud

apud Platonem in his dialogis, qui ἠθικοί vocantur, & apud Aristotelem in libris τῶν ἠθικῶν νικομαχείων & ἠθικῶν μεγάλων. **INVENTA DICITVR**, à Socrate, qui, ut scriptum est in Tusculanis quæstionibus, primus philosophiam deo cauit è coelo, & in urbibus collocavit, & in domos etiam introduxit, & coëgit de vita, & moribus, rebusque bonis, & malis quærere. **GENVS**, φιλοσοφία τῆς ἠθικῆς, quam moralem vocant, etsi totam philosophiam potius hic completi videtur. **AB HOC**, genere, quod pertinet ad oratores referendos. **PRORSVMVS**, quando me vos rogatis, ut vobis exponerem, quod in Tusculano inchoaueram de oratoribus, quando esse cœpissent, qui etiam, & quales fuissent. **ABHORRET**, quoniam in illo præcepta traduntur, & disputatur: in hoc persone referuntur, vel abhorret secundum Socratis opinionem, qui sapienter sentiendi, & ornate dicendi scientiam recohærentes, disputationibus suis separavit, lib. tertio de Orat. vel abhorret, hominibus abhorre videtur, qui philosophiam non sint complexi, ut pauci, vel potius nulli oratores ante Ciceronem complectebantur: quum tamen ea mater omnium benefactorum, benèque dictorum infra vocetur: & in libris Oratoris ita sit scriptum: tertium vero genus philosophiæ, quod semper oratoris fuit nisi tenebimus, nihil oratori, in quo magnus esse possit, relinquemus. **PHILOSOPHOS**, philosophiam, ut sit quædam denominatio. nam Cicero non reiecit in aliud tempus philosophos, de quibus, quod ego sciam, non fuit scripturus, sed philosophiam, de qua postea tam multa scripsit, & plura scripsisset, si vixisset. **ALIVD IN TEMPVS**, in illud, in quo Academicas quæstiones, libros de Finibus, Tusculanas quæstiones, libros de Natura Deorum, de Diuinatione, de Fato, & præsertim de Officiis scribemus: quæquam ex his quædam iam tum, ut puto, fuerat exorsus. **QUIBVS**, ut à Pericle, Cleone, & reliquis. **DIGRESSI**, & ad sophistas, & philosophos delapsi.

Exstitit igitur iam senibus illis, quos paulo ante diximus, Isocrates, cuius domus cunctæ Græciæ quasi ludus quidam patuit, atque officina dicendi, magnus orator, & perfectus magister, quanquam forensi luce caruit, intraque parietes aluit eam gloriam, quam nemo quidem meo iudicio est postea consecutus: is & ipse scripsit multa præclare, & docuit alios: & cum cætera melius quam superiores, tum primus intellexit, etiam in soluta oratione, dum versum effugeres, modum tamen & numerum quandam oportere seruari. ante hunc enim verborum quasi structura, & quædam ad numerum conclusio nulla erat: aut, si quando erat, non apparebat eam dedita opera esse quæsitam: quæ forsitan laus sit: veruntamen natura magis, tum casu nonnunquam, quam aut ratione aliqua, aut obseruatione fiebat. ipsa enim natura circumscriptione quadam verborum comprehendit concluditque sententiam. quæ cum aptis constricta verbis est, cadit etiam plerunque numero. nam & aures ipsæ, quid plenum, quid inane sit, iudicant: & spiritu, quasi necessitate aliqua, verborum comprehensio terminatur: in quo non modo defici, sed etiam laborare turpe est.

SENIORIBUS: nam Gorgiam senē Isocrates adolescens in Thessalia audiuit, ut scribitur in Oratore. ILLIS, Gorgia, Thrasymachus, Protagora, Prodicus, & Hippia. ISOCRATES, Theodori mediocris civis Atheniensis filius, cuius vitam Dionysius, Plutarchus, Philostratus, & Suidas ita diligēter scripserūt, ut ego malim tacere, quā quē notissima sunt, referre. siquid tamē occurrerit, quod referendum videatur, non pratermittam. CUNCTAE GRAECIAE, nēdum Atheniensibus. & sanē, ut scribit Dionysius, iuvenes, qui vel Athenis, vel in reliqua Græcia essent optimæ indolis, erudiuit. Quin autor est Plutarchus primū in Chio insula ludum aperuisse. QUASI LUDUS, domus quasi ludus, quum doctores domi ludos habere non soleant. nam ludum alio qui Isocrates habuit: siquidem Dionysius scribit, eius ludum Athenarum quandam imaginem fuisse: quōd, quemadmodum Athenæ colonias deducebāt, sic Isocratis ludus orationum quasi colonias mittebat: quam rem Dionysius paulo obscurius scripsit, sed nos explicauimus ita, præsertim quum factis constat, Isocratem ad centum auidiores ex diuersis locis habuisse, qui penē omnes magni viri euaserunt: vnde Cicero in libris oratoris ita scribit. è Iudo Isocratis tanquā ex equo Troiano innumeri principes exierunt. OFFICINA, sic in Oratore, domus Isocratis officina habita eloquentiæ est. & sanē ut sit μεταφορᾶ officina recte dicitur: quando ex ea, ut scribit Plutarchus, ἀργυρίοις ὄβρι οὐδέισα βραβείων ὑπόθησιν. MAGNVS ORATOR, ita magnus, ut præter ceteros eiusdem generis à Socrate, Platone, & Cicerone sit laudatus. Quare ut Cicero, quum à Catone laudabatur, vel reprehendi se à cæteris facile patiebatur, sic Isocrates videtur horum testimonio aliorum iudicia debere contemnere. hoc in Oratore scribit Cicero. PERFECTVS, quamuis enim Gorgias, Prodicus, & alii Rhetoricam docuissent, perfecti tamen magistri non fuerant, ut postea fuit Isocrates. & sanē in omnibus penē rebus, quæ magnæ, & perfectæ sint futuræ, id vsu videmus euenire, ut ab exiguis principibus profectæ, paulatim crescant, donec ad summum perueniant, quod, ut de rebus aliis taceamus, in poetis, & oratoribus tam Græcis, quā Latinis optime cognosci potest. MAGISTER, omnium penē oratorum sui temporis, lib. secundo de Orat. QUANQUAM, correctio, vel πρόσλησις, ne quis dicat: qui fieri potest: ut is magnus orator fuerit, qui forum, vbi ars dicendi exercetur, nunquam penē vidit? FORENSI LVCE, foro quod lux, & theatrum ingenii esse solet. CARVIT, pudore à dicendo, & timiditate quadam ingenua refugit, lib. secundo de Orat. abstinuit, εἰδώς, ipse scribit in Panathenæico, πῶ φύσιν πρόσ μὲν τοῖς πράξεισι ἀργυρίων καὶ μαλακωτέραν αἴσαν τῶ δίκοντο πρόσ δὲ τοῖς λόγοις οὐ τελείαν, οὐτε πανταχῆ ἡ χρησιμὴν: præterquam quod οὐδὲν ἐγένετο φωνῆς ἢ κινήσεως ἢ τάλαντος. PARIETES, ἀντίθετον, in quo luci parietes quasi tenebras opponit, ut ex umbra in Solem. ALVIT, μεταφορᾶ ab iis animalibus, quæ domi solent alii, quæ altilia vulgo dicuntur. EAM GLORIAM, quæ tanta fuit, ut ea motus Aristoteles, ipse etiam cœperit docere, & prudentiā cum eloquentia coniungere, illud frequenter vsurpans, αἰσχρὸν σιωπῆν λαλόντων ἰσχυρότερον, quod etiam supra retulimus. NEMO QUIDEM MEO IUDICIO, libentius legerem: nemo; meo quidem iudicio. nam tunc esset nescioquid annominationis, mo me, & frequenter ita loquuntur scriptores: meo quidem iudicio, mea quidem sententiā, meo quidem animo. sic vero dixit præfente Bruto, quoniam Cicero semper Isocratem laudabat, Bruto nonnunquam leuiter, & erudite repugnante, in Oratore. erant enim tunc quoque, qui Isocratem non diligenter, ut superioribus annis Faustus Victor amicus noster, qui solebat illum Isocratellum vocare. CONSECVTVS, recte Cicero,

cero, quum de Oratore magno loqueretur, & paulo post nescio quid de numeris eius esset dicturus, περίσσειον numero, id est dicho reo pede, quem maxime probabat, terminauit. MVLTAE, orationes sexaginta. Tot enim ferebantur, ut scribit Plutarchus, quarum viginti quinque Dionysius germanas putabat, Cæcilius vero viginti octo: quanquam Suidas eum triginta duas scripsisse refert. hodie certe vna tantum & viginti leguntur. PRAECLARE, quā præclare scripserit, etsi orationes ipsius ostendunt, Dionysius tamen etiam pluribus verbis explicat. ALIOS, ut Hyperidem, Timotheum, Theopompum, Ephorum, & alios, quos apud scriptores reperies. CAETERA, quæ ad dicendum pertinent. MELIUS, docuit, fecit. SUPERIORES, Gorgias, Prodicus, & alii. PRIMVS, atqui Thrasymachus in Oratore princeps inueniendi numeri fuisse dicitur, ut Cicero à se ipse dissentire videatur, nisi forte sic dicas: Thrasymachus inueniendi numeri, Isocrates vero seruādi princeps fuit. nam & hic Cicero ita loquitur: Isocrates primus intellexit numerum quendam oportere seruari: & item in Oratore: Isocrates primus instituit dilatare verbis, & mollioribus numeris explere sententiā. Quare in eo merito non Thrasymachum solum, qui concisus minutis numeris illi videbatur, sed Gorgiam etiam Leontinum moderatione, non inuentione vicisse dicendus est. nam neminem in eo genere scientius Isocrate versatum esse cōsistendum est, in Orat. SOLVTA ORATIONE, περί λόγῳ, prosa, & pedestri oratione. his enim nominibus à scriptoribus appellatur: & soluta quidē, quōd etsi pedes, & numeros habet, carmine tamen est solutior: prosa quasi profusa: pedestris vero, quōd pedes etiā sæpe plures, quā carmen habeat: vel quōd quasi pedes ire videatur, quū carmē quasi eques dici possit. hinc pedestres historias dixit Horat. soluta oratione scriptas. hanc orationē à Pherecyde Syro inuentā scribit Plinius: quamuis & ipse à se dissentiat, qui dicat alibi Cadmū eam condere instituisse: & multi aliter scribāt, qui Mosi Hebræo acceptā referāt. VERSVM EFFVGERES, est enim vitiū orationis, si periodus in versum cadat, ut lib. tertio de Oratore, & in Oratore docet. & omne quidē genus carminis effugere debemus, sed præsertim heroicū, siue hexametrum, ut Quint. lib. nono capite quarto, & Fortunatianus lib. tertio scribunt: cuius tamen finē ne Cicero quidē ipse semper effugit, ut Teucris promissa patrauit: in cōspectu confedimus omnes: scire necesse est: domus te tota salutat: spectare videtur: & reliqua id genus, in quæ sæpe in Epistolis, & in libris Philosophicis vel imprudens incidit, vel certe prudēs, ut diligentē quandam negligentiam ostendat in illo præsertim dicēdi, & scribēdi genere temperato: vel fortasse quædam à poetis mutuatur, ut Teucris promissa patrauit. Id enim credimus licere nō in epistolis modo, sed in orationibus etiā: in quibus tamen Cicero frequētius à carmine orditur, quā in carmē terminet. Trapezuntius tamen existimat heroicum in fine nō esse prorsus vitandum: in principio certe Liuius non vitauit: facturus ne operæ pretium sim. Est vero carmen orationis vitium, quoniam, quum sit soluta, & libera, nō debet, ut carmen, numeris astringi: aut carmini sic admisceri, ut Chimera quædam esse videatur. Accedit, quōd oratio quum sit ad res gerendas nata, non debet cōponi, ut carmina, quæ sunt cœnis, otio, & theatro comparata. MODVM, lib. tertio de Oratore quum Cicero de modo scribit, interdū videtur vertere, πέρας, vel περίσσειον, ut quum illud dicit: verborum, & sententiā modo interpunctas clausulas in orationibus esse voluerunt: interdum ἀπέπρασιν, ut quum verborum coniunctionem vocat: interdum ἔνεια, vel ἔσπρον, ut quū sententiā modis vincitā esse debere, vel orationē variis modis confici posse testatur: interdū ἀφωμίαν, ut quum vocum modum, & moderationem vocis appellat: interdū μέτρον, ut quum veteres affirmat versū s

propemodū in soluta oratione adhibuisse: quæ penè omnia Dionysius in Ifo-
cratis vita pluribus profequitur; & hoc loco fortasse Cicero vno verbo, hoc
est modo, voluit complecti: nisi forte modo, & numero id voluit significare,
quod ad hunc modū scribit Dionysius: *περίσπότε καὶ κνκλω περιλαμβάνει τὰ νοήμα-
τα περισπότε ῥυθμοειδέι πάνυ καὶ οὐ πολὺ ἀπέχοντι τῆ ποιητικῆ μέτρον ἀναγκάσιως μάλλον αἰκειό-
τερος ἔστιν, ἢ ἡ γήσιων.* præsertim quum de metro, & numero etiã Quintil. ita con-
iunctim scribat: omnis structura, ac dimensio, & copulatio vocum constat aut
numeris (numeros ῥυθμῶν: accipi volo) aut μέτρον, id est dimensione quadam: &
Aristophanis interpres ῥυθμῶν τῆ μέτρον πατέρα vocat. Tibicines suos modos gre-
ce τὸν νόμον, vt opinor, appellant: de quib. aliàs dicemus. **NVMERVM**, ῥυθμῶν.
sic enim Cicero ipse in Oratore, & Quintil. lib. nono capite quarto docent.
Quicquid enim, inquit Cicero, est, quod sub aurium mensurã aliquam cadit,
etiã si abest à versu, numerus vocatur, qui Græce ῥυθμός dicitur: qui sic defi-
nitur, vel certe describitur: ῥυθμός: ἔστι τῆ ἐξ ἑμμέτρον ἀκαλοῦθον ἀρμονία μέτρον ὁμοφώνου:
quod ita vertunt: rhythmus est ordo consonans, ad harmoniã consecutione,
suavis, & arguta modulatio. hinc scripsit Suidas eum spectari etiã in his, qui
pedibus, & manibus pulsant. Quando enim cita, & tarda pedum sublatio, &
depressio inter se habet proportionẽ, fit ῥυθμός, hoc est, numerus. Vnde poë-
ta dixit, in numerum ludere: quod hodie quoq. in choreis seruari videmus,
vt omnes penè in numerum, id est πρὸς τὸν ῥυθμῶν saltent: & hinc sumpta ab his
translatione, syllabarum compositio, quam ad carminum factiõnem compre-
hendimus, pedes, & numeri hoc est ῥυθμοὶ vocantur: vnde recte dixit poëta, nu-
meros memini: quos quidẽ numeros verbis solutis Isocrates primus adiũxit,
vt Cicero in Oratore testatur, vbi de numeris plura scribit: ad quem librum,
& tertium de Oratore, ac Quintiliani nonũ studiosos reiicio, qui discere cu-
piunt, qua ratione numerosa oratio sit conficienda. **OPORTERE SERVA-
RI**, vnde princeps id fertur instituisse, vt inconditã antiquorum dicendi con-
suetudinem, delectationis, atque aurium causa, quemadmodum scripsit disci-
pulus eius Naucrates, numeris astringeret, lib. tertio de Orat. & oportere di-
xit, non necesse esse, quoniã aliter etiam fieri potest. nam multi ante, & post
aliter scripserunt. **HVNC**, Isocratẽ. **ENIM**, αἰτιολογία. **QVASI STRUCTVRA**,
quum verbum durius videretur, hac particula, quasi, molliuit. coniunctionẽ
lib. tertio de Oratore videtur appellare: Quintil. certe structuram, dimensio-
nem, & copulationem vocat. **AD NVMERVM**, πρὸς τὸν ῥυθμῶν, conclusio ad nu-
merum, numerosa, vt in Oratore dicitur. **CONCLVSIO**, sic etiã vocatur lib.
tertio de Oratore, & quidem recte. Quamuis enim quæri soleat, totõne in
ambitu verborum numeri sint tenendi, an in primis partibus, atque extre-
mis, plerique tamen censent cadere tantum numerose oportere, termina-
rique sententiam, aures enim semper extremum expectant, in eoque acq̄ue-
scunt, in Oratore. **NULLA ERAT**, hoc negat Quintilianus, qui putat
Herodotum, Thucydidem, Lysiam, reliquosque compositionis huiuscemodi
fuisse stu diosissimos. Cicero tamen hoc semper affirmat. **QVAE FOR-
SITAN LAUS SIT**, nam caput artis est artem dissimulare, & vitanda est
ingenii, ostentationisque suspicio: inquit Cicero lib. secundo de Orat. Ni-
mis etiã insidiarum ad capiendas aures adhiberi videtur, si etiam in dicendo
numeri quærentur ab oratore, vt ait in Oratore. Arist. quoque lib. ter-
tio Rhetorices artem docet esse celandam. **NATVRA MAGIS TVM CASV
NON NVNQVAM**, sic in Oratore: nihil affert numerus, nisi vt sit apte verbis
comprehensa sententia: quod fit etiam ab antiquis, sed plerunque casu, sæpe
natura: quæ verba nihil ab his differunt, nisi ordine. hic enim naturam casui,
ibi casum naturæ præposuit, vt ille, qui scripsit ad Herennium, libro secun-
do:

do: male his vsum dicemus, quæ casu, & natura habuerit: & Ser. Sulpicius ad
Ciceronem scribens: casus, & natura in nobis dominatur. Cicero tamen hic
alium secutus est ordinẽ: quamuis ordo ipse compositionis, & contrapõsita,
quæ sequuntur in προπεποδοσει, eundem, quem diximus, quasi requirant. nam
ratio respõdet casui, obseruatio naturæ: vt verba videri possint inuersa, præ-
sertim quum in aliis libris aliter etiã legantur: natura magis tum casuq. non-
nunquam, vt legi etiam fortasse potest. **RATIONE**, consilio: contra casu,
forte, temere, fortuito: quod naturæ respondere nullo modo potest, quæ pro-
uida solersque, & quædam vis rationis particeps à Cicerone dicitur. **OBSER-
VATIONE**, vt enim poetica, & versus inuentus est terminatione aurium
obseruatione prudentum, sic in oratione animaduersum est, multo quidem
illud serius, sed eadem natura admonente, esse quosdam certos cursus; conclu-
sionesque verborum, in oratore. & sic obseruatio diuturna notandis re-
bus fecit artem: quæ quum à natura proficiscatur, illi recte dicitur respon-
dere. **IPSA**, αὐτῆς, sponte sua, per se, id enim αὐτὸς etiam apud Græcos signi-
ficat, vt apud Homerum: *ὡς με αὐθιχόντα αὐτὸν ἄρδυσεν.* **ENIM**, αἰτιολογία, qua
re id natura fieret. **CONCLVDIT QVE SENTENTIAM**, hinc in Oratore
inquit: veteres fortuito sæpe aliquid conclusẽ, apteque dicebant. **CON-
STRICTA**, illigata, vinc̄ta, vt loquitur lib. tertio de Orat. aliter circumscri-
pta. nam & paulo ante, circumscriptione, dixit. **CADIT**, concluditur: **AU-
RES**, quarum iudicium superbissimum, & sensus fastidiosissimus esse dici-
tur. **IPSAE**, αὐταί, per se, paulo ante. **PLENVN**, modis vinc̄tum, & nu-
meris absolutum. **INANE**, plenum, inane, ἀντίθετον. **IVDICANT**, aures
enim vel animus aurium nuncio naturalem quandam in se continet vocum
omnium mensiõnem. Itaque & longiora, & breuiora iudicat, & perfecta, ac
moderata semper expectat. Vnde Cicero ita de se scribit in Oratore. meẽ qui-
dem aures & perfecto, completõq. verborum ambitu gaudent, & curta senti-
unt, nec amant redundantia. **SPIRITV**, quo vno saltem verborum com-
prehensio volui possit, lib. tertio de Orat. **NECESSITATE**, clausulas enim
atque interpuncta verborum, animẽ interclusio, atque angustia spiritus at-
tulerunt, lib. tertio de Orat. vt necessitate cõprehensio terminetur, vbi spi-
ritus deficiat. vnde longissimam cõplexionẽ verborum Cicero vocat, quæ
volui vno spiritu potest. quin Hermogenes lib. quarto de Inuent. cõprehen-
sionẽ ipsam πνῶμα videtur vocare. **COMPREHENSIO**, quam Græci περίσπον,
nos tum ambitũ, tum circuitum, tum cõprehensionem, aut cõtinuationem,
aut circũscriptionẽ dicimus, vt ait Cicero in Oratore, lib. vero tertio de Ora-
tore complexionẽ vocat: quam quidem sic Arist. lib. tertio Rhetorices defi-
nit: λέγω περίσπον λέξιν ἔχουσαν ἀρχὴν, καὶ τελευτῶν αὐτῶν καὶ αὐτῶν, καὶ μέγεθος ὁσονοπίου,
id est dico periodum dictionem habentem ipsam in se ipsa principium, & fi-
nem & magnitudinem perspicuam: Demetrius Phalereus hoc modo Lati-
ne, vt M. Antonius Antimachus senex optimus vertit: Periodus est ex mem-
bris, & incisis bene conuersis, subiectam sententiam persipientibus, constitu-
tio: Hermogenes paulo aliter, sed, vt nũc est, Aquilẽ Romani illa mihi defini-
tio placet: periodus est ea, quæ sententiam certa quadã circumscriptione defi-
nit, atque determinat, qualis hæc est: si quantũ in agro, locis que desertis au-
dacia potest, tantũ in foro, & in iudiciis impudentia valeret, nõ minus nunc
Aulus Cecinna cederet impudetiã, quã tum in vi facienda celsit audaciã.
Atque periodũ dictam volunt μεταφορικῶς, quod oratio per eam currat, vt cur-
fores, ad metam: quam & simplicem, & compositam facit Demetrius, vt sim-
plex ea sit, quæ vnum habeat membrum: composita, quæ duo, tria, quatuor.
& fanè Cicero quoque docet eam quatuor partibus constare, quum tamen

ipse pluribus membris in ea saepe utatur, ut facile videbit, qui paulo accuratius eius opera leget. Et membrum quidem, quod Graeci *κῶλον* vocant, sic ab Aquila definitur: membrum est pars orationis ex pluribus verbis absolute aliquid significans, hoc modo: etsi vereor iudices, ne turpe sit, pro fortissimo viro dicere incipientem timere. Incisum vero, quod ille casum, & Graeci *κόμμα* dicunt, hoc modo: casum est pars orationis nondum ex duobus, aut ex pluribus verbis quicquam absolute significans, ita: etsi vereor iudices, ne turpe sit, Hoc vero incisum, auctore Demetrio, breue debet esse. Periodus item alio quodam modo triplex a Demetrio dicitur, Rhetorica, dialogica, & historica: & Rhetorica quidem talis est, qualem ante descripsimus: dialogica vero remissior, ac simplicior, vixque periodus apparens, qua in dialogis utamur: historica harum utriusque particeps, ut neque nimis sit soluta, neque nimis astricta, ne historicam simplicitatem amittat. Quare Livius quibusdam videri solet suas comprehensiones nimis circumduxisse. **DEICI**, voce, & spiritu: quod etsi recte dici scio, ut illud in oratione pro Cluent. mulier consilio, rationeque deficitur, ego tamen malim legere hoc loco, deficere. **LABORARE**, ut laborant illi, qui plura in circuitu volunt comprehendere, quam ut vno spiritu volui possint: quod quidam, qui nunc se Ciceronianos credunt existimatum iri, si complexiones quam longissimas conficiant, cauerent, si quod scribunt, aliquando de superiore loco pronunciare cogentur.

Tum fuit Lyfias, ipse quidem in causis forensibus non versatus, sed egregie subtilis scriptor atque elegans: quem iam propere audeas oratorem perfectum dicere. nam plane quidem perfectum, & cui nihil admodum desit, Demosthenem facile dixeris. nihil acute inueniri potuit in eis causis, quas scripsit, nihil, ut ita dicam, subdole, nihil versute, quod ille non viderit: nihil subtiliter dici, nihil presse, nihil enucleate, quo fieri possit aliquid limatius: nihil contra grande, nihil incitatum, nihil ornatum vel verborum gravitate, vel sententiarum, quo quidquam esset elatius.

TUM FUIT, Gorgia, Prodicus, & alii, quos paulo ante dixit, iam senibus & Isocrate iuvene, ut ostendit in Phaedro Plato, ubi testatur Lyfiam iam tum quum iuuenis admodum esset Isocrates, orationes conscripsisse. Quin illud addit in fine: *Ἰσοκράτης ἀρετῆς ἀμείνων ἢ κατὰ τὴν πόλιν λυσίαν εἶναι λόγους, τὰ δὲ φιλοσοφίᾳ δὲ θεογονικῶς ἐν κερῶσιν*, id est, ut vertit Ficinus, Isocrates videtur mihi praestantiori ingenio esse, quam Lyfiam sua scripta demonstrant: praeterea moribus generosioribus praeditus. **LYSIAS**, Lyfias Chephali Syracusani filius orator, Tisiae, & Niciae discipulus, vnus ex decem oratoribus, qui apud Graecos maxime celebratur: de quo Alicarnasseus, & Plutarchus quidem plura scribunt in vita, sed nos haec pauca hinc inde collegimus. Natus est Athenis, quum pater eum Cephalus immigrasset. Quindecim annos natus, in Thuriis cum duobus fratribus in coloniam profectus est: sed postea, quum sermonem Atticum ibi penè perdidisset, Athenas, agens annum quadragesimum septimum, est reuersus. orationes eius vere ultra trecentas fuisse dicuntur, & aliae, praeter has, dubiae. Dicendi puritate omnibus, praeter Isocratem, superauit. scripsit artem Rhetoricam, conciones, laudationes, & epistolas septem, vnam de negotiis, reliquas de amoribus, quarum quinque ad adolescentulos misit & sane in amores pronus fuit, quando duae ipsius amicae Metanira, & Lagis celebres habentur. exul olim quingentos milites stipendio suo instructos, ad Athenas

Athenas triginta tyrannide liberandas misit. De Lyfias Cicero scribit ita lib. primo de Orat. Quum Socrati scriptam orationem disertissimus orator Lyfias attulisset, quum, si ei videretur, edisceret, ut ea pro se in iudicio vteretur, Socrates non inuitus legit, & commode scriptam esse dixit: sed inquit, ut si mihi calceos Sicyonios attulisses, non vterer, quamuis essent habiles, & apti ad pedem, quia non essent viriles, sic illam orationem disertam sibi, & oratoriam videri, fortem, & virilem non videri. Idem Cicero refert infra, Lyfiam primo profiteri solitum, arte esse dicendi: deinde, quod Theodorus esset in arte subtilior, in orationibus autem iunior, orationes eum scribere aliis coepisse, artem remouisse. Eum philosophum etiam fuisse quidam putant, quod falsum est, quando Socrates apud Platonem Phaedrum hortatur, ut Lyfiam ad philosophiam conuertat ita, ut veluti frater Polemarchus, philosophetur: quod nisi iam senex fecit, non video, qui possit philosophus appellari. Hic olim Diogenem, ut aiunt, interrogauit, an crederet Deos esse: cui respondit ille: qui conuenit, ut non credam, quum certum habeam, te Diis inuisum esse? Phauorinus, ut ait Gellius, de Lyfias, & Platone solitus est dicere: si ex Platoni oratione verbum aliquod demas, mutetue, atque id commodissime facias, de elegancia tantum detraxeris: si ex Lyfias, de sententia. sed haec, & alia huiusmodi suis locis dicentur. **IN CAUSIS FORENSIBUS NON VERSATUS**, quippe qui priuatas plerasque & eas ipsas aliis, & paruorum rerum causas scripserit ut ait Cicero in libello de Optimo genere oratorum. **VBUTILIS**, ita, ut eius subtilitate multi gaudeant, infra, & Quintil. lib. decimo cap. primo, hinc L. Crassus illi subtilitate tribuit lib. tertio de Orat. **SCRIPTOR**, nam scripsit orationes aliis, non habuit ipse, infra. **ELEGANS**, in Catone & Lyfiam nonnulla fuit inter ipsos similitudo: acuti erant, elegantes, faceti, breues, infra: idem propemodum scribit Quintil. lib. decimo cap. primo. **AUDEAS**, hoc verbum de re ardua, & difficili dicitur, ut docet Seruius Grammaticus. Difficile vero semper fuit, ac penè ad inuentum oratorem perfectum inuenire: quum boni perquam diu nulli, vix autem singulis aetatibus singuli tolerabiles oratores inueniretur, ut lib. primo de Orat. dicitur: tantum abest, ut essent perfecti. **PERFECTUM**, non fuit tamen perfectus, quando inter minores oratores a Cicerone in libello de Optimo genere oratorum numeratur: quamuis Quint. ita scribat: Lyfias subtilis; atque elegans, & quo nihil, si oratori satis sit docere, queras perfectius. nihil enim est inane, nihil arcesitum: puro tamen fonti, quam magno flumini propior. Illum quoque Plato esse scripsit *λενόςτατον εἶπεν* ut etiam Plutarchus in vita refert. **NAM, ἀλολογία** quare perfectum illum non vocet. **PLANE**, opponit illi particulam, propere. **CUI NIHIL ADMODUM DESIT**, cui nihil profus desit, ut interpretantur eruditi. & est quasi *ἐπεξηγήσασθαι* vel *ὀρισμὸς* perfecti, quod sit illud, cui nihil addi possit, quodque summum, perfectissimumque Cicero iudicat in Oratore. **DEMOSTHENEM**, Demosthenis, & Cleobulae filium, oratorum Graecorum facile principem, de quo tam multa scripta sunt a Cicerone, Quintiliano, Plutarcho, Hermogene, Theone, Luciano, Suida, & aliis, ut superuacaneum videatur aliquid hoc loco referre, quum omnia possint ab his scriptoribus nullo penè negotio peti. **NIHIL**, repetitio. **ACUTE**, *ἀξίως* ut loquitur Hermogenes libro secundo *πὸ τὴν ἰστέον* quo loco *πὸ τὴν ἀριμύτητος καὶ τοῦ ἀξίως λέγειν* scribit. & sane, ut idem est autor, *τὸν ἀριστοθετικὸν λόγον τὰ ποιῶντα ἔστι τὰς: Ἐφί νεα, μέγιστος καλλοσ, γοργότιος, ἴθρος, ἀλάνθια, λευότιος*: quae si non profus omnia, at maiorem certe partem Cicero hoc loco, & in Oratore complectitur. Demosthenes igitur nihil argutiis, & acumine Hyperidi cedebat, ut ait in Oratore: ut hoc totum videatur ad *τὸ ἀξίως λέγειν* pertinere: vel potius haec omnia, acute inuenire,

subdole, versute, subtiliter dicere, presse, & enucleate, sub genere dicendi attenuato continentur, vt ex descriptione generis ipsius attenuati colliges in Oratore. cætera vero, quæ sequuntur, ad sublime genus dicendi pertinent: vnde videtur hic medium genus omittere, quasi qui duo hæc extrema habeat, medium etiam habere videatur. Sed infra de Serg. Galba dicemus.

QVAS SCRIPSIT, orationibus, quæ nunc extant: **VT ITA DICAM**, verbum nouum, vel potius antiquum, vt Plautinum, subdole, dicturus, accipit veniam. **SVBDOLE NIHIL VERSUTE**, vtrunque simul complector, quoniam mihi videtur quædam ἐπεξηγησις esse, atque hoc vno verbo fortasse dici potuisse, callide, præsertim quum in Oratore sit scriptum: Demosthene nec grauior extitit quisquam, nec callidior: quorum alterum ad genus sublime, alterum vero ad attenuatum item refertur. Quam porro callidus Demosthenes fuerit vel vno exemplo Valerius Maximus libro septimo capite tertio demonstrat. An vero hoc ipsum ad vllam ex formis, quas Hermogenes describit, accommodari possit, doctiores considerabunt.

SVBTLITER, minute, & tenuiter: vnde in Lyfia infra modo subtilitatem, modo tenuitatem appellat: cui tamen Demosthenes, vt in Oratore scriptum est, in ea non cedit ita, vt Demosthenes certe possit summissè dicere, elate Lyfias fortasse non possit: vt scribit in libello de Optimo genere oratorum, & Theon. Hinc multæ sunt eius totæ orationes subtiles, vt contra Leptinem, in Oratore. atque hoc videtur pertinere ad illam, quam ἡρημίτητα vocat Hermogenes: quanquam subtiliter, presse, & enucleate dicere videatur referendum totum ad ἑφηνείαν vnam ex septem formis, quas Hermogenes idem quasi θήματα quædam proponit. nam qui subtiliter, presse, & enucleate loquuntur, ii videntur orationem claram, puram, & manifestam, quod est ἑφηνεία, facere. **PRESSE**, presse, & ample loqui opponit infra. qui vero presfi essent oratores, supra diximus. **ENCLEATE**, eleganter, clare, & polite. à nucleis translatio sumpta. **LIMATIVS**, elegantius, politius, vt videntur illa, quæ sunt limata. atque hæc omnia pertinent, vt diximus, ad dicendi genus attenuatum, de quo in Oratore scribit ita: contra tenues, acuti omnia docentes & dilucidiora, non ampliora facientes, subtili quadam, & pressa oratione limati. **NIHIL CONTRA**, quæ sequuntur omnia, ad sublime dicendi genus referenda sunt: quod in Oratore describit. **GRANDE**, hinc infra dicit verborum granditatem in eo fuisse: & Hermogenes inter septem formas, quæ Demosthenis oratione conficiunt, μέγιστον annumerat. **INCITATVM**, vehementes enim in genere sublimi sunt oratores, vt in Oratore dicuntur: & ibidem, & in epistolis item ad Atticum Demosthenis fulmina dici cognoscet: quam rem ad γοργότητα vt opinor, omnes referet, qui descriptione eius apud Hermogenem viderint, & γοργότητα celeritatem quandam vehementem, & incitatum verti posse cognouerint: nisi maluerint ad μέγιστον referri, præsertim quum σφοδρότης ad μέγιστον pertineat, & Plutarchus in vita Dinarchi τὸ σφοδρὸν in Demosthene fuisse dicat: quod quidam vertunt incitatum. **NIHIL ORNATVM VEL VERBORVM GRAVITATE, VEL SENTENTIARVM**, **QVO QVICQVAM ESSET ELATIVS**, hæc inquam, omnia continentur sublimi dicendi genere, vt ex illa descriptione, quæ est in Oratore, cognoscitur. Grandiloqui sunt cum ampla & sententiarum grauitate, & maiestate verborum. posset tamē aliquis ad tres Hermogenis formas quasi trahere, ornatum ad κάλλος, grauitatem ad δεινότητα, elatius ad μέγιστον: ego tamen omnia potius ad δεινότητα refero, præsertim quum Cicero in Oratore dicat, eo neminem esse grauiorem: cuius orationes multæ totæ sint graues, vt Philippicæ: qui δεινότητος ἦν καὶ αὐτὸν à Suida dicitur, & Quintiliano multum δεινώσει valere.

Hermogenes

Hermogenes vero libro secundo πρὸς Ἰσκῶν ita scribit: τοῦτων τῶ μὲν καὶ ὄντων δεινοῦ καὶ δεικνύοντος εἶναι τοιοῦτου πρᾶξιμα, οἷτε κατὰ φιλιππου λόγοι, καὶ χερσὶν ἀπαγεῖται οἱ φιλιππικοὶ καὶ τῶ δημοσίων οἱ πολλοί: καὶ γὰρ βούλεται δεινὸς εἶναι λέγειν ἐν ταῦθα ὅσπερ καὶ ὁμοιοῦται θελοῦν τὸν περὶ τῶν δεινότητων γεγονότα λέγειν τὸν περὶ λέει, καὶ οὐ μόνον φαίνεται τοιοῦτος εἶναι ταῦθα, ἀλλὰ καὶ ἔστι καὶ ἐστὶ μὲν ὄντως ἐν ταῦθα δεινὸς ὡς περὶ καὶ οἱ ἄλλοι αὐτῶν τοῖσ' λόγοις. Vt vero verba sententiis hic Cicero præposuerit, infra dicetur.

Huic Hyperides proximus, & Aeschines fuit, & Lycurgus, & Dinarchus, & is, cuius nulla extant scripta, Demades, aliique plures. hæc enim ætas effudit hanc copiam; & vt opinio mea fert, succus ille, & sanguis incorruptus vsque ad hanc ætatem oratorum fuit, in qua naturalis inesset, non fucatus nitor.

HVIC, Demostheni. **HYPERIDES**, Hyperides Glauccippi, vel, vt alii volunt, Pitholis filius Atheniensis, quem Cicero inter Isocratis discipulos videtur referre, sed Plutarchus, & Laertius auditorē Platonis fuisse scribunt: Suidas vero videtur significare, illum vtriusque fuisse condiscipulum. quum inquit: μαθητὸς ἔσται λυκούργου πλάτωνι τῷ φιλοσόφῳ ἰσικράτει τε τῷ ῥήτορι, ἀπὸ τῆς δεινότητος nisi forte velis interpretari, fuit discipulus his omnibus simul, præsertim quum Plutarchus ita dicat: ἀκρατὸς πλάτωνος γενόμενος τῶ φιλοσόφῳ ἄμα λυκούργου καὶ ἰσικράτους ῥήτορος ἐπολιτεύσατο ἀθηναίως quibus quidem verbis videtur ostēdere, Platonis, Lycurgi, & Isocratis simul auditorem fuisse. Is certe tantum profecit, vt optimus orator euaserit, & quidem vnus ex illis decem, qui primi sunt iudicati. Hinc Cicero Hyperidem, & Demosthenem perfectos iam homines in dicendo, & perpolitos vocat: & Hyperidi etiam argutias, & acumen tribuit. Hunc edacem, & mulierosum fuisse Suidas & Athenæus & Quintilianus testantur vsque adeo, vt, quum Glauccippum filium domo cicicisset, Myrrinen amicam sumptuosissimam receperit: quam quidem in vrbe habuit, sed in Piræo Aristagoram, Philam vero, siue Philten, quam tamen vertunt amicam, Thebanam in Eleusi: quam quum viginti minis emisset, ac deinde manumississet, denique domus custodem fecit. Quin ipse in oratione, quam pro Phryne dixit, affirmavit, se illius amorē captum, nec eo adhuc liberatum, Myrrinem, quam diximus domum duxisse. Fuit enim Phryne ex Thespiis: quam capitis accersitam quum Hyperides defenderet, ac animaduerteret, fore, vt iudices eam condemnarent, eius tunicam discidit, ac petus ostendit, & eo aspectu iudices ita perorando commouit, vt eam absoluerint. Vnde postea factum est decretum, de quo meminit Aristoteles, ne quis ad misericordiam moueret, & ne videretur is, de quo iudicandum esset. Hunc infidum, amicitiae expertem, & populi assentatorem Lucianus vocat, quod, vt vulgo gratum faceret, non dubitaret Demosthenem, cuius erat amicus, accusare, quod ab Harpalo pecunias accepisset: quanquam non ita multo post Demosthenis reditum, cum eo videtur sensisse & de bello Lamiaco, & quando, aduentante Antipatro Rege, & ipse ex vrbe in Aeginam, vt esset cum Demosthene, profugit: vnde postea extractus ab Archia Tyrio iussu Regis Antipatri sublatus est, quum prius ipse sibi linguam, ne quicquam proderet, abscidisset: cuius ossa insepulta Glauccippus filius in patrium sepulchrum intulit. Orationes sex & quinquaginta, vel septem & septuaginta, vel duas & quinquaginta, vt aliis placet, reliquit. Hic iubebat Athenienses considerare non solum, an esset acerbus, sed an gratis esset acerbus. Hic dixit sollicitudinem impedimentū esse ad dicendum, vt refert Stobæus. Atque hæc quidem ex Suida, Athenæo, aliisque autoribus sunt collecta: quibus

ex Plutarcho illa sunt addenda: hunc in Atheniensium Rep. versatum fuisse potissimum, quo tempore Alexander Græcia potitus est, & de ducibus, ac triremibus, quas ab Atheniensibus ille petierat, contradixisse: item exercitus, qui erat in Tænaro, non dimittendi autorem fuisse, quod Ducis ipsius amicus putaretur: primum hunc causas mercede dixisse. Quum Persarum Rex certorum hominum animos pecunia corrupisset, & hic pecunias accepisse creditus est, quod luxuriose, & hilariter admodum viueret. Quando Philippus Byzantium obsidebat, hic electus trierarchus, ut Byzantiis auxilium ferret, eo anno cæteris omnibus omne munus, functionemque publicam fugientibus, solus sustinuit choragum agere, expensasque suppeditare. Quum vero multos accusasset, & in his Demosthenis familiares quosdam, ipsumque tandem Demosthenem, & ipse non semel accusatus est. nam primum à Dionda, deinde ab Aristogitone in iudicium de legibus male latis vocatus, aufugit. certe quum accusaretur à quodam, quod in decreto, quod fecerat, multas leges prætermisisset, considera, inquit Macedonum arma: non ego decretum illud scripsi, sed pugna, quæ fuit ad Chæroneam. Conciones habebat is quidem, sed ex scripto, easque literis mandatas referebat: & sine actione pronunciabat, sed rem, ut gesta fuerat, recensēbat. Librum contra Demosthenem scripsit, quem Demosthenes illi ægrotanti eripuit, ac illo ægre ferente, dixit, nullum amicum tristitia afficiet, inimicum vero factum prohibebit contra me quicquam facere. Hic censuit Iolæ honorem habendum, qui se Alexandro venenum daturum promiserat. Delum, Rhodum, & Elim legatus est missus, ut cætera, quæ sunt à Plutarcho scripta, mittamus. **PROXIMVS**, ita quidem, ut ipse Cicero libro primo de Oratore Demosthenem, & Hyperidem homines in dicendo perfectos, & perpolitos vocet: & Plutarchus de Hyperide scribat ita: *τέτακτο ὑπὸ ἐνίων πρὸς δημοσθένους.* **ÆSCHINES**, Aeschines Atrometi, qui literas docuit, & Leucotheæ, ut est in Suida, vel potius Glaucotheæ, ut apud Demosthenem, Plutarchum, & alios legimus, & quidem prius Empusæ vocatæ, *τυμπανιστρία*, ut putat Lucianus, vel certe *τελεστρία* ut scribit Suidas, & nos ex Demosthenis orationibus collegimus, filius, vnus inter oratores decem numeratus: qui puer admodum literas à patre didicit, deinde Platonem, & Isocratem, ut multi volunt, vel, ut Cæcilius scripsit, Leodamantem audiuit. Tum tres & triginta natus annos, ut in Epistolis ipse scribit, ad Remp. accessit: in qua non obscure versatus est: siquidem Demostheni, & eius amicis semper est aduersatus: Quare quum multas legationes obiisset, & præsertim de pace ad Philippum, falsæ legationis à Demosthene accusatus, defendente Eubulo Spintharo Prouallusio, absolutus est. Ille vero inimici vlciscendi causâ multam à Ctesiphonte petiit quadriennio ante Philippi Macedonis mortem, sed iudicium factum est aliquot annos post, Alexandro iam Asiam tenente: in quo victus, quum propter ignominiam iudicii celsisset Athenis, se Rhodum contulit, quo secum duxit septem seruos, duos familiares, matrem, quæ tunc annum tertium & septuagesimum agebat, uxorem, & tres filios, ut in Epistolis ipse scribit. Ibi quum esset rogatus à Rhodiis, legisse fertur orationem illam egregiam, quam in Ctesiphontem contra Demosthenem dixerat: qua perlecta, petiitum est ab eo postridie, ut legeret illam etiam, quæ erat contra à Demosthene pro Ctesiphonte edita: quam quum suauissima, & maxima voce legisset, admirantibus omnibus, quanto, inquit, magis admiraremini, si audissetis ipsum? Ita Cicero, & Valerius scribunt: sed rem Plutarchus, & Philostratus hoc modo narrant: Quum publice orationem, quam contra Ctesiphontem dixerat, recitasset, mirantibus Rhodiis, quo pacto in ea oratione victus fuisset,

fuisset, & Athenienses etiam accusantibus, dixit: non miraremini, si Demosthenem contra dicentem audiuissetis: quo dicto non solum inimicum laudauit, sed iudices etiam omni culpa liberauit. Id eò magis credimus, quod in Epistolis ipse scribit ita: *καὶ μὴν εἰδὲ πρὸς θεοῦ αἰῶνος οὐδὲ εἰς θεῶν ἁλίων ἐχέμεν πρὸ ὑμῶν, οὐδὲ πρὸς ἄλλων ἕνα οὐδὲ ἓν ἢ λαοδορεῖν εἴδεται με τιὸ παρὶθά τι ἐμεῖ ἢ λαοδορομεῖν αὐτῶ ἀκρίβει.* Rhodi ludum aperuit, qui ludus Rhodius est appellatus: sed illum mox reliquit, ac Samum profectus, non ita multo post ibi decessit. Voce grandi, & suauis fuit. Vnde, à primis annis tragœdias egisse dicitur ita, ut à Demosthene *ὕποκριτῆος* soleat appellari. Inimicitias enim inter se gesserunt & quidem ob eam causam, quam Philostratus refert: quod magna esset inter eos morum, & studiorum dissimilitudo. Aeschines enim vinolentus, hilaris, & remissus fuit, ac is, qui semper grata loqueretur: Demosthenes vero sobrius seuerus, & abstemius, vnde difficilis, & morosus habebatur. Quare quum factiones essent Athenis, altera, quæ Persarum Regi, altera, quæ Philippo faueret, Demosthenes Persarum Regi, Aeschines Philippo studebat vsque adeo, ut pecunias vterque credatur accepisse. Hic orationes tres scripsit, contra Timarchum, de Legatione, & contra Ctesiphontem, & epistolas aliquot quæ nunc quoque extant. Hunc artis Sophisticæ secundæ autorem fuisse scribit Philostratus, quum Rhodi, & in Caria versaretur. **LYCVRGVS**, Lycurgus Lycophronis filius Atheniensis orator ex decem, quum Platonis primum, deinde Isocratis auditor fuisset, se ad Remp. contulit, & Quæsturam adeptus, in ea se per duodecim annos ita gessit, ut priuati etiam ciues sæpe magnas apud eum pecunias deponerent. Hic opera multa inchoata perfecit: & multa ipse constituit: improbos est infectatus: quorum multos accusauit: vnde factitasse Athenis accusationem infra dicitur: multos etiam conuicit & eiecit: nec ipse tamen vnquam ita fuit accusatus, ut conuinceretur, quod sanctissime vixisse dicatur. Multas tulit leges, & in his illam, ne mulier vehiculo veheretur: quam quum vxor ipsius non seruasset, ipse talentum soluit. Sæpe fuit legatus, & tandem, quum tardus esset ad res ex tempore excogitandas, dies & noctes cogitabat, quo pacto Reip. posset cōsulere: cui sic consulebat, ut populo esset gratissimus. Quare quum Alexander illum postularet, populus illum non censuit dedendum: tanti refert, virum esse bonum, qualis ille fuit. qui ob eam rem tantum habuit autoritatis, ut olim publicum ministrum, qui Xenocratem philosophum in carcerem ducebat, baculo impune verberarit, & in carcerem ipsum compegerit. Hic eandem vestem semper ætate, & hyeme, quod de Agesilao dicitur, gerebat: & lectulum habebat, in quo villosa pellis esset, & puluinar, quo facilius excitaretur ad meditandum. Illum quidam reprehendebat, quod sophisticæ orationis discendæ causa mercedem daret: cui respondit: si quis liberos mihi meliores se facturum recipiat, huic ego non mille drachmas, sed facultatum dimidium dabo. Quum ægrotaret, cuperetque rerum à se in Rep. gestarum rationem reddere, in senatum se deferri iussit: in quo qui illum accusare auderet, inuentus est nemo, præter Menesæchmum, cuius crimina quum refutasset, domum reductus, non ita multo post è vita migravit, ut vir iustus, & omnium sermone commendatus. Quæ quidem opinio filii etiam, quos ex Callistone tres habuit, magno pere profuit. nam, quum illi Vndecimuiris, accusante Menesæchmo, traditi fuissent, literis Demosthenis, qui populum monuit exul, sunt liberati, ut Aeschines in epistola quadam testatur. Lycurgus epistolas, & orationes multas scripsit, quarum multas Plutarchus & Suidas nominat: in quibus quàm vehemens fuerit, Diódorus Siculus, & Gemistus ostendunt, ut mittā, quæ Theon scribit. **DINARCHVS**, Dinarchus Socratis, vel Socrati filius Corinthius,

vt Plutarchus, & Suidas scribunt, etsi quidam in agro Atheniensi natum putant, vnus ex decem oratoribus fuit: qui quum Athenas, quo tempore Alexander Asiam tenebat, venisset, Theophrastum audiuit, & Demetrio Phalereo familiariter est vsus. Deinde se Reip. tradidit potissimum post Antipatri Regis mortem, quum ex oratoribus multi aufugissent, & alii fuissent sublati. Quum vero cum Cassandro amicitiam coniunxisset, magnas sibi diuitias vendendis orationibus, quas rogantibus scribebat, comparauit. Qua etiam via in numerum summorum oratorum peruenit, quum ipse ad populum accedere non posset. Scripsit vero potissimum contra eos, qui, quod pecunias ab hostibus accepissent, accusabantur: nec ita multo post accusatus est ipse, quod ad Cassandrum colloquendi causa per id tempus, quo capta est Munchia, venisset. Quare condemnatus, Chalcidem in exilium abiit: ex quo post quindecim annos tandem, familiaribus Theophrasti agentibus, est reuocatus. Atque quum ad amicum diuertisset iam senex, ac penè luscus, & argentum amisisset, quamuis hospes illud inquiri vellet, illum tamen accusauit, ac tum primum in iudicio dixit. postremo quum ex vrbe cum Phocione, & Solone Platænsi profugisset, Polypercontis insidiis iugulatus, occubuit: cuius orationes quatuor, & sexaginta fuisse scribit Plutarchus, Suidas vero centum sexaginta, vel sexaginta tantum, vt multi putarunt: in quibus Hyperidem, vel, vt alii credunt, Demosthenem, propter incitatum, & plenum affectus orationis genus, est imitatus. CUIVS NULLA EXTANT SCRIPTA, quamuis multa, vt enumerationem ad Olympiadem *ἡ ἐπιτομή τῆς ἀπορίας*, vt refert Suidas, vt historiam de Delo, & de ortu filiorum Latonæ scripserit.

DEMADES, Demades Atheniensis orator, quamuis inter decem non sit à Plutarcho numeratus: qui nauta quum fuisset, ita popularis, callidus, & felix fuit, vt iudicia, & oratorum contentiones, quas Græci vocant *ἀγῶνας*, sustulerit, vt scribit Suidas. Hic multum Athenis potentia, & opibus valuit vel ob id potissimum, quod in Repub. administranda nihil præter Macedonum, & Antipatri gratiam quærebat: quem multa contra patriæ dignitatem & commoda facientem, dicere solitum ferunt: veniam sibi dandam esse, qui naufragæ ciuitatis reliquias gubernaret: vt scribit Plutarchus in Phocione, qui Demadi de pace cum Philippo facienda semper aduersatus est. Quum Alexandri mortem Asclepiades omnium primus Athenas nunciasset, illi Demades credendum esse negauit, quod diceret, tanti cadueris odore primo die orbem terrarum impleri debuisset. Quo tempore Antipater infesto exercitu Athenas petiturus videbatur, Demades iacebat, senatu, & omni publico munere eiectus ita, vt illi neque comitiis interesse, neque vlli consilio publico liceret: quia pecuniam qua illum Athenienses multarant (septies enim falsi damnatus fuerat) soluere non poterat. Is igitur tunc, quum Demosthenes, Hyperides, & alii metu ex vrbe aufugissent, pristina sibi ob temporum iniquitatem vsurpata licentia, tulit ad populum, vt legati ad Antipatrum de pace cum potestate mitterentur. Hic diuitiarum ita cupidus fuit, vt Antipater dicere solitus fuerit: duos Athenis sibi esse amicos Phocionem, & Demadem, quorum alteri nunquam potuisset, vt aliquid caperet, persuadere: alterum nunquam potuisset largiendo explere. Ingentes igitur diuitias vt turpiter quæstas, ita luxuriose disiectas profudit: in quo non necessitas, non ratio, non honestas, sed sola libido modum sumptibus statuebat: qui sibi laudem ex impensis non modo turpibus, verum etiam patria lege vetitis quæritabat. Nam quum Athenis esset lex, quæ peregrinum vetaret publicis ludis in theatro saltare, & mille drachmarum multa indiceretur ludorum præfecto, qui saltatorem huiusmodi induxisset: Demades quum ludo s ipse pararet

tam

tam poena, quàm legis veneratione neglecta, centum & amplius aduenas saltatores vndique magno studio conquisitos in theatrum admisit, millenasque pro singulis drachmas exoluit. Demeæ vero filii, ex meretrice, vt scribit Athenæus, suscepti nuptias splendore planè regio parauit: in quibus illum cum filio ita locutum accepimus. Matris tuæ nuptias ò Demea vix vel vicinorum quisquam sensit, quando ducebatur, quum tuæ nunc & principibus, & Regibus celebratæ sint. Postea Demades de præsidio Macedonum deducendo ad Antipatrum missus, Demeam filium secum duxit: & quum eò venisset, & Antipater valetudine lethali laboraret, à Cassandro, qui primas partes apud Antipatrum agebat, & non ita pridem literas Demadis ad Antigonom scriptas, vt ad occupandam Græciam velut ex putri, veterèque filo id est Antipatro pendente veniret, interceperat, comprehensus, filium sibi ante oculos trucidari vidit: nec ita multo post ipse tanquam proditor, & ingratus est interfectus. Hic ex tempore sæpe dicebat: qui quum Demosthenes in dicendo ex tempore, deficeret, hic illi sæpe opem ferebat: & iccirco aduersus illum sic olim clamauit: Demosthenes me vult corrigere, sus Mineruam: cui tamen Demosthenes ita respondit: at ista Minerva anno superiore in adultorio deprehensa est. is quum vellet inconstantiam suam excusare, dicebat, se quidem sibi sæpe, sed Reip. nunquam contraria dixisse. Olim quum Alexander decem ciues, & in his Demosthenem deposceret, Demades mercedem quinque talentorum pactus, legationem suscepit, & ciuitatem cum Alexandro reconciliauit. Hoc autore Demosthenes, & qui cum illo, aduentante Antipatro, ex vrbe profugerant, capitis sunt damnati. Mortuo Alexandro, eius exercitum Cyclopi similem esse dixit. Quæstor quum esset ipse, & populus iis, qui ab Alexandro defecerant, triremes vellet mittere, ob idque iuberet, vt pecuniam depromeret, sunt, inquit, pecuniæ paratæ, quas ego deposueram, vt singuli minæ dimidium acciperent: verum si vos eas ita mauultis erogari, per me quidem licet, vt eis tanquam vestris abutamini, atque hac ratione impetum populi fregit. Huius statuas deiectas, obrutas, ac inde ad vascula quædam per contumeliam conflatas accepimus. De hoc iam senex dicere solebat Antipater, ei, vt immolata victimæ, nihil præter ventrem, & linguam superesse. Quum aliquando Phocionem prandentem vidisset, illique mensam parcam, ac frugalem esse, miror, inquit, cur tu Phocion Remp. administras, quum possis ad istum modum prandere. Demades enim ventrigerebat magistratus adeo, vt, quum existimaret Athenas non posse suo luxui suppeditare, è Macedonia quoque comæatum pararet. Hinc Demosthenes respondit iis, qui credebant Demadem defuisse improbum esse: iam enim saturum videtis, vt leones. Quum vidisset olim Philippum largius potum, cum amicis saltasse, & captiuus quibusdam suam calamitatem exprobrasse, libere dixit: quum ò Rex fortuna tibi Agamemnonis personam imposuerit, non pudet te factis agere Therfiten? ea vox totum Regem in diuersum vitæ genus mutauit. Hæc apud Plutarchum præsertim, sed in diuersis locis inuenies. nos enim hæc, & alia multa, quæ in hunc commentarium congestimus, ex authoribus ita collegimus, vt non semper ordinem secuti simus. Is interrogatus olim, quis fuisset ipsius magister, tribunal, inquit, Atheniensium, significans, rerum vsus, & experientiam quauis disciplina meliorem esse. captus in Chæronensi prælio, & à Philippo interrogatus, vbi esset Atheniensem nobilitas, & amplitudo, cognouisses, inquit, si Philippus Atheniensium, & Chares Macedonum Imperator fuisset: hoc refert Stobæus, illud Athenæus: Athenienses Demadem decem talentis multarunt, quod Alexandrum vt Deum colendum censuisset, quamuis Aelianus centum talentis mul-

tatum fuisse testetur. Hunc facetum præter alios fuisse Cicero in Oratore scribit, illud Gellius: quo tempore tragædus gloriæ sibi ducebat, talentum magnum ob vnam fabulam datum esse, homo eloquentissimus suæ ciuitatis Demades ei respondisse dicitur: mirum tibi videtur, si tu talétu in loquendo quæstisti? ego, vt tacerem, decé talenta à Rege accepi. ALIQUÆ PLVRES, vt Phocion, Pytheas, Lamachus, Callides, Eubulus, Aristophon & Aristogiton. n. n. videntur omnes oratores iisdé temporib. fuisse, vt ex vitis Plutarchi colligi potest. aliq̄ue complures, eadem de re loquens, dixit libro secundo de Oratore. HÆC ENIM, αἰτιολογία, cur tam multos dixerit eo tempore oratores fuisse. AETAS, qua Demosthenes, Hyperides, Aeschines, Lycurgus, Dinarchus, & alii floruerunt, quæ circiter olympiada centesimam octauam videtur fuisse: siquidem Demosthenes dicitur ab Eusebio fama omnium eo tempore, id est anno ab vrbe condita quadragesimo quinto celebrari. EFFVDIT, vt terra fruges effundere solet: quæ tamen vices quasdam videtur habere, quibus interdum fruges effundat, interdum quasi comprimat: vnde videmus interdum multos annos frugum esse copiam, interdum contrà inopiam, & famem, vt in sacris literis vbertatem septem annos, & famem totidem in Aegypto, atque adeo in Iudæa fuisse legimus. sic ætates ipsæ interdum doctorum hominum, & bonorum copiam effundunt: interdum comprimunt ita, vt nulli, aut certe pauci viri docti, & boni reperiantur: quam rem & Hesiodus, & cæteri poëtæ videntur intellexisse, quum ætates ab auro, argento, ære, & ferro appellarunt: quod in ætate aurea omnes essent docti, id est, vt nos interpretamur, boni: in argentea multi: in ærea pauci: in ferrea nulli penè reperirentur. Quare nos poëtæ imitati ætatem illam, in qua tot oratores, id est viri boni fuerunt, auream possumus appellare, quemadmodum summus poëta illam voluit significare, quum cecinit: Vltima Cumæi venit iam carminis ætas. Et sanè ætas illa vere fuit aurea, qua tot viri docti floruerunt: vt, quæ secuta est, argentea dici potest vsque ad Traianum: tertia vero ærea sub cæteris Imperatoribus: quarta vere ferrea Gothorum, & Longobardorum temporibus vsque ad maiorum nostrorum memoriam, quum iterum Vltima Cumæi venit iam carminis ætas. Tunc enim multi viri docti florere cœperunt, & hodie multi, vt quum maxime florent, vt Ioannes Baptista Egnatius, Lilius Gregorius Gyraldus, M. Antonius Antimachus, Paulus Iouius Nouocomenis, Lazarus Bonamicus, Romulus Amasæus, Petrus Victorius, Marius Nizolius, Achilles Bocchius, Pierius Valerianus, Hieronymus Vida, Alexander Varinus, Alexander Maciolus, Bartholomæus Riccius, M. Antonius Maioragius, Paulus Manutius, Pompilius Amasæus, Bernardus Felicianus, Carolus Sigonius, Franciscus Robortellius, Albericus Longus Salentinus, Iacobus Grifolus, Arnoldus Arlenius, Albertus Lollius, Batilius Zanchius, Balsianus Landus, Ioan. Baptista Fasciolus, Io. Baptista Hadrianus Marcelli filius, Sebastianus Faustus, Petrus, & Antonius Angelii, Benedictus Varchius, Io. Oporinus, Georgius Agricola, Ioachimus Camerarius, Henricus Glareanus, Prosper Pasethus, Speronus Speronius, Aonius Palearius, Franciscus Portus, Marcus Tartesius, Ioannes Musonius, & alii, quos longū esset referre: qui tamen omnes iam cum veteribus videtur esse cōparandi. HANC COPIAM, oratorū, quos supra duxi. OPINIO MEA FERIT, hoc dixit, quoniam, vt supra retulimus, Bruti, qui diuersum dicendi genus sequebatur, alia erat opinio, & eorum, quorum sermo imperitus increbuerat, qui aut dici se desiderabant Atticos, aut ipsi Attice volebant dicere, quos infra confutat, & in Oratore præterquam quod novos Atticos vocat, docet etiam, quæ sit propria laus Atticorum. SVCCVS, figura orationis

tionis plena: sic enim dicitur lib. tertio de Orat. cui tenuis opponitur, quæ arida vocatur lib. quarto ad Heren. qua de re sic loquitur Donatus apud Teren. in Phorm. In se admiserit: bono ornatu addidit, in se, quum & sine hoc plenu videri possit: & hic est, quæ Cicero succu orationis appellat. & sanè Cicero succu Periclis lib. secundo de Orat. sic appellauit, & quidè per translationem à corporis humani succo potissimū sumptā. nam, vt ait Cicero lib. secundo de Natura Deorū, ex intestinis, & aluo secretus à reliquo succus is, quo alimur, permanat ad iecur: & Donatus, vt mittā, quæ scribunt Medici, inquit: succus est humor in corpore, quo abundant bene valètes: vnde Teren. dixit, corpus solidū, & succi plenu: & Cicero illos oratores, qui huiusmodi succu haberēt, sanos, bonam valetudinem, sanitatem, & integritatem secutos sæpe dicere non dubitauit, vt in hoc dialogo, & in libello de Opt. gen. orat. videre licet. SANGVIS, oratio fortis, robusta, vires, lacertos, & neruos habens. sic enim solet à Cicerone per translationē dici, vt viri fortes, & robusti dicuntur, qui plurimū sanguinis habent. Vnde Plautus in Bacchidibus dixit: nihil moror discipulos mihi esse tam plenos sanguinis, id est tam robustos, vt interpretari oportet. INCORRVPVS, purus, sanus, integer. hinc infra dixit, salubritatē Atticæ dictionis, quasi sanitatē: & sanam genus dicendi in Callidio: in libello vero de Opt. gen. orat. incorruptam sanitatem, & bonam valetudinem. Semper enim Atheniensium, vt in Oratore scribitur, ita prudens sincerūq. iudiciū fuit, nihil vt possent, nisi incorruptum, & elegans, audire. Eorum igitur religioni quū seruiret orator Demosthenes, nullum verbū insolens, nullū odiosum ponere audebat: quod reliquos etiā oratores Demosthenis exēplo fecisse credimus: quū lib. secundo de Orat. ita scriptū videamus: sunt omnes in eodē virtutis imitandæ genere versati. Nec à translatione discedit, quū sanguis incorruptus proprie dicatur, id est nō vitiosus: de quo Cornelius Celsus ita scribit: sanguis crassus, & niger, vitiosus est: si rubet, & pellucet, integer est. AETATEM, Demosthenis, & æqualiū, quos diximus. FVIT, nam, postea quam extinctis Demosthene, & æqualib. omnis eorum memoria sensim obscurata est, & euauit, alia quædā dicendi molliora, ac remissiora genera viguerunt, lib. secundo de Orat. IN QVA, in qua ætate, vt sit quædā denominatio forte nimis libera pro ipsis oratoribus: nisi malit quis legere, in quo, vt ad succum siue sanguinē referatur, præsertim quū color, siue nitor rectius inesse dicatur in succo, vel in sanguine, quàm in ætate. nam & Arist. in humore colorē agnoscit, & sanguis certe niger, & rubes appellatur. NATVRLIS, sanguine diffusus, vt lib. tertio de Orat. loquitur: verus, vt verus color puellæ dicitur à Teren. & à Donato sic interpretatur: color verus, quia nō de cura est, ac fucis, id est naturalis, non fucatus. & fucata atq. simulata, sinceris, atq. veris à Cicer. opponitur in Lælio. FVCATVS, fucis illitus, vt scriptū est lib. tertio de Orat. tales solēt esse meretrices, vt factū Phrynes ostēdit, & pro uerbiū, fucum facere. NITOR, splendor, color. Vnde Rhetorici colores à Latinis etiā scriptorib. appellātur, quæ χρώματα Græci vocāt, de quib. infra dicitur.

Phalereus enim successit eis senibus adolescēs, eruditissimus ille quidè horum omniū, sed non tam armis institutus, quàm palæstra: itaq. delectabat magis Athenienses, quàm inflāmabat: processerat enim in solem & puluerem, non vt è militari tabernaculo, sed vt è Theophrasti doctissimi hominis vmbraculis. hic primus inflexit orationem, & eam mollem tenerāque reddidit: & suavis, sicut fuit, videri maluit, quàm grauis, sed suauitate ea, qua

perfringeret animos, non qua perfringeret, tantum vt memoriā concinnitatis suæ, non quemadmodum de Pericle scripsit Eupolis, cum delectatione aculeos etiam relinqueret in animis eorum, à quibus esset auditus.

PHALEREVS, Demetrius Phanostrati filius Phalareus, qui primū Phanos est vocatus, philosophus Peripateticus, scripsit philosophica, historica, libros de Rep. de poëtis. Audiuit vero Theophrastū, & Athenis quasi dux populi fuit, multosq. libros conscripsit. Vsq. adeo vero decorus, & formosus fuit, vt male audiuerit, tāquam amatus, quū iuuenis esset: & à quibusdā λαμπροτάτῳ, & χαριτοβλέφαρος appellatus sit. Quum ad multū gloriæ, & potētia peruenisset, ob inuidiā militari fraude superatus est. Itaq. eiectus ab Atheniēsis, in Aegyptū profectus est, vbi quum apud Ptolemæum Soterem maneret, ab aspide morsus occubuit, & in Busirite prefectura prope Diospolim sepultus est. Hæc propemodū Suidas, quibus addit Pausanias, illū à Cassandro propter sapientiæ opinionem Athenis tyrannū constitutū, deinde à Demetrio Antigoni filio tyrannide deiectū fuisse, & quidem tāta cum inuidiā, vt Strabo, & Plutarchus testentur, trecentas eius statuas deiectas, & ex his quasdam in matulas conflatas fuisse. Tertullianus autor est, eum ad Ptolemæum Philadelphum, nō Soterem confugisse, & ab illo prefectura ornatū fuisse, quod illum Grammaticorū probatissimū cognosceret. & Tertullianus Grammaticum vocat, quem alii philosophum, alii oratorem appellant. sunt, qui scribāt, Demetriū apud Timotheum, & Cononē seruisse, hoc est, οἰκόμενος fuisse. Quo tempore Phocion fuit condemnatus, Demetrius quoq. Phalereus, Callimedon, Charides, & alii absentes sunt dānati, vt Plutarchus in Phocione scribit. Quum Thebis exularet, & misere viueret, Cratetē accedentē haud sanē libēter à principio vidit, quod cynicā libertatem, & asperum sermonē ab eo expectaret. Verū, vbi Crates multa de exilio disputauit, & eum cōsolatus est, male sit, inquit, negotiis, & occupationib. per quas mihi virū talē cognoscere nō licuit. In Aegyptum verò profectus, sic omnib. rebus abūdauit, vt Atheniensibus amplissima munera miserit, atq. ibi quū esset Ptolemæum Regem monebat, vt scriptos de regno, imperioq. libros legeret: quod ea, de quibus amici Reges monere nō audent, in libris scripta legi possint. & quū in philosophia excelleret, multa præclara in illo calamitoso otio scripsit, nō ad vsum aliquē suum, quo erat oratus, sed animi cultus ille erat ei quasi quidā humanitatis cibus, vt ait Cicero lib. quinto de Finibus: qui & lib. secundo de Legibus, ita scribit: Fuit Demetrius nō solum eruditissimus, sed & ciuis, & Reip. maxime, tuēndeq. ciuitatis peritissimus. Iste igitur sumptus funerum minuit nō solum pœna, sed etiā tempore. ante lucē. n. iussit efferri. sepulchris autē nouis finiuit modū. Hinc ipse Pericle vituperabat, quod tantā pecuniā in præclara illa propylæa cōiecisset. putat Cicero nemini Græcorū contigisse, vt idē in vtroq. genere laboraret, sequereturq. & illud forense genus dicendi, & hoc quietū disputādi: nisi forte Demetrius in hoc numero haberi potest, disputator subtilis, orator parū vehemens, dulcis tamē, vt Theophrasti discipulū possis agnoscere. Diogenē Laertiū lege. PHALEREVS, φαληρεὺς. sic. n. pronūciari debet triū syllabarū. & φαληρεὺς, vt inquit Suidas, ἔστι πολίτης ἐκ φαληρῶν. φαληρῶν δὲ λιμὴν τῆ ἀπικῆς, & Plinius itē portū vocat: sed Strabo inter Ἀιμίον numerat, nec ab eo, multū Suidas alio loco videtur dissentire, quū inquit: φαληροὶ ἄλλοις τῶ ἀντιόχου χίλιος ἀφ' οὗ ὁ Ἀιμίον φαληρεὺς. nisi forte φαληροὶ ἄλλοις φαληρῶν λιμὴν ἔστι: quanquam idē locus & oppidū, et portus esse poterat, vt Piræus: vnde Cicero dubitauit olim, an vt portū, an vt oppidū verteret. ENIM, αἰολογία αἰολογίας, quod fucus

cus ille fuerit vsq. ad illā ætatē, & postea sit mutatus. ERS, Demostheni, & reliquis, quos ante dixi. SENIBVS ADOLESCENS, hinc Demetrius, vt testatur Plutarchus, scripsit se quædā à Demosthene ipso iā senē audiuisse. ERVDITISSIMVS, eruditissimus itē dicitur à Cicerone lib. secundo de Legibus: quod is philosophiā cum dicēdi facultate cōiunxisset, vt lib. primo de Off. Cicero demonstrat. qui lib. secundo de Orat. horum itē omnium politissimū Demetriū vocat. NON TAM ARMIS, nō tam graui, & sublimi dicendi genere: in quo qui florēt, grandiloqui, vehementes, varii, copiosi, graues, & ad permouēdos ac cōuertendos animos instructi, & parati dicuntur in Oratore. Demetrius vero parum vehemens orator lib. primo de Off. appellatur. & est translatio ab hominib. armatis, qui terribiliores vidētur. vnde graues oratores fulgurare, & tonare, & omnia permiscere dicuntur. INSTITVTVS, aliter instructus. QUAM PALAESTRA, quā tēperato, & medio dicendi genere: in quo, inquit Cicero in Orat. multi floruerunt apud Græcos, sed Phalereus Demetrius meo iudicio præstitit cæteris: cuius oratio quum sedate, placidēq. loquitur, tū illustrant eam quasi stellæ quædam, translata verba, atq. immutata. & Cicero quum de homine loquatur, apud quē frequens erat translatio, translatione vtitur, præsertim quū apte vtatur: quod hoc temperatum genus orationis cū palæstra quasi comparatur: quū in palæstra luctentur quidē, & pugnet homines, sed non ita tamē, vt aduersariū magnopere possint offendere, quū sæpe nudi, & oleo vncti contendant: vnde poëtæ palæstras nitidas, & vnctas vocant. sic oratores temperati certant illi quidē cum aduersariis, sed non ita vt multū proficiant, quamuis orationē suauitatis plenā, & omnibus ornamentis perpolitam afferant. sic etiā lib. primo de Legibus de Cælio Antipatro loquitur: habuit vires agrestes ille, atq. horridas sine nitore, ac palæstra: & lib. primo de Orat. Nitidum quoddā genus est verborū, & lætū, sed palæstræ magis, & olei, quā huius ciuilis turbæ, ac fori: ex quibus verbis eruditi prouerbium faciunt. Interpretari etiā fortasse possis, palæstra, exercitatione domestica, quæ dictioni forensi opponitur lib. primo de Orat. præsertim quū palæstra, vt docet Vitruuius, essent etiā loca, vbi disputabant: & Demetrius disputator subtilis lib. primo de Off. appellatur. DELECTABAT, quod ad temperatū dicendi genus pertinet, in quo Demetrius cæteris præstitit. nam quū eloquens is à Cicerone dicatur, qui ita dicit, vt probet, vt delectet, vt fleat: & quot sunt officia oratoris, tot sint genera dicendi, subtile in probādo, modicū in delectando, vehemens in flectēdo, Demetrius in modico sic excelluit, vt semper delectaret potius, quā inflammaret, aut flecteret. ATHENIENSIS, suos ciues, quamuis eorū princeps, vel tyrannus à Cassandro cōstitutus fuerit, vt dictū est. QUAM INFLAMMABAT, nam si potuisset illos inflāmare, aut flectere, nō eos magis, quā hostes, vt in Demetrio scribit Plutarchus formidasset. PROCESSEBAT ENIM, αἰολογία, quare nō flecteret, IN SOLEM, ET PVLVEREM, in aspectū, in lucem, in medium, in publicū, in locum, vbi publice oraret: quemadmodū milites, à quibus ducta est translatio, è tabernaculo in solē, & puluerem pugnatū prodeūt. Vnde in libris Oratoriis ita loquitur: educēda dictio est ex domestica exercitatione, & vmbatili medium in agmen, in puluerē, in clamorem, in castra, atq. aciem forensē. Idem penē dixit lib. tertio de Legibus, quum de eodē Demetrio loqueretur. Atque de sole quidē nemo dubitat, quin ad milites referatur: qui, quum bellum sæpius æstate, quā hyeme geratur, in solem prodire, ætus ferre, & sæpe sub ardētī sole pugnare coguntur. De puluere, multi putāt ab eo dictū, quod palæstræ se puluere cōspargere solerēt: alii à puluere Olympico, vt, sunt, quos puluerē olympicū collegisse iuuat: quasi vero vel Cicero ipse hoc loco nō ostendat

puluerem, in quo pugnari solet, significari, quū inquit: processerat in solem, & puluerem non ut è militari tabernaculo. Hinc qui aliquid sine labore assequuntur, ἀκουῖ, id est sine puluere adipisci dicuntur. atque hæc quidem omnia, quæ de sole, puluere, & tabernaculo dicuntur, armis paulo ante dictis respondent; quæ vero sequuntur, palestra, quæ quum locum domesticum, & exercitationem significet, recte illi umbracula hoc loco respondent. & solem, & puluerē ordine naturali posuit, nā quum Sol apparet multos dies, solet esse puluis. ΤΗΟΡΗΡΑΣΤΙ, Theophrastus Melanti filius Erebus Athenas venit, & Platonē, Aristotelemq. audiuit, nec solum philosophiā didicit, sed eloquens etiam ita factus est, ut, quum Tyrtaeus, vel Tyrtaeus, ut est in Strabone, prius diceretur, ab Arist. primum Euphrastus, deinde Theophrastus à diuinitate loquēdi, ut ait Cicero, sit appellatus: qui tamē effugere non potuit hospitis speciem, ut infra dicitur. quin in illum Leontium meretricula scribere est ausa: unde natū illud prouerbiū volunt: arbor suspendio deligenda. Hic Aristoteli successit, ea verecūdia quasi designatus, quam Gellius lib. tertio decimo capite quinto scribit, sed vitā Diogenes, & Suidas pluribus persequuntur. ΔΟΚΤΙΣΙΜΙ, sic philosophorū omnium elegantissimus, & eruditissimus Tusculana quinta dicitur à Cicerone: & quā doctus fuerit, cognoscitur ex eo, quod Arist. illum omnib. prætulit: quāquam scripta ipsius multo melius demonstrant, ne dicam, quod scribit Diogenes, ad duo hominum millia ad eum audiendum conuenire consueffe. ΕΧ ΥΜΒΡΑΚΥΛΙΣ, sic lib. tertio de Legibus dixit: Demetrius mirabiliter doctrinam ex umbraculis eruditorum, otioque non modo in solē, atque puluerem, sed in ipsum discrimen, aciemq. perduxit. Quod vero philosophi in umbraculis versarentur, illorum oratio mollis, & umbratilis dicitur in Orat. HIC, Demetrius. ΙΝΦΛΕΧΙΤ ΟΡΑΤΙΟΝΕΜ, inclinauit eloquentiam, dixit Quintil. Translatio est ab iis, qui res altas inflectunt, sic Demetrius orationē, quæ grauis, & sublimis ante fuerat, inflexit. ΕΤ ΕΑΜ, est quasi ἐπιήγησις. ΜΟΛΛΕΜ, ΤΕΝΕΡΑΜΟΥΕ ΡΕΔΔΙΔΙΤ, qualis est oratio philosophorum, è quorū scholis tales euadūt oratores, qualis hoc loco Demetrius Phalereus describitur. ΣΥΑΥΙΣ, nam in medio dicendi genere, in quo neruorū vel minimum, suauitatis autē vel plurimum esse dicitur, cæteris præstitit, quod translationes, reliquaque ornāmēta frequētaret, quæ sunt dulcissima, ut scribit in Oratore. Hinc lib. primo de Off. orator dulcis; & infra floridior, quā Hyperides, & Lysias appellatur. ΟΥΑΜ ΓΡΑΥΙΣ, fuit enim parum vehemens, lib. primo de Officiis. ΡΕΡΦΥΝΔΕΡΕΤ, perfunderet voluptate, & ita delectaret, ut dictū est. & hoc ad modicum dicendi genus pertinet. ΡΕΡΦΡΙΝΓΕΡΕΤ, moueret, flecteret, quod est generis vehementis. ΤΑΝΤΥΜ, aliter, & tamen. ΜΕΜΟΡΙΑΜ ΚΟΝΚΙΝΝΙΤΑΤΙΣ ΣΥΑΕ, memoriā, qua recordarentur orationem fuisse, ut sic dicā, concinnam, elegantem, & omnibus penē ornamentis perpolitam. ΚΟΝΚΙΝΝΙΤΑΤΙΣ ΣΥΑΕ, quæ verborū collocationem illuminaret his luminibus, quæ Græci quasi aliquos gestus orationis εὐχρηστικὰ appellant: quæ quidē omnia Demetrius frequētauerit, ut in Oratore scribit Cicero ubi concinnitatis etiam præcepta tradit. ΡΕΡΙΚΛΕ, de quo dictū est, & dicitur. ΣΚΡΙΠΙΤ, οὐδ' ἄλλοις, ut ait Aristophanis Interpres in Acharn. ubi ponit versus quos Plin. lib. primo Epistolarū retulit: etsi Eupolis de Pericle potuit etiā scribere in aliis fabulis, quarū multas Pollux, & Athenæus ponunt, & in his Baptas, quas quū scripsisset contra nobiles quosdā, ab his, ut refert Platonius, in mare deiectus est, etsi ab eo Gregorius Lilius meus videtur dissentire, qui vitā Eupolidis descripsit. ΕΥΠΟΛΙΣ, Eupolis Atheniēsis comœdiæ veteris poëta, σασιππολοσ à Suida dictus: qui scribit illū annum decimū septimum agentem

agentem comœdias edere cœpisse, & septendecim edidisse, in quibus septies vicerit: quanquam Lilius videtur credere, omnes illas editas fuisse, quū annos septendecim ille natus esset. De poëte huius interitu varias opiniones fuisse apud veteres ostendit Cicero in epistolis ad Att. quas quoniā Lilius refert nos omitemus. Hic multa de Pericle scripsit: quod quum sciret Cicero, credidit illud item ab eo scriptum: ἡσραππὸν ἐβρόντ'ε ξωκικκα τὴν ἐλλάδα, & iccirco in Oratore sic posuit: Pericles si tenui genere vteretur, nunquam ab Eupolide poëta fulgurare, tonare, permiscere Græciam dictus esset: deinde vel admonitus ab Attico, vel recordatus ipse, id ab Aristophane dictum mutauit, ut lib. duodecimo ad Att. cognosces. CVM DELECTATIONE, οὐτως ἐκίλει, ut legitur apud Plinium lib. primo Epistolarum, ubi verba refert Eupolidis. De Periclis porro suauitate dicitur infra. ΑΚΥΛΕΟΣ, τὰ κέντρα, dixit Eupolis, ut idem Plinius refert. & Eupolis ad prouerbiū videtur respexisse, aculeo immisso discedere. ΡΕΛΙΝΟΥΕΡΕΤ, ἐγκαταλίποι, ut locutus est Eupolis. ΙΝ ΑΝΙΜΙΣ ΕΟΡΥΜ Α' ΟΥΒΙΒΣ ΕΣΕΤ ΑΥΔΙΤΥΣ, τοῖσ ἀκροαμένοις, ut scriptum est apud Plinium lib. primo Epistolarum & Aristophanis interpretem, qui versus Eupolidis integros ita referunt: κρότισοσ οὐτοσ ἐγένετ' ἀνθρώπων λέγειν ὅποτε παρέλθοι, ὡσπερ οἱ ἀγαθοὶ ὁρομεῖσ ἐκκαίσικα παρῶν ἤρει λέγων τῶσ ῥήτοροσ ταχὺσ λέγειν μὲν πρόσ ἡ γ' αὐτῶ τῶ τάχει παρῶν ἰσ ἐπεκείθει σὺ τῶσ χείλεσ, οὐτωσ ἐκίλει, καὶ μόνοσ τῶσ ῥητόρων τὸ κέντρον ἐγκατέλιπε τοῖσ ἀκροαμένοις.

Vides ne igitur, ut in ea ipsa vrbe, in qua & nata & alta sit eloquentia, quā sero prodierit in lucem? siquidem ante Solonis ætatem & Pisistrati de nullo ut deserto memoriæ proditum est. at hi quidem, ut populi R. ætas est, senes; ut Atheniensium secula numerantur, adolescentes debent videri. nam etsi Seruio Tullo regnante viguerunt: tamen multo diutius Athenæ iam erant, quā est Roma ad hodiernum diem: nec tamen dubito, quin habuerit vim magnam semper oratio. neque enim iam Troicis temporibus tantum laudis in dicendo Vlyssi tribuisset Homerus, & Nestori, quorum alterum vim habere voluit, alterum suauitatem; nisi iam tum esset honos eloquentia: neque ipse poëta hic tam idem ornatus in dicendo, ac planè orator fuisset: cuius etsi incerta sunt tempora, tamen annis multis fuit ante Romulum: siquidem non infra superiorem Lycurgum fuit, à quo est disciplina Lacedæmoniorum astricta legibus. sed studium eius generis, maiorque vis agnoscitur in Pisistrato.

VIDES, Attice. nam ex eo loco, lucēt Athenæ tuæ, vsque ad eum locum, Tum Brutus, cum Atticō ut homine penē Græco de rebus Græcis præsertim loquitur. ΙΓΙΤΥΡ, hic est conclusio, & epilogus quidā, eloquentiam propter difficultatē in lucem sero prodidisse etiā Athenis, ubi nata, & alta dicatur. ΙΝ ΕΑ ΙΠΣΑ ΥΡΒΕ, Athenis. ΝΑΤΑ, ΕΤ ΑΛΤΑ ΣΙΤ ΕΛΟΟΥΕΝΤΙΑ, inuēta, & perfecta sit vis summa dicēdi, ut lib. primo de Orat. loquitur, & quasi interpretatur. nam quod ad Rethoricam pertinet, supra ostendimus alibi prius inuentā fuisse. Est autem translatio ab animalibus quæ nascuntur, & aluntur. ΟΥΑΜ, quū paulo ante posita sit particula, ut hac multi superuacaneam putant: alii potius illā tollunt, existimantes fortasse factam vel ex vltima syllaba superioris particulæ, igitur: vel ex particula in, quæ sequitur. & sanè in

particula facile vertitur in vt, & contra.vt vero, & quàm hoc loco idem significant, necesse est: & vtraque separata recte cum illo verbo, vides, copulatur, nam Latine dicitur: vides, vt sero eloquentia prodierit: & vides, quàm sero eloquentia prodierit, nos tamen credimus vtranque posse retineri, vt sit quaedam ἐπιεικής, quam Cicero facit saepe non modo diuersis particulis, sed diuersis etiam casibus, & diuersis verbis, vt nos in orationibus pro Domo, pro Cornelio Balbo, & in Philippicis obseruauimus. SERO, ætate Demosthenis potissimum, id est ab vrbe Atheniensi condita mille, ducentis & decem annis, vel circiter. PRODIERIT IN LUCEM? perfecta sit? ΣΥΙΔΕΜ, αἰτιολογία, quòd eloquentia sero in lucem prodierit: quum ante Solonis ætatem, & Pisistrati nullus agnoscat disertus. & ita breuiter, aliud agens, repetit, quod prius omiserat, de ætate, quæ fuit ante Solonem. SOLO-
NIS ÆTATEM, ET PISISTRATI, annis noningentis octuaginta, vel circiter, ab vrbe Atheniensi condita. Solon enim olympiade quadragesima septima, vel quinquagesima sexta natus à Suida dicitur. Vnde quiuus annorum rationem facile subducatur. DE NVLLO VT DISERTO MEMORIAE PRODITVM EST, atqui Zoroastres, qui multis ante annis fuit, & sapientes illi, quibuscum Solon septimus est numeratus, & quorum nonnulli seniores Solone fuerunt, videntur dicendi non modo disertis, sed etiam eloquentes: siquidem verum est, quod scribit Cicero, eloquentiam nihil aliud esse, nisi copiose loquentem sapientiam: illi certe sapientes erant, &, vt credimus, ac probare possumus, copiose loquebantur. Erant igitur eloquentes, & quidem ante Solonem, & de his memoriæ proditum est: vt Cicero videatur errare, qui de nullo memoriæ proditum dicat. sed interpretandum est: vel de nullo Atheniensi, quamuis Dracon leges, & præcepta quædam, vt ait Suidas, scripsisset: & nullus ex illis sapientibus erat Atheniensis: vel de nullo tanquam diserto. nam de illis sapientibus proditum est memoriæ tanquam sapientibus, non tanquam disertis. Quòd si quis eos vel ob id velit eloquentes appellare, quòd copiose loqui possent, iam poterit etiam eodem modo poetas, historicos, & scriptores omnes, qui multi ante fuerant, eloquentes vocare. HI QVIDEM, Solon, & Pisistratus. POPVLI R. ÆTAS EST, quæ non sit admodum longa, sed annorum septingentorum septem, vel circiter. Tot enim propemodum numerantur ab Vrbe condita ad id tempus, quo Cicero hæc scripsit. sic infra, vides oratorum partus ad nostrorum annalium rationem veteres, ad ipsorum sanè recentes. SENES, senes videri debent, quum sint annorum minimum quingentorum, & ducenti tantum ac septem relinquuntur ad ætatis finem, vnde numerare incipit: & ita multo plures sunt anni ipsorum, quàm qui ex ætate populi R. supersunt. & de Romanis loquens, dixit ætatem, quasi γυναικῶν, quæ minus omnino significat, quàm seculum, quòd Romanis adhuc minor ætas fuisset. ætas enim sub seculo à Cicerone libro secundo de Natura Deorum comprehenditur. SECVLA, & secula, & numero multitudinis dixit, vt rem amplificaret, & magis ostenderet etiam verbis Athenienses fuisse vetustissimos. seculum certe spatium centum annorum dicitur à Varrone, vt mittam, quæ sunt à Censorino de seculo scripta, aliter secula, vt infra seculis. ADOLESCENTES DEBENT VIDERI, si quingenti anni, quot inter Solonem & Ciceronem, siue tempus, quo hæc scripsit, inter fuerunt, cum ipsis noningentis octuaginta, quot à condita vrbe Atheniensi ad Solonem fuisse diximus, conferantur. NAM, αἰτιολογία, quòd adolescentem videri debent. SERVIO TVLLO, aliter Seruio Tullio, recte, nam & scriptores omnes Seruium Tullium vocant, & Tullia filia Tullium dicendum, & scribendum ostendit: qui sextus fuit Romanorum Rex, quum Tul-

lus

lus tertius fuerit. REGNANTE, ab olympiade quinquagesima prima vsq. ad olympiada sexagesimam primam, id est annos quadraginta quatuor, vt colligunt historici. VIGVERVNT, nam Solon, si natus est olympiade quadragesima septima, in principio regni Seruii Tullii sextum decimum annum agebat, & ita vixit illo regnante: si vero, vt alii volunt, natus est olympiade quinquagesima sexta, incidit eius dies natalis in annum regni Seruii Tullii vigesimum secundum: & Solon Pisistrato paulo senior fuit, vt supra dictum est. MVLTO DIVTIVS, annis quadringentis octuaginta: siquidem à conditis Athenis ad Solonem anni noningenti octuaginta, à Solone vero ad tempus, quo Cicero hæc scripsit, quingenti tantum numerantur: vel ducentis octuaginta, si ab vtraque vrbe condita numeres, vt hic Cicero videtur significare. IAM ERANT, ætate Solonis, & Pisistrati. AD HODIERNVM DIEM, ad annos ab vrbe condita circiter septingentos, & septem. NĒC TAMEN, quamuis dixerim eloquentiam sero in lucem prodierisse. NEQVE ENIM, αἰτιολογία, quòd semper oratio magnam vim habuit. TROICIS TEMPORIBVS, temporibus, quibus à Græcis Troia oppugnata, & expugnata fuit, alii malunt legere, heroicis temporibus. TANTVM LAVDIS, quantum apud ipsum Homerum videre licet. VLYSSI, quem libro Iliados decimo πολυάνους, & μέγα κῆδος ἀχαιῶν vocat, vt alia, quæ sunt innumerabilia, mittamus. TRIBVISET, multis quidem in locis, sed potissimum tamen libro primo, & tertio Iliados: & quidem ob id fortasse, quòd, vt refert Suidas, Homerus ipse ex Telemacho Vlyssis filio, & Polycasta Nestoris filia natus credatur. HOMERVS, poetarum princeps, cuius vitam Herodotus, Plutarchus, Suidas, & Lilius scribunt. NESTORI, cuius non minus eloquentia, quàm senectæ locum proverbio fecit. VIM, δύναμις, vt Aristoteles, & Theon vocant, quam Suidas à Gorgia inuentam putat, sed ea prius in Vlyse fuit tanta, quam scribit Homerus libro tertio Iliados: ὅτι δὴ ὅπατε μετ' ἡλέων σθένος ἴει καὶ ἔπεια κερσεύσασσι κοινά χερσὶν ἴει, οὐκ ἂν ἔπειτ' ὄλισθη γ' εἰσὶν βροτῶν ἄλλοι. Hinc illi Mineruam ducem dedit, quòd eloquentia coniuncta sit cum sapientia, vt libro tertio de Oratore queritur. Hac vero vi dicendi Vlysses Græcos non semel inflammauit, & flexit, vt libro secundo Iliados, quum illos à consilio discedendi reuocauit: quæ res ad grauem dicendi figuram pertinet. hinc Vlysses à poetis etiam Latinis disertus, & facundus frequenter appellatur. SVAVITATEM, πρῶτον. Nestor enim libro primo Iliados ἠδυνεπὴς ἀγορητὴς vocatur: cuius è lingua μέλιτος γλυκίων ῥέει αἰσῶν. & hoc totum pertinet ad mediam dicendi figuram. IAM TVM, Troicis temporibus. ESS ET, fuisset postulabat illud verbum, tribuisset, sed ita saepe loquitur Cicero. HONOS ELOQVENTIA, sic infra, & libro tertio de Legibus, breuitas est laus, locutio penè qualis illa: & certamen erat Corydon cum Thyrside magnum item, serpens terror eras, aliter honos eloquentiæ, vt loquitur Tusculana prima: honorem huic generi non fuisse declarat oratio Catonis. POETA, Homerus. ORNATVS IN DICENDO, quàm sit ornatus Homerus in dicendo et si omnes, qui accurate legunt eius opera, facile possunt cognoscere, Plutarchus tamen in ipsius vita pluribus ostendit, dum omnes penè exornationes verborum, & sententiarum, atque omnes dicendi figuras ex eius libris colligit. & Cicero magniloquentiam Homeri dixit. PLANE ORATOR, nam & Reges voluisse fieri verborum oratores scribit, & eos ita loquentes inducit, vt nihil eloquentiæ desideres. Hinc Quintilianus scribit eum omnibus eloquentiæ partibus exemplum, & ortum dedisse. INCERTA SVNT TEMPORA, propter varias scriptorum opiniones: quum alii aliter scribant, vt Herodotus, Crates Mallotes, Eratosthenes, Aristarchus, Philochorus, Apol-

f iiii

Iodorus, Euphorbus, & Archilochus: quorum scripta Cicero videre potuit. Nos vero Plutarchum, Eusebium, Gellium, Suidam, & præterea paucos, præter Herodotum, videre possumus, qui rem tamen ita confundunt, ut non possimus constituere, quem sequi debeamus, nisi Ciceronem ipsum sequamur. Quod si quis plura voluerit videre, & omnium penè opiniones scire, is apud Liliam Gregorium inueniet, & intelliget hanc quasi dissensionem scriptorum inde natam, quod octo Homeri apud Archilochum, plures etiam apud Xenophontem fuisse leguntur, & quidem diuersis locis, & temporibus: & quum vni omnia, quod de Hercule etiam ferunt, sint tributa, inde factum, ut Homerus diuersis locis, & temporibus natus esse dicatur.

ANNIS MULTIS, annis centum viginti quatuor, ut Eusebius Apollodorum, & Euphorbum secutus, collegit: quamuis Archilochus Homerum vigesima tertia olympiade natum scribat. ANTE ROMVLVM, ante Urbem conditam, ut hac de re scribens in Tusculanis quæstionibus loquitur. NON INFRA, sed iisdem temporibus, ut in Tusculanis quæstionibus. Cicero scribit, & Eusebius consentit, nec Paterculus omnino dissentit. SUPERIOREM, nam Timæus, quem Cicero nunc sequitur, duos Lycurgos Lacedæmonios fuisse scripsit, superiorem, qui leges Lacedæmoniis dedit: & inferiorem, qui & ipse multa præclare gessit: sed omnia priori, qui fuit Homeri temporibus fuisse attributa. LYCVRGVM, Eunomi, vel, ut Simonides scripsit, Pritanidis filium, cuius vitam Plutarchus, & Suidas scribunt, ut mittam, quæ Herodotus, & alii de illo referunt. DISCIPLINA, quæ fuit ita mala ante Lycurgum, ut Lacedæmonii κακονομώτατοι ἄλλων πάντων ἑλλήνων ab Herodoto fuisse dicantur. ASTRICTA, ita quidem, ut Isocrates Lacedæmonios ἀριστὰ τῶν ἑλλήνων πολιτῶν ἐνομοίως vocet, Plato eorum δυνάμεις commendat, cæteri scriptores ferè omnes eorum mores laudent: nec alicuius Reip. plura, aut pulchriora (Romanam semper excipio) instituta legantur: quæ Xenophon, & Plutarchus referunt: quamuis Aristoteles eam Remp. in multis rebus reprehendat: atque quum homines legibus astringi eleganter dicantur, videtur tamen etiam Cicero hoc verbo usus, quod hæc disciplina non solum, quum quasi laxa prius esset, est astricte, sed etiam quod iureiurando sit constricta, quando Lacedæmonii iurarunt, se leges seruaturus, donec Lycurgus reuenteretur. & sanè postea septingentos amplius annos, ut testatur Cicero, vni moribus & nunquam mutatis legibus vixerunt. LEGIRVS, Rhetris, legibus non scriptis illis quidem, sed tamen legibus. Lycurgus enim scriptas leges nullas tulit: quin & Rhetris, ut ait Plutarchus, vna fuit, ne Lacedæmonii legibus scriptis vterentur. Lycurgus igitur ἐρωτηθεὶς διὰ τί δὲ ἐχρήσατο νόμοις ἑγγράφοις ὅτι ἐφ' οἷς πεπεσμένοι ἢ ἐχρήσαντο τῇ προσήκοσιν ἀγῶγῃ τὸ τὸ κατὰ χρῆσιν ἀποκρίσασθαι. Hinc semper postea Lacedæmonii iure nō scripto sunt vsi, ut de Indis etiam traditur: quamuis cæteræ gentes ferè omnes iure scripto sint vsæ, & hodie, ut quum maxime, vtantur. EIVS GENERIS, eloquentiæ. MAIORQUE, quàm in illis veteribus. VIS, δύναμις, AGNOSCITVR IN PISISTRATO, ut supra diximus. HVNC, Pisistratum, de quo diximus.

Denique hunc proximo seculo Themistocles insecutus est, ut apud nos perantiquus; ut apud Athenienses, non ita sanè vetus. fuit enim regnante iam Græcia, nostra autem ciuitate non ita pridem dominatu regio liberata. nam bellum Volscorum illud grauissimum, cui Coriolanus exul interfuit, eodem ferè tempore, quo Persarum bellum, fuit, similisque fortuna cla-

rorum

rorum virorum: siquidem vterque, cum ciuis egregius fuisset, populi ingrati pulsus iniuria, se ad hostes contulit, conatumque iracundiæ suæ morte sedauit. nam etsi aliter est apud te Attice de Coriolano: concede tamen, ut huic generi mortis potius assentiar. At ille ridens, Tuo vero, inquit, arbitrato: quoniam quidem concessum est rhetoribus ementiri in historiis, ut aliquid dicere possint argutius. ut enim tu nunc de Coriolano, sic Clitarchus, sic Stratocles de Themistocle finxit. nam quem Thucydides, qui & Atheniensis erat, & summo loco natus, summusque vir, & paulo ætate posterior, tantum mortuum scripsit, & in Attica clam humatum, addidit fuisse suspicionem veneno sibi consciuisse mortem; hunc isti aiunt, cum taurum immolauisset, excepisse sanguinem patera, & eo potu, mortuum concidisse. hanc enim mortem rhetorice & tragice ornare poterunt: illa mors vulgaris nullam præbebat materiem ad ornatum. quare, quoniam tibi ita quadrat, omnia fuisse in Themistocle paria & Coriolano, pateram quoque à me sumas licet. præbebo etiam hostiam, ut Coriolanus sit planè alter Themistocles.

PROXIMO SECVLO, ætate sequenti. nam seculum integrum, id est spatium centum annorum, esse non potuit: siquidem annis septuaginta post, ut diximus, Themistocles fuit. VT APVD NOS, ut populi Romani ætas est, ut supra dixit. PERANTIQVVS, ut à quo ad hanc ætatem anni minimum quadringenti numerentur. VT APVD ATHENIENSES, ut Atheniensium secula numerantur, ut supra dixit. NON ITA SANE VETVS, adolescens, ut supra dixit: & quidem multo adolescentior, quàm Solon, & Pisistratus: si quadringenti & triginta anni cum mille & quinquaginta conferantur. FVIT ENIM, αἰολογία. REGNANTE, dominante, & quasi florente, certe sine Regibus maiorem partem Respublicas administrante. NOSTRA AVTEM CIVITATE, Roma. NON ITA PRIDEM, annis ante triginta, ut nos propemodum credimus, quamuis ex Consulibus viginti duo tantum numerentur. DOMINATV REGIO, Tarquinii Superbi tyrannide. LIBERATA, per L. Iunium Brutum præsertim, Philippica prima, NAM, αἰολογία αἰτιολογία. VOLSCORVM, qui populi erant ultra Circeios, ut ait Plinius. ILLVD GRAVISSIMVM, quod gestum est Accio Tullio, & Cn. Marcio Coriolano ducibus de omnium Volscorum sententia lectis, ut apud Liuium leges: qui scribit illud bellum ita graue fuisse, ut, quam armis viri defendere urbem non possent, eam mulieres precibus, lachrymisque defenderent. CVI CORIOLANVS, alliterationem vocaret Pontanus. CORIOLANVS, Cn. Marcius à Coriolis oppido Volscorum ipsius opera præsertim capto Coriolanus appellatus, ut Liuius libro secundo scribit. EXVL, populi ingrati pulsus iniuria, paulo post. nam quum Tribunitiæ potestatis esset hostis, & in annonâ plebi aduersaretur, die dicta à Tribunis plebis, non affuit. Quare condemnatus absens, in Volscos exulatum abiit, ut loquitur Liuius. Autor libelli de Viris illustribus, Tribunum pl. qui Coriolano diem dixit, Decium vocat. INTERFVIT, dux cum Accio Tullio, ut dictum est, lectus. EODEM FERÈ TEMPORE, bellum Volscorum fuit olympiade se-

ptuagesima tertia, Sp. Nautio Rutilio, Sex. Furio Philone Cofs. Persicum vero olympiadæ septuagesima quinta: unde quiuis colligere potest sex minimum annos inter vtrunque bellum interfuisse, quos fuisse paucos scripsit Gellius libro decimosextimo capite vigesimoprimum: quanquam Cicero in Lælio annos viginti videtur numerare, quum inquit: Themistocles fecit idem pulsus, quod viginti annis ante apud nos fecerat Coriolanus: vt videatur falsum, quod hoc loco dicat Cicero, vtrunque bellum eodem tempore fuisse: sed hic quum dixit, ferè, voluit significare, non fuisse profus eodem tempore, sed parum diuerso: & in Lælio annos, qui inter viriusque ducis exilium, & mortem, non qui inter vtrunque bellum interfuerunt. & sanè tot anni numerantur ab exilio Coriolani, quod fuit ante bellum Volscorum, ad exilium Themistoclis, quod fuit post bellum Persicum, vt omnes historici testantur. PERSARVM, qui sunt à Persæ Iouis & Danaës filio dicti, vt libro septimo scribit Herodotus, qui multa de Persis refert, vt alios scriptores mitamus. Apud Persas, qui nomen retinent, is hodie regnat, qui Sophus appellatur. BELLVM, quod intulit Græciæ Xerxes Darii filius à Mardonio incitatus, & ab Alebadis, atque Pisistratidis inuitatus, vt libro septimo refert Herodotus. SIMILISQVE FORTVNA, vt statim docet. CLARORVM VIRORVM, Coriolani, & Themistoclis. SI QVIDEM, αἰτιολογία, quo pacto similis fortuna fuerit. VTERQVE, Coriolanus, & Themistocles. EGREGIVS, Coriolanus in capiendis præsertim Coriolis, & Themistocles in superandis Persis. POPVLI INGRATI, Romani quidem, qui Coriolano bene merenti Consulatum dare noluit, & eum, quod patricius patriciorum iura defendisset, & in senatu de potestate Tribunorum tollenda locutus fuisset, expulit: Atheniensis vero, qui Themistoclem Græciæ totius seruatorem testularum suffragiis vt nimis potentem primo expulit, deinde absentem, Lacedæmoniis, & eius inimicis accusantibus, prodicionis condemnauit. INIVRIA, sic iniuriam ingratae patriæ vocat in Lælio. SE AD HOSTES CONFVLIT, Coriolanus quidem ad Volscos, Themistocles vero ad Persas. CONATVMQVE IRACVNDIAE SVAE, qua motus vterque bellum patriæ suæ conatus est inferre, & Coriolanus etiam intulit. MORTE SEDAVIT, vterque enim sibi mortem consciuit, vt Cicero loquitur in Lælio. NAM ET SI, αἰτιολογία, & πρόσλησις, ne forte Atticus arguat: ALITER EST, fortasse, vt postea scripsit Liuius, illum inuidia rei oppressum periisse: vel vt proditorem à Volscis, præsertim ab Accii Tullii militibus lapidibus interfectum fuisse: quod Dionysius, Plinius, & Plutarchus scribunt, quamuis Fabius Pictor scripsisset, eum vsque ad senectutem vixisse: quem Atticus etiam secutus videri potest, vt antiquitatis, quod ait Nepos, amator. APVD TE, in tuo libro, quo septingentorum annorum memoriam colligasti, in Oratore. DE CORIOLANO, de morte Coriolani. HVIC GENERI MORTIS, eum sibi mortem consciuisse. QVONIAM QVIDEM, alii malunt legere, quando quidem, quod Cicero frequentius ita loquatur: quod quidem nos non negamus, sed affirmamus tamen, apud illum sæpe etiam, quoniam quidem inueniri. CONCESSVM EST, vt postulat Quintilianus libro duodecimo capite primo: concedant mihi omnes oportet, inquit, quod Stoicorum quoque asperrimi confitentur, facturum aliquando bonum virum, vt mendacium dicat: & alibi, mendacium dicere etiam sapienti aliquando concessum est. nam quum orator à Catone definiatur vir bonus, dicendi peritus, dubitari poterat, quo pacto vir bonus dici possit, qui mentiatur, præsertim quum in Apologia Plato ita dicat, ῥήτορος ἀρετὴ τὰ λυθὴ λέγειν, & in Phædro Rhetoricam sine veritate ridiculam vocet. sed concessum est oratoribus mentiri,

vt

vt diximus, & Cicero libro secundo de Oratore pluribus ostendit. RHETORIBVS, & his, qui docent artem dicendi, & his, qui orant. Vtrunque enim significat ῥήτορας: & Cicero hic vtrunque voluit complecti: quod & qui docent declamationes fingant, ac mentiantur: & qui orant, historias sæpe aliter referant. EMENTIRI, aliter mentiri, idque mihi magis placet. mentiuntur vero tam sæpe, & ita Rhetores, vt illos Plato γωντὸν, & τὰ λόξα κτὰ μᾶλλον ἢ τὰ λυθὴ μαρτυρῶν dicat: & artem ipsam κολακείας μῦθον vocet. IN HISTORIIS, aliter, & in historiis, quod maxime probamus, vt hoc dicat, etiam in historiis, nedum in aliis rebus, quum prima sit lex historiæ, ne quid falsi dicere audeat, deinde ne quid veri non audeat, vt libro secundo de Oratore scribitur. sic videtur Cicero mentitus, in oratione pro Cluentio, quum gloriatus est, se iudicibus tenebras offudisse, vt ait Rufinianus: sic Aeschinem mentitum sæpe conuincit Demosthenes. VT ALIQVID DICERE POSSINT ARGVTIVS, imo vt vnum quodque trahant ad vtilitatem suam vincendi causa, vt in præceptis Rhetoricis traditur: vt hic Cicero facit, qui sic etiam loquitur, vt magis accommodate, quod sequitur, ponit. VT ENIM, αἰτιολογία, quod oratores interdum mentiantur. TV, TU CICERO. NVNC DE CORIOLANO, fingis eum sibi mortem consciuisse. CLITARCHVS, qui res Alexandri Magni id est, vt loquitur Athenæus, τῆς πόλεως ἀλέξανδρον ἰστορίας scripsit, & libros linguarum multos: cuius ingenium, vt ait Quintilianus, probatur, fides infamatur: quem tamen vnum, nec præterea quenquam de Græcis Sisenna legisse Cicero videbatur, vt libro primo de Legibus scribit: vbi ostendit non fuisse probatum scriptorem, quando inquit, Sisennam, etiam si illum fuisset affecutus, à summo tamen abfuturum fuisse. Illius tamè narrationem M. Cælius Ciceronis amicus ita probabat, vt existimaret illum sibi narrare, apud Iffum Darium ab Alexandro fuisse superatum, libro secundo Fam. STRATOCLES, scriptor. DE THEMISTOCLE FINXIT, eum sanguinem tauri bibisse. Qui vertit Annibalis vitam ex Plutarcho, his verbis vsus videtur, quum ita vertit: Quidam dicunt Annibalem sanguinem tauri bibisse, sicut Clitarchus, Stratoclesque de Themistocle finxit. NAM, αἰτιολογία, quod illi finxerunt. QVEM, Themistoclem. THVCYDIDES, vir tantus, vt sit ἔμφασσις, & quasi locus à testibus, in quibus ad faciendam fidem autoritas queritur, vt ait Cicero in Topicis: & autoritatem aut natura, aut tempus affert: naturæ autoritas in virtute inest maxime, & hic Thucydides vir summus appellatur: in tempore multa sunt, & in his fortuna, ætas: & hic summo loco natus, & ætate paulo posterior dicitur hoc loco. ATHENIENSIS, & iccirco dignus, cui credatur, quum testis Atticus, & fides Attica dicantur in prouerbio. ERAT, aliter, fuit. SVMMO LOCO NATVS, quippe qui paternum genus ab Orolo Thracum Rege, maternum vero à Miltiade duceret, vt supra retulimus. SVMMVSQVE VIR, qui senator bonus, & bonus imperator fuerit. PAVLO AETATE POSTERIOR, annis quinquaginta, vt supra de Pericle collegimus. MORTVVM, τελευτήσκει τὸν βίον, & quidem νοσήσασκε, vt ipse Thucydides loquitur. SCRIPSIT, libro primo. IN ATTICA, ἐν τῇ ἀττικῇ, inquit Thucydides. CLAM, ait Thucydides κρύφα. HVMATVM, τὰ ἄσπερα φασι κομισθῆναι αὐτῷ οἱ προσήκοντες οἴκῳ κελύβεντος ἐκείνου καὶ τεθῆναι κρύφα ἀθηναίων ἐν τῇ ἀττικῇ, vt Thucydides ipse loquitur: Pausanias vero scribit Athenienses, quum eos poenituisset eorum, quæ in Themistoclem fecerant, concessisse, vt propinqui eius ossa ex Magnesia in Atticam ferrent. ADDIDIT, λέγουσι δὲ ἕνα inquit Thucydides, καὶ ἐκείσιν φαρμάκῳ ἀποθανεῖν αὐτὸν ἀθλιωτὸν νομίζοντα ἔπινε ἐπιτελέσκει βασιλεὺς ἂν ὑπέχετο. aliter addiditque. VENENO, φαρμάκῳ, ait Thucydides. SIBI MORTEM CONSCIVISSE, ἀποθανεῖν, in-

quit Thucydides. ΙΣΤΙ, Clitarchus, & Stratocles. ΤΑΥΡΥΜ, ex tauris enim victimæ opimæ, & lautissima Deorum placatio, ut scribit Plinius libro octavo capite quadragesimo quarto. ΙΜΜΟΛΑΪΣΕΤ, τῆ λυκόφρμι ἀρεμίθι καλαμίη, ut refert Aristophanis Interpres in Equitibus. ΕΧΕΠΙΣΣΕ, ὑποδέξασθαι, ut idem interpres ait. SANGVINEM, αἷμα ταύρου, ut ait Aristophanes in Equitibus. Taurorum vero sanguis, ut scribit Plinius, celerrime coit, & durefcit: ideo pestifer potu maxime. ΠΑΤΕΡΑ, φιάλη, ut vocat Aristophanis Interpres. ΕΟΡΟΤΟ, aliter eo potu: Vtrunque defendi potest. ΜΟΡΤΥΜ ΚΟΝΚΙΔΙΣΣΕ, τελευτήσῃ, ut loquitur Aristophanis Interpres. concidisse, dichoreus loco positus. ΗΑΝΚ ΕΝΙΜ, αἰλολογία, quare finxerint. ΡΗΕΤΟΡΙΚΕ, eleganter, copiose, electis verbis, & ornatis, qualibus Rhetores uti solent. ΤΡΑΓΙΚΕ, grauiter, & verbis grandibus, quibus Tragici utuntur: quum omne genus scripti grauitate tragœdia vincat: vnde dici solet, φαικώτερον λαλεῖν. & hic finis fuit, qualis in tragœdiis semper esse solet. ΙΛΛΑ ΜΟΡΣ ΒΥΛΓΑΡΙΣ, quam obiisse Themistoclem scribit Thucydides. ΝΥΛΛΑΜ ΠΡΑΕΒΕΒΑΤ ΜΑΤΕΡΙΒΜ ΑΔ ΟΡΝΑΤΥΜ, quum rem tam sterilem non possent ornare. ΤΙΒΙ ΙΤΑ ΚΥΑΔΡΑΤ, aliter tibi quadrat. ΕΥΙΣΣΕ ΙΝ ΤΗΜΙΣΤΟΚΛΕ, aliter fuisse Themistocli. ΠΑΤΕΡΑΜ, φιάλη, qua Coriolanus quoque sanguinem tauri excepisse videri possit, ut Themistocles excepit. Α ΜΕ, cui suppellex est non modica, neque tamen multa, quod Cornelius Nepos in Attici vita refert. vel à me, qui de Coriolano scripsi, quod dixisti, & nunc addam etiam, si placet, pateram, & hostiam. vel à me quasi propinante, ut mos erat apud Græcos: qui, ut Cicero in Tusculanis quætionibus testatur, in conuiujs solebant nominare, cui populum tradituri essent: præsertim quum, ut ait Athenæus, σὺ κύκλω ἔπινον. Quod nisi iocus indignus sit, qui ab Attico in Ciceronem proficiscatur, dici possit hoc modo: pateram sumas à me licet, quo modo scribunt isti Themistoclem sumpsisse: & si nullum habes taurum, vnde sanguinem possis excipere, illum, tibi præbebo, ut tu quoque sanguinem possis haurire. ΠΡΑΕΒΕΒΟ ego qui greges habeo, qui in Apulia hybernant, & in Reatinis montibus æstiuant, ut ait Varro libro secundo capite secundo de Re rustica. Porro Reate, & Clitumnus, vnde victimæ accipiebantur, in Umbria collocantur à Blondo, quamuis à Plinio paulùm separentur: sunt tamen loca inter se vicina, & ex quibus victimæ petebantur: ut apud poëtam, albi Clitumne greges, & maxima taurus victima: & apud Ouidium, quos aluit campis herba Phalisca suis: & apud Silium, & sedet ingentem pascens Meuania taurum dona Ioui. & dixit, præbebo, tanquam redemptor. nam redemptor hostias ad sacrificium præbebat, ut ostendit Cicero libro secundo de Inuent. ΗΟΣΤΙΑΜ, taurum. ΣΙΤ ΠΛΑΝΕ ΑΛΤΕΡ, si patera sanguinem tauri excepisse dicatur. nam cætera, ut tibi videtur, cum Themistocle potest comparari: etsi Cicero mihi hac in parte nimium Coriolano videtur tribuisse. neque enim cum Themistocle Græcorum omnium præstantissimo recte comparatur, sed ne cum Alcibiade quidem, quamuis comparetur à Plutarcho: qui tamen & ipse suis interdum Græcis plus tribuit, quam fides historia postulet: quum sæpe indignos cum Romanis viris summis confert.

Sit sanè, inquam, ut lubet, de isto: & ego cautius posthac historiam attingam te audiente, quem rerum Romanarum auctorem laudare possum religiosissimum. sed tum ferè Pericles Xanthippi filius, de quo ante dixi, primus adhibuit doctrinam: quæ
quanquam

quanquam tum nulla erat dicendi, tamen ab Anaxagora physico eruditus exercitationem mentis à reconditis abstrusisque rebus ad causas forenses popularisque facile traduxerat. huius suauitate maxime hilaratæ sunt Athenæ, huius vbertatem & copiam admiratæ, eiusdem vim dicendi terrorémque timerunt. hæc igitur ætas prima Athenis oratorem propè perfectum tulit.

ΣΙΤ ΣΑΝΕ, συγχώρησι. ΙΣΤΟ, Coriolano; vel ista re. ΑΥΤΟΡΕΜ, quamuis rerum Romanarum omnem memoriam Atticus vno libro, ut supra dictum est, sit complexus, hic ego tamen autorem non tam scriptorem, quam vindicem, laudatorem, & defensorem interpretor, ut autorem pupillorum dicimus illum, qui pupillos defendit. fuit vero Atticus, ut Cornelius Nepos refert, moris maiorum summus imitator, antiquitatisque amator. ΤΥΜ ΦΕΡΕ, ætate propemodum Themistoclis. annis enim post quinquaginta tantum fuit, ut supra diximus. ΦΕΡΕ ΠΕΡΙΚΛΕΣ, aliter ferè Xanthippus, Pericles: quod non displicet, quando Xanthippus & ipse Miltiadem accusauit. ΧΑΝΤΗΠΠΙ, qui fuit Ariphronis filius, Miltiadem accusauit, in Mycale Regis Persarum præfectos vicit, & canibus ita delectatus est, ut eum canem, qui mare illum fuerat securus, & postea summerfus, sepeliendum curarit. ΦΙΛΙΥΣ, ex Agaristia, quæ fuit ex Alcæonidarum genere, ut refert Herodotus. ΠΡΙΜΥΣ, quando ante illum nihil scriptum fuit, quod oratoris esse videretur, ut supradictum est. ΔΟΚΤΡΙΝΑΜ, quam quidem ὁ περικλῆσ πρόσ τῷ ἀφῆσ εἶν ἐκτίθετο, ut ait Plato in Phædro. ΝΥΛΛΑ ΕΡΑΤ ΔΙΕΚΝΔΙ, quippe quum ex arte, & cum doctrina nihil tum diceretur, aut scriberetur, ut supra demonstratum est. ΑΝΑΧΑΓΟΡΑ, Anaxagora, Hegesibuli, vel Eubuli filio Clazomenio viro summo in maximarum rerum scientia: cuius vitam Laërtius, & Suidas scribunt: atque, ut mittam, quæ Plato, Cicero, Plutarchus, Philostratus, & Tertullianus de illo retulerunt, Aelianus eum ἀγέλασον fuisse testatur. ΡΗΥΣΙΕΟ, sic etiam vocatur in Oratore, quod πρὸς τῆσ φύσεω multa disputauit: ut quum omnium descriptionem, & modum, mentis infinitæ vi, ac ratione designari, ac confici voluit, ut ait Cicero libro primo de Natura Deorum: & ita Plato in Phædro: πρὸς τῆσ μετεωρολογίας, καὶ φύσεω νοῦτε καὶ ἀνοίας πολὺν λόγον ἐποιεῖτο ἀναξαγόρασ. aliter Physicis, ut legi posse ostendunt, quæ paulo post sequuntur: reconditis, abstrusisque rebus. ΕΡΥΔΙΤΥΣ, μετεωρολογίας ἐμπληθεῖσ, καὶ πρὸ φύσιν νοῦτε, καὶ ἀνοίας ἀφικόμενος. hinc Cicero libro tertio de Oratore scribit ad hunc modum: Periclem docuerat Anaxagoras Clazomenius vir summus in maximarum rerum scientia. Itaque hic doctrina, consilio, eloquentia excellens quadraginta annos præfuit Athenis & vrbis eodem tempore, & bellicis rebus. ΕΧΕΡΚΙΤΑΤΙΟΝΕΜ ΜΕΝΤΙΣ, qua vtebatur prius σὺ τῆ μετεωρολογίας, vel σὺ τῷ ὑψηλονδύλι. nam τὸ ὑψηλονδύλι hoc loco vertere Cicero videtur ex Phædro Platonis. & quum de Anaxagora loqueretur, mentis,

ut ferè semper, mentionem fecit: quoniam Anaxagoras, quum *παντα*, ut loquitur Plato, *συνακοσμεῖν* diceret, *νοῦς* ipse, ut scribit Diogenes, est appellatus. **A RECONDITIS, ABSTRUSISQUE REBUS,** ab ea philosophandi ratione, quæ est de natura, & rebus occultis, ut in Academicis quæstionibus loquitur Cicero, qui in Partitionibus item obscuras, naturalesque quæstiones dixit: quamquam nemo nescit, quàm difficiles, quàm occultæ, quamque abtrusæ sint res naturales. **AD CAUSAS FORENSES, POPULARESQUE,** videtur tria genera causarum complecti, iudicii, deliberationis, & laudationis, ut forenses causas ad iudicium, quod in foro potissimum fieret: populares vero ad deliberationem, & laudationem referat: quod etsi in senatu deliberare, & laudare etiam solebant, sæpe tamen apud populum hæc fiebant: & populus quodam modo senatam comprehendit. Plato tamen in Phædro hac ipsa de re loquens, ita dixerat: *ὡδὲ πῶς ἴδ' λόγων τέχνην*. **TRADUXERAT;** *εἰληκουῖ* inquit Plato in Phædro. **SUAUITATE,** quæ tanta fuit, ut etiam, quum contra voluntatem Atheniensium loqueretur pro salute patriæ, seuerius tamen id ipsum, quod ille contra populares homines diceret, populare omnibus, & iucundum videretur. Vnde veteres comici in eius iabris leporem habitasse dixerunt, ut scribit Cicero libro tertio de Oratore. *ἐκλεῖσθ'*, & delectabat, ut supra diximus. **HILARITATE,** illa suauitate delinitæ, quam nunquam antea percepissent. **VERBOSITATEM, ET COPIAM,** Illa sunt in Oratore verba: in Phædro Platonis hoc Periclem præstitisse cæteris dicit oratoribus Socrates, quod is Anaxagoræ Physici fuerit auditor, à quo censet eum, quum alia præclara quædam, & magnifica didicisset, verberem, & fecundum fuisse. **ATHENAE,** muri, nedum homines: vel Athenienses, ut sit denominatio. **ADMIRATÆ,** ita, ut ipsum Periclem quadraginta annos urbanis, & bellicis rebus præesse sint passæ, quod supra retulimus. **VIM,** *ἀνδραμν*, quæ tanta fuit, ut Plato in Alcibiade primo ita scribat: *ὁ περικλῆς οὐ μόνον ἐν τῇσδε τῇ πόλει ἀνδραμν προέβη, ὁ, ἢ ἀνβέβηται, ἀλλ' ἐν πάσῃ τῇ ἡλλάδι, καὶ ἴδ' ἐκτρέφον ἐν πολλοῖσ', καὶ μεγάλαισ' ἔγχεσι*. **TERROREM,** quem ipse aliis afferebat, quum fulgurare, tonare, & Græciam permiscere videbatur: vnde Olympius est appellatus. **TIMERVNT,** nam, ut scribit Thucydides, quum Pericles sentiebat Athenienses *πρὸς κινδύν ὕβρει βαρβύνας, λέγων κατέπλησεν ἐπὶ φοβότητι*. **HÆC IGITUR,** est quædam conclusio superioris siue narrationis, siue probationis, qua probauit artem dicendi difficillimam esse, & ex eo cognosci, quod vel Athenis in lucem sero prodierit: atque hinc nactus occasionem, Græcos oratores nominauit. **ÆTAS,** ætas Periclis, qui non nascentibus Athenis, sed iam adultis fuit, ut supra dixit. **PRIMA,** quum prius nihil esset scriptum, quod oratoris esse videretur, ut supra ostendit. **ORATOREM,** ut ipsum Periclem. **PROPE PERFECTVM,** ita venit per gradus. Pericles fuit orator propè perfectus: Lysias is, quem propè audeas oratorem perfectum dicere: sed Demosthenes, quem planè perfectum, & cui nihil admodum desit, facile dixeris. supra.

Nec enim in constituentibus remp. nec in bella gerentibus,

nec

nec in impeditis ac regum dominatione deuinctis nasci cupiditas dicendi solet. pacis est comes, otiique focia, & iam bene constitutæ ciuitatis quasi alumna quædam eloquentia. itaque ait Aristoteles, cum sublatis in Sicilia tyrannis res priuatæ longo interuallo iudiciis repeterentur, tum primum, quod esset acuta illa gens & controuersa natura, artem & præcepta Siculos Coracem & Tisiam conscripsisse: nam antea neminem solitum via, nec arte, sed accurate tamen, & descripto plerosque dicere; scriptasque fuisse & paratas à Protagora rerum illustrium disputationes, quæ nunc communes appellantur loci: quod idem fecisse Gorgiam, cum singularum rerum laudes vituperationesque conscripsisset; quod iudicaret hoc oratoris esse maxime proprium, rem augere posse laudando, vituperandoque rursus affligere: huic Antiphontem Rhamnusium similia quædam habuisse conscripta: quo neminem vnquam melius vllam orauisse capitæ causam, cum se ipse defenderet, se audiente, locuples auctor scripsit Thucydides: nam Lysiam primo profiteri solitum artem esse dicendi: deinde, quod Theodorus esset in arte subtilior, in orationibus autem ieiunior, orationes eum scribere aliis cœpisse, artem remouisse. similiter Isocratem primo artem dicendi esse negauisse, scribere autem aliis solitum orationes, quibus in iudiciis vterentur; sed cum ex eo, quia quasi committeret contra legem, quo quis iudicio circumueniretur, sæpe ipse in iudicium vocaretur, orationes aliis destituisse scribere, totumque se ad artes componendas transtulisse.

NEC ENIM, *ἀλιολογία*, quare tum ætate Periclis, id est Athenis iam adultis orator propè perfectus, non autem prius fuerit. **IN CONSTITVENTIBVS REMP.** ut in Minoë, qui Cretensium: in Phalea, qui Carthaginensium: in Hippodame, qui Milesiorum: in Lycurgo, qui Lacedæmoniorum: in Solone, qui Atheniensium: in Bruto, & reliquis, qui Romanorum Remp. constituerunt. In his enim, etsi interdum eloquentes etiam dicuntur, non fuit tamen in illis dicendi cupiditas. **NEC IN BELLA GERENTIBVS,** quamuis enim scribat Onofander oportere imperatorem dicendi peritum esse, & nos legamus Augustum declamandi consuetudinem ne bello quidem Mutinensi omisisse, omnes tamen intelligunt, in bellis operam eloquentiæ dari non posse. **NEC IN IMPEDITIS, AC REGVM DOMINATIONE DEVINCTIS,** ut Athenienses decem & septem Regum, Romani septem dominatione impediti, ac deuincti fuerunt: quibus temporibus neminem neque Athenis, neque Romæ eloquentem fuisse legimus: quod Reges illud soleant vsurpare: sic volo, sic iubeo, sit pro ratione voluntas, ita ut eloquentia tunc nullum habeat locum. aliter nec in impeditis, ac Regum dominatione deuinctis. **NASCI CVPIDITAS DICENDI SOLET,** cur enim nascatur cupiditas rei, qua ne vti quidem possis? **PACIS EST COMES,** *ἀλιολογία ἀλιολογία κατ' ἀνύθετον* verso tamen ordine factum. Videtur

enim prius vsus esse ordine naturali, quòd primū Resp. constituatur, deinde bella gerant, postremo soleant occupari: nunc vero cōuerso prorsus ordine respondere. Pax enim respondet bella gerentibus: otium impeditis, ac Regum dominatione deuinctis: bene constituta ciuitas constituentibus Remp. & ordinem mutari posse quum Cicero docet in partitionibus, tum sæpe mutat ipse, & alibi quidem ob alias fortasse causas, hic, opinor, vt oratio crescat hoc modo: primo pax, deinde otium ex pace, postremo ex utroque ciuitas bene constituitur: quòd tamen ordo etiam naturalis requirit: quòd quamuis à principio ciuitas constituatur, postea tamen per pacem bene constituitur. Crescit item in illis verbis oratio, comes, socia, alumna. nam comitem, quum minus significet, paci tribuit: sociam plus significantem, otio: alumnam vero plus etiam multo demonstrantem bene constitutæ ciuitati dedit. Quòd vero eloquentia pacis sit comes, imò vero pacem ipsam conciliet, veteres significarunt, quum Mercurio eloquentiæ auctori caduceum pacis signum tribuerunt. Vnde Cornutus in libro de Diis ita loquitur: *ὅτι τοῦτο ἔστι καὶ εἰρηνοποιὸν δοκεῖ τὸ κηρύκτιον εἶναι.* OTIIOQUE, honesti. ET IAM BENE CONSTITVTAE CIVITATIS, & iam legibus firmatæ Reip. vt etiam supra sumus interpretati. Cornelius tamen Tacitus in dialogo de Oratoribus ita scribit: in bene constitutis ciuitatibus eloquentia non oritur. Ille igitur vel aliter sensit, vel personæ inductæ seruiuit. QVASI ALUMNA, sic loquitur, ne parum verecunda videatur translatio sumpta ab hominibus, qui proprie alumni dicuntur. ITAQVE, aliter ita, vt sit, ita ait Aristoteles, vt sequitur. nam verba, quæ sequuntur, videntur à Cicerone maiorem partem cōuersa, & quidem *κατὰ λέξιν*, vt Aquila Romanus vocat, *εἰρημένω*, vt Aristoteles, *εἰρημένω*, id est, vt omnes vertunt, per orationem pendentem: de qua iidem Aquila, & Aristoteles, atque Demetrius Phalereus plura scribunt. AIT, in eo libro, in quo exposuit dicendi artes omnium superiorum, libro secundo de Oratore: ac veteres quid em scriptores artis vsque ab principe illo, atque inuentore Tisia repetitos vnum in locum conduxit, libro secundo de Inventionem; qui quidem liber Aristotelis hodie non extat. SVBLATIS, ante Aristotelem annis circiter centum, tantum abest, vt hoc Aristotelis tempore acciderit, vt quidam putarunt: qui non videntur legisse Coracem Hieronis tyranni amicum fuisse: Hieronem vero Syracusis olympiade septuagesima sexta regnare, & Aristotelē olympiade de ceterisima tertia Platonem audire cōpisse: qui quidem Plato Aristotelis magister quum de Tisia in Phædro meminit, ostendit illum seipso multo seniore fuisse, qui tamen Coracis discipulus fuit: vnde prouerbiū: *κακοῦ κόρακος κακὸν εἶναι.* SICILIA, qua nulla terra tyrannorum feracior fuit, vt ait Iustinus libro quarto. nam post Aeolum Regem singulæ ciuitates in tyrannorum imperium concesserunt. hinc Cicero Verrina septima inquit: tulit Sicilia multos, & crudeles tyrannos. TYRANNIS, Hippocrate, de quo meminit Herodotus libro sexto: Gelone, de quo meminit idem libro septimo, vbi Denomenis filium, vt Pindari etiam Interpres, vocat: & Hierone, qui Gelonis ipsius fuit frater, vt iidem sunt auctores, quamuis alii filium fuisse putēt, vt ait Hermogenis Interpres, qui rem istam pluribus verbis describit: vt mittam, quòd Pindarus de Hierone scribit, ne quis eum putet esse, qui tempore belli Punicī secūdi Romanis studuit. LONGO INTERVALLO, quantum fuit sub tribus minimum tyrannis, qui ita crudeles fuerunt, vt populis imperarent, ne loquerentur, sed, si quid opus esset, pedibus, manibus, & oculis significarent, vt scribit Hermogenis Interpres. REPETENTVR, prius vel à tyrannis, vel à tyrannorum amicis

amicis ablata. TVM PRIMVM, *μετὰ θάνατον τῆς ἐργασίας*, vt loquitur Hermogenis Interpres. ACVTA, ita, vt, quòd Cicero Verrina sexta scribit, nunquam tantum mali sit Siculis, quin aliquid facete, & comode dicant. Siculos acutos etiam Iulius Maternus vocauit. CONTROVERSA, vt quæ insulam habitat: quum dici soleat, omnes, qui insulas habitent, esse malos, Siculos vero pessimos: nos tamen illos his annis bonos esse sumus experti, præsertim, qui se Bononiam studendi causâ contulerant. ARTEM, ET PRÆCEPTA, videtur esse quædam *ἐπεξηγήσις*, artem, id est præcepta, præsertim quum Corax, & Tisia artem perfecte non scripserint, sed Corax exordium, narrationem, & perorationem tantum, vt refert Hermogenis Interpres inuenerit, Theodorus vero confirmationem, & confutationem, & alii aliud excogitarint. vel sit artis ipsius quasi definitio, vel potius descriptio: quum sic illa libro primo ad Herennium definiatur: ars est præceptio, quæ dat certam viam, rationemque dicendi: præsertim quum libro secundo de Oratore sic etiam loquatur: quæcunque loquimur, mihi videntur ad artem, & ad præcepta esse reuocanda. SICVLOS, sic ait Quintilianus: artis scriptores antiquissimi Corax, & Tisia Siculi, quos infecutus est vir eiusdem insulæ Gorgias Leontinus. CORACEM, hic quum tyrannorum, & præsertim Hieronis fuisset amicus ita, vt quicquid vellet, faceret, post eius mortem sperabat, vt prius, audiri, sed quum populicognouisset inconstantiam, cum blandis verbis cōepit appellare, & tum demum partes orationis quasdam primus, vt ait Hermogenis Interpres, excogitauit, & inde scriptor artis est appellatus, quem tamen Cicero deridet, quum vocat nescio quem, & monet oportere pati illum suos pullos excludere in nido, quòd *κόραξ* coruus dicatur. TISIAM, Coracis discipulum. Vnde quum illis tale quid accidisset, quale refert Gellius de Protagora, & Euathlo, prouerbiū illud est factum: mali corui malum ouum, quòd Græcum paulo ante posuimus. Cum hoc Tisia legatum Gorgiam Leontinum Athenas profectum scribit Pausanias. hic multa in orationem contulit, & persuadendi peritissimus omnium suo tempore habitus est. Mulieri cuidam Syracusanæ litem de pecuniis intulit. hunc in Phædro Platonis Socrates deridet: cuius tamen auditorem Isocratē fuisse scribit Plutarchus. CONSCRIPISSE, vnde scriptores artis, non inuentores artis vocat Quintilianus: qui secutus Aristotelem, Empedoclem facit inuentorem: Cicero tamen libro primo de Oratore hosce vocat inuentores. NAM, *ἐπιλογίαι*, quòd illi primum artem conscripserint. SOLITVM, solitum dicere, & videtur esse *ὑπερβατον*. DESCRIPTO, non memoriter, quòd dum Rhetorica esset scripta, cuius inter partes memoria numeratur. sic Cicero suam orationem Post reditum in senatu propter magnitudinem de scripto dixit. PLEROSQUE, vt Periclem, qui primus orationem scriptam in iudicio dixit, vt supra retulimus. & sanè alios potius hic, quàm Siculos significat: siquidem Siculi neque de scripto, neque memoriter dicebant, si vera scribit Hermogenis Interpres, qui testatur, Siculos ante Coracem ne loqui quidem potuisse. SCRIPTASQUE FVISSE, ET PARATAS, & quidem in Sicilia, quò profectus est, vt diximus. PROTAGORA, de quo supra. RERVM ILLVSTRIVM, fortasse virtutum, de quibus scripsit: vel potius *ἐπιχειρήσεων*, de quibus ita scribit Laërtius: *πρῶτος κατέδειξε τὰς πρὸς τὰς θέσεις ἐπιχειρήσεις*: vel *τέχνη ἐριστικῶν*, vt ait Laërtius. Vt enim Suidas refert, *τῶν ἐριστικῶν λόγων ὄρε καὶ ἀγῶνα λόγων ἐποίησεν*. hinc à Timone *ἐριζέμεναι* dictus est. NUNC, & semper post Protagoram. à veteribus enim sic nominati sunt. COMMVNES APPELLANTVR LOCI, eo,

quod videntur iidem multarum esse causarum, ut in Oratore Cicero scribit: qui libro tertio de Oratore sic item docet: loci, quia de vniuersa re tractari solent, communes à veteribus nominati sunt: & libro secundo de Inventione: hæc argumenta, quæ transferri in multas causas possunt, locos communes nominamus. locum communem sic definit Aphthonius: locus communis est exaggerans oratio eorum, quæ insunt alicui, bonorum, vel malorum. dicitur autem communis eo, quod omnibus communiter accommodetur. mitto, quæ dicat Quintilianus, Priscianus, & Theon, qui tamen inter locum communem, & laudationem, ac vituperationem multum interesse putat: quod locus communis rerum sit tantum, neque demonstrationes habeat: laudatio vero, ac vituperatio certas personas, & demonstrationes habent, ut Helenæ laudatio apud Isocratem, & Eurybatæ vituperatio. GORGIAM, Gorgiam Leontinum, de quo supra diximus, ne decipiamur cum his qui nescio quem alium Gorgiam Rhetorem significari putant: nec animaduertunt, hic Gorgiam inter Protagoram, & Antiphontem ita collocari, ut Gorgias Leontinus, qui inter eos quasi medius tempore fuit, intelligatur. SINGULARVM RERVM, non igitur personarum. nam quum certæ personæ laudantur, aut vituperantur, non iam communes loci, sed laudationes, aut vituperationes, ut dictum est, appellantur. Hic vero communes locos vult significare, quum Gorgiam idem fecisse dicit, quod Protagoras fecerat. & rerum quidem, ut senectutis, paupertatis, audaciæ, & aliarum rerum, quarum laudes, & vituperationes Stobæus breuiter est complexus, Gorgiam fortasse imitatus. LAUDES VITUPERATIONESQUE, εἰπαῖνος, λογούσ τε, ut vocant Græci, & præsertim Theon, & Aphthonius, qui laudationis, & vituperationis etiam præcepta tradunt. de quibus & nos aliquid hoc loco diceremus, si Cicero laudationes, & vituperationes personarum hic significasset, & non rerum: de quibus tamen illi quoque scribunt, docentque quo pacto laudari, aut vituperari debeant. IUDICARET, quippe quum Rhetoricam cæteris omnibus artibus præferret, ut in Philebo refert Plato, qui Gorgiam scripsit, in quo, quantum ille Rhetoricæ tribueret, facile cognoscitur. REM AVGERE POSSE LAVDANDO, hinc Theon putat ῥήτορος ἔργον εἶναι τὸ αὐξήσαι τὰ ἀποδεδειγμένα. AFFLIGERE, deprimere. oratores enim parua extollere, & magna deprimere possunt. hinc, ut Plutarchus est autor, Isocrates interrogatus, quid esset Rhetorica, respondet: τὰ μὲν μικρὰ μεγάλαι, τὰ δὲ μεγάλα μικρὰ ποιεῖν. HIC, hic consideranda est hæc locutio: Antiphon habuit similia quædam huic conscripta, id est talia, qualia hic scripsit: quæ locutio apud Græcos est frequens, ut ὁμοιον σοι ποιεῖν. Lucianus in dialogo, quem inscripsit πρὸς τὸ εἰπόντα προμηθεύς εἰς τὸ λόγιον: ὁμοιον ἔγωγε τῷ προμηθεὶ πεποιημένα φαίνομαι: & εὐπράσει τὸ εἶπαι: εὐβραβος ἢ φωνὴ ἔσαι, καὶ ἀπὸ τῆς φωνῆς καὶ ἀπὸ τῆς ἡμῶν ἡμῶν καὶ. & Aristophanes in Pluto: ἴσως πληγὰς ἔμοι μετέειχεν. Quin Interpres Homerii libro secundo Iliados ita scribit: ἴσως ὅτε τὸ ὁμοιος καὶ τὸ ἴσως καὶ τὸ ἴκελος δουλικῆς σωπτάσων) μόναι ἦν πρός ἑ. rara vero est locutio apud Latinos, ut infra, Cotta sonabat contrarium Catulo: & apud Horatium illud in arte: idem facit occidenti. Quare quum tam rara sit, libenter lego, ut in meo libro scriptum est: hinc, id est post Gorgiam. Antiphon enim, ut scribit Suidas, ἦρξε τὸ ἀκακοῦ χαρακτῆρος μετὰ γοργίαν, ὀλίγω νεώτερος αὐτῆς, ut ait Plutarchus. ANTI-PHONTEM, Antiphio hic Sophili filius, & discipulus fuit: quamuis multi putent, eum dicendi facultatem natura consecutum, ad Rempublicæ accessisse. cum Socrate habuit consuetudinem, sed ita, ut aduersaretur, ut Plato & Xenophon testes locupletes sunt. Hic omnium primus, ut autor est Quintilianus, orationem scripsit. & sanè perentibus orationes

&

& quidem iudiciales potissimum scribebat, ut refert Plutarchus: qui affirmat tum morem non fuisse, ut orationes scriberentur. & quum hic esset admodum ingeniosus, primus artem Rhetoricam protulit: unde Nestor est appellatus. Thucydidis magistrum fuisse scribit Suidas, & Marcellinus in vita Thucydidis, sed Cæcilius apud Plutarchum discipulum fuisse credit, & ob id illum ab eo laudari putat. peruenit vero hic vsque ad dissolutionem status popularis à quadringentis viris factam, cuius & ipse autor fuisse dicitur, quod quadringentos viros nauibus, auxiliis, & opibus iuisset. Soluta vero quadringentorum virorum dominatione, cum Archeptolemo vno ex illis in iudicium vocatus, condemnatus est, & pœnis, quibus proditores multari solent, multatus, insepultus est proiectus, tanquam facer, & infamis cum filiis, & nepotibus notatus, ut scribit Plutarchus, qui etiam decretum ponit, alii tamen, ut Lysias, & Theopompus à triginta tyrannis illum sublatum fuisse scripserunt: alii iam senem Syracusas nauigasse, vbi, quum à Dionysio priore quæreretur, quod æs optimum esset, dixit, quod Diogeni quidam tribuunt, optimum esse, ex quo Harmodii, & Aristogitonis statuæ factæ fuissent. Quare Dionysius illum vel ob id tollendum curauit: vel quod eius tragœdias vituperasset: quum tamen etiam tragœdias cum eo scripsisse dicatur. orationes eius sexaginta circumferebantur, quarum viginti quinque falsas Cæcilius iudicabat. In comœdiis à Platone comico tanquam nimis auarus est notatus. Hic ἀλυπίας id est indolentiæ artem professus est, tanquam tristes, ut medici ægrotos, posset curare. *ἡπρόθετος ἀμροκασεισ* appellat Philostratus. Itaque Corinthi domum prope forum sibi quum parasset, iussit proscribi: se tristes per sermones curaturum: & postea causas tristitiæ sciscitans, eos consolabatur. Deinde arbitratus illam artem suis viribus inferiorem, ad Rhetoricam se conuertit: & tam multa postea scripsit, ut multi librum Glauci Rhegini de poetis huic acceptum referant. Ex his omnibus, quæ retulimus, dubitat Philostratus, bonum, an improbum illum debeat appellare, quamuis illum Thucydides magnopere commendat. RHAMNVSIVM, τὸν δήμον ῥαμνέσιον ut Græci dicunt, à pago Rhânunte, à qua Rhamnusia Nemesis etiam fuit appellata, quod ibi esset eius statua, ut multi putant, sed Pausanias in Atticis ita scribit: ῥαμνοῦσ ἀπὲς εἰς μικρὸν δὲ ἀπὸ θαλάσσης ἄνω, νεμεσίως ἔστιν ἱερὸν. parua Rhamnus à Pomponio Mela dicitur. QVO NEMINEM VNQVAM MELIVS VLLAM ORAVISSE CAPITIS CAVSAM, sicut Thucydides libro octavo: ἄριστα φαίνονται ἢ τὸ μέγιστον ἐμοῦ ὡς ἐν γκατέσσει θανάτου δίκην ἀπολογισάμενος. DEFFENDERET, in causâ proditiōis, quod cum quadringentis viris sensisset. SE AVDIENTE, hoc non scribit aperte Thucydides, sed est verisimile, quum eodem tempore vixerint ita, ut ipsius Antiphontis discipulus, vel magister Thucydides, ut retulimus, fuisse dicatur. SCRIPSIT, libro octavo. PROFITERI SOLITVM ARTEM ESSE DICENDI, hinc Plutarchus in vita sic ait: εἰσι δὲ αὐτῷ καὶ τέχνη καὶ ῥητορικὰ πεποιημένα. THEODORVS, Theodorus Byzantius, quem Plato in Phædro λογοδιδάσκαλον vocat: qui, ut est apud Suidam contra Thrasybulum, & Andocidem, aliâque multa scripsit. ARTE, Rhetorica. SVBTILIOR, acutior, in inueniendo præsertim. nam multa, quæ Plato numerat, inuenit. IEIVNIOR, fit enim sæpe, ut qui artem sciant, scribere nesciant: quod de Varrone, Hortensio, Galba, Horatio, Quintiliano, Seneca, Hermogene, dicitur, ut alios mittam, quos longum esset referre. Quin fuerunt, qui neminem scriptorem artis, ne mediocriter quidem disertum fuisse dicebant, ut Cicero libro primo de Oratore refert. ORATIONES EVM SCRIBERE ALIIS COEPISSE, Lysias enim, ut ait in libello de Optimo genere oratorum, priuatas plerasque, & eas ipsas aliis, & paruarum re-

g iiii

rum causulas scripsit. **REMOVISSE**, quod ipse quoque negaret esse ullam artem dicendi, ut multi alii negarunt: quod Cicero libro primo de Oratore scripsit, & nos supra repetiuimus. Ita vero interpretandum docet particula, similiter, quæ sequitur, & Quintilianus, qui libro secundo capite decimo octauo scribit, eum negasse, artem esse. **SIMILITER**, similiter, atque Lyfias remouerat, & negarat, nam, quod ad ordinem pertinet, primo artem fuerat professus, deinde orationes scripserat: Isocrates contra primo artem negarat, quum orationes scriberet, deinde se ad artem transtulerat. **NEGAVISSE**, ut negat Socrates apud Platonem in Phædro, & Gorgia, ut multi sæpe negarunt, ut diximus. **ORATIONES**, λόγους, ut *πρὸς τὸ λόγους, αἰγινητικὸν, ἡραπευτικὸν, ἡραγραφικὸν*, & alios quos multos scripsit. **EX EO, QVIA**, ex eo, quod, dicere solet. **QVASI**, hac particula hic est vsus vel quia lex illa nondum erat, ut infra, quasi lege Licinia, & Mucia: vel quia in totam legem nõ commiserat: quum in ea sic esset scriptum: qui coierit, conuenerit, confenserit, falsumue testimonium dixerit, ut in oratione pro Cluentio leges. Isocrates vero tantum consensisse videri poterat: quanquam vel id satis erat. **COMMITTERET**, committere in legem sæpe dixit Cicero, ut in orationibus pro Cluentio, & pro Muræna. Ipse quidem Isocrates in oratione *πρὸς τὸ ἀντιλόσκωσ* scribit, se à Lyfimacho potissimum accusatum, *ὡς διαφθείρη τὸν νεώτερον, λίγην διαδάσκων, καὶ πρὸς τὸ δίκαιον ἐν τοῖς ἀγῶσι πλειονικτεῖν*. **LEGEM**, tunc fortasse apud Græcos etiam latam, certe apud Romanos legem, ne quis iudicio circumueneretur, C. Gracchus tulit, ut Cicero refert in oratione pro Cluentio. **SÆPE**, Plutarchus tamen in vita ita scribit: *ἡλο ἐν ἀπαντι τῶ βίῳ σκέψην αὐτῶ ἀγῶνισ, πρότερον μὲν ὑπὸ τῶ μεγακλείδου, δευτέρου δὲ ὑπὸ τῶ λυσιστράτου*. **ARTES**, τέχνας ῥητορικάς. τέχνας enim Lyfias, & τέχνας Theramenis dixit Plutarchus, & Aristoteles τέχνας à se Theodectæ scriptas appellauit. Cicero igitur quum videret τέχνας pene frequētius, quàm τέχνας à Græcis dici, artes & ipse hoc loco dixit. & fortasse tam ille, quàm Græci artes potius, quàm artē, de Rhetorica loquentes, dixerunt: quod, ut supra dictum est, illa ex quinq. rebus constet, quarum vnaquæque est ars ipsa magna per sese: vel quod oratori plures artes sint necessariae, ut in libris oratoris disputatur. **COMPONENDAS**, sed non edendas. Isocratis enim quam constaret esse artem, ne Cicero quidem inuenit, ut libro secundo de Inuentione testatur. vel, si edidit, ad Ciceronis tempora non peruenerunt. in libro manu scripto, hoc verbum, componendas, omissum animaduertimus. **TRANSVLISSE**, quod vidisset artes quasdam Theramenis sibi in iudiciis, in quibus accusabatur, auxilio fuisse, ut scribit Plutarchus in vita. Cicero vero suo dichoreo de Isocrate, & de arte loquens, ut supra, apte vsus est.

Et Græciæ quidem oratorū partus, atq. fontes vides, ad nostrorum annaliū rationem veteres, ad ipsorū sanè recentes. nam ante quàm delectata est Atheniensium ciuitas hac laude dicendi, multa iam memorabilia & in domesticis & in bellicis rebus effecerat. hoc autem studium non erat commune Græciæ, sed proprium Athenarum, quis enim aut Argium oratorem, aut Corinthium, aut Thebanum scit fuisse temporibus illis? nisi quid de Epaminonda docto homine suspicari libet. Lacedæmonium vero usque ad hoc tempus audiui fuisse neminem: Menelaum ipsum dulcem illum quidem tradit Homerus, sed pauca dicentem.

tem. breuitas autem laus est interdum in aliqua parte dicendi, in uniuersa eloquentia laudem non habet.

GRÆCIAE QVIDEM ORATORVM. *ἐπίλογος*, nec dixit, Græcorum oratorum, ut infra, ne Asiaticos, & Rhodios complecteretur. **PARTVS, ATQVE FONTES**, ortus, & principia. sed quoniam fontes rerum prius sunt, quàm res pariantur, videri Cicero potest *ὁμηρικῶσ ἕτερον πρότερον* locutus, ut quædam sit amplificatio per incrementū, ut vocat Quintilianus, hoc modo: magnum est partus, sed maius est etiam fontes videri. sic vero mutat ordinem in hoc dialogo, quum ex arte loquatur, ut supra de Demosthene loquens, & infra, verba sententiis præposuit, aliter fortasse facturum, si de arte loqueretur. hic vero duplex est trāslatio altera ab animalibus, altera ab aquis sumpta. **VIDES**, tu Attice. iam pridem enim cum solo Attico loquitur, ut ostendimus, aliter nidos. **AD NOSTRORVM ANNALIVM RATIONEM VETERES**, sic supra: hi oratores, ut est populi Romani ætas, senes: ut Atheniensium secula numerantur, adolescentes debent videri. **AD IPSORVM, AD IPSORVM** Græcorum, siue Atheniensium annalium rationem: non autem ipsorum oratorum, ut multi possent putare, qui non intelligerent, per ipsos *κατὰ συνθεσιν* Græcos in Græcia intellectos referri. **SANE RECENTES**, sanè recentes partus, sanè adolescentes oratores, ut supra dixit. **NAM, αἰτιολογία**, quare recentes videri debeant oratorum partus ad Atheniensium annalium rationem. **ANTE QVAM DELECTATA EST**, ante Periclem, ut supra dixit. **ATHENIENSIVM CIVITAS**, in qua primum se orator extulit, primumq. etiam monimētis, & literis oratio est cœpta mandari, supra. **HAC LAUDE DICENDI**, eloquentia, quam supra etiam de Pericle loquens, laudem vocauit. **IAM**, iam adulta, ut supra locutus est. **DOMESTICIS**, in quibus continentur humanitas, doctrina, religio, fruges, iura, & leges: quæ quidem omnia putantur Athenis orta, & in omnes terras distributa, ut in oratione pro Flacco leges. Quæ vero dicuntur ab Isocrate sparsim, & à Iustino libro secundo, mitto. **IN BELLICIS REBVS EFFECERAT**, nam filiis Herculis, Lacedæmoniis, Argiuis, & Thebanis auxilium tulerat, & bellum cum Scythis, Amazonibus, Thracibus, Dario, & Xerxe gesserat, & alia fecerat, quæ pluribus verbis Isocrates, & historici persequuntur. **STVDIVM, dicendi, & eloquentiæ.** **GRÆCIAE**, reliquæ Græciæ. nam & Athenæ certe sunt in Græcia, ut omnes sciunt. & Græciam dicit non quo modo Plinius qui separat à Peloponneso, sed quo modo Strabo, & alij, qui vocant eam Græciam totam, quam & Pausanias describit, quum *τὴν Ἑλλάδασ περιήγησιν* facit, ut ipse vocat, quamuis paruum quendam locum Europæ teneat, semperq. tenuerit, ut ait Cicero in Oratione per Flacco. Nec insulas vicinas hic videtur complecti, quum paulo post è Piræeo euectam eloquentiam dicat: quanquam supra nonnullos, qui non erant ex vera Græcia, numerauit. **PROPRIVM ATHENARVM**, vbi nata, & alta sit eloquentia. **QVIS ENIM, αἰτιολογία**, quod studium hoc non fuerit commune Græciæ reliquæ: quod tamen falsum videtur, quando Prodicus Cius fuit, Hippias Eleus, & Dinarchus Corinthius: sed Prodicus & ex insula fuit, & ipse, ac Hippias sophistæ potius, quàm oratores fuerunt: Dinarchus vero in agro Atheniensi natus etiam creditur: Athenis certe diutius vixit, ut supra diximus: & tam pauci sunt, ut maxime sint oratores, numerum vix ut facere videantur, si cum reliquis conferantur. **ARGIVVM**, ab Argo Peloponnesi, quod Homerus vocat *ἀχαικὸν ἄστυ, ἰππὸσάτων*, ut Strabo, & Interpres Homeri etiam testantur. est enim etiam Argos Pelasgicum in Thessalia, ut Plinius libro quarto capite septimo do-

cet, Argos Amphiloichicum, idem libro quarto capite primo, argos Hippium in Italia, Arpi postea dicti, idem libro tertio capite vndecimo. Argiui porro breuius loquebantur, quam vt oratores esse aut dici etiam possent: id ostendit prouerbium Argiua oratio. CORINTHIUM, à Corintho vrbe prope Isthmum posita, à qua κορινθιάζειν veteres deduxerunt: quod qui faciunt, haud sanè quidem video, qui magni oratores esse possint. THEBANVM, à Thebis Bœotia, vbi cœlum erat crassum. Itaque Thebani pingues putabantur, vt Cicero in libro de Fato scribit: & tot prouerbia ostēdunt, Bœotica auris, Bœotica sus, Bœotici mores, Bœoticum ingenium. Qui vero tales sunt in oratorum numerum non ita facile possunt peruenire: Meneclides tamen Thebanus à Plutarcho in Pelopida Rhetor appellatur, sed non fuit magni nominis, vt apparet, quando nusquam ab aliis, quod ego sciam, nominatur. TEMPORIBVS ILLIS: quibus oratores supra dicti fuerunt, nam postea fuisse non negat. NISI QUID, πρόσλησις, ne quis dicat, quod scribit Aemilius Probus, Epaminondam Thebanum eloquentem fuisse. EPAMINONDA, qui & Thebanus, & illis temporibus fuit: siquidem fuit æqualis, vt apud Probum legimus, Callistrati, quem Demosthenes quum semel audiuisset, eius gloria cōmotus ad dicendi facultatem se dicitur contulisse. Epaminondæ vitam, & res gestas quum alii multi, tum Plutarchus, Probus, & Iustinus persequūtur: cuius nomē in veteribus, & nouis libris variè modo per o, modo per v scriptū videmus: cuius rei causam fuisse credimus, quod quum græce scribatur ἐπαμινώνας, multi putarunt ω in v conuerti oportere quod Diores, vt erant Thebani, ω pro ou vterentur: sed quum hoc nomen tam apud Atticos, quam apud alios scriptores Græcos ita scriptum inueniatur, non video, cur apud nos potius per v, quam per o scribendum videatur. DOCTO, & docto, à Lyfia Tarentino Pythagoreo, vt à Cicerone, & Probo vocatur, quamuis à Diogene in Pythagora Lysis appelletur. LACEDAEMONIVS, quum supra dixisset hoc dicendi studium non fuisse Græciæ commune, opus erat vt id probaret, & quidem omnibus Græciæ ciuitatibus enumeratis, sed putauit satis esse, illas, quæ primariè putabantur, enumerare: atque, vt oratio cresceret, Lacedæmonem, cuius spectata, ac nobilitata virtus, non solum natura corroborata, verum etiam disciplina, vt ait Cicero in oratione pro Flacco, putabatur, postremo loco ponere, præsertim quum in aliis ciuitatibus aliquem fortasse reperiri potuisse oratorem; Lacedæmone vero nullum prorsus fuisse Cicero contendit. VS QVE AD HOC TEMPVS, quo loquimur inter nos; tantum abest, vt aliquis illis temporibus fuerit. AVDIVI, tantum abest, vt legerim, aut viderim. FVISSE NEMINEM, oratorem, quando Lacedæmonii, vt scribit Isocrates in Panath. τοῦτον ἀπολελειμένοι τῆ κοινῆ παιδείᾳ καὶ φιλοσοφίᾳ εἰσὶν, ὥστε εἰδὲ γράμματα μανθάνουσιν. Idem propemodum Xenophon in libro de Rep. Lacedæmoniorum, & Plutarchus in Laconicis institutis scribunt. Quod si Lacedæmonii ne literas quidem discebant, certe oratores esse non poterant, quum literis fons perfectæ eloquentiæ, quod dicitur infra, contineatur. nec λακωνισμός oratori conuenit, vt mittam, quod Cornelius Tacitus in dialogo de Oratoribus scribit, eloquentiam in bene constitutis ciuitatibus, vt erat Lacedæmon, oriri non solere. MENELAVM, Plisthenis filium. Agamemnon enim, & Menelaus filii fuerunt Plisthenis, vt Interpres Homeri libro secundo Iliados, Porphyrius, & Seruius scribunt: sed quum Plisthenes iuuenis admodum decessisset, pueri ab Atreo sunt educati, & ob id postea filii eius crediti: vnde semper à poëtis Atridæ vocantur. atque hic est πρόσλησις, ne quis arguat, falsum esse quod dixit, Lacedæmonium oratorem neminem vnquam fuisse, quum Menelaus fuerit. Cicero igitur probat

probat illum vere oratorem non posse appellari, quod illa bræuitas, qua Menelaus utebatur, in vniuersa eloquentia laudem non habeat. DVLCĒM, λίγν, vel, vt Homerus loquitur, λιγίωσ ἀγορεύοντα, quamuis aliqui λιγίωσ acute vertant, Cicero tamen hoc loco dulcem dixit, TRADIT, libro tertio Iliados. HOMERVS, qui, vt ait ipsius Interpres, in Menelao ἀνετον ῥόπον: in Viysse vero τὸν σὺντονον esse voluit. PAVCA DICENTĒM, πῶρα ἀγορεύοντα, & more Laconum, qui βραχυλογοὶ dicuntur: vnde in prouerbo est λακωνισμός. BREVI TAS, breuitas talis, quali Menelaus, & reliqui Lacones vsi sunt. & est quasi αἰτιολογία, quare Menelaum oratorem fuisse non censeat, quod ea breuitate vteretur, quæ in vniuersa eloquentia laudem non habet. LAVS EST, locutio, qualis illa superior, honos eloquentia. INTERDV M, non igitur semper, quando, dum breuis esse laboro, obscurus fio, vt ait Horatius. IN ALIQUA PARTE DICENDI, in aliqua parte ex illis sex partibus, ex quibus dicunt Rhetores orationem constare, vt in exordio, quod vitiosum dicitur libro primo ad Herennium, si nimium sit longum: vt in narratione, quam Rhetores scribunt oportere breuem esse, quamuis Aristoteles ridiculos vocet eos, qui id ipsum præcipiunt: vt in diuisione, siue partitione, præsertim ea, quæ rerum distributam continet expositionem, quæ breuitatem, vt ait Cicero libro primo de Inuentione, debet habere: vt in conclusione, præsertim quo loco misericordia commouetur. commiserationem enim breuem esse oportet. nihil enim lachryma citius arefcit. Vel in aliqua parte dicendi in aliquo genere dicendi, interpreteris licet, & attenuatum intelligas, in quo sunt oratores subtili & pressa oratione limati, vt ait Cicero in Oratore. Nec moueat, quod partem, non genus hoc loco dicat Cicero, quoniam sic loqui consuevit, vt libro primo de Inuentione quum partitionem in duas partes diuisisset, postea genus vtrunque dixit: idque facit, vt planè ostendat. quamuis pars generi siue toti subiiciatur, in docendo tamen, & scribendo sæpe alterum pro altero poni solere. Quæ igitur in Oratore, & alibi genera dixit, hic partes videtur vocare, præsertim quum postea vniuersam eloquentiam tanquam genus addat. LA VDEM NON HABET, atqui libro tertio de Legibus ait, breuitatem non modo senatoris, sed etiam oratoris magnam esse laudem, sed in sententia. οὐδὲ γὰρ, inquit Aristoteles libro tertio Rhetorices, οὐ γὰρ οὐκ ἔστι τὸ εὖ ἢ τὸ ἄγχι ἢ τὸ σωτόμενος, ἀλλὰ τὸ μέγιστον.

At vero extra Græciam magna dicendi studia fuerunt, maximèque huic laudi habiti honores illustre oratorum nomen reddiderunt. nam vt semel è Peiræo eloquentia euecta est, omnes peragravit insulas, atque ita peregrinata tota Asia est, vt se externis oblineret moribus, omnemque illam salubritatem Atticæ dictionis quasi sanitatem perderet, ac loqui penè dedisceret. hinc Asiatici oratores non contemnendi quidem nec celeritate, nec copia, sed parum pressi, & nimis redundantes. Rhodii saniores, & Atticorum similiores. sed de Græcis hæc enus: etenim hæc ipsa forsitan fuerint non necessaria.

AT VERO, quum sciret Cicero apud Græcos tria quasi genera oratorum fuisse Atticos, Asiaticos, & Rhodios: ac multa de Atticis dixisset, de reliquis etiam aliquid sibi dicendum putauit. Itaque post epilogum de Atticis factum, quam breuissimè fieri potest, quædam de Asiaticis, & Rhodiis oratoribus refert, & postea tandem ad Romanos, vt à principio cogitarat, transit.

GRAECIAM, totam quidem illam, quam supra diximus, sed potissimum tamen Atticam significat. MAGNA DICENDI STUDIA, ita magna, ut quod scribit Quintilianus libro duodecimo capite decimo, paulatim sermone Græco in proximas Asiæ ciuitates influente, nondum satis periti loquendi, facundiam concupierint. FERVUNT, in aliis quidem etiam locis sed in Asia tamen potissimum, & Rhodi. HVIC LAUDI, eloquentiæ, hoc est, hominibus eloquentibus, ut sit denominatio. HABITI, ut ab Alexandro Magno, qui Anaximenem Lampfacenum oratorem secum etiam in bellis habuit, & magni semper fecit: ut à Pyrrho Epirotarum Rege, qui Cyncam oratorem secum & ipse duxit, & multo plures vrbes eius oratione, quam suis armis captas dixit: ut à Romanis, qui M. Valerium Dictatorem, quod discordias dicendo sedasset, maximis honoribus, & Maximi cognomine ornarunt ut infra dicitur: ut ab aliis, quos longum esset referre. ILLUSTRE, ita, ut M. Antonius apud Ciceronem proponat, nihil esse oratore perfecto præclarior: ut mirum nemini videri debeat, quod scribit Cicero, Romæ nulla unquam vehementius, quam eloquentiæ studia viguisse. REDDIDERUNT, quum antea fuisset obscurum, & sero in lucem prodisset. & de eloquentia loquens, suo dichoreo uti voluit, ut præclare terminaret. NAM, αἰολογία, quod extra Græciam magna dicendi studia fuerunt, non quæd habiti honores illustre oratorum nomen reddiderunt. nam quum peregrinata, & oblita moribus externis dicitur eloquentia, non laudatur. EPIRAEEO, è portu Athenien. *πειραιῶν* enim, ut scribit Pausanias in Atticis, *ἄλλοις ἢ ἐκ παλαιῶν*, & portus, ut ait Plinius: de quo dubitauit Cicero libro septimo ad Atticum, hodie portus Leonis appellatur. alii legunt, in Piræeo, nec vident, non dici Latine, eloquentia in Piræeo euecta est. EUECTA, aliter deuecta. & videtur translatio à mercatoribus sumpta, qui cum mercibus in regiones externas deuectantur. OMNES, ἅπαντες. neque enim verisimile videtur, omnes illam insulas peragrassè: quum, ut alias mittam, ne Britannia quidem tempore Ciceronis homines literis, & musicis eruditos haberet, nedum eloquentes. vel omnes insulas significat Græciæ vicinas, & in Aegeo mari præsertim positas, ex quarum nonnullis oratores agnoscuntur, ut ex Lesbo Potamon apud Suidam. PEREGRINATA, hoc videtur dictum tanquam de foemina, quæ male solet audire, quum apud comicos peregrina dicitur, quod Donatus etiam scribit. ASIA, minore, qua de supra dictum est. SE EXTERNIS OBLINERET MORIBVS, ut oblini solent homines, quum peregrinantur: unde Lacedæmoniis peregrinari non licebat, ne moribus externis oblinerentur. sic facetias oblitus Latio dixit in Epistolis Fam. Atque hoc quidem quidam, quorum Santra fuit, putant, ut ait Quintilianus, accidisse, quod paulatim sermone Græco in proximas Asiæ ciuitates influente, nondum satis periti loquendi, facundiam concupierint: ideòque ea, quæ proprie signari poterant, circuitu cœperint enunciare, ac deinde in eo perseuerarint. Quintiliano autem ea videtur causa, quod Asiatica gens tumidior alioqui, & inætantior yniore etiam dicendi gloria inflata fuerit. SALUBRITATEM, translatio à locis, vel potius ab animalibus, quorum ex habitu, & colore tum salubritatis tum pestilentiae signa percipiuntur, ut loquitur Cicero libro primo de Diuinatione. & supra dicitur succus, & sanguis incorruptus illo tempore in oratione fuisse, quod naturalis in esset, non fucatus nitor. Salubritas vero multo minus significat, quam salus, quæ eadem est & sanitas, ut ostendit in oratione pro Muræna: à iuriconsultis salubritas quædam, ab oratoribus salus ipsa petitur, hinc quum post salubritatem ponitur sanitas, crescit oratio: quanquam durior translatio videbatur: & iccirco particula hac quasi eam molliuit. QVASI, vel

vel mollitur translatio, ut diximus, vel est quædam ἐπιβύνησις, qua salubritatē interpretatur. aliter & quasi, ut duo dicat, salubritatē, & sanitatem. SANITATEM, sic in libello de Opt. orat. gen. incorruptam sanitatē, & bonam valetudinem: & infra item sanitatē, & contra insaniam orationis dixit. LOQVI, videtur ὀφειλάων esse, eloquentia loqui dedisceret, ut supra, eloquentia obmutuit. PENE, aliter plene, male, quum plenius etiam loqueretur, utens circuitu, ut ait Quintil. aliter plane, quod mihi satis placet. nam, qui circuitu vtuntur, satis plane loqui non possunt, ut Asiatici, qui redundantes paulo post dicuntur. ASIATICI ORATORES, ut Hierocles, & Meneclis Alabandenses fratres, quos M. Antonius audiuit, ut lib. secundo de Orat. dicit ipse: quosque Cicero in Oratore Asiaticorum oratorum principes vocat: & infra orationes eorum, ut in Asiatico genere laudabiles appellat. alios itē in hoc dialogo, de se loquens numerat. NON CONTEMNENDI, sic in Oratore: Hierocles, & Meneclis minime, mea sententia, contemnendi. Vnde quasi apparet hic eosdē significari. CELERITATE, dicendi celeritate, quam tamen in Oratore hac ipsa de re loquens, facultatē videtur appellare. & sanè qui celeriter loqui potest, is dicendi facultatem videtur adeptus. hinc lib. primo de Orat. quum de rebus ad oratorē pertinentibus esset locutus, inquit: quibus in rebus omnis oratorū versatur facultas: & quod consuetudo, exercitatioque & intelligendi prudentiam acuit, & eloquendi celeritatem incitat. Vel facultatē ad alterum genus Asiaticorum, celeritatē ad alterum referas, quod ipse infra verbis voluere, & incitatum vocat. CŒPIA, dixit idem in Orat. PRESI, in quibus nihil redundet, ut supra diximus. NIMIIS, aliter nimitiū, fortasse rectius. nam sapius, parum & nimitiū, quam parum & nimis inter se opponuntur: ut lib. primo de Off. mediocritas est inter nimitiū, & parum: & quamuis nō negemus recte dici, aliquid nimis redundans, ut dicimus, aliquid nimis infinitum, nimis magnum: Cic. tamē lib. secundo de Orat. dixit, verba nimitiū redundantia. REDVNDANTES, redundantes, & abundantes etiam vocat Quint. quod inania quædam verba quasi complementa numerorum inculcarent, ut ait Cicero in Oratore. est autem translatio à fluminibus. RHODII, Rhodii oratores, ut Apollonius Malacus, & Molo, quem Cicero, ut infra dicitur, audiuit. Quamuis enim Alabandenses illi fuerint, quia tamen Rhodi vixerunt, Molo Rhodius infra, & hic Apollonius, & idem Molo Rhodii dicuntur: ut Dionysius Thrax & Apollonius, qui scripsit Argonautas, Alexandrini quidē fuerunt, sed Rhodii tamen, ut Strabo testatur, sunt appellati. SANIORES, Asiaticis, qui sani quum dici nō possint, quod salubritatem, & sanitatē in illis eloquentia perdidit, Grammatici interpretarētur, saniores, minus insani: quum huiusce modi comparationes probare non soleant. ob id vero saniores à Cicerone dicuntur: quod, ut in Oratore scriptum est, quum Caria, & Phrygia, & Mysia, quod minime politæ, minimèque elegantes essent, asciuisent aptum suis auribus opimum quoddam, & tanquam adipale dictionis genus, id Rhodii eorum vicini, non ita lato interiecto mari, nunquam probauerunt. Hinc Quintilianus libro duodecimo capite decimo ita scribit: Adiecerunt genus Rhodium, quod velut medium inter Atticum, & Asiaticum esse, atque ex utroque mistum volunt. neque enim Attice pressi sunt Rhodii, neque Asiæ abundantes. ATTICORVM SIMILIORES, Aeschines enim, qui, ut ait Quintilianus, hunc exilio locum delegerat, intulit eò studia Athenarum, quæ velut fata quædam cælo, terræque degenerant, saporem illum Atticum peregrino miscuerunt. SED, transitio, ut vocatur libro quarto ad Herennium. GRAECIS, his oratoribus, qui Græca lingua vterentur, quamuis extra Græciam essent multi, ut Asiatici, & Rhodii: qui in Græ-

cia non erant, & tamen Græci dicebantur: quòd Græcia quidem cuncta paruum quendam locum Europæ tenet, sempérque tenuit: vnde Græciæ oratorum partus supra dixit: sed eadem Asiæ maritimam oram bello superatam cinxit vrhibus, vt Cic. in oratione pro Flacco, Srabo lib. octauo, & Plin. lib. sexto cap. secundo scribunt. Hinc Græcos in Asia esse sæpe legis. Cic. igitur quum supra Græciæ oratorum partus, Asiaticos, & Rhodios nominauit, de Atticis oratorib. Asiaticis, & Rhodiis quasi per species est locutus: nunc vero quasi per genus omnes cõplectitur, quum inquit, de Græcis hæctenus. **ET ENIM, αἰτιολογία**, quare plura de Græcis non dicat. **HÆC IPSA**, quæ diximus: **FORSITAN**, vtitur hac dubitatione, vt illis etiam satisfaciat, quibus hæc ipsa minus necessaria videri poterant: quum de Romanis dicturo nõ videatur necessarium tam multa de Græcis repetere. Si quis tamé paulo acuratius réintueatur, videat profecto, de Romanis oratorib. dicturo necessarium esse de Græcis etiã, à quib. eorum facultas est profecta, dicere. **FVERINT**, aliter fuerunt.

Tum Brutus, Ista vero, inquit, quàm necessaria fuerint; non facile dixerim: iucunda certe mihi fuerunt, neque solum non longa, sed etiam breuiora quàm vellem. Optime, inquam: sed veniamus ad nostros; de quibus difficile est plus intelligere, quàm quantum ex monumentis suspicari licet. Quis enim putet aut celeritatem ingenii L. Bruto illi nobilitatis vestræ principi defuisse: qui de matre suauanda ex oraculo Apollinis tam acute argutèq. coniecit; qui summam prudentiam simulatione stultitiæ texerit; qui potentissimum regem clarissimi regis filium expulerit; ciuitatèq. perpetuo dominatu liberatam, magistratibus annuis, legibus, iudicisq. deuinxerit; qui collegæ suo imperium abrogauerit, vt è ciuitate regalis nominis memoriam tolleret: quod certe effici non potuisset, nisi esset oratione persuasum. Videmus item paucis annis post reges exactos, cum plebes prope ripam Anienis ad tertium milliarium confedisset, eumque montem, qui Sacer appellatus est, occupauisset, M. Valerium Dictatorem dicendo sedauisse discordias eiq. ob eam rem honores amplissimos habitos, & eum primum ob eam ipsam causam Maximum esse appellatum. Ne L. Valerium quidem Potitum arbitror non aliquid potuisse dicendo, qui post decemuiralem inuidiam plebem in patres incitatam legibus & concionibus suis mitigauerit.

NON FACILE DIXERIM, ego qui nondum, quorsum referantur, prorsus intelligo. Neque enim Brutus adhuc intelligere poterat, quò tenderet Ciceronis dispositio. **BREVIORA**, nam, quæ libenter audimus, ea quàm longissima cupimus esse. **OPTIME**, dicis Brute. **NOSTROS**, Romanos. **DIFFICILE**, non facile inquit lib. secundo de Orat. in nostris oratoribus possumus iudicare, quia scripta, ex quibus iudiciũ fieri posset non multa sanè reliquerunt, **SUSPICARI**, putare, non etiam scire. **QUIS ENIM, αἰτιολογία**, quare suspicari liceat, non autè scire. **PVRET**, suspicetur. **AVT**, hanc particulam fortasse semel posuit, ne meditatus dicere videretur, si poneret omnia. **CELERITATEM INGENII**, sic in Aquilio Gallo celeritatè ponit infra. nam, vt scribit

scribit lib. primo de Oratore, & animi, atque ingenii celeres quidam motus esse debent: qui ad excogitandum acuti, & ad explicandum, ornandumq. sint vberes: & ad memoriã firmi, atque diuturni. Sed illud hic occurrit: quod hic tribuit ingenio, & orationi, id lib. primo de Orat. menti dat, & cõsilio ita, vt illa dicat verba: exactiõne mente, non lingua perfectã L. Bruti esse cernimus: sed deinceps omnia nonne plena cõsiliõrum, inania verborum videmus? sed ibi Cic. inducit Scauolã contra L. Crassum disputantem: & disputates vincendi causa multa solent metiri, & multa secus interpretari, vt tum Scauola videri potest fecisse, qui eloquentiæ detrahebat, vt arti suæ plus tribueret. Hic vero Cic. vel putat in eo, in quo fuit prudentia, eloquentiã etiam fuisse: vel, vt res est, loquitur, vt historicus, dignus etiã venia, siquid corã M. Bruto de L. Bruto loquens addat: quanquam nihil addere videtur: quando Dionysius, & Liuius L. Brutum longas etiã orationes habuisse scribunt: quod nunquam fecissent, nisi illum eloquentè fuisse & ipsi putassent, vel apud veteres historicos legissent. L. Lucio. Lucius vero dicebatur is, qui luci natus esset, vt Varro, & Sex. Pompeius docent. **BRUTO**, L. Iunio Bruto, qui Marci filius fuit. Marcus vero Iunius quum, vt autor est Dionysius, duceret originem ab vno eorum, qui cum Aenea coloniã deduxerant in Italiam, & diues esset, dignus est iudicatus, cui Tarquinius Priscus Tarquiniã filiam vxorè daret: ex qua duos filios sustulit M. Iunium, vt nos putamus, & hunc L. Iuniũ qui postea Brutus est appellatus: quòd quum patrè primum, deinde Marcum fratrem, quòd diuites, & prudentes essent, à Tarquinio Superbo & quidè auunculo suo interfectos intellexisset, ne & ipse interficeretur, se stultum esse simulauit. **ILLI, ἰμφοσι**. **NOBILITATIS VESTRÆ PRINCIPII**, quamuis enim pater, & frater maior natu, ac alii etiã fortasse plures fuissent in ea familia nobiles, hic tamen tantum splendoris attulit, vt iure nobilitatis illius gentis princeps debeat appellari. Quin vero M. Brutus, quicum Cicero loquitur, ab eo genus ducat, nemo dubitat, quum sit ex ea gente, & præter Suetoniũ, Plutarchum reliquosque scriptores penè omnes, id Cicero sæpe, præsertim vero Philippica prima hisce verbis testetur: L. Brutus & ipse regio dominatu Remp. liberavit, & ad similem virtutem, & simile factum stirpem in propè quingentesimum annum propagauit. **QVI**, repetitio ἕτερον πρότερον facta. nam prius textit prudentiam, quàm coniecit, vt fortasse ordo sit mutandus: nisi fecit arte, vt oratio cresceret, quod maius fuerit tegere prudentiam eo modo, quàm coniecere: vel ita fecit, quia post reditum ex oraculo etiam diu stultitiã simulauit. **DE MATRE SVAVIANDA**, quum vox, inquit Liuius, ex infimo specu sic reddita fuisset: Imperium summum Romæ habebit, qui vestrum primus ò iuuenes osculum matri tulerit: quumque Tarquini de osculo matri suæ ferendo cogitarent, L. Brutus aliò ratus spectare Pythicam vocè, velut si prolapsus cecidisset, terram osculo contigit, scilicet quòd ea communis mater omnium mortalium esset. Ita Liuius. & sanè terra mater omnium dicitur à Cicerone in oratione pro Cluentio: Plinio, Dante, & à poetis sæpe: nec id ipsum negat Dionysius, sed affirmat Brutum Italiam, quum primum eò venisset, osculo contigisse: quòd hanc putaret esse omnium hominum matrem. hinc fortasse Plinius Italiam reatricem, parentemque mundi alteram vocat, & alibi, omnium terrarum alumnã, & parentem: Cicero vero libro nono ad Atticum hanc patriam antiquissimã, & sanctissimã parentem dixit: vnde summus Poëta vel ob id ita videtur cecinisse: antiquam exquirite matrem: vbi matrem, id est Italiam terram, non terram simpliciter, vt Seruius ait, interpreteris, necesse est. **EX ORACULO**, ad quod Titus, & Aruns Regis filii cuiusdam anguis in regia visi causa,

vt scribit Liuius, vel morbi cuiusdam, vt ait Dionysius, missi, L. Brutum secum duxerāt, vt haberent, quem ridere possent: vt tum potissimum riserūt, quum Apollini baculum obtulit: quod existimarent, baculum prorsus esse: at ille baculum aureū inclusum sambuceo, vt est apud autorē libelli de Viris illustribus, vel corneo, vt scribit Liuius, cauato ad id baculo donū Apollini tulerat, per ambages tegens effigiem ingenii sui. **A POLLINIS**, Apollinis Delphici. Delphos enim ad maxime inclytum in terris oraculū mittere Tarquinius statuit, vt scribit Liuius. **QVI SVMMAM PRVDENTIAM SIMVLATIONE STVLTITIÆ TEXIT**, iuuenis, inquit Liuius, longe alius ingenio quā cuius simulationem induerat. factus est enim ex industria ad similitudinem stultitiæ. &, quoniam stultitiam simulare loco, prudentia summa est, eandem Vlysses, Solon, & Meson Astrologus, sed diuersis temporibus simularunt. **TEXERIT**, vsque ad Lucretiæ mortem. Tunc enim pulcherrimum iusurandum, quod est apud Liuium, iurauit. **POTENTISSIMVM**, post Latinos, Sabinosque domitos, Sueffam Pometiam Hetruscis ereptam, Gabios captos, & multa opera Romæ publice facta. **REGEM**, L. Tarquinium Superbum. **CLARISSIMI**, quod peregrinus quum esset, sua industria Rex factus. centum patres in curiam legit, equitum centurias numero duplicauit, Latinos bello domuit, Circum maximū ædificauit, ludos magnos instituit, de Sabinis & priscis Latinis triumphauit, & murū lapideum vrbi circumdedit, vt scribit autor libelli de Viris illustribus. **REGIS**, L. Tarquini Prisci Lucumonis. **FILIVM**, filium fuisse plurimis autoribus credit Liuius: nepotem scribit Dionysius, L. Pisoni assentiens: neque filium, neque nepotem putat Laurentius Vallenfis, idque longa satis epistola demonstrat. nos, ne tam longam disputationem ingrediamur, Ciceronem, qui filium vel hoc ipso loco fuisse scribit, sequimur. **EXPVLERIT**, incensam multitudinem, vt inquit Liuius, perpulerit, vt imperium Regi abrogaret, exulesque esse iuberet L. Tarquinium cum coniuge, ac liberis. **PERPETVO**, non intermisso, & interrupto, sed continenti, & continuato, quali Reges vti solent: qui dum viuunt, regnant, nisi expellantur. hinc supra regium dominatum vocauit. at dominatus, qui fuit à Bruto constitutus, non erat perpetuus, sed intermissus, & annuus: & iccirco dixit ciuitatem liberatam perpetuo dominatu, sed non omni dominatu. nam Consules cætera regiam propemodum potestatem obtinebant. Vnde Cicero in Legibus inquit: Regie imperio duo sunt. Libertatis enim, vt ait Liuius, originem inde magis, quia annum imperium consulare factum est, quā quod diminutum quicquam sit ex regia potestate, numeres. **MAGISTRATIBVS**, omnibus quidem etiam futuris, sed tum potissimum consulatu. **ANNVIS**, ἀννῶτον. hac de re sic loquitur Brutus apud Dionysium: Ego, quod omnium vtilissimum fore puto, ne multum peccent, qui hunc magistratum suscipient, censeo, non oportere per omnem vitam eos in magistratu esse: Grauis enim est res omnibus infinitum imperium, neque vllam rationem exhibens gestorū: ex quo tyrannis gignitur: sed in tempus annuum, vt sit apud Athenienses, magistratus potestatem contrahere. Imperare enim aliquem quandoque, & eundem parere, ac prius, quā vitentur sensus, potestate abstinere, arrogantia ingenia comprimit, nec sinit inebriari mores licentia. **LEGIBVS**, vt de Rege sacrificulo, de fascibus, vt eos Consules alternis mensibus haberent: de reuocandis legibus de contractibus, quas prius à Tullio latas Tarquinius sustulerat: vt de victimis immolandis, & concione populo restituenda, & potestate suffragii, quam prius habuerat. hæc Dionysius libro quinto. **IUDICIISQVE**, quamuis enim his temporibus, vt ait Liuius, nondum

Consulem

Consulem iudicem, sed Prætorem appellari mos fuerit, nos tamen ob id Prætorem appellatū fuisse credimus, quod iudicaret, quod postea proprium fuit Prætoris, præsertim quū Cicero in Legibus ita dicat: Regio imperio duo sunt, iique præeundo, iudicando, consulendo, Prætores, Iudices, Consules appellantur: & Quintil. ad hunc modum: sitne consul à consulendo, an à iudicando. nam & hoc cōsulere veteres vocarunt. Vnde adhuc remanet illud: rogat, boni consulas, id est bonum iudices. **COLLEGAE SVO**, L. Tarquinio Collatino, qui Lucretiæ maritus fuerat, vt omnes historici scribunt. **IMPERIVM**, consulare. **ABROGARIT**, & eodem anno perierit, quod de omnibus, qui suis collegis magistratum abrogarint, obseruatum Dion, & Iulius Obsequens testantur. **REGALIS NOMINIS**, nam L. & ipse Tarquinius dicebatur: & Tarquiniū, qui Reges fuerant, erat propinquus, vt in historiis legimus. **PERSVASVM**, ipsi L. Tarquinio Collatino, vt propemodum factum Liuius ostendit: vel potius populo, vt Dionysius refert. Quod si Brutus oratione persuasit, fuit orator, cuius finis est persuadere dictione, vt lib. primo de Inuentione scribitur. **VIDEMVS**, in historia. sic loquitur in Lælio: videmus Papum Aemilium C. Luscino familiarem fuisse. **PAVCIS ANNIS**, sexdecim, vt nos collegimus, & Cicero in oratione pro Cornelio, Asconius, & Eutropius docent, quamuis Pomponius lib. primo Digestorum septemdecim scribat. **REGES**, L. Tarquinium Superbum, vxorem, & filios: vel Reges, hoc est, nomen regium, & potestatem regiam. **EXACTOS**, à L. Iunio Bruto. expulsos. &, quum de hac re loquitur Cicero, ferè semper hoc verbo vtitur: vt lib. primo de Orat. quid exactis Regibus? tametsi ipsam exactiōem mente, non lingua perfectam L. Bruti esse cernimus: & lib. secundo de Oratore, Reges ex hac ciuitate exigi: & in oratione pro Cornelio, post Reges exactos: vbi Asconius etiam non semel exactos Reges dixit. Vnde credimus veteres eo verbo in ea re sic frequenter vsos fuisse, vt notam, quam ponit Probus, fecerint: **EX. R.** id est, exactis Regibus. **PLEBES**, aliter plebs, rectius, vt opinor. Quamuis enim utroque modo dicatur, frequentius tamen plebs à Cicerone vsurpatur, nisi de vetustissimis rebus loquatur: vt quum leges scribit, & in his illam: Plebs quos pro se contra vim auxilii ergo decem creasit, Tribuni eius sunt: vt plebs verbū vetus, plebs magis vsu tatum esse videatur. **PROPE RIPAM**, iuxta ripam, dixit Valerius Maximus lib. octauo cap. nono, quo modo Cicero non sape, & fortasse nunquam est locutus, quāuis Cornelius Nepos in Attici vita, & alii æquales ita sint locuti. & ripam vltiorem, interpretaris, necesse est: quando Liuius scribit plebem trans Anienem amnē secessisse. **ANIENSIS**, fluminis Anienis, vt est in Valerio, vel anienis amnis, vt est in Liuiō. Est vero fluuius, qui, vt scribit Plinius, in monte Trebanorum ortus, tres lacus in Tiberim defert, quem hodie Teueronem scriptores appellant. **AD TERTIVM MILLIARIVM**, tria ab vrbe millia passuum, inquit Liuius. **CONSEDISSET**, aliter conscendisset, quod, quum de monte loquatur, proprium videri potest: Valerius tamen Maximus videtur legisse, conscendisset. **MONTVM**, collem vocat Val. Maximus. **SACER APPELLATVS EST**, ex eo, quod illū plebs occupasset, vt Dionysius & Appianus scribunt, nec causam satis explicat: quam nos esse credimus quod in eo leges sacratæ sint latæ, & magistratus sacrosancti sint creati: vel quod plebs ipsa montē illum Ioui cōsecrauit, vt Sex. Pom. scribit, & Cic. in oratione pro Cor. testatur. & appellatus est postea, quā fuerat occupatus, ne sit πρῶτος quā Diomedes in Sall. notauit. **M. VALERIVM**, M. Valerium Volesii filium, & P. Valerii Publicolæ fratrem, vt Liuius & Dionysius sunt autores. **VALERIVM**, Valerii primū Valesii sunt dicti, vt Quint. lib. primo cap. sexto, &

h iii

Sex. Pompeius affirmant : & patricii fuerunt, vt in Epistola sextadecima libri quarti ad Atticum cognosces, & apud Liuium saepe leges. **DICTATOREM**, idem sensit Orosius hisce verbis : M. Valerio Dictatore delectum militum agente, variis populis stimulatus iniuriis, Sacrum montem infedit armatus. Ceterum Liuius, & Dionysius scribunt, M. Valerium prius Dictaturam deposuisse, quam secessio facta fuisset: quod si verum est, dictator sedare discordias non potuit. Quare dicere possumus, hoc loco loquendum esse, dictatorium, quod veteres ita notis scriberent: **DICT.** hoc est, Dictator, vel **Dictatorius**: quod librarii quum legissent, Dictatorem fortasse descriperunt: etsi Liuius & Dionysius non in hoc modo dissentiunt, sed in eo etiam, quod sequitur, de sedandis discordiis, quas non à Valerio, sed à Menenio Agrippa sedatas volunt: quamuis orationem M. Valerii Dionysius etiam ponat. Valerius Maximus cum Cicerone sentit, sed illi concedi potest, gloriam talem suæ genti tribuenti: Ciceronis vero tanta est autoritas, vt illi malim ego, quam Liuius, & Dionysio credere, præsertim quum fatale videatur fuisse, vt M. Valerius hanc seditionem sedarit, & non ita multo post L. Valerius plebem mitigarit, vt hic paulo post ait. **DICENDO**, videtur quasi iocari, quod Dictator à dicendo sit appellatus. Dictator enim, vt docet Varro, dictus, quod à Consule dicebatur, cuius dicto audientes omnes essent. **SEDAVISSE**, nexis remissis, & plebeiis magistratibus creatis, vt Dionysius, & Liuius referunt. **DISCORDIAS**, inter patres, & plebem propter nexus ob æs alienum prius, vt scribit Liuius, excitatas. **OB EAM REM**, quod dicendo discordias sedasset. **HONORES AMPLISSIMOS**, qui fuerint isti honores amplissimi, inuenire non potuimus. Illud quidem satis constat, illum nunquam postea neque Consulem, neque Dictatorem fuisse, qui solent honores amplissimi ferè semper appellari. possumus existimare, illum postea vel senatus principem fuisse, vel primum sententiam rogari solitum, vel aliquid honoris huiuscemodi adeptum: nisi, quod sequitur, sit ἐπεὶ ἦν πρῶτος. **PRIMUM**, nam Q. Fabius Rutilianus annis post minimum centum nonaginta Maximus, quod omnem forenses turbam, vt libro nono refert Liuius, excretam in quatuor tribus coniecisset, est appellatus, & quidem primus ex ea familia ita, vt postea Fabii omnes deinceps Maximi sint dicti, quod ex Consulibus apparet potissimum: vt mirer, cur Polybius libro tertio scribat, Q. Fabium, qui pugnavit cum Annibale, ob res egregie gestas, Maximum vocatum fuisse, & id cognominis in Fabiorum familia vsque ad suam ætatem durasse, quum multo ante Fabii Maximi dicerentur, idque res ipsa, & scriptores omnes testentur. sed de Fabiis alias: nunc ad Maximum cognomen reuertamur. Plutarchus igitur Romanos laudat, qui non eos solum, qui foris Remp. manu, sed qui domi etiam consilio iuuisent, huiuscemodi cognominibus decorabant, vt hunc M. Valerium, & Q. Fabium Rutilianum quamuis apud illum ῥύλων legamus. atq. ii quidem Maximi, Pompeius vero Magnus est appellatus. **NE L. VALERIVM QUIDEM POTITVM**, ne L. Valerium quidem Potitum P. Valerii, qui Consul iterum Ap. Herdonium Capitolium tenentem obsedit, & interfectus fuit, filium: & P. Valerii Publicolæ, qui Reges eiecit, nepotem, vt docet Dionysius libro vndecimo: vbi scribit ille quidem hunc cognomine Potitum dictum fuisse, sed causam nec ipse, nec alius, quem nos viderimus, refert. Fuit igitur, quum putauimus illum ex Potitiis fuisse, & ob id Potitum dictum, nunc vero nihil affirmamus. **DECEMIRALEM**, excitatam in Decemuiros, qui, vt loquitur Liuius legum ferendarum causa creati, nihil iuris in ciuitate reliquerant, & tyrannidem profus occuparant. Decemviralem inuidiam vocat etiam Liuius,

Liuius, vbi scribit, Siccium secessionis mentionem fecisse. **INVIDIAM**, odium quo Decemuiros flagrabant quum propter multas res, tum potissimum propter Siccii, & Virginie mortem: quorum alter iussu Decemuirorum interfectus est: altera vero à patre occisa, ne ad libidinem Appii in seruitutem traheretur. **PATRES**, in omnes quidem Patres, sed in Decemuiros tamen potissimum, qui penè omnes erant Patres. **INCITATAM**, ita, vt in Auentinum primo, deinde in montem Sacrum secesserit, quod Liuius, & Dionysius scribunt. **LEGIBVS**, prima, vt quod Tribuni plebis iussissent, populus teneret: secunda, ne quis vllum magistratum sine prouocatione crearet, qui creasset, eum ius, fasque esset occidi, neue ea cædes capitalis noxæ haberetur: tertia, vt Tribuni plebis sacrosancti viderentur ita, vt, qui Tribunis plebis nocuisset, eius caput Ioui sacrum esset, familia ad ædem Cereris, Liberi, Liberæque venum irent: quæ Liuius libro tertio refert. **CONCIONIBVS**, quarum nonnullæ apud Liuium, & Dionysium leguntur. sed Cicero hoc loco scripsit ὑσερον προτροπον. nam prius habitæ sunt conciones, quam leges latæ: quando Valerius ipse & Horatius primum priuati sunt concionati, deinde Consules facti leges tulerunt: quamuis Horatium Cicero non ponat, Horatiæ tamen leges sunt appellatæ, vt apud Liuium libro tertio videbis. Non negarim tamen fieri potuisse, vt consules etiam saepe conciones habuerint, sed quibus tamen plebem potius in patres irritarent, quam mitigaret, quando senatus illis triumphum negauit. **MITIGAVERIT**, ita, vt cuncti ipsi Valerio, & Horatio permiserint, vt facerent, vt vellent, quemadmodum loquitur Liuius. Sed quoniam diximus, quot anni à Bruto primo Consule ad M. Valerium Dictatorem numerentur, dicendum est etiam, à M. Valerio dictatore ad hunc L. Valerium Consulem annos minimum quadraginta quinque numerari.

Possumus Appium Claudium suspicari disertum, quia senatum iam iam inclinatum à Pyrrhi pace reuocauerit. Possumus C. Fabricium, quia sit ad Pyrrhum de captiuis recuperandis missus orator: T. Coruncanium, quod ex Pontificum commentariis longe plurimum ingenio valuisse videatur: Mar. Curium, quod is Tribunus pl. interrege Appio Cæco diserto homine comitia contra leges habente, cum de plebe Consulem non accipiebat, patres ante auctores fieri coegerit: quod fuerit permagnam nondum lege Menia lata.

POSSVMVS, præterit hic Cicero annos circiter centum & triginta sex, quot à L. Valerii Consulatu ad Appii Cæci Censuram colliguntur, vt nihil de consulatu, qui post fuit, dicam. Quod si ad bellum, quod populus Romanus cum Pyrrho Rege, vel Appio ipso autore, gessit, numerum, vt faciendum est, extendas, iam centum sexaginta quinque annos omnino inuenies. **APPIVM AP. VEL APP.** scribimus, vt in Consulibus, in libris veteribus, & apud Probum legimus. Est enim prænomen, quo Claudia gens est frequenter vsa, quod autor ipsius gentis Ap. prænomine sit dictus ab Acteo Sabiorum prænomine, vt quidam volunt: alii ab apii corona, quam L. Appius in ludis Nemeis meruisset: quod falsum esse tempus ostendit. Videtur tamen interdum esse nomen, vt Philippica tertia, P. Appius: & T. Appius apud Cæsarem libro tertio de Bello ciuili. Quod si quis clamet, libros omnes esse male scriptos, hic epigramma, quod adhuc Romæ legitur, apponam: **OMNI-**

BVS OFFICIIS IN CALLIGA FVNCTO CENTVRIONES LEG. TRAIAN. FORTIS OPTIMO ET DILIGENTISSIMO IN CVIVS DED. COL. DEDIT. L.D.D.D.M. APPIO CAPIONI. nemo certe potest negare hic nomen esse: & si nomen est interdum, cur libro primo Familiarium T. Appius non retineatur, præsertim quum P. Clodius in oratione pro Domino dicatur Ciliciam ad Prætozem nescio quem transtulisse, quem credimus ibi significari. Non dicam cognomen etiam in oratione pro Cornelio Balbo inueniri, quoniam ea de re semper dubitavi. APPIVM CLAVDIVM, Ap. Claudium Crassum, cui Cæco cognomen fuit, vt ait Frontinus. Censor enim cum C. Plautio, vt est apud Liuium, vel cum C. Fabio, vt in Frontino legimus, factus, quum se collega magistratu abdicasset, & ipse solus Censuram obtinens M. Valerio Maximo, & P. Decio Mure Cofs. aquam in Urbem duxisset, & viam à porta Capena vsque ad urbem Capuam, vt scribit Frontinus, munisset, vel, vt docet Autor libelli de viris illustribus, vsque Brundisium strauisset lapidibus, tandem autor fuit, vt Potitia gens, cuius ad aram maximam Herculis familiare sacerdotium fuerat, seruos publicos ministerii delegandi causa solennia eius sacri doceret. Vnde traditur dictu mirabile, quum duodecim familiae ea tempestate Potitiorum essent, puberes ad triginta, omnes intra annum cum stirpe extinctos, nec nomen tantum Potitiorum interiisse, sed Censorem etiam Appium memori Deum ira post aliquot annos luminibus captum. hæc Liuius libro nono scribit. hinc ingeniosus poeta sic cecinit: Appius est autor, Pyrrho qui pace negata, multum animo vidit, lumine captus erat: & Cicero in Catone scripsit: ad Appii Claudii senectutem accedebat etiam, vt cæcus esset, tamen is, quum senatus inclinaret ad pacem, & foedus faciendum cum Pyrrho, non dubitauit dicere illa, quæ versibus persecutus est Ennius: Quò vobis mentes, rectæ quæ stare solebant antehac, dementi sese flexere ruina? & in Tusculanis quaestionibus: Appium quidem veterem illum, qui cæcus annos multos fuit, & ex magistratibus, & ex rebus gestis intelligimus in illo suo casu, nec priuato, nec publico muneri defuisse. Quòd autem priuato muneri non defuerit, ostendunt illa verba in Catone: quatuor rebustos filios, & filias quinque, tantam domum, tantas clientelas Appius regebat & senex, & cæcus. Quòd vero non defuerit publico, ex magistratibus, & rebus gestis, vt hic ait Cicero, intelligimus. Vt enim scribitur in Catone, egit hanc orationem septimodecimo anno post alterum Consulatum: quum inter duos Consulatus anni decem interfuissent, Censorque ante Consulatum superiorem fuisset. ex quo intelligitur Pyrrhi bello grandem sanè fuisse. Quòd si nulli muneri publico defuit, vt docet Cicero, mirari possumus, cur Plutarchus, & Liuius scribant, eum propter oculorum inualetudinem iandiu à publicis consiliis abstinuisset: præsertim quum Valerius etiam Maximus testetur, eum illo casu grauatum Remp. fortissime rexisse: quanquam Valerius potuit errare, arbitratus Ciceronem ita prorsus sensisse, quum tamen in Philippica prima ita scribat: Annibal, credo, erat ad portas: aut de Pyrrhi pace agebatur: ad quam causam etiam Appium illum & cæcum, & senem delatum esse memoriæ proditum est. hæc verba ostendunt, verum esse, quod Plutarchus, Liuius, & alii referunt: Appium, quum multos annos propter oculorum inualetudinem à publicis consiliis abstinuisset, ac postea intellexisset de pace Pyrrhi facienda, iussisse se in curiam lectica deferri, ac ea, quæ sunt apud Plutarchum, dixisse. Cicero vero in Tusculanis quaestionibus, & in Senectute paulo aliter videtur dixisse, vt materiæ, quam scribebat, seruiret, & senectutem præsertim laudaret. quod ipsum tamen ita facit, vt eum nemo possit reprehendere. Vt ex rebus gestis, inquit, intelligi

intelligimus: id est, vt ego interpretor, ex ea re, quam gessit præsertim, quum pacem diremit: tanta fuit viri autoritas, & grauitas: cuius personam Cicero vt grauisimam in oratione pro M. Cælio induxit. CLAVDIVM, de gente Claudia copiose satis scribit Suetonius in vita Tiberii Cæsaris. DISERTVM, Appii eloquentiam vt eximiam commendat Liuius libro decimo, eumque consultum iuris, & eloquentiæ vocat. SENATVM IAM IAM INCLINATVM, quum sententia senatus inclinaret ad pacem, & foedus faciendum cum Pyrrho, vt loquitur in Catone. PYRRHI, Regis Epirotarum, qui, vt auxilium ferret Tarentinis, in Italiam venerat, ac primo prælio Romanos vicerat, & tamen Cyneam legatum ad pacem petendam Romam miserat, vt Liuius, Plutarchus, Florus, & alii sunt autores. PACE, quam Cyneas Pyrrhi legatus precibus, & muneribus petebat ita, vt auxilium Romanis ad subigendam Italiam offerret, & nihil Regi nisi populi Romani amicitiam, & Tarentinis securitatem postulare, vt scribit Plutarchus, & Liuius, qui illud addit, vt componendæ pacis causa Rex in urbem reciperetur. REVOCAVERIT, oratione, de qua dicitur infra. Pacem Pyrrhi diremi, inquit ipse apud Ciceronem in oratione pro M. Cælio. POSSVMVS, suspicari disertum, repetitio. C. hæc nota, comitiales, in veterum fastis significat, vt nos obseruauimus: vt vero Probus interpretatur, cum, & Caium: in uersa vero C. Caiam: quia vt ait Quintil. tam Caias esse vocitatas, quam Caios etiam ex nuptialibus sacris apparet. Illud addit idem Quintilianus aliter scribi, quam enunciari. nam Caium scribimus, & Gaium enunciamus: vnde γάιος à Græcis scribitur: & Caius à gaudio parentum dictus, vel γαίος γάος, vt quidam volunt. Hic igitur, vt infra, Caium, interpretare. FABRITIVM, Fabricium semper apud Plutarchum scriptum inuenies. Hic vero est C. Fabricius Luscinius, qui, vt in Quæstura retulimus, cum Q. Aemilio Papo bis consul, & Censor fuit: cui paupertas, quam negant alii se ferre posse, vt ait Cicero, tolerabilis fuit, & quidem ita, vt quum Samnites, quos vniuersos in clientelam habebat, ad eum decem æris, & quinque pondo argenti, totidemque seruos misissent, ipse in Samnium, vt scribit Valerius, remiserit, illud, quod refert Gellius, præfatus: sibi, dum membris, quæ cupiditate mouentur, obsistere, atque imperare posset, nunquam quicquam defuturum. Hinc missus ad Pyrrhum Regem, vt de redimendis captiuis ageret, frustra, vt patriam desereret, ab eo tentatus est. Eius enim amicitiam, & aurum, atque adeo quartam regni partem, vt scribit Eutropius, spreuit: vnde quum postridie Rex à tergo eius elephantum admouisset, inquit ille, nec heri aurum, nec hodie bestia me mouit. & quum ibi audisset à Cynea, quendam Athenis esse, qui se sapientem profiteretur, & diceret, omnia, quæ faceremus, ad voluptatem esse referenda, vt id Samnitibus, ipsique Pyrrho persuaderetur, optauit, atque id ipsum coram Rege, vt Plutarchus, & Valerius putant: quod mihi verisimile non videtur, præsertim quum Cicero dicat in Catone, M. Curium, & T. Coruncanium ex eo audientes, id optare solitos fuisse. Illud etiam Fabricii factum laudatur, de quo Cicero libro tertio de Officiis ita scribit. Perfuga à Pyrrho venit in castra Fabricii, eique est pollicitus, si præmiu sibi proposuisset, se vt clam venisset, sic clam in Pyrrhi castra rediturum, & eum veneno necaturum. hunc Fabricius reducendum curauit ad Pyrrhum idque eius factum à senatu laudatum est. Cum Cicerone Liuius, Eutropius, & Frontinus sentiunt, Quadrigarium, vt arbitror, secuti: sed alii scriptores penè omnes dissentiant. Nam Valerius Maximus, & A. Gellius Valerium Antiatem secuti, dicunt Timocharem Medicum Ambraciensem id Fabricio pollicitum, quòd ipsius filii vinum Regi miscerent: Fabricium id senatui

scripsisse, & senatum legatos ad Regem misisse, eisque mandasse, ut Regem monerent, ab insidiis cauendum esse: neque de Timochare quicquam proderent, ne ei, qui bene mereri voluerat, nocerent. Plutarchus vero scribit, Medicum ea de re literas ad Fabricium dedisse, & Fabricium eas literas ad Pyrrhum remisisse. sed Aelianus in varia historia refert, Medicum Cyneam id ad senatum scripsisse. Quid quod Florus hanc totam laudem M. Curio tribuit? sed nos Ciceronem sequimur: scripsit etiam Fabricium Romæ talem fuisse, qualis Athenis fuit Aristides: & refert item, eum P. Cornelio Rufino gratias agenti, quod se consulem homo inimicus fecisset, dixisse: nihil est quod mihi gratias agas, si malui compilari, quam venire: quamuis aliter dicat Gellius, quo loco scribit, eundem Rufinum postea bis Consulatu, & Dictatura functum, ab eodem Fabricio Censore senatu motum fuisse, quod decem pondo argenti facti haberet: sic enim putamus legendum ex Liuiio libro quartodecimo, & ex ipsius Gellii libro decimo septimo capite vigesimo primo, non autem, ut nunc legitur, quod decem pondo argenti factitaret. & sanè Fabricius bellicosos Imperatores plusquam pateram, & salinum ex argento habere vetabat, ut ait Plinius. Illud etiam de Fabricio dicitur: quod quum audisset Pyrrhum victoria potitum, dixit, non Epirotæ Romanos, sed Pyrrhus Albinum vicit: quasi significaret, Pyrrhum summi Imperatoris officio, sed non item Albinum functum fuisse. hoc scribit Plutarchus in Pyrrho & Albinum vocat, quem cæteri scriptores Leuinum appellant. CAPTIVIS, militibus Romanis in eo prælio captis, in quo Valerius Leuinus Consul parum prospere aduersus Pyrrhum pugnavit, Liuius libro decimotertio. RECVPERANDIS, redimendis, ut est in Liuiio libro decimotertio, ubi sunt illa verba: captiui sine precio remissi. hinc Pyrrhi de captiuis reddendis illa præclara sententia est libro primo de Officiis: Nec mi aurum posco, nec mi precium dederitis, & cætera, quæ scripsit Ennius, & Cicero repetiuit. Idem Eutropius, & reliqui penè omnes scribunt, præter Plutarchum, qui, quod libenter ab aliis dissentiat, affirmat captiuos vni Fabricio ea lege sine precio datos, ut, nisi pax fieret, postquam cum parentibus saturnalia celebrassent, remitterentur: idque factum esse scribit, quoniam pax, prohibente Appio Cæco, non sit consecuta: quæ, quod refert Iustinus, à Fabricio fuerat composita. MISSVS ORATOR, alii etiam sunt missi, sed Fabricius inter eos principem tenuit locum, ut Plutarchus docet, quod indicat eum disertum fuisse ut hoc loco Cicero suspicatur. De tempore nihil dico, quoniam Appio Cæco sene C. Fabricius, T. Coruncanius, M. Curius floruisse cognoscuntur. T. Titum. hæc enim nota Titum, vel Titium significat, ut docet Probus, vel Tullium, ut scribit Petrus Diaconus: quod falsum esse credimus, nisi antecedit M. ut M. T. C. Marcus Tullius Cicero. Quidam etiam Tiberium sæpe describunt: unde legas sæpe Tiberium Coruncanium pro Tito Coruncanio, sed male, bene vero Tiberium Gracchum, ut infra dicemus. Titos igitur à Tito Sabino dictos quidam volunt, alii à tuendo, quasi tuendæ patriæ omen assequerentur. hinc Sex. Pompeius ita scribit: Tituli milites appellantur quasi tutuli, quod patriam tuerentur: unde & Titi prænomen ortum est. hinc etiam Persius Romanos omnes Titos appellauit, quod Romani, ut qui maxime, patriam tuerentur. CORUNCANIVM, possumus suspicari disertum. & Coruncanium, non Coruncanum legimus, quoniam sic apud Plinium, & Casiodorum Latine, apud Polybium vero libro secundo Græce κορυκάνιον scriptum vidimus, & familiarum nomina sic desinunt, ut Bartholomæus Riccius, quem honoris causa nominamus, eleganter ostendit. Coruncanos vero Camerino, ut Iulios Alba, & Porcios Tusculo multi oriundos

dos arbitrantur, quum Cicero in oratione pro Cn. Plancio Tusculanos fuisse videatur significare. Et T. qui Coruncanius hic anno ab Vrbe condita quadringentesimo septuagesimotertio Consul cum P. Valerio Leuino fuit: & primus ex plebe Pontifex maximus creatus est, ut libro decimo octauo refert Liuius, qui tamen libro decimo scripserat, legem latam fuisse multo ante, ut quatuor Pontifices de plebe adlegerentur: sed illi Pontifices erant minores, hic Pontifex maximus appellabatur. hinc sunt illa Ciceronis verba in oratione pro Domo: Omnia ex Coruncanii scientia, qui peritissimus Pontifex fuisse dicitur, acta esse constaret. Hunc sapientem veteres iudicabant, ut in Lælio Cicero testatur: ubi illum cum Fabricio, & Curio etiam coniungit. Dubitamus, an hic sit, quem Plinius libro trigesimo quarto capite sexto, Apianus in Illyrio scribunt, Florus libro secundo capite quinto, & Orosius libro quarto capite decimotertio significant ab Illyricis interfectum fuisse, quum esset legatus. nam si is est, annum octuagesimum octauum agebat, sed Polybius eum qui legatus est interfectus *καὶ τερον*, & alio prænomine appellat. PONTIFICVM, quum Cicero simpliciter hoc loco de Pontificibus meminerit, non video causam, cur ea, quæ de Pontificibus collegimus, huc congeramus. COMMENTARIIS, sic Liuius libro primo: Ancus longe antiquissimum ratus, sacra publica, ut ab Numa instituta erant, facere, omnia ea ex commentariis Regis Pontificem maximum in album relata proponere in publico iubet. Cicero tamen in oratione pro Domo & in libris oratoriis libros vocat, in quibus sacra, ceremoniæ, & ut vno verbo dicam, ius Pontificium, quod hodie ius canonicum vocamus, continebatur. VIDEATVR, quod in his commentariis aliquid diceretur, unde cognosci posset eum ingenio valuisse, quamuis Pomponius illum nihil scripsisse testetur. M. Marcum Probus interpretatur. Marcum vero dictum volunt quasi Mascum, quod primus, qui fuit eo prænomine, planè masculus esset: alii à marra quasi Marrium deducunt, quod à rebus rusticis Romani sæpe nomina capiebant: alii Marcum putant eum esse dictum, qui Martio mense natus esset: nec eos mouet, quod Marcus non Martius scribatur: quando Frontinus contra Martiã aquam à Marco deducit. Nos hac de re nihil affirmamus: nisi illud, quod scribunt Latini autores, propter M. Manlii scelus, decreto gentis Manliæ neminem patricium M. Manlium vocari licuisse. Hoc tamen loco legas etiam Manon M. Vnde nos putamus legendum Man. vel M'. id est, Manium, ut scriptum in multis libris veteribus inuenies: & Nonius Marcellus Manium Curium vocat. Quare quum libri penè omnes veteres Manium retineant, dubitandum nõ est, quin Manius Curius sit dictus, præsertim quum *μάνιος ὁ κοῦριος* ab Athenæo, & Plutarcho ferè semper appelletur. Manios vero Sex. Pompeius dictos putat, quod mane sint nati, ut Lucii qui luce. alii ominis causa, quasi bonos, dictos volunt: quod antiqui manum bonum dicebant. hinc Manius, Maximus & Manius Martius à Plinio vocantur. CVRIVM, possumus suspicari disertum. Hic est Manius Curius Dentatus appellatus, quod, ut ait Plinius, cum detibus sit natus, vir ab omnibus scriptoribus magnopere cõmendatus: qui Consul cum P. Cornelio Rufino, Samnitibus cæsis, & Sabinis, qui rebelarrant, victis, atque, ut Liuius libro vndecimo refert, in deditionem acceptis, bis in eodem magistratu triumphauit: ac Consul iterum factus cum L. Cornelio Lentulo, quum delectum, ut Liuius & Valerius scribunt, haberet, eius qui citatus non responderat, bona vendidit: Pyrrhum iterum ex Sicilia in Italiam reuersum vicit, & Italia expulit: atque de illo triumphauit, primus etiam, ut autor est Eutropius, Romam quatuor elephantes duxit, Lucas boves tunc appellatos, quod in Lucanis tum primum visi fuissent. Extremum

vero tempus ætatis in vita rustica consumpsit ita quidem, ut agrum, quod ait Plutarchus in Catone, foderet: cui ad focum sedenti magnum auri pondus quum Samnites attulissent, repudiati sunt. Non enim aurum habere præclarum sibi videri dixit, sed iis, qui haberent aurum, imperare. addit Plinius rapum torrentem in foco inuentum fuisse: & Athenæus scribit ad hunc prope modum: Manius Curius Romanorum Imperator in rapis omne tempus extremum vixit: & Sabinis ipsi multum aurum mittentibus dixit, non esse opus auro, donec huiusmodi rebus vesci posset. Quum vero interuersæ pecuniæ argueretur, cadum ligneum, quo uti ad sacrificia consueuerat, in medium protulit, iurauitque, ut Plin. refert, se nihil amplius de præda hostili in domum suam conuertisse. Censor cum L. Papirio Curfore Anienis aquam perducendam in Urbem ex manubiis de Pyrrho captis curauit Sp. Garbilio, L. Papirio Coss. hoc scribit Frontinus in libro de Aquæductibus: ex quo corrigi potest autor libelli de Viris illustribus, ubi scribit, illam aquam manibus hostium in Urbem inductam: quum, manubiis hostium, nemo non videat legendum esse. sed ut ex Frontino hoc modo corrigitur ille, sic ex illo, & aliis Frontinus ipse libro quarto Strategematum corrigendus est, ubi C. Curium vocat, scribens eum, quum victis Sabinis ex S. C. ampliaretur ei modus agri, quem consummati milites accipiebant, gregalium portione contentum fuisse, quod diceret, malum crucem esse, cui non esset id, quod cæteris, satis. Nam scribit autor ille libelli de Viris illustribus, domum illi apud Tiphatham, & agri iugera quingenta publice data fuisse: Valerius vero Maximus, decretis à senatu septenis iugeribus agri populo, illi autem quinquaginta, popularis assignationis modum non excessisse: qua in re ut dissentiant inter se de numero, in eo certe non Valerius modo, & autor ille, sed omnes etiam consentiunt, eum Marcum, vel potius Manium, ut diximus, non C. Curium vocatum fuisse: quem plebeium Tribunatus ostendit, quem, ut paulo post dicitur, gessit. Quin eum municipem, & nouum hominem fuisse docet Cicero, quum in oratione pro Muræna scribit: Curios, Catones, Pompeios viros fortissimos, sed novos tamen fuisse: quod idem in oratione pro P. Sylla, nisi fallor, hisce verbis significauit nemo istuc M. illi Catoni, nemo T. Coruncanio, nemo Curio unquam obiecit: & si male quidam legunt, Curioni. Vir vero vsq. adeo bonus fuit, ut quasi in prouerbio Iuuenalis illud dicatur: Qui Curios simulant, & bacchanalia viuunt. TRIBVNVS PL. T. Manlio Torquato, M. Fulvio Patre Coss. ut ex Liuio libro decimo colligi potest. Tunc enim fuit interregnum, nec causa traditur, ut ait Liuius. Eo tempore fuit Curius cum P. Decio, qui, quod ait Cicero, quinquennio ante eum Consulem se pro Rep. quarto Consulatu postea deuouit. Videntur autem inter se familiariter vixisse, quod vterque pro plebe cum Appio Cæco gessit inimicitias. INTERREGE, quem patricii, ut libro quinto scribit Liuius, sine suffragio populi auspiciato prodebant. hinc Cicero in oratione pro Domo scripsit: Interregem & ipsum patricium esse, & à patricio prodi necesse esse. Prodebatur autem, ut comitia haberet, quum Reip. causa Consules abessent, vel vitio creati fuissent, nec Dictator comitiorum causa dici potuisset. Interrex vero cum insignibus imperii, & lictoribus erat: & quinque dierum finiebatur imperium: dictus Interrex, quod esset quasi Rex inter mortuum & successorem, atque id ipsum à principio, quum Reges essent: nam postea Interrex etiam dictus, qui esset quasi Consul inter Consules superiores, & futuros: quem prodere ad III. Calend. Febr. morem fuisse scribit Asconius: quod an verum sit, dubitari potest, quum veteres comitia sæpe diuersis temporibus haberent: illud fortasse verius, quod idem scribit: non fuisse moris ab eo, qui primus Interrex proditus erat, comitia

haberi;

haberi: quum plures Interreges ferè semper Liuius numeret, nisi forte semel atque iterum vnum tantum nominet. Scriptores vero, qui propriè sunt locuti, dicere Dictatorè, creare Consulem, prodere Interregem ferè semper dixerunt. APPIO CÆCO, de quo diximus. DISERTO, supra. COMITIA, consularia. CONTRA LEGES, à C. Licinio, & L. Sestio Tribunis plebis latis, quibus cauebatur, ut Consulum vti que alter ex plebe crearetur, ut autor est Liuius lib. sexto. HABENTE, habere volente, si Liuium lib. decimo sequimur, qui scribit ita: Interreges fuere Ap. Claudius, dein P. Sulpicius. is comitia consularia habuit. vel aliud interregnum Cic. significat, quod nos inuenire non potuimus. NON ACCIPIEBAT, ut qui more maiorum suorum semper plebeis aduersaretur. Vnde, quod ait Liuius lib. decimo, inter eum, & P. Decium Murem suadenda, dissuadendaque lege de sacerdotiis certatum est. PATRES, patricios. sic enim Liuius ad finem libri sexti de L. Sestio loquens, quasi interpretatur: Patricii se autores futuros negabāt. Tunc enim non gerebat is, qui ceperat, si patres non erant facti autores, ut ait Cicero in oratione pro Cn. Plancio: quibus ex verbis, & Liuii superioribus apparet, patres post comitia solitos fuisse autores fieri. Idem tamen Liuius libro primo scribit & olim, & suo etiam tempore seruatum fuisse, ut in legibus, magistratibusque rogandis, prius, quam populus suffragium iniret, in incertum comitiorum euentum patres autores fierent: quod ego soleo sic interpretari: in incertum comitiorum euentum patres fiebant autores in re, de qua nulla esset dissensio: post comitia, si quid dissentionis fuisset, sed postea conuenisset, ut de L. Sestio, quem patres consulem factum dolebant, & iccirco ne post comitia quidem fieri autores volebant. erant vero patres autores centuriatorum, & curiatorum comitiorum, ut Cicero in oratione pro Domo docet. ANTE, ante comitia, prius, quam populus suffragium iniret: atque hoc ipsum fecit Curius, ne, si Appius vtrunque Consulem patricium renunciaisset, patres probarent, & ita plebeius excluderetur. AVTORES, duces, comprobatores: id est, ut ait Laurentius Vallensis, qui auctoritatem, ut aiunt, suam, & decretum interponerent: ratum haberent, atque ratificarent, siue comprobarent. FIERI COEGIT, sic autor libelli de Viris illustribus: Curius Tribunus plebis patres autores fieri coegit comitiis, quibus plebeius magistratus creabatur. coegit vero, quia patres non libenter magistratus plebeios accipiebant. PERMAGNUM, ita, ut, nisi fuisset disertus obtinere non potuerit. LEGEMENIA LATA, in lege Menia scriptum fuit, quod Varro, & Nonius obseruarunt: ne filii parentibus luci claro oculos sugillanto: sed quid illud ad hanc rem pertineat, non video: nec aliud quicquam de hac lege memini me legere: ut, quod hoc loco dicam, nihil prorsus habeam, nisi forte placeat legere: lege Gabinia lata: qua fuit de magistratibus mandandis vna de quatuor tabellariis: in qua magnam labem factam Lælius apud Ciceronem queritur, & Cicero ipse lib. tertio de Legibus affirmat, omnem auctoritatem optimatum tabellariam legem abstulisse: ut facile fuerit post illam legem patribus persuadere, ut autores fierent: quando populus tabellam vindicem tacitæ libertatis habebat, ut ait Cicero in oratione secunda contra Rullum: quam legem, & ferendi suffragii rationem, etiam sæpe latebram vocat. aliter lege Menia data.

Licet aliquid etiam de M. Popilii ingenio suspicari: qui cum Consul esset, eodemque tempore sacrificium publicum cum læna faceret, quod erat flamen Carmentalis, plebis contra patres concitatione & seditione nunciata, ut erat læna amictus, ita venit

in concionem, seditionemque cum auctoritate, tum oratione sedauit. sed eos oratores habitos esse, aut omnino tum vllum eloquentiæ præmium fuisse, nihil sanè mihi legisse videor, tantummodo coniectura ducor ad suspicandum. Dicitur etiam C. Flaminius, is, qui Tribunus pl. legem de agro Gallico & Piceno viritim diuidendo tulerit, qui consul apud Trasimenum sit interfectus, ad populum valuisse dicendo. Quintus etiam Maximus Verucosus orator habitus est temporibus illis; & Q. Metellus, is, qui bello Punico secundo cum L. Veturio Philone Consul fuit.

LICET, hic mutat dicendi modum, vt delectet. Dixit enim supra: possimus Appium disertum suspicari: nunc vero inquit: licet aliquid de Popilii ingenio suspicari. & quum Cic. ferè semper rebus referendis ordinem temporum sequi soleat, nunc tamen inuertit, quum à Curio ad M. Popilium reuertatur, inter quorum primos Consulatus anni minimum sex & sexaginta numerantur: nec dici potest, alium M. Popilium significari: quum inter Curiū & Flaminius, quem statim subiungit, nullus Popilius Consul agnoscat: & res ipsa quasi loquatur, illum demonstrari: quando Liuius libro septimo scribit, in eius Consulatu orientem seditionem inter patres, & plebem compressam fuisse. M. POPILII, qui quater Consul fuit: & in primo quidem, & secundo Consulatu Tyburtes vicit: in tertio vero cum Gallis bellum gessit, in quo etiam vulnus accepit, sed eos tandem quum vicisset, triumphauit: in quarto, quum foris pax, & domi concordia esset, nihil, quod magni fuerit momenti, gessit. Popilii autem erant plebei, vt Liuius ostendit, vel de hoc M. Popilio illa verba scribens. M. Popilius Lænas à plebe Consul, à patribus L. Cornelius Scipio datus. & Paterculus P. Lænatem Tribunum plebis vocat. Illud etiam dicam, apud Græcos, vt apud Plutarchum in Gracchis, *ποπιλλιον* scribi. INGENIO, quod sæpe, etiam si industria non alitur, valet tamen ipsum suis viribus: vt ait Cicero in oratione pro Cælio. supra in Bruto naturam admirabilem appellauit. QUVM CONSVL ESSET, cum Cn. Manlio Capitolino Imperioso. Cum eo enim Consul erat, quando seditio fuit compressa. De hac vero compositione, quum Consul, supra diximus. SACRIFICIUM, id credimus esse, quod Ouidius libro primo Fastorum vocat, Arcadiæ sacrum pontificale Deæ. PVBLICVM, nam sacra erant & publica, & priuata: vnde scribit Liuius Numam sacra omnia publica, priuatæque Pontificis scitis subiecisse. LÆNA, vestimento, vt docet Nonius, militari, quod supra omnia vestimenta sumebatur: *χλαίνας* credimus à Græcis vocari: atque adeo cum Sex. Pompeio putamus, Lænam inde literæ vnus abiectione dici, quamuis à lana Varro deducat, & alii verbum Tuscum existiment: sed quoquo modo sit dicta, Sex. Pompeius, & Seruius scribunt lænam etiam vestem auguralem fuisse, vt minus mirum videri debeat, si Popilius ea in sacrificiis vteretur: quod & sacrificiis esset apta, & illi in primis placeret: vnde credunt eruditi illum primo, deinde reliquos eiusdem familiæ etiam Popilios Lænates appellatos fuisse: quanquam M. Popilius à Liuiio Lænas ante sedatam seditionem dicitur, quod historici quandoque in hisce rebus *περληνά* vtantur, vt infra Cicero in Liuiio Salinatorè. *χλαίνας* etiã quidam vertunt penulam, & proverbium illud faciunt, penulam æstate deteteris. FACERET, hoc verbum & iunctum, & separatim sæpe ad res sacras pertinet: iunctum, vt rem sacram facere, & hoc loco sacrificium facere: separatim,

separatum, vt in oratione pro Muræna, Iuno Sospita, cui omnes Consules facere necesse est: & ad Atticum libro primo quum pro populo fieret. Græci dicunt modo *ἀργύριον*, modo *ἀργύριον*. FLAMEN, in Legibus Ciceronis ita scriptum est: Diuis aliis alii sacerdotes, omnibus Pontifices, singulis flamines sunt. hinc flamen Dialis, de quo tam multa Gellius: flamen Martialis, de quo meminit Cicero in orationibus de Responis, & in Vatinius: Quirinalis, de quo idem in oratione de Responis. Vnde postea scripsit in Philippica secunda illa verba: Est ergo flamen, vt Ioui, vt Marti, vt Quirino, sic Diuo Iulio M. Antonius. Quid igitur cessas? cur non inaugurarè? quibus quidem ex verbis apparet, morem fuisse, vt flamines etiam inaugurarentur. Varro præterea Vulcanalem, Furinalem, Volturnalem, Palatualem, Floralem, Falacrem, Pomonalem flamines nominat, & flamines à Pompilio institutos affirmat: quicum sentit etiam Liuius qui scribit, Numã flaminem Ioui assiduum sacerdotem creasse, & huic duos flamines, Marti vnum, alterum Quirino adiecisse. Quæ verba Liuii quum legisset quidã, existimauit, Romanos treis tantum flamines habuisse, nec recordatus est, plures à Varrone scriptos fuisse, & hic Carmentalem poni. Liuius vero maiores tantum nominauit. Sex enim Pompeius ita scribit: Maiores flamines patricii generis, minores plebei. & sanè plebeios etiã flamines solitos fieri, hic Popilius Lænas, qui plebeius erat, & M. Antonius, qui plebeius & ipse fuit, & Cæsaris flamen esse volebat, ostendunt: & contra Cic. in oratione pro Domo docet, flamines patricos fuisse, vbi flamines maiores interpreteris necesse est. Non dicam, quàm secum pugnet ne scio quis Feneſtella, qui flamines quatuor solum fuisse scribit, & postea quicquid à Varrone de pluribus flaminibus est dictum, congerit. Flamines idè Varron, & Seruius docent, à filo dictos, quo caput cinctum habebant: quamuis Dionysius videatur affirmare, à pileo dictos, & ob id à Græcis *σεφαιφόρος* appellatos CARMENTALIS, à Carmente, quæ nympha fuit Arcadiæ, vt Dionysius, & Strabo testantur. Quare miror Seruium, quum vtrunque horum legere potuisset, existimasse nympham non fuisse, quum carmen illud Summi poetæ interpretaretur: Carmentis nymphe monita, & Deus autor Apollo. Illa vero nympha fuit, & primo Nicostrata Strabone, & Plutarcho authoribus, deinde Carmentis dicta, quasi mente careret, quum diuino spiritu esset afflata: quamuis Ingeniosus poetæ putet à carmine dictam, quum lib. primo Fastorum ita scribit: Ipsa mone, quæ nomen habes à carmine ductum: quam non ita multo post Carmentem vocat, dicens: Iamque ratem monitu Carmentis in annè egerat. Dicitur & à Summo poetæ Carmentis, Carmenta tamen à Liuiio vocatur: quæ quum multa de filio Euandro, multa de Hercule, multa de Aenæ aduētū, ac alia prædixisset, à Romanis postea tanquam Dea culta est: & illi flamè, & sacra instituta, quæ Carmentalia dicebatur, & III. Id. Ianuar. celebrabantur, vt apud Ouid. lib. primo Fastorum legimus. Ab hac multi putant literas in Italiã allatas: quod si verum est, næ illi Romani diuinos honores habèdos merito censuerunt. Illã vero sceminæ sanctissime colebant quod ei templum ipse fecissent, quo tempore vehiculis receptis, multos filios procrearunt, vt autor est Plutarchus in Problematis, qui tamè in vita Romuli videtur à seipso paulum dissentire. PLEBIS, aliter plebei. SEDITIONE, quare seditio ista fuerit concitata, ne Liuius quidem, quantum videre potui, scribit, sed eam tantum orientem metu belli propinqui compressam fuisse testatur. Videtur tamè commota, quod plebs & patres eo tempore de Consulatu contendebant. QUVM AVTORITYTE, TVM ORATIONE, est quædam quasi *περίφρασις* oratoris, qui à M. Catone definebatur, vir bonus dicendi peritus. autoritas enim potissimum ex bonitate, oratio ex vsu dicendi, & scientia compa-

ratur. Et autoritate audientiam, oratione vero, quod petimus, assequimur. Talem nobis summus poeta descripsit: Tum pietate grauem, ac meritis si forte virum quem Conspexere, silent, arrectisq. auribus astant: hec enim ad autoritatem pertinent, sed quæ sequuntur ad orationem: ille regit dictis animos, et pectora mulcet. sic Cicero seditionem propter legem Rosciam comotam sedauit. eos, quos supra nominavi. est vero quasi epilogus. AVT OMNINO TVM VLLVM ELOQVENTIAE PRAEMIUM FVISSE, videtur contrarium, quod lib. primo de Orat. scribit ad hunc modum: Ac ne illud quidem vere dici potest, aut plures cæteris artibus inseruire, aut maiore delectatione, aut spe vberiore, aut præmiis ad perdiscendum amplioribus commoueri. Pugnans enim inter se, nulla præmia eloquentiæ erant proposita: & amplissima præmia erant proposita: quod ita est explicandum: Temporibus Ciceronis hæc amplissima præmia erant proposita, maiorum vero temporibus nulla: siquidem satis constat ut ait Suetonius, Rhetoricam nonnunquam etiam prohibitam exerceri & quidem Censorio edicto, quod factum sit C. Fannio Strabone, M. Valerio Messala Consulibus, quo anno Terentii Eunuchus acta dicatur. Quin Cn. Domitius Aenobarbus, & L. Licinius Crassus, qui tamen orator fuit, Censores idem propemodum edixerunt. recte igitur Cic. hoc loco scribit, se nihil legisse, tum vllum eloquentiæ præmium fuisse. CONIECTURA, qualis illa, exempli causa, Appium Cæcum disertum fuisse, quia senatum iam iam inclinatum à Pyrrhi pace reuocauit. AD SVSPICANDVM, eos, quos supra dixi, disertos fuisse. DICITVR, à Manii Curii Consulatu tertio ad C. Flamini secundum Consulatum anni quinquaginta octo numerantur. C. Caius, supra. FLAMINIUS, C. Quintius Flaminius. Fuit enim ex Quintiis, quos scribit Liuius à Tullo Rege in patres lectos, quum inter Albanorum principes essent: unde postea semper ea gens patricia fuit: in qua, quod refert Plinius, aurum ne foeminas quidem habere mos fuit: tantum aberat, ut viri haberent. Quintia gens, inquam, fuit patricia, sed quum Flaminius hic dicatur Tribunus plebis, apparet vel eam duplicem patriciam, & plebeiam, vel eum ex alia gente potius fuisse. Flaminius à multis scribitur, quasi à flamma deducatur, ut verum videatur esse, quod nonnulli dicunt: Flaminiis proprium fuisse, ne flamma, id est ignem à domo sua, nisi sacrorum causa, efferrî paterentur. Quia tamen sæpius in veteribus libris Flaminius simpliciter, & à Græcis semper φλαμίνιος scribitur, à flamine potius deduci videretur: quod Flaminius Camillus puer, autore Sex. Pompeio, dicebatur, qui flamine Diali ad sacrificia præministrabat: & flaminus licitor, qui flamine Diali sacrorum causa præsto erat, atque ita scribi oportere, ostendit illud etiam, quod Flaminius circus, & Flaminia via semper ita scribuntur, quum tamen ab hoc Flaminio, ut Sex. Pompeius putat, dicantur: de quo cætera deinceps dicemus. TRIBVNVS PLEBIS, μάκρως λεπιδὸς στρατιωτῶν ut ait Polybius lib. secundo: vel potius Q. Fabio Maximo Verrucoso, Sp. Caruilio Consulibus, id est annis decem ante bellum Punicum secundum, ut cognoscas ex libro secundo Academicarum questionum, & ex lib. de Senectute, ubi Cic. Consules ipsos nominat, & ob id ipsum Flamini lib. tertio de Legibus inter priscos numerat: ubi tu C. Flamini non autem Cn. Flamini, meo periculo leges. LEGEM, Legem agrariam libro secundo de Inuentione, & libro secundo Academicarum questionum vocat, Polybius vero libro secundo δημογραφίαν καὶ πολιτείαν videtur appellare. GALLICO, ET PICENO, in libro de Senectute Picenum Gallico præponit, ordinem fortasse rei secutus: quando Roma venienti Picenus prior occurrit: Valerius Maximus Picenum omittit: Polybius vero ita coniungit, κατικληρέχθηεν εὐ γαλλικὰ ῥωμαῖοι τῶν πικωνῶν προεγορευομένων χωρῶν: & Columella

lumella lib. tertio sic ait: in agro Gallico, qui nunc Piceno contribuitur. Ita quæ videtur hic esse quædam ἐπισημῶσις, Gallico, id est Piceno. VIRITIM, posuit hoc aduerbium etiam in Catone, & Valerius illum imitatus. TVLERIT, inuito senatu, inquit lib. secundo Academicarum questionum: contra senatus auctoritatem, in Catone: inuito senatu, & omnino contra voluntatem omnium optimatum lib. secundo de Inuent. inuito, & repugnante senatu, ut ait Valerius. & tulerit, dixit, etiam Cicero lib. secundo Academicarum questionum, alibi non prorsus affirmat tulisse. ferebat, inquit, lib. secundo de Inuent.: & in Catone, Flaminio diuidenti Fabius, quoad potuit, restitit. Valerius ite scribit eum legem tantum promulgasse. Et sanè non videtur tulisse, si verum est, quod ipse Cicero, & Valerius referunt, eum concilium plebis habentem à patre de templo deductum fuisse, ut inter pios erga parietes meruerit à Valerio numerari: quod ut ait idem Valerius, ne exercitu quidem aduersus se conscripto, si in eadem sententia perseveraret, absterritus, postquam pro rostris ei legem iam referenti pater manum iniecit, priuato fractus imperio è rostris descenderit. Nos tamè eam tulisse credimus, quod in Catone Cicero scribat, illi Fabium, quoad potuit, restitisse, perinde ac si dicat, quum amplius non posset cessisse. & Polybius lib. secundo testatur, eam tulisse, & ob id bellum Gallicum ortum fuisse. CONSVL, iterum. Nam Cic. lib. secundo Academicarum questionum bis illum Consulè factum scribit, & res ipsa docet. Fuit enim primum consul anno ab Vrbe condita quingentesimo trigesimo cum P. Furio Philo, ut leges apud Polybiu lib. secundo, non autem Fulvio, ut ex Plutarcho male vertunt interpretes: quo quidem tempore quum literas, quibus à bello Gallico tanquam vitio creatus reuocabatur, accepisset, non prius eas resignauit, quam, contemptis auspiciis, aduersus Gallos, ut loquitur Orosius, confixit, & vicit. in quo bello nouè millia Gallorum cæsa, decè & septem millia capta sunt. Romæ igitur quum reuerteretur populus, ut autor est Plutarchus obuiam non processit: & iussus ille se magistratu abdicare, triumphum vix tandem obtinuit, quem priuatus egisse dicitur. Consul iterum cum Cn. Seruilio designatus ne auspiciis, Latinarumque feriarum mora, & consularibus aliis impedimentis in Vrbe retineretur, simulato itinere, priuatus clam in Prouinciã abiit: ne creuocantibus vniuersis, missis etiã legatis, parere voluit, sed Arimini magistratum inuit: nec ita multo post consul, ut ait Cic. lib. secundo de Inuent. Remp. male gessit. Nec consul iterum inauspicato creatus fuit, ut lib. primo cap. sexto putauit Valerius Maximus, qui verba Liuii ex lib. vigesimo primo non satis accurate considerauit: quum Liuius de primo Consulatu, non de secundo loquatur. Cætera vero consentiunt scriptores, quod ipse, & equus eius sine causa repente conciderit: & signum moueri non potuerit. Addit illa Cic. ante signum Iouis Statoris concidisse, signiferum primi hastati signum mouere non potuisse: & quum Flaminius tripudio auspicaretur, pullarium diem prælii committendi differre voluisse: tum Flaminiu ex eo quæsiuisse: si ne postea quidem pulli pascerentur, quid faciendum censeret: & quum ille quiescendum respondisset, Flaminiu dixisse: præclara vero auspicia, si esurientibus pullis res geri poterit, saturis nihil geretur: itaque signa conuelli, & sequi iussisse. Hanc vero temeritatè in sitam ingenio eius fortuna prospero ciuilibus, bellicisque rebus successu aluerat, ut ait Liuius. nam quia primo consulatu neglectis auspiciis rem feliciter gesserat, idè secundo se facturum sperabat. mitto, quod magister equitum, & Censor post primum Consulatum fuisse dicatur: quod obscure apud Liuium lib. vigesimo significatur. APVD TRASIMENVM, ubi maxime montes Cortonenles, ut ait Liuius, Trasimenu ipse subit: quem Perusinum lacum scriptores hodie vocant. INTERFECTVS, ab Insubre quodam, cui

nomē erat Ducario, vt autor est Liuius, à Gallis quibusdam, vt legitur apud Polybium. Interfectus vero fuit IX. Cal. Quintil. quem diem vitandum doceat Ouidius libro sexto Factorum. **POPVLVM**, cui semper studuit Flaminius ita, vt scribat Polybius in eo magnam cupiditatem fuisse populi sibi conciliandi, & Cicero libro secundo Academicarum quæstionum illum inter populares ponat: quæ res ei, quod ait Liuius, alterum Consulatum peperit. **VALVISE**, quum præter alia & legem tulit ipse, vt diximus, & eam suafit, quam Q. Claudius Tribunus plebis, vt Liuius libro vigesimo primo refert, aduersus senatum tulit, ne quis senator, quiue senatoris pater fuisset, maritimam nauem, quæ plus, quam trecentarum amphorarum esset, haberet. Atque ex his omnibus, quæ de Flaminiō retulimus, quiuis facile intelliget, quare Liuius libro vigesimo primo dicat, Flaminiū certamina cum patribus habuisse, & ea, quæ Tribunus plebis, & quæ postea Consul prius de Consulatu, qui abrogabatur: deinde de triumpho habuit, cur itē scribat, eum Consulem ante inauspicato factum. cur etiam libro vigesimo secundo illa verba ponat: Conuersus Flaminius ad nuncium, num literas, inquit, ab senatu affers quoque, quæ me rem gerere vetent? **QVINTVS**, iisdem temporibus fuerunt Q. Fabius Maximus hic, & C. Flaminius. Quippe quum Flaminius tribunus plebis Q. ipso Fabio iterum Consule, & postea eiuſdem Fabii Dictatoris etiam magister equitum fuisse dicatur, & Q. per notam de more scribi debet. Quintus vero à principio is dictus videtur, qui loco natus esset quinto, quod postea in feminis est seruatum, vt Claudia Quinta: postea tamen Quintus cœpit esse prænomen eius etiam quandoque, qui secundo, vel tertio, atque adeo primo loco natus esset, vt in Metellis, Catulis, & aliis licet reperire. **MAXIMVS**, Q. Fabius Maximus Verrucosus, Ouicula, Cunctator. is enim, quem Cicero significat hoc loco, his modis appellatus est: & Quintus quidem, vt dictum est: Fabius, quod esset ex gente Fabiorum: qui sunt dicti Fabii, quasi Fouii, vt Sex. Pompeius, & Plutarchus scribunt: quod princeps eius gentis ex ea sit natus, cum qua Hercules in fouea concubuit: alii putant eum primum ostendisse, quemadmodum vrsi, & lupi foueis caperentur: Plinius tamen tam Fabios à fabis serendis, quam Lentulos à lente, & Cicerones à cicere dictos existimat. Fabios vero patricos fuisse quum veterum monumenta penè omnia, tum Liuius libro secundo sæpe testatur. Municipis etiam videtur ostendere Cicero in oratione pro Cn. Plancio hisce verbis: Num aliquando vides Tusculanum aliquem de M. Catone illo in omni virtute principe, num de T. Corruccano municipe suo, num de tot Fabiis gloriari? de Maximo cognomine supra diximus. Verrucosus autem à verruca in labris, vt ait autor libelli de Viris illustribus: à Plutarcho vero scribitur *βερύκωσος*, quod in superiore labro carunculam haberet. Ouicula dictus à clemētia, inquit idem autor libelli de Viris illustribus, & Plutarchus ita: *ὁ δὲ οὐν κέλασ σημαίνει τὸ προβάειον: ἐτιθῆναι πρὸς τὴν πρῶτην καὶ βαρύτεν τῆ ἡδονῆς ἢ παιδῶσ ὄντων*. Cunctator etiam, quod, vt inquit Ennius, vnus homo nobis cunctando restituit rem: cuius vitam quoniam autor libelli de Viris illustribus paucis, & Plutarchus pluribus est persecutus, nihil addam, præsertim quum Plinius, Cicero, Liuius, & reliqui scriptores multa dicant. **ORATOR**, hinc Liuius libro vigesimo octauo illum orantem induxit, id fortasse non facturum, nisi & ipse putasset oratorem fuisse. **HABITVS EST**, quamuis fortasse re vera non fuerit. **TEMPORIBVS ILLIS**, quibus etiam fuit Flaminius, de quo dictum est. **Q. METELLVS**, Quintus Cæcilius Metellus. Cæcilius enim Prænestē condidit: vnde putant Cæcilios ortos: quorum erat nobilis apud Romanos familia. alii appellatos eos dicunt à Cæcæde Troiano Aeneæ

neæ comite. hæc Sex. Pompeius libro tertio: qui tamen libro vndecimo à Caculis militum seruis deducit: atque adeo Metellos etiam à Metellis, qui lege militari mercenarii appellabantur, dictos putat. Quod si à Caculis deducuntur Cecilii sine diphthongo scribendi sunt, vt Ceciliū scriptorem ferè semper scribit Plutarchus. ea vero gens fuit plebeia, vt Tribunatus ostendunt. Hic autem Q. Cæcilius Metellus Aedilis cum C. Seruilio, legatus cum L. Veturio M. Liuii, & C. Claudii Consulū, Magister equitum eiuſdem M. Liuii Dictatoris, Consul cum eodem L. Veturio, Dictator comitorum causa, ac tandem Decemuir apud Liuium cognoscitur. Plura inuenire non potuimus, quamuis etiam diligenter quæsiuerimus. Itaque ne scire quidem potuimus, quare orator sit habitus. **BELLO**, anno teritiodecimo eius belli, vt Liuius ostendit libro vigesimo octauo. **PVNICO**, Carthaginensi. Carthaginenses enim Phœnicum colonia fuerunt: vnde postea Romani Iones, qui φ in π, & Atticos, qui α in ου mutant, imitati, Pœnum, & Punicum dixerunt: quod in aliis etiam verbis seruauerunt, & contrā sæpe pro v posuerunt α, vt mœri pro muri apud poëtam. Et Punicum quidem bellum dixerunt Romani, quoniam à victis ferè semper bella nominabant, vt bellum Tarentinum, bellum Samniticum, bellum Gallicum, & reliqua. **SECVNDO**, nam & primum fuit, cui finem Lutatius Consul imposuit: & tertium, quod Africanus Minor, vt secundum Maior finiuit. **VETVRIO**, Veturii patricii fuisse vel ex eo cognoscuntur, quod ex iis multi Consules fuerunt ante, quam plebei consules crearentur. Sunt etiam, qui Veturiam tribum Romæ fuisse velint, cuius esset prærogatiua suffragiorum. nos ea de re nihil affirmamus. **PHILONE**, hoc cognomen inuenitur in Curiatis, Furiis, & Veturiis: quanquam in Curiatis raro, & in Furiis dubitatur, an Philus potius, quam Philo legi debeat, præsertim quum Cicero L. Furium Philum tam sæpe nominet, vt infra dicetur. De L. vero Veturio Philone eadem penè omnia, quæ de Q. Cæcilio Metello diximus, leguntur: nisi quod Dictator, quod ego sciam, non fuit. Illud addit Liuius, cum Scipionis victoriam nunciasse. **CONSVL FVIT**, an. ab v. c. d. XLVII.

Quem vero extet, & de quo sit memoriæ proditum eloquentem fuisse & ita esse habitum, primus est M. Cornelius Cethegus: cuius eloquentiæ est auctor, & idoneus quidem mea sententia, Q. Ennius, præsertim cum & ipse eum audiuerit, & scribat de mortuo: ex quo nulla suspicio est, amicitia causa esse mentitum. est igitur sic apud illum in nono, vt opinor, annali:

Additur orator Cornelius suauiloquenti

Ore Cethegus Marcus, Tuditano, collega

Marci filius, - & oratorem appellat, & suauiloquentiam tribuit: quæ nunc quidem non tam est in plerisque: latrant enim iam quidam oratores, non loquuntur: sed est ea laus eloquentiæ certe maxima,

- dictus ollis popularibus olim,

Qui tum viuebant homines, atque æuum agitabant,

Flos delibutus populi, -

Probe vero: vt enim hominis decus ingenium, sic ingenii ipsius lumen est eloquentia, qua virum excellentem præclare

tum illi homines florem populi esse dixerunt :

- Suadaeque medulla.

reſta quam vocant Græci, cuius effector est orator, hanc suadam appellauit Ennius. eius autem Cethegum medullam fuisse vult, vt, quam deam in Periclis labris scripsit Eupolis seſsitauisse huius hic medullam nostrum oratorem fuisse dixerit. At hic Cethegus Consul cum P. Tuditano fuit bello Punico secundo, Quæstorque his Consulibus M. Cato, modo planè, annis CXL. ante me Consulem : & id ipsum nisi vnus esset Ennii testimonio cognitum, hunc vetustas, vt alios fortasse multos, obliuione obruisset. illius autem ætatis qui sermo fuerit, ex Næuianis scriptis intelligi potest. his enim Consulibus, vt in veteribus commentariis scriptum est, Næuius est mortuus. quanquam Varro noster diligentissimus inuestigator antiquitatis, putat in hoc erratum, vitamque Næuii producit longius. nam Plautus P. Claudio, L. Porcio, viginti annis post illos, quos ante dixi, Consulibus mortuus est, Catone Censore.

EXTET, dictum vt illud libro primo de Oratore : apparet, atque extat, vtum simus earum rerum rudes, an didicerimus. ELOQUENTEM FUISSE, ET ITA ESSE HABITUM, nam multi sæpe sunt, & non habentur, & contrà, vt in hoc dialogo videre poterimus. CORNELIVS, Cornelios patricos fuisse, nemo in historiis Romanis mediocriter versatus, ignorat, præsertim quum Plutarchus in Scipione, & Sylla testetur, & Liuius libro septimo ita scribat : M. Popilius à plebe Consul, à patribus L. Cornelius Scipio datus. Et Cornelii appellati sunt Scipiones, Lentuli, Syllæ, Cinnæ, Laeones, Celsi, Taciti, Rufini, Nepotes, Cossi, Asinæ, Nasicæ, Cethegi, & alii, de quibus suo loco dicitur. CETHEGVS, is est M. Cornelius Cethegus, qui Censor ante Consulatum fuit, deinde Consul Ethruriam prouinciam sortitus est, postremo Proconsul in Gallia cum Magone collatis signis feliciter pugnavit : quæ quidem omnia tu apud Liuium libro vigesimo septimo, vigesimo nono, & trigésimo inuenies. Horatius poëta Cethegos cinctutos appellat, quod is mos esset Cethegis, vt cincti, & penè nudi in bellum proficiscerentur : vnde Lucanus, & Silius eos nudos, & exertos vocarunt. AVTOR, quasi testis hoc loco, vt supra Thucydides locuples autor. IDONEVS QUIDEM MEA SENTENTIA, aliter idoneus mea quidem sententia.

Q. ENNIVS, Quintus Ennius, quem Cicero summum poëtam solet appellare, & infra Quintum etiam vocat, vbi de Q. Nobiliore loquitur. PRAESERTIM, αἰολογία, quod sit idoneus autor. EVM, M. Cornelium Cethegum orantem fortasse in contentione, quam cum Tuditano collega delectatione senatus habuit, vt Liuius libro vigesimo septimo scribit. AVDIVERIT, audire potuerit, vt penè æqualis, & ita de eo testari. SCRIBAT, scripsit, quum annos sexaginta septè ageret. MORTVO, M. Cornelio Cethego, qui si de more, quum esset annorū quadraginta trium, Consul est creatus, annis minimū sex Ennio maior natus fuit, vt verisimile sit, eum prius obiisse, præsertim quum legamus Ennium, vt infra dicitur, ad summam senectutem peruenisse. ESSE MENTITVM, vt sæpe multi mentiuntur, vt viuis assententur, præsertim poëtae. EST IGITVR, scriptum. APVD ILLVM,

Ennium

Ennium. NONO, nam duodecimum annum addidit, quum septimum & sexagesimum annum ageret: quod Varro postea retulit. VT OPINOR, usus est hac παρρησια, vt in dialogo, ne meditatus venisse, sed eos versus memoria tenere videretur. ANNALI, sic enim inscripsit libros, vt librum primum, annum primum, librum secundum, annum secundum, & sic deinceps appellaret : vnde nonum hic annum dixit Cicero, & olim rogatus, vt diceret, si quid posset, de Sexto Annali, ex Ennii sexto annali coepit versus recitare : Qui potes ingentis causas euoluere belli. Scriptores tamen annales, quasi libros omnes complectentes, dicunt, vt Suetonius in Grammaticis : Q. Vargunteius annales Ennii certis diebus in magna frequentia pronuntiabat. ADDITVR, versus Ennii de M. Cornelio Cethego. & additur, verbum est, quo frequenter veteres in huiusmodi rebus utebantur. vt Liuius libro vigesimo septimo, Marcellum Consulem centuriæ creant : additur collega T. Quintius Crispinus : & libro vigesimo octauo, centuriæ ingenti fauore P. Scipionem Consulem dixerunt : collega additur ei P. Licinius Crassus Pontifex Max. CORNELIVS, abiicitur veteri more. SVAVILOQUENTI, suauiiloquente, legit Ianus Parrhasius. Vtrunque rectè, vt Grammatici dicunt, & docent. huiuscemodi vero voces, suauiiloquenti, Hippocoontis, & Thermo doontis, versus tenorem sustentant, vt in Actio Pontanus ait. ORE, oratione, sermone. denominatio. MARCVS, sibiicitur, vt paulo ante. TUDITANO, P. Sempronio Tuditano, quicum Cethegus Censor, & Consul fuit, vt Liuius libro vigesimo septimo, & vigesimo nono refert. Quare Ianus Parrhasius male legit hoc loco, Veturio collega Philoni, quum Cethegus nusquam legatur collega Veturii Philonis fuisse. atque P. Sempronius Tuditanus hic semper appellatur : vnde nos animaduertimus apud Liuium libro trigésimo sexto male scriptum esse, T. Tuditano, quum legendum sit : M. Cornelio, P. Sempronio Tuditano Coss. Tudites, inquit Sex. Pompeius, mallei à tundendo dicti : inde & cuidam cognomen Tuditano fuit, quod caput malleo simile habuerit. COLLEGA, in Consulatu, quamuis etiam in Censura fuerit. MARCI FILIVS, integer est versus hoc modo : Marci filius dictus ollis popularibus olim : qui tamen versus non constat, nisi M. vt est in veteribus libris, scribas, & literam tantum, non etiam syllabam pronuncies, atque ita legas : M. filius is dictus ollis popularibus olim : quod nescio, an inueniri possit : vel potius syllabam vs abiicias in verbo, dictus : quod fieri posse Seruius, & alii Grammatici docent, vt in illo versu, qui legitur apud Gellium libro duodecimo capite quarto : Contentus, scitus, atque beatus, secunda loquens in : & apud summum poëtam, vt aliqui putant : Inter se coisse viros, & decernere ferro. Ex monumentis autem veterum licet cognoscere, morem fuisse, vt patris prænomen ferè semper poneretur : quem quidem morem vel in versu Ennius omnino voluit seruare. SVAVILOQUENTIAM, neque suauiiloquens, neque suauiiloquentiam Cicero, vt opinor, dixisset, nisi nunc Ennium imitari, & quasi exprimere voluisset. NVNC, his temporibus. nam Ciceronis temporibus fuerunt P. Antronius, Octavius Reatinus, C. Stalenus, Capasii, Cosconius, & Arrius, quos infra vocales oratores vocat. LATRANT, vt proclamatores, & rabulæ, vt in libris oratoriis appellat : vel potius vt canes, vt in oratione pro Sex. Roscio Amerino vocat. clamant autem, & quasi latrant more canum, vt se aliquid esse ostendant clamore, præsertim quum eloquentiam in clamore, & in verborum cursu positam putent, vt libro tertio de Oratore L. Crassus queritur. Hosce oratores Cicero claudis similes esse dicebat, quod ad clamorem, vt claudi ad equos confugiant. Sic olim latrare Catulum Philippus dixit, quum illum interro-

gavit, ad eius cognomen respiciens, quid latraret? & ille furem se videre respondit. & est *αὐλολογία*, quare in plerisque non sit suauiloquentia: quia latrant potius, quam loquuntur, quod est hominis proprium. *E A*, suauiloquentia. *LAVS*, ut fuit in Catulis, in quibus suauitas infra commendatur: ut in Demetrio Phalereo, qui suavis videri maluit, quam grauis, ut supra dictum est, & ceteris in eo genere praestitit, ut in Oratore scribitur. *MAXIMA*, non ita magna tamen, ut non possit esse maior, quando graues oratores, ut Pericles, & Demosthenes magis laudantur: nec Ennius quum Cethego suauiloquentiam tribuit, eum perfectum oratorem iudicauit, sed tum, quum Suadae medullam addidit: quod tum demum efficeret, quod de Pericle supra dictum est, ut cum delectatione aculeos etiam relinqueret in animis eorum, a quibus esset auditus. Potes etiam sic interpretari: ea laus, quae sequitur, flos delibatus populi, est maxima. *OLLIS*, illis, nam veteres ollum pro illo dicebant, ut Varro, & Donatus docent. Hinc Cicero quum scriberet leges, quasi res veteres referret, ita saepe locutus est, & Summus poeta eo modo vnice est usus, ut scribit Quintilianus: ut olli subridens: & alibi saepe. In ollis vero & olim Pontanus alliterationem, autor libri ad Herennium annominationem esse diceret. *POPULARIBVS*, ciuibus, ut docet etiam Donatus: vel, ut interpretatur Nonius, de populo amicis, ut amicus summus meus, & popularis Geta, apud Terentium. *TVM*, apud Gellium libro duodecimo capite secundo tam in manu scriptis, quam alius libris legimus semper, cum, sed mihi non placet. *FLOS*, ut flos equitum in oratione pro Plancio, flos legatorum in oratione pro Flacco. *DELIBVTVS*, aliter delibatus: & sane delibare flosculos, dixit etiam Cicero in oratione pro Sestio. Quare credimus male legi hic, & apud Gellium, delibutus. *POPVLI*, male legitur in Gellio, populis, quum paulo post, florem populi, Cicero dicat. *PROBE VERO*, dictus est flos delibatus populi. *VT ENIM*, κατὰ γνῶμην, καὶ ὁμοίωσιν αὐλολογία, quare probe sit ille flos delibatus appellatus. *HOMINIS DECVS INGENIVM*, hinc Zeno summum bonum ponebat in ingenii praestantia, quam virtutem vocamus, ut ait Cicero libro quarto de Finibus: & libro quinto scribit idem docilitatem, & memoriam vno ingenii nomine appellari. *LVMEN EST ELOQVENTIA*, ostendimus enim eloquentia potissimum, quantum ingenio valeamus. hinc Socrates dixit, loquere, ut te videam. *QVA*, qua, & in qua dici sciunt, qui locutionum Ciceronis sunt studiosi. *VIRVM*, M. Cornelium Cethegum. *ILLI HOMINES*, populares. *FLOREM POPVLI*, & quidem delibatum. *SVADAEQVE MEDVLLA*, ex his verbis, & Ciceronis quasi interpretatione, quae sequitur, nemo non videt, in quibusdam libris apud Gellium male legi, & suadae medulla, quum versus hic, & ibi sic integer legi debeat: flos delibatus populi, Suadaeque medulla, apud Quintilianum libro secundo capite decimosexto legitur, suadae medulla. *ΠΕΙΘΩ*, quartus est apud Graecos casus. Et *πεῖθω* Ennius Suadam, ut hic ostendit Cicero, appellauit: Horatius vero Suadelam videtur vertisse: Quintilianus certe Deam persuadendi, & Cicero ipse leporem verterunt: *πεῖθω* vero, ut inquit Suidas *ἡ πειθισμῶν*, cui nihil aliud sacrum, quam oratio: quam Graeci etiam *ψυχῆ ἀγωγὴν* vocant, quod animum, quod velit, ducat: hinc Galli credebant, ut scribit Lucianus, Herculem ea cuncta perficere. *CVIVS*, *πεῖθω*, vel Suadae. *CVIVS EFFECTOR EST ORATOR*, videtur quasi describere officium, vel finem Rhetoricae, de quibus ita libro primo de Inventionem scribit: officium eius facultatis videtur esse, dicere apposite ad persuasionem: finis persuadere ditione: & Graeci, ut docet Victorinus, officium, & finem oratoris definiunt, *πιθάνως πρὸς πίστιν λέγειν*. & hic orator dicitur effector persuasionis, id est

πῶδες. *EIVS*, Suadae, quae reddit *πῶδες*. *MEDVLLAM*, *μελὸν*, ut *μέλιτος μελὸς* mellis medulla, quod dici solet de re admodum suauis: quod natura, quod optimum sit, interius soleat recondere. Hinc eruditi recte Theodorum Gazam reprehendunt, qui Suadae medullam apud Ciceronem in libello de Senecaute vnum verbum esse arbitratus, *μελίγηριον* vertit, quum duo sint verba. *DEAM*, *πῶδες*, quam Graeci ut Deam colebant, ut Pausanias, & Lilius meus ostendunt. *PERICLIS*, aliter Pericli, vtrunque recte, ut supra diximus. *LABRIS*, *χέλαιον*. *SCRIPSIT*, *ἐπὶ τοῖς ἀσπράταις*, ut ait Aristophanis Interpres in Acharn. *EVPOLIS*, poeta, de quo diximus. *SESSITAVISSE*, *ἐπικαθίστα*. Vertit enim verbum Eupolidis, *ἐπικαθίστα*, quod supra in versibus est positum. Vnde videntur decepti, qui hoc loco legunt, sitam esse, ut is, qui Cornucopiae scripsit. *HVIVS*, Dea *πεῖθω*, vel Suadae. *NOSTRVM*, Romanum, ut Pericles Atheniensis orator fuit. *ORATOREM*, M. Cornelium Cethegum. *HIC CETHEGVS CONSVL CVM P. TVDITANO FVIT*, id supra diximus. *BELLO PVNICO SECVNDO*, anno belli Punici secundi quingentesimo, ut scribit Liuius, an. ab V. C. D XLIX. *QVAESTORQVE*, M. Catonem M. Cornelio Cethego, P. Sempronio Tuditano Consulibus Quæstorem fuisse, Cicero hic, & Liuius libro vigesimo nono testantur, nec ab iis Plutarchus dissentit: sed Cicero ipse a se ipso videtur dissentire, qui in Catone ita scribit: Cum Fabio quartum Consule adolescentulus miles ad Capuam profectus sum: quingentesimoque anno post ad Tarentum Quæstor: deinde Aedilis, quadriennio post factus sum Prætor, quem magistratum gessi Consulibus Tuditano, & Cethego. Nam duo sunt, quae maxime pugnent: quod Quæstor ad Tarentum fuerit cum Fabio, & Quæstor fuerit Cethego, & Tuditano Cofs. & cum Scipione, quod etiam scribit Liuius, Quæstor in Africam sit profectus: item quod Quæstor Cethego, & Tuditano Cofs. fuerit, & Præturam gesserit, quum tamen semel tantum Consules fuerint. Quare nos illa verba sic legenda censemus: Cum Fabio quartum Consule adolescentulus miles ad Capuam profectus sum: quingentesimoque anno post ad Tarentum: Quæstor deinde (deinde Aedilis, quadriennio post factus sum Prætor) quem magistratum gessi &c. ut quem magistratum Quæsturam, non Præturam interpreteris. Ego libenter etiam cum eo sentiam, quae verba quaedam inserta esse putet, & ita legat: Cum Fabio quartum Consule adolescentulus miles ad Capuam profectus sum: quingentesimoque anno post ad Tarentum: Quæstor deinde factus sum, quem magistratum gessi &c. & eo libentius sentiam, quod Cato tum Fabium viuum, licet senem, fuisse ostendit, quum post mortem Fabii annis quatuor minimum Prætor Cato sit factus. Fabius enim Cn. Seruilio Cæpione, C. Seruilio Cofs. an. ab V. C. D L. decessit: Cato vero T. Quintio Flaminio, Sex. Aelio Pæto Cofs. an. ab V. C. D L V. Prætor fuit, quae tu quidem omnia poteris apud Liuium libro trigesimo, & trigesimo secundo inuenire. *HIS CONSVLIBVS*, M. Cornelio Cethego, P. Sempronio Tuditano Cofs. an. ab V. C. D XLIX. *M. CATO MODO PLANE*, hunc locum corruptum esse multi putant, & nos eo magis arbitramur, quod in veteri libro ita scriptum inuenimus: is M. Catone nostro plane: ex quibus verbis nullum sensum elici posse credimus: nisi forte legas: M. Cato maior, plane. Is enim est Cato, qui Censorius, & maior appellatur: vel, modo, sic interpreteris, ut ad ornatum potius, quam ad sententiam exprimentam positum esse videatur, ut supra, modo primum. Graeci, ut opinor dicunt, *ἀρβι*, ut apud Diuum Lucam: *διώματι ἀρβι πῶκαλι (σὺ τὸν πατέρα μου)*. Vnde *ἀπ' ἀρβι* quidam vertunt a modo. Possimus etiam fortasse legere M. Cato, more nostro plane. *C X L*. centum quadraginta. tot enim inter Catonis

Quæsturam, & Ciceronis Consulatum numerantur. ME CONSULEM, cum C. Antonio an. ab V. C. DCXC. ID IPSVM, M. Cornelium Cethegum oratorem fuisse. FORTASSE, ita locutus est cum dubitatione, ne, quod certo nesciebat, in historia pro certo affirmaret. OBRUISSET, dichoreus loco positus, nam quod primo loco quasi obruit, id inde sustinet, & quasi è fluctibus educit. ILLIVS AVTEM AETATIS, qua vixit M. Cornelius Cethegus, qui fuit antiquus: vnde dixit Horatius: Fingere cinetutis nõ exaudita Cethegis. SCRIPTIS, vt bello Punico, quo Næuius ipse delectabatur, vt ait in Catone Cicero: vt tragœdiis, & comœdiis, quarum multas Varro, Gellius, Nonius, Sex. Pompeius, & alii nominarunt. INTELLIGI POTEST, quod ita scriberent, vt loquebantur. Hinc L. Crassus quum audiebat focrum suam Læliam, Plautum sibi, aut Næuium videbatur audire, vt ipse libro tertio de Oratore testatur. HIS ENIM CONSULIBVS, M. Cornelio Cethego, P. Sempronio Tuditano Cofs. id est olympiade centesima quadagesima quarta, vt etiam scribit Eusebius. NÆVIVS, Cn. Næuius poëta, cuius vitam Petrus Crinitus, & Gregorius Lilius, quam diligētissime fieri potuit in tantis tenebris, sunt persecuti. Illud quod ad vitæ institutionem pertineat, refert Gellius, eum, quod multos principes ciuitatis suis carminibus more poëtarum Græcorū læsisset, à Triumuiris in carcerem coniectum fuisse: vbi quæ duas fabulas scripsisset, quibus *παιδια δίκου* canebat, à Tribunis plebis fuit liberatus. EST MORTVVS, Vtica, Roma, quod ait Eusebius pulsus factione nobilium, ac præcipue Metelli. QVANQVAM, *παινοβήστω & προδλησις*. VARRO, M. Terentius Varro. NOSTER, sic infra. Quam vero Ciceronis, & Attici Varro esset amicus, quum ex aliis scriptis, tum ex libro tertio decimo Epistolarum ad Atticum, & primo Academicarum quæstionum cognosci potest. Qui vero vtriusque illorum erat amicus, non poterat non & Bruti esse, qui vtrique tam charus erat. DILIGENTISSIMVS INVESTIGATOR ANTIQVITATIS, L. Aelium imitatus, vt infra dicitur. PVSTAT, in libris antiquitatum, quos, vt autor est Diuus Augustinus, quadraginta, & vnum scripsit: vel in libris de poëtis. De poëtis enim illum scripsisse quum Grammatici, tum Cicero testatur: & libro de poëtis primo, stipendia fecisse Næuium bello punico primo, ipse Varro scripsit, vt Gellius refert. IN HOC, quod in veteribus commentariis scriptum est, Næuium M. Cornelio Cethego, P. Sempronio Tuditano Cofs. mortuum esse. VITAMQVE NÆVII PRODVCIT LONGIVS, Næuium diutius vixisse scribit. NAM, *αιβιολογία*, quæ probaret, Næuii vitam longius producendam, si haberet hoc modo: Næuius mortuus est post mortem Plauti, & Plautus annis viginti post illos Consules, quos dixi, mortuus est: ergo Næuii vita longius est producenda: sed quum satis constet, Næuium multo maiorem natu Plauto fuisse, & ante Plautum etiam mortuum, dubitari potest, an hæc ratio probet, quod Cicero vult probare: nisi rem ita interpreteris: Plautus annis viginti post illos Consules, quos diximus, est mortuus, & inter mortem Næuii, & mortem Plauti anni summum quatuor, vt Eusebius etiam docet, intersunt: ergo Næuii vita longius id est circiter annos sexdecim est producenda, quando vita Plauti multo longius etiam producitur. PLAVTVS, M. Accius Plautus poëta, de cuius vita nisi Petrus Crinitus, & Gregorius Lilius omnia penè, quæ possunt inueniri, collegissent, nos aliquid diceremus, & fortasse probaremus ex autoritate Horatii cōtra, quam sentiant alii, cæteris poëtis comicis illum esse præferendum. P. CLAVDIO, L. PORCIO, P. Claudius Pulcher, & L. Porcius Licinus Consules fuerunt an. ab V. C. DLXIX. nec domi, nec militiae memorabile quicquam egerunt, vt ait Liuius libro trigésimonono.

VIGINTI

VIGINTI ANNIS, tot enim post illos Consules, quos diximus, numerantur. ILLOS, M. Cornelium Cethegum, & P. Sempronium Tuditanum. CONSULIBVS, an. ab V. C. DLXIX. vt diximus. aliter consules. MORTVVS EST, anno tertio olympiadis centesimæ quadagesimæ nonæ, quamuis Eusebius olympiadis centesimæ quadagesimæ quintæ anno primo mortuum scribat. CATONE, M. Porcio Catone, de quo dictum est, & dicitur. CENSORE, vnde Censorius est appellatus. Fuit vero Censor cum L. Valerio Flacco, quicum fuerat etiam Consul. sed de Censura plura sunt à Liuiio, & à Plutarcho scripta.

Hunc igitur Cethegum consecutus est ætate Cato, qui annis IX. post eum fuit Consul. eum nos vt peruerterem habemus, qui L. Marcio, M. Manilio Cofs. mortuus est, annis. LXXXVI. ipsis ante me Consulibus. Nec vero habeo quenquã antiquiorem, cuius quidem scripta proferenda putem. nisi si quem Appii Cæci oratio hæc ipsa de Pyrrho, & nonnullæ mortuorum laudationes forte delectant. & hercules hæc quidem extant. ipsæ enim familiæ suæ quasi ornamenta ac monimenta seruabant, & ad vsum si quis eiusdem generis occidisset, & ad memoriam laudum domesticarum, & ad illustrandam nobilitatem suam. quanquam his laudationibus historia rerum nostrarum est facta mendosior. multa enim scripta sunt in eis, quæ facta non sunt; falsi triumphi, plures Consulatus, genera etiam falsa, & à plebe transitiones, cum homines humiliores in alienum eiusdem nominis infunderentur genus; vt, si ego me à M. Tullio esse dicerem, qui patritius cum Ser. Sulpicio Consul anno. X. post exactos reges fuit.

HVNC IGITVR, quasi paulum vagatus, ad rem nunc reuertitur. CETHEGVM, de quo tam multa diximus. CONSECVTVS EST AETATE CATO, nam Cato M. Cornelio Cethego, P. Sempronio Tuditano Consulibus annu trigésimum agebat, vt ex lib. de Senectute collegimus, vbi Cato ipse ita loquitur: Vidi etiã senem Liuium, qui quum septem annis ante, quam natus sum, fabulam docuisset Centone, & Tuditano Consulibus, vsq. ad adolefcētiā meam processit ætate. Item, M. Cethegum, quem recte Suade medullā dixit Ennius, quanto studio exerceri in dicendo videbamus etiam senem? Quamquam grandior tū videtur fuisse, si postea suo anno Consul est factus. ANNIS IX. an. vero ab V. C. DLVIII. POST EVM, post ipsum M. Cornelium Cethegum. FVIT CONSVL, cum L. Valerio Flacco, vt apud Liuium lib. trigésimo tertio videre poteris. EVM, M. Porcium Catonem. PERVERETEREM, oratorem. L. MARCIO, L. Marcio Censorino. nam sic eum vocant Cicero, Orosius, Appianus, & Eutropius, apud quem tamen leges L. Marcio Censorino, non autem, vt nunc legitur, L. Manlio Censorino. Ad hunc L. Marcium Censorinum Clitomachus scripsit librum, quem Cicero libro secundo Academicarum quæstionum nominat. Marcii patricii fuerunt, vt Liuius, Dionysius, Valerius Maximus, & Plutarchus de Coriolano loquentes, ostendunt: sed & idem Liuius lib. primo ita scribit: Pontificē deinde Numa Marcium M. filium ex patribus legit. Duplex tamē videtur fuisse familia, quādo plebei aliqui etiã inueniuntur, vt infra de L. Marcio Philippo dicemus. Marcium vero scribi oportere docent veterū monimenta, & Plutarchus, qui græce *μαρτίου* semper

k

in Coriolano scribit. M. Marco, Titum tamen vocat autor libelli de Viris illustribus vel suo, vel librorum errore. nam ceteri omnes Marcum vocant. sed hinc nascitur dubitatio ex eo, quod historici penè omnes, & Cicero Philippica prima scribit ad hunc modum: propter vnus M. Manlii scelus, decreto gentis Manliæ neminem patricium M. Manlium vocari licet: quo pacto M. Manlius hic postea fit vocatus: vt fortasse quidam malint autorem libelli de Viris illustribus sequi, & T. hic, & alibi legere, nisi sciant Romanæ duas familias Manilias, siue Manlias, alteram patriciam, alteram plebeiam fuisse. Et sanè de patricia nemo potest dubitare, quum res ipsa de se quasi loquatur, & Cicero in oratione pro Sylla id ipsum testetur. Plebeiam etiam fuisse ostendunt Tribuni plebis, qui ex ea fuerunt, vt C. Manilius, qui legem tulit illam pro qua extat Ciceronis oratio: vt Q. Manlius, quem Cicero Verrina secunda Tribunum plebis vocat: vt Manilius quidam, quem Tribunum plebis Asconius in oratione pro Cornelio agnoscit: vnde posset aliquis etiam suspicari, Manlios plebeios, Manlios vero patricos fuisse, vt vna tantum litera differrent, nisi confundi videremus. nam quem Manlium hic dici videmus, is libro duodecimo epistolarum ad Atticum Manlius scribitur: vt item alibi sæpe variatum videbis. si quis tamen M. Manium velit interpretari, non repugnem: nec si quis velit omnino credere Manlios fuisse plebeios, Manlios vero patricos, quum lex Manilia certè à Manilio Tribuno plebis dicatur: & is, qui fuit Cos. biennio ante Cicero nem, qui certe Patricius in oratione pro Sylla dicitur, ab Horatio libro tertio ode vigesima prima Manlius appelletur. MANILIO, Manilia familia, inquit Sex. Pompeius lib. vndecimo, progenita fuit à Manilia filia Telegoni, quam Tusculti procreauit, quum id oppidum ipse condidisset. Hic vero Manilius is est, quo consule in Africam se venisse Scipio apud Ciceronem lib. sexto de Rep. testatur: vbi nunc ita legitur: Quum in Africam venissem à Manilio Consule ductus: quàm bene, viderint alii: quàmquam locutio est, qualis illa P. Ouidii Missus in hanc urbem venio: libri tamen veteres penè omnes ita habent: Quum in Africam venissem Antio Manilio Cos. vbi verbum illud ductus prorsus omittitur, vnde legi fortasse possit: Quum in Africam venissem Marcio, Manilio Cos. quamuis ego libentius ita legam: Quum in Africam venissem M. Manilio Cos. quod autor libelli de Viris illustrib. ita scribat: Scipio Tribunus in Africa sub T. Manilio Imperatore cohortes octo seruauit: quod idem Plin. lib. vigesimo secundo cap. sexto dicat: & Orosius referat Censorinum Romam rediisse, & Maniliū in Africa remansisse. Hic Manilius infra suo loco ponitur. COS. Consulibus an. ab V. C. DCIIII. MORTVVS EST, quum annos quinq. & octuaginta minimū vixisset, vt infra dicitur, & ex Consulibus colligitur. Natus est enim M. Acilio Lepido, M. Publicio Malleolo Cos. an. ab V. C. DXXI. & post annos octuaginta filium genuit, vt autor libelli de Viris illustribus scribit. ANNIS LXXXVI. annis octuaginta sex. Tot enim numeratur, si Ciceronis Consulatum comprehendas: sed quum addit, ipsis, videtur excludere suum Consulatum, vt, quod in veteribus libris legitur, LXXXIII. possis retinere, vel LXXXV. reponere. IPSIS, quasi integris, vt libro tertio epistolarum ad Atticum: Triginta dies erant ipsi: & lib. quinto ad eundem: Athenis decem dies ipsos fui: quod & libro secundo Familiarium dixit: sic Lucianus in Hermotimo: εικοσὴν ἔτι τῶν ἡμετέρων. ANTIQVIOREM, M. Porcio Catone, quem paulo antè perueterem vocauit. PREFERENDA PVTEM, digna putem, quæ nunc à me, vel ab aliis vnquam preferantur. NISI, πολλῆς. APPII CAECI, de quo supra dictum est: quique Catone ipso fuit antiquior annis minimum quadraginta quinque, id est quadragintaquinque annis ante decessit, quàm Cato nasceretur. HAEC

IPSA,

IPSA, quam nunc in manibus habeo: vel potius, qua paulo ante dixi senatum à Pyrrhi pace reuocatum: quamque versibus Ennius descripsit, vt in Catone legimus. hanc, vt opinor Plutarchus in Græcam linguam postea vertit, vt apud illum in Pyrrhi vita cognosci potest: Scripsit Appius etiam carmen, quod Panætius valde laudabat, vt Cicero in Tusculanis quaestionibus refert. DE PYRRHO, de pace cum Pyrrho non faciendâ. MORTVORVM LAUDATIONES, hac de re Cicero sic libro secundo de Legibus scribit: Honoratorum virorum laudes in concione memorant, easque etiam ad cantus, ad tibicinem prosequantur: cui nomen naniæ: quo vocabulo etiam Græci cantus lugubres nominant. Hæc vero lex, vel consuetudo laudandi mortuos ex eo nata est, quod P. Valerius Publicola Brutum collegam in concione laudauit: quæ laudatio fuit omnium prima, nisi, inquit Plutarchus, hoc ipsum Solon primus instituit: sed Dionysius negat, id quoniam prius instituisse. Quamuis enim poetæ certamina quædam, & ludos in magnorum virorum funere factos dicant, vt ab Achille in funere Patrocli, ab Hercule in funere Pelopis, ab Aenea ad patris tumulum, laudationes tamen dictas non scribunt. Quin Græci postea, quum & ipsi laudationes, quas ἐπιτάφιος vocant, instituisent, nunquam tamen eas nisi de viris, qui bello perisissent, habebant, vt apud Platonem, Thucydidem, & Demosthenem videre possumus. Romani autem omnes, qui viri fuissent clari quocunque genere virtutis, laudabant: atque adeo, quod scribit Quintilianus, sæpe S. C. id ipsum magistratibus mandabatur. Quin ea res etiam postea ad foeminas est translata: & prima omnium Popilia mater à Catulo, vt in libris oratoriis dicitur, est laudata. Quamuis enim tempore Furii Camilli institutum fuisset, vt foeminae laudarentur, atque id ipsum propter aurum collatum, videtur tamen id vsque ad Popiliam non fuisse seruatum, quod postea frequenter est vsurpatum, & quidem ita, vt propinqui sæpius orationes haberent, quod in Fabio Plutarchus testatur. hinc apud Suetonium Cæsar Quæstor Iuliam amitam, vxorémque Corneliam defunctas è more pro rostris laudasse dicitur. eas, inquam, propinqui habebant, quamuis alii scripsissent, vt Cicero laudationem Porciæ se scripsisse in epistolis ad Atticum non semel affirmat. FORTE, hoc dixit, quia sciebat multos esse, qui glandibus etiam post inuentas fruges delectentur, vt hodie licet videre. DELECTANT, vt Popiliæ laudatio M. Antonium oratorem delectauit, vt in libris oratoriis legimus. Quod si laudationes huiusmodi delectabant, arbitrari possumus, eas neque flebiles, neque lugubres fuisse, quales multas nostris temporibus audiuimus: quanquam dicitur Cæsar à M. Antonio miserabiliter esse laudatus. vel delectabant vt bene dictæ, vel docte scriptæ. HERCVLES, libentius, inquit in Oratore Cicero, dixerim mehercule, quàm mehercules: hic tamen hercules fortasse propter vocalium similitudinem concursum, hercule hæ, & alibi sæpe dixit. quanquam de hoc verbo hic ego dubito, quod nesciam, an alibi Cicero, hercules quidem, vt hoc loco, coniunxerit: & nescio quid videtur deesse, vt, hæ quidem extant, hæredes, monumenta, vel tale quid. HÆC, laudationes. IPSAE ENIM, αἰτιολογία, quare laudationes extent potissimum. FAMILIAE, Romanae. QVASI, particula, qua mollit translationem, quæ quibusdam duriuscula videri poterat, quum laudationes ornamenta familiarum dicebat, quod à corporis cultu ad animi virtutes fiat translatio: & si videri potest particula, quasi, cum superiori verbo coniungi debere, sua quasi, quum verum sit illud Ouidii: & genus, & proauos, & quæ non fecimus ipsi, vix ea nostra puto: multi tamen sua putant. MONIMENTA, sic enim in laudationibus

k ii

bus suum genus, ut Casar apud Suetonium, commemorabant, ut ex illis tanquam monumentis familias cognoscere possent: ut Gellius libro decimo tertio capite decimonono Catonum familiam cognouit. AD USVM, SI QVIS EIVSDEM GENERIS OCCIDISSET, ut iis laudationibus, si quis forte periisset, ad eum laudandum uti possent. Solemus enim ex arte laudare homines ex attributis personarum: inter quae Cicero libro primo de Inventionem cognationem numerat: quum consideratur, quibus maioribus, quibus consanguineis sit natus aliquis: quod ex iis laudationibus facile peti poterat. AD MEMORIAM LAUDVM DOMESTICARVM, ob eam causam etiam maiorum imagines domi habebant, ut ex Cicerone, Plinio, & aliis cognoscimus. AD ILLUSTRANDAM NOBILITATEM SVAM, si ex his possent ostendere maiores suos nobiles rebus gestis olim fuisse.

NOSTRARVM, Romanarum. MVLTAE ENIM, *αἰτιολογία*, quare historia sit facta his laudationibus mendosior: qua de re libro octavo Livius ita scribit: vitiatam memoriam funebribus laudibus reor, falsisque imaginum titulis: dum familia ad se quaeque famam rerum gestarum, honorumque fallente mendacio trahunt. inde certe & singulorum gesta, & publica monumenta rerum confusa: nec quisquam aequalis temporibus illis scriptor extat, quo satis certo autore stetur. EIS, laudationibus. A PLEBE

TRANSITIONES, ita legendum esse cognoscimus ex his, quae sequuntur: in quibus ostenditur, plebeios homines, & humiliores in aliquo genere transiisse, ut nobiliores viderentur. & sane verisimile est, humiles hoc modo voluisse nobilitari, non autem nobiles voluisse ad plebem transire praesertim a principio ante, quam patricii Tribuni plebis, ut postea Clodius, fieri cuperent. Prius tamen hic ad plebem transitiones, scriptum videbamus. EIVSDEM NOMINIS, nam Romae saepe erant duae familiae eiusdem nominis, quarum altera patricia, altera plebeia erat, ut Claudiae, ut Maniliae, de quibus supra diximus. INFVNDERENTVR, translatio. EGO, ego M. Tullius Cicero, qui loco equestri sum ortus: cuique de maioribus dicenda facultas non datur. Sic enim loquitur ipse in orationibus contra Rullum: quamvis Eusebius, & Silius scribant, nec Plutarchus neget, eum a Tullio Volscorum Rege originem duxisse: quod si verum fuisset, ut fuit gloriae cupidus, nunquam nec in Epistolis ad Atticum suam *παλληγινοσία* appellasset, nec quum scriberet contra Sallustium, si modo unquam scripsit, hoc ipsum tacuisset: nisi forte tacuit, ut videretur suis praeluxisse, & sibi sua virtute, non maiorum gloria nobilitatem comparasse: vel ne Romanos, quibus regium nomen inuisum esse sciebat, offenderet. Torquatus certe, & Clodius ob id illum Regem videntur appellasse. quin ipse libro secundo de Legibus, se, & Quantum fratrem Arpini stirpe antiquissima ortos esse testatur.

M. TVLLIO, M. Manlio Tullio Longo. sic enim vocatur etiam a Dionysio libro quinto, ubi scribit, coniurationem quandam Catilinariae perfimilem factam fuisse: ut quasi fatale videatur, duobus Marcis Tulliiis Cons. tam diuersis temporibus coniurationes factas, & extinctas fuisse. De illa tamen coniuratione Livius nihil scribit: sed illo Consule nihil memoria dignum actum dicit, Dionysius vero illud etiam addit, hunc M. Tullium ex sacro curru decidisse, & ante finitum Consulatum obiisse. Apud Livium Tullus, non Tullius legitur. Vnde viri etiam docti dubitant, utro modo sit legendum, quasi vero non possint intelligere vel ex hoc ipso loco, & ex Dionysio, Tullium, scribi oportere. Tullios porro Tullus Rex ex Albanis principibus in patres legit, ut scribit Livius lib. primo, quamvis, Iulios, ibi libentius legamus.

gamus. Tullios, ut ait Sex. Pompeius, alii dixere esse filanos, alii riuos, alii vehementes projectiones sanguinis artuatim fluentis: a quibus Tullii dicti posunt videri. alii tamen Tullios omnis causa dictos volunt, quasi tollendos. ESSE, oriundum esse, ut in oratione pro P. Sestio, ex qua hic est puer: quamuis paulo aliter loquatur. PATRICIVS, patricius quum esset. aliter enim Consul eo tempore fieri non potuisset. SER. Seruius, Seruilius, Sergius, & seruus a Probo interpretatur: quae res apud scriptores multos errores peperit praesertim in Seruio, & Sergio, quod alterum pro altero saepe describitur: quod ne amplius accidat, sciendum est, Seruium esse praenomen, & Sergium familiae nomen & quidem patriciae, ut ostendit Livius libro quarto ita scribens: Tribuni militum Consulari potestate omnes patricii creati sunt, M. Fabius Vibulanus, M. Folius, L. Sergius Fidenas: ex ea familia videtur natus Catilina, quem Sallustius nobili genere natum scribat, & Asconius L. Sergium Catilinam patricium vocet. Seruius vero praenomen est & quidem quasi proprium Sulpiciorum, ut Ser. Sulpicius Galba: ut, quoties aliter scriptum inuenio, erratum putem. non negamus tamen alias etiam familias hoc praenomen interdum habuisse. In consulibus enim inuenimus, Ser. Cornelium Maluginensem, Ser. Cornelium Rufum, Ser. Fulvium Nobiliorem, Ser. Fulvium Flaccum: quamuis in Livio legamus, Serg. Cornelium Maluginensem, sed Dionysius ostendit, Ser. id est Seruium scribendum esse. ex hac diuisione libri omnes, in quibus male scriptum fuerit, corrigi poterunt. SVPICIO, Ser. Sulpicio Camerino, ut Dionysius vocat. ex hoc porro loco cognoscimus Sulpicios patricos fuisse, quod eo tempore nondum plebei Consules fiebant: sed & Livius inter Tribunos militum Consulari potestate, qui patricii essent, Sulpicios ponit: idem Cicero in oratione pro Muræna testatur, qui tamen Ser. Sulpicium Iuriconsultum equitis Romani filium vocat. & sane vel ea familia degeneravit, vel duae fuere altera patricia, altera plebeia, quando Tribunos plebis multos ex Sulpiciis legimus, & in his P. Sulpicium apud Livium libro septuagesimo septimo. ANNO X. anno decimo. in libro tamen manu scripto vidimus, annos X. hoc est, annos decem, fortasse rectius, quod veteres ita frequentius scriberent. EXACTOS, a L. Bruto praesertim, ut supra dictum est. REGES, Romanos, praesertim Tarquinium Superbum, ut supra diximus. FVIT, an. ab V. C. ducentesimo quinquagesimo quarto.

Catonis autem orationes non minus multae ferè sunt, quam Attici Lysiae, cuius arbitror plurimas esse: est enim Atticus, quoniam certe Athenis est & natus, & mortuus, & functus omni civium munere: quanquam Timæus eum quasi Licinia & Mutia lege repetit Syracusas: & quodam modo est non nulla in iis etiam inter ipsos similitudo. acuti sunt, elegantes, faceti, breues: sed ille Graecus ab omni laude felicitior: habet enim certos sui studiosos, qui non tam habitus corporis opimos, quam gracilitates confectentur: quos valetudo modo bona sit, tenuitas ipsa delectat. quanquam in Lysia sunt saepe etiam lacerti, sic ut eo fieri nihil possit valentius, verum est certe genere toto strigosior: sed habet tamen suos laudatores, qui hac ipsa eius subtilitate admo-

dum gaudeant. Catonem vero quis nostrorum oratorum, qui quidem nunc sunt, legit? aut quis nouit omnino? at quem virum dii boni. mitto ciuem, aut senatorem, aut imperatorem: oratorem enim hoc loco quaerimus. quis illo grauior in laudando? acerbior in vituperando? in sententiis argutior? in docendo edisserendoque subtilior? refertae sunt orationes amplius centum quinquaginta, quas quidem adhuc inuenerim & legerim, & verbis, & rebus illustribus. licet ex iis eligant ea, quae notatione & laude digna sint: omnes oratoriae virtutes in eis reperientur. iam vero Origines eius quem florem, aut quod lumen eloquentiae non habent? amatores huic defunt, sicuti multis iam ante seculis & Philisto Syracusio & ipsi Thucydidi. nam ut horum concisis sententiis, interdum etiam non satis apertis cum breuitate, tum nimio acumine, officit Theopompus elatione atque altitudine orationis suae, quod idem Lysiae Demosthenes: sic Catonis luminibus obstruxit haec posteriorum quasi exaggerata altius oratio, sed & in nostris inscitia est, quod ii ipsi, qui in Graecis antiquitate delectantur, eaque subtilitate, quam Atticam appellant, hanc in Catone non nouerunt quidem. Hyperidae volunt esse, & Lysiae. laudo: sed cur nolunt Catonis? Attico genere dicendi se gaudere dicunt. sapienter id quidem: atque utinam imitarentur, nec ossa solum, sed etiam sanguinem: gratum est tamen, quod volunt. cur igitur Lysias, & Hyperides amatur, cum penitus ignoretur Cato? antiquior est huius sermo, & quaedam horridiora verba. ita enim tum loquebantur. id muta: quod tum ille non potuit: & adde numeros; & aptior sit oratio: ipsa verba compone, & quasi coagmenta, quod ne Graeci quidem veteres factitauerunt: iam neminem antepones Catoni. ornari orationem Graeci putant, si verborum immutationibus utantur, quos appellant *πρόσωπος*, & sententiarum orationisque formis, quae vocant *χίματα*: non verisimile est, quam sit in utroque genere & creber, & distinctus Cato. nec vero ignoro, nondum esse satis politum hunc oratorem, & quaerendum esse aliquid perfectius; quippe cum ita sit ad nostrorum temporum rationem vetus, ut nullius scriptum extet dignum quidem lectione, quod sit antiquius: sed maiore honore in omnibus artibus, quam in hac vna dicendi, versatur antiquitas.

CATONIS, de quo dicere coeperamus. ORATIONES, orationes & pro se multae, & pro aliis, & in alios, inquit Liuius libro trigesima nono. NON MINVS MULTAE, quater quidem, & quadragies causam dixisse scribit Plinius, sed quot orationes scripserit, nemo, quantum videre potui, dicit, praeterquam Cicero ipse, qui paulo post amplius centum quinquaginta se legisse testatur.

testatur. ATTICI LYSIAE, de quo diximus. PLVRIMAS ESSE, trecentas viginti quinque, ut ait Plutarchus, ultra trecentas, ut scribit Suidas, quod nos supra retulimus. EST ENIM, *αἰτιολογία*, quare Lysiam Atticum vocarit: & *πρόληψις*, ne quis, Syracusanum esse, possit dicere. ATHENIS EST NATVS, Pratore Philocle, ut refert Plutarchus, quum pater eò multo prius immigrasset, ut ante diximus. ciues vero alii nascuntur, alii fiunt, ut ait Cicero in oratione secunda in Catilinam. MORTVVS, *ἐτελεύτησεν αὐτόθι*, ut inquit Plutarchus, & quidem quum annum octuagesimum tertium, vel, ut alii volunt, septuagesimum sextum, vel octuagesimum ageret, & Demosthenem tunc adolescentulum vidisset. Sed quoniam sequitur, & functus omnimunere, ita, ut Cicero non videatur ordinem seruare, sed *ὑπερολίον πρότερον* loqui, quod raro facit, quamuis libro secundo de Oratore dicat, dicendum, & cogitandum: & in libro manuscripto legitur, altus, non mortuus, eum librum libentius sequor, praesertim quum Cicero ita loqui soleat, ut supra: eloquentia nata, & alta. & sanè quidem Lysias Athenis altus est usque ad annum decimum quintum. nam postea in coloniam fuit missus, ut supra retulimus. Si tamen hoc loco tollatur ita coniunctio mortuus, functus omni ciuium munere: tollatur etiam simul haec nostra dubitatio. EVNCTVS OMNI CIVIVM MVNERE, annis summum tredecim fungi potuit. nam colonus ad annum aetatis sexagesimum tertium abfuit, & tempore triginta tyrannorum septem annos exulauit. quin multum temporis *ἰστέλειο*, quasi nec prorsus ciuis, nec peregrinus Athenis à Plutarcho dicitur habitasse, vix ut verum videatur, quod hoc loco scribit Cicero, eum omni ciuium munere functum fuisse: nisi forte scriptores alii, quos Cicero vidit, aliter hac de re scripserunt. TIMAEVS, Timaeus Andromachi filius Taurominitanus, non autem Locrensis, ut quidam volunt, Philisci Milefii discipulus, qui pulsus ab Agathocle ex Sicilia, venit Athenas, vbi res Italicas, & Siculas libris viginti complexus, res item Graecas, & Siculas, ac argumenta Rhetorica libris sexaginta octo collegit: olympionicas, & rerum annales scripsit. & in scriptis quidem suis Agathoclem ut hostem semper est infectatus, & iccirco de illo etiam multa mentitus: vbi vero superiores coarguit scriptores, veritatem quidem visus est esse secutus, sed tamen ob id ab Iltro Callimachio, vel ab Atheniensibus *ἐπιβλαμειος*, ut est apud Strabonem, vel potius, *ἐπιβλαμειος*, ut Suidas, & Athenaeus scribunt, est appellatus. Videntur enim Athenienses, ut erant faceti, in nomine iocari voluisse. Hinc Aemilius Probus illum scriptorem maledicentissimum vocat: & Plutarchus eius historiam nunquam penè probat: Dionysius vero non tam probat, quam docet, eum Pyrrhi bellum, ut Cicero scribens ad Luceium refert, separatim scripsisse. Vnde apparet illum illis temporibus vixisse. Siquidem ipse fuit ab Agathocle pulsus, & post Agathoclis mortem Pyrrhus in Italiam, deinde in Siciliam venit, ut Trogus scripsit: ut vere Cicero libro secundo de Oratore dixerit eum Herodoti, Thucydidis, Philisti, Theopompi, Ephori, Xenophontis, & Callisthenis minimum natu fuisse: quo loco illum longe eruditissimum, & rerum copia, & sententiarum varietate abundantissimum, & ipsa compositione non impolitum vocat: infra vero talem, quales erant Asiatici: quin affirmat eum sententias non tam graues, & seueras, quam concinnas, & venustas habuisse: quamuis à Plutarcho *ὀλιμωδὸς*, & *μειρακισθῆος* in Nicia dicatur. EVM, Lysiam. QVASI, dixit quasi, ut supra de Isocrate loquens, quasi contra legem committere: quia id esse non poterat: quum Timaeus esset Siculus, nec Romana lege, qualis erat Licinia, & Mucia, Siculi tunc uterentur. quin lex Licinia, & Mucia multis post annis est lata, tantum abfuit, ut ea Timaeus uti vnquam potuerit. LI-

CINIA, ET MUCIA LEGE, de ciuibus regendis: quam, vt ait Cicero in libris de Officiis, & in oratione pro Cornelio, duo Consules omnium sapientissimi tulerunt. Quæ quidem verba sic Asconius interpretatur: L. Licinium Crassum oratorem, & Q. Mucium Scæuolam Pontificem Maximum significat. hi enim legem eam, de qua loquitur, de regendis in sua ciuitate sociis, in suo Consulatu tulerunt. hanc legem Cicero libro secundo de Oratore in illis verbis significauit: ex quo sunt nonnulli, qui tuam legem de ciuitate natam Crasse dicant. Quum lex igitur ea esset de ciuibus regendis in sua ciuitate, ea quasi lege Timæus videri poterat contendere, Lyfiam Syracusanam esse. **LEGE**, quamuis duo nomina ponat, Liciniam & Muciam, semper tamē Cic. hic, & in orationibus pro Cornelio, & pro Cornelio Balbo legem, non leges dixit, vel quia sic eam tulerunt, vt vna esset: vel quia in ea ferenda ita concordēs fuerunt, vt vna debeat videri. sic lex Aelia & Fufia sæpe solet appellari. **REPETIT**, in historiis suis quasi vendicat. & repetit ab Atheniensibus, quasi qui abstulerint. Est autem verbum, quo frequenter historici in hisce rebus vtuntur. Liuius vero libro primo repetendi formulam describit. **SYRACVSAS**, vnde Lyfias ipse fuerat oriundus. & Syracusas Timæus ipse vt Siculus magnopere laudabat, vt in eius vita scribit Suidas. **ET QUODAM MODO**, sic verborum ordo consequi debuit: Catonis autem orationes non minus multæ ferè sunt, quàm Attici Lyfiæ, cuius arbitror plurimas esse: & quodam modo, &c. reliqua, quæ sunt interposita, videntur dicta κατὰ παράδειγμα. **IN IIS**, Lyfia, & M. Catone. **SIMILITUDO**, hic εἰρηλίαν esse putauit Atticus, vt infra videbitur, vbi non existimat ille Catonem Lyfiæ prorsus esse similem. **ACVTI**, subtiles paulo post vocat. & sanè Cicero parum seiungit acutum à subtili, quum libro secundo de Oratore dicendi genus acutissimum, & subtilissimum vocet, & infra Stoicorum genus dicendi peracutum, quod libro tertio de Finibus subtile dicat. **ELEGANTES**, Lyfias etiam supra elegans est appellatus, & Cato quàm fuerit elegans, paulo post dicitur. **FACTI**, Lyfiam facetum satis in Oratore vocat, & Catonē facetum item fuisse, dicta, quæ sunt à Cicerone, Plinio, Plutarcho, Macrobio, & aliis collecta demonstrant. **BREVES**, ex scriptis vtriusque, quæ pauca extant, eos breues fuisse, cognosci potest. **ILLE GRAECVS**, Lyfias. **AB OMNI LAUDE FELICIOR**, in eo felicior, vt laudaretur. **HABET ENIM**, αἰτιολογία, quod ab omni laude fuerit felicior. **CERTOS**, vt olim Charisium, qui Lyfiam ipsum videbatur imitari, quod infra dicitur: vt Hegesiam, qui volebat illum item imitari, quod in Oratore scriptum videbis. **HABITVS CORPORIS**, εἶδος τῆς σώματος, id est neruos quosdam orationis μεταφορικῶς. **OPIMOS**, qui legunt apud Ciceronem in oratione pro Cælio optimum habitum, & à Græcis ἀνελίαν bonum habitum, & contra κακῆς εἶαν malum habitum dici, possunt illi dubitare, an hic quoque optimos legere debeamus: nisi ἀνελίαν cognoscant opimos legi oportere, nam gracilem hic opposuit opimo: quamuis Cornelius Celsus obeso potius opponat. sed obesus fortasse non significasset, quod Cicero volebat, qui orationem plenam roboris, & neruorum, aut certe tale quid cupiebat significare. nec locutio hæc ipsa est insolens, quando in Verrinis hominem præda opimum dixit. **GRACILITATES**, aliter gracilitatem. **VALETUDO MODO BONA SIT**, modo sit quædam orationis sanitas, vt infra, & in libello de Optimo genere oratorum loquitur μεταφορικῶς, vt hic item, vbi verbis ad translationem accommodatis vtitur: quam quidem translationem in libello de Optimo genere oratorum sic explicat: qui carent omni vitio, non sunt contenti quasi bona valetudine, sed vires, lacertos, sanguinem quærunt, quandam etiam suauitatem coloris. **TENVITAS**, quæ fuit

fuit in Lyfia, vt in libello de Optimo genere oratorum Cicero testatur. **QUANQUAM**, correctio, ne Lyfiam nimis quasi deprimere videatur. **LACERTI**, oratio fortis, robusta, vires, lacertos, & neruos habens. sic enim sæpe loquitur Cicero, vt supra ostendimus. **SIC VT EO FIERI NIHIL POSSIT VALENTIVS**, in libro manu scripto sic legimus: sic vt fieri valentius nihil possit. **GENERE TOTO**, dicendi. **STRIGOSIOR**, tenuior, subtilior, vt ipse quasi interpretatur, hac subtilitate. & translatio est ab equis potissimum, qui strigosi dicuntur, quum morbus eos ita stringit, vt, quod ait poëta, vix ossibus hæreant. lege Nonium Marcellum. **HABET**, ipse Lyfias. **SVOS LAVDATORES**, certos sui studiosos: paulo ante. **SVBTILITATE**, hinc supra egregie subtilis scriptor est appellatus. **NOSTRORVM**, Romanorū. **QVI QVIDEM NVNC SVNT**, nam maiores legebant. **AVT QVIS NOVIT OMNINO?** tantum abest, vt eum legat. **CIVEM**, ciuem Romanum, & quidem ciuium ita studiosum, vt ipse, nisi fallor, legem Porciam tulerit: quæ, vt scribit Liuius, graui poena, si quis verberasset, necasset ciuem Romanum, sanxit. hinc vox illa Ciceronis in Verrinis: ò lex Porcia: de qua alibi quoque meminit. **SENATOREM**, nemo enim Catone melior senator fuit, vt ait libro tertio de Oratore. **IMPERATOREM**, idem facile optimus imperator dicitur libro tertio de Oratore: de quo Plinius ita libro septimo scribit: Cato fuit optimus orator, optimus imperator, optimus senator. **ORATOREM**, non ciuem, non senatorem, non imperatorem. **ENIM**, αἰτιολογία, quare ciuem, senatorem, & imperatorem nunc mittat. **GRAVIOR IN LAVDANDO?** grauitas enim in laudatione requiritur vt credatur. hinc grauissima laudatio dicitur in oratione pro Cælio. Cato vero non poterat non grauitate laudare, qui grauissimus orator etiam præfens à L. Valerio apud Liuium dicatur. **ACERBIOR IN VITVPERANDO?** accusationes enim, & vituperationes acerbiteram quandam videntur postulare, ne, si secus fiat, dici possit, quod Cicero Callidio dixit: Tu istuc M. Callidi, nisi fingeres, sic ageres? Cato vero id potuit præstare, quem Liuius virum linguæ acerbæ, & oratorem non solum grauem, sed interdum etiam trucem vocat. **SENTENTIIS**, γνώμῃς vt vocant Græci, & quidem tam morum, quàm orationis. In vtrisque enim præstitit Cato: & de sententiis quidem orationis dubitari non potest, quum tantopere à Cicerone, Liuiio, Plinio, & Gellio vt optimus orator commendetur. sententias vero, quæ ad vitæ institutionem pertinerent, eas dixit, quæ non solum viri sapientis, qualis & ipse fuit, sed Apollinis etiam esse viderentur: quarum multæ sunt à Plutarcho, & ab aliis, vt cunq̃ue collectæ. **ARGVTIOR?** in sententiis enim, & dictis spectatur argutia: vnde sententiæ argutæ, & dicta argutissima dicuntur à Cicerone. Porro paulo ante Cato facetus est dictus, vt non posset non argutus esse. **SVBTILIOR?** acutus enim paulo ante dictus est. & qui bene vult docere, & disserere, debet ille subtiliter, & acute docere, & disserere. atque hoc quidem loco Cicero treis dicendi figuras, sublimem, mediam, & attenuatam complectitur. nam grauior, & acerbior ad sublimem, argutior ad mediam, subtilior ad attenuatam refertur. est enim sublimis in flectendo, media in delectando, subtilis in probando, vt ait in Oratore: in libello vero de Optimo genere oratorum scribit ad hunc modum: sunt sententiæ, commouendi graues: delectandi quasi argutæ: docendi acutæ. **ORATIONES**, quas pro se, & pro aliis, & in alios dixit, vt supra retulimus. **VERBIS, ET REBVS**, nam, vt ait Quintilianus libro decimo, capite primo, non est dubium, quin oratori velut opes sint quædam parandæ, quibus uti, vbicunq̃ue desiderandum erit, possit: eæ constant copia rerum, ac verborum: & Cicero

libro tertio de Oratore, rerum copia verborum copiam gignit. & sanè res prius inuenta sunt, quàm verba. neque vero quicquam, vt scribit Cicero in oratione pro Cecinna, opus sit verbis, quum ea res, cuius causa verba quaesita sint, intelligatur. Quare mirari quispiam possit, cur hoc loco Cicero verba rebus proponat, nisi sciat, in coniunctis verbis ex præcepto ipsius Cicero nis in Partitionibus, ordinem posse mutari: & à Quintiliano scribi, illud esse nimiae superstitionis, vt quæque sint tempore, ea etiam facere semper ordine priora. Accedit, quod oratio crescit, quum verba res ipsæ, quæ plus significant, sequuntur. sic supra partus & fontes, & infra non semel verba & sententias dixit, quamuis libro primo de Oratore docens potius quàm scribens sententias, & verba dixerit. **ILLUSTRIBVS**, per res illustres significat causas, de quibus in libello de Senectute sic ipse loquitur: causarum illustrium, quasunque defendi, nunc quàm maxime conficio orationes. Verba illustria dicuntur à Cicerone libro tertio de Oratore, in quibus plenum quiddam, & sonans inesse videatur. Quin, vt eodem libro scribit, si est honestas in rebus ipsis, de quibus dicitur, existit ex rei natura quidam splendor in verbis. Quin vero hæc omnia fuerint in Catone, nemo dubitat, quum de causis & rebus constet: & verba ipsius illustria fuisse hoc loco Cicero testetur, ac pauca quædam, quæ extant, scripta demonstrant, præsertim quod Gellius libro decimo, capite tertio repetit. **EX IIS**, orationibus. **NOTATIONE**, non ea notatione, qua vertit ἐτυμολογίαν in Topicis, sed animaduersione quadam, & consideratione. **OMNES**, nedum pauca. **VIRTUTES**, ἀρεταί, bonitates, facultates, ornamenta, vires, vt virtus mercis, & virtus formæ apud Plautum, virtus ordinis apud Horatium, virtus equi apud alios, quamuis non proprie. sic ἀρετὴ γῆς apud Platonem in Alcibiade primo, & ἀρετὴ σώματος in Gorgia. sic virtutes dicendi Ciceronis infra dixit: & hac ipsa de re loquens item infra laudes vocauit. **ORIGINES**, Originum libri, de quibus in libello de Senectute sic ipse Cato loquitur: septimus mihi Originum liber est in manibus: omnia antiquitatis monimenta colligo. origines vero, quæ nunc circumferuntur, non videntur Catonem referre. **FLOREM**, sic in Paradoxis florem orationis dixit. sed videtur Cicero sibi aduersari, quum scribat hic, in Originibus Catonis nullum florem desiderari, infra vero illa verba dicat: intelliges nihil Catonis lineamentis, nisi eorum pigmentorum, quæ inuenta nondum erant, florem, & colorem defuisse: pugnant inter se, flos est, flos non est. Defendetur fortasse hoc modo: priore loco affirmat, florem esse in Catonis scriptis, secundo, quasi reprehensus ab Attico, negat: vel hoc modo: priore loco de Originibus tantum, secundo de cæteris etiam libris loquitur: vel ita, flos est quidem, sed non est flos pigmentorum: quasi dicat, elegans est Cato, vt dictum est, ita, vt nihil illi desit præter politissimam doctrinam transmarinam, vt ait libro tertio de Oratore. negat item libro secundo de Oratore, Catonem tenere, quibus rebus ornetur oratio: quòd non dum ista Romam essent importata. Itaque Cato habebat florem eloquentiæ, vt hic ait, sed non habebat florem pigmentorum, vt infra loquitur. **LVMEN**, ornamentum, orationis forma, ἄμμα. vt enim ingenii lumen est eloquentia, sic eloquentiæ lumina sunt ἄμματα, quæ lumina vertit etiam ipse Cicero in Oratore. **HVIC**, Catoni. **SICVTI**, defuerunt. **MVLTI IAM ANTE SECVLIS**, tribus seculis, & annis triginta, vel annis trecentis triginta. tot enim numerantur anni à Platone, cuius æqualis fuit Philistus, ad id tempus, quo Cicero hoc scripsit. **PHILISTO**, Philistus Archonidæ filius, & Eueni poëtæ elegiaci discipulus fuit: qui primus historiam rhetorice composuit: artem porrò Rhetoricam, de rebus Aegyptiacis libros duodecim, de

de rebus Siculis libros vndecim, ad Tricaranum orationem de Naucræte, de Dionysio tyranno libros sex, de Aegyptiorum theologia libros tres, conciones, & alia quædam de Libya, & Syria scripsit. hæc propemodum Suidas. Hic Philistus, vt in Nicia refert Plutarchus, se præclare gessit in eo bello, quod Athenienses cum Syracusanis gesserunt: deinde Dionysio seniori in constituendo principatu fauit, & ab eo arce præfectus fuit, cum matre, cuius, ipso etiam sciente, consuetudinem dicitur habuisse. postea tamen quum Leptinæ, qui frater erat Dionysii, filiam vxorem, ipso Dionysio inscio, duxisset, ab eo pulsus est ex Sicilia: qui quum Adriam ad hospites quosdam suos venisset, otium nactus, maiorem historiæ suæ partem conscripsit. Nec postea, nisi post Dionysii senioris mortem, reuocatus est. Tunc enim, qui Dionio aduersabantur, quum scirent Philistum semper tyrannorum fuisse studiosum, vt is Platoni opponeretur, monuerunt Dionysium iuniorem, vt eum reuocaret. Reuocatus igitur, & Platoni semper est aduersatus, & Dionem eiiciendum curauit. Dion vero non ita multo post Dionysio bellum intulit, & victum in arce obsedit: cui quum Philistus tum classis præfectus opem ferre vellet, superatus, mortem sibi consciuit, vt Diodorus Siculus, & Gemistus Ephorum secuti, referunt, quamuis alii, vt Thimonides, & Timæus, eum viuum in manus hostium venisse, & ab iis crudeliter interfectum scripserint. Diodorus etiam in sepulchro proiectum testatur. Ex his apparet, quare Cicero libro primo de Diuinatione dicat, apud Philistum de somnio matris Dionysii scriptum esse, & eum æqualem temporum illorum: & cur item libro secundo de Oratore Dionysii familiarissimum vocet: & cur Marcellinus in vita Thucydidis illa verba scribat: φίλιστος τῶν γὰρ Διονυσίων τῶν λόγων πολέμει. quem Cicero doctum, & diligentem appellat, putatq. illum voluisse Thucydidem imitari, vt libro secundo de Oratore refert: hinc Quintilianus ait: Philistus imitator Thucydidis, & vt multo infirmior, ita aliquatenus lucidior. **SYRACVSIO**, græce nam Syracusanus Latine dicitur, vt ait Seruius. Cicero igitur hic, & libro secundo de Oratore Philistum Syracusium vocat, & cæteri scriptores consentiunt, vt ego mirer, cur Suidas ita scribat: φίλιστος ναυκραύτης ἢ συρακούσιος. **IPSI**, ἑμφασίς, perinde, ac si dicat, ipsi, qui omnes, vt libro secundo de Oratore scriptum est, artificio dicendi facile vicit: quæque tunc ipse Philistus imitatus est, & tam multi nunc imitantur, vt infra dicitur. **THUCYDIDI**, de quo diximus. **NAM**, ἀλλοιογία, cur amatores illi defuerint. **HORVM**, Philisti, & Thucydidis. **CONCISIS SENTENTIIS**, ex quibus aliqua sint ommissa, & quasi amputata: qua de re Dionysius Halicarnassæus de Thucydide loquens, ita scribit: ἐκδηλότατα δὲ αὐτῷ καὶ χαρακτηριστικώτατα ἔστι πεπεραῖσθαι εἰ ἐλαχίστων ὀνομάτων, πλείστα σημαίνειν πράγματα, εἰς ἃ καὶ ἔτι προσδεχόμενον τὸν ἀκροατῶ ἀκούσασθαι, κατελείπει ὑφ' ὧν ἀσφές γίνονται τὰ βραχύν. Hinc Thucydides ἀσφῆσ τῶν διανοισῶν est à Græcis appellatus, vt supra etiam diximus. Idem de Philisto, qui illum est imitatus, dici potest. **NON SATIS APERTIS**, obscuris, λιτότησ. Thucydides enim conciones ita multas habent obscuras, abditasque sententias, vix vt intelligantur, vt supra etiam ex Oratore retulimus. **BREVITATE**, brevis enim Thucydides à Quintiliano vocatur, vt est etiam supra dictum, vt mittam, quod Cicero ad Q. fratrem scribit. **ACVMINE**, hinc Thucydides acutus à Cicerone in epistola quadam ad Q. fratrem vocatur. sunt tamen, qui censent hæc verba esse tollenda: quum breuitate, tum nimio acumine. **OFFICIT**, quòd ipse clarius scribat: & ob id multimalint illum, quàm Thucydidem, & Philistum, qui sunt obscuri, legere. **THEOPOMPVS**, Theopompus Chius Damasistrati filius, & Isocratis discipulus fuit: natus circiter olympiada nonagesimam tertiam: qui epitomen

historiarum Herodoti duobus libris est complexus: res Philippi Regis gestas libris quinquaginta octo, ut Diodorus Siculus refert, vel ut alii volunt, septuaginta duobus: res Græcas libris undecim: *συμβουλάς* ad Alexandrum, orationem *κατὰ τὴν Πλάτωνος διατριβήν*: epistolam Chiam: orationem de pecuniis ex Delphis ablatis: ea, quæ omisit Thucydides, quæque post illum sunt gesta, ac alia plurima scripsit. Hæc nos ex Suida, Athenæo, Marcellino, & aliis collegimus, & vidimus, male legi apud Suidam, *φιλικὰ*, quum *φιλιππικὰ* scribere oporteat: intelleximus item, cur Cicero libro duodecimo ad Atticum illa scribat verba: *mecum habeo & ἀριστοτέλους, & θεοπόμπης πρὸς ἀλιεῖαν δρόνον*. pulsus enim è patria quum supplex in Dianæ Ephesiæ templum confugisset, multa contra Chios scripsit ad Alexandrum, in quibus illum laudauit: sed postea *παληφθίαν* cecinit: nam dicitur in eundem postea scripsisse: quamuis, quod scripsit, in manus hominum non videatur venisse. Eum maledicum scriptorem fuisse Lucianus, Aemilius Probus, & Dionysius Halicarnassensis testantur. à Suida dicitur difficilis, & morosus fuisse, sed in dicendo multus, spissus, & abundans, & ob id frenis indignus, ut dixit Isocrates, præsertim quod impetu quodam, quam *φορὰν* Suidas vocat, ferebatur. Hinc infra Cicero acerrimum ingenium Theopompi vocat, & libro tertio de Oratore scribit, eum exultantem verborum audacia ab Isocrate repressum fuisse. Fuit vero Theopompus veritatis studiosus vsque adeo, ut à Suida *φιλαλήθης* vocetur, & ab Athenæo, qui addit, eum multas pecunias veritatis inuestigandæ causa consumpsisse. In eius tamen scriptis innumerabiles erant fabulæ, ut autor est Cicero libro primo de Legibus. Quare nonnulli dicunt, eum diuinitus esse multatum, quod suis scriptis, & illis fabulis sacras Mosis historias miscuisset. Illud vltimo loco addimus, quod Gellius & Suidas referunt, illum in certamine, quod Artemisia de laudibus Mausoli constituit, viciisse. **ELATIONE, ATQUE ALTI-TUDINE ORATIONIS SVÆ**, graui, & grandi genere dicendi, in quo versatus est. & commode Cicero sic locutus est, quum quia dixit alibi, elata verba, elate dicere, altamq. orationem, tum quia verba videtur accommodare ad translationem, quæ sequitur, luminibus obstruxit, quod in primis res sublimes, & altæ faciunt. Theopompus vero in primis elegantia studuit ita quidem, ut eum quidam, quod in Oratore scribit Cicero, reprehenderint, quod literas quasdam tantopere fugerit. ob id fortasse *ρήτωρ* à Suida dicitur: à Quintiliano certe oratori similis appellatur, ut qui ante, quam est ad historiam sollicitatus, diu fuerit orator. Cicero certe quidem libro secundo de Oratore scribit, eum ab Isocrate impulsisse ad historiam contulisse, sed causas omnino nunquam attigisse. **QVOD IDEM**, facit, id est officit elatione, atque altitudine orationis, & verborum granditate. **LYSIAE**, quem iam propè audias oratorem perfectum dicere **DEMOSTHENS**, orator perfectus, & cui nihil admodum desit ita, ut Demosthenes elate, & summissè possit dicere, Lysias elate non possit. hæc supra, & in libello de Optimo genere oratorum dicuntur. **CATONIS LUMINIBVS OBSTRUXIT**, impedimento fuit, ne Catonianæ orationis lumina videri possent. & loco posita est translatio. nam & orationis lumina dicimus: & quum hic de altitudine loqueretur, ad fenestrarum lumina, quæ ex alto recipi solent, accommodauit: quibus obstruere solent vicini, id est murum, parietem, tectum, vel tale quid contra struere, & ita lumen impedire: quod Græci dicunt, *ἐμποδίζειν τῆ ἀπόψεϊ*. Iurisconsulti, officere luminibus, dicunt, sed Cicero hic vtrunque videtur dicere: Theopompus officit, & oratio obstruit. sic etiã in oratione pro Domo dixit, ut cætera, quæ referri possent, nunc mittamus. **HÆC POSTERIORVM**, hæc oratio, qua nos posteri vtimur, qui

qui nuper agnouimus, quam apte verbis debeat esse comprehensa sententia, quum apud Græcos iam anni propè quadringenti sint, quum hoc probatur ut in Oratore scribit: & infra refert hæc pigmenta modo importata esse. **QVASI**, hac particula mollit translationem, quæ durior esse videbatur, exaggerata altius oratio pro eo, quod est graui genere dicendi, & verbis grandibus confecta. **IN NOSTRIS**, ut in Caluo, de quo dicitur infra. **QVOD, αἰτιολογία**. **IN GRÆCIS**, quod ad Græcos oratores pertineat. **ANTIQUITATE**, quia Græcorum sunt antiquissima quæque scripta vel optima, ut inquit Horatius ad Augustum scribens. & antiquus fuit Lysias, quem magnopere sequebantur. **EAQVE SVBTLITATE**, qualis in Lysia fuit, quem supra subtilem Cicero vocauit. **QVAM ATTICAM APPELLANT**, isti, qui volunt Attici videri, quos infra Cicero confutat, vbi concedit minutæ subtilitati locum esse posse. **HANC**, antiquitatem, vel potius subtilitatem. **IN CATONE**, qui antiquus, & subtilis fuit, ut paulo ante dictum est. **NON NOVERVNT QVIDEM**, quod nostrorum oratorum, qui quidem nunc sunt, nemo illum legat, ut supra dixit. sed quoniam hæc locutio, non nouerunt quidem, est admodum rara, libenter legerem, non nouerunt quidam: vel, ut in manu scripto vidimus, ne nouerunt quidē. alii legunt, nouerunt. quid enim? **HYPERIDAE VOLVNT ESSE, ET LYSIAE**, videtur dictum, ut illud, me totum Pompeii esse scis: & illud item, Cæsar me suum numerat: vel illud, sum *χρῆσει μὲν* tuus: *κτῆσει δὲ* Attici nostri: sed quoniam hic nullam neque factionem, neque possessionem, sed similitudinem significat, vereor, ne legere oporteat, Hyperidæ volunt esse similes, & Lysia, præsertim quum infra ita dicat: Atticorum similes esse volumus idque dicat sub persona illorum, qui volebant Attici videri. Vel Hyperidæ, & Lysia numero multitudinis censeantur, & paulo post, Catones, legatur, ut sit locutio, & modus, qualis ille in Lelio: numeremus Paulos, Catones, Caios, Scipiones, Philos, id est tales, quales illi fuerunt. **LAUDO**, laudo consiliū eorum, qui volunt esse tales, quales Hyperides, & Lysias fuerunt. sic infra: Atticorum similes esse volumus: optime. **CVR NOLVNT ESSE CATONIS?** quum tanta similitudo sit inter Lysiam, & Catonem, quanta supra dicta est? **ATTICO GENERE DICENDI**, genere dicendi, quod ipsi vocant Atticum, ut infra dicitur. **SAPIENTER ID QVIDEM**, dicunt illi. **ATQVE VTI NAM, ὡς ἔστι**, qua Cicero solet vti hoc modo: atque vti nam quidem. **OSSA**, tenuitatem, subtilitatem, & exilitatem. sic enim, de his hominibus loquens, sæpe vocat. & est translatio ab animantibus macris, & quæ vix ossibus hæreant, ut ait Poëta. hinc Plautus in Captiuis dixit: ossa, atque pellis sum, misera macritudine. atque hoc quidem loco, ossa solum, Pontanus aliterationem esse dixisset. **SANGVINEM**, orationem fortem, robustam, vires, lacertos, & neruos habentem, ut etiam supra sumus interpretati. **GRATVM EST TAMEN, QVOD VOLVNT**, quod Hyperidæ, & Lysia volunt esse, id est Attici laudo: quando in magnis & voluisse satis est. **CVR IGITVR**, quum tam Cato, quam Lysias, & Hyperides in eo genere dicendi, quo delectantur isti, sit versatus. **AMATVR**, vterque sui studiosos, & suos laudatores habet, ut supra de Lysia dixit. aliter amantur, rectius. **IGNORETVR CATO?** ita, ut illum nunc nemo legat? **ANTIQUIOR, ἀντιπορορὰ**, qua proponit, quod ab aduersariis dici poterat. **HVIVS, CATONIS. HORRIDIORA**, quod priora illa incompta, & breuia, & nõ operosa essent, ut ait Gellius lib. decimo cap. tertio. **ITA ENIM, ἀντιπορορὰ** cum ratione respondet. sunt illa horridiora. tunc enim ita loquebatur. **ID**, quod ad verba horridiora pertinet. **ILLE, CATO. NON POTVIT**, quãuis

tentarit. nam, qui consideret, inquit Gellius, Catonis orationem, intelliget, illum contentum eloquentia ætatis suæ non fuisse; & id iam tum facere voluisse, quod Cicero postea perfecit. NUMEROS, qui tunc apud Latinos nulli seruabantur, licet oratio sæpe casu, aut natura numerosè caderet: & numeri apud Græcos quadringentis antè annis inuenti fuissent; vt ait in Oratore. ET APTIOR, vt aptior, legitur in vetere libro, idque rectius. QVASI COAGMENTA, mollit translationem, vt etiam in Oratore; verba etiam verbis quasi coagmentare negligat. QVOD, addere numeros, verba componere, & quasi coagmentare. NE GRÆCI QUIDEM, quamuis Græcia semper eloquentiæ princeps esse voluerit, vt lib. primo de Orat. scribitur. VETERES, qui fuerunt ante Isocratem, qui primus, vt supra dictum est, intellexit, etiam in soluta oratione, dum versum effugeres, modum tamè, & numerum quendam oportere seruari. FACTITA VERVNT, nam ante Isocratè verborum quasi structura, & quædã ad numerum conclusio nulla erat. ORNARI ORATIONEM, vsque adeo, vt autor Rhetoricæ ad Herennium, verborum, & sententiarum exornationes soleat vocare, GRÆCI, vt Hermagoras, & alii qui de Rhetorica scripserunt. PVTANT, vt qui exornationes hæc dicantur inuenisse. Nam Gorgias, vt scribit Suidas, ῥοπαίοιστε, καὶ μετὰ φοροῖσιν, καὶ ἀλληγορίαισιν καὶ ὑπαλληλοῖσιν, καὶ κατὰ χροῖασι, καὶ ὑπερβάσει, καὶ ἀναδιπλώσει, καὶ ἐπιπαλιῖσι, καὶ ἀποστροφῆσιν, καὶ πρὸς ὁμοίωσιν, ἔχουσιν: quem Thucydides in multis est imitatus, vt in eius vita legimus. VERBORVM IMMVTATIONIBVS, verba, inquit Cicero in Orat. dico, mutata, in quibus pro verbo proprio subiicitur aliud, quod idem significet, sumptum re aliqua consequenti: vt quum Ennius pro Afris immutat Africam. Idem penè Cicero in Partitionibus, & lib. tertio de Orat. docet: vt illa definitio ῥόπου, quæ est apud Quintilianum lib. nono capite primo cum his verbis conueniat: ῥόπος est dictio ab eoloco, in quo propria est, translata in eum, in quo propria nõ est. QVOS, aliter quas. ῥόπουσιν, mores Aquila Romanus vertere videtur, Cicero modos, autor Rhetoricæ ad Herennium exornationes: Quint. verbum Græcum retinet: Aquila Romanus pro tropis ῥήματα λέξασιν, opinor, dixit. ad verba certe pertinet, vt hic Cicero verborum exornationes sententiarum exornationibus præponat, vt item in Oratore facit, quum libro tertio de Oratore contra sententias verbis præposuerit. sed tunc docebat: & qui docet, vt melius præcepta tradat, naturæ ordinem, quoad potest, imitari debet: quod intellexit etiam Aquila Romanus, quum dixit: percurramus igitur sententiarum figuras. naturæ est enim prius sentire, quàm eloqui. Idem dicit Quintilianus. Hic vero Cicero, & in Oratore vt orator scribit, non docet vt Rhetor: & iccirco hunc ordinem sequitur, vt oratio crescat, vt etiam supra de verbis & rebus diximus. Hæc autor Rhetoricæ ad Herennium videtur ignorasse, qui quum doceret, non scriberet, verba tamen sententiis præposuit. SENTENTIARVM, ῥηορῶν ῥήματα dixit Aquila Romanus, dixit & Quintilianus, qui postea vertit: mentis, vel sensus, vel sententiarum figuras: autor Rhetoricæ ad Herennium sententiarum exornationes appellauit: Cicero sententiarum formas hoc loco, alibi vero sententiarum ornamenta, & lumina, & conformationes vocauit. ORATIONIS QVE, si hoc loco est ἐπεξηγησις, sententiarum, id est orationis, quod sententiæ, vt ait Quintilianus, adeo sint virtutes orationis, vt sine iis nulla intelligi vere possit oratio: videtur Cicero verba excludere, ex quibus tamen ita constat oratio, vt orationem pro verbis sæpe dicamus, & Quintilianus orationis & sententiarum figuras vocet. Sin pro orationem verba, & sententias voluit complecti, cur eam potius cum sententiarum formis, quàm cum verborum

verborum tropis coniunxit? fortasse ita posuit, vt orationem à verbis, & sententiis quodam modo seiungeret tanquam genus à formis, quod eam sciret formas quasdam proprias habere, quæ Græci quasi aliquos gestus orationis ῥήματα appellant, vt ait in Oratore: de quibus Hermogenes libro quarto τὸ δὲ πρὸς ὑπερβασιῶν ita scribit: ἀναγκαῖον εἶπεν καὶ τὸ δὲ πρὸς τὸ λόγου ῥημάτων. deinde præcepta ea de re tradit, quæ inde sunt petenda. & nisi Cicero hic dixisset, quæ vocant ῥήματα, potuisset aliquis existimare, hic orationis formas eas septem significari, quas Hermogenes τὸς ἰδέασιν τὸ λόγου vocat. FORMIS, quamuis formam, & figuram Cicero ita sæpe confundat, vt altera pro altera rectè poni posse videatur: existimauit tamen hoc loco formam magis accommodatam: quod et si figuras sententiarum dicimus, frequentius tamen, & melius formas orationis, quàm figuras dicere solemus: & orationi vt verbo viciniore, quàm sententiis maluit accommodare. ΣΧΗΜΑΤΑ, figuræ omnes vertunt, præsertim quum de rebus hisce loquuntur. NON VERISIMILE EST, sic, non credibile est. IN VTROQVE GENERE, in verborum immutationibus, & sententiarum, orationisque formis. quamuis enim orationem à verbis, & sententiis quodam modo, vt diximus, seiungat, duobus tamen nominibus tantum immutationibus, & formis ita complectitur, vt rectè in utroque genere dicat. CREBER, ad verborum immutationes refertur. Vt enim supra Thucydides, & eius æquales crebri sententiis dicantur, in Oratore tamen Cicero Phalereum laudat, quod verborum exornationes ita frequentet, vt immutationes ipsæ nusquam sint crebriores: & libro tertio de Oratore hisce de rebus loquens, orationem luminibus verborum frequentandam docet. DISTINCTVS, ad sententiarum, & orationis formas refertur. Vnde Cicero libro de Oratore de sententiis ita scribit: omnis oratio quasi luminibus sententiarum est distinguenda. nec ita multo ante dixerat, orationem formandam, & membris distinguendam: Hermogenes vero de formis orationis, quæ ῥήματα vocat, loquens, eam periodis potissimum efferendam præcipit. NEC VERO, πρόληψιν. NEC VERO IGNORO, ἀτόπις. NONDVM, nondum à Romanis cognito numero, quæ nuper agnouimus, vt ait in Oratore. ALIQUID PERFECTIVS, quale fuit, quod ipse Cicero præstitit. nam Cato voluit, quod Cicero postea perfecit, vt scribit Gellius libro decimo capite tertio. QVIPPE QVVM, αἰτιολογία, quare nondum sit satis politus, quod sit nimis vetus. NOSTRORVM TEMPORVM, quibus viuimus ipsi. VETVS, quippe qui mortuus sit annis octuaginta sex ipsis ante me Consulibus, vt supra dictum est. NVLLIVS, nisi quem Appii Cæci oratio, & nõnullæ laudationes delectant, quod supra dixit. ANTIQVIVS, nam supra dixit: nec vero habeo quenquam antiquiorem, cuius quidè scripta proferenda putem. SED MAIORE, est quædã quasi αἰτιολογία αἰτιολογίας κατὰ πρόληψιν ne quis priorem αἰτιολογίαν ita posset confutare: quid dicis Cic. Catonem nondum satis esse politum, quod vetus sit, quum quæ sunt vetera, & antiqua ita soleant laudari, vt antiquum pro bono sæpe ponamus? verum illud quidem est, inquit Cicero, in cæteris artibus, sed in arte dicendi non itè in qua loquendum sit verbis præsentibus, vt apud Gellium Phauorinus ostendit. & quum Cicero dicit, sed maiore honore in omnibus artibus, quàm in hac vna dicendi versatur antiquitas, ita videtur quasi κατὰ ὑπαλληλοῦ interpretandum: antiquitas in omnibus artibus minus, quàm in arte dicendi contemnitur. sic vero interpretandum esse, ratio ipsa, & ea, quæ sequuntur, docent. Quis enim non intelligit, ne in reliquis quidem artibus ea, quæ sint prius facta rudia, his, quæ postea sint perfecta, præferri solere? exempla, quæ ponit Cicero, id demonstrant. In reliquis tamen artibus antiqua plus

habent laudis, quàm in arte dicendi. **OMNIBVS ARTIBVS**, non solum ingenuis, sed his etiam, quæ fordida vocantur. Quin Cicero de ingenuis nulla ponit exempla, tanquam res ipsa loquatur: de statuaria vero, pictura, & poetica ponit, quæ inter liberales non solent numerari, quamuis de pictura, & poetica possit dubitari. **IN HAC VNA DICENDI**, in hac vna arte dicendi, atque hic artem vocat, quum à principio, vt ibi diximus, dubitarit.

Quis enim eorum, qui hæc minora animaduertunt, non intelligit Canachi signa rigidiora esse, quàm vt imitentur veritatem? Calamidis dura illa quidem, sed tamen molliora, quàm Canachi. nondum Myronis satis ad veritatem adducta, iam tamen quæ non dubites pulchra dicere. pulchriora etiam Polycleti, & iam planè perfecta, vt mihi quidem videri solent. Similis in pictura ratio est, in qua Zeuxim, & Polygnotum, & Timantem, & eorum, qui non sunt vsi plus quàm quatuor coloribus, formas, & lineamenta laudamus. at in Aetione, Nicomacho, Protogene, Apelle iam perfecta sunt omnia: & nescio an reliquis in rebus omnibus idem eueniat. nihil est enim simul & inuentum & perfectum.

QUIS ENIM, ἀλλολογία, quòd antiquitas minus in reliquis artibus, quàm in arte dicendi contemnatur. **HÆC MINORA**, nam si conferantur cum rebus, quæ in Rhetorica, & reliquis artibus ingenuis tractantur, minima debent iudicari. **ANIMADVERTUNT**, ita vt sciant iudicare, quanti vna queque statua, & vnum quodque signum sit æstimandum: quòd oculos habeant eruditos: quòd dictum Cælius Rhodiginus libro decimosexto capite vigesimotertio pluribus explicat. Tunc vero multi erant harum rerum studiosi, vt apud Ciceronem in Verrinis, & Paradoxis, & apud Plinium multis in locis cognoscitur: nec hodie defunt, qui rebus huiuscemodi vsque ad infantiã delectentur. **CANACHI**, de quo quidem nos nihil præter ea, quæ scribit Plinius, inuenire potuimus. Est autem digressio quædam, qua Cicero non aberret à proposito, sed ea confirmet, quæ dixit: & auditores, atque lectores perpetua illa relatione defessos quasi recreet, ac delectet: id quòd non oratores modo, sed poetæ etiam faciunt: imo vero poetæ frequenter, & interdum oratores facere solent. Cicero certe in hoc dialogo sæpe facit. **SIGNA**, simulachra ex ære, & marmore facta, vt ex Plinio libro trigesimo quarto capite octauo, & libro trigesimo sexto capite quinto cognoscimus. **RIGIDIORA**, asperiora, duriora, quibus paulo post opponit molliora. **QUAM VT IMITENTUR VERITATEM**, nam quum ita sint rigida, non videntur vere homines, qui natura sunt molles, referre: quum statuæ commendari tum maxime soleant, quum ad veritatem proxime accedunt, vt Praxitelis Venus: cuius amore captum quendam ferunt, quum delituisse noctu, simulachro cohæsisse, eiusque cupiditatis fuisse indicem maculam. lege Valerium Maximum libro octauo capite vndecimo, vt nunc res alias & alios scriptores mittamus. **CALAMIDIS**, de quo Plinius, Lucianus, & Quintilianus scribunt. **DURA ILLA QUIDEM**, minus rigida, vt ait Quintilianus libro duodecimo, capite decimo. **MOLLIORA**, minus rigida, dicerent Grammatici. **CANACHI**, signa. **MYRONIS**, vide Plinium, & Quintilianum. **PULCHRA**, nam molliora, quàm superiores

superiores fecit, vt ait Quintilianus. **PULCHRIORA**, signa. **POLYCLETY**, inuenies apud Plinium, & Quintilianum. **IAM PLANÈ PERFECTA**, sic ait Quintilianus: diligentia, ac decor in Polycleto supra cæteros, cui quàmquam à plerisque tribuitur palma, tamen ne nihil detrahatur, deesse pondus putant. hic consumasse hanc scientiam iudicatur, vt ait Plinius lib. trigesimo quarto capite octauo: Strabo quoque illum in arte valde commendat. **MIHI**, quem Verres olim inter alios, vt harum rerum rudem, idiotam vocabat. hoc ait Cicero Verrina sexta, in epistolis item quæ Familiæres vocantur, scribit, se omne genus signorum non magni æstimare: idem Paradoxo quinto testatur. Illa tamen sunt in epistolis ad Atticum verba: in hoc genere sic studio effertur, vt abs te adiuuandi, ab aliis propè reprehendendi simus. sed ibi vel iocatur, vel potius Attico vt amicissimo vere ostendit, se quoque harum rerum studiosum esse, quum alibi id neget, vt, qui in alios dixerat, vitio carere videretur. **SIMILIS**, quòd ad antiquitatem pertineat. **PICTVRA**, quam Plinius, & Philostratus magnopere commendant: nec defunt, qui dicant, olim inter artes liberales habitam fuisse. Plutarchus certe in L. Aemilio Paulo scribit, Romæ morem fuisse, vt eam nobiles etiam discerent: hinc, vt refert Plinius, Fabii Pictoris cognomen natum. **ZEUXIN**, Zeuxis fuit Heracleotes, qui suis temporibus longe cæteris excellere pictoribus, vt scribit Cicero, existimatus est. Hic floruit olympiade septuagesima octaua, vt apud Eusebium legimus: Plinius vero scribit, eum ab Apollodoro artis secretas aperitas intrasse olympiadis nonagesimæ quintæ anno quarto: at Suidas ex Aristotele refert, eum κατὰ τὸν Ἰσχυράτσο χρόνον vixisse. eum certe Plato in Gorgian nominat. Vnde facile apparet, illum etiam Socrate, qui fuit natu multo maior Isocrate, seniore fuisse. Hunc olim Agrigentini, vt putat Plinius, vel potius Crotoniata, vt Cicero docet, magno pretio conductum adhibuerunt, vt templum Iunonis egregiis picturis ornaret: quòd vt melius posset efficere, Helenæ se pingere simulachrum velle dixit: quòd Crotoniata, qui eum muliebri in corpore pingendo plurimum aliis præstare sæpe accepissent, libenter audierunt. Illis igitur permittentibus, quinque virgines formosissimas delegit, vt mutum in simulachrum ex animali exemplo veritas transferretur. Ambigitur, inquit Plinius, Demophilæ ne Himerei an Neseæ Thasii discipulus fuerit: de quibus Apollodorus versos fecit, artè ipsis ablatam Zeuxin ferre secum. Hic opes tantas, vt idem Plinius scribit, ac quisuit, vt in ostentatione earum, olympiæ aureis literis in palliorum tesseris intextum nomen suum ostentaret. postea vero donare opera sua instituit, quòd ea nullo satis digno pretio permutari posse diceret, sicuti Alcmenam Agrigentinis, Pana Archelao. Fecit & Penelopen, in qua pinxisse mores videbatur: quamuis Aristoteles neget, eum mores expressisse. fecit & athletam, adeoque sibi in illo placuit, vt versum subscriberet, celebrem ex eo: inuisurum aliquem facilius, quàm imitaturum. Magnificus fuit Iupiter eius in throno astantibus Diis: & Hercules infans dracones strangulans, Alcmena matre coram pauente, & Amphitryone. Deprehensus est tamen Zeuxis grandior in capitibus, articulisque. Descendisse Parrhasius cum Zeuxide in certamen traditur: & quum ille detulisset vvas tanto successu pictas, vt in scenam aues aduolarent: ipse detulisset lintheum pictum traditur, ita veritate præsentata, vt Zeuxis alitum iudicio tumens, flagitaret tandem remoto lintheo ostendi picturam: atque intellecto errore concederet palmam ingenuo pudore: quoniam ipse aues fefellisset, Parrhasius autem se artificem. Fertur etiam postea Zeuxis pinxisse puerum vvas ferentem, ad quas quum aduolarent aues, eadem ingenuitate processit iratus operi,

& dixit: *uas melius pinxi, quam puerum. nam si & hoc consumassem, aues timere debuerant.* Pinxit & Marfyam religatum, & fecit opera figlina. Hæc Plinius. Hic Athenis in templo Veneris Amorem admodum puerum rosâ coronatum pinxit, quod Suidas, & Aristophanis Interpres testatur. Quum Agatharcus gloriaretur, quod celeriter, & facile pingeret, ego vero, inquit Zeuxis, tarde. quin quibusdam quærentibus, cur tarde pingeret, *ὁμολογῶ ἔπειτα οὐ πολλῶ χρόνῳ γράφειν.* Hoc scribit Plutarchus, sed plura Lucianus, quibus quantum sit credendum, eruditi iudicabunt. Quintilianus hoc modo: Zeuxis plus membris corporis dedit id amplius, atque augustius, atque, ut existimant, Homerum secutus, cui validissima quæque forma etiâ in foeminis placet. Ille vero ita circumscripsit omnia, ut eum legum latorem vocent, quia Deorum, atque heroum effigies, quales ab eo sunt, ceteri, tanquam ita sit necesse, sequuntur. Hinc, ut scribit Valerius Maximus, Zeuxis quum Helenam pinxisset, quid de eo opere homines sensuri essent, expectandum non putauit, sed protinus hos versus Græcos adiecit: *οὐ νέμεσις ἤδ' ἄρα καὶ δύνημι δασ ἀχ αἰόου τοίηδ' ἀμφὶ γυμνακίπολιν χρόνον ἄλ γὰ πᾶσαι εἰν, αἰνῶσ' ἀθανάτησ θεῶσ εἰσ ἔπα ἔοικον.* De Zeuxide item ita scribit Aelianus: Quum Megabyzus olim picturas viles, nec artificiose factas laudaret: alias vero studiose elaboratas vituperaret, Zeuxidis pueri colores terentes, eum deridebant: quare Zeuxis dixit: quando taces o Megabyze, isti pueri te admirantur, tuam vestem, & seruos, qui te sequuntur, videntes: quando vero aliquid de arte vis dicere, te contemnunt. custodi igitur te ipse, ut lauderis, linguæ parcens, & nihil ex his, quæ tibi minus cōueniunt, studiose loquens. hæc Plinius de Apelle, & Alexandro refert. Idem Zeuxis, ut idem Aelianus ait, quum Helenam pinxisset, ex ea magnum lucrum fecit. non enim temere, & ut eunque volentes, ad eam spectandam admittebat: sed oportebat argentum constitutum deferre, & postea spectare. Ut igitur illo mercedem pro pictura capiente, Græci illam Helenam meretricem vocabant. Politianus olim, quum librum Aeliani nondum, ut videtur, haberet, vertit. Nuper vero liber Aeliani est emissus, in quo illud etiam scribitur: Socrates dixit, Archelaum in domum quadraginta minas erogasse, quibus Zeuxin Heracleoten conduxerat, ut eam depingeret: in seipsum vero nihil: & iccirco procul summo studio profectos, ut eam spectarent: propter ipsum vero Archelaum ad Macedonas neminem venisse, nisi si quem ipse pecuniis induxisset. Zeuxidis Helenam Nicostratus pictor quum olim admiraretur, ac palam quasi obstupesceret: eum quidam interrogauit: quid passus, sic afficeretur: non interrogasset, inquit, si meos oculos habuisses. & merito sane. is enim fuit Zeuxis, qui, ut autor est Philostratus, umbras etiam, atque anhelitus quum emissos, tum etiam attractos arte sua expresserit: qui mortuus est ridendo, dum sine fine anum à se pictam ridet. POLYGNOTVM, is Thasius fuit, Aglaophontis filius, & discipulus: qui ciuis Atheniensis est factus, quum gratis porticum, quæ *ποικίλη* dicebatur, vel, ut alii volunt, quum in arario, & templo Castoris ac Pollucis res quasdam, & in his nuptias filiarum Leucippi depinxisset: ut Plato, Pausanias & Suidas testantur. hinc poëta Melanthius ita de Polygnoto scripsit: *αὐτὸς γὰρ λατάνεσι θεῶν ναοῦσ' ἀγορεύειτε κερροπίαν κάσμισ, ἡμιβίων ἀγορεύεισ.* Ferunt eum, quum porticu in ipsa Troianas pingeret, Laodices personam effinxisse ex imagine Elpenicæ: quæ et si soror erat Cimonis, cum Polygnoto tamen consuetudinem habere dicebatur. Hic ut ait Plinius, primus mulieres lucida veste pinxit, capita earum mitris versicoloribus operuit, plurimumque picturæ primus contulit: siquidem instituit os adaperire, dentes ostendere, vultum ab antiquo rigore variare: & optime mores, quod est apud Aristotelem, ex-

presit

presit? Hic Delphis ædem pinxit, & in ea bellum, ut opinor, Troianum. Philostratus certe in Apollonii vita id videtur significare, & Lucianus autor est eum Cassandram ibi pinxisse: cui Amphictyones, quod erat publicum Græciæ concilium, hospitia gratuita decreuerunt. Hunc Plinius non modo inter nobilissimos pictores, sed etiam inter argenti calatores numerat: scribitque illum, & Myconem primo file pingere instituisse, atramentumque ex vinaceis fecisse. Quin ceris illum pinxisse, ac picturam inuisisse testatur. Quantum in pictura valuerit, ostendit Pamphilus, qui vocatus, ut parietes Thebis, qui reficerentur, quondam ab ipso Polygnoto picti, pingeret, multum comparatione superatus existimatur: ut ait Plinius. & sanè scribit etiam Aelianus, illum magna pinxisse, & præmia maxima consecutum. Fuit vero ante olympiada nonagesimam: quod ut verum videatur, facit etiam Quintilianus, qui Zeuxide illum multo seniore facit. Quare Cicero hic ordinem non seruaui. De umbris, & anhelitu idem præstitisse, quod postea Zeuxis, scribit Philostratus. In pingendo superciliorum intervallo, malarum rubore, amictu, qui sit tenuis ita, ut pars corpori quàm decentissime accommodetur, pars ventis mouenda relinquatur, eum plurimum valuisse significat Lucianus, vbi scribit, Cassandram Delphis ita pictam fuisse. TIMANTEM, Timanthes (sic enim scribendum Plutarchus, & Suidas ostendunt) pictor fuit, de quo sic ait Quintilianus: in oratione operienda sunt quædam, siue ostendi non debent: siue exprimi pro dignitate non possunt: ut fecit Timanthes, ut opinor, Cithnius in ea tabula, qua Colotem Teium vicit. Nam quum in Iphigeniæ immolatione pinxisset tristem Calchantem, tristiore Vlysses, addidisset Menelao quem summum poterat ars efficere, mærorem, consumptis affectibus, non reperiens, quo digne modo patris vultum posset exprimere, velauit eius caput, & suo cuiusque animo dedit æstimandum. Idem propemodum scribit Valerius Maximus, & Plinius, qui illa etiam addit: Parrhasius magnis suffragiis superatus à Timanthe Sami in Aiace, armorumque iudicio, herois nomine id se moleste ferre dicebat: quod iterum ab indigno victus esset. Pinxit & minoribus tabellis libidines, eo genere petulatis ioci se reficiens. Erant & alia ingenii eius exemplaria præter Iphigeniam, veluti Cyclops dormiens in paruula tabula: cuius & sic magnitudinem exprimere cupiens, pinxit iuxta Satyros, thyrso pollicem eius metientes: atque in omnibus eius operibus intelligebatur plus semper, quàm pingebatur: & quum ars summa esset, ingenium tamen ultra artem erat. Pinxit & heroa absolutissimi operis, artem ipsam complexus, viros pingendi. Eam quoque pugnam, quæ inter Agidem & Aratum in capienda Pellena facta est, *ἐμφανέστα τῆ διαβολῆσ ἔχουσεν*, ut ait Plutarchus, pinxit: quanquam nos credimus vel alterum Timanthen fuisse, vel Plutarchum errasse: quando Plinius scribit, Timanthem Zeuxidis æqualem, & æmulum fuisse, & Zeuxin olympiade nonagesima quinta floruisse. atqui Plutarchus idem est autor, Aratum quamuis senem vixisse iuvene adhuc Philippo, qui postea fuit à Romanis victus: ad quod tempus à Zeuxide anni minimum ducenti & viginti numerantur: tantum abest, ut eodem tempore Timanthes ille, & Aratus fuerint. EORVM, ut Apellis, Echionis, Melanthii, & Nicomachi, ut ostendit Plinius libro trigesimo quinto capite septimo: quos etiâ posteriores vocat Philostratus in Apollonio, vbi scribit, veteribus vnum colorem satis fuisse. QUATVOR, ex albis melino, ex filaceis Attico, ex rubris Sinopide Pontica, ex nigris atramento, ut docet Plinius libro trigesimo quinto capite septimo. hinc Philostratus in Apollonio ita Latine scribit: posteriores quatuor colores adhibere: inde paulatim pluribus, ac pluribus sunt

l iiii

vsi, vt res ipsa docet, & Plinius etiam testatur. Cicero igitur in Oratore picturam illam paucorum colorum vocat. FORMAS, ET LINEAMENTA, membrorum compositiones, & conformationes lineamentorum libro primo de Natura Deorum dixit: Græci *χρῆματα*, & *πέρας*, nisi fallor, appellant. Plutarchus certe libro primo de Placitis Philosophorum ita scribit: *χρῆματα ἐστὶ ἐπιφάνεια, καὶ περιγραφή, καὶ πέρας σώματος*. LAVDAMVS, hinc apparet verum esse, quod scribit Quintilianus: Veterum pictorum simplex color tam sui studiosos adhuc habet, vt illa propè rudia, ac velut futurae mox artis primordia, maximis, qui post eos extiterunt autoribus, præferantur proprio quodam intelligendi, vt mea opinio fert, ambitu. ΑΤ, hac particula, quæ aduersatiua solet à Grammaticis appellari, ostendit, eos, quos statim nominat, plusquam quatuor coloribus vsos fuisse, quum tamen Plinius, vt diximus, Apellem, & Nicomachum inter eos ponat, qui tantum quatuor vsi dicuntur. sed forte à principio quatuor, deinde pluribus vsi dici possunt. AETIONE, Aëtione pictor fuit, qui quum Rhoxanes, & Alexandri nuptias in tabula pictas in Olympiam spectandas detulisset, eius artis præstantia Proxenides, quem certaminum iudicem Græci tunc constituerant delectatus, illum sibi quamuis peregrinum generum asciuit. hæc Lucianus in Herodoto, vel Aëtione, vbi totam imaginem pluribus verbis describit. Dubitant eruditi, an apud Ciceronem paradoxo quinto, Aëtionis, an Echionis, legi debeat, quum satis constet, vtrunque pictorem fuisse: & Aëtionis, vt quidam legunt, vt pictoris mentio nulla reperitur, quantum nos legere potuimus. NICOMACHO, vide Plinium. PROTOGENE, Protogenes pictor fuit Xanthius ex Lycia, vt ait Suidas: sed eum falli Plinius, Plutarchus, & Pausanias ostendunt qui Caunium ex gente Rhodiis subiecta fuisse testantur. Nec defendi potest, vel quod duo fuerint: vel quod Xanthus, & Caunus eadem sit ciuitas: quando de eodem scribunt omnes: & Xanthus in Lycia, Caunus vero in Caria non solum à Pomponio Mela, sed à reliquis etiam scriptoribus collocatur. Hic cura præstantissimus à Quintiliano vocatur. hinc ita scribit Plinius: Apelles quum Protogenis opus immensi laboris, ac curæ supra modum anxie miraretur, dixit, omnia sibi cum illo paria esse, aut illi meliora, sed vno se præstare, quod manû ille de tabula nesciret tollere: memorabili præcepto, nocere sæpe nimiam diligentiam. Ea vero tanta in illo fuit, vt, quum Ialysum (Ialysum Suidas Dionysium vocat, alii Liberi patris imaginem interpretantur, Pindarus Apollinis nepotem fuisse putat) quum Ialysum igitur pingeret, tradatur, vt ait Plinius, madidis lupinis vixisse: quoniam simul famem sustineret, & sitim, ne sensus nimia dulcedine obstrueret. huic picturæ quater colorem induxit subsidio iniuriæ, & vetustatis, vt decedente superiore, inferior succederet. Erat in ea canis mire factus, vt quem pariter casus, & ars pinxerit. Non iudicabat, se exprimere in eo spumam anhelantis posse, quum in reliqua omni parte, quod difficillimû erat, sibi ipse satisfecisset. Dilpicebat autem ars ipsa, nec minui poterat, & videbatur nimia, ac longius à veritate discedere, spumæque illa pingi, non ex ore nasci, anxio animi cruciatu, quum in pictura verum esse, non verisimile veller: absterferat sapius, mutaueratque penicillum, nullo modo approbans. postremo iratus arti quod intelligeretur, spongiam eam impegit inuiso loco tabulæ, ex illaque reposuit ablatos colores, qualiter cura optauerat, fecitque in pictura fortunaturam. Eam vero picturam septem annis, vt Plutarchus, & Aelianus scribunt, absoluit: quam quidè quum Apelles vidisset, dicitur obstupuisse, deinde conuersus, dixisse: magnus labor, & artifex: sed gratia deest, quam si vir assequatur, labor eius cælum tangat. propter hunc Ialysum, ne cremaret tabulas

bulas Demetrius Rex, quum ab ea parte sola posset Rhodum capere, non incendit: parcentemque picturæ fugit occasio victoria: quanquam Plutarchus & Gellius scribunt, Demetrium à Rhodiis rogatum Ialysum pepercisse. Sed quum Demetrius Rhodum obsidebat, Protogenes, quamuis eum iam tum mortuum fuisse dicat Gellius, erat in suburbano hortulo suo, hoc est, Demetrii castris: neque interpellatus præliis, inchoata opera intermisit omnino, sed accitus à Rege, interrogatusque, qua fiducia extra muros ageret, respondit, scire, se, illi cum Rhodiis bellum esse, non cum artibus. Disposuit ergo Rex in tutelam eius stationes, gaudens, quod posset manus seruare, quibus iam pepercerat: & ne sapius auocaret, vltro ad eum venit hostis, relictisque victoriae suæ votis inter arma, & murorum ictus spectauit artificem: sequiturque tabulam eius temporis hæc fama, quod eam Protogenes sub gladio pinxerit. Satyrus hic est, quem *ἀναπαυόμενον* vocant, ne quid desit temporis eius securitati, tibias tenens. Hic est Satyrus nisi fallor, qui, vt scribit Strabo, stabat prope columnam, super qua Protogenes pinxerat perdicem, ad quam ita homines hiantes aspiciebant, quum tabula paulo ante fuisset posita, vt illam solam admirarentur, Satyrum vero contemnerent, quamuis opus esset perfectissimum. Augebant admirationem perdices mansuetæ, quæ à nutritoribus allatæ, & contra pictam positæ, caneant ad picturam, & congregestiebant. Protogenes videns, rem præter opinionem euenisse, ædituos rogauit, vt se delere permitterent: quod & ita factum est. Fecit & Cydippen, Tlepoleum, Cyliscum tragicædiarum scriptorem meditantem, & athletam, & Antigonum Regem, & imaginem matris Aristotelis Philosophi, qui ei etiam suadebat, vt Alexandri Magni opera pingeret propter æternitatem rerum. Nouissime pinxit Alexandrum, & Pana: fecit & signa ex ære: fuit enim in arte cælandi etiam clarissimus. Summa eius paupertas initio, artisque summa intentio, & ideo minor fertilitas. Quis eum docuerit, non putant constare. Quidam credunt & naues pinxisse vsque ad annum quinquagesimum: argumentum esse, quod quum Athenis celeberrimo loco Mineræ delubro propyleon pingeret, vbi fecit nobilem paralum, & Hemionida, quam quidam Nausicam vocant, adiecerit paruulas naues longas in his, quæ pictores parerga appellant, vt appareret, à quibus initiis ad arcem ostentationis opera sua peruenissent. Pinxit & eos qui *θεομοβίται* dicebantur, vt autor est Pausanias. De congressu Protogenis, & Apellis, atque vt Apelles Protogenis famam auxerit, paulo post dicetur, vbi de Apelle loquemur. Scribit Porphyrio Grammaticus illum decem annis lutum finxisse. sed quid velit dicere, vix intelligi potest. Nam si Ialysum significat, de septem annis, vt diximus, constat: sin totum tempus, ad annos quinquaginta & vltra, vt dictum est, pinxit. APELLE, Apelles, inquit Suidas, Colophonius, sed adoptione Ephesius, pictor fuit, discipulus Pamphili Amphipolitani, & prius Ephoris Ephesii, Pythii filius, & Ctesiochi, qui pictor & ipse fuit, frater. Cum Suida sentiunt etiam alii scriptores, & in iis Lucianus, Ouidius tamen eum Coum vocat. Hic igitur à Pamphilo didicit Sicyone talento, vt in Arato Plutarchus est autor, & quidem annis decem, vt nos apud Plinium legendum putamus, quicquid alii dicant. Omneis igitur, vt ait Plinius, prius genitos, futurisque postea superauit Apelles, eousque olympiade centesima duodecima in pictura prouectus, vt plura solus propè, quam ceteri omnes, contulerit, voluminibus editis, quæ doctrinam eam continerent. Præcipua eius in arte venustas fuit: quum eadem ætate maximi pictores essent: quorum opera quum admiraretur, collaudatis omnibus, deesse iis vnâ illam Venerem dicebat, quam Græci *χαρίτα* vocant: cætera omnia cõtigisse:

sed hac soli sibi neminem parem. Quum Protogenem, vt diximus, quasi præferret sibi, dicebat tamen, illum nescire manum de tabula tollere. Fuit vero non minoris simplicitatis, quam artis. nam cedebat Amphioni de dispositione, Asclepiodoro de mensuris, hoc est, quanto quid à quo distare deberet. Scitum est, inter Protogenem, & eum quod accidit. Protogenes, vt dictum est, Rhodi viuebat: quò quum Apelles ad nauigasset, audius cognoscendi opera eius fama tantum sibi cogniti, continuo officinam petiit. aberat ipse, sed tabulam magnæ amplitudinis in machina aptatam picturæ anus vna custodiebat. hæc Protogenem foris esse respondit, interrogauitque, à quo quæsitum diceret: ab hoc, inquit Apelles: arreptoque peniculo, lineam ex colore duxit summæ tenuitatis per tabulam. Reuerso Protogeni, quæ gesta erant, anus indicauit. Ferunt artificem protinus, contemplatum subtilitatem, dixisse, Apellem venisse: non enim cadere in alium tam absolutum opus: ipsum tunc alio colore tenuiorem lineam in ipsa illa duxisse, præcepisseque abeuntem, si redisset ille, ostenderet, adiiceretque, hunc esse quem quæreret. atque ita euenit. Reuertitur enim Apelles, sed vinci erubescens, tertio colore lineas fecit, nullum relinquens amplius subtilitati locum. At Protogenes victum se confessus, in portum deuolauit, hospitem quærens: cui postea dignationem primus Apelles constituit. sordebat ille suis, vt plerunque domestica: percontantique, quanti licitaretur opera effecta, parum nescio quid dixerat: at ille quinquagenis talentis poposcit, famamque disperfit, se emere, vt pro suis venderet. Ea res concitauit Rhodios ad intelligendum artificem: nec nisi augmentibus pretium celsit. Apelli fuit perpetua consuetudo, nunquam tam occupatam diem agendi, vt non lineam ducendo exerceret artem, quod ab eo in prouerbium venit. Idem perfecta opera proponebat in pergula transeuntibus, atque post ipsam tabulam latens, vitia, quæ notarentur, auscultabat, vulgum diligentio rem iudicem, quam se, præferens: feruntque à futore reprehensum, quòd in crepidis vna intus pauciores fecisset ansas: eodem postero die emédatione pristina admonitionis cauillante circa crus, indignatum prospexisse, denunciantem, ne supra crepidam futor iudicaret: quod & ipsum in prouerbium venit. Fuit enim & comitas illi, propter quam grator Alexandro Magno erat frequenter in officinam ventitanti: qui ab alio se pingi vetuit edicto. sed in officina illi imperite multa differenti silentium comiter suadebat, rideri eum dicens à pueris, qui colores tererent: tantum erat auctoritati iuris in Regem alioqui iracundum. Hoc Aelianus de Zeuxide, & Megabyzo, vt supra diximus, refert. Plutarchus vero pictorem quidem Apellem, sed Megabyzum & ipse regem vocat. Alexander porro Apelli honorem clarissimo præbuit exemplo. nam quum dilectam sibi amicam nomine Campaspen nudam pingi ob admirationem formæ ab Apelle iussisset, eumque tum pari captum amore sensisset, dono dedit eam. Pancaeste dicitur ab Aeliano: quæ fuit Larissæ, qua cum prima fertur Alexander consuetudinem habuisse. sunt, qui Venerem Anadyomenen illo pictam exemplari putent: quamuis Athenæus exemplo Phrynes pictam scribat. Apelles imagines adeo similitudinis indiscretæ pinxit, vt incredibile dictu Appion Grammaticus scriptum reliquerit, quendam ex facie hominum adiuuantem, quos metoposcopos vocant, ex iis dixisse, aut futuræ mortis annos, aut præteritæ. Non fuerat ei gratia in comitatu Alexandri cum Ptolemæo: quo postea regnante, Alexandriam vi tempestatis expulsus Apelles, subornato, fraude æmulorum, plano regio, inuitatus, ad Regis cœnam venit: indignantique Ptolemæo, & vocatores suos ostendenti, vt diceret, à quo eorum inuitatus esset, arrepto carbone extincto è foculo, imaginem in pariete delineauit,

delineauit, agnoscente vultum plani Rege ex inchoato protinus. hinc fortasse Lucianus nactus occasionem, dia logum finxit, in quo docet, non esse temere calumniæ credendum. Pinxit Apelles & Antigoni Regis imaginem altero lumine, & primus excogitauit rationem vitia condendi. obliquam nanque fecit, vt quod corpori deerat, picturæ potius deesse videretur: tantumque ea in parte è facie ostendit, quam totam poterat ostendere. Inter opera eius expirantium erant imagines. Inchoauerat a liam Venerem Cois, superaturus etiam suam illam priorem. Inuidit mors peracta parte: nec qui succederet operi ad præscripta lineamenta inuentus est. hinc Cicero ad Lentulum ita scripsit: Apelles Veneris caput, & summa pectoris politissima arte perfecit, reliquam partem corporis inchoatam reliquit. Pinxit & Alexandrum Magnum fulmen tenentem in templo Ephesiæ Dianæ viginti talentis. Digni eminenter videbantur, & fulmen extra tabulam esse. sic enim, vt Plutarchus ait, expressit, vt vulgo dicerent, duos Alexandros esse, Philippi, quem nemo vincere, Apellis, quem nemo posset imitari. Immane pretium tabulæ accepit aureos mensura, non numero. Pinxit & Megabyzi sacerdotis Dianæ Ephesiæ pompam: Clytum equum ad bellum festinantem, & ei galeam poscenti armigerum porrigentem. Alexandrum, & Philippum quoties pinxerit, enumerare superuacuum est. Mirabantur eius Abronem Samii, & Menandrum Cariæ Regem Rhodii: item Ancæum: Alexandria Gorgosthenem tragœdum, Romæ Castorem, & Pollucem cum victoria, & Alexandro Magno: item belli imaginem, restrictis à tergo manibus, Alexandro in curru triumphante. Pinxit Herculem ita auersum, vt, quod est difficilimum, faciem eius ostendat verius pictura, quam promittat. Pinxit & heroa nudum eaque pictura naturam ipsam prouocauit. Fuit & equus eius sine fine dictus in certamine, quod iudicium ad mutas quadrupedes prouocauit ab hominibus. Namque ambitu æmulos præualere sentiens, singulorum picturas inductis equis ostendit: Appellis tantum equo adhinuere, idque postea semper illius experimentum artis ostentatur. Fecit & Neoptoleum ex equo aduersus Persas, Archelaum cum vxore, & filia, Antigonum thoracatum cum equo incedentem. Peritiores artis præferbant omnibus eius operibus eundem Regem sedentem in equo: Dianam sacrificantium virginum choro mixtam, quibus vicisse Homeri versus videtur id ipsum scribentis. pinxit & quæ pingi non possunt, tonitrua, fulgetra, fulguræque: bronten, astrapen, cerauno bolon appellant. Inuenta eius & cæteris profuere in arte. Vnum imitari nemo potuit, quòd absoluta opera atramento illinebat ita tenui, vt id ipsum repercussu claritates oculorum excitaret, custodiretque à puluere, & sordibus, ad manum intuenti demum appareret: sed & tum ratione magna, ne colorum claritas oculorum aciem offenderet, veluti per lapidem speculari intuentibus è longinquo: & eadem res nimis floridis coloribus austeritatem occulte daret. Hæc omnia penè Plinius, qui scribit item illum atramentum ex ebore combusto facere commentum, & quatuor coloribus tantum vsum fuisse, nec vllam in tectoriis picturam habuisse: ac solitum vti titulo pendenti hoc modo: Apelles faciebat: ne quis iure posset reprehendere: tanquam nondum opera essent absoluta: tria tantum inscripsisse, ille fecit. Pictor quidam, vt refert Plutarchus, quum Apelli imaginem ostenderet, hæc modo pinxi, dixit: cui Apelles, & si taceas, inquit, istam subito pictam intelligo, miror autè, cur non plures huiuscemodi depinxeris. Apelles quum Laidem adhuc virginem vidisset aquam ferentem, admiratus insignem formam, duxit illam in conuiuium sodalium. sed irrisus ab illis, quòd pro meretrice virginem adduxisset in conuiuium, ne miremini, inquit, ego eam alo, vt ali-

quando fruar. nam prius, quàm totum excefferit triennium, eam formosam ostendam. hoc scribit Athenæus. Apellem Quintilianus ingenio, & gratia, quam in se iactauit, præstantissimum fuisse testatur. Apelles alios fuisse Diogenes, Strabo, & Plutarchus docent, sed Philosophos, non pictores. PERFECTA SUNT OMNIA, videmus tamen post Apellem plures colores, & alia quædam fuisse inuenta, vt Plinius docet: qui tamen scribit, vt supra retulimus, Apellem omnes, qui fuerant, & futuri erant, longe superasse. IN REBUS OMNIBUS, nedum in artibus, quas diximus. & sic à formis ad genus crescit oratio. IDEM EVENIAT, vt à principio sint rudes, deinde paulatim perficiantur. NIHIL ENIM, γὰρ, & αἰτιολογία, quæ per se vera esse cognoscitur.

Nec dubitari debet, quin fuerint ante Homerum poëtæ: quod ex eis carminibus intelligi potest, quæ apud illum & in Phæacum, & in procorum epulis canuntur. quid, nostri veteres versus ubi sunt?

Quos olim Fauni, vatesque canebant,

Cum neque musarum scopulos quisquam superarat,

Nec dicti studiosus erat.

Ante hunc.

Ait ipse de se, nec mentitur in gloriando. sic enim sese res habet: nam & Odyssæa Latina est, sic, tanquam opus aliquod Dædali, & Liuianæ fabulæ, non satis dignæ, quæ iterum legantur. atque hic Liuius qui primus fabulam C. Clodio Cæci filio & M. Tuditano Coss. docuit anno ipso ante quàm natus est Ennius, post Romam conditam autem quartodecimo & quingentesimo, vt hic ait, quem nos sequimur: est enim inter scriptores de numero annorum controuersia. Accius autem à Q. Maximo quintum Consule captum Tarento scripsit Liuium, annis XXX. post, quàm eum fabulam docuisse & Atticus scribit, & nos in antiquis commentariis inuenimus: docuisse autem fabulam annis post XI. Cn. Cornelio, Q. Minutio Coss. ludis Iuuentatis quos Salinator Senensî prælio vouerat. in quo tantus error Accii fuit, vt his Consulibus XL. annos natus Ennius fuerit: cui si æqualis fuerit Liuius, minor fuit aliquanto is, qui primus fabulam dedit, quàm ii qui multas docuerant ante hos Consules, & Plautus, & Næuius. Hæc si minus apta videntur huic sermoni Brute, Attico assigna, qui me inflammauit studio illustrium hominum ætates & tempora persequendi.

NEC DVBITARI DEBET, postquam à rebus non admodum similibus, quod volebat, probauit, à simili tandem probat, id est à poëtica, quæ multis in rebus Rhetoricæ similis esse dicitur. hinc à Cicerone in libris Oratoriis oratori poëta finitimus appellatur. FVERVNT, sed nondum perfecti. hoc enim agit Cicero. HOMERVM, poëtam perfectum. POËTAE, vt Linus Asbolus, Eueclus, Orpheus, Musæus, Epimenides, & alii, quos Lilius diligenter

genter collegit. QVOD, αἰτιολογία. EX EIS, aliter ex his. ILLVM, Homerum. PHÆACVM, de quibus, & Rege ipsorum plura scribit Homerus libro sexto Odyss. PROCORVM, de quibus præter ea, quæ scribit Homerus, sic apud Ouidiū loquitur Penelope: Turba ruunt in me luxuriosa proci. EPVLIS, δαιτῆας μετὰ δαιτῆας, inquit Homerus libro vigesimo secundo Odyss. & libro primo ita: μολπῆτε ὄρχησθε τετὰ ῥῆτ' ἀναθήματα δαιτῆας. CANVNTVR, à Demodoco in Phæacum, & à Phemio in procorum epulis. QVID, postquam exemplo Græcorum probauit, nūc probat exemplo Latinorum. NOSTRI, Latini. VETERES, ita, vt Ennius contemneret, vt dicitur in Oratore. VBI SUNT? quasi dicat: nōne inueniuntur versus veteres, ex quibus intelligimus, poëtæ quidem, sed nondū perfectos fuisse? QVOS, versus integer in Oratore, & libro primo de Diuinatione ita legitur: versus, quos olim Fauni, vatesque canebant: vel, vt legitur apud M. Varronem: versus, quos olim Fauni, vatesque canebant. Quin & Cicero hoc loco videtur ostendere ita scriptū fuisse, quū paulo ante dixerit, versus: quāquam alibi, versus, scribat, locutione ita postulāte. FAUNI, Fauni, inquit Varro, Dei Latinorum ita, vt Faunus, & Fauna sint in his versibus, quos vocant Saturnios. in syluestribus locis traditū est solitos fari: quo fando Faunos dictos: quāuis Seruius ἀπό φωνῆς dictos scribat, quòd voce, nō signis futura ostenderāt. hinc summus poëta fingit Faunū Latino versibus esse vaticinatū. VATES, antiquos poëtæ, inquit Varro, vates appellabāt à versibus viēdis: quo in genere Martios quosdā fratres nobili loco natos, apud maiores nostros fuisse, scriptū videmus. hoc ait Cicero libro primo de Diuinatione: & Liuius libro vigesimo quinto ostēdit Martiū ita obscure vaticinatum fuisse, vt carmē intelligi non posset. hinc Horatius dixit: annosa volumina vatum. CANEBANT, canunt, qui vaticinantur, & qui versibus vtuntur: illi igitur vtrunque faciebant. QVVM NEQVE MVSARVM SCOPVLOS QVISQVAM SVPERARAT, quo tempore nondum homines montes illos, quos musæ incolebant, vt poëtæ dicunt, ascendebant, vt poëtæ fierent: vt apud Catullum: Mentula conatur Pimpleū scandere montem, musæ furcillis præcipitē eiiciunt: & apud Virgilium: Aonas in montes vt duxerit vna fororū. DICTI, dictionis, & elegantia poëtica. nec dicti studiosus erat, est versus imperfectus. HVNC, Enniū, vt in Oratore intelliges. IPSE, Ennius, qui versus hosce scripsit. NEC MENTITVR, vt ratio, quæ sequitur, ostendit. GLORIANDO, & vetera cōtemnendo, vt ait in Oratore, ubi Cicero illud addit: nos ausi referare. SIC, vt Ennius dixit. ENIM, αἰτιολογία. NAM, αἰτιολογία. αἰτιολογίας. ODYSSEA, quam de Vlyssæ Græce scripsit Homerus. LATINA EST, à Liuiō Andronico, vt veteres Grammatici testantur, facta. OPVS ALIQVOD DÆDALI, opus aliquod antiquū nimis, & obsoletū, qualia videbantur opera Dædali etiā tempore Platonis, qui scripsit in Hippia maiore, fore, vt, si Dædalus viueret, & ea faceret, ex quibus olim sibi nomē pararat, qui statuas tūc faciebāt, eum deriderēt: aliter tamē etiā dicitur opus Dædali, vt prouerbiū docet. LIVIANÆ, ab eodem Liuiō Andronico scriptæ. Odyssæa enim versā est potius, quàm scripta. FABVLÆ, comœdiæ, & tragœdiæ. nā Latinæ fabulæ primo à Liuiō Andronico scriptæ sunt ad cūctas res, vt ait Donatus, cuius illa sunt etiā verba: comœdiā, & tragœdiā togatā primo Liuius Andronicus reperit. NON SATIS DIGNÆ, vt nimis antiquæ. ATQVE HIC, est. LIVIVS, Liuius Andronicus poëta, cuius vitā Crinitus, & Lilius scripserūt. PRIMVS, sic Gellius libro decimo septimo capite vigesimo primo, primus omnium L. Liuius poëta fabulas docere Romæ cœpit. FABVLAM, sic infra semper, apud Gelliū tñ fabulas, nō fabulā legimus. C. CLODIO CÆCI FILIO, C. Claudio Cætone Appii Cæci filio, vt est apud Gelliū lib. decimo septimo capite vigesimo primo: vnde quibus

videre potest in Catone Ciceronis ita legendum esse: Vidi etiam senem Liuium, qui quum septem annis ante, quam natus sum, fabulam docuisset Centone & Tuditano Cofs. vsq. ad adolescentiam meam processit aetate. sic etiã in veteri libro legitur. **CABCI FILIO**, sic dixit, quia notius erat hoc cognomen, quam pronome. nam dicere debuit, Ap. F. Appii filio. **M. T. VDITANO**, M. Sempronio Tuditano. Vide Gellium lib. decimosextimo capite vigesimo primo. **COSS.** Consulibus an. ab V. C. quingentesimo decimo tertio. **DOCVIT**, *ἑδιδόκει*, vt Græci scriptores loquuntur, quos hic, in Catone, atque alibi in hac re voluit imitari: paulo post tamen, & Tusculana prima dixit, Liuius fabulam dedit. Dedit vero ludis Romanis, vt in Consulibus refert Casiodorus. **ANNO IPSO ANTE, QUAM NATVS EST ENNIVS**, anno ante natum Ennium, ut ait Tusculana prima. **POST ROMAM CONDITAM AVTEM**, aliter post Romam autem conditam. **QUARTODECIMO, ET QVINGENTESIMO**, aliter quadragesimo decimo, vt etiam Tusculana prima in libro manu scripto legitur: quamuis per notas **CCCCX.** descriptum sit: vnde quidam ita legunt: **CCCCX.** id est quingentesimo decimo. **HIC**, Atticus, paulo post. **AIT**, in libro, de quo supra dictum est. **EST ENIM**, *ἡ βιολογία*, quare Cicero hac ipsa de re dubitet. **ACCIVS**, poeta, & historicus, vt infra dicitur. **Q. MAXIMO**, Q. Fabio Maximo, qui vnus nobis cunctando restituit rem: de quo supra diximus. **QVINTVM CONSVLE**, quintum Consulatum gerente cum Q. Fulvio Flacco. **CAPTVM**, Liuium ipsum Andronicum. **TARENTO**, vt illud Terentii: mercator hoc addebat, captus est Sunio. Sic enim legit Cicero in epistolis ad Atticum. hic tamen alii, Tarenti, alii, Tarentum reponunt. **SCRIPSIT**, in suis historiis. **LIVIVM**, Liuium ipsum Andronicum. **ANNIS XXX.** annis triginta. anni tamen vnus & triginta numerantur. **EVM**, Liuium Andronicum. **DOCVISSE**, *ἠδίδαξεν*. **ATTICVS**, T. Pomponius Atticus, qui hic adest. **SCRIBIT**, in suo libro, de quo dictum est. **DOCVISSE AVTEM**, scripsit Accius. **ANNIS POST XI.** annis post vndecim. tot enim numerantur a quinto Consulatu Fabii Maximi ad **COSS.** qui sequuntur. **CN. CORNELIO, Q. MINVTIO**, Cn. Cornelio Cethego, Q. Minutio Rufo, vt apud Liuium libro trigesimo secundo videbis. **COSS.** an. ab V. C. quingentesimo quinquagesimo septimo. **IVVENTATIS**, iuuentutis Deæ, de qua Liuius libro quinto ita scribit: Iuuentas, terminusque maximo gaudio patrum nostrorum moueri se non sunt passi. Iuuentatis hic restituit Petrus Victorius V. C. quum, Luctatiis, ante male legeretur. Iuuentatis ædem, vt libro trigesimo sexto scribit Liuius, C. Licinius Lucullus Duumuir dedicauit P. Cornelio Scipione Nafica, & M. Acilio Glabrione **COSS.** quam vouerat sexdecim annis ante M. Liuius **COSS.** quo die Asdrubalem, exercitumque eius cecidit: quamque censor ipse M. Cornelio Cethego, & P. Sempronio Tuditano **COSS.** faciendã locarat, & Liuius quidem addit, huius ædis dedicandæ causã ludos factos fuisse, sed de tempore, id est de Consulibus a Cicerone dissentit: nisi diuersos ludos significat: quanquam videtur eosdem significare, quum ædes tum demum dicatur dedicata. Non enim videtur verisimile, æde nondum dedicata, ludos factos fuisse. sed in re tam veteri, & obscura nihil possumus affirmare. **SALINATOR**, M. Liuius Salinator & est *πρόληψις*. nam quum ludos vouit, nondum Salinator dicebatur, si credimus Liuiio, qui scribit eum, quum censor esset, id est annis tribus post, quam **COSS.** ludos vouerat, Salinatore appellatum fuisse: cuius hæc sunt verba: vectigal salis commentum alterum ex censoribus satis credebant, populo iratum, quod iniquo iudicio quondam damnatus esset: & in pretio salis maxime oneratas tribus, quorum opera dam-

mnatus

mnatus erat, credebant: inde Salinatori inditum cognomen. sic Tarquinius libro primo de Legibus dicitur, qui nondum Tarquinius appellabatur. **SENENSI**, ad Senam oppidum gesto, vt Liuius libro vigesimo septimo, & autor libri de Viris illustribus testantur: quibus & Silius Italicus assentitur, apud quem Latine telluris imago sic loquitur: fulgentibus armis Pœnus inuadit campos, qua Sena relictum Gallorum a populis feruat per secula nomen. Deinde Neronem hortatur, vt eò properet. De Sena ita Lucanus libro secundo meminit: Senaque, & Adriacas qui verberat Aufidus vndas. Hæc vrbs a Senonibus Gallis est dicta, vt libro secundo autor est Polybius, qui scribit, eam in littore maris Adriatici sitam esse, vt hodie Senogalliam videmus, quam nos eandem esse credimus, & Blondus, ceterique docti affirmant. Hæc quum legisset Petrus Victorius, vt est Vir multæ lectionis, & summæ eruditionis, non est tamen, vt homo, recordatus, & iccirco, Senonem si hoc loco legendum putauit. **PRAELIO**, in quo Asdrubal cecidit, & quinquaginta sex milia hostium occisa, capta quinq. milia, & quadringenti dicuntur: quod scribit Liuius lib. vigesimo septimo. **VOVERAT, TUNC COS.** IN **QVO**, in qua re. **ERROR**, in quem postea incidit etiam Eusebius, qui post Plauti mortem Liuium Andronicum agnouit. **ACCII**, historici, & poetæ. **HIS COSS. CN. CORNELIO, & Q. MINUTIO.** XL. quadraginta minimũ. nam si quis accurate numeret, plures etiã inueniat annos inter C. Manliũ, Q. Valeriũ Flacum Cofs. quibus natus est Ennius, & hos, quos hic Cic. ponit, interfuisse. **NATVS ENNIVS FVERIT, & vere fuerit. CVI, ENNIO. AEQVALIS FVERIT LIVIVS**, vt ex Accii historia hoc modo colligitur. Ennius Cn. Cornelio, Q. Minutio Cofs. natus erat annos quadraginta: iisdem Cofs. Liuius fabulam docuit, & id facere nõ potuit, nisi iam grãdis, igitur Ennio fuit æqualis. at id falsum est, vt docet Cic. ita colligens: si fuisset Liuius æqualis Ennio, fuisset etiã minor Plauto, & Næuio, vt Ennius, quod paulo post osteditur: si tamen ante Cofs. istos fabulas docuerunt. Liuius igitur ante Cofs. istos fabulam docuit: quando constat eum primũ fabulam docuisse, vt dictum est. **MINOR FVIT**, vt minor etiã fuit Ennius, quod paulo post osteditur. **IS**, Liuius Andronicus. **PRIMVS**, vt Accius quoque scribebat, nec suum errorem cognoscebat. **DEDIT**, sic Terentius sape, & in Hecyre prologo: hæc quum data est noua: vbi Donatus hoc modo scribit: ita dicitur, data est fabula, vt data est cœna, datum est prandium. & dari dicitur fabula, quum agitur: stare quum placet. Tragedia, & comœdia, a L. Liuiio ad scenam data, inquit Casiodorus in Cofs. hac de re loquens. Cicero tamen docere verbum frequentius vsurpat. **MVLTAS**, fabulas. **DOCVERANT**, Næuius enim an. ab V. C. quingentesimo decimonono fabulas dedit, vt Gellius lib. decimosextimo capite vigesimo primo docet: & ante Cofs. istos decepsit, vt supra demonstratum est. Plautus vero post eosdẽ Cofs. non amplius annis duodecim vixit. **HOS CONSVLES**, Cn. Corneliũ, & Q. Minutium. **HÆC**, quæ nos a re proposita digressi diximus. excusat enim, & culpã in Att. transfert, sed iocãs, vel potius Att. laudans, qui possit homines inflammare. **MINVS APTA**, quum diuersa videatur. **ILLVSTRIVM HOMINVM**, clarorũ Virorum, vt a principio diximus. Att. vero, vt ait Nepos, sic familiarũ originẽ subtextuit, vt ex eo clarorũ viroꝝ propages possimus cognoscere. **AETATES, ET TEMPORA**, crescit oratio. nam tempus plus, quam aetas significat: id ostendit Cicero in Oratore, vbi sic loquitur, vt dicat aetatem in tempora, quasi speciem in genus, incidisse. **PERSEQVENDI**, vt persecutus est Atticus, qui conseruatis, notatisque temporibus, nihil quum illustre prætermitteret, annorum septingentorum memoriam vno lib. colligauit, vt supra retulimus.

m ii

Ego vero, inquit Brutus, & delector ista quasi notatione temporum, & ad id, quod instituisti, oratorum genera distinguere ætatibus, istam diligentiam esse accommodatam puto. Recte, inquam, Brute intelligis. atque utinam extarent illa carmina, quæ multis seclis ante suam ætatem in epulis esse cantitata à singulis conuiujs de clarorum virorum laudibus in Originibus scriptum reliquit Cato. tamen illius, quem in vatibus, & Faunis enumerat Ennius, bellum Punicum quasi Myronis opus delectat. Sit Ennius sanè, ut est certe, perfectior: qui si illum, ut simulat, cõtemneret, non, omnia bella persequens, primum illud Punicum acerrimum bellum reliquisset. sed ipse dicit, cur id faciat: - Scripsere, inquit, alii rem Versibu': - & luculente quidem scripserunt etiam si minus, quàm tu, polite. nec vero tibi aliter videri debet: qui à Næuio vel sumpsisisti multa, si fateris; vel si negas, furrupuisisti.

ET DELECTOR, & delector, inquit Brutus, ista notatione, & istam diligentiam ad rem esse accommodatam puto, tantum abest, ut existimem ea quæ nunc refers, huic sermoni minus apta esse. QVASI NOTATIONE, mollit hac particula, quasi, ne, notatio temporum, non satis proprie posita videatur; quum in Topicis aliter explicetur. notare tamè tempora, & ipse Cic. in Orat. & Nepos in Att. vita, hac de re loquētes, dixerunt. INSTITUISISTI, in Tusculano primū, deinde hic à nobis rogatus, ut supra dictum est: vel potius in orationis cursu, quasi à re ipsa admonitus. à principio enim Cic. tria proposuit, quādo esse cõpissent oratores, qui etiam, & quales fuissent. nunc vero videtur hoc ipsum addere: instituisisti oratorum genera distinguere ætatibus: quamuis videatur sub prima propositionis parte posse contineri: nec Brutus certo scire poterat, quid Cic. instituisset, nisi ex eo, quod faciebat. ORATORVM GENERA, lib. secundo de Oratore ita scribit: ætates extulerunt singula singula propè genera dicendi: & lib. primo ita multa sunt, & varia genera dicendi: & lib. tertio hoc modo: quot oratores, totidem penè reperiuntur genera dicendi. Ego vero haud equidè scio, an ita cõuerti possit: quot genera dicendi reperiuntur, tot oratorum genera esse dicuntur. Hic certe Cic. plura oratorum genera facit, qui tamè infra duo tantum, & in libello de Opt. orat. gen. vnum genus esse cõtendit, idque ita docet, ut facile probet: sed dum probat, secū videtur pugnare, nisi sic interpretemur: Optimorum genus est vnum, bonorum duo, aliorum plura. In illo enim lib. genus optimū quærit: infra manifeste patet, bonorum duo genera poni, & in hoc toto dialogo tam bonorum, quàm malorum genera describi. Vel dicamus verū esse quod Victorinus lib. primo de Inuen. scribit: genus sepe qualitate multiplex fieri, ut vnum quidè sit genus oratorum quasi γενικῶς, id est vltimum, ut vertit Cic. quod vel temporum, vel aliarum rerum qualitate quasi multiplex fiat: ut singulis ætatibus singula oratorum genera ob eam rem fuisse dicantur. Vel genera species interpreteris, præsertim quum Cicero pro parte, & specie, ut supra diximus, sepe ponat. ÆTATIBVS, per ætates. ISTAM DILIGENTIAM, qua in notandis temporibus vteris. ATQUE VTINAM, recte intelligis Brute, quum putas hanc diligentiam esse accommodatam ad distinguenda oratorum genera ætatibus: sed multo melius intelligeres, si extarent versus illi veteres, de quibus supra dicebam, & præsertim illa carmina, quib. in epulis utebantur: Ex his enim melius

possemus

possemus iudicare, quo modo tum scriberent. & iccirco dixit, utinam extarent. CARMINA, perspicuum est enim iam tum & cantus fuisse rescriptos vocum sonis, & carmina: quanquam id quidè etiam XII. tabule declarant, condiam tunc solitū esse carmen, quod ne liceret fieri ad alterius iniuriā, leges sanxerunt, ut dicitur Tusculana quarta. SECLIS, οὐγκοπι, quæ usque adeo est rara in hoc verbo apud Ciceronem, ut penè putè, vel esse verbum de Catonis ipsius Originibus sumptū: vel, seculis, legendum: quanquam lib. primo de Legibus etiā, seclis, & Tusculana secūda, vinclis, scriptū vidimus. ANTE SVAM ÆTATEM, apud maiores, ut ait Tusculana quarta. CANTITATA, credimus itè hoc verbum Catonis esse, nam canere, dicere Cic. solet. Canebant vero ad Tibicinè, vel ad tibiā. Vtrunq. enim legitur in Tusculanis quæstionibus. A SINGVLIS CONVIVIS, scripserunt enim Cato, morem apud maiores hunc epularū fuisse, ut deinceps qui accumberet, canerent ad Tibiā clarorum virorum laudes, atq. virtutes: quod Tusculana prima, & quarta refertur. Videtur & hic mos, vel nō admodū dissimilis apud Græcos fuisse: quando Themistocles, quum in epulis, ut ait Cic. lyrā recufaret, est habitus indoctior. apud summum quoq. Poëtā cythera crinitus Ioppas personat aurata, docuit quæ maximus Atlas. ORIGINIBVS, de quibus supra diximus. SCRIPTVM RELIQUIT, dixit, ut ait Cicero Tusculana quarta. CATO, supra. TAMEN, quamuis non extent illa carmina, extat tamen bellum Punicum versibus à Næuio scriptum, ex quo cognosci potest, quod tum genus esset dicendi. ILLIVS, Næuii, qui bellum Punicum scripsit, ut paulo post, in Catone, in Suetonii Grammaticis, & in Gellio lib. decimosextimo cap. vigesimoprimum legimus. VATIBVS, ET FAUNIS, supra. ENVMERAT ENNIVS, scripsit illa carmina superiora, in quibus cõplectitur omnes, qui ante se scripserat, & in his Næuium, qui bellum Punicum scripserat. hinc paulo post, scripsere, inquit, alii rem versibus: & significat Næuium: à quo concludit Cicero Ennium multa vel sumpsisse, vel furrupuisse: ex quibus apparet, Ennium Neuro minorem natu fuisse, & quidem ita clare, ut suspicari liceat, mendum esse in prima Tusculana, vbi dicitur Ennius maior natu, quàm Plautus, & Næuius, præsertim quum ibi in libris manu scriptis varie legatur: nisi libet interpretari, Næuium quidem Ennio iuniorem fuisse sed prius scripsisse: vel dicere, Ciceronem diuersos autores esse secutum: quum paulo ante ipsemet dixerit, de Næuio aliter in veteribus commentarijs esse scriptum, aliter à Varrone, qui vitam illius longius produxit. Gellius certe libro decimosextimo capite vigesimoprimum Næuium Ennio seniore demonstrat. ob id Terentius, opinor, Næuium, Plautum, Ennium deinceps collocavit. BELLVM PVNICVM, bellum Punicum primum, ut paulo post ait: quod scripsit Næuius, & eo, ut in Catone legimus, gaudebat: quod vnicò volumine, & continenti scriptura expositam C. Octavius Lampadio Grammaticus in septem libros postea diuisit, ut Suetonius in Grammaticis refert. MYRONIS OPVS, opus nondum satis ad veritatem adductum, qualia erant Myronis opera, ut supra dictum est. sic supra Dædali opus. SIT, οὐγκοπι. VT EST CERTE, quippe qui sit optimus epicus poëta, ut in libello de Opt. genere oratorum, ait Cicero, qui illum summam etiam poëtam vocat. PERFECTIOR, Næuio potissimum. ILLVM, Næuium. VT SIMVLAT, quum ante se neminem dicti studiosum fuisse scribit. CONTEMNERET, ut vetera contemnebat, quod est in Oratore scriptum. OMNIA BELL A, quæ Romani gesserat. PERSEQVENS, in suis Annalibus. ACERRIMVM, acerrime per viginti duos annos terra, mariq. gestū. & sic appellauit, ut quasi ita diceret: Ennius omnia bella etiā non magna persecutus est: quanto magis bellum Punicum primum

m iii

acerrimum esset persecutus, si Naviium contempisset, & indignum putasset, cuius bellum Punicum legeretur? Reliquit igitur Ennius illud ut à Naviio satis bene, & satis diligenter scriptum. **ID FACIAT**, id bellum relinquat. **SCRIPSERE**, alii rem versibus, verba sunt Ennii, ut in Oratore poteris videre. **INQVIT**, Ennius fortasse in Annalibus. **ALII**, Navius illum enim voluit significare. **REM**, bellum Punicum primum. & rem, etiam in Oratore legas oportet, ubi nunc in multis libris scriptum est item. **VERSIBV'**, aliter versibus: sed, nisi verbum, quod sequebatur, inuenias, nescias, utro modo sit legendum: nisi forte ille sit versus finis, scripsere alii rem: deinde sequatur integer versus ille: Versibus, quos olim Fauni, vatesque canebant. **ET**, nunc loquitur Cicero; qui affirmat Naviium luculente eam rem scripsisse. **LVCVLENTE'**, plane, ut ait libro tertio de Oratore. **SCRIPSERVNT**, in Oratore sic ait: nec vero reprehenderim, scripsere alii rem, & scripserunt esse verius sentio, sed consuetudini auribus indulgenti libenter obsequor. sic poëte sæpe loquuntur: conticuere omnes: deuenere locos: confedere duces. Vnde quidam *ἄνικόν* esse crediderunt, quos Quintilianus libro primo capite decimo confutauit. **QVAM TV**, Quam tu Enni, qui à communi more verborum non discedis, ut in Oratore dicitur. Ennius tamen ab Ouidio lib. secundo de Tristibus dicitur ingenio maximus, arte rudis. **POLITE**, ornate, libro tertio de Oratore. **TIBI**, tibi Enni. **SVMPSISTI**, sumimus, quæ posita sunt, inquit Cornelius Fronto. *ἄλχημα* est. **FATERIS**, quòd benignum sit, ut ait Plinius, & plenum ingenui pudoris, fateri, per quos profeceris. **NEGAS**, ut negare solent, qui furripiunt, & furantur. **SVRRIPIVISTI**, clam abstulisti. furripere enim clam, id est furtive auferre, ut ait Fronto.

Cum hoc Catone grandiores natu fuerunt C. Flaminius, C. Varro, Q. Maximus, Q. Metellus, P. Lentulus, P. Crassus, qui cum superiore Africano Consul fuit. Ipsum Scipionem accepimus non infantem fuisse. filius quidem eius, is qui hunc minorem Scipionem à Paulo adoptauit, si corpore valuisset, in primis habitus esset disertus. indicant cum oratiunculae, tum historia quædam Græca scripta dulcissimè. Numeròque eodem fuit Sex. Aelius, iuris quidem ciuili omnium peritissimus, sed etiam ad dicendum paratus. De minoribus autem C. Sulpitius Gallus, qui maxime omnium nobilium Græcis literis studuit, isque & oratorum in numero est habitus, & fuit reliquis rebus ornatus, atque elegans. iam enim erat vnctior quædam splendidiòrque consuetudo loquendi. nam hoc Pratore ludos Apollini faciente, cum Thyestem fabulam docuisset, Q. Marcio, Cn. Seruilio Cofs. mortem obiit Ennius.

CVM HOC CATONE, de quo tam multa diximus. & ad rem reuertitur: atque adeo ad eos regreditur, qui Catone maiores natu fuerunt, quorum nonnullos supra omiserat. **GRANDIORES**, maiores, quibus paulo post quasi *κατ' ἀντίθετον* opponit minores ita, ut Catonem medium collocet. **C. FLAMINIUS**, de quo supra quidem dixit, sed nunc quasi *κατ' ἐπιλογον* illum, Q. Maximum, & Q. Metellum repetit, & duos addit, ut ætates, & tempora melius

lius coniungat. **C. VARRO**; C. Terentius Varro, qui, ut ait Liuius, loco non humili solum, sed etiam sordido ortus est: patrem lanium fuisse ferunt, ipsum institorè mercis, filioque hoc ipso in seruili eius artis ministerio vsu. Is iuuenis ubi ex eo genere quæstus pecunia à patre relicta, animum ad spem liberalioris fortunæ adiecit: togæque, & forum placuere, proclamando pro sordidis hominibus causisque aduersus rem, & famam bonorum, primum in notitiam populi, deinde ad honorem peruenit. Quæstura quoque, & duabus Aedilitatibus plebeia, & Curuli, postremo & Prætura perfunctus, iam ad Consulatus spem quum attolleret animos, legem de æquando magistri equitum, & Dictatoris iure suavit: nec ita multo post Consul cum L. Aemilio Paulo factus, apud Cannas culpa sua vires populi Romani, ut ait Valerius Maximus exhaustit: cui tamen postea Romam redeunti obuiam itum frequenter ab omnibus ordinibus est, & gratiæ actæ, quòd de Rep. non desperasset. Quin addit idem Valerius ei Dictaturam esse delatam: sed eum præ pudore illam recipere non sustinuisse. Creditum est, inquit idem Valerius, eum apud Cannas cum Carthaginensibus tam infeliciter dimicasse ob iram Iunonis: quòd quum ludos circenses Aedilis faceret, in Iouis optimi Maximi templo eximia facie puerum histriionem ad excubias tenendas posuisset. Missus est postea in Africam legatus: nec ita multo post Triumuir deducendæ coloniæ causa creatus est, ut autor est Liuius. **Q. MAXIMVS**, de quo diximus: qui M. Catone multo maior natu fuit. hinc Cato in Senectute apud Ciceronem se cum eo quartum consule adolescentulum militem ad Capuam profectum testatur. **Q. METELLVS**, qui cum Philone Consul fuit, ut diximus. **P. LENTVLVS**, P. Cornelius Lentulus Caudinus, qui cum C. Licinio Varo an. ab V. C. quingentesimo decimosextimo Consul fuit. Nullus enim præter eum fuit his temporibus, qui Consul, maior natu Catone fuerit, & P. Lentulus sit dictus. Duos quidem Publios Lentulos apud Liuium, sed Prætores agnoscimus. an vero Cicero inter tot cõsulares hic prætorium nominarit, dubitari ut potest, ita verisimile non videtur. **P. CRASSVS**, P. Licinius Crassus, Diues, Pontifex Maximus: qui quum ante nec Prætor, nec Consul fuisset, Magister tamen equitum, & Censor est factus. Ex Aedilitate enim gradum ad Censuram fecit: sed quum L. Veturius collega decessisset, Censura se abdicauit: cui postea Pratori facto prouincia peregrina euenit, & quæ senatus censuisset, ut ait Liuius. Deinde Consul creatus Siciliam extra sortem Scipioni collegæ concessit, & ipse Brutios obtinuit, quia sacrorum cura illum ut Pontificem Maximum in Italia retinebat. hunc Cicero in Catone Pontificii, & ciuili iuris peritissimum fuisse ostendit. Quin vero Diues hic etiam sit appellatus, qui veterum monumenta viderit, dubitare non poterit. **SUPERIORE AFRICANO**, nam postea fuit inferior, de quo dicitur. **CONSVL FVIT**, an. ab V. C. quingentesimo quadragesimo nono: qua de re sic in veterum monumentis est scriptum. **P. CORNELIVS P. F. P. N. SCIPIO**, **QVI POSTEA AFRICAN. APPELL. EST. P. LICINIVS P. F. P. N. CRASS. DIVES. IPSVM**, quem Africanum dixit **SCIPIONEM**, P. Cornelium Scipionem, qui Africanus primus est appellatus: cuius res gestas, & totam denique vitam, præter alios, Liuius, & Plutarchus scripserunt, si modo Plutarchus vnquam scripsit eam, quæ circumfertur. **ACCIPIMVS**, à maioribus, & historia. **NON INFANTEM**, satis disertum, *ἀπότρω*. Disertum voluit illum Liuius significare, quum tot orationes tantquam ab eo habitas scripsit. Quin idem Liuius libro trigesimo octauo, & Gellius libro quarto capite decimo octauo Scipionis orationes nominant, easque se vidisse testantur. Scipionem vero ipsum Catone anno maiorem

fuisse ex Liuiio libro vigesimo sexto collegimus : vbi scribit illum quatuor & viginti annorum fuisse P. Sulpicio Galba, & Cn. Fulvio Cofs. Quod si ita est, eius filius multo minor Catone fuit : quem tamen hoc loco Cicero inter maiores Catone ponit, quasi à patre inuitatus. tale quid etiam infra de Libone facit, vt dicemus. **FILIVS**, qui Cn. Scipio à Valerio Maximo vocatur & inter eos etiam numeratur, qui à parentibus degenerarunt : atque in eo potissimum accusatur, quòd in tanta domestica gloria ortus, à paruulo admodum Regis Antiochi præsidio capi sustinuit, & captum quidem Liuius, Iustinus, Plutarchus, & alii consentiunt, sed de tempore, & causa dissentiunt. alii iam inde ab initio belli à Chalcide Coricum petentem : alii paruo nauigio traicientem : quidam proficiscentem exploratum consilia hostium captum fuisse tradunt, & postea patri Eleæ ægrotanti remissum. Ab omnibus dissentit Appianus, qui scribit, hunc fuisse illum, qui postea Scipio Africanus inferior est appellatus. Hic filius, vt ait idem Valerius, Præturæ petitor candidam togam adeo turpitudinis maculis obsolefactam in campum detulit, vt, nisi gratia Cicerei, qui patris eius scriba fuerat, adiutus esset, honorem à populo impetraturus non videretur : quanquam quid interfuit, vtrum repulsam, an sic adeptam præturam domum referret? Eam quum propinqui ab eo pollui animaduertent, id egerunt, ne aut sellam ponere, aut ius dicere auderet : insuperque è manu eius annulum, in quo caput Africani sculptum erat, detraxerunt. Cicero tamen hoc loco, libro primo de Officiis, & in Catone ita laudat, vt dicat, eum alterum ciuitatis lumen futurum fuisse, nisi tenui, aut nulla potius valetudine fuisset. hæc ego quum video sic inter se discrepare, in eam venio sententiam, vt putem, non vnum tantum, sed duos, aut plures etiam filios Africano fuisse. nam & mos erat, vt primus filius patris prænomen sequeretur, & hic, qui degenerauit, Cneus à Valerio vocatur, quum pater Publius diceretur. proferrem, quæ Plutarchi nomine dicuntur, si putarem illis esse credendum. sed Cicero ipse verbis, quæ sequuntur, hoc ipsum, quod dicimus, ostendit, vt interpretabimur. **IS**, sic in Catone : P. Africani filius, is, qui te adoptauit, perinde, ac si dicat, is, qui laudatus est, non ille, qui male audiuit : hoc est, P. Cornelius P. F. Scipio : non autem, Cn. Cornelius P. F. Scipio. & ita, quòd contrarium videtur, prorsus tolletur, & error Appiani, atque adeo autoris libelli de Viris illustribus apparebit, qui scribunt eum, qui postea P. Cornelius Scipio Aemilianus, & Africanus minor est dictus, à Scipione Africano adoptatum fuisse : quum satis constet, à filio, non à patre adoptatum fuisse, & ita Publium patris adoptatis habuisse, quòd magis etiam, quæ paulo ante de filiis pluribus diximus, confirmat. Si quis tamen velit Appianum, & autorem libelli de Viris illustribus defendere dicere possit, illum filium, qui adoptauit, ipsum quoque iure quasi hæreditario P. Cornelium Scipionem Africanum dictum fuisse, vt Scauola, vt Torquatus, vt alii sunt patrum, & maiorum cognomina consecuti : vt Scipio ipse Aemilianus adoptatus hoc cognomen habuit hæreditarium, & in Somnio Cicero docet. Itaque in veterum Consulibus, & apud Liuium libro quadragésimo octauo prius etiam, quam in Africam iret, Africanus appellatur. hinc ex comparatione maiorum potest argumentari, multo magis filium, quam nepotem id iuris hæreditarii creuisse : & ita recte scripisse, qui dixerunt, Aemilianum à Scipione Africano adoptatum fuisse. Nec Plutarchus ea ratione reprehendi posset, si, vt interpretes verterunt, scripisset : sed ille græce hoc modo scripsit : *τὸν νεώτερον, ἀφρικανῶ σκιππίωνος ἕως ἀνεψιὸν ὄντα θέμενος, σκιππίωνα προσηγρόδισεν.* **HUNC MINOREM SCIPIONEM**, hunc P. Cornelium Scipionem Africanum Aemilianum, qui dicitur minor, maiori, vel superiori comparatus:

comparatus: de quo suo loco dicetur. **PAVLO**, L. Aemilio Paulo, cuius illa sunt apud Liuium verba : neque ex tanta stirpe liberum superet, qui L. Aemilii Pauli nomen ferat. Duos enim tanquam ex magna progenie liberorum in adoptionem datos Cornelia, & Fabia gens habent. **ADPTAVIT**, idem libro primo de Officiis, & in Catone scribit. **SI CORPORE VALVISSET**, nisi imbecillis, & tenui, aut nulla potius valetudine fuisset, vt ait in Catone Vnde apparet illum animo satis valuisse. **HABITVS ESSET DISERTVS**. alterum enim ille extitisset lumen ciuitatis, vt ait in Catone. **INDICANT**, *αιτιολογία*, quòd habitus esset disertus. **QVVM ORATIVNCVLAE, TVM HISTORIAE**, quæ ad nos non peruenerunt. **EODEM**, quo fuerunt superiores, hoc est supra nominati, non autem Scipio filius. Aelius enim cum maioribus numeratur : quo quidem Consule Cato Prætor fuit an. ab V. C. quin gentesimo quinquagesimo sexto, vt ex Liuiio libro trigésimo, & ex Cofs. cognosces. **SEX**. Sextus. Sextus vero dicebatur, qui sexto loco natus esset. **SEX. AELIVS**, Sextus Aelius Pætus, Catus. nam gentis cognomine Pætus à Liuiio, & suo Catus ab Ennio illo carmine fuit appellatus : egregie cordatus homo, Catus Aelii Sextus : quòd apud Ciceronem Tusculana prima, & libro primo de Oratore inuenies. Hic Consul cum T. Quintio Flaminio, Galliam prouinciam sortitus est, sed nihil memorabilis rei gessit, vt Liuius loquitur. Censuram vero cum C. Cornelio Cethego præclare administrauit, quòd Liuius libro trigésimo quarto refert. Aelii plebei fuerunt, quòd quum multa ostendunt, tum P. Aelius, qui fuit Aedilis plebis, & Q. Aelius Tubero, qui fuit Tribunus plebis, vt Liuius libro trigésimo, & trigésimo quarto scribit. Scriptores eos laudant, quòd nobiles, & pauperes fuerint. **IURIS QVIDEM CIVILIS OMNIVM PERITISSIMVS**, nam propter iuris ciuilibus scientiam sic appellatus à summo poëta est : egregie cordatus homo Catus Aelii Sextus, vt paulo ante retulimus. hinc Pomponius Iurisco nscultus ita scripsit : Sex. Aelium etiam Ennius laudauit : & extat illius liber, qui inscribitur tripartita : qui liber veluti iuris cunabula continet. Tripartita autem dicitur, quòd lege duodecim tabularum præposita, iungitur interpretatio, deinde subtextitur legis actio. Eiusdem esse tres alii libri referuntur : quos tamen quidam negant eiusdem esse. Ex his cognoscitur, quare Cicero libro secundo de Legibus, Sex. Aelium veterem iuris interpretem vocet. **PARATVS**, nos adhuc nihil inuenimus, quòd hoc ostendat. **DE MINORIBVS**, de his, qui M. Catone natu minores fuerunt, vt ii, quos dixit, erant maiores. vel de his, qui superioribus erant minores. **C. SVPICIVS GALLVS**, hunc, & L. Aemilium Paulum patronos populi vltioris Hispaniæ olim sumpserunt, vt Liuius libro quadragésimo tertio scribit : qui testatur etiam illum non ita multo post Prætorem factum fuisse : quamuis ibi M. Sulpicius male legatur. Ab eo tum quatuor legiones sunt scriptæ, intraque vnde cim dies delectus est perfectus : cui iurisdicctio vrbana obtigit. Post vero Præturam quum esset in Macedonia Tribunus militum secundæ legionis, vel, vt ait Valerius Maximus, legatus, L. Pauli Consulis permisso ad concionem militibus vocatis, pronunciauit : nocte proxima, ne quis id pro portento acciperet, ab hora secunda vsque ad quartam horam noctis Lunam defecturam esse. Id quum accidisset, ipsius sapientia militibus propè diuina cœpit videri. Hæc Liuius, illa vero Plinius : rationem quidem defectus Solis, & Lune primus Romani generis in vulgus extulit Sulpicius Gallus qui Consul cum Marcello fuit, sed tum Tribunus militum, sollicitudine exercitu liberato, pridie, quam Perses Rex superatus à Paulo est, in concionem ab imperatore productus ad prædicendam eclipsin, mox & composito volumine. Idem

propemodum scribit Frontinus, nisi quòd L. Sulpicium Gallum pro C. Sulpicio Gallo male vocat. Ex his apparet, quare Cato sic apud Ciceronem loquatur: Videbamus in studio dimetiendi cœli, atque terræ mori penè C. Gallum familiarem patris tui Scipio. Quoties illum lux noctu aliquid describere ingressum, quoties nox oppressit, quum mane cœpisset? quàm delectabatur, quum defectiones Solis, & Lunæ multo ante nobis prædiceret? eundem Cicero libro primo de Officiis ea de re commendat. is igitur Consul cum M. Claudio Marcello anno ab Vrbe condita quingentesimo octuagesimo octauo fuit, & Ligures subegit, vt Liuius libro quadragesimo sexto scripsit. eo anno Terentii Andria dicitur acta. Quin ipsius Galli opera in scribendo vsus Terentium quidam sunt suspicati, quod Donatus retulit. Hic est Sulpicius Gallus, cuius Q. Pupillum filium Sulpicius Galba, vt libro primo de Oratore scribitur, ipse penè in humeros extulit: qui clarissimi patris recordatione, & memoria fletum populo moueret. Hunc C. Sulpicium Gallum in Lælio Cicero significauit his verbis: memineram Paulum, videram Caium: & paulo post: numeremus Paulos, Catones, Caios, Scipiones, Philos. Per Caium, & Caios, C. Sulpicium Gallum significari, olim nos in Quæstura retulimus, nec rationem illam, aut sententiam nunc mutamus, quamuis quidam malint legere, Gallum, & Gallos, quòd putent dubitari posse ex solo prænomine, quis potissimum significetur. Nos, vt paucis respondeamus, dicimus, in omnibus libris manu scriptis, quotquot videre potuimus, vidimus autem plurimos, in his Caium, & Caios legi: dein de contendimus veteres aliquando, & Ciceronem frequenter prænomina, quibus auriculæ molles, vt ait Iuuenalis, gauderent, pro nominibus posuisse nec timuisse tum, ne res ea dubitationem, quæ nunc quidem nasci potest, pareret. Id exemplis multis possemus probare, sed paucis contenti erimus, & his quidem literarum ordine repetitis. Auli filius igitur dicitur à Cicerone libro primo ad Atticum pro Afranio: & lib. sexto, Auli lex, pro lege ab Aul. Gabinio lata. vtrobique prænomen simpliciter ponit Cicero: qui libro primo Familiarium ita loquitur: Appius in sermonibus dicitur: Appius, id est Ap. Claudius Pulcher, vt constat: & tamen Appius est prænomen, quo frequenter alibi Cicero simpliciter vtitur. Caium quum dicit Plinius, ferè semper C. Caligulam significat. Cneum penè frequentius, quàm Pompeium Cicero dicit: & in oratione pro Domo quum Decimos dicit, notat Decimum nescio quem designatorem, vt appellat libro quarto ad Atticū: quamuis proprium nomen nulquam ponat: constat tamen Decimum prænomen esse. Nam Decimum in epistolis ad Atticum pro D. Bruto ponit. Iam in Verrinis, & in epistolis ad Atticum Lucium fratrem quum dicit, L. Tullium Ciceronem significat: & libro decimotertio ad Atticum per Lucium, L. Mummiū: in libris de Legibus per Marcum, seipsum: in epistolis ad Atticum per Publium, sæpe Clodium: in libris de Legibus per Quintum, Q. Tullium Ciceronem fratrem. in epistolis ad Atticum per Sextum, non semel Sex. Pompeium Magni F. per Seruium, Ser. Sulpicium: & per Titum, T. Pomponium Atticum, vt in libris item de Legibus, & in Catone, vocat. mitto, quum Titum dicimus, T. Vespasianum etiam significari, & alia, quæ longum esset referre, & ad rem reuertor: ac illud affirmo, hunc C. Sulpicium Gallum significari lib. quarto Familiarium, vbi scribitur: Vester Gallus. scribit enim ad Ser. Sulpicium, qui fuit ex eadem gente Sulpicia, quæ duplex videtur fuisse, vt supra diximus. Accedit, quòd Gallus filium amiserat, vt ibi & in Lælio Cicero significat, & nos ex eo cognoscimus, quòd eius filium Q. Pupillum videmus libro primo de Oratore nominari: quod ostendit eum

primum

primum non fuisse. Nam primus de more debuit C. Sulpicius Gallus appellari: vt nos eum credimus appellatum fuisse, sed obiisse. NOBILIVM, nobilibus opponit nouos in oratione pro P. Sestio, vbi sunt illa verba: vos adolescentes, & qui nobiles estis, ad maiorum vestrorum imitationem excitabo: & qui ingenio, & virtute nobilitatem potestis consequi, ad eam rationem, in qua multi homines noui & honore, & gloria floruerunt, cohortabor. Vnde apparet, eundem penè morem, qui nunc est, fuisse, vt pauci nobiles literis studerent: & iccirco dixit: maxime omnium nobilium Gallus studuit. GRÆCIS LITERIS STVDVIT, nam doctrina Græcia Romanos, & omni literarum genere superabat, vt dicitur Tusculana prima: & oratio Græca infra dicitur plura ornamenta suppeditare. ORATORVM IN NVMERO EST HABITVS, hinc ait Quintilianus libro primo capite decimo octauo: an, quum Sulpicius ille Gallus in exercitu L. Pauli de Lunæ defectione differuit, non videtur esse vsus oratoris officio? sed & Liuius, vt supra retulimus, inter patronos nominauit. RELIQVIS REBVS, vt arte militari, qua Ligures, vt dictum est, subegit: quamuis in ea illum prius à L. Paulo reprehensum constet, quum castris eum præposuisset, quòd ille Persea procul à se vagari per provinciam passus esset: & milites nudare tegulis muros vrbes ad hibernacula tegenda: quæ Liuius libro quadragesimo quinto scribit. In Astrologia Cicero libro primo de Officiis commendatum fuisse testatur. IAM ENIM, αἰολογία, quare reliquis rebus ornatus fuerit & præsertim elegans, quoniam illo viuente, & floréscente, consuetudo loquedi erat splendidior. VNCTIOR QVAEDAM, SPLENDIDIORQVE, ἐπιειγισσῶ, id est nitidior, hinc libro primo de Oratore ita scribit: nitidum quoddam genus est verborum, & lætum, sed palæstræ magis, & olei, quàm huius ciuilis turbæ, ac fori: & est translatio à palæstris, quas supra diximus, vnctas à poetis appellari. LOQVENDI, aliter dicendi. NAM, αἰολογία αἰολογία. Η Ο C, C. Sulpicio Gallo. PRÆTORE, Prætor urbano, vt diximus. LVDS APOLLINI, hæc sunt verba ex carminibus Martii vatis à Liuius libro vigesimo quinto relata: Apollini vouendos censeo ludos, qui quotannis comiter Apollini fiant, quum populus dederit ex publico partem: priuati vt conferant pro se, suisque iis ludis faciendis prærit prætor is, qui ius populo, plebique dabit summum. Q. igitur Fulvio Flacco, & Ap. Claudio Pulchro coss. id est an. ab V. C. quingentesimo quadragesimo secundo ludii Apollinares à P. Cornelio Sulla prætor urbano primū facti sunt: inde omnes deinceps prætores urbani fecerunt: sed in vnum annū vouebant, dièque incerto faciebant. Consulibus vero M. Claudio Marcello, & T. Quintio Crispino, id est an. ab V. C. quingentesimo quadragesimo sexto P. Licinius Varus prætor urbani legem ferre ad populum iussus est, vt hi ludii in perpetuum in statum diem vouerentur. Itaque ipse primus ita vouit, fecitque ante diem tertium Non. Quintil. is dies deinde solennis seruatus est: quamuis in epistolis ad Atticum admonuimus, dies paulo aliter scribi. Et Liuius quidem à principio dixit, facere ludos Apollini, deinde vero ferè semper, ludos Apollinares, vt Cicero quoque ferè semper loquitur: & Probus in notis, LVDS AP. ludos Apollinares interpretatur: vt suspicari liceat, hic quoque ita scriptum fuisse. FACIENTE, vt Prætor urbano. Prætor enim urbanus, vt retulimus, his ludis faciendis præerat. hinc Cicero in epistolis ad Atticum scribit, nihil foedius esse, quàm Brutum, & Cassium, qui Prætores erant, ludos non facere, & Apollinares significat, vt ibi nos ostendimus. THYESTEM FABVLAM, quam scripsit ipse Ennius de Thyeste, fortasse Chæremontem Græcum poetam, qui fabulam illam edidit, vt Athenæus, & Suidas testantur, imitatus, vt postea Varius, & Seneca vtrunq. videntur imi-

tati. Hanc Ennii fabulam Cicero significat in oratione in Pis. & in Oratore his verbis: velut ille in Thyeste: cuius etiam versus quosdam ponit Tusculana prima. Q. MARCIO, CN. SERVILIO, Q. Marcium Philippum, & Q. Seruilium Capionem Liuius libro quadragesimo tertio vocat. Cassiodorus vero in Consulibus L. Marcium Philippum, & Q. Seruilium nominat: sed hic Cicero Cn. Seruilium, cui postea Liuius libro quadragesimo quarto assentitur. Verum quum hic Seruilium Capio diceretur, recte viri docti putant in Catone legendum esse: Capione, Philippo iterum Cofs. non autem. Scipione, Philippo iterum Cofs. vt in libris etiam manu scriptis legitur. COSS. AN. ab V. C. quingentesimo octuagesimo quinto. OBIT, annos septuaginta natus, vt in Catone legimus. ENNIUS, Ennius poeta, qui scriperat, ante se neminem dicti studiosum fuisse, vt ipse videatur primus dicendi elegantiam secutus: & ita probetur, quod Cicero dixit, eo tempore splendidiorum fuisse dicendi consuetudinem.

Erat iisdem temporibus T. Gracchus P. F. qui bis Consul, & Censor fuit: cuius est oratio Græca apud Rhodios: quem ciuem cum grauem, tum etiam eloquentem constat fuisse. P. etiam Scipionem Nasicam, qui est Corculum appellatus, qui item bis Consul, & Censor fuit, habitum eloquentem aiunt, illius, qui sacra acceperit, filium. dicunt etiam L. Lentulum, qui cum C. Figulo Consul fuit; Q. Nobiliorem M. filium iam patrio instituto deditum studio literarum, qui etiam Q. Ennium, qui cum patre eius in Aetolia militauerat, ciuitate donauit, cum Triumuir coloniam deduxisset. & T. Annum Lusum, huius Q. Fuluii collegam, non indiserunt dicunt fuisse.

IISDEM, sic iisdem temporibus hic Gracchus fuit, vt iisdem Cofs. quos paulo ante diximus, Censor fuerit, vt Liuius libro quadragesimo tertio docet. T. alibi Titus interpretatur, vt supra diximus: hic Tiberius, quod fuit prænomen frequens in gente Sempronia, & Claudia: & interdum scribitur, TL. vel TIB. vt vero scriptum est in quodam libro, qui Valerio Maximo ascribitur, Tiberii vocitari coeperunt, qui ad flumen Tiberim nascebantur. Gens porro Sempronia plebeia fuit: quod hic ipse Sempronius Gracchus, & eius filii ostendunt, qui Tribuni plebis fuerunt. GRACCHVS, mater, vt ex Varrone refert præceptor meus Egnatius, illius, qui primus dictus est Gracchus, duodecim menses ipsum filium gestauit: quare à gestando Gracchum nominarunt, & ob id putat, Gracchum, non Gracchum scribi oportere: qua de re Quintilianus ita loquitur: Diu reseruat, ne consonantibus aspiraretur, vt in Graccis, & triumphis: quod è Ciceronis Oratore sumptum videtur. Videmus tamen in omnibus penè libris veteribus semper Gracchum, & triumphum scribi & sanè γράχου à Plutarcho scribitur. Hic est igitur Tiberius Sempronius Gracchus, qui magnam laudem est adeptus, quod Tribunus pl. solus ex tota illo collegio L. Scipioni fuit auxilio, inimicissimus & ipse, & fratris eius Africani: iurauitque in concione, se in gratiam non rediisse, sed alienum sibi videri dignitate imperii, quod duces essent hostium, Scipione triumphante, ducti, eodem ipsum duci, qui triumphasset. sic ait Cicero in oratione de Prouinciis Consularibus. hinc, inquit Liuius, Graccho minorem ex duabus Africani filiabus (nam maior P. Cornelio Nasica haud dubie à

patre

patre collocata erat) nuptam fuisse conuenit. Illud parum constat, vtum post mortem patris & desponsa sit, & nupsit, an viuo adhuc patre. Post mortem patris nupsisse scribit Plutarchus, fortasse Valerium Antiatem secutus: qui, vt refert Gellius, post Africani mortem, intercessionem illam pro Scipione Asiatico factam esse à Tiberio Graccho scripsit. Liuius tamen illam refert opinionem: senatum eo die, quo facta est intercessio, forte coenantem in Capitolio consurrexisse, & petisse, vt inter epulas Graccho filiam Africanus desponderet. quibus ita in publicum solenne sponsalibus rite factis, quum se domum recepisset, Scipionem Aemiliae vxori dixisse, filiam se minorem despondisse: quum illa muliebriter indignabunda, nihil de comuni filia secum consultatum: adiecisset: non, si Tiberio Graccho daret, expertem consilii debuisse matrem esse: latum Scipionem tam concordia iudicio, & ipsi desponsam, respondisse. Hæc fuit Cornelia, ex qua postea Gracchus duodecim filios sustulit, & moriens, vt scribit Plutarchus, viuos omnes reliquit. Duobus enim anguibus domi comprehensis, aruspices conuocauit: qui quum respondissent, si mare emisisset, vxori breui tempore esse moriendum: si foeminam, ipsi, æquius esse censuit, se maturam oppetere mortem, quam P. Africani filiam adolescentem: foeminam emisit, ipse paucis post diebus est mortuus. Hæc Cicero in libris de Diuinatione ex scriptis C. Gracchi filii refert: quem Valerius Maximus, Plinius, & Plutarchus sunt imitati. Quod si Tiberius Gracchus tot filios superstites reliquit, illi non sunt audiendi, qui pro Caio Gracchum in Lælio reponunt, & Gracchum inter eos numerant, qui filiorum mortes fortiter tulerunt: quod nos etiam in Quæstura cofutauimus. P. Publii, quo de nos nihil adhuc videtur legisse, nisi quod idem Cicero in libris de Officiis, & de Diuinatione Tiberium Gracchum P. filium item vocat: & illud scimus, si modo scribentibus est credendum, Publios esse dictos, qui prius pupilli facti erant, quam prænomena haberent: vel ex pube, vel ex eo, quod populo grati essent, appellatos fuisse. F. Filium: nota, quam Romani frequenter apponebant, ne confunderentur nomina: neq. hanc solum, sed illam etiam N. id est nepotem: vt P. Cornelius P. F. L. N. Scipio. Græci sic loquebantur: Δημοσθένης Δημοσθένους, Demosthenes Demosthenis, vt hodie Veneti, & Florentini potissimum loquuntur. Bis, semel cum C. Claudio Pulchro, iterum cum M. Iuuentio Helua. bis Consulem Cicero vocat item lib. secundo de Natura Deorum, & libro primo de Diuinatione. & in primo quidem Consulatu Sardiniam prouinciam obtinuit: quam quum perdomuisset, & supplicationem obtinuisset, iussus est Proconsul in Sardinia manere, de qua tandem triumphauit, vt Liuius libro quadragesimo primo his verbis ostendit: eodem anno tabula in æde matris Martæ cum indice hoc posita est. T. Sempronii Gracchi Consulis imperio, auspicioque legio, exercitus P. R. Sardiniam subegit. in ea prouincia hostium caesa, aut capta supra LXXX. millia. Rep. felicissime gesta, atq. liberatis vectigalibus, restitutis, exercitum saluom, atque incolumem, plenissimum præda reportauit: iterum triumphans in Urbem rediit: cuius rei ergo hanc tabulam dono Ioui dedit. hosce triumphos Cicero in oratione pro Plancio nominat. Ex his apparet error autoris libelli de Viris illustribus: qui scribit Hispaniam ab eo Consule domitam: quum satis constet, ei Prætori Hispaniam citeriorem obtigisse, deinde prorogatum imperium ita, vt postea Proprætor de ea triumpharit. & sanè Liuius, & Orofius eum primum Prætorē, deinde Liuius etiam Proprætorē vocat: vt mirari quis possit, quare, qui scripsit epitomas in Liuium, ab eo dissentiat, quum Proconsulem appellet, nisi sciat, eundem Prætozem, & Proconsulem à scriptoribus dici, vt alibi ex autoritate Asconii potissimum ostendimus. Quin vero idem sit T. Sempronius Gracchus, nemo po-

n

test dubitare, qui seriem historiae apud Liuium legerit, & viderit, eundem Gracchorum patrem à Cicerone, & Floro vocari. Ex eo enim, & Cornelia Scipionis filia nati sunt Gracchi, qui postea Remp. vt dicitur, vexauerunt: quos Cicero libro primo de Inuentione Africani nepotes appellat. Quae vero Gracchus hic in altero Consulatu gesserit, non ita facile sciri possunt, quod historia Liuii desideretur. Autor quidem libelli de Viris illustribus ita scribit: T. Sempronius Gracchus in altero Consulatu Sardiniam domuit, tantumque captiuorum adduxit, vt longa venditione res in proverbium veniret, Sardi venales. Id vt verum esse credam, facit ipse Cicero, qui scribens ad Q. fratrem, qui tunc erat in Sardinia, sic ait: habet profecto quiddam Sardinia appositum ad recordationem praeterite memoriae. nam, vt ille Gracchus augur, postea, quam in istam prouinciam venit, recordatus est, quid sibi in campo Martio accidisset, sic tu mihi videris in Sardinia recogitasse. eam rem Cicero libro secundo de Natura Deorum, & libro primo de Diuinatione, Valerius Maximus libro primo capite primo, & Plutarchus in Marcello pluribus verbis explicarunt. *εὐνοίας ἡμιωρεμίας* Terentii tunc tertia acta dicitur. **CONSUL**, an. ab V. C. quingentesimo septuagesimo septimo, & quingentesimo nonagesimo primo. **CENSOR**, cum C. Claudio Pulchro, cum quo Censuram summa concordia administravit. nam, qui iuniores in delectu non responderent, ipsi delectum adiuuarunt, senatum legerunt: sed, qui in adimendis equis equestrem ordinem offendissent, à Rutilio, vel, vt ait Valerius Maximus, à M. Pompilio Tribuno ple. sunt accusati: quumque C. Claudius condemnaretur, Gracchus conceptis verbis iuravit, si collega damnatus esset, non expectato de se iudicio, comitem exilii eius futurum: sed eo absoluto Tribuno ple. negavit, se Gracchum morari. Postea vero quum controuersiam nescio quid inter ipsos Censores de tribubus esset natum, tandem Gracchus, vt Cicero libro primo de Oratore scribit, libertinos in urbanas tribus transtulit: quae res Reip. saluti fuit. Quare, inquit Liuius, gratiae actae & Sempronio, qui in benecepto perseverasset, & Claudio, qui non impedisset. ab iis non valde dissentit Valerius Maximus: sed autor libelli de Viris illustribus, rem multo aliter narrat: Claudium reum factum, quod Gracchus libertinos, qui rusticas tribus occuparent, in quatuor urbanas diuisisset: & Claudium quidem reum factum, quoniam Gracchum autoritas tuebatur. Id quam verum, vel potius quam verisimile sit, ipse viderit. **FUIT**, his, quos supra diximus, Q. Marcio Philippo, Cn. Seruilio Cypione Coss. id est an. ab V. C. quingentesimo octuagesimo quinto inter duos Consulatus. Fuit vero praeterea Gracchus hic etiam summus augur, vt Cicero libro secundo ad Q. fratrem, libro secundo de Natura Deorum, & lib. primo de Diuinatione scribit. **ORATIO**, de qua nos nihil legimus. **CIVEM QVVM GRAVEM**, sic libro primo de Diuinatione, vir sapiens, cuiusque praestans: libro secundo de Natura Deorum, vir sapientissimus, atque omnium praestantissimus: & libro primo de Oratore, homo prudens, & grauis appellatur. **ELOQVENTEM**, libro primo de Oratore inquit: haud quamquam eloques: hic tamen eloquentem vocat, vt rem suam agat, id est vt, quos hic numerat, ostendat eloquentes vtcumque fuisse, vt Catone hic summum facit oratorem, quem tamen alibi in eloquentia tantopere non commendat. Accedit, quod in libris oratorum oratorem perfectiorem quarebat, hic quemlibet oratorem nominat. Atque hic quidem Gracchum Nasicam, in Laelio vero Nasicam Graccho praeponebat: sed ibi Cicero vel generis nobilitatem, vel vxorum aetates secutus videri potest. Nasicam enim patricium, Gracchus vero plebeum fuit: et Nasicam Corneliam maiorem, Gracchus vero minorem vxorem duxit, vt Liuius libro trigesimo nono est autor. Hoc vero loco Cicero, vbi aetates oratorum, & tempora, vt supra dixit, persequitur, eo ponit ordine, quo Consules fuerunt: vnde

vnde cognosci etiam potest, Nasicam Graccho minorem natum fuisse: qui post secundum Gracchi Consulatum Consul ipse primus fuerit. Quod si suo anno id est quadagesimo tertio aetatis vterque primus Consulatus est adeptus, Nasicam, quando duxit vxorem, annos circiter viginti natus erat, Gracchus triginta tres minimum. Hinc apud Liuium Nasicam hic, nisi fallor, L. Aemilio Paulo iterum, C. Licinio Crasso Consulibus, adulescens appellatur: quauis eo tempore annum trigesimum sextum egisse videatur. **PETIAM SCIPIONEM NASICAM**, P. Cornelium Scipionem Nasicam, de quo deinceps dicemus. Hic est P. Cornelius Scipio Nasicam, qui, vt refert Liuius, L. Paulum, quum de pugnando consilium mutasset, vnus ex omnibus ausus est monere, ne hostem Persea e manibus emitteret: cui Consul, nihil offensus libera admonitione tam clari adulescentis, respondit: & ego animum istum habui Nasicam, quem tu nunc habes: & quem ego nunc habeo, tu habebis. multis belli casibus didici, quando pugnandum, quando abstinendum pugna sit. Non operam sit stanti nunc in acie docere, quibus de causis hodie quiesse melius sit: rationes aliam reposcito: nunc autoritate veteris imperatoris contentus eris. Conticuit adulescens, haud dubie credens, videre aliqua impedimenta pugnae Consul, quae sibi non apparerent. Itaque postero die egregius adulescens à L. Paulo fuit appellatus: de cuius Praetura nihil memini me legere. Hic est, cuius iocum de ancilla cum Ennio refert Cicero lib. secundo de Oratore. nec enim alius videtur esse posse. nam pater eo tempore vir erat grauior, quam qui ad Ennium, opinor, veniret. Hic vero viuus Ennio annum trigesimum tertium, vel circiter, agebat: vt verisimile sit, eum solitum fuisse ad Ennium itare. **NASICAM**, Nasicam ab adunco naso, siue à maioribus naribus appellatos volunt. **QUI EST CORCVLVM APPELLATVS**, sic infra: qui est corculum dictus: & Tusculana prima, aliis cor ipsum animus videtur, ex quo excordes, vecordes, cocordesque dicuntur, & Nasicam ille prudens bis Consul corculum appellatus. **ITEM**, vt T. Sempronius Gracchus. **BIS**, primum cum C. Marcio Figulo, iterum cum M. Claudio Marcello. & in primo quidem Consulatu nihil memoria, quod ego sciam, dignum gessit, nec ipse, nec collega: quod T. Sempronius Gracchus scripserit, eos vitio creatos esse. Augures igitur, vt ait Cicero, rem ad senatum, senatus, vt abdicarent Coss. abdicaruntque, & quidem Figulus e Gallia, Nasicam vero e Corsica reuocati, vt Valerius Maximus scribit. In secundo vero Consulatu Nasicam Dalmatas domuit, vt Liuius libro quadagesimo septimo scripsit. Coss. an. ab V. C. quingentesimo nonagesimo secundo, & quingentesimo nonagesimo nono. **CENSOR**, cum M. Popilio Laenate, vt Plinius ostendit. **FUIT**, quinquennium, vt arbitror, de more: sed agnoscitur potissimum an. ab V. C. quingentesimo nonagesimo M. Aemilio Lepido, C. Popilio Laenate Coss. sic enim Plinius libro trigesimo quarto capite sexto scribit. L. Piso prodidit M. Aemilio, C. Popilio Laenate Coss. à Censoribus P. Cornelio Scipione, & M. Popilio statuas circa forum eorum, qui magistratus gesserant, sublatas omnes, praeter eas, quae populi, aut senatus sententia statuae essent: eam vero, quam apud aedem Telluris statuisset sibi Sp. Cassius, qui regnum affectauerat, etiam conflatam à Censoribus. Libro vero septimo capite sexagesimo sic idem ait: Tunc Scipio Nasicam, collega Laenati, primus aqua diuisit horas aequae noctium, ac dierum: idque horologium sub tecto dicauit anno urbis quingentesimo nonagesimo quinto. Fuit etiam hic Nasicam Pontifex Maximus, quod hic omittit Cicero, sed ita in Catone testatur: quid de P. Crassi & Pontificii, & ciuilius iuris studio loquar? aut de huius Scipionis, qui his paucis diebus Pontifex Maximus factus est: huc vero significari, quum tempora ostendunt, tum Crassus lib. tertio de Oratore his verbis: haec fuit P. Crassi illius veteris, haec T. Coruncanii, haec proavi generi mei Scipionis prudentissimi hominis sapientia: qui omnes Ponti

fices Maximi fuerūt. hic vero, quē Crassus proauū sui generi vocat, fuit Nafica, de quo loquimur, vt infra in hoc dialogo ibi cognoscitur: iam duorum abauorum quā est illustre nomen, P. Scipionis, qui bis Consul fuit, qui est Corculum dictus: alterius omnium sapientissimi C. Lælii? Fuit igitur etiam Iurifconsultus ita quidem, vt, quod scriptum inuenies, huic publice domus in via sacra data sit, quo facilius cōsuli posset. ab autore certe libelli de Viris illustribus dicitur iuris scientia cōsultissimus. Quum locatum à Cenforibus theatrum extrueretur, hoc autore & quidem, vt credimus, priuato, tāquam inutile, & nociturum publicis moribus ex S. C. destructum est, populūsq. aliquandiu stans ludos spectauit. hoc Liuius libro quadragesimo octauo, Valerius Maximus secundo, & Orosius quarto scribūt, & ob id ipsum Naficā magnopere commendant. **ELOQUENTEM**, ita quidem, vt, quod Liuius libro quadragesimo octauo scripsit, ter, etiā M. Catone aduersante, peruicerit, nō esse bellum Carthaginensibus inferendum: quamuis ad extremum victus, cesserit, testatus, Carthaginem seruandam fuisse: ne metu, vt ait Florus, ablato æmulæ Urbis, luxuriari felicitas Urbis inciperet. hoc tamē totum Cicero Tusculana tertia L. Lentulo tribuere videtur: nisi forte vterq. Nafica & Lentulus in ea re Catoni sunt aduersati, sed Cicero Lētulum solum nominauit. **AIUNT**, aliter M. Alium. aliter M. Aulium: quæ verba quid significant, credimus neminē posse diuinare. Quāuis enim Casiodorus in Consulibus Naficā, qui pater huius fuit, M. vocet ita, vt aliquis possit suspicari hic legēdum esse: M. illius, vel Marci illius: ipse tamē Cicero in oratione de Respōsis aruspicum, Liuius, & alii P. nō M. scribūt. Quare vel, aiunt, vt nūc descriptum est, retinendum putamus: vel, illa verba, M. alium, siue M. Aulium, delenda censemus. **QVI SACRA ACCEPERIT**, sic in oratione de Respōsis aruspicu: hac igitur vate suadente quondam, defessa Italia Punico bello, atq. Annibale vexata, sacra ista maiores nostri ascita ex Phrygia Romæ collocauerūt: quæ vir is accepit, qui est optimus à populo Romano iudicatus, P. Scipio. Vt vero illa ipsa matris Idææ sacra sint ab eo accepta, Liuius libro vigesimo nono pluribus verbis scribit, & quidem P. Sempronio, M. Cornelio Cofs. hoc est an. ab V. C. quingentesimo quinquagesimo: ex quo tēpore ad Consulātū P. Scipionis Naficæ, qui Iugurthæ bellum indixit, anni minimū nonaginta duo numerantur. vnde facile apparet error Valerii Maximi, qui libro septimo capite quinto Naficā eundem fuisse credidit, & qui sacra accepit, & bellū Iugurthæ indixit, & repulsam passus est, quod in manū rustici iocatus esset: quē tamen errorē ne Plinius quidem diligēs scriptor vitauit, Valerium Maximū fortasse imitatus. Is vero, qui epitomas in Liuium scripsit libro quadragesimo nono, autōrque libelli de Viris illustribus, & ipsi putarunt, Naficā & qui vir optimus, & qui Corculum est appellatus, eundem fuisse. Vnus Paterculus, quod apud Valerium Maximū etiam indicauimus, recte distinxit, vt nos deinceps in hoc dialogo suis locis faciemus. **L. LENTULVM**, L. Cornelium Lentulum Lupum Cn. F. L. N. vt in veteribus Cofs. scriptum vidimus. is mihi videtur esse, qui M. Catoni, vt Cicero Tusculana tertia refert, de bello Punico est aduersatus: de quo quidem præterea nihil dicere possumus: nisi, quod omnes sciunt, Lentulos à ferendis lentibus appellatos fuisse. **C. FIGVLO**, C. Marcio Figulo, qui bis Consul fuit, & aduersus Dalmatas parum prospere primū, deinde feliciter pugnavit, vt Liuius libro quadragesimo septimo, & Appianus in libro Illyrico scribunt. **CONSVL FVIT**, an. ab V. C. quingentesimo nonagesimo octauo. **Q. NOBILIOREM**, Q. Fuluium Nobiliorem, qui cū T. Annio Consul, vt paulo post dicitur, fuit an. ab V. C. sexcentesimo primo: qui bellū in Hispania nō satis feliciter gessit: quod Appianus in libro de rebus

rebus Hispaniæ scribit. M. M. Fuluii Nobilioris, qui Consul cum Cn. Manlio Volsone fuit an. ab V. C. quingentesimo sexagesimo quinto, & de Aetolis triumphauit, vt Cicero in oratione pro Muræna, & Liuius libro trigesimo nono testantur: quē autor libelli de Viris illustribus male Quintum vocat. **PATRIO**, aliter patris. **DEDITVM**, ita quidem, vt Catoni pro Galba respōderit, quod Liuius libro quadragesimo nono scripsit. **Q. ENNIVM**, etiam supra Q. Ennium vocauit, autor tamen ille libelli de Viris illustribus, M. Ennium male vocat. **IN AETOLIA MILITAVERAT**, sic in oratione pro Archia: iam vero ille, qui cum Aetolis Ennio comite bellauit Fuluius, non dubitauit Martis manubias Musis consecrare: & Tusculana prima: honorem tamen huic generi non fuisse, declarat oratio Catonis, in qua obiecit vt probrum M. Nobiliori, quod is in prouinciā pōetas duxisset. duxerat autem Consul ille in Aetoliam, vt scimus, Ennium. autor autē libelli de Viris illustribus ad hunc modum: quam victoriam per se magnificam Marcus Ennius amicus eius insigni laude celebravit. sed autor ille, vt admonuimus, prænomena permutauit. **CIVITATE DONAVIT**, **QVVM TRIVMVR COLONIAM DEDVXISSET**, hanc historiam quærimus. **T. ANNIVM LVSCVM**, ita Liuius etiam libro quadragesimo secundo vocat, quum inter legatos, qui in Macedoniam ad res repetendas missi sunt, numerat, & quidem annis duo deingenti ante Consulatum. viderint igitur, qui in Consulibus T. Annium Fulvium scribunt, an recte faciant. Anniorum gentem plebeiam fuisse cognoscimus ex eo potissimum, quod T. Annius Milo apud Ciceronem, & L. Annius apud Sallustium Tribuni plebis leguntur. **HVIVS Q. FVLVVI**, huius Q. Fuluii Nobilioris, quem paulo ante nominavi. aliter huius Q. Filii; fortasse non male, vt sit: huius Nobilioris filii, non patris. & hoc prænomen melius refertur, quod ante positum fuit, quā quod intelligitur. nam supra de his loquens, nusquam Fulvium posuit ita, vt nunc dicere recte possit, huius Fulvii; quamuis significarit, vt semper familiæ nomen significatur. **COLLEGAM**, in Consulatu an. ab V. C. sexcentesimo primo. **NON INDISERTVM**, quippe qui inter legatos in Macedoniam sit missus, vt paulo ante ex libro quadragesimo secundo Liuii retulimus *ἡλιότιμος*.

Atque etiam L. Paulus, Africani pater, personam principis ciuis facile dicendo tuebatur. At vero etiam tum Catone viuo, qui annos quinq. & Lxx. natus excessit è vita, cū quidem eo ipso anno cōtra Ser. Galbam ad populum summa contentione dixisset, quam etiam orationē scriptā reliquit; sed viuo Catone minores natu multi vno tempore oratores floruerunt. nam & A. Albinus, is qui Græce scripsit historiam, qui Consul cū L. Lucullo fuit, & literatus, & disertus fuit: & tenuit cum hoc locum quēdam etiam Ser. Fulvius, & vnā Ser. Fabius Pictor, & iuris, & literarū, & antiquitatis bene peritus. Quintusque Fabius Labeo fuit ornatus iisdem ferē laudibus.

L. PAVLVVS, L. Aemilius Paulus, cuius res gestæ notiores sunt, quā vt sit necesse nunc quicquam de illis dicere, præsertim quum Liuius, Plutarchus, Florus, & alii res illas diligentissime sint persecuti. Quare illud tantum, quod hodie quoque Romæ in tabula ærea

legitur, huc transferemus: Paulus Aemilius imp. Macedoniam terrarum imperio positam cepit, cuius vno die LXXII. vrbes vendidit, etiam Indiae victor per vestigia Liberi patris, atque Herculis Romana signa circumtulit. **AFRICANI**, P. Cornelii Scipionis Africani Aemiliani, de quo dictum est, & dicitur. **PATER**, pater naturalis, vt Cicero Philippica tertia loquitur, ab hoc enim L. Paulo Scipionis filius illum adoptauit, vt paulo ante dictum est. **PRINCIPIS CIVIS**, sic principem dixit libro secundo de Natura Deorum, & in epistolis ad Lentulum, esse in principibus. Principes enim Cicero Consulares videtur appellare, vel potius optimates, quos in oratione pro Sestio sic describit: optimates sunt, qui neque nocentes sunt, nec natura improbi, nec furiosi, nec malis domesticis impediti. horum qui voluntati, commodis, opinioni in gubernanda Repub. seruiunt, defensores optimatum, ipsiq. optimates grauisissimi, & clarissimi ciues nominantur, & principes ciuitatis. Erat is etiam, qui princeps senatus dicebatur: qui, meo quidem iudicio, hoc loco significari non potest: siquidem illis temporibus semper ferè princeps senatus sit lectus, vt Liuius libro quadagesimo octauo scripsit. **DICENDO**, nam & graece sciuit, vt qui dicatur à Liuius libro quadagesimo quinto graece cum Perseo locutus: & à Plutarcho filios Graecas artes ipse docuisse: & ad causas latine orandas aptus fuisse, si orare voluisset: Valerius vero Maximus libro quinto capite decimo testis est, eius orationem suis tēporibus extitisse: vt mittam Liuium, qui non semel eum vt oratorem loquentem inducit: Cicero tamen libro primo de Officiis ita scribit: quidam ad eas laudes, quas à patribus acceperunt, etiam suam addunt, vt Africanus eloquētia cumulauit bellicam gloriam. ex quibus verbis colligimus, L. Paulum patrem minus eloquentem, quando Africanus ad eas laudes, quas ab eo acceperat, eloquentiā addidit: quod ego tamen intepretarer, addidit maiore eloquentiam, ne Paulum prorsus ea priuet, quam dicat hoc loco, personam principis dicendo tueri potuisse. **TVEBATVR**, quod magnum est, vt ait Cicero Philippica octaua. **ETIAM TVM CATONE VIVO**, quum adhuc etiam M. Porcius Cato viueret, quamuis admodum senex. nam Cicero sic notat tempora per Catonem: cum Catone primum fuerunt grandiores natu, deinde minores, postremo illis etiam minores: vel sic, grandiores primum, deinde illis minores, & quasi Catonis aequales, postremo minores ipso Catone. **QVI ANNOS QVINQVE, ET LXXX. NATVS EXCESSIT E VITA**, natus est enim M. Aemilio Lepido, & M. Poblilio Malleollo Cofs. an. ab V. C. quingentesimo vigesimo primo, vt ex libro de Senectute cognoscitur: & L. Marcio, M. Manilio Cofs. an. ab V. C. sexcentesimo quinto mortuus est, vt supra dictum est. Itaq. vixit annos octuoginta quinque, quamuis Plutarchus scribat *ὀνενήκοντα*, more suo dissentiens. nam quod alii etiam dicāt, credimus eos à principio recte scripsisse, sed postea vel librariorum negligentia, vel imperitorum arrogantia factum esse, vt nunc in eorum libris aliter scriptum legamus. **EO IP SO ANNO**, quo excessit e vita: paucis ante, quam mortuus est, an diebus, an mensibus: vt infra loquitur. **SER. GALBAM**, Seruium Sulpicium Galbā, de quo suo loco dicitur. **AD POPVLVM**, quem Libo Tribunus plebis, rogationē in Galbam priuilegii similem ferens, incitabat, vt infra dicitur. **DIXISSET**, legem suadens in Galba, multa dixisset. infra. **SCRIPTAM RELIQUIT**, in Origines suas retulit: infra: in Originibus suis exposuit, libro primo de Oratore: in annalibus suis inclusit: Liuius ait libro quadagesimo nono. **SED VI VO CATONE**, hic est *ἐπαράλιος*. **MINORES**, Catone, & his, quos diximus. **FLORVERVNT**, dichoreus est. **A. Aulus**. Auli vero dicti, qui Diis alētibus nasce

nascerentur, vt in libello, qui Valerio Maximo attribuitur, inuenies. **ALBINVS**, A. Posthumius Albinus, qui P. Scipione, & M. Marcello Cofs. Prætor fuit, vt legimus apud Ciceronem libro secundo Academicarum quæstionū. Posthumii vero patricii fuerunt, quū à principio multi ex his Consules fuerint. & Posthumos scribi semper in veterum monumentis, & Graecis autoribus videbis. **IS**, nam plures fuerunt. **GRABCE SCRIPSIT HISTORIAM**, in cuius principio veniam petiit, si Romanus homo minus eleganter graece scripsisset: quam quum legisset M. Cato, ne tu, inquit, Aule nimium nugator es, qui maluisti culpam deprecari, quam culpa vacare. hoc apud Gellium libro vndecimo capite octauo, & apud Macrobius libro primo Saturnalium leges: Plutarchus vero, præterquam quod Posthumium Labienum vocat, sic etiam rem scribit: *ποσυνμίς λαβίνου γράσαντος ιστορίαν ἑλληνιστί, καὶ συγγνώμῃ πρὸς ἑὸ ἀκροαμένων αἰτῶντος, εἰρανευόμενος ὁ κατὰν, ἔφη, ποτίον ἐπὶ συγγνώμῃ, εἰ ἑὸ ἀμφικτυόνων ἀμφιθεμένων ἀναγκασθεὶς ἔγραφε.* **L. LVCVLLO**, qui fuit auus L. Lucilli eius, qui Ciceronis amicus fuit, vt libro secundo Academicarum quæstionum scribitur. **FVIT**, an. ab V. C. sexcentesimo, vt est apud Orosium, vel sexcentesimo tertio, vt est in Consulibus. quo quidem tempore quum ipse A. Posthumius Albinus, & L. Lucullus collega delectum seuerè agerent, nec quenquā gratia dimitterent, à Tribunis plebis, qui pro amicis suis vacationem impetrare non potuerunt, in carcerem coniecti sunt, vt Liuius libro quadagesimo octauo scripsit. Hic est Albinus, quem Cicero libro decimo tertio ad Atticum Consulare vocat, & inter decem legatos Mummio numerat. **ET LITERATVS, ET DISERTVS FVIT**, nisi enim fuisset, scribere non potuisset historiam, quæ doctum illum sanè hominem indicabat, quod libro secundo Academicarum quæstionum legitur. **HOC**, A. Postumio Albino. **SER. SERVIUS**. Seruius vero is dicebatur, qui, mortua matre, in vtero seruatus esset: quod prænonen postea frequens in gente Sulpicia fuit. **FVLVIVS**, Ser. Fulvius Flaccus. is enim mihi videtur esse, qui cum Calpurnio Pisone an. ab V. C. sexcentesimo decimo nono Consul fuit, & de Vardæis triumphasse dicitur. is etiam fortasse fuit, quem C. Curio defendit: qua de re tempore Ciceronis extabat oratio, vt infra dicitur. aliter. S. Seruilius, male, nisi fallor. nam Ser. Fulvius Flaccus etiam ab Orosio libro quinto capite quinto is vocatur. **VNA SER. FABIVS PICTOR**, aliter, vnā Fabricius Pictor: quæ res facit, vt dubitem, an, Ser. deleri debeat: quando in Fabiorum gente prænonen hoc raro, aut fortasse nunquam, quod nos sciamus, inuenitur. Si tamen libet hanc notam retinere, fortasse, quamuis præponatur, interpretandum sit: Seruilianus, vt sit hic Q. Fabius Maximus Seruilianus, qui Consul cum L. Metello Caluo fuit an. ab V. C. sexcentesimo & duodecimo: qui forte Pictor est dictus, quod esset de gente illius Fabii, qui primus Pictor est appellatus: quod, vt ait Plinius, ædem Salutis pinxisset anno Urbis cōditæ CCCCL. annis ante tempus, quod hic Cicero describit, & notat, minimum centum sexaginta. Nec Cicero potest hic illum significare Pictorem, qui scripsit annales, quem Liuius scriptorum antiquissimum, & temporibus belli Punici secundi æqualem vocet. Hic igitur Q. Fabius Maximus Seruilianus Proconsul rebus in Hispania prospere gestis labem imposuit, pace cum Viriato æquis conditionibus facta: quod Liuius, Orosius, Florus, & Appianus scribunt: quanquam Appianus Aemilianum pro Seruiliano ponere videatur. Nos quidem putamus, sed affirmare nō audemus, eum esse, quem Valerius Maximus libro sexto capite primo scribit, poenas à filio dubiæ castitatis exegisse. **PERITVS**, vt maiorum suorum, & præsertim Fabii Pictoris, qui scripsit Annales, imitator. quin de rebus hisce videtur scripsisse. certe apud Macrobius libro

primo Saturnalium ita scriptum videbis: Fabius Maximus Seruilianus Pontifex in libro vndecimo negat, oportere atro die parentare. **QVINTVS QVINTVS QVINTVS QVINTVS** FABIVS LABEO, dubitamus, an is sit, quem Cicero libro primo de Officiis, & Valerius Maximus scribunt, à senatu Nolanis, & Neapolitanis arbitrum de finibus datum, ita terminasse, vt multum agri, quod in medio esset relictum, populo Romano adiudicaret. ceteras res eius desideramus: nisi forte Cicero regreditur ad eum, qui Consul cum M. Claudio Marcello an. ab V. C. quingentesimo septuagesimo primo fuit: quem Donatus etiam poetam vocat. LABEO, à labris Bronci, & Labeones dicti, inquit Plinius. **II S D E M F E R E L A V D I B V S**, quod & ipse iuris, & literarum & antiquitatis bene peritus esset, vt Fabius Pictor. **NAM**, nam incipiendi vim habet, vt ait Donatus, & hic, & libro primo de Legibus cognoscitur.

Nam Q. Metellus, is, cuius quatuor filii consulares fuerunt, in primis est habitus eloquens: qui pro L. Cotta dixit, accusante Africano; cuius & alia sunt orationes, & contra Ti. Gracchum exposita est in C. Fannii annalibus. Tum ipse L. Cotta veterator habitus, sed C. Lælius & P. Africanus in primis eloquentes, quorum extant orationes, ex quibus existimari de ingeniis oratorum potest. sed inter hos ætate paulum his antecedens sine controversia Ser. Galba eloquentia præstitit: & nimirum is princeps ex Latinis illa oratorum propria, & quasi legitima opera tractauit, vt egrederetur à proposito ornandi causa, vt delectaret animos, vt permoueret, vt auget rem, vt miserationibus, vt communibus locis vteretur: sed nescio quo modo huius, quem constat eloquentia præstitisse, exiliores orationes sunt, & redolentes magis antiquitatem, quam aut Lælii, aut Scipionis, aut etiam ipsius Catonis: itaque exaruerunt, vix iam vt appareant. De ipsius Lælii & Scipionis ingenio, quanquam ea est iam, vt plurimum tribuatur ambobus, dicendi tamen laus est in Lælio illustrior. at oratio Lælii de collegiis non melior, quam de multis quam volens Scipionis non quo illa Lælii quidquam sit dulcius, aut quod de religione dici possit augustius: sed multo tamen vetustior, & horridior ille, quam Scipio: & cum sint in dicendo varia voluntates, delectari mihi magis antiquitate videtur, & lubenter verbis etiam uti paulo magis priscis Lælius. sed est mos hominum, vt nolint eundem pluribus rebus excellere. nam vt ex bellica laude aspirare ad Africanum nemo potest, in qua ipsa egregium Viriati bello reperimus fuisse Lælium: sic ingenii, literarum, eloquentia, sapientia denique, etsi vtrique primas, priores tamen libenter deferunt Lælio. nec mihi cæterorum iudicio solum videtur, sed etiam ipsorum inter ipsos concessu ita tributum fuisse. erat omnino tum mos, vt in reliquis rebus melior, sic in hoc ipso humanior, vt faciles essent in suum cuique tribuendo.

Q. METEL

Q. METELLVS, Q. Cæcilius Metellus, qui Andriscum Pseudophilippum vocatum vicit, Macedoniam domuit, Achæos prælio fudit, & de Andrisco, siue Macedonia triumphauit, vt ostendit Cicero in oratione in Pisonem: atque hæc quidem omnia fecit, quum Prætor esset, vt Liuius, Paterculus, & autor libelli de Viris illustribus scribunt: vnde cognoscitur error Flori, & aliorum, qui credunt, Metellum tunc Consulem fuisse, quum Macedoniam domuit, à qua Macedonicus est appellatus. Quod si nullus scriptor nominatim dicat, eum tunc Prætozem fuisse, ex ordine tamen historiae, & temporum id ipsum cognoscimus. Vicit enim certe Andriscum ante Scipionem Aemilianum Consulem, vt libro quinquagesimo, & quinquagesimo primo Liuius ostendit. at post Scipionem Aemilianum Consulem anno tertio Cōsul ipse fuit, & quidem, vt refert autor libelli de Viris illustribus, propter nimiam seueritatem iniustus plebi factus cum Ap. Claudio Pulchro an. ab V. C. sexcentesimo vndecimo. Post Consulatum vero Proconsul Celtiberos cecidit: vnde Celtibericus, vt ait Florus, est appellatus. Eius consilium, & consilii dissimulatio, quibus in vincendis Celtiberis est usus, atque humanitas eius erga filios Rethogenis à Valerio Maximo lib. septimo capite quarto, & lib. quinto capite primo laudantur. Quantopere vero disciplinam militarem seruarit, idem Valerius Maximus libro secundo capite secundo docet. Hic Metellus, & Q. Pompeius primum vterque ex plebe Censores facti, vt autor est Liuius libro quinquagesimo nono, Ap. Claudio Pulchro, M. Perpenna Cōs. anno post Consulatum ipsius Metelli vndecimo, ab V. C. Sexcentesimo vigesimo quarto, quo tempore censuit Metellus, vt ducere vxores omnes omnino cogentur liberorum creandorum causa: qua de re Liuii ætate extabat oratio: quam Cæsar Augustus, quum de maritandis ordinibus ageret, velut eo tempore scriptam, in senatu recitauit, vt testatur etiam Suetonius in Augusto: quo tamen loco interpretes putant orationem Metelli Numidici, non Macedonici, significari, Gellium secuti: qui libro primo capite sexto multa tanquam ex oratione Metelli Numidici recitat. Sed vel Gellius errauit: vel male descriptus est liber, & oratio Metelli Macedonici legi debet: vel dicendum, Metellum quoque Numidicum ea de re orationem reliquisse: præsertim quum satis cõstet, eum quoque Censorem fuisse, sed annis ferè triginta post hoc tempus: à quo ad eius Consulatum, in quo Numidicus ille vocatus est, vnus & viginti anni numerantur. Hunc Metellum Macedonicum C. Attilius Labeo Tribunus plebis adhuc Censorem, à quo in senatu legendo præteritus erat, de saxo deiici iussit: quod ne fieret, cæteri Tribuni plebis auxilio quam maxime fuerunt, vt ait Liuius libro quinquagesimo nono: Plinius vero libro septimo capite quadragesimo quarto Tribunum Catinium Labeonem Macerionem vocat: vbi tamen facile, vel C. Attilium ex Liuius, vel potius, C. Atinium, ex oratione Ciceronis pro Domo, possis reponere: sed & alia quædam diuersa scribit: vt ipsum prius è senatu eiectum, & ob id ab eo Metellum reuertentem è campo meridiano tempore, vacuo foro, & capitolio, ad Tarpeium raptum, vt præcipitaretur: conuolante quidem tam numerosa illa cohorte, quæ patrem eum appellabat, sed parum proficiente, quum resistendi sacrosanctæ potestati ius non haberet, ægre Tribuno, qui intercederet, reperto, à limine ipso mortis reuocatum fuisse, quum tamen illi fauces intortæ, & sanguis per aures expressus fuisset. Illud etiam refert Cicero in oratione pro Domo, hunc Tribunum plebis eius bona consecrasset. Fuit etiam Metellus hic Augur, vt illud Ciceronis elogium libro quinto de Finibus docet: Quum ipse Consul, Censor fuisset, Augur esset, triumphasset, vt vir sapiens, & beatus decessit. nam Valerius Maximus inter felices ponit ob eas res, quas longum esset referre: quarumque

non nullæ tamen infra dicuntur: sed à Valerio Maximo Plinius dissentit: qui putat infelicem vel ob id fuisse, quòd ad arbitrium sui inimici sit raptus, & cum Africano inimicitias gesserit, ut gessit: quod indicant illa Ciceronis in Lælio verba: Scipio propter dissensionem, quæ erat in Rep. alienatus est à collega nostro Metello: ubi Lælius collegam vocat, quod ipse quoque augur erat. Valerii vero Maximi hæc sunt verba libro quarto capite primo: acerrime cum Scipione Africano Macedonicus dissenferat, eorumque ab æmulatione virtutis profecta contentio, ad graues, testatâsque inimicitias progressa fuerat: sed tamen, quum interemptum Scipionem conclamari audisset, in publicum se proripuit, mœstôq. vultu, & voce confusa, concurrere, concurrere, inquit, ciues: mœnia nostræ urbis euersa sunt. Scipioni enim Africano intra suos penates quiescenti nefaria vis allata est. Idem filios suos monuit, ut funebri eius lecto humeros subiicerent: atque huic exequiarum, illum honorem vocis adiecit: non fore, ut postea id officium ab illis maiori viro præstari posset. hoc idem propemodum Plinius scribit. Hinc M. Antonius libro primo de Oratore, quum Reip. rectorem definit, hunc Metellum, & Africanum potissimum nominat, & coniungit. Mitto, quæ pluribus verbis à Paterculo de hoc Metello dicuntur. IS, nam multi Metelli fuerunt. **QVARTOR**, Quintus, Lucius, Marcus, & Caius Metelli, ut ex Consulibus discis. **CONSVLARES**, Quintus enim cum T. Quintio Flaminio Consul an. ab V. C. sexcentesimo trigésimo primo fuit, & Balearis vicit: unde Balearicus est appellatus, ut Liuius libro sexagesimo, & Florus libro tertio capite octauo docent. Balearici filiam Cæiliam Cicero libro primo, & secundo de Diuinatione nominat: quamuis libro primo, Balearici, male legatur. In oratione vero pro Sex. Roscio Amerino modo Nepotis filiam, modo Balearis filiam, & Nepotis sororem vocat, ut error videri possit, nisi forte pater, & frater Nepotes dicebantur. Lucius, qui, quòd frontem vlceris causa fascia colligasset, Diadema, vel, ut quidam volunt, Diadematus est dictus, an. ab V. C. sexcentesimo trigésimo septimo cum Q. Mucio Scauola Consul fuit, & Dalmatas domuit, ob idque Dalmaticus est dictus, & à Cicerone in oratione Post reditum ad Quirites L. Dalmaticus Consularis appellatus. lege Asconium, & Liuium libro sexagesimo secundo, ubi scribit etiam illum cum Cn. Domitio Aenobarbo Censorem fuisse: sed nos modo non iudicamus, ibi legi oportere, Q. non L. Quum quòd verisimile non sit, illum eodem penè tempore, certe parum diuerso, fuisse Consulem, & Censorem, ut ibi videtur: tum quòd Cicero in oratione Post reditum ad Quirites, Quintum Censorem vocat. at vnus tantum ex filiis Macedonici Censor fuisse dicitur à Cicerone libro quinto de Finibus, & à Paterculo, qui videtur indicare, primum filium Censorem fuisse. Hinc in oratione Post reditum in senatu ita legendum putamus: L. & Q. Metelli Consulares, non autem, ut nunc legitur, L. & C. Metelli Consulares. cur enim vocet Caium, quem in oratione Post reditum ad Quirites Quintum vocat? Hæc miror non animaduersa fuisse ab his, qui familiarum tabulas scripserunt. Marcus an. ab V. C. sexcentesimo trigésimo nono cum M. Aemilio Scauro Consul fuit: qui videtur is esse, quem Plinius Creticum vocat: quamquam dubito, quam bene, quum videre nesciam, qua ratione hunc Creticum possit vocare. quum scriptores penè omnes, & potissimum Liuius libro centesimo scribat, Q. Metellum domitis Cretensibus, liberæ in id tempus insule, legem tulisse. Id vero factum est ab eo Metello, qui tunc erat Proconsul, certe qui fuit Consul an. ab V. C. sexcentesimo octuagesimo quinto, vel sequenti, annis post hunc M. Metellum Consulem minimum quadraginta quinque. at multo ante omnes filii Macedonici decesserant, tantum abest,

ut aliquis

ut aliquis ipforum à Creta domita sit Creticus appellatus, quæ tãto post fuerit deuicta. Quare credere quis potest, Plinium errasse, vel male descriptum esse, nisi libeat dicere, Creticum à Creta Sardinia appellatum, quum satis constet, autore Eutropio, duos fratres Metellos eodem die alterum ex Thracia, alterum ex Sardinia triumphum egisse, hinc Paterculus ita scribit: circa ea tempora M. Metelli fratres vno die triumphauerunt: ubi legas licet vel, II. Metelli fratres, hoc est, duo Metelli fratres: vel, M. C. Metelli fratres, Marcus, Caius Metelli fratres. Caius enim Metellus Caprarius minimus filiorum Macedonici Consul cum C. Papirio Carbone an. ab V. C. sexcentesimo quadagesimo primo fuit: cuius collega cum toto exercitu fusus à Cimbris fuisse dicitur à Liuiio libro sexagesimo tertio. De hoc Metello nihil memoria dignum inuenimus, nisi, quòd Cicero libro secundo de Oratore ita scribit: Scipio apud Numantiam quum stomacharetur cum C. Metello, dixisse dicitur, si quintum pareret mater eius, asinum fuisse parituram. **FVERVNT**, fuerunt illi quidem Consulares, ut ait Philippica octaua, & nos ostendimus, sed non omnes ante patris mortem: siquidem Cicero libro quinto de Finibus ita scribit: Q. Metellus tres filios Consules vidit, è quibus vnus etiam & Censorem, & triumphantem, quartum autem Prætorum, quæ verba Valerius Maximus libro septimo capite primo videtur ita male descripsisse: fecit, ut eodem tempore tres filios Consulares, vnum etiam Censurum, duos triumphales, & quartum Prætorium videret. Reliquit etiam tres filias nuptas: hinc Cicero Tusculana prima sic ait: Metellum multi filii, filia, nepotes, neptes in rogum imposuerunt. Idem propemodum Valerius Maximus, & Plinius testantur. **EST HABITVS**, aliter est habendus. **QVI**, αἰολογία, **L. COTTΑ**, L. Aurelio Cotta, qui cum Ser. Sulpicio Galba Consul an. ab V. C. sexcentesimo decimo fuit: qui quum in senatu contenderent, vter aduersus Viriatum in Hispaniam mitteretur, Scipio dicto, ut neuter in prouinciam mitteretur, obtinuit, ut Valerius Maximus libro sexto capite quarto refert. **DIXIT**, illum defendens, orationem habuit. & oratores in fine orationis hoc verbum, dixi, usurpabant, ut docet Asconius, **ACCVSANTES**, post secundum Consulatam, & Censuram, ut ait Verrina prima: quæ res L. Cottæ plurimum profuit. Noluerunt enim Romani ita quenquam in iudicio cadere, ut nimis aduersarii viribus abiectus videretur: quod in oratione pro Muræna scribitur. septies ampliata causa, & ad vltimum octauo iudicio est absolutus, ut apud Valerium Maximum libro octauo capite primo scriptum videbis. **AFRICANO**, P. Cornelio Scipione Africano Aemiliano. **CVIVS**, Q. Metelli. **ALIAE**, ut oratio de Prole augenda, de qua Liuius libro quinquagesimo nono, & Suetonius in Augusto, meminerunt. **TI. GRACCHVM**, Tiberium Sempronium Gracchum, de quo dicitur infra suo loco. **EXPOSITA EST**, ut exposita est oratio M. Catonis apud Sallustium. **C. FANNII**, de quo dicitur infra. aliter C. Fabii, male. **ANNALIBVS**, historiam vocat infra, ut ibi dicemus. **IPSE**, pro quo dixit Q. Metellus. **VETERATOR**, veteratores, inquit Sex. Pompeius, callidi, dicti à multa rerum agendarum vetustate. ob id hunc eum esse credimus, qui nihil habebat, ut Africanus ait apud Valerium Maximum libro sexto capite quarto: quumque Tribunus plebis esset, fiducia sacrosanctæ potestatis creditoribus suis satisfacere volebat, nisi à collegis fuisset coactus, ut Valerius Maximus libro sexto capite quinto scribit. Unde cognoscimus Aureliam gentem plebeiam fuisse: in qua fuit cognomen Cotta, ductum, ut quidam volunt, αὐτὸ κατόν, quòd iracundus, & oris torui fuerit is, qui primus Cotta fuit appellatus: quamquam κόττω simplici t, & Cotta duplici scribatur: apud Athenæum tamen κόττω etiam

scribitur. C. LAELIUS, hic, ut Cicero Philippica undecima refert, fuit filius illius C. Laëlii, qui maioris Africani in Hispania, & in Africa semper comes fuit ita, ut à multis Africanus ipse quoque sit appellatus. certe cum Africano maiore arctissima familiaritate iunctus fuit, ut Liuius sæpe, & Valerius Maximus libro quinto capite quinto testantur: ut Laëlius hic, & Africanus amicitiam, tanquam hæreditatem quandam creuisse, & postea sic auxisse videantur, ut ea maxime illustris habeatur, quod Laëlius Ciceronis ostendit. Fuit igitur hic Laëlius Prætor: fuit Consul cum Q. Seruilio Cæpione an. ab V. C. sexcentesimo decimo quarto: fuit aũgur, & sapiens est appellatus, ut deinceps ostendemus. hic ante Scipionem ponitur, quia maior natu fuit, ut paulo post dicetur. P. AFRICANVS, P. Cornelius Scipio Africanus Aemilianus, de quo præstat filere, quam pauca dicere. Diximus tamen supra quædam, & infra dicemus ea, quæ res ipsa postulat. ELOQVENTES, ut oratores, paulo post. EXTANT, at hodie non extant. ORATIONES, ut oratio Laëlii de Collegiis, ut Africani laudatio, quam Tuberoni Laëlius scripsit, ut est in libro secundo de Oratore, ut aliæ, quæ tunc extabant. EX QVIBVS EXISTIMARI DE INGENIIS ORATORVM POTEST, sic infra de Curione. ORATORVM, Laëlii, & Scipionis ut oratorum: qui omnia sermone conficerent paulo intentiore, nunquam, ut Ser. Galba, lateribus, aut clamore contenderent, quod libro primo de Oratore scribitur. HOS, Metellum, Cottam, Laëlium, & Africanum. HIS iisdem, quos modo diximus. ANTECEDENS, quamuis difficile sit, & penè ἀδύνατον diuinare quantum antecederet, ex Consulibus tamen ita licet colligere. Africanus vixit annos quinquaginta sex, ut ex Ciceronis libro sexto de Rep. & ex Paterculi historia didicimus, quamuis Plutarchus ἐτασι πεντήκοντα καὶ τεσσαράκοντα vixisse dicat. is quum esset annorum triginta sex, ut autor est Paterculus, primum Cōsul est factus tribus annis ante Galbam Consulem. Itaque Galba Consule annum trigessimum nonum agebat: quum Galba natus esset annos quadraginta tres minimum, quod ea esset ætas Consularis, ut in Philippicis Cicero docet. Galba igitur Africano quatuor annis natu maior erat, Metello anno, Cottæ æqualis, vel paulo maior, cuius esset collega: Laëlio annis quatuor item maior, si Laëlii Consulatum sequimur: sin Præturam, summum duobus annis. & sanè Præturam potius sequi debemus, quæ fuit quinquennio ante, quam Consul est factus: & tamen inter Præturam, & Consulatum biennium tatum solebat interessè, ut de Ciceronis honoribus constat ex orationibus, quas aduersus Rullum scripsit. hinc apparet Laëlii Consulatum vltra suum annum dilatatum fuisse. Ita cognoscitur Laëlius tribus, vel certe duobus annis Africano maior: ut ipse vere dicat apud Ciceronem, se prius in vitam introiisse. Quod si Consulatum, vel etiam quosdam sequaris, æqualem prorsus putes. SER. GALBA, Seruius Sulpicius Galba, qui Prætor male aduersus Lusitanos pugnavit, ut Liuius libro quadragesimo octauo scripsit: deinde cum L. Aurelio Cotta an. ab V. C. sexcentesimo decimo fuit: de quo deinceps dicemus: nunc sciendum est, quod etiam ante diximus: prænomen Seruium frequenter in gente Sulpicia inueniri, ut Ser. Sulpicius Galba, Ser. Sulpicius, qui fuit Iuriconsultus Ciceronis æqualis, ut postea dicetur. Itaq. nunc Paulus Manutius libro primo de Oratore rectè sic describendum curauit: idemque Ser. Galbæ: quum prius omnes legerent: idem Quintum Seruium Galbam. Male igitur faciunt, qui describunt, vel legunt vsquam, Sergium Galbam: quum Sergius sit nomen gentis, non autem prænomen, ut satis constat. animaduertendum est igitur, quoties sit Sulpiciorum mentio, aut alterius gentis, & præponitur Ser. vel Sergius, semper describendum esse, Seruium. Ser. enim nota peperit errorem. Quare non

non dubitamus affirmare legendum esse Seruium Galbam apud Suetonium in Galbæ vita, vbi docet, quare Sulpicii Galbæ sint appellati. Male igitur Plutarchus in Catone hunc σερουήλιον γάλβαν vocat. ELOQVENTIA PRÆSTITIT, dicendi gloria præstitit, ut ait libro primo de Oratore, vbi diuinum hominem in dicendo vocat: in hoc vero dialogo summum oratorem, virum eloquentissimum, & inter tot suos æquales vnum excellentem vocari videbis. ET NIMIRVM, αἰτιολογία. PRINCEPS, primus: quamuis infra princeps illius ætatis dicatur. QVASI LEGITIMA, quum videret, se non satis proprie loqui, si diceret, legitima opera oratorum, quæ nullis legibus omnino præcipiantur, cum venia locutus est. OPERA, ἔργα. nam & Aristoteles libro primo Rhetoricæ τὰ ἔργα ἔργων dixit. TRACTAVIT, in suis orationibus: ut, repetitio. EGREDERETVR, hinc egressio dicitur à Quintiliano lib. quarto capite tertio: digredi verbo Cicero libro secundo de Oratore, & alibi frequenter vitur: vnde libro primo de Inuentione digressionem vocat: quæ πρὸς βασιλῆα à Græcis appellatur. quæ sit, ut ait Quintilianus, alienæ rei, sed ad utilitatem causæ pertinentis, extra ordinem excurrens tractatio: cui Hermagoras locum ante perorationem dabat, ut Cicero lib. primo de Inuentione docet, & Antonius libro secundo de Oratore significat: Quintilianus vero scribit, quosdam putasse, post narrationem collocari oportere: quod ille negat, quum certum locum non videatur habere: quod ex Verrinis licet cognoscere, vbi est Sicilia laus, Proserpinæ raptus, & alia quædam per egressionem, nec semper eodem loco dicta. Trapezuntius autè in omnibus orationis partibus præterquam in exordio, & peroratione fieri posse cõtendit. A. PRO. P. O. SITO, à causa, ut dixit libro secundo de Oratore: & libro primo de Inuentione vocat orationem à causa, atq. à iudicatione remotam. nec propositum. hic ἕσις significat, ut ipse in Partitionibus interpretatur, sed potius ὑπόθεσις, quam dixit ipse causam. ORNANDI CAUSA, sic lib. secundo de Oratore, ornandi, aut augendi causa. hac de re plura refert lib. primo de Inuentione, & Quintilianus lib. quarto capite tertio, vbi sic etiam scribit: quicquid dicitur præter illas quinq. partes, egressio est, indignatio, miseratio, inuidia, conuitium, excusatio, cõciliatio, maledictorũ refutatio, similia iis, quæ non sunt in quæstione, omnis amplificatio, minutio, omne affectus genus, atq. eam maxime iucundam, & ornata faciunt oratione, de Luxuria, de Auaritia, de Religione, de Officiis, quæ quum sint argumentis subiecta similibus rerum, quia cohærent, egredi non videntur. Sed plurima sunt, quæ rebus nihil secum cohærentibus inseruntur, quibus iudex reficitur, admonetur, placatur, rogatur, laudatur. Ex his patet Ciceronem, quum dixit, egredere, genere quodam vsu fuisse, quum illa, quæ sequuntur, formis, quæ species appellantur: sed omisit, docere, quod orator debet efficere, & in egressione Quintilianus ponit, quum ait, iudex admonetur. Cicero igitur hic omisit, quod, ut orator in tota oratione docere debeat, nõ cogitur tamen id in egressione, si nolit, facere: vel Cicero, quum dixit, egredere, quasi in ipso genere cõplexus est: vel potius tacuit, quia Seruius Galba laude subtiliter disputandi ad docendum caruit, ut infra dicitur. DELECTARET, ut Demetrius Phalereus, de quo diximus, qui delectabat, quod est suauitatis, ut ait in Oratore: qua de re infra etiam loquetur. ANIMOS, auditorum. PERMOVERET, flecteret, quod est victoriæ, ut ait in Oratore: qua de re infra item loquetur. AVGERET REM, per amplificationem quandam, ut loquitur libro primo de Inuentione, vbi de Digressionem disputat, ad quam pertinet augere, quum fiat ea, ut dictum est, ornandi, aut augendi causa. Amplificatio vero quanquam, ut in Partitionibus ostendit, habet proprium locum sæpe

etiam primum, postremum quidem ferè semper, tamen reliquo in cursu orationis adhibenda est, maximeque quum aliquid aut confirmatum est, aut reprehensum. MISERATIONIBVS, commiserationibus. misericordia vero quo loco mouenda sit, & vnde nascatur, autor Rhetoricæ ad Herennium libro secundo, Cicero autem in Partitionibus, & libro secundo de Oratore docent. COMMVNIBVS LOCIS, de quibus supra diximus; & hic eos significat, qui habet deprecationem, vt libro tertio de Oratore docet. NESCIO QVO MODO, sic loquitur quasi nunc ignoret rationem, quâ tamen postea reddet. QVEM CONSTAT ELOQVENTIA PRAESTITISSE, quem constat dicendi gloria præstitisse, vt ait libro primo de Oratore. EXILIORES, Ser. enim Galba melius dicebat, quàm scribebat, quod eius staccesceret oratio, vt infra dicitur. Hinc Atticus eius orationes non probat, vt videbimus. ORATIONES, tres enim, vt ostendit Liuius libro quadragesimo nono, extabant eius orationes. ANTIQVITATEM, quæ maiore honore in omnibus artibus, quàm in hac vna dicendi, versatur; vt supra dixit. IPSIVS CATONIS, de quo tam multa diximus. EXARVERVNT, vt exiliores. nam quod est exile, citius, & facilius exarescit: loquitur autem μετὰ φρονίαν. VIXIAM VT APPAREANT, hinc Atticus de his orationibus loquens, ait: sunt enim: quod aliquis eade re potuisset dubitare. EA EST IAM, ea est iam laus. sic enim particula, tamen, quæ sequitur, videtur postulare: in aliis tamen libris ita legitur: ea est iam opinio. PLVRIMVM TRIBVATVR, in omnium penè rerû cognitione: quum vterq. Reip. administrandæ peritus esset: vterq. doctus: vterq. in re militari excellens: atq. Lælius sapiens, & Scipio præstantissimus imperator esset. DICENDI TAMEN LAUS, eloquentiam, quam laudem, vt supra diximus, sæpe vocat. LÆLIO, quem cum Galba constat dicendi gloria præstitisse, vt libro primo de Oratore testatur. ILLVS TRIBVS, opinione præsertim. AT, μετὰ φρονίαν. ORATIO, quæ nobilis, & aureola oratiuncula libro tertio de Natura Deorum dicitur, vt opinor. COLLEGIIS, in Lælio sic est scriptum: meministis Q. Maximo, & L. Mancino Cos. quàm popularis lex de Sacerdotiis C. Licinij Crafsi videbatur. Cooptatio enim collegiorum ad populij beneficium transferebatur: tamen illius vendibilem orationem religio Deorû immortalium, nobis defendentibus, vincebat. atq. id actum est, Prætor me, quinquennio ante, quàm Consul sim factus. QVAM DE MVLTIS QVAM VOLES SCIPIONIS, quàm quælibet ex multis, quas Scipio fecit: vt ea, qua legem Papiriam dissuasit, vt Cicero in Lælio, & Liuius libro quinquagesimo nono meminerunt. DVLCIVS, habuit enim Lælius lenitatem, vt Africanus grauitatē, quod libro tertio de Oratore scriptum videbis. RELIGIONE, quæ, defendente Lælio, vendibilem C. Licinij Crafsi orationem vincebat, vt paulo antè nos ex Lælio Ciceronis retulimus. Hinc lib. tertio de Natura Deorû ita scribitur: Docebo meliora me didicisse de colendis Diis immortalibus iure pôtificio, & more maiorû, capedunculis, quas Numa nobis reliquit, de quibus in illa aureola oratiuncula dicit Lælius, quàm rationibus Stoïcorum. VETVS TIOR, vetustior est, verbis vetustioribus, & magis prisca vtitur, vt ait paulo post, quum præceptum sit Rhetoricum libro tertio de Oratore, ne verbis inusitatis vtamur. Inusitata vero sunt prisca ferè, ac vetusta, & ab vsu quotidiani sermonis iandiu intermissa: vide præterea, quod Gellius libro primo capite decimo hac ipsa de re scribat. HORRIDIOR, verbis horridioribus vtens. Sic supra de Catone: antiquior est huius sermo, & quædam horridiora verba. ILLE, Lælius. IN DICENDO VARIAE VOLVNTATES, & naturæ variæ, & voluntates multum inter se distantia effecerunt genera dicendi, vt libro

libro primo de Oratore, & in Oratore scribit. MIHI, non aliis fortasse, qui priores illi deferunt. SED, aduersatur hæc particula hoc modo: oratio Lælii non est melior, quàm Scipionis oratio: quin mihi Lælii oratio vetustior, & horridior, quàm Scipionis oratio videtur: sed alii aliter sentiunt de Scipione: quoniam mos est hominum, vt nolint eundem pluribus rebus excellere, vt excelleret Scipio, si Lælio eloquentia etiam præstare diceretur. NOLINT, vel quod sint maleuoli, & inuidi: vel quod credant, quod libro secundo de Inuentione scribit Cicero, naturam non habituram, quod ceteris largiatur, si vni cuncta concesserit. & nolint, interpretor, non ferant, non patiantur, non concedant. quamuis enim nolint, potest tamen aliquis excellere. NAM, αὐτοδωρὰ BELLICA LAUDE, re militari, quam bellicam laudem vocat, vt eloquentiam dicendi laudem vocare solet. hanc artem vero Scipio, maximæ ætatis partem in bellis versatus, didicit, & ex libris item, præsertim ex Cyro Xenophontis, quem de manibus ille ponere non solebat: quod Cicero epistola prima ad Q. fratrem, & Tusculana secunda testatur. AFRICANVM, quem Metellus etiam inimicus ita laudauit, vt, quod scribit Valerius Maximus, dixerit filiis, non fore, vt officium maiori viro possent præstare: vel, quod Plutarchus refert, Diis gratias egerit, quod ille apud alios non fuisset natus: quod tamen Cicero in oratione pro Muræna Q. Maximo hisce verbis tribuit: Africanum quum supremo eius die Q. Maximus laudaret, gratias egit Diis immortalibus, quod ille vir in hac Rep. potissimum natus esset. necesse enim fuisse, ibi esse terrarû imperium, vbi ille esset. certè, inquit Paterculus, vitam dignissimam egit, quæ nullius ad id temporis, præterquam auito fulgore vinceretur. Talis enim fuit, qualis nemo vnquam, vt Lælius ait apud Ciceronem, erit: nemo certe fuit. sic etiam scribit Cicero lib. secundo de Oratore: non tulit vllum hæc ciuitas Africano clarioré. NEMO POTES, aspirauit tamè Cæsar ita, vt illum etiam vicisse credatur: aspirauit & Pompeius ita, vt ab ipso Cicerone in epistolis olim multo maior Africano sit appellatus. Sed hic Cicero fortasse de Cæsare maligne sentiebat, & Pompeio tunc assentabatur. QVA IPSA, bellica laude. VIRIATI, Viriatus ex pastore venator, ex venatore latro, mox iusti quoque exercitus dux factus, vniuersam Lusitaniam occupauit, & bellum cum Romanis per quatuordecim annos, vt Florus, & Orosius scribunt, vel octo cõtinuos, vt placet Appiano, gessit, multosq. Romanos duces vicit: ac tandem à suis, quos Seruilius Cæpio corruerat, est interfectus. historia est apud Liuium lib. quinquagesimo secundo, & quinquagesimo quarto, apud Valerium Maximum, Orosum, Eutropium, & Appianum in libro, quem de Rebus in Hispania gestis scripsit. aliter Viriatico, fortasse recte, vt bellum Viriaticum dicatur, vt bellum Mithridaticum: quanquã Suetonius bellum Viriaticum vocat. REPERIMVS, nos vero nihil, nisi hoc ipsum, & quod idem Cicero lib. secundo de Officiis scribit, reperire potuimus: Viriatum magnas opes habuisse: quæ C. Lælius Prætor fregit, & cõminuit, ferocitatemq. eius ita repræsentat, vt facile bellum reliquis traderet. INGENII, quod summum in vtroq. fuit. nam Cicero Africanum hominem diuinum, & autor Rhetoricæ ad Herennium lib. quarto Lælium ingeniosum vocat. nos enim credimus eum esse. LITERARVM, vterq. enim fuit doctus, & doctos homines secum semper habuit: nam Panætius vixit cū Africano, vt Cicero lib. nono ad Atticum, & Tusculana prima refert: in oratione vero pro Muræna ita scribit: Huiusmodi Scipio ille fuit, quæ nõ poenitebat facere idem, quod tu, habere eruditissimum hominem, & penè diuinum domi. hinc lib. tertio de Oratore dicitur operam Philosopho dedisse, sed ita, vt vix intelligeretur id agere, quæ ageret. Plutarchus quoq., & Paterculus Polybiu eius comitè, ac

planè præceptorè fuisse testantur. Lælius vero doctus ab autore Rhetoricæ ad Herennium vocatur: qui Diogenem Stoicū adolescens, post autem Panætium audierat, vt lib. secundo de Finibus ostenditur. Illud est vtriq. cōmune, quod lib. primo de Oratore ita scriptū est: non tulit vllos hæc ciuitas aut gloria clariores, aut autoritate grauiores, aut humanitate politiores P. Africanus, & C. Lælio, qui secū eruditissimos homines ex Græcia palàm semper habuerunt. **ELOQUENTIAE**, qua Scipio bellicā gloriam cumulauit, vt lib. primo de Officiis scribitur: Lælius vero præstitit, vt supra retulimus. **SAPIENTIAE**, Scipio quāuis sapiens non vsurparetur, vt Lælius, quia tamē eloquentiam, quæ nihil aliud est, nisi copiose loquēs sapientia, vt ait Cicero, & Philosophiam, quæ certe studium sapientiæ interpretatur, esset affectus, nō poterat nō sapiens esse. Lælium vero sapientem vocatū Cicero lib. secundo de Finibus, Tusculana quinta, lib. tertio de Natura Deorum, lib. secundo de Officiis, & in ipso Lælio potissimū testatur, & quidem non solum natura, & moribus, verum etiam studio, & doctrina fuisse sapientē, vel ob id potissimum, quòd omnia sua in se posita esse duceret, humanosq. casus virtute inferiores putaret: quamuis Plutarchus in Gracchis dicat, sapientē vocatū fuisse: quòd quum eandem rem, quā postea Tib. Gracchus de agris tentauit, esset aggressus, veritus, ne seditio excitaretur, sapienter ab incepto destitit. ob id vero, quòd sapiens esset, omnia æquo ferebat animo. hinc in eo multa hilaritas à Cicerone lib. primo de Officiis celebratur: hinc ab eodem sic in oratione pro Muræna scribitur: quis C. Lælio comior? quis iucūdiior? quis grauior, sapientior? **PRIMAS**, inter omneis æquales. **PRIORES**, inter ipsos duos. **DEFERRUNT**, Romani, qui Lælium potissimū sapientem appellant, & existimant, vt in Lælio dicitur. & deferunt alii, quāuis ego supra dixerim, Galbam præstitisse: vel deferunt primas harū rerū, quas modo dixi, quas in Galba fortasse nō inuenias omnes. **IPSORVM**, Scipionis, & Lælii. **CONCESSV**, nam Scipio quāuis esset omnium maximus, nunquā tamen, vt in Lælio legimus, se ille Philo, nunquā Rutilio, nunquā Mummio anteposuit, nunquā inferioris ordinis amicis, nedū Lælio, quē vt maiorem natu, opinor, coluit ita, vt illi, quæ ad literas pertinerēt, facile cōcederet, quòd ab eo fortasse multa didicisset, quòd ostendit etiā Cicero, qui lib. primo de Inuentione Africanū Lælii discipulū vocat. Lælius vero tantū Scipioni tribuebat, vt crederet, neminem vnquā talē futurū, certe neminē talem fuisse, vt paulo ante ex Lælio retulimus. **ITA**, vt diximus. **TRIBVTVM**, datū, & quasi diuisum, quemadmodū homines putabāt, qui existimabāt, neminē in bellica laude ad Africanū aspirare posse in reliquis rebus, quas diximus, primas vtriq. sed priores tamen Lælio deferendas. **ERAT OMNINO**, quædā *αιτιολογια*. **TVM**, quū viri ita boni erāt, vt ne inimicus quidem Metellus Scipioni detraxerit, vt supra retulimus. **RELIQVIS REBVS**, præter bellicā laudē, & literas. **MELIOR**, quā nunc. & melior à Cicerone dicitur, quum refertur ad reliquas res, in quibus etiam melius iustitia spectatur: ex qua viri boni nominātur, vt ait lib. primo de Officiis: bonus vero, & iustus, vt disputant docti, cōuertuntur. humanior autē appellatur, quū ad literas refertur, quæ humanos reddant homines illæ quidem, sed tamen illarum officii officia iustitiæ à Cicerone præponuntur. **HOC IPSO**, quod ad literas præfertim pertinet. **IN SVVM CUIQUE TRIBVENDO**, est quædam iustitiæ definitio. nam iustitia suum cuique distribuit, vt ait Cicero libro secundo de Natura Deorum: & libro quinto de Finibus: iustitia in suo cuique tribuendo cernitur: & libro secundo de Inuentione: iustitia est habitus animi communi vtilitate conseruata, suam cuique tribuēs dignitatem. Vlpianus vero libro primo Digestorum sic eam definit:

definit: iustitia est constans, & perpetua voluntas, ius suum cuique tribuendi: mitto multa, quæ possent huc afferri, sed ad rem mihi nunc non videntur pertinere. Huiusmodi locutionem, faciles erant in suum cuique tribuendo quidam reiciunt, & malunt dicere, vt alibi Cicero dixit: faciles erant in suo cuiq. tribuēdo: quasi Cicero nō soleat Græcos imitari, qui sepe sic loquūtur, & hoc loco fortasse dicerēt: *οὐτὸν δὲ ἐκάστω θλίβειν*: aut quasi ipse non ita sepe sit locutus, vt hic, & Tusculana tertia: hoc verbum ductū à nimis intuendo fortunam alterius: & in Oratore, in narrādo aliquid: & infra, in capiendo aduersarios: & libro primo de Legibus, à suum cuiq. tribuendo: quamuis aliter ibi legatur: sed & alii sic loquebantur, vt Hircius de bello Africo, Cæsar in circumueundo exercitum animaduertit: & Liuius libro trigésimo, hæc Syphaci animum dederunt in alloquendo victorem.

Memoria teneo, Smyrnæ me ex P. Rutilio Rufo audisse, cum diceret adolescentulo se accidisse, vt ex S. C. P. Scipio & D. Brutus, vt opinor, Cōs. de re atroci magnāque quærent. nam cum in silua Scantia facta cædes esset, notique homines interfecti; insimularētque familia, partim etiam liberi societatis eius, quæ picarias de P. Cornelio, L. Mummio Cæs. redemisset; dec reuisse senatum, vt de ea re cognoscerent & statuerēt Consules: causam pro publicanis accurate, vt semper solitus esset, elegantēque dixisse Lælium: cum Consules re audita, Amplius, de consilii sententia pronunciauissent, paucis interpositis diebus iterum Læliū multo diligentius meliūque dixisse; iterūque eodem modo à Consulibus rem esse prolatam: tum Lælium, cum eum socii domum reduxissent, egissentque gratias, & ne defatigaretur, orauissent, locutum esse ita, se, quæ fecisset honoris eorum causa, studiose accuratēque fecisse, sed se arbitrari causam illam à Ser. Galba, quòd is in dicendo fortior, acriorque esset, grauius, & vehementius posse defendi: itaq. auctoritate C. Lælii publicanos causam detulisse ad Galbam: illum autem, quòd ei viro succedendū esset, verecunde, & dubitanter recepisse: vnum, quasi comperēdi natus, medium diem fuisse, quem totum Galbam in considerāda causa cōponendaq. posuisse: & cum cognitionis dies esset, & ipse Rutilius rogatu sociorum domum ad Galbam mane venisset, vt eum admoneret, & ad dicendi tempus adduceret, vsque illum, quoad ei nunciatum esset Consules descendisse, omnibus exclusis commentatum in quadam testudine cum seruis literatis fuisse, quorum aliud alii dictare eodem tempore solitus esset: interim cum esset ei nunciatum tempus esse, exisse in ædes eo colore, & iis oculis, vt egisse causam, non commentatum putares. addebat etiam, idque ad rem pertinere putabat, scriptores illos male multatos exisse cum Galba. ex quo significabat illum nō in agendo solum, sed etiam in meditando vehementem atque incensum

fuisse. quid multa? magna expectatione, plurimis audientibus, coram ipso Lælio sic illam causam, tanta vi, tantaque grauitate dixisse Galbam, ut nulla ferè pars orationis silentio præteriretur: itaque multis querelis, multaque miseratione adhibita, socios, omnibus approbantibus, illa die quaestione liberatos esse.

MEMORIA TENEO, αἰτιολογία αἰτιολογίας. nam probat illum morem fuisse, idque digressionem. SMYRNAE, ubi quum exularet Rutilius, eius ciuitatis ciuis est factus, ut in oratione pro Cornelio Balbo scribitur. Smyrna vero urbs est Asiae, Homeris, ut multi volunt, patria, quam alii inter Aeolicas urbes, alii inter Ionias referunt. ME, qui, ut consuetudinem dicendi mutare, in Asiam fueram profectus, ut infra dicitur. P. RUTILIO RVFO, de quo suo loco infra dicitur. ADOLESCENTVULO SE, sic in Lælio, & libro quarto ad Atticum, adolescentem vocat, quod Scipione, & Lælio multo esset adolescentior. nam quum Scipio decessit, videtur annorum vnde viginti fuisse, ut ex Consulibus colligi potest. EX S. C. ex Senatusconsulto. P. SCIPIO, P. Cornelius Scipio Nasica Serapion, de quo infra. D. BRVTVS, D. Iunius Brutus, de quo infra dicitur. VT OPINOR, non obstringit fidem, de re audita loquens. COS. an. ab V. C. sexcentesimo decimo sexto, ut Liuius libro quinquagesimo quinto scripsit. DE RE, quae sequitur. ATROCI, MAGNA QVE, potest enim res etiam parua atrox esse. QVAERERENT, iudicium, siue quaestionem exerceret. SYLVA SCANTIA, quam Rullus Cicerone Cōsule vendere volebat, ut in oratione prima, & tertia contra Rullum dicitur. Scantiana poma, & vvas Scantianas Cato, Varro, & Plinius celebrant. aliter sylua sua ita. aliter aestiuus ita, ut forte legi sic debeat: quum in aestiuus facta caedes esset: quod paulo post explicabimus. FAMILIA, serui. nam familia ex pluribus seruis constat, ut Cicero in orationibus pro Cæcinnâ, & pro lege Manilia docet. familiae autem appellatione hic seruilem familiam contineri sciendum est, ut ait Vlpianus libro trigesimo nono Digestorum. LIBERI, liberti, nos legimus. per seruos enim, & libertos negotia sua publicani, & alii negotiatores administrabant. Hinc in epistolis Cicero saepe familias, & libertos amicorum magistratibus prouincialibus praesertim commendat. SOCIETATIS, nam publicanorum erant societates, quae vectigalia redimebant, ut saepe apud Ciceronem leges. PICARIAS, fortasse loca, ubi pix fieret: cuius apud veteres magnus fuit vsus quum ad alias res, tum ad vina condienda. Italiae enim, ut ait Plinius, in parte aliqua Rabulana pice, ac resina condere musta vulgare fuit ei, prouinciisque finitimis. & fortasse tum Censores huiusmodi picarias locabant: quod nos tamen adhuc non legimus: illud legimus, quod scribit Plinius, in tabulis censoriis pascua dicta fuisse omnia, ex quibus populus redditus haberet: quia diu hoc solum vectigal fuerat: hoc significat Cicero, quum in oratione prima contra Rullum ita scribit: veniat, inquit, sylua Scantia: utrum tandem hanc syluam in relictis possessionibus, an in Censorum pascuis inuenisti? ex his existimamus legi oportere, vel, pecuaria, ut hic etiam scriptum vidimus: vel, pecuarias, praesertim quum in aliis libris picarias, in aliis picarias hoc loco legamus. & pecuaria, loca, ubi pecora nutriantur, id est pascua interpretamur: pecuarias vero eodem pene modo, quod Varro libro secundo de Re rustica ita scribat: facilius faciam, quod & ipse pecuarias habui grandes, in Apulia ouiaras, & Reatino equarias. Itaque rem sic explicare possumus: sylua Scantia erat in pascuis Censorum: pecuaria item, siue pecuariae erant in iisdem pascuis. quum igitur publicani redemissent has

pecuarias,

pecuarias, siue pecuaria, in sylua Scantia, quae in his erat, facta est caedes. Quod si paulo ante legas, aestiuus, idem erit. nam Varro libro primo de Re rustica sic ait: aestiuus montanis locis commodiora, quod ibi tum & pabulum multum, quod in campis aret, & cultura arborum aptior, quod tum illic frigidior aer. item libro secundo: greges ouium longe abiguntur ex Apulia in Samnium aestiuatum, atque ad publicanum profitentur: ne, si inscriptum pecus paueant, lege Censoria committant. in aestiuus igitur interpretari poteris, in pascuis, in quibus aestate pecora pascuntur. P. CORNELIO, L. MUMMIO, P. Cornelio Scipione Africano Aemiliano, L. Mummio Achaico, qui simul Censores fuerunt, ut Valerius Maximus, autor libelli de Viris illustribus, & Cicero ipse libro decimo sexto ad Atticum, & libro secundo de Officiis testantur. CESS. Censoribus: a Censoribus vero publicani vectigalia conducebant, ut inuenies epistola decima quarta libri primi ad Atticum: his tamen locare, nisi in conspectu populi Romani non licebat, quod in oratione prima contra Rullum dicitur. REDEMISSET, conduxisset. DECREVISSE, senatusconsultum, quod dictum est, fecisse. EA RE, ea caede. COGNOSCERENT, quærentes, ut paulo ante dictum est. STATVERENT, sententiam ferrent. PUBLICANIS, quorum familia, & liberti insimulabantur. SOLITVS ESSET, videtur mos hic Lælii fuisse, ut omnia diligenter, & accurate faceret. sic in Lælio: diligentissime semper illum diem, & illud munus solitus esse obire: & ibidem paulo post: pergratum mihi feceris, spero item Scæuolæ, si, quemadmodum soles de cæteris rebus, sic de amicitia disputaris. ELEGANTER QVE, eleganter enim dicebat Lælius. hinc paulo post in Lælio elegantiam agnoscit, & libro septimo ad Atticum sic ait: secutus sum Terentium, cuius fabellæ propter elegantiam sermonis putabantur à C. Lælio scribi. hinc infra Læliam patris elegantiam tinctam vocat. QVVM CONSULES, de hac compositione supra diximus. AMPLIUS, amplius pronunciaissent, id est ampliassent, ampliandi signum N. L. dedissent, quo significabant, non liquere: unde ampliatio nascebatur: qua de re plura scribit Asconius. CONSILII, senatus. senatus enim consilium erat Consulium: unde L. Philippus Consul olim dixit, videndum sibi aliud esse consilium, illo senatu se Remp. gerere non posse, quod libro tertio de Oratore scriptum inuenies. Quin Cicero Senatum non modo Consulium, sed orbis etiam terrarum consilium vocare solet: hic ego tamen ita malo interpretari, consilii, id est hominum, quibus tanquam consiliariis uterentur Consules. nam senatus decreuerat, ut Consules quærent, & ita se iam illa cura liberauerat, atque Consulibus ipsis onus illud imposuerat. Itaque necesse non erat, ut Consules amplius ea de re senatum consulerent, quæ ipsis esset delegata. Consules igitur homines peritos aduocabant, de quorum sententia pronunciabant. sic Philippica secunda: placuerat, ut ex Cal. Iun. de Cæsaris actis cum consilio cognosceretis. quod fuit consilium? quem vnquam aduocasti? & libro decimo sexto ad Atticum. senatus Consulibus cognitionem dedit. Consules igitur de Consilii sententia decreuerunt secundum Buthrotios. Sic Lælii consilio Consules vsi dicuntur apud Valerium Maximum libro quarto capite septimo. Nec mirum sanè Consules huiusmodi consilium habuisse, quum iudices etiam dicerentur, & causas multas cognoscerent, ut Praetores, qui & ipsi consilium habebant. hinc saepe dicuntur à scriptoribus in consilium mittere. neque Romæ modo, sed in prouinciis etiam consilium habebant: ut Verrina septima Verres cum Consilio causam Mamertinorum cognoscit, & de consilii sententia, Mamertinis se frumentum non imperare, pronungiat. sic epistola decima sexta libri secundi ad Atticum, Q. Frater Praetor Asiae ait se de consilii sententia rem ad sena-

o iiii

tum reiecit. PRONUNCIAVISSENT, iudices, & magistratus sæpe dicuntur pronuntiare. DILIGENTIVS, MELIVS QVE, aliter melius, elegantiusque. PROLATAM, ampliata. SOCII, publicani eius societatis. SE ARBITRARI, hinc potissimum apparet, quod vult probare, tum morem fuisse, ut faciles essent in suum cuique tribuendo: quando Lælius orator & ipse tam facile tamen Ser. Galbæ concedebat. SER. GALBA, de quo adulescente nescio quid apud Liuium libro quadragesimo quinto scriptum videbis. 15, Ser. Galba. FORTIOR, sic L. Lentulus infra fortis orator appellatur, & oratio fortis à Cicerone sæpe dicitur. aliter ornatior. aliter ardentior, rectius. Ut enim oratio fortis, & ornata sæpe dicatur, non dicitur tamen ita sæpe fortis orator, aut ornatus: ardens vero sæpe, ut Antonius affirmat libro secundo de Oratore, Crassum videri sibi ardere. Talis erat item Ser. Galba, qui, ut libro primo de Oratore scribitur, lateribus, aut clamore contendebat: unde paulo post vehemens, & incensus merito vocatur. GRAVIVS, ET VEHEMENTIVS, hinc paulo post ait, tanta vi, tantæque gravitate Galbam dixisse. ILLVM, Ser. Galbam. EI, tali, Lælio. RECEPISSE, causam. VNVM, QVASI COMPERENDINATIVS, MEDIVM DIEM FVISSE, vñ trium dierum medium fuisse. nam, ut inter alia scribit Asconius, comperendinatio est ab utrisque litigatoribus inuicem sibi denuntiatio in perendinum diem. Itaque sequor eorum sententiam, qui scribunt ampliationem non habuisse certum numerum actionum, aut dierum: comperendinationem vero iteratam actionem in tertium diem, id est perendinū significare. Quare paulo ante Cicero dixit de Ampliatione, paucis interpositis diebus: nunc eam quasi comperendinatum vocat, quod fortasse tum breuior fuerit: certe ex quo causa delata est ad Galbam, tres tantum dies numerantur, primus, quo defertur causa: secundus, quo Galba causam componit: tertius, quo causam dicit. Diem igitur medium inter duos dies, quasi medium comperendinatum, totum posuit in consideranda, componendæque causa. aliter vnum quasi comperendinatum medium diem fuisse. CONSIDERANDA CAUSA, sic M. Antonius orator causas considerabat, idque faciendum præcipit libro secundo de Oratore. nam, inquit, ita assequor, ut alio tempore cogitem, alio dicam. COMPONENDA QVE, ita, ut vnum quodque argumentum potissimum suo loco disponeretur: quod etiam faciebat Antonius, ut infra dicitur. COGNITIONIS, Consulibus à senatu datæ. DIES, dies quidem cognitionis, sed per ampliationem constitutus. IPSE RUTILIVS, qui hæc ipsa narrauit. SOCIORVM, publicanorum. EVM, Galbam. ILLVM, Galbam. DESCENDISSE, in forum ad rem illam cognoscendam. SERVIS LITERATIS, & seruos multos literatos fuisse scribit Macrobius, & iis veteres in erudiendis filiis, in studiis suis, & cæteris rebus ad literas pertinentibus, ex historiis, comædiis, & epistolis Ciceronis apparet, vfos fuisse. QVORVM ALIVD ALII DICTARE EODEM TEMPORE SOLITVS ESSET, in hac re Cæsar ab omnibus commendatur. TEMPVS ESSE, exeundi. EXISSE IN AEDES, ex illa testudine, quæ forte fuit ab ædibus aliquo modo separata, in ædes ipsas venisse. aliter exisse ædes, hoc est, exisse ex ædibus. sic enim locutos veteres & Grammatici docent, & Ovidius ostendit libro nono Metamorphoseos, quum dixit, exire limen, & exire modum. Nescio vero, an respiciat ad illud dictum, quod est libro secundo de Oratore: quando tandem Galba de triclinio tuo exibis? EO COLORE, ET IIS OCVLIS, facie, & oculis rubentibus, ut ego interpretor. Irascentibus enim, ut docet Alexander in Questionibus, oculi fiunt ignei, & facies rubens apparet: quod etiam scripsit Aristoteles: & poetæ sæpe ostendunt, quum ardentia lumina, & oculos ardentem

in iratis

in iratis appellant. Galba vero ita vehemens, & incensus erat in meditando ut domo egrediens, causam videretur egisse. nam qui causas agunt, debent ut Crassus, ardere, tanquam sint irati, quibus, ut diximus, ardent oculi. hinc Cicero Verrina sexta sic ait: spumas agebat ore: ardebant oculi. quin idem ostendit in oratione pro Cluentio, crebram fieri coloris mutationem. ADDEBAT, Rutilius. AD REM, quam dicebat de Galba, quem tum videtur voluisse laudare, quod ad vim ipsam saltem pertinebat: cæterum pergrauiter illum reprehendere solebat, quod olim populi misericordiam concitasset, ut scriptum est libro primo de Oratore. SCRIPTORES ILLOS, seruos literatos. MALE MVLTATOS, male affectos, vexatos, defatigatos. AGENDO, agendis causis. MEDITANDO, commentando. IPSE LAELIO, cuius autoritate publicani causam ad Galbam detulerant. SILENTIO PRÆTERIRETUR, sine clamore, & laude audientium prætermitteretur. MISERATIONE, qua uti solebat, ut supra dictum est. SOCIOS, publicanos. OMNIBVS, qui aderant. QVÆSTIONE, iudicio.

Ex hac Rutiliana narratione suspicari licet, cum duæ summæ sint in oratore laudes, vna subtiliter disputandi ad docendum, altera grauius agendi ad animos audientium permouendos; multoque plus proficiat is, qui inflammet iudicem, quàm ille, qui doceat; elegantiam in Lælio, vim in Galba fuisse. quæ quidem vis tum maxime cognita est, cum, Lusitanis à Ser. Galba Prætoris cõtra interpositam, ut existimabatur, fidem, interfectis, L. Libone Tribuno plebis populum incitante, & rogationem in Galbam priuilegii similem ferente, summa senectute, ut ante dixi, M. Cato legem suadens in Galbam multa dixit: quam orationem in Origines suas retulit, paucis ante quàm mortuus est an diebus, an mensibus? tum igitur recusans Galba pro sese, & populi R. fidem implorans, cum suis pueris, tum C. Galli etiam filium flens commendabat: cuius orbitas & fletus mire miserabilis fuit propter recentem memoriam clarissimi patris: isque se tum eripuit flamma, propter pueros misericordia populi cõmota, sicut idem scriptum reliquit Cato. Atque etiam ipsum Libonem non infantem video fuisse, ut ex orationibus eius intelligi potest.

RUTILIANA, aliter Rutilia, quod fortasse probari possit, ut Rutilia narratio dicatur, ut lex Tullia, aqua Claudia, via Flaminia, & reliqua id genus. Rutiliana tamen narratio recte dicitur, ut Papiriæ domus, & Tadiæ res libro primo ad Atticum: ut verbum Terentianum in Lælio: ut duobus modis hæc nomina deducantur à familiis, ut ab eadem familia, Põpeia via, Pompeia porticus: Pompeianus miles, Põpeiana castra. DVÆ SVMMÆ SINT IN ORATORE LAVDES, quod supra paucis diximus, hic placet pluribus explicare. sic igitur infra: oratorum bonorum duo genera sunt, vnum attenuate, presèque: alterum sublate, amplèque dicentium. quibus quidem verbis idem propemodum, quod hoc loco, dicit: infra tamẽ item, & in Oratore scribit, tria esse, quæ efficere debet orator, ut doceat, ut delectet, ut fleat. Itaque quum postea diceret, M. Callidium duo ex his summe tenuisse, ut &

rem illustraret differendo, & animos eorum, qui audirent, deuinciret voluptate: addidit, abfuisse tertiam laudem illam, qua permoueret, atque incitaret animos. In libello quoque de Optimo oratorum genere tres esse laudes ostendit. Quod si tres sunt laudes, quo pacto duæ nunc esse dicuntur? Quin si duo sunt oratorum genera, vnum attenuate, alterum sublimate dicentium, erit & tertium modice dicentium: & ita erunt oratorum tot genera, quot sunt dicendi figuræ, quæ tres describuntur. atqui Cicero in libello de Optimo oratorum genere, vnum tantum genus esse contendit: vt iam ex scriptis Ciceronis appareat, vnum, duo, & tria oratorum genera numerari, vel potius plura, atque adeo tot, quot sunt orationum genera: quando ipse in Oratore sic inquit: quot orationum genera diximus, totidem oratorum reperiuntur. Dixerat autem ibi paulo ante, orationum genera plura esse, eaque diuersa. Fortasse Dialectici sic interpretarentur: vnum genus est vltimum, quod Græci vocant *γενικώτερον*: reliqua sunt media, quæ illi *μέγε, καὶ ὑπὸ ἄλλα* solent appellare. concedo de genere vltimo, sed de reliquis dubito, quum genera illa tum dicantur esse, quum formam, siue speciem inferiorem respiciant. at hic ne speciem quidem facile videas, quæ vocant illi *εἰδος εἰδικώτερον*. Quare videtur dicendum, quod etiam diximus, genera pro formis à Cicerone poni: vel potius id, quod ipse scribit in libello de Optimo genere oratorum ad hunc modum: oratorum genera si quis ita numerat, plura genera, vt alios grandes, aut graues, aut copiosos: alios tenues, aut subtiles, aut breues: alios eis interiectos, & tanquam medios putet, de hominibus dicet aliquid, de re parum. In re enim, quod optimum sit, queritur: in homine dicitur, quod est. Vnum est igitur genus perfecti. Optimus est enim orator, qui dicendo animos audientium & docet, & delectat, & permouet. Itaque si rem ipsam consideres, genus est vnum: si homines, plura videntur: quod, vt diximus, in dicendo variæ sint hominum voluntates. Tria tamen siue genera, siue species laudantur, attenuate, mediocriter, & sublimate dicentium. hæc igitur Cicero sæpe nominat, ita quidem, vt oratori vehementi semper primas, mediocri aliquando, sed sæpius attenuato secundas, & mediocri tertias tribuat. Vehemens enim permouet, attenuatus docet, mediocri tantum delectat: at, vt ait in libello de Optimo genere oratorum, permouere necessarium, docere debitum, delectare honorarium. Quare quum duo genera bonorum dicit, non excludit vel tertium genus, vel reliqua, si qua sunt, sed duo bonorum genera separat. atque hoc loco quum duas summas laudes dicit, non excludit tertiam, sed has summas esse contendit: quæ tamen omnia sub illo vltimo genere comprehenduntur. Fortasse etiam Cicero, vt fuit acutissimus, iam tum videbat, quod non nulli postea dixerunt, delectationem in motu contineri. & ob id duas summas laudes ponebat, docere, & mouere, quamuis postea separarit delectationem, quam nunc tacet, quia Ser. Galba ea laude caruit, quamuis egrederetur, vt delectaret, supra. **VNA SVBTILITER DISPVTANDI AD DOCENDVM**, hoc pertinet ad dicendi genus attenuatum, quod in oratore subtile vocat, & in probando esse docet: de quo verba illa scribuntur: oratores tenues acuti sunt, omnia docentes, & dilucidiora, nõ ampliora facientes, subtili quadam, & pressa oratione limati: in quo genere quum versaretur ite M. Callidius, vt infra dicitur, rem illustrabat differendo. **ALTERA**, quæ sit generis vehementis, quod est in flectendo, vt ait in Oratore, vbi genus hoc ipsum ita describit: grandiloqui, vt ita dicam, fuerunt cum ampla & sententiarum grauitate, & maiestate verborum: vehementes, varii, copiosi, graues, ad permouendos, & conuertendos animos instructi, & parati. **PERMOVENDO**, aliter commouendos, vt rursus recte. nam Cicero in hac re vtroque

verbo

verbo sæpe vtitur: vtque id fiat, M. Antonius libro secundo de Oratore docet. **MVLTOQVE PLVS PROFICIAT**, in flectendo enim, vt ait in Oratore, & permouendo vis omnis oratoris est: in quo Pericles, & Demosthenes excelluerunt. **INFLAMMET**, permoueat, flectat, quod est victoriæ, vt in Oratore docet. **DOCEAT**, probet, quod necessitatis est, vt ait in Oratore, vel quod debitum est, vt in libello de Optimo genere oratorum loquitur. **ELEGANTIAM**, quæ facit, vt vnumquodque pure, & aperte dici videatur, vt auctor Rhetoricæ ad Herennium docet. **LAELIO**, in Laelio fuit elegantia, vt diximus. **VIM**, *δυναμιν*, quæ tanta fuit in eo, vt falsa pro veris etiam P. Crasso probaret, vt lib. primo de Oratore scribitur. **LVSITANIS**, quos hodie Portugallenses vocant. **PRAETORE**, Prætor enim male aduersus Lusitanos pugnavit, vt Liuius libro quadragesimo octauo scripsit, & Appianus in libro de Rebus in Hispania gestis. Deinde Consul, vt aduersus Viriatum mitteretur, obtinere non potuit, L. Aurelio Cotta collega idem petente, & Africano dicente, alterum nihil habere, alteri nihil satis esse, vt Valerius Maximus lib. sexto capite quarto refert. **INTERPOSITAM**, Ser. Galba est accusatus à Libone, quod Lusitanorum magnam manum, interposita fide, Prætor in Hispania interemisset, vt Valerius Maximus libro octauo capite primo refert: qui libro nono capite sexto scribit ad hunc modum: Ser. quoque Galba summæ perfidiæ: trium enim Lusitaniæ ciuitatum conuocato populo, tanquam de commodis eius acturus, nouem millia, in quibus flos iuuentutis consistebat, electa, & armis exuta, partim trucidauit, partim vendidit: quo facinore maximam cladem barbarorum magnitudine criminis antecessit. Triginta millia Lusitanorum trucidata fuisse Suetonius in Galba testatur: Appianus vero in libro de Rebus in Hispania gestis re pluribus verbis describit. **INTERFECTIS**, præter paucos, qui, vt refert Appianus, auferunt: quorum vnus fuit Viriatus: qui postea vel ob id crudelius bellum cum Romanis gessit. Hinc Suetonius in Galba scripsit, hunc Galbam Hispaniam ex Prætura obtinentem, triginta Lusitanorum millibus perfidia trucidatis Viriati belli causam exitisse. **LIBONE**, aliter L. Scribonio: vtrūque recte. is enim dicebatur L. Scribonius Libo, vt inuenies libro primo, & secundo de Oratore, epistola quinta libri duodecimi ad Atticum, apud Valerium Maximum libro octauo capite primo, & apud Liuium libro quadragesimo nono. Scribonii plebei fuerunt, vt vel ex huius Scribonii Libonis Tribunatu constat. Libo vero cognomen etiam in aliis gentibus, vt Petiliis, & Octauiis inuenitur. **TRIBVNO PL.** L. Marcio Censorino, M. Manilio Cofs. vt ex Liuii libro quadragesimo nono cognosci potest: quanquam Cicero epistola quinta libri duodecimi ad Atticum dubitat, iis ne Cofs. an superioribus, hoc est L. Quintio Flamini, M. Acilio Balbo Cofs. Tribunus plebis fuerit. **INCITANTE**, contra Galbam. **ROGATIONEM**, vt Lusitani, qui ex fœdere populo Romano dediti, à Ser. Galba in Gallia venissent, in libertatem restituerentur. sic enim nos apud Liuium libro quadragesimo nono legimus: quæstionem Cicero libro primo de Oratore vocat. **PRIVILEGII**, quæ lex est, quæ priuatis hominibus irrogatur: quod sacratæ leges, & duodecim tabulæ vetabant, vt Cicero in oratione pro Domo, in oratione pro Sestio, & in libris de Legibus ostendit. **SIMILEM**, neque enim prorsus erat priuilegium, quod ferri, & irrogari non poterat: sed erat similis priuilegii: quoniam ferebatur quidem de Lusitanis in libertatem restituendis, sed ita tamen, vt in Galbam, qui contra fidem eos vendiderat, ferri videretur, & ita priuilegii similis appellari posset. **SVMMA SENECTVTE**, annos quinque, & octuaginta natus. **LEGEM**, L. Libonis Tribuni ple. rogationem. **SVA-**

DENS, & quidē acerrime, vt Liuius lib. quadragesimo nono scripsit. hinc Valerius Max. lib. octauo capite primo inquit, Cato actioni Tribunitiæ subscripsit. IN GALBAM, ad cuius perniciē M. Cato vehemēter incumbēbat, vt in oratione pro Muræna legimus. MULTA DIXIT, vt Galbæ inimicus, quod libro primo de Oratore scriptum est: & Hispanorum patronus, quod apud Liuium libro quadragesimo tertio videbis: hinc Cicero Verrina prima scribit, Caronem cum multis graues inimicitias gessisse propter Hispanorum, apud quos Consul fuerat, iniurias. IN ORIGINES, de quibus diximus, apud Valerium Maximum libro octauo capite primo scriptum est, in Originibus: nos vero ex ipsa locutione, & ex lib. manu scripto, in Origines, reponendum putamus. RETVLIT, scriptam reliquit, dixit supra: Liuius vero libro quadragesimo nono, suis annalibus inclusit. AN DIEBUS, AN MENSIBVS? eodem certo anno, quo mortuus est, vt supra dictum est: sed quum diem, aut mensem scire non posset, ita locutus est. TVM IGITVR RECUSANS GALBA PRO SESE, miserabiliter Galba pro se locutus, inquit Liuius libro quadragesimo nono: quanquam vereor ego, ne legendum sit hoc loco: tum nihil recusans Galba pro sese. nam recusare verbo sic vti non solet Cicero: & Valerius Maximus, qui non res modo, sed verba etiam solet mutuari, hanc rem sic in suum librum octauū transtulit: Reus Galba pro se iam nihil recusans, paruulos liberos suos, & Galli sanguine coniunctum sibi filiū, flens commendare cœpit. Quæ vero libro primo de Oratore de Galba referuntur, ostendunt, eum de se profus desperasse, vt merito dici possit hoc loco, nihil pro se recusans. POPVLI ROMANI, quem tutorem instituere dixit puerorum orbitati, vt libro primo de Oratore scribitur. IMPLORANS, auxilium petens, & misericordiam concitans, vt ait libro primo de Oratore: vbi dixit, misericordiam concitare, hic fidem implorare. SVOS PVEROS, suos liberos paruulos, vt ait Quintilianus libro secūdo capite decimo sexto: duos filios paruulos, libro primo de Oratore: duos filios prætextatos, vt ait Liuius libro quadragesimo nono: & quidem, vt ego arbitror, Ser. C. Sulpicios. nam prior debuit patris prænomen referre: alter infra Caius appellatur. hūc morem Græcis fuisse Plato in Apologia docet, vbi Socratem inducit affirmantem, se non facturum, quod alii, vt filios in iudicium misericordiam concitandæ causa producat. Aristophanes idem in Vespis quidem, sed in Pluto tamen potissimum his verbis ostendit: ὀρθῶν ἑστὶν ἡ Σίμαχος καὶ θούμμενον, ἰκετηρίαν ἔχοντα μετὰ τῆς παιδείας, καὶ τῆς γυναικός. Cicero quoque id se fecisse sic in Oratore scribit: miseratione nos ita dolenter vti solemus, vt puerum infantem in manibus perorantes tenuerimus: vt alia in causa excitato reo nobili, sublato etiam filio paruo, plangore, & lamentatione completeremus forum. C. GALBA, C. Sulpicii Galli: de quo diximus, propinqui sui, libro primo de Oratore. erat enim vterque Sulpicius. FILIVM, Q. Pupillum vocat libro primo de Oratore: cuius erat tutor, vt Liuius libro quadragesimo nono dixit. FLENS, Valerius Maximus idem libro octauo capite primo scribit. flebat igitur ipse, & puer populo fletum mouebat, vt libro primo de Oratore leges. COMMENDABAT, tutelæ populi, vt ait libro primo de Oratore. CIVIS, cuius filii Q. Pupilli. ORBITAS, C. enim Sulpicius Gallus iam pridem mortuus fuerat ita, vt puer ille tum orbus esset. FLETVS, verisimile est, quum fletet Galba, qui puerum penè in humeros suos extulerat, illum etiam fleuisse. Id fieri solere ostendit etiam Aristophanes in Vespis, cuius verba dum explicat Interpres, ita scribit: παιδία κλαίει οὐ τοῖσ' ἀικασθηρίοις ἢ τῷ κατηγορουμένῳ. RECENSENTEM, non poterat enim non esse recens, quum filius ita puer esset. & sanè C. Sulpicius Gallus annis sexdecim ante Consul fuerat: & credendum est, eum

est, eū post Consulatum aliquot annos vixisse. CLARISSIMI PATRIS, C. Sulpicii Galli, qui vir clarissimus fuit, vt supra demonstrauimus. ISQVE, Ser. Sulpicius Galba. SE TVM ERIPVIT, ita miserabiliter pro se locutus est, vt rogatio antiquaretur, quod Liuius lib. quadragesimo nono posuit. His eum tragœdiis liberatū Rutilius ferebat, lib. primo de Oratore. idem dicit hoc loco Cicero, cui Valerius Max. lib. octauo capite primo assentitur: in oratione pro Muræna Cicero scribit, eum Catoni incumbenti ad eius perniciem à populo ereptū fuisse, ne nimis aduersarii viribus abiectus videretur: Appianus vero in lib. de Rebus in Hispania gestis, credit eum, quum esset Romanorum ditissimus, quoties accusatus est, toties suis diuitiis absolutū fuisse: iuuat illū etiam Q. Fuluius Nobilior, vt Liuius ostendit. Nos his omnibus de causis simul absolutum credimus. FLAMMA, eripuit flamma, vt apud poëtam, vagināq. eripe ferrum. aliter flammæ: quod est frequentius, vt in oratione pro Muræna eadem de re loquens, dixit: Galbā Catoni populus eripuit. Flammæ igitur, inuidiæ, & odio populi, quo tum Galba premebatur, vt lib. primo de Oratore demonstratur. PROPTER PVEROS, respectu puerorum, inquit Valerius Max. COMMOTA, cōcitata, lib. primo de Oratore. IDEM, idem Cato, qui legem suavit. SCRIPTVM RELIQUIT CATO, sic lib. primo de Oratore: apud Catonē scriptū esse video, nisi pueris, & lachrymis vsus esset, pœnas eū daturū fuisse. IPSVM, qui rogationē in Galbā ferebat. LIBONEM, L. Scribonium Libonē: qui quū dixisset, quādo tādē Galba de triclinio tuo exhibis? quū tu, inquit, de cubiculo alieno. lib. secūdo de Oratore. atque hic Libonē inferit, vt supra Scipionis filium, & infra Fufidium. NON INFANTEM, satis disertum. ΛΥΤΟΤΗΣ. ORATIONIBVS, quæ tunc extabant.

Cū hæc dixissem, & paulū interquieuissem, Quid igitur, inquit, est causæ, Brutus, si tanta virtus in oratore Galba fuit, cur ea nulla in orationibus eius apparet? quod mirari nō possum in eis, qui nihil omnino scripti reliquerunt. Nec enim est eadē, inquam, Brute causa nō scribendi, & nō tā bene scribēdi quā dixerint. nā videmus alios oratores inertia nihil scripsisse, ne domesticus etiam labor accederet ad forensē; pleræque enim scribuntur orationes habitæ iam, nō vt habeantur: alios non laborare, vt meliores fiant; nulla enim res tantū ad dicendum proficit, quantū scriptio; memoriam autē in posterū ingenii sui non desiderant, cum se putant satis magnā adeptos esse dicendi gloriam, eāmq. etiam maiorem visum iri, si in existimantium arbitrium sua scripta non venerint: alios, quōd melius putent dicere se posse, quā scribere: quod per ingeniosos hominibus, neq. satis doctis, plerunq. contingit, vt ipsi Galbæ: quæ fortasse vis non ingenii solum, sed etiā animi, & naturalis quidam dolor dicentē incendebat, efficiebatq. vt & incitata, & grauis, & vehemens esset oratio: dein cum otiosus stylum prehenderat, motūsq. omnis animi tāquam ventus hominem defecerat, flaccescebat oratio: quod iis, qui limatius dicēdi consueverunt genus, accidere non solet: propterea quōd prudentia nunquam deficit oratorem; qua ille vtens, eodem modo

possit & dicere, & scribere. ardor animi non semper adest: isque cum confedit, omnis illa vis, & quasi flamma oratoris extinguitur. hanc igitur ob causam videtur Lælii mens spirare etiam in scriptis, Galbæ autem vis occidisse.

QUVM HAEC DIXISSEM, vsus digressione, vt ostendimus, cui nūc alteram addit. QUID IGITUR, est quoddā πρόβλημα, quod Cicero paulo post explicat. TANTA, quanta supra est exposita. VIRTUS, vis, δύναμις, ἀρετή, sic supra, omnes oratoriae virtutes in orationibus Catonis reperietur. CUR, quarit quidem Brutus, sed nō tam, vt sciat, quā vt modeste, quæ dicta sunt à Cicerone de oratoribus, vt Atticus infra, sic ipse quoq. quali confutet, & quidem hoc penè modo: neq. Galba, neq. alii, quos dixisti Cicero, videntur tales fuisse, quales descripsisti. nam Galba male scripsit, & alii nihil scripserunt: quum tamen à te stylus lib. primo de Oratore optimus, & præstantissimus dicendi effector, ac magister appelletur. Quare quum illi vel male, vel nihil scripserint, boni oratores non videntur fuisse: quia, quod orator maxime facit, scribere nesciuerunt. atq. hoc Brutum voluisse dicere, ostendit, quod Cicero respondet. MIRARI NON POSSVM, videtur dictum cum ioco. quis enim nescit, neminem posse mirari, quod nunquam sit factū? NIHIL OMNINO SCRIPTI RELIQUERVNT, oratores Romani scripta, ex quibus iudicium fieri posset, non multa sanè reliquerunt, quod ait lib. primo de Oratore. NEC ENIM, ἀλλοιογία illius rei, quam relinquit intelligendam ita propemodum: noli Brute ita concludere: oratores isti aut male scripserunt, aut nihil scripserunt, ergo scribere nesciuerunt, & ideo boni oratores non fuerunt. nec enim eadem est causa non scribendi, & non tam bene scribendi, quā dixerint. NAM, ἀλλοιογία ἀλλοιογίας. ALIOS, ex his potissimum, quos diximus, & dicemus, vt P. Sulpicium, de quo dicitur infra. INERTIA NIHIL SCRIPSISSE, est enim magni laboris, quem pleriq. fugimus, vt ait lib. primo de Oratore. DOMESTICVS, quem domi ferre necesse fuisset, si orationes iam habitas postea scribere voluissent. FORENSEM, quem oratores in foro dicendo sustinent. PLERAEQVE ENIM, ἀλλοιογία, quare dixerit, accederet, quum multi prius scribant domi, quā dicant in foro. pleræque, inquit ipse, scribuntur habitæ iam, & tunc labor domesticus ad forensem accedit. ALIOS, videmus. MELIORES FIANT, scribendo. NULLA ENIM, ἀλλοιογία quod oratores scribendo meliores fiant. TANTVM AD DICENDVM PROFICIT, QVANTVM SCRIPTIO, est enim caput quam plurimum scribere, vt lib. primo de Oratore dicitur, vbi Crassus docet, quantum ipsa scriptio proficiat. MEMORIAM AVTEM IN POSTERVM INGENII SVI NON DESIDERANT, non curant, atque adeo nolunt sua scripta extare, quæ sui ingenii memoriam apud posteros seruent. & quāuis ad inueniendum in dicēdo ingenio sit opus, vt lib. secundo de Oratore M. Antonius disputat, & ita sit opus, vt, qui se putat satis magnā adeptos esse dicendi gloriam, eamq. etiam maiorem visum iri, si in exiltimantium arbitrium sua scripta non venerint, non possint eam gloriam habere, nisi memoria ingenii appareat: in scriptis tamen vis ipsius ingenii maxime solet extare. sic Hortensium, cuius nullum scriptum vidimus, magnum quidem oratorem fuisse credimus, sed Ciceronem tamen ex scriptis multo maiorem iudicamus. Itaque qui non scribunt, non videntur desiderare memoriam sui ingenii, quum eā potissimum literis seruetur vsque adeo, vt sæpe legas, mandare literis, & tradere memoriam pro eodem poni. QVVM SE PVTANT, ἀλλοιογία nisi enim putarent, se satis magnam gloriam adeptos, fortasse desiderarent memoriam sui

sui ingenii in posterū. MAIOREM VISVM IRI, fit enim ferè semper, vt ea, quæ audimus, maiora, quā quæ videmus, esse videatur. EXISTIMANTIVM, libenter legerè, æstimantium. ALIOS, alios videmus nihil scribere: quæ verba nisi addas, aut repetas, βλοισιμὸς sit necesse est. MELIVS PVTENT DICERE, vt Hortensius, qui melius dicebat, quā scripsit, vt in Oratore Cic. testis est. Idem, vt nūc alios mittā, de Carolo Ruino Regienfi Iurifconsulto, & de Ioanne Baptista Egnatio præceptore nostro iudicatur. quod ipsum nos affirmare possumus, qui vtrunq. audiuius, & vtriusq. scripta legimus. Sed hæc ipsa de re Quintil. lib. duodecimo cap. decimo plura disputat. PLERVNQVE, non semper. CONTIGIT, & hodie, vt quum maxime contingit. Videmus enim quandoq. homines profus indoctos, bene dicere, qui ne literam quidem, vt ὑπερβολικὸς loquar, scirent scribere. IPSI GALBÆ, de quo tu potissimum Brute quæris. FORTASSE, sic loquitur vt de re, quam pro certo affirmare non possit. VIS NON INGENII SOLVM, nam ea quōq. in pernouendo requiritur: quamuis, ea de re loquens Cicero in Oratore, sibi eam non tribuat, ne arroganter de se loqui videatur. ANIMI, vis animi, de qua sic in Oratore scribit: sed, vt supra dixi, nulla me ingenii, sed magna vis animi inflamat, vt me ipse nō teneam. eadem in Crasso fuisse dicitur libro secundo de Oratore, vbi plura hæc ipsa de re scribuntur. NATVRALIS QVIDAM DOLOR, qualem in se fuisse M. Antonius libro secundo de Oratore testatur, & docet in omnibus bonis oratoribus esse oportere. nam, vt ait Horatius, si vis me flere, dolendum est primum ipsi tibi. DICENTEM, agerem. Tunc enim res maiores videri solent. hinc in Oratore sic de se scribit Cicero: carēt libri spiritu illo, propter quæ maiora eadē illa, quā aguntur, quā quum leguntur, videri solent: & lib. primo ad Atticum: ex altercatione licet pauca degustes. nam cætera non possunt habere eandem neq. vim, neq. venustatem, remoto illo studio contentionis, quem ἀγων vos appellatis. hoc Aeschines videtur significasse, quum dixit: quid si ipsum audiuissetis? INCENDEBAT, ita, vt, quod de Crasso lib. secundo de Oratore dicitur, ardere ipse videretur. ESSET ORATIO, qualis esse debet in eo genere, quod in Oratore παθητικὸν vocat, de quo plura lib. secundo de Oratore dicuntur. OTIOSVS, Ser. Galba otium dominatus. PREHENDERAT, vt scriberet aliquā orationem iam habitam. MOTVSQVE OMNIS ANIMI, quo dicens incendebatur. TANQVAM VENTVS, solet nautas deficere. HOMINEM, Ser. Galbam. FLACCESCEBAT, languescebat, & quasi decidebat, ac vires amittebat. LIMATIVS, subtilius. nam subtile dicendi, quod attenuatū vocant, in probando est, vt in Oratore docet: in quo versantur tenues, acuti, omnia docetes, & dilucidiora, nō ampliora facientes, subtili quadā, & pressa oratione limati, vt etiā supra retulimus. ACCIDERE NON SOLET, vt melius dicat, quā scribat. PROPTEREA QVOD, ἀλλοιογία quare nō accidat iis, qui limatius dicendi genus cōsectantur, vt melius dicat, quā scribat: sed quæ bene scribat, ac dicat: quia in oratore semper est eadē prudentia, nō semper idē ardor. in oratore subtili nō est ardor, sed eadē semper prudentia: ergo semper eodē modo dicit, & scribit: contra in sublimi oratore quāuis eadē sit prudentia, nō est tamē semper idē ardor: & ob id nō semper eodem modo scribit, quo dicit. NVNQVAM DEFICIT, nam qui eloquentiæ verè dat operam, dat prudentiæ, vt supra dixit: & libro tertio de Oratore docet, eloquentiam sine prudentia esse non posse. ARDOR ANIMI, qui facit, vt oratores sæpe melius dicant, quā scribant. NON SEMPER ADEST, vt quū domi sunt otiosi oratores. CONSEDIT, cōquieuit. ILLA VIS, quæ dicentem prius incendebat. EXTINGVITVR, verbum translationi accommodatum,

flamma extinguitur. *CAVSAM*, & quidem quasi duplicem. Lælius scripsit, ut dixit, quia verfabatur in subtili genere dicendi, nec vi illa permouedi incēdebat: Galba melius dixit, quam scripsit, quia postea otiosus ab illo ardore, & vi dicendi deserebatur. *MENS*, qua Lælius utebatur in dicendo. *VIS*, *ἀνύψωσ*. *OCCIDISSE*, in scriptis spirare occidisse, *ἀνὸν* occidisse vero dichoreus, quo partē hāc, in qua de Galba vehemēti oratore locutus est, absoluit.

Fuerunt etiam in oratorū numero mediocriū *L. & Sp. Mummi fratres*, quorum extant amborum orationes: simplex quidem *Lucius & antiquus*, *Spurius* autē nihilo ille quidē ornatior, sed tamen astrictor: fuit enim doctus ex disciplina Stoicorum. *Multæ sunt Sp. Albi orationes*. sunt etiam *L. & C. Aureliorum Orestarum*, quos aliquo video in numero oratorum fuisse. *P. etiā Popilius* cum cuius egregius, tum nō indifertus fuit: *C. vero filius eius disertus*. *Caiusque Tuditanus* cum omnia vita atque victu excultus, atque expolitus, tum eius elegans est habitum etiam orationis genus. Eodemque in genere est habitus is, qui iniuria accepta fregit *Ti. Gracchum* patientia, cuius in rebus optimis constantissimus *M. Octavius*. At vero *M. Aemilius Lepidus*, qui est *Porcina* dictus, iisdem temporibus ferē, quibus *Galba*, sed paulo minor natus, & summus orator est habitus, & fuit, ut apparet ex orationibus, scriptor sanē bonus. Hoc in oratore Latino primū mihi videtur & lenitas apparuisse illa Græcorum, & verborum comprehensio, etiam artifex, ut ita dicam, stylus. hunc studiose duo adolescentes ingeniosissimi & propē æquales *C. Carbo & Ti. Gracchus* audire soliti sunt: de quibus iam dicendi locus erit cum de senioribus pauca dixerō.

FVERVNT, ad rē reuertitur. *MEDIOCRIVM*, nō summorū. *L. L. Mummius*, qui nouus, ut ait *Paterculus*, & penē ignobilis à principio fuit, quando *ῥίτων οὐκ ἔχοντες τρεῖς ὀνόματα*, ut *Plutarchus* in *Mario* scribit: quū Romani nobiles nomina minimū tria haberēt: vnde illud, tanquam habeastria nomina: ut *M. Iunius Brutus*, *C. Iulius Cæsar*, *M. Tullius Cicero*: sed tres, ut ait *Plutarchus*, inueniuntur, qui duo tantū nomina habuerūt, *L. Múmius*, *C. Marius*, *Q. Sertorius*. nā quòd *L. Múmius Achaicus* postea est dictus, quartū potius, quam tertiū nomē est, & à quibusdam agnomen appellatur, ut *P. Cornelius Scipio Africanus*: quamuis *Paterculus* ita dicat: vterq. imperator deuicta à se gentis nomine honoratus, alter *Africanus*, alter appellatus est *Achaicus*: nec quisquam ex nouis hominibus prior *Mummi* cognomen virtute partum vindicauit. Hic *L. Mummius* cum *Cn. Cornelio Lentulo* Consul fuit an. ab *V. C. sexcentesimo octauo*, quāuis alii collegā *Lucium*, nō *Cneū* vocēt. *L. igitur Múmius Cōsul Achaos* vicit, vnde *Achaicus* est appellatus, & *Corinthū* deleuit, ac triūphauit: quare summus poëta sic cecinit: Ille triūphata capitolia ad alta *Corintho* Victor aget currū, cæsis insignis *Achiuis*. Hoc bellū scripserūt *Liuius* lib. quinquagesimo primo, quinquagesimo secundo, *Iustinus* lib. trigesimo quarto, autor libelli de *Viris illust.* capite sexagesimo, *Orosius* lib. quinto cap. secūdo, *Eutrop.* lib. quarto cap. tertio, *Florus* lib. secūdo cap. decimo sexto, & *Patercul.* lib. primo: hoc significat *Cicero* in oratione pro lege

ge *Manilia*

ge *Manilia*, quū inquit: legati quòd erant appellati superbū, *Corinthū* patres vestri totius *Græciæ* lumen extinctum esse voluerunt. & in oratione secunda cōtra *Rullum*: *Corinthi* vestigium vix relictū est: & lib. primo de *Officiis*: *Romani* *Carthaginē*, & *Numantiam* funditus sustulerunt: nollem *Corinthū*, sed credo illos securos opportunitatē loci, maxime, ne posset aliquando ad bellum faciendum locus ipse adhortari: & *Verrina* tertia: quid de *L. Mummi* loquar, qui urbē pulcherrimā, atq. ornatissimā *Corinthum* plenissimā rerum omnium sustulit, urbēsq. *Achaia*, *Boeotia*q. multas sub imperiū populi *Romani*, ditionēmq. subiunxit? & *Verrina* quinta: *Verres* est, qui cū *L. Mummi* certet, ut plures hic sciorū urbē, quam ille hostium spoliasset videatur: & *Verrina* sexta: ille *L. Mummius* quū *Thespiades*, quæ ad ædem *Felicis* sunt, cæteraq. profana ex illo oppido signa tolleret, hunc marmoreū *Cupidinē*, quòd erat consecratus, nō attigit. Eundem *L. Mummi* significat in *Lælio* his verbis: nunquā *Scipio* se *Mummi* anteposuit: quāuis alii *Sp. Mummi* significari putēt. Libro vero decimo tertio ad *Atticū* sēpe nominat, uti nos in scholiis ostendimus: & lib. secundo de *Officiis* hoc modo: imitatus patrem *Africanus*, nihilo locupletior *Carthagine* euerfa. quid, qui eius collega fuit in *Censura*, *L. Mummius*? nunquid copiosior, quū copiosissimam urbē funditus sustulisset? *Italiam* ornare, quam domū suā maluit. signa enim area, ut *Liuius* lib. quinquagesimo secūdo scripsit, marmoreaque, & tabulas pictas in triūpho tulit. hinc *Plin.* ita scribit: *Mummius* deuicta *Achaia* signis urbem repleuit: & tabulis externis auctoritatem *Rome* publice primus omnium fecit. nā quū in præda vèdenda *Rex Attalus* *V. I. M. Sestertiū* emisset *Aristidis* tabulā *Liberū* patrē continentē, ille pretium miratus, suspicatusq. aliquid in ea virtutis esse, quod ipse nesciret, reuocauit tabulā, *Attalo* multū querente: & in *Ceris* delubro posuit: & excessit è viuis, nō relinquēs filiæ dotem, vsq. adeo cōtinens fuit: *Censor*, ut supra diximus, cum *Africano* fuit: in quo munere quū segnior, ut autor libelli de *Viris illustribus*, & *Valerius Maximus* scribūt, esset, dixit *Africanus*: utinā mihi collegā aut dedissetis, aut nō dedissetis. momordit illum quoq. illo dicto, quod est lib. secūdo de *Oratore*: *Afello* *Africanus* obiciētī lustrū illud infelix, noli, inquit, mirari. is enim, qui te ex arariis exemit, lustrū cōdidit, & taurū immolauit, quod ego dictum sic interpretor: tāta suspicio est, ut religione ciuitatē obstrinxisse videatur *Mummius*, qui *Afellū* ignominia leuauit. *S. P. Spurius*. sic enim *Probus* interpretatur. *Spurii* vero, ut scriptū est in libello, qui *Valerio Max.* adscribitur, dicuntur patre incerto geniti, quasi epoptæ: dicti, ut quidā volūt, ἀπὸ τοῦ ἀπείρου à semine, quod nihil à patre, nisi semē habeāt. alii hoc modo scribunt: *Spurius* dicitur, qui ex muliere nō nota ortus est. *Sabini* nāq. pudēda mulieris, spurius dicunt, sed hanc rationē *Plutarchus* in quæstionibus absurdā vocat: illam vero meliorē, quòd *Spurius* sit inter illa prænomena, quæ duabus literis notatur, *S. & P.* quibus etiā orbos patrēbus scribūt, quum, sine patre, esse dicūt, per *S.* sine, per *P.* patrē significātes. Hoc igitur errorē fecit, quòd, sine patre, & *Spurius* iisdē literis *Sp.* notatur. *Sp.* igitur *Múmius* bellū in *Hispania* gessit, & de *Lusitanis* triūphauit, ut *Appianus* in lib. de *Rebus* in *Hispania* gestis scribit, & fuit in decē legatis *L. Múmi* fratri, ut lib. decimo tertio ad *Atticū* *Cicero* docet, quē significat itē in *Lælio* his verbis: hæc etiā magis elucet inter æquales, ut inter me, & *Scipionē*, *L. Furiū*, *P. Rutiliū*, *Sp. Mummiū*: quāuis *L. Múmius* etiā fuerit æqualis ita, ut possint videri recte facere, qui legūt ibi, *L. Múmius*: quia tamē omnes illi, quos ibi nominat, docti cognoscūtur, verisimilius videtur, *Sp. Mummiū*, qui doctus erat, ut hic etiā dicitur, quam *L. Mummiū*, qui non dicitur doctus, cum doctis numerari. *Quin* vel ob id, quòd doctus

erat, libro secundo de Oratore hisce verbis illum significari credimus: dicebat P. Mummius cuius temporis hominem esse: sed legi oportere Sp. nō P. quod sæpe hæ notæ soleant mutari, ut olim in Lælio erant mutatae, P. Craſsum, quū quiuis videre possit, Sp. Cassium, legendum esse. Fuit hic Sp. Mummius etiam legatus in Aegypto cum Africano, quod Iustinus libro trigesimo octauo refert. *MUMMI*, quare Mummii sint dicti, nos adhuc inuenire non potuimus: illud quidem satis, autore Paterculo, constat, eos homines nouos fuisse, & plebeios, quando L. quidam Mummius apud Ciceronem in orationibus Post reditum Tribunus plebis agnoscitur: quem tamen Dion libro trigesimo octauo *λοῦκιον νήπιον κοινολόγον*, opinor, appellat. Videmus sæpe Mumios in simplici scribi, sed in veterū monumentis ferè semper duplici, ut Graeci etiā scribunt, & in his Plutarchus, qui in Mario *μῦμιον* scribit. *FRATRES*, fratres etiam in epistolis ad Atticum vocantur. *EXTANT*, hodie vero non extant. *SIMPLEX*, & quod ait Paterculus, tam rudis, ut capta Corintho quum maximorum artificum perfectas manibus tabulas, ac statuas in Italiā portandas locaret, iuberet, prædici conducentibus, si eas perdissent, nouas eos reddituros. simplex tamen hoc loco ad orationem, non ad ingenium refertur, quanquam oratio index animi dicitur. *ANTIQUVS*, quod verbis antiquis vteretur, ut supra Lælius antiquior est appellatus. *ORNATIOR*, quam L. Mummius. Sp. vero Mummius non fuit ornatus in dicendo, ut Stoicus. nam Stoici dicendi genus exile sunt secuti, ut infra de Rutilio dicitur. *ASTRICTIOR*, ut Stoicus itē. Stoici enim Dialecticē diligenter sunt persecuti, ut Cicero in Topicis ostendit: Dialectica porro, ut infra dicitur, quasi contracta, & astricta eloquentia putanda est. *FUIT ENIM*, *ἀλιολογία*, quare Sp. Mummius neque ornatus, & astrictus fuerit: quoniam Stoicus fuit, ut diximus. *STOICORVM*, de quibus aliquid infra dicitur. *SP. ALBINI*, Sp. Posthumii Albini, qui cum M. vel, ut est in Sallustio, Q. Minutio Rufo Consul an. ab V. C. sexcentesimo quadragesimo quarto fuit: vnde Consularem infra Cicero vocat. Hic est enim Sp. Albinus, qui, quod scribit Sallustius, Massinæ persuasit, ut Numidiæ regnum ab senatu peteret. qui Iugurthæ bellum intulit, & paulo post comitorum causa Romam rediit, Aulo fratre, qui legatus erat, in castris Proprætorē relicto: qui non ita multo post fratris discessum infeliciter prælio aduersus Iugurtham gesto confixit, ut Liuius lib. sexagesimo quarto scripsit. Nec me mouet, quod is Sp. Posthumius Albinus Consul fuerit post aliquot ex his, qui ponuntur infra: quoniam Cicero semper ordinem Consulū non sequitur: & fieri potuit, ut, quamuis tardius, quam illi, Consul sit factus, tamen illis maior esset natu. Vel reuertitur ad eū, qui Consul cum L. Pisone an. ab V. C. sexcentesimo sexto fuit. *ORATIONES*, fortasse habitæ contra P. Lucillum, & L. Annum Tribunos plebis, quorum dissensio comitia, quod ait Sallustius, impediēbat. *SVNT ETIAM*, orationes. L. L. Aurelii Orestæ, qui cum M. Aemilio Lepido Consul an. ab V. C. sexcentesimo vigesimo octauo fuit, & Sardos subegit, quod Liuius lib. sexagesimo scripsit: cuius Quæstor fuit C. Gracchus, ut infra dicitur. Huic imperium prorogatum fuisse Plutarchus in Gracchis refert. Alicui tamen possit ille videri, qui Consul cum Sex. Iulio Cæsare an. ab V. C. quingentesimo nonagesimo septimo fuit. C. Aurelii Orestæ: de quo quidem nos adhuc nihil scriptum videre potuimus: sed tantum coniecimus hunc Lucii fratrem fuisse, ut hic L. & C. Aurelios fratres coniungat, ut paulo ante L. & Sp. Mummius coniunxit. aliter T. *AURELIORVM*, Aureliā familiam, inquit Sex. Pompeius, ex Sabinis oriundam à Sole dictam putant, quod ei publice à Populo Romano datus sit locus, in quo sacra faceret Soli, qui ex hoc Aufelii diceban

dicebantur, ut Valesii, Papirii, & plebeii fuisse videntur, quando C. Aurelius Cotta Tribunatu depulsus libro tertio de Oratore dicitur. nam Cotta, & Orestes Aureliorum cognomina frequenter leguntur. Sic Cn. Orestes Tribunatum petiisse in oratione pro Plancio dicitur. *ORESTARVM*, uti sæpe legimus Aurelios Orestas dictos, sic quare ita sint dicti prorsus ignoramus. sic libro secundo de Officiis, in orationibus pro Domo, & pro Plancio nominantur. *P. ETIAM POPILIVS*, P. etiam Popilius Lænas, qui cum C. Sulpicio Galba Consul an. ab V. C. sexcentesimo vigesimo secundo fuit. Sic enim nunc in Consulibus scriptum videmus: verum nos credimus scribi oportere: P. Rutilius, quum in Cassiodoro legatur, P. Sulpicius, & ita iam prænomen mutetur: in Lælio vero Ciceronis, Lænate, & Rutilio Cofs. nec dubium fit, quin hunc annum significet: ut Verrina sexta, P. Popilio, P. Rutilio Cofs. Rutilio enim, non Rupilio legendum iudicamus: quum in Lælio illa sint verba: Scipio P. Rutilium potuit Consulē efficere: & apud Valerium Maximum libro secundo capite secundo, illa: P. Rutilius Consul bellum in Sicilia cum fugitiuis gessit: & libro quarto capite septimo illa: Senatus Rutilio, & Lænati Consulibus mandauit. Rutilium vocat item Paulus Orosius libro quinto capite nono, & Eutropius libro quarto. in Consulibus tamen illorum temporum nullum Rutilium inuenio, sed in veteribus inuenio Rupilium. Quare putamus vel Rutilium reponendum, vel Rupilium vbi que legendum esse: vel certe vtrunque retinendum, ut alter alteri sit suffectus: quod de Sulpicio etiā dici potest. nam res ea sæpe nomina confundēbat. hic igitur P. Popilius, qui Lucius epistola trigesima secunda libri decimi tertii ad Atticū dicitur, Consul fuit, quo anno in iudicium vocati sunt, qui cum Tib. Graccho senserant, ut C. Blossius, de quo Cicero in Lælio, & Valerius Maximus libro quarto capite septimo scribunt. *σρατηγῶν* tum fuisse Popilius dicitur à Plutarcho in Gracchis, & ab interprete Prætor vertitur, quasi vero *σρατηγῶν* Consul non possit, & ibi debeat verti. Consul ergo quum quosdam Tib. Gracchi amicos, ut refert Plutarchus, vrbe eiecisset, postea cognouit latam esse legem à C. Graccho similem priuilegii, ut in iudicium vocaretur, quicumque in magistratu constitutus, indicta causa quempiam eiecisset. Quare ipse ex vrbe discessit, nec ita multo post fuit restitutus. hinc ait infra: L. Bestia bonis iniitiis orsus Tribunatus. nam P. Popilium vi C. Gracchi expulsū sua rogatione restituit: & in oratione pro Domo: fortis & constans in optima ratione ciuis Popilius semper fuit: tamen eius in omni vita nihil est ad laudē illustrius, quam calamitas ipsa: & ibidem paulo ante: vbi tuleras, ut mihi aqua, & ignis interdiceretur, quod Gracchus de Popilio? Eundem significat in oratione Post redit. ad Quirites: non enim pro meo reditu, ut P. Popilii nobilissimi hominis adolescentes filii, & multi præterea cognati, atque affines deprecari sunt: & ibidem paulo post bis: & in oratione Post reditum in senatu: nihil vnquam senatus de P. Popilio decreuit: & libro tertio de Legibus: populū Gracchus iu Lænatem incitauit. Hæc collegimus, ut intelligatur, in oratione pro Cluentio sic legendum esse: nec P. Popilius, nec Q. Metellus clarissimi, atque amplissimi viri vim Tribunitiam sustinere potuerunt: & epistola trigesima secunda libri decimi tertii ad Atticum P. Popilium pro L. Popilio reponendum, & fortasse in oratione pro Cornelio Balbo, Q. Maximo, P. Lænati, & apud Gellium libro primo capite septimo, P. Popilio, legendum, quamuis sciamus alios etiam Popilios condemnatos fuisse. *CIVIS EGREGIVS*, fortis, & constans in optima ratione ciuis in oratione pro Domo dicitur. *NON INDISSERTVS*, satis disertus, satis eloquens: *ἀπότιμος*. C. Popilius Lænas, cuius nullam memoriam retinemus. *EIVS*, P. Popilii Læna-

tis. CAIVS QVE TVDITANVS, C. Sempronius Tuditanus, qui cum M. Aquilio, quem Paulus Orosius M. Acilium Capitonem vocat, Consul fuit an. ab V. C. sexcentesimo vigesimo quinto. His Consulibus nouendialibus feriis sermo de Rep. fuit à Cicerone institutus paulo ante mortem Africani, vt libro tertio ad Q. fratrem refert. Hunc Tuditanum Prætozem P. Popilio, & P. Rutilio Cofs. fuisse scripsit Libo, vt testatur Cicero libro decimo tertio ad Articum, vbi dubitat, an hic in decem legatis Mummio fuerit. OMNI VITA, ATQVE VICTV EXCVLTVS, sic Cicero sæpe vitam, & victum coniungit: hic tamen etiam legitur, omni vita excultus: ORATIONIS GENVS, quo Tuditanus ipse commentarios scripsit. nam C. Tuditani cōmentarium decimum tertium Plinius, & Gellius legerunt, vt apud ipsos inuenies, vt Asconium mittam, qui & ipse Tuditanum laudat autorem. IS, M. Octavius. Tunc enim alii quoque Octauii fuerunt. INIURIA, potestatis obrogata, vt, præter alios, Liuius libro quinquagesimo octauo scripsit. ACCEPTA, à Tib. Graccho, qui, vt ait Paterculus, illi pro bono publico stanti imperium abrogauit. FREGIT, rogatus à nobilibus multos dies intercedendo impediuit, ac repressit, vt Plutarchus in Gracchis scribit: vel potius fregit Post depositum Tribunatum, vt ex verbis hisce apparet, iniuria accepta fregit. TI. GRACCHVM, Tiberium Sempronium Gracchum tunc Tribunum plebis, & leges agrarias ferentem, vt scribit Paterculus. PATIENTIA, qua vsus est in certaminibus, quæ illi in concione sæpe cum Tib. Graccho fuerunt, vt est apud Plutarchum, vel qua vsus est, etiam accepta iniuria. IN REBVS OPTIMIS, in rebus optimis, & in rebus optimatum. CONSTANTISSIMVS, quippe qui nunquam nec precibus, nec minis à proposito moueri à Tib. Graccho potuerit. M. Marcus. & Marcum vocant omnes, præter Florum, apud quem Cneum scriptum inuenies. OCTAVIVS, M. Octavius Cecinna vocatur à Iulio Obsequente. De Familia vero Octauiorum nihil ad ea, quæ Suetonius in Augusto scribit, videtur addendum. AT VERO, quum illi, quos supra diximus, tantum essent disertis, vel certe nõ indiseris. M. Marcus, vt ab omnibus dicitur. AEMILIVS, ex Aemilia gente, quam scribit Sex. Pompeius appellatam à Mamercio Pythagoræ Philosophi filio, cui propter vnicam humanitatem cognomen fuerit Aemilos: alii, quod ab Ascanio descendat, qui duos habuit filios Iulium, & Aemilon. Plutarchus in Paulo scribit eam ἡδὲ ἀπὸ παρὰ τὴν γένεσιν καὶ παλαιῶν. addit & illud: ὁ πρῶτος ἦν αἰμίλιος, καὶ τῷ γένει τὴν ἐπισημίαν ἀπὸ πολιτῶν, μέγιστος ἦν πύθαγορος παῖς ἔσθ' αἰμίλιος λόγον καὶ χάριν αἰμίλιος προθηγορῶν δέσποτα. quod si verum esset, Aemilius scribi deberet, ipse tamen Plutarchus semper αἰμίλιος & Latini Aemilium scribunt, & in veterum monimētis Aemilius inuenitur. LEPIDVVS, idem penè significat Aemilius, vnde credimus veteres Aemilium interpretatos fuisse per Lepidum, & sic deinceps Lepidum cognomē Aemiliorum fuisse, vt hodie sunt apud nos religiosi homines, qui Canonici Regulares vocantur, græce, & latine vtcunq. appellati. Hic M. Aemilius Lepidus Porcina cum C. Hostilio Mancino Consul fuit an. ab V. C. sexcentesimo decimo septimo, nec in eodem bello felicior. nam Proconsul aduersus Vacceos pugnavit, clademque similem Numantina passus, vt apud Liuium libro quinquagesimo sexto videre poteris, vel apud Appianum in libro de Rebus in Hispania gestis, vbi rem pluribus explicat, & addit ob id hunc M. Aemilium Lepidum postea condemnatum fuisse: sed Valerius Maximus libro octauo capite primo scribit, à L. Cassio accusatum crimine nimis sublimis extructæ villæ in Alsienfi agro, graui multa affectum fuisse. PORCINA DICTVS, id quare nos adhuc quærimus. GALBA, Ser. Sulpicius Galba, de quo supra diximus. MINOR, ipso Galba. nam sex

annis

annis post Galbæ Consulẽ Consul hic fuit. SVMMVS ORATOR, vt summum oratorem lib. primo de Oratore cum Galba item coniungit. EX ORATIONIBVS, aliter in orationibus: de quibus Atticus infra sic loquitur: probas Lepidi orationes, paulum hic tibi assentior, modo ita laudes, vt antiquas. LENITAS, γλυκύτης ab Hermogene, nisi fallor, appellatur. Cicero certe in Oratore duo quædam orationis genera ponit ἠθικὸν καὶ παθητικὸν quorum alteri vehemẽtem, incensam, incitatam, fortem, asperam, grauem, & copiosam orationem: alteri placidam, summissam, lenem, suauem, æqualem, comem, & iucundam subiicit: vt mittam, quæ libro secundo de Oratore hac de re disputantur. ILLA, ἔμφασιν. GRÆCORVM, vt Demetrii Phalerei præsertim: supra. VERBORVM COMPREHENSIO, verborum quasi structuram, & quandam ad numerum conclusionem supra, de Isocrate loquens, vocauit: & in Oratore verbis apte comprehensam sententiam: quam veteres plerunque casu, sæpe natura faciebant, sed hic Lepidus Ciceroni videtur primus apud Latinos adhibuisse. ETIAM, & iam, separatim libenter legam. ARTIFEX, præstantissimus dicendi effectus, ac magister, vt libro primo de Oratore dicitur. VT ITA DICAM, dubitauit, ne dura nimis hæc translatio videretur, artifex stylus. HVNC, M. Aemilium Porcinam. INGENIOSISSIMI, hinc ait infra: vt inam in Tib. Graccho, Caioque Carbone talis mens ad Rempub. bene gerendam fuisset, quale ingenium ad bene dicendum fuit. AEQVALES, inter se. Tib. enim Gracchus ante trigessimum annum interfectus fuit, vt apud Plutarchum leges, P. Mucio Scauola, L. Calphurnio Cofs. vt autor est Paterculus: C. vero Carbo Tribunus plebis, vt ostendit Liuius libro quinquagesimo nono, Claudio, & Perpenna Cofs. id est triennio post fuit. IAM, paulo post. DE SENIORIBVS, de his, qui C. Carbone, & Tib. Graccho seniores fuerunt.

Q. enim Pompeius non contemptus orator temporibus illis fuit; qui summos honores, homo per se cognitus, sine vlla commendatione maiorum est adeptus. Tum L. Cassius multum potuit, non eloquentia, sed dicendo tamen; homo non liberalitate, vt alii, sed ipsa tristitia & seueritate popularis: cuius quidem legi tabellariæ M. Antius Briso Tribunus ple. diu restitit, M. Lepido Consule adiuuante. eaq. res P. Africano vituperationi fuit, quod eius auctoritate de sententia deductus Briso putabatur.

Q. ENIM POMPEIVS, is, quem Valerius Maximus libro octauo capite quinto Q. Pompeium Aufidium vocat, qui Consul quum esset cum Cn. Seruilio Cæpione an. ab V. C. sexcentesimo decimo tertio, in Hispaniam profectus, Thermestinos, vt Liuius libro quinquagesimo quarto videtur scripsisse, quum Termantini ab Appiano vocetur, subegit: deinde, non semel à Numantinis quum fuisset victus, veritus, ne postea Romæ accusaretur, clam cum illis de pace coepit agere. Illi vero legatos ad eum de pace miserunt: quibus ille palam dicebat, pacem aliter fieri non posse, nisi populi Romani fidei se ipsi committerent, quod aliter populi Romani dignitas minueretur: clam tamē foedus fecit, vt illi obsides, & fugitiuos darent, ac argenti triginta talenta soluerent: quæ omnia quum fecissent illi, ac iam M. Popilius Lænas successor venisset, ille iam metu belli præsentia successoris liberatus, inficiatus est, quicquid fecerat. Quare ipse, & Numantini à Popilio Romam ad senatum sunt reiecti: vt Appianus in libro de Rebus in Hispania gestis ostendit: Romæ

vero, quod refert Paterculus, Pompeium gratia impunitū habuit. Illo enim deprecante, accepta lex non est, ut libro tertio de Officiis est autor Cicero, qui libro secundo de Finibus illum callide improbū vocat, quod fœdus Numantinum sit inficiatus. Credimus illum nos etiam tum repetundarum accusatum, & absolutum, quum iudices, ut Cicero in oratione pro Fonteio, & Valerius Maximus libro octavo capite quinto referunt, Cn. & Q. Cæpionibus, L. & Q. Metellis testibus in eum non crediderunt. hunc etiam Cicero libro secundo Academicarum quæstionum inter populares ponit. **NON CONTEMPTVS ORATOR**, *ἀπότιος*, satis bonus orator: quippe qui, ut diximus, ita sit deprecatus, ut lex accepta nō sit, & ipse sit absolutus. **TEMPORIBVS ILLIS**, quibus Ser. Galba, & M. Aemilius Lepidus fuerunt. Consul enim inter ipsos Consules fuit. **SVMMS**, amplissimos Verrina septima vocat. **HONORES**, Præturam, Consulatū, Censuram. Ut enim alios honores mittamus, Q. Pompeius, & Q. Metellus vterque ex plebe Censores primum facti sunt, ut Lilius lib. quinquagesimo nono scripsit. **PER SE COGNITVS**, sua, non maiorum virtute nobilitatus. Q. enim Pompeius humili, atque obscuro loco natus est: ut ait Verrina septima. *ἐλόκει δὲ ὁ πομπήσιος ὑπὸ ἀδελφῶν γεγενηται*, ut scribit Plutarchus in apophthegmatis, ubi iocus est Scipionis. hinc à Cicerone in oratione pro Fonteio, & in oratione pro Muræna Q. hic Pompeius homo novus appellatur. **EST ADEPTVS**, plurimis inimicitias, maximisq. suis periculis, ac doloribus, ut Verrina septima scribitur. Inimicitias enim cū Cæpionibus, & Metellis gessit, ut in oratione pro Fonteio, & apud Valerium Maximum videbis. Ab eius etiam amicitia Lælii nomine Scipio se remouit, ut Lælius apud Ciceronem testatur: ob eam fortasse causam, quam Plutarchus in apophthegmatis scribit: quod, quum, Lælio Consulatum petente, pollicitus Scipioni fuisset, se non petiturum, postea tamen petierat. **TVM**, quum Q. Pompeius viueret: quo tamen L. Cassius annis tredecim minor fuit, ut ex Cos. apparet, si modo Cassius is Consul, ut nos putamus, fuit. **L. CASSIVS**, L. Cassius Longinus à quibusdam Ranilia dictus, qui fuit Consul cum L. Cornelio Cinna an. ab V. C. sexcentesimo vigesimo septimo: & Censor cum Cn. Seruilio Cæpione, M. Plautio Hipsapone, Fulvio Flacco Cos. ut Frontinus in libris de Aquæductibus refert. Gens vero Cassia duplex videtur fuisse patricia, & plebeia. nam multi Cassii inter primos Consules, & multi item Tribuni plebis in veterū scriptis inveniuntur. **MVLTVM POTVIT**, quippe qui M. Antio Brisone Tribuno plebis aduersante, M. Lepido Consule, & bonis omnibus repugnantibus legem tabulariam tulerit, quod Cicero libro tertio de Legibus affirmat. **NON ELOQVENTIA, SED DICENDO TAMEN**, quod non eloquens, sed disertus esset. **LIBERALITATE**, largitione, qua multitudo deliniri solet, ut libro secundo de Officiis disputatur. **VT ALII**, ut Sp. Cassius, Sp. Melius, C. Flaminius, & alii. **TRISTITIA, ET SEVERITATE**, idem penè bis videtur dicere *κατ' ἐπιεφύγῳν*. nam tristis, & seuerus sæpe conuertuntur, ut ostendit etiam Seruius, illud Virgilii interpretans: amnēque seuerum: & Donatus apud Terentiū ita scribit: tristis ad laudem interdum sumitur, non ad amaritudinem: Cicero iudex tristis, & integer. L. igitur Cassius ita tristis, & seuerus fuit, ut, quod Valerius Maximus libro tertio capite septimo scribit, olim quum Prætor esset, eius tribunal propter nimiam seueritatem scopulus reorum diceretur: de quo sic etiam scribit Asconius: L. Cassius summæ vir seueritatis, quoties quæstor iudicii alicuius esset, in quo quæreretur de homine occiso, suadebat, atque etiam præibat iudicibus, ut quæreretur, cui bono fuisset perire eum, de cuius morte quærebatur: ob quam seueritatem quo tempore

Sex.

Sex. Peduceus Tribunus plebis criminatus est L. Metellum Pontificem Maximum, totūque collegium Pontificum male iudicasse de incesto virginū Vestalium, quod vnam modo Aemiliam damnauerat, absoluerat autem duas Marciam, & Liciniam, populus hunc Cassium creauit, qui de eisdem virginibus quæreret: isque & vtrasque eas, & præterea complures alias nimia, ut existimatio est, asperitate vsus, damnauit. Hinc Cicero Verrina quinta ita scribit: non quæro iudices Cassianos, veterem iudiciorum seueritatem non requiro: nec ita multo ante ibidem, Potamonem iudicem Cassianum, & hominem seuerum *ἐργονικῶς* appellat. ob id item Verrina secunda Cassiam familiam ad iudicandum vocauit seuerissimam: vnde nos in oratione pro Sex. Roscio Amerino sic legendum putamus: L. Cassius ille, quem populus Romanus seuerissimum, & sapientissimum iudicem putabat, identidem in causis quæreere solebat, cui bono fuisset, quod Cicero in oratione pro Milone, & Philippica secunda repetit. non negamus tamen, verissimum, ut nunc legitur, etiam retineri posse. **POPVLARIS**, hinc libro tertio de Legibus ita loquitur: lex Cassia à nobili homine lata est L. Cassio, sed (pace familiæ dixerim) dissidente à bonis, atque omneis rumusculos populari ratione aucupante. Inter populares etiam libro secundo Academicarum quæstionum ponit. **LEGI TABELLARIÆ**, tabella data, inquit infra, quam legem L. Cassius Lepido, & Mancino Cos. id est an. ab V. C. sexcentesimo decimo septimo tulit: tantum abest, ut verum sit, quod Asconius hoc modo scribit: inde sunt leges Cassiæ tabellariæ de suffragiis libere ferendis, non voce, sed tabula. ille Cassius, qui cognoscendis criminalibus causis in primis quærendum esse dicebat, cui bono. Asconius enim videtur credere, eundem Cassium eum, qui legem tabellariam tulit, & eum, quem Cicero Verrina secunda Q. Hortensio Cos. Des. Tribunum militarem designatum fuisse scribit: quum ab eo tempore ad hoc anni minimum septem & sexaginta numerentur: quanquam licet suspicari, Asconii locum esse corruptum, quum idem in interpretatione orationis pro Milone recte scribat, ut supra nos retulimus: etiam in interpretatione orationis pro Cornelio planius idem demonstrat: Quæ sit ista lex Cassia, qua suffragiorum potestas conualuit, manifestum est. nam Cicero ipse quoque paulo ante dixit, legem Cassium tulisse, ut populus per tabellam suffragium ferret. Altera Cassia lex, quæ populi iudicia firmavit, quæ sit, potest quæri: est autem hæc: L. Cassius L. F. Longinus Tribunus plebis C. Mario, C. Flacco Cos. plures leges ad minuendam nobilitatis potentiam tulit, in quibus hanc etiam, ut, quem populus damnasset, cuiue imperium abrogasset, in senatu non esset. Ego tamen puto eundem Cassium tabellariam, & iudicariam leges tulisse, quum Cicero ita dicat infra: iudicia populi iam magis patronum desiderant, data tabella: quam legem L. Cassius Lepido, & Mancino Cos. tulit: & libro tertio de Legibus: lex Cassia de populi iudicio: nisi forte lex eadem fuit: quamuis Cicero in oratione pro Cornelio ita sit locutus: ponam Cassiam, qua lege suffragiorum ius, potestasque conualuit: alteram Cassiam, quæ populi iudicia firmavit: nam lege illa tam in iudiciis, quam in comitiis, vel potius in iudiciis publicis tantum suffragia per tabellam ferebantur: quod ut declaremus, necesse est, ut rem paulo altius repetamus. Populus igitur Romanus semper à principio de tribus rebus, de Magistratibus, de Legibus, & de bello constituit, atque id ipsum suffragiis per curias latis: vnde curiata comitia sunt appellata: in quibus ex generibus omnium, sicut scribit Gellius, suffragium ferebatur, & quidem *ἀνὰ γένος* ut Dionysius libro septimo dixit, sed libro quarto pluribus explicauit: quum docuit, pauperes diuitibus in his comitiis non modo pares, sed superiores etiam fuisse: quod

multo plures essent pauperes, quàm diuites. Quicumque igitur erant in triginta curias distributi, viritim suffragium ferebant: & quum quid hoc modo decretum fuerat, id Curia dicebantur iussisse: vt in oratione pro Domo Cicero demonstrat: si triginta curia id iussissent, id esset ratum? In centuriatis autem comitiis ex descriptione Seruii Tullii non omnes, sed singuli per suas centurias, vt libro septimo scribit Dionysius, suffragium ferebant, quum à magistratibus vocabantur. nam centuria centum nonaginta tres ex vniuerso populo Romano confecta fuerant ab illo Rege: ex quibus erant decem & octo equitum, peditum octuaginta primæ classis, viginti secundæ, viginti tertiæ, viginti quartæ, triginta quintæ, vna sextæ. Vocabantur igitur centuriæ equitum, & peditum primæ classis: quæ si omnes decernebant, res decreta putabatur. nam plures erant, quàm reliquæ omnes, & equitum centuriæ plurimum in comitiis poterant, & ob id Cicero in epistolis à D. Bruto petit, vt sibi equitum centurias conficiat. Sin in his fuisset variatum, tunc cæteræ deinceps vocabantur, donec nonaginta septem minimum idem decerneret. Tunc enim absoluebantur comitia centuriata: in quibus ex censu, & ætate, vt ait Gellius, suffragium ferebatur. hinc Cicero libro tertio de Legibus scribit, in his comitiis populum censu, ordinibus, ætatibus descriptum fuisse. In tributis vero comitiis, quæ fiebant, quum ex regionibus, & locis suffragium, vt ait Gellius, ferebatur, populus ipse ferebat, & quidem, quod Cicero libro tertio de Legibus affirmat, fuisse in tribus conuocatus. His primum Tribuni plebis Ap. Claudio, T. Quintio Coss. an. ab V. C. ducentesimo octuagesimo secundo sunt creati. Itaque primum curiata, deinde centuriata, postremo tributa comitia videntur instituta. In his omnibus, qui cum populo agebat, ita illum rogabat: Velitis, iubeatisne hoc fieri? Populus vero, si res placebat, hoc modo iubebat, vt i rogas: nam singuli sic vocis suffragium ferebant, vt rogatori dicerent, vt i rogas, perinde, ac si dicerent, iubeo meo suffragio fieri, vt i rogas. Nec dubitari potest, quin ita suffragium ferrent, quando ex libro tertio Ciceronis de Legibus apparet, legem primam tabellariam, qua suffragium occultaretur, an. ab V. C. ferè sexcentesimo decimo quarto latam fuisse, quum prius sine tabula suffragium inirent, & vt i rogas, dicerent: quod Liuius quidem sæpe, sed libro tamen potissimum sexto verbis hisce demonstrat: vt i rogasent, primæ tribus dixerunt. pro verbo, dicere, Cicero lib. secundo de Legibus verbum, edicere, ita videtur usurpare: suade igitur, si placet, istam ipsam legem, vt ego, vt i rogas, possim edicere: nisi alterum ex altero corrigendum putamus. Ibi loquitur Cicero cum Attico, & cum Q. fratre, qui vocis suffragium magis, quàm tabellæ probabant, ob id ad eundem Atticum libro primo sic olim scripsit: operæ Clodianæ pontes occupant: tabellæ ministrabantur ita, vt nulli daretur, vt i rogas: id est ita instabant Clodiani, vt iudices suffragium tabella ferrent, vt nulli concederetur, vt suffragium voce ferre posset. nam quum multi essent corrupti, volebant occulte suffragia ferri, ne posset notari: nec ea res aliter intelligi, meo iudicio, potest: quum in scholiis prioribus eam nos paulo aliter explicarimus, & qui post nos scripserunt, multo secus etiam sint interpretati. Atque voce quidem Romani suffragium tulerunt vsque ad annum ferè sexcentimum decimum quartum. Tunc enim Gabinia lex de suffragiis per tabellam ferendis est lata: secuta biennio post Cassia est: tertia Papiria: quarta Cælia: quæ tabellariæ sunt appellatæ: quibus latebra populo data est, in qua, bonis ignorantibus, quid quisque sentiret, tabella vitiosum occultaret suffragium, vt Cicero libro tertio de Legibus scribit. Sic enim quisque suam tabellam in cistam coniciebat, vt occulte posset aduersari. Nam iudicibus ternæ singulis tabellæ dabantur, quarum vna A. altera G.

tera C. tertia N. L. literas inscriptas habebat: quæ notæ erant absolutionis, condemnationis, ampliacionis: ex quibus iudex quisque, quæ volebat, in cistam poterat conicere, atque id ipsum ita occulte, vt, quæ vellet, posset absoluere, vel condemnare, vel ampliare sua tabella, sine vlla suspitione beneuolentiæ, vel odii: quod nemo postea posset cognoscere, quis iudex vel absoluisset, vel condemnasset, vel ampliasset: nisi omnes vel absoluisset, vel condemnasset, vel ampliasset. Vnde Cic. quum audisset, Ap. Claudium omnibus suffragiis absolutum fuisse, miratus est, nullam ne in tabellæ quidam latebra fuisse absconditam maleuolentiæ. lege tamem Cornelia videtur olim reo licuisse optare, clam, an palam de se sententiâ ferri vellet: id Cic. in oratione pro Cluetio docet. In reliquis vero suffragiis, in quibus magistratus, vel leges, vel tale quid rogabatur, binæ, nisi fallor, tabellæ singulis suffragiis laturis dabantur: quarum altera punctum sine dubitatione, altera nihil, vt ego puto, scriptum habebat. Itaque, qui fauebant, tabellam puncto inscriptam: qui aduersabantur, alteram in cistam coniciebant. Hinc Cic. in oratione pro Plancio dixit: tribus nonnullas punctis totidem tulit: & ibi dem paulo post: questus es, plures te testes habere de Voletinia, quàm quot in ea tribu puncta tuleris. huc & illud Horatii est referendum: omne tulit punctum, qui miscuit vtile dulci. Hanc ferendi suffragii rationem Cic. non reprehendit, Demosthenem secutus, qui suffragia occulta magis probabat: quum Plato lib. nono de Legibus illa scribat verba: ἕρτω φανερόν ἢ ἄφαντον sed Cic. id populo Romano concedebat: vnde tabellam vindicem libertatis in orationibus contra Rullum, & lib. tertio de Legibus appellauit. Quod vero nos diximus de ternis iudicium tabellis, & cista, obscure quidem, sed tamem id scribit Asconius: de cista vero, quæ in comitia deferretur, autor Rhetoricæ ad Herennium libro primo ita scribit: Saturninus legem ferre cepit, collegæ eius intercedere: ille nihilominus cistellam detulit: Cæpio, vt contra S. C. intercedentibus collegis, aduersus Remp. videt ferre, cum viris bonis impetum facit, potes disturbat, cistas deiicit. quo quidem loco quum cistas dicat, ostendit plures fuisse, vt forte vna quæque curia, centuria, & tribus sua cista vteretur. M. ANTIUS BRISO, Antiorum familia Romæ fuit plebeia, vt Tribunatus pleb. ostendit. M. LEPIDO, M. Aemilio Lepido Porcina, de quo paulo ante dictum est. CONSULE, cum C. Hostilio Mâcino. ADIVVANTE, M. Antium Brisone. EAQUE RES, lex illa tabellaria. P. AFRICANO, P. Cornelio Scipioni Africano Aemiliano. VITUPERATIONI FUIT, apud illos, qui legem tabellariam non probabant, qualis postea fuit Q. Cic. qui lib. tertio de Legibus cum Marco fratre sic loquitur: Cassiæ legis culpam Scipio tuus sustinet, quo autore lata esse dicitur. ob id opinor, Scipio popularis à quibusdam putabatur, vt lib. secundo Academicarum questionum videre potes: sed pro se dixit ipse in libris de Rep. vt Cic. lib. tertio de Legibus testatur. SENTENTIA, legi tabellariæ resistendi. PUTABATUR, sic lib. tertio de Legibus nihil affirmat, sed inquit: quo autore lata esse dicitur.

Tum duo Cæpiones multum clientes consilio & lingua, plus autoritate tamen & gratia subleuabant. sed Pompeii sunt scripta nec nimis extenuata, (quanquam veterum est similis) & plena prudentiæ. P. Crassum valde probatum oratorem, iisdem ferè temporibus accepimus; qui & ingenio valuit, & studio, & habuit quasdam etiam domesticas disciplinas. nam & cum summo illo oratore Ser. Galba, cuius Caio filio filiam suam collocauerat, affinitate sese deuinxerat: & cum esset P. Mutii filius, fratremque haberet P. Scæuolam, domi ius ciuile cognouerat. in eo indu-

striam constat summam fuisse, maximamque gratiam, cum & confuleretur plurimum, & diceret. Horum ætatibus adiuncti duo C. Fannii, Caii Marci filii, fuerunt: quorum Caii filius, qui Consul cum Domitio fuit, unam orationem de sociis & nomine Latino contra Gracchum reliquit. sanè & bonam, & nobilem.

DE VO, Cn. & Q. ut ipse Cicero in oratione pro Fonteio, & Valerius Max. lib. octavo cap. quinto vocant: quum scribunt illis testibus in Q. Pompeium non esse creditum, quod cum illo inimicitias gerere diceretur. Illud addit Valerius Max. iisdem parentibus illos natos fuisse, & per omnes honorum gradus ad summam amplitudinem peruenisse. Cn. enim cum Q. Pompeio Consul an. ab V. C. sexcentesimo decimo tertio fuit: Q. vero cum C. Lælio anno sequenti fuit Consul: qui Viriatum dolis interficiendum curavit, ut Liuius libro quinquagesimo quarto, Eutrop. lib. quarto, & Appianus in lib. de Rebus in Hispania gestis, scribunt: Vnde Valerius Max. lib. nono cap. sexto illud inter perfidos numeravit. CAEPIONES, Seruilius Cæpiones. Seruilius vero, quum fuissent inter principes Albanorum, Tullus Rex in patres legit, ut Liuius lib. primo scribit: vnde tam multi Seruilius Consules ante, quam plebei Consules fierent, fuisse leguntur: quidam tamè Seruilius etiam Tribuni ple. inueniuntur, ut M. Seruilius apud Ciceronem, & P. Seruilius apud Asconium. Quare dicendum videtur, duas familias fuisse. In veterum monumentis Cæpio, apud Plutarchum καπίων græce scribitur. CONSILIO, ET LINGVA, videtur quædam περίφρασις eloquentiæ, quæ nihil aliud esse dicitur, nisi copiose loquens sapientia, ut in Partitionibus, & lib. tertio de Orat. disputatur. AVTORITATE, his Cæpionibus Cic. in oratione pro Fonteio virtutem, genus, res gestas, fidem, & autoritatem tribuit. SUBLEVABANT, ut patroni. SED POMPEII SUNT SCRIPTA, erit hic sensus: reliqui seniores, de quibus ante Tib. Gracchum nos dicturos sumus polliciti, nihil scripti reliquerunt, sed Q. Pompeii sunt scripta. Ligitur Cassius, & duo Cæpiones nihil scripserunt, quod extet, sed Q. Pompeius scripta quædam reliquit. Alii tamè hoc loco legunt, sed Publii sunt scripta: nos quem Publium velint significare, prorsus ignoramus. Quod si quid mutandum sit, malimus legere, Q. ut Q. Cæpionem significet, ac ita quasi dicat: erant quidè duo Cæpiones Oratores Cn. & Q. sed Q. sunt scripta. NEC NIMIS EXTENUATA, qualia erant veterum scripta. VETERVM EST SIMILIS, in scribendo, sed non ita tamè, ut eius scripta sint extenuata. P. CRASSVM, P. Licinium Crassum Mutianum Diuitem. nam quum P. Mucii Scauolæ filius, ut paulo post dicitur, fuisset, à P. Licinio Crasso adoptatus, ita de more fuit appellatus. Ut. n. diximus in scholiis in epistolas ad Atticum, prænomen, nomen, & cognomen adoptatis adoptati & quidè deinceps sumebat: nomen vero suæ gentis, sed χρηλιτθω retinebat, ut P. Cornelius Scipio Aemil. post hæc autè adoptatis, ut vocat, agnomen, si modo erat, interdum addebatur: quo modo hunc Diuitem credimus appellatum: quod is, qui adoptauit, Diues diceretur, ut in veterum Consulibus appellatur, & à Plin. lib. vigesimo primo cap. tertio, ut opinor. Hic certe, de quo loquimur, cognomine Diues est dictus, ut Cic. lib. primo de Orat. & lib. secundo de Officiis affirmat. hic enim ille est, de quo Gellius libro primo capite decimo tertio scribit hoc modo: is Crassus traditur quinque habuisse rerum bonarum maxima, & præcipua: quod esset ditissimus, quod nobilissimus, quod eloquentissimus, quod Iurisconsultissimus, quod Pontifex Max. Hic, ut ait Plin. lib. vigesimo primo cap. tertio, quum demptam Marsyæ coronam è floribus capiti suo imposuisset, atque ob id eum duci in vincula Triumviri iussissent, appellauit Tribunos pleb. nec illi intercessere. nos enim credimus eundem esse, quum Plinius

Mutianum

Mutianum vocet, nisi forte significet illum, quem alibi ter Consulem fuisse scribit. Hunc, ut Cicero lib. secundo Academicarum quaestionum, & Plutarchus sunt testes, Tib. Gracchus, quum legem agrariam ferre vellet, dicitur adhibuisse, quod C. Gracchus frater eius filiam uxorem haberet: vnde post Tib. Gracchi mortem electus est ipse, qui agrum diuideret. Hic an. ab V. C. sexcentesimo vigesimo tertio cum L. Valerio Flacco Consul fuit: quo tempore Claudius Cos. Des. de C. Carbonis seditione retulit, & senatus id decreuit, quod & Cic. lib. tertio de Legibus scribit, & nos infra de C. Carbone referemus. Eodem tempore cum Aristonico, ut autor est Cicero Philippica vndecima, bellum gerendum fuit. Rogatus populus, quem id bellum gerere placeret: Crassus Consul, Pontifex Max. Flacco collegæ Flamini Martiali multam dixit, si à sacris discessisset. Itaque populus Crasso bellum gerendum dedit. Hinc Liuius lib. quinquagesimo nono ita scripsit: aduersus Aristonicum P. Licinius Crassus Consul, quum idem Pontifex Max. esset, quod nunquam antea factum erat, extra Italiam profectus, prælio victus, & interceptus est. in prælio interceptum Strabo quoque lib. decimo quarto, & Eutrop. lib. quarto dicunt, & Eutrop. illud addit, eius caput Aristonico oblatum, & corpus Smyrnæ sepultum fuisse. Paterculus tamè eum decedentem ex Asia Procōsulem, ab eodem Aristonico interceptum fuisse refert: sed Valerius Max. lib. tertio cap. secundo, Orofius lib. quinto cap. decimo, & Florus lib. secundo cap. vigesimo sunt autores, eum à Thracibus, quorum Aristonicus magnum numerum in præsidio habebat, inter Eleam & Smyrnæ exceptum, ne in ditionem hostis perueniret, dedecus, accersita ratione mortis, effugisse. Virgam enim, qua ad regendum equum usus fuerat, in vnus barbari oculum direxit, qui vi doloris accensus, latus Crassi sic confodit. PROBATVM ORATOREM, hinc L. Crassus lib. primo de Oratore illum laudandum putat: quod, quum Scauolæ frater esset, solitus esset ei persèpe dicere, neque illum in iure civili satis illi arti facere posse, nisi dicendi copia assumpisset: neque se ante causas amicorum tractare, atque agere coepisse, quam ius civile didicisset. nec ita multo post in eodem lib. idem eloquens, & iuris peritus ab Antonio vocatur, ne repetam, quod ex Gell. supra relatum est. HISEMFERE TEMPORIBVS, nam inter Q. Pompeii, ut alios mittam, & huius Crassi Cōsulatus nouem anni summum numerantur. INGENIO VALVIT, ET STUDIO, tantum valuit, ut ita Valerius Max. lib. octavo cap. septimo scribat: P. Crassus, quum in Asiam ad Aristonicum Regem debellandum Cōsul venisset, tanta cura Græcæ linguæ notitiam animo comprehendit, ut eam in quinque diuisam genera, per omnes partes, ac numeros penitus cognosceret: quæ res ei maximum sociorum amoris conciliauit, qua quis eorum lingua apud tribunal eius postulauerat, eadem decreta reddenti. DISCIPLINAS, ex quibus erudiri potuit, ut eruditus fuit. NAM, αἰτιολογία, in qua ordine artificioso uti maluit, quam naturali, ut oratio cresceret. SVMMO, ita, ut, quod supra dictum est, omnibus æqualibus eloquentia præstiterit. ILLO, ἔμφασσι. SER. GALBA, de quo diximus. CUIVS CAIO FILIO, aliter, cuius filio: de quo sic infra: huic successit ætati C. Galba Seruii illius eloquentissimi viri filius, P. Crassi eloquentis, & iuris periti gener. Quare prænomen illud, Caio, hoc loco potes retinere. FILIO FILIAM, προσωνομασία: & filiam Liciniam de more credimus appellatam fuisse. AFFINITATE, quæ proprie sit inter eos, qui per nuptias coniunguntur. DE VINXERAT, ita, ut ipse Ser. Galba illum, quum Aedilitatem peteret, maior natu, & Consularis affectaretur, ut libro primo de Oratore dicitur. ESSET, hic P. Crassus. P. MUCII, P. Mucii Scauolæ eius, nisi me coniectura fallit, qui fuit Consul cum Sp. Posthumio an. ab V. C. quingentesimo octuagesimo. FRATREMQUE HABERET, hinc Cicero lib. secundo Academicarum que-

stionum ita scribit: duos sapientissimos, & clarissimos fratres P. Crassum, & P. Scauolam aiunt Tib. Graccho autores legum fuisse: alterum quidem, vt videmus, palam: alterum, vt suspicamur, obscure. P. SCAEVOLAM, P. Mucium Scauolam, de quo Cicero libro duodecimo ad Atticum sic ait: Nunc velim, P. Scauola Pontifex Maximus quibus Consulibus Tribunus plebis: equidem puto, Capione, & Pompeio. Prætor enim P. Furio, Sex. Atilio. Dabis igitur Tribunatū. Hic igitur P. Mucius Scauola Pontifex Maximus fuit, vt in oratione pro Domo his verbis etiam manifestius ostendit: P. Scauola Pontifex Maximus pro collegio respondit, idque T. Flaminio, Q. Metello Coss. id est an. ab V. C. sexcentesimo trigesimo primo, ne quis putet alium significari. Fuerat enim Consul ipse cum L. Calphurnio Pisone an. ab V. C. sexcentesimo vigesimo primo. Qui fieri igitur poterat, vt iisdem temporibus duo, & duo fratres essent Pontifices Maximi, ipse P. Scauola, & P. Crassus, vt diximus, quum vnus tantum Pontifex Maximus fieret, nec in collegium duo propinqui, vt scribit Dion, nedum duo fratres reciperentur? Credimus igitur nos P. Scauolam in locum P. Craffi fratris, qui Consul, vt dictum est, perierat, lectum Pontificem Maximum fuisse: & ob id etiam, quod fratri superstes fuit, à Cicerone non hic, sed infra positum fuisse: quamuis P. Crasso maior natu fuisse videatur: quod patris prænomen habuerit, & ante Consul, quam P. Crassus sit factus: qui tamen in gerenda Repub. putabatur, vt ait Cicero in oratione pro Domo, segnior: quod ipse, & frater, vt est dictum, Tib. Graccho autores legum fuisse dicebantur. Hic Iurisconsultus fuit, & libros de iure, viuo adhuc fratre, imò Aedilitatem petente, scripserat, vt legimus libro primo de Oratore: in quo quidem libro Cicero illum pila bene, & duodecim scrupis ludere solitum fuisse testatur. P. Publium, vt Cicero libro primo ad Atticum, libro primo de Oratore, Verrina sexta, oratione pro Domo, & alibi vocat, quem Paterculus, & optimi quique scriptores sequuntur: quare Cassiodorus, & alii, qui C. scribunt, prorsus errant. MUCIUM, Mucii, si Dionysio, & Plutarcho credimus, patricii fuerunt, sed aliquos ex his plebeios fuisse tot Tribunatus ostendunt. SCAEVOLAM, Muciorum cognomen, quod primum Mucio, qui Porfenam voluit interficere, à clade dextræ manus, vt Liuius loquitur, inditum fuit. DOMI, respicit ad proverbium, domi habet. habebat autem P. Crassus domi, vnde disceret ius ciuile, fratrem, & alios. nam multi Scauolæ iurisperiti fuerunt. hinc Scauola libro primo de Oratore inquit: iura ciuilia iam pridem in nostra familia versantur. COGNOVERAT, ita, vt à Gellio iurisconsultissimus appelletur. EO, P. Crasso. INDUSTRIAM, lege Valerium Maximum libro octauo capite septimo. GRATIAM, qua tantum valuit, vt quod nunquam antea factum fuerat, impetrarit, vt ipse Pontifex Maximus bellum extra Italiam gereret, vt supra retulimus. CONSULERETUR, vt Iurisconsultus de iure consuleretur, vt olim à rusticano consultus est, quum Aedilitatem peteret, vt libro primo de Oratore Cicero refert. DICERET, vt orator probatus paulo ante. HORVM, Q. Pompeii, L. Cassii, duorum Capionum, & P. Craffi. DVO C. aliter duo Caii, vt vel legere, vel interpretari oportet. FANNII, Fannii plebeii fuerunt, vt ostendit Tribunatus plebis, quem paulo post nominat. CAII, C. Fannii Strabonis, qui cum M. Valerio Messala Consul an. ab V. C. quingentesimo nonagesimo tertio fuit, & legem sumptuariam tulit, vt autor est Plinius lib. decimo cap. quinquagesimo, quic quid Macrobius ea de re dicat. MARCI, C. Fanniū Lælii generū semper Cic. hic, in Lælio, & in epistolis ad Atticū Marci filiū vocat. CAII FILIUS, C. Fannius C. F. C. N. Strabo. sic enim in veterum monimētis legitur. DOMITIO, Cn. Domitio

Cn. Domitio Cn. F. L. N. Ahenobarbo, vt in veterum monumentis scribitur. EVIT, an. ab V. C. sexcentesimo trigesimo secundo: quo tempore scribit Iulius Obsequens, in foro Vessano Androgynum natum, in mare delatū esse: in Gallia tres soles, & tres lunas esse visas. Quare sic apud Plinium libro secundo capite trigesimo secundo legendum est: lunæ quoque trinæ, vt Cn. Domitio, C. Fannio Coss. apparuere. DE, ne interpreteris hic, de, id est pro, quoniam Fannius aduersatus est. SOCIIS, συμμάχοις, vt ait Plutarchus in Gracchis. Quo vero pacto focii fierent, scribitur libro primo capite octauo Machabeorum. à sociis sociale bellum dictum est ab omnibus historicis, quasi à sociis illatum, quod tamen Cicero Italicum vocat. His omnibus, vel potius toti Italiæ, vt ait Paterculus, ciuitatē Tib. Gracchus est pollicitus, & postea C. Gracchus dabat, cui Fannius Cōsul est aduersatus. NOMINE LATINO, C. enim Gracchus in secundo Tribunatu de coloniis mittendis tulit, καλῶν, vt ait Plutarchus, ἐπὶ κοινῆς πολιτείας ὅς λαλίνοισ καὶ αὐτοῖσι ἱερῆφιαν διδοῖσ. nec ab eo multū dissentit Appianus. sic infra socios, & Latinos seiungit. GRACCHVM, C. Gracchum. sic enim Cicero sæpe propter excellentiam vocat, vt infra, & libro tertio de Oratore videre licet. Hic vero illum significari res ipsa etiam docet: quod quū ipse C. Gracchus C. Fannium Consulem faciendum curasset, ille tamen à patribus stetit. nam quum C. Gracchus leges quasdam promulgasset, & quotidie magna sociorum multitudo ad eum conueniret, senatus Fannio Consuli persuasit, vt iuberet omnes, præter Romanos, vrbe exire: id quod fecit. Gracchus vero contrā edictum fecit: in quo Consulem reprehendebat, & sociis, si manerent, opem contra Consulem pollicebatur. hinc nata similtas.

Tum Atticus, quid ergo? est ne ista Fannii? nam varia opinio pueris nobis erat. alii à C. Persio literato homine scriptam esse aiebant, illo, quem significat valde doctum esse Lucilius: alii multos nobiles, quod quisque potuisset, in illam orationem contulisse. Tum ego, Audiui equidem ista, inquam, de maioribus natu, sed nunquam sum adductus vt crederem: eamque suspicionem propter hanc causam credo fuisse, quod Fannius in mediocribus oratoribus habitus esset, oratio autem vel optima esset illo quidem tempore orationum omnium. sed nec eiusmodi est, vt à pluribus confusa videatur; vnus enim sonus est totius orationis, & idem stylus: nec de Persio reticisset Gracchus, cū & Fannius de Menelao Maratheno, & de cæteris obiecisset, præsertim cum Fannius nunquam sit habitus elinguis: nam & causas defensitavit; & Tribunatus eius, arbitrio & auctoritate P. Africani gestus, non obscurus fuit. Alter autem C. Fannius M. F. C. Lælii gener, & moribus, & ipso genere dicendi durior. is foceri instituto; quem, quia cooptatus in Augurum collegium non erat, non admodum diligebat, præsertim cum ille Q. Scauolam sibi minorem natu generum prætulisset: cui tamen Lælius se excusans, non genero minori dixit se illud, sed maiori filiæ detulisse: is tamen instituto Lælii Panætium audiuerat. eius omnis in dicendo facul-

tas ex historia ipsius non ineleganter scripta perspicui potest: quæ neque nimis est infans, neque perfecte diserta. Mutius autem Augur, quod pro se opus erat, ipse dicebat, ut de pecuniis repetundis contra T. Albutium. is oratorum in numero non fuit: iuris civilis intelligentia, atque omni prudentiæ genere præstitit. L. Cælius Antipater, scriptor, quemadmodum videtis, fuit ut temporibus illis luculentus, iuris valde peritus, multorum etiam, ut L. Crassi, magister.

ATTICVS, ut antiquitatis ita peritus, ut illum Cicero sæpe hisce de rebus consuleret, ut in Epistolis apparet. ISTA, oratio. FANNII, C. Fannii tunc Consulis, ut dictum. C. PERSIO, lege librum primum de Oratore. SCRIPTAM, & C. Fannio datam: quod alios etiam fecisse infra videbimus. SIGNIFICAT, quum scribit hoc modo: hæc Persium non curo legere, Lælium Decimum volo, quod libro primo de Oratore scribitur: non autem, ut in prologo repetit Plinius: hæc doctissimum Persium legere nolo, Lælium decimum volo. nam si Lucilius doctissimum dixisset, Cicero hoc loco non diceret, significat, significauit vero, quum sua scripta eum legere noluit, illius iudicium reformidans: ut libro primo de Finibus scribit Cicero: qui quum in libris de Rep. hanc sententiam mutaretur, doctissimum addens, interpretatus est: quod Plinius non videtur animaduertisse. VALDE DOCTVM, omnium Romanorum doctissimum Crassus libro primo de Oratore vocat. LVCILIVS, C. Lucilius poeta, cuius vitam Crinitus, & Lilius scribunt. NOBILES, qui Graccho aduersabantur. CONTVLISSE, de nobili oratione loquens Cicero, suo dichoreo utitur. ISTA, quæ tu dicis Attice. SVSPICIONEM, hanc orationem à Persio scriptam fuisse. OPTIMA ESSET, ita bona, & nobilis, quod dictum est, ut à C. Fannio mediocri oratore non videretur scripta. ILLO QVIDEM TEMPORE, quo pigmenta nondum erant inuenta, ut infra dicitur: nec numerus, qui postea fuit agnitus, ut refertur in Oratore. SED NEC, hic confutat illas duas opiniones ordine conuerso. PLVRIBVS, nobilibus ut dictum est. VNVS ENIM, αἰολογία SONVS, videtur translatio à lyra sumpta, quæ semper eundem seruat sonum. hinc Aegyptii, ut Orus scribit, hominem eundem tenorem vitæ seruantem significare volentes lyram pingebant. ab aliis tamen hic tonus, quæ vox Ciceronia non est, vel tenor reponitur. IDEM STYLVS, quod fieri non potuisset, si plures eam scripsissent: quum vix vni idem stylus esse possit, nedum pluribus. hinc viri docti coniiciunt autorem priapei carminis vnum, non plures, ut alii volunt, fuisse, quod idem stylus esse videatur. DE PERSIO, orationem illam à Persio scriptam fuisse. RETICVISSET, λητόγος nec reticuisset, sed dixisset, respondens Fannio, illam à Persio scriptam fuisse: quanquam hæc ipsa ratio non multum mihi videtur valere. nam fieri potuit, ut tum Gracchus id ignorarit, quod postea sit cognitum. GRACCHVS, C. Gracchus. DE MENELAO MARATHENO, de Menelao Maratheno Rhetore Græco. CAETERIS, Rhetoribus, OBIECISSET, tanquam illorum opera in scribendis orationibus uti solitus esset. PRAESERTIM, sic collige sensum. non credo à Persio, neque à pluribus, sed ab ipso C. Fannio orationem illam scriptam fuisse, praesertim quum Fannius ipse nunquam sit habitus elinguis, quamuis in mediocribus oratoribus fuerit. NAM, αἰολογία quod nunquam sit habitus elinguis. DEFENSITAVIT, ut patronus: quod facere non potuisset, nisi fuisset disertus. P. AFRICANI, P. Cornelii Scipionis Africani Aemiliani,

GESTVS,

GESTVS, forte P. Scipione, D. Bruto Coss. quo tempore Africanus, & Mummus Censores fuerunt, ut supra diximus. Videbatur enim Cicero audiuisse, tunc Fannium Tribunum plebis fuisse: quanquam libro decimo sexto ad Atticum de C. Fannio M. F. hoc ipsum scribit: sed quum postea nihil infra suo loco ea de re dicat, videtur errorem suum, Attico fortasse monente, cognouisse, & hunc pro illo reposuisse. NON OBSCVRVS FVIT, quod multas cõciones habuerit. ALTER, ex duobus Fanniis, quos proposuimus. C. LAELII, de quo supra diximus. GENER, hunc enim Fannium, inquit in epistolis ad Atticum, generum esse scripseram Lælii: sed tu me γεωμετρικῶς refelleras: te autem nunc Brutus, & Fannius: ego tamen de bono autore Hortensio sic acceperam, ut apud Brutum est. in Lælio etiam sæpe Lælii generum vocat. DVRIOR, ut Stoicus, qui Panætium audiuit, ut sequitur. exilis etiã libro primo de Legibus appellatur. IS, C. Fannius. SOCERI, Lælii. INSTITVTO, quo usus ipse quoque Lælius Panætium audiuit, ut supra ex libro secundo de Finibus ostendimus. QVEM, Lælium focerum. COOPTAVS, ab ipso Lælio Augure, ut Cicero cooptatus fuit ab Hortensio, quod supra diximus. NON ERAT, in Augurum collegium non erat cooptatus. atqui in Lælio sic ipse Fannius loquitur: proximis Nonis quum in hortos D. Bruti Auguris commentandi causa, ut assolent, venissemus, tu Læli non affuisi: qui diligentissime semper illum diem, & illud munus solitus esses obire: ex quibus quidem verbis apparet, Fannium hunc ipsum Augurem fuisse, qui cum Auguribus cõmentandi causa conuenerit. nam morem fuisse, ut Augures Nonis commentandi, & colloquendi causa congregarentur, ostendunt Scauolæ verba, quæ paulo post in Lælio sequuntur: quod his Nonis in nostro collegio non affuisses, valetudinem respondeo causam, non moestitiam fuisse: & illa, quæ sunt libro primo de Diuinatione: in Persis augurantur, & diuinant Magi, qui congregantur in fano commentandi causa, atque inter se colloquendi: quod etiam idem Augures quondam facere Nonis solebant. Vel igitur dicendum, alios etiam, præter Augures, potuisse conuenire ad id munus, vel Fannium postea cooptatum fuisse: vel Ciceronem em alios alibi scriptores esse secutum: vel certe deceptum, praesertim quum de hoc ipso Fannio videatur sæpe dubitasse: ut quum in epistolis ad Atticum de illo quærit: & ex libris de Rep. illi sustulisse in Lælio demonstrat, ut nos in scholiis libri quarti ad Atticum diximus. ILLE, C. Lælius. Q. SCAEVOLAM, de quo paulo post dicitur. SIBI, Fannio. ἀμφιβολογία est. ut enim Quintilianus ait, id sibi, & ad focerum referrit, & ad Fannium potest. at, inquit Laurentius Vallensis, si dixisset, ei, de Fannio utique locutus intelligeretur, aut si, ipsi, aut si, illi: quasi vero male sit locutus, quum, sibi, dixit: qui semper optime locutus est. MINOREM NATV, recte igitur faciunt, qui sic in Lælio personas mutant, ut Fannius illa verba dicat: Tu vero perge Læli, Pro hoc enim, qui minor est natu, meo iure respondeo: & Scauola respondeat: recte tu quidem: quam obrem audiamus. NON GENERO, non ipsi Scauolæ tanquam genero. IL-LVD, illam ipsam cooptationem. MAIORI FILIAE, Læliæ, quæ Scauolæ nupserat: de qua infra dicitur. IS TAMEN, is tamen Fannius. est autem ἐπὶ ἀλάλῃσιν. PANÆTIVM, Panætium Nicagoræ filium, Rhodium, Philosophum Stoicum, qui Scipionis Africani minoris magister, & comes fuit: de quo ut plura dicamus, non videtur locus postulare. EIVS, C. Fannii. HISTORIA, modo annales, modo historiam vocat. & sanè libro secundo de Oratore, libro duodecimo ad Atticum, & libro primo de Legibus historiam Fannium scripsisse testatur. Ut vero Plutarchus in Gracchis est autor, inter alia scripsit Fannius, Tib. Gracchum primum fuisse, qui in hostium murum conscen-

q iiii

derit, & se in ea re illi comitem fuisse, quum in Africa sub Scipione militarent. NEQVE NIMIS EST INFANS, exiguam enim eloquentiam in Fannio video fuisse, vt ait infra. NEQVE PERFECTE DISERTA, quod ipse Fannius est durior, vt dictum est, & exilis, vt libro primo de Legibus appellatur. MUCIVS, Q. Mucius Scauola, qui fuit alter Lælii gener, vt in Lælio scribitur: & L. Licinii Crassi oratoris socer, vt libro primo de Oratore cognoscitur: vbi testatur ipse se Panætium audiuisse, & quædam, quæ ab eo acceperat, ea, quum Prætor Rhodum venisset, cum Apollonio contulisse. Fuit hic Consul cum L. Cæcilio Metello an. ab V. C. sexcentesimo trigesimo septimo: vnde Cicero in oratione pro Rabirio inter Consulares illum ponit, quum scribit, illum confectum senectute, præpeditum morbo, mancum, & membris omnibus captum, ac debilem, hastili nixum, & animi vim, & infirmitatem corporis ostendisse: quod idem propemodum Philippica octaua refert: vt facile intelligi possit, quare libro primo de Oratore ita dicat ipse: id meis pedibus certe concedi est æquius: & in eodem libro Crassus eius valetudinē infirmisimam vocet. Huic, vt in eodem libro dicitur, Lucilius poëta subiratus fuit vsque adeo, vt eum in fatyris sit insectatus: quare Persius illud dixit: secuit Lucilius vrbem, te Lupe, te Muci, & genuinum fregit in illis. Sunt, qui putent hunc in oratione pro Roscio Amerino significari, vbi Q. Scauola dicitur esse vulneratus. Verum enimvero Pontificem nos eum credimus fuisse, qui multo fuit iunior, & in funere Marii potuit vulnerari, & postea sic etiam sanari, vt Fimbriæ ipsi, qui Scauolam vulnerandum curarat, superuixerit. Hic vero sic erat senex illis temporibus, & ita debilis, vt credendum non sit, eum funeri interfuisse, quem Cicero ne sermoni quidem de arte Rhetorica multo prius instituto secundo die interesse voluerit, vt ipse libro quarto ad Atticum scribit. Tunc igitur ille, vt par est credere, se domi continebat: vel si domo exibat, vel leuissimo vulnere concidisset, quum ita senex, & ita affectus esset. Quin ante, quam Marius efferretur, videtur obiisse: quod ita colliges: Cicero mortuo Augure, se ad Pontificem contulit, vt ait in Lælio, atque id ipsum ante L. Syllam primum Consulem, vt infra dicitur. Scauola igitur Augur ante primum Syllæ Consulatum est mortuus: at Marius post id tempus septies Consul fuit. Quid quod Plutarchus hunc Marii socerum sic appellat, ὁ μάλιστα τὸν μὲν ἴδὼς ἐπέμπε ἐκ τῆς μουκίου τῆς πευθεροῦ χωρίων; Hic certe Marii fuit ita studiosus, vt, quod Valerius Maximus libro tertio capite octauo scribit, nunquam à Sylla induci potuerit, vt illum hostem iudicaret. Itaque verisimile non est hominem Marianæ factionis à Fimbria Mariano fuisse vulneratum: quod credi de Scauola Pontifice potest, qui postea etiam vt Syllanus, & optimatum studiosus est interfectus, vt libro octuagesimo sexto Liuius ostendit, & nos infra dicemus. Illud accedit, quod quum dubium esse potest, vtrum ex his duobus Scauolis significet, Cicero fere semper ita distinguit, vt hunc Augurem, illum Pontificem, vel Publii filium, vt infra dicemus, appellet: quod & in illa oratione fecisset, si quid modo ea de re dubitari posse credidisset, præsertim quum illa verba adderet: hoc populus Romanus nihil vidit indignius, nisi eiusdem viri mortem, quæ tantum potuit, vt omnes ciues suos perdiderit, & affligerit: quos quia seruare per compositionem volebat, ipse ab his interemptus est. AVGV R, in Augurum collegium à C. Lælio, vt dictum est cooptatus: vnde quasi cognomento solet Augur à Cicerone frequenter appellari, vt in oratione pro Cornelio Balbo, & in Lælio, Q. Mucius Augur Scauola, vel, vt alii volunt, Q. Mucius Scauola Augur, quanquam à multis Augur, vel Scauola tollitur: Ad eum certe Cicero sic à patre deductus erat, vt quoad posset, & liceret, à senis latere nunquam discederet,

discederet, quod in Lælio dicit ipse, & nos infra repetemus. QVOD PRO SE OPVS ERAT, IPSE DICEBAT, sic viri eruditi emendarunt: qui videbunt, an latine dicatur, quod opus erat pro se: quod si, cognoscentes id non recte dici, velint, pro se, ad verbum, dicebat, referre, vt sit, dicebat pro se, videant, ne sit ὑπὲρ βῆτον ac rem aliter intelligant, atque Cicero videtur scripsisse. non enim Cicero voluit, vt apparet, significare, Scauolam sciuisse, & potuisse tantum pro se dicere, præsertim quum qui pro se dicit, possit etiam pro aliis, opinor, dicere: ac ne tum quidem Scauola, quum de pecuniis repetundis dicebat, pro se, sed contra T. Albutium dicebat. accusabat enim potius, quam defendebat, vt ostendemus: quamuis etiam pro se, accusans, dicere potuerit. Nos igitur libenter ita legeremus, ordine verborum tantum mutato, & verbis ipsis, vt prius erant, conseruatis: quod opus erat, per se ipse dicebat: hoc est, dicebat, quod opus erat, & dicebat per se, non vt alii, quibus orationes scribebantur, vt supra de Fannio dubitauit, & infra de Cæpione confirmabit, DE PECVNIIS REPETVNDIS, de quibus T. Albutius, vt opinor, à Scauola fuerat accusatus, vt Apuleius etiam in secunda Apologia videtur ostendere: quamuis ibi C. Mucius, & A. Albutius legatur. T. enim Albutius in Sardinia rem cum mastrucatis latrunculis vna cohorte auxiliaria gessit, ac in ipsa prouincia quasi triumphauit. Quare postea quum à senatu supplicationem petiisset, non impetrauit, vt in oratione de Prouinciis Consularibus scribitur. Quin quum Romam venisset, condemnatus est. hinc Cicero in oratione in Pisonem ita dixit: Albutius quum in Sardinia triumphasset, Romæ damnatus est. C. enim Iulius Cæsar à Sardis rogatus eum accusauit, quamuis Cn. Pompeius Strabo, qui fuerat Albutii Quæstor, accusare voluisset, vt Cicero Verrina prima scribit. Vnde nos libro secundo de Officiis ita legendum putamus: Pro Sardis in Albutium Iulius Cæsar. Ipsi Cæsari credimus Q. Mucium Augurē subscripsisse, præsertim quum inimicitias cū T. Albutio gereret, ex quo tempore Athenis illū Scauola græce salutauit: quæ rē Lucilius cōplexus est carminibus, quæ lib. primo de Finibus leguntur: quo tamē loco nos illa verba sic legimus: à Scauola est Prætor salutatus Athenis Albutius: vt Prætor sit Scauola, nō Albutius: qui fuit Athenis adolescens, vt infra dicitur: & post Sardinia Prætor exul, vt Tusculana quinta legitur: ita, vt ipse Prætor Athenis esse vix potuerit. accedit, quod in versibus Lucilii sic scribitur: te, quum ad me accedis, saluto. nam, si Prætor ipse fuisset, ad Scauolam non accessisset. Credibile est igitur, eum, quum studeret Athenis, & eò venisset Prætor Scauola, Rhodum, vt est scriptum libro primo de Oratore, proficiscens, ad ipsum Scauolam accessisse, & ab eo Græce salutatum fuisse: idque factū, quod idem Lucilius scribit: hinc hostis Muci Albutius, hinc inimicus, & quidem ita, vt sæpe inter se dissentirent, & contenderent: vt quum Albutius Granium oppugnabat, & Mucius eum defendebat, certe illo absoluto gaudebat, vt libro secundo de Oratore scriptum videbis: quamuis aliter alii verba illa sint interpretati, & putarint, ipsum Scauolam ab Albutio de pecuniis repetundis accusatum fuisse: quod vt nos de viro tali credamus, adduci non possumus. Albutium Scauola versibus illis exagitauit, quos Cicero libro tertio de Oratore, & in Oratore ex Lucilio recitauit. T. ALBVTIVM, de quo dicitur infra. IS, Q. Mucius Scauola Augur. NON FVIT, Q. Mucius Scauola Augur in oratorum numero non fuit: ob id M. Antonius lib. primo de Oratore cum illo sic loquitur: Crassus equitatum regendarum oratori gubernacula sua sententia tradidit: in quo per mihi mirum visum est Scauola, te hoc illi concedere, quum sapissime tibi senatus breuiter, impolitèque dicenti maximis sit de rebus assensus. & ipsemet in eodem libro testatur, iura ciuilia in

sua familia iam pridem sine vlla eloquentiæ laude versari: vt ego mittam illū vt Panætii auditorem Stoicum fuisse: & Stoicos eloquentiam penè contempnissse. **IURIS CIVILIS INTELLIGENTIA**, hinc Cicero in oratione pro Cornelio Balbo ita scribit: Q. Scauola ille Augur, quum de iure prædatorio cōsuleretur, homo iuris peritissimus, cōsultores suos nūquā ad Furiū & Caelliū prædiatores reiciēbat. Et quia iuris erat peritissimus, ob id ianua eius, & vestibulū maxima quotidie frequētia ciuiū, ac summorū hominū splendore celebrabatur, vt lib. primo de Orat. scriptum est: vbi dicitur L. Crassus ab eius ius civile didicisse: & ob id item Cicero ab eius latere non discedebat, vt supra retulimus. **PRUDENTIAE**, hinc Cicero sic ait in Lælio: fieri studebam eius prudentia doctior. **L. CAELIVS ANTIPATER**, de quo libro primo de Legibus ita scriptum leges: Fannii ætate coniunctus Antipater paulo inflauit vehementius, habuitque vires agrestes ille quidem, atque horridas sine nitore, ac palæstra, sed tamen admonere reliquos potuit, vt accuratius scriberent. nam, vt libro secundo de Oratore dicitur, paululum se erexit, & addidit historiæ maiorem sonum vocis, sed neque distinxit historiam varietate locorum, neque verborum collocatione, & tractu orationis leni, & æquabili perpoliuit illud opus, sed vt homo neque doctus, neque maxime aptus ad dicendū, sicut potuit, dolauit: vicit tamen superiores. Hic in Oratore simplex, & rudis appellatur, quod in proœmio belli Punici negasset se, nisi necessario, facturum, vt orationis numerum seruariet: hunc tamen Adrianus Sallustio prætulit: quamuis apud Spartianum in Adriani vita Cæcilium, non Cælium, descriptum videamus. Cælia porro familia plebeia fuit, vt C. Cælius Caldus, qui nouus homo solet à Cicerone dici, vt infra suo loco referemus: & M. Cælii, de quo dicitur infra, Tribunatus plebis ostendit. **VIDETIS**, in eius historia. **TEMPORIBVS ILLIS**, quibus Fannius, & Scauola generi C. Lælii vixerunt. Vetusior, inquit Paternus, Sifenna fuit Cælius, id quod Cicero quoque in hoc dialogo, & libro primo de Legibus ostendit. vt temporibus illis, sic infra de L. Philippo. **LVCULENTVS**, italuculentus, vt superiores vicerit. **L. CRASSI**, L. Licinii Crassi oratoris, de quo dicitur: qui tamen libro primo de Oratore dicitur à Scauola focero ius civile didicisse. sed fieri potuit, vt duos magistros habuerit. **MAGISTER**, hinc libro secundo de Oratore L. Cælius Antipater vir optimus Crassi familiaris appellatur.

Vtinam in Ti. Graccho, Caióque Carbone talis mens ad rem pub. bene gerendum fuisset, quale ingenium ad bene dicendum fuit: profecto nemo his viris gloria præstitisset. sed eorum alter propter turbulentissimum Tribunatum, ad quem ex inuidia fœderis Numantini bonis iratus accesserat, ab ipsa repub. est interfectus: alter propter perpetuam in populari ratione leuitatem morte voluntaria se à seueritate iudicum vindicauit. sed fuit uterq. summus orator: atq. hoc memoria patrū teste dicimus. nā & Carbonis & Gracchi habemus orationes, nondū fatis splendidas verbis, sed acutas, prudentiæq. plenissimas. Fuit Gracchus diligētia Corneliæ matris à puero doctus, & Græcis literis eruditus. nā semper habuit exquisitos è Græcia magistros, in eis iā adulescens Diophanē Mitylenæū, Græciæ temporibus illis disertissimum: sed & breue tempus ingenii augendi, & declarandi fuit.

VTINAM,

VTINAM, ὅχι, qua sequentia cum superioribus coniungit, & facere incipit, quod supra fuerat ita pollicitus: de Tib. Graccho, & C. Carbone iam dicendi locus erit, quum de senioribus pauca dixerō. de Senioribus dixit: restat igitur, vt iam de Tib. Graccho, & C. Carbone dicat, quod facit. **TI. GRACCHO**, Tiberio Sempronio Graccho, cuius vitam quoniam Plutarchus diligenter persequitur, nos ea tantum, quæ pertinent ad interpretationem, dicemus. **CAIOQUE CARBONE**, Caióque Papirio Carbone, de quo dicendū est. **TALIS MENS**, bona mens. **REMP.** quam Gracchi tamen præsertim dissipauerunt, vt libro primo de Oratore loquitur Cicero. **BENE GERENDAM**, gesserunt enim, sed non bene gesserunt. & κατ' ἀνάγκη bene gerere, & bene dicere hic quasi opponit. **INGENIVM**, quod in eis summum fuit: vnde supra ingeniosissimos appellauit. **AD BENE DICENDVM**, ad eloquentiam. **HIS VIRIS**, Tib. Graccho, & C. Carboni. **GLORIA**, quæ solet ex administratione Reipub. & ex eloquentia comparari. **PRAESTITISSET**, dichoreus loco positus, vbi de gloria eloquentiæ potissimū loquitur. **SED**, aduersatur particula, quod ostendit in eis eam mentem, quam dixit, nō fuisse. **ALTER**, Tib. Sempronius Gracchus. **TURBULENTISSIMVM TRIBVNATVM**, in quo leges agrarias promulgauit, M. Octauio collegæ magistratum, vt diximus, abrogauit, leges tulit, & Triumuiros ad diuidendum agrum creauit, ac iterum Tribunus plebis fieri voluit, vt Liuius libro quinquagesimo octauo, Plutarchus, & alii scripserunt. **AD QVEM EX INVIDIA FŒDERIS NUMANTINI BONIS IRATVS ACCESSERAT**, hæc verba Paternus ita penè interpretatur: immanem deditio Mancini ciuitatis mouit dissensionem: quippe Tib. Gracchus Tib. Gracchi clarissimi, atq. eminentissimi viri filius, P. Africani ex filia nepos, quo Quæstore, & autore id fœdus ictum erat, nunc grauitate ferens aliquid à se factum infirmari, nunc similis vel iudicii, vel pœnæ metuens discrimen, Tribunus plebis P. Mucio, L. Calpurnio Coss. à bonis desciiuit. sed & ipse Cicero in oratione pro Domo ita scribit: Tib. Graccho inuidia Numantini fœderis, cui feriendo Quæstor Mancini Consulis quum esset, interfuerat, & in eo fœdere improbando senatus seueritas dolori, & timori fuit: istaque res illum fortem, & clarum virū à grauitate patrū desciscere coëgit. plura Plutarchus, & alii historici scribunt. **AB IPSA REP. EST INTERFECTVS**, autore P. Cornelio Nasica in Capitolio à primatibus occisus est, ictus primum fragmentis subselliorū, id quod à Liuiio lib. quinquagesimo octauo, Plutarcho, & aliis scriptū est. **ALTER**, C. Papirius Carbo: qui, quum Tib. Gracchum fuisset secutus, vt in Lælio scribitur, postea Tribunus plebis fuit Claudio, & Perpenna Coss. an. ab V. C. sexcentesimo vigesimo quarto, vel anno superiore ipso Claudio Cos. Des. vt libro tertio de Legibus apud Ciceronem legimus: quanquam verba illa mihi sunt suspecta: id totum dixi ex Crassi sapientissimi hominis sententia, quam senatus est secutus, quum decreuisset, C. Claudio Consule designato Carbonis seditionem referente, eo inuito, qui cum populo ageret, seditionem non posse fieri. Vt enim illa paulo accuratius consideremus, L. Crassum oratorē, vt quidam putant, significare non potest, ne senatus dicatur sententiam secutus eius, qui tunc annum decimum agebat. Possit fortasse cuiquam videri is esse C. Licinius Crassus, cuius in Lælio fit mentio, nisi videat ibi popularem significari, nec dignum, quem Cicero in suis legibus sapientissimum vocet. Quod si P. Crassum, de quo supra diximus, significat, vt profecto significat, quærimus, vtrum P. Crassus illam sententiam Consul, an priuatus dixerit: si priuatus, quo pacto Romæ tunc priuatus esse poterat, qui, vt nos ex Liuiio retulimus, Consul contra Aristonicum profectus est, & interfectus: si Con-

ful, qui fieri potuit, vt illo Consule præfente Claudius Cōs. Des. quicquam ad senatum retulerit? Consul enim designatus, ne absente quidem Consule, siue Consulibus, referebat. P. Lentulus Consul designatus de salute Cicero- nis sententiam dixit, nunquam retulit: nunquam Hircius, nunquam Pansa, quamuis res ipsa postularet. Illud etiam mouet, quod Cicero C. Claudium vocat, quem cæteri ferè omnes Ap. Claudium appellant. Quare verba illa quum ex veteribus libris, tum ex coniectura sic libenter legerem: id totum dixi ex Crassi sapientissimi hominis sententia, quam senatus est secutus, quum decreuisset, Claudio Consule de Carbonis seditione referente, eo inuito, qui cum populo ageret, seditionem non posse fieri. nam & Latina locutio magis apparet & ex Cos. Des. facile fit, Consule de. sic vero interpretaberis: Claudius Consul retulit, & P. Crassus sententiam dixit: qui proxime Consul fuerat, & quum esset Consul, lectus fuerat, vt cum Aristonico bellum gereret: sed quum sententiam illam dixit, non erat profectus: vt apud Liuium interpreteris, profectus Consul, quum esset Cōsul, lectus, vt proficisceretur. Paterculus certe Proconsulem interfectum scribit. Ego tamen non profus negarim, aliquos interdum præsentibus Consulibus retulisse: quando libro tertio de Oratore M. Liuius Drusus præfente L. Philippo Consule non modo retulisse, sed senatum etiam vocasse dicitur. Quod si fieri poterat: Consul designatus retulerit, & Consul sententiam dixerit: & sententiam dixerit de seditione, quam C. Papirius Carbo Tribunus plebis tunc excitauerat, quum rogationem ferret, vt, quod Liuius libro quinquagesimo nono refert, eundem Tribunum plebis, quoties quidem vellet, creari liceret: de qua Cicero in Lælio ita scribit: quibus blanditiis C. Papirius nuper influebat in aures cōcionis, quum ferret legem de Tribunis plebis reficiendis? sic enim legendum esse nos in Quæstura docuimus. Hanc legem P. Africanus, & Lælius dissuaserunt, vt Liuius, & Cicero testantur. Lex igitur popularis, vt ait Cicero, suffragiis populi est repudiata. & seditionem quidem nos à Carbone Tribuno plebis excitatam credimus, quod Cicero in eodem libro tertio de Legibus ita subiungat: quippe cui liceat cōcilium, simulatque intercessum, turbarique cœptum sit, dimittere. hæc enim verba Tribuno plebis conueniunt: quamuis Liuius etiam libro quinquagesimo nono scribat, ab eodem Carbone, Fulvio Flacco, & C. Graccho Triumuiris de agro diuidendo creatis, seditiones excitatas: quibus quum P. Africanus aduersaretur, fortisque, ac validus pridie domum se recepisset, mortuus in cubiculo inuentus est: cui, vel quod respondisset, Tib. Gracchum iure casum videri, C. hic Carbo vim attulisse existimatus est, vt in epistolis ad Papirium Pætum, & ad Q. fratrem, & libro secundo de Oratore Cicero ipse testatur: qui refert item libro tertio de Legibus, eundem Carbonem legem tabellariam de iubendis legibus, ac ventandis pertulisse. Atque in hisce quidem rebus ita popularis fuit, vt hic à Cicerone leuis in populari ratione, & libro tertio de Oratore seditiosus, & im probus ciuis iure sit appellatus. Rediit postea tamen ad bonos, & an. ab V. C. sexcentesimo trigesimo quarto, Consul cum P. Manilio factus, L. Opimii causam defendit apud populum: in qua nihil de C. Gracchi nece negabat, sed id iure pro salute patriæ factum esse dicebat, vt lib. secundo de Oratore scribitur. sic Opimius fuit liberatus, vt infra dicemus. Carboni tamen ne reditus quidem ad bonos, vt ait Cicero libro tertio de Legibus, salutem à bonis potuit afferre. nam post Consulatum L. Crassus orator tum natus annos vnū & viginti, quod libro tertio de Oratore scribitur, eum accusauit: cuius quidem accusationis capita quædam libro secundo de Oratore sic repetuntur: non, si Opimium defendisti Carbo, iccirco te isti bonum ciuem putabunt: simulasse

mulasse te, & aliud quid quæsisse perspicuū est, quod Tib. Gracchi mortem sæpe in cōcionibus deplorasti: quod P. Africani necis socius fuisti: quod eam legem in Tribunatu tulisti: quod semper à bonis dissensisti. Carbo igitur, vt ad Papirium Cic. scribit, accusante L. Crasso cātharidas sumpsisse dicitur, vt, quod hic dicitur, se à seueritate iudicū vindicaret: quāuis Valerius Max. lib. tertio cap. septimo dicat in exilium missum fuisse: quod alios fortasse scriptores sit secutus. PERPETVAM, quo pacto perpetuam leuitatem vocat, si ad bonos, vt diximus, rediit? Rediit ille quidem, sed simulans, quū re vera semper à bonis dissenserit, vt paulo ante ex lib. secundo de Orat. retulimus. vel ob id perpetuā dixit leuitatem, quod modo hos, modo illos sequebatur. IVDICVM, apud quos illum Crassus accusauit. VINDICAVIT, quū cātharidas ipse sumpsit. SED FUIT, quāuis alterius turbulentissimū Tribunatū, alterius perpetuā leuitatem appellarim. VTERQUE, Tib. Gracchus, & C. Carbo. SUMMVS ORATOR, id infra Cic. & in libris oratoriis sæpe testatur. ATQUE, libenter legerē, neque, hoc sensu: vterq. fuit summus orator: neq. hoc accepimus à maioribus, sed ex orationibus eorū cognouimus: nō reiiciamus tamen illam particulam, atque, vt sit sensus: vterq. fuit summus orator: atq. hoc quidem audiuius, nō ex orationibus intelleximus. orationes enim nō satis splendide verbis sunt. DICIMVS, aliter didicimus. NAM, αἰτιολογία. CARBONIS, C. Papirii Carbonis, de quo loquimur. GRACCHI, Tib. Sempronii Gracchi. HABEMVS, habebāt illi, nos vero nō habemus. NONDVM, quū pigmenta nondum essent inuenta, vt ait infra, quāuis de Catonis ætate loquatur. SPLENDIDAS VERBIS, nā Plutarchus Tib. Gracchū τῆ λέξει διακεποιημένον, & Cornelius Tacitus Carbonem horridū, impolitū, rudem, & informem vocat. ACVTAS, PRVDENTIAEQVE PLENISSIMAS, quū ipsi essent ingeniosissimi. supra. GRACCHVS, Tib. Gracchus. DILIGENTIA, quæ tāta fuit, vt ita scribat Plutarchus in Gracchis: κομηλία δὲ ἀναλαβούσης ἕως παιδικῆς ἢ τὸν δίκον. οὐτὸ σὺφρονικὸν καὶ φιλότιμον καὶ μεγαλόφρονον αὐτῷ παρέχει, ὥστε μὴ κακῶς δόξαι βεβουληδύσσει τὸν ἡβέριον, ἀλλ' ἰσοκρίτους γυναικῶς, ἀποθανεῖν ἐλόμενον. Quintil. quoq. lib. primo cap. primo sic ait: Gracchorū eloquentiæ multū cōtulisse accepimus Corneliā matrē, cuius doctissimus sermo in posteros quoq. est epistolis traditus: & Cic. infra: legimus epistolas Corneliæ matris Gracchorū apparet filios nō tā in gremio educatos, quā in sermone matris. Hinc Cornelius Tacitus in dialogo de Oratorib. hoc modo scribit: sic Corneliā Gracchorū, sic Aureliā Cæsaris, sic Acciā Augusti matrē præfuisse educationibus, ac produxisse principes liberos accepimus. Cornelia porrò filios ornāmēta sua putabat, vt Val. Max. lib. quarto cap. quarto refert. CORNELIAE, quæ Scipionis Africani maioris filia fuit, & Tib. Sempronio Graccho, vt supra diximus, nupsit: cui duodecim filios, vt Plutar. refert, genuit: quos tanti fecit, vt eorū causa Ptolemæi Regis nuptias spreuerit. Itaq. cōtrā semper illa postea fuit à filiis culta ita, vt C. Gracchus ei M. Octaviū cōdonarit: & eū, qui Corneliā ipsam vituperabat, acriter sit infectatus. Quin illa à populo Rom. nō minus ob virtutē filiorū, quā ob patris memoriā colebatur. Vnde statuā illi posita Plin. & Plutar. testatur. & sanè mulier illa digna fuit immortalitate: quæ nō solum in cæteris rebus prudentissimæ foemine officio est functa, sed casus etiam filiorum ita fortiter tulit, vt viri etiam fortissimi mirarentur: & ob id, quum ad Misenum secessisset, amici, & doctissimi quiq. homines ex Græcia domū eius frequentarent. BRVDITVS, dichoreus loco positus. NAM, αἰτιολογία, quod Græcis literis eruditus fuerit: quæ tamen necessario non probat: nam multi magistros habēt exquisitos, nec tamen erudiuntur. DIOPHANEM MITYLENAEVM, Diophanem Mitylenæum Rhetorem tunc in Italia exulantem, vt scribit Plutarchus, qui refert item, illum, & Blossium

Cumanum Antipatri Tharsensis philosophi discipulū, autores fuisse, vt Tib. Gracchus actionē illam susciperet. quare paulo post ipsius Tib. Gracchi mortem Diophanes necatus est, & Blossius aufugit. BREVE TEMPVS, nā constat ipsum Tib. Gracchum ante trigessimū annū ætatis interfectum fuisse. AVGENDI, exercendo. DECLARANDI, sapius dicendo.

Carbo, quoad vita suppeditavit, est in multis iudiciis causisque cognitus. Hunc qui audierāt prudentes homines, in quib. familiaris noster L. Gellius qui se illi cōtubernalem in cōsulatu fuisse narrabat, canorū oratorē & volubilem & fatis acrē atq. eūdem & vehementē, & valde dulcē, & perfacetū fuisse dicebat: addebat industriū etiam, & diligentem, & in exercitationibus cōmentationibusq. multū operæ solitū esse ponere. Hic optimus illis tēporibus est patronus habitus, eoq. forū tenente plura fieri iudicia cœperūt. Nam & quæstiones perpetuæ hoc adolescēte cōstitutæ sunt, quæ antea nullæ fuerunt. L. enim Piso Trib. pl. legē primus de Pecuniis repetūdis Cēsorino & Manilio Cofs. tulit. Ipse etiā Piso, & causas egit, & multarū legū aut autor aut dissuasor fuit: isq. & orationes reliquit, quæ iā euanuerūt, & annales sanè exiliter scriptos: & iudicia populi quibus adderat Carbo, iā magis patronū desiderabāt, tabella data, quā legē L. Cafs. Lepido & Mācino Cofs. tulit.

IUDICIIS, vt iudicio L. Opimii, quē ipse Carbo, vt dictū est, defendit. HUNC C. Carbonem. PRUDENTES, ita, vt ea de re possent iudicare: & ob id digni, quibus credatur: & est quasi locus à testibus. FAMILIARIS, hinc dixit olim: si Cic. Cōsul quū fuit, nō fuisset, Remp. funditus interitura fuisse, vt in oratione Post reditū ad Quirites scribitur. & ante dixerat, Cic. ciuicam coronā deberi à Rep. quod Cic. in oratione in Pisonē repetit: familiarem suū etiā lib. primo de Legibus appellat. L. GELLIVS, de quo suo loco dicetur. ILLI, C. Carboni. CONTUBERNALEM, quid sit in re militari contuberniū, & qui dicātur cōtubernales, Vegetius lib. secundo cap. decimo tertio docet: Cic. vero cōtubernium nō tam militū, quàm ducis & familiarū, nec tam militiæ, quàm domi, & eos, qui simul habitāt, cōtubernales vocat, & quidē eos potissimū, qui Cōsules tã domi, quàm foris, vel πολιτεία cognoscēdæ, vel militiæ discēdæ causā sequebātur. Hinc Pisonē accusat, quē nulla res cōmendarēt, nō Cōsulis studiū, nō cognoscendi initia rei militaris, nō cognoscendorū hominū, nō liberalitas. Cōtra Cn. Planciū sic laudat: Hic est, qui adolescentulus cū A. Torquato profectus in Africā, sic ab illo grauissimō, & sanctissimō, atq. omni laude, & honore dignissimō viro dilectus est, vt & cōtuberniū necessitudo, & adolescentuli modestissimi pudor postulabat: sic etiā M. Celiū laudat: Quū paulū iam roboris accessisset ætati, in Africā profectus est, Q. Pōpeio Procōsuli cōtubernalis castissimō viro, atq. omnis officii diligentissimō: in qua prouincia quū res erāt, & possessiones, tū etiā vsus quidam prouincialis nō sine causā à maioribus huic ætati tributus. ob eā causam Liuius lib. qua dragesimo secūdo scribit, tres illustres iuuenes P. Lentulū, & duos Manlios Acidinos cū P. Licinio Crasso Cōsule in Macedoniā missos fuisse. hoc institutū Veneti in rebus maritimis hodie seruāt, atq. hæc quidem foris: domi vero Cicero in oratione pro Sylla L. Torquatū suū cōtubernalem in Cōsulatu vocat. sic igitur L. Gell. se C. Carboni in Cōsulatu cōtubernalē fuisse narrabat.

CANORVM

CANORVM ORATOREM, ET VOLVBILEM, refert propemodum, quod L. Crassus lib. tertio de Orat. hoc modo dicit: profluēs quiddam habuit Carbo, & canorū. Atq. vt probet Cic. verū esse, quod paulo ante dixit, Carbonē summū oratorē fuisse, ex testimonio L. Gellii docet, in eo treis dicēdi figuras fuisse: quas καὶ περιφραση exprimit. nā canorū oratorē, & volubilem nos ad dicēdi figurā attenuatā: acrē, & vehementē ad gradē: dulcē, & perfacetū ad mediam referendum putamus. sic infra volubilis Ap. Claudii oratio, & volubilis Rusticellus appellatur. ACREM, ET VEHEMENTEM, ATQVE EUNDEM ET VALDE DVLCEM, aliter acrē, atq. eundem & vehementē, & valde dulcē: aliter acrē, atq. eundem & clementē, & valde dulcem: DICEBAT, ne videatur βλοκισμὸς, sic dicere oportet, homines dicebant, in quibus Gell. dicebat. ADDEBAT, L. Gell. INDVSTRIVM ETIAM, fuisse Carbonem. SOLITVM ESSE PONERE, vt aut versibus propositis quàm maxime grauius, aut oratione aliqua lecta ad eum finem, quem memoria posset cōprehendere, eam rem ipsam, quā legisset, verbis aliis quàm maxime posset lectis, pronunciarēt, vt lib. primo de Oratore dicitur. HIC, C. Carbo. OPTIMVS ILLIS TEMPORIBVS EST PATRONVS HABITVS, sic Atticus infra: Carbonē in summis oratoribus habitū scio: & L. Crassus lib. tertio de Orat. quis horū oratorum Africani, Lælii, Galbæ, Carbonis, nō princeps temporibus illis fuit? & suo tamen quisq. in genere princeps. PLVRA, quū iam plures essent improbi ciues: sic infra: neq. tam multa, quàm nostra ætate iudicia fiebāt: & in oratione pro Fonteio, illis temporibus, inquit, inuenire nequā neminem posses: quod lib. secūdo de Officiis pluribus etiam verbis ostendit. IVDICIA, iudicia populi, vt paulo post repetit. erāt enim iudicia priuata, vt fiducia, tutelæ, societatis, vt ait in oratione pro Roscio Comædo: & publica, vt repetundarū, ambitus, maiestatis, vt Asconius in interpretatione Verrinæ primæ docet. QUÆSTIONES, iudicia publica, quibus iudex Quæstionis solebat præesse. PERPETVÆ, quibus Romani perpetuo vterentur: vnde queritur Cic. in oratione pro Milone, nouā quæstionem latā fuisse, quū veteres essent quæstiones. sic, opinor Iuriscōsulti perpetuū edictū vocant. Videor mihi tamen audiuisse, esse, qui perpetuas Quæstiones interpretētur, in quibus patroni perpetuis orationibus vterentur. nos, vt nunc est, librū veterem libenter sequeremur, in quo scriptum est, P. vt interpretetur, publicæ: quod Quæstiones essent publicæ. HOC, C. Carbone. ADOLESCENTE, quartū decimum annū agente, si modo postea suo anno factus est Consul. L. ENIM, περιθισσὸς fatis longa, & αἰτιολογία. PISO, L. Calphurnius Piso. Calphurnii, autore Sex. Pōpeio, à Calpo Numæ Regis filio sunt oriundi. Vnde dixit Horatius: vos ò Pōpilius sanguis. sed quū Calphurnius à Calpo educatur, Calpurnius scribi deberet, vt apud Sex. Pōpeium, Plutarchum, aliōsq. scriptores Græcos, & in veterū monumentis scribitur: hodie tamen plures scribūt Calphurnios, quàm Calpurnios. Hanc gentē multi putant patriciā fuisse, sed plebeiam vel huius Pisonis Tribunatus pleb. fuisse demonstrat: nisi forte à principio patricia fuit, sed postea paulatim, vt fieri solet, defecit. Certe cōstat eam iacuisse, donec eā L. hic Piso primus excitauit: quare post illū multi Calphurnii Pisones celebrātur. Pisones vero vel à pisis, vel à pinfendo dictos volūt eruditi. LEGEM, Calphurniā. leges enim, vt fœmīng, gētis nomē retinebāt. PRIMVS, sic Verrina quinta: L. Piso ille frugi legē de Pecuniis repetūdis primus tulit: idē Verrina sexta scribit. hinc lib. secūdo de Officiis ait: nondū centū, & decē anni sunt, quū de Pecuniis repetūdis à L. Pisonē lata lex est, nulla antea quū fuisset. DE PECVNIIS REPETVNDIS, lex, inquit Verrina prima, de Pecuniis repetūdis sociorū causā cōstitutā est. nā ciuib. quū sunt ereptæ pecuniæ,

ciuili ferè actione, & priuato iure repetuntur. hæc lex socialis est. idem pene sæpe in iisdem Verrinis scribit. CENSORINO, ET MANILIO, de quibus supra diximus. COSS. Consulibus an. ab V.C. sexcentesimo quinto. IPSE ETIAM, vt C. Carbo, & alii. PISO, hic L. Calphurnius Piso, qui cum P. Mucio Scæuola Consul fuit an. ab V.C. sexcentesimo vigesimo primo: quo quidem anno Tib. Gracchus est occisus, vt Cicero Verrina sexta his verbis ostendit: Quum Tib. Graccho occiso magnorū periculorū metus ex ostentis portēderetur P. Mucio, L. Calphurnio Coss. aditum est ad libros Sibyllinos. Meminit etiam in epistolis ad Atticum, & Paterculus hosce Consules simul agnoscit. CAVSAS EGIT, ita, vt ipse quoq. inter oratores possit numerari. AVTOR, lator, & suafor. fuit enim lator legis de pecuniis repetundis, & aliarū suafor: quod aliis hominibus autor fuerit, vt alias leges ferrent, easque etiam suaferit: quæ quidem omnia nunc vno verbo videtur esse complexus. DISSVASOR, dissuafor legū, vt legis frumentariæ C. Gracchi, de qua re Tusciana tertia sic scriptū videbis: Piso ille frugi semper contra legē frumentariam dixerat. is lege lata Consularis ad frumentū accipiendum venerat. animaduertit Gracchus in concione Pisonē stantē: quærit, audiente Romano populo, qui sibi constet, quū ea lege frumentū petat, quā dissuaferat. nolim, inquit, mea bona Gracche tibi viritum diuidere liceat, sed, si facias, partē petā. Gracchus ob id fortasse, quod aduersatus fuerat, in oratione permulta in illum turpia, ac flagitiosa dixit: at in quē virum? qui tanta virtute, atq. integritate fuit, vt etiam illis optimis temporibus, quū hominem inuenire nequam neminem posses, solus tamen frugi nominaretur: quem quū in concionem Gracchus vocari iuberet, & viator quæreret, quem Pisonem, quod erant plures, cogis me, inquit, dicere inimicum meum frugi: lege orationem pro Fonteio. Cenforium etiam Dionysius lib. secūdo videtur vocare: sed quicū Cenfor fuerit, nos inuenire non potuimus. ANNALES, hinc ad Papium Pætum ita Cicero scribit: Piso ille frugi in annalibus suis quæritur, adolescentis peni de ditos esse: & Dionysius lib. quarto hoc modo: nepotes fuisse scribo, L. Pisoni frugi assentiens. ille enim in Annalibus solus hoc scripsit: & lib. primo: cæterum de natis ex Ilia Q. Fabius Pictor dictus, quem L. Cincius, & Porcius Cato, & Calphurnius Piso, aliisque plurimi secuti sunt, sic ait. Gellius autem libro vndecimo capite decimo quarto ex annali primo Pisonis dictum Romuli refert. Liuius quoque, & alii Pisonem sæpe nominant. EXILITER, sic libro primo de Legibus: quid tam exile, quàm isti omnes Fabius, Cato, Piso, Fannius, & Venonius? & libro secundo de Oratore: qualis apud Græcos Pherecydes, Hellanicus, Accusilas fuit, aliq. permulti, talis noster Cato, & Pictor, & Piso: qui neque tenent, quibus rebus ornetur oratio, & dum intelligatur, quid dicant, vnam dicendi laudem putant esse breuitatem. ET, sic cum superioribus coniunge: nam & Quæstiones perpetuæ constitutæ sunt, & iudicia populi patronum desiderabant. IUDICIA POPVLI, ergo publica & quidē dupliciter. Populus enim de magnis rebus iudicabat vel statim factus iudex, vel postea appellatus: cuius iudicia moderata in oratione pro Domo Cicero vocat. CARBO, de quo loquimur. IAM MAGIS, quàm prius, quum populus voce, non tabella, suffragium ferebat ita, vt nulla posset esse malevolentia latebra. PATRONVM, qui potissimum moueret. DESIDERABANT, vt nunc desiderant. nisi enim patronus adit, qui doceat, deleat, & moueat populum, sæpe multi vel odio, vel alio affectu male iudicent, præsertim quū tabellæ beneficio id tuto facere possint. TABELLA DATA, vt supra diximus. QVAM LEGEM, tabellariam, quam diximus Cassiā appellatā fuisse. CASSIVS, qui legem tabellariam tulit, vt dictum est. LEPIDO, ET

MANCINO

MANCINO COSS. an. ab V.C. sexcentesimo decimo septimo. TVLIT, dissi- dens à bonis, vt ex libro tertio de Legibus supra retulimus.

Vester etiam D. Brutus M. filius, vt ex familiari eius L. Accio poëta sum audire solitus, & dicere non inculte solebat, & erat cum literis Latinis, tum etiam Græcis, vt temporibus illis, satis eruditus. Quæ tribuerat idem Accius etiam Q. Maximo L. Pauli nepoti. Et vero ante Maximum illum Scipionem, quo duce priuato T. Gracchus occisus esset, Lentulus ille princeps, ad Rempublicam duntaxat quod opus esset, satis habuisse eloquentiæ dicitur.

VESTER, ex vestra gente Iunia Brute. D. Decimus, vt nunc omnes interpretantur, quū Decius in veteribus libris penè omnibus inueniatur: quæ res facit, vt dubitem, Decimus, an Decius semper interpretari debeat. Scio equidem Decimum prænomen esse, & Decium gentis nomen, vt infra dicitur, sed tot librorum quasi consensus me magis mouet, quàm quorundā opinio, præsertim quū Probus, & Petrus Diaconus D. Decium, non Decimum sint interpretati. Quod si clament isti, libros omnes Latinos esse corruptos, appellabo ad Græcos, præsertim ad Plutarchū, qui δέκιον, nō δέκιμον in Cæsare, sed in Quæstionibus δέκιμον, scribit, cui Dion lib. quadragesimo quarto ita subscribit, vt iam possimus credere, Decium à principio prænomen fuisse, deinde nomen etiam factum: vel prænomen in aliis, in Decis nomen, vel cognomē fuisse, vt in veterum monumentis apparet. Hunc Aulum, non Decium, neq. Decimum Paterculus vocat. BRVTVS, D. Iunius Brutus, qui, vt supra diximus, cum P. Cornelio Scipione Nasica Serapione an. ab V.C. sexcentesimo decimo sexto Consul fuit: quo tempore quū ipsi Consules delectū haberent, Tribuni pleb. quia non impetrarunt, vt sibi denos, quos vellent, milites eximere liceret, Consules ipsos, vt Liuius lib. quinquagesimo quinto scribit, in carcerem mitti iusserunt: quod Cic. lib. tertio de Legibus his verbis significauit: D. Brutū, & P. Scipionē Consules, quos, & quantos viros homo omnium infimus, & fordidissimus Tribunus plebis C. Curiatius in vincula coniecit, quod ante factū non erat. Paulo post tamen ipse D. Brutus Consul in Hispaniam profectus, iis, qui sub Viriato militauerant, agros, oppidūque dedit, quod Valentia vocatū est: & aduersus Gallecios feliciter pugnauit. Dicitur enim, vt refert Orosius, sexaginta Galleciorum millia, qui Lusitanis auxilio venerant, oppressisse. Quare de Galleciis, & Lusitanis, vt autor est Eutrop. cum magna gloria triumphauit: vnde Gallecius, vt ait Paterculus, est appellatus, quamuis apud Strabonem lib. tertio Callaicus legatur. Valerius Max. lib. sexto cap. quarto refert, eum tanquam avarum à populo Cinaniensi appellatum: qui cætera laudatur, præsertim vero quod literatis fauit, vt Accio, cuius carminibus templorum, ac monumentorum suorum aditus voluit exornari, vt Cicero in oratione pro Archia, & Valerius Max. libro octauo capite decimo quinto scripserunt. Augurem fuisse ex Lælio Ciceronis intelligimus: & apud Plutarchū est huiusmodi quæstio: Quid est, quod quum cæteri Romani Februario mortuis inferias mittere, & parentare consueffent, D. Brutus, vt Cic. scribit id Decembri faciebat? vel, si quis græce malit legere: ἀλλ' ἢ ἄλλως ἑοικέναι ἐν τῷ φεβρουαρίῳ μὴ ποιουμένων χάρις, καὶ ἐναγισμὸς τοῖς τιβηκόσι, δέκιμος ἑοῦτος ὡς κικέραν ἰσόρηναι ἐν τῷ δεκιμβρίῳ τὴν ἑπρατῆν. Id Cicero libro secundo de Legibus scripsit, sed nunc ea res penè tota desideratur ita, vix vt intelligi possit. nec intelligeretur omnino, nisi Accium ibi quoque

r iii

nomina ret. M. FILIVS, M. F. M. N. hoc est M. filius, Marci nepos. FAMILIARI, per familiarem libro secundo de Legibus, & amicissimum in oratione pro Archia vocat. L. ACCIO POETA, cuius vitâ Crinitus, & Lilius scribunt. SVM AUDIRE SOLITVS, hæc verba Lilius Gregorium, quem parentis loco nos colimus, mouerunt vsque adeo, vt duos Accios fuisse crediderit, præsertim quum Valerius Maximus libro tertio capite septimo dicat, Accium Cæsari in collegium poëtarum venienti non assurrexisse: quod si ratione temporum subducas, animaduertes, tempora nõ pati, vt L. Accius D. Bruti familiaris fuerit, & ad Cæsaris Dictaturam perueniret. at nos arbitramur, Sex. Iulium Cæsarem à Valerio Maximo significari, vt iam pridem apud ipsum Valerium Maximum indicauimus: & Ciceronem à L. Accio audire potuisse, quod hic scribit. nam fac Accium Consule D. Bruto viginti annorum fuisse, & ad annos septuaginta vixisse, tunc Cicero natus annos viginti potuit audire. Quin Accius libro primo de Legibus Sifennæ familiaris appellatur: Atticus vero infra Sifennam familiarem suam vocat. Vnde apparet Accium ad id tempus peruenisse, vt eum Cicero potuerit audire. Fuit vero Accius idem historicus, & poëta: & poëtam quidem fuisse constat: nec dubitatur, an historicus fuerit, quum libro primo de Legibus inter historicos à Cicerone numeretur: sed multi putant duos, alterum poëtam, alterum historicum, fuisse: nec vident à Sex. Pompeio nominari, vt idem propemodum cognoscatur: & infra sic à Cicerone dici: Accius iisdem Aedilibus ait se, & Paucium docuisse fabulam. Docuit igitur fabulam vt poëta: sed se docuisse scripsit vt historicus. In fabulis enim nusquam dicere possit, se docuisse: quum poëta nusquam in fabulis loquantur. etiam supra ostendit Cicero, Accium hisce de rebus scripsisse. NON INCVLTE, satis ornate, *ἀτότως*. VT TEMPORIBVS ILLIS, sic supra de Clithene, & infra de L. Philippo locutus est. ERVDITVS, dichoreus, vbi D. Brutum tantopere commendat. QVARE, quas res. TRIBVERAT, tribuerat vel in scriptis, vel in eodem sermone, sed ante, quàm de D. Bruto ea mihi referret. vel tu lege, tribuebat. nam Q. hic Maximus D. Bruto minor natu fuit, quum multo post illum Consul fuerit. Q. MAXIMO, Q. Fabio Maximo Q. F. eius, qui quum L. Aemilii Pauli filius esset, adoptatus à nescio quo Fabio, Q. Fabius Maximus Aemilianus est appellatus, & cum L. Hostilio Mancino an. ab V. C. sexcentesimo nono Consul fuit. Hic vero filius cum L. Opimio an. ab V. C. sexcentesimo trigesimo tertio Consul fuit, & aduersus Allobroges, & Bituitum Regem Aruernorum feliciter pugnavit. ex Bituiti exercitu cæsa millia hominum centum viginti, vt Liuius libro sexagesimo primo scripsit: quanquam Paulus Orosius millia centum quinquaginta, vel, vt in aliis libris legitur, centum sexaginta fuisse scribat: sed cum Liuius sentit etiam Appianus in Celtico ita scribens: Fabius Maximus modicum ferme deducens exercitum, cæsum & viginti Celtarum millia vnica prostravit acie, quum quinq. supra decem ex suis duntaxat amisisset: & hæc, quanquam ex vulnere, quod in genam acceperat, grauite faucibus, peragere non dubitauit, acies discurrens, suosque ad bellum incitans, & quemadmodum aduersus barbaros esset pugnandum, verbis instruens, partim curru vectus, partim manu ductus inambulans. Adeo vero paruum duxit exercitum, vt, quod scribit Orosius, Bituitus paucitatem Romanorum vix ad escam canibus, quos in agmine habebat, sufficere posse iactaret. Plin. autem sic addit: Q. Fabius Maximus Consul apud flumen Isaram prælio commisso aduersus Allobrogum, Aruernorumque gentes ad VI. Id. Aug. CXXX. M. perduellium cæsis, febre quartana liberatus est in acie. Ex hac victoria cognomen Allobrogico illi est inditum, quod Paternus refert. L. AEMILII

NEPOTI,

NEPOTI, L. Aemilii Pauli nepoti ex filio, quem, vt ipse L. Paulus apud Liuium libro quadagesimo quinto loquitur, in adoptionem datum Fabia gēs habuit. Quod si fuisset in Aemiliorum familia, hoc loco Cicero dixisset, Lucii nepoti, vel per notas è more, L. N. Veteres enim Romani, ne nomina confunderentur, prænominibus patris, & aui distinguebant, L. Aemilius L. F. M. N. Paulus: vt P. Cornelius P. F. L. N. Scipio, vt alii innumerabiles, quorum nomina vel hodie in veterum monumentis inueniuntur. Hunc verò Fabium Liuius & Paternus etiam Pauli nepotem vocant. is dicitur à Cicerone in oratione pro Muræna epulum Africani patris sui nomine populo Romano dedisse, & laudationem dixisse: de quo Valerius Maximus illud libro sexto capite nono scripsit: nihil Q. Fabio Maximo, qui Gallica victoria cognomen Allobrogis sibi met, ac posteris peperit, adolescente magis infame, nihil eodē sene ornatus, aut speciosius illo seculo nostra ciuitas habuit: sed filius, vt idem refert, adolescentiæ, nõ senectutis mores est imitatus. ET VERO, sic infra loquitur item: & vero fuit in hoc & popularis dictio excellens. ANTE MAXIMUM, ante Q. Fabium Maximum, de quo dicebamus. Dicebat, inquam, L. Accius Scipionem illum, quo duce Tib. Gracchus est occisus, vehementem fuisse ante Q. Maximum: quod eo multo maior natu fuerit: siquidem hic Scipio Consul ante Q. Maximum annis minimum sexdecim fuit. nec audias illos, qui credunt hic à Cicerone Scipionem hunc maximum vocari, quod Pontifex Maximus fuerit: aut illos, qui putant Africanum significari. ILLVM, *ἡμφαστο*. SCIPIONEM, P. Cornelium Scipionem Nasicam Serapionem, eius, qui Corculum est appellatus, & de quo supra diximus, filium: eius, qui sacra accepit, quique vir optimus est iudicatus, nepotem: qui fuit Consul cum D. Iunio Bruto an. ab V. C. sexcentesimo decimo sexto: quos, vt diximus, in vincula coniecit C. Curiatius Tribunus plebis, à quo irridente cognomen Serapion ipsi Scipioni fuit impositum, vt Liuius libro quinquagesimo quinto, & Quintilianus libro sexto capite quarto referunt. Hunc Scipionem nos arbitramur in oratione pro Plancio hisce verbis significari: auus tuus P. Nasica tibi adilitiam prædicaret repulsam: quo ciue neminem ego statuo in hac Repub. fortiozem. hunc enim auus M. Iuuentii Laterensis videre potuit, & eum nos videmus à Valerio Maximo inter fortes numerari: qui libro septimo capite quinto dum scribit eum repulsam adilitiam, quod in manum cuiusdam opere rustico duratam iocatus esset, tulisse, recte sentit: sed dum putat eundem esse, qui Iugurthæ bellum intulit, & sacra accepit, errat, & Plinium cogit errare, vt supra diximus. QVO DUCE, quo autore: tu Liuium libro quinquagesimo octauo, & Orosium libro quinto capite nono lege. & quia fuit dux, & autor Tib. Gracchi interficiendi, eum sæpe dicitur interfecisse, vt in oratione prima in Catilinam. P. Scipio Pontifex Maximus Tib. Gracchum mediocriter labefactantem statum Reipub. priuatus interfecit: & libro secundo de Oratore, P. Scipio Tib. Gracchum percussit: & libro primo de Officiis, P. Scipio Tib. Gracchi conatus perditos vindicauit. quod Valerius Maximus libro tertio ita scribit: Quum Scæuola negaret, se quicquam vi esse acturum, tunc Scipio Nasica, quoniam, inquit, Consul, dum iuris ordinem sequitur, id agit, vt cum omnibus legibus imperium Romanum corruat, egi met priuatus voluntati vestre me offero ducem: ac deinde læuam manum aperte togæ circumdedit, sublatâque dextra, proclamauit: qui Rempub. saluam esse volunt, me sequantur: eaque voce, cunctatione bonorum ciuium discussa, Gracchum cum scelerata factione, quas merebatur, pœnas persoluere coëgit. Næc ita multo post, vt idem Valerius Maximus libro quinto capite tertio scribit, propter iniquissimam virtutum suarum

r iiii

apud ciues æstimationem, sub titulo legationis Pergamum secessit, & quod vitæ superfuit, ibi sine vllò ingrata patriæ desiderio peregit. Idem Plutarchus, & autor libelli de Viris illustribus testantur: hinc in Lælio sic scriptum videbis: quid in P. Scipionem Nasicam effecerint, sine lachrymis non queo dicere. **PRIVATO**, priuatus à Cicerone in oratione prima in Catilinam, & in oratione pro Domo: à Valerio Max. & Paterculo vocatur. **T. GRACCHVS**, Tib. Sempronius Gracchus, de quo dictum est. **OCCISVS ESSET**, in cliuo Capitolino fragmine subfellii ictus, vt ait Paterculus: super Calphurnium fornicem, detracto amiculo fugiens, ictus fragm. èto subfellii, vt inquit Orosius: de loco nec Appianus, nec alii dissentiunt, sed illud addit Plutarchus: ἀνισάμνον αὐτὸν ὁ μὲν ἐμφανῶς καὶ πρῶτος εἰς τὴν κεφαλὴν παύειστος ποσὶ δίφρου, πῶπιος ἢν ἑτοιμῆος εἰς ἧς συναρχόντων: τὸ δὲ δεύτερον ἀντεποιεῖτο πληγῆς λυθίου φούφορ ὡς ἐδὶ καλῶ Ἰνὶ σεμνονόμενος: atque id ipsum claua, vt refert Orosius. **VNHEMENTEM**, vt in Tib. Graccho etiā cōsobrino occidendo fuit. **ACREM**, ita, vt nullam comitatem sermonis haberet, vt libro primo de Officiis scriptum est, quamuis libro secundo iocus ille referatur: Quum Nasicæ M. Flaccus multis probris obiectis P. Mucium iudicē tulisset: eiero, inquit, iniquus est: quum esset admurmuratum: ah, inquit, patres conscripti, non ego mihi illum iniquū eiero, verum omnibus. **AIBBAT**, idem L. Accius. **TVM**, illis temporibus. **P. LENTVLVS**, P. Cornelius Lentulus, de quo Valerius Maximus libro quinto capite tertio ita scribit: P. Lentulus clarissimus, & amantissimus Reipub. ciuis, quum in Auentino C. Gracchi nefarios conatus, & aciem pia, ac forti pugna, magnis vulneribus exceptis, fugasset: prælii illius, quo leges, pacem, libertatēque in suo statu retinuerat, hanc mercedem tulit, vt ne in nostra quidem vrbe moreretur: siquidem inuidia, & obtrectatione compulsus, legatione à senatu libera impetrata, habitaque concione, qua à Diis immortalibus petiit, ne vnquam ad ingratum populum reuerteretur, in Siciliam profectus est, ibique perseueranter morando compotem se voti fecit. Hunc Cicero in oratione quarta in Catilinam his verbis significat: illo tempore huius auus Lentuli clarissimus vir, armatus Gracchum est persecutus: ille graue tum vulnus accepit, ne quid de summa dignitate Reipub. minueretur. quod Philippica octaua item repetit. Hic M. Aquilium C. Rutilio Ruffo subscriptore accusauit, vt Verrina prima dicitur: vbi tamen Asconius putat, Lentuli Suræ patrē fuisse: & Aquilium non illum, quem Fufus, vt dicitur, accusauit. Hic P. Lentulus olim missus est, vt priuatos agros, qui in publicum Campanum incurrebant, coëmeret, vt in oratione secunda contra Rullum scribitur. **ILLE**, ἐμφασίς, qua libro item primo de Oratore hac ipsa de re loquens, vtitur. **PRINCEPS**, princeps senatus, vt Verrina prima, & in oratione secunda contra Rullum: atque ita putant eruditi Philippica octaua legendum esse, quamuis librarii multi, principem senatorem, descripserint: quod tamen dici posse ostendunt frequentes illæ locutiones, princeps locus, princeps ciuis. Illud me magis mouet, quòd hic Lentulus tam sepe princeps senatus à Cicerone dicitur, & in Consulibus illius temporis, quantum ego legere potui, non inuenitur: quū tamen is esset mos, vt qui primus Censor ex iis, qui viuerent, fuisset, is princeps legeretur: & raro fiebat Censor, qui Consul ante non fuisset. Susplicari possumus igitur hunc Consulem fuisse, sed vel eius annum desiderari, vel eum C. Claudio, qui cum M. Perpenna Consul fuit, suffectum fuisse, & ob id cognomē eius in Consulibus ad Claudium esse translatum: quod in aliis etiam factum animaduertimus, vt in Consulibus an. ab V. C. quingentisimū septuagesimū octauū quiuis facile videre poterit. **REMPVB.** cuius administrandę peritissimus videtur fuisse: siquidē

M. Antonius

M. Antonius libro primo de Oratore quum Reip. rectorem describit, hunc in primis nominat.

Iisdemque temporibus L. Furius Philus perbene Latine loqui putabatur, literatiusque quàm cæteri. P. Scauola valde prudenter & acute, paulo etiam copiosius. Nec multo minus prudenter M. Manilius. Appii Claudii volubilis, sed paulo feruidior erat oratio. In aliquo numero etiam M. Fuluius Flaccus, & C. Cato Africani sororis filius, mediocres oratores: etsi Flacci scripta sunt, sed vt studiosi literarum. Flacci autem æmulus P. Decius fuit, non infans ille quidem: sed vt vita, sic orationē etiam turbulentus.

L. Lucius: & Lucius à Cicerone, & Iulio Obsequente, sed Publius à Valerio Maximo libro tertio capite septimo, à Cassiodoro, & ab iis, qui Consules collegerunt, appellatur: nisi forte Publius Consul fuit, Lucius non fuit: quum Cicero Lucium vocet, quando de Consulatu non meminit: Publium vero libro duodecimo ad Atticum, vbi Consulem significat. **FVRIVS**, Furii, qui olim Fufii, vt autor est Quintilianus, dicebantur, quin patricii fuerint, nemo dubitabit, qui tot Consules, tot Tribunos militum Consulari potestate fuisse ex his leget, quum plebei nondum Consules fiebant. **PHILVS**, Philus est Furie gentis cognomen, vt Philo Veturie, quod supra diximus. Quare, qui Furium Philonem scribunt in Consulibus, errant: quum Furii semper à Liuiο Phili vocentur: hic tamen etiam Pilus legitur, vt in scholiis libri quarti ad Atticum monuimus, & nunc eo magis monemus, quòd in veteribus Consulibus an. ab V. C. quingentesimi trigesimi primi, sic legitur: P. Furius Sp. F. M. N. Philus Hic vero Consul fuit, si modo Consul fuit, an. ab V. C. sexcentesimo decimo octauo cum Sex. Atilio Serano. hic est certe is, qui in libris de Repub. contra iustitiam disputauit, vt in scholiis libri quarti ad Atticum retulimus. **LATINE LOQVI**, infra. **LITERATIVS QVE**, quippe quum secum eruditissimos homines ex Græcia palam semper habuerit, vt libro secundo de Oratore dicitur: ob id in oratione pro Archia Cicero scribit, eum fuisse hominem modestissimum, & cōtinentissimum. **P. SCAEVOLA**, quem supra P. Crassi fratrem vocauit, vbi nos ea diximus, quæ fuerunt dicenda. **PRVDENTER, ET ACUTE**, P. Scauola valde prudenter, & acute loqui putabatur, vt Iurisconsultus, & orator. **PAVLO ETIAM**, sic etiam lib. primo de Oratore, & in oratione pro Cæcina P. Mucium Scauolam hunc ipsum, & M. Manilium coniungit: quòd iisdem temporibus vterque, & vterque Iurisconsultus fuerit, vt de Scauola dictum est: & de M. Manilio ipse Cicero testatur in oratione pro Cæcina, & libro primo de Oratore, vbi illum inter Iurisconsultos numerat, & eius leges venalium vendendorum agnoscit: & libro tertio de Oratore Crassus ita loquitur: meminere illi Sex. Aclium, M. vero Manilium nos etiam vidimus transuerso ambulante foro: quod erat insigne, eum, qui id faceret, facere ciuibus omnibus consilii sui copiam: ad quos olim & ita ambulantes, & in solio sedentes domi sic adibatur, non solum, vt de iure ciuili ad eos, verum etiā de filia collocanda, de fundo emendo, de agro colendo, de omni denique aut officio, aut negotio referretur. Hic tamen pauper fuisse dicitur Paradoxo ultimo: qui habuerit ædiculas in Carinis, & fundum in Labicano. hic in libris Ciceronis de Repub. loquebatur, vt in Lælio, & in epistolis ad Atticum

legimus. Plura Rutilius in vitis Iurisconsultorum scribit. M. Marcus, quem tamen Valerius Maximus libro quinto capite octavo videtur Titum vocare, vel plures more suo miscere. MANILIUS, qui cum L. Marcio Censorino Consul fuit an. ab V. C. sexcentesimo quinto, vt supra pluribus ostēdimus. atque hic Cicero regreditur. APPII CLAVDII, hic Ap. Claudius Pulcher cum Q. Cæcilio Metello Macedonico an. ab V. C. sexcentesimo vndecimo Consul fuit, & Salassos, gentem Alpinam, vt libro quinquagesimo tertio Linius ait, domuit: qua de re Paulus Orosius ita scribit: Ap. Claudio, Q. Cæcilio Metello Cofs. Ap. Claudius aduersus Salassos Gallos congressus, & victus, decem millia militum perdidit. reparata pugna, quinque millia hostium occidit. sed quum iuxta legem, qua constitutum erat, vt quisquis quinque millia hostium peremisset, triumphandi haberet potestatem, iste quoque quum triumphum expetisset, propter damna vero superiora non impetrasset, infami impudentia, atque ambitione vsus, priuatis sumptibus triumphauit. Hunc Plutarchus in Gracchis scribit fuisse non modo ὑπερβυλιόν, sed ὑμυβυλιόν etiam, & προγεγραμένους κατ' ἄξια καὶ ῥωμαίων βουλῆς: qui Tib. Graccho Claudiam filiam vltro despondit: à quo postea Triumuir ipse creatus est. VOLVBILIS, sic Carbonem supra, & infra Rusticellum volubilem vocat. FERVIDIOR ERAT ORATIO, sic infra feruidum dicendi genus dicet. IN ALIQUO NUMERO, in aliquo numero oratorum. sic Cicero sæpe loquitur. M. FVLVIVS FLACCVS, qui cum M. Plautio Hypsæo an. ab V. C. sexcentesimo vigesimo nono Consul fuit, & quod Livijs libro sexagesimo scripsit, primus omnium transalpinos Ligures bello domuit, missus auxilio Malsiliensibus aduersus Falanos Gallos, qui populabantur fines Malsiliensium. & de his, vt apud Plutarchum cognosces, triumphauit: vnde Paterculus illum triumphalem vocat. Hic vt superbus à Valerio Maximo libro nono capite quinto notatur: quod Consul quum perniciosissimas Reipub. leges introduceret de ciuitate danda, & de prouocatione ad populum eorum, qui ciuitatem mutare voluissent, ægre compulsus est, vt in curiam veniret. deinde partim monenti, partim oranti senatui, vt incepto desisteret, responsum nõ dedit. Erat igitur senatui inuisus, nec plebi charus propter suspicionem, quæ fuerat, eum socios ad defectionem sollicitasse, vt Plutarchus refert. Hic C. Gracchi familiaris fuit, & ob id Triumuir diuidendis agris creatus. nec mihi videtur verisimile, quod scribit Appianus, eum post Consulatum Tribunum plebis fieri, hoc est, ab equis ad alios, quod aiunt, transire voluisse: aut cum C. Graccho in Africam esse profectum, quum Plutarchus ostendat Romæ mansisse, & tunc eius calumniis Drusi potentiam creuisse. Reuersum certe C. Gracchum semper incitauit, donec ipse quoque cum reliquis pœnas dedit. Armatus enim in Auentino, vt Paterculus ait, ad pugnam ciens, cum filio maiore iugulatus est. nec ita multo post alter filius, quem pater legatum de conditionibus miserat, ab Opimio interemptus est. ob id Cicero in oratione prima in Catilinam ita scribit: occisus est cum liberis M. Fuluius Consularis: & Philippica octaua: interfectus est Gracchus, & M. Fuluius Consularis, cuiusque duo adolefcētuli filii. Quin eius penates, vt Valerius Maximus ait lib. sexto capite tertio, ab imis fundamentis eruti sunt: & quum area diu penatibus vacua mansisset, à Q. Catulo Cimbricis spolijs adornata est. hinc in oratione pro Domo sic ait Cicero: M. Flaccus, quia cum C. Graccho contra salutem Reipub. fecerat, & senatus sententia est interfectus, & eius domus euerfa, & publicata est, in qua porticum post aliquanto Q. Catulus de Manubijs Cimbricis fecit. & ibidem paulo post: Tu Q. Catule M. Fuluii domum, quum is fratris tui focer fuisset, monumentum tuarum manubiarum esse voluisti.

Porro

Porro Q. Catuli frater fuit C. Iulius Cæsar, vt in libris oratorijs legimus: qui rursus L. Iulium Cæsarem fratrem germanum habuit, vt libro tertio de Oratore cognoscitur: ex quo quidem natus est L. Iulius Cæsar, qui cum C. Marcio Figulo an. ab V. C. sexcentesimo nonagesimo Consul fuit: quique Cicerone Consule dixit, quod sic in oratione quarta in Catilinam refertur: nisi vero cuiquam L. Cæsar vir fortissimus, & amatissimus Reipub. crudelior nudius tertius est visus, quum sororis suæ foemina lectissima virum præsentem, & audientem vita priuandum esse dixit: quum auum iussu Consulis interfectum, filiumque eius impuberem, legatum à patre missum, in carcere necatum esse dixit: sic enim legendum putabit, quicumque historiam sciet, & norit M. Fuluium Flaccum L. Cæsaris illius auum fuisse, vt Fuluiæ patræ. c. Caius. atque Caius hic Cato hoc loco, infra, Verrina quinta, & sexta, & in oratione pro Cornelio Balbo dicitur: à Paterculo tamen Marcus appellatur, male, vt opinor, id quod vel ipse verbis hisce colligi potest: M. Cato Consularis repetundarum ex Macedonia damnatus est. atqui M. Cato Consul fuit cum Q. Marcio Rege an. ab V. C. sexcentesimo trigesimo sexto: qui vero Consul in Thracia male aduersus Scordiscos pugnavit, quinquennio post illos Consules à Livijs libro sexagesimo tertio agnoscitur. Illud accedit, quod Gellius libro decimo tertio capite decimo nono scribit, Marcum in Consulatu in Africam profectum, in ea prouincia diem obiisse: hic vero Consularis est damnatus, & exulauit: & tamen tam hic, quàm ille M. Catonis, & L. Pauli nepos appellatur. nam Gellius, & Paterculus id ostendunt: quorum alter ita scribit: M. Cato Consularis M. Catonis nepos, Africani sororis filius: alter ita: ex maiore Catonis filio nascitur hic M. Cato M. F. M. N. & sanè quum pater Marcus diceretur, mos postulabat, vt filius etiam Marcus diceretur, si primus erat. Cur igitur Cicero Caium vocat? alterum, non illum vocat, & M. Catonis, ac L. Pauli nepotem vocat, ne quis suspicari possit, M. Catonis nepotem fuisse ex filio, quem ex Solonii filia sustulit. Hinc cognoscimus Plutarchum errasse, qui scripsisse cognoscitur, vnum tantum filium ex maiore Catonis filio relictum, quum satis appareat, duos minimum M. & C. relictos fuisse: id quod etiam ex Consulibus colligi potest. nam si Cato tum, quum secundam duxit uxorem, octuagesimum, vt quidam scribunt, agebat annum, neque Marcus, neque Caius ex eo matrimonio nati, tunc Consules per ætatem esse potuissent. Marcus enim annorum triginta quinque, Caius vero triginta nouem summum Consules fuissent: quum ætas Consularis annorum quadraginta trium esset. Sunt, qui putent tres fratres, Marcum, & duos Caios fuisse, quod Ciceronis in Lælio verba illa sic legant: C. Cato, & minime tunc quidem C. fratri, nunc idem acerrimus inimicus: & interpretentur: C. fratri, C. Porcio Catoni, vt C. Cato C. Catoni fratri fuerit inimicus: quod alter turbulentus fuerit, & Gracchum sit secutus: alter vero sic Gracchus sit aduersatus, vt illum postea, quod infra legitur, iudices Gracchani sustulerint: quasi vero sic interpretari non possimus: C. Cato Tib. Gracchum sequebatur, & minime tum quidem C. Graccho fratri inimicus, nunc idem acerrimus inimicus: vt à principio quidem Tib. Gracchum sit secutus, deinde C. Graccho sit aduersatus, & ob id à iudicibus Gracchanis postea sublatus. In hanc sententiam eo libentius venio, quod in aliquibus libris ita legimus: C. Cato, & minime tunc quidem C. fratri charissimus, nunc idem acerrimus inimicus: vt iam tum, viuente Tib. Graccho, C. Cato coeperit C. Graccho nõ esse charus, deinde, mortuo Tiberio, sit factus inimicus. Nec mihi displicet libros sequi, in quibus ita legitur: C. Cato, & minime tunc quidem C. frater, nunc idem acerrimus: vt particula, &, videtur postulare, nec res ipsa repugnat:

siquidem C. Gracchus tunc erat admodum iuuenis, & otium spectabat, sed postea, quam Vectium quendam defendit, coepit se quasi extollere ita, ut eum nobiles timerent, atque id ipsum ante Quæsturam, quam videtur petiisse L. Cassio, L. Cornelio Coss. ut, quum multo ante coepisset in foro versari, acerrimus merito possit à Lælio dici, qui circiter annos duos ante C. Gracchi Quæsturam fingitur de amicitia locutus. nihil dico, quod raro fratres duo eodem prænomine utebantur, ut duo Cati Catones vti viderentur, si tot fratres fuissent. Ut vero hic C. Cato fuerit damnatus, infra dicetur. CATO, C. Porcius Cato, qui cum M. Acilio Balbo an. ab V. C. sexcentesimo quadragésimo Consul fuit. AFRICANI, P. Cornelii Scipionis Africani Aemiliani. sic etiam Verrina sexta hac de re dixit. SORORIS, Tertiæ, ut Plutarchus in Catone vocat: quæ L. Aemilii Pauli filia, & ob id Africani, ut hic ait, soror fuit. FILIVS, ex M. Catone M. F. ORATORES, C. Catonem inter oratores Cic. reponit, & M. Catonis Nepotis nullam prorsus mentionem facit. Quare putat aliqui Gell. errasse, qui scripsit, orationes M. Catonis Nepotis extitisse, quum C. Catonis, quæ Cic. facit oratoris, scribere debuisset: quasi vero Cic. nullum prorsus oratoris in hoc dialogo prætermiserit: & Gell. ut hic scriptum esset, videre non potuerit: & non appareat hic, hunc C. Catonem nihil scripsisse, quando scripta Flacci, non autem Catonis agnoscit. ET SI, correctio quædam κατὰ πρόκλησιν ne quis diceret: cur tu Flaccum mediocre oratorem vocas, quum scripta eius reperiantur? extant quidem, inquit, eius scripta, sed quæ studiosi literarum, non oratoris esse videantur. AEMVLVS, non in dicendo magis, quam in faciendo. Videtur enim & ipse Gracchanas partes secutus: quippe qui L. Opimium C. Gracchi interfectorem accusauit, ut infra dicetur. P. Publius: & Publius à Cicerone dicitur semper, & Publius est prænomen frequens Deciorum. Quare pro Q. P. apud Liuium libro sexagesimo primo reponendum putamus. DECIVS, à Deciiis videtur oriundus, qui Mures cognomine sunt dicti, & plebei fuerunt, ut libro nono, & decimo Liuii cognoscitur, ubi Decios plebeios vocat: in quibus fuerunt illi, qui se pro patria deuouerunt. In veterum monumentis C. Plautius Decius Mus inuenitur. Hic autem P. Decius, Tribunus plebis quum esset L. Opimium, ut Liuius libro sexagesimo primo scripsit, accusauit. hinc Cicero in Partitionibus ait: esse factum defenditur, quum est facti subiecta ratio, sicut ab Opimio: iure feci salutis omnium, & conseruandæ Reipub. causa: relatumque est ab Decio: ne sceleratissimum quidem ciuem sine iudicio iure villo necare potuisti. Videtur etiam pecunias accepisse, quum Cicero ibidem ita dicat: coniectura, ceperitne pecunias Decius: & libro secundo de Oratore: ceperitne contra leges pecunias P. Decius. Prætor fuit M. Aemilio Scauro, & M. Cæcilio Metello Coss. ut autor libelli de Viris illustribus in Scauro docet. NON INFANS, satis disertus, λιτότης. & sanè videtur dicendo valuisse, quando virum etiam Consularem L. Opimium C. Carbone viro eloquentissimo defendente, accusare non dubitauit. TVRBVLENTVS, qui L. Opimium virum tam bonum accusarit, & pecunias ceperit.

M. Drusus C. filius, qui in Tribunatu C. Gracchum collegam iterum Tribunum fecit, vir & oratione grauis, & autoritate: eiq. proxime adiunctus C. Drusus frater fuit. Tuus etiam gentilis Brute M. Pennus facile agitauit in Tribunatu, C. Gracchum paulum ætate antecedens: fuit enim M. Lepido & L. Oreste Coss. Quæstor Gracchus, Tribunus Pennus, illius M. filius, qui cum

Q. Aelio

Q. Aelio Consul fuit: sed is omnia summa sperans, Aeditius est mortuus. Nam de T. Flaminio, quem ipse vidi, nihil accepi, nisi Latine diligenter locutum.

M. DRVSVS, Marcus Liuius Drusus, qui ob eximiam aduersus Gracchos operam patronus senatus est dictus, ut ait in Tiberio Suetonio. Tribunus enim plebis, ut refert Plutarchus, partes senatus est secutus, & C. Graccho collegæ semper est aduersatus. hinc Cicero libro quarto de Finibus ita loquitur: conferam autem auum tuum Drusum cum C. Graccho eius ferè æquali. Quæ hic Reipublicæ vulnera imponebat, eadem ille sanabat. Prætor Urbanus hic fuit, ut autor Rhetoricæ ad Herennium his verbis ostendit: quod genus Marcus Drusus Prætor Urbanus, quod cum hærede mandati ageretur, iudicium reddidit, Sextus Iulius non reddidit: & Cicero libro septimo ad Atticum: itaque vsurpauit vetus illud Drusi, ut ferunt, Prætoris in eo, qui eadem liber non iuraret, me istos liberos non addixisse. Consul anno ab Vrbe Condita sexcentesimo quadragésimo secundo cum L. Pisone fuit, & aduersus Scordiscos gentem à Gallis oriundam in Thracia feliciter pugnavit, magnamque honorem tulit, quod Liuius libro sexagesimo tertio scripsit. c. Cati. C. porro Liuius Drusus is est, qui cum P. Africano Consul anno ab Vrbe Condita sexcentesimo septimo fuit. C. GRACCHVM, infra. ITERVM TRIBVNVM, C. enim Gracchus alterum Tribunatum continuauit, ut ait Paterculus, & Plutarchus pluribus verbis scribit. FECIT, quamuis postea sit illi aduersatus, à patribus persuasus, ut refert Plutarchus: quanquam nos putamus legendum, fregit, ut supra, Octavius Tib. Gracchum fregit. nam si partes senatus Drusus ipse sequebatur, quo pacto voluisset, eum iterum fieri Tribunum plebis, quem semel expertus fuisset patribus inimicum? VIR ET ORATIONE GRAVIS, ET AVTORITATE, ἀνδρὸς τε γεγονότος ἡγρόν βραμείων, οὐ τε τετραμμένον χεῖρον. ἢ ἢ καὶ λόγῳ καὶ πλούτῳ, ἐν τοῖς μέγιστα ἡμῶν, καὶ διωκμένοις ἀπὸ τούτων ἐνάμιλλοις: inquit Plutarchus in Gracchis, ubi plura de Marco Liuiio Druso hoc ipso scribit. PROXIME, quod ad eloquentiam, & autoritatem pertinet: nam, quod ad ætatem spectat, maior natus videtur fuisse, qui patris prænomine uteretur, ut filii penè omnes, qui primi fuissent nati. C. DRVSVS, C. Liuius Drusus, cuius historiam quærimus. GENTILIS, quod Marcus Iunius Brutus ipse quoque, ut tu, sit appellatus: & ex eadem gente Iunia, ex qua tu quoque, sit natus. Ita nos sentimus. Si quis tamen nostram sententiam minus probat, videat ille, quid viri eruditi hac ipsa de re scripserunt, & in primis, quid dicat Bartholomæus Riccius in libello, quem hac de re scripsit, vir, quem nos multis nominibus obseruamus. M. PENNVS, Marcus Iunius Brutus Pennus, qui tamen Pœnus à quibusdam scribitur: sed quum Pœnus cognomen Quintiorum fuerit, ut libro quarto Liuius ostendit: & hic Pennus semper scribatur, & pater huius eodem modo in veteribus Consulibus legatur, nos nihil mutandum censemus. AGITAVIT, quod ostendit, eum aliquid dicendo valuisse. TRIBVNATV, suo, non C. Gracchi. paulo post. C. GRACCHVM, volentem Tribunum plebis fieri: vel tanquam ex Sardinia reuersum contra senatus voluntatem: vel tanquam Fregellanæ coniurationis participem. Hæc enim ex Plutarchi scriptis coniecere possumus. FVIT ENIM, αἰτιολογία, quod illum potuerit agitare. M. LEPIDO, ET L. ORESTE COSS. anno ab Vrbe Condita sexcentesimo vigesi-

mo octauo. **QVÆSTOR**, & Quæstor cum ipso L. Oreste Consule in Sardiniam profectus est, vt apud Plutarchum leges. **TRIBVNVS PENNVS**, Quamuis Lucius Iunius Brutus, vt supra dictum est, primus Consul fuerit: vnde appareat, Iuniam gentem patriciam fuisse, eam tamen videmus ita postea iacuisse, vt nullus Consul in ea per annos centum octuaginta quatuor agnoscat. Quare credimus plebeiam esse factam: certe hic Tribunatus, & alii, quos leges id ostendunt. **ILLIVS M.** illius Marci Iunii Penni. Sic enim in veteribus Consulibus legitur: M. Iunius M. F. M. N. Pennus. **Q. AELIO**, Q. Aelio P. F. Q. N. Pato, Cato: quem Valerius Maximus libro quarto capite tertio Tuberonem etiam vocat, quod Tubero cognomen esset Aeliorum, vt infra suo loco dicemus. **CONSVL FVIT**, anno ab Vrbe Condita quingentesimo octuagesimo septimo. **IS**, Marcus Iunius Pennus, de quo nunc loquimur. **AEDILITIVS**, Aedilitate functus. **T. FLAMINIO**, T. Quintio Flaminio, qui cum Q. Metello Consul fuit, vt dicitur. **VIDI**, sic infra, pueri vidimus. **NIHIL ACCEPI**, nihil ego quoque accepi. **NISI LATINE DILIGENTER LOCVTVM**, existimabatur, inquit infra, bene latine loqui, sed literas nesciebat.

Iis adiuncti sunt C. Curio, M. Scaurus, P. Rutilius, C. Gracchus. de Scauro, & Rutilio breuiter licet dicere: quorum neuter summi oratoris habuit laudem, & vterque in multis causis versatus. erat in quibusdam laudandis viris, etiam si maximi ingenii non essent, probabilis tamen industria: quanquam iis quidem non omnino ingenium, sed oratorium ingenium defuit: neque enim refert videre, quid dicendum sit, nisi id queas solute & suauiter dicere: ne id quidem satis est, nisi id, quod dicitur, sit voce, vultu, motuque conditius. quid dicam opus esse doctrina? sine qua, etiam si quid bene dicitur adiuuante natura, tamen id, quia fortuito sit, semper paratum esse non potest. in Scauri oratione, sapientis hominis & recti, grauitas summa, & naturalis quædam inerat autoritas, non vt causam, sed vt testimonium dicere putares, cum pro reo diceret. hoc dicendi genus ad patrocinia mediocriter aptum videbatur, ad senatoriam vero sententiam, cuius erat ille princeps, vel maxime: significabat enim non prudentiam solum, sed, quod maxime rem continebat, fidem. habebat hoc à natura ipsa, quod à doctrina non facile posset. quanquam huius quoque ipsius rei, quemadmodum scis, præcepta sunt. huius & orationes sunt, & tres ad L. Fufidium libri scripti de vita ipsius acta: sanè vtilis, quos nemo legit. at Cyri vitam & disciplinam legunt, præclaram illam quidem, sed neque tam rebus nostris aptam, nec tamen Scauri laudibus anteponendam.

IIS, quos supra dixi. **C. CVRIO**, de quo paulo post, sed ordine conuerso dicit. hic enim præponit eum Scauro, & Rutilio, & postea post illos collocabit. **M. SCAVRVS**, M. Aemilius Scaurus, qui cum M. Cæcilio Metello anno ab V. C. sexcentesimo trigesimo nono Consul fuit: etsi bis Consul videtur fuisse, vt paulo post dicemus. huius vitam autor libelli de Viris illustribus breuiter est complexus: & nos ea, quæ pertinebunt ad rem, deinceps referemus. **AEMILIVS**, Aemilia gens patricia fuit, vt supra diximus: vt iure quærat Asconius, cur Cicero in oratione pro M. Scauro de patre hoc est de hoc ipso M. Scauro sic dicat: Primus enim me flagrantem studio laudis in spem impulit, posse virtutem sine præsidio fortunæ, quod contendisset, labore, & constantia peruenire: sed ita respondet: Scaurus ita patricius fuit, vt tribus supra eum ætatibus iacuerit domus eius fortuna: & Cicero ipse in oratione pro Muræna hoc modo: Scaurus memoriam propè intermortuam generis sui virtute renouauit: & autor libelli de Viris illustribus: M. Aemilius nobilis pauper. nam pater eius, quamuis patricius, ob paupertatem carbonarium negotium exercuit. Sed nos rursus quærimus, quo pacto dici possit vel memoria intermortua eius generis, vel domus fortuna iacuisse, quum gens Aemilia tam multos semper habuerit Coss. respondemus etiam Ciceronem recte memoriam sui generis, & Asconium domum, non gentem dixisse: quod quamuis genus ipsius Scauri, & domus à reliquis Aemiliis, vt fieri solet, diuisa iacuerit, gens tamen Aemilia semper floruit. Hunc Aemilium Scaurum Augurem fuisse ostendunt illa Asconii verba: Cn. Domitius, qui Consul fuit cum Cæcilio, quum Tribunus plebis esset, iratus Scauro, quod eum in Augurum collegium non cooptauerat, diem ei dixit apud populum, & multam irrogauit. **SCAVRVVS**, Scauri, qui talos pedum tumentes, ac porrectos habent, dicuntur. **P. RUTILIVS**, P. Rutilius Rufus, qui cum C. Manlio an. ab V. C. sexcentesimo quadragesimo nono Consul fuit: de quo deinceps dicemus. Rutilium, inquit Sextus Pompeius, rufum significat: hinc Rutilii Rufi videntur appellati: qui plebei fuerunt, vt ostendit vel hic P. Rutilius, quem Cicero in oratione pro Plancio, & libro primo de Oratore Tribunum plebis fuisse demonstrat. **C. GRACCHVS**, paulo post. **DE SCAURO**, non narrat, vt proposuit, vt ex tempore loqui videatur. **NEVTER SVMMI ORATORIS HABVIT LAVDEM**, Scaurus tamen in dicendo minime fuit contemnendus, vt libro primo de Oratore apparet: quin Paterculus Scaurum oratorem, & autor libelli de Viris illustribus eloquentiæ consultum vocauit. **CAVSIS**, suis, & alienis. nam Scaurus, vt paulo post, & apud Asconium scribitur, accusatus sæpe, vt à Cæpione, & Rutilio, se ipse defendit, vt par fuit, & vtrunque accusatorem detulit. Sic etiam Rutilius Scaurum ambitus accusauit, & ipse vocatus in iudicium pro se pauca dixit, vt paulo post dicitur. **VERSATVS ERAT IN QVIBVSDAM**, aliter versatus erat. in quibusdam. aliter versatus erat, vt in quibusdam. placet tamen retinere, vt nunc descriptum est: versatus. erat in quibusdam: vt ibi finiatur periodus, versatus: deinde sequatur quædam *αιτιολογια*, quare in causis essent versati, quum summi oratoris laudem neuter haberet: quia probabilis industria erat in quibusdam viris laudandis, etiam si maximi ingenii non essent: & non essent viri illi laudandi, quales erant Scaurus, & Rutilius.

PROBABILIS, aliter probabiles. **INDVSTRIA**,

diligentia, ut supra sumus interpretati, quo loco M. Bruto admirabilem naturam, exquisitam doctrinam, & singularem industriam tribuebat: ex quibus industriam in his satis, reliqua duo mediocriter commendat. **QV AN QV AM**, correctio, quia videbatur dicere, Scaurum, & Rutilium maximi ingenii non fuisse. **I I S**, Scauro, & Rutilio. **N O N O M N I N O**, defuit. non defuit iis ingenium ad res gerendas: sed defuit ingenium oratorium. **O R A T O R I V M I N G E N I V M**, quod libro primo de Oratore ita quasi describit: animi, atque ingenii celeres quidam motus esse debent, qui ad excogitandum acuti, & ad explicandum, ornandumque sint vberes, & ad memoriam firmi, atque diuturni. **D E F V I T**, ita, ut neuter summi oratoris laudem habuerit. **N E QV E E N I M**, *αιολογία*, & digressio. **V I D E R E**, quasi parare, & inuenire, quod pertinet ad acumen. **S O L V T E**, solute dicere pertinet ad explicandum. quis enim rem possit explicare, nisi linguam habeat solutam? solutio vero linguæ cum ipso homine nascitur, ut libro primo de Oratore Crassus disputat. Hinc M. Antonius libro secundo de Oratore ait: tentabo, quid lingua efficere possit. ob id infra scribit Cicero, Curionem facile, solutéque verbis sententias voluisse: quod qui lingua sunt hæsitantes, efficere non possunt, nec in oratorum numerum peruenire: quod libro primo de Oratore Cicero scriptum reliquit. **S V A V I T E R D I C E R E**, ut suaviter dicebat Catulus, cuius sonus, & suavitas Crassum delectabat, ut ipsemet libro tertio de Oratore fatetur. & in genere quidem dicendi mediocri plurimum inest suauitatis, ut ait in Oratore: ut fuit in Isocrate, Demetrio Phalereo, & Callidio: qui vero sunt voce absoni, nihil huiuscemodi possunt præstare, ut libro primo de Oratore Crassus docet. **S I T**, aliter fit. **V O C E**, **V V L T V**, **M O T V QV E**, nam quidam sunt ita voce absoni, aut ita vultu, motuque corporis vasti, atque agrestes, ut in oratorum numerum venire non possint, quod libro primo de Oratore Crassus ostendit. atque hæc pertinent ad actionem, quæ qualis esse debeat, libro tertio de Oratore scribitur. **C O N D I T I V S**, nam, ut ait libro tertio de Oratore, omni in re posse, quod deceat, facere, artis, & naturæ est: scire, quid quandoque deceat, prudentiæ. sed hæc ipsa omnia perinde sunt, ut aguntur. actio, inquam, in dicendo una dominatur. est autem hic translatio à rebus, quæ condiuntur. **D O C T R I N A**? & quidem tali, & tanta, qualem, & quantam ipse M. Bruto supra tribuit, & Crassus libro primo, & tertio de Oratore quærit. **N A T V R A**, quæ tantum valet in facultate dicendi, ut multi, quod supra diximus, nullam esse artem dicendi putarint. **I D**, ut aliquid bene dicatur. **F O R T V I T O F I T**, sic supra: ante Isocratam verborum quasi structura, & quædam ad numerum conclusio nulla erat: aut si quando erat, non apparebat, eam dedita opera esse quæsitam: Veruntamen natura magis, tum casu nonnunquam, quam aut ratione aliqua, aut obseruatione fiebat. **P A R A T V M E S S E N O N P O T E S T**, quod enim fit fortuito, & casu, id semper paratum esse non potest. **I N S C A V R I**, ad rem relictus. **S A P I E N T I S**, igitur eloquentis, & iccirco summi, quod paulo ante negauit, oratoris: siquidem hanc cogitandi, pronuntiandi que rationem, vimque dicendi veteres Græci sapientiam nominabant, ut libro tertio de Oratore disputatur: nec aliud est eloquentia, nisi copiose loquens sapientia, ut in Partitionibus ait: sed interpretandum est, vel quod qui eloquens est, is est etiam sapiens, sed non cōtrā quicūq. sapiens est, eloquens etiā est habendus. quādo Socrates, qui sapientissimus

sapientissimus fuit, inter eloquentes tamen non solet numerari. vel quod sapiens hic dicatur, ut Acilius olim dicebatur, quia prudens esse in iure ciuili putabatur: ut Cato, quia multarum rerum vsum haberet, multaque eius & in senatu, & in foro vel prouisa prudenter, vel acta constanter, vel responsa acute ferebantur. non sapiens igitur erat Scaurus, ut Socrates, ut Lælius, sed ut Cato, ut Acilius fuit. Hinc in oratione pro Fonteio sic ait: ecquem vere commemorare possumus parem consilio, grauitate, constantia, cæteris virtutibus, honoris, ingenii, rerum gestarum ornamentis M. Aemilio Scauro fuisse? Quanta porro fuerit in eo seueritas etiam in filium, Valerius Maximus libro quinto capite octauo, Frontinus libro quarto capite primo, & autor libelli de Viris illustribus ostendunt, quamuis Titum Scaurum vocet Frontinus, qui eodem libro capite tertio continentiam eius commendat. **T E C T I**, qui quasi tectus, & tutus loqueretur, nec quicquam diceret, quod causæ posset obesse, quo modo libro secundo de Oratore M. Antonium tectissimum vocat: vel tecti, qui sua consilia tegetet, ut libro decimo quarto ad Atticum Balbum hominem tectum dixit. aliter recti, id est, constantis: Talis enim fuit Scaurus, quem libro primo Familiarium virum singularem constantia, & grauitate vocat. vel recti, sancti, incorrupti: cuius iniurati nutu propè terrarum orbis regebatur, ut ait in oratione pro Fonteio, quamuis à Iugurtha corruptum Sallustius probet. **G R A V I T A S**, qua neminem Scauro ipsi parem fuisse putat in oratione pro Fonteio. **S V M M A**, singularis, ut singularis seueritas in eo fuisse dicitur libro primo de Officiis: & libro primo Familiarium vir grauitate singularis idem vocatur. **N A T V R A L I S**, idem libro primo de Officiis dicit: **A V T O R I T A S**, sic libro primo de Oratore auctoritatem grauitatis, & consilii Scauro tribuit. Hac auctoritate, & fortasse conscientia fretus Varius Suetonensem fregit, ut Valerius Maximus libro tertio capite septimo, Quintilianus libro quinto capite duodecimo, Asconius, & autor libelli de Viris illustribus affirmant. **N O N V T C A V S A M**, quæ eloquentiam desiderat, ut ait libro secundo de Officiis. **T E S T I M O N I V M**, quod religionem requirit: vnde sic ait infra: vide ne religio nobis tam adhibenda sit, quam si testimonium diceremus. De Scauri vero religione nemo dubitabat, inquit Valerius Maximus libro octauo capite quinto: quamuis eius iurati testimonio neque in C. Flauium Fimbriam, neque in C. Memmiam, ut in oratione pro Fonteio ait Cicero, sit creditum: neque ille C. Norbanum, quod scribit Valerius Maximus, potuerit affligere: à quo tamen illum lapide percussum, ut libro secundo de Oratore scribitur, constabat. **H O C**, quo Scaurus utebatur. **P A T R O C I N I A**, in quibus seueritas interdum dimittitur. **C V I V S E R A T I L L E P R I N C E P S**, primus ille sententiam in senatu rogabatur: nam, ut Gellius libro quarto capite decimo scribit, primus rogabatur: qui à Censoribus princeps in senatu lectus erat, Scaurum vero Valerius Maximus senatus principem, & Cicero non solum senatus, sed ciuitatis etiam principem libro secundo de Oratore vocat: cuius nutu propè terrarum orbis, ut ait in oratione pro Fonteio regebatur. **V E L M A X I M E**, aptum videbatur. **S I G N I F I C A B A T E N I M**, hoc genus dicendi. & est *αιολογία*. Ut enim stultus, quod est in prouerbio, stulte, sic prudens prudenter loquitur. **P R V D E N T I A M**, quæ tanta fuit in illo, ut ita libro secundo de Oratore scribatur: Scaurus prudentia rerum magnarum magis, quam dicendi arte nititur: eam significabat illa ratio cum grauitate agendi: quoniam, ut libro primo de Officiis dicitur,

cognitionem, prudentiamque sequitur considerata actio. REM, rem quamcunque agebat, vel defendebat: vel Rempub. CONTINEBAT, ita, ut ille quicquid volebat, efficeret. FIDEM, quis enim viro tali non credat? HOC, hoc dicendi genus, hanc gravitatem, & auctoritatem, quæ fuit naturalis. DOCTRINA, quæ tamen in eo videtur aliqua fuisse, siquidem in oratione pro Archia dicitur Archiam ipsum audiuisse. NON FACILE POSSET, quædo nihil attinet repugnare naturæ, ut Cicero lib. primo de Officiis docet: quia nihil decet inuita, ut aiunt, Minerua: & virtus, ut quidam putarunt non est ἀδύνατος. QUANQUAM, correctio. IPSIVS REI, ut quisque in his, quæ naturalia sunt, decorum seruet. SCIS, scistu Brute. loquitur enim cum Bruto ex illo loco, tuus enim gentilis. PRAECEPTA SVNT, quorum multa libro primo de Officiis colliguntur. HVIVS, M. Aemilii Scauri, TRES, hinc Valerius Maximus libro quarto capite quarto ita scribit: M. Scaurus, quantum à patre hæreditatem accepit, in primo libro eorum, quos de vita sua scripsit, refert. FVFIDIVM, forte patrem illius Fufidii equitis Romani, quem L. Piso suis debitoribus addixit, ut in oratione in Pisonem scriptum est. aliter Fufidium, ut Plinius libro trigesimo tertio capite primo vocat. IPSIVS, sua ipsius. & de se scripsit Scaurus, ut Xenophon, ut Aratus, ut Catulus, ut alii, quorum exemplo se vsurum ad Luceium Cicero scripsit: quo postea Iulius Cæsar, & Adrianus Imperator vsi sunt. QVOS, ut rudes. CYRI VITAM, ET DISCIPLINAM, κίρος παιδείαν à Xenophonte libris octo scripta: quam Plato in suis legibus, ut etiam Diogenes refert, fictam putavit: Vnde Cicero ad Q. fratrem ita scripsit: Cyrus ille à Xenophonte non ad historiam fidem scriptus est, sed ad effigiem iusti imperii. LEGVNT, ut olim Scipio Africanus, qui libros illos de manibus ponere nõ solebat: ut Cicero ipse, qui παιδείαν κίρου, quam contriuerat legendo, totam in imperio Ciliciæ explicauit. PRAECLARAM ILLAM QVIDEM, nullum enim prætermisum est in ea officium diligentis, & moderati imperii, ut ait Cicero libro primo ad Q. fratrem. REBVS NOSTRIS, qui Rempub. habemus, quum potestas ibi regia describatur: cuius nomen nos ferre non possumus: vel quia Græce scripta sit: vel quia mores diuersos contineat.

Ipsè etiam Fufidius in aliquo patronorum numero fuit. Rutilius autem in quodam tristi & severo genere dicendi versatus est, & vterque natura vehemens & acer. itaque cum vnà consulatum petiissent, non ille solum, qui repulsam tulerat, accusauit ambitus designatum competitorem, sed Scaurus etiam absolutus Rutilium in iudicium vocauit: multaque opera, multaque industria Rutilius fuit: quæ erat propterea gratior, quòd idem magnum munus de iure respondendi sustinebat. sunt eius orationes ieiunæ: multa præclara de iure: doctus vir, & Græcis literis eruditus, Panætii auditor, propè perfectus in Stoicis, quorum peracutum & artis plenum orationis genus, sed tamen & exile, nec satis populari assensionem accommodatum: itaque illa, quæ propria est huius disciplinæ, philosophorum de se ipsorum opinio, firma in hoc viro & stabilis inuenta est: qui cum innocentissimus in iudicium vocatus esset, quo iudicio conuulsam penitus scimus esse remp. cum essent eo tempore eloquentissimi viri L. Crassus &

M. Anto

M. Antonius consulares, eorum adhibere neutrum voluit, dixit ipse pro sese, & pauca C. Cotta, quòd sororis erat filius, & is quidem tamen ut orator, quanquam erat admodum adolescens: sed Q. Mutius enucleate ille quidem, & polite, ut solebat, nequaquam autem ea vi atque copia, quam genus illud iudicii & magnitudo causæ postulabat. habemus igitur in Stoicis oratoribus Rutilium Scaurum in antiquis: vtrunque tamen laudemus, quoniam per illos ne hæc quidem in ciuitate genera hæc oratoria laude caruerunt: volo enim ut in scena, sic etiam in foro, non eos modo laudari, qui celeri motu & difficili vtantur, sed eos etiam, quos statarios appellant, quorum sit illa simplex in agendo veritas non molesta.

IPSE, hic Cicero ἠπιστολεῖ, ut in epistolis ad Atticum loquitur. Neque enim proposuit, se de Fufidio dicturum, sed ipso nomine admonitus, noluit prætermittere. atque hoc sæpe facit, ut supra de Libone, & de Pifone. RUTILIVS, quem cum Scauro iunxerat, & se de his breuiter dicturum fuerat pollicitus. TRISTI, ET SEVERO, id est cum Stoica disciplina congruenti, ut infra dicitur. Triste vero, & seuerum Cicero sæpe coniungit, ut supra de L. Cassio etiam ostendimus. VTERQUE, Scaurus, & Rutilius. PETIUISSENT, Rutilius primum, & Scaurus, ut puto, secundum. In Consulibus enim, quos recentiores scriptores collegerunt, inuenitur Consul cum Ser. Sulpicio Galba an. ab V. C. sexcentesimo quadragesimo sexto M. Aemilius Scaurus Hortensius: quem nos hunc eundem esse credimus: quum filius esse nõ possit, qui multis post annis repulsam tulit. Quòd si quis fratrem esse dicat, credam, nisi me prænomen, quod idem sit, moueat. Nec Rutilius annos decem iacisset vir tantus, si cum eo primum Consulatum petiisset. Forte aliquis dicet, hunc esse illum secundum, non primum. Quis igitur primus, si primus hic suum genus instaurasse dicitur? Mecum facit autor libelli de Viris illustribus, qui videtur quasi significare hunc bis Consulem fuisse: quamuis multa de hoc falsa dicat, ut viam Aemiliam ab hoc stratum fuisse, quam M. Aemilius Lepidus annis septuaginta & amplius ante strauerat, ut Liuius, Strabo, & alii testantur: ut alia mittam, quæ non est loci huius confutare. Illud potius dicamus, videri nobis, M. Aemilii Scauri, & M. Aurelii Scauri, prænomina, nomina, & cognomina in Consulibus esse perturbata. Cassiodorus enim cum Ser. Galba M. Scaurum Consulem nominat ita, ut diuinare non possis Marcumne Aemilium Scaurum, an M. Aurelium Scaurum significet. Quòd nisi Paterculus M. Aurelium vocaret etiam Scaurum, putarem hoc cognomen Scaurum, quod est Aemiliorum, ad Aurelium esse translatum, quòd forte alter alteri fuerit suffectus, & ita perturbatio nominum sit consecuta. Vnde Paulus Orosius libro quinto capite decimo sexto M. Aemilium Scaurum Consularem à Cimbris captum, & interfectum scribit, quem Liuius libro sexagesimo septimo, & Paterculus M. Aurelium Scaurum vocat: de quo infra dicemus. ILLE, Rutilius. DESIGNATVM, COS. DES. COMPETITOREM, M. Aemilium Scaurum. ABSOLVTVS, ambitus. RUTILIVM, P. Rutilium Rufum, quem Lælius adolescentem vocat in Amicitia, quum P. Rutilium, qui, ut supradiximus, cum P. Popilio Consul fuit, inter æquales ponat. hinc Cicero libro quarto ad Atticum inquit: adiunxi adolescentes Q. Tuberonem, P. Rutilium. Sed Rutilii vitam Rutilius scribit. IN IVDICIVM VOCAUIT,

f iiii

ambitus accusauit, quum ipse Consul esset factus, & Rutilius repulsam tulisset; in cuius tabulis quum Scaurus ostenderet literas A. F. P. R. idque diceret esse, actum fide P. Rutilii: Rutilius autem, ante factum, post relatum: C. Cannius exclamauit, neutrum illis literis declarari: quid ergo? inquit Scaurus: Aemilius fecit, plectitur Rutilius: hoc libro secundo de Oratore leges. **FUIT**, in dicendo. **GRATIOR**, iudicibus, & omnibus, qui audiebant. **SYSTINEBAT**, ut Iuriconsultus: cuius adolescentiam ad opinionem & innocentiam, & iuris scientiam P. Mucii commendauit domus, ut libro secundo de Officiis legimus. **ORATIONES**, de modo aedificiorum, ut ex Suetonio in Augusto suspicamur. **DOCTVS VIR, ET GRAECIS LITERIS ERVDITVS**; sic libro primo de Oratore: Rutilius homo doctus, & Philosophiae deditus. Fuit igitur Rutilius orator, iuriconsultus, & Philosophus: sed & historicus à Paterculo nominatur. **PANAETII**, philosophi Stoici, de quo alibi fortasse commodius dicemus, **AUDITOR**, hoc libro tertio de Officiis etiam dicitur. **PERFECTVS IN STOICIS**, ut Panætii, qui fuit Stoicus, auditor. ob id Cicero libro primo de Oratore ita scripsit: pedem nemo in illo iudicio supposit: credo, ne Stoicis renunciaretur. **QVORVM**, Stoicorum. **PERACVTVM**, subtile, ut supra de Catone, & Lyfia fumus interpretati: & ipse Cicero libro tertio de Finibus ita scribit: Stoicorum non ignoras quam sit subtile, vel spinosum potius differendi genus: & libro quinto item de Finibus differendi spinas appellat: quas tamen Panætius, quamuis Stoicus, non probauit. **ARTIS**, artis definiendi, & partiendi, in qua Stoici versati sunt acutissime, ut Tusculana quarta refert: hinc ait paulo post: Stoici prudentissimi in differendo, & id arte faciunt. nam quod pertineat ad artem dicendi, totum genus hoc, ut scribit libro quarto de Finibus, & Zeno, & ab eo qui sunt, aut non potuerunt, aut noluerunt, certe reliquerunt, quanquam scripsit artem Rhetoricam Cleanthes, atque etiam Chrysippus. **SED TAMEN ET**, aliter scis tamen esse. **EXILE**, sic exilis oratio Mnesarchi Stoici libro primo de Oratore dicitur. **POPVLARI ASSENSIONI**, quis enim ex populo assentiatur oratori loquenti, & more Stoicorum disputanti? nullus certe ferre posset, ut in oratione pro Muræna, & libro quarto de Finibus Cicero docet. **ITA QVE**, quum propè perfectus esset in Stoicis. **PROPRIA EST**, nam, ut ait in Tusculana quinta, Philosophi penè omnes profitentur, se neque fortunæ impetu, nec multitudinis opinione, nec dolore, nec paupertate terri, omniaque sibi in sese esse posita, neque esse quicquam extra suam potestatem, quod ducant in bonis: hæc tamen Stoici potissimum putabant, ut hic vere dicatur propria illorum opinio: orationem pro Muræna, & librum quartum de Finibus lege. **HVIVS DISCIPLINAE**, disciplinae Stoicæ. sic vero Cicero disciplinas sæpe vocat. **IN HOC VIRO**, P. Rutilio. aliter in hoc uno. **QVI QVVM**, αὐτολογία, quod opinio inuenta sit in eo firma, & stabilis. aliter qui quanquam. **INNOCENTISSIMVS**, sic libro tertio de Natura Deorum, & in oratione pro Fonteio: exemplum innocentiae libro primo de Oratore: specimen innocentiae in oratione in Pisonem: vir summæ innocentiae à Liuiio libro septuagesimo: vir non seculi sui modo, sed omnis æui optimus à Paterculo: vir integerrimus ab Oroasio libro quinto capite decimo septimo vocatur, ut eamittam, quæ Valerius Maximus libro sexto capite quarto scribit. **IN IUDICIUM VOCATVS ESSET**, lege repetundarum interrogatus esset, ut ait Paterculus: conspiratione publicanorum perculsus, ut Valerius Maximus libro secundo capite quinto refert: ab equitibus, qui tum iudicabant, damnatus, ut est apud Asconium in Diuinatione, ubi scribit, ob id illum Quæstorem damnatum, quod cum Q. Mucio Scæuola Prætoris suo

consensisset,

consensisset, ne publicani aliquid agerent in Asia prouincia sua: Liuius vero libro septuagesimo ita scripsit: P. Rutilius vir summæ innocentiae, qui legatus C. Marii Proconsulis à publicanorum iniuriis Asiam defenderat, inuisus equestri ordini, penes quem iudicia erant, repetundarum damnatus in exilium missus est. Videtur vterque scriptor Asconius, & Liuius, vel potius Florus errare. nam neque ille Quæstor damnatus est, sed Consularis, ut libro primo de Oratore scribitur: neque legatus C. Marii Asiam defendit, quum C. Marius in eam prouinciam nunquam, quod ego sciam, sit Proconsul profectus: quamuis postea, sed post Rutilii damnationem, P. Sulpicius legem tulerit, ut ille aduersus Mithridatem mitteretur. Quare sic interpretandum arbitror: P. Rutilius quum Asiam Quæstor defendisset, postea legatus quum esset C. Marii tunc nescio ubi Proconsulis, damnatus est, è legatione reuocatus: quod fieri potuisse cognoscimus epistola decima quarta libri quarti ad Atticum: nisi forte apud Liuium ita legere placeat: P. Rutilius, vir summæ innocentiae, qui legatus Q. Mucii Proconsulis à publicanorum iniuriis Asiam defenderat, & quæ sequuntur. nam ex Q. C. & ex Mucio Marius fieri facile potest. Apud Sallustium legimus, illum Metelli Numidici etiam legatum fuisse. Fuit igitur fortasse Quæstor, deinde etiam legatus Q. Mucii Prætoris, vel Proconsulis. id enim nihil refert, ut alibi pluribus ostendimus. **CONVULSAM**, ordinum diffensione, qua magis, quam vlla culpa sua reus factus est Rutilius, ut Valerius Maximus lib. sexto capite quarto testatur. **ELOQVENTISSIMI**, ut infra, & in libris oratoriis ostenditur. **L. CRASSVS, ET M. ANTONIVS**, de quibus infra dicemus. **CONSVLARES**, quibuscum vero Consules fuerint, infra dicitur. Consularis autem L. Crassus tres annos integros fuit, ut ex Consulibus cognoscitur. Vnde apparet, quibus temporibus Rutilius sit condemnatus. Condemnatus est enim certe L. Crasso viuo, & Consulari, ut libro primo de Oratore, & hic cognoscimus. at Consularis ille fuit à suo Consulatu ad L. Philippi Consulatum. tunc enim decessit, ut libro tertio de Oratore scribitur. Inter hos vero Consulatus tres anni tantum integri numerantur. **ADHIBERE**, patronum: sic perhibere in epistolis ad Atticum. **NEVTVM VOLVIT**, propterea quod non modo supplex iudicibus esse noluit, sed ne ornatus quidem, aut liberius causam dici suam, quam simplex ratio veritatis ferebat: quod libro primo de Oratore videre poteris. **DIXIT**, & illo penè Socratico genere defensionis est usus, ut ait Quintilianus libro vndecimo capite primo. Imitatus est enim homo Romanus, & Consularis veterem illum Socratem, qui quum omnium sapientissimus esset, sanctissimèque vixisset, ita in iudicio pro se ipse dixit, ut non supplex, aut reus, sed ut magister, aut dominus videretur esse iudicum, ut libro primo de Oratore scriptum videbis: sed Valerius Maximus libro sexto capite quarto rem pluribus explicauit. **PAVCA**, Rutilius enim paulum Cottæ tribuit partium disertissimo adolescenti sororis suæ filio, quod libro primo de Oratore dicitur. **C. COTTA**, de quo suo loco dicitur. **SORORIS**, Rutiliæ, de qua Seneca in consolatione ad Albinam ita scribit: Rutilia Cottam filium secuta est in exilium, & usque eo fuit indulgentia constricta, ut mallet exilium pati, quam desiderium: nec ante in patriam, quam cum filio rediit: eundem iam reductum, & in Repub. florentem tam fortiter amisit, quam secuta est: nec quisquam lachrymas eius post elatum filium notauit. In expulso virtutem ostendit, in amisso prudentiam. nam & nihil illam à pietate deterruit, & nihil in tristitia superuacua, stultaque detinuit. Hanc historiam Cicero libro duodecimo ad Atticum quæsiuit, & Atticus ipse dubitauit. Videtur tamen Cicero illam postea alicunde in suum librum de luctu minuendo transtulisse:

vnde Seneca sit mutuatus. *IS, C. Cotta. UT ORATOR, ut erat, & quidem inter probatos, ut infra dicitur. ADOLESCENS, quippe qui nondum Tribunus plebis fuisset. nam viuo L. Crasso adolescens se dicarar, & paucis diebus post mortem Crassi depulsus est per inuidiam Tribunatu, ut Cicero libro tertio de Oratore testatur. SED, hæc particula ostendit, Q. Mucium non dixisse ut oratorẽ, hoc modo: Cotta quidem dixit ut orator, sed Q. Mucius ut iuriconsultus. Id enim Cicero significat, quamuis prorsus non exprimat. Q. MUCIUS, Q. Mucius Scauola Pontifex, qui Asiam sanctissime administravit, ut Valerius Maximus libro octauo capite ultimo scribit: quam nos Augurem potius significari credimus. Id enim verba demonstrat, quibus hic, & libro primo de Oratore testatur, Rutilium à Q. Mucio nullo apparatu defensum fuisse: quod Auguri conuenit, quem supra dixit, in oratorum numero non fuisse, ut hic etiam separat ab oratoribus, quum ostendit non ut oratorem dixisse: at Scauolam Pontificem infra describit, & libro primo de Oratore vocat eloquentissimum. Verisimile item est, ab eo defensum fuisse, cuius ipse Quæstor fuisset: quod Quæsturæ coniunctio liberorum necessitudini esset proxima, ut Cicero quum alibi, tum epistola vndecima libri tertii decimi Fam. docet: atque eo magis, quod Rutilius accusabatur, quod cum suo Prætoris consensisset, ne Publicani, ut ait Asconius, aliquid agerent in prouincia sua, at is Prætor per tempora Q. Mucius Scauola Pontifex esse non potuit. Rutilius enim Scauola Pontifice senior fuit, ut hæc temporum series à Cicerone instituta demonstrat, quum multo post Scauola Pontifex agnoscat. Accedit, quod Scauola Pontifex Consul post Rutilium nouem annis fuit. Relinquitur igitur, ut Rutilius Scauolæ Auguris Quæstor fuerit: sed dubitari potest, an Scauola Augur Asiæ præfuerit, nisi ipse libro primo de Oratore dicat, se Prætoris Rhodum venisse, & ita scribat Asconius: Hic est Mucius (loquitur enim de Mucio, qui Prætor Rutilii fuit) in honorem cuius Asiæ diem festum Mucia nominabant: item, Q. Mucius Asiam singulariter rexerat adeo, ut dies festus à Græcis in honorem eius constitueretur, qui diceretur Mucia. & Prætor, non Consul Asiam rexerat: siquidem Prætorẽ vocat Asconius, & constat Asiam Prætoriam prouinciam fuisse: & nouem tantum menses rexerat, ob id fortasse, quod publicanorum improbitatem diutius ferre nõ potuit. Cicero certe sic epistola decima septima libri quinti ad Atticum scribit: hanc gloriam iustitiæ, & abstinentiæ fore illustriorem spero, si cito decesserimus: id quod Scauolæ contigit, qui solos nouem menses Asiæ præfuit: quod tamen ad Scauolam Pontificem referri posse in scholiis olim iccirco putauimus, quod Valerius Maximus libro octauo capite ultimo scribat, illum Asiæ præfuisse: nunc veremur, ne Valerius Maximus alterum pro altero more suo posuerit. nam aut Prætor, aut Consul Asiæ præfuit: de Prætoris nullum habeo autorem, quem possim laudare: de Consule non videtur dicendum, quum Prætores, ut diximus, non Consules Asiam sortirentur: & Asconius dicat, eum tum prouinciam deposuisse, ne sumptui esset ærario: quin apparet in oratione in Pisonem, eum, quum L. Crassus collega prouinciam regeret, Romæ fuisse. Cicero tamen epistola prima libri sexti ad Atticum Q. Mucii P. F. edictum Asiaticum nominat. Publicani igitur Rutilium condemnarunt, & grauius inimici illi ipsi Q. Scauolæ fuerunt, ut libro primo Familiarium dicitur: hinc in oratione pro Plancio ita scriptum est: publicanorum in Q. Scauolam virum omnibus ingenio, iustitia, integritate præstantem aspere, & ferociter, & libere dicta commemorem? Possit aliquis etiam dicere, alterum Rutilium iisdem ferè temporibus fuisse, qui Scauolæ Pontificis Quæstor esse potuerit: quando post illum quatuor annis*

Consul

Consul fuit. at hic, de quo loquimur, P. Rutilius Rufus, ille P. Rutilius Lupus dicebatur, qui vixit multis annis post M. Scaurum, quicum Rutilius Rufus à Cicerone in temporum serie coniungitur. Hic igitur P. Rutilius Rufus repetundarum damnatus, in exilium profectus est: cui, ut ait Valerius Maximus libro secundo capite quinto, Asiam petenti omnes prouinciæ illius ciuitates legatos secessum eius opperientes obuiam miserunt. exulare aliquis hoc loco, an triumphare iustius dixerit? Itaque Seneca in epistolis ita vere scripsit: Rutilii innocentia lateret, nisi accepisset iniuriam: dum violatur, effulgit. Ita vero tulit exilium, ut, quod idem Seneca refert, à Sylla postea reuocatus, non tantum retro cesserit, sed longius etiam cesserit, hinc Valerius Maximus libro sexto capite quarto ait: quum Rutilio reditum in patriam Syllana victoria præstaret, in exilio, ne quid contra leges faceret, remansit: idem propemodum testatur Quintilianus libro vndecimo capite primo, & Orotius lib. quinto capite decimo septimo, vbi scribit, eum in exilio consensuisse: qui quum à Mithridate Mitylenis oppressus esset, crudelitatem Regis in togatos, vestitus mutatione vitauit: quod in oratione pro Rabirio scriptum vidimus. ENVCLEATE ILLI QUIDEM, ET POLITE, UT SOLEBAT, idem dixit aliis verbis libro primo de Oratore: more suo, nullo apparatu, pure, & dilucide: quod totum ad dicendi genus attenuatum pertinet. tenues enim, ut in Oratore docet, acuti sunt, omnia docentes, & dilucidiora, non ampliora faciẽtes, subtili quadã, & pressa oratione limati. EA VI, ATQVE COPIA, quæ solent esse in vehementi, & sublimi dicendi genere, ut in Oratore docet. GENVS ILLVD IVDICII, repetundarum. causæ vero repetundarum, ambitus, maiestatis Reip. causa constitutæ sunt, ut ait Asconius in Diuina. ob id Cicero in ea oratione dixit: in causis, iudiciisque publicis. MAGNITUDO CAUSAE, in qua de fama, & capite Rutilii viri tanti ageretur. Quam possumus enim reperire ex omnibus rebus ciuilibus causam, contentionemque maiorem, quam de ordine, de ciuitate, de libertate, de capite hominis Consularis? hoc ait libro primo de Oratore. atque de his penè omnibus in eo iudicio agebatur, & ideo maiorem vim causa postulabat. POSTVLABAT, dichoreus, ut penè effingat, qualis oratio in magnis causis esse debeat. HABEMVS IGTVR, conclusio per epilogum. STOICIS ORATORIBVS, inter oratores, qui Stoicos Philosophos sunt imitati. RUTILIUM, de quo diximus ultimo loco, & ob id nunc primo ponimus, ut quem nunc etiam quasi in manibus habeamus: quamuis in epilogis ordo seruandus esse dicatur. SCAVRUM, de quo dictum est. ANTIQVIS, antiquis oratoribus, quales Cato, & Galba fuerunt, ut supra demonstratum est. VTRVQVE, Rutilium, & Scaurum. LAUDEMVS, ut oratorem, quamuis neuter summi oratoris habuerit laudem, ut supra dixit. ILLOS, Rutilium, & Scaurum, qui generibus hisce sunt vsi. NE HAEC QUIDEM, Stoica, & antiqua, quibus Rutilius & Scaurus vsi sunt, quum alia penè omnia floruerint, quamuis plura sint dicendi genera, ut supra diximus. CIVITATE, in qua Ciceronis iudicium fuit, Romanos omnia aut inuenisse per se sapientius, quam Græcos, aut accepta ab illis fecisse meliora, quæ quidem digna stantissent, in quibus elaborarent. hoc Tusculana prima scriptum est. GENERA, quibus Scaurus, & Rutilius vsi sunt. nam Scauri genus ad patrocina mediocriter aptum videbatur: Rutilii exile, nec satis populari assensionis accommodatum, ut supra descripsit. HAC, de qua nunc disputo. ORATORIA LAUDE, eloquentia, quam supra non semel etiam dicendi laudem nominauit. VOLO ENIM, *αἰολογία*, cur laudet eos, quorum neuter summi oratoris habuit laudem. SCENA, in qua solent agi fabulæ, ut notius est,

quàm vt plura sint dicenda. sic, εἰκόν. & sanè inter scenam, & forum est quaedam similitudo: vnde actores tam in scena, quàm in foro dicuntur: & scena seruire, & vti foro dici solet. eos, quos motorios vocant Grammatici. nam Donatus in Adelphis ita scribit: Duo agendi sunt principales modi, motorius, & statarius: ex quibus ille tertius nascitur, qui dicitur μικτός. Quin comœdiæ ipsæ, vt idem est autor, aut motoria sunt, aut stataria, aut mixta: motoria, turbulenta: stataria, quietiores: mixta, ex vtroque actu consistentes: motoria est Phormio in affectibus constituta penè maioribus, quàm stylus comicus posceret: stataria ἐκὸς ὑμῶν, vt ipse Terentius in prologo vocat: reliquæ Terentianæ fabulæ penè omnes mixta, vt idem Donatus in Adelphis testatur. & motorias ipse Terentius in prologo ἐκὸς ὑμῶν modo non describit: in quibus seruus currens, iratus senex, edax parasitus, scophanta impudens, auarus leno, agendi sint clamore summo, cum labore maximo. **CELEBRI MOTU, ET DIFFICILI**, quo vtrique actores, sed ii in scena, illi in foro vtuntur. Actores enim fabularum sæpe clamore summo, vt ait Terentius, cum labore maximo agunt, dum referunt, & quasi representant vel seruum currentem, vel tale quid agentem: actores vero causarum ingemunt sæpe, in clamant, dolent, quærentur, Rempub. implorant, supplicat, & pedem supplodunt, vt ait Cicero libro primo de Oratore. Itaque vere vtrique motorii possunt appellari. **STATARIOS**, qui statarias, vt diximus, fabulas agunt ita, vt nihil penè moueantur, sed simpliciter agant, qualem Cicero epistola decima quarta videtur Antiphontem describere: nihil, inquit, tam pusillum, nihil tam sine voce, nihil tam verum: statarios vero patronos tales, qualis fuit Rutilius, qui non modo supplex iudicibus, vt supra retulimus, esse noluit, sed ne ornatus quidem, aut liberius causam dici suam, quàm simplex ratio veritatis ferebat. sic infra C. Pisonem oratorem statarium vocat. Erant etiam milites statarii, à quibus statarii oratores videri possunt appellati. **SIMPLEX**, sincera, sine fuce, atque adeo sine tenebris, quas summi oratores, vt Cicero, sæpe iudicibus offundunt: quum dici solet, veritatis simplex oratio. **AGENDO**, in scena, & foro. **NON MOLESTA**, λιτότης: igitur grata, & iucunda. Tam enim actor in imitanda, quàm orator in suscipienda veritate iucundus, vt libro secundo de Oratore dicitur.

Et quoniam Stoicorum est facta mentio, Q. Aelius Tubero fuit illo tempore, L. Pauli nepos, nullo in oratorum numero, sed vita seuerus, & congruens cum ea disciplina, quam colebat, paulo etiam durior, qui quidem in Triumviratu iudicauerit contra P. Africani auunculi sui testimonium, vacationem Augures, quo minus iudiciis operam darent, non habere: sed vt vita, sic oratione durus, incultus, horridus: itaque honoribus maiorum respondere non potuit: fuit autem constans ciuis, & fortis, & in primis Graccho molestus: quod indicat Gracchi in eum oratio. sunt etiam in Gracchum Tuberonis, is fuit mediocris in dicendo, doctissimus in disputando.

ET QUONIAM, transitio, & ὑπόμνησις quaedam, nam quum paulo ante Stoicorum mentionem fecisset, ea re quasi admonitus, Q. Aelium Tuberonem Stoicum ponit, vt prorsus appareat, hunc sermonem ex tempore factum fuisse. & veniam accipit, quod Tuberonem inserat inter eos, quos proposue-

rat.

rat. nam Curio, vel Gracchus sequi debuit. **STOICORVM**, in quibus Rutilium perfectum fuisse diximus. **Q. AELIUS TUBERO**, de quo quidem nos hic deinceps dicemus. **ILLO TEMPORE**, quo Scaurus, & Rutilius fuerunt. hinc epistola decima quinta libri quarti ad Atticum, Tuberonem, & Rutilium æquales fuisse ostendit. **L. PAULI NEPOS**, nam quum L. Aemilius Paulus duas haberet filias, alteram M. Catoni Censorii filio, alteram Q. Tuberoni, vt Plutarchus in Aemilio Paulo refert, collocauit: vnde natus est hic Q. Aelius Tubero, qui propterea L. Pauli nepos hic, & in oratione pro Muræna vocatur. **NVLLO IN ORATORVM NUMERO**, hinc quum vellet Africanum auunculum suum laudare, ei C. Lælius orationem scripsit, vt refertur libro secundo de Oratore: vbi tamen male legitur, P. Tubero, quum scribere oporteat, Q. Tuberoni. **VITA SEVERVS**, qualis in oratione pro Muræna describitur. **CONGRVENS**, tristis igitur, vt in P. Rutilio supra. **EA DISCIPLINA**, Stoicorum, quorum sententiæ sunt, & præcepta eiusmodi: sapientem gratia nunquam moueri, nunquam cuiusquam delicto ignoscere, neminem misericordem esse, nisi stultum, & leuem: viri non esse, neque exorari, neque placari: & reliqua, quæ in oratione pro Muræna scribuntur. **COLEBAT**, vt homo eruditissimus, ac Stoicus, vt in oratione pro Muræna dicitur: ad quem Panætius vt auditorem suum de dolore patiando scripsit, vt Cicero libro quarto de Finibus ostendit. **DVRIOR**, etiam durior, quàm Stoica disciplina postulabat. **QVI QVIDEM**, αἰτιολογία, quare durior appelletur. **TRIVMVRATV**, nos adhuc quaerimus historiam, in qua scriptum sit, Q. Tuberonem Triumvirum fuisse, & contra P. Africani testimonium iudicasse. Scimus quidem nos illis temporibus Tib. Gracchum, Ap. Claudium, & C. Gracchum primum, deinde Fulvium Flaccum, C. Gracchum, & C. Carbonem Triumuiros diuidendis agris creatos fuisse, quod Liuius libro quinquagesimo octauo, & sequenti scripsit: sed non videtur verisimile postea etiam creatum fuisse, qui Graccho ipsi molestus esset futurus, aut certe illum molestum ei fuisse, quo autore creatus fuisset, ne ingratus dici merito posset. Verum quoniam Romæ erant alii Triumuiroi, vt Capitales, & Monetales, & alii, quos etiam iudicasse legimus, fortasse Q. Tubero ex his vnus fuit. **P. AFRICANI**, P. Cornelii Scipionis Africani Aemiliani, de quo supra diximus. **AVNCVLI SVI**, nam Scipio, vt supra dictum est, L. Pauli filius fuit, & frater Aemiliæ, quæ mater ipsius Tuberonis fuit. hinc auunculum quoq. lib. secundo, & tertio de Orat. vocat. **TESTIMONIUM**, quod ea de re P. Africanus ipse dixerat. **VACATIONEM**, Q. Tubero iudicauit Augures vacationem non habere, quo minus iudiciis operam darent. Tempore certe Ciceronis non videntur habuisse. nam Cicero ipse quum esset Augur, verebatur tamen, ne fors de iudicatu sua educeretur, vt libro duodecimo ad Atticum videre poteris. hinc libro decimo tertio rogat Atticum ipsum, videat, vt iudiciali molestia careat. Q. igitur Tubero contra P. Africani testimonium iudicauit, Augures cogi posse, vt iudices fierent, & sic iudiciis operam darent: quod huius rei nullam vacationem haberent. aliter vacationem, vt sit hic sensus: Tubero iudicauit, Augures non habere vacationem, vt in iudiciis minus versarentur. nam si vacationem haberent, & in ius vocare possent, esset necesse, iudiciis operam dare, & sic à munere suo sæpius auocari: quod ne fieret, Romani videntur sanxisse, ne Augures vacationem haberent, vt habebant Consules, & alii magistratus, qui habebant imperium, vt Gellius libro decimo tertio capite

t

duodecimo scribit. **VT VITA**, durus, paulo ante. **ORATIONE DURVS, INCULTVS, HORRIDVS**, vt Stoicus, & studiosus Stoicorum, quorum oratio à Cicerone spinosa solet appellari. **ITA QVE**, quum vita durus, & oratione fuerit. **HONORIBVS**, vt Prætura, & Consulatu. **MAIORVM**, Aeliorum, quorum multi Consules leguntur: & nisi fallor, huius pater anno ab Vrbe Condita quingentesimo octuagesimo septimo cum M. Iunio Penno Consul fuit. **NON POTVIT**, quòd vita durus esset, & oratione. & sanè deictus est Prætura, quòd in celebranda morte Africani pellibus hædinis lectulos Punicanos strauisset, & vasa Samia exposuisset. Populus enim, qui dabat honores, grauius tulit hanc Tiberonis peruersam sapientiam, vt ait Cicero in oratione pro Muræna. **FVIT, Q. Tubero. CONSTANS CIVIS, ET FORTIS**, sic in oratione pro Muræna, homo integerrimus, & ciuis optimus appellatur. **GRACCHO**, Tiberiumne, an Caium significet, vix sciri potest: nisi quis putet Tiberium significari, quòd eius mentio supra sit facta suo loco, & ea dicta, quæ fuerunt dicenda: Caius vero in suum locum dilatus. Nec ego contendam, si quis hunc esse dicat Caium, vel ob id, quòd Cicero sæpe Gracchum quum sine prænomine dicit, Caium, vt libro tertio de Oratore, significat. Illud accedit, quòd Cicero quum de Tiberone loqui cœpit, recordabatur, se, vt proposuerat, post P. Rutilium debere dicere de C. Graccho, vt ille tum quasi obuersaretur dicenti. Vnde par videtur, credere, hic illum significari, præsertim quum ætas etiam magis conueniat. **MOLESTVS**, quo tempore Gracchus ipse suis legibus Rempublicam perturbabat, vt Plutarchus, & alii scribunt. **EVM. Q. Tiberonem. ORATIO**, quæ tunc extabat, vt orationes vtriusque tunc extabant: quod supra de Tiberii, & infra de Cui orationibus testatur. **SUNT**, orationes, quæ non sunt hodie. **IS, Q. Tubero. MEDIOCRIS IN DICENDO**, fuit igitur in aliquo oratorum numero, quum Fannius supra, & infra L. Cotta in mediocribus oratoribus numerentur: & dicere sit oratorum. sic enim Cicero ipse in Oratore scribit: disputandi ratio, & loquendi dialecticorum est, oratorum autem dicendi, & ornandi. Quo pacto igitur paulo ante dixit, illum nullo in oratorum numero fuisse, & paulo post in eo nullam eloquentiam fuisse? Videntur hæc ipsa profectò inter se pugnare sic, vt interdum dabitem, ne Cicero, si fas est dicere, parum diligens hac in parte fuerit: nisi sic interpretemur: **Q. Tubero** fuit mediocris in dicendo natura, sed ipse voluit esse durus, incultus, & horridus ita, vt in nullo oratorum numero sit ponendus: vel in dicendo fuit mediocris, sed in scribendo non valuit: vnde Lælius ei P. Africanum laudanti orationem scripsit: quod argumento sit, eum scribere nescisse, quamuis in Gracchum vtcunque scripserit. Quum vero res nulla tantum ad dicendum proficiat, quantum scriptio, vt supra dixit, & **Q. Tubero** neque bene scriberet, & esset in dicendo mediocris, dici potest, in nullo oratorum numero fuisse, quod de Galba dici non potest: qui quamuis male scripserit, in dicendo tamen summus fuit ita, vt orator appelletur. **DOCTISSIMVS**, eruditissimus dicitur in oratione pro Muræna: quippe qui Philosopho dies & noctes operam dedisset, vt libro tertio de Oratore scribitur: vt Stoicus. omnes enim ferè Stoici prudentissimi in differendo paulo post dicuntur. **DISPUTANDO**, dichoreus.

Tum

Tum Brutus, Quàm hoc idem in nostris cōtingere intelligo, quod in Græcis, vt omnes ferè Stoici prudentissimi in differendo sint, & id arte faciant, sintq. architecti penè verborū; idem traducti à disputando ad dicendū, inopes reperiantur. vnū excipio Catonē, in quo perfectissimo Stoico summā eloquentiam nō desiderē: quam exiguā in Fannio, ne in Rutilio quidem magnā, in Tiberone nullam video fuisse. Et ego, Non, inquam, Brute sine causa: propterea quòd istorum in dialecticis omnis cura cōsumitur, vagū illud orationis & fufum & multiplex non adhibetur genus: tuus autē auunculus, quē admodum scis, habet à Stoicis id, quod ab illis petendum fuit; sed dicere didicit à dicendi magistris, eorumq. more se exercuit. quòd si omnia à philosophis essent petenda, Peripateticorum institutis commodius fingeretur oratio. quo magis tuum Brute iudicium probo, qui eorum, id est ex veteri Academia, philosophorum, sectam secutus es, quorū in doctrina atque præceptis differendi ratio coniungitur cum suauitate dicendi & copia. quanquam ea ipsa Peripateticorum Academicorūque consuetudo in ratione dicendi talis est, vt nec perficere oratorē possit ipsa per sese, nec sine ea orator esse perfectus. nam vt Stoicorum astrictior est oratio, aliquantòque contractior, quàm aures populi requirunt: sic illorum liberior & latior, quàm patitur consuetudo iudiciorum & fori.

TVM BRVTVS, digressio. **NOSTRIS**, Latinis hominibus. **PRUDENTISSIMI IN DISSERENDO SINT**, propterea quòd Stoicorū in dialecticis omnis cura cōsumitur, vt paulo post ait. disputandi vero ratio, & loquēdi dialecticorū est, vt ex Oratore paulo ante retulimus. Itaq. Stoici disputationū suarum, atq. interrogationū laqueis homines irretitos solent tenere, vt ait lib. primo de Orat. **ARTE**, dialectica, quā Stoici diligēter persecuti sunt, vt ait in Topicis: quāquam multi dubitant, an ars sit Dialectica, vt supra de Rhetorica diximus: Cic. tamē infra, de Ser. Sulpicio loquēs, artē maximā vocat. **ARCHITECTI PENE VERBORVM**, ex omnibus enim philosophis Stoici plurima nominarunt. Zeno vero Stoicorū princeps nō tam rerū inuentor fuit, quàm nouorū verborum, vt lib. tertio de Finibus ostenditur. & penè, dixit, quòd trāslatio paulo durior videbatur, architectos verborū ita dicere. **ADISPUTANDO AD DICENDVM**, à Dialectica ad Rhetoricam. **INOPE REPERIANTVR**, quippe quòd totū genus hoc & Zeno, & ab eo qui sunt, aut non potuerūt, aut noluerunt, certe reliquerunt, vt supra retulimus. **VNUM EXCIPIO**, ex tot Stoicis, qui traducti à disputando ad dicendum, inopes reperitūtur. **CATONEM**, M. Porcium Catonē, qui se tēporibus hisce Vticæ interfecit, & Vticēsis est appellatus. **IN QVO**, in cuius scripto, vt quū dico, in Cicerone nihil desidero: vel in hoc verbo, in quo, & paulo post in verbo, habet, loquitur de Catone tanquam adhuc viuo. & sanè quū Cicero hunc dialogum est exorsus, forte Cato adhuc viuebat: & illum vel ob id suo loco postea non posuit, vel ne Cæsarem offenderet. **PERFECTISSIMO STOICO**, qualis in oratione pro Muræna, & lib. tertio de Finibus describitur.

NON DESIDEREM, quod in eo sit, vt tribuit Sallustius, & Cicero ipse, qui libro quarto de Finibus affirmat, illum solitum fuisse, apte, & rotunde dicere, quod à rhetoribus habuisset: & ostendit epistola, quæ nunc quoque libro decimo quinto Familiarium Ciceronis inuenitur. EXIGUAM, eius enim omnis in dicendo facultas neque nimis fuit infans, neque perfecte diserta, vt supra dictum est. FANNIO, C. Fannio Lælii genero, qui & ipse Stoicus fuit: quippe qui Panætium Stoicum audiuit, vt supra vidimus. RUTILIO, qui in quodam tristi, & severo genere dicendi versatus est, vt apparuit supra. NULLAM, ita, vt, quod supra dictum est, nullo in oratorum numero fuerit. VIDEO, ex his, quæ tu Cicero nobis retulisti. SINE CAUSA, non sine causa fiunt ea, quæ tu dicis: vt Stoici traducti à disputando ad dicendum, inopes reperiantur: & sit eloquens Cato, quamuis Stoicus sit etiam perfectissimus. PROPTEREA QUOD, αἰτιολογία. ISTORVM, Stoicorum, de quibus nunc loquimur. IN DIALECTICIS, nam quum omnis ratio diligens differendi duas habeat partes, vnam inueniendi, alteram iudicandi, Stoici iudicandi vias diligenter persecuti sunt, eam scientiam, quam dialecticam appellant: vt ait in Topicis, & libro quarto de Finibus: quæ ratio loquendi est contractior, quum dicendi sit latior, vt ait in Oratore. VAGVM ILLVD ORATIONIS, ET FVSVM, ET MVLTIPLEX, est quædam περίφρασις eloquentiæ, quam Cicero variis modis solet describere sic tamen, vt eam ferè semper copiosam vocet, vt dialecticæ quasi opponat. NON ADHIBETVR, à Stoicis, qui totum hoc genus, vt ante retulimus, aut non potuerunt, aut noluerunt, certe reliquerunt: quod eorum hæresis nullum sequatur florem orationis, neque dilatet argumentum, sed minutis interrogationibus, quasi punctis, quod proposuit, efficiat, vt est in Paradoxis. orationis enim genus habent fortasse subtile, & certe acutum, sed vt in Oratore exile, inusitatum, abhorrens ab auribus vulgi, obscurum, inane, ieiunum, vt libro tertio de Oratore scribitur, vbi Crassus eos reicit. TVVS AVTEM AVNCVLVS, M. ipse Cato Seruiliæ matris tuæ frater, vt Cicero libro tertio de Finibus, & Plutarchus in Bruto scribunt. SCIS, vt sororis filius, ipsius in Cypro comes, & tandem gener, vt Plutarchus ostendit: sic libro tertio de Finibus: erat, vt scis, in Catone inexhausta auiditas legendi. HABET ASTOICIS, sic, loquens cum illo libro quarto de Finibus, dixit, habes à rhetoribus. ASTOICIS, ab Antipatro Tyrio præceptore, vt apud Plutarchum potes legere. ID, vt possit, & sciat de magnitudine animi, de continentia, de morte, de omni laude virtutis, de Diis immortalibus, de charitate patriæ Stoice dicere, quod in Paradoxis, & in oratione pro Muræna refertur. DICERE DIDICIT A DICENDO, προσηγομασία, quam Pontanus vocat alliterationem. A DICENDI MAGISTRIS, à rhetoribus, libro quarto de Finibus. EORVMQVE, dicendi magistrorum. MORE, quo magistri pueros exercent. SE EXERCVIT, ἤσκει τὸν λόγον, vt ait Plutarchus, quod eam rem sibi apud vulgus profuturam putaret: οὐ μὲντοι μὲ ἐτέρων ἐποίητο τὰς μελέτας οὐδ' ἠκροχέτο λέγοντα οὐδέσ. Quare sic est dicendum: exercuit se ipse, vt magistri pueros exercere solent, sed à nemine voluit audiri. Itaq. utebatur ille quidem exercitationibus, de quibus Cic. sæpe, Quintilianus lib. secundo cap. quarto, Theon, & Aphtho-nius scribunt, sed intra priuatos parietes, ne à quoquam posset audiri. ESSENT PETENDA, vt olim, quum iidem erant viuendi præceptores, atq. dicendi: sed Socrates res istas ita separauit, vt alii nos sapere, alii dicere doceant, vt libro tertio de Oratore Crassus ait. PERIPATETICORVM, qui

Peripa

Peripatetici dicti sunt, quia disputabant inambulantes in Lycio, vt libro primo Academicarum questionum dicitur. nam περιπατεῖν inambulare significat. INSTITVTIS, scriptis, & institutis, vt libro quinto de Finibus ait. COMMODVS FINGRETVR ORATIO, quod Peripatetici sibi cum oratoribus cognationem esse dicant, vt libro secundo Academicarum questionum videre licet: quin ex eorum scriptis, & institutis omnis sermo elegans sumi potest, vt Cicero libro quinto de Finibus ostendit, & Crassus libro tertio de Oratore pluribus verbis disputauit. QVOMAGIS, si Brutus Peripateticus fuisset, sequeretur hoc modo conclusio: Peripateticorum institutis comodius oratio fingitur, iccirco Brute tuum iudicium probo, qui Peripateticorum sectam secutus es. nunc Brutus Peripateticus non est, id quod ostendunt verba, quæ statim subiungit, id est ex vetere Academia: vt hæc conclusio vix sequi posse videatur, nisi viris doctis assentiamur, qui verba illa, id est ex vetere Academia, tollunt, arbitantes interpretatione quandam esse insertam. sed sit inserta, vt mihi etiam videtur, Brutus certe Academicus, non Peripateticus fuit: & quod ait Plutarchus, ἐξήρητο ἂ παλαιᾷ ἀκαδημαίᾳ, ἢ συνετέλει θαυμάζων μὲ ἀντιόχου ἀκαδημαίτην: φίλον δὲ καὶ συμβιβῶν τὸν ἀδελφὸν αὐτῆ πεπονημένον ἀρίστονα. Idem propemodum Cicero infra, in fine huius dialogi, & libro quinto de Finibus scribit, nisi quod Aristum, non Aristonem Antiochi fratrem vocat. Quin idem Cicero in Paradoxis testatur se, & Brutum eandem Philosophiam secutos: nec est dubium, quin Cicero Academicus fuerit: qui libro decimo tertio Brutum item Antiochium vocat: Antiochus vero, quod satis constat, veteris Academiae nobilissimus, & prudentissimus Philosophus fuit: vt iam videre omnes possint, Brutum Academicum fuisse: Cicero tamen in epistolis, ad eum scribens, ait: cedebas Brute, quoniam Stoici vestri negant fugere sapientis: quæ res facit, vt penè audeam dicere, tam hic Peripateticum, quam alibi Stoicum, & Academicum, posse appellari, præsertim quum Cicero se ipse quoq. interdum faciat Stoicum, qui semper Academiam fuerat professus: & faciat eo potissimum tempore, quo Brutum quoque Stoicum vocat, id est post Cæsaris mortem, quum libros de Officiis scriberet: quid ita? quia Cicero, & Brutus ea sentiebant tunc quasi Stoici, quæ sanè non probarentur in vulgus: quod nihil præter virtutem in bonis ducerent, nec ea ferre possent, quæ multitudini placebant. Itaq. neuter tum Romæ tuto esse poterat, vt in epistolis ad Atticum legimus. Ante vero Cæsaris mortem vterque plus ea philosophia utebatur, in qua dicuntur ea, quæ non multum discrepant ab opinione populari, vt in paradoxis ostendit. Hunc vero dialogum scripsit ante Cæsaris mortem, vt hic Brutus Academicus omnino sit dicendus. sed rursus illud occurrit: cur non Peripateticus potius, vt conclusio consequatur? quia nihil refert, siue Peripateticus, siue Academicus appelletur, quod veteres Academici, & Peripatetici iidem esse censebantur, vt libro secundo de Officiis, & alibi Cic. demonstrat. Quin Antiocho Stoici cum Peripateticis re cõuenire, verbis discrepare videbantur, vt libro primo de Natura Deorum ait: id quod lib. secundo Academicarum questionum, lib. tertio, & quinto de Finibus, & lib. tertio de Oratore pluribus disputatur: vt iam parum referat, quo nomine Brutum Cic. vocet alibi, dum hoc loco suo argumento seruiat. IDEST EX VETERE ACADEMIA, quamuis hæc interpretatio, vt diximus, inserta videatur, nos tamen eam vel vt alterius interpretationem, vel vt Cicero nis scriptionem interpretemur. VETERE, fuit enim Academia πηλοποι, μέση, νέα, vt in Bruto, & Lucullo scribit Plutarchus: & veteris quidem Academiae princeps, vt ait Laërtius, fuit Plato, mediæ Arcefilaus, nouæ Lacydes: nec Cicero dissentit, nisi quod in fine libri primi Academia-

t iii

earum quaestionum & libro tertio de Oratore veterem tantum, & nouam videtur agnoscere. **ACADEMIA**, *ακαδημία* vt scribunt Graeci, & praesertim Hefychius, *λουδόν* dicitur: & quoniam gymnasium Platonis prope *λουδόν* erat, Academia fuit appellata. Laertius tamen ab Academo, vel Hecademo heroe dictam fuisse scribit: quicum sentiunt Suidas, & Aristophanis Interpretes, qui addunt, illum quadam reliquisse, vt locus instauraretur, & ornaretur, vt nunc mittam, quae Plutarchus in Theseo refert. Hic locus sex stadiis à Dipulo porta urbis Atheniensium, vt Cicero libro quinto de Finibus est testis, distabat: quanquam Liuius libro trigesimo primo mille passus dicere videtur. Hanc ipsam Academiam Mineruae sacram fuisse docet Athenaeus libro decimo tertio: vnde, quod Suidas, & Aristophanis Interpretes referunt, circum eum locum erant oliuae sacrae Mineruae, *αίκαλοῦν ἠμορία*: de quo quidem loco Plutarchus in libello de Exilio scribit in hanc sententiam: Academia ter mille drachmis emptus agellus Platonis, Xenocratis, atque Polemonis domicilium fuit. & à Platone quidem, vt ait Crassus libro tertio de Oratore, Aristoteles, & Xenocrates: quorum alter Peripateticorum, alter Academiae nomen obtinuit: vnde Academici Philosophi sunt appellati: qui in vtranque partem solebant disputare, & nihil tamen affirmare, vt Cicero, & Lucianus ostendunt: quod institutum nostrates homines vel hodie sequi videntur: qui nouas quotidie instituunt quasi societates, quas Academias vocant, ob id etiam fortasse, quod, vt autor est Suidas, *λέγουσιν ακαδημία ἢ τῆς φίλων διακρίσει*. **SECTAM**, *τὴν αἰρεσιν*. **SECVTVS EST**, videtur locus *ἀπὸ τῆς συγγίσεως*, si secta est, sequi oportet: vt, si compascuus ager est, ius est compascere: lege **Topica**. **DOCTRINA**, ratione, & modo docendi, vt libro primo de Oratore ius ciuile sine doctrina percipi potest: & libro secundo de Oratore: eorum, qui docent Rhetoricam, doctrina est perridicula. **PRAECEPTIS**, quae tradunt. **DISSERENDI RATIO**, *διαλεκτικὴ*, libro secundo de Oratore. **CONIUNGITVR**, in principio libri quarti de Finibus ita scribit Cicero: Hoc loco tantum dico, à veteribus Peripateticis, Academicisque, qui in re consentientes, vocabulis differabant, eum locum, quem ciuilem recte appellare videmus, Graeci *πολιτικόν*, grauiter, & copiose tractatum. quam multa illi de Repub. scripserunt? quam multa de legibus? quam multa non solum praeccepta in artibus, sed etiam exempla in orationibus bene dicendi reliquerunt? Primum enim illa ipsa, quae subtiliter differenda erant, polite, apteque dixerunt, quum desinientes, tum partientes: deinde ea, quae requirebant orationem ornatam, & grauem, quam magnifice sunt dicta ab illis, quam splendide? **CVM SVAVITATE DICENDI, ET COPIA**, cum eloquentia. Est enim *περίφρασις* eloquentiae quaedam, qua duo tantum dicendi genera complectitur, medium, in quo plurimum est suauitatis: & vehemens, quod copiosum etiam solet appellari. **QUANQUAM**, correctio, ne quis putet, se ex doctrina, & praecceptis eorum tantum posse dicendi facultatem consequi. **EA IPSA**, qua de loquor: & sic ostendit, se de Peripateticorum, Academicorumque consuetudine locutum, quos coniungit, quod eosdem putaret esse, vt diximus. **PERIPATETICORVM, ACADEMICORVM QVE**, quum prius Academici fuerint, ordinem mutat, vt oratio crescat apud ipsum, & Brutum, qui, vt diximus, erant Academici. **RATIONE DICENDI**, eloquentia, *περίφρασις*. **NEC PERIFICERE ORATOREM POSSIT IPSA PER SE SE**, quod illorum oratio sit liberior, & latior, quam patitur consuetudo iudiciorum, & fori, paulo post. potest & illa ratio afferri, quam Crassus libro primo de Oratore proponit: orator quum Philosophis cognitionem rerum concesserit, quod in ea solum illi voluerint elaborare, tractationem orationis sibi

sibi assumet: sic etiam in Oratore scribitur: non in Philosophia sunt omnia, sed sic adiuuat, vt palaestra histrione. **NEC SINE EA ORATOR ESSE PERFECTVS**, positum sit, inquit in Oratore, sine Philosophia non posse effici, quem quærimus, eloquentem. & vt mittam, quae libro primo de Oratore hac de re disputantur, sic L. Crassus libro tertio de Oratore concludit: si illam praecclaram, & eximiam speciem oratoris perfecti, & pulchritudinem admatam, aut nobis haec Carneadia, aut illa Aristotelia vis est comprehendenda. Carneades autem fuit Academicus, & Aristoteles Peripateticorum princeps, vt omnes norunt. **NAM, αἰολογία**. **ASTRICTIOR EST**, quod minutis interrogatiunculis, quasi punctis, quod proposuit, efficiat, vt supra retulimus. **CONTRACTIOR**, qualis est Dialecticorum, in quibus omnis Stoicorum cura consumitur, vt supra dictum est. **QUAM AVRES POPVLI REQVIRVNT**, nam Stoicorum genus orationis abhorret ab auribus vulgi, vt libro tertio de Oratore Crassus ostendit. nam quae dicuntur à Stoicis, non sanè probantur in vulgus, vt ait in Paradoxis: vt ea Philosophia omnino aditum habere nullum possit in urbem, in forum, in curiam, quod libro quarto de Finibus ostendit. **SIC, ἀντεπίδοσις**. **ILLORVM**, Peripateticorum, & Academicorum. **LIBERIOR**, videtur quidem exponi posse, vel potius interpretari, quae libertate quadam vtatur, vt os Academiae in epistolis ad M. Varronem, sed tamen hic interpretandum est, liberior, laxior, solutior, vt sit *ἀντιβέβαιον*, in quo astrictior, & liberior, vt contractior, & latior, opponantur: praesertim quum Academicis, & Peripateticis hic, & Tusculana quarta nihil vberius esse testetur. **IUDICIORVM ET FORI**, vbi lites, & causae tractantur ita, vt non sit opus tot inductionibus, & argumentis, quibus Academici, & Peripatetici solent abuti, & sic latius loqui, quam foro conueniat. hinc in Oratore ita scribit: Platonis, & aliorum Philosophorum disputationibus & exagitationibus maxime orator est, & adiutus. Omnis enim vbertas, & quasi sylua dicendi ducta ab illis est, nec satis tamen instructa ad forenses causas: quas, vt illi ipsi dicere solebant, agrestioribus musis reliquerunt. & paulo post ait: illorum oratio neq. nervos, neq. aculeos oratorios, ac forenses habet.

Quis enim vberior in dicendo Platone? Iouem sic, vt aiunt Philosophi, si Graece loquatur, loqui. quis Aristotele neruosior? Theophrasto dulcior? lectitauisse Platonem studiose, audiuisse etiam Demosthenes dicitur: idque apparet ex genere & granditate verborum. dicit etiam in quadam epistola hoc ipse de sese. sed & huius oratio in philosophiam translata pugnacior, vt ita dicam, videtur, & illorum in iudicia pacatior. nunc reliquorum oratorum aetates, si placet, & gradus persequamur. Nobis vero, inquit Atticus, & vehementer quidem; vt pro Bruto etiam respondeam.

QVIS ENIM, αἰολογία per interrogationem, quod Academicorum, & Peripateticorum oratio sit liberior, & latior, & quidem per exemplum Platonis vt Academicorum principis, & Aristotelis atque Theophrasti, qui Peripatetici fuerunt. **VBERTIOR**, nam Plato varius, & multiplex, & copiosus fuit, vt ait libro primo Academicarum quaestionum. **DICENDO**, fuit enim Plato non intelligendi solum, sed etiam dicendi grauissimus autor, & magister, vt in Oratore dicitur: & si voluisset genus dicendi forense tractare, potuisset facere, vt est scriptum lib. primo de Officiis: qui libro primo de Ora-

tore L. Crasso in irridédis oratoribus orator summus videtur: de quo Quintilianus libro decimo capite primo scribit ita Quis dubitet Platoné esse præcipuum? siue acumine differendi, siue eloquendi facultate quadam diuina, & Homerica: multum enim supra profam orationem, & quam pedestrem Græci vocant, surgit, vt mihi non hominis ingenio, sed quodam Delphico videatur oraculo instinctus. **PLATONE?** quasi quodam Deo Philosophorum, vt Cicero libro secundo de Natura Deorum vocat. **IOVEM SIC, VT AIUNT PHILOSOPHI, SI GRÆCE LOQVATVR, LOQVI,** aliter, Ioué sicut aiunt Philosophi, si græce loquatur, sic loqui: sed neutra mihi lectio satis probatur, quando in vtraque verbum desideres necesse est, quod nec satis commode apponi potest. Quare nos ita legendum putamus: Iouem sic aiunt Philosophi, si græce loquatur, loqui: Dicunt Philosophi Iouem sic loqui, si græce loquatur. sic, inquam, loqui, vt Plato loquitur. tollatur igitur particula, vt, quæ nata videtur ex primis literis verbi sequentis, aiunt. Hac de re Plutarchus ita scribit in Cicerone: *πῶς ἢ πλάτωνος διαλόγων ὡς τῶ διός ἐι λόγῳ χρῆσθαι πέφυκεν, οὐτῶ διαλεγόμενον.* **ARISTOTELE,** Peripateticorum princeps, quem, excepto Platone, haud scio, an recte dixerim principem Philosophorum, vt libro quinto de Finibus ait. **NERVOSIOR?** atqui sic in Oratore scribit: Theophrasti, Xenophontis, Aristotelis, & Platonis oratio neque nervos, neque aculeos oratorios, ac forenses habet. vt hic videatur interpretandum, nervosior, inter Philosophos, præsertim quum ibi non neget illam orationem nervos, & aculeos profus habere, sed neget habere nervos, & aculeos oratorios, ac forenses. Aristotelis igitur oratio, vt Philosophica, videtur nervos habere ita, vt proxime accedat ad oratoriam. Vnde flumen orationis aureum fundere Aristoteles libro secundo Academicarum quaestionum dicitur à Cicerone, qui sic in Oratore etiam scribit: Quis omnium doctior? quis acutior? quis in rebus vel inueniendis, vel iudicandis acrior Aristotele? & libro secundo Academicarum quaestionum: Aristotele profecto nihil est acutius, nihil politius: & Quintilianus libro decimo capite primo: Quid Aristotelem? quem dubito, an scientia rerum, an scriptorum copia, an eloquendi suauitate, an inuentionum acumine, an varietate operum clariorem putem. Mitto nunc, quæ cæteri de Platone, & Aristotele dicant. **THEOPHRASTO,** de quo diximus. **DVLCIOR?** Theophrastus enim diuinitate loquendi nomen inuenit: & dulcis ipse fuit, & eius discipuli, vt Demetrius Phalereus: qui fuit orator parum vehemens, dulcis tamen, vt, quod libro primo de Officiis dicitur, Theophrasti discipulum possis agnoscere. **PLATONEM,** Platonis librum, & Platonem ipsum, hic interpreteris, propemodum necesse est, vt Platonis postea librum ad verbum, lectitauisse, & Platonem ad verbum, audiuisse, referas. **STVDIOSE,** nescias cum lectitauissene, an cum audiuisse verbo hanc vocem iungas. nam, si cum sequenti iunxeris, verborum compositio non satis apta, sin cum superiori, non satis Ciceroniana videatur. Solet enim Cicero frequenter dicere: studiose audire, diligenter legere. Quin libro primo de Oratore Demosthenes dicitur Platonis studiosus audiendi fuisse, vt fortasse commodius hæc vox studiose cum verbo, audiuisse, iungi possit. **AVDVISSSE,** frequens enim fuit Platonis auditor, vt ait in Oratore, & libro primo de Oratore, & libro primo de Officiis: & Ciceronem quidem Quintilianus, Lucianus, & Laërtius videntur imitati, quum idem propemodum hac ipsa de re scripserunt. **DEMOSTHENES,** orator, de quo supra diximus. **IDQVE,** Demosthenem Platonis auditorem fuisse. **APPARET,** locus à similitudine, de qua Cicero in Topicis: & si videtur vnū ex attributis personæ, quod Cicero libro primo de Inuentione victum vocat.

cat. oratio igitur vtriusque est admodum similis. nam Platonis oratio media inter carmen, & orationé solutam ab Aristotele collocatur ita, vt ob id fortasse etiam Panætius Platonem Homerum Philosophorum vocarit. Demosthenes vero ipse quoque sic est grandis, vt Cicero Demosthenis fulmina dicere non dubitarit. **GENERE,** quo Demosthenes vtitur in orationibus. **GRANDITATE,** *σιμνότητι. σέμνος* enim grandis à Cicerone verti solet: & Demosthenes ab eodem lib. secundo ad Atticum *σιμνότερόσμιος* appellatur: Theon vero ita scribit: *ὁ δὲ ἀν μείζον ἢ σιμνότερον Δημοσθένους:* & Hermogenes *σιμνότητι τῶ μεγέθει* tanquam speciem generi subiicit. **EPISTOLA,** epistolis, ex oratore. sed illæ epistolæ vel non extant, vel, si extant, Cicero rem male percepit. non enim Demosthenes in illis epistolis de se, sed de Heracleodoro loquitur. Non audeo tamen affirmare hoc ipsum de Cicerone, qui tantum industriæ, & studii in scribendo poneret: sed verisimile videtur, quum Plutarchus in Demosthenis vita verbum nullum, quantum videre potui, faciat, facturus, si legisset: & Laërtius in hac re testimonio Polemonis vtitur, ipsius Demosthenis potius vsurus, si fuisset: quod idem de Gellio dicas, licet. **HVIVS,** Demosthenis. **PHILOSOPHIAM,** cuius orationis genus est æquabile, & temperatum, vt ait libro primo de Officiis: vt est dialogus, qui, vt scribit Lucianus, *σιμνότητι ἐποιεῖτο τῆς συνοσιας φυσικώστε πῶς καὶ ἀρετῆς.* **PVGNACIOR,** qualis eorum solet esse oratio, qui dicunt in iudiciis, & foro, vbi ferè semper est studium contentionis, quem *ἀγῶνα* Græci vocant, vt libro primo ad Atticum legimus: vnde prælia Cicero huiuscemodi contentiones, & illud dicendi genus, concertatoriū genus appellare non dubitauit. **VT ITA DICAM,** accipit veniam, ne translatio durior esse videatur. **ILLORVM,** Philosophorum, præsertim Platonis, Aristotelis, & Theophrasti, quos paulo ante nominauit. **IN IVDICIA,** translata. aliter in iudicio, id est *ἐν τῶ δικαστηρίῳ. οἱ δὲ ἐν ταῖς φιλοσοφίαις πολλὴν χρόνον διακρίσαντες εἰς τὰ δικαστήρια ἴοντες κελῶσι φαινόντες ῥήτορες,* vt ait Plato in Theæteto, vbi causas etiam ponit. **PACATIOR,** nā quietum est Philosophorum disputandi genus, libro primo de Officiis. Iphis enim *πάρεσι ὁλῶ καὶ ὅσ λογους ἐν εἰρήνῃ ἐπὶ ὁλῆσ ποιόντες,* vt scribit Plato in Theæteto. Pugnacior, & pacatior est *ἀντίθετον.* **NVNC,** ad ordiné supra propositum, & postea intermissum reuertitur. **AETATES,** quibus institui oratorum genera distinguere, supra. **PLACET, nobis. GRADVS,** gradus; temporum, sicut alibi dixit, vt repetat, quod ita supra dixit: Atticus me inflamauit studio illustrium hominū ætates, & tempora persequendi. & sanè Cicero hoc ipsum, vt videmus, agit. **PERSEQVAMVR,** dichoreus post longā digressionem. **NOBIS VERO,** placet.

Curio fuit igitur eiusdem ferè ætatis, sanè illustis orator, cuius de ingenio ex orationibus eius existimari potest: sunt enim & aliæ, & pro Ser. Fulvio de incestu nobilis oratio. nobis quidem pueris hæc omnium optima putabatur: quæ vix iam comparet in hac turba nouorum voluminum. Præclare, inquit Brutus, teneo, qui istam turbam voluminum effecerit. Et ego, inquam, intelligo Brute, quem dicas. certe enim & boni aliquid attulimus iuuentuti, magnificentius, quàm fuerat genus dicendi, & ornatus: & nocuimus fortasse, quòd veteres orationes post nostras, non à me quidem, (meis enim illas antepono) sed à plerisque legi sunt desitæ. Enumera, inquit, me in plerisque. quanquam video mihi

multa legenda iam te autore, quæ antea contemnebam. Atqui hæc, inquam, de incestu laudata oratio, puerilis est locis multis: de amore, de tormentis, de rumore, loci sanè inanes, verûtamen, nondum tritis nostrorum hominum auribus, nec erudita ciuitate, tolerabiles. scripsit etiam alia nonnulla; & multa dixit, & illustria, & in numero patronorum fuit: ut eum mirer, cum & vita suppeditauisset, & splendor ei non defuisset, Consulem non fuisse.

CURIO, C. Scribonius Curio, quem supra in ordine M. Scauro, P. Rutilio, & C. Graccho præposuerat. Curiones autem, ut ait Varro, dicti à curiis, qui fiunt, ut in his sacra faciant: & sacra, quæ in curiis fiebant, curionia dicebatur, ut Sex. Pompeius scribit, & æs Curionum, quod dabatur Curioni ob sacerdotium Curionatus: hinc apud Liuium maximos Curiones leges: hinc Scribonii videntur hoc cognomen sortiti, quòd olim, ut Liuius libro quadragesimo primo refert, C. Scribonius Curio factus fuit, vel plures ex iis fortasse in curiis sacra fecerunt: nisi forte quis putet Curiones ob id dictos, quòd essent macilenti, ut Plautus agnum curionem vocat. sed quacunque ratione, & causa Curiones sint appellati, Scribonii certe plebei fuerunt, ut supra diximus, & Tribunatus ostendunt. atque hic quidem, de quo loquitur Cicero, fuit pater eius, qui postea cum Cn. Octauio Consul fuit: auus eius, qui postea Tribunus plebis, & Tribunitius Remp. Cesaris causa perturbauit: de quibus suo loco dicitur, præsertim quum pater, filius, & nepos oratores fuerint, ut autor est Plinius libro septimo capite quadragesimo primo: & in hoc dialogo declarabitur. & pater hic quidem libro secundo de Oratore dicitur ab Antonio vel eloquentissimus illis temporibus fuisse. IGITUR, ut ad propositum reuertamur. EIVSDEM FERE ÆTATIS, cuius fuerunt M. Scaurus, P. Rutilius, & Q. Tubero, de quibus paulo ante diximus. ILLUSTRIS, ut eloquentissimus, ut libro secundo de Oratore dicitur. EX ORATIONIBUS EXISTIMARI POTEST, sic supra de Libone loquens, dixit: ex orationibus eius intelligi potest: idem de Lælio, & Scipione supra, & infra de Q. Catulo dixit. arbor enim ex fructibus cognoscitur. SUNT ENIM, αἱολογία. ALIÆ, orationes. SER. FULVIO, Ser. Fulvio Flacco, de quo diximus. INCESTU, credimus incestum significari, cuius damnatam legimus Aemiliam, absolutas Marciam, & Liciniam, ut infra, vbi L. Crassus describitur, dicemus. tempora certe patiuntur. Liuius enim libro sexagesimo tertio scribit eas damnatas C. Porcio Catone, & M. Acilio Balbo Cos. quo tempore Ser. Fuluius annos sexaginta quatuor erat natus, si Consularem ætatem sequimur. NOBILIS, nota, non obscura: sic orationes Aeschinis, & Demosthenis nobilissimas in libello de Optimo genere oratorum vocat. NOBIS, me: vel me, & Attico, non te Brute, qui sis adolescens ita, ut tibi ætas nostra cedat, ut supra dixit. OMNIUM, orationum. PVTABATUR, quamuis multis locis esset puerilis, paulo post: sed inter cæcos regnat luscus, & inter indotos etiam Corydus sonat, ut dicitur. VIX IAM COMPARET, quòd plures Solem orientem, quàm occidentem adorent: quòd nouitas semper sit grata: quòd lumen maius, ut dici solet, minus obscuret, ut obscuratur, & offunditur luce Solis lumen lucernæ, quod Cicero lib. tertio de Finibus ait. TURBA, multitudo. NOVORVM VOLVMINVM, orationum. TENEQ, percipio, intelligo. QUI, Ciceronem significat: & hoc loco posset dici etiam, quis, & fortasse alius ita dixisset, præsertim quum vocalium concursus ita posset

posset vitari: sed Cicero maluit vitare sibilum, quàm concursum. sibilus est enim molestus ille, quis is: nisi forte Cicero dedita opera facit, ut, loquente Bruto, hiulcam conficiat orationem, & Bruto accommodatam, ut à principio diximus. QVEM DICAS, nam me Brute dicis. ALIQUID, imò multum, sed diminutione vitatur, ne arroganter de se loqui videatur. IUVENTVTI, cui meas orationes, ut illam pro domo, debere non potui, quod ait epistola secunda libri quarti ad Atticum. MAGNIFICENTIVS, quamuis in Crasso etiam magnificum fuisset, ut lib. primo de Orat. dicitur. significat vero genus dicendi vehemens, incensum, & incitatum, quo se mediocre fuisse in Oratore testatur. FVERAT, prius, quum erat nemo, qui videretur exquisitius, quàm vulgus hominum, studuisse literis, quibus fons perfectæ eloquentiæ continetur: ut infra, de se loquens, ait. ORNATIVS, exquisitius, ut infra. atque hoc quidem loco duo dicendi genera summum, & medium complectitur, sed vltimum relinquit, ut indignum, in quo se valde iactaret. NOCVIMVS, iuventuti. FORTASSE, scit Cicero se profuisse, sed ita loquitur, ut vitet arrogantiam. QVOD, αἱολογία. VETERES ORATIONES, veterum oratorum orationes. POST NOSTRAS, postquam nostræ orationes sunt editæ. MEIS ENIM ILLAS ANTEPONO, πρόθεσις, & αἱολογία, quare dixerit: non à me quidem. INQVIT, inquit Brutus, quicum Cicero loquebatur. IN PLERISQVE, in his plerisque, quos dixisti desuisse veteres orationes legere. nam ego quoque illas legere desui. QVANTVAM, ego, inquit Brutus, cæteris orationibus missis, tuas tantum lego, quanquam nunc mihi multa legenda video, quæ prius, quàm te audirem hæc disputantem, profus contemnebam. TE AVTORE, qui Catonis, & aliorum scripta nobis tã opere laudasti. ATQVI, quamuis multa laudauerim. LAUDATA, ita, ut omnium optima putaretur. ORATIO, C. Curionis, de quo loquimur. PVERILIS, pueriliter scripta. DE AMORE, locus communis de amore: in quo tamen ille, ut credimus, pro amore dixit: quum de incestu defenderet Fulvium. quo loco vsus est Cicero in oratione pro Cælio, vbi iuventuti quædam, quæ ad amorem pertinent, concessa esse disputavit. DE TORMENTIS, de quæstionibus. est enim locus communis, quæstionibus credi oportere, & non oportere, libro secundo ad Herennium, & libro secundo de Inventione. erat vero de seruis quæstio in dominos de incestu, ut in oratione pro Milone legimus. DE RVMORE, locus est etiam communis, rumoribus credi oportere, & non oportere. LOCI, loci communes. INANES, ut ab eo minus bene tractati. nam nisi ab iis, qui multa exercitatione magnam sibi & verborum, & sententiarum copiam comparauerint, tractari non poterunt ornate, & grauiter, ut ait libro secundo de Inventione: vel in parte orationis minus apta positi. Sunt enim loci communes, quibus uti confirmatis criminibus oportet, ut libro tertio de Oratore docet. NONDV M, nondum pigmentis, ut infra, de Catone item loquens, ait, inuentis: quæ postea sunt importata, ut libro secundo de Oratore demonstrat. TRITIS, literis, Philosophia, iure civili, cæterisque rebus cognoscendis, quas infra Cicero se testatur ad eloquentiam contulisse. NOSTRORVM HOMINVM, Latinorum, & Romanorum, quos doctrina Græci, & omni genere literarum semper antea superauerunt, ut Tusculana prima refert. AVRIBVS, quibus audimus, & recipimus omnia, vel eorum maiorem partem, quæ discimus. NEC ERVDITA, quum adhuc Philosophia iaceret, nec orator esset eruditus, ut ait Tusculana prima: nunc vero erudita est ciuitas, & tempora, ut libro duodecimo ad Atticum loquitur. SCRIPSIT, idem C. Curio. VITA SUPPEDITAVISSET, ita, ut ad ætatem Consularem, quæ

quæ fuit annorū quadaginta trium, & ultra etiam peruenerit. **SPLENDOR,** dignus Consulatu. **CONSULEM NON FUISSE,** ut postea fuit filius.

Sed ecce in manibus vir & præstantissimo ingenio, & flagranti studio, & doctus à puero C. Gracchus. noli enim putare quenquam Brute pleniorē & vberiorē ad dicendum fuisse. Et ille, Sic prorsus, inquit, existimo: atque istum de superioribus penè solum lego. Imo planè, inquam, Brute legas censeo. damnum enim illius immaturo interitu res Romanæ Latinæque literæ fecerunt. utinam non tam fratri pietatem, quàm patriæ præstare voluisset: quàm ille facile tali ingenio, diutius si vixisset, vel paternam esset, vel auitam gloriam consecutus; eloquentia quidem nescio an habuisset parem neminem. grandis est verbis, sapiens sententiis, genere toto grauis. manus extrema non accepsit operibus eius; præclare inchoata multa, perfecta non planè. legendus inquam est hic orator Brute, si quisquam alius, iuuentuti: non enim solum acuerē, sed etiam alere ingenium potest.

ECCE, *ιδού*, ut Cicero librum Gracchi demonstrat, quem in manibus haberet, ut verba, quæ sequuntur, penè ostendunt: vel ecce idem significet, quod ecce autem: quod proprium esse Ciceronis in rebus impropris scribit Ascinius: quicum sentit etiam Donatus, qui & illud addit: ecce dicitur, quum repente triste aliquid rebus interuenit lætis: aut certe quum aliud agitur, aliud emergit nouum: ut Virgilius: ecce autem gemini à Tenedo. Id certe recte de C. Graccho dici potest: qui quum se post fratris mortem in otium contulisset, repente, & præter omnium opinionem ad Rempub. rediit, & eam, quæ tunc satis erat tranquilla, perturbauit: & repente sublatus est ipse, quum floretet: unde immaturum eius interitum paulo post vocat. **MANIBVS,** nostris nunc, vel nostris, & omnium semper. **VR,** est, id est eius scripta, ut supra Platonem lectitare. **PRAESTANTISSIMO INGENIO,** in oratione pro Fonteio illum vocat nostrorum hominum longe ingeniosissimum: & Paterculus fratre ingenio longe præstantiorem: & tamen supra fratrem etiam ingeniosissimum vidimus appellari. atque hic omnia, quæ Hortensio in fine libri tertii de Oratore, & Bruto supra, C. Graccho tribuit: naturam admirabilem, exquisitam doctrinam, & singularem industriam: sed mutat ordinem, fortasse, quod Brutum nunquam ut oratorem, quemadmodum Gracchum probauit: quem eloquentissimum sæpe vocat. Eloquentia porrò ingenio, studio, & doctrina, & quidem hoc ordine, quem ponimus, comparatur. **FLAGRANTI STUDIO,** sic de Hortensio in fine libri tertii de Oratore, ubi Catulus Gracchi diligentiam admiratur. Nos autem diligentiam, studium, & exercitationem sub industria comprehendere posse credimus, ut etiam supra diximus. atque non hic modo Gracchus, sed alii etiam Romani dicendi studio flagrauerunt, ut in proœmio libri primi de Oratore videre licet. aliter flagrantissimo, ut ad ingenium referas. & sanè Valerius Maximus libro octauo capite decimo C. Gracchum flagrantissimo ingenio fuisse scribit: & Plutarchus illum *εὐταλον καὶ σφοδρὸν* vocat: Cornelius vero Tacitus in dialogo de Oratoribus impetum in eo fuisse docet: nec ipse Gracchus fortasse hoc ipsum ignorauit, quum tibi cinem adhibuit, qui, ut libro tertio de Oratore scribitur, ipsum

ipsum à contentione reuocaret. **DOCTVS,** diligentia Cornelia matris, ut etiam supra de Tiberio fratre dixit. hinc libro tertio de Oratore Titus C. Gracchi doctrinam, & scientiam Q. Catulus admiratur. **APVBERO,** sic etiam supra de Tiberio fratre dixit. **C. GRACCHVS,** C. Sempronius Gracchus, cuius vitam Plutarchus scribit; ut scriptores alios hunc imitamus. **NOLI ENIM,** *οὐλολογία* clara. **QVENVAM,** oratorem. **PLENIORĒM,** ET **VBERIORĒM,** hoc idem Cornelius Tacitus in dialogo de Oratoribus tribuit. **FVISSE,** illis temporibus, atque aduante nos. Ut enim Cicero taceat, id tamen videtur significare. **ILLI,** Brutus. **STO,** nullum Graccho pleniorē, & vberiorē ad dicendum fuisse. **EXISTIMO,** aliter sic existimo, ut sit quædam *πείλολογία*, vel *πείλοπτι*. **ATQVĒ,** ob id, quod sic existimo. **ISTVM,** C. Gracchum, id est istius scripta. **VR,** PERIORIBVS, oratoribus. **LEGO,** ut L. Crassus libro primo de Oratore, vel Cicero sub Crassi persona videtur eum frequenter legisse. **DAMNVM ENIM,** *οὐλολογία*, sed quæ male consequi videatur hoc modo: nam cur Brutus eum legat, cuius interitu Latinæ literæ damnum fecerunt? Erat potius causa, quam ob rem legeret aliquem, cuius interitu Latinæ literæ nihil damni fecissent: sed ita interpretari oportet: Censeo Brute legas orationes C. Gracchi. Fuit enim ita doctus, & eloquens, & ita doctè scripsit, ut appareat eius interitu Latinas literas magnum damnum fecisse. Quod si vixisset, plura scripsisset; quæ multum vtilitatis Latinis literis attulissent. **ILLIVS,** C. Gracchi. **IMMATVRO,** ut illi illato, quum vix dum annum trigessimū secundum ageret: quod ita colliges: Tiberius decessit nondum annos triginta natus, & hic minor erat annis nouem, ut tunc annos summum viginti ageret, quum Tiberius est interfectus: à quo tempore ad ipsius C. Gracchi interitum anni duodecim numerantur. Hæc ex Plutarcho, & Consulibus collegimus. **INTERITV,** à L. Opinio Consule allato, ut Liuius libro sexagesimo primo, & reliqui historici referunt. **RES ROMANAE, LATINAEQVE LITERAE,** videtur esse quædam *πείλοπτι*, res Romanæ, id est Latinæ literæ, ne quis quærat, quo pacto res Romanæ eius interitu damnum fecerint, cuius viuētis seditionibus multo maius faciebant. **VTINAM,** *ὤχι*. precatur Cicero, vel potius dolet, ut omnes dolebant, non illa tanta ornamenta ad meliorem mentem, voluntatemque esse conuersa, ut in oratione de Responsis ait. **FRATRI,** Tib. Graccho, qui ipsi C. Graccho Quæsturam petenti in somniis visus est dicere, quàm vellet, cunctaretur, tamen eodem leto, quo ipse interisset, illi esse pereundum: quod libro primo de Diuinatione, apud Valerium Maximum libro primo capite septimo, & Plutarchum in vita leges. **PIETATEM,** pietas etiam erga fratres dicitur: qua de re Valerius Maximus caput vnum scripsit. Quin Cicero libro sexto de Repub. pietatem esse in propinquis: & libro secundo de Inuentione erga parentes, & alios sanguine coniunctos esse testatur. **PATRIAE,** cui maxima pietas debetur, ut libro sexto de Republica hoc modo scribitur: iustitiam cole, & pietatem, quæ quum sit magna in parentibus, & propinquis, tum in patria maxima est. nam patria, ut alibi Cicero idem scribit, omnes omnium charitates est complexa. **VOLVISSET,** ut voluit, & dum vult potius fratri, quàm patriæ pietatem præstare: dumque illum potius vlcisci, quàm patriæ consulere vult, & omnem Reipub. statum permutauit, ut libro tertio de Legibus ait, & ipse tandem, ut diximus, est interfectus. & sanè illum mors fraterna, pietas, dolor, magnitudo animi ad expetendas domesticæ sanguinis poenas excitauit, ut in oratione de Responsis est scriptum.

QVAM, hæc particula ostendit, hic cum interrogatione legendum esse. **TALIS**, præstantissimo. **DIUTIVS**, quâni vixit. **PATERNAM**, talem, qualem Tib. Sempronius Gracchus pater est consecutus: qui bis Consul, & Censor fuit, & ea, quæ nos supra breuiter diximus, gessit. **AVITAM**, qualem maiores erant adepti, præsertim Tib. Sempronius Gracchus, qui bis Consul & ipse fuit, & bello Punico secundo se præclare gessit: atque huius C. Gracchi proauus fuit: siquidem pater fuit P. Gracchi, cuius filius fuit Tib. Gracchus Gracchorum pater, vt nos ex veteribus Consulibus intelleximus. De Patre tamen Graccho, qui fuit Gracchorum auus, nihil reperire potuimus, quam obrem hic auitam gloriam ab eo dictam credamus: nisi quod Cicero in oratione prima in Catilinam ita scribit: C. Gracchus clarissimo patre natus, auis, maioribus interfectus est. Quod si quis ad P. Africanum auum maternum referat, huic ego facile assentiar, præsertim quum libro primo de Inventione Gracchos Africani nepotes vocet: & in oratione de Responsis ita dicat: Tib. Gracchus conuellit statum ciuitatis, qua grauitate vir? qua eloquentia? qua dignitate? nihil vt à patris, auisque Africani præstabil, insignique virtute, præterquam quod à senatu descuerat, deflexisset: quo loco patrem, & auum, vt hic paternam, & auitam gloriam videtur coniunxisse. hic auitis armis florentissimam Rempublicam libro primo de oratore dixit. **CONSECUTVS**, de viro eloquentissimo loquens suo dichæreo vti voluit: quo loco nos *ὑπερβατον* agnoscimus: paternam esset, vel auitam gloriam consecutus: vt in principio libri primi de Oratore: in studiis liberalissimis sunt, doctrinisque versati. **ELOQUENTIA**, in qua vel iuuenis sic excelluit, vt Cicero in oratione pro Fonteio illum longe nostrorum hominum eloquentissimum vocet: & Scæuola libro primo de Oratore omnium sibi videatur, exceptis Crasso, & Antonio, eloquentissimos Tib. & C. Sempronios audiuisse. **HABUISSET PAREM NEMINEM**, habuisset parem neminem, sed omnes superasset. **GRANDIS**, *μεγας*, vt Demosthenes paulo ante. **VERBIS**, verba præponit sententiis, vt supra diximus. **SAPIENS**, *σοφιστος*. granditas enim in verbis, sapientia vero potius in sententiis spectatur. **SENTENTIIS**, quæ in Oratore debent esse, docendi acutæ, delectandi quasi argutæ, componendi graues: vt ait in libello de Optimo genere oratorum. **GENERE TOTO**, dicendi. **GRAVIS**, quales sunt, qui in genere vehementi versantur, vt versatus est Gracchus, quem Cicero hic grandem, grauem, plenum, & vberem, Gellius vero libro decimo capite tertio fortem, & vehementem vocat. **MANVS EXTREMA**, prouerbium. **ACCESSIT**, imposita est, addita est. **EIVS**, C. Gracchi. **INCHOATA**, sic in principio libri primi de Oratore, quædam inchoata, atque rudia exciderunt. **LEGENDVS IN QVAM EST**, est quædam *ἑπιμαρτυρία*: quia paulo ante dixerat: imò planè inquam Brute legas censeo: quanquam ibi Bruto, hic omnibus legendum censeo. **HIC**, C. Gracchus: **SI QVIS QVAM ALIVS**, argumentum penè tale, quale illud in Topicis: si pecunia signata argentum est, legata est mulieri. est autem pecunia signata argentum, legata igitur: sic hoc loco: si quisquam alius legendus est iuuentuti, hic est legendus. est autem alius iuuentuti legendus, hic igitur legendus. **IUVENTVTI**, quæ soleat eloquentiæ esse studiosa. **NON ENIM**, *αὐτολογία*, quare sit legendus. **ACVERE**, vt ipse fuit ingeniosus, & acute multa excogitauit, & scripsit: sic legentes potest acvere: quod legentes soleamus scriptoris, si modo sit bonus, ingenium admirari, & ad imitandum accendi. **ALERE**, vberius reddere. Ingenii enim celeres quidam motus esse debent, qui ad excogitandum acuti, & ad explicandum,

ornan

ornandūque sint vberes, vt libro primo de Oratore scribit. **INGENIVM**, studiosæ iuuentutis.

Huic successit ætati C. Galba, Seruii illius eloquentissimi viri filius, P. Crassi eloquentis & iuris periti gener. laudabāt hunc patres nostri, fauebant etiam propter patris memoriam, sed cecidit in cursu. nam rogatione Manilia, Iugurthinæ coniurationis inuidia, cum pro sese ipse dixisset, oppressus est. extat eius peroratio, qui epilogus dicitur: qui tãto in honore pueris nobis erat, vt eum etiam edisceremus. hic, qui in collegio sacerdotum esset, primus post Romam conditam iudicio publico est condemnatus. P. Scipio, qui est in Consulatu mortuus, non multum ille quidem, nec sæpe dicebat, sed & Latine loquendo cuius erat par, & omnes sale facetiisque superabat. eius collega L. Bestia bonis initiis orsus Tribunatus (nam P. Popilium vi C. Gracchi expulsam sua rogatione restituit) vir & acer & non indifertus, tristes exitus habuit Consulatus: nam inuidiosa lege Manilia quæstione C. Galbam sacerdotem, & quatuor consulares, L. Bestiam, C. Catonem, Sp. Albinum, ciuemque præstantissimū L. Opimum Gracchi interfectorem, à populo absolutum, cum is contra populi studium steterit, Gracchani iudices sustulerunt. Huius dissimilis in Tribunatu, reliquaque omni vita, cuius improbus C. Licinius Nerua non indifertus fuit.

HVIC, qua vixit C. Gracchus, & alii, quos supra nominauit. **C. GALBA**, C. Sulpicius Galba, de quo nihil scriptum inuenio, præter hoc ipsum, quod hoc loco scribit Cicero. aliter P. Galba, male. nam supra quoq. Caius appellatur. hic habuit fratrem vnum, vt supra diximus, quum de Ser. Galba loqueremur. **SERVII**, Ser. Sulpicii Galbæ, de quo diximus. **ILLIVS**, *ἑπιμαρτυρία*. **ELOQUENTISSIMI**, qui eloquentia præstitit, supra. **P. CRASSI**, de quo supra diximus. **ELOQUENTIS**, oratoris valde probati, vt ostendimus. **IURISPERITI**, vt qui domitius ciuile cognouisset, supra. **GENER**, supra. **LAUDABANT**, vt oratorem. **HUNC**, C. Galbam. **PATRIS**, Ser. Sulpicii Galbæ, qui, quod Cicero de se postea dixit, satis amplum patrimonium reliquerat memoriam nominis sui. **ROGATIONE**, vt quæreretur in eos, quorum consilio Iugurtha senatus decreta neglexisset, quique ab eo in legationibus, aut imperiis pecunias acceperant, qui elephantos, quique per fugas tradidissent, itemque qui de pace, aut bello cum hostibus pactiones fecissent, vt scribit Sallustius. **MANILIA**, vel hic, Mamilia: vel apud Sallustium, Manilius, legatur: sed quum plures extent libri Sallustii manu scripti, in quibus omnibus, Mamilius, scribitur, & hic, Mamilia, legatur, vt à C. Mamilio lata, quamuis in vulgatis libris, Bracchus Mamillus Lemitanus scribatur. Mamiliorū vero familia Romæ fuit, ex qua Q. Mamiliū Vitulū Consulē fuisse legimus. **IUGURTHINÆ CONIURATIONIS**, cōspirationis, & cōsensionis quorundā nobiliū, qui pecuniis corrupti, sic Iugurthæ fauebant, vt cū eo cōiurasse planè videretur. **INVIDIA**, & odio nobilitatis: quod tantū fuit, vt incredibile sit memoratu, quā intēta plebs fuerit, quātāq. vi rogationē Mamiliā iusserit, decreuerit, voluerit. Quin quæstio illa aspere, violētēq. ex

v ii

rumore, & libidine plebis fuit exercitata, vt ait Sallustius. **IPSE**, C. Galba. **DIXISSET**, se defendens. **EIVS**, C. Galbae. **PERORATIO**, conclusio, quæ pars est orationis vltima. **QVI EPILOGVS DICITVR**, sic libro secundo ad Herennium scriptum inuenies: conclusiones, quæ apud Græcos ἐπιλογοὶ nominantur. **NOBIS**, me: vel me, & Attico, vt supra. **EVM**, epilogum. **HIC**, C. Galba. **SACERDOTVM**, Augurum, an Pontificum? dubitari sanè potest, quum vtrique sacerdotes appellentur: sed Pontifices tamen hic significari putamus: quòd apud Liuium libro quadragesimo primo C. Sulpicium Galbam huius, vt arbitror, auum Pontificem an. ab V. C. quingentesimo septuagesimo nono factum legamus: & sæpe videamus huiuscemodi dignitates ad filios, vel nepotes peruenisse. **PRIMVS**, nam Scipio Nasica Pontifex & ipse nõ fuit condemnatus, sed, vt inuidiam vitaret, Pergamum, quod supra diximus, secessit. **IUDICIO PVBLICO**, quæstione publica ex lege Mamilia constituta, paulo ante. **CONDEMNATVS**, quòd cum cæteris, qui Iugurthæ fauebant, quasi coniurasset. **P. SCIPIO**, P. Cornelius Scipio Nasica P. illius, qui Tib. Gracchi conatus perditos vindicauit, filius, vt libro primo de Officiis dicitur: qui cum L. Calphurnio Bestia Consul fuit an. ab V. C. sexcentesimo quadragesimo tertio, quamuis Orosius sexcentimum trigessimum quintum fuisse dicat. Huic Italia, & Calphurnio Numidia obuenerit, vt ait Sallustius. **EST IN CONSVLATV MORTVVS**, veteres per notas ita scribebant: in mag. mort. e. hoc est, in magistratu mortuus est. sic inuenies in veteribus Cõsulibus. Huic Consuli præco Granius in medio foro, quum ille edicto iustitiodomum descendens, rogasset Granium, quid tristis esset, an quòd auctiones essent, imò vero, inquit, quòd legiones: hoc Cic. in oratione pro Plancio refert. **NON MVLTVM ILLE QVIDEM, NEC SÆPE DICEBAT**, neque longas, neq. multas orationes habebat. Idem propemodum de M. Aurelio Scauro paulo post scribit. **SUPERABAT**, & efficiebat, vt vnus de multis esse videretur, lib. primo de Officiis. **EIVS**, P. Scipionis Nasicae. **COLLEGA**, in Cõsulatu. **L. BESTIA**, L. Calphurnius Bestia, qui Consul bellum cum Iugurtha gerere iussus, pacem cum eo iniussu populi, & senatus fecit, vt Liuius libro sexagesimo quarto scripsit, quòd ipse quoque, vt Sallustius ostendit, pecunia fuisset à Rege corruptus: qui postea, vt lib. secundo de Orat. cognoscitur, à C. Memio fuit accusatus. **BONIS INITIIS**, quibus paulo post tristes exitus κατ' ἀνάγκην opponit. **ORSVS**, ipse orsus, habuit exitus. **NAM**, ἀναλογία κατὰ πρόθεσιν. **P. POPILIVM**, P. Popilium Lænatem, de quo supra suo loco diximus. **VI**, nõ iure. C. enim Gracchus legem tulit priuilegii similem, qua cõplectebatur quidem omnes, qui indicta causa ciues vrbe eiecissent, sed P. Popilium tamen potissimum, vt supra diximus, comprehendebat. **C. GRACCHI**, de quo paulo ante dictum est. **EXPVLSVM**, sic territum, vt, tanquam expulsus ex vrbe discederet. nam quum videret, fore, vt expelleretur, ipse discessit, vt Plutarchus affirmet. **RESTITVIT**, in urbem reuocauit. **VIR ET ACER, ET NON INDISERTVS**, sic Sallustius: in L. Bestia multæ, bonæq. artes animi, & corporis erant, quas omnes auaritia præpediebat: patiens laborum, acri ingenio, latis prouidens, belli haud ignarus, firmissimus contra pericula, & insidias. **TRISTEIS EXITVS HABVIT**, quòd finito Cõsulatu sit cõdemnatus, paulo post. **CONSVLATVS**, dichoreus. **NAM**, ἀναλογία. **INVIDIOSA**, quam multi nobiles oderant: vel quæ multis nobiles inuidiam afferat: certe inuidia, & odii plena: vt paulo ante, Iugurthinæ cõiurationis inuidia. **LEGE**, rogationem paulo ante vocauit: quòd ostendit legem à rogatione nihil differre: nisi prius sit rogatio, & postea lex, quo nunc ordine ponuntur. **MANILIA**, Mamilia, vt paulo ante.

ante. **QVAESTIONE**, iudicio publico, paulo ante. **C. GALBAM**, C. Sulpicium Galbam, vt diximus. **SACERDOTEM**, Pontificem, vt diximus. **QVATVOR CONSVLARES**, qui deinceps ponuntur. **L. BESTIAM**, de quo paulo ante diximus, & diximus cum P. Scipione Nasica Consulem fuisse, vt Consularis hic recte dicatur, & quidem separatim à C. Galba, qui Consul non fuit. **C. CATONEM**, qui cum M. Acilio Balbo anno ab Vrbe Condita sexcentesimo quadragesimo Consul fuit: de quo suo loco diximus. **SP. ALBINVM**, Sp. Posthumium Albinum, qui cum Minucio Rufo anno ab Vrbe Condita sexcentesimo quadragesimo quarto Consul fuit, & in Africam profectus aduersus Iugurtham, nihil memoria dignum gessit: sed ad comitia rediens Aulum fratrem exercitui præfecit: qui cum Iugurtha infeliciter pugnavit, & postea turpiter foedus fecit, vt Liuius libro sexagesimo quarto, & Sallustius ostendunt. Sp. vero Albinus postea Consularis fuit cõdemnatus. **CIVEMQVE PRAESTANTISSIMVM**, virum præclare de Rep. meritum, in oratione pro Sestio: seruatorem Reip. in oratione pro Plancio: virum alioqui sanctum, & grauem, in libris Paterculi leges. **L. OPIMIVM**, qui Prætor, & Consul maximis Remp. periculis liberavit, vt in oratione in Pisonem dicitur, nam Prætor Fregellanos, qui defecerant, in ditionem accepit: Fregellas diruit, vt scripserunt Liuius libro sexagesimo, & Asconius in oratione in Pisonem: quæ quidem historia significatur libro quarto ad Herennium: de perfidiosa Fregelle: & eodem libro non ita multo post. Numitorem obsoletum. Is enim fuit proditor, vt libro secundo de Inuentione verbis hisce cognoscitur: de Q. Numitorio Pullo apud L. Opimium, & eius consilium diu dictum est: & Philippica tertia: Pater Numitoriam Fregellanam proditoris filiam habuit vxorem. Negatus est tamen Opimio triumphus, quum tam præclare Remp. gessisset: quòd Amianus Marcellinus libro vigesimo quinto, & Valerius Maximus lib. secundo cap. tertio scribunt. Consul vero L. Opimius cum Q. Fabio Maximo an. ab V. C. sexcentesimo trigesimo tertio C. Gracchum interfecit. Senatus enim decreuit, vt ipse L. Opimius Consul videret, ne quid Resp. detrimenti caperet. nox nulla intercessit. mox interfectus est C. Gracchus, oratione prima in Catilinam: & M. Fulvius Consularis, eiusque duo adolescentuli filii, Philippica octaua, & apud Liuium libro sexagesimo primo. Hic est Opimius, à quo Consule celeberrimum opimiani vini nomen est: de quo Cicero infra meminit, Paterculus libro secundo: & Plinius libro decimo quarto capite decimo quarto. Credimus Opimiorum cognomen Panfam fuisse, quòd Liuius libro decimo L. Opimium Panfam Quæstorem agnoscat. **GRACCHI**, C. Gracchi. **A POPVLO**, apud quem fuerat à P. Decio Tribuno plebis accusatus: quòd indemnatos ciues in carcerem coniecisset, vt Liuius libro sexagesimo primo dixit. & sanè L. Opimium quamuis Cicero semper, rem agens suam, vt optimatum studiosus, laudet, Paterculus tamen, Plutarchus, Appianus, & alii in ea re illum crudelissimum fuisse testantur: Orosius vero libro quinto capite duodecimo ita scribit: Opimius Consul, sicut in bello fuit fortis, ita in quæstione crudelis. nam amplius, quam tria millia hominum suppliciiis necauit: ex quibus plurimi, ne dicta quidem causa, innocentes interfecti sunt. Ob id igitur illum P. Decius accusauit, de quo supra diximus. **ABSOLVTVM**, liberatum, vt ait Liuius libro sexagesimo primo. hinc Cic. in oratione pro Sestio ita dixit: Opimium flagrantem inuidia propter interitum C. Gracchi semper ipse populus Romanus periculo liberavit: & quidem C. Papirio Carbone Consule defendente, vt supra ex libro secundo de Oratore

retulimus. IS, L. Opimius. STETISSET, quum C. Gracchum Tribu-
num plebis, & populi partes defendentem interfecisset: & tamen tunc eum
populus liberavit: vel stetit tum, quum corruptus & ipse, quod Sallu-
stius ostendit, bellum Iugurthinum proferebat, quod populus finire cupie-
bat. GRACCHANI, qui Gracchorum partibus fauerent, quique ostende-
rent, quantum desiderium Gracchorum, vt scribit Plutarchus, haberent:
qualem penè C. Memmii describit Sallustius, vbi inducit illum propè do-
lentem, Gracchos interfectos fuisse: vel Gracchani, qui lege Sempronia à
C. Graccho, vt ait Plutarchus, lata legerentur ex ordine equestri. IVDI-
CES, lege Manilia constituti, sed lege Sempronia lecti. hinc Paterculus
Opimium iudicio publico damnatum scribit. SVSTULERUNT, conde-
mnauerunt: Opimium quidem, quod *πεμφθείσ*, vt ait Plutarchus in Grac-
chis, *ὡς ἰουγούρθαν τὸν νομάρχαι προσέδωκε τῆς διεφθάρη χήμασιν ὑπὸ αὐτῶ*. & sanè Sallustius
etiam scribit, decem legatos missos in Africam fuisse, vt regnum inter Iu-
gurtham, & Adherbalem diuiderent: cuius legationis princeps fuit L. Opi-
mius: quem Iugurtha accuratissime recepit: ac dando, & pollicendo mul-
ta, perfecit, vti famæ, fidei, postremo omnibus suis rebus commodum Re-
gis anteferebat. Itaque *δίκην*, vt Plutarchus loquitur, *ἕφλων αἰχρῆσιν ἀσποδο-
κίας ἐν ἀλιμῆ κατεγύρασε*. nam damnatum iudicio publico, memoria ipsius læ-
uitiæ, nulla ciuili persecuta est misericordia, vt ait Paterculus. Qua quidè
de re Cicero in oratione pro Sestio ita scribit: præclare vir de Repub. meri-
tus L. Opimius indignissime concidit: cuius monumentum celeberrimum
in foro, sepulchrum desertissimum in litore Dyrrhachino relictum est: & in
oratione in Pisonem: L. Opimius eiectus est à patria is, qui Prætor, & Con-
sul maximis Rempub. periculis liberarat: non in eo, cui facta est iniuria, sed
in iis, qui fecerunt, sceleris, ac conscientiæ poena remansit. quæ verba sic
Asconius interpretatur: notum est Opimium in Prætura Fregellas cepisse:
quo facto (sic enim nos legimus) visus est cæteros quoque nominis Latini
socios male animatos repressisse: eundemque in Consulatu Fuluium Flac-
cum Consularem, & C. Gracchum Tribunitium oppressisse: ob quam in-
uidiam postea iudicio circumuentus est, & in exilium actus. SVSTULE-
RUNT, dichoreus. HVIVS, L. Opimii, qui ciuis, vt diximus, fuit præ-
stantissimus: hic vero C. Licinius Nerua improbus, vt nihil tam dissimile
possit esse. & Opimius in Consulatu ciuis præstantissimus, hic vero in Tri-
bunatu improbus: quanquam potes etiam fortasse commodius interpretari,
huius, L. Bestiæ, vt cætera *κατὰ πρόθεσιν* sint dicta: conuenit autem dissimi-
litudo, quod L. Bestia bonis initiis Tribunatus est orsus, Nerua vero in to-
to Tribunatu fuit improbus. LICINIUS, hinc cognoscimus Licinios ple-
beios fuisse, quando Tribunus plebis hic fuit: sed & Liuius aperte lib. quin-
to verbis hisce testatur: non ultra processum est, quàm vt ex plebe, vsurpan-
di iuris causa, P. Licinius Caluus Tribunus militum Consulari potestate crea-
retur. NERYA, credimus hunc esse C. Licinium Neruam, quem Varro li-
bro secundo cap. quarto de Re rustica scribit in Macedonia Prætozem fuisse.
Nerua porro fuit cognomen Liciniorum, Cocceiorum, & Sylliorum, du-
ctum à neruis, id est à robore, vt quidam scribunt, cætera quaerenda sunt.
NON INDISERTVS, *λιτότης*.

C. Fimbria temporibus iisdem ferè, sed longius ætate pro-
uectus, habitus est sanè, vt ita dicam, luculentus patronus, asper,
maledicus, genere toto paulo feruidior atque commotior, dili-
gentia tamen, & virtute animi atque vita bonus auctor in senatu.

idem

idem tolerabilis patronus, nec rudis in iure ciuili, & cum vir-
tute, tum etiam ipso orationis genere liber: cuius orationes pue-
ri legebamus, quas iam reperire vix possumus. Atque etiam
ingenio, & sermone eleganti, valetudine incommoda, C. Se-
stius Caluinus fuit: qui etsi, cum remiserant dolores pedum, non
deerat in causis, tamen id nō sæpe faciebat. itaque consilio eius,
cum volebant, homines vtebantur; patrociniò, cum licebat.
Iisdem temporibus M. Brutus: in quo magnum fuit Brute de-
decus generi vestro; qui cum tanto nomine esset, patrémque opti-
mum virum habuisset, & iuris peritissimum, accusationem fa-
ctitauerit, vt Athenis Lycurgus. is magistratus non petiuit, sed
fuit accusator vehemens & molestus, vt facile cerneret naturale
quoddam stirpis bonum degenerauisse vitio deprauatæ volunta-
tis. Atque eodem tempore accusator de plebe L. Cæsidenus fuit.
quem ego audiui iam senem, cum ab L. Sabelio multam lege
Aquiliana de iustitia petiuisset. non fecissem hominis penè infimi
mentionem, nisi iudicarem, qui suspiciosius aut criminosisus di-
ceret, audiuisse me neminem. Doctus etiam Græcis T. Albutius,
vel potius penè Græcus, loquor vt opinor, sed licet ex orationi-
bus iudicare. fuit autem Athenis adolescens: perfectus Epicureus
euaferat, minime aptum ad dicendum genus.

C. FIMBRIA, C. Flavius Fimbria. In Consulibus enim, apud Patercu-
lum, Frontinum, & alios ita legitur. & Flauii quidem plebeii fuerunt, vt vel
hic C. Flavius Fimbria ostendit, qui Tribunatum plebis petiit, & repulsam
tulit, sed postea Consul, vt ait in oratione pro Plancio, factus est, & quidem
anno ab V. C. sexcentesimo quinquagesimo. Quin Cicero in oratione pro
Cluentio. C. Flauium Pulsionem inter robora populi Romani tempore M.
Drusi fuisse scribit. Quod si Flauii quamuis plebeii, nobiles tamen fuerunt
ita, vt multis annis ante Ciceronis ætatem Consulibus, & alios viros claros
habuerint: mirari quis possit, cur Suetonius in Vespasiano scribat, Flauiam
gentem ante bellum ciuile, quod fuit inter Cæsarem, & Pompeium, obscu-
ram fuisse: nisi putet, vt putandum est, aliam gentem censerit oportere. Quod
vero legimus, Largios etiam Flauios appellari, non est dubitandum, quin
Flavius (si modo Flavius legatur) in Largia, & Trebonia gentibus sit co-
gnomen. Verum fortasse legi debet, Flauus, præsertim quum Flauus frequens
sit cognomen, vt L. Lucretius Flauus, apud Liuium libro quinto, C. Deci-
mius Flauus, libro trigesimo nono: Alsius Flauus, in autoribus apud Pliniū
libro nono. TEMPORIBVS IISDEM FERÈ, nam inter Consulatus ipsius
Fimbriæ, & Bestiæ sex anni tantummodo numerantur. LONGIVS, quàm
C. Licinius Nerua, L. Bestia, & reliqui paulo ante nominati. PROVECTVS,
vsque ad Consulibus Cn. Octauium, & L. Cornelium Cinnam: quo tempore
Cæsar, & Fimbria in penatibus domorum suarum trucidantur, vt Florus li-
bro tertio capite vigesimo primo scribit: quamuis Liuius libro octuagesimo
dicat, eodem tempore Crassum filium ab equitibus Fimbriæ interemptum
fuisse. nam fuit ille alter Fimbria, de quo dicetur infra, qui Marii partes est

v iiii

secutus, ut Plutarchus, Orosius, Appianus, & alii cum Livio testantur. Hic vero, ut ait hoc loco Cicero, fuit bonus autor in senatu, & ideo Marianæ factionis inimicus. quare Floro credimus, à Marianis illum interfectum fuisse. **UT ITA DICAM**, quod non satis proprie dici videbat, luculentum patronum, veniam accepit: quanquam in epistolis ad Atticū, luculentum scriptorem, luculentum autorem, luculentum hominem, & luculentum nauigium sine venia dicat. **LUCULENTVS PATRONVS**, de quo libro secundo de Oratore ita scriptum videmus: Fufius neruos in dicēdo C. Fimbriæ, quos tamen habuit ille, non assequitur, oris prauitatem, & verborum latitudinē imitatur: quo loco verbum illud, habuit, sic interpretor, habuit, dum iuuenis esset: nam tunc, ut opinor, vivebat. **GENERE TOTO**, genere toto dicendi. **FERVIDIOR**, sic infra feruidum dicendi genus. **VIRTUTE ANIMI**, atqui omnes rectæ animi affectiones virtutes appellatur: & plures sunt rectæ animi affectiones, plures igitur animi virtutes. quo pacto igitur dixit, virtute animi? an virtutem dixit, quod Stoici disputarent, eum, qui vnam virtutem haberet, omnes habere? an virtutem posuit quasi genus, quod formas sub se contineat? an virtutem dixit pro bonitate, ut Plautus, qui virtutem formæ, & virtutem mercis appellauit? hoc si placet, quod sequitur, erit quædam ἐπεὶ ἡγῆσις, atque vita bonus. Quod si virtus ponatur pro fortitudine, erit itidem ἐπεὶ ἡγῆσις hoc modo: Fimbria fuit virtute animi, id est vita bonus: quia constanter, & fortiter optimatiū, & senatus partes defendit: vnde postea fuit à Marianis ut popularibus interfectus. & sanè Cicero Tusculana secunda de hac virtute ita scribit: Vide, ne, quum omnes rectæ animi affectiones, virtutes appellentur, non sit hoc proprium nomen omnium, sed ab ea vna, quæ cæteris excellat, omnes nominatæ sint. appellata est enim ex viro virtus. Viri autem propria maxime est fortitudo. Idem propemodum Plutarchus in Coriolano scribit, & ait ἀνδρείαν græcè vocari. Hinc Cicero sæpe Milonis, & aliorum virtutem pro fortitudine dixit. **VITA BONVS**, & si diximus videri posse ἐπεὶ ἡγῆσις fortitudinis, censemus tamen, potius ad bonitatem, ut verba docent, referendum, præsertim quum libro tertio de Officiis, illum virum bonum fuisse demonstrat, quū illa scribit: Fimbriam Consularem audiebam de patre nostro puer iudicem M. Lucatium Pythiæ fuisse equiti Romano sanè honesto, quum is sponsonē fecisset, ni vir bonus esset. Itaque ei dixisse Fimbriam, se illam rem nunquam iudicaturum, ne aut spoliaret fama probatum hominem, si contra iudicauisset: aut statuisse videretur virum bonum esse aliquem, quum ea res innumerabilibus officiis, & laudibus contineretur. Hoc exemplum Valerius Maximus, quum in suum septimum librum trāsferret, hunc Licinium Fimbriam appellauit, deceptus, nisi decipior ego, quod hic C. Licinium Neruam, & C. Fimbriam ita cōiunctos legerat, ut putarit, C. Licinium Fimbriam vocatum fuisse, qui C. Flavius Fimbria, ut dictum est, ab omnibus appelletur. **AUTOR**, in decernendis rebus ad Rempub. pertinentibus: vnde autoritates perscriptæ tam sæpe dicuntur. erat enim potestas in populo, autoritas in senatu, ut libro tertio de Legibus ostendit. **IDEM**, est quædam ἐπαναλήσις. **TOLERABILIS**, quia luculentus erat patronus, paulo ante. **NEC RVDIS**, λιτότης. **IURE CIVILI**, oratori enim perdiscendum ius ciuile, cognoscendæ leges, ut libro primo de Oratore dicitur. **VIRTUTE**, virtute animi, paulo ante. **ORATIONIS** **GENERE**, paulo feruidiore, atque commotiore, paulo ante. **LIBER**, ut asper, & maledicus, paulo ante. **PVERI**, ego, velego & Atticus. **LEGEBAMVS**, ut eloquentiæ studiosi. **VIX POSSVMVS**, in tanta turba voluminum, ut supra dixit. **INGENIO, ET SERMONE ELEGANTI**, alterum adiuuen

ad inuentionem, alterum ad elocutionem pertinet. **INCÓMMODA**, quod pedum doloribus laboraret. **SESTIVS**, Sestii plebei fuerunt: quod quum multa docent, tum, quod Liuius libro sexto scribit, L. Sestium de plebe primum Consulem factum fuisse. In veterum monumentis Sextium scriptum esse ferè semper videbis. De hoc vero Sestio nos adhuc nihil reperire potuimus, nisi forte putet aliquis, eum esse, quem Cicero libro secundo de Oratore luscum fuisse refert. **CALVINVS**, in Domitiis, Veturiis, & Sestiis hoc cognomen inuenimus. **DOLORES PEDVM**, dolores podagræ vocat etiam Tusculana secunda. **NON DEERAT**, clientibus. **ID**, ut causas defenderet. **ITAQVE**, quum defendere causas non posset. **VT EBANTVR**, illum domi conuenientes: quod de C. Druso Tusculana quinta etiam legimus. **LICEBAT**, per pedum dolores. **IISDEM TEMPORIBVS**, quibus fuerunt paulo ante nominati. **M. BRVTVS**, M. Iunius Brutus, de quo in verbis interpretandis deinceps dicemus. **DEDECVS**, quod fordidum sit ad famam, committere, ut accusator nominere, quod ipsi M. Bruto contigit, ut libro secundo de Officiis ait. accedit, quod illum L. Crassus libro secundo de Oratore gurgitem vocat. & illa verba addit: tu imagines ipsas non perhorrescis? quibus non modo imitandis, sed ne collocandis quidem tibi vllum locum reliquisti? nam libidines totum patrimonium dissipant. **GENERI**, Iunio, & quidem summo, ut libro secundo de Officiis appellat. **VESTRO**, ex quo tu quoq. Brute natus es, ut Plutarchus ostēdit. **TANTO NOMINE**, Iunio quidem, sed tamen etiam Bruto, quod fuit cognomen illius, qui Reges exegit, ut supra dictum est. per nomen igitur vtrunque complecti videtur. **PATREM QVE**, M. Iunium Brutum, ut in oratione pro Cluentio leges. **OPTIMUM VIRVM**, ut sapientem, quemadmodum in oratione pro Cluentio, & libro secundo de Oratore vocat. **IURIS PERITISSIMUM**, iuris ciuilis in primis peritum, libro secundo de Officiis. qui tres de iure ciuili libros reliquit, libro secundo de Oratore, & in oratione pro Cluentio. **ACCVSATIONEM**, quam turpissimum calumniæ quæstum libro secundo de Oratore vocat. **FACTITAVERT**, ita, ut accusator diceretur. **LYCVRGVS**, de quo supra diximus. **IS**, is M. Iunius Brutus, de quo loquimur. **MAGISTRATVS**, ut Quæsturam, Aedilitatem, Præturam, & Consulatum. **NON PETITVIT**, quod se illos adipisci fortasse non speraret, ut qui male audiret, ut libro secundo de Oratore, & secundo de Officiis cognoscitur. **FUIT ACCVSATOR**, ita, ut accusator cognomēto vocaretur: orationem pro Cluentio, librum secundum de Oratore, & secundum de Officiis lege. **VEHEMENS**, & callidus, in oratione pro Cluentio. **MOLESTVS**, ut fuit molestus L. Crasso, quum L. Plancium accusaret, & eum Crassus defenderet. Fuit enim molestus ita, ut cum Crassus vlcisci sit coactus: quæ libro secundo de Oratore, in oratione pro Cluentio, & apud Quintilianum libro sexto capite quarto pluribus verbis explicantur. **STIRPIS**, Iuniæ. **DEGENERAVISSE**, in hoc M. Iunio Bruto. **DEPRAVATAE**, præsertim hoc accusandi studio. **EODEM TEMPORE**, quo M. Iunius Brutus accusator fuit. **CAESIDENVS**, aliter Cæsulenus: de quo dici nihil à nobis potest, qui nō sanè multum operæ in quæredo ponendum putauimus: quod ille indignus videatur, de quo multum laboremus: quum vel ipse Cicero dicat, hominem infimum fuisse. **EGO**, ego Cicero penè puer. nam, si Cæsulenus hic Fimbriæ, de quo paulo ante dictum est, fuit æqualis, ut eodem tempore natus, & Cicero duobus annis ante Fimbriam Consulem, ut in Consulibus videre licet, est natus, potuit illum iam sexagenarium audire, quum ipse vigesimum annum ageret. **SABELIO**, aliter Sauelio, de quo nos item nihil inuenimus. **MVL TAM**,

poenam lege constitutam. **LEGE AQUILIA**, lege, quam Aquilius Tribunus plebis à plebe rogauit, vt ait Vlpianus libro nono titulo secundo Digestorum, vbi sunt illa verba: lex Aquilia omnibus legibus, quæ ante se de damno, iniuria locutæ sunt, derogauit. Sed dubitari potest, quis ille fuerit Aquilius C. certe Aquilius Gallus Cic. collega, & familiaris nõ videtur fuisse. nã, si Cic. collega fuit in Prætura, vt colligi posse videtur ex oratione pro Cluentio, Topicis, & epistola prima libri primi ad Atticum, vbi putabatur Consulatum petiturus, fuit etiam Ciceronis ipsius æqualis ita, vt non potuerit eam ferre legem, qua multam peteret Cæsulenus, quem Cicero senem audiuit: nisi C. Aquilius Tribunus plebis iuuenis admodum fuit, & Cæsulenus ea lege annos amplius sexaginta natus, est vsus. Quod si Brutus, vt refert Vlpianus, ex lege Aquilia nescio quid est interpretatus, & is Brutus est iurisconsultus ille M. Bruti Accusatoris pater, manifeste apparet, eam legem à C. Aquilio Ciceronis collega latam non fuisse: vt iam par sit credere, alium Aquilium illam tulisse. Sed de Aquiliis infra dicemus. **IUSTITIA**, aliter industria: sed assentior Paulo Manutio, qui legendum putat, iniuria: quoniã lex Aquilia de iniuria potissimum loquebatur, vt docet Vlpianus: qui libro nono titulo secundo Digestorum sic interpretatur: iniuriam hic damnum accipiemus culpa datum. **PETIVISSET**, petere multam ab aliquo Cicero saepe dicit. **HOMINIS**, L. Cæsuleni, de quo loquimur. **INFIMI**, de plebe, & indigni fortasse, qui in hunc oratorum numerum referatur. **QUI SUSPICIOSIUS, AUT CRIMINOSIUS DICERET**, qui dicendo plures suspiciones moueret, aut plura crimina proferret, vel potius, crimina ipsa magis auget. **NEMINEM**, nullum oratorem. **DOCTVS**, ita, vt, quod libro primo de Finibus apparet, se græce vellet salutari. **GRÆCIS**, Græcis literis, & disciplinis. **T. ALBVTIVS**, hic est T. Albutius, qui quum in Sardinia triumphasset, Romæ damnatus est, vt nos supra ex oratione in Pisonem retulimus. **VEL POTIVS**, correctio. **PENE GRÆCVS**, imò Græcus, vt ipse volebat dici, libro primo de Finibus. hinc hominem Græcum, ac leuem Cicero in oratione de Proinciis Consularibus vocat: quanquam hic ad dicendi genus, illic ad mores oportet referre. **OPINOR**, opinor enim T. Albutium penè Græcum fuisse. **SED**, si quis forte nolit opinionem meam sequi. **ORATIONIBVS**, in quibus locutiones prorsus Græcas vsurpat. **IUDICARE**, an recte opiner, illum esse penè Græcum. **FVIT AVTEM**, αἰτιολογία, quare sit penè Græcus: fuit autem Athenis discendi causa. **ATHENIS**, omnium doctriinarum inuentricibus, libro primo de Oratore: vbi erat domicilium studiorum, libro tertio de Oratore. **ADOLESCENS**, adolescentes enim tunc discendi causa proficiscebantur Athenas, vt hodie Bononiam, Patavium, Pisas, Ticinum, Senam, Ferrariam, & Perusiam proficiscuntur. **EPICVREVS EVASERAT**, hinc in oratione in Pisonem, hunc T. Albutium, & Pisonem ipsum duos Epicureos vocat: & Tusculana quinta ita scribit: Quid T. Albutius, nonne animo æquissimo exul philosophabatur? cui tamen illud ipsum non accidisset, si in Repub. quiescens, Epicuri legibus paruisset. **MINIME APTVM AD DICENDVM**, quod Epicurus Platonis, Aristotelis, Theophrasti orationis ornamenta neglexit, vt libro primo de Finibus ait. Cratrus etiam lib. tertio de Orat. in suos hortulos Epicureos reiecit: quod neque ad Remp. gubernandam, neque ad dicendum sint apti. **GENVS**, hominum.

Iamque Q. Catulus, non antiquo illo more, sed hoc nostro, nisi quid fieri potest perfectius, eruditus. multæ literæ: summa non vitæ solum atq. naturæ, sed orationis etiam comitas: incorrupta

rupta quædam Latini sermonis integritas: quæ perspicui cum ex orationibus eius potest, tum facillime ex eo libro, quem de Consulatu, & de rebus gestis suis conscriptum molli & Xenophonteio genere sermonis misit ad A. Furium poetam familiarem suum: qui liber nihilo notior est, quam illi tres, de quibus ante dixi, Scauri libri. Tum Brutus, Mihi quidem nec iste notus est, nec illi: sed nec mea culpa est: nunquam enim in manus inciderunt. nunc autem & à te sumam, & conquiram ista posthac curiosus. Fuit igitur in Catulo sermo Latinus: quæ laus dicendi non mediocris ab oratoribus plerisque neglecta est. nam de sono vocis, & suauitate appellandarum literarum, quoniam filium cognouisti, noli expectare quid dicam: quanquam filius quidem non fuit in oratorum numero, sed non deerat ei tamen in sententia dicenda cum prudentia, tum elegans quoddam & eruditum orationis genus. nec habitus est tamen pater ipse Catulus princeps in numero patronorum: sed erat talis, vt, cum quosdam audires, qui tum erant præstantes, videretur esse inferior; cum autem ipsum audires sine comparatione, non modo contentus esses, sed melius non quæreres.

IAMQUE, libenter ego tollā particulam, quæ, quæ nata ex sequenti prænomine Q. videri potest. & sanè, iamque, frequenter apud poetas, apud oratores rarius inuenies, nisi, iam, iamque dicatur. sed, iam particula sola, saepe in principio alterius rei collocatur. **Q. CATVLVS**, Q. Lutatius Catulus, κατλος λουττιος ferè semper à Plutarcho dictus: iccirco Lutatius latine scribi debet, præsertim quum semper in veterum monumentis, & libris etiam manu scriptis ita scribatur. Hic est Q. Lutatius Catulus, qui in petitione Consulatus à Cn. Manlio superatus fuit, vt in orationibus pro Muræna, & pro Plancio dicitur: qui postea cum C. Mario an. ab V. C. sexcentesimo quinquagesimo secundo Consul fuit: & cum eodem Mario de Cimbris triumphauit, vt scribit Plutarchus: ac porticum in domo M. Flacci euersa de manubus Cimbricis fecit, vt ait Cic. in oratione pro Domo: & Marius quidem Cimbricæ victoriæ gloriam cum collega Catulo communicauit: postea vero ciuili bello victor iratus necessariis Q. Catuli deprecantibus nõ semel respondit, moriatur, vt Cicero Tusculana quinta refert, vel, vt Græce scripsit Plutarchus, ἀποθαινει δὲ. hinc libro tertio de Natura Deorum illa verba scribuntur: Cur omnium perfidiosissimus C. Marius Q. Catulum præstantissima dignitate virum mori potuit iubere? & illa libro tertio de Oratore: tenemus memoria Q. Catulum virum omni laude præstantem, quum sibi non incolumem fortunam, sed exilium, & fugam deprecaretur, esse coactum, vt vita seipse priuaret. Vt enim Valerius Maximus libro nono capite duodecimo scribit: recenti calce illito, multoque igni percalfacto cubiculo se inclusum peremit: quam rem Paterculus hoc modo scribit: Q. Catulus, & aliarum virtutum, & belli Cimbrici gloria, quæ illi cum Mario communis fuerat, celeberrimus, quum ad mortem conquiretetur, conclusit se loco nuper calce, arenâq. perpolitò, illatòque igni, qui vim odoris excitaret, simul exitiali hausto spiritu, simul incluso suo, mortem magis voto, quam arbitrio inimicorum obiit. Flo-

rus vero libro tertio capite vigesimo primo ita scribit: Catulus ignis haustu se ludibrio hostium exemit, nec Plutarchus ab his dissentit, ita dicens: κατεκλεισάμενος εἰς οἰκίαν, καὶ πολλοὺς ἀνθρώπους ἐκώπησεν ἀπεπιγῆ: & quidem, ut infra dicitur, quo anno L. Cinna, & Cn. Octavius Consules fuerunt. ANTIQVO, ita rudi, ut nemo illorum, qui sic erudirentur, videretur exquisitus, quam vulgus hominum, literis, ut ait infra, studuisse. NOSTRO, quo Philosophiam, ius civile, & reliquas res, quæ lib. primo de Oratore scriptæ sunt, complectimur. PERFECTIVS, hoc nostro more. ERYDITVS, Philosophiæ præceptis instructus, nam Peripateticus videtur fuisse: quando L. Crassus libro tertio de Oratore cum eo sic loquitur: iambum, & trochæum frequentem segregat ab Oratore Aristoteles Catule vester: & ibidem paulo post: hæc quidem ab iis Philosophis, quos tu maxime diligis Catule, dicta sunt: & significat Peripateticos: & sic alibi sæpe. MULTAE LITERAE, quibus fons perfectæ eloquentiæ continetur, ut ait infra. Q. vero Catulum lib. primo de Officiis literatum vocat, & in oratione pro Archia talem fuisse ostendit, ut studium, atque aures ipsi Archiæ adhibere posset. NON VITAE SOLVM, ATQVE NATURAE, potest enim quis esse comis in vita, vsu, & ratione viuendi, quamvis natura non sit comis: hic vero comis erat vita, & natura: & sic oratio ipsa crescit. ORATIONIS, sed eius partis, quæ sermo libro primo de Oratore nominatur. COMITAS, qualis in Laelio fuit, in oratione pro Muræna: & Q. Catulum penè alterum Laelium Tusculana quinta vocat: & libro tertio de Oratore inquit: oratio Catuli sic est gravis, ut in singulari dignitate omnis tamè adsit humanitas, ac lepos. hinc dictum illius refertur libro secundo de Oratore: Catulus à Philippo interrogatus, quid (quasi Catulus à cane ducatur) latraret, furem se videre respondit. INCORRUPTA, pura sic, ut latine loqui penè solus videretur, ut lib. tertio de Oratore dicitur. LATINI SERMONIS, Latinæ linguæ, qua, ut scribitur libro primo de Officiis, Catuli optime uti putabantur. PERSPICUI, sic existimari supra de C. Curione. BIVS, Q. Catuli. CONSVLATV, quem cum C. Mario, ut diximus, gessit. sic postea Cicero, ut ostendit libro primo & secundo ad Atticum, commentarium sui Consulatus Græce scripsit. REBVS SVIS, quas Consul, & Proconsul etiam gessit, ut ex Liuii libro sexagesimo octauo cognoscimus. MOLLI, id est τὸ μίση, modico, in quo plurimum est suauitatis: in quo multi floruerunt apud Græcos, sed Phalereus Demetrius præstitit cæteris, ut ait in Oratore. Primus enim, quod supra dictum est, inflexit orationem, & eam mollem, teneramque reddidit: & ob id libro secundo de Oratore genus dicendi mollius, & remissius dicitur secutus. Vnde apparet, molle genus per modicum recte interpretari. ET XENOPHONTEIO, & tali, quali Xenophon est vsus, hoc est, molli, ut quædã sit ἐπέληγσις. Quamvis Marcellinus scribat, Xenophontem genere dicendi ἰσὺν vsu fuisse, nos tamen eum in modico versatum esse credimus, idque quum ex ipsius scriptis, tum ex Ciceronis verbis suspicamur. nam scribit in Oratore, Xenophontis sermonem esse melle dulciorem: & libro secundo de Oratore illa verba: Xenophon leniore quodam sono est vsus, & qui illum impetum oratoris nõ habeat: vehemens fortasse minus, sed aliquanto tamen est, ut mihi quidem videtur, dulcior: & in Oratore, Xenophontis voce musas quasi locuras ferunt, cum Cicero sentit Quintilianus, qui libro decimo capite primo ita scribit: quid ego commemorem Xenophontis illam iucunditatem in affectatâ, sed quam nulla possit affectatio consequi, ut ipsæ finxisset sermonem Gratiæ videantur. Quin Attica musa, ut scribit Laertius, vel, ut est apud Suidam ἀπὸ τῆς μέλιτις ἐπινομάζετο, propter orationis dulcedinem: atque hæc quidem

omnia

omnia nemo non videt medio, non humili dicendi generi conuenire. nec Cicero hoc loco sic verba collocasset, ut oratio descenderet, ut profecto descenderet, si per molle medium, & per Xenophonteiũ humile dicendi genus significare voluisset. A. FVRIVM, quem Gellius libro decimo octauo in præscriptione capitis vndecimi Antiatem fuisse docet. POETAM, Gellius poetam veterem vocat, & Macrobius libro sexto multos versus ponit, quos Virgilius est mutuatus ex Furii analibus. FAMILIAREM SVVM, quamvis figulus, ut dicitur, figulo inuideat, & poëta poëtæ, Deus tamen, ut etiam dicitur, similem ad similem ducit. ob id Catulus ut penè poëta poëtis amabat, ut hic de Furio, & in oratione pro Archia de ipso Archia constat. Quod vero ipse Catulus poëta fuerit, carmina, quæ libro primo de Natura Deorum leguntur, & quæ sunt apud Gellium libro decimo nono capite nono demonstrant: quæ quidem ita sunt lasciuia, ut Plinius illum merito libro quinto epistolarum inter lasciuos numerarit. nec dubitari potest, quin is fuerit Catulus pater, quum Cicero libro primo de Natura Deorum patrem vocet: dubitari potius potest, ne Valerius Maximus libro sexto capite nono delicias, ac luxum patris filio tribuat: & si fieri potuit, ut patrem filius in ea re sit imitatus. SCAVRI, supra. ILLI TRES, illi tres libri, quos nemo legit. ISTE, iste Q. Catuli liber. NEC ILLI, nec illi tres libri M. Scauri sunt noti. SED NEC MEA CVLPA EST, sic enim corrigitur à doctis, & describitur: ut sit sensus: illi libri mihi non sunt noti: sed nec mea culpa est. nunquam enim in manus inciderunt meas, quod illi sese vltro ad legendum offerre debuerunt: quod sine ioco ita frigide dicitur, ut ne cum ioco quidem factis probem, malimque libros veteres sequi, in quibus est scriptum: sed hæc mea culpa est: vnde sensus hic elicitur: libri illi non sunt mihi noti: sed hæc mea culpa est, qui nunquam conquisiui, quia nunquam in manus inciderunt: quum omnino conquirere debuerim: verum nunc à te sumam, & conquiram ista posthac curiosius. NVNC AVTEM, postquam sum à te admonitus. A TE, qui memoriissime rerum Romanarum, ut qui optime, tenes: & ista, ut qui diligentissime, conquiris: infra, & in epistolis ad Atticum id cognoscitur. FVIT IGITVR, ἐπινομάζετο. atque his verbis videtur præponendum, hic ego: vel, inquam. CATVLO, Q. Catulo patre, de quo loquimur. SERMO LATINVS, Latini sermonis integritas, supra. & sanè Q. Catulus ita loquebatur, ut ei non solum Romani Latini sermonis, sed etiam Græci ipsi solerent suæ linguæ subtilitatem, elegantiamque concedere. Ita dicebat, ut ambrosia alendus esse videretur: cuius sonus, & suauitas L. Crassum delectabat: quæ quidem omnia Cicero libro secundo, & tertio de Oratore scribit. QVAE, quum aliæ sint. LAVS, laus etiam paulo post in M. Aurelio Scauro vocatur. DICENDI, dicendi latine. alii legunt, in dicendo. NON MEDIOCRIS, magna, ἀπότομος. est enim quasi fundamentum oratoris locutio emendata, & Latina, ut ait infra. NEGLECTA EST, nam penes quos adhuc fuit, non fuit rationis, aut scientiæ, sed quasi bonæ consuetudinis, quod infra dicitur: nec ita multo post de M. Antonio loquens, ait: ipsum latine loqui à plerisque neglectum est. NAM, αἰτιολογία hoc modo: sermo Latinus fuit in Catulo: de cuius sono vocis, & suauitate nihil loquor: nam in filio potuisti hoc ipsum cognoscere. SONO VOCIS, ET SVAVITATE, quæ res L. Crassum delectabant, ut lib. tertio de Orat. ipsemet affirmat.

x

A P P E L L A N D A R V M, exprimentarum, vt loquitur libro primo de Officiis, vbi sic est scriptum: in Catulis sonus erat dulcis, literæ neque expressæ, neque oppressæ, ne aut obscurum esset, aut putidum: sine contentione vox, nec languens, nec canora. **Q V O N I A M**, αἰτιολογία, quare expectare non debeat. **F I L I V M**, **Q**. Lutatium **Q. F.** Catulum, qui fuit Consul cum **M. Aemilio Lepido** an. ab **V. C.** sexcentesimo septuagesimo sexto: quo tempore cum **Gaditanis** foedus est vel renouatum, vel ictum, vt in oratione pro **Cornelio Balbo** refert: & **M. Lepidus**, quum acta **Syllæ** tentaret rescindere, bellum excitauit, & ab ipso **Q. Catulo** collega Italia pulsus est, & in **Sardinia** frustra bellum molitus, periit, vt **Liuius** libro nonagesimo scripsit: quod **Cicero** in oratione tertia in **Catilinam** his verbis significauit: dissentit **M. Lepidus** à clarissimo, & fortissimo viro **Q. Catulo**: & **Valerius Maximus** libro sexto capite nono, quum dixit, eum sua virtute ciuile bellum ingenti motu oriens sepelisse. Tunc etiam **Catulus** legem de vi armata diffensione ciuium **Reipub.** penè extremis temporibus tulit: cuius **Cicero** in oratione pro **Cælio** meminit. **Censor** fuit cum **M. Licinio Crasso**: quo magistratu vterque se abdicauit, quum inter eos seditio nata esset: quod in **Crasso** **Plutarchus** affirmat. Hic **Capitolium** restituit, quod **L. Scipione**, & **C. Norbano** Consulibus custodum negligentia, vt in Consulibus scribit **Cassiodorus**, fuerat concrematum, anno vigesimo ante **Ciceronis** Consulatum, vt in oratione tertia in **Catilinam** refert: & restituit magnificentius, quàm fuit: quæ verba **Cicero** dixit **Verrina** sexta ante **Q. Hortensium**, & **Q. Metellum** Consules, vt constat: **Cassiodorus** tamen scribit, his Consulibus à **Catulo** **Capitolium** reparatum, & dedicatum fuisse. sed siue iam Consulibus his, siue designatis **Capitolium** est restitutum, quo pacto scribit **Suetonius** **Cæsarem** primo die **Præturæ** rogationem promulgasse, qua curationem illam in alium transferebat? fortasse sic est interpretandum: transferebat in alium curationem illarum rerum, quæ nondum erant perfectæ, præsertim quum **Dion** testetur, noluisse **Cæsarem** nomen **Catuli** tolli, vt **Pompeius**, in quem curationem illam transferebat, id honoris consequeretur. Destitit tamen ab incepto, & **Catulus** suum honorem retinuit ita, vt eius nomen, quod **Valerius Maximus** affirmat, in **Capitolino** fastigio fulgeret: quod **Plinius** libro decimo nono capite primo, & **Plutarchus** in **Publicola** retulerunt: iccirco **Suetonius** eum in **Galba** **Capitolinum** vocauit. Fuit hic **Syllanus** vel quia sequebatur partes optimatum, vel quia meminerat, patrem à **Mario** iustum esse mori. ob id etiam fortasse apud **Sallustium** **Macer** **Tribunus plebis** eum **Sylla** fauiorem vocat, quod **Marianos** insectaretur, nec facile **Pompeio** **Tribunitiam** potestatem, quam **Sylla** diminuerat, restituenti assentiebatur, vt **Verrina** secunda dicitur: & inimicitias cum **Cæsare**, vel quod ab eo in petitione **Pontificatus** vitæ fuerat, vel quia illum oderat vt **Marianum**, gessit, vsque adeo, vt impellere voluerit **Ciceronem**, vt **Cæsar** inter coniuratos nominaretur: quod neque precibus, neque gratia, neque pretio potuit impetrare, vt **Sallustius** ait. Huius autoritas apud Romanos semper magna fuit, vt **Philippica** secunda scribitur: vnde **Cicero** **Verrina** secunda hominem sapientissimū, atque amplissimum vocat: & in oratione pro lege **Manilia** ita scribit: **Q. Catulus** quum ex vobis quæreret, si in vno **Cn. Pompeio** omnia poneretis, si quid de eo factum esset, in quo spem essetis habituri: cepit magnū suæ virtutis fructum, ac dignitatis, quū omnes propè vna voce in eo ipso vos spem habituros esse dixistis. Etenim talis est vir, vt nulla res tanta sit, ac tam difficilis, quā ille non & consilio regere, & integritate tueri, & virtute conficere possit:

possit: quod **Paterculus**, & **Valerius Maximus** etiam scripserunt. In oratione vero pro **Sestio** **Cicero** talem **Reipub.** propugnatorem quærit, qualis **Q. Catulus** fuit: quem neque periculi tempestas, neque honoris aura potuit vnquam de suo cursu vitæ aut spe, aut metu dimouere: & lib. primo de Officiis ait: neque quum versaremur in **Reipub.** **Q. Catulus** **Cn. Pompeio** cedere videbatur. Me, inquit idem **Cicero** in oratione in **Pisonē**, **Q. Catulus** princeps huius ordinis, & autor publici consilii frequentissimo senatu patrem patriæ nominauit. Idem refert in oratione pro **Sestio**: vnde videntur errasse **Plutarchus**, & **Appianus**, qui scripserunt, **Ciceronem** à **Catone** patrem patriæ nominatum fuisse: nisi forte plures eum sic appellarunt, vt in oratione pro **Sestio** his verbis ostendit: Me **Q. Catulus**, me multi alii in senatu patrem patriæ nominarunt: sed **Cicero** non solet in hisce rebus eos, qui non fuissent **Consulares** nominare, vt plus autoritatis habere videantur. at eo tempore **Caro** nondum **Prætor** fuerat: nec adhuc tantum nominis, & autoritatis habebat, quantum postea habuit ita, vt **Plutarchus**, & **Appianus** putarint fortasse, plus ponderis in re futurum, si **Catonem** pro **Catulo** ponerent. Hic est **Catulus**, qui de **C. Octauio**, qui postea fuit **Augustus**, ea, quæ scribit **Suetonius**, somniauit. hic est, qui negabat, fas esse, duos **Consules** esse **Romæ** **Reipub.** inimicos: quod in orationibus **Post reditum** in senatu, & pro **Domo** scribitur. hic est **Catulus**, qui, quum vidisset quendam ex iudicibus, qui corrupti **P. Clodium** absoluerant, inquit, quid vos præsidium postulabatis? an, ne numi vobis eriperentur, timebatis? hoc libro primo ad **Atticum** reperies. **COGNOVISTI**, cognouisti filium, & cognouisti vt patris filium, vt est in proverbio: quod in loquendo patri similis esset, vt lib. primo de Officiis videre licet: & cognouisti, quum vix dum anni sint quindecim, quum ille decessit. Vt enim libro primo ad **Atticum**, & libro trigesimo septimo apud **Dionem** legimus **M. Pisonem**, & **M. Messila** Consulibus non ita multo post **Clodii** absolutionem decessit. **Q V A N Q V A M**, correctio. **F I L I V S**, ipse **Q. Catulus**. **N O N F V I T**, ita, vt ex eius oratione de patre, qui fuit orator, possis profus iudicare. **E I**, **Q. Catulo** filio. **I N S E N T E N T I A D I C E N D A**, in sententia dicenda in senatu, cuius princeps fuit, vt ex oratione in **Pisonem** paulo ante retulimus. **P R V D E N T I A**, quæ requiritur in dicenda sententia, in qua deliberatur, & consilium capitur, quod prudentiæ plenum esse debet. hæc vero prudentia sic fuit in **Catulo**, vt illum **Cicero** **Verrina** secunda, & in oratione **Post reditum** in senatu sapientissimum vocet. **E L E G A N S Q V O D D A M**, ET **B R V D I T V M O R A T I O N I S G E N V S**, quale fuit in patre, quem supra latine locutum recte, & eruditum fuisse dixit: & libro primo de Officiis vtrunque literatum vocat. **N E C H A B I T V S E S T**, ita, vt possis dicere, non posse ex oratione filii, qui non fuit orator, de patre, qui orator fuit, iudicari. Pater enim fuit orator quidem, sed non fuit inter primos: filius vero non fuit sanè quidem orator, sed habuit elegans, & eruditum dicendi genus ita, vt inter eos non multum interfuisse videatur. **πρόλιπτο**. **T A M E N**, quamuis ego illum inter oratores numerem. **P R I N C E P S**, primus, & quasi primarius. **P A T R O N O R V M**, aliter oratorum. **Q V O S D A M**, vt **M. Antonium**, & **L. Crassum**. **I N F E R I O R**, inferior illis, qui tunc erant præstantes. **I P S V M**, **Q. Catulum** patrem. **C O M P A R A T I O N E**, qua res omnes facile iudicantur. hoc idem propè infra de **L. Philippo** dicit. **C O N T E N T V S E S S E S**, **Q. Catulo** patre. **M E L I V S N O N Q V A E R E R E S**, ipso **Q. Catulo** patre.

Q. Metellus Numidicus, & eius collega M. Silanus, dicebant de rep. quod esset illis viris, & consulari dignitati satis. M. Aurelius Scaurus non sæpe dicebat, sed polite: Latine verò in primis est eleganter locutus. Quæ laus eadem in A. Albino bene loquendi fuit. Nam flamen Albinus etiam in numero est habitus disertorum. Q. etiam Cæpio, vir acer, & fortis: cui fortuna belli, crimini, invidia populi, calamitati fuit, Tum etiam C. & L. Memmii fuerunt, oratores mediocres, accusatores acres, atque acerbis: itaque in iudicium capitis multos vocauerunt, pro reis non sæpe dixerunt. Sp. Torius satis valuit in populari genere dicendi, is qui agrum publicum, vitiosa & inutili lege, vectigale leuauit. M. Marcellus Aesernini pater, non ille quidem in patronis, sed & in promptis tamen, & non inexercitatis ad dicendum fuit, vt filius eius P. Lentulus.

Q. METELLVS NUMIDICVS, Q. Cæcilius Metellus Numidicus: quem Cicero libro primo Familiarium, & in oratione pro Cornelio Balbo Lucii filium vocat: qui Consul cum M. Silano an. ab V. C. sexcentesimo quadragésimo quinto, quum duobus præliis Iugurtham fudisset, & vniuersam Numidiam vastasset, triumphauit, & Numidicus est appellatus, vt Liuius libro sexagesimo quinto, Sallustius, Paterculus, & autor libri de Viris illustribus scripserunt. Hic postea quum causam de pecuniis repetundis diceret, & ipsius tabulæ circumferrentur inspiciendi nominis causa, fuit iudex ex illis equitibus Romanis grauissimis viris nemo, quin remoueret oculos, & se totum auerteret, ne forte, quod ille in tabulas publicas retulisset, dubitasse quisquam, verumne, an falsum esset, videretur: quod scriptum libro primo ad Atticum, in oratione pro Cornelio Balbo, & apud Valerium Maximum libro secundo capite quinto videbis. Censor L. Equitium, vt vocat Valerius Maximus, vel Quintium, vt est apud autorem libri de Viris illustribus: qui se Tib. Gracchi filium simulabat, vnde Florus libro tertio capite decimo sexto; C. Gracchum, & Cicero in oratione pro Sestio instium Gracchum vocant: in censum recipere noluit: & L. Saturninum, vt in oratione pro Sestio legimus, notauit. Quare postea L. Saturninus Tribunus plebis factus, quum legem agrariam per vim tulisset, Metello eo, quod in eam minime iurasset, diem dixit, vt Liuius libro sexagesimo nono retulit. Ille vero, vt in oratione pro Sestio scriptum videmus, de ciuitate maluit, quam de sententia dimoueri: vt cui patriæ salus dulcior, quam conspectus esset: quod in oratione pro Cornelio Balbo scripsit. nam quum à bonis ciuibus defenderetur, ne causa malorum certaminū esset, in voluntarium exilium Rhodum profectus est, ibique legendo, & audiendo magnos viros aduocabat: vt Liuius libro sexagesimo nono, & Plutarchus ostendunt: quibus ego libentius assentior, quam auctori libri de Viris illustribus, qui Smyrnam profectum refert, fortasse deceptus, quod P. Rutikis Smyrnæ, vt supra diximus, exulauit. nec ita multo post Metellus idem lege Callidia, vt Cicero in oratione pro Plancio, & Valerius Maximus libro quinto capite secundo docent, non Claudia, vt male scriptum putamus apud autorē libri de Viris illustribus, in ciuitatem restitutus est ingenti, vt ait Liuius libro sexagesimo nono, totius fauore ciuitatis ita, vt, quod

vt, quod refert Appianus, ferant diem illi non suffecisse, dum ad portas vr-
bis obuios quosque complecteretur. Hinc Cicero in oratione pro Domo il-
lud scripsit elogium: Q. Metelli præclarum imperium in re militari fuit, egre-
gia Censura, omnis vita plena grauitatis: tamen huius viri laudem ad sempiternam memoriam temporis calamitas prorogauit: & in oratione pro Plan-
cio sic laudat hoc factum, vt ita concludat: ob illam constantiam, qua illud vo-
luntarium vulnus accepit, iustissimos omnium Metellorum, & clarissimos
triumphos gloriæ laude superauit. ob hæc ipsa Cicero cum hoc vno potissi-
mum se conferre solet, sed ita tamen, vt rem suam præferat: quod etsi cau-
sam eius omnes boni probabant, tamen neque senatus publice, neque vllus
ordo proprie, neque suis decretis Italia cuncta susceperat. ad suam enim ma-
gis ille gloriam, quam ad perspicuam salutem Reipub. spectarat, quum vnus
in legem per vim latam iurare noluerat. Ciceronis vero causam senatus pa-
lam, equester ordo acerrime, cuncta Italia publice, omnes boni enixe susce-
perant: eas res gesserat, quarum non vnus autor, sed dux omnium volun-
tatis fuisset: quæque non modo ad singularem eius gloriam, sed ad salutem
communem omnium ciuium, & propè gentium pertinerent. hæc sunt in
oratione pro Sestio, vbi alias etiam dissimilitudines refert, quod ad exilium
pertineat. alibi vero sæpe reditum quoque dissimilem ostendit, vt libro pri-
mo Familiarium, vbi scribit, illum vnus Tribuni plebis rogatione, se ab
vniuersa Repub. duce senatu, comitante Italia, promulgantibus omnibus,
referente Consule, comitiis centuriatis, cunctis ordinibus, hominibus in-
cumbentibus, omnibus denique viribus ipsius Reipub. recuperatum: vt in
orationibus Post reditum ad Quirites, & in Senatu, vbi res istas pluribus ex-
plicat, & addit, pro se non cognatos, non affines, vt pro Q. Metello de-
precatos fuisse. Inimicitias Metellus cum C. Mario gessit, quod quum Ma-
rius legatus eius esset, ab eo Romam missus, illum apud populum Roma-
num criminatus est, bellum Iugurthinum ducere, vt ipse Consul fieret, vt
factus est: quam rem Cicero libro tertio de Officiis dicit, quamuis Sal-
lustius literis criminatum, nec missum, sed dimissum scribat. Hinc Ci-
cero in orationibus Post reditum ad Quirites, & pro Sestio Marium Me-
telli inimicum, & in oratione de Prouinciis Consularibus omnes Me-
tellos Marii inimicos vocat. Hic Metellus adolescens Athenis Carne-
dem iam affectum senectute multos dies audiuit, vt L. Crassus eius fa-
miliaris libro tertio de Oratore testatur. Itaque vt docto doctus Ar-
chias illi iucundus erat, vt in oratione pro Archia scriptum videmus. ob
id hic à Cicerone, & à Paterculo libro secundo inter oratores numerat-
ur. Hic sua laudatione iuuare Lucium Lucullum sororis virum noluit:
quem tamen autor libri de Viris illustribus Metellum male vocat, quum
Lucius Lucullus Verrina sexta dicatur: & satis constet, Lucium Lucul-
lum patrem Luculli illius, qui cum Mithridate bellum gessit, sororis Me-
telli Numidici virum fuisse, & furti condemnatum: quod Plutarchus in
Lucullo refert. ea fuit causa, cur in oratione Post reditum ad Quirites
Lucullos sororis Metelli filios appellarit. **EIVS, Q. Metelli Numi-
dici. COLLEGA,** in Consulatu anno ab Vrbe Condita sexcente-
simo quadragésimo quinto. hinc Cicero Verrina quarta, & in oratione
pro Cornelio M. Silanum Consulare dixit. **M. Marcus, & Marcus à
Cicerone Verrina quarta, & in oratione pro Cornelio, à Liuius libro
sexagesimo quinto, ab Eutropio libro quarto, & ab Alconio in ora-
tione pro Cornelio vocatur: Verrina tamen prima à Cicerone Deci-
mus dicitur: nec dubitari potest, quin idem sit, vt ipse Cicero Verrina**

quarta, & Asconius in oratione pro Cornelio demonstrant. *SILANVS*, M. Iunius Silanus, lege Asconium. *SILANVS*, Silanus scribi debet, quod in veterum monumentis Silanus, & apud Plutarchum in Antonio, & apud Dionem libro quadragesimo sexto Græce *σιλανος* scribatur. Hic est M. Iunius Silanus, qui aduersum Cimbro infeliciter pugnavit, ut Liuius libro sexagesimo quinto, & Asconius in oratione pro Cornelio scribunt: quamvis Eutropius dicat Cimbro ab eo in Italia victos fuisse. Quin ita scribit Asconius: M. Silanus quinquennio ante Consul fuerat, quam Domitius Tribunus plebis: atque ipse quoque aduersum Cimbro rem male gesserat: quam ob causam Domitius eum apud populum accusabat: criminabatur bellum cum Cimbris iniussu populi gessisse, idque principium fuisse calamitatum, quas eo bello populus accepisset: ac de eo tabellam quoque dedit: sed plenissime Silanus absolutus est. nam duæ solæ tribus eum Sergia, & Quirina damnauerunt. Cicero tamen Verrina prima, & quarta scribit à Domitio accusatum propter Egitomari Trāsalpini hospitis iniurias: quod ita nos interpretamur: Silanum Domitius accusauit quidem, quod rem male gesserat, sed, ut ad accusandum descenderet, Egitomari hospitis iniuriis est commotus. Hic plures etiam leges, quibus militiæ stipendia minuebantur, abrogauit: quod Asconius in oratione pro Cornelio refert. *ILLIS VIRIS*, Q. Metello Numidico, & M. Silano. *CONSULARI DIGNITATI*, qua functi fuerant, & postea Consulares erant. *SATIS*, ut eam tueri possent, ut infra de Ser. Sulpicio dicit. *M. AVRELIUS SCAVRVS*, is est M. Aurelius Scaurus, quo postulante, quod is Ephesise Quæstorem vi prohibitum esse dicebat, quo minus è fano Dianæ seruum suum, qui in illud asylum confugisset, abduceret, Pericles Ephesius homo nobilissimus Romam euocatus est, quod autor iniuriæ illius fuisse argueretur: ut Verrina tertia relatum est. Huic nominis deferendi in L. Flaccum potestas non est data, quod Quæstor eius fuisset, Verrina prima: de quo Liuius libro sexagesimo septimo ad hunc propè modum scripsit: M. Aurelius Scaurus legatus Consul à Cimbris fuso exercitu captus est, & quum in consilium ab iis euocatus, deterreret eos, ne alpes transirent, Italiam petituri, eo quod diceret Romanos vinci minime posse, à Bolo rege feroci occisus est. Hunc autem ut Paterculus Consulem, & Orosius Consularem vocet, supra, ubi de Scauro, & Rutilio locutus est, ostendimus. *NON SÆPE, RARO. DICEBAT*, causas. *POLITE*, ornate, & subtiliter. *LATINE VERO IN PRIMIS, EST ELEGANTER LOCVTVS*, sic supra: Philus perbene latine loqui putabatur. *QVÆ LAVS*, & quidem non mediocris, paulo ante. *A. ALBINO*, A. Albino Sp. Albini, ut nos putamus, fratre: qui quum esset fratris in Africa legatus, Proprætor ab eo relictus, infeliciter prælio aduersus Iugurtham gesto conflixit, pacemque etiam multum ignominiosam adiecit: quam quidem minime esse seruandam senatus censuit, ut Liuius libro sexagesimo quarto scriptum reliquit. hinc, ut ait Sallustius, illi omnes infesti, ac maxime, qui bello sæpe præclari fuerant, quod armatis dedecore potius, quam manu salutem quæsisset. ob eam causam nos credimus eum post fratris Consulatum annos decem iacuisse, & tandem cum M. Antonio Consulem an. ab V. C. sexcentesimo quinquagesimo quinto factum fuisse: cuius Consulatus Cicero in oratione Post reditum ad Quirites, Plinius libro octauo capite septimo, & Gellius libro quarto capite septimo meminere: nisi forte quis alium Albinum fuisse putet. *BENE LOQVENDI*, bene latine loquendi. nam fuit eadem laus, quæ in Aurelio Scauro fuit. omnes autem tunc Latine loquebantur, sed omnes non bene. *FLAMEN ALBINVS*, quærimus historiam. *Q. ETIAM CAEPPIO*, Q. Seruilius Cæpio cum C. Atilio Serrano

Serrano Consul an. ab V. C. sexcentesimo quadragesimo octauo fuit, & ut scribit Cassiodorus, iudicia equitibus, & senatoribus communicauit: quam rem Cicero libro primo de Inuentione hisce verbis significauit: offensum est, quod eorum, qui audiunt, voluntatem lædit: ut si quis apud equites Romanos cupidus iudicandi, Cæpionis legem iudicariam laudet: & libro secundo de Oratore: equites à Cæpione erant propter iudicia alienati: de qua quidem lege infra etiam dicitur. Hic Proconsul, vel, ut est apud Gellium, Consul, capta vrbe Gallorum, cui nomen est Tolosæ, centum M. ponderis auri, & argenti CX. M. è templo Apollinis sustulit: quod quum ad Mafsiliam amicam populo Romano urbem cum præsidiis misisset, interfectis clam (sicut quidam contestantur) quibus ea custodienda, & peruehenda commiserat, cuncta per scelus furatus fuisse narratur. Vnde etiam magna quæstio post Romæ acta est, ut apud Orosium libro quinto capite decimo quinto legimus. Quisquis vero ex ea direptione aurum attigit, misero, cruciabilique exitu perit, ut ait Gellius libro tertio capite nono, & Strabo libro quarto pluribus verbis scribit, ubi Cæpio pro Scipione in libris Latinis reponi debet. hinc proverbium factum, aurum Tolosanum. Paulo post igitur C. Manlius, & hic Q. Seruilius Cæpio Proconsules à Cimbris prælio victi, castrisque binis exuti sunt: LXXX. mil. militum occisa, calorum ac lixarum XL. mil. secundum populi Romani iussionem Cæpionis, cuius temeritate clades accepta erat, damnati bona publicata sunt, primoque post Regem Tarquiniū imperium ei abrogatum: quod Liuius libro sexagesimo septimo scripsit: que verba, quoniam pertinent ad rem, placet paucis interpretari. c. Caius, & Caius à Liuius, Orosius, Cassiodoro, & aliis, Marcus tamen ab Eutropio vocatur. *PROCONSULES*, sic etiam Orosius, Paterculus tamen, & Eutropius Consules vocant, quasi vero simul, aut eodem anno Consules fuerunt ita, ut Consules appellari possint. *SECYNDVM POPVLI ROMANI IVSSIONEM*, nam C. Norbanus populum sic incitauerat, ut postea Sulpicius, quum C. Norbanum accusaret, vim, fugam, lapidationem, crudelitatem Tribunitiam in Cæpionis graui, miserabilique casu, in iudicium vocaret, ut libro secundo de Oratore leges. Quin eum Tribunus plebis ipse in carcerem coniecit: vnde tamen eum Lucius Rheimus amicus liberauit, nec eatenus egisse contentus, etiam fugæ eius comes accessit, ut Valerius Maximus libro quarto capite septimo memoriæ prodidit. Hic Tribunus libro primo ad Herennium significatur, ubi sic est scriptum: fortunam, ut Cæpio ad Tribunum plebis de exercitus amissione. *DAMNATI*, creditum est, ut ex libro quarto Strabonis didicimus, Cæpionem, quia thesauros Tolosanos attingere fuerat ausus, tot aduersis casibus eiectum è patria, vitam subuertisse, & perinde ac sacrilegio contaminatum turpiter interiisse. Videtur autem damnatus L. Crasso Consule, qui, quod infra dicitur, illum laudauit. *BONA PVBLICATA SVNT*, aliter Strabo libro quarto scribit, Cæpionis filios bonorum hæredes relictos, inter scorta obscene ea abligurisse, & turpiter interiisse. *FORTVNA BELLI*, libro primo ad Herennium. *CRIMINI*, quod eius temeritate clades, ut ex Liuius retulimus, accepta erat: quod eius culpa exercitus deletus à Cimbris, & Teutonibus videbatur, ut Valerius Maximus libro quarto capite septimo literis mandauit. Dies autem, qua clades accepta est, *ἢν πρὸ μίσην τῶν τε ὀκτοερίων*, ut ait Plutarchus in Lucullo, ubi Scipionem pro Cæpione male scriptum videbis. *INVIDIA*, odio, de quo multa libro secundo de Oratore dicuntur. *CALAMITATI*, de qua diximus: & de qua Cicero in Oratione Ante quam iret in exilium, habita, si modo vnquam ab eo est habita, certe in oratione pro Cornelio Balbo meminit. *TVM*, iisdem tempo-

ribus. c. Caius: C. Memmius, qui P. Scipione Nasica, & L. Calphurnio Bestia Consulibus Tribunus plebis fuit, & ut autor est Sallustius, rogationem tulit, ut L. Calsius, qui tum Prætor erat, ad Iugurtham mitteretur: qua quidem renobiles offendit, & præsertim M. Aemilium Scaurum, qui postea in eum repetundarum reum testimonium dixit, quamuis illi non sit creditum, ut Cicero in oratione pro Fonteio, & Valerius Maximus libro octauo capite quinto testantur. Hunc postea Consulatum perentem L. Saturninus occidit: ut Cicero in oratione quarta in Catilinam, Livijs libro sexagesimo nono, Florus libro tertio capite decimo sexto, & Orosius libro quinto capite decimo septimo referunt. L. Lucius: L. Memmius, quem L. Crassus libro secundo de Oratore dixit, comedis lacertum Largii, quum esset cum eo Taracinæ de amicu rixatus: & senex tria L L L. duo M M. sic esset interpretatus: lacerat lacertum Largii, mordax Memmius. Ita vero suspicamur, quia Lucius Caio videtur iunior fuisse, & ei superstes fuisse ita, ut diutius L. Crassi temporibus vixerit: quanquam de Caio etiam dici possit. Hic postea lege Varia pro se videtur infra dixisse. MEMMI, à Mnestheo Troiano dicti, ut poetæ libro quinto sic ostendit: mox Italus Mnestheus, genus à quo nomine Memmi: qui plebei fuerunt, ut Tribunatus ostendunt, & Cicero epistola decima sexta libri quarti ad Atticum testatur: Memmii tamen à Lucretio libro primo clara propago vocatur. MEDIOCRES, Sallustius tamen in bello Iugurthino scribit C. Memmii facundiam claram, pollentemque fuisse, & unam ex tam multis orationibus eius præscribere existimavit. ACCUSATORES, C. Memmius libro secundo de Oratore L. Calphurnii Bestiæ accusator appellatur. ACRES, C. Memmii acrem virum Sallustius in bello Iugurthino, & Orosius libro quinto capite decimo septimo vocat. ACERBI, hinc fortasse mordax L. Memmius dicitur libro secundo de Oratore: ubi C. Memmius mordax item cognoscitur in illo dicto: quum Scaurus nonnullam haberet invidiam ex eo, quod Phrygionis Pompeii locupletis hominis bona sine testamento possederat, sederetque advocatus reo Bestiæ, quum fuit quoddam duceretur, accusator C. Memmius, vide, inquit, Scaure, mortuus rapitur, si potes esse possessor. MULTOS, & in L. Bestiam. VOCABERUNT, quod vituperari solet, ut supra de M. Bruto dictum est. NON SARE, raro, ut supra. DIXERUNT, quod solet laudari. Quid enim, ut ait libro primo de Oratore, tam regium, tam liberale, tam munificum, quam opæ ferre supplicibus, excitare afflictos, dare salutem, liberare periculis, retinere homines in ciuitate. SP. TORIVS, Spurius Borius ab Appiano libro primo, nisi fallor, appellatur, ubi latine scriptum hoc modo videbis: Spurius Borius Tribunus plebis legem tulit: tellurem ulterius non esse diuidendam, verum possidentibus omittendam esse: vectigalia autem populo Romano pro eapendenda, pecuniâque ex his in distributiones redigendam fore. quæ res ut consolationem quandam ob distributionem populo attulit, ita ad abundantem multitudinem nihil utilitatis afferre poterat. Ut enim ego putem eundem esse, prænomen Spurius, & temporum ratio facit: contra mouet, quod Cicero dicat, agrum publicum ea lege vectigali leuatum, Appianus potius pressum dicere videatur. aliter P. Torius. VALVIT, ut Tribunus plebis legem vitiosam, & inutilem tulerit. & sanè Appianus suum Borium Tribunum plebis vocat: & Torii, quum tam raro nominentur, non poterant non esse homines infimi. POPVLARI, ad popularem sensum accommodato, grato, iucundo, quo populus in primis delectatur: in quo versantur mediocres oratores, & qui populo gratificari volunt. IS, Sp. Torius. AGRVM PVBLCVM, ut Campanum, quem Cicero in oratione secunda contra Rul-

lum

lum fundum pulcherrimum populi Romani, & fundamentum vectigalium vocat. Hæc porro vectigalia Centoribus locare, nisi in conspectu populi Romani, non licebat, ut in orationibus prima & secunda contra Rullum docet. VITIOSA, ET INVTILI, quum minuerit vectigalia, quæ Romani nervos esse Reip. semper duxerunt, ut in oratione pro lege Manilia dicit. LEGE, lege, quæ Toria fuit ab eo dicta: de qua libro secundo de Oratore tenuem mentionem facit. VECTIGALE, aliter vectigali, quod magis probatur. & hic in verbis, vectigali & leuauit est annominatio illa, quam Pontanus alliterationem vocat. LEVAUIT, non liberauit, sed leuauit. Itaque vectigal non sustulit, sed aliquantum minuit: quicquid Appianus de suo Spurio Borio dicat. M. MARCELLVS; M. Claudius Marcellus. fuerunt vero duæ familiæ Claudia: earum quæ Marcellorum appellata est, plebeia: quæ Pulchrorum, patricia, ut Afconius in oratione pro Scauro, & Suetonius in Tiberio docent. Hic videtur esse Marcellus, de quo L. Crassus libro primo de Oratore ita loquitur: cogebat me M. Marcellus hic noster, qui nunc Aedilis Curulis est: & profectò, nisi nunc ludos faceret, huic nostro sermoni interesset: ac iam tum erat adolescētulus his studiis mirifice deditus. & quia deditus erat eloquentiæ studiis, hic illum Cicero inter oratores ponit: quanquam dubitari potest, quum ante L. Crassum collocet. Ille enim L. Crasso multo erat iunior. Quare fortasse sit ille Marcellus, quicum L. Crassus ipse gessit inimicitias: & in quem testimonium dixit, ut in oratione pro Fonteio refertur. AESERNINI, C. Marcelli Aesernini, Verrina sexta, forte sic appellati, quod patrem cum Aesernia captum liberarit, ut ex Livijs libro septuagesimo tertio conicerelicet. NON INEXERCITATIS, exercitatis, ΝΙΤΟΤΗΣ. VT FILIVS, ut filius fuit in non inexercitatis. BIVS, M. Marcelli: quanquam dubitari posse video, quo pacto, quum & Marcellus esset ipse, & Marcelli Aesernini pater esset, nunc etiam P. Lentulum filium habere dicatur: quum Claudia, & Cornelia gentes sint diuersæ. sed hic aliqua fuerit adoptio, necesse est: ut vel hic P. Lentulus, quum esset prius Claudius Marcellus ut Claudii Marcelli filius, ab aliquo Cornelio Létulo fuerit adoptatus, & ita P. Cornelius Lentulus appellatus: vel certe M. ipse Marcellus pater, postquam iam Marcellum Aeserninum habuerat filium, in Corneliam familiam sit ascitus, & Cn. Cornelius Lentulus Clodianus appellatus, qui fuerit Consul an. ab V. C. sexcentesimo quinquagesimo septimo, cuius postea filius hic P. Lentulus fuerit. Inter Marcellos certe, & Lentulos affinitas fuit, quod Lentuli Marcellini reperiantur, & Cicero Verrina prima, & libro decimo quinto Familiarium Marcellos, & Marcellinos ita coniungat, ut eiusdem penè generis esse ostendat. P. LENTVLVS, quis hic fuerit P. Létulus, nescimus, nisi fuit is, qui postea cū Catilina coniurauit, de quo suo loco nos infra dicemus.

L. etiam Cotta prætorius in mediocrium oratorum numero, dicendi non ita multum laude processerat; sed de industria cum verbis, tum etiam ipso sono quasi subrustico persequebatur atq. imitabatur antiquitatem. atq. ego & in hoc ipso Cotta, & in alijs pluribus intelligo, me non ita disertos homines & retulisse in oratorum numerum, & relaturum. est enim propositum colligere eos, qui hoc munere in ciuitate functi sint, ut tenerent oratorum locum: quorum quidem quæ fuerit ascensio, & quàm in omnibus rebus difficilis optimi perfectio atque absolutio, ex eo, quod

dicam, existimari potest. quàm multi enim iam oratores commemorati sunt, & quàm diu in eorum enumeratione versamur; cum tamen spisse, atque vix, ut dudum ad Demosthenem & Hyperidem, sic nunc ad Antonium Crassumque peruenimus. nam ego sic existimo, hos oratores fuisse maximos, & in his primum cum Græcorum gloria Latine dicendi copiam æquatam.

L. ETIAM COTTA, L. etiam Aurelius Cotta illius, ut puto, filius, quem supra diximus Consulem an. ab V. C. sexcentesimo decimo fuisse. PRAETORIVS, qui Praetor fuisset. DE INDVSTRIA, videbatur enim grauitate linguæ, sonoque vocis agresti gaudere, ut libro tertio de Oratore Crassus ait: sic infra: Cotta quia se valde dilatandis literis à similitudine Græce locutionis abstraxerat, sonabatque contrarium Catulo, subagreste quiddam, planèque subrusticum, alia quidem quasi inculta, & syluestri via ad eandem laudem peruenerat. VERBIS, rusticanis. illud enim, quod loquebatur, priscum visum iri putabat, si planè fuisset rusticanum, ut libro tertio de Oratore dicitur. QVASI SVBRVSTICO, agresti, libro tertio de Oratore. PERSEQVEBATVR, aliter prosequatur. ATQVE, digressio, qua delectet, & quasi recreet auditores, & se simul excuset, quòd interdum minus disertos in oratorum numerum retulerit, & sit relaturus. IPSO, de quo paulo ante dixi. EST ENIM, αἰτιολογία, quare non ita disertos etiam referat. PROPOSITVM, propositum mihi, qui sum à vobis rogatus, supra. COLLIGERE, & eorum genera ætatibus distinguere, supra. MVNERE, munere dicendi. QVORVM QVIDEM, quorum quidem oratorum, vel qui oratorum locum tenuerunt. QVAE FVERIT ASCENSIO, quo pacto, & per quos quasi gradus ascenderint oratores. IN OMNIBVS REBVS, nedum in hac, quam supra vnam omnium difficillimam esse diximus: vel in omnibus rebus, quas habere debet orator, quæ sunt innumerabiles, ut vel in hoc dialogo, & in libris oratoriis disputatur. DIFFICILIS, proœmium libri primi de Oratore lege. OPTIMI, optimæ rei, vel optimi oratoris. QVAM MVLTIVM ENIM, αἰτιολογία, & ad rem reditus commode factus. COMMORATI, à nobis in hoc dialogo. ENVMERATIONE, aliter commemoratione: ut conueniat cum verbo paulo ante posito, commemorati. VERSAMVR, optimi perfectionem quærentes. TAMEN, quamuis tam multi sint à nobis commemorati. SPISSE, tarde, difficiliter. ATQVE VIX, ἐπιβραβεύω, vel ἐπιμαρτυροῦμαι. VT DVDVIM, peruenimus, quum Græcos oratores commemorauimus. DEMOSTHENEN, ET HYPERIDEM, Græcos oratores perfectos. Ut enim supra dictum est, perfectus fuit Demosthenes, & illi proximus Hyperides. NVNC, Latinos oratores commemorantes. ANTONIVM, CRASSVMQVE, Latinos oratores item perfectos. & proponit, quo sit ordine de his duobus dicturus. PERVENIMVS, postquam omnes oratores, qui ante illos fuerunt commemorauimus: & cum interrogatione videtur legendum. NAM, αἰτιολογία, quare M. Antonium, & L. Crassum cum Demosthene, & Hyperide ut perfectos cum perfectis contulerit. & est πρόληψις. EGO SIC EXISTIMO, quamuis aliter alii existimēt, ut in proœmio libri secundi de Oratore demonstrat. HOS, M. Antonium, & L. Crassum. MAXIMOS, ut hic paulo post, & in libris oratoriis ostenditur. PRIMVM, nam Romani celeriter oratorem complexi sunt, nec eum primo eruditum, Tusculana prima: quòd primo dicerent totius dicendi rationis

tionis ignari, libro primo de Oratore. GLORIA, gloria dicendi. nam Græcia semper eloquentiæ princeps esse voluit, ut in proœmio libri primi de Oratore dicitur. COPIAM, quæ tanta fuit, ut Cicero, quod libro primo de Finibus scriptum est, ita senserit, & sæpe differuerit, Latinam linguam non modo non inopem, ut vulgo putarent, sed locupletiolem esse, quàm Græcam. AEQVATAM, cõstat enim, ut Tusculana prima scribitur, ita magnos oratores ad Ciceronis ætatem fuisse, ut non multum, aut nihil omnino Græcis cederetur.

Omnia veniebant Antonio in mentem, eaque suo quaque loco, ubi plurimum proficere & valere possent. ut ab Imperatore equites, pedites, leuis armatura: sic ab illo in maxime opportunis orationis partibus collocabantur. erat memoria summa, nulla meditationis suspicio, imparatus semper aggredi ad dicendum videbatur, sed ita erat paratus, ut iudices illo dicente nonnunquam viderentur non satis parati ad cauendum fuisse. Verba ipsa, non illa quidem elegantissimo sermone; itaque diligenter loquendi laude caruit, (neque tamen est admodum inquinata locutus) sed illa, quæ proprie laus oratoris est in verbis: nam ipsum Latine loqui est illud quidem, ut paulo ante dixi, in magna laude ponendum, sed non tam sua sponte, quàm quòd est à plerisque neglectum: non enim tam præclarum est scire Latine, quàm turpe nescire: neque tam id mihi oratoris boni, quàm ciuis Romani proprium videtur: sed tamen Antonius in verbis & eligendis, neque id ipsum tam leporis causa, quàm ponderis, & collocandis, & comprehensione deuinciendis, nihil non ad rationem, & tanquam ad artem dirigebat, verum multo magis hoc idem in sententiarum ornamentis, & conformationibus. quo genere quia præstat omnibus Demosthenes, idcirco à doctis oratorum est princeps iudicatus.

OMNIA, approbatio vocatur libro primo de Inuentione. probat enim, quod quasi loco assumptionis posuerat, M. Antonium, & L. Crassum maximos oratores fuisse: & priore loco ponit Antonium, quia, quod ait ipse libro secundo de Oratore, Crasso triennio maior erat: vel quia, quod in Oratore dicitur, primas eloquentiæ patrum ætas ei tribuebat. VENIEBANT, quòd in eo esset acumen singulare, libro secundo de Oratore. ANTONIO, M. Antonio oratori, de quo deinceps dicemus. Antoniorum gens plebeia fuit, ut ex Tribunatibus cognoscimus, quamuis nobilis fuerit vsque adeo, ut multi putent eam ab Antone Herculis filio descendisse: quod M. Antonius Triumuir, ut testis est Plutarchus, præse ferebat. MENTEM, qua cogitabat. atque pars hæc pertinet ad inuentionem, quæ res prima sit in Oratore. EAQVE SVO QVAEQVE LOCO, περιφρασις dispositionis. est enim dispositio, ut libro primo ad Herennium definitur, ordo, & distributio rerum, quæ demonstrat, quid, quibusque locis conueniat, & collocandum sit: quam rem M. Antonius ipse libro secundo de Oratore pluribus docet. VBI PLVRIMVM PROFICERE, ET VALERE POSSENT,

ea de re sic idem M. Antonius libro secundo de Oratore præcipit: in oratione firmissimum quodque sit primum, dum illud tamen in utroque teneatur, ut ea, quæ æque excellent, seruentur etiam ad perorandum: si quæ erunt mediocria, in mediam turbam, atque in gregem coniiciantur. **UT**, hæc similitudo ponitur etiam libro secundo ad Herennium: dispositio locorum, tanquam instructio militum, facillime in dicendo, sicut illa in pugnando, parere victoriam poterit. **IMPERATORE**, qui qualis esse debeat, præter alios, Cicero in oratione pro lege Manilia, & Onofander in libro de Imperatore deligendo, pluribus scripserunt. **EQUITES, PEDITES, LEVIS ARMATURA**, ut ab imperatore equites, pedites, levis armatura in acie collocantur. Collocabantur autem in primo exercitatu, & veteres milites, quos principes vocabant: in sexto vero & ultimo ordine fortissimi, scutati, & omni genere armorum muniti bellatores, quos antiqui triarios appellabant: in reliquos vero ordines, & mediam aciem reliqui milites coniiciebantur, quicumque illi essent: ut Vegetius libro tertio capite decimo quarto scribit. **SIC**, *ὡς ἑτάροισι*. **ILLO**, M. Antonio. **COLLOCABANTUR**, sic, ut in ea re ipse Antonius Q. Catulo semper Deus videretur, ut lib. secundo de Oratore dicitur, ubi M. Antonium ob eam causam induxit ea de re disputantem. **ERAT**, erat in M. Antonio: & inuertit ordinem, præponitque memoriam elocutioni, ob eam fortasse causam, quod in M. Antonio memoria erat præponenda, ut qui summa memoria præditus esset, & sermone non elegantissimo vteretur. **MEMORIA SUMMA**, qua quicquid opus erat, comprehendebat, ut infra dicitur: de qua sic ipse libro secundo de Oratore loquitur: nihil quisquam vnquam, me audiente, egit orator, quod non in memoria mea penitus infederit. **NULLA MEDITATIONIS SUSPICIO**, nulla erat suspicio M. Antonium meditatam ad dicendum venire. Itaque illud illi in dicendo vsu venire solebat, ut nulla expectaretur ornata oratio, libro primo de Oratore. **IMPARATVS**, quippe qui ne didicisse quidem volebat videri: quod probabiliorum populo orationem fore censeret suam, si omnino didicisse nunquam putaretur. ut libro secundo de Oratore scriptum est: in quo quidem libro sic ipse loquitur: ego ista studia non improbo, moderata modo sint: opinionem istorum studiorum, & suspensionem artificii apud eos, qui res iudicant, oratori aduersariam esse arbitror: imminuit enim & oratoris autoritatem, & orationis fidem. **PARATVS**, Antonius enim, ut libro secundo de Oratore dicitur, non dicebat, nisi prius rem penitus, causamque cognouisset. *ὡς ἕταρον*. **NON SATIS PARATI**, quod ipse M. Antonius, ut libro secundo de Oratore faciendum præcipit, sic, quod inuenerat, tractabat, ut, qui audiret, artem non cognosceret. **VERBA IPSA**, quædam *περίφρασις* elocutionis, quæ, ut libro primo ad Herennium describitur, est idoneorum verborum, & sententiarum ad inuentionem accommodatio. **NON ILLA QUIDEM**, erant, & pendet oratio vsque ad illum locum, sed tamen Antonius. **CARUIT**, hinc Cicero sic ait infra: Crassi magis enitebat oratio. ob eam causam libro secundo de Oratore M. Antonius instituit, & creat oratorem, quem Crasso & vestiendum, & ornandum tradat. **NEQUE TAMEN EST ADMODVM INQVINATE LOCVTVS**, *καὶ παρὰ τὴν ἀνάγκην* ne quis dicat, oratorem perfectum eum esse non posse, qui elegantissimo sermone non vteretur. **SED ILLA**, sed illa laude caruit. **PROPRIE**, oratoris enim proprium est apte, distincte, ornatèque dicere, ut libro primo de Officiis ait, & libro primo de Oratore: hoc proprium oratoris est, oratio grauis, & ornata, & hominum sensibus, ac mentibus accommodata. **IN VERBIS**, hinc Cæsar in libro, quem scripsit ad Ciceronem, dixit, verborum delectum originem

ginem esse eloquentiæ, infra: & L. Crassus libro tertio de Oratore præcepta elocutionis traditurus, dicendi modum meliorem esse dicit, ut Latine, ut plane, ut ornate, ut ad id, quodcunque agitur, apte congruentèrque dicamus: nec ita multo post concludit, duas partes esse faciles, latine loquendi, planèque dicendi: reliquas magnas, implicatas, varias, graues, quibus omnis admiratio ingenii, omnis laus eloquentiæ continetur. in verbis igitur interpretare, in verbis ornate, & ad id, quodcunque agitur, apte, congruentèrque dictis. **NAM**, *αἰτιολογία*, quare dixerit, laudem oratoris in verbis esse. **PAULO ANTE DIXI**, de Catuli sermone loquens. **MAGNA**, non mediocri, supra. magna est igitur laus, latine, sed maior ornate loqui: quod qui ornate, is etiam latine loquatur, sed non contrà: **SVA SPONTE**, in laude ponendum. **A PLERISQVE**, ut à L. Cotta paulo ante: & ab aliis etiam oratoribus. **NEGLECTVM**, sic supra, laus latine dicendi ab oratoribus plerisque neglecta est: & quia neglecta est hæc res à multis, his est laudi etiam magnæ, à quibus non est neglecta. **NON ENIM**, *αἰτιολογία*, quare sua sponte non sit in laude ponendum. **PRAECLARVM EST SCIRE LATINE**, nemo enim vnquam est oratorem, quod latine loqueretur, admiratus, libro tertio de Oratore. **TURPE**, irrident enim homines, si quis non latine loquatur: librum tertium de Oratore lege. **NE SCIRE**, nescire latine. scire, nescire, *ὡς ἕταρον*. huc videtur Iuuenalis respexisse, quum satyra sexta dixit: quum sit turpe magis nostris nescire latine. **ID**, latine loqui. **ORATORIS BONI**, ut est. nam si aliter loquatur, irrident, neque eum oratorem tantummodo, sed hominem non putant: ut ait libro tertio de Oratore. **PROPRIVM**, sua uitas enim, quæ exit ex ore, ut apud Græcos Atticorum est, sic in Latino sermone urbis Romæ maxime propria fuit: quod libro tertio de Oratore declaratur: & infra hoc modo: hæc elegantia latine loquendi, etiam si orator non sis, & sis ingenuus ciuis Romanus, tamen necessaria est. & si necessaria cuilibet cui ingenuo, multo magis necessaria est oratori. **SED TAMEN**, quamuis Antonius ipse diligenter loquendi laude caruerit: vel potius, quamuis eius verba non essent elegantissimo sermone: & oratio pendet ab illis verbis: non illa quidem. **VERBIS**, præsertim simplicibus, quæ sunt inuenienda, ut in Partitionibus ait. **ELIGENDIS**, id quo pacto sit faciendum, L. Crassus libro tertio de Oratore docet. **LEPORIS**, iucunditatis, qua delectaret auditores: quod vnum ex tribus, quæ præstare debet Orator, ut infra dicitur, est. **PONDERIS**, grauitatis, qua iudices commoueret: quod maximum est ex illis tribus, quæ infra dicentur. **COLLOCANDIS**, collocandis quidem verbis ipsis, sed coniunctis, quæ sunt collocanda, ut ait in Partitionibus. Collocationis vero est componere, & struere verba sic, ut neue asper eorum concursus, neue hiulus sit, sed quodam modo coagmentatus, & leuis, ut L. Crassus libro tertio de Oratore docet. **COMPREHENSIONE**, *περίληψις*, ambitu, circuitu, continuatione, circumscriptione: sic enim in Oratore vocat. aliter comprehensione, sed si quid mutandum est, legere oportet, complexione, ut libro tertio de Oratore dixit. **DE VINCIENDIS**, vincien-dis, astringendis, illigandis, ut libro tertio de Oratore loquitur: ubi, quod nos etiam supra diximus, scribit Isocratem id. primum instituisse. **ARTEM**, quam L. Crassus libro tertio de Oratore docet. **MAGIS**, quam in verbis. **HOC IDEM**, faciebat, ut totam orationem sententiarum quasi luminibus distingueret, & frequentaret,

vt libro tertio de Oratore scribitur. **ORNAMENTIS, ET CONFORMATIONIBVS**, supra formas appellauit. **QVO** GENERE, verborū quidem, sed sententiarum tamen potissimum ornamentis, & conformationibus, λέγειν δὲ ῥητορικῶς, καὶ τοῦτο ἴδιον ἀκαλοῦδος περιγραφῶς, vt ait Lucianus, vbi Demosthenem laudat: elocutione igitur, quæ tanquam genus figuras verborum; & figuras sententiarum tanquam species complectitur. **OMNIBVS**, omnibus oratoribus. omnes enim oratores, præter Phocionem, non eloquentia solum, sed vita etiam superauit, vt ex Plutarcho vertunt eruditi. qui græce sic scripsit: ἐπεὶ τοσοῦτε καὶ αὐτὸν ῥήτορας ἔξω δὲ λόγου ἴθιμι καὶ φωνῆς καὶ τῶν ἄλλων παρῆλθε. **DOCTIS**, & iccirco dignis, quibus in ea re credatur. locus à teuibus. **PRINCEPS**, sic in libello de Optimo genere oratorum. **IUDICATVS**, dichoreus loco positus, vbi de principe oratorum loquatur.

σχήματα enim quæ vocant Græci, ea maxime ornant oratorem: eaque non tam in verbis pingendis habent pondus, quàm in illuminandis sententiis. sed cum hæc magna in Antonio, tum actio singularis. quæ si partienda est in gestum, atque vocem: gestus erat non verba exprimens, sed cum sententiis congruens, manus, humeri, latera, supplotio pedis, status, incessus, omnisque motus cum verbis sententiisque consentiens: vox permanens, verum subrauca natura: sed hoc vitium huic vni in bonum conuertebatur: habebat enim flebile quiddam in quæstionibus, aptumque cum ad fidem faciendam, tum ad misericordiam commouendam: vt verum videretur in hoc illud, quod Demosthenem ferunt ei, qui quæsiuisset quid primū esset in dicendo, actionem, quid secundum, idem, & idem tertium, respondisse. nulla res magis penetrat in animo, eoque fingit, format, flectit: talisq. oratores videri facit, quales ipsi se videri volunt.

ΣΧΗΜΑΤΑ figuræ, ornamenta, supra. & **σχήματα** tam ad verba, quàm ad sententias referuntur: Oratorem lege. **PINGENDIS**, ornandis, distinguendis. Vnde Latini colores, & Græci **χρόματα** vocant ipsas exornationes. Hinc Cicero libro secundo ad Atticum scripsit, librum suum totum Isocratis **μυροβήμιον**, atque omneis eius discipulorum arculas, ac non nihil etiam Aristotelica pigmenta consumpsisse. **ILLUMINANDIS**, his luminibus distinguendis, vt ait libro tertio de Oratore. **HÆC**, hæc, quæ sunt supra dicta, quæ breuiter ita repeti possunt, inuentio, dispositio, memoria, elocutio. **ACTIO**, res quinta ex his, quas esse in Oratore oportet: quæ pronuntiatio in libris ad Herennium scriptis vocatur. **SINGULARIS**, Antonius enim excellebat actione, infra. **SI PARTIENDA**, vt partienda, vt in Oratore, lib. tertio ad Herennium, apud Quintilianum lib. vndecimo cap. tertio legimus. **GESTVM**, motum in Oratore, motum corporis lib. tertio ad Herennium, nunc gestum, nunc motum apud Quintilianum vocari videbis. **VOCEM**, vocis figuram, lib. tertio ad Herennium. **ERAT**, in M. Antonio Oratore. **NON VERBA EXPRIMENS, SED CVM SENTENTIIS CONGRVENS**, abesse enim plurimum à saltatore debet orator, vt sit gestus ad sensus magis, quàm ad verba accommodatus, vt Quintil. ait lib. vndecimo cap. tertio. aliter nõ verba exprimens, sed cū suis numeris congruens.

MANVS,

MANVS, sine quibus trunca esset actio, ac debilis, vt ait Quintilianus: & præsertim dextra. stantes enim in vestigio, leui dextræ motu loqui oportet, vt libro tertio ad Herennium docemur. sinistra vero nunquam sola recte gestum facit, sed dextræ se frequenter accommodat: vt scribit Quintilianus: qua de re sic etiam libro tertio de Oratore præcipitur: manus esse debet minus arguta, digitis subsequens verba, non exprimens. **HVMERIS**, humerorum raro decens alleuatio, atque contractio est: vt ait Quintilianus libro vndecimo capite tertio, vbi & alia quædam ea de re scribit. **LATERA**, quorum flexio debet esse virilis, vt in Oratore, & libro tertio de Oratore præcipitur. & Quintilianus inquit, latera cum gestu consentiant. **SUPPLOTIO**, in contentioibus aut incipiendis, aut finiendis, vt lib. tertio de Oratore Crassus præcipit: quæ debet esse rara, libro tertio ad Herennium: sed plura Quintilianus scribit. **PEDIS**, dextri, libro tertio ad Herennium: M. vero Antonius hic non pede modo, sed genu etiam interdum terram tangebatur: quod Cicero Tusculana secunda se vidisse testatur. **STATUS**, qui debet erectus esse, & celsus, ait in Oratore. **INCESSVS**, rarus, nec ita longus, vt in Oratore quærit, quicquid dicat Quintilianus. Plutarchus autem scribit, ἐν γαίῳ γράγχειν ῥητορικῶν πρώτου καὶ τῶν σχημάτων περιπάτητε χροῖσθαι, καὶ περιπατῆσαι τῶν τήβωνων ἕξ ἄμου, λέγοντα, κατὰ πόδιν κλέωνος τῶ ἀθηναίου ἰσορῶσα, περιπατῆσαι τῶν περιβολῶν, καὶ τὸν μηρὸν ἀλοῦσαι πρώτου τῶν ἀθηναίων. **CONSENTIENS**, motus enim voci debet consentire, & animo cum ea simul parere, vt ait Quintilianus: & libro tertio de Oratore illa verba leges: actio menti congruens esse debet. aliter congruens, vt paulo ante. **VOX**, quæ vna maxime eloquentiam vel commendat, vel sustinet, vt ait libro primo de Oratore: de qua libro tertio ad Herennium, & apud Quintilianum multa scribuntur. **PERMANENS**, non fracta, firma: vt vero firma conseruetur, libro tertio ad Herennium traditur. **SUBRAUCA**, fusca, vt libro vndecimo capite tertio Quintilianus. **VITIUM**, quod rauis à Plauto dicitur, quum vox est rauca, quæ clara, & dulcis esse debeat, vt ait in Oratore. **HVIC**, M. Antonio. **VNI**, quum aliis in malum conuertatur. **CONVERTATUR**, aliter conuertatur, quod recte dici etiam docti defendent. **HABEBAT ENIM**, ἀβολογία. habebat autem M. Antonius, qui nunquam dicebat, quin ipse in commouendis iudicibus, iis ipsis sensibus, ad quos illos adducere vellet, permoueretur, vt ait libro secundo de Oratore: vel potius habebat vox ipsa rauca, vitium, siue rauis. Vox enim rauca nescio quid flebile videtur habere. **IN QVAESTIONIBVS**, in rerum capitalium iudiciis potissimum, in quibus vel flere M. Antonius solebat, vt quum M. Aquilius defendit, libro secundo de Oratore. **QVVM AD FIDEM FACIENDAM, TVM AD MISERICORDIAM COMMOUENDAM**, tunc enim iudices credunt, & tandem commouentur iisdem motibus, quibus oratorem commotum vident, vt Antonius ipse libro secundo de Oratore disputat. **IN HOC**, in hoc M. Antonio. **FERVNT**, non scribunt. hoc enim videtur Cicero potius audiuisse, quàm legisse: & iccirco neque hic, neque libro tertio de Oratore voluit affirmare, quamuis ita dicat in Oratore: non sine causa Demosthenes tribuit & primas, & secundas, & tertias actioni: quem postea Quintilianus libro vndecimo capite tertio, Valerius Maximus libro octauo capite decimo, & Plutarchus in Rhetorum vitis, imitati sunt. **EI**, nescio cui. **QVAESIVISSET**, rogasset, libro tertio de Oratore, interrogasset, apud Quintilianum. **PRIMUM**, sic lib. tertio de Oratore, summū apud Quintilianum, efficacis-

simum apud Valerium Maximum. IN DICENDO, sic libro tertio de Oratore: in toto genere dicendi Quintilian. ACTIONEM, ὑπόκρισιν, ait Valerius Maximus: pronuntiationi palmam dedit, inquit Quintilianus: actioni primas, secundas, & tertias tribuit, ut libro tertio de Oratore dixit. RESPONDISSE, & recte respondisse, Cicero libro tertio de Oratore, & in Oratore, & Quintilianus libro undecimo capite tertio videntur affirmare: sed libro tertio ad Herennium, non egregie magnam esse utilitatem in pronuntiatione sola iudicari videbis. MAGIS, quam actio: quæ in dicendo vna dominatur, ut libro tertio de Oratore dicitur. Si enim eloquentia nulla sine hac, hæc autem sine eloquentia tanta est, certe plurimum in dicendo potest, ut in Oratore ratiocinatur. PENETRAT IN ANIMOS, inuadit animos, ut Valerius Maximus libro octauo capite decimo loquitur. mouet animos auditorum. actio enim, quæ præ se motum animi fert, omnis mouet, ut lib. tertio de Oratore L. Crassus ait. FINGIT, FORMAT, FLECTIT, dat actioni, quod est proprium totius eloquentiæ: qua mentes alliciuntur, voluntates impelluntur, quod velis, unde autem velis, deducuntur, ut ait libro primo de Oratore, & libro secundo ita: tantam vim habet illa, quæ recte à bono poeta dicta est flexanima, atque omnium regina rerum, oratio, ut non modo inclinantem erigere, aut stantem inclinare, sed etiam aduersantem, & repugnantem, ut imperator bonus, ac fortis, capere possit. fingit, format, flectit, πείθει est, & alliteratio, ut à Pontano vocatur. TALESQUE, bonos, summos. nam sine actione summus orator esse in numero nullo potest, mediocris hac instructus. summos sæpe superare, ut libro tertio de Oratore, & apud Quintilianum libro undecimo capite tertio disputatur. VIDERI VOLUNT, probari volunt, ut ait in Oratore.

Huic alii parem esse dicebant, alii anteponebant L. Crassum. illud quidem certe omnes ita iudicabant, neminem esse, qui, horum alterutro patrono, cuiusquam ingenium requireret. equidẽ quanquam Antonio tantum tribuo, quantum supra dixi: tamen Crasso nihil statuo fieri potuisse perfectius. erat summa grauitas, erat cum grauitate iunctus facetiarum & vrbانيتatis oratorius, non scurrilis lepos: Latine loquendi accurata, & sine molestia diligens elegantia: in differendo mira explicatio: cum de iure ciuili, cum de æquo & bono disputaretur, argumentorum & similitudinum copia. nam ut Antonius coniectura mouenda, aut sedanda suspicione, aut excitanda, incredibilem vim habebat, sic in interpretando, in definiendo, in explicanda æquitate, nihil erat Crasso copiosius: idque cum sæpe aliàs, tum apud Centumuiros in M. Curii causa cognitum est, ita enim multa tum contra scriptum pro æquo & bono dixit, ut hominem acutissimũ Q. Scæuolam, & in iure, in quo illa causa vertebatur, paratissimum obrueret argumentorum exemplorumq. copia: atq. ita tum ab his patronis æqualibus, etiã cõsularibus, causa illa dicta est, cum vterq. ex contraria parte ius ciuile defenderet, ut eloquentium iuris peritissimus Crassus, iuris peritorum eloquentissimus Scæuola
puta

putaretur: qui quidem cum peracutus esset ad excogitandum, quid in iure, aut in æquo verum aut esset, aut non esset; tum verbis erat ad rem cum summa breuitate mirabiliter aptus. quare sit nobis orator in hoc interpretandi explanandique & differendi genere mirabilis, sic, ut simile nihil viderim: in augendo, in ornando, in refellendo magis existimator metuendus, quam admirandus orator. verum ad Crassum reuertamur.

HVIC, M. Antonio, de quo nunc aliquid dicendum videtur. M. igitur Antonius quum esset Prætor, vel potius Consul designatus quo anno Saturninus est interfectus, extra urbem cum præsidio fuit, in oratione pro C. Rabirio: anno vero sequenti, id est an. ab V. C. sexcentesimo quinquagesimo quinto cum A. Posthumio Albino Consul fuit, in oratione Post reditum ad Quirites: deinde Proconsul in Ciliciam est profectus, libro primo, & secundo de Oratore. vbi etiam Censor fuisse dicitur. Fuit etiam legatus, ut infra dicitur. Hunc Cicero libro secundo de Oratore putat nullius rei, quæ quidẽ esset in his artibus, de quibus aliquid existimare ipse posset, rudem, aut ignarum fuisse: sed quia nolebat ipse videri didicisse, opinio fuit, illum omnino omnis eruditionis expertem, atque ignarum fuisse vsque adeo, ut ne tabulas quidem conficere existimaretur, ut libro eodem secundo de Oratore scribitur: quæ fuit opinio falsa, Verrina tertia: quamuis Asconius alium Antonium significari male putet. Ipse M. Antonius libro primo de Oratore se literas Græcas fero, ac leuiter attingisse testatur: eas vero sic attingit, ut, quum libro secundo de Oratore historicos Græcos nominasset, ac scienter, & proprie de vno quoque dixisset, ita Cæsar exclamarit, vbi sunt, qui Antonium Græce negant scire? Ius certe ciuile affirmat ipse neque se vnquam didicisse, neque tamen in his causis, quas in iure posset defendere, vnquam istam scientiam desiderasse. Adolescens, ut libro secundo de Officiis apparet, accusauit alios fortasse, sed certe Carbonem illum, qui libro nono Familiarium futorio atramento absolutus fuisse dicitur. Ipse contra postea Censor à M. Duronio de Ambitu fuit postulatus, quum illi dixit Manciam, quod libro secundo de Oratore legimus: aliquando tibi tuum negotium agere licebit. Is nihil se arbitratur ad iudicia, causasque amicorum, præter fidem, & ingenium asferre oportere, Verrina prima: & quascunque causas erat acturus, eas diligenter, penitusque volebat cognoscere, id quod omnibus faciendum ipse libro secundo de Oratore præcipit. Dicebat vero sensim, quod causæ prodesset, Philippica secunda, quo loco M. Antonii auum vocat. Is item mirifica ad refellendum consuetudine utebatur, ut libro primo de Oratore Crassus affirmat. Is quum esset & consiliorum in Repub. socius, & summa cum L. Crasso familiaritate coniunctus, in causis illi nolebat succedere, ut libro primo de Oratore videre licet. M. Antonium Cicero semper commendat, appellatque modo virum prudentissimum, libro sexto Familiarium: modo amplissimum, Verrina prima: modo sapientem, & fortem, Verrina septima: modo omnium eloquentissimum, Tusculana quinta: quo loco scribit, Cinnam iussisse caput M. Antonii præcidi, quum Plutarchus, & Appianus afferunt, id iussu Marii factum fuisse: sed Valerius Maximus libro octauo capite nono demonstrat, vtrunque verum fuisse, quum scribit Marianos, Cinnanosque mucrones eloquentia M. Antonii aliquantum inhibitos fuisse. Caput certe M. Antonii abscissum suis manibus Marius inter epulas per summam

animi, ac verborum insolentiam aliquandiu tenuit: quod Valerius Maximus libro nono capite secundo, Livi libro octuagesimo, Florus libro tertio capite vigesimo primo, & Lucanus libro secundo scripserunt. Hinc Cicero libro tertio de Oratore ita dixit: M. Antonii in his ipsis rostris, in quibus ille Rempub. constantissime Consul defenderat: quæque Censor imperatoris manubis ornat, positum caput illud fuit, à quo erant multorum civium capita servata: & quidem interfectus est, quo anno Cinna, & Octavius Consules fuerunt, ut infra dicitur. Hunc casum Cicero videtur Philippica prima his verbis optasse: acerbissimum M. Antonii diem supremum malim, quam L. Cinnae dominatum, à quo ille crudelissime est interfectus. & Cicero quidem, quod propemodum optavit, est consecutus. M. Antonius solitus erat dicere, iccirco se nullam unquam orationem scripsisse, ut si quid aliquando non opus esset ab se esse dictum, posset negare, dixisse: ut in oratione pro Cluentio, & libro septimo capite tertio Valerii Maximi legimus. Is libellum unum reliquit, in quo dixit illud, quod refertur in Oratore, & libro primo ac secundo de Oratore, disertos se vidisse multos, eloquentem omnino neminem. PAREM, parem gloria, & laude dicendi: quamvis ratione dicendi inter se dissimiles essent, ut in libris oratoris potissimum cognoscitur. ANTEPONEBANT, alii L. Crassum M. Antonio anteponebant. in Oratore tamen ita scribit: M. Antonio vel primas eloquentiæ patrum nostrorum tribuebat ætas. Quod si patrum ætas M. Antonio primas eloquentiæ tribuebat, nõ igitur alii L. Crassum illi anteponebant. Quin Tusculana quinta M. Antonium vocat eloquentissimum omnium, quos audierit. Sed ibi fortasse illum tantopere laudat, ut eius casum iustius deplorare videatur: Vel Cicero M. Antonium audiuerat, ut in proœmio libri secundi de Oratore cognosci potest: Crassum vero vel non audiuerat, vel certe de illo tum non poterat iudicare, quum penè puer esset: ut infra dicemus. In Oratore vero, ubi agit Rhetorem, cui concessum est & in historiis, ut supra dictum est, mentiri, fortasse mentitur, præsertim quum à Bruto iuvene cõvinci non possit: quumque velit eius uti testimonio, id ut sit gravius, eum per locum à testibus tantopere commendat. Voluit etiam fortasse ibi Bruto gratificari, qui genus dicendi diuersum, ut supra diximus, sequebatur, quod elegans Ciceroni non videbatur, quale supra M. Antonii dicendi genus descripsit. Hic certe ut historicus veritatem secutus est, præsertim præsertim Attico, qui ut senex ipsum mentientem potuisset coarguere, & fortasse L. Crassum ipse quoque magis probabat, ut in dicendo, & scribendo, quod satis constat, ornatus, qualis fuit Crassus, qui vel ob id de ornamenti orationis libro tertio de Oratore disputavit. Hinc Atticus infra L. Crassum M. Antonio in ordine anteponebat, ut forte re ipsa anteponendum iudicabat. & sanè vel Antonius ipse libro secundo de Oratore sine vlla dubitatione sic statuit, & iudicat, neminem omnium tot, & tanta, quanta erant in Crasso, habuisse ornamenta dicendi. Quin illi palmam rerum omnium, quæ ad oratorem pertinent, deferbat, ut libro secundo de Oratore dicitur, ubi iudicium quum aliorum, tum Catuli ponitur. qui quum Crassum audisset, foenũ alios aiebat esse oportere. L. CRASSUM, L. Licinium Crassum, de quo deinceps dicemus. IUDICABANT, quod erat opinio, eos homines non eruditos, summam fuisse prudentiam, atque incredibilem eloquentiam consecutos, libro secundo de Oratore. HORVM, M. Antonii, & L. Crassi. ALTERVTRQ PATRONO, quum alteruter, aut M. Antonius, aut L. Crassus esset patronus. qui vero neutrum horum habebat, confugiebat ad Philippum ferè, aut Cæsarem, ut infra dicitur. REQUIRERET, quod altero horum deberet esse contentus, quum illi essent

omnium

omnium eloquentissimi, neque tum causæ singulæ defenderentur à pluribus, ut infra dicemus. PERFECTIVS, in facultate dicendi. Hinc Mucius Scauola illum in dicendo semper Deum putavit, ut ait libro primo de Oratore. ERAT, *αιολογια*, quare statuat Crasso nihil fieri potuisse perfectius. & videtur ita dicere, hæc in Crasso fuisse, præter ea, quæ erant etiam in M. Antonio. SUMMA GRAVITAS, tanta, ut eius etiam sermo testimonii auctoritatem haberet, in oratione pro Fonteio. CVM GRAVITATE INVENTVS, sic de Q. Fabio Maximo in Catone: comitate condita gravitas. Crassum vero libro secundo de Oratore venustissimum, urbanissimum, grauissimum, & seuerissimum simul esse contendit ita, ut illi salis, sicut cæterarum rerum palma sit deferenda. eius oratio erat faceta, ut paulo post, & libro primo de Officiis appellatur. FACETIARVM, ET VRBANITATIS, de quibus libro secundo de Oratore scribit, & Quintilianus libro sexto cap. quarto, ubi facetum ad decorum, & elegantiam, urbanum vero potius ad sermonem refert. ORATORIVS, NON SCVRRLIS, vitandum est enim oratori vtrunque, ne aut scurrilis iocus sit, aut inimicus, ut libro secundo de Oratore præcipitur. LEPOS, sic libro primo de Officiis, erat L. Crasso multus lepos, & infra: quo quidè videtur Antonius caruisse. nam Iulio Cæsari quasi lampada libro secundo de Oratore tradidit, quum ad eum locum peruenisset. SINE MOLESTIA, nam molesti solent esse nimis diligentes, ut qui manum de tabula, quod aiunt, tollere nesciant. at Crassus erat elegantium parcissimus, paulo post: cuius sententiæ erant sine pigmentis, fucòque puerili, ut libro secundo de Oratore scriptum videbis. DILIGENS, contra M. Antonius diligenter loquendi laude caruit, supra. ELEGANTIA, quæ tanta fuit, ut ad filias etiam peruenerit, infra. & sanè M. Antonius libro secundo de Orat. putabat, illum omnia dicendi ornamenta habere. hinc Cic. lib. tertio de Oratore induxit illum hac ipsa de re disputantem. DISSERENDO, disputando. & Carneades, ut libro primo de Oratore scriptum est, dicere solebat, L. Crassum in disputando sibi perpugnacem visum fuisse. EXPLICATIO, quædam definitio. est enim definitio, ut ait ipse libro primo de Oratore, earum rerum, quæ sunt eius rei propriæ, quam definire volumus, breuis, & circumscripta quædam explicatio QVVM DE IURE CIVILI, disputaretur. quum de iure civili, inquit, disputaretur, mira erat Crassi explicatio. Ius enim civile definitione, genere, & partibus explicabat, ut libro primo de Oratore videre poteris: quod M. Antonius facere non poterat, qui, ut supra retulimus, ius civile nunquam didicerat: quum L. Crassus ipsum à Q. Mucio Scauola focero, & à Cælio Antipatro didicisset, ut libro primo de Oratore, & supra scriptum videmus. AEQVO, ET BONO, æquitate, quæ iuri civili respondet quodam modo, quod in æquitate voluntas, in iure scriptum defendatur & quidem sæpe ita, ut summum ius iniuria etiam in proverbio dicatur. DISPUTARETVR, in aliqua causa, & oratione, ut à Cicerone in oratione potissimum pro Cæcina disputatur. ARGUMENTORVM, quibus rem suam probabat, & aduersariorum argumenta, & rationes refellebat. SIMILITVDINVM, infra, & libro primo de Oratore vocat exempla, sed in Topicis ipse rem sic explicat: ex eodem similitudinis loco etiam exempla sumuntur, ut Crassus in Curiana causa exemplis plurimis est usus. NAM, *αιολογια* per comparisonem, siue per similitudinem, quum de similitudinum copia loqueretur. MOVENDA, iudicibus, ut ipsi quoque coniecturam de rebus facerent. SEDANDA, comprimenda, ut de invidia libro secundo de Oratore ipse loquitur. SVSPICIONE, ut timoris, quod Cicero in oratione pro Milone postea fecit: aut alterius rei. EXCITANDA,

y iiii

vt inuidia lib. secundo de Oratore. **HABEBAT**, habebat ipse M. Antonius: qui libro secundo de Oratore sic ait: trademus etiam, quæ nos sequi in dicendo, quæq. maxime spectare solemus. Docuit enim iam nos longa vita, vsusq. rerum maximarum, vt quibus in rebus animi hominum mouerentur, teneremus. **INTERPRETANDO**, præsertim iure. nam Crassus, vt ait ipse libro primo de Oratore, hoc sibi præsidium iam inde ab adolescentia compararat non solum ad causarum vsum, sed etiam ad decus, atque ornamentum senectutis. Res tamen alias etiam poterat interpretari. **DEFINIENDO**, etiam iure, vt libro primo de Oratore se posse facere ostendit: & si alias etiam res poterat definire. **ÆQUITATE**, cuius patrocinium præsertim in causa M. Curii Crassus arripuit, libro primo de Oratore. **COPIOSVS**, hinc tam sepe in eo fuisse argumentorum, & similitudinum copiam dicit. **CENTVMVIROS**, quos populus Romanus voluit de priuatis hæreditatibus iudicare, vt ait in oratione secunda contra Rullum: quamuis de aliis etiam rebus iudicarent, vt lib. primo de Oratore cognoscimus: de quibus in Dialogo de Oratoribus Cornelius Tacitus ita scribit: causæ centumuirales, quæ nunc primū obtinent locum, adeo splendore aliorum iudiciorum obruebantur, vt neq. Ciceronis, neque Cæsaris, neque Bruti, neque Calui, non denique vllius magni oratoris liber apud Centumuiros dictus legatur. M. Marci, & Marcum Cicero vocat vbique, præterquam libro secundo de Oratore semel Maniū, vt supra de M. Curio diximus. **CURII**, qui, quod libro secundo de Oratore legimus, à Coponio fuit hæres institutus: cuius aduersarius postea fuit M. Coponius, vt infra dicitur. **CAUSA**, quæ, vt nos ex multis Ciceronis locis collegimus, fuit talis: Coponius quidam sic hæredem instituit, vt si filius natus esset in decem mensibus, isque mortuus prius, quam in suam tutelam venisset, M. Curius secundus hæres hæreditatem obtineret. sed quum filius non esset natus, & ob id ne mortuus quidem, M. Coponius vt testatoris propinquus hæreditatem ex scripto, quia scriptum erat, si natus, & mortuus esset, & neque natus, neque mortuus erat: M. vero Curius ex testatoris voluntate, quæ videbatur fuisse, vt ipse secundus hæres esset, petebat. Itaq. Q. Mucius Scauola Pontifex M. Coponii patronus hoc probare volebat, M. Curium, quum ita hæres institutus esset, si pupillus ante mortuus esset, quam in suam tutelam venisset, pupillo non nato hæredem esse non posse: L. vero Crassus probauit, M. Curium, qui hæres institutus esset ita, mortuo posthumo filio, quum filius non modo non mortuus, sed ne natus quidem esset, hæredem esse oportere. Hac de re Boëtius in Topicis ita scribit: Quidam prægnantem uxorem relinquens, scripsit hæredem posthimum, eique etiam alium substituit secundum, qui Curius vocabatur, ea conditione, vt, si posthumus, qui intra menses decem proximos nasceretur, ante moreretur, quam in suam tutelam peruenisset, id est ante obiret diem, quam testamentum iure facere posset, secundus hæres succederet: quod si ad id tempus peruenisset, quo iam firmo iudicio in suam tutelam receptus, iure ciuili instituto posset hærede defur. gi, secundus hæres, id est Curius non succederet: quæ vocatur substitutio pupillaris. quæ situm est, an valeret ita instituta ratio. Sed de rebus huiusmodi iurisconsulti libro vigesimo octauo Digestorum plura scribunt. **ITA ENIM**, αὐτολογία. **CONTRA**, vt dicatur contra scriptum, & pro scripto, libro secundo de Inuentione, & libro secundo ad Herennium leges. **SCRIPTVM**, quod Scauola defendebat, infra. **PRO ÆQVO, ET BONO**, pro æquitate, cuius patrocinium Crassus arripuit, vt supra retulimus. **ACUTISSIMVM**, peracutum, paulo post: & ingenio, prudentiæque acutissimum libro primo de Oratore vocat. **Q. SCAEVOLAM, Q. Mucium Scauolam Pontifex**

Pontificem, de quo dicemus: nam de Q. Mucio Scauola Augure supra diximus. **IN IVRE**, in iure ciuili. **ILLA CAUSA**, clarissima M. Curii causa, & M. Coponii, libro primo de Oratore. **VERTEBATVR**, hinc Crassus libro primo de Oratore sic loquitur: num destitit vterq. nostrum in ea causa, in autoritatibus, in exemplis, in testamentorum formulis, hoc est, in medio iure versari? **PARATISSIMVM**, aliter peritissimum, vtrumque recte. certe libro primo de Oratore Scauola omnium disciplina iuris ciuili eruditissimus à L. Crasso vocatur. **OBRVERET**, vt obruit ita, vt probarit, M. Curium hæredem esse oportere, quod in oratione pro Cæcina refertur. **ARGUMENTORVM, EXEMPLORVMQUE COPIA**, argumentorum, & similitudinum copia, supra. **HIS PATRONIS**, L. Crasso, & Q. Scauola. **ÆQUALIBVS**, vt libro primo de Oratore dicitur, & deinceps ostendetur. **CONSULARIBVS**, nam Consules simul an. ab V. C. sexcentesimo quinquagesimo nono fuerunt: vnde L. Crassus libro primo de Oratore Scauolam æqualem, & collegam suam vocat. **CAUSA ILLA**, M. Curii, & M. Coponii. **DICTA EST**, magno hominum concursu, & expectatione, libro primo de Oratore: & dicta paulo ante, quam Cicero in forum veniret, vt inuenies in oratione pro Cæcina: quanquam à morte Crassi ad id tempus, quo Cicero in forum addicendum venit, decem anni minimum numerantur. Crassus certe libro primo de Oratore, se nuper eam defendisse dicit: & si Consularis; vt hic dicitur, eam defendit, necesse est, paulo ante mortem defenderit: quando treis annos summum videtur vixisse Consularis. **UTERQUE**, Crassus, & Scauola. **DEFENDERET**, quum vterque in medio iure ciuili versaretur, libro primo de Oratore: & Q. quidem Scauola multa de autoritate patris, qui semper ius illud esse defenderat: multa de conseruando iure ciuili dixit, infra: & ob id libro primo de Oratore ab Antonio paterni iuris defensor, & quasi patrimonii sui propugnator appellatur. Crassus vero non ita causam egit, vt contra iurisconsultos diceret, sed vt hoc diceret, illud, quod Scauola defendebat, non esse iuris, & in eam rem non solum rationes afferret, sed etiam Q. Mucio socero suo, multisque peritissimis hominibus autoribus vteretur, vt in oratione pro Cæcina refertur: **ELOQUENTIVM IVRIS PERITISSIMVS CRASSVS, IVRIS PERITORVM ELOQUENTISSIMVS SCAEVO LA PV TARETVR**, hoc totum Scauolæ L. Crassus lib. primo de Oratore tribuit. **QVI QVIDEM**, Scauola. **PERACVTVS**, acutissimus, paulo ante. **EXCOGITANDVM**, vt quum excogitauit, nasci prius oportere, quam emori: quod totum Crassus illudit, vt libro primo de Oratore dicitur. **IN IVRE**, in iure ciuili. **ÆQVO**, æquitate. **VERVM**, rectum, iustum, vt epistola prima libri secundi ad Atticum ostendimus. **VERBIS**, oratione, qua maxime limatus erat, atque subtilis, libro primo de Oratore. **SVMMA BREVI TATE**, nam breuiter, & presse dicebat, infra. **MIRABILITER APTVS**, nam quum perite, & scienter, tum breuiter, & presse, & satis ornate, & pereleganter dicebat, infra. **QVARE**, quum talis fuerit Scauola. **SIT**, Scauola: **INTERPRETANDI**, excogitandi, quid in iure verū aut esset, aut nō esset, vt paulo ante dixit. **EXPLANANDI**, aliter explicandi. **ET DISSERENDI**, aliter edisserēdi. **MIRABILIS**, quod præter iuris scientiā, etiam dicendi copiam assumpsisset, libro primo de Oratore. **VIDERIM**, ego Cicero, qui auditor illius fui, vt ait in Lælio. **IN AVGENDO**, in ornando, vide supra, vbi de Ser. Galbæ digressione diximus. **IN REFELLENDO**, quæ contra dicerentur: quæ pars est vna orationis. **ADMIRANDVS**, aliter mirabilis. **REVERTAMVR**, postquam sumus ad Scauolam digressi.

Tum Brutus, Etsi satis, inquit, mihi videbar habere cognitum Scauolam ex iis rebus, quas audiebam sæpe ex C. Rutilio, quo utebatur propter familiaritatem Scauolæ nostri: tamen ista mihi eius dicendi tanta laus nota non erat: itaque cepi voluptatem, tam ornatum virum, tamque excellens ingenium fuisse in nostra Repub. Hic ego, Noli, inquam, Brute existimare his duobus quidquam fuisse in nostra ciuitate præstantius. nam ut paulo ante dixi consultorum alterum disertissimum, disertorum alterum consultissimum fuisse: sic in reliquis rebus ita dissimiles erant inter sese, statuere ut tamen non posses, vtrius te males similiorem. Crassus erat elegantium parcissimus, Scauola parcorum elegantissimus. Crassus in summa comitate habebat etiam seueritatis satis: Scauolæ multa in seueritate non deerat tamen comitas. licet omnia hoc modo. sed vereor, ne fingi videantur hæc, ut dicantur à me quodam modo. res se tamen sic habet. cum omnis virtus sit, ut vestra Brute vetus Academia dixit, mediocritas: vterque horum medium quiddam volebat sequi: sed ita cadebat, ut alter ex alterius laude partem, vterque autem suam totam haberet. Tum Brutus, Cum ex tua oratione mihi videor, inquit, bene Crassum, & Scauolam cognouisse: tum de te, & de Ser. Sulpicio cogitans, esse quandam vobis cum illis similitudinem iudico. Quoniam, inquam, istuc modo? Quia mihi & tu videris, inquit, tantum iuris ciuilis scire voluisse, quantum satis esset oratori; & Seruius eloquentiæ tantum assumpsisse, ut ius ciuile facile possit tueri: atateque vestræ, ut illorum, nihil, aut non ferè multum differunt. Et ego, De me, inquam, dicere nihil est necesse: de Seruio autem & tu probe dicis, & ego dicam, quod sentio. Non enim facile quem dixerim plus studii, quàm illum, & ad dicendum, & ad omnes bonarum rerum disciplinas adhibuisse. nam & in iisdem exercitationibus ineunte ætate fuimus: & postea Rhodum vnà ille etiam profectus est, quo melior esset, & doctior: & inde ut rediit, videtur mihi in secunda arte primus esse maluisse, quàm in prima secundus. atque haud scio an par principibus esse potuisset: sed fortasse maluit, id quod est adeptus, longe omnium non eiusdem modo ætatis, sed eorum etiam, qui fuissent, in iure ciuili esse princeps.

HABERE COGNITVM, cognouisse, ut paulo post quasi interpretatur. Veteres autem ita sæpe sunt locuti. EX IIS REBVS, & ex orationibus, infra. C. RUTILIO, C. Rutilio nescioquo. QVO, C. Rutilio. VTEBATUR, Q. Mucius Scauola Pontifex. SCAEVLAE NOSTRI, aliter Scauolæ. hoc ait: Scauola Pontifex utebatur Rutilio propter familiaritatem, quam

quam habebat cum altero Scauola, quicumque is fuerit: quanquam locus non caret mendi suspicione. EIVS, Scauolæ Pontificis. NON ERAT, Scauolæ dicendi laus non erat nota mihi ante, quàm tu ista nobis referres. CEPI, ex ista relatione tua. HIS DVOBVS, L. Crasso, & Q. Scauola Pontifice. NAM, αἰτιολογία. DIXI, idem, quod sequitur, sed diuersis verbis, & ordine. CONSVLTORVM, iurisperitorum. ALTERVM, Scauolam Pontificem. DISERTISSIMVM, eloquentissimum. DISERTORVM, eloquentium. ALTERVM, L. Crassum. CONSVLTISSIMVM, iurisperitissimum. FVISSE, & ita dissimiles in eo quoque fuisse. RELIQVIS REBVS, quarum nonnullas ponit. NON POSSES, vsque adeo vterque in suo genere laudandus erat. PARCISSIMVS, quippe quòd in eo esset sine molestia diligens elegantia, supra: & sine vllò fūco veritatis color, infra. aliter peritissimus, sed ita vereor, ne bis idem dicat. PARCORVM, aliter peritissimorum, male, ut puto. ELEGANTISSIMVS, hinc Brutus paulo post ait: Scauolæ dicendi elegantiam satis ex iis orationibus, quas reliquit, habemus cognitam: & infra nihil illo elegantius esse dicitur. HABEBAT, habebat enim cum grauitate iunctum leporem, supra. LICET, licet dicere. OMNIA, res omnes illorum. HOC MODO, quo cæpi. A ME, ut oratore, & iurisperito: atque L. Crassi ut oratoris, & Scauolæ ut iurisconsulti, & mei præceptoris studioso. QVODAM MODO, oratorio quodam modo. OMNIS VIRTVS, Philosophi, qui fuerunt à Platone, & Aristotele, dixerunt, omnes virtutes mediocritate quadam esse moderatas, ut ait in oratione pro Muræna: ut mittam, quæ libro secundo ad Nicomachum scribit Aristoteles. VESTRA, tua Brute, qui sectam illam secutus es, supra. VETVS ACADEMIA, de qua supra diximus. HORVM, L. Crassi, & Q. Scauolæ Pontificis. ALTER EX ALTERIVS LAVDE, Crassus ex iure ciuili laude Scauolæ, & Scauola ex eloquentia laude Crassi. SVAM TOTAM HABERET, Crassus eloquentiam, Scauola iuris scientiam. COGNOVISSE, cognitum habere, dixit supra. SER. SVLPICIO, Seruio Sulpicio Q. F. Lemonia Ruso, ut Philippica nona vocatur. ILLIS, L. Crasso, & Q. Scauola Pontifice. TANTVM, & tantum, ut iure dicere potueris in oratione pro Muræna: si mihi homini vehementer occupato stomachum moueritis, triduo me iurisconsultum esse profitebor. SCIRE VOLVISSE, quum iuris ciuilis studiosus multum operæ Scauolis dabis, ut ait infra, & in Lælio. ORATORI, cui iuris ciuilis scientia sit necessaria, ut libro primo de Oratore Crassus ostendit. ASSVMPISSE, hinc scribit Pomponius iurisconsultus, in causis orandis illum à principio primum locum, aut certe post M. Tullium obtinuisse. Vide quod infra dicitur. POSSIT TVERI, ut Scauola tuebatur. ILLORVM, L. Crassi, & Q. Scauolæ Pontificis, quos æquales supra dixit. NIHIL, AVT NON FERÈ MVLTVM DIFFERVNT, nam Cicero, quod scribit ipse, suo, id est quadagesimo tertio ætatis anno Consul fuit: & Ser. Sulpicius Consulatum petiit, ut suo anno Consul esset, id est anno, qui Ciceronis Consulatum secutus est: sed repulsam tulit, ut in oratione pro Muræna videmus. Itaque Cicero videtur anno duntaxat maior fuisse, si modo Ser. Sulpicius anno suo Prætor fuerat. NIHIL EST NECESSE, ne arroganter dicere videamur. NON ENIM αἰτιολογία, qua probat, quod dixit Brutus, & eodem tempore dicit ipse, quid sentiat. QVEM, aliquem. DIXERIM, aliter dixeris, recte, ut puto, ut sic probet. probe dicis Brute. nō enim aliquem facile dixeris plus studii ad disciplinas adhibuisse. ILLVM, Ser. Sulpicium. BONARVM RERVM, aliter bonarum artium. NAM, αἰτιολογία αἰτιολογία. IISDEM, quæ vero essent illa, infra de se loquens, ipse dicit: ut

in omnium doctrinarum meditatione versari, in Dialectica exerceri, sic tamen, ut ab exercitationibus oratoriis nullus dies vacuus esset. Declamabat enim Cicero, idque sapius græce, quam latine. eadem faciebat Ser. Sulpicius. hinc ad eum Cicero scribens, ait: Te autem ab initio ætatis memoria teneo summe omnium doctrinarum studiosum fuisse, omniâque, quæ à sapientissimis ad bene viuendum tradita essent, summo studio, curâque didicisse. RHODVM, quod ego veni, meque ad eundem, quem Romæ audiueram, Molonê applicavi, infra. QVO MELIOR ESSET, ET DOCTOR, & propè mutaretur, ut ego quoque propè sum mutatus, infra. INDE, Rhodo. IN SECUNDA ARTE, in iuris scientia, cui secundas etiam in oratione pro Muræna, & in Oratore tribuit, fortasse ut orator de facultate dicendi loquens, & hic de oratoribus scribens: lib. secundo de Officiis certe ut Philosophus iuris ciuilibus scientiam antepone videtur, & huius finitimam dicendi facultatem collocare. PRIMVS, ἀνὸς, sic Cæsar malebat esse primus in oppidulo, quam Romæ secundus. MALVISSE, præsertim quum audiuisset à Scæuola Pontifice, quod refert Pomponius, turpe esse patricio, & nobili viro, & causas oranti, ius, in quo versaretur, ignorare. IN PRIMA, in prima arte, in eloquentia, quæ semper in Repub. Romana primas tenuit, ut ait in Oratore. SECUNDVS, post ipsum Ciceronem, ut scribit Pomponius: quanquam non credimus Ciceronem huc respexisse, sed potius quasi de more sic locutum fuisse. PAR, in eloquentia. PRINCIPIBUS, oratoribus, ut Hortensio, & aliis. POTVISSET, si voluisset. ESSE PRINCEPS, omnes enim, qui ex omni ætate hac in ciuitate intelligentiam iuris habuerunt, si vnum in locum conferantur, cum Ser. Sulpicio non sunt comparandi, Philippica nona. Hunc significauit libro secundo de Officiis his verbis: contingit, quum is esset, qui omnes superiores, quibus honore par esset, scientia facile vicisset: & libro primo de Legibus: hæc res quondam à multis claris viris, nunc ab vno summa autoritate viro, & scientia sustinetur.

Hic Brutus, Ain'tu, inquit? etiam ne Q. Scæuolæ Seruium nostrum anteponis? Sic enim, inquam, Brute existimo, iuris ciuilibus magnum vnum & apud Scæuolam, & apud multos fuisse, artem in hoc vno: quod nunquam effecisset ipsius iuris scientia, nisi eam præterea didicisset artem, quæ doceret rem vniuersam tribuere in partes, latentem explicare definiendo, obscuram explanare interpretando, ambiguam primum videre, deinde distinguere, postremo habere regulam, qua vera & falsa iudicarentur, & quæ quibus propositis essent, quæque non essent consequentia. hic enim attulit hanc artem omnium artium maximam quasi lucem ad ea, quæ confuse ab aliis aut respondebantur, aut agebantur. Dialecticam mihi videris dicere, inquit. Recte, inquam, intelligis. sed adiunxit etiam & literarum scientiam, & loquendi elegantiam: quæ ex scriptis eius, quorum similia nulla sunt, facillime perspicere potest. cumque dicendi causa duobus peritissimis operam dedisset, L. Lucilio Balbo, C. Aquilio Gallo: Galli hominis acuti & exercitati promptam in agendo, & in respondendo celeritatem subtilitate diligentiaque superauit: Balbi docti & eruditi hominis in

nis in vtraque re consideratam tarditatem vicit, expediendis conficiendisq. rebus. sic & habet, quod vterque eorum habuit, & expleuit, quod vtrique defuit. itaque ut Crassus mihi videretur sapientius fecisse, quam Scæuola: (hic enim causas studiosè recipiebat, in quibus à Crasso superabatur: ille se consuli volebat, ne qua in re inferior esset, quam Scæuola) sic Seruius sapientissime. cum enim duæ ciuiles artes ac forenses plurimum & laudis haberent, & gratiæ, perfecit, ut altera præstare omnibus; ex altera tantum assumeret quantum esset & ad tuendum ius ciuile, & ad obtinendam consularem dignitatem satis.

AINTV, comici sæpe sic loquuntur. Q. SCÆVOLAE, Q. Scæuolæ Pontifici, quæ supra tant opere comendasti: quemque Crassus lib. primo de Orat. omnium disciplina iuris ciuilibus eruditissimum vocauit. SERVIUM, Ser. Sulpicium. NOSTRVM, tibi Cic. amici, ut in oratione pro Muræna, & lib. quarto Famil. cognoscitur: & Attico, ut apparet epistola decima octaua libri decimi tertii Famil. & mihi propter Catonem auunculum meum, qui Murænam eius causa videtur accusasse, ut in oratione pro Muræna leges: vel quia illum audiui, infra. ANTEPONIS? videris enim antepone, quum sic omnium principem vocas, ut ne Scæuolam quidem excipias. SIC ENIM, tacite responsionis ἀνολογία: nam sic reddit rationem perinde, ac si respondisset, se antepone. & fortasse tacuit, ne quem offenderet. SCÆVOLAM, Scæuolam Pontificem. MULTOS, ut M. Brutum, P. Scæuolam, P. Crassum, P. Rutilium, Q. Scæuolam Augurem, & alios. ARTEM, quam L. Crassus olim se adhibiturum lib. primo, & secundo de Oratore pollicetur. IN HOC VNO, in hoc vno iurisconsulto Ser. Sulpicio. EFFECISSET, quod effecit, ut arte adipisceretur, & vnus esset, qui quæ confusa erant, digereret. nulli enim fuerant, qui illa artificiosè digesta generatim componerent, lib. primo de Orat. IURIS, aliter iuris ciuilibus. SCIENTIA, cognitione. DIDICISSET, Ser. Sulpicius. ARTEM, Dialecticam, quæ fuit extrinsecus adhibenda, lib. primo de Oratore: quam quidem deinceps περιφράσις quadam describit, qua omnia penè illius munia complectitur. REM VNIVERSAM, genus, quod sui similes communionem quadam, specie autem differentes duas, aut plures complectitur partes: quod ipse Cicero libro primo de Oratore scribit, ut Dialecticos, & alios, qui de genere loquuntur, mittamus. TRIBVERE, diuidere, διακρίσθαι, ut dicunt Græci, & præsertim Plato, qui in Sophista hoc idem sic propè dicit: τὸ κατὰ γέννη διακρίσθαι, καὶ μὴ τὰ τῶν εἰδῶν ἕτερον ἢ γένος εἶναι, μὴ ἕτερον ὅν τῶν τῶν, μὴ οὐ τὸ ἀνακελευσθὲν φησὶν ἐπιστήμη εἶναι; PARTES, quæ generibus iis, ex quibus emanant, subiiciuntur, ut lib. primo de Orat. dicit. nec dubito, quin Cic. quum Plat. verba paulo ante à nobis relata, nunc videatur exprimere, per partes species, siue formas significet: quamuis in Topicis neget formas idem esse, quod partes: sed Boëtius interpretatur, species sæpe partes, partes vero nunquam species appellari: ut iam possimus affirmare, hic species partes appellari: quæquæ potest etiam partes vere dicere, ut in Orat. hac eadem de re loquens, dicit, præsertim quum paulo ante rem vniuersam dixerit: vbi si genus posuisset, hic etiâ fortasse species diceret. LATENTEM EXPLICARE DEFINIENDO, περιφράσις quædam definitio nis, quæ in Topicis dicitur oratio, quæ id, quod definitur, explicat, quid sit: neque vel ab ipso Cic. lib. primo de Orat. & alibi, vel à Philosophis de hac ipsa definitione dicuntur, hac cogemus: illud nemo dubitat, quin Dialecticæ sit definire: quum Boëtius in Topicis ita dicat: omnis vis Logicæ disciplina aut definit,

aut partitur, aut colligit: & Cic. Tusculana quinta: differēdi ratio rem definit: quanquā Rodolph. Agricola hoc ipsum putat ad eam partē Philosophiæ, quæ sit *ἡ μετὰ τὴν φυσικὰ*, pertinere: sed Platonē libro septimo de Rep. Dialecticā tribuit. **OBSCVRAM EXPLANARE INTERPRETANDO**, perspicuitatē quandā describit, quæ in verborum, sententiarūq. exornationibus vt est oratoris, sic in ordine, dispositionēq. rerū pertinet ad Dialecticū, vt Rodolph. Agricola de fine Dialecticæ loquēs, docet: & cognoscitur ex illa Cic. descriptione lib. secūdo de Finibus: Dialectica cōtinet omnē perspicendi, quid in quaq. re sit, scientiam. Perspicere enim nō possumus, nisi res obscura explanetur. **AMBIGVAM PRIMVM VIDERE**, nam primō tradit ambiguorū intelligentiā, vt ait lib. secūdo Academicarū quæstionum. Hinc M. Antonius lib. secūdo de Orat. sic ait: ambiguorū cōplura genera sunt, quæ mihi videntur ii melius nosse, qui Dialectici appellantur. **DISTINGVERE**, hæc enim disciplina ambigua distinguit, vt in Oratore, & lib. primo de Finibus ait. **REGVLAM**, quam *μεθόδον* Aristoteles in principio Topicorū vocat, hæc Cic. regulam, viam, artē, rationē, & scientiam, Boëtius vero, & Rodolphus Agricola formā argumentationis, & regulā solent appellare. Hanc vero Dialecticæ partē, quæ veri, & falsi quasi disceptatrix, & iudex à Cic. dicitur, *ἡ ἰσχυρὴ* Quintil. appellat, quū pars altera *ποικίλη* ab omnibus, præsertim à Cic. dicitur. mitto nūc, quæ Boëtius, & alii *ἡ ἀπὸ τῆς ἀληθείας* scribūt. **VERA, ET FALSA IUDICARENTVR**, aliter vera, & falsa diiudicarentur. hinc lib. secūdo de Orat. Dialecticā dicitur ars bene differendi, & vera, ac falsa diiudicādi: & Tusculana quinta, ratio, & scientia differēdi, quæ vera, & falsa diiudicat. **QVAE QVIBVS PROPOSITIS ESSENT, QVAE QVE NON ESSENT CONSEQUENTIA**, Dialectica, inquit in Partitionibus, quibus positis quid sequatur distinguit, & iudicat: & Tusculana quinta, sequētia adiungit: & lib. secūdo Academicarū quæstionū, iudicat, quid sequatur quamq. rem, quid repugnet: & in Orat. cernit cōsequētia, repugnātia videt: & lib. primo de Legibus, ars intelligēdi, quid quamq. rem sequatur, & quid sit cuiq. cōtrariū. **HIC, Ser. Sulpicius. HANC ARTEM, Dialecticā**, quam Cic. ferē semper artē vocat, quanquam lib. secūdo de Orat. personæ seruiens, dubitare videatur, vt nos à principio, & supra, vbi de Tuberone loquitur, diximus. **MAXIMAM**, *μεγίστην* etiam Platonē, sed *ἐπιστήμην*, non *τέχνην* in Sophista vocat. **AD EA**, quæ ad ius pertinebant. **CONFVSE**, quod nulli fuerāt, qui illa artificiose digesta generatim cōponerent, vt lib. primo de Orat. demonstrat. **AB ALIIS**, ab aliis iuriconsultis, & patronis. **AVT RESPONDEBANTVR, AVT AGEBANTVR**, quod vero confusē respōderentur, aut agerētur, in oratione pro Muræna docet: atq. hic penē describit iuriconsultū, qui lib. primo de Oratore, is definitur, qui sit & ad respōdendum, & ad agēdum, & ad cauēdum peritus: vnde respōsa, actiones, & cautiones solent appellari: sed hic, & paulo post tertiam partem omittit, quod forte in actione cautionē voluerit cōtineri. **DIALECTICAM**, interpretatur, quod supra pluribus verbis circūscripsit. **DICERE**, significare. **INQVIT**, inquit Brutus. **INTELLIGIS**, tu Brute. **ADIVNXIT**, Ser. Sulpicius. **LITERARVM SCIENTIAM**, literarū cognitionē, vt lib. tertio de Orat. Hippia tribuit: Grāmaticā quamper literas solet significare, vt, quum lib. tertio de Orat. scribit, literas ab Aristophane tractatas fuisse. **LOQVENDI ELEGANTIAM**, hinc Cic. *εὐπρόσθετον* fortasse, quāuis id neget, ad ipsum scribit, se cedere scriptorum eius subtilitati, & elegantiæ. **EX SCRIPTIS**, vt tribus orationib. de quibus etiā Quintil. lib. decimo cap. primo meminit, & aliis scriptis, quæ tūc extabāt: nūc duæ tantū epistolæ reperiūtur. **DICENDI**, legendū putamus, discendi: quod peritis operā demus, vt discamus, non vt dicamus: discimus vero, vt postea etiam dicamus. **PERITISSIMIS**, iuris ciuilib. **L. LVCILIO BALBO**, credi

credimus L. Lucilium, quem libro tertio Familiarium commendat, huius filium: Q. vero Lucilium Balbum, qui in libris de Natura Deorum loquitur, fratrem fuisse: atque Lucilios, post Lucilium poētā, qui dicitur alumnus Aruncæ à Iuuenale, Romæ esse cœpisse: quicquid alii scribant. **C. AQUILIO GALLO**, quum C. Aquilius Gallus fuerit collega Ciceronis in Prætura, vt diximus, & ob id etiam Ciceronis, & Sulpicii æqualis, quæri potest, an idem Sulpicii præceptor esse potuerit. an potius pater Sulpicii præceptor, & filius Ciceronis collega: quod vt simile vero videatur, nihil tamen affirmamus, præsertim quum Pomponius ostendat, Sulpicium iam grandem iuri operam dare cœpisse, ita, vt etiam filium audire potuerit. & filium dicimus, quoniam supra, vbi de lege Aquilia mentio facta est, ostendimus duos Aquilios fuisse. quamuis recentiores scriptores vni omnia tribuant. Aquilios porrò Sex. Pompeius scribit ab aquilo id est nigro colore dictos fuisse: qui patricii videntur fuisse, quando C. Aquilius à Liuiο libro secundo Consul dicitur multo ante, quàm plebei Consules fierent: quamuis Vlpianus libro nono titulo secundo Digestorum scribat, legem Aquiliam ab Aquilio Tribuno plebis latam fuisse. nam si Aquilius Tribunus plebis fuit, certe plebeius fuit. Dicamus igitur, quod sæpe diximus, duplicem gentem fuisse, vel Vlpianum esse deceptum. **GALLI, C. Aquilii Galli**, & inuertit ordinem propositionis, vt sæpe facit. **ACVTI**, in definiendo, libro tertio de Officiis, & in cauendo, in oratione pro Cæcina. **EXERCITATI**, in iure ciuili, & iudiciis, in oratione pro Quintio, & epistola prima libri primi ad Atticum. **PROMPTAM**, hominis acuti promptam in agendo celeritatem. **PROMPTAM IN AGENDO**, aliter promptam, & paratam in agendo, quod sequimur, vt paria paribus respondeant, hominis acuti promptam in agendo celeritatem: hominis exercitati paratam in respondendo celeritatem. **IN AGENDO, ET IN RESPONDENDO**, vt paulo ante diximus: sed hic mutauit ordinem, vt omnia responderent. **CELERITATEM**, celeritatem ingenii, quod in oratione pro Cæcina vt magnum commendat: sic ingenii celeritatem supra de L. Bruto loquens, dixit. **SUBTILITATE**, hominis acuti promptam in agendo celeritatem subtilitate superauit: quæ quidem subtilitas etiam in scriptis ipsius fuit, vt libro quarto Familiarium testatur. **DILIGENTIAQVE**, hominis exercitati paratam in respondendo celeritatem diligentia, id est, vt M. Antonius libro secundo de Oratore complectitur, cura, attentione animi, cogitatione, vigilantia, assiduitate, & labore superauit. **BALBI**, L. Lucilii Balbi. **DOCTI, ET ERUDITI**, peritissimi; paulo ante. doctum vero, & eruditum Cicero sæpe iungit. **IN VTRAQVE RE**, in agendo, & in respondendo. **CONSIDERATAM**, hoc verbo voluit ostendere, tarditatem non fuisse prorsus naturalem, sed eum solitum fuisse lente, quod aiunt, festinare. **TARDITATEM**, opponit celeritati *κατ' ἀντίθετον*. **VICIT EXPEDIENDIS, CONFICIENDISQVE REBUS**, vicit, quia maturius res expediebat, & conficiebat: quamuis ipse quoque cunctator à M. Cælio libro octauo Familiarium vocetur. Posset etiam dici, vicit, quia magis etiam considerata tarditate faciebat: nisi, quod sequitur, repugnaret. **HABET, Ser. Sulpicius. VTERQVE EORVM HABVIT**, Gallus quidem celeritatem, sed Balbus tarditatem. **EXPLEVIT**, maturitatem quandam adhibuit, quæ videtur vtrique illorum defuisse: quum celer alter, alter tardus esset. **CRASSVS**, L. Crassus orator. **FECISSE**, in eo, quod sequitur. **SCAEVOLA, Q. Mucius Scaeuola Pontifex. HIC**, Scaeuola Pōtifex, & respondet viciniōri. **ENIM**, *αἰτιολογία*, *κατὰ τὴν ἰσχυρὴν*. **CAVSAS**, quascūq. **RECIPIEBAT**, defendēdas, & sic oratoris

partes agebat. **SUPERABATUR**, ut in causa M. Curii superatus est, supra. Quū videret igitur se in causis defendendis à Crasso superari, nō satis sapienter faciebat, eas quū tam studiose recipiebat. **ILLE**, L. Crassus. **CONSULI**, de iure. **VOLEBAT**, aliter solebat. aliter nolebat, recte. nolebat Crassus de iure respōdere: ne, quū in orandis causis superior esset, si de iure respōdisset, aliqua in re videri posset inferior Scæuola ipso, qui disciplina iuris ciuilibus omnium esset eruditissimus. Malebat igitur Crassus in arte dicendi primus, quàm in iure ciuili secundus esse, ut Ser. Sulpicius cōtrā maluit in secunda primus, quàm in prima secundus esse, ut supra dixit. **SIC SERVIUS SAPIENTISSIME**, sic Ser. Sulpicius videtur sapientissime in eo, quod sequitur, fecisse. **QUVM ENIM**, αἰτιολογία, quod Ser. Sulpicius sapientissime fecerit. **DVAE**, eloquentia, & iuris ciuilibus sciētia. in Oratore. **CIVILES**, ad res ciuiliū defendendas accommodatę: & videtur respicere ad id, quod Aristoteles lib. primo ad Nicomachū scribit, esse τέχνην πολιτικὴν, ἢ φύσιν τῆς ἀνθρώπου ψυχῆς ἀναμέμειον ὄρεσθαι οὐκ ὄντων πρακτικῆν, οἰκονομικῆν, καὶ ῥητορικῆν. credimus & cum his iuris scientiā censerī. **ARTES**, nūc iuris scientiam, & eloquentiam artes vocat, quamuis dubitetur, ut de eloquentia diximus. Aristoteles certe in his, quæ paulo ante retulimus ῥητορικῆν inter ἀναμέμειον ponit. **FORENSES**, quæ in foro potissimū exercentur. **LAUDIS**, hinc eloquentia supra sæpe laus est appellata: & iuris ciuilibus summo semper in honore fuit cognitio, ut libro secundo de Officiis ait, quicquid in oratione pro Muræna, causæ seruię, dicat. **GRATIÆ**, in eloquentia quidem semper plurimum fuit gratiæ, ut ait in Oratore, quū plurimas pariat gratias, ut in oratione pro Muræna dixit. In iure vero cauere, consilio iuuare, atque hoc scientiæ genere prodesse quamplurimis, vehementer & ad opes augendas pertinet, & ad gratiam. Hæc enim opera grata multis est, & ad beneficiis astringendos homines accommodata, ut ait libro secundo de Officiis, quamuis aliter in Oratore, & in oratione pro Muræna dicat. **PERFECIT**, Ser. Sulpicius. **UT ALTERA**, ut iuris ciuilibus cognitio ne, & scientia. **PRAESTARET OMNIBVS**, princeps omnium esset, ut supra dictum est. **EX ALTERA**, ex eloquentia. **AD TVENDVM IVS CIVILE**, supra. **OBTINENDAM**, adipiscendā, consequendam. ob hanc enim dicendi facultatem homines sæpe etiam ignobiles Consulatum sunt consecuti, in oratione pro Muræna: vel potius, obtinendam, tenendam, sustinendam, & tuendam, atq. conseruandam: ut necessitudinē obtinere, & conseruare in epistolis ad Q. fratrem. sic infra, Cn. Domitius Consularem dignitatem tueretur: & supra, L. Paulus personā principis ciuis facile dicendo tuebatur: idē de Metello, & Silano etiam dixit. **CONSVLAREM**, nam Ser. Sulpicius Consul an, ab V. C. septingentesimo tertio cum M. Claudio Marcello fuit.

Tum Brutus, Ita prorsus, inquit, & antea putabam. audiui enim nuper eum studiose, & frequenter Sami, cum ex eo, ius nostrum Pontificium qua ex parte cum iure ciuili cōiunctum esset, vellem cognoscere: & nunc meum iudicium multo magis confirmo testimonio & iudicio tuo; simul illud gaudeo, quod & æqualitas vestra, & pares honorū gradus, & artium studiorūque quasi finitima vicinitas tantū abest ab obtrectatione, & inuidia, quæ solet lacerare plerosque, vti ea nō modo non exulcerare vestrā gratiā, sed etiam cōciliare videatur. quali enim te erga illū perspicio, tali illum in te voluntate iudiciōq. cognoui. itaque doleo & illius consilio,

consilio, & tua voce populum R. carere tandiu. quod cum per se dolendum est, tum multo magis consideranti, ad quos ista non translata sint, sed nescio quo pacto deuenerint. Hic Atticus, Dixeram, inquit, à principio, de Repub. ut sileremus: itaq. faciamus: nam si isto modo volumus singulas res desiderare, non modo quærendi, sed ne lugendi quidem finem reperiemus.

ITA, ut de Ser. Sulpicio dicis. **AVDIVI ENIM**, αἰτιολογία. **NUPER**, & si videtur penè ἀπὸ τῆς ἀρχῆς de tempore hoc ipso diuinare, nos tamen coniecimus annum fuisse, quo Cæsar Consul IIII. fuit, & bellum in Hispania cum Pompeii filiiu gessit: quo quidem anno Tullia Ciceronis decessit, & Brutus, ac Ser. Sulpicius in Asia fuerunt. & Brutus quidem ita, ut inde literas consolatorias, ut à principio dictum est, ad Ciceronē scripserit: Ser. vero Sulpicius scripsit, quū ex Asia rediisset: ut in eius literis cognoscet. Fieri potuit igitur, ut vel simul ex Asia decedentes, Samum venerint: vel alter decedens, alter in Asiam proficiscens, Sami obuui sint facti, & ita sint collocuti. sic etiam Marcellum Mitylenis Brutus vidit, ut infra dicitur. **EVM**, Ser. Sulpicium. **SAMI**, sic libro quinto ad Atticum: multitudo mihi Sami præsto fuit: & Verrina sexta, Iuno Sami violata: sic Creræ, poëta libro tertio: & Varro lib. primo de Agricultura: sic Ithacæ, libro tertio de Officiis: sic Sicilia, Verrina sexta: sic Cypri, Cæsar libro tertio de Bello ciuili: vel potius Sami, ut Regii, Bononię, quod Samos etiam sit vrbs in oratione pro lege Manilia. & sanè sæpe vrbes nominibus suarum insularum solent appellari. **EO**, Ser. Sulpicio. **IVS NOSTRVM**, quo quidem nos Romani vtimur: vel nostrum, qui sumus Pontifices. Brutus enim videtur Pontifex fuisse, quum Cicero ad eum illa verba scribat: Ciceronem nostrum in vestrū collegium cooptari volo. **PONTIFICIVM**, quod hodie canonicum vocant. **CONIUNCTVM ESSET**, ut hodie quoq. coniunctum est ita tamen, ut separatim discatur: & sæpe multi sint iuris ciuilibus peritissimi, qui ius Pontificium prorsus ignorent: contrā ius Pontificium nemo ferè discit, nisi prius ius ciuile aliqua ex parte intelligat, quamuis Pontificium profiteatur. **MEVM IVDICIVM**, de Ser. Sulpicio. **TVO**, qui de illo ita, ut dixisti, iudices. **ÆQUALITAS**, æqualitas etatum, quæ nihil, aut non ferè multum differunt, ut supra diximus. **PARES**, nam fuit vterque Quæstor, Aedilis, Prætor, & Consul: ut de magistratibus Ciceronis infra dicitur: de magistratibus vero Ser. Sulpicii in oratione pro Muræna, & in epistolis Familiaribus refertur, quamuis Aedilitas potius significetur, quàm dicatur. **QUASTI**, mollit translationem ab agris, domibus, & huiusmodi rebus sumptam, quæ sequitur. **FINITIMA VICINITAS**, quæ sit inter eloquentiam, & ius ciuile tanta, quanta libro primo de Oratore à L. Crasso demonstratur. **OBTRECTATIONE**, ET **INVIDIA**, aliter obtrectatione inuidiæ: ut sit, obtrectatione, quæ ex inuidia nascitur. **SOLET**, quod figulus figulo, ut aiunt, inuideat. **LACERARE PLEROSQVE**, carpere, & contumeliis inuidiosos multos lacerare: vel plerosque lacerare, & exedere: vel vtrumq. simul facere: inuidia enim, ut ait Ouidius, lib. secundo Metamorphoseos, carpitque, & carpitur vnā, suppliciumq. suū est **VTI**, ut particulam hoc loco frequentius vsurpare solet. **EA**, vicinitas artium, & studiorū. **QUALI ENIM**, αἰτιολογία, quare videatur conciliare. **ILLVM**, Ser. Sulpicium. **PERSPICIO**, audiens, te tam bene de illo sentientem, & prædicantem. **COGNOVI**, fortassè Sami. paulo ante. **ILLIUS CONSILIO**, consilio illius ut iurisconsulti, qui consultus respondet, & cōsiliu dat. περισσόσ.

TRA VOCE, ut oratoris, cuius actioni, quæ in gestum, & vocem dividitur, primas, secundas, & tertias tribuit Demosthenes, ut diximus. Erutus igitur consilium Ser. Sulpicio ut iurifconsulto, Ciceroni vero ut oratori vocem κατὰ μέτρον tribuit. **TANDIV**, circiter annos quinque, quot ab initio belli civilis ad hoc tempus numerantur. **CONSIDERANTI**, mihi, vel potius cuilibet. **AD QUOS**, ad quàm scelestos: & Casarianos significat: quos Cicero nunquam homines putavit, epistola vigesima secunda libri noni ad Atticum: & Brutus, reliquique Pompeiani videre non poterant: Atticus vero κειρα appellabat, ut libro nono ad Atticum leges. **ISTA**, Resp. quæque ad Rempub. pertinent: **NON TRANSLATA SINT**, quod sapientes sua sponte faciunt, ut Romani, quum ad Decemviros transfulerunt. Translatio à rusticis, qui suas arbores transferunt. Ut vero Rerump. mutationes fiant, Plato libro octavo de Repub. scripsit, & Theophrastus, ut ex Cicerone didicimus. **nescio quo pacto**, seditione civili, & Pompeii, qui Romam deseruit, imprudentia. **DEVENERINT**, & quasi inciderint. **DIXERAM**, his verbis: eo ad te animo venimus, ut de Repub. esset silentiū. **NAM**, αἰτιολογία quare ita sit faciendum. **ISTO MODO**, quo tu Brute Ser. Sulpicii consilium, & M. Tullii vocem desiderasti. **DESIDERARE**, ut res amissas, quas solemus desiderare. **QUAERENDI**, desiderandi. aliter querendi. **REPERIEMVS**, non reperiemus finem, tanta est rerum amissarum multitudo.

Pergamus ergo, inquam, ad reliqua, & institutum ordinem persequamur. Paratus igitur veniebat Crassus: expectabatur: audiebatur à principio statim, quod erat apud eum semper accuratum: expectatione dignus videbatur: non multa iactatio corporis, non inclinatio vocis, nulla inambulatio, non crebra suppositio pedis, vehemens & interdum irata & plena iusti doloris oratio; multæ, & cum gravitate facetiæ: quodque difficile est, idem & perornatus, & perbrevis. iam in altercando invenit parem neminem. versatus est in omni ferè genere causarum. mature in locum principum oratorum venit. accusavit C. Carbonem, eloquentissimum hominem, admodum adolescens: summam ingenii non laudem modo, sed etiam admirationem est consecutus. defendit postea Liciniam virginem, cum annos XXVII. natus esset: in ea ipsa causa fuit eloquentissimus, orationisque eius scriptas quasdam partes reliquit. voluit adolescens in colonia Narbonensi causæ popularis aliquid attingere, eamque coloniam, ut fecit, ipse deducere. extat in eam legem senior, ut ita dicam, quàm illa ætas ferebat, oratio. multæ deinde causæ, sed ita tacitus Tribunatus, ut, nisi in eo magistratu cœnavisset apud præconem Granium, idque nobis narraisset Lucilius, Tribunum pleb. nesciremus fuisse.

PERGAMVS ERGO, pergamus ergo, quum sit de Repub. silendum. aliter pergamus, ego, ut sit, ego inquam, pergamus ad reliqua. **INSTITUTVM**, ut oratorum genera distingueremus ætatibus, supra. **PARATVS**, utis, qui quamvis non tam existimari vellet non didicisse, quàm Rhetorum præcepta

præcepta despiciere, ea tamè in omni sermone tractabat, ut nihil esse ei nouū, nihil inauditum videretur, ut lib. secundo de Orat. legitur: iccirco paratus semper videbatur, & si causas etiam meditabatur ita, ut semper paratus venire videretur contrà, atque Antonius, qui semper imparatus aggredi ad dicendum videbatur, supra. Quum L. igitur Crassus paratus, meditatūque ad dicendum veniret, libro secundo de Officiis, ubi de illo fit mentio, vel præmeditatum leges, vel impræmeditatum tolles. **IGITVR**, ut ad rem reuertamur. **VENIEBAT**, ad dicendum. **CRASSVS**, L. Crassus. **EXPECTABATUR**, ut orator perfectus. Contingebat igitur illi, quod optat infra Cicero. Volo, inquit, hoc oratori contingat, ut, quum auditum sit, eum esse dicturum, locus in subselliis occupetur, compleatur tribunal, gratiosi scribæ sint in dando, & cedendo loco, corona multiplex, iudex erectus. **AUDIEBATUR A PRINCIPIO STATIM**, nam, quum surgebat, significabatur à corona silentium, ut optat infra. **QVOD**, quod principiu. **EVM**, L. Crassum. **ACCVRATVM**, quale debet esse. nam, ut libro secundo de Oratore præcipitur, principia dicendi semper quum accurata, & acuta, & instructa sententiis, apta verbis, tum vero causarum propria esse debent. **EXPECTATIONE DIGNVS VIDEBATUR**, quippe quem Mucius Scauola Deum in dicendo semper putaret, ut libro primo de Oratore dicitur. **NON MVLTÀ**, non multa iactatio corporis, sed modica, ut præcipit in Oratore, de actione loquens: nam multa iactatio reprehenditur, ut infra in Curione. **NON INCLINATIO VOCIS**, nam si inclinata, vltantique voce more Asiatico canere cœpisset, quis eum ferret? aut quis potius non iuberet auferri? ut ait in Oratore: & Quintilianus libro vndecimo capite tertio ita scribit: sint quædam non ita magnæ vocis declinationes. **NULLA INAMBVLATIO**, nullus incessus, ut supra de Antonio diximus. Probat tamen incessus, si sit rarus, ut ait in Oratore, & Quintilianus libro vndecimo capite tertio ita refert: conuenit etiam ambulatio quædam propter immodicas laudationum moras: item, ambulanti loqui ita demum oportet, si in causis publicis, in quibus sunt multi iudices, quod dicimus, quasi singulis inculcare peculiariter velimus. Crassus tamen non ambulabat, ut libro tertio de Oratore, sic de se loquens, ostendit: Quibus vestigiis primum institi, in iis ferè soleo perorare. aliter nulla ambulatio. **NON CREBRA**, nam debet esse rara, ut supra de M. Antonio dictum est. **SUPPOSITIO PEDIS**, quam Sulpicius imitabatur, ut scriptum est libro tertio de Oratore. **VEHEMENS, ET INTERDVM IRATA, ET PLENA IUSTI DOLORIS ORATIO**, describit τὸ παρρητικόν genus orationis, quod vehemens, incensum, & incitatum est, ut in Oratore docet: quod M. Antonius item libro secundo de Oratore describit, sic cum L. ipso Crasso loquens: Hæc mehercule ego Crasse quum à te tractantur in causis, horrere soleo, tanta vis animi, tantus impetus, tantus dolor, oculis, vultu, gestu, digito denique isto tuo significari solet: tantum est flumen grauisimorum, optimorumque verborum, tam integræ sententiæ, tam veræ, tam nouæ, tam sine pigmentis, fucoque puerili, ut mihi non solum tu incendere iudices, sed ipse ardere videaris. **MVLTAE, ET CVM GRAVITATE FACETIÆ**, cum gravitate iunctus facetiarum, & urbanitatis oratorius, non scurrilis lepos, supra. **DIFFICILE EST**, dum vis enim orationem ornare, necesse est, pluribus utaris, & ita brevis esse non potes: quod si contrà breuitati studeas, periculum est, ne, quod ait Horatius, obscurus fias, tantum abest, ut ornatus esse possis. **IDEM**, L. Crassus. **PERORNATVS**, ita, ut, quod alibi etiam diximus, M. Antonius libro secundo de Oratore, sic statuat, & iudicet, neminem omnium tot, & tanta, quanta

fuerunt in Crasso, habuisse ornamenta dicendi. **PER BREVIS**, sic M. Antonius libro secundo de Oratore ait: brevis est L. Crassi oratio, si tum est breuitas, quum tantum verborum est, quantum necesse est: & L. Crassus ipse libro primo de Oratore: neque grauabor breuiter meo more, quid quaque de re sentiam, dicere. **IN ALTERCANDO**, in altercatione, de qua tanquam oratori necessaria Quintilianus libro sexto capite quinto præcepta tradit: Cicero vero libro primo ad Atticum quandam quasi formam altercationis describit. **IN OMNI FERE GENERE CAUSARVM**, nam tria sunt genera causarum, iudicii, deliberationis, laudationis: in quibus verisimile est L. Crassum oratorem tantum esse versatum: & si plurima etiam genera libro secundo de Officiis esse dicuntur, quæ eloquentiam desideret. **MATURE**, nam mature etiam in forum venit: quare libro primo de Oratore sic ait: ante ad agendum, quam ad cognoscendum venimus: & libro tertio, omnium maturime ad publicas causas accessi: & libro secundo, puer in forum veni. **ACCVSAVIT**, L. Cæcilio Metello, L. Aurelio Cotta Consulibus: qui quidem annus Carbonis ipsius, quem accusauit, Consulatum est consecutus. hoc cognosces, si numerabis annos à Cæpione Cōsule, quo anno Crassus, vt infra dicitur, est natus, ad annum ipsius Crassi vigesimum primum, quo Carbonem accusauit, vt dicemus. **C. CARBONEM**, de quo supra diximus. **ELOQVENTISSIMVM**, qualem supra descripsit. **ADMODVM ADOLESCENS**, sic libro secundo de Officiis: adolescentulus libro primo de Oratore: annos natus vnum & viginti libro tertio de Oratore: quamuis Cornelius Tacitus in Dialogo de Oratoribus decimum nonum ætatis annum scripsisse videatur: quem viri etiam docti defendunt, & dicunt, eum per numerum XXI. scripsisse, & postea numerum sic esse mutatum, XIX. verum quum statim addat, Cæsarem anno vno & vigesimo accusasse, dixisset, opinor, eadem ætate, aut tale quid, aut simul vtrumque iunxisset. **INGENII**, cuius præsidii erat munitus, quod Verrina quinta legimus. **EST CONSECVTVS**, non aliunde mutuatus est, sed sibi ipse peperit, vt libro secundo de Officiis inuenies: mitto, quod Valerius Maximus libro sexto capite quinto scribit, scrinium cum seruo ab eo Carboni remissum fuisse. atque hic Cicero dichoreo vsus est, quum de laude tanti oratoris loqueretur. Crassus vero, quamuis tantam laudem esset consecutus, se tamen nullius rei tam poenitere dicebat, quam quod vnquam C. Carbonem in iudicium vocauisset, vt Verrina quinta scriptum, & causam relatam videmus. **DEFENDIT**, de incestu, vt supra Curionis pro Ser. Fulvio de incestu oratio nominatur. **LICINIAM**, vt propinquam: nam Crassus erat Licinius: certe summo loco natâ, & sanctissimo sacerdotio præditam, vt in oratione pro Domo dicitur, de incestu vero accusatam. Lucius enim Veturius eques Romanus Aemiliam virginem Vestalem furtiuo stupro polluit. Duas præterea virgines Vestales eadem Aemilia ad participationem incesti sollicitas contubernalibus sui corruptoris exposuit, ac tradidit. Videant tamē eruditi, an is fuerit T. Beturius, de quo post dicitur. Indicium per seruum est factum. historia legitur apud Paulum Orosium libro quinto capite decimo quinto. Tunc igitur L. Crassus, vt hic ait Cicero, Liciniam defendit. Itaque Aemilia condemnata est, & Licinia, ac Marcia sunt absolutæ: sed quum Sex. Peduceus Tribunus plebis criminaretur L. Metellum Pontificem Maximum, totumque collegium Pōtificum male iudicasse de incestu virginum Vestalium, quod vnam modo Aemiliam damnarat, absoluerat autem duas Marciam, & Liciniam, populus L. Cassium creauit, qui de eisdem virginibus quæreret: isque & vtrasque eas, & præterea complures alias, nimia etiam, vt existimatio est, vsus asperitate, damna

damnavit. Hæc nos ex Asconio, Liuiio libro sexagesimo tertio, & Orosio libro quinto capite decimo quinto collegimus: quam rem supra loquentes de Curionis oratione nobili paucis indicauimus. **QVVM ANNOS XXVII. NATVS ESSET**, Cæcilio Metello, Papirio Carbone Consulibus, an. ab V. C. sexcentesimo quadragesimo primo, vt nos putamus. **EIVS**, quam tunc habuit. **RELIQVIT**, reliquit igitur eius orationis scriptas quasdam partes, orationem de Colonia Narbonensi, & alteram de Lege Seruilia, vt hic, lib. secundo de Oratore, & in oratione pro Cluentio Cicero testis est: defensionem pro Q. Cæpione, & orationem in Censui a habitam, vt infra videbimus: per pauca quædam, vt ait in Oratore: orationem, cuius verba quædam ponit Cicero Paradoxo quinto, & libro primo de Oratore: tam multa Crassus, inquam, reliquit: & tamen Cicero in proœmio libri secundi de Oratore sic ait: Crassus admodum nihil scripti reliquit: quod vix ego defendi posse puto, quin pugnet: nisi forte sic interpreteris: reliquit quidem multa Crassus, sed nihil, vnde profus, qualis, & quantus esset, cognosci posset. Id enim ibi agit Cicero. Scio fore, qui dicant, Ciceronem tum, quum libros oratorios scripsit, nondum Crassi orationes legisse, quas postea legerit prius, quam Brutum conscriberet. at libro secundo de Oratore duas Crassi orationes nominat. Dicant potius Ciceronem vel hac in parte, si licet dicere, negligentem fuisse, vel ὑπερβολικῶς locutum, vt libro tertio de Oratore de Socrate, quem dicat literam nullam reliquisse, quum Diogenes in vita versus illius ponat, & ipsemet apud Platonem in Phædone se quædam Aesopi more scripsisse testetur. Placet mihi tamen sic interpretari: nihil Crassus scripsit, scilicet de arte, vt Antonius nihil orationis reliquit. Ait enim: Antonius non multum, quod quidem extet, & id ipsum adolescens: Crassus nihil admodum scripti reliquit. Contra in Oratore: Crassi per pauca sunt, nihil Antonii: quod in Oratore de orationibus, libro vero secundo de Oratore de arte loqui videatur. **ADOLESCENS**, annos duos & viginti natus, quos à Cæpione Consule, quo tempore natus est Crassus, ad M. Porcium Catonem, & Q. Marcium Regem Consules, quo tempore Narbo deducta est colonia, vt Eutropius, & Paterculus scribunt, numerantur. **COLONIA**, ciuium Romanorum, vt in oratione pro Fonteio leges. Decumanorum, inquit Plinius libro tertio capite quarto: quod, vt quidam volunt, milites decimæ legionis in eam coloniam sint deducti. alii tamen putant, à Cæsare Dictatore milites martiæ legionis in eam coloniam missos, & ob id Narbonem Martium à scriptoribus appellari: nec vident à Cicerone Marcium dici in oratione pro Fonteio, quæ dicta fuit multos annos ante, quam Cæsar Dictator fieret. Nec me mouet, quod in Tiberio scribit Suetonius, Tiberii patrem ad eam coloniam deducendam missum fuisse. sic enim interpretor. Prius à L. Crasso deducta est colonia, & Narbo Marcus forte à Q. Marcio, qui tunc erat Consul, appellata: deinde à Cæsare missis nouis colonis quasi instaurata. **CAVSÆ POPVLARIS**, vt est populare deducere colonos, & illis agros assignare, quod ex orationibus contra Rullum cognosces. **ALIQVID**, non multum. nam postea partes optimatum secutus est, vt in proœmio libri tertii de Oratore patet. **ATTINGERE**, vt gratus esset populo, quum de autoritate senatus detraheret, quod in oratione pro Cluentio scriptum vidimus. **EXTAT**, extabat tunc, vt ostendit etiam libro secundo de Oratore. **IN EAM LEGEM**, contra rogationem eam, quæ contra coloniam Narbonensem ferebatur, vt ait in oratione pro Cluentio, vbi orationem Crassi dissuasionem vocat. potuit tamen in eadem oratione rogationem contrariam dissuadere, & Q. Marcii Consulibus, vt opinor, rogationem de Colonia Narbonensi suadere: vt nos in-

terpretari possimus, in eam legem, pro ea lege, hoc est pro lege Marcia, ut infra loquitur: in legem Cæpionis oratio. SENIOR, stylo, & genere dicendi remissiori, & maturiori, quali senes uti solent, scripta. UT ITA DICAM, accipit veniam, quia senior oratione non dicitur neque satis proprie, neque secundum præcepta Grammaticorum, qui seniore tantum masculini generis, ut ipsi loquuntur, esse contendunt: quamuis Cicero libro secundo de legibus, vim & ætatem seniore, & infra auctoritatem seniore, & Tibullus libro primo elegia sexta foeminam senem dixerit. ÆTAS ILLA, duorum & viginti annorum, ut diximus. MULTAE DEINDE CAUSAE, à L. Crasso sunt dictæ. TACITVS, de quo scriptum sit nihil. & ita sæpe loquuntur scriptores, ut etiam Grammatici cognouerunt. TRIBVNATVS, Tribunatus L. Licinii Crassi. Vnde apparet Licinios plebeios fuisse, quanquam Liuius id etiam testatur, qui libro quinto scribit, P. Licinium Caluum primū è plebe Tribunum Consularem potestate creatum fuisse. COENAVISSET, L. Crassus. PRÆCONEM, hinc ille iocus in oratione pro Plancio: quum P. Nasica Consul, edicto iustitio, domum descendens, Granium rogasset, quid tristis esset: an quod auctiones essent? imò vero, inquit, quod legiones. Granius enim præco erat, cuius voce in auctiōibus utebantur, & Nasica Consul delectum habebat. GRANIVM, Q. Granium, infra: quo nemo fuit dicacior, ut libro secundo de Oratore describitur. is L. Crassi, & M. Antonii voluntatem asperioribus facetiis sæpe perstrinxit impune, ut in oratione pro Plancio scribitur: quamuis illorum esset familiaris, ut hic cognoscitur, & libro secundo de Oratore dicitur. is est Granus, de quo multa Lucilius, ut ait infra, scripsit, & induxit illum dicentem illud, quod nos epistola tertia libri sexti ad Atticum correximus: non contemnere se, & reges odisse superbos. scripsit & illud Lucilius, quod apud Gellium libro quarto capite decimo septimo leges hoc modo: conuicere in versus dictum Præconis volebam Granii. NOBIS NARRAVISSET, aliter nobis bis narrauisset, idque fortasse recte, ut ita dicat: Lucilius poëta in suis scriptis id bis ita scripsit, ut nobis legentibus narrare videatur, ut epistola decima libri secundi Familiarium: Clitarchus tibi sæpe narrauit. nec aliter interpretari potes, si Lucilius is est poëta, qui, ut ex scriptis Eusebii colliges, vix dum nato Cicerone decessit ita, ut præsens præsentem narrare non potuerit: & tamen verisimile est, poëtam significari, qui de Granio tam multa, ut infra dicitur, scripserit. Si quis tamen L. Lucilium Balbum, de quo dictū est supra, aut alium significari putat, haud equidem scio, quid possim contradicere. LVCILIVS, C. Lucilius poëta, de quo libro secundo de Oratore nescio quid scribitur: vel L. Lucilius Balbus, ut diximus. aliter Lucinius. TRIBVNVM PLEB. NESCIREMVS FVISSE, L. Crassum.

Ita prorsus, inquit Brutus. sed ne de Scauolæ quidem Tribunatu quidquam audiuisse videor, & eum collegam Crassi credo fuisse. Omnibus quidem aliis, inquam, in magistratibus, sed Tribunus anno post fuit, eoque in rostris sedente suavit Seruiliam legem Crassus. nam Censuram sine Scauola gessit. eum enim magistratum nemo vnquam Scauolarum petiuit. sed hæc Crassi cum edita oratio est, quam te sæpe legisse certo scio, quatuor & triginta tum habebat annos, totidemque annis mihi ætate præstabat. iis enim Consulibus eam legem suavit, quibus nati sumus,

sumus, cum ipse esset Q. Cæpione Consule natus, & C. Lælio, triennio ipso minor, quam Antonius. quod idcirco posui, ut, dicendi Latine prima maturitas in qua ætate extitisset, posset notari; & intelligeretur iam ad summum penè esse perductam, ut eo nihil ferme quisquam addere posset, nisi qui à philosophia, à iure civili, ab historia fuisset instructior. Erit, inquit M. Brutus, aut iam est iste, quem expectas? Nescio, inquam. sed est etiam L. Crassi in Consulatu pro Q. Cæpione, defensione iuncta, non breuis, ut laudatio, ut oratio autem, breuis, postrema Censoris oratio, qua anno duodequingagesimo vsus est. in his omnibus inest quidam sine vlllo fucō veritatis color. quin etiam comprehensio, & ambitus ille verborum (si sic periodum appellari placet) erat apud illum contractus, & breuis, & in membra quædam, quæ κῶλα Græci vocant, dispersiebatur orationem lubentius.

SCAEVOLAE, Q. Mutii Scauolæ Pontificis. EVM, Scauolam. COLLEGAM, in Tribunatu. CREDO, & ex eo conicio, quod in aliis magistratibus collega fuit. OMNIBVS, Quæstura, vnde Quæstor Crassus ex Macedonia venit Athenas, libro primo de Oratore: & Quæstor in Asia fuit, libro tertio de Oratore: vel ex Asia per Macedoniam venit Athenas, ut fieri poterat, ut epistola octaua libri tertii ad Atticum cognoscitur. Nec à foro vnquam diutius, quam Quæstor abfuit, libro secundo de Oratore. fuit etiā, ut puto, Quæstor urbanus Aedilitate, qua cum omnium hominum moderatissimo Q. Mucio magnificentissime functus est, libro secundo de Officiis. Prætura, cuius nescio an apud Ciceronem mentio fiat. Consulatu, de quo supra diximus, & infra, vbi de castellanis triumphis agit, dicemus. In his omnibus magistratibus Q. Scauola Pontifex L. Crassi collega fuit, quamuis eius magistratus in scriptis, quæ nunc extant, raro nominentur, præter Consulatum, in quo dicitur à Valerio Maximo libro octauo cap. decimo sexto Asiam tam sancte, & tam fortiter obtinuisse, ut senatus deinceps in eam prouinciā ituris magistratibus exemplum, atque formam officii Scauolam decreto suo proponeret: qua tamen de re nos supra dubitauimus. QVIDEM, ut tu Brute conuicere videris. IN MAGISTRATIBVS, L. Crassi collega fuit. TRIBVNVS, Tribunus plebis. ANNO POST, anno post L. Crassum Tribunū plebis, FVIT, Scauola. EOQUE, Q. Scauola Pontifice. ROSTRIS, ex quibus agebatur cum populo: quem locum ad agendum amplissimum, & ad dicendum ornatissimum in oratione pro lege Manilia vocat. SEDENTE, ut Tribuno plebis, qui plebi posset, si forte opus fuisset, auxilium ferre: cuius rei ergo Tribuni plebis creabantur, ut libro tertio de Legibus ostenditur: vel sedente, hoc est, præsentem, ut illud libro primo Familiarium Cn. Pompeio sedente. SVASIT, hinc infra, & in oratione pro Cluentio suasionem legis Seruiliæ vocat. SERVILIAM LEGEM, legem Q. Seruiliæ Cæpionis, paulo post. CRASSVS, L. Crassus. SINE SCAEVOLA, cum quo reliquos magistratus, præter Tribunatum, gessit. Fuit quidem Crassus augur etiam sine Scauola, ut libro primo de Oratore loquens Augur Scauola demonstrat, sed Auguratus in hisce magistratibus non solet numerari. GESSIT, gessit vero cum Cn. Domitio Aenobarbo, paulo post. EVM ENIM MAGISTRA-

TVM, Censuram. & est *αἰτιολογία*, quare sine Scauola gesserit Censuram. **PETITIVIT**, Liuius tamen libro quadragesimo tertio scribit, P. Mucium Scauolam Censuram petisse, quamuis repulsam tulerit. **HAEC**, qua Seruiliam legem suavit. **LEGISSE**, quod in illa oratione multa grauitate, multa lenitate, multa asperitate, multa facete dicta sint, infra. **QUATVOR ET TRIGINTA**, tot enim numeratur. **TVM**, C. Atilio Serrano, Q. Seruilio Cæpione Consulibus, ut nos putamus, & Gellius libro decimo quinto capite vigesimo octauo, quamuis ibi Q. Atilium scriptum videamus. **TOTIDEMQUE ANNIS**, quatuor, & triginta. **MIHI AETATE PRAESTABAT**, me natu maior erat. **HIS ENIM CONSVLIBVS**, C. Atilio Serrano, Q. Seruilio Cæpione, ut diximus. *αἰτιολογία*. **EAM LEGEM**, Seruiliam. **NATI SVMVS**, aliud agens Cicero, vel simulans agere, suum etiam negotium agit, & vitam suam penè totam in hoc Dialogo paucis, sed diuersis locis, ne res ita facile cognoscatur, describit. Quare nos quoque suis locis ea, quae deesse videbuntur, addemus, praesertim quum vitam illius ab aliis negligenter scriptam videamus. Ortus est igitur Cicero loco equestri, ut supra diximus, matre, quam Plutarchus *ὀλβίαν* vocat, quamuis aliqui locupletem vertant: quam tamen Heluiam, vel Eluiam Eusebius, & Eutropius appellant: patre vero M. Tullio, qui quum esset infirma valetudine, in Arpinati villa ferè aetatem egit in literis, libro secundo de Legibus: & quum Cicero Consulatum peteret, decessit, quod libro primo ad Atticum, & apud Asconium scriptum videbis: Plutarchus tamen ita scribit: *πολλὸν δὲ τὸ παρὸν οὐδὲν ἦν πωδῶσαι μέγιστον. οἱ μὲν δὲ οὐκ ἀφ᾽ ἑνὸς ἑνὸς καὶ γενέσθαι, καὶ φραγῆσαι τὸν ἀνδρα λόγον σιν.* hoc Dion libro quadragesimo sexto dixit. Ut vero scribit ipse libro secundo de Legibus, natus est in Arpinati villa, II. Non. Ian. quod epistola quinta libri septimi, & epistola quadragesima prima libri decimi tertii ad Atticum legimus: & maior natu Q. fratre fuit, ut epistola quarta libri primi, & epistola nona libri undecimi ad Atticum cognosces. An vero prodigium de virgine icta fulmine, quod Eutropius refert, ad Ciceronem pertineat, docti iudicabunt. **IPSE**, L. Licinius Crassus. **Q. CAEPIONE**, Q. Seruilio Cæpione, de quo supra diximus: sed quum Cicero ipse, & alii scriptores soleant Consules hoc modo iungere: **Q. CAEPIONE, C. LAELIO** Consulibus: credere possumus, Ciceronem hoc loco dedita opera separasse, ut hoc quasi signo admoneret, penè fatum fuisse, ut uterque Crassus, & Cicero ipse Consule nominis eiusdem, hoc est, Q. Seruilio Cæpione, tam diuerso tempore nascerentur. Alia causa est, cur infra dicat, Sylla Consule, & Pompeio, ut ibi dicemus. **CONSVLE**, an. ab V. C. sexcentesimo decimo quarto. **C. LAELIO**, de quo diximus. **TRIENNIO IPSO**, triennio integro. Ita vero saepe loquitur Cicero, ut epistola vigesima prima libri tertii ad Atticum collegimus. Quare nihil forte mutandum fuerat libro secundo de Oratore, ubi prius, quadriennio, legebatur: quod triennium fuerit integrum, sed quadriennium minus integrum. **MINOR**, sic libro secundo de Oratore. **ANTONIUS**, M. Antonius, qui libro secundo de Oratore hoc idem affirmat. **QUOD**, quam rem, quod tempus. **ICCIRCO POSSI**, *πρόληψις* ne quis dicat, ut dicere possit, iccirco posuisse, ut de se loqueretur. **PRIMA MATVRITAS**, quamuis enim quaedam Latini sermonis integritas in Catulo, ut dixit supra, fuerit, nondum tamen erat illa maturitas, quae paulo post in Crasso fuit. **POSSET NOTARI**, posset cognosci hac Consulatum, & temporis notatione. **IAM**, iam tum, quum L. Crassus viueret. **EO**, ad eam maturitatem. **NIHIL FERME QVIS QVAM ADDERE POSSET**, sic libro primo de Oratore: paulum hic aliquid poterit addere. **NI SI QVI**, quae sequuntur, ita dicit, ut, quod etiam Brurus intellexit, de

xit, de se dicere voluisse videatur. **A PHILOSOPHIA**, ad quam admirabili quodam studio incitatus Cic. se totum Philoni tradidit, infra. **A IVRE CIVILI**, cuius tantum scire voluit Cicero, quantum satis esset oratori, supra. **AB HISTORIA**, cuius ita peritus Cicero fuit, ut ab eo postularetur, vel potius flagitaretur, libro primo de Legibus. **AVT**, quasi correctio. & haec particula videtur ostendere, legendum esse sine interrogatione: quod affirmet, non quærat: & affirmans, eum significat esse Ciceronem, ut M. Antonius libro primo de Oratore eodem penè modo ita quasi diuinat: qui eloquens dici possit, aut hic est iam Crassus: aut si quis pari fuerit ingenio, pluraque, quam hic, & audierit, & lectitarit, & scripserit. Per me tamen licet, ut quis cum interrogatione legat, praesertim quum Cicero quasi rogatus respondeat. **ISTE**, orator. **NE SCIO**, futurus sit, an sit iste orator. **SED**, ad rem reditus. **ETIAM**, praeter ea, quae diximus. **IN CONSVLATV**, quo tempore Q. Cæpio fuit condemnatus, quamuis Liuius libro sexagesimo septimo scribat illum ante secundum C. Marii Consulatum damnatum fuisse. Sed vel Liuius errauit, vel Florus ordinem mutauit. Nos certe colligimus illum L. Crasso Consule in iudicium vocatum fuisse: & ita colligimus: C. Norbanus Tribunus plebis ipsum Q. Cæpionem accusauit, ut libro secundo de Oratore videre licet: Tribunus vero plebis esse non potuit, nisi aliquot annis post Consulatum M. Antonii. cuius Quæstor fuisset, ut libro secundo de Oratore dicitur. at L. Crassus triennio post M. Antonium Consul fuit. M. item Antonius Norbanum Censorius defendit, ut ex libro secundo de Oratore constat. Censorius vero esse vix potuit, nisi duobus annis minimum post Crassi Consulatum. Itaque res sic optime quadrat: L. Crasso Consule Norbanus Cæpionem accusauit, & ipse Norbanus finito Tribunatu à Sulpicio fuit in iudicium vocatus, quem M. Antonius Censorius defendit. Sunt, qui putent, hic legi oportere, in Censura, sed quum paulo post dicat, postrema Censoris oratio, non probatur, ne bis idem dicat. **Q. CAEPIONE**, Q. Seruilio Cæpione, de quo diximus: cuius legem Crassus suavit. **DEFENSIONE**, defendebant autem Q. Cæpionem de amissione exercitus, culpam in fortunam transferentes, libro primo ad Herennium. **NON BREVIS**, satis longa, *λιτότης*, & *ἀνύθετον*, quum paulo post sequatur breuis. **LAUDATIO**, talis, qualis in iudicio dari solebat à laudatoribus. In iudiciis enim rei laudatores dabant, sed qui decem dare non poterat, honestius erat ei nullum dare, quam illum quasi legitimum numerum consuetudinis non explere, ut ait Verrina septima. **CENSORIS ORATIO**, L. Crassi ipsius Censoris oratio: Censoria oratio, paulo post. **DVODEQVINQVAGESIMO**, quadragesimo octauo: quem Crassus agebat P. Claudio, M. Perpenna Cofs. **VSVS EST**, contra Cn. Domitium collegam, ut paulo post dicitur. **IN HIS OMNIBVS**, orationibus Crassi. **SINE VILLO FVCO**, sine pigmentis, fucóque puerili, lib. secundo de Orat. **VERITATIS COLOR**, nõ fucatus nitor, supra. translatio à foeminis, ab his praesertim, quae fucó saepe, quod dicitur, faciunt. **COMPREHENSIO**, ET **AMBITVS**, vide supra, ubi de M. Antonio diximus. **PERIODVM**, *περίοδον* in Orat. scribit. **APPELLARI PLACET**, aliter appellare placet. **ILLVM**, L. Crassum, qui lib. tertio de Orat. cõplexionem verborum, quae volui vno spiritu posset, longissimam iudicauit. **CONTRACTVS**, ET **BREVIS**, debet enim esse neq. breuior, quam satis est, neq. longior, ut ait in Orat. **ΚΩΛΑ**, in Orat. ubi docet, quae sint *κόλλα*, quae *κόμματα*, de quibus Aristoteles, Demetrius Phalereus, & Aquila Romanus, praeter alios, scripserunt. **DISPERTIEBAT**, sic enim plerumq. dicebat: idq. genus dicendi Cic. maxime probabat, ut ait in Orat.

Hoc loco Brutus, Quandoquidem tu istos oratores, inquit, tantopere laudas, vellem aliquid Antonio præter illum de ratione dicendi sanè exilem libellum, plura Crasso libuisset scribere: cum enim omnibus memoriam sui, tum etiam disciplinam dicendi nobis reliquissent. Nam Scæuolæ dicendi elegantiam satis ex iis orationibus, quas reliquit, habemus cognitam. Et ego, Mihi quidem à pueritia quasi magistra fuit, inquam, illa in legem Cæpionis oratio: in qua & auctoritas ornatur senatus, quo pro ordine illa dicuntur: & invidia concitatur in iudicum, & accusatorum factionem, contra quorum potentiam populariter, tum dicendum fuit. multa in illa oratione grauitè, multa lenitè, multa asperè, multa facete dicta sunt: plura etiam dicta, quàm scripta: quod ex quibusdam capitibus expositis, nec explicatis intelligi potest. Ipsa illa censoria contra Cn. Domitium collegam non est oratio, sed quasi capita rerum, & orationis commentarium paulo plenius: nulla est enim altercatio clamoribus vnquam habita maioribus: & uero fuit in hoc & popularis dictio excellens. Antonii genus dicendi multo aptius iudiciis, quàm concionibus.

HOC LOCO BRVTVS, dixit. ISTOS ORATORES, M. Antonium, & L. Crassum. ANTONIO, M. Antonio. ILLVM, qui illo imprudente, & inuito excidit, & in manus hominum peruenit, libro primo de Oratore. DE RATIONE DICENDI, de Rhetorica. SANE EXILEM, vnum, in Oratore: non multum scripti reliquit, idque adolescens, libro secundo de Oratore. LIBELLVM, in quo scripsit, disertos se vidisse multos, eloquentem omnino neminem, in Oratore, & libro primo de Oratore. PLVRA, quàm scripsit. LIBVISSET, nam si libuisset, scripsissent, quum tales essent, vt possent scribere: sed non libuit illis, & præsertim M. Antonio qui nullam vnquam scripsit orationem. QVVM ENIM, αὐτολογία. OMNIBVS, qui scripta illorum legissent. MEMORIAM SVI, quæ iam propemodum consenuisset, nisi tu Cicero illam libris oratoriis immortalè reddidisses, libro secundo de Oratore. DISCIPLINAM DICENDI, quam nos sequeremur, illorum scriptiones videntes. NOBIS, qui dicendi rationem sectamur. RELIQUISSENT, si plura scribere voluissent. NAM, ratio, cur idem in Scæuola non requirat. SCAEVOLE, Pontificis, supra. ELEGANTIAM, fuit enim Scæuola parcorum elegantissimus, supra. Hic Scæuola, vt pauca quædam de ipso repetamus, P. Scæuolæ filius fuit, infra: quod etsi difficile cognoscitur, tu tamen ita colliges: P. Licinius Crassus, de quo supra diximus, P. Scæuolæ frater fuit, vt ibi demonstratum est. Porro Scæuola Pontifex huius P. Scæuolæ fratris filius fuit, vt L. Crassus lib. primo de Orat. dicit. Quare dubium non est, quin is significetur lib. tertio de Officiis illis verbis: Q. Scæuola P. F. quum postulasset, vt sibi fundus, cuius emptor erat, semel indicaretur, idq. venditor ita fecisset, dixit, se pluris æstimare, & addidit centum millia. Hic est ille, vt supra in Scæuola Augure diximus, quæ Fimbria vulnerauit, in oratione pro Roscio Amerino: quæ postea Damascippus interfecit velut fauentem Syllæ partibus, & quidè ante simulachrum Vestæ Carbone III. Mario filio

Confu

Consulibus: quod Patereulus libro secundo, & Orofius libro quinto capite decimo nono scribunt. Damascippus igitur, non Damascius legi debet apud Liuium libro octuagesimo sexto: quem Brutum vocat Appianus, sed Florus nomen tacet. Cicero igitur lib. tertio de Natura Deorum Scæuolæ mortem sic deflet: temperantiæ, prudentiæq. specimen ante simulachrum Vestæ Pontifex maximus est Q. Scæuola trucidatus: & libro tertio de Oratore: neque Crassus collegæ sui Pontificis maximi sanguine simulachrum Vestæ respersum esse vidit. an is in prouinciam sit profectus, supra, vbi de Rutilii accusatione loquitur, quæsumus. ET EGO, dixi. MIHI QVIDEM, sic pendet oratio: tu Brute ita dicis: si M. Antonius, & L. Crassus plura scripsissent, disciplinam dicendi nobis reliquissent: verum dicis: mihi quidem, & quæ sequuntur. MAGISTRA, hinc Atticus infra Ciceroni sic respondet. tu suasionem legis Seruiliæ tibi magistram fuisse dicebas. LEGEM CAEPIONIS, legem Seruiliam, quam Q. Seruilius Cæpio Consul tulit: qua, vt scribit Casiodorus, iudicia equitibus, & senatoribus communicauit: quam rem nos supra pluribus verbis explicauimus. hanc legem significat in oratione pro Rabirio his verbis: hoc totidem verbis translatum caput est, quod fuit non modo in Cornelia, sed etiam ante in lege Seruilia. Loquitur enim de iudiciis: quum in oratione vero pro Cornelio Balbo loquatur de rebus, quæ non multum ad iudicia pertinere videantur, dubitari potest, an eadem sit in illis verbis: num fundos igitur factos populos Latinos arbitramur aut Seruilia lege, aut cæteris, quibus Latinis hominibus erat propositum aliqua ex re præmium ciuitatis? Tulit & Seruilius Glaucia legem, de qua suo loco dicitur. ORATIO, suasio, infra. ORNATVR, nam Crassus in suasionem legis Seruiliæ summis ornauit senatum laudibus: quum in dissuasionem rogationis eius, quæ contra coloniam Narbonensem ferebatur, quantum potuit, de auctoritate senatus detraxisset: vnde M. Brutus capita alterna inter se contraria recitanda curauit, vt in oratione pro Cluentio, & libro secundo de Oratore leges. DICVNTVR, vt illi iudicia communicentur, vt ait Casiodorus. IVDICVM, equitum, qui tum lege Sempronia iudicabant, vt scribit Asconius. hinc M. Brutus multa in equites Romanos ex ea oratione asperius dicta recitauit, quo animi illorum iudicum in Crassum incenderentur: orationem pro Cluentio lege. POPVLARITER, quamuis enim senatum laudaret, quia tamen res ad populi commodum pertinentes dicebat, non poterat non populariter etiam dicere. DICENDVM FVIT, L. Crasso. ORATIONE, suasionem. GRAVITER, grauitè, & lenitè, vt asperè, & facete κατ' ἀντίθετον opponit. EXPOSITIS, in ipsa oratione. ILLA CENSORIA, Censoris oratio, supra: cuius verba quædam M. Antonius libro secundo de Oratore profert. CONTRA, oratio contra collegam: oratio, quam contra collegam Crassus Censor habuit, libro secundo de Oratore. In ea videtur illud dixisse, quod in Nerone scribit Suetonius: non esse mirandum, quod æneam barbam Domitius haberet, cui esset os ferreum, cor plumbeum. CN. DOMITIVM, infra. COLLEGAM, in Censura, quo tempore L. Crassus edicto suo magistratos dicendi sustulit, libro tertio de Oratore: vel vterque, vt Suetonius in libello de Claris Rhetoribus, & Gellius libro decimo quinto capite vndecimo scribunt: qui totum etiam edictum ponunt. Plura Plinius lib. decimo septimo capite primo, Valerius Maximus lib. nono cap. primo, & Macrobius lib. tertio referunt. NULLA EST ENIM, αὐτολογία, quare sit cōmentarium paulo plenius. ALTERCATIO, supra. MAIORIBVS,

A ii

nec concio maior vnquam fuit, nec apud populum grauior oratio, quam L. Craſſi contra collegam in Cenſura, neq. lepore, & feſtiuitate conditior, lib. ſecundo de Oratore. HOC, L. Craſſo. POPVLARIS, ad conciones populares maxime accommodata, vbi ſepe fit altercatio, in qua inuenit parem neminem, vt ſupra dixit Cicero, qui, vt videmus, Craſſum omnibus anteponebat, vt ſe ipſe quali deſcribat, quem ſub perſona Craſſi ſepe ſignificat, vt etiam Quintilianus intellexit. Hic Craſſus quum multa de L. Philippo Conſule queſtus eſſet, & permulta vehementiſſima animi contentione dixiſſet, dicitur ei latus condoluiffe, ſudorq. multus eſſe conſecutus: ex quo quum cohoruiſſet, cum febrim domum rediit, dieq. ſeptimo eſt lateris dolore conſumptus, libro tertio de Oratore. ANTONII, M. Antonii, ſupra. IVDICIIIS, de quibus, id eſt de cauſis recipiendis, & agendis ipſe plura tradit præcepta libro ſecundo de Oratore.

Hoc loco ipſum Domitium non relinquo. nam eſſi non fuit in oratorum numero, tamen pono ſatis in eo fuiſſe orationis, atq. ingenii, quo & magiſtratus perſonam, & conſularem dignitatem tueretur. quod idem de C. Cælio dixerim, induſtriam in eo ſummam fuiſſe, ſummâſque virtutes, eloquentiæ tantum, quod eſſet in rebus priuatis amicis eius, in Repub. ipſius dignitati ſatis. Eodem tempore M. Herennius in mediocribus oratoribus Latine & diligenter loquentibus numeratus eſt: qui tamen ſumma nobilitate hominem, cognatione, ſodalitate, collegio, ſumma etiam eloquentia, L. Philippum in Conſulatus petitione ſuperauit. Eodem tempore C. Clodius, eſſi propter ſummam nobilitatem, & ſingularē potentiam magnus erat, tamen etiam eloquentiæ quamdam mediocritatē afferēbat. Eiuſdem ferè temporis fuit eques Romanus C. Tilius: qui meo iudicio eò perueniſſe videtur, quò potuit ferè Latinus orator ſine Græcis literis, & ſine multo vſu peruenire, huius orationes tantum argutiarum, tantum exemplorum, tantum vrbaniſſimæ habent, vt penè Attico ſtylo ſcriptæ eſſe videantur. eaſdem argutias in tragœdias ſatis ille quidem acute, ſed parum tragice tranſtulit, quem ſtudebat imitari L. Afranius poeta, homo perargutus, in fabulis quidem etiam, vt ſcitis, diſertus. Fuit etiam Q. Rubrius Varro, qui à ſenatu hoſtis cum C. Mario iudicatus eſt, acer & vehemens accuſator.

HOC LOCO, quo loquor de M. Antonio, L. Craſſo, & Q. Scæuola Pôt. IPSVM, quem paulo ante dixi L. Craſſi in Cenſura collegam fuiſſe. DOMITIVM, Cn. Domitium Aenobarbum, qui M. Silanum, vt ſupra diximus, accuſauit: qui Tribunus plebis C. Mario III. L. Aurelio Oreſte Conſulibus legem tulit, vt ſacerdotes, quos antea collegæ ſufficiebant, populus crearet, quod Paterculus libro ſecundo refert. Pontificibus enim offeſſior, quòd alium potius, quam ſe, in patris ſui locū cooptaſſent, ius ſacerdotū ſubrogandorum à collegis ad populum tranſtulit, vt Suetonius in Nerone teſtatur. hinc Cicero in oratione ſecunda contra Rullum ita ſcribit: de ſacer

de ſacerdotiis Cn. Domitius Tribunus plebis vir clariffimus tulit, quòd populus per religionem ſacerdotia mandare non poterat, vt minor pars populi vocaretur: ab ea parte qui eſſet factus, is à collegio cooptaretur: quam legem Domitiam in epiſtolis ad M. Brutum vocat: qua Cn. ipſe Domitius poſtea Pontifex Maximus Populi ſuffragio creatus eſt, vt Liuius libro ſexageſimo ſeptimo ſcripſit. Tribunus etiam plebis iratus M. Scauro, quòd eum in Augurum collegium non cooptauerat, diem ei dixit apud populum, & multam irrogauit, quòd eius opera ſacra multa populi Romani diminuta eſſe diceret, quòd ſcribit Aſconius. In Conſulatu vero, quem geſſit cum C. Caſſio Longino an. ab V. C. ſexcentefimo quinquageſimo octauo, Allobrogibus, Aruerniſque ſuperatis, elephantum per prouinciam inuectus eſt, turba militum quaſi inter ſolennia triumpho proſequentem: quòd Suetonius in Nerone refert. In eo tanta fuit grauitas, tanta autoritas, vt, quòd eſſet ab eo obiectum L. Craſſo in Cenſura, vt dictum eſt, collegæ, lepore magis eleuandum, quam contentione frangendum videretur, vt libro ſecundo de Oratore dicitur. Dixit tamen eum tres vxores extuliſſe, quòd apud Plutarchum legimus, vt apud Suetonium in Nerone duas familias Domitias fuiſſe. NON RELINQVO, ſed ipſum quoque numerandum puto, *ἀπό τῆς*. NAM, *αὐτολογία*, quare non relinquit. NON FUIT, Cn. Domitius. PONO, duco, arbitrator, *τίθημι*. aliter pone. ORATIONIS, ATQVE INGENII, quum prius ſit ingenium, quam oratio, videtur ordinem mutari, vt oratio creſceret. TVERETVR, obtineret, vt ſupra de Ser. Sulpicio locutus eſt. IDEM, quòd de Cn. Domitio dixi. C. CAELIO, C. Cælio Caldo, qui fuit homo nouus, vt leges apud Ciceronem libro primo de Oratore, & Verrina ſeptima, & apud Q. fratrem in libro de Petitione Conſulatus. Fuit æqualis Craſſi, cui maximo honori fuit illa ipſa, quamcunq. aſſequi potuit, in dicendo mediocritas, libro primo de Oratore. Hic iudex abſoluit eum iniuriarum, qui Lucilium poetam in ſcena nominatim læſerat, libro ſecundo ad Herennium. Quæſturam quum peteret, repulſam tulit, vt ait in oratione pro Plancio, quamuis ibi Q. Cælius male legatur, quum C. Cælius legi debeat. Is non mediocribus inimicitias, ac laboribus contendit, vt ad ſummos honores perueniret, Verrina ſeptima. Itaque poſtea Conſulatum cum duobus hominibus nobiliſſimis petiuit, & Conſul eſt factus, vt Q. frater in lib. de Petitione Conſulatus ſcribit: què quidem magiſtratu an. ab V. C. ſexcentefimo ſexageſimo cum L. Domitio Aenobarbo geſſit. INDVSTRIAM, nam laboribus contendit, vt ad honores, quòd diximus perueniret. ELOQVENTIAE TANTVM, mediocritas in dicendo, lib. primo de Orat. EODEM TEMPORE, nam ſequenti anno cum C. Valerio Flacco, vt Plin. lib. decimo nono cap. tertio refert, Conſul fuit. M. HERENNIVS, Herennii plebei fuerunt, vt apud Ciceronem lib. primo ad Atticum Tribunatus pl. oſtendit. TAMEN, quamuis eſſet plebeius, & in mediocribus oratoribus numeratus. SUMMA NOBILITATE, ſic in oratione pro Muræna: & lib. ſecundo de Officiis virum in primis clarum vocat. COGNATIONE, Marcia gente patricia, vt ſupra de L. Marcio diximus, quamuis hic L. Marcius Philippus videatur plebeius fuiſſe, quum dicatur à Cicerone lib. ſecundo de Officiis in Tribunatu legem agrariam tuliffe. SODALITATE, in qua multos haberet ſodales, qui poterant illi ſuffragari, vt fieri ſolebat ita, vt lex Licinia de ſodalitiis ſit lata, vt eſt in oratione pro Plancio, & olim ſenatus conſultum factum, vt ſodalitates, decuriatq. diſcederent, vt epiſtola tertia libri ſecundi ad Q. fratrem ſcribitur. In veterum monumentis Titios ſodales fuiſſe legimus. Huiusmodi ſocietatem ſuperioribus annis Venetiis fieri vidimus, in quam recipiebantur, illi

tantum, qui multum opibus poterant. COLLEGIO, videri potest prope-
modum ἐπεὶ ἕρως, quando apud iurifconsultos sodales dicuntur, qui sunt
eiusdem collegii. hic enim collegium non Augurum, aut Pontificum inter-
pretor, sed vnum ex his collegiis, quæ postea senatus sustulit, & Clodius re-
stituit, quod in oratione in Pisonem vidimus. SVMMMA, sic tamen summa,
vt ipse L. Crasso, & M. Antonio proximus accederet, non illis maior esset,
infra, ELOQVENTIA, qua florentissimus in oratione pro Quintio dicitur.
L. PHILIPPVM, de quo dicemus. SVPERAVIT, quod nemo, vt ait
in oratione pro Muræna, fuisset arbitratus. EODEM TEMPORE, fuit enim
Consul inter ipsum M. Herennium, & L. Philippum. C. CLODIVS, C. Clo-
dius Ap. F. Pulcher, qui magnificentissime Aedilitate libro secundo de Offi-
ciis functus esse dicitur: hinc Verrina sexta sic ait: C. Claudius, cuius Aedili-
tatem magnificentissimam scimus fuisse, vsus est hoc cupidine tandiu, dum
forum Diis immortalibus, populoque Romano habuit ornatum: & in ora-
tione de Responsis: P. Clodius Athenionis, aut Spartaci exemplo ludos face-
re maluit, quàm Caii, aut Appii Claudiorum. Is Prætor in Sicilia fuit, & le-
ges Halesinis dedit, Verrina quarta: deinde cum M. Perpenna an. ab V. C. sex-
centesimo sexagesimo secundo Consul fuit, vt Cassiodorus ait, quamuis Per-
pennæ cognomen Claudiorum male apponat: & qui superioribus annis Con-
sules collegit hunc P. Claudium male vocat. SVMMAM NOBILITATEM,
gentis Claudiarum, de qua Suetonius in Tiberio multa scribit, & nos supra de
Appio Cæco quædam diximus. POTENTIAM, hinc in oratione pro Plan-
cio potentissimum, & clarissimum ciuem vocat. AFFERERAT, dichoreus.
EIVSDEM FERÈ TEMPORIS, aliter iisdem ferè temporibus. C. TITIVS,
de quo scriptum nihil nos præterea vidimus. GRAECIS LITERIS, quæ
multum iuuent, vt supra de Sulpicio Gallo diximus. VSV, qui omnium ma-
gistrorum præcepta superat, libro primo de Oratore: qui magister est opti-
mus, in oratione pro Rabirio: quem penes arbitrium est, vis, & norma lo-
quendi, vt ait Horatius: exercitatione, quæ omnia posse dicitur. PERVENI-
RE, dichoreus. HVIYS, C. Titii. TANTVM, repetitio. ARGVTIA-
RVM, quæ in sententiis spectari solent. nam sententiæ si sunt argutæ dele-
ctant, vt ait in libello de Optimo genere oratorum. EXEMPLORVM, quæ
quantum profunt oratori quum Cicero libro primo de Oratore, tum Quin-
tilianus libro quinto capite vndecimo pluribus disputavit. VRBANITA-
TIS, ioci, salis, facetiarum, de quibus libro secundo de Oratore disputatur.
ATTICO, scito, & eleganti, qualis est Atticus, qui proverbio lepos Atticus
etiam dicitur: quem Cicero maxime probavit. nec enim Titius Attice id est
græce scripsit. sic Latinum ἀττικὸν ἐπιστολὰν decima sexta libri quarti ad At-
ticum, ἀττικὸν γράμμα libro primo, & ἀττικὸν βιβλίον libro decimo quinto ad Atticum:
vel Attico, faceto, quod Attici in eo genere præter ceteros excellere, lib.
secundo de Oratore. ESSE VIDEANTVR, trochæus cum pæane tertio,
vel dactyloscolius: certe numerus, quo Cicero frequenter vtitur. TRAGOE-
DIAS, quas C. Titius ipse scripsit. vnde videtur interpres Horatii deceptus,
qui putavit eundem Titium fuisse, Pindarici fontis qui non expalluit hau-
stus, & eum, qui scripsit tragœdias: quum hic multo ante floruerit, & ille tẽ-
pore Augusti vixerit: quanquam ille potuit etiam vtrunq. præstare. ILLE,
C. Titius. PARVM TRAGICE, quum argutiæ dicantur potissimum dele-
ctandi causa, & omne genus scripti grauitate tragœdia vincat, nec quic-
quam habeat, in quo sit argutiis locus. QVEM, C. Titium. IMITARI, in
scribendis fabulis, hisq. argutiis admiscendis. L. AFRANIVS POETA, cu-
ius vitam Crinitus, & Lilius scripserunt. HOMO PERARGVTVS IN FA-
BVLIS

BVLIS QVIDEM, quippe qui argutias, Titium imitatus, in fabulas transtu-
lerit. aliter homo peracutus in fabulis quidem. ETIAM, VT SCITIS, DI-
SERTVS, præterquam quod in fabulis argutus fuit, etiam disertus fuit ita,
vt hic inter oratores locum habere possit: id quod vos scitis, qui illum vidi-
stis, vel potius illius scripta legistis. FVIT ETIAM, iisdem temporibus.
Q. RVBRIVS VARRO, cuius historiam quærent alii. A SENATV, qui
duodecim hostes iudicauit, vt Liuius libro septuagesimo septimo, & Pater-
culus libro secundo scribunt: in his C. Marium patrẽ, & filium, quibus alios
addit Appianus: sed neque ipse, neque scriptor alius Q. Rubrium, quod ego
sciam, nominavit. C. MARIO, patre, cuius vitã Plutarchus, & alii scribunt.

In eo genere sanè probabilis, doctus autem Græcis literis,
propinquus noster, factus ad dicendum, M. Gratidius, M. An-
tonii perfamiliaris: cuius præfectus cum esset in Cilicia, est in-
terfectus: qui accusauit C. Fimbriam, M. Marii Gratidiani pa-
ter. Arque etiam apud socios, & Latinos oratores habiti sunt
Q. Vectius Vectianus è Marfis, quem ipse cognoui, prudens vir,
& in dicendo brevis: Q. & D. Valerii Sorani, vicini, & fami-
liares mei, non tam in dicendo admirabiles, quàm docti & Græ-
cis literis & Latinis: C. Rusticellus Bononiensis, is quidem &
exercitatus, & natura volubilis: omnium autem eloquentissi-
mus extra hanc urbem T. Betutius Barrus Asculanus, cuius
sunt aliquot orationes Asculi habitæ, illa Romæ contra Cæpio-
nem, nobilis sanè: cui orationi Cæpionis ore respondit Aelius;
qui scriptitauit orationes multas, orator ipse nunquam fuit.
Apud maiores autem nostros video disertissimum habitum ex
Latio L. Papirium Fregellanum, Ti. Gracchi P. F. ferè æta-
te. eius autem oratio est pro Fregellanis colonisque Latinis ha-
bita in senatu.

EO GENERE, accusatorio. PROPINQVVS NOSTER, auus enim no-
ster Marii Gratidii sororem in matrimonio habuit, libro tertio de Legibus.
hinc libro tertio de Officiis Marium Gratidianum propinquum vocat: &
epistola quadragesima prima libri duodecimi ad Atticum C. Marius quidã
Ciceronem per cognationem, quæ secum esset, rogat. FACTVS, aliter fa-
cetus. M. GRATIDIVS, M. Marius Gratidius: cuius videtur is vel filius,
vel propinquus fuisse, qui fuit Q. fratris legatus, vt epistola prima libri pri-
mi ad Q. fratrem, & in oratione pro Flacco legitur: quem Cicero magni fa-
ciebat, vt epistola prima, secunda, tertia, & quarta libri septimi Familiariũ,
ac epistola octaua libri secundi ad Q. fratrem testatur. M. ANTONII, ora-
toris, de quo supra. CILICIA, quod M. Antonius Proconsul profectus esse
dicitur lib. primo de Oratore. QVI, M. Marius Gratidius. C. FIMBRIAM,
illum, opinor, de quo supra diximus. M. MARIÏ GRATIDIANI, non du-
bito, quin hic sit ille, qui libro primo de Oratore, & libro tertio de Officiis
dicitur cum Sergio Aurata de venditis ædibus litigasse: quem postea Sergius
Catilina vel ob id fortasse, quod cum suo propinquo litigasset, vel quod Ma-
rianus esset, interfecit, vt Q. frater in libello de Petitione Consulatus, Asco-

nus in oratione contra Catilinam, & Antonium, Plutarchus in Sylla, & Seneca libro tertio capite decimo octavo testantur: de quo plura nos infra dicemus. Nunc quaerimus, qua ratione M. Marius Gratidianus dicatur. nam si natus è M. Mario Gratidio est, & à Fimbria adoptatus, C. Flavius Fimbria Gratidianus debuit appellari: si è Fimbria natus, & in Marios, siue Gratidios per adoptionem translatus, Marius Gratidius Flavianus debuit vocari: nisi Cicero, vt alii, vetus nomen voluit retinere, vt in T. Pomponio Attico fecit, quamuis illum sciret Q. Cæcilium Pomponianum Atticum vocari debere. Diximus autem, videri à Fimbria adoptatum fuisse, quia in libris veteribus ita legimus: qui accusauit C. Fimbriam M. Marii Gratidiani patrem. Verum si pater legatur, vt in pluribus libris legitur, non erit dubium, quin M. Marius Gratidianus M. Gratidii, de quo loquitur Cicero, filius fuerit, à quocunque sit adoptatus: SOCIOS, ET LATINOS, sic etiam supra seiuuixit socios, & nomen Latinum, & Liuius libro octauo sociorum, nominisque Latini defectionem dixit. Q. VECTIVS VECTIANVS, de quo quidem nos nihil inuenimus. MARSIS, quos Plinius non in Latio, sed in quarta regione Italiae collocat, & Ptolemæus eorum ciuitates à Latinorum ciuitatibus separat. Marsi porro socii populi Romani videntur fuisse, quum M. Valerius Maximus illis victis fœdus à Liuiolib. decimo restituisse dicatur. Ordinem igitur propositum Cicero seruat, quum prius oratorem ex sociis, quam ex Latinis ponat. In Marsis autem Vectius nomen frequens videtur fuisse, quum Philippica etiam duodecima P. Vectius Marforum dux appelletur. Q. Quintus Valerius Soranus, qui lib. tertio de Oratore togatorum omnium literatissimus appellatur. cum nos esse credimus, quem Plinius, & Solinus scribunt pœnas luisse, quod Urbis nomen enunciaisset. D. Decimus Valerius Soranus, de quo pauca scribuntur. SORANI, à Sora, quam nec Plinius à Latio seungit, & Ptolemæus inter vrbes Latinas numerat: & ita post sociorum oratorem Latinos ordine suo ponit. & sanè lib. etiam tertio de Oratore Soranum vt Latinum nominat. VICINI, Romæ, non in patria. nam Sora multum distat ab Arpino. vel vicini ruri. Sic enim Cicero sæpe suos vicinos appellat. FAMILIARES MEI, vt homines doctissimi. C. RVSTICELLVS BONONIENSIS, hodie quoque Bononiæ sunt Rusticelli. atque hoc loco Cicero videtur voluisse socios, & Latinos simul complecti, quod Bononienses antea fortasse socii fuissent, postea certe Latini coloni, vt Liuius, Paterculus, & Plinius scribunt. VOLVIBILIS, sic Carbo supra volubilis orator appellatur. HANC VRBEM, Romam. T. BETVTIVS BARRVS, is fortasse, quem maledicum, & mordacè significat Horatius satyra septima, & Porphyrio eius interpretis satyra sexta scribit, incestum cum Aemilia Vestali fecisse. Illis certe temporibus tres virgines Vestales sunt damnatæ, vt supra diximus. aliter T. Berutius Barrus. ASCVLAVS, Asculum ponitur à Plinio in quinta regione Italiae, & colonia Piceni nobilissima vocatur. SVNT, extant. ILLA, oratio. ROMAE, habita. CAEPIONEM, Q. Seruiliu Cæpionem, cui fortuna belli crimini, inuidia populi calamitati fuit, supra. CAEPIONIS ORE RESPONDIT AELIVS, Aelius eam scripsit orationem, qua Cæpio T. Betutii Barri orationi respondit, quod infra etiam dicetur. ORATIONES MVLTAS, quas alii dicerent, infra. IPSE, Aelius. NVNQVAM FVIT, orator enim nec studuit vnquam esse, nec fuit, infra. EX LATIO, vbi erant Fregellæ, vt hic apparet, & Liuius ostendit libro octauo, vbi scribit Fregellas coloniam esse deductam, & eum agrum fuisse Volscorum, quos Plinius in Latio ponit. L. PAPIRIVM, de quo scriptum nihil legimus. T. GRACCHI P. F. Tiberii Sempronii Gracchi Publici filii, qui bis Consul, & Cenfor,

& Cenfor, & pater Gracchorum fuit, supra. AETATE, in qua bis Consul fuit, vt supra scripsimus. EIVS, L. Papirii Fregellani. EST, extat. FREGELLANIS, iam tum fortasse suspectis, ne deficerent, vt postea defecerunt, vt supra de L. Opimio retulimus. COLONISQVE LATINIS, colonis olim in Latio deductis: quaquam malo legere, colonisque Latinis, vt ita dicat: Papirius Fregellanus habuit orationem pro Fregellanis, & pro cæteris colonis Latinis, vt olim M. Sextius Fregellanus pro duodeuiginti colonis respondit, vt ait Liuius libro vigesimo septimo, vbi, & libro vigesimo nono colonias Latinas penè omnes numerat: atque ipse, & alii sæpe colonias Latinas, raro colonos Latinos solent dicere. HABITA, à L. Papirio Romæ.

Tum Brutus, Quid tu igitur, inquit, tribuis istis externis quasi oratoribus? Quid censes, inquam, nisi idem, quod urbanis, præter vnum, quod non est eorum urbanitate quadam quasi colorata oratio? Et Brutus, Qui est, inquit, iste tandem urbanitatis color? Nescio, inquam: tantum esse quendam scio. Id tu Brute iam intelliges, cum in Galliam veneris. audies tu quidem etiam verba quædam non trita Romæ: sed hæc mutari, de disciq. possunt. illud est maius, quod in vocibus nostrorum oratorum recinit quiddam, & resonat urbanus. nec hoc in Oratoribus modo apparet, sed etiam in cæteris. ego memini, T. Tincam Placentinum, hominem facetissimum, cum familiari nostro Q. Grano præcone dicacitate certare. Eon, inquit Brutus, de quo multa Lucilius? Isto ipso: sed Tincam non minus multa ridicule dicentem Granius obruebat nescio quo sapore vernaculo: vt ego iam non mirer illud Theophrasto accidisse, quod dicitur; cum percontaretur ex anicula quadam, quanti aliquid venderet; & respondisset illa, atque addidisset, Hospes non pote minoris; tulisse eum moleste, se non effugere hospitis speciem, cum ætatem ageret Athenis, optimèque loqueretur. omnium, sicut opinor, in nostris est quidam urbanorum, sicut ille Atticorum, sonus. sed domum redeamus, id est ad nostros reuertamur.

QVASI, hæc particula commode in medio ponitur, quoniam vtrique verbo potest seruire: quasi oratoribus, quod habiti sint, non fuerint oratores, paulo ante: vel quasi oratoribus Romam missis, vt mittuntur oratores, & legati: quum L. Papirius pro Fregellanis, & colonis Latinis Romæ in senatu sit locutus. Potes etiam coniungere cum superiore verbo, quasi externis, quod extra urbem Romam essent nati: vel iungas cum vtroque verbo, quasi oratoribus externis, quod Romam quasi externi oratores venerint. CENSES, tribuere me. IDEM, aliter id. VRBANIS, in vrbe natis. EORVM, externorum quasi oratorum. VRBANITATE QVADAM, urbana, & Romana quadam elegantia. QVASI COLORATA, translationem paulo durior hac particula, quasi, mollit. ISTE, quem tu Cicero colorem videris vocare, quum dicis orationem coloratam. NESCIO, quum res ea sit, quæ facilius intelligi, quam dici possit. QVENDAM, colorem. SCIO, quippe

qui libro tertio de Oratore hac de re plura scripserim. **ID**, esse quendam colorem urbanitatis Romanæ. **INTELLIGES**, audiens contrarium. **GALLIAM**, citeriorem. **VENERIS**, aliquando: vel paulo post, vt eas obuiam Cæsari ex Hispania reuertenti, vt libro decimo tertio ad Atticum legimus: quanquam id factum est post mortem Marcelli, qui infra viuere dicitur: sed fortasse proficisci cogitaret, & interea Marcellus fuit interfectus: vel vt eam prouinciam regas: sed tum de tempore nascitur dubitatio, quod Plutarchus ita scribat in Bruto: μέλλων διαβῆναι εἰς ἡβύλων καὶ αὐτὸν ἐπὶ κάτωνα, καὶ σκνῆπωνα, ἐρούτω τὴν αὐτὸν ἀλπεων γαλακτίαν ἐπέσειψον: quod Cicero epistola sexta libri sexti Familiarum his verbis videtur confirmare: Cæsar Cæsium sibi legauit, Brutum Galliae præfecit, Sulpicium Græciæ: Marcellum, cui maxime succensebat, cum summa illius dignitate restituit: & epistola vndecima libri decimi tertii Familiarium ad ipsum Brutum hoc modo scribens: his temporibus à me Brundisio cum literis, & mandatis profectus est ad Cæsarem. atqui tum Brutus erat, vt opinor, in Gallia, & Cæsar in Aegypto potius, quàm in Africa bellum gerebat. Hoc vero loco dicit, quum in Galliam veneris, & dicit post Tulliae mortem, quæ tempore belli Hispaniæ obiit, vt supra diximus, & libro duodecimo ad Atticum cognoscitur. Illud accedit, quod in Oratore scribit, se, quum Brutus esset in Gallia, absoluto Catone, oratorem ipsum aggressum fuisse. at Catonem absoluit, dum Cæsar in Hispania bellum gereret. neque enim Catonem potuit absoluere, nisi finito bello Africo, in quo se Cato interfecit. Brutus præterea prius in Asia fuerat, & inde literas consolatorias ad Ciceronem scripserat, vt in principio diximus. Itaq. dicendum videtur, Brutum post Tulliae mortem Galliam præfuisse: nisi forte multo prius illum Cæsar Galliam præfecit, quàm ille in prouinciam sit profectus: Vel repetamus, quod diximus, exordium, in quo de Tulliae morte fit mentio, multo post ipsum librū factum: vel librū ipsum diuersis temporibus scriptum fuisse. **ETIAM VERBA**, aliter ea verba. **HÆC**, verba. **POSSUNT**, nā, quod opus est, affert ratio, docent literæ, confirmat cōsuetudo & legendi, & loquendi, libro tertio de Oratore. **ILLVD**, illa suauitas, lib. tertio de Oratore. **NOSTRORVM**, urbanorum. **VRBANVS**, hinc lib. tertio de Oratore ita scribit: nostri minus student literis, quàm Latini, tamen ex istis, quos nostis, urbanis, in quibus minimum est literarum, nemo est, quin literatissimum togatorum omnium **Q. Valerium Soranum** lenitate vocis, atq. ipso oris pressu, & sono facile vincat. **T. TINCAM**, aliter **T. Tineam**. apud Quintilianum vero libro primo capite decimo Tingam scriptum vidimus. **Q. GRANIO**, de quo supra. **BON' eōne. MVLTÀ**, scripsit, & quidem libro vndecimo, vt ostendit Gellius libro quarto capite decimo septimo. **LVCILIVS**, poëta, cuius vitam Crinitus, & Lilius scribunt: **ISTO IPSO, Q. Granio. SED TINCAM, ἐπιανέλιος. NESCIQ. VO Sapore**, nescio qua suauitate, quæ exibat ex ore, vt ait libro tertio de Oratore, translatio. **VERNACVLO**, domestico, urbano, patrio, Romano, qui nunc opponitur Placentino. **NON MIRER**, quum hoc ipsum ego intelligam. **THEOPHRASTO**, philosopho, supra. **ANICVLA QVADAM**, anu Attica, vt Quintilianus libro octauo capite primo. **RESPONDISSET**, quāti venderet. **NON POTE MINORIS**, non potest minoris emi. aliter non potest minoris. alii, non potes minoris. **OPTIMEQVE LOQVERETVR**, vnde Theophrastus à diuinitate loquendi fuit appellatus, vt supra plurimis verbis ostendimus. **OMNIVM, SICVT OPINOR**, in nostris est, aliter omnium. sic, vt opinor, in nostris est. recte, vt nos putamus, vt ita dicat: Theophrastus optime omnium loquetur: deinde addat, quæ sequuntur. **NOSTRIS, Romanis. ATTICORVM**, sic libro

fic libro tertio de Oratore: suauitas loquendi vt apud Græcos Atticorum, sic in Latino sermone huius est vrbs maxime propria. **DOMVM REDEAMVS**, prouerbii speciem habet, &, quid significet, verba, quæ sequuntur, ostendunt. **ID EST AD NOSTROS REVERTAMVR**, interpretatio potius à Cicerone posita, quàm ab aliquo, vt multi suspicantur, addita. nam posset aliquis illud, domum redeamus, ad rem reuertamur, vel aliter interpretari.

Duobus igitur summis Crasso & Antonio **L. Philippus** proximus accedebat, sed longo interuallo tamen proximus. itaque eum, etsi nemo intercedebat qui se illi anteferebat, neque secundum tamen, neque tertium dixerim. nec enim in quadrigis eum secundum numerauerim, aut tertium, qui vix è carceribus exierit, cum palmam iam primus acceperit: nec in oratoribus, qui tantum absit à primo, vix vt in eodem curriculo esse videatur. sed tamen erant ea in Philippo, quæ qui sine comparatione illorum spectaret, satis magna diceret, summa libertas in oratione, multæ facetiæ, satis creber in reperiendis, solutus in explicandis sententiis. erat etiam in primis, vt temporibus illis, Græcis doctrinis institutus, in altercando cum aliquo aculeo, & maledicto facetus. Horum ætati propè coniunctus **L. Gellius**, non tam vendibilis orator, quàm vt nescires quid ei deesset: nec enim erat indoctus, nec tardus ad excogitandum, nec Romanarum rerum immemor, & verbis solutus satis, sed in magnos oratores inciderat eius ætas: multam tamen operam amicis, & vtilem præbuit: atque ita diu vixit, vt multarum atatum oratoribus implicaretur, multum etiam in causis versaretur.

SVMMS, oratoribus. **CRASSO, ET ANTONIO**, supra. **L. PHILIPPVS**, **L. Marcius Philippus**, qui gloriari solebat, se sine vlllo munere adeptū esse omnia, quæ haberentur amplissima, libro secundo de Officiis: **Tribunus** tamen militum fieri non potuit, in oratione pro Plancio. Hic in Tribunatu plebis, quum legem agrariam ferret, quam tamen antiquari passus est, & in eo vehementer se moderatum præbuit, sed quum in agendo multa populariter, tum illud male dixit, non esse in ciuitate duo millia hominum, qui rem haberent, libro secundo de Officiis. Hic primum in Consulatus petitione à **M. Herennio** fuit superatus, vt supra dictum est: deinde tamen Consul est factus cum **Sex. Iulio Cæsare** an. ab **V. C.** sexcentesimo sexagesimo tertio: quo quidem anno vehementer in causam principum est inuectus, libro primo de Oratore: & ita inuectus est, vt constaret, eum dixisse: videndum sibi aliud esse consilium: illo senatu se Rempub. gerere non posse. & quum postea **L. Crassus** illi homini & vehementi, & disertō, & in primis forti ad resistendum quasi quasdam faces verborum admouisset, non tulit, & grauius exarsit, pignorisque ablati Crassum instituit coercere, vt libro tertio de Oratore scribitur: quem quidem, concionantem se quum esset ausus interpellare, **M. Drusus**, obtorta gula, in carcerem detrudendum curauit, vt **Valerius Maximus** libro nono capite quinto, & **Florus** libro tertio capite decimo septimo scribunt. Censor fuit cum **M. Perpenna**, quod **Verrina** ter-

tia, & apud Valerium Maximum libro octauo capite decimo quarto refer-
tur: & auunculum suum praterit in recitando senatu. nihil enim poterat
dicere, quare rata non essent, quæ erant acta in ea Repub. in qua se illis tem-
poribus Censorem esse voluisset, in oratione pro Domo: & tunc forte dixit
sententiam, cui senatus est assensus, vt quas ciuitates L. Sylla pecunia acce-
pta ex S. C. liberauisset, hæc rursus vectigales essent, neq. his pecunia, quam
pro libertate dederant, redderetur: quam quidem sententiam non vtilem
Cicero lib. tertio de Officiis existimat. Huius L. Philippi extat oratio apud
Sallustium, in qua censet, vt Ap. Claudius Interrex cum Q. Catulo Procon-
sule, & cæteris, quibus imperium est, vrbi præsidio sint: operam dent, nequid
Respub. detrimenti capiat. Hic, quum bellum Sertorianum Consules recusa-
rent, pro Consulibus se Pompeium mittere dixit, non pro Consule, quod in
oratione pro lege Manilia, & Philippica vndecima legimus. Hic vno tempo-
re cum suis inimicissimis. rediit in gratiam, quibus cum omnibus eadē Resp.
reconciliauit, quæ alienarat, vt ait in oratione de Prouinciis Consularibus.
Ob hæc res omnes dicitur in oratione pro Quintio eloquentia, grauitate,
honore florentissimus. LONGO INTERVALLO, hunc locum summus
poëta in librum quintum ita transtulit: proximus huic, longo sed proximus
interuallo insequitur Salius. EVM, L. Philippum. INTERCEDEBAT, in-
ter ipsum L. Philippum, & illos Crassum, & Antonium. NEC ENIM,
αὐτολογία, & *ὁμοιωσις* IN QUADRIGIS, in quadrigarum curriculo. SED
TAMEN, quamuis eum neque secundum, neque tertium dixerim. SINE
COMPARATIONE, sic de Q. Catulo supra. ILLORVM, L. Crassi, & M.
Antonii. SVMMA LIBERTAS IN ORATIONE, quod libere loqueretur,
vt quum dixit, videndum sibi esse aliud consilium, quod paulo ante retuli-
mus. Nec meditabatur, quod erat dicturus: qui ita solebat ad dicendum sur-
gere, vt, quod primum verbum habiturus esset, nesciret: & aiebat idem, quum
brachium calefecisset, tunc se solere pugnare, vt refertur libro secundo de
Oratore. hæc libertas sui te grauem reddebat, qualem vocat infra. MVLTAE
FACETIAE, multus lepos, libro primo de Officiis. hinc forte suauem, &
facetum vocat infra. ERAT, ipse L. Philippus. IN PRIMIS, in primis in-
stitutus: sic libro secundo de Oratore, Philippus in primis disertus, atque
eruditus. VT TEMPORIBVS ILLIS, sic supra de D. Bruto, & de L. Cæ-
lio Antipatro locutus est. FACETVS, vt quum Q. Catulum rogauit, quid
latraret: item quum, producto pufillo teste, dixit, licet rogare? tum Quæsi-
tor properans, modo breuiter: hic ille, non accusabis, per pufillum rogabo, li-
bro secundo de Oratore. HORVM, L. Crassi, M. Antonii, & L. Philippi.
GELLIVS, L. Gellius Publicola, qui omnibus honoribus ad Censuram
vsque defunctus est, vt Valerius Maximus libro quinto capite nono refert.
Nam Prætor fuit, & ex Prætura Proconsul in Græciam venit, vt libro pri-
mo de Legibus est scriptum. Consul item fuit cum Cn. Cornelio Lentulo
an. ab V. C. sexcentesimo octuagesimo secundo, & Chrysum acerrime pugnan-
tem prælio oppressit, vt ait Orosius libro quinto capite vigesimo quarto, sed
ipse à Spartaco victus est acie, vt Liuius libro nonagesimo sexto scripsit. Nos
igitur credimus Verrina quarta sic legi oportere: Cn. Lentulus, & L. Gel-
lius Consules, non autem, Cn. Lentulus, & Lucullus, vt nunc legitur. Cen-
sures etiam, vt Plutarchus in Pompeio pluribus ostendit, simul fuerunt: &
asperam Censuram egerunt, quatuor & sexaginta senatu motis, Liuius li-
bro nonagesimo octauo, & in his C. Antonio, qui postea fuit Ciceronis
collega, vt refert Aconius. Bello vero Piratico Gellius idem Pompeii fuit
lectatus, vt Florus libro tertio capite sexto, & Appianus in Mithridatico
scribunt.

scribunt. NEC ENIM ERAT INDOCTVS, *ἀλιόλογία*, & *ἀπότησις*, fatis do-
ctus erat. nam Carbonem illum eloquentissimum audiuerat, supra. NEC
TARDVS AD EXCOGITANDVM, quod pertinet ad inuentionem. RO-
MANARVM RERVM, quarum monumenta, & omnis vetustatis exempla
oratori Romano nota esse debere Crassus lib. primo de Oratore putat. IM-
MEMOR, ad memoriam refertur. VERBIS SOLVTVS SATIS, hoc est ad
elocutionem referendum. MAGNOS ORATORES, L. Crassum, M. Anto-
nium, & L. Philippum. AMICIS, vt Liguri, cuius causam defendit, Ver-
rina tertia. DIV VIXIT, quippe qui Carboni contubernalis in Consula-
tu, & annis post minimum quadraginta Consul ipse fuerit. VERSARETVR,
ita, vt discere moderationem potuerit, qua erga filium vsus esse dicitur à Va-
lerio Maximo libro quinto capite nono.

Iisdem ferè temporibus D. Brutus, is, qui Consul cum Mamer-
co fuit, homo & Græcis doctus literis, & Latinis. Dicebat etiam
L. Scipio non imperite. Cneusque Pompeius Sex. F. aliquem nu-
merum obtinebat. nam Sex. frater eius præstantissimū ingenium
contulerat ad summam iuris ciuili, & ad perfectam geometriæ,
rerum Stoicarum scientiam. Item in iure, & ante hos M. Brutus,
& paulo post eum C. Bilienus, homo per se magnus, propè simili
ratione summus euaserat: qui Consul factus esset, nisi in Marianos
Consulatus, & in eas petitionis angustias incidisset. Cn. autē Octa-
uii eloquentia, quæ fuerat ante Consulatum ignorata, in Consu-
latu multis concionibus est vehementer probata. Sed ab eis, qui
tantum in dicentium numero, non in oratorum fuerunt, iam ad
oratores reuertamur. Censeo, inquit Atticus: eloquentes enim
videbare, non sedulos velle conquirere.

IISDEM FERÈ TEMPORIBVS, inter enim L. Gellii, & D. Bruti Con-
sulatus anni quatuor numerantur. D. BRVTVS, D. Brutus, qui Iulianus
in Consulibus appellatur. MAMERCO, M. Aemilio Mamerco. FVIT,
anno ab Vrbe condita sexcentesimo septuagesimo septimo. DICEBAT,
vt orator, vel potius simpliciter, quum dicentes ab oratoribus paulo post
separet. L. SCIPIO, L. Cornelius Scipio Asiaticus, vt in Consulibus le-
gitur: quem tamen alii Nasicam vocant, quod in Dione Græco libro qua-
dragesimo Scipionem Pompeii socerum Nasicæ filium dici videant; quem
hunc esse arbitrantur: & putant recte dici Nasicam, cuius proauus Nastica
fuerit, vt ex libro tertio de Oratore suspiciantur. Non enim L. Crassus id
aperte testatur, quamuis par sit credere, illum Nasicam significari, qui Pon-
tifex Maximus in Catone dicatur. Verum mouet illud, quod Nasicæ ferè
omnes Publium prænomen habent, & hic Lucius ab omnibus appellatur.
sed siue Nastica, siue Asiaticus appelletur, Consul cum C. Norbano an. ab
V. C. sexcentesimo septuagesimo primo fuit, vt bene fecerint, qui in ora-
tione pro Quintio, Scipione, & Norbano descripserunt, quum prius ma-
le, Spurione, & Norbano, legeretur. His Consulibus quæ prodigia sint
visa, Iulius Obsequens refert: Cum hoc Scipione Consule Sylla in collo-
quium venit inter Cales, & Theanum, Philippica duodecima, & ipsius
exercitum ita corrupit, vt paulo post illum ab exercitu relictum ceperit,
B

ac dimiserit, vt Liuius libro octuagesimo quinto, Plutarchus in Sylla, & Appianus libro primo dicunt: quem tamen postea proscripsit, vt Orosius libro quinto capite vigesimo primo scribit, & Cicero significat epistola decima octaua libri noni ad Atticum, & libro tertio de Oratore, vbi testatur, L. Crassum non vidisse generi exilium. Iuit enim Mafsiliam, vt scriptum est in oratione pro Sestio, qui Mafsiliam profectus dicitur, vt ipsum Scipionem focerum suum videre, consolarique posset: quamuis in multis libris ibi C. Scipionem male scriptum videamus. aliter L. Piso. **NON IMPERITE**, satis perite, **ΛΙΤΟΤΗΥ**. **CNEVSQVE POMPEIVS**, Cn. Pompeius Strabo, qui Prætor à Picentibus victus, non ita multo post eisdem fudit, Liuius autor libro septuagesimo quarto, & Orosius libro quinto capite decimo octauo. Consul cum L. Porcio Catone an. ab V. C. sexcentesimo sexagesimo quinto Marfos acie vicit, quo tempore Cicero in exercitu fuit, Philippica duodecima, & multi nobiles legati, in oratione pro Fonteio: & Vestinos in deditionem accepit, vt Liuius libro septuagesimo quarto, & sequenti reculit. Tunc, vt opinor, etiam Transpadanas colonias deduxit, vt Asconius est testis. Proconsul vero Vestinos eisdem, qui forte defecerant, & Pelignos in deditionem accepit, Liuius lib. septuagesimo quinto, Asculum cepit, & triumphauit, vt scriptum apud Orosium lib. quinto cap. decimo octauo, & in veterum Consulibus inuenies: quod & Cicero in oratione in Pisonem significauit, & Asconius addidit, de Picentibus triumphauit: sed ante Q. Pompeium Consulem ad capiendum ab eo Proconsule exercitum profectum interficiendum curauit, vt Liuius lib. septuagesimo septimo, & Appian. lib. primo scripserunt. Quum vero bellum, quod Cinna, & Marius inferebant vrbi, opprimi inter initia potuisset, eiusdem fraude confirmatum est: qui vtranque partem fouendo, Cinnæ vires dedit, nec, nisi profligatis optimatum rebus, auxilium tulit, vt ait Liuius lib. septuagesimo nono. Hic tandem fulgure, vt scribit Appian. est extinctus: cuius cadauer è lecto detraxit, & proiecit populus, qui illum oderat tantum, quantum postea filium dilexit, vt Plutarch. in Pompeio scribit. **S E X. F.** Sexti filius, Philippica duodecima: in veterum Consulibus additur etiam, **C N. N.** hoc est, Cnei nepos. **ALIQVEM NVMERVM**, inter oratores. **OBTINEBAT**, hinc T. Albutium voluit accusare, Verrina prima. **S E X.** Sextus Pompeius, de quo lib. primo & tertio de Orat. fit mentio. **F R A T E R E I V S**, sic Philippica duodecima, memini Sex. Pompeium fratrem Consulibus ad colloquium Roma venire, doctum virum, atque sapientem: quem Scato dux Marforum quum salutasset, quem te appellem? inquit. at ille, voluntate hospitem, necessitate hostem. **I V R I S. C I V I L I S**, hinc à nonnullis inter iuriscosultos numeratur. **G E O M E T R I A E**, in qua illum multum operæ posuisse Cic. se cognouisse lib. primo de Officiis affirmat. **R E R V M S T O I C A R V M**, ob id illum inter Stoicos lib. tertio de Orat. numerat, lib. vero primo de Orat. hominem eruditum in Philosophia, & Philippica duodecima doctum virum, & sapientem vocat. **H O S**, L. Gellium, D. Brutum, L. Scipionem, Cn. & Sex. Pompeios. **M. B R V T V S**, credimus hunc esse patrem Bruti Accusatoris, quem supra virum optimum, & iuris peritissimum vocauit, vt ibi diximus. **E V M**, M. Brutum. **C. B I L I E N V S**, nihil credimus extare, unde, quis hic esset Bilienus, cognosci possit, nisi forte legatur, Bellienus, vt sit C. Annius Bellienus, cuius in oratione pro Fonteio fit mentio. scribit etiam Asconius nescio quem L. Bellienum L. Catilinæ auunculum damnatum fuisse. **P E R S E**, sua virtute. **S I M I L I**, ac M. Brutus. **C O N S V L A T V S**, septem **P E T I T I O N I S**, Consulatus. **A N G V S T I A S**, quibus excludebantur, qui non poterant potentioribus aduersari. **I N C I D I S S E T**, dichoreus. **C N. A V T E M O C T A V I I**, hunc nos putamus filium fuisse illius

illius Cn. Octauii, qui lib. primo de Oratore consularis appellatur. Hic Aedilitate præteritus, tamè postea Consul est factus, vt ait in oratione pro Planicio. Consul igitur armis ex vrbe collegam suum L. Cinnam expulit, in oratione tertia in Catilinam: qui quidem Cinna non ita multo post reuersus, illi præcidi caput iussit, Tusculana quinta, & pro rostris exponi, vt Florus lib. tertio cap. vigesimo primo scribit: sed Liuius lib. septuagesimo nono, & sequenti, Appianus lib. primo, Plutarchus in Vitis, Eutrop. Paterculus, Orosius, & alii plura scripserunt. **C O N C I O N I B V S**, quas Octavius habuit, dum Cinnæ leges perniciosas ferenti resistebat, vt Liuius lib. septuagesimo nono scripsit. **S E D**, ad rem reditus. **V I D E B A R E**, à principio.

Festiuitate igitur, & facetiis, inquam, C. Iulius L. F. & superioribus & æqualibus suis omnibus præstitit, oratorque fuit minime ille quidem vehemens, sed nemo vnquam urbanitate, nemo lepore, nemo suauitate conditior. sunt eius aliquot orationes, ex quibus, sicut ex eiusdem tragædiis, lenitas eius sine neruis perspicitur potest. Eius æqualis P. Cethegus: cui de Reipub. satis suppeditabat oratio: totam enim tenebat eam, penitusque cognorat: itaque in senatu consularium auctoritatem assequabatur, sed in causis publicis nihil, priuatis satis veterator videbatur. Erat in priuatis causis Q. Lucretius Vespillo & acutus, & iuris peritus: nam Aphilia aprior concionibus, quam iudiciis, prudens etiam T. Annius Velina, & in eius generis causis orator sanè tolerabilis.

F E S T I V I T A T E I G I T V R, ET FACETIIS, videtur voluisse completi illa duo facetiarum genera, quæ C. hic Iulius lib. secundo de Oratore facit: quorum alterum perpetuam festiuitatem, alterum dicacitatem habet. **C.** Caius. obseruatum autem, notatumque est in primis, Cæsares omnes, quibus Caius prænomen fuit, ferro periisse, iam inde ab eo, qui Cinnanis temporibus sit occisus, vt ait Suetonius in Caligula. **I V L I V S**, C. Iulius Cæsar Strabo, vt à Paterculo, & Suetonio vocatur: qui rogatus ab Sardis T. Albutium accusauit, Verrina prima, & libro secundo de Officiis, & orationem pro Sardis, vt ait Suetonius in Cæsare reliquit. huic subscripsisse Scæuolam Augurem videri nobis supra diximus. Aedilis Curulis L. Cæsare, P. Rutilio Consulibus fuit, vt infra dicetur. & aedilitius quidem occisus est, sed tantum in ciuitate potuit, vt causa belli ciuilibus contentio eius cum Sulpicio Tribuno plebis fuerit. nam sperabat, & id agebat hic Cæsar, vt omnia Prætura Consul fieret: cui quum primis temporibus iure Sulpicius resisteret, postea nimia contentione ad ferrum, & arma processit, vt ait Asconius: eam petitionem extraordinariam infra Cicero vocat. ob hæc illi postea Cinna præcidi caput iussit, Tusculana quinta. nam caput eius hospitis Hetrusci scelere proditum cum L. Iulii fratris capite iacuit, libro tertio de Oratore, & quidem in rostris, vt Liuius libro octuagesimo scripsit, L. Cinna, & Cn. Octauio Consulibus, infra. in antiquitatibus vrbs ita scriptum vidimus: C. Iulius L. F. Cæsar Strabo Aed. Cur. Q. Tr. Mil. bis **X V I R.** agr. dand. adtr. iud. Pontif. **L. F.** Lucii filius, libro primo de Orat. **O M N I B V S**, præsertim oratoribus, de quibus loquitur. **P R A E S T I T I T**, excelluit, libro secundo de Oratore, vbi vel ob id ea de re loquitur ipse. nam fuit in eo specimen humanitatis, salis, suauitatis, leporis, Tusculana quinta. hinc libro primo de Officiis ita Cicero loquitur: erat in L. Crasso,

& in L. Philippo multus lepos, maior etiam, magisque de industria in C. Cæsare: nec ita multo post: sale vero conditus, & facetiis Cæsar Catuli patris frater vicit omnes: & Crassus libro tertio de Oratore: quid noster hic Cæsar? nonne nouam quandam rationem attulit orationis, & dicendi genus induxit propè singulare? Quis vnquam res præter hunc tragicas penè comice, tristes remisse, seueras hilare, forenses scenica venustate tractauit? atque ita, vt neque iocus magnitudine rerum excluderetur, nec grauitas facetiis minueretur: & Antonius libro secundo de Oratore: Cæsar inusitatum nostris oratoribus leporem quendam, & sale est consecutus. **MINIME ILLE QUIDEM VEHEMENS**, quippe quum res tragicas penè comice, tristes remisse, seueras hilare, forenses scenica propè venustate tractaret, vt retulimus. **NEMO**, repetitio. **CONDITIOR**, sic libro primo de Officiis, vt diximus. **TRAGŒDIIS**, Cæsar idem inter primos temporis sui oratores, & tragicus poëta bonus admodum habitus est. huius sunt enim tragœdiæ, quæ inscribuntur Iulii, vt scribit Asconius. **EIVS**, C. Iulii Cæsaris. **P. CETHEGVS**, P. Cornelius Cethegus, qui in oratione pro Cluentio Stalenum dicitur admonuisse. **PENITVSQVE COGNORAT**, videtur *ἐπιτηδεύων* illius verbi, tenebat, quod ambigue dictum videri poterat, præsertim quum Plutarchus in Lucullo, Appianus libro primo, & Asconius in interpretatione Verrinæ primæ scribant, Cethegum tantum in Repub. potuisse, vt eam tenuisse dici iure posset. **AUTORITATEM**, aliter dignitatem. **CAVSIS PVBLCIS**, vt repetundarum, ambitus, maiestatis, & cæteris, quæ Reipub. causâ constituebantur, vt ait Asconius. **PRIVATIS**, causis rerum priuatarum. **VETERATOR**, hinc fortasse Staleno consilium minus fidele dedit in oratione pro Cluentio. sic supra L. Cotta veterator appellatur. **Q. LVCRETIVS**, quis hic fuerit ignoramus, illud scire videmur, Lucretios patricos fuisse, quum tot Lucretii Consules legantur ante, quàm plebei crearentur. **VESPILLO**, ita scribit autor libelli de Viris illustribus: Tib. Gracchi corpus Lucretii Aedilis manu in Tyberim missum est. vnde ille Vespillo dictus. Hunc igitur illius filium, vel nepotem fuisse credimus. apud Cæsarem libro tertio de Bello ciuili, vbi nunc legitur, Lucretius Hispillo, forte scribi debet, Lucretius Vespillo, vt sit filius huius, quem Cicero nunc nominat. **NAM**, hic *παρὰ τὴν οἰκίαν* est quædam. **APHILIA**, aliter à filia. aliter Afilia. aliter Afilia. sed quoquo modo legatur, videtur significare, Q. Lucretium, quem Liuius libro octuagesimo octauo & sequenti, & Asconius Afellam, Paterculus vero, Plutarchus, & Appianus Ofellam vocant. & quoniam Græce *ἀφίλια* scribitur, vnde Ophella fortasse à veteribus describebatur, natus error videtur, vt hic Aphilia pro Ophella scribatur: nisi forte quis putet, *ἀφίλιον* appellatū, quod quum esset Marianus, ad Syllam transfugerit, legibus amicitiae contemptis. Scribit enim Paterculus eum ad Syllam transfugisse: quem tamen postea Consulatum petentem Sylla interficiendum curauit, vt Liuius, Plutarchus, & Appianus ostendunt. sic igitur ait Cicero: Q. Lucretius Vespillo erat in causis priuatis acutus, & iurisperitus: nam Q. Lucretius Ofella erat aptior concionibus. Quintus enim dicitur ab Appiano. **APTIOR CONCIONIBVS**, hinc populus indigne tulit interfectum fuisse, vt Liuius libro octuagesimo nono testatus est. **QVAM IVDICIIS**, quàm causis præsertim priuatis, in quibus alter Lucretius erat acutus, & iurisperitus. **T. ANNIVS**, is, quem in oratione pro Cluentio hominem honestissimū, necessarium, & amicum suum vocat. sic enim nos putamus. Annii porro plebei fuerunt: vnde T. Annius Milo Tribunus plebis fuit. **VELINA**, ex tribu Velina, vt inter

vt interpretaretur Asconius, qui scribit ita: Romilia nomen est tribus, ablatiui casus, vt sit ex Romilia. Moris autem fuit, quum aliquis ciuis Romanus ostendendus esset, significaretur aut à prænomine suo, aut à nomine, aut à cognomine, aut à tribu, in qua censeretur. sic alibi: L. Claudium Palatina. Velina vero tribus erat, vt Cicero epistola decima quarta libri quarti ad Atticū, & Horatius epistola sexta libri primi demonstrant. **IN EIVS GENERIS CAVSIS**, in causis priuatis, in quibus Vespillo acutus, Annius vero tolerabilis: quod vero pertinet ad Lucretium Ofellam, videtur positum, vt diximus, *ἐν τῇ παρὰ τὴν οἰκίαν*. **SANE TOLERABILIS**, quū tamen vix singulis ætatibus singuli tolerabiles oratores inuenti sint, vt ait libro primo de Oratore.

In eodem genere causarum multum erat T. Iuuentius, nimis ille quidem lentus in dicendo, & penè frigidus, sed & callidus, & in capiendo aduersario versutus, & præterea nec indoctus, & magna cum iuris ciuili intelligentia. Cuius auditor P. Orbius, meus ferè æqualis, in dicendo non nimis exercitatus, in iure autē ciuili non inferior, quàm magister fuit. Nam T. Aufidius, qui vixit ad summam senectutem, volebat esse similis horum, eratq. & bonus vir, & innocens, sed dicebat parum. Nec sanè plus frater eius M. Virgilius, qui Tribunus pleb. L. Syllæ Imperatori diem dixit. Eius collega P. Mægius in dicendo paulo tamen copiosior. Sed omnium oratorum, siue rabularum, qui & planè indocti, aut inurbani, aut rustici etiam fuerunt, quos quidem ego cognouerim, solutissimum in dicendo, & acutissimum iudico nostri ordinis Q. Sertorium, equestris C. Gorgonium.

IN EODEM GENERE CAVSARVM, in iisdem causis priuatis. **T. IUVENTIVS**, inuenire adhuc historiam non potuimus, illud in oratione pro Plancio inuenimus, Iuuentiam gentem ex municipio Tusculano oriundam Consularem fuisse, sed tamen plebeiam, quando Iuuentius Laterensis ibi dicitur petere Tribunatum plebis cœpisse: in qua fuerunt hæc cognomina, Pedito, vt M. Iuuentius Pedito in oratione pro Cluentio: Thalna, vt M. Iuuentius Thalna in veterum Consulibus, quamuis alii Taluam, alii Talnam, alii Talpam epistola sexta libri decimi sexti ad Atticum scribant: & Laterensis, vt M. Iuuentius Laterensis, quod in oratione pro Plancio, & apud Paterculum videbis. **IN CAPIENDO ADVERSARIO**, aliter in capiendo aduersarios, quod posse dici supra demonstrauimus. **NEC INDOCTVS**, *λιτότης*. **P. ORBIVS**, & hunc adhuc quærimus. **MAGISTER**, T. Iuuentius. **T. AVFIDIVS**, is videtur esse, quem in oratione pro Flacco Asia Prætozem vocat, & Valerius Maximus Proconsulem lib. sexto cap. decimo, vbi docet gentem Aufidiam humilem fuisse, quamuis etiam Consularis fuerit, vt in Consulibus anni ab Vrbe Condita sexcentissimi octuagesimi tertii cognoscitur. **HORVM**, quos paulo ante nominaui. **NEC SANE PLVS**, dicebat. **FRA TER**, vel ex matre tantum, vel ex patre, & matre quidem, sed in aliam familiam adoptatus. aliter enim Aufidius ipse quoque diceretur. nisi forte Aufidius ipse fuit adoptatus. **M. VIRGILIVS**, ne hunc quidem inuenimus. **DIEM DIXIT**, L. Syllæ ex Cappadocia reuertenti Censorinus, vt ait Plutarchus, *δὴ μὲν ἔλαχε δῶρον ὡς πολλὰ χρέματα σπειλάσθαι ἢ ἢ τὸ νόμον ἐκ φίλων καὶ συμμάχου βασιλέως*. Videtur igitur dicendum, vel

Plutarchum à Cicerone dissentire: vel ab utroque Virgilio, & Cenforino, sed diuerso tempore, & diuersa de causa, Syllam accusatum fuisse: vel hunc M. Virgilium Cenforinum, quod tamen adhuc non legimus: vel potius hic M. Verginium legendum, quando Plutarchus ita scribit in Sylla: κίνασος δίκω Cαί τ' σὺλλαν πρὸς κλάσε, καὶ κατηγορεῖν ἐπέσησεν οὐεργίνιον ἕνα τῶν Δημάργων, hoc est, Cinnam accusationem Syllæ parauit, & accusationi Verginium vnum ex Tribunis plebis præfecit: sed tunc oportebit interpretari, Syllæ imperatori delecto contra Mithridatem, contra quem relicto iudicio profectus est. **EVVS**, M. Virgilio, vel M. Virginii. **COLLEGA**, in Tribunatu plebis. **P. MAGIVS**, hic obscurus est, sed Magii videntur Larinates fuisse ex oratione pro Cluentio. **COPIOSIOR**, ipso P. Magio. **SOLVTISSIMVM**, aliter solertissimū. **NOSTRI ORDINIS**, senatorii. Tunc enim Cicero erat ordinis senatorii, quamuis loco equestri ortus esset, vt diximus. **Q. SERTORIVM**, cuius vitam scribit Plutarchus, qui, quod ad eloquentiam pertineat, hoc ait: ἡσκητο σεργόριος καὶ πρὸς δίκας ἰκανὸς, καὶ ἕνα δικάσων ἐν τῇ πόλει μεράμιον ἂν ἀπὸ λέγειν ἔχων. **EQUESTRIS**, ordinis. **C. GORGONIVM**, hominem nobis prorsus ignotū.

Fuit etiam facilis, & expeditus ad dicendum, & vitæ splendore multo, & ingenio sanè probabili T. Iunius L. filius Tribunus: quo accusante P. Sestius Prætor designatus damnatus est ambitus. is processisset honoribus longius, nisi semper infirma atque etiam ægra valetudine fuisset. Atque ego præclare intellico, me in eorum commemoratione versari, qui nec habiti sint oratores, neque fuerint, præteriri que à me aliquot ex veteribus commemoratione, aut laude dignos: sed hoc quidem ignorantia. quid enim est superioris ætatis, quod scribi possit de iis, de quibus nulla monimenta loquuntur nec aliorum, nec ipsorum? de iis autem, quos ipsi vidimus, neminem ferè prætermittimus eorum, quos aliquando dicentes vidimus. volo enim sciri, in tanta, & tam vetere Repub. maximis præmiis eloquentiæ propositis, omnibus cupisse dicere, non plurimos ausos esse, potuisse paucos. ego tamen ita de vnoquoque dicam, vt intelligi possit, quem existimem clamatorem, quem oratorem fuisse. hisdem ferè temporibus, ætate inferiores paulo quàm Iulius, sed æquales propemodum fuerunt C. Cotta, P. Sulpicius, Q. Varius, Cn. Pomponius, C. Curio, L. Fufius, M. Drusus, P. Antistius: nec vlla ætate vberior oratorum foetus fuit. ex his Cotta & Sulpicius, cum meo iudicio, tum omnium, facile primas tulerunt,

EXPEDITVS, aliter expolitus. **T. IUNIUS L. FILIVS**, tam pater, quàm filius in vetustatis quasi tenebris latent. **TRIBVNITIVS**, qui Tribunus plebis fuerat. **P. SESTIVS**, existimauimus olim hunc esse P. Sestium, pro quo Ciceronis extat oratio: & ita ratiocinabamur: Cicero quidem loquitur hic de his, qui vel maiores ipso natu, vel ipsi æquales fuerunt, sed fieri tamen potuit, vt T. Iunius iam senex P. Sestium iuuenem accusarit: itaque

itaque in nostris etiam ἀολίσιω scripsimus. Nunc vero aliter ratiocinamur, P. Sestium iuniorem fuisse, quàm vt Prætor designatus à quoquam eorum, qui hic numerantur, accusari potuerit, præsertim quum mos esset, vt adolescententes, non senes, accusarent, vt libro secundo de Officiis ostenditur. Atque P. Sestium, quem Cicero defendit, non posse significari hoc modo colliges: P. Sestius, quem Cicero defendit, Tribunus plebis fuit P. Lentulo, & Q. Metello Consulibus, vt satis constat ex Ciceronis orationibus: & anno sequenti de vi fuit accusatus, & Cicerone defendente, absolutus, vt oratio ipsa docet, & epistola tertia, & quarta libri secundi ad Q. fratrem. Tribunatum vero plebis Aedilitas sequi solebat, & Aedilitatem Prætura ita tamen, vt inter Tribunatum, & Aedilitatem sæpe plures, inter Aedilitatem, & Præturam duo minimum anni intercederent. at inter absolutionem P. Sestii, & Consulatum Sulpicii, & Marcelli, quibus Consulibus Cicero in Ciliciam Proconsul est profectus, quatuor anni summum numerantur: quibus haud equidem scio, an P. Sestius Aedilis fieri, Aedilitatem gerere, Prætor designari, & designatus ambitus damnari potuerit. Illud quidem certe satis constat eum post Ciceronis in Ciliciam profectionem Romæ fuisse, epistola decima septima libri quinti ad Atticum: & initio belli ciuilibus literas quasdam Pompeii scripsisse. Quin ego iusto sacramento contendam, tum demum P. Sestium Prætorem fuisse. Siquidem Cicero epistola vigesima tertia libri octaui ad Atticum, P. Sestium numerat inter eos, qui erant cum imperio, qui videntur ii Prætores fuisse, quos Cæsar libro primo de Bello ciuili scribit paludatos votis nuncupatis exiisse. Illud accedit, quod idem Cicero refert epistola septima libri vndecimi ad Atticum, à Cæsare P. Sestio concessum postea fuisse, vt iisdem licitoribus vteretur. Possit igitur hic videri pater P. Sestii, præsertim quum Publius dicatur, vt filius patris prænomē quasi de more referat, nisi Cicero P. Sestium Lucii filium vocet epistola sexta libri quinti Familiarium: quæ res facit, vt ego nunc demum putem, hunc, de quo nunc loquitur, vel illum esse, vel potius patrem illius P. Sestii esse, ad quem epistolam decimam octauam libri quinti Familiarium scribit. nam vocat illum Publii filium, cuius etiam filium Publium videtur ibidem vocare, quum P. Sestius ab ipso defensus oratione, quæ nunc extat, Lucii filius, & Lucii pater epistola sexta libri quinti, & epistola octaua libri decimi tertii Familiarium dicatur. Illud item dici potest, Ciceronem in ea epistola, quam scribit ad P. Sestium P. F. nullam mentionem beneficiorum facere, quæ à P. Sestio acceperat, de quibus omnino aliquid dixisset, si ad suum P. Sestium scriberet. Idem confirmat coniecturam, quod in eadem epistola legimus, illum P. Sestium, quo tempore Cicero fuit reuocatus, diutius abfuisse, quum P. Sestius Ciceronis amicus Romæ tum certe fuerit. lege orationem pro Sestio, & librum secundum ad Q. fratrem. Sestia gens plebeia fuit, quod Tribunatus plebis ostendit, & Liuius, qui libro sexto scribit, L. Sestium de plebe primum Consulem factum fuisse. **PRAETOR**, urbanus. **IS**, T. Iunius L. F. **ATQVE EGO**, ad rem reditus, vt supra. **QVID ENIM**, ἀνολογία, quare sit hæc ignorantia: quia nemo de his oratoribus scripsit ita, vt cognosci possint. **IIS**, oratoribus veteribus, quos prætereo. **ALIORVM**, scriptorum. **IPSORVM**, oratorum. Oratores enim Latini scripta, ex quibus iudicium fieri posset, non multa sanè reliquerunt, vt ait libro secundo de Oratore. **DE IIS**, oratoribus. **ALIQVANDO DICENTES VIDIMVS**, aliter aliquando vidimus. non male. nam forte dixisset: dicentes audiuius. **VOLO ENIM**, ἀνολογία, quare neminem prætermittat. **TANTA**, quanta fuit Romana, qua nulla vnquam maior fuit. **VETERE**,

annorum septingentorum septem, vel circiter. MAXIMIS, ita, vt nulla fuerint ampliora, libro primo de Oratore. PROPOSITIS, vel ad gratiā, vel ad opes, vel ad dignitatem, vt loquitur lib. primo de Oratore. OMNEIS, penē omneis. neque enim verisimile est, omneis cupisse dicere, nisi respiciat ad illud, omnes scire desiderant. plures quidem huic arti, quā ceteris inferiebant, vt ipse libro primo de Oratore testatur. NON PLVRIMOS, aliquot, vt eos, quos supra nominauit, λιτότω. AVSOS ESSE, dicere. POTVISSE, dicere. PAUCOS, memoria dignos perpaucos, vt L. Crassum, M. Antonium, & alios, quos supra posuit. EGO TAMEN, propositio quādam. DICAM, deinceps. IISDEM FERRE TEMPORIBVS, quibus fuerunt illi, quos supra commemorauit. narratio quādam post illam propositionem. IVLIVS, C. Iulius Cæsar Strabo. supra. AEQVALES, C. Iulii Cæsaris, & inter se. nam Cotta, & Sulpicius C. Iulii Cæsaris æquales lib. secundo de Oratore, inter se vero libro primo, secundo, & tertio cognoscuntur. C. COTTA, P. SVLPICIVS, Q. VARIVS, CN. POMPONIVS, C. CVRIO, L. FVSIVS, M. DRVSVS, P. ANTISTIVS, de quibus omnibus est dicturus, sed ordinem mutabit interdum: quem nos etiam sequemur. M. DRVSVS, P. ANTISTIVS: NEC VLLA, aliter M. Drusus: nec vlla: omittitur, inquam P. Antistius. & sane illum longe ab aliis infra separat, vbi nos hac de re plura dicemus, & ostendemus, vix ita legi posse, quamuis in Romano libro, vt aiunt, ita legatur. aliter M. Drusus patricius: nec vlla. nec ita legi potest, quando Livia domus, vt in Tiberio scribit Suetonius plebeia fuit ita, vt M. Liuius Drusus patricius dici nō possit. VBERIOR, quā ista ætate. FOETVS, trāslatio. EX HIS, quos hic nominauit. QVVM MEO IVDICIO, TVM OMNIVM, sic Horatius in arte poëtica: Tu quid ego, & populus mecum desideret, audi. PRIMAS, primas partes. TVLERVNT, inter æquales.

Hic Atticus, Quo modo istuc dicis, inquit, cum tuo iudicio, tum omnium? semper ne in oratore probando aut improbando vulgi iudicium cum intelligentium iudicio congruit; an alii probantur à multitudine, alii autem ab iis, qui intelligunt? Recte requiris, inquam, Attice: sed audies ex me fortasse, quod non omnes probent. An tu, inquit, id laboras, si huic modo Bruto probaturus es? Plane, inquam, Attice disputationem hanc de oratore probando, aut improbando multo malim tibi, & Bruto placere: eloquentiam autem meam populo probari velim. etenim necesse est, qui ita dicat, vt à multitudine probetur, eundem doctis probari. nam quid in dicendo rectum sit, aut prauum, ego iudicabo; si modo is sum, qui id possim, aut sciam iudicare: qualis vero sit orator, ex eo, quod is dicendo efficiet, poterit intelligi.

ATTICVS, vt qui miraretur, iudicium multitudinis in hac re propemodum à Cicero suo præponi, quum dicat illa verba: quum meo iudicio, tum omnium. atque hoc facit Cicero, vt delectandi causa more suo digrediat. SEMPER NE, πρόβλημα, vel ζήτημα, quod infra soluet Cicero. INTELLIGENTIVM, qualis tu es. PROBANTVR A MVLTITVDINE, aliter probantur multitudine. AB IIS, QUI INTELLIGVNT, ab intelligentibus, paulo ante.

lo ante: sed Cicero voluit variare. RECTE REQVIRIS, quoniam digna res est, quæ requiratur. AVDIES, de eo, quod requiris. AN TV, INQVIT, ID LABORAS, SI HVIC MODO BRVTO PROBATVRVS ES? quasi dicat, neque laborare, neque curare debes, quid alii sentiant, modo Brutus vir tantus probet, & aliquis Bruto similis: quod eius iudicium pluris, quā omnium, id est multitudinis sit faciendum. aliter an tu, inquit, ad laborasse huic modo Bruto probaturus es? male. MALIM TIBI, ET BRVTO PLACERE, malim tibi, & Bruto vt viris doctis, quā populo, & indoctæ multitudini placere. POPVLO, à populo, à multitudine, cuius iudicio nos orationes probari volumus. popularis est enim ista facultas, & effectus eloquentiæ est audientium approbatio, Tusculana secunda. Itaque in dicendo vitium est vel maximum, à vulgari genere orationis, atq. à consuetudine communis sensus abhorre, libro primo de Oratore. Ob id Cicero vsū loquendi populo concessit, scientiam sibi referuauit, vt ait in Oratore. atque hæc quidem omnia vt orator scribit, vt Philosophus vero longe aliter & sentit, & loquitur. VELIM, non dixit, malim: quoniam & à multitudine, & ab ipsis volebat probari. ET ENIM, αἰτιολογία, quare velit eloquentiam suam populo probari. QVI ITA DICAT, aliter qui dicat, male, quamuis sic etiam legi possit. NAM, αἰτιολογία αἰτιολογία. RECTVM SIT, AVT PRAVVM, ἀνέθετον. EGO, vt vir doctus, & præsertim artis dicendi peritus. SI MODO IS SVM, vitat arrogantiam.

Tria sunt enim, vt quidem ego sentio, quæ sint efficienda dicendo; vt doceatur is, apud quem dicitur, vt delectetur, vt moueatur vehementius. quibus virtutibus oratoris horum quidque efficiatur, aut quibus vitiis orator aut non assequatur hæc, aut etiam in his labatur & cadat, artifex aliquis iudicabit. efficiatur autem ab oratore, nec ne, vt ii, qui audiunt, ita afficiantur, vt orator velit; vulgi assensu, & populari approbatione iudicari solet. itaque nunquam de bono oratore, aut non bono doctis hominibus cum populo dissensio fuit. an censes, dum illi viguerunt, quos ante dixi, non eosdem gradus oratorem vulgi iudicio doctorum fuisse? de populo si quem ita rogauisses, Quis est in hac ciuitate eloquentissimus? in Antonio & Crasso aut dubitaret, aut hunc alius, illum alius diceret. nemo ne Philippum, tam suauem oratorem, tam grauem, tam facetum, his anteferet, quem nosmetipsi, qui hæc arte aliqua volumus expendere, proximum illis fuisse diximus? nemo profecto. id enim ipsum est summi oratoris; summum oratorem populo videri. Quare tibi cen Antigenidas dixerit discipulo sanè frigenti ad populum, Mihi cane, & musis: ego huic Bruto dicenti, vt solet, apud multitudinē. Mihi cane & populo mi Brute, dixerim: vt: qui audient, quid efficiatur, ego, etiam cur id efficiatur, intelligam. Credit iis, quæ dicuntur, qui audit oratorem; vera putat; assentitur; probat; fidem facit oratio. tu artifex quid quæris amplius? delectatur audiens multitudo, & ducitur oratione, & quasi voluptate

quadam perfunditur. quid habes, quod disputes? gaudet, dolet: ridet, plorat: fauet, odit: contemnit, inuidet: ad misericordiam inducitur, ad pudendum, ad pigendum: irascitur, miratur: sperat, timet: hæc perinde accidunt, ut eorum, qui adsunt, mentes verbis, & sententiis, & actione tractantur. quid est, quod expectetur docti alicuius sententia? quod enim probat multitudo, hoc idem doctis probandum est. denique hoc specimen est popularis iudicii, in quo nunquam fuit populo cum doctis intelligentibusque dissensio. cum multi essent oratores in vario genere dicendi, quis unquam ex his excellere iudicatus est vulgi iudicio, qui non idem à doctis probaretur? quando autem dubium fuisset apud patres nostros eligendi cui patroni daretur optio, quin aut Antonium optaret, aut Crassum? aderant multi alii: tamen, utrum de his potius, dubitasset aliquis; quin alterum, nemo. quid, adolescentibus nobis, cum esset Cotta & Hortensius, num quis, cui quidem eligendi potestas esset, quenquam his anteponebat?

TRIA SUNT, idem non ita multo post repetit, & in Oratore ita scribit: erit eloquens, qui in foro, causisque civilibus ita dicet, ut probeat, ut delectet, ut flectat: & in libello de Optimo genere oratorum: optimus est orator, qui dicendo animos audientium & docet, & delectat, & permouet: quod ipsum probavit etiam libro secundo de Oratore, & Quintilianus libro tertio capite quinto, nec aduersatur Rodolphus Agricola libro primo capite primo, sed Lippus Brandulinus in libris de Ratione scribendi, quos annis superioribus emendauimus ipsi, delectare in mouendi parte collocandum putat, quod delectare nihil aliud esse dicat, quam animum ad lætitiā, ad voluptatem, ad cupiditatem, & spem concitare. verū Cic. aliam rationem secutus videtur: quamuis in Partitionibus ipse quoque duo tantum ponat. hæc etiam de re supra, ubi de Ser. Galba loquitur, quædam diximus. ENIM, *ἐπιλογία*, qua probat, intelligi posse, qualis orator sit ex eo, quod is dicendo efficiat. UT QUIDEM EGO SENTIO, quamuis alii aliter sentiant, qui totū opus in res, & affectus partiuntur, ut ait Quintilianus libro tertio capite quinto. DOCEATUR, quod est debitum, vide libellum de Optimo genere oratorum. nam probare, siue docere necessitatis est, ut inquit in Oratore: quod in attenuato dicendi genere commode fieri solet: unde oratores, qui in eo genere versantur, in Oratore dicuntur tenues, acuti, omnia docentes. IS, APUD QVEM DICETVR, auditor, *πρόφρασις*. DELECTETVR, quod est honorarium, ut in libello de Optimo genere oratorum dicitur, & in oratore suauitatis esse: quod oratores mediocres efficiunt: siquidem modicum genus, ut ait in Oratore, est in delectando. MOVEATUR, quod est necessarium, ut affirmat in libello de Optimo genere oratorum: quod item sit victoriæ, ut ait in Oratore, ubi docet, hoc effici ab his oratoribus, qui vehementes, graues, copiosi, & grandes appellantur. VEHEMENTIVS, hinc genus dicendi, in quo versantur oratores, qui hoc faciunt, in Oratore vehemens vocatur. QVIBVS VIRTVTIBVS, sensus est: vir aliquis doctus facile iudicabit, quibus virtutibus orator docere, vel delectare, vel mouere possit, ac soleat:

soleat: quibusque rursus vitiis neque docere, neque delectare, neque mouere possit, aut certe in his labi, & cadere soleat: populus vero iudicabit, dicendo orator doceat, delectet, & moueat, an contra nihil horum faciat. atque hæc differentia est inter doctos, & multitudinem. QVIBVS VIRTVTIBVS ORATORIS, quibus virtutibus oratoriis, ut forte legendum est, ut supra de Catone. HORVM, horū trium, quæ diximus. QVIBVS VITIIS, *ἀντιθέτων*. HÆC, hæc tria, de quibus loquimur. IN HIS, in his tribus. ARTIFEX ALIQUIS, Rhetor aliquis: aliquis, qui dicendi artem norit. IUDICABIT, quippe qui artem dicendi norit ita, ut possit iudicare, nec illud audire, ne sutor ultra crepidam, aut illud, quam quis norit artem, in hac se exerceat. Poterit vero iudicare, quia scit, in arte scriptum esse, quibus argumentis, & rationibus orator docere, vel probare debeat, libro secundo ad Herennium, ut alios libros nunc mittam: quæ verba, quæ facitiæ delectent: quæ res animos auditorum moueāt, libro secundo de Oratore. EFFICIATUR, unde possit intelligi, qualis orator sit. II, QVI AVDIUNT, auditores. AFFICIENTVR, aut doceantur, aut delectentur, aut moueātur. UT ORATOR VELIT, qui certe vult vel docere, vel delectare, vel mouere, vel omnia hæc simul facere. VULGI ASSENSV, ET POPVLARI APPROBATIONE IUDICARI SOLET, popularis est enim ista facultas, & effectus eloquentiæ est audientium approbatio, ut supra ex Tusculana secunda retulimus. ITAQUE, quum res ita, ut diximus, habeat. BONO, probando, supra. NON BONO, improbando, supra, *ἀντιθέτων*. DOCTIS HOMINIBVS CVM POPULO DISSENSIO FVIT, etsi doctis hominibus cum populo hac de re dissensio nunquam fuit, ne mihi quidem esse debet: sed potius est dicendum, quum meo iudicio, tum omnium, ut supra dixi. AN CENSES, probat per interrogationem, nunquam doctis hominibus cum populo hac de re dissensionem fuisse. ILLI, L. Crassus, M. Antonius, L. Philippus, L. Gellius, L. Scipio, & reliqui. ANTE, ante, quam ad C. Cottæ, & P. Sulpicii ætatē peruenirem. FVISSE? quasi dicat: vulgus, & docti gradus oratorum eosdem, non diuersos faciebant, & idem de illis iudicabant. ROGAVISSES, quispiam rogauisset. QVIS, *μίμῃσις*. ANTONIO, ET CRASSO, M. Antonio, & L. Crasso, supra. DVBITARET, quod multi pares illos iudicabant, supra. HVNC, L. Crassum, quem multi Antonio anteponebant, supra. ILLVM, M. Antonium, cui multi primas eloquentiæ tribuebant, ut videbis in Oratore. DICERET, eloquentissimum. PHILIPPVM, L. Philippum, supra. TAM SVAVEM ORATOREM, TAM GRAVEM, TAM FACETVM, in eo supra libertatem, & facetias agnouit. HIS, M. Antonio, & L. Crasso. NOS METIPSI, qui docti sumus. HÆC, quæ ad oratores pertinent. ARTE ALIQUA, quam didicimus. VOLVMS, ut docti. PROXIMVM, sed longo interuallo tamen proximum, supra. ILLIS, M. Antonio, & L. Crasso. DIXIMVS? diximus, & diximus idem, quod aliquis de populo rogatus etiam diceret. NEMO PROPECTO, nemo profecto L. Philippum M. Antonio, & L. Crasso anteferet. Subiectio quædam. ID ENIM, *ἐπιλογία*, quare nemo anteferet, quia nemini ex populo videbatur anteferendus: & *γνώμη*, qua concludit, eum summum oratorem esse, qui populo summus orator esse videatur. TIBICEN, tibicen à Valerio Maximo libro tertio capite septimo, & à Gellio libro decimo quinto capite decimo septimo, & *μουσικός ἀλλοτρίος* à Suida vocatur. ANTIGENIDAS, *ἀντιγενίδης* scribitur à Suida, unde Antigenides verti deberet, sed *ἀντιγενίδης* à Plutarcho in Demetrio, & Antigenidas à Latinis Cicerone, Valerio Maximo, Gellio, & aliis semper appellatur: qui *θησαύριος* fuit, ut ait Suidas. DIXERIT, *συγχώρησις*. DISCI-

POPULO, Iſmenia, vt multi putant. **FRIGENTI AD POPVLVM**, parum feliciter populo ſe approbanti, vt ait Valerius Maximus. **MIHI**, tuo magiſtro, & huius artis perito ſic, vt hac de re poſſim iudicare, quod populus imperitus facere nesciat. **CANE**, quando friget ad populum: **MVSIS**, quæ nihil ſunt, niſi μέλοσ ἀρμονικόν, & ob id Orpheus putauit μελοσ̄ quaſi μελοσ̄ dictas fuiſſe. **EGO**, quaſi contrā. **HVIC BRVTŌ**, qui nobiſcum loquitur. **DICENTI**, cauſas agentis, oranti. **DICENTI, VT SOLET**, dicenti, quod ſæpe facit. Appium enim, Deiotarum, & alios defendit, vt diximus, & dicemus. vel dicenti, vt ſolet, dicenti eo modo, quo ſolet, & eo genere dicendi utenti, quod ipſe probat: de quo ſupra nos diximus. Eſt enim διακουμός, ne videatur Brutum prorsus reprehendere, quem tamen, aliud agens, modeſte monet, vt eo dicendi genere vtatur, quod & à doctis, & à populo probetur. **APVD MVLTI TVDINEM**, in foro, & concione. quod ſi populum dixiſſet, concionem tantum complecti videretur. **MIHI**, vt homini docto. **POPULO**, cui ſummum oratorem videri, id ipſum eſt ſummi oratoris: ſupra. **MI BRVTE**, blande loquitur, ne monens offendat. **DIXERIM**, ego quidem amico, ſed Antigenidas ſuo diſcipulo dixit. **VT**, ſi quemadmodum interpretaris, ſic, particula paulo poſt requiritur: ſin, velut, vt qui audiat, vel, vt qui audiant, legas neceſſe eſt, & dicas: cane populo, velut qui audiant. Verū ſi paulo accuratius conſideraueris, hanc particulam, vt, hic ſuperuacaneam veluti ex ſuperioris verbi fine factam cognoſces. nos, vt nunc eſt, eam tollendam iudicamus, & ſic interpretandum: qui audient, intelligent, quid efficiatur: ego etiam, cur id efficiatur, intelligam: qui ſenſus ſupra etiam eſt expreſſus. Potes tamen etiam ſic interpretari: tu cane, vt illi, qui audient, intelligāt, & vt ego intelligam. niſi enim canas, neque illi, neque ego poſſim intelligere, quid efficiatur, aut cur efficiatur. **QVI AVDIENT, QVID EFFICIATUR**, auditores intelligent, & approbatione iudicabunt: efficiatur ab oratore nec ne, vt ipſi, qui audiunt, ſic afficiantur, vt orator velit, ſupra. **EGO**, vt vir doctus, vt artifex, ſupra. **CVR**, quibus virtutibus oratoriis, ſupra. **ID**, aliter ita. **INTELLIGAM**, ex arte. **CREDIT**, probat Cicero, quod dixerat, eos, qui audient, intellectuſ, quid efficiatur. & probat Cicero, quod diximus, & dum probat, probat item oratorem efficere illud primum è tribus, vt doceat: vtiturque oratione ſubtili, & preſſa, qualis tribuitur oratori tenui, qui docet commode, vt oſtendit in Oratore. atque hoc quidem loco, ſi, particula videri poteſt neceſſaria. **DICVNTVR**, ab oratore. **QVI AVDIT ORATOREM**, qui eſt auditor oratoris, quicumque iſ auditor ſit. **VERA PVTAT, ASSENTITVR, PROBAT**, auditor, & eſt articulus. **FIDEM FACIT**, auditori. **ORATIO**, quam dicit orator: qui dum facit hæc, illud efficit, vt doceat, quod è tribus eſt primum, ſupra. **TV ARTIFEX**, tu, qui ex arte vis iudicare. **QVID QVÆRIS AMPLIVS?** quum ea ſiant, quæ ad docendum pertinent, omnia, & auditor ea fieri cognoſcat, quid tu ex arte tua potes addere? atque hoc quidem primæ parti appoſuit, vt ſecundæ, & tertie illud idem penè, ſed diuerſis verbis apponet. **DELECTATVR AVDIENS**, quod eſt ſecundum ex tribus, quæ oratori ſunt efficienda: quod dum refert Cicero, exprimit nobis orationem, qua mediocres oratores, qui potiſſimum delectant, vtuntur: quam illuſtrant quaſi ſtellæ quædam translata verba, atque immutata, vt ait in Oratore: & hic verba transfert, vt videre licet. **DVCITVR ORATIONE**, translatio. **QVAſI**, translationem, quam putat paulo durioſam, hac particula, quaſi, mollit, vt libro tertio de Oratore præcipit. **VOLVPTATE QVADAM PERFVNDITVR**, ſic Demetrius Phalereus animos ſuauiſſime perfundebat, ſupra. **QVID HABES, QVOD DISPV**

DISPVTES? tu artifex quid potes hic diſputare? reſpondendum eſt, nihil. **GAVDET**, gaudet, dolet, & cætera, quæ hic dicuntur, facit, id eſt mouetur ab oratore, à quo diximus tertio loco hoc efficiendum eſſe: quod quo pacto ſit efficiendum, M. Antonius lib. ſecundo de Orat. docet, ſed Cic. hic exprimit orationem, qua ſoleat orator vti in permouendo. Genus enim orationis, quod in Oratore vocat παθηλικόν, vehemens eſſe debet, incenſum, & incitatum: oratores vero, qui hoc genere vtuntur, & hoc efficiunt, ſunt vehementes, varii, copioſi, graues, ad permouendos, & conuertendos animos inſtructi, & parati, vt in Oratore deſcribuntur. hic eſt frequens ἀντιθετον ἀσυνθετον, & παρὸν. **VERBIS, ET SENTENTIIS, ET ACTIONE**, epilogus quidam complectens ſuperiora: quod verbis doceamus, ſententiis delectemur, actione magis moueamus. **TRACTANTVR**, ab oratore. **QVID EST**, nihil eſt, reſpōde. **QVOD ENIM**, ἀλλολογία, quare docti ſententia nō ſit expectanda. **DISSENSIO**, ſupra. **ESSENT**, olim. **QVIS**, quaſi dicat, nullus. **QVANDO AVTEM**, ab exemplo. **ANTONIVM**, M. Antonium, ſupra. **OPTARET**, eligeret, adoptaret: paulo ante optio ponitur. **ADERANT**, erant, tūc viuebāt. **MVLTI ALII**, vt Catulus, Philippus, & alii. **VTRVM**, optaret. **DE HIS**, M. Antonio, & L. Craſſo. **ALTERVM**, optaret. **NEMO**, dubitaſſet. **QVID ADOLESCENTIBVS NOBIS**, iterū ab exemplo. **ESSET**, orator. **COTTA, ET HORTENſIVS**, de quibus infra dicitur. **NVM QVIS**, num quis anteponebat? quaſi dicat, nullus. **ELIGENDI**, optandi. **POTESTAS ESSET**, nō videtur poteſtas omnibus fuiſſe patronos eligēdi, vt hinc colligi poteſt, & ex verbis, quæ lib. ſecundo de Orat. ita leguntur: vt ille Siculus, cui Prætor Scipio patronū cauſe dabat hoſpitem ſuū hominē nobilem, ſed admodum ſtultū, quæſo, inquit, Prætor aduerſario meo da iſtū patronū. nam ſi Prætor quibuſdam dabat, nō erat omnibus poteſtas eligēdi. In nōnullis certe ciuitatibus patroni publice conſtituebātur, vt in oratione pro Muræna dicitur. Plures tamē patronos eligebant, vt ſatis cōſtat, & infra ſæpe legitur, ad Philippū conſugiebat: ſed Prætor iis dabat, qui nō habebant, vt oſtendit Vlpianus lib. tertio titulo primo Digęſtorū, ait Prætor, ſi nō habebunt aduocatum, ego dabo. **QVENQVAM**, ex æqualibus. **HIS**, Cottæ, & Hortenſio.

Tum Brutus, Quid tū, inquit, quæris alios? de te ipſo non ne quid optarent rei, quid ipſe Hortenſius iudicaret, videbamus? qui cum partiretur tecū cauſas, (ſæpe enim inter fui) perorandi locū, ubi plurimū pollet oratio, ſemper tibi relinquebat. Faciebat ille quidem, inquam, & mihi beneuolentia credo ductus tribuebat omnia. ſed ego, quæ de me populi ſit opinio, nescio: de reliquis hoc affirmo, qui vulgi opinione diſertiſſimi habiti ſunt, eoſdem intelligentium quoq. iudicio fuiſſe probatiſſimos. nec enim poſſet idem Demotheſes dicere, quod dixiſſe Antimachū Clarium poëtā ferunt. qui cum conuocatis auditoribus legeret eis magnū illud, quod nouiſtis, volumen ſuū, & eum legentem omnes præter Platonem reliquiſſent, Legam, inquit, nihilo minus: Plato enim mihi vnus inſtar eſt omnium. me illum. & recte: poëma enim reconditum paucorum approbatione, oratio popularis ad ſenſum vulgi debet moueri. at ſi eundē hunc Platonē vnum auditorem haberet Demotheſes; cum eſſet relictus à cæteris, verbum

facere non posset, quid tu Brute posses, si te, ut Curionem quondam, concio reliquisset? Ego vero, inquit ille, ut me tibi indicem, in eis etiam causis, in quibus omnis res nobis cum iudicibus est, non cum populo, tamen, si à corona relictus sim, non queam dicere.

REI, ut vulgus. HORTENSIVS, ut homo doctus, cui cum populo in eare nulla unquam fuit dissensio. VIDEBAMVS, ante bellum civile. PARTIRETVR, utitur hoc verbo, loquens de Hortensio, qui partitiones attulerat, infra. CAVSAS, quas simul defendebatis, & in quibus coniunctissime versabimini, infra. SAEPE ENIM, αἰτιολογία, quare hoc dicere possit, vel sciat. INTERFVI, dum vos diceretis. PLVRIMVM POLLET ORATIO, quòd ibi aut perturbentur, aut tranquilluntur animi, ut ait in Topicis. hinc docet in Oratore, perorationem inflammatam, restinguentemque concludere. TIBI, qui excellere in peroratione videbaris, in Oratore. RELINQVEBAT, ut alii: qua quidem de re sic in Oratore scribit: Quid ego de miserationibus loquar? quibus eo sum usus pluribus, quòd etiam si plures dicebamus, perorationem mihi tamen omnes relinquebant: in quo ut viderer excellere nò ingenio, sed dolore assequebar. sic pro Muræna, & pro Cornelio Balbo peroravit. Relinquebant autem perorandi locù Ciceroni, quòd inferiores patroni prius dicebāt, & uti quemq. patronorù minimum putabant, ita eum primum volebant dicere, ut lib. secundo de Orat. legimus. FACIEBAT, perorandi locù relinquebat. ILLE, Hortensius. BENEVOLENTIA, ut in exordio huius libri est dictū. CREDO, quamvis pleriq. aliter sentirent, ibidem. TRIBVEBAT OMNIA, & sic ut doctus bene de me iudicabat, ut Brute dixisti. ordinem vero vertit in respondendo Cicero, quoniam de populi iudicio plura dicturus erat, ut postea dicit. DE ME, ut oratore. POPVLI, quos tu reos Brute dixisti. NESCIQ, nescire volo, quia de me nihil est necesse dicere, ut supra dixit. HOC AFFIRMO, quòd etiam supra sæpius affirmavi. NEC ENIM, αἰτιολογία. DEMOSTHENES, quiuis orator bonus, qualis fuit Demosthenes. ANTIMACHVM, Hipparchi filium, ut Suidas, & Lilius scribunt. CLARIVM, à Claro monte, de quo meminit Vibius Sequester, qui putat ab eo monte Clarium Apollinem etiam vocatum fuisse. alii Clarum urbem fuisse putant, certe locum Colophoni vicinum, unde Apollo Clarius, & Antimachus Clarius poëta sint appellati: ut ab Ouidio elegia quinta libri primi de Tristibus: nec tantū Clario Lyde est dilecta poëta. Hic tamē in aliis libris legimus, clarū, fortasse melius: quòd ut dicimus sæpe exēpli causa, Virgilius nobilis, & clarus poëta, sic raro dicimus, Virgilius Mantuanus poëta. Antimachus præterea Colophonius à Suida, Athenæo, & aliis, nò Clarius appellatur: Quòd si quis arguat, Clarum locū Colophoni vicinū fuisse, & à vicinis locis licere claros homines appellare, dicā poëtis, non oratoribus, & historicis hoc ipsum concedi. POETAM, ita, ut vnus sit è sex illis, qui per excellentiā poëtæ nominantur, ut interpres Oppiani scribit, & Lilius refert. FERVNT, scriptores, quos nobis videre non licuit: nisi forte famam sequitur. QVVM CONVOCATIS, concursus, de quo supra. aliter quum vocatis. AVDITORIBVS, qui audirent carmina, quæ poëtæ legebant: qua de re Iuuenalis, Martialis, & Horat. & alii sæpe queri solēt, quòd poëtæ nimis acerbi recitatores essent, quos semel arripuissent, legēdo penè occidentes, ut ait Horat. in arte: quos quidē poëtæ Cic in epistolis ad Q. fratrem μουπαλάγων, vel, ut alii legūt, μουπαλάτων appellat.

LEGE

LEGERET, recitaret. MAGNVM ILLVD, QVOD NOVISTIS, VOLV MEN SVVM, Thebaida, quòd opus magnum fuit. nam libros quatuor & viginti scripsit ante, quàm duces ad urbem perduceret, ut Lilius in Poëtis refert. PLATONEM, quo fuit paulo senior Antimachus. γέγονε ἔξ ἡμῶν πλάτωνος, ut ait Suidas. VNVS, prouerbiū, vnus multorum instar. ME ILLVM, alii legunt, merito ille, male, quum quia sic multæ literæ sunt addendæ: tum quia bis idem penè diceret, merito & recte. alii, millium, non fortasse male, ut sit: omnium millium, καθ' ὑπερβολῶν pro eo, quòd Cicero dixit epistola quinta libri secundi ad Atticum, vnus pro centum millibus: & epistola decima libri decimi sexti, εἰς ἐμοὶ μίλιοι: qua in re ὑπερβολὴ mollit id, quòd durum in locutione videri possit, quòd non ita frequenter, omnia millia, dicamus. Si quis tamen hoc non probat, videat, an legi possit: hæc illum, ut addatur in verborum constructione, dixisse ferunt: vel, militum, id est, vnus instar omnium militum, quòd olim fortasse aliquis imperator dixerat, & tunc Antimachus vsurpauit. ET RECTE, dixisse ferunt. idem propè dixit Arbuscula apud Horatium satyra decima libri primi. POEMA ENIM, αἰτιολογία, quare recte dixerit. POEMA ENIM RECONDITVM PAUCORVM APPROBATIONE, ORATIO POPVLARIS AD SENSVM VVLGI DEBET MOVERI, locutio, ut opinor, mouit viros doctos, ut existimarint, hic aliquid mutandum. Non enim satis latine dicitur, poëma debet moueri approbatione paucorum: vel, oratio debet moueri ad sensum vulgi. Itaque legunt hoc modo: poëma enim reconditum paucorum approbationē, oratio popularis assensum vulgi debet mereri: quòd latine dici videatur, ut laudem mereri. nos tamen quum ex coniectura, tum ex libro etiam veteri sic legendum putamus: poëma enim reconditum paucorum approbationem, oratio popularis assensum vulgi debet mouere. nam mouere approbationem sæpe apud Ciceronem leges. PAUCORVM, nam bonus poëta paucis etiam lectoribus debet esse contentus, ut satyra decima libri primi Horatius ostendit. ORATIO POPVLARIS ASSENSVM VVLGI, singula singulis, oratio poëmati, popularis recondito, assensus approbationi, vulgus paucis opponuntur. AT, contrā. BVNDEM, quem habuit Antimachus. DEMOSTHENES, quilibet orator bonus, ut paulo ante. ESSET RELICTVS, Antimachus. VERBVM FACERE NON POSSET, quoniam in conuentu, & frequentia oratorū studia niti solent, quòd alacritatem populi concursus soleat afferre, ut in oratione pro Deiotaro refert? QVID TV BRVTE POSSES, lego: quid tu Brute? posses, hoc est: quid tu Brute faceres? posses verbū facere? CVRIONEM, de quo paulo post, ut sumus polliciti, dicemus. QVONDAM, reliquit, infra. CONCIO, vniuersa. RELIQUISSSET? vel relinqueret, vel paulo ante, potuisses, videtur debuisse dicere, nisi mutet sæpe tempora. ILLE, Brutus, CVM IVDICIBVS EST, in foro, vbi causæ solent agi. NON CVM POPVLO, in rostris, in concione. A CORONA, ab his, qui in foro, dum causæ aguntur, solent adesse, quos Asconius coronā populi circum subsellia stantē interpretatur, recte, si omittat vocē, populi. nā populi cōcio, nō corona, ut hic apparet, dicitur: et si populus pro multitudine ponitur. à corona igitur, nedū à cōcione, RELICTVS SIM, cōcursus, ut ille à principio, cōsecutus sum. & fortasse locutio, qua Brutus vteretur. nā Cic. meo quidē iudicio, dixisset, relinquer. & relictus sim, ut Curio relictus fuit.

Ita se, inquam, res habet: ut, si tibiæ inflatæ non referant sonum, abiiciendas eas sibi tibicen putet: sic oratori populi aures tanquam tibiæ sunt: eæ si inflatum non recipiunt, aut si

C ii

auditor omnino tanquam equus non facit, agitandi finis faciendus est. hoc tamen interest, quod vulgus interdum non probandum oratorē probat, sed probat sine comparatione, cum à mediocri, aut etiam à malo delectatur; eo est contentus, esse melius non sentit: illud quod est, qualecunque est, probat. tenet enim aures vel mediocris orator, sit modo aliquid in eo: nec res vlla plus apud animos hominum, quàm ordo & ornatus orationis valet. quare quis ex populo, cum Q. Scævola pro M. Coponio dicentem audiret in ea causa, de qua ante dixi, quidquam politius, aut elegantius, aut omnino melius aut expectaret, aut posse fieri putaret? cum is hoc probare vellet, M. Curium, cum ita hæres institutus esset, si pupillus ante mortuus esset, quàm in suam tutelam venisset, pupillo non nato hæredem esse non posse: quid ille non dixit de testamentorum iure, de antiquis formulis? quid, quemadmodum scribi oportuisset, si etiam filio non nato hæres institueretur? quàm captiosum esse populo, quod scriptum esset negligi, & opinione quæri voluntates; & interpretatione disertorum, scripta simplicium hominum pervertere? quàm ille multa de auctoritate patris sui, qui semper ius illud esse defenderat? quàm omnino multa de conservando iure civili? quæ quidem omnia cum perite, & scienter, tum & breuiter, & presse, & satis ornate, & pereleganter diceret; quis esset in populo, qui aut expectaret, aut fieri posse quidquam melius putaret?

ITA, ut diximus. UT, comparatio, siue similitudo. NON REFERANT, non reddant. SONVM, intra ipsas quasi conformatum. PVTTET, cur enim velit habere, quas inutiles videat. SIC, ἀντιπροσδοσια. EAE, aures populi tanquam tibiæ. INFLATVM, oratoris vocem, tanquam inflatum. NON RECIPIVNT, sed audire recusant, relicto oratore. AVT SI, altera similitudo. OMNINO, omnino equus non facit: vel locutio est, qua veteres in hac re utebantur, volentes significare, equum non laborare, nec simul contendere, quamvis illum agitaret auriga, quod facere cum aliquo, facere vnà, pro simul sentire, & quasi idem facere boni scriptores dicunt: vel in hoc verbo, omnino, mendum est: quod tamen non ita facile tolli potest. Videtur quidem certe debere verbum esse, quod simul, ὁμόσι, ὁμοιον, aut tale quid significet, quod pertineat ad cursum conficiendum, quem agitator non possit conficere, nisi simul equus laboret. Quin si nolit equus currere, aut non possit, agitator cesset, necesse est. TANQVAM, hæc particula ostendit esse similitudinem. EQVVS, κέλιον, nec vlllo modo æquus cum diphthongo, ut quidam volunt, legi potest, quando satis ex ipsis verbis apparet, Ciceronem de equo animali loqui, quem in certaminibus aurigæ agitabant. AGITANDI, impellendi: hinc agitatores aurigæ dicebantur, qui equos in Circensibus, aliisq. certaminibus agitabant, de quibus sæpe fit mentio à scriptoribus, quum factiones illorū describunt. FINIS FACIENDVS EST, equus enim, qui non faciat, agitatur frustra. Itaque melius est agitandi finem facere, quàm frustra laborare.

HOC,

HOC, quod sequitur. TAMEN, quamvis disputarim supra nunquam populo cum doctis hac in re diffensionem fuisse. INTEREST, inter vulgus, & hominem doctum. & prius quidem, quod ad vulgus pertinet, exponit: deinde, quod ad hominem doctum, sed differt in eum vsque locum: at vero intelligens, & doctus. NON PROBANDVM, improbandum, supra. PROBAT, probat non probandum, ἐπιμαρον quoddam. SED, nisi hoc addidisset, contraria dicere videretur. nam supra dixerat: necesse est, qui dicat, ut à multitudine probetur, eundem à doctis probari. SINE COMPARATIONE, sic supra de Q. Catulo dixit. QVVM A MEDIOCRI, AVT ETIAM A MALO DELECTATVR, aliter quum mediocri, aut etiam malo delectetur. EO, oratore mediocri, vel etiam malo. CONTENTVS, vulgus contentus est, latine dici, Grammatici facile probant: ego tamen hic malim legere, contentum, quod Ciceronem sic frequentius loqui videam. NON SENTIT, vulgus. TENET ENIM, ἀκούω, quare probet. AVRES, aures populi, tanquam suas tibiæ, supra. VEL MEDIOCRIS, nedum vehemens. ALIQVID, quo tenere possit. IN EO, in oratore mediocri. NEC RES, γνάμη ORDO, ET ORNATVS, quibus mediocres oratores vtuntur. afferunt enim æqualitem: omnemque orationem ornamentis modicis verborum, sententiarumque distinguunt, ut in Oratore loquitur. QVARE, ab exemplo per interrogationem. Q. SCÆVOLAM, Pontificē, supra. M. COPONIO, Coponii testatoris propinquo, ut supra diximus. DICENTEM, & ex scripto testamentorum iura defendentem, ut lib. primo de Oratore legitur. IN EA CAUSA, in causa M. Curii, quam supra exposuimus. DIXI, vbi de L. Crasso, & Q. Scævola sum locutus. POLITIVS, nam Scævola lib. primo de Oratore maxime limatus, & subtilis appellatur. ELEGANTIVS, Scævola parcorum elegantissimus supra vocatus est. MELIVS, nihil enim Scævola, & Crasso in nostra ciuitate fuit præstantius, supra. IS, Q. Scævola. HOC, quod sequitur. INSTITVTVS, substitutus. hæredes enim instituti dicuntur primo gradu, substituti, secundo, vel tertio, ut ait Modestinus libro vigesimo octavo titulo sexto Digestorum. at hic pupillus erat hæres institutus, M. Curius substitutus: sed Cicero hanc distinctionem noluit seruare, sed dicere, hæredem secundum instituere. Itaq. hoc loco sic interpretandum est: hæres secundus institutus: quamvis Boëtius in Topicis dicat, hæredem secundum substituit: quum dicendum sit vel cum Cicerone, hæredem secundum instituere, vel cum iurisconsultis, hæredē substituere: posses etiam dicere more Ciceronis, hæredem instituere secundū filium. Sic enim lib. primo de Orat. loquitur. SI PVPILLVS ANTE MORTVVS ESSET, QVAM IN SVAM TVTELAM VENISSET, si filius natus esset in decē mensibus, isq. mortuus prius, quàm in suā tutelam venisset, in Topicis. QVAM IN SVAM TVTELAM VENISSET, quàm testamentū iure facere posset, ut Boëtius interpretatur, nec dissentit Vlpian. dū lib. trigesimo secundo titulo primo Digestorum rem ipsam pluribus explicat. PVPILLO NON NATO HAEREDEM ESSE NON POSSE, negabat enim Scævola, nisi posthumus & natus, & ante, quàm in suam tutelam venisset, mortuus esset, hæredem eum esse posse, qui esset secundū posthumū & natū, & mortuū hæres institutus: quod lib. primo de Orat. scribitur. ILLE, Scævola. DE TESTAMENTORVM IVRE, nā ex scripto testamentorū iura defendebat, ut ait lib. primo de Orat. ANTIQVIS FORMVLIS? quibus antiqui scribēdis testamentis vterentur. FORMVLIS? QVID, QVEMADMODVM, aliter formulis? quæ admodū. forte legendū: formulis, quæ admodū, ut sit, quid nō dixit de formulis, quemadmodum, hoc est, de modo, quo. SCRIBI OPORTVISSET,

C iii

SI ETIAM FILIO NON NATO HAERES INSTITVERETVR, disputavit Scauola, quibus verbis scribi testamentum illud oportuisset, si Coponius Curium heredem esse voluisset, etiam si filius non esset natus: uti postea colligeret ita: non est scriptum ita, ergo Curius haeres esse non debet. Cui Crassus ita respondit: si nullum erit testamentum recte factum, nisi quod tu scripseris, omnes ad te ciues cum tabulis veniemus, omnium testamenta tu scribes solus, libro secundo de Oratore. QUAM CAPTIOSVM, qui scriptum defendunt, docent, quam periculosum sit à scripto recedere, libro secundo ad Herennium. ESSE POPVLO, esset populo, nos legimus. OPINIONE QVAERI VOLVNTATES, ut querebantur à Crasso, quod Scauola voluit significare. DISERTORVM, qualis erat L. Crassus. SIMPLICIVM, non cautorum, qualis fuit Coponius, ut Scauola voluit innuere. PERVERTERE, quum aliter, atque scriptum sit, interpretantur. ILLE, Scauola. MVLTA, dixit. AVTORITATE, nam quum patris autoritate uti vellet, penè necesse fuit, ut eum quasi per locum à testibus commendaret. PATRIS SVI, P. Mucii Scauolæ, ut supra diximus. IVS ILLVD ESSE DEFENDERAT? quod ipse Q. Scauola tunc etiam defendebat: unde paterni iuris defensor, & quasi patrimonii propugnator sui dicitur ab Antonio libro secundo de Oratore. DE CONSERVANDO IVRE CIVILI, uterque enim ex contraria parte ius civile defendebat, ut supra dictum est. OMNIA, supra dicta. PERITE, ET SCIENTER, quod esset eruditissimus, libro primo de Oratore. scienter, & perite libro secundo de Oratore dixit. TVM ET BREVITER, nam verbis erat ad rem cum summa breuitate mirabiliter aptus, supra. aliter tum ita breuiter. PRESSE, nam subtilis libro primo de Oratore dicitur. & subtiliter, & presse dicere idem propemodum videtur esse. SATIS ORNATE, ET PERELEGANTER, nihil enim illo politius, & elegantius, supra. PVTARET? supra.

At vero ut contra Crassus ab adolescente delicato, qui in litore ambulans scalnum reperisset, ob eamque rem ædificare nauem concupiuisset, exorsus est, similiter Scauolam ex vno scalmo captionis Centumvirale iudicium hæreditatis effecisse: hoc in illo initio consecutus, multis eiusdem generis sententiis delectavit, animosque omnium, qui aderant, in hilaritatem à seueritate traduxit: quod est vnum ex tribus, quæ dixi ab oratore effici debere. deinde hoc voluisse eum, qui testamentum fecisset, hoc sentisse, quoquo modo filius non esset, qui in suam tutelam veniret, siue non natus, siue ante mortuus, Curius haeres ut esset: ita scribere plerosque, & id valere, & valuisse semper. hæc & multa eiusmodi dicens, fidem faciebat: quod est ex tribus oratoris officiis alterum. deinde æquum bonum testamentorum sententias voluntatésque tutatus est; quanta esset in verbis captio, cum in cæteris rebus, tum in testamentis, si negligenter voluntates; quantam sibi potentiam Scauola assumeret, si nemo auderet testamentum facere postea, nisi de illius sententia. Hæc cum grauitate, cum ab exemplis copiose, cum varie, tum etiam ridicule, & facete explicans, eam admirationem as-

senso

ensionemque commouit, dixisse ut contra nemo videretur. hoc erat oratoris officium partitione tertium, genere maximum. hic ille de populo iudex, qui separatim alterum admiratus esset, idem audito altero iudicium suum contemneret: at vero intelligens, & doctus, audiens Scauolam, sentiret esse quoddam vberius dicendi genus, & ornatius. ab utroque autem causa perorata, si quæreretur uter præstaret orator: nunquam profecto sapientis iudicium à iudicio vulgi discreparet. qui præstat igitur intelligens imperito? magna re, & difficili: si quidem magnum est scire quibus rebus efficiatur, amittaturue dicendo illud quidquid est, quod aut effici dicendo oportet, aut amitti non oportet. præstat etiam illo doctus auditor indocto, quod sæpe, cum oratores duo, aut plures populi iudicio probantur, quod dicendi genus optimum sit, intelligit. nam illud, quod populo non probatur, ne intelligenti quidem auditori probari potest.

CRASSVS, L. Crassus, qui causam M. Curii defendebat, libro primo de Oratore. AB ADOLESCENTE DELICATO, si, ut scriptum est libro primo ad Herennium, defessi fuerint auditores, ab aliqua re, quæ risum mouere possit, exordiemur, ab apologo, ut hic Crassus exorsus videtur, nisi malimus similitudinem, quam apologum vocare, quum paulo post Cicero dicat, similiter. CAPTIONIS, quia dixerat, captiosum esse populo, quod scriptum esset, negligi, supra. CENTVMVIRALE IVDICIUM HÆREDITATIS EFFECISSE, constituisse iudicium de illa hæreditate centumvirale, quod centumviri facere solebant, ut libro primo de Oratore viderelicet. DELECTAVIT, quum multo maiorem partem sententiarum sale suo, & lepore, & politissimis facetiis pellexit, ut libro primo de Oratore dicitur. HILARITATEM, nam Curiana defensio tota redundauit hilaritate quadam, & ioco, libro secundo de Oratore, ita, ut iudicium plenum hilaritatis fuerit, ac lætitiæ, libro primo de Oratore. VNVM, supra secundo loco positum, ut auditor delectetur, hic ordinem mutat. DIXI, supra. DEINDE, dixit L. Crassus. HOC, Curius haeres ut esset, paulo post. VOLVISSE, hinc paulo post, voluntates tutatus est. EVM, Coponium, supra. HOC, repetitio. HOC SENSISSE, hac mente fuisse, libro primo de Oratore. QVOQVO MODO FILIVS NON ESSET, QVI IN SVAM TVTELAM VENIRET, si filius non esset, qui in tutelam veniret, libro primo de Oratore. CVRIVS HAERES VT ESSET, ut M. Curius esset haeres, libro primo de Oratore. ITA SCRIBERE PLEROSQVE, ET ID VALERE, ET VALVISSE SEMPER, hæc omnia solent disputare, qui dicunt à sententia, libro secundo ad Herenn. FIDEM FACIEBAT, docebat, probabat, supra. ALTERVM, hic secundum, supra primum, ut auditor doceatur. AEQVVM BONVM, æquitatem, cuius patrocinium Crassus arripuit, libro primo de Oratore: quod faciunt, qui à sententia dicunt, libro secundo ad Herenn. TESTAMENTORVM SENTENTIAS, VOLVNTATESQVE TVTATVS EST, defensionem testamentorum, ac voluntatis mortuorum arripuit, libro primo de Oratore: & probauit omnibus M. Curium heredem esse oportere, ut dicitur in oratione pro Cæcina, vbi sunt illa verba: Quæ res igitur valuit? voluntas: quæ si, tacitis no-

C iiii

bis, intelligi posset, verbis omnino non vteremur: quia non potest, verba reperta sunt, non quæ impedirent, sed quæ indicarent voluntatem. CAPTIO, par pro pari retulit Scæuolæ, qui dixerat, captiosum esse populo, quod scriptum esset, negligi, supra. IN CAETERIS REBUS, quæ scribi solent. IN TESTAMENTIS, quæ in priuatis actis debent esse firmissima, Philippica secunda. SI NEGLIGERENTVR VOLVNTATES, est enim calumniatoris officium, verba, & literas sequi, negligere voluntatem, libro secundo ad Herenn. POSTEA, si Curius vinceretur. ILLIVS, Scæuolæ. hac de re libro secundo de Oratore ita scribit: nam si, inquam Scæuola, nullum erit testamentum recte factum, nisi quod tu scripseris, omnes ad te ciues cum tabulis veniemus, omnium testamenta tu scribes vnus, quod etiam supra retulimus. GRAVITER, parcebat enim aduersarii dignitati, in quo ipso seruabat suam, libro secundo de Oratore. AB EXEMPLIS COPIOSE, exemplo sum copia, supra. exemplis enim plurimis vsus est, vt ait in Topicis, & lib. primo de Oratore. VARIE, ornate, in oratione pro Cæcina. RIDICULE, ET FACETE, quum multa & ex legibus, & ex senatusconsultis, & ex vita, ac sermone communi non modo acute, sed etiam ridicule, ac facete colligeret, lib. primo de Oratore. COMMOVIT, apud auditores. VIDERETVR, quamuis Scæuola dixisset. TERTIVM, vt auditor moueatur vehementius, supra. GENERE MAXIMVM, genere optimum, vt in libello de Optimo genere oratorum pluribus disputat. HIC, tunc, vel in eare. ALTERVM, Scæuolam. ADMIRATVS ESSET, & probasset sine comparatione, supra. ALTERO, L. Crasso. CONTEMNERET, quod male iudicasset. AT, contra. AVDIENS, prius. ESSE QVODDAM, quod Scæuola nõ assequeretur. VTRIQVE, Scæuola, & Crasso. CAUSA, quacunqve, vel Curiana: QVAERERETVR, à docto, & à iudice de populo. VTER, Scæuola, an Crassus. NVNQVAM PROFACTO SAPIENTIS IVDICIUM A IVDICIO VVLGI DISCREPARET, nunquam esset populo cum doctis, intelligentibusque dissensio, supra. QVI, quare *διωλογισμὸς*. IGITVR, si nunquam sapientis iudicium à iudicio vulgi discrepat. MAGNA RE, ET DIFFICILI, intelligens re magna, & difficili præstat imperito. SI QVIDEM, *αιτιολογία*, quare magna re, & difficili præstat. MAGNUM, magnum, & difficile, debuit dicere, quum dixisset, magna re, & difficili, sed putauit, magnum satis esse, quod difficile soleat esse, quod sit magnum. Magnum vero, & difficile est artem dicendi scire, quam rem vnã esse omnium difficillimam supra dixit. QVIBVS REBUS EFFICIATVR, AMITTATVRVE, quibus virtutibus oratoris quicque efficiatur, aut quibus vitiis orator aut non assequatur, aut labatur, & cadat, supra. EFFICI, quid vero effici debeat, supra dictum est. PRAESTAT ETIAM, duabus iam rebus præstat. Itaque interest, vt supra dixit. ILLO, illa re, quæ sequitur. QVOD, ex pluribus, quibus illi oratores vtantur. INTELLIGIT, quum populus tantum probet, sed cur probandum sit, non intelligat: doctus vero statim cognoscat. sic vulgus Hortensium probabat, sed non intelligebat, illud dicendi genus non esse optimum. NAM, *αιτιολογία*, quare probet. PROBARI POTEST, supra.

Vt enim ex neruorum sono in fidibus, quàm scienter ii pulsati sint, intelligi solet: sic ex animorum motu cernitur, quid tractandis his perficiat orator. itaque intelligens dicendi existimator non assidens, & attente audiens, sed vno aspectu, & præteriens de oratore sæpe iudicat. videt oscitantem iudicem, loquentem

cum

cum altero, nonnunquam etiam circulantem, mittentem ad horas, quæsitorem, vt dimittat, rogantem: intelligit oratorem in ea causa non adesse, qui possit animis iudicum ad mouere orationem, tanquam fidibus manum. idem si præteriens aspexit erectos intuentes iudices, vt aut doceri de re, idque etiam vultu probare videantur; aut, vt auem cantu aliquo, sic illos viderit oratione quasi suspensos teneri; aut, id quod maxime opus est, misericordia, odio, motu animi aliquo perturbatos esse vehementius: ea si præteriens, vt dixi, aspexerit, si nihil audierit, tamen oratorem versari in illo iudicio, & opus oratorium fieri, aut perfectum iam esse, profecto intelliget.

VT ENIM, *αιτιολογία*, quare intelligat, eaque per comparisonem, siue similitudinem. NERVORVM, cordarum intentalum, quæ ad quenque tactum respondent, libro tertio de Oratore. SONO, nerui enim in fidibus ita sonant, vt sunt pulsati, libro tertio de Oratore: & sæpe pulsatis aliis resonant alii, libro secundo de Diuinatione. II, nerui. aliter ei, vt runque recte, si Grammaticis credimus, qui docent, vt runque recte dici. PVLSI, plectro, vel digitis. INTELLIGI SOLET, à sciente. in fidibus enim, & in tibiis, quamuis paulum discrepent, tamen id à sciente animaduerti solet, libro primo de Officiis. SIC, *αιτιολογία*. ANIMORVM, eorum, qui audiunt. CERNITVR, ab intelligente. TRACTANDIS, orator enim bonus peragrat per animos hominum, sensus, mentesque pertractat, libro primo de Oratore. HIS, animis. PERFICIAT ORATOR, an efficiat illa tria, quæ supra sunt dicta. ITAQVE, paulatim concludit hoc, quod incoeperat. INTELLIGENS DICENDI EXISTIMATOR, qui quod dicendi genus optimum sit, intelligit, vt paulo ante dixit. NON ASSIDENS, ET ATTENTE AVDIENS, etiam si neque assideat, neque attente audiat, vt vulgus. VNO ASPECTV, ET PRAETERIENS, si præteriens, aspexit, vt paulo post loquitur. VIDET, iste dicendi existimator intelligens: & est *αιτιολογία*, vt possit iudicare, & quidem de improbando, deinde de probando. OSCITANTEM, quod est indicium vagi animi, & allucinantis, & fluxæ, atque apertæ securitatis, Gellius hoc scribit libro quarto capite vigesimo. LOQVENTEM CVM ALTERO, vt faciunt, qui non libenter audiunt. CIRCULANTEM, caput in circulo conferentem, vt alii interpretantur: vel se vertentem, & sic quasi circulum facientem: vel alios propè sedentes sic alloquentem, vt circulum facere videatur. MITTENTEM AD HORAS, mittentem seruum, ministrum, vel alium quempiam ad clepsydram, vt videat, an aqua defluerit, & horæ ad dicendum datæ, sint demonstratæ, an breui sint demonstrandæ ita, vt possit liberari iudex ipse, ne talem oratorem audiat. QVAESITOREM, quæstionis iudicem: Prætorem, qui præsit quæstioni, vt in oratione pro Muræna docet. DIMITTAT, consilium, vt olim Q. Maximus dimisit, quum L. Crassus exanimatus est, libro primo de Oratore. ROGANTEM, solet enim iudex interdum rogare Quæsitorem, vt consilium dimittat. INTELLIGIT, intelligens dicendi existimator. CAUSA, quæ dicitur. NON ADESSE, eum. ADMOVERE, ita, vt eos moueat, quo ex motu cerni possit, quid orator efficiat. MANVM, qua nerui pulsantur, supra. IDEM, intelligens dicendi existimator, de quo supra. & hoc pertinet ad iudican-

dum de Oratore bono. **ERECTOS INTVENTES**, aliter arrectos intuentes: ἀντίθετον, quo superioribus hoc opponit. **INTVENTES**, in oratorem ipsum dicentem. **AVT DOCERI**, quod primum efficere debet orator, supra. **DE RE**, quae dicitur. **VULTV**, qui quot animi motus sunt, tot significationes, & commutationes potest efficere, libro tertio de Oratore. **PROBARE**, quod dicitur. **AVT**, hic loquitur de secundo, quod efficere debet orator, ut auditor delectetur, supra. **VT**, similitudo. **CANTV**, quo solent aucupes uti, vel fistula, ut aues decipiant: unde dixit sapiens ille: fistula dulces canit, volucrum dum decipit auceps. **SIC**, ἀντιθέτως. **ILLOS**, iudices. **QVASI**, mollit, quod durum videbatur. **TENERI**, duci, ut supra dixit. **AVT ID**, hoc est tertium, quod efficere debet orator, ut auditor moueatur vehementius, supra. **QVOD MAXIME OPVS EST**, quia permouere necessarium est, ut ait in libello de Optimo genere oratorum. **MISERICORDIA**, **ODIO**, ἀντίθετον. **MOTV ANIMI ALIQVO**, sic locutus est, ne plura de motibus animi diceret. **PERTVRBOTOS**, motos, supra. **EA**, quae diximus. **SI PRAETERIENS**, **VT DIXI**, **ASPERERIT**, ἐπαυλάμην. **ORATOREM**, oratorem bonum. **ORATOREM VERSARI IN ILLO IVDICIO**, in scena esse Roscium, infra. **OPVS ORATORIVM FIERI**, hoc est, auditorem doceri, delectari, & vehementius moueri. **PERFECTVM IAM ESSE**, auditorem iam doctum, delectatum, & commotum fuisse.

Cum haec differuissem, vterque assensus est, & ego tanquam de integro ordiens, Quando igitur, inquam, à Cotta & Sulpicio haec omnis fluxit oratio, cum hos maxime iudicio illorum hominum, & illius ætatis dixissem probatos, reuertar ad eos ipsos; tum reliquos, ut institui, deinceps persequar. Quoniam ergo oratorum bonorum (hos enim quærimus) duo genera sunt, vnum attenuate pressæque, alterum sublata amplæque dicentium: etsi id melius est, quod splendidius & magnificentius, tamen in bonis omnia, quæ summa sunt, iure laudantur. sed cauenda est presso illi oratori inopia & ieiunitas, amplo autem inflatum & corruptum orationis genus. inueniebat igitur acute Cotta, dicebat pure ac solute: & ut ad infirmitatem laterum perscipienter contentionem omnem remiserat, sic ad virium imbecillitatem dicendi accommodabat genus. nihil erat in eius oratione nisi sincerum, nihil nisi siccum atque sanum: illudque maximum, quod, cum contentione orationis flectere animos iudicum vix posset, nec omnino eo genere diceret, tractando tamen impellebat ut idem facerent à se commoti, quod à Sulpicio concitati. Fuit enim Sulpicius vel maxime omnium, quos quidem ego audiuerim, grandis, & ut ita dicam, tragicus orator. vox cum magna, tum suavis & splendida: gestus, & motus corporis ita venustus, ut tamen ad forum, non ad scenam institutus videretur. incitata & volubilis, nec ea redundans tamen, nec circumfluens oratio. Crassum hic volebat imitari, Cotta ma-

lebat

lebat Antonium: sed ab hoc vis aberat Antonii, Crassi ab illo lepos.

QVVM, ad rem reuertitur. **HAEC**, quæ supra dixi. **DISSERVISSEM**, aliter dixissem. **VTERQVE**, Brutus, & Atticus. **DE INTEGRO ORDIENTS**, quod ordiri cœperam, repetens. **HAEC OMNIS**, in qua de vulgi, & hominis docti iudicio disputauimus. **FLUXIT**, ex eo, quod ego dixeram, Cottam, & Sulpicium quum meo iudicio, tum omnium facile primas inter suos æquales tulisse. **HOS**, Cottam, & Sulpicium. **ET ILLIVS ÆTATIS**, hoc supra non dixit, nisi in voce, omnium, complexus est: vel hoc loco est ἐπιέτητος, illorum hominum, id est illius ætatis: quamuis ita forte possis interpretari, & illius meæ ætatis, quia supra dixerat, meo iudicio, & omnium. Quod si probas, probes etiam necesse est, ita locutum, illius ætatis, ut excusaretur, si forte tunc ita iuuenis errasset. **PROBOTOS**, facile primas tulisse, supra. **EOS IPSOS**, Cottam, & Sulpicium. **RELIVQVOS**, Varium, Pomponium, Curionem, Fufium, Drusum, quos supra proposui me esse dicturum: vel reliquos omnes, de quibus in hoc dialogo toto sum dicturus. **VT INSTITVI**, ut supra proposui: vel ut institui à principio, quum institui oratorum genera distinguere ætatibus, quod supra dictum est. **HOS**, bonos. **QVÆRIMVS**, quamuis interdum aliquos referamus, qui ne oratores quidem sunt habiti, supra. **DVO GENERA**, vide, quæ diximus supra, vbi de Ser. Galba sumus locuti. **VNUM ATTENUATE, PRESSEQVE, ALTERVM SVBLATE, AMPLEQVE DICENTIVM**, hic omittit genus mediocriter dicentium, ut supra de Ser. Galba diximus. **SVBLATE, AMPLEQVE**, aliter sublata, altèque. **ID**, genus. **MELIVS EST**, de duobus loquens sic dixit, in libello vero de Optimo genere oratorum, est omnium optimum. **SPLENDIDIVS, ET MAGNIFICENTIVS**, in quo qui versantur, grandiloqui, vehementes, varii, copiosi, graues, ad permouendos, & conuertendos animos instructi, & parati in Oratore dicuntur. **TAMEN**, ὅμως. **IN BONIS**, in his, quæ bona sunt, ut bonum est genus etiam attenuate, pressæque dicentium: quod nunc probat, ut Cottam laudet, qui genere illo utebatur, & in eo summus erat ita, ut merito deberet laudari. **CAVENDA EST**, cauenda est inopia, & ieiunitas, quod sint finitima vitia, & propinqua, libro quarto ad Herennium, vbi sic scribitur: qui non possunt in illa facetissima verborum attenuatione commode versari, veniunt ad aridum, & exangue genus orationis, quod non alienum exile nominari. **PRESSO ILLI ORATORI**, attenuate, pressæque dicenti: libro tamen secundo de Oratore, Thucydidem pressum vocat, quem supra diximus in vehementi siue grandi dicendi genere versatum fuisse. **INOPIA, ET IEIVNITAS**, sic infra ieiunitatem, & siccitatem, & inopiam dixit: quod genus orationis aridum, exangue, & exile libro quarto ad Herennium vocatur. **AMPLO AVTEM**, oratori autem sublata, amplæque dicenti. **INFLATVM, ET CORRVP TVM**, quod turget, & inflatum est, & suffultum dicitur libro quarto ad Herennium. **GENVS**, cauendum, ut vitium finitimum, & propinquum, ut diximus. **INVENIEBAT**, ab inuentione, quæ prima debet esse in oratore, Cottam, ut Antonium supra, & alios, commendat. **IGITVR**, ut eò reuertar, unde fluxit oratio. **ACVTE**, nam Cotta summo ingenio fuit præditus, ut ait Cicero in oratione in Pisonem: hinc libro primo de Oratore dicitur genus dicendi acutissimum, ac subtilissimum esse consecutus. **COTTA**, C. Aurelius Cotta: & Caius apud Ciceronem, Sallustium, Asconium, Cassio-

dorum, & in veterum monumentis appellatur, non Lucius, vt quidam male scribunt. Is, vt supra diximus, Rutiliæ filius fuit, qui, quod libro secundo de Officiis est scriptum, gloriari solebat, se sine vilo munere adeptum esse omnia, quæ haberentur amplissima, quod Philippus etiam dicebat. Consul igitur cum L. Octauio an. ab V. C. sexcentesimo septuagesimo nono fuit, & vt in oratione pro C. Cornelio Cicero scripsit, paulum Tribunis plebis non potestatis, sed dignitatis addidit, hoc est, vt interpretatur Asconius, legem tulit, vt Tribunis plebis liceret postea alios magistratus capere, quod lege Syllæ iis erat ademptum: quod Macer Tribunus plebis apud Sallustium in oratione quadam his verbis significat: C. Cotta ex factione media Consul aliter, quam metu iura quædam Tribunis plebis restituit. Dicitur Cotta in oratione pro C. Cornelio, de suis legibus abrogandis ipse ad senatum retulisse: deinde, vt infra dicitur, ex Consulatu in Galliam est profectus: & triumpho cupiditate, nullo certo hoste, flagrauit: quem tamen honorem illi mors ademit, vt ait Cic. in oratione in Pisonem: vbi sic Asconius scribit: fuit C. Cotta orator ille compar P. Sulpicii, qui est in dialogis Ciceronis de Oratore scriptis: qui, quum decretus illi esset triumphus, mortuus est ante diem triumpho, quum cicatrix vulneris eius, quod ante plures annos in prælio acceperat, rescissa esset repente. Apud Sallustium extat oratio tanquam ab eo Consule habita. De cæteris eius magistratibus nihil scriptum video, nisi tum Tribunatum plebis eum petiisse, quum L. Crassus, M. Antonius, & alii de oratore finguntur disputasse, eoque magistratu per inuidiam depulsam fuisse: vt libro primo, & tertio de Oratore leges: vbi Cicero refert illum sibi locos, ac sententias illius disputationis tradidisse. nam Cicero libro primo de Natura Deorum suam familiarem vocat ob id fortasse, quod vterque orator esset, & Academicus, vt in ipsis libris de Natura Deorum describitur Cotta, & Pontifex appellatur. Is quum esset in ambitione artifex, dicere solebat, se operam suam, quod non contra officium rogaretur, polliceri solere omnibus, impertire iis, apud quos optime poni arbitraretur, ideoque se negare nemini, quod sæpe causa, cur is, cui pollicitus esset, non vteretur, sæpe, vt magis esset vacuus, quam putasset: hoc Q. Cicero in libello de Petitione Consulatus scribit. Cætera vero suis locis dicuntur. DICEBAT PURE, ET SOLUTE, nam Cotta remissus erat, & lenis, & propriis verbis comprehendens solute, & facile sententiam, infra: & libro tertio de Oratore, Cotta limatus erat, subtilis, rem explicans propriis, aptisque verbis. REMISERAT, hinc remissus infra dicitur. Idem Cicero libro primo de Legibus postea se fecisse testatur. GENVS, attenuatum, vt diximus: vel ἡθικὸς, quod sit come, iucundum, ad beneuolentiam conciliandam paratum, vt ait in Orat. NIHIL, repetitio. EIVS, C. Cottæ. SINCERVM, purum. nam pure dicebat, paulo ante. SICCVM, ATQVE SANVM, siccos, atque sanos oratores, in quibus non sit vitiosa abundantia, in libello de Optimo genere oratorum vocat. VIX POSSET, quod ipsam contentionem remisit, supra. EO GENERE, amplo, vehementi, & quo flectuntur animi. DICERET, qui nihil ample diceret, in Oratore. TRACTANDO TAMEN IMPELLEBAT, nam semper in causa hærebat, & quod iudici probandum esset, quum acutissime vidisset, omis- sis cæteris argumentis, in eo mentem, orationemque defigebat, vt libro tertio de Oratore scribitur. FACERENT, secundum illum, quem defendebat ipse, iudicarent: certe, quod diceret, probarent. COMMOTI, oratione etiam attenuata, quam Cicero hoc verbo, & numero exprimit. SULPICIO, de quo dicendum. CONCITATI, ampla, grandi, & concitata oratione,

oratione, quam verbo item Cic. & numero nobis exprimit. Atque hoc loco nos de Ioane Cæsario, & Io. Bapt. Gyrardo viris doctissimis, quorum alter Romæ, alter Ferrariæ literas proficitur, ex his quæ sæpius à multis audiimus, idem propemodum, quod Cic. de Sulpicio, & Cotta, iudicamus. FVIT ENIM, αἰτιολογία, qua docet, cur dixerit, iudices à Sulpicio concitatos fuisse, quaque commode à Cotta ad Sulpicium transit. SULPICIVS, P. Sulpicius Rufus, vt à Valerio Maximo vocatur: cuius eloquentiam accusatio illustravit, quum feditiosum, & inutilem ciuem C. Norbanum in iudicium vocauit, vt lib. secundo de Officiis, & lib. primo de Orat. scribitur. fuit vero C. Cottæ propè equalis, lib. tertio de Orat. hinc lib. primo de Orat. ita scriptum est: C. Cottam Trib. pleb. petebat, & P. Sulpicius deinceps eum magistratum petiturus putabatur: quem postea est adeptus, & ab initiis bonarum actionum ad perditas, vt loquitur Asconius, progressus est, quum prius esset rectissima voluntate, vt ait Paternus: quod & initium bellorum ciuilium fuit. nam primum intercessit, ne exules, quibus causam dicere non licuisset, reducerentur: deinde idem immutata voluntate, quum eandem legem ferret, aliam se ferre dicebat propter nominum commutationem. nam non exules, sed vi eiectos se reducere aiebat, lib. secundo ad Herenn. hinc Liuius ita lib. septuagesimo septimo scripsit: Quum P. Sulpicius Trib. pl. autore C. Mario, perniciosas leges promulgasset, vt exules reuocaretur, & noui ciues, libertinique distribuerentur in tribus: & vt Marius aduersus Mithridatē Ponti regem dux crearetur: & aduersantibus Consulibus Q. Pompeio, & L. Syllæ vim intulisset, occiso Q. Pompeii Consul filio, genero Syllæ, L. Sylla Consul cum exercitu in urbem venit, & aduersus factionem Sulpicii, & Marii in ipsa vrbe pugnavit, eamque expulit: ex quo duodecim à senatu hostes, inter quos C. Marius pater, & filius, iudicati sunt. P. Sulpicius, quum in quadam villa lateret, indicio serui sui retractus, & occisus est: seruus, vt præmiū promissum indicii haberet, manumissus est, & ob scelus domini proditi de saxo deiectus est. Idem propè scribit Val. Max. lib. sexto cap. quinto, Plutar. in Sylla, & Paternus hoc modo: Sulpicium assecuti equites, in Laurētinis paludibus iugulaere, caputque eius erectum, & ostentatum pro rostris, velut omen imminentis proscriptionis fuit. Hinc in oratione tertia in Catilinam Cic. sic ait: L. Sylla P. Sulpicium oppressit. libro vero quarto ad Herenn. ita scriptum videbis: Sulpicio, cui paulo ante omnia concedebant, eum breui spatio non modo viuere, sed etiam sepeliri prohibuerunt: & libro item primo ad Herenn. In hominem transfertur crimen, vt si accusetur is, qui P. Sulpicium se fateatur occidisse, & id iussu Consulum defendat, vt eos dicat non modo imperasse, sed rationem quoque ostendisse, quare id facere liceret. Cic. autem lib. tertio de Orat. sic rem totam complectitur. Sulpicius, qui in eadem inuidiæ flamma fuisset, quibuscum priuatus coniunctissime vixerat, hos in Tribunatu spoliare instituit omni dignitate: cui quidem ad summam gloriam eloquentiæ florenti ferro erepta vita est, & poena temeritatis non sine magno Reip. malo constituta. Vixerat autem coniunctissime cum Q. Pompeio, qui tunc Consul erat, vt in Lelio legimus. Hunc Sulpicium Plutarchus in Sylla ἀνθρακῶν οὐδενὸς ἀσώτερον οἰ τῶν ἀνθρώπων κακίων vocat, & alia scribit, quæ videre poteris. GRANDIS, omnino enim in illud genus eum Crassus magnificum, atque præclarum natura ipsa ducebat, vt libro secundo de Oratore dicitur. Hinc eum in oratione de Responfis ita describit: quid ego de P. Sulpicio loquar? cuius tanta in dicendo grauitas, tanta iucunditas, tanta vbertas fuit, vt posset, vel vt prudentes errarent, vel vt boni minus bene sentirent, perficere dicendo. VT ITA DICAM, accipit veniam, dicturus, tragicus orator, quod dure dictum videri poterat.

TRAGICVS, vehemens, grandiloquus, quales personæ tragicæ, quæ sæpe retinent ampullas, & sesquipedalia verba, & non proiciunt, vt ait Horatius. Vnde prouerbium, *τραγικὸς λέγειν*. nam omne genus scripti grauitate tragicæ dia vincit. Sulpicius igitur talis erat, acer, vt ait Paterculus, & fortissimo quodam animi impetu utebatur, vt libro tertio de Orat. scriptum videmus. Aristoteles quoq. lib. tertio Rhetoricæ *σιμὸν, καὶ τραγικὸν* iungit. MAGNA, plenissima, & maxima, lib. tertio de Orat. quin libro primo de Orat. Crassus affirmat, se neminem audisse voce pleniorē, nec id ipsum libro secundo M. Antonius negat. SVAVIS, neminem voce suauiorē Crassus audiuerat, vt ait lib. primo de Orat. SPLENDIDA, clara, quod vnum est è duobus, quæ sequimur in voce, libro primo de Officiis. vox talis in Pompeio fuit, infra. GESTVS, ET MOTVS, crescit oratio, nam motus plus complectitur. VENVS TVS, aptus, lib. primo, & secundo de Orat. cum dignitate, lib. tertio de Orat. AD FORVM, NON AD SCENAM INSTITVTVS VIDERETVR, conuenit enim, in gestu nec venustatem conspiciendam, nec turpitudinem esse, ne aut histriones, aut operarii videamur esse, lib. tertio ad Herenn. INCITATA, ET VOLVIBILIS, utebatur enim celeri, & concitata oratione, quod erat ingenii, lib. secundo de Orat. NEC EA REDVNDANS TAMEN, NEC CIRCVNFLVENS ORATIO, quamuis à principio verbis efferuescentibus, & paulo nimium redundantibus vteretur, quod erat ætatis: sed postea rationem mutarat, lib. secundo de Orat. CRASSVM, L. Crassum oratorē, supra. HIC, P. Sulpicius. VOLVBAT IMITARI, nam L. Crassi amore incensus, ab eo nusquā discedebat, lib. primo de Orat. & ab Antonio monitus Crassum ipsum imitabatur, lib. secundo, & tertio de Orat. COTTA MALEBAT ANTONIVM, C. Cotta malebat imitari M. Antonium hinc lib. secundo de Orat. quū etiam tum in lecto Crassus esset, & apud eum Sulpicius federet, Antonius cum Cotta in porticu inambulabat. AB HOC, C. Cotta. VIS, *δυναμις*. ABERAT, quia contentionem omnem remiserat, supra. ANTONII, in quō quum alia magna, tum actio fuit singularis. AB ILLO, P. Sulpicio. LEPOS, supra.

O magnam, inquit, artem, Brutus: siquidem istis, cum summi essent oratores, duæ res maximæ altera alteri defuit. Atque in his oratoribus illud animaduertendum est, posse esse summos, qui inter se sint dissimiles. nihil enim tam dissimile, quàm Cotta Sulpicio; & vterque æqualibus suis plurimum præstitit. quare hoc doctoris intelligētis est, videre quò ferat natura sua quæque; & ea duce vtentem sic instituere, vt Isocratem in acerrimo ingenio Theopompi, & lenissimo Ephori dixisse traditum est, alteri se calcaria adhibere, alteri frænos. Sulpicii orationes quæ feruntur, eas post mortem eius scripsisse P. Canutius putatur æqualis meus, homo extra nostrum ordinem meo iudicio disertissimus. ipsius Sulpicii nulla oratio est: sæpèque ex eo audiui, cum se scribere neque consuesse, neque posse diceret. Cottæ pro se lege Varia quæ inscribitur, eam L. Aelius scripsit Cottæ rogatu. fuit is omnino vir egregius, & eques Romanus cū primis honestus; idēmq. eruditissimus & Græcis literis, & Latinis, antiquitatēque nostræ & in inuentis rebus, & in actis, scriptorūq. veterū literate peritus:

peritus. quam scientiam Varro noster acceptā ab illo, auctāmq. per sese vir ingenio præstās, omnīq. doctrina, pluribus & illustribus literis explicauit. sed idem Aelius Stoicus esse voluit, orator autē nec studuit vnquam, nec fuit: scribebat tamen orationes, quas alii dicerēt, vt Q. Metello F. vt Q. Cæpioni, vt Q. Pompeio Rufo: quanquam is etiam ipse scripsit eas, quibus pro se est vsus, sed nō sine Aelio. his enim scriptis etiam ipse interfui, cum essem apud Aelium adolescens, eūque audire perstudiose solerem. Cottam autem miror, summum ipsum oratorem, minimēq. ineptum, Aelianas leueis oratiunculas voluisse existimari suas.

ο, *επιφώνημα*. MAGNAM, quæ summos faciat oratores, & dissimiles, & quibus etiā aliquid desit. ARTEM, dicendi. SI QV IDEM, *αιτιολογία*, quare magna. ISTIS, Cotta, & Sulpicio. DVÆ RES, vis Antonii, & lepos Crassi. MAXIMÆ, lege librū secundum de Orat. ALTERA ALTERI, vis Cottæ, lepos Sulpicio. AT QVE, loquitur Cicero. HIS, Cotta, & Sulpicio. NIHIL ENIM, *αιτιολογία*. COTTA, pressus orator, supra. SVPICIO, grādi oratori, supra. PRÆSTITIT, nam primas ipsi tulerūt, supra. QVARE, quū Cotta, & Sulpicius tam dissimiles fuerint, & tamen summi. DOCTORIS, Rhetoris, vel cuiuslibet, vt sit *γνώμη*. VIDERE, vt faciebat Apollonius, lib. primo de Oratore, & faciendum præcipit Antonius libro secundo de Oratore. QVO, ad quod genus dicendi, vel ad quod studium: si sit *γνώμη*. EA DVCE VTENTEM SIC INSTITVERE, ad cuiusq. enim naturam institutio doctoris est accommodanda. ISOCRATEM, supra. ACERRIMO, exultante verborum audacia, libro tertio de Oratore, elatione, atque altitudine orationis vtente, supra. LENISSIMO, hinc lenis orator in Oratore dicitur, quòd cunctaretur, & quasi verecundaretur, libro tertio de Oratore. EPHORI, Ephorus Demophili filius *μημαίσορ* fuit, vt Plutarchus in Isocrate, & Suidas scribunt. Hunc, quum profecisset nihil, è ludo digressum, & mox à patre, secunda mercede pacta, remissum Isocrates *διδραχρον* vocabat: ad quem erudiendum multum studii contulit, quum & materiam illi ad chriam suppeditaret, vt Plutarchus scribit. Hic, vt ait Suidas, in moribus quidem simplex fuit, in historiæ vero explicatione supinus, & languidus, vt qui virium nihil haberet: qui scripsit librum, quem *ἐπιχώριον* inscripsit, vt Plutarchus in Homeri vita testatur. Hinc Cicero libro secundo de Oratore, & Quintilianus lib. decimo inter historicos ipsum numerant, quamuis idem Cicero in Oratore vocet oratorem. DIXISSE, vt Plato de Aristotele, & Xenocrate dicebat, quod Diogenes in Xenocrate refert. TRADITVM EST, à scriptoribus antiquis, quorum scripta nunc non extant: sed Cicero ipse lib. tertio de Orat. & lib. sexto ad Atticum, Quintilianus lib. secundo cap. nono, & Suidas tradunt. ALTERI, Ephoro, lib. tertio de Oratore. CALCARIA, *καίριον*, vt ait Suidas. ALTERI, Theopompo, libro tertio de Oratore. FRENOS, *χαλκῶν*, vt ait Suidas. P. CANVTIVS, in oratione pro Cluëtio. aliter P. Canutius. AEQUALIS MEVS, vt cognoscitur in oratione pro Cluentio. NOSTRVM ORDINEM, senatorium, vt puto. DISERTISSIMVS, eloquentissimus, in primis ingeniosus, & in dicēdo exercitatus, ac peritus in oratione pro Cluëtio vocatur. NEQVE CONSVESSE, ne domesticus etiam labor accederet ad forensē, vt supra de Galba dixit. aliter neque consueuisse. COTTAE, C. Cottæ. PRO SE LEGE VARIA QVARE IN-

SCRIBITVR, aliter pro lege Varia quæ inscribitur, id est, quæ inscribitur oratio C. Cottæ pro lege Varia: de qua dicitur infra. EAM, orationem. L. AELIVS, de quo plura inuenire non potuimus, quàm hic dicuntur: nisi quòd Plinius libro nono capite trigesimo quinto, & Charisius libro primo L. Aelium Stilonem vocant: vnde cognoscimus apud Quintilianum libro decimo sic legendum esse. Hoc loco L. Aelium nobis talem describit Cicero, qualem nos hodie Ludouicum Casteluëtrium Mutinensem esse iudicamus. COTTAE, C. Cottæ. IS, L. Aelius. PERITVS, ita peritus, vt Varro libro primo Academicarum quæstionum ita loquatur: Feci, vt multa nota essent nostris: à Græcis enim peti non poterant, ac post L. Aelii nostri occasum ne à Latinis quidem. & ipsemet Varro libro tertio capite duodecimo de Re rustica L. Aelium autorem sequitur. VARRO, M. Terentius Varro. NOSTER, supra. ILLO, L. Aelio. INGENIO, quod tantum fuit, vt illud etiam Cic. lib. decimo tertio ad Atticum vereatur. OMNIQVE DOCTRINA, sic etiam Philippica secunda. PLVRIBVS, pluribus literis, pluribus libris, pluribus scriptis. Sic enim literas interdum poni diximus in principio. Plura vero scripsit Varro, quàm alius quispiam, vt lib. primo Academicarum quæstionum, & Philippica secunda Cic. testatur. sed de Varronis libris in Zephyro, si Deus volet, plura dicemus. IDEM AELIVS, idem L. Aelius, de quo dicere cœpimus. STOICVS ESSE VOLVIT, & qui Stoici volunt esse, nō solent esse oratores, quòd Stoici traducti à disputando ad dicendum inopes reperiuntur, supra. NEC STVDVIT VNQVAM, esse. NEC FVIT, orator ipse nunquam fuit, supra. SCRIBEBAT, scriptitabat, supra. ORATIONES, orationes multas, supra. Q. METELLO, vix sciri posse certo credimus, quis hic Q. Metellus fuerit, quū tot eo tēpore fuerint Metelli: quia tamen cum duobus Consularibus numeratur, & videtur accusatus fuisse sic, vt L. Aelii oratione vsus ad se defendendum dicatur, putamus hūc esse Q. Cæciliū Metellum Nepotē Balearici filium, qui Consul cū T. Didio an. ab V. C. sexcētesimo quinquagesimo sexto fuit, & à C. Curione patre fuit accusatus, vt Asconius scribit. F. Filio scilicet Balearici, vt diximus: sed quia raro, & penè nunquam filius sine patris prænomine scribitur, videndum est, ne F. fecit, interpretandū sit, & dicendum: Aelius scribebat orationes, quas alii dicerēt, vt fecit Q. Metello, vt locutio sit, qualis illa in oratione in Pisonē: huius te cupiditati obsequi dixisti, sicuti ego fecissem in collega meo. Nec ego magno pere repugnē, si quis existimet hāc notā, siue literā delendam, vt è proxime sequēti natam, quæ sit u, quòd F. Aeolicū digāma vocetur, & pro u sæpe ponatur, vt Seruius, pro Seruius: qua de re plura scribunt Grāmatici. Q. CAEPIONI, cuius ore respōdit Aelius orationi, quam T. Betutius Barrus cōtra Cæpionē ipsum scripserat, supra. Q. POMPEIO RVFO, qui Prætor vrbānus paucis diebus ante, quàm L. Crassus de Orat. loqueretur, lib. primo de Orat. & postea Consul cū L. Cornelio Sylla an. ab V. C. sexcētesimo sexagesimo sexto fuit, vt Cic. in oratione prima & secūda cōtra Rullum meminit: cuius etiam Consul filium, eundemq. Syllæ generum P. Sulpicius, de quo diximus, per emissarios factionis suæ interfecit, vt Liuius lib. septuagesimo septimo, & Paternulus lib. secūdo scribūt: Nec ita multo post Q. ipse Pōpeius adhuc Cōsul ab exercitu Cn. Pōpeii Strabonis Procōsulis seditione, sed quā dux excitauerat, interfectus est. IS, Q. Pōpeius Rufus. EAS, orationes. PRO SE EST VSVS, vt arbitror aduersus P. Sulpiciū, qui Trib. pl. ab eo, qui tū erat Consul dissidebat, quicū cōiunctissime, & amātissime vixerat, vt in Lælio scribitur. hinc Crassus lib. primo de Orat. cū Sulpicio, & aliis loquens, dixit, Q. Pōpeii Prætoris vrbani familiaris nostri. vel potius quum pro se lege Varia diceret, infra.

infra. NON SINE AELIO, non sine L. Aelio, & videtur ad illud respicere, Hercules non sine Thefeo. HIS, orationibus. ENIM, αἰτιολογία, quo pacto scire hoc ipsum potuerit. SCRIPTIS, alii malunt legere, scribendis, EVMQVE, vt hominem eruditissimum, vt supra vocauit. COTTAM, C. Cottam. SVMMVM IPSVM ORATOREM, supra. LEVES, vt à Stoico scriptas, & ab eo, qui orator nec studuit vnquam, nec fuit, supra. VOLVIT, quum L. Aelium rogauit, vt eam scriberet, quæ pro Varia lege inscribatur, supra.

His duobus eiusdem ætatis annumerabatur nemo tertius: sed mihi placebat Pomponius maxime, vel dicam minime displicebat. locus erat omnino in maximis causis præter eos, de quibus supra dixi, nemini: propterea quòd Antonius, qui maxime expetebatur, facilis in causis recipiendis erat, fastidiosior Crassus, sed tamen recipiebat: horum qui neutrum habebat, confugiebat ad Philipum ferè, aut ad Cæsarem. Cotta & Sulpicius expetebantur. ita ab iis sex patronis causæ illustres agebantur: neque tam multa, quàm nostra ætate, iudicia fiebant: neque hoc, quod nunc fit, vt causæ singulæ defenderentur à pluribus: quo nihil est vitiosius. respondemus iis, quos non audiuius. in quo primum sæpe aliter est dictum, aliter ad nos relatum: deinde magni interest coram videre me, quemadmodum aduersarius de quaere asseueret; maxime autem, quemadmodum quæque res audiat. sed nihil vitiosius, quàm, cum vnum corpus debeat esse defensionis, nasci de integro causam, cum sit ab altero perorata. omnium enim causarum vnum est naturale principium, vna peroratio: reliquæ partes, quasi membra suo quæque loco locata, suam & vim, & dignitatem tenent.

HIS DVOBVS, C. Cottæ, & P. Sulpicio. nam L. Aelium, & Q. Pompeium Rufum, quos laudauit, aliud agens, nominauit, quum de illis supra ne se quidem dicturum proposuisset. EIVSDEM ÆTATIS, cuius Cotta, & Sulpicius fuerunt. ANNVMERABATVR, ab aliis. TERTIVS, orator. SED, quamuis ab aliis nemo tertius annumeraretur. PLACEBAT, Pomponius mihi placebat vt tertius, quamuis in propositione Q. Varium tertio loco posuerim, ordinem, vt nunc facio, postea mutaturus, & tamen infra suo loco, & ordine de Pomponio relaturus. POMPONIVS, Cn. Pomponius, infra. VEL DICAM, correctio. MINIME DISPLICEBAT, αἰτιολογία est hoc loco, ἀντίθετον προσωνομασία, vt quiuis intelligere poterit. DISPLICEBAT, dichoreus. LOCVS ERAT, αἰτιολογία, quare Pomponius quum satis bonus orator esset, tamen ne tertius quidem illis duobus annumerabatur: quia tunc etiam viuebant illi magni oratores, quos supra dixit, ita, vt, præter eos, nemini locus esse posset in magnis causis, in quibus boni oratores potissimum cognoscuntur. MAXIMIS CAUSIS, in quibus de magnis rebus agitur, vt sunt causæ repetundarum, ambitus, & maiestatis, & reliquæ huiuscemodi. EOS, M. Antonium, L. Crassum, L. Philippum, C. Cæsarem, C. Cottam, & P. Sulpicium.

PROPTEREA QVOD, αἰτιολογία αἰτιολογία, quare nemini locus erat. ANTONIVS, M. Antonius, supra. EXPETEBATVR, expetebatur à reis patronus, quia tantus erat, quantus supra descriptus est. FACILIS, & quum vir tantus facile causas reciperet, quis non mallet illum, quàm alium quempiam patronum eligere? FASTIDIOSIOR, in causis recipiendis. CRASSVS, L. Crassus. SED TAMEN, quamuis in causis recipiendis esset fastidiosior. RECIPIEBAT, causas. HORVM, M. Antonii, & L. Crassi. HABEBAT, patronum. CONFVGIEBAT, si modo eligendi patroni potestas erat, vt supra diximus. PHILIPPVM, L. Philippum, qui M. Antonio, & L. Crasso proximus accedebat, supra. CAESAREM, C. Iulium Cæsarem, qui facietis aequalibus praestitit, supra. COTTA, ET SVLPICIVS, de quibus supra diximus. EXPETEBANTVR, quòd aequalibus suis plurimum praestarent, supra. AB IIS SEX PATRONIS, M. Antonio, L. Crasso, L. Philippo, C. Cæsare, C. Cotta, & P. Sulpicio. AGEANTVR, sic, vt, praeter eos, in maximis causis nemini locus esset. NEQVE TAM MVLTATA, altera αἰτιολογία, quare duobus illis nemo tertius annumeraretur, quia tam multa iudicia tum non fiebant, & quæ fiebant, in his illi sex patroni regnabant: & ita neq. Pomponius, neque alius poterat excellere. FIEBANT, quamuis etiam multo ante plura fieri cœpissent, vt supra de Carbone dictum est: sed indies plura postea sunt facta. NEQVE HOC, fiebat. & est tertia αἰτιολογία, quia tunc tot patroni vnã causam non defendebant: quod si factum fuisset, praeter illos sex supra dictos, aliis etiam locus in causis maximis esse potuisset. M. tamen Antonius lib. secundo de Orat. ita loquitur: illos errare arbitror, qui, si quando (id quod nunquam mihi placuit) plures adhibent patronos, vti quemque eorum minimum putant esse, ita eum primum volunt dicere: quæ verba ostendunt, tum quoque morem fuisse, vt singulæ causæ defenderentur à pluribus, quod hic Cicero negat, sed negat ita, vt velit dicere, quamuis etiam tum plures adhiberentur patroni, sua tamen aetate multo plures adhibitos fuisse, quod Asconius hisce verbis clarius ostendit: Defenderunt Scaurum sex patroni, quum ad id tempus raro quisquam pluribus, quàm quatuor vteretur: ac post bella ciuilia ante legem Iuliam ad duodenos patronos est peruentum. QVO NIHIL EST VITIOSIVS, ob id M. Antonio nunquam placuit, vt paulo ante retulimus. RESPONDEMVS, αἰτιολογία, quare sit vitiosum. IIS, aduersariis. NON AVDIVIMVS, quòd abessemus. Neque enim patroni omnes simul conueniebant. EST DICTVM, ab aduersariis. RELATVM, à clientibus, vel ab aliis, qui aduersarios dicentes audierint. MAGNI INTEREST, quoniam qui videt, orationem suam potest ad vnã quancunque rem, prout ab aduersario dicta, vel à iudicibus audita fuerit, accommodare. ME, & quemlibet patronum. AVDIATVR, à iudicibus. dichoreus. SED NIHIL VITIOSIVS, ἐπιανάλησις. NASCI DE INTEGRO CAVSAM, videtur enim de integro causa nasci, quum illam iam peroratã ab alio alius dicit. OMNIVM ENIM CAVSARVM, αἰτιολογία, quare sit vitiosum, quod dixit, sed αἰτιολογία, quæ cohærere nõ videatur, nisi sic dicas: vitiosum est illud, quoniam difficile, & penè ἀσφαλτον est cauere, ne aliquid dicas, quod non conueniat eius orationi, qui ante te dixerit: quum vix in oratione possis effugere, quin interdum aliquid dicas, quod contrarium videatur: quamuis oratio duas minimum partes habeat ita naturales, vt vix errare possis: reliquæ tamen ita sunt collocandæ, vt prorsus respondeant. Sed & reliquas partes Cicero libro secundo de Oratore vt naturales ita describit: vt aliquid ante rem dicamus, deinde vt rem exponamus, post vt eam probemus, nostris praesidiis

diis confirmandis, contrariis refutandis, deinde vt concludamus, atque ita peroremus, hoc dicendi genus natura ipsa praescribit. hoc tamen loco duas potissimum partes naturales esse dicit, principium, & perorationem, & quidem omnium causarum, quòd natura nos doceat, vt aliquid ante quamlibet rem, siue causam dicamus, & peroremus, quamuis causarum omnium propria principia esse debeant, vt ait libro secundo de Oratore: sed vix aliquid in principiis, & perorationibus dici potest, quod magnopere possit repugnare. RELIQUAE PARTES, narratio, diuisio, confutatio, & confirmatio. MEMBRA, translatio. LOCATA, vt à M. Antonio locabantur, supra: quamuis ibi de dispositione parte orationis loquatur, vt diximus, tamen huc etiam referri potest.

Cum autem difficile sit in longa oratione non aliquando aliquid ita dicere, vt sibi ipse non conueniat: quanto difficilius cauere, ne quid dicas, quod non conueniat eius orationi, qui ante dixerit? sed quia & labor multo maior est totam causam, quàm partem dicere; & quia plures ineuntur gratiæ, si vno tempore dicas pro pluribus: idcirco hanc consuetudinem lubenter asciimus. erant tamen, quibus videretur illius aetatis tertius Curio, quia splendidioribus fortasse verbis utebatur, & quia Latine non pessime loquebatur, vsu credo aliquo domestico, nam literarum admodum nihil sciebat. sed magni interest, quos quisque audiat quotidie domi, quibuscum loquatur à puero, quem admodum patres, pædagogi, matres etiam loquantur. legimus epistolas Corneliæ matris Gracchorum: apparet filios non tam in gremio educatos, quàm in sermone matris. auditus est nobis Læliæ Cæii filia sepe sermo: ergo illam patris elegantia tinctam vidimus, & filias eius Mutias ambas, quarum sermo mihi fuit notus; & neptes Licinias, quas nos quidem ambas, hanc vero Scipionis etiam tu Brute credo aliquando audisti loquentem. Ego vero, ac lubenter quidem, inquit Brutus; & eo lubentius, quòd L. Crassi erat filia. Quid Crassum, inquam, illum censes istius Liciniæ filium, Crassi testamento qui fuit adoptatus? Summo iste quidem dicitur ingenio fuisse, inquit. & vero hic Scipio collega meus mihi sanè bene & loqui videtur, & dicere. Recte, inquam, iudicas Brute. etenim istius genus est ex ipsius sapientiæ stirpe generatum. nam & de duobus auis iam diximus, Scipione, & Crasso; & de tribus proavis; Q. Metello, cuius quatuor filii; P. Scipione, qui ex dominatu Ti. Gracchi priuatus in libertatem Rempub. vindicauit; Q. Scæuola Augure, qui peritissimus iuris, idemque patronus est habitus. iam duorum abauorum quàm est illustre nomen, P. Scipionis, qui bis Consul fuit, qui est Corculum dictus, alterius omnium sapientissimi C. Lælii? O generosam, inquit, stirpem, &

quam in vnam arborem plura genera, sic in istam domum multorum insitam atque illuminatam sapientiam.

DIFFICILE, vt postea difficile fuit M. Antonio, quicum Cicero Philippica secunda sic loquitur: tam eras excors, vt tota in oratione tecum ipse pugnares: vt non modo non coherencia inter se diceres, sed maxime disiuncta, atque contraria: vt non tanta tecum, quanta tibi tecum esset contentio. **LONGA**, quum saepe in breui oratione, atque adeo in scriptis id fiat, vt infra de Curione dicitur. **IPSE**, orator quiuis. **QUANTO**, argumentatio ex cōparatione maiorū hoc modo: si quis aliquid ita solet dicere, vt ipse sibi non conueniat, multo magis poterit dicere, quod nō conueniat eius orationi, qui ante dixerit. **EIVS**, oratoris. **DIXERIT?** in ea causa, quā tu quoque defendas. **SED QVIA**, duplex *αιτιολογια*, quare, quum vitiosum sit, tamen fiat: quia vitatur labor ille maior, & gratiæ plures incuntur. **TOTAM CAUSAM**, quam totam dicat, qui solus est patronus, necesse est. **SI VNO TEMPORE DICAS PRO PLVRIBVS**, nam quum plures vnam dicunt causam, eam sic partiuntur, vt & eam quisque minore labore dicat, id est suam partem defendat: & possit etiam eodem penē tempore, iisdem certe diebus, quibus illa agitur, alias causas apud alios iudices defendere. Quod si eam solus diceret, & maiorem laborem in ea sustineret, nec, in ea occupatus, pro aliis posset dicere. **CONSVE TVDINEM**, vt causæ singulæ defendantur à pluribus. **ASCIVIMVS**, quamuis esset vitiosa, vt dictum est. **ERANT**, aliqui. ad rem reuertitur. **TAMEN**, quamuis dixerim, mihi Pomponium minime displicuisse. **ILLIVS AETATIS**, eiusdem ætatis, paulo ante. **TERTIVS**, quamuis ab aliis nemo tertius annumeraretur, supra. **CVRIO**, C. Scribonius Curio C. Curionis oratoris, de quo supra diximus, filius, libro secundo de Oratore: & C. Curionis, de quo dicitur infra, pater. Huic Burbuleius cognomen imposuit, vt Plinius libro septimo capite duodecimo, & Valerius Maximus lib. nono capite decimo quinto scribunt: qui adolescens contra M. Antonium apud Centumuiros pro fratribus Cōsis dixit, libro secundo de Oratore: & Q. Cæcilius Metellum Nepotem Balearici filium, vt ait Asconius, accusauit. Hic gloriari solebat, se sine vllō munere adeptum esse omnia, quæ haberentur amplissima, libro secundo de Officiis. Tribunus igitur plebis, vt infra videre licet, fuit L. Cæfare, P. Rutilio Consulibus: ac diu siluit, vt semel à concione vniuersa relictus est. Videtur in Asia Prætor fuisse: certe ibi quum esset, illi Sylla imperauit, vt Nicomedem, & Arioborzanem in Cappadociam deduceret, vt Appianus in Mithridatico refert. Eius etiam opera in capiendis Athenis vsu Syllam fuisse testis est Plutarchus. Deinde cum Cn. Octauio an. ab V. C. sexcentesimo septuagesimo octauo Consul fuit, vt Plinius ostendit libro secundo capite trigesimo quinto: de quo Macer Tribunus plebis sic apud Sallustium loquitur. Dein C. Curio ad exitium vsque infantis Tribunus dominatus est. Proconsul vero postea Dardanos in Thracia domuit, vt Liuius libro nonagesimo quinto scripsit: quum legionem vnam ex quinque tumultuantem coercuisset, vt Frontinus libro quarto capite primo refert: vbi tamen M. Curio pro C. Curione male legitur. Vt vero Dardanorum ferociam in modo Lernæ serpentis renascentem extinxerit, Marcellinus libro vigesimo nono docet. ex quo cognoscimus in eo fuisse prudentiam, quam Cicero in oratione pro lege Manilia commendat. Eutropius vero libro sexto ita refert: C. Scribonius Curio post Consulatum Dardanos vicit, & vsque ad Danubium penetrauit, triumphumque meruit, & intra triennium

nium finem bello dedit. Hinc Cicero in oratione in Pisonem se C. Curionis triumphum vidisse testatur. Fuit etiam Pontifex, vt in oratione de Responis apparet: cuius locum tum filius videtur petiisse, quum Cicero libro secundo Familiarium scripsit ad eum, se de sacerdotio laborasse, & si scio Auguratū posse significari. Hic Ciceronis amicissimus fuit ita, vt eius Consulatum *ἀποδέσσειν*, vt libro primo ad Atticum leges, appellaret. Id in scriptis Ciceronis saepe cognoscitur: Cicero tamen illum saepe mordebat, vt infra, & Verrina tertia illis verbis: paucos homines, vt leuissime dicam, arrogantes: quæ sic Asconius interpretatur: Catulum, Hortensium, Curionemque significat. Hic non ita multo ante, quam Cicero in Ciliciam proficisceretur, decessit, vt ex libro secundo Familiarium cognoscimus: quum vir optimus fuisset, vt Valerius Maximus libro nono capite primo hisce verbis ostendit: mutatio in domo Curionum extitit: siquidem forum nostrum & patris grauisimum supercilium, & filii sexcenties sestertium æris alieni aspexit. **SPLENDIDIORIBVS**, C. Curio verborum grauitate, & elegancia, & copia suam quandam expresseit quasi formam, figuramque dicendi, vt libro secundo de Oratore scribitur, & infra hoc modo: Curio nonnulla verborū copia, nullo alio bono, tenuit oratorum locum. **NON PESSIME**, *λιτότιος*. **DOMESTICO**, quod domus eius patrio instituto puro sermone assuefacta fuerat, infra: nam pater fuit eloquentissimus, vt ex libris oratoris supra retulimus. **NAM**, *αιτιολογια* hoc modo: qui latine bene loquuntur, id aut vsu, aut literis faciunt: hic literas nesciebat, vsu igitur bene latine loquebatur. **LITERARVM**, quibus fons perfectæ eloquentiæ continetur, infra. **NIHIL SCIEBAT**, quippe qui esset indoctus, & rudis, infra. **SED**, probat, quod dixit, Curionem vsu domestico bene latine locutum fuisse. **MAGNI INTEREST**, adeo in teneris consuescere multum est, vt ait Poëta: qua de re Quintilianus, & Plutarchus plura scribunt. **PATRES**, in quibus quamplurimum esse eruditionis Quintilianus optat. **PAEDAGOGI**, qui aut sint eruditi planè, aut se non esse eruditos sciant, vt libro primo quærit Quintilianus. **MATRES**, in quibus idem, quod in patribus optat Quintilianus: & in matribus nutrices complecti videtur: quod nutrix mater saepe dicitur, vt in Quæstura probauimus. **LEGIMVS**, non probat, quod de patribus, & paedagogis dixit, quod probandum non sit, quod omnes norunt, & quod etiam tunc fiebat: quod vero pertinet ad matres, quia raro fiebat, quod raræ tunc quoque essent foeminae, quæ literas discerent, exemplis probandum iudicauit. **EPISTOLAS**, quibus Corneliæ doctissimus sermo in posteros quoque traditus est, vt Quintilianus libro primo capite primo loquitur. **CORNELIAE**, supra. **GRACCHORVM**, Tib. & C. Gracchorum, supra. **FILIOS**, Tib. & C. Gracchos potissimum. **IN GREMIO**, in quo filii solent educari. Suus enim cuique filius olim ex casta parente natus non in cella emptæ nutricis, sed gremio, ac sinu matris educabatur, quod Cornelius Tacitus in dialogo de Oratoribus scribit. aliter ingenio. **SERMONE**, & quidem doctissimo, vt ait Quintilianus. **AUDITVS EST NOBIS**, qui à patre ita eramus deducti ad Scæuolam ipsius Læliæ maritum, vt, quoad possemus, & liceret, à senis latere nunquam discederemus, in Lælio: id vero quum faceremus, ipsius etiam Læliæ sermonē saepe audiuius. **LÆLIAE**, quæ Q. Mucio Scæuolæ Auguri nupsit, vt supra dictum est. **CAII**, C. Lælii sapientis, supra. **ILLAM**, Læliam. **PATRIS**, C. Lælii: **ELEGANTIA**, elegantiam in Lælio, & vim in Galba supra posuit. **TINCTAM**, ita quidem, vt L. Crassus libro tertio de Oratore ita dicat: quum audio socrum meam Læliam, sic audio, vt Plautum mihi, aut Næuium videam audire: sono

ipso vocis ita recto, & simplici est, vt nihil ostentationis, aut imitationis afferre videatur: ex quo sic locutum eius patrem iudico: & Quintilianus libro primo capite primo, Lælii filia reddidisse in loquendo paternam eloquentiam elegantiorē dicitur. **MUCIAS**, Q. Mucii Scæuolæ Auguris, & Læliæ filias, & Mucias à patre de more nominatas. **AMBAS**, quarum altera L. Crasso nupsit, libro primo de Oratore: altera C. Mario, vt nos putamus. Plutarchus certe Mucium Marii *πρωτόγονον* vocat: ob id fortasse Marius L. Crassi affinis à Cicerone libro primo de Oratore, & in oratione pro Cornelio Balbo vocatur. Scimus quidem, quod idem Plutarchus in Cæsare scribit, Marium Iuliam vxorem habuisse, sed duas habere potuit. Videtur etiã Marius filius L. Crassi filiam vxorem duxisse, vnde Marius quidam, qui se Marii filium esse dicebat, L. Crassum auum suum vocabat, vt epistola quadragesima prima libri duodecimi ad Atticum leges. **MIHI**, qui illas vidi. **NEPTES**, ipsius Læliæ, vt è filia ipsius, & L. Crasso naras. **LICINIAS**, L. Licinii Crassi, & Muciae filias. **QVAS NOS QVIDEM**, loquentes audiimus. **AMBAS**, quarum alteram duxit Scipio, vt hic dicitur: alteram C. Marius C. F. vnde se natum Herophilus prædicabat, vt Valerius Maximus libro nono capite decimo sexto scribit: qui se Marii septies Consulis, & L. Crassi oratoris nepotem vocabat, quod epistola quadragesima prima libri duodecimi, & epistola octaua libri decimi quarti ad Atticum scriptum videbis. **HANC VERO SCIPIONIS**, hanc vero Liciniam vxorem L. Scipionis, de quo supra diximus: aliter hanc vero vxorem Scipionis: quæ videtur interpretatio inserta. **L. CRASSI**, oratoris tanti. **CRASSVM**, prius appellatum Scipionem, quum L. Scipionis, & Liciniae filius esset, quamuis de illo nos nihil præterea scriptum viderimus. **ISTIVS LICINIÆ**, quæ L. Crassi filia, & L. Scipionis vxor fuit. **CRASSI**, L. Crassi oratoris, qui nullum filium naturalem videtur reliquisse. **TESTAMENTO QVI FUIT ADOPTATVS?** sic C. Cæsar C. Octauium in familiam, noménque adoptauit, vt loquitur Suetonius: sic Q. Cæcilius Atticum testamento adoptauit, vt Cornelius Nepos scribit. **ISTE**, iste Crassus adoptatus. **FVISSE**, apparet iam pridem mortuum fuisse. **SCIPIO**, Publius, vt putamus, vel Lucius, vt est apud Appianum libro secundo, Scipio L. Scipionis, vt diximus supra, & Liciniae alter filius, qui & ipse adoptatus, Q. Metellus Q. F. Pius Scipio fuit appellatus, vt epistola octaua libri octauo Familiarium legitur: qui quum fuisset Consul cum Pompeio genero, & bellum cum Cæsare in Africa gessisset, se ipse tandem interfecit: quod etsi factum est ante, quàm dialogus hic fieret, Brutus tamen de illo tanquam viuo loquitur: nisi forte prius hic dialogus fuerit cœptus, & postea, quo tempore diximus, absolutus: vel hic alius sit Scipio, cuius historiam nos intueri non potuerimus. **COLLEGA MEVS**, in Pontificatu. nam Brutus, vt supra diximus, Pontifex fuit, & Scipio inter Pontifices numeratur in orationibus de Respõsis, & pro Domo: & Suetonius id affirmat in Tiberio: quamuis Cæsar libro tertio de Bello ciuili dicat, illum de Cæsaris sacerdotio contendisse: sed tum volebat, opinor, ille Pontifex maximus fieri, quum Pontifex minor esset. **LOQVI VIDETVR, ET DICERE**, loqui non est idem, & dicere. nam disputandi ratio, & loquendi dialecticorum est, oratorum autem dicendi, & ornandi, vt ait in Oratore. **ET ENIM**, *αἰτιολογία*, quare Brutus bene iudicet. **ISTIVS**, Scipionis. **EX IPSIVS SAPIENTIAE STIRPE GENERATVM**, est quædam *ὑπεβολή*. **NAM**, *αἰτιολογία*. **DVOBVS AVIS**, P. Scipione paterno, & L. Crasso materno. **SCIPIONE**, P. Scipione, qui in Consulatu mortuus est, vt supra dictum est. **CRASSO**, L. Crasso. **Q. METELLO**,

TELLO, Q. Cæcilio Macedonico, supra. **CVIVS QVATVOR FILII**, quos supra nominauimus: & tres filia nuptæ, libro quinto de Finibus, vna Lucullo, Plutarchus autor in Lucullo: altera Seruilio: vnde Metellus auus P. Seruili dicitur in oratione pro Domo: & tertia P. Scipioni, qui, vt diximus, in Consulatu mortuus est, qui que fuit auus huius Scipionis, de quo loquimur: & ita Q. Metellus Macedonicus proauus, vt hic, & in oratione pro Domo vocatur: quam rem significat in oratione Post reditum in senatu his verbis: sororū filii Luculli, Seruili, Scipiones: vbi sorores inter se soleo interpretari, quod neq. Numidici, neq. Metelli Nepotis sorores essent, quicum iunguntur. **P. SCIPIONE**, P. Cornelio Scipione Nasica Serapione, de quo supra: qui pater fuit P. Scipionis, qui in Consulatu mortuus est, & ita proauus huius Scipionis. **VINDICAVIT**, supra. **Q. SCÆVOLA AVGVRE**, de quo supra: qui pater fuit Muciae L. Crassi vxoris, vnde nata est Licinia huius Scipionis mater, & sic Q. Scæuola Augur proauus huius Scipionis fuit. **PERITISSIMVS IVRIS**, iuris enim ciuilis intelligentia, atque omni prudentiæ genere præstitit, supra. **PATRONVS**, orator: sed non potest legi, patronus, quum is Scæuola in oratorum numero non fuerit, vt supra dictum est: aliter vero hic legitur, percomis & sanè comis fuit Scæuola, qualis in Lælio describitur, & libro primo de Oratore his verbis: Tum Scæuola comiter, vt solebat, inquit. **ABAVORVM**, huius Scipionis. **P. SCIPIONIS**, qui pater fuit Serapionis, Serapio P. Scipionis, Publius L. Scipionis, L. Scipio huius pater fuit: & sic P. Scipio Corculum dictus huius abauus fuit. **QVI BIS CONSVL FVIT**, & Censor, supra. **DICTVS**, appellatus, supra. **SAPIENTISSIMI**, supra, & in Lælio. & vltimo posuit loco, quod magis probat, huius Scipionis genus ex ipsius sapientiæ stirpe generatum. **C. LAELII?** supra. is pater fuit Læliæ, quæ nupsit Q. Scæuolæ Auguri: vnde nata est Mucia L. Crassi vxor, & mater Liciniae, ex qua natus est hic Scipio, cuius ipse Lælius ob id abauus fuit. **O**, *ἐπιφώνημα*. **STIRPEM**, huius Scipionis. **TANQVAM**, similitudo. **PLVRA GENERA**, insita. solent interdum plura genera, siue species fructuum, vel arborum in vnam arborem inferi, vt nos sæpe vidimus, ex vna arbore pira, mala, & alia huiuscemodi legi. **SIC**, *ἀντιπαρόμοιον*. **ISTAM DOMVM**, huius Scipionis. **MVLTORVM**, P. Scipionis, L. Crassi, Q. Metelli, P. Scipionis, Q. Scæuolæ Auguris, P. Scipionis, & C. Lælii, quos hic paulo ante nominauimus.

Similiter igitur suspicor (vt conferamus parua magnis) Curionis, etsi pupillus relictus est, patrio fuisse instituto puro sermone assuefactam domum: & eo magis hoc iudico, quod neminem ex iis quidem, qui aliquo in numero fuerunt, cognoui in omni genere honestarum artium tam indoctum, tam rudem. nullum ille poetam nouerat, nullum legerat oratorem, nullam memoriam antiquitatis collegerat: non publicum ius, non priuatum, & ciuile cognouerat: quanquam id quidem fuit etiam in aliis, & magnis quidem oratoribus, quos parum his instructos artibus vidimus, vt Sulpicium, vt Antonium. sed ii tamen vnum illud habebant, dicendi opus elaboratum: idque cum constaret ex quinque notissimis partibus, nemo in aliqua parte earum omnino nihil poterat: in quacunque enim vna plane claudicaret,

orator esse non posset. sed tamen alius in alia excellebat magis. reperiebat, quid dici opus esset, & quo modo præparare, & quo loco locari, memoriaque ea comprehendebat Antonius: excellebat autem actione: erantque ei quædam ex his paria cum Crasso, quædam etiam superiora. at Crassi magis enitebat oratio. nec vero Sulpicio, neque Cottæ dicere possumus, neque cuiquam bono oratori rem ullam ex illis quinque partibus planè atque omnino defuisse. itaque in Curione hoc verissime iudicari potest, nulla re vna magis oratorem commendari, quàm verborum splendore & copia. nam cum tardus in cogitando, tum in instruendo dissipatus fuit. reliqua duo sunt, agere, & meminisse. in utroque cachinnos iridentium commouebat. motus erat is, quem & C. Julius in perpetuum notauit, cum ex eo in vtranque partem toto corpore vacillante quæsiuit, quis loqueretur è lintre. & Cn. Sicinius, homo impurus, sed admodum ridiculus, neque aliud in eo oratoris simile quidquam; is cum Tribunus plebis Curionem & Octauium Consules produxisset; Curioque multa dixisset sedente Cn. Octauio collega, qui deuinctus erat fasciis, & multis medicamentis propter dolorem artuum delibutus: nunquam, inquit, Octauii collegæ tuo gratiam referes; qui nisi se suo more iactauisset, hodie te istic muscæ comedissent. Memoria autem ita fuit nulla, vt aliquoties, tria cum proposuisset, aut quartum adderet, aut tertium quæreret. qui in iudicio priuato vel maximo, cum ego pro Titinia Cottæ perorauissem, ille contra me pro Ser. Næuio diceret, subito totam causam oblitus est, idque veneficiis & cantionibus Titiniæ factum esse dicebat. magna hæc immemoris ingenii signa: sed nihil turpius, quàm quòd etiam in scriptis obliuisceretur quid paulo ante posuisset, vt in eo libro, vbi se exeuntem è senatu, & cum Panfa nostro, & cum Curione filio colloquentem facit, cum senatum Cæsar Consul habuisset, omnisque ille sermo ductus è percussatione filii, quid in senatu esset actum. in quo multis verbis cum inueheretur in Cæsarem Curio; disputatioque esset inter eos, vt est consuetudo dialogorum: cum sermo esset institutus senatu misso, quem senatum Cæsar Consul habuisset, reprehendit eas res, quas idem Cæsar anno post, & deinceps reliquis annis administrauisset in Gallia.

SIMILITER IGITUR, ad rem reuertitur. PARVA MAGNIS, res paruas Curionis cum rebus magnis Scipionis. CURIONIS, de quo quum prius loqueremur, huc digressi sumus. PATRIO, C. Curionis patris viri eloquentissimi, supra. PYRO SERMONE, quali Curio pater utebatur. ASSVEFACTAM DOMVM, & ex eo Curionem ipsum latine non pessime locutum

cutum fuisse. sic enim videtur addendum. HOC, Curionem vsu domestico latine non pessime locutum fuisse. QVO D, *αιτιολογια*, quare sic iudicet, vt supra, nam literarum admodum nihil sciebat: quam nunc pluribus probat. ALIQUO IN NUMERO, oratorum. TAM INDOCTVM, TAM RVDDEM, quippe qui literarum nihil sciret, supra. NVLLVM, repetitio. NVLLVM ILLE POETAM NOVERAT, NVLLVM LEGERAT ORATOREM, quum tamen oratori legendi sint poëtæ, cognoscenda historia, omnium bonarum artium scriptores, ac doctores & legendi, & peruolutandi, libro primo de Oratore. nam loquendi elegantia legendis oratoribus, & poëtis augetur, vt ait libro tertio de Oratore. NVLLAM MEMORIAM ANTIQVITATIS COLLEGERAT, quæ tamen oratori sit colligenda, vt libro primo de Oratore, & in Oratore Cicero docet. NON PVBLICVM IVS, quum tamen oratori iuris publici autoritas subiecta esse debeat, lib. primo de Oratore. est autem publicum ius, quod ad statum Reipub. Romanæ spectat, vt ait Vlpianus lib. primo titulo primo Digestorum. Ius, inquit Cicero in Partitionibus, publicum, lex, senatusconsultum, foedus. NON PRIVATVM, ius priuatum, vt scribit Vlpianus, est, quod ad singulorum utilitatem spectat: de quo Cicero in Partitionibus ita loquitur: priuatum ius, tabulæ, pactum, conuentum, stipulatio: quod quidem ius qui ignorat, non potest in priuatarum rerum causis, & iudiciis, vt orator, versari, libro primo de Oratore. CIVILE, ius ciuile, cuius scientia oratori est necessaria, vt libro primo de Oratore disputatur. ID QVIDEM, ius ciuile non cognoscere: etsi videtur omnia complecti, quæ dixit: quòd nemo esset adhuc, qui illa completeretur, vt infra dicit. ARTIBVS, quas Curionem diximus ignorasse. SVLPICIVM, P. Sulpicium, supra. ANTONIVM, M. Antonium parum his artibus instructum: & nisi apposuisset, parum, pugnaret prorsus cum eo, quod libro secundo de Oratore scripsit: nullius rei, quæ quidem esset in his artibus, de quibus aliquid existimare posset, Antonium rudem, aut ignarum sibi visum fuisse. II, oratores. TAMEN, quamuis aliis artibus parum essent instructi. HABEBANT, quod Curio non habebat. DICENDI OPVS, facultatem dicendi, artem dicendi, eloquentiam, supra in principio. QVINQVE, inuentione, dispositione, elocutione, memoria, & pronunciatione, siue actione, supra. NEMO IN ALIQA PARTE EARVM OMNINO NIHIL POTERAT, omnes in singulis partibus aliquid poterant ita, vt nulla pars esset, in qua aliquis nihil omnino posset. IN QVACVNQVE, *πῶς*. VNA, vna parte ex quinque. ORATOR ESSE NON POSSET, oportet enim in oratore quinque illas partes esse, inuentionem, dispositionem, elocutionem, memoriam, & pronuaciationem, lib. primo ad Herenn. SED TAMEN, quamuis orator esse non posset, qui in aliqua parte claudicaret. IN ALIA, in alia parte. EXCELLEBAT MAGIS, quàm alius. REPERIEBAT QVID DICI OPVS ESSET, hæc est inuentione. ET QVO MODO PRÆPARARE, ET QVO LOCO LOCARI, opus esset. dispositio: & loco locari, *προσωμοσια* est. MEMORIAQVE EA COMPREHENDEBAT, memoria. ANTONIVS, M. Antonius. EXCELLEBAT AVTEM ACTIONE, quæ fuit in eo singularis, supra. atq. hic omittit elocutionem, quam statim, de Crasso loquens, reddit. EI, M. Antonio. EX HIS, inuentione, dispositione, memoria, & actione. PARIA, vt inuentione, dispositio, memoria. CRASSO, L. Crasso. SVPERIORA, vt actio. MAGIS ENITEBAT ORATIO, & sic Crassus in elocutione magis excellebat, quàm Antonius in ea quoq. aliquid posset, vt supra ostedit, & hic vult significare. SVLPICIO, P. Sulpicio, supra. COTTÆ, C. Cottæ, supra. QVINQVE PARTIBVS,

quas modo diximus. OMNINO DEVISSĒ, in quacunq̄ue enim vna planè claudicaret, orator esse non posset. ITAQVE, vt ad Curionem reuertamur. IN CVRIONE, de quo loquimur. HOC, quod sequitur. NVLLA RE VNA, quum quinque requirantur. MAGIS ORATOREM COMMENDARI, sic libro tertio de Oratore: in quo igitur homines exhorrescunt? quem stupefacti dicentem intuentur? in quo exclamant? quem Deū, vt ita dicam, inter homines putant? qui distincte, qui explicate, qui abundanter, qui illuminate, & verbis, & rebus dicunt, & in ipsa oratione quasi quendam numerum, versumque conficiunt, id est, quod dico, ornate. & ibidem paulo ante affirmat in partibus elocutionis omnem admirationem ingenii, omnem laudem eloquentiæ contineri. VERBORVM SPLENDORE, ET COPIA, copia nonnulla verborum, infra: elocutione. nam L. Crassus lib. tertio de Orat. dum præcepta tradit elocutionis, hæc, & alia requirit. paulo post Cic. verborum bonitatem vocat, & celeritatem. NAM, αἰολογία, elocutione oratorem magis commendari, quum Curio ea vna sit commendatus, qui in cæteris partibus parum, aut nihil potius potuerit. TARDVS quum animi, atque ingenii celeres quidam motus esse debeant: qui ad excogitandum sint acuti, libro primo de Oratore. huic tamen Curioni in oratione pro lege Manilia causæ seruiens, ingenium tribuit. IN COGITANDO, in excogitando, in inueniendo, in inuentione. IN INSTRVENDO, in disponendo, in dispositione. DISSIPATVS, quum orator potius quasi collectus esse debeat, & M. Antonium imitari: à quo, vt ab imperatore equites, pedites, leuis armatura, in maxime opportunis orationis partibus, quæ inuenierat, collocabantur, supra. RELIQA DVO SVNT, quum iam de elocutione, inuentione, & dispositione, quamuis ordine conuerso, sit dictū. AGERE, ET MEMINISSE, actio, & memoria, in quibus ordinem vertit, quòd de memoria sit plura dicturus. IN VTROQVE, αἰ τῷ agere, & αἰ τῷ meminisse, in actione, & memoria. COMMOVEBAT, Curio. MOTVS, αἰολογία, quare in actione cachinos Curio commoueret. MOTVS, gestus, de quo supra diximus, quum de M. Antonio loqueremur. C. IVLIVS, qui festiuitate, & facetiis & superioribus, & æqualibus suis omnibus præstitit, supra: apud Quintilianum lib. vndecimo capite tertio Iunius male scribitur. IN PERPETVVM NOTAVIT, sic notauit, vt ea nota fuerit perpetua. IN VTRANQVE PARTEM TOTO CORPORE VACILLANTE, quum reprehendenda sit illa frequens, & concitata in vtranque partem nutatio, vt Quintilianus libro vndecimo capite tertio docet. LOQVERETVR E LINTRE, nam qui vacillant in vtranque partem, loquentes, è lintre loqui videntur: quòd lintre quum sit nauicula, facile in vtranque partem vacillat, si quis modo velit in eo stare, & loqui, vt Romani loquentes, stabant, infra. CN. SICINIVS, illum esse credimus, de quo Plutarchus ita scribit in Crasso: ὁ πλείστα πράγματα πῆραχ ἂν τοῖς καθ' αὐτὸν ἄρχουσι, καὶ διμαγωγῶσι σικίνιος, πρὸς τὸν εἰπόντα, Ὡς δὲ μόνον οὐ ἀσπράττει τὸν κράτος, ἀλλὰ πῆραχ αὐτὸν, χόρτον ἔχει φησὶν ἐπὶ κέρταος. Sicinii vero plebei fuerunt. nam Sicinius primus Tribunus plebis fuit, vt Liuius libro secundo scribit: & hic Sicinius Tribunus plebis hoc loco dicitur. HOMO IMPVRVS, ὡς πῆραχ ἂν πράγματα τοῖς ἄρχουσι, vt ait Plutarchus. RIDICVLVS, facetus, quique diceret ea, quibus homines riderent, non ipse rideretur: id docet, quod sequitur, & Grammatici viderunt. sic infra C. Seruilius Glaucia ridiculus appellatur. QVICQVAM, præter hoc, quòd ridiculus, & facetus erat: quod in Oratore debet esse, vt libro secundo de Oratore disputatur. IS, Cn. Sicinius. CVRIONEM, de quo loquimur. OCTAVIVM, Cn. Octa

Cn. Octauium M. F. libro secundo de Finibus: qui in Cilicia decessit, quum Proconsul eam prouinciam obtineret, vt in Lucullo Plutarchus ostendit. COSS. Consules anno ab Vrbe condita sexcentesimo septuagesimo octauo. PRODIXISSET, in concionem. nam Tribuni plebis priuatos, Augures, & magistratus in concionem producere poterant, vt ex Cicero nis libris collegimus. DIXISSET, in concione, quò fuerat productus. SEDENTE, in rostris, vt supra de Scauola Pontifice dixit. assidente, vel legit, vel interpretatur Quintilianus libro vndecimo capite tertio. QVI DEVINCTVS ERAT FASCIIS, ET MVLTIS MEDICAMENTIS PROPTER DOLOREM ARTVVM DELIBVTVS, sic Quintilianus lib. vndecimo capite tertio, qui erat propter valetudinem & deligatus, & pluribus medicamentis propter dolorem artuum delibutus: qua de re libro secundo de Finibus ita scriptum videbis: illum dolorem malle leuare, quo optimum, atque humanissimum virum Cn. Octauium M. F. familiarem meum confici vidi, nec vero semel, nec ad breue tempus, sed & sæpe planè, & diu. Quos ille, Dii immortales, quum omnes artus ardere viderentur, cruciatus perferebat? COLLEGAE TVO, C. Curioni: sed ita locutus est, vt minus offenderet, quàm si nominasset: SE SVO MORE IACTAVISSET, multum se ex more iactasset, vt ait Quintilianus libro vndecimo capite tertio: quum iactatio corporis non multa esse debeat, vt supra de L. Crasso dictum est. COMEDISSENT, nunc te muscæ non comederunt, quia ille se iactando eas abegit. MEMORIA, in qua cachinos etiam irridentiū commouebat, vt supra dixit. FVIT, C. Curio. TRIA QVVM PROPOSVISSET, vt facit Cicero in oratione pro lege Manilia. enumeratione igitur vsus erat: quam plus, quàm trium partium numero constare non oportet, quòd periculosum sit, ne quando plus, minúsue dicamus, libro primo ad Herennium. at Curio in hac etiam plus, minúsue dicebat, grauius peccaturus, si plures ea partes habuisset. QVAERERET, oblitus. IN IVDICIO PRIVATO VEL MAXIMO, priuata in causamagna, & graui, vt ait in Oratore. TITINIA COTTAE, Titinia C. Cottæ vxore. Titinia gens plebeia fuit, vt Liuius ostendit libro tertio: Cicero in oratione pro Cluentio Titinius inter equites ponit. aliter Ticinia Cottæ: & Ticinia gens fuit, vt Varro libro secundo capite vltimo de Re rustica, & Valerius Maximus libro octauo capite secundo demonstrant. aliter Ticinio Cotta. SER. NAEVIO, nescio quo, nisi forte legas, Sex. Næuio, vt sit Sex. Næuius, qui est in oratione pro Quintio. DICERET, responderet, vel respondere cœpisset, in Oratore. SVBITO TOTAM CAVSAM OBLITVS EST, & assedit, in Oratore. IDQVE VNEFICIIS, ET CANTIONIBVS TITINIAE FACTVM ESSE DICEBAT, sibi venenis ereptam memoriam dicebat, in Oratore. HAEC, quæ diximus. OBLIVISCRETVR, QVID, aliter obliuisceretur, quod. VT, vt oblitus est. PANSA, C. Vibio Pansa, qui postea cum A. Hircio Consul fuit. Vibii vero plebei fuerunt. hic enim Tribunus plebis fuit, vt epistola octaua libri octauo Familiarium videbis. & Pansæ dicti, quibus lati, ac pansi sint pedes. Pansa vero cognomen Vibiorum, vt hic, & in veterum monumentis videmus: Apuleiorum, & Opimiorum, vt apud Liuium libro decimo videre poteris. NOSTRO, suum etiam necessarium Cicero in oratione pro Ligario vocat, sed in Epistolis, & Philippicis plura poteris inuenire. CVRIONE FILIO, infra. CAESAR, C. Iulius Cæsar, qui postea fuit Dictator. CONSVL, cum M. Bibulo.

FILII, C. Curionis, qui nondum senator erat ita, vt posset in senatum ire: itaque tunc introductus fuit, vt epistola vigesima quarta libri secundi ad Atticum legitur. nunc igitur patrem de his interrogabat, quæ dici poterant. **QVID IN SENATV**, aliter quod in senatu. **IN QVO**, libro. **INVEHERETVR**, quod illum odisset. nam & in actionibus Cæsarem ipsum stabulum Nicomedis, & Bithynicum fornicem vocarat, vt Suetonius in Cæsare testatur: & si Plutarchus scribit olim Cæsarem ab eo seruatum fuisse. **CVRIO**, pater. **EOS**, patrem, & filium Curiones. **DIALOGORVM**, in quibus disputatur, vt videre licet apud Platonem, & Ciceronem: & Lucianus sic in Prometheo scribit: *ὁ διάλογος σεμνοτάτος ἐποιεῖτο τῶν συνοσίων φυσιώστε πῆρι καὶ ἀρετῆ φιλοσοφῶν*. **REPREHENDIT**, Curio pater. **POST**, post Consulatum. **RELIQVIS ANNIS**, aliquot, non omnibus, quibus Cæsar in Gallia fuit. nam Curio pater ante, quàm Cæsar è Gallia decederet, è vita decessit, vt libro secundo Familiarium cognoscitur. **GALLIA**, vtraque. nam citeriorem, & Illyricum Vatinius lege accepit, vt ait Suetonius, vltiorem, Pompeio potissimum adiuuante, vt apud Ciceronem epistola tertia libri octaui ad Atticum, & apud eundem Suetonium leges.

Tum Brutus admirans, Tantam ne fuisse obliuionem, inquit, in scripto præsertim, vt ne legens quidem vnquam senserit quantum flagitii commisisset? Quid autem, inquam, Brute stultius, quàm, si ea vituperare volebat, quæ vituperauit, non eo tempore instituere sermonem, cum illarum rerum iam tempora præteriissent? sed ita totus errat, vt in eodem sermone dicat in senatum se Cæsare Consule non accedere, sed id dicat ipso Consule exiens è senatu. iam qui hac parte animi, quæ custos est cæterarum ingenii partium, tam debilis esset, vt ne in scripto quidem meminisset quid paulo ante posuisset, huic minime mirum est ex tempore dicenti solitam effluere mentem. itaque cum ei nec officium deesset, & flagraret studio dicendi, perpauca ad eum causæ deferebantur: orator autem viuus eius æqualibus proximus optimis numerabatur propter verborum bonitatem, vt ante dixi, & expeditam, ac profluentem quodam modo celeritatem. itaque eius orationes aspiciendas tamen censeo. sunt illæ quidem languidiores, veruntamen possunt augere & quasi alere id bonum, quod in illo mediocriter fuisse concedimus: quod habet tantam vim, vt solum sine aliis in Curione speciem oratoris alicuius effecerit. sed ad instituta redeamus.

LEGENS, quod scripserat. **FLAGITII**, erroris. **EA**, quæ Cæsar in Gallia administrarat. **EO TEMPORÈ**, aliquot annis post, quàm Cæsar in Galliam fuerat profectus. **ILLARVM RERVM**, quas Cæsar in Gallia administrarat. **ERRAT**, C. Curio pater. **NON ACCEDERE**, ne, quæ faciebat Cæsar Consul, ea, si in senatum accederet, probare videretur: quum aduersari non posset. **SED ID DICAT**, forte melius legeretur ita, & id dicat. **IPSO**, Cæsare.

Cæsare. **EXIENS**, nam se exeuntem fecit in libro, supra. exire vero non poterat, nisi prius accessisset. itaque pugnancia scribebat. **HAC PARTE ANIMI**, memoria, quæ tamen non est pars animi, sed vna ex virtutibus eius animi partis, quæ princeps est, quæque mens nominatur, libro quinto de Finibus: & Aristoteles in libro *πρὸς μνήμην, καὶ τὴν μνημονεύειν*, inquit: *μνήμη ἔστι τινὸς μορίου τῆς ἐν ἡμῖν τῆς πρώτου αἰσθητικῆς*, quod si partis est, non est pars, nisi pars quasi membrum dicatur, vt Boëtius in Topicis docet. & sanè pars multis modis dicitur, vt Philosophi dicunt, præsertim Aristoteles libro septimo Metaphys. **CUSTOS**, sic in Partitionibus, & libro primo de Oratore thesaurus rerum vocatur. **CAETERARVM INGENII PARTIVM**, memoriam partem ingenii vocat libro secundo de Oratore, & docilitatem libro quinto de Finibus: quin ibi scribit docilitatem, memoriam, & reliqua id genus vno ingenii nomine appellari. **EX TEMPORÈ DICENTI**, quum ex tempore diceret. **SOLITAM EFFLVERE**, vt effluxit, quum pro Ser. Næuio diceret paulo ante. **MENTEM**, memoriam mentis virtutem, vt ex libro quinto de Finibus retulimus. & videtur amplificatio, quum mentem pro memoria quasi totum pro parte dicat. **ITAQVE**, propter causas supra dictas. **QVVM EI NEC OFFICIVM DEESSET**, quum is & esset officiosus. *λιτότης*, in qua & Curionem laudat, & *κατὰ πρόληψιν* occupat, quod aliquis dicere potuisset, paucos ad eum causas detulisse, quod neq. officiosus esset, neq. libèter diceret. **ORATOR**, Curio, qui tenuit oratorum locum, infra. **VIVIS EIVS ÆQUALIBVS**, dum C. Cotta, P. Sulpicius, Q. Varius, Cn. Póponius, L. Fufius, & M. Drusus eius æquales viueret, supra. **PROXIMVS**, tertius. **OPTIMIS**, C. Cottæ, & P. Sulpicio, supra. **NUMERABATVR**, ab his, quibus illius ætatis tertius videbatur, supra. **BONITATEM**, splendorè, supra. **CELERITATEM**, copiam, supra. **ITAQVE**, quum in elocutione valuerit. **TAMEN**, quamuis in aliis partibus nihil valuerit. **SUNT**, *πρόληψις*, ne quis hoc dicat. **ILLÆ**, orationes. **ID BONVM**, elocutionem. **IN ILLO**, Curione. **CONCEDIMVS**, quia credimus vsu aliquo domestico splendidioribus verbis vsu, & latine non pessime locutum fuisse, supra. **TANTAM VIM**, quantam supra in illis verbis diximus, in Curione hoc verissime iudicari potest, nulla re vna magis oratorem cõmendari, quàm verborum splendore, & copia. **VT SOLVM SINE ALIIS**, vt solum hoc bonum: vt ipsa hæc elocutio sine aliis partibus: nullo alio bono, infra. **EFFECERIT**, ita, vt proximus optimis numeraretur. **INSTITVTA**, de Oratoribus. **REDEAMVS**, postquam propè extra rem de Curione, & de partibus eloquentiæ tam multa disputauimus.

In eodem igitur numero eiusdem ætatis C. Carbo fuit, illius eloquentissimi viri filius, non satis acutus orator, sed tamen orator numeratus est. erat in verbis grauitas, & facile dicebat, & auctoritatem naturalem quandam habebat oratio. Acutior Q. Varius rebus inueniendis, nec minus verbis expeditus, fortis vero actor & vehemens, & verbis nec inops nec abiectus, & quem planè oratorem dicere auderes. Cn. Pomponius lateribus pugnans, incitans animos, acer, acerbus, criminofus. Multum ab iis aberat L. Fufius, tamen ex accusatione M. Aquilii diligentia fructum ceperat. Nam M. Drusum, tuum magnum auunculum, grauem oratorem, ita duntaxat cum de Rep. diceret; L. autem Lucillum etiam acutum; patremque tuum Brute; iuris

quoque & publici & priuati sanè peritum M. Lucillum; M. Octauium Cn. filium; qui tantum autoritate dicendòque valuit, vt legem Semproniam frumentariam populi frequentis suffragiis abrogauerit; M. Octauium M. filium; M. Catonem patrem, Q. etiam Catulum filium abducamus ex acie, id est à iudiciis, & in præsiidiis Reipub. cui facile satisfacere possint, collochemus. Eodem Q. Cæpionem referrem, nisi nimis equestri ordini deditus, à senatu discedisset.

IN EODEM, in quo Curio, & reliqui, quos supra nominauit, fuerunt. EIVSDEM ÆTATIS, cuius Curio, & reliqui supra dicti, fuerunt. C. CARBO, hunc inserit hoc loco, quum de illo supra cum aliis non proposuerit: sed facit, opinor, ne meditatus in dialogo dicere videatur. Hic Tribunus plebis fuit, vt est in Oratore: de quo Valerius Maximus libro tertio capite septimo ita scribit: Quum L. Crassus Galliam obtineret, atque in eam C. Carbo, cuius patrem damnauerat, ad speculanda acta sua venisset, non solum eum inde non summouit, sed insuper locum ei in tribunali assignauit, nec vlla de re, nisi eo in consilium adhibito, cognouit. Itaque acer, & vehemens Carbo nihil aliud Gallica peregrinatione consecutus est, quàm vt animaduerneret, fontem patrem suum ab integerrimo viro in exilium missum. haud equidem certo scio, an ille sit, quem Damasippus interfecit, vt legimus apud Ciceronem epistola vigesima prima libri noni Familiarium, Paterculum libro secundo, Orosium libro quinto capite vigesimo, & Valerium Maximum libro nono capite secundo. Certe P. Antistii fuit æqualis, infra. ILLIVS, C. Carbonis. ELOQVENTISSIMI, supra, & libro tertio de Oratore. VIRI, quem L. Crassus accusauit, supra, IN VERBIS, quæ frequenter dichoreo claudebat: quo tantus olim clamor concionis est excitatus, vt admirabile esset, in Oratore. DICEBAT, erat enim disertus, infra. ACVTIOR, C. Carbone. Q. VARIUS, Q. Varius Suetonensis à Quintiliano libro quinto capite duodecimo, & ab autore libelli de Viris illustribus appellatus ab oppido Hispaniæ, & ob id ab Asconio Hispanus dictus, dum scribit hoc modo: Italico bello exorto, quum ob sociis negatam ciuitatem nobilitas in inuidia esset, Q. Varius Tribunus plebis legem tulit, vt quæreretur de iis, quorum opera, consilioque socii contra populum Romanum arma sumpserunt. addit deinde Asconius, quod pertinet ad Scaurum, de quo supra diximus. De Vario Crassus libro primo de Oratore ita loquitur: Quis vestrum æqualem meum Q. Varium vastum hominem, atque fœdum non intelligit illa ipsa facultate, quancunque habet, magnam esse in ciuitate gratiam consecutum? Nec me mouet, quòd Crassus suum vocet æqualem, & hic Cicero Cottæ, & Sulpicii faciat æqualem: quoniam potuit aliquanto minor natu Crasso, & aliquanto Cotta, & Sulpicio maior esse ita, vt & Crasso, & his duobus æqualis appellari posset: nisi, quod ego minus probo, credat aliquis alterum fuisse. Hic disertus est habitus, infra: qui sua lege damnatus, excessit, infra. nam summo cruciatu, supplicioque Q. Varius homo importunissimus, quia Drusum ferro, Metellum veneno sustulerat, periit, libro tertio de Natura Deorum. Valerius Maximus quoque libro nono capite secundo hominem seditiosissimum, & abiectissimum vocat: quin idem libro octauo capite sexto ita scribit: Q. Varius propter obscurum ius ciuitatis Hybrida cognominatus, Tribunus plebis legem aduersus intercessionem collegarum prorogauit, qua iubebat quæri, quorum

rum dolo malo socii ad arma ire coacti essent magna cum clade Reipub. Sociale enim prius, deinde ciuile bellum excitauit. sed dum ante pestiferum Tribunum plebis, quàm certum ciuem agit, sua lex eum domesticis laqueis constrictum absumpsit. FORTIS VERO ACTOR, sic fortis orator L. Lentulus infra. CN. POMPONIVS, qui mihi placebat, supra. Hunc Paterculus inter historicos, vt opinor, numerat: & infra Cicero vt Marianum sublatum videtur ostendere. & sanè Pomponios cum P. Sulpicio Mariano affinitate coniunctos fuisse Cornelius Nepos in Attico scribit. MULTVM AB IIS ABERAT, Curione, Carbone, Vario, & Pomponio multo erat inferior: quanquam Pomponio propemodum similis à L. Crasso libro tertio de Oratore ita describitur: easdem res simulac Fufius, aut vester æqualis Pomponius agere coepit, non æque, quid dicant, nisi admodum attendi, intelligo: ita confusa est oratio, ita perturbata, nihil vt sit primum, nihil vt secundum, tantaque insolentia, ac turba verborum, vt oratio, quæ lumen adhibere rebus debet, ea obscuritatem, & tenebras afferat, atque vt quodam modo ipsi sibi in dicendo obstrepere videantur. LEVSIVS, quæ M. Antonius lib. secundo de Oratore hoc modo describit: si vitiose aliquid est, id sumere, & in eo vitiosum esse, non magnum est, vt ille, qui nunc etiam amissa voce furit in Reipub. Fufius: neruos in dicendo C. Fimbriæ, quos tamen habuit ille, non assequitur, oris prauitatem, & verborum latitudinem imitatur. Sed tamen ille nec deligere sciuit, cuius potissimum similis esset, & in eo ipso, quem delegerat, imitari etiam vitia voluit: quanquam M. Antonius illum videtur odisse, quòd M. Aquilium accusasset, quæ ipse defendit, vt ait libro secundo de Oratore. Ex Fufiis C. & M. Romanos equites Cicero in oratione pro Flacco vocat. TAMEN, quamuis ab aliis multum abesset. EX ACCVSATIONE M. AQUILII DILIGENTIAE FRVCTVM CEPERAT, in accusando etiam M. Aquilio L. Fufii cognita industria. Sic enim nos libro secundo de Officiis legendum putamus, quum vel hic Cicero dicat, Aquilium à L. Fufio accusatum fuisse: quòd si quis ex Diuinatione in Verrem illa verba quasi opponet: consuetudinis, atque instituti patres, maiorisque nostros non poenitebat tum, quum P. Lentulus is, qui princeps senatus fuit, accusabat M. Aquilium, subscriptore C. Rutilio Rufo: ego contra dicam, M. Aquilium ibi significari eum, qui fuit Consul cum C. Sempronio Tuditano an. ab V. C. sexcentesimo vigesimo quinto: quo tempore P. Scipio Africanus in lectulo mortuus est repertus. & mecum sentiet, qui colliget, Aquilium, de quo nunc fit mentio, à P. Lentulo illo accusari non potuisse: quum paulo post C. Gracchi mortem ex Italia discesserit, nec vnquam postea redierit, vt Valerius Maximus libro quinto capite tertio scribit: & hic Aquilius annis minimum viginti post C. Gracchi mortem fuerit accusatus, vt dicemus. ACCVSATIONE, de pecuniis repetundis, vt ait Liuius libro septuagesimo. M. AQUILII, qui fuit Consul cum C. Mario an. ab V. C. sexcentesimo quinquagesimo tertio, vnde Marii collegam libro secundo de Oratore vocat: qui Consul in Sicilia bellum seruile concitatum confecit, vt Liuius lib. sexagesimo nono scripsit: quem postea, certe post Consulatum L. Fufius accusauit, & M. Antonius defendit, ea ratione vsus, quam Cicero libro secundo de Oratore, & Verrina septima, ac Liuius libro septuagesimo describunt. Illum igitur Romani multis auaritiæ criminibus, testimoniisque conuictum, quia cum fugitiuis fortiter bellum gesserat, liberauerunt, vt ait in oratione pro Flacco. M. DRVSVM, M. Liuium Drusum, M. Drusi, quem patronum senatus appellatum supra ex Suetonio retulimus, & Corneliæ, vt in consolatione ad Marciam Seneca

refert, filium: qui pupillus adhuc quum esset, & prætectatus, iudicibus reos commendabat, & se sic interponebat, vt quædam iudicia ab illo rapta constet. Vnde solebat dicere, vni sibi nec puero quidem vnquam ferias contigisse, quod Seneca in libro de Breuitate vitæ scribit. Ob id Cicero libro primo de Officiis dixit, in eo adolescente grauitatem singularem fuisse. Hic Quæstor in Asia nullis insignibus vti voluit, ne quid ipso esset insignius. Aedilis munus magnificentissimum dedit: & ibi Rubrio collegæ quædam de vtilitate Reipub. suggerenti, quid tibi, inquit, cum Reipub. nostra? Hæc diuerso tamen ordine scripta in libello de Viris illustribus inuenies: quæ nescio quàm vera sint, quum moris esset, vt Romani prius Tribuni plebis, quàm Aediles fierent, & hic Drusus Tribunus plebis decesserit. Hunc morbo comitali elleboro in Anticyra insula constat esse liberatum, vt Plinius libro vigesimo quinto capite quinto, & Gellius libro decimo septimo capite decimo quinto retulerunt. Inter hunc, & Cæpionem ex annulo in auctione venali inimicitia cœpere: vnde origo socialis belli, & exitia rerum, vt ait Plinius libro trigesimo tertio capite primo. hinc Cicero in oratione pro Domo Q. Cæpionem inimicum Drusi vocat. Hic igitur Tribunus plebis factus, multa in Reipub. cœpit moliri: itaque Q. Granium præconem quum salutasset, vt fit, dixissetque, quid agis Grani? respondit ille, imo vero tu Druse quid agis? vt Cicero in oratione pro Plancio refert. Ille verò id agebat, vt, quod ait Paterculus, senatui pristinum restitueret decus, & iudicia ab equitibus ad eum transferret: vnde Tribunatus eius pro Senatus autoritate susceptus à Cicerone libro primo & tertio de Oratore dicitur: qua de re nescio quis apud Sallustium ita scribit ad Cæsarem: M. Liuius Drusus semper consilium in Tribunatu summa ope niti pro nobilitate: neque vllam rem in principio agere intendit, nisi illi autores fierent homines factiosi, quibus dolus, atque malitia fide chariora erant: vbi intellexerunt per vnum hominem maximum beneficium multis mortalibus dari: videlicet & sibi quisque conscius, malo, atque infido animo esse, de M. Liuius Druso iuxta, ac de se existimauerunt. Itaque metu, ne per tantam gratiam solus rerum potiretur, contra eam nixi, sua ipsius consilia disturbauerunt. ea igitur fortuna Drusi fuit, vt malefacta collegarum, quàm eius optime ab ipso cogitata senatus probaret magis, & honorem, qui ab eo deferebatur sperneret: iniurias, quæ ab aliis intendebantur, æquo animo reciperet: & huius summæ gloriæ inuideret, illorum modicam ferret. Tum conuersus Drusi animus, quando bene cœpta, male cedebant, ad dandam ciuitatem Italiæ: quod quum moliens reuertisset è foro, immensa illa, & incognita, quæ eum semper comitabatur, cinctus multitudine, in atrio domus suæ cultello percussus, qui affixus latericius relictus est, intra paucas horas decessit: quod scribunt Paterculus libro secundo, Liuius libro septuagesimo, Appianus libro primo, Orosius libro quinto capite decimo octauo, & ipse Cicero in oratione pro Milone his verbis: Tribunus plebis M. Drusus occisus est: nihil de eius morte populus consultus, nulla quæstio decreta à senatu est. A Q. Vario ferro sublatum Cicero libro de Natura Deorum tertio scribit. Inuidia tamen cædis apud Philippum, & Cæpionem fuit, vt est in libello de Viris illustribus, vt ipse optarat: quin, vt ait Plinius libro vigesimo octauo capite nono, traditur caprinum sanguinem bibisse, quum pallore, & inuidia veneni sibi dati insimulari Q. Cæpionem inimicum vellet. Disputatur, inquit Seneca in libro de Breuitate vitæ, an ipse sibi manus attulerit. Subito enim vulnere peringuen accepto collapsus est, aliquo dubitante, an mors voluntaria esset in illo, an tempestiua. Suetonius certe in Tiberio refert, à diuersa factione

per

per fraudem interemptum fuisse. Hunc Pontificem fuisse ostendit in oratione pro Domo, vbi Tribunus plebis clarissimum vocat, & Paterculus virum nobilissimum, eloquentissimum, & sanctissimum: & Plinius Tribunorum popularium clarissimum: Valerius tamen Maximus libro nono capite quinto illum vituperat. Sed quicquid ille dicat, qui solet à cæteris dissentire, sic apud Asconium leges: puto vos reminisci, has esse leges Liuias, quas L. Marcio, Sex. Iulio Cos. M. Liuius Drusus Tribunus plebis tulit: qui quum senatus partes tuendas suscepisset, & leges pro optimatibus tulisset, postea eò licentiæ est progressus, vt nullum in iis morem seruaret. Itaque Philippus Consul, qui ei inimicus erat, obtinuit à senatu, vt leges eius omnes vno S. C. tollerentur. Decretum est enim contra auspicia esse latas, neque iis teneri populum: quod Cicero item in oratione pro Domo docet his verbis: Decreuit Senatus, M. Drusi legibus, quæ contra legem Cæciliam, & Didiam late essent, populum non teneri: qua de re libro secundo de Legibus meminit, quamuis multi libri Lenias leges, non Liuias habeant. Alia quædam de M. Druso poteris inuenire apud Plinium, autorem libelli de Viris illustribus, & alios, quæ nos breuitatis causa nunc omittimus. TVVM, Brute. MAGNUM AVUNCVLVM, maternæ auia fratrem, vt Grammatici docent, & tu ita colliges: M. Liuius Drusus, qui senatus est patronus appellatus, vt supra diximus, habuit filios M. Liuium Drusum, de quo loquimur, & Liuiam, quæ mater fuit Catonis. Ita Drusus pater, Catonis fuit auus maternus, lib. quarto de Finibus: Drusus vero filius, eiusdem Catonis auunculus fuit, vt Liuiæ matris frater, vt à Cicerone in oratione pro Milone, à Valerio Maximo libro tertio capite primo, & à Plutarcho vocatur. Eadem porro Liuia, mortuo priore marito, nupsit Q. Seruilio Cæpioni, vnde nata est Seruilia mater Bruti, quæ ex matre soror fuit Catonis: & sic Cato vt Seruiliæ frater, Bruti fuit auunculus: Liuia fuit auia materna, & M. Drusus eius frater, magnus auunculus. GRAVEM ORATOREM, eloquentia magnum autor libelli de Viris illustribus, eloquentissimum Paterculus, *εἰρηκὴς δὲ τοῦ ἄλλου καὶ τὰ ἄλλα σώφρων* Plutarchus in Catone vocat. L. AVTEM LVCVLLVM, cuius vitam Plutarchus ita scripsit, vt mihi plura de illo non videantur esse dicenda. AC VTVM, quippe quum in eo incredibilis quædam ingenii magnitudo fuerit, libro secundo Academicarum quæstionum. PATREMQUE TVVM, M. Iunium Brutum, qui in Cisalpinam Galliam fugiens, persequente Pompeio, apud Regium interfectus est, vt Orosius libro quinto capite vigesimo secundo refert, nec multum diuersa Plutarchus in Pompeio, & Valerius Maximus libro sexto capite secundo scribunt. IVRIS QUOQUE ET PVBLICI, ET PRIVATI, de iure publico, & priuato supra diximus. M. LVCVLLVM, L. Luculli fratrem, vt Plutarchus in Lucullo docet, quamuis Eutropius consobrinum vocet. in lapidibus certe Romanis L. Lucullus L. F. & hic M. F. dicitur: qui L. Syllæ imperatoris Quæstor fuit, & postea vt vnus è Syllanis ducibus ad Fidentiam feliciter pugnavit, quod Plutarchus, & Paterculus ostendunt. Cum fratre fuit Aedilis, vt apud Plutarchum, & Plinium libro octauo capite septimo scriptum videbis: Vnde libro secundo de Officiis ita legendum videtur, vt in manu scriptis libris etiam legitur: Deinde C. Claudius Appii filius, multi post, Luculli, Hortensius, Silanus. Hic Prætor inter peregrinos ius dixit, & contra C. Antonium, quod Græci postulabant, decreuit, vt Asconius ostendit. Consul cum C. Calsio fuit, vt in oratione pro Cluentio legimus: vnde Verrina tertia sic esse legendum cognoscimus: nobis respondit, quum ab eo tabulas postularem, vsque ad M. Licinium,

& C. Cassium Cofs. confecisse, postea destitisse. Proconsul hic in Macedonia Curioni successit, & totam Bessorum gentem bello appetitam in deditio- nem accepit, vt autor est Orosius libro sexto capite tertio: & ad terminum gentium Tanaim, lacumque Meotin peruenit, vt Florus libro tertio capite quarto refert: & sic Thracas subegit, vt Liuius libro nonagesimo septimo scripsit: ac tandem triumphauit, vt Cicero in oratione in Pisonem, & Eutro- pius libro sexto testantur. Apollinem, qui in Capitolio fuit, & alia multa in triumpho tulit, quod est apud Plinium lib. trigesimo quarto capite septimo. Tunc in iudicium à C. Memmio vocatus est, tãquam male Quæsturam olim administrasset, sed iudicio liberatus est: cuius vxorem C. Memmius idem vi- tiasse videtur epistola quinta libri primi ad Atticum. Huic postea L. Luculli fratris tutela permiffa est, quum ille alienata mente desipere cœpisset, vt au- tor libelli de Viris illustribus, & Plutarchus affirmant. Quum vero L. Lucul- lus non ita multo post decessisset, M. Lucullus impetrauit à populo, vt funus in agro Tusculano celebrari posset, vt Plutarchus scribit: quod factum vide- tur, quo tempore Cicero exulabat. nam reuersus dixit orationem de Prouin- ciis Consularibus L. Philippo, & Cn. Marcellino Cofs. vt Afconius scribit, & res ipsa docet. Siquidem Cæsar libro secundo de Bello Gallico testatur sup- plicationes, de quibus in ea oratione fit mentio, decretas fuisse multo ante, quàm Pompeius, & Crassus iterum Consules fierent, quos libro quarto tan- dem Consules nominat. Illud mitto, quod epistola sexta libri primi Familia- rium scribitur, ea decreta esse, quæ in oratione ipsa dicuntur: & tamen non- dum Pompeius erat Consul, quum sequenti epistola de Pompeio vt futuro Consule loquatur. In oratione igitur de Prouinciis Consularibus ostendit, L. Lucullum iam pridem obiisse. Quod si L. Lucullus primum desipere cœ- pit ita, vt neque rem suam, neque publicam curaret: deinde L. Philippo & Cn. Marcellino Cofs. dicitur iam pridem obiisse, certe iisdem Cofs. in Se- natu dicere sententiam non potuit, vt illi credunt, qui libro primo Fami- liarium putant L. Lucullum significari in illis epistolis, quæ penè omnes scriptæ sunt L. Philippo, & Cn. Marcellino Cofs. Hæc eo pluribus dixi- mus, quod audiuius, esse quosdam, qui τὸ χόλιον nostrum in episto- lam primam reprehendant, vbi M. Lucullum, non L. Lucullum significari diximus. Quin ante Ciceronis exilium videtur L. Lucullus vel decessisse, vel secessisse, vel certe nihil curasse, quando nusquam dicitur Ciceronem adiuuiffe, vt, si vixisset, vel valuisset, profus adiuuisset, ab eo in trium- pho adiuutus, libro secundo Academicarum quæstionum: vt M. ipse Lucul- lus adiuuit, vt testatur in orationibus in Pisonem, & de Responfis, vbi Pon- tifex etiam vocatur, vt epistola secunda libri quarti ad Atticum significa- tur. Hic M. Lucullus ante bellum ciuile decessit, cui vel ob id Paternus gratulatur. M. OCTAVIUM, illum fortasse, quem Verrina tertia Ligu- rem vocat, & laudat: vel illum, quem cum C. Cotta Consulem an. ab V.C. sexcentesimo septuagesimo nono esse, & Lucium vocari videmus. Ille cer- te Cn. F. in lapidibus Romanis appellatur. CN. Cnei illius, vt opinor, Octa- uii, quem supra diximus L. Cinnæ collegam, & ab eo interfectum fuisse. FILIUM, aliter filios, male. VALVIT, nisi enim multum valuisset, per- suadere populo non potuisset, vt legem maxime popularem abrogaret. SEM PRONIAM, à C. Sempronio Graccho latam, vt videbis apud Plutarchum in Gracchis, & apud ipsum Ciceronem Tusculana tertia, & libro secundo de Officiis: vbi tamen in multis libris, P. Gracchi, male legitur. FRUMEN- TARIAM, qua frumentum viritim, vt ait Tusculana tertia, diuideretur: quam largitionem frumentariam libro secundo de Officiis appellat. ABR O

GAVERIT,

GAVERIT, quod C. Gracchi frumentaria magna fuit largitio, & ex- hauriebat ærarium: modica vero M. ipsius Octauii, & Reipub. tolerabilis, & plebi necessaria: ergo & ciuibus, & Reipub. salutaris. aliter abrogarit. M. OCTAVIUM, aliter Cn. Octauium, recte, vt puto, vt sit Cn. Octa- uius, quem supra vt Curionis collegam nominauit, & hic vt oratorem red- dit: quemque nos M. filium fuisse ex libro secundo de Finibus ostendimus, & hic ipse refert, & in lapidibus Romanis apparet. M. CATONEM, M. Por- cium Catonem, qui Tribunus plebis fuit, & Præturam petens, mortem obiit, vt Gellius libro decimo tertio, capite decimo nono scribit. PATREM, patrem M. Porcii Catonis, qui postea fuit Vticensis appellatus. Q. ETIAM CATVLVM FILIUM, quem supra, velut à patre inuitatus, posuit, sed nûc suo loco breuiter voluit reddere. EX ACIE, è studio contentionis, quem Græci vocant ἀγῶνα, vt ait libro primo ad Atticum, & libro quarto prælium vocat: sic acie, & ferro, hac de re loquens, in libello de Optimo genere oratorum dixit. ID EST A IUDICIIS, in quibus oratores versari so- lent: ἐπιζητησιῶν. alii tamen putant esse interpretationem superuacaneam, & insertam, atque ob id tollendam. EODEM, in eundem numerum, in quem retuli illos, quos dixi in præsidis Reipub. collocandos. Q. CAEPIONEM, Q. Seruilium Capionem, quem M. Liuii Drusi diximus inimicum fuisse. REFERREM, quod olim præclare Reipub. defendit. Italico enim bello legatus Rutilii quum obsessus prospere in hostes irrupisset, ob eum succes- sum æquatum ei cum C. Mario est imperium: quamuis postea temerarius fa- ctus, & circumuentus insidiis, fuso exercitu, ceciderit, vt Liuius libro se- ptuagesimo tertio scripsit. EQVESTRI ORDINI, quem contra M. Li- uium Drusum defendit, vt autor est Florus libro tertio capite decimo septi- mo. DISSEDISSET, quum alter Capio, forte pater eius, iudicia equi- tibus, & senatoribus communicasset, & sic equites offendisset, vt supra retulimus.

Cn. Carbonem, M. Marium, & ex eodem genere complu- res minime dignos elegantis conuentus auribus, aptissimos cog- noui turbulentis concionibus. quo in genere (vt in his pertur- bem ætatum ordinem) nuper L. Quintius fuit, aptior etiam Palicanus auribus imperitorum. Et quoniam huius generis fa- cta mentio est, seditiosorum omnium post Gracchos L. Apu- leius Saturninus eloquentissimus visus est: magis specie tamen, & motu, atque ipso amictu capiebat homines, quàm aut dicen- di copia, aut mediocritate prudentiæ. Longe autem post na- tos homines improbissimus C. Seruilius Glaucia, sed peracu- tus, & callidus, cum primisque ridiculus. is ex summis & for- tunæ & vitæ sordibus in Prætura Consul factus esset, si rationem eius haberi licere iudicatum esset. nam & plebem tenebat, & equestrem ordinem beneficio legis deuinxerat. is Prætor eo- dem die, quo Saturninus Tribunus plebis Mario & Flacco Con- sulibus publice est interfectus, homo simillimus Atheniensis Hy- perboli, cuius improbitatem veteres Atticorum comœdiæ no- tauerunt.

CN. CARBONEM, Cn. Papirium Carbonem, qui Marianus fuit etiam ante, quam fieret Consul, ut Liuius libro septuagesimo nono, & sequenti scripsit: deinde quum L. Cinna, & ipse Carbo à seipsis Consules per biennium creati, bellum contra Syllam parassent, ac tandem Cinna ab exercitu suo interemptus esset, Consulatum Carbo solus gessit, ut Liuius lib. octuagesimo tertio, & Paternus libro secundo, præter alios, ostendunt. Idem Carbo, quum ab omnibus oppidis Italiae obfides exigere vellet, ut fidem illorum contra Syllam obligaret, consensu senatus est prohibitus: deinde S. C. per factionem Carbonis, & Marianarum partium factum, ut omnes ubique exercitus dimitterentur, ut Liuius libro octuagesimo quarto retulit. Tandem illum Consulem III. cum C. Mario G. F. Sylla, exercitu eius ad Clusium, ad Fauentiam, Fidentiamque caeso, Italia expulit, ut ait Liuius libro octuagesimo octauo: quem Pompeius in Sicilia captum occidit: autores laudo Liuium, Valerium Maximum, Paternulum, Plutarchum, & Appianum, qui res istas pluribus explicauit. M. MARIUM, M. Marium Gratidianum, M. Marii Gratidii, de quo supra diximus, filium: cuius caput abscissum per urbem sua manu L. Catilina, ut etiam supra diximus, tulit, & alia fecit, quæ scribunt Q. Cicero in libello de Petitione Consulatus, Liuius libro octuagesimo octauo, Asconius, Florus libro tertio capite vigesimo primo, Plutarchus in Sylla, & Orosius libro quinto capite vigesimo primo. hunc bis Prætozem fuisse scribit Asconius. Quum vero Prætor esset, collegas, Tribunosque plebis eo modo decepit, quem Cicero, qui fuit affinis, lib. tertio de Officiis non probauit. Lis ei cum Sergio Aurata fuit ea, quam Cicero libro primo de Oratore, & libro tertio de Officiis ponit. EX EODEM GENERE, turbulento, & seditioso, quales erant Cn. Carbo, & M. Marius: quorum alter malus ciuis, improbus Consul, & seditiosus homo Verrina tertia dicitur: alter summe popularis homo ab Asconio, & à Q. Cicerone vel ob id populo Romano charissimus appellatur: de quo Cicero libro tertio de Officiis ita scribit: omnibus vicis statuae factæ sunt: ad eas tus, & cerei. quid multa? nemo vnquam multitudini fuit charior. Tu Senecam quoque lib. tertio capite decimo octauo de Ira lege. MINIME DIGNOS, ut oratores minime bonos. APTISSIMOS, ut populares, & seditiosos. COGNOSVI, ego potissimum, quod Atticus abfuit, ut in vita Cornelii Nepos ostendit: & Brutus vix illos videre potuit, ut infra cognoscetur. QVO IN GENERE, populari, & turbulento. PERTVRBEM, ab his seditiosis propemodum inuitatus. ORDINEM, institutum, supra. NVPER, circiter annos triginta ante, L. Licinio Lucullo, M. Aurelio Cotta Coss. quo tempore L. Quintius Tribunus plebis fuit, ut in oratione Macri Tribuni plebis apud Sallustium cognosces. Fuit enim Tribunus plebis Verre Prætoze, ut in oratione pro Cluentio, & apud Asconium videbis: Verres autem Prætor fuit Lucullo, & Cotta Coss. Verrina septima: & iam tum Quintius obierat, quum Cicero Prætor orationem pro Cluentio dixit. L. QUINTIVS, homo maxime popularis, qui omneis rumorum, & concionum ventos colligere consueffet, ut ait in oratione pro Cluentio, vbi suis illum coloribus pingit. APTIOR, L. Quintio, qui tamen ad inflammandos animos multitudinis maxime fuit accommodatus, in oratione pro Cluentio. PALICANVS, M. Lollius Palicanus, qui & ipse Tribunus plebis fuit annis duobus post L. Quintium L. Gellio, & Cn. Lentulo Coss. ut Verrina quarta docet, & Asconius, dum Verrinam secundam, & tertiam, sed præsertim tamen illa verba interpretatur: Rem etiam Tribunus pleb. in concione egit, quum eum, quem virgis iste ceciderat, in prospectum populi Romani

Romani produxit. ex quibus cognosci posset, quam popularis, & turbulentus fuisset Palicanus, nisi Valerius Maximus libro tertio capite octauo testaretur ita seditiosum fuisse, ut C. Piso Consul illum suffragiis populi Consulem creatum renunciare noluerit; quod diceret, non existinare se tantis tenebris offusam esse Rempub. ut huc indignitatis veniretur. Hinc Cicero epistola prima libri primi ad Atticum scripsit: de Palicano non puto te expectare, dum scribam: quod verisimile non esset, illum, qui tam turpiter repulsus fuisset, iterum Consulatum petiturum. Lollius ab Asconio dicitur, & ita gens Lollia plebeia cognoscitur. IMPERITORYM, multitudinis. ET QVONIAM, res similis rem similem quasi trahit. HVIVS GENERIS, popularis, & seditiosus. GRACCHOS, Tib. & C. Gracchos, supra. LAPVLEIVS SATVRNINVS, quem, quod in annonæ caritate Quæstorem à sua frumentaria procuracione senatus amouit, eique M. Scaurum præfecit, scimus, dolore factum esse popularem, ut Cicero in oratione de Responis ait. Hinc in oratione pro Sestio ita scriptum videmus: Saturninus, quod à se Quæstore Ostiensi per ignominiam ad principem & senatus, & ciuitatis M. Scaurum rem frumentariam translatam sciebat, dolorem suum magna contentione animi persequabatur. Nam C. Mario adiuuante per milites in petitione Tribunatus competitorem occidit: quem Liuius libro sexagesimo nono, & Orosius libro quinto capite decimo septimo A. Numium, Plutarchus τὸν ὄμιον, Valerius Maximus libro nono capite septimo Mumium, Florus libro tertio capite decimo sexto Annium, Appianus libro primo Nonium, autor libelli de Viris illustribus Mumium vocat: quanquam dissentit in eo, quod interfectum putat, dum Saturninus secundum Tribunatum peteret. Tribunus igitur plebis per vim creatus, non minus violenter Tribunatum, quam petierat, gessit. Gracchanas enim leges afferere non destitit, ut ait Florus lib. tertio capite decimo sexto. nam legem agrariam tulit, ut Liuius libro sexagesimo nono scripsit: quam Plutarchus in Mario τὴν ἀπὸ τῆς ἀρχαίας νόμον videtur appellare: & Q. Metello Numidico eò, quod in eam minime iurasset, diem dixit, & vrbe tandem eiecit, ut supra pluribus, de Metello ipso loquentes, retulimus. Idem Saturn. Trib. pl. C. Memmium Candidatum Consulatus petitorē, quem maximum aduersarium suis actionibus timebat, interemit, Liuius est autor libro sexagesimo nono, id est orta subito seditione fugientem per P. Metium satellitem informi stipite commutum interfecit, ut ait Orosius libro quinto capite decimo septimo, & quidem quum Glauciam satellitem furoris sui Consulem faciendum curaret, ut scribit Florus libro tertio capite decimo sexto, Appianus libro primo, Orosius libro quinto capite decimo septimo, & Liuius libro sexagesimo nono: autor tamen libelli de Viris illustribus & istum cōpetitorem Mumium vocat, & ait fuisse competitorem in petitione Præturæ, non Consulatus. Atque hæc quidem Saturninus, quum iam ter Tribunus plebis fuisset relictus, ut inuenies in libello de Viris illustribus. Vnde Paternus continuatos honores vocat. sed quum ille nullum finem crudelitatis faceret, sit S. C. ut C. Marius, L. Valerius Coss. adhiberent Tribunos plebis, & Prætores, quos eis videretur: operamque darent, ut imperium populi Romani, maiestasque conseruaretur, ut Cicero in oratione pro Rabirio loquitur. Ille vero in modum vexilli pileum seruituti ad arma capienda ostentauit, ut ait Valerius Maximus libro octauo capite sexto. Sed ne vnum quidem diem postea L. Saturninum Tribunum plebis, & C. Seruilium Glauciam Prætozem mors, ac Reipub. pœna remorata est, ut in oratione prima in

Catilinam scriptum est. nam quum in Capitolium confugissent, Marius fistulas, quibus aqua suppeditabatur Iouis Optimi Maximi templis, ac sedibus, præcidi imperavit, ut ait in oratione pro Rabirio. Itaque in curiam Hostiliam confugerunt, ut Orosius refert: ubi Consul eos morte multavit. Siquidem Sceua Q. Crotonis servus L. Saturninum occidit, ut est in oratione pro Rabirio: quamvis Appianus à Tribunis interfectum, Orosius ab equitibus occisum, Florus, & autor libelli de Viris illustribus à populo-fustibus, faxis, & tegulis coopertum, in ipsa quoque morte laceratum scribant. Caput eius Rabirius quidam senator per convivia circumtulit, ut ait autor libelli de Viris illustribus. ob id forte postea Rabirius fuit accusatus, quem Cicero defendit. Addit Valerius Maximus libro sexto capite tertio, penates eius ab imis fundamentis erutos fuisse. L. Lucius, ut ab omnibus appellatur, quare L. pro Cn. apud Liuium libro sexagesimo nono reponi debet. APVLEIVS, à quo leges Apuleiæ sunt dictæ libro secundo de Oratore, in oratione pro Cornelio Balbo, & libro secundo de Legibus. & quum Tribunus plebis hic fuerit, apparet Apuleiam gentem plebeiam fuisse. ELOQVENTISSIMVS, autor egregius, & ad animos imperitorum excitandos, inflammandosque perfectus, ut ait in oratione de Responsis. IMPROBISSIMVS, id omnes penè historici testantur, & Cicero ipse in oratione pro Rabirio Posthumo vocat impurum: quin libro tertio de Oratore ostendit, illum curiæ stercus appellatum fuisse. C. SERVILIUS GLAUCIA, de quo loquuntur omnes historici, qui de L. Apuleio Saturnino scribunt, is populum solebat mone, ut, quum lex aliqua recitaretur, primum versum attenderet, si esset Dictator, Consul, Prætor, magister equitum, ne laboraret: sciret nihil ad se pertinere: sin autem, quicumque post hanc legem videret, ne qua nova quæstione alligaretur, hoc Cicero in oratione pro Rabirio Posthumo scribit. PERACVTVS, homo acutus etiam dicitur in oratione pro Rabirio Posthumo. CALLIDVS, qui Marium laudasse, & vituperasse dicitur in oratione de Responsis. CVM PRIMISQVE, aliter in primisque. RIDICVLVS, facetus, cuius etiam ioci libro secundo de Oratore ponuntur. sic Cn. Sici-nius supra ridiculus fuit appellatus. IS, C. Seruilius Glaucia. SORDIBVS, vnde curiæ stercus vocabatur, ut diximus. PRAETVRA, quatum fungebatur, paulo post CONSVL FACTVS ESSET, quippe quum L. Apuleius Saturninus consularia comitia noua cæde turbasset, ut ipsum Glauciam Consulem faceret, ut supra ex Floro libro tertio capite decimo sexto retulimus. RATIONEM EIVS HABERI LICERE, non enim licebat habere rationem absentis, ut Cæsaris, epistola tertia libri septimi ad Atticum: rei, ut Catilinæ, apud Asconium: iunioris, quam lex annualis requirebat, ut Scipionis, apud Liuium libro quinquagesimo: & magistratus, ut huius Glauciæ: cuius ratio, quum Prætor esset, haberi non poterat: quod duo anni minimum inter Præturam, & Consulatum intercedere solent, ut facile potest ab his cognosci, qui Ciceronis, & aliorum magistratus diligenter velint considerare. horum, inquam, ratio haberi non poterat, nisi legibus soluti fuissent, aut iudicatum fuisset, rationem haberi posse. IUDICATVM ESSET, ab omnibus: vel à consilio publico, quod Consules haberent: ut quum L. Volcatius Tullus consilium publicum habuit, an rationem Catilinæ habere deberet, si peteret Consulatum. nam quærebatur repetundarum, ut ait Asconius. hinc Sallustius ita dixit: Catilina pecuniarum repetundarum reus, prohibitus erat petere Consulatum, quod intra legitimos dies profiteri nequiverit. & Catilina tunc

ob eam

ob eam causam à petitione desistit, ut ait Asconius. postea tamen iterum voluit petere, ut in oratione pro Cælio scribitur: & tunc quoque reus erat ita, ut eum Cicero defendere cogitarit, ut ait libro primo ad Atticum: in cuius libri prima epistola illa verba: Catilina, si iudicatum erit, meridie non lucere, certus erit competitor, sic videntur esse legenda: Catilina, si iudicatum erit, haberi rationem licere, certus erit competitor: ut prius ita essent scripta: Catilina, si iudicatum erit, haberi rationem licere, certus erit competitor: & librarii male descripserint. Certe locus est huic admodum similis. NAM, αἰολογία, quare Consul factus fuisset, si iudicatum esset, eius rationem haberi licere. PLEBEM, multitudinem, quæ concilianda est, ut in petitione suffragetur, quod quum alibi, tum epistola sexta libri secundi Familiarium, & in libello Q. Ciceronis de Petitione Consulatus ostenditur. TENEBAT, ut popularis, & qui L. Apuleio Saturnino populares leges ferenti faueret. EQVESTREM ORDINEM, cuius centuriæ petenti sunt tenendæ, ut Cicero epistola decima sexta libri vndecimi Familiarium, & Q. Cicero in libello de Petitione Consulatus ostendunt. LEGIS, quam primum ipse Glaucia tulit, ut comperendinaretur reus, Verrina tertia: quam legem Glauciam vocat Asconius ob id fortasse, ne, si lex Seruilia, ut debuit, diceretur, cum legibus aliis Seruiliis confunderetur. Tulit certe legem ad iudicia pertinentem, quæ tunc equites exercebant. Hinc Asconius ita scribit: Q. Seruilius Capio Scaurum ob legationis Asiaticæ inuidiam, & aduersus leges pecuniarum captarum, reum fecit repetundarum, lege, quam tulit Seruilius Glaucia: in quibus quidem verbis Asconii, legationis Africæ, de qua scribit Sallustius, videtur legendum. IS, C. Seruilius Glaucia. PRAETOR, hinc in oratione pro Rabirio nos ita legendum putamus: adhibent omnes Tribunos plebis præter Saturninum: Prætt. præter Glauciam: ut librarii, Prætt. hoc hoc est Prætores, sustulerint, arbitrati verbum esse superuacaneum, quum præter verbum penè simile sequatur. sic Prætozem Cicero in oratione tertia in Catilinam vocat. SATVRNINVS TRIBVNVS PLEB. interfectus est, ut diximus. MARIO, ET FLACCO COSS. AN. AB V. C. sexcentesimo quinquagesimo quarto. PVBLICE, ita, ut omnes omnium ordinum homines adessent, ut in oratione pro Rabirio scribit. EST INTERFECTVS, extractus è domo Claudii trucidatus est, inquit Orosius libro quinto capite decimo septimo. nam Glauciæ ipsi fracta ceruix, ut ait autor libelli de Viris illustribus: atque id ipsum C. Marii iussu, cui religio non fuit, quo minus C. Glauciam, de quo nihil nominatim erat decretum, Prætozem occideret: quod in orationibus prima, & tertia in Catilinam scriptum est. HOMO, C. Seruilius Glaucia. ATHENIENSIS, ἄνθρωπος τῆς ἀθηναίων, ut ait Thucydides libro octauo: HYPERBOLI, qui Chremidis filius, & Charonis frater fuit, lucernarum faber improbus: quippe qui faciendis lucernis non ære solum, sed plumbo etiam vteretur, quo plures eas, ut grauiiores, venderet: & sic emptores decipiebat: qui tamen μετὰ πῦρ τῶ κλέαντος δυνασείων, ἀκρίβειας πῦρ ἀθηναίων, ut Aristophanis Interpres in Nubibus, & in Pace scribit. Hinc Lucianus in Timone cum Cleone coniungit. Fuit etiam στρατηγὸς ἀθηναίων, ut idem Interpres ait in Acharn. ἀπώλει δὲ πῦρ πῦρ σάμων, πολεμοῦντων αὐτῶ τῆς Γερμίων, ut Interpres idem in Ranis refert: quanquam Thucydides libro octauo ita scribit: ἄνθρωποι ἀθηναίων ὑπέρβολοι ἄνθρωποι ἀθηναίων, μοχθηρὸν ἀνθρώπων, ὡς στρατιωτικὸν οὐ δὲ δυνάμει, καὶ ἀξιομαχοφίβον, ἀλλὰ δὲ ποιητικῶν, καὶ αἰσχρῶν τῶ πόλεως ἀποκτείνουσι: ob id Interpres idem in Pace quasi παλινοσίου canens, ait: ὑπέρβολοι αὐτῶ σάμων ἀκρίβειαν, ὑπὸ

F ii

πρὸ ἀθηναίων ἐχθρῶς ἐπιβουλεύσει ἀπέθανε, καὶ τὸ νεκρὸν αὐτῷ ἐλάοντες εἰς σάκκος ἐβίβαν εἰς τὸ πέλαιον. IMPROBITATEM, πονηρίαν Thucydides libro octavo vocat. Aristophanis vero interpret in Nubibus Hyperbolum παιδοργόν, in Acharnanibus φιλόνηκον, & in Pace φαῦλον ἢς ῥόπουσ' appellat. est & proverbium, ἄσπδ' ἢ ὑπέβαλον. VETERES, τὸ ῥῶ κωμωδίασ τὸ μὲν ἔστιν ἀρχαῖον, τὸ δὲ νέον, τὸ δὲ μέσον, vt ait Platonius apud Aristophanem. Hinc Horatius satyra quarta libri primi dixit: Eupolis, atque Cratinus, Aristophanésque poëta, atque alii, quorum comœdia prisca virorum est. ATTICORVM, & quia Cratinus, Eupolis, & Aristophanes, quorum comœdia prisca virorum est, Attici fuerunt, vt constat: & Attici præter cæteros in iocis excelluerunt, vt lib. secundo de Oratore legimus. NOTAVERUNT, Eupolis enim, Cratinus, Aristophanes, aliique poëta, quorum comœdia prisca fuit, multa cum libertate notabant, vt ait Horatius. & Eupolis quidē in Hyperbolum ἐγραψε τὴν μαριάν, vt Aristophanis Interpret in Ranis refert, Aristophanes vero τῶτον ὡς φιλόνηκον διαβάλλει σικυχῶσ, quod in Acharnanibus, in Equitibus, & in Pace. vtuntur autem Græci hoc loco διαβάλλω, vel κωμωδίασ, quo nos vtimur noto.

Quos Sex. Titius consecutus, homo loquax sanè, & satis acutus, sed tam solutus & mollis in gestu, vt saltatio quædam nasceretur, cui saltationi Titius nomen esset. ita cauendum est, ne quid in agendo dicendoue facias, cuius imitatio rideatur. Sed ad paulo superiorem ætatē reuecti sumus: nunc ad eam, de qua aliquantum locuti sumus, reuertamur. Coniunctus igitur Sulpicii ætati P. Antistius fuit, rabula sanè probabilis: qui multos cum tacuisset annos, neque contemni solum, sed irrideri etiam solitus esset, in Tribunatu primum contra C. Iulii illam Consulatus petitionem extraordinariam, veram causam agens est probatus, & eo magis, quod eandem causam cum ageret eius collega ille ipse Sulpicius, hic plura & acutiora dicebat. itaque post Tribunatum primo multæ ad eum causæ, deinde omnes, maximæ quæcunque erant, deferebantur. rem videbat acute, componebat diligenter; memoria valebat: verbis non ille quidem ornatis utebatur, sed tamen non abiectis. expedita autem erat, & perfacile currens oratio. & erat eius quidam tanquam habitus non inurbanus: actio paulum cum vitio vocis, tum etiam ineptiis claudicabat. hic temporibus floruit iis, quibus inter profectiorem reditumq. L. Syllæ sine iure fuit, & sine vlla dignitate Respub. hoc autem magis probabatur, quod erat ab oratoribus quædam in foro solitudo. Sulpicius occiderat: Cotta aberat & Curio: viuebat è reliquis patronis eius ætatis nemo præter Carbonem & Pomponium, quorum vtrunque facile superabat.

Quos, Saturninū, & Glauciā. SEX. TITIVS, qui M. Antonio, A. Posthumio Albino Cofs. Tribunus pl. fuit, lib. secundo de Orat. vnde cognoscimus Titios plebeios fuisse. CONSECVTVS, siquidē Titius Antonio, & Albino Cofs.

Cofs. Tribunus plebis fuit, quum Saturninus, & Glaucia superiore anno interfecti fuissent, vt diximus. Quin eos quoque imitatus est. nam seditionis ipse quoque ciuis, & turbulentus fuit, vt libro secundo de Oratore scriptum videmus, quo loco M. Antonius refert, se Consulē illi Tribuno pleb. restitisse, quæque ab eo contra Rempub. facta arbitraretur, postea exposuisset. is, quod habuit imaginem L. Saturnini domi suæ, condemnatus est. Statuerunt equites Romani illo iudicio, improbum ciuem esse, & non retinendum in ciuitate, qui hominis hostilem in modum seditionis imagine aut mortem eius honestaret, aut desideria imperitorum misericordia commoueret, aut suam significaret imitandæ improbitatis voluntatem, vt in oratione pro Rabirio leges. & condemnatus est, quamuis innocens esset, & agraria lege lata gratiosus, vt ait Valerius Maximus libro octauo capite primo. an vero lex ea Titia fuerit, cuius libro primo Institutionum fit mentio, viderint iurisperiti. LOQUAX, vnde multa dixit, quæ M. Antonius audiuit, vt lib. secundo de Oratore dicitur. ACVTVS, ad inueniendum, vt quum dixit, se Cassandram esse. MOLLIS, hinc, vt refertur libro secundo de Oratore, quum se Cassandram esse diceret, multos, inquit Antonius, possum tuos Aiaces Oileos nominare. & qui sic molles sunt, vt bene saltent, solent etiam bene pila ludere, vt hic Titius ludebat, quod libro tertio de Oratore dicitur, hinc libro secundo iocus ille: Titium, quum studiose pila luderet, & idem signa sacra noctu frangere putaretur, gregalesque, cur in campum non venisset, requirerent, excusauit Vespa Terentius, quod eum brachium fregisse diceret. GESTV, motu corporis, qui ad oratoris actionem pertinet, vt supradiximus. VT SALTATIO QVÆDAM NASCERETVR, CUI SALTATIONI TITIVS NOMEN ESSET, Vnde & saltationis quoddam genus Titius est appellatum, vt ait Quintilianus libro vndecimo capite tertio: & proverbium inde natum, Titius. CUIVS IMITATIO RIDEATVR, vt Titius saltatio ridebatur, quæ erat imitatio gestus Titii. SUPERIOREM, huic, de qua loquimur. REVECTI SVMVS, quasi aliud agentes reuerfi sumus, vt navigantes interdum reuehi solent eò, vnde fuerant profecti. aliter reiecti sumus, fortasse non male, vt nauigantes, ventis resstantibus, reieci solent. AD EAM, ad ætatem Cottæ, & Sulpicii. LOCVTI SVMVS, supra. REVERTAMVR, postquam ad istos seditionis digressi, quæ dicenda fuerant, diximus. IGITVR, vt ad rem reuertamur. SULPICII, supra. P. ANTISTIVS, qui focer Pompeii quum esset, vt Syllanus à Marianis fuit interfectus: cuius tamen filiam Pompeius, vt Plutarchus refert, postea dimisit. à Damasippo vero Prætorē, de quo supra in Scæuola Pontifice diximus, interfectus fuit, vt Orosius libro quinto capite vigesimo est autor: & Aedilitius fuit interfectus, vt scribit Paterculus: quamuis Plutarchus illum, στρατηγόντα, καὶ βραβύλοντα πῶ ἕνα δὲ ἄλλω ἐρασθῆναι τῷ πομπηίου, quo loco interpretes Prætorē vertunt. sed siue Aedilis tantum, siue Prætor etiam fuit, non videtur senex tum fuisse, quum est interfectus: quando in Tribunatu P. Sulpicii collega fuit: quod tempus solebat esse annorum triginta, vel circiter: & ab eo tempore, id est à Sylla, & Pompeio Consulibus ad Carbonem & Marium Consules quo anno P. Antistius est interfectus, anni sex numerantur. Itaque tum ne quadragesimum quidem agebat annum, vt ego nesciam, quare Cicero in oratione pro Roscio Amerino Priamum senem vocet, nisi forte alterum Antistium significet, præsertim quum loquatur ibi de his, qui sunt à Syllanis, non à Marianis interfecti. infra certe P. Antistii interitus nominatur,

RABVLA SANE PROBABILIS, homo disertus in oratione pro Cornelio Balbo dicitur, si modo ibi, vt nos putamus, est legendum, P. Antistius, quamuis L. Antistius legatur. IN TRIBVNATV, hinc cognoscimus Antistios plebeios fuisse, quanquam Liuius etiam libro quarto his verbis docet: Plebs Tribunos plebis absentes Sex. Tempanium, A. Sellium, & Antistium, & Spurilium fecit. C. IVLII, C. Iulii Cæsaris, supra. PETITIONEM EXTRAORDINARIAM, quum sperabat, & id agebat C. Iulius Cæsar, vt, omiſſa Prætura, Consul fieret, vt ex Asconii scriptis etiam supra retulimus. VERAM, iustam. erat enim iusta, & vera causa, negare dandum Consulatum ei, qui Prætor nondum fuisset. AGERET, sic quidem, vt primis temporibus iure Sulpicius ipse resisteret: postea nimia contentione ad ferrum, & arma processit, vt Asconius ait. EIVS, P. Antistii. COLLEGA, in Tribunatu. ILLE IPSE, cuius ætati P. Antistius coniunctus fuit. HIC, P. Antistius. EVM, Antistium. REM VIDEBAT ACVTE, inuentio. COMPONEBAT DILIGENTER, dispositio. MEMORIA VALEBAT, memoria. VERBIS, verbis non ille quidem ornatis utebatur, sed tamen non abiectis: hæc est elocutio. QVIDAM TANQVAM, aliter quidem tanquam. ACTIO, pronuntiatio, & sic omnes partes numeravit. HIC, P. Antistius. INTER, aliter ante. & sanè si fuit in Tribunatu collega Sulpicii, & causam contra C. Iulium egit, floruit ante Syllæ profectio- nem: si quidem Sylla ante, quàm proficisceretur, P. Sulpicius, vt supra ex Liuiio libro septuagesimo septimo retulimus, interficiendum curauit. Profectus est autem iam Cn. Octauio, L. Cornelio Cinna Cofs. vt Plutarchus affirmat, & rediit L. Scipione, C. Norbano Cofs. vt Liuius, Plutarchus, & Appianus ostendunt. Certe Philippica duodecima cum L. Scipione tunc Consule dicitur esse collocutus. Itaque inter profectio- nem, & reditum Syllæ vix anni tres integri numerantur: quod si Consulatum etiam complectaris, non amplius certe, quàm quatuor annos integros numerabis, quibus P. Antistius floruit: sed post Syllæ reditum in Italiam, quum Mariani adhuc urbem tenerent, interfectus est, vt diximus. PROFECTIONEM, contra Mithridatem, vt Plutarchus ostendit. REDITVMQVE, ex bello Mithridatico: quum pacem cum Mithridate fecisset, vt Liuius libro octuagesimo tertio scripsit: de quo dicitur etiam in oratione pro lege Manilia trium phasse, L. SYLLAE, cuius vitam Plutarchus, vt alios mittam, scripsit. SINE IVRE FVIT, ET SINE VLLA DIGNITATE RESP. hinc Orosius libro quinto capite vigesimo ita scribit. interea residui senatorum, qui potentiam Cinnæ, & Marii crudelitatem, insaniam Fimbriæ, Sertorijque audaciam fuga euaserant, transuecti in Græciam, coëgere precibus Syllam, vt periclitanti, imo iam penè perditæ patriæ opem ferret. PROBATABVR, P. Antistius. SULPICIVS, P. Sulpicius, supra. OCCIDERAT, occisus fuerat, & quidem ante Syllæ profectio- nem, vt supra diximus. COTTA, C. Cotta, supra. ABERAT, nam, vt libro tertio de Oratore scribitur, paucis diebus post mortem L. Crassi depulsus per inuidiam Tribunatu, non multis ab eo tempore mensibus eiectus est è ciuitate: quem Rutilia mater, vt Seneca in Consolatione ad Albinam refert, in exilium secuta est. hinc pulsus infra dicitur: & inde reditus nominatur. Neque vero quicquam de virtute sua detraxit, quod Q. Varroni, vel, vt alij legunt in oratione, quæ inscribitur, Antequam iret in exilium, Q. Vario Tribuno plebis inferiore genere orto cedendum putauit. certe C. Cotta pro se lege Varia dixit, supra. CVRIO, C. Curio aberat, cum L. Sylla, vt dictum est, quum esset. CARBONEM, C. Carbonem illius eloquentissimi filium, supra. POMPONIUM, Cn. Pom

Cn. Pomponium. SUPERABAT, atqui supra sic dixit: His duobus Sulpicio & Cotta eiusdem ætatis annumerabatur nemo tertius, sed mihi placebat Pomponius maxime, vel dicam, minime displicebat: quibus verbis Pomponium cæteris omnibus eius ætatis, præter Sulpicius, & Cottam, videtur anteferre: hic eum tamen à P. Antistio superatum fuisse testatur: quod est prorsus contrarium, nisi diuersas opiniones nunc sequatur: vel supra dicat Pomponium ex his, de quibus se dicturum proposuerat: nunc ad eos P. Antistium adiungat. Nam, vt supra etiam diximus, in illa propositione P. Antistius omittitur, quamuis nunc cum aliis describatur. si veterem igitur propositionem tueamur, nihil erit contrarium: sed ita dicet: ex his, quos proposui, Pomponius mihi, post Sulpicius, & Cottam, maxime placebat: ex aliis vero P. Antistius illum etiam superabat: præsertim quum in illa propositione ponat æquales, hic dicat Antistium coniunctum ætati Sulpicii fuisse.

Inferioris autem ætatis erat proximus L. Sifenna, doctus vir, & studiis optimis deditus, bene Latine loquens, gnarus Reipub. non sine facetiis sed neque laboris multi, nec satis versatus in causis; interiectusque inter duas ætates, Hortensii & Sulpicii, nec maiorem consequi poterat, & minori necesse erat cedere. huius omnis facultas ex historia ipsius perspici potest: quæ cum facile omnes vincat superiores, tum indicat tamen quantum absit à summo, quàmque genus hoc scriptionis nondum sit satis Latinis literis illustratum. Nam Q. Hortensii admodum adolescentis ingenium, vt Phidixæ signum, simul aspectum & probatum est. is L. Crasso, Q. Scæuola Cofs. primum in foro dixit; & apud hos ipsos quidem Consules, & cum eorum, qui affuerunt, tum ipsorum Consulium, qui omneis intelligentia antebant, iudicio discessit probatus. vnde viginti annos natus erat eo tempore. est autem L. Paulo, C. Marcello Cofs. mortuus: ex quo videmus eum in patronorum numero annos quatuor & XL. fuisse. hoc de oratore paulo post plura dicemus. hoc autem loco voluimus ætatem eius in disparem oratorum ætatem includere. quanquam id quidem omnibus vsu venire necesse fuit, quibus paulo longior vita contigit, vt & cum multo maioribus natu, quàm essent ipsi, & cum aliquanto minoribus compararentur. vt Accius iisdem Aedilibus ait se & Pacuuium docuisse fabulam, cum ille octoginta, ipse triginta annos natus esset. sic Hortensius non cum suis æqualibus solum, sed & mea cum ætate, & cum tua Brute, & cum aliquanto superiore coniungitur. siquidem & Crasso viuo dicere solebat: & magis iam etiam vige- bat Antonio: & cum Philippo iam sene pro Cn. Pompeii bonis dicente, in illa causa, adolescens cum esset, princeps fuit: & in eorum, quos in Sulpicii ætate posui, numerum facile perue- nerat: & suos inter æquales M. Pisonem, M. Crassum, Cn. Len-

tulum, P. Lentulum Suram longe præstitit: & me adolescentem nactus octo annis minorem, quam erat ipse, multos annos in studio eiusdem laudis exercuit: & tecum simul, sicut ego pro multis, sic ille pro Appio Claudio dixit, paulo ante mortem.

INFERIORIS AVTEM ÆTATIS, ex oratoribus autem inferioris ætatis. ERAT PROXIMVS, P. Antistio, vel potius P. Sulpicio, & C. Cottæ. Videtur enim illud respicere. L. SISENNA, Sisenam cognomen in Gabiniis apud Valerium Maximum libro octavo capite primo, & Dionem libro trigesimo nono: in Corneliis apud Liuium libro trigesimo nono: & in Statiliis apud Paterculum libro secundo inuenio, neque tamen scire certo possum, ex qua gente L. hic Sisenna fuerit, de quo Paterculus ita scribit: historiarum autor iam tum Sisenna erat iuuenis, sed opus belli ciuili Syllani post aliquot annos ab eo seniore editum est. & quamuis L. Lucullus à Plutarcho dicatur ex certamine illo, quod fuit inter ipsum L. Lucullum, Q. Hortensium, & L. Sisennam, bellum Marficum Græce scripsisse, L. tamen Sisenna id etiam latine videtur scripsisse, quum libro secundo de Diuinatione ita scriptum videamus: multa ante Marficum bellum à Sisenna collecta attulisti: & libro item primo de Diuinatione, in Sisenne scriptum historia videmus, quod te inspectante factum est, vt, quum Sylla in agro Nolano immolaret ante Prætorium, ab infima ara subito anguis emergeret. Ouidius libro secundo de Tristibus hoc addit: Vertit Aristidem Sisenna, nec obfuit illi, historiarum turpes inseruisse iocos. DOCTVS VIR, res ille quidem multas, quæ sunt oratori necessariae, quæque hic ponuntur, sed non omnes habebat. Itaque orator in numero bonorum non fuit, vt Cicero libro primo de Legibus ostendit. BENE LATINE LOQVENS, vt ipse putabat: qui recte loqui putabat esse, inusitate loqui, infra. GNA RV S REIPV B. vt esse debent oratores, vt libro primo de Oratore dicitur. NON SINE FACETIIS, quæ in Oratore quærentur libro secundo de Oratore. hic vero iocos etiam turpes historiarum inseruit, vt ex Ouidio retulimus. NEC SATIS VERSATVS IN CAVSIS, quamuis multos defenderit, vt Chirtillium, infra, vt C. Verrem accusante Cicerone, Verrina quarta, & sexta, in qua illum virum primarium vocat, & diuitem fuisse ostendit, vt in oratione pro Cornelio Prætozem describit ita: Non denique homo illorum & vita, & prudentia longe dissimilis, sed tamen nimis in gratificando iure liber L. Sisenna bonorum Cn. Cornelii possessionem ex edicto suo P. Scipioni adolescenti summa nobilitate, eximia virtute prædito dedisset. quæ verba sic Asconius interpretatur: hoc solum hic annotandum est, hunc esse L. Sisenam, qui res Romanas scripsit. INTERIECTVS QVE, ita, vt Attici familiaris esse potuerit, infra. HORTENSII, Q. Hortensii oratoris, infra. SVLPICII, P. Sulpicii, supra. MAIORES, maiores natu Sulpicium, & eius æquales. MINORI, Q. Hortensio natu minori. NECESSE ERAT CEDERE, quia non erat orator Sisenna in numero bonorum, libro primo de Legibus: Hortensius vero summus erat orator infra. HVIVS, L. Sisenne. FACVLTAS, dicendi. HISTORIA, quam scripsit, vt diximus. VINCAT, superet, libro primo de Legibus. SVPERIORES, scriptores, libro primo de Legibus: vel superiores historias, vt historia vincat historias, nisi forte placeat legere paulo ante, qui, non quæ. INDICAT, L. enim Sisenna in historia puerile quiddam confectatur: vt vnum Clitarchum, neque præterea quenquam de Græcis legisse videatur, eum tamen velle duntaxat imitari: quem si assequi posset, aliquantulum ab optimo tamen abesset, lib. primo

primo de Legibus. LATINIS LITERIS, quibus abest historia, vt ait libro primo de Legibus. ILLVSTRATVM, historia enim à nostris hominibus adhuc aut ignorata, aut relicta est, libro primo de Legibus. Q. HORTENSII, infra. ADMODVM ADOLESCENTIS, vnde viginti annos nati, paulo post. PHIDIAE, qui fuit Charmini Atheniensis filius, vt ait Strabo libro octavo, ἀγαλατοποιός vt vocat Suidas, de quo Plinius, & alii plura scribunt, quæ nos, si Deus volet, in Zephyrum conferemus. huius simulachris nihil in eo genere perfectius videri poterat, vt in Oratore. vnde proverbum hoc factum, vt Phidiæ signum. SIMVL ASPECTVM, ET PROBATVM, vt Phidiæ signum simul aspicietur, & probabatur: quanquam Lucianus aliter dicat in dialogo ἀπὸ τῆς εἰκόνης, vbi scribit idem propemodum, quod de Apelle dicitur, solitum ipsum σάντα κατόπιον τῆς θοράδος, ὅποτε τοῦ πρώτου ἀναπείθεσθαι ἐπιδείκνυται τὸ ἔργον, ἐπακούειν τῆς ἀλλομένου, ἢ ἐπακούοντων. IS, Q. Hortensius. L. CRASSO, Q. SCAEVO LA, supra. COSS. AN. AB V. C. sexcentesimo quinquagesimo nono. PRIMVM IN FORO DIXIT, primū dixit in foro, deinde in senatu, libro tertio de Oratore, vbi dicitur L. Crasso Consule in senatu causam Africæ defendisse, & postea pro Bithyniæ rege dixisse: id est, vt ego interpretor, quum tunc quoque, vt postea Rullus, nescio quis agros vellet vendere, ei restitisse: & quum rex Bithyniæ Nicomedes regno pulsus esset, & à Romanis in regnum reduci cuperet, pro illo dixisse, & quidem in senatu, quoniam causæ non erant forenses. sed antea tamen in foro dixerat, vt hic scribitur: quamuis aliter alii soleant interpretari. HOS IPSOS QVIDEM, L. Crassum, & Q. Scaeuolam. aliter hos quidem. CONSVLVM, L. Crassi, & Q. Scaeuolæ. ANTEIBANT, supra. PROBATVS, in foro tum, & postea in senatu: vnde L. Crassus libro tertio de Oratore ita loquitur: fore dicis? ego verò, esse iam iudico, & tum iudicavi, quum me Consule in senatu causam defendit Africæ, nuperque etiam magis, quum pro Bithyniæ rege dixit: vbi videtur Crassus oblitus fuisse, illum prius in foro dixisse: vel Crassus plaris faciebat, quod Hortensius in senatu dixerat. VNDE VIGINTI ANNOS, quot à M. Acilio Balbo, C. Porcio Catone Consulibus ad L. Crassum, & Q. Scaeuolam Consules numerantur. L. PA VLO, C. MARCELLO COSS. AN. AB V. C. septingentesimo quarto. MORTVVS, vt epistola decima tertia libri octavi Familiariū, & epistola sexta libri sexti ad Atticum scribitur: quod Ciceroni allatū fuit, quum è Cilicia decedens, Rhodum venisset, supra: atque id ipsum L. Paulo, C. Marcello adhuc Consulibus. nam Cicero post aliquot menses ad Urbem accessit C. Marcello, L. Lentulo iam Cos. vt libro septimo ad Atticū apparet. & mortuus est, vt scribit Serenus: sic est Hortensius olim absumptus: causis etenim confectus agendis, obticuit, quum vox domino viuente periret, & nondum extincti moreretur lingua disertis. VVM, Q. Hortensium. QVATVOR, ET XL. tot enim à L. Crasso, Q. Scaeuola Consulibus ad L. Paulum, C. Marcellū Consules numerantur. aliter. III. & XI. tres, & quadraginta. HOC DE ORATORE, de Q. Hortensio. DICEMVS, nos quoque dicemus. VOLVIMVS, Q. Hortensium inter maiores natu collocantes. ÆTATEM EIVS IN DISPAREM, aliter ætatem in disparem. INCLVDERE, aliter inducere. videtur hic sensus: volumus Hortensium includere in ætatem oratorum disparem. ACCI VS, L. Accius poeta, & historicus, supra. IISDEM, eodem igitur anno, id est, an. ab V. C. sexcentesimo decimo tertio vel summum quarto. ad hoc enim tempus anni triginta, quot natus Accius hic fuisse dicitur, numerantur à Consulibus Mancino, & Serrano, quibus Consulibus natus est Accius, vt Euse-

bis affirmat. & legendum est, iisdem Aedilibus, non autem, vt legunt quidam, in iisdem aedibus. **AEDILIBVS**, Aediles enim fabulas emebant, & dabant, vt apud Terentium videre licet. **AIT**, in historia. neque enim tunc Accius viuebat ita, vt hoc dicere posset. neque locus in fabulis, vbi poëtae non loquuntur, esse poterat, vbi tale quid diceret. **PACVIVM**, poëtam, cuius vitam Crinitus, & Lilius scribunt. **DOCVISSE**, *διδάξει* supra. **ILLE**, Pacuuius. **IPSE**, Accius. **TRIGINTA ANNOS NATVS ESSET**, & ita Pacuuius Accio quinquaginta annis maior erat. Hinc Gellius libro decimo tertio capite secundo, & libro decimo septimo capite vigesimo primo dixit, Pacuuius sene Accium floruisse. **SIC**, *ἀντιπερόδοσις*. **MEACVM ÆTATE**, octo annis inferiore, paulo post. **CVM TVA**, cum tua ætate Brute annis nouem & viginti inferiore. Hortensius enim annis ante decem causas agere cœpit, quàm Brutus est natus, infra: & ipse tunc vnde- uiginti annos natus erat, supra. **SVPERIORE**, ætate, vt ætate L. Sisenæ, Curionis, & aliorum, quorum ætas fuit superior. **SI QVIDEM**, *αὐτολογία*, Hortensium cum ætate superiore coniungi. **CRASSO**, L. Crasso. **VIVO**, primum Consule, deinde treis annos Consulari. **DICERE SOLEBAT**, & si dicebat viuo Crasso, qui L. Philippo, Sex. Casare Consulibus decessit, certe cum ætate coniungebatur superiore. **VIGEBAT**, Hortensius. **ANTONIO**, M. Antonio oratore viuo. nam post L. Crassi mortem circiter annos quatuor vixit. Siquidem Cn. Octauio, L. Cinna Cofs. est interfectus, vt Liuius libro octuagesimo scripsit. **PHILIPPO**, L. Philippo, supra. **SENE**, annum quinquagesimum agente: quod ita collegimus. *ἀμα τῷ τελευτῆσθαι τὴν ἡλικίαν, ἀπὸ τῆς ἡλικίας ἐχούσης ἑξήκοντα ἔτη ἀπὸ τῆς ἡλικίας ἐχούσης ἑξήκοντα ἔτη*. Strabo vero pater Pompeii periit Cn. Octauio, L. Cinna Cofs. vt docet Appianus. Quod si causa hæc ipsa est acta, & à Philippo defensa statim post Strabonis mortem, id est Cn. Octauio, L. Cinna Cofs. aut certe anno sequenti, Philippus annos summum quinquaginta natus erat, si à C. Valerii, & M. Herennii Consulatu, qui fuit annus Philippi, hoc est quadragesimus tertius, sed ab Herennio, vt diximus, est superatus, incipias numerare sic, vt his quadraginta tribus addas septem, qui super sunt ad id tempus, quo Pompeii causam defendit. **CN. POMPEII**, Cn. Pompeii Magni, qui tunc & ipse dixit, vt Plutarchus ostendit. **BONIS**, de quibus accusabatur, vel potius quæ Cinnæ milites è domo ipsius eripuerant, vt Plutarchus refert. **DICENTE**, & Pompeium defendente: vnde Plutarchus ita scribit: *ἀδύνατος φιλίππου ἀντὶ τῆς ὑπὸ τῆς ἀποκαταστάσεως αὐτῶν, μηδὲν ἐπιποιεῖν πρὸς τὸν εἰς φιλίππου ὄψιν, φιλαλέξανδρον ἔβη*. **ADOLESCENS**, annorum septem & viginti. **ESSET**, Hortensius. **PRINCEPS FVIT**, inter patronos, qui plures fuerunt. *ἐγένοντο γὰρ τὸ ἀπὸ τῆς ἀποκαταστάσεως ἐκ ὀλίγοις πρὸς τὴν κατηγορίαν*, vt ait Plutarchus in Pompeio. in his igitur princeps fuit Hortensius. hinc Pompeius Hortensii cliens dictus, vt Senecalib. septimo Declamationum refert. **POSVI**, supra. **PERVENERAT**, sic, vt cum illa ætate superiore coniungeretur, & in illorum oratorum numero esset. **M. PISONEM**, M. CRASSVM, CN. LENTVLVM, P. LENTVLVM SVRAM, aliud agens, proponit, de quibus sit deinceps dicturus: & sic ætatem cum ætate coniungit: quem nos ordinem sequemur. **LONGE PRÆSTITIT**, sic, vt à Gellio libro primo capite quinto omnibus ferme oratoribus ætatis suæ, nisi M. Tullio, clarior appelletur. **OCTO ANNIS**, quot à M. Acilio Balbo, C. Porcio Catone Consulibus, quibus Hortensius natus esse cognoscitur, ad C. Atilium Serranum, Q. Seruiliū Capionem Consules, quibus natum fuisse Ciceronem supra diximus, numerantur, si tamen annum horum, vel illorum Consulum comprehendas.

MVLTO

MVLTO ANNOS, quos infra distinguet. **STVDIO**, alii legunt, studio. **EIVSDEM LAVDIS**, eloquentiæ. **EXERCVIT**, causa penes fuit, vt ego exercerer, quod ego cum illo mihi magis arbitrabar rem esse, infra. **TECVM**, ò Brute. **SICVT EGO**, tecum dixi. **SIC**, *ἀντιπερόδοσις*. **ILLE**, Q. Hortensius. **APPIO CLAVDIO**, focero tuo, & collega meo, infra: maiestatis, & ambitus reo, epistola vndecima, & duodecima libri tertii Familiarium, & quidem à Dolabella facto, epistola sexta libri octavi Familiarium. **DIXIT**, vnà tecum focerum tuum defendit Appium, infra. **PAVLO ANTE MORTEM**, per paucis ante mortem diebus, vt infra dicit.

Vides igitur vt ad te oratorem Brute peruenerimus, tam multis inter nostrum tuumque initium dicendi interpositis oratoribus? ex quibus, quoniam in hoc sermone nostro statui neminem eorum, qui viuerent, nominare, ne vos curiosius eliceretis ex me quid de quoque iudicarem, eos, qui iam sunt mortui, nominabo. Tum Brutus, Non est, inquit, ista causa, quam dicis, quamobrem de iis, qui viuunt, nihil velis dicere. Quænam igitur, inquam, est? Vereri te inquit, arbitror, ne per nos hic sermo tuus emanet, & ii tibi succenseant, quos præterieris. Quid vos, inquam, tacere non poteritis? Nos quidem, inquit, facillime: sed tamen te arbitror malle id ipsum tacere, quàm taciturnitatem nostram experiri. Tum ego, Vere, inquam, tibi Brute dicam: non me existimaui in hoc sermone vsque ad hanc ætatem esse venturum: sed ita traxit ordo ætatum orationem, vt iam ad minores etiam peruenerim. Interpone igitur, inquit, si quos videtur: deinde redeamus ad te, & ad Hortensium. Imò vero, inquam, ad Hortensium: de me alii dicent, si qui volent. Minime vero, inquit. nam etsi me facile omni tuo sermone tenuisti: tamen is mihi longior videtur, quod propero audire de te: nec vero tam de virtutibus dicendi tuis, quæ cum omnibus, tum certe mihi notissimæ sunt, quàm quod gradus tuos, & quasi processus dicendi studeo cognoscere. Geretur, inquam, tibi mos: quoniam me non ingenii prædicatorem esse vis, sed laboris mei. verum interponam, vt placet, alios, & à M. Crasso, qui fuit æqualis Hortensii, exordiar. is igitur mediocriter à doctrina instructus, angustius etiam à natura, labore, & industria, & quod adhibebat ad obtinendas causas curam etiam & gratiam, in principibus patronis aliquot annos fuit. in huius oratione sermo Latinus erat, verba non abiecta, res compositæ diligenter; nullus flos tamen, neque lumen vllum; animi magna, vocis parua contentio, omnia ferè vt similiter atque vno modo dicerentur. Nam huius æqualis & inimicus C. Fimbria non ita diu iactare se potuit: qui omnia magna voce dicens, verborum sanè

bonorum cursu quodam incitato, ita furebat tamen, ut mirarer tam alias res agere populum, ut esset insano inter difertos locus.

TE ORATOREM, cuius & natura sit admirabilis, & exquisita doctrina, & singularis industria, supra. PERVENERIMVS, quum tecum Q. Hortensium, & me ipsum causas defendisse dixerimus. NOSTRVM, Hortensii, & meum, vel potius meum solius, de quo dicitur infra. EX QVIBVS, oratoribus inter meum, tuumque dicendi initium interpositis. ELICERETIS, aliter eligeretis. ISTA CAUSA, infra causas alias addit Atticus. QVAM DICIS, te statuisse, neminem eorum, qui viverent, nominare, ne nos curiosius eliceremus ex te, quid de quoque iudicares. VERERI TE, ut olim, quum versibus treis libros de Temporibus tuis scripsisses, veritus es non eos, qui se laesos arbitrantur, sed eos, quos erat infinitum bene de te meritos omnes nominare, epistola longa ad Lentulum. FACILLIME, tacere poterimus. MALLE ID IPSVM, aliter malle ipsum. TACERE, nam verum est illud Senecæ in Hippolyto: alium filere quod voles, prius file. HANC, meam. MINORES, me ipso natu minores, qualis es tu. INTERPONE, ex interpositis nomina, supra. AD TE, ET AD HORTENSIVM, de quibus paulo ante pauca quædam dixisti. AD HORTENSIVM, redeamus. SI QVI VOLENT, dicere. MINIME VERO, minime vero dicant alii, sed tu velim dicas. NAM, αἰτιολογία, quare velit ipsum dicere. SERMONE, hoc ipso. IS, sermo. QVOD, αἰτιολογία. PROPERO AVDIRE, inducit Brutum quasi proponentem, quod ipse de se postea est dicturus. VIRTVTIBVS DICENDI TVIS, sic supra in Catone virtutes oratorias appellavit. OMNIBVS, qui te penè quotidie audiunt. MIHI, qui tuus sum familiaris, & tecum sæpe dico, ut tu paulo ante dixisti. GRADVS TVOS, ET QVASI PROCESSVS DICENDI, tua initia, tuos gradus, tuæ eloquentiæ velut quandam educationem, ut Cornelius Tacitus in dialogo de Oratoribus quasi interpretatur. QVONIAM, αἰτιολογία, quare morem velit gerere. NON INGENII PRAEDICATOREM ESSE VIS, SED LABORIS MEI, quum velis me dicere non de virtutibus dicendi meis, ubi necesse esset ingenium prædicare: sed referre, qui gradus, & quasi processus dicendi fuerint: in quo necesse erit loqui de labore, quem in hac re sustinuerim. Itaque tibi morem geram: quod fortasse non fecissem, si me ingenii prædicatore esse voluisses: ne obiici posset illud, laudas te ipsum: qua tamen in parte, ut ait Quintilianus libro vndecimo capite primo, reprehensus est non mediocriter Cicero: quanquam is quidem rerum à se gestarum maior, quàm eloquentiæ fuit in orationibus utiq. iactator: quo quidem loco Quintilianus, ut hic ipse, penè distinguit: quod ingenium suum raro, & modeste, sed labores, & res suas sæpe, & interdum non satis, ut quibusdam videtur, modeste commendat. Ille vero res suas laudat, vel ut alios ad idem faciendum inuitet, vel ut aduersariis respondeat: nec ipse negat, sed libro primo ad Atticum fatetur, se laudis avidissimum esse, libro vero secundo in se nescio quid subinane, & non ἀφιλόδοξον esse testatur: quod qui reprehendunt, maximos quosque viros, ut Themistoclem, Alexandrum, Africanum, Pompeium, & alios reprehendunt, qui nec minus ambitiosi fuerunt, quàm Cicero, nec minus, quàm ille, res suas celebrari cupierunt: quin Xenophon, Aratus, Scavrus, Catulus, Casar, Adrianus, & alii res suas scripserunt, ne quidam Ciceronem, ut faciunt, accusent, quod à Luceio, ut res suas scriberet, postularit. VT PLACET, tibi, qui me

me mones, ut interponam, si quos videtur: deinde ad me, & ad Hortensium redeamus. ALIOS, oratores. M. CRASSO, M. Licinio P. F. Crasso, epistola octava libri quinti Familiarium: cuius vitam scribit Plutarchus. QVI FVIT AEQUALIS HORTENSII, vel anno maior Hortensio, si uterque suo anno factus est Consul. aliter qui fuit æqualis Hortensio. IS, M. Licinius Crassus. MEDIOCRITER A DOCTRINA INSTRVCTVS, λέγει, inquit Plutarchus, καὶ πολυμαθὴς καὶ ἰστορίαν γενέσθαι, καὶ ἡ καὶ φιλοσοφῆσαι τοῖς ἀριστοτέλους λόγοις προσβέβηκός, ὡν διδασκαλοῦ ἔιχεν ἀλέξανδρον. ANGVSTIVS ETIAM A NATVRA, instructus ὡς γενόμενος δεινὸς εἶπεν, ut ait Plutarchus: quæ verba sic vertit Interpres: ad dicendum non satis idoneus natura: & si scio aliter posse conuerti. LABORE, ET INDVSTRIA, ἐπιμελεία, καὶ πόνη, ut ait Plutarchus. ADHIBEBAT AD OBTINENDAS CAVSAS CVRAM, ET GRATIAM, ἢ ἢ ἐπιμελῆς, καὶ βοηθικός, ut ait Plutarchus. VNO MODO DICERENTVR, quum varietas probetur in Oratore. HVIVS, M. Crassi. AEQUALIS, id cognoscitur ex Liuvio libro octuagesimo secundo, quamuis annos ipsos inuenire vix possis. INIMICVS, quippe cuius ab equitibus frater ipsius Crassi fuisset interemptus: & pater, ne quid indignum sua virtute pateretur, gladio se transfixisset, ut ostendit Liuvius libro octuagesimo. Vnde Lucanus libro secundo dixit: truncos lacerauit Fimbria Crassos. C. FIMBRIA, C. Flavius Fimbria, qui L. Valerii Flacci Consulis legatus fuit, ut Liuvius libro octuagesimo secundo scripsit: etsi Quæstor à Strabone libro decimo tertio dicitur, si modo recte vertit Interpres: & ab Appiano in libro Mithridatico priuatus appellatur: qui quum L. Valerium Flaccum in Bithynia apud Nicomediam interfecisset, & imperium ad se transtulisset, Ilium, quod sibi portas clausisset, vndecimo die cepit, & evertit: & ob id quum gloriaretur, quod quam urbem Agamemnon decimo anno vix cepit, quum mille nauium classem, & vniuersam Græciam secum haberet, eam ipse vndecimo die cepisset, respondit quidam ex Iliensibus: non enim Hector aderat, qui pro ciuitate pugnaret. Sed ille paulo post apud Thyatiram quum ab exercitu Syllæ oblideretur, in templo Aesculapii sua, & serui manu interfectus est, ut videbis apud Liuvium libro octuagesimo tertio, Strabonem libro decimo tertio, Plutarchum in Sylla, Appianum in libro Mithridatico, Orosum libro sexto capite secundo, & Paterculum libro secundo. NON ITA DIVI IACTARE SE POTVIT, quod se interemit, adolescens, quæ ausus erat, fortiter executus: ut ait Paterculus libro secundo, qui dixit, ausus erat, quoniam fuit Homo longe audacissimus, ut à Cicerone dicitur in oratione pro Roscio Amerino: ubi scribit illum, quum curasset, in funere C. Marii ut Q. Scauola Pontifex vulneraretur, eidem Scauolæ diem dixisse postea, quàm comperit, eum posse viuere: & quum ab eo quæreretur, quid tandem accusaturus esset eum, quem pro dignitate ne laudare quidem quisquam satis commode posset, illum, ut erat furiosus, respondisse, quod non totum telum corpore recepisset: quod Valerius etiam Maximus libro nono capite vndecimo scribit. Homo vltimæ audaciæ à Liuvio libro octuagesimo secundo, ἀνὴρ τολμητὴς à Plutarcho in Lucullo, ab Oroso vero libro sexto capite secundo Marianorum scelerum fatelles, & homo omnium audacissimus appellatur. FVREBAT, hinc in oratione pro Roscio Amerino furiosus appellatur. ALIAS RES AGERE, agere, quod agendū nō fit: & non agere hoc, ut dicitur: quamuis Donatus in Eunuchopaulo aliter interpretatur, IN SANO, C. Fimbriæ,

quem Cicero in oratione pro Roscio Amerino vocat insanissimum. Orosius quoque libro quinto capite decimo nono insaniam Fimbriæ dixit, Ciceronem fortasse, & alios imitatus.

Cn. autem Lentulus multo maiorem opinionem dicendi actione faciebat, quam quanta in eo facultas erat: qui cum esset nec peracutus, (quanquam & ex facie, & ex vultu videbatur) nec abundans verbis, (etsi fallebat in eo ipso) sic interuallis, exclamationibus, voce suavi & canora, admirando irridebat, calebat in agendo, ut ea, quæ deerant, non desiderarentur. ita tanquam Curio copia non nulla verborum, nullo alio bono, tenuit oratorum locum: sic Lentulus cæterarum virtutum dicendi mediocritatem actione occultauit, in qua excellens fuit. Neque multo secus P. Lentulus: cuius & excogitandi, & loquendi tarditatem tegebat formæ dignitas, corporis motus plenus & artis, & venustatis, vocis & suauitas & magnitudo. sic in hoc nihil præter actionem fuit, cætera etiam minora quam in superiore.

CN. AVTEM LENTVLVS, Cn. Cornelius Lentulus, qui fuit Consul cum L. Gellio, de quo supra diximus: qui Lentulo multo maior natus fuit, & ob id à Cicerone multo ante positus: sed quæ sunt ibi de Gellio dicta partim sunt huic communia, quum & in Consulatu, & in Censura collegæ fuerint. Illud est huius proprium, quod male aduersus Spartacum pugnavit, ut Liuius libro nonagesimo sexto, & Orosius libro quinto capite vigesimo quarto scripserunt: quamuis in multis libris male C. Lentulus scribatur. Censor dicitur Verrina septima, in oratione pro Flacco, & in oratione pro Domo, ubi Cicero scribit etiam Tribunum plebis eius bona consecrasse. In eo vero summum consilium, & summam gravitatem fuisse testatur in oratione pro lege Manilia. is videtur esse, qui Philippo, & Marcellino Cos. decessit: epistola sexta libri quarti ad Atticum, quamuis aliter olim scripserimus. is temporibus Marianis abfuit, infra. EX FACIE, ET EX VLTU, quid sit facies Gellius lib. decimo tertio capite vigesimo nono docet, quid vultus, Cicero, qui lib. primo de Legibus ita scribit: is, qui appellatur vultus, qui nullo in animante esse, præter hominem, potest, indicat mores: cuius vim Græci norunt, nomen omnino non habent. Illi tamé, ut ego puto, quum faciem, tum vim illam vultus exprimunt τὸ πρόσωπον, unde signa colligunt Aristoteles, Polemon, Adamantius, & alii, qui τὰ φυσιογνωμονικά scripserunt. Potes etiam fortasse interpretari, ex vultu, & simulatione, ut infra de C. Pisone loquitur. VIDEBATVR, peracutus, quæ vero sint signa acuti, & ingeniosi, apud Aristotelem, Polemonem, Adamantium, & alios videbis. ADMIRANDO IRRIDEBAT, si nihil est hic mendii, putamus esse παραίδειν, ut hac πρὸςθεοί, & superioribus quasi interuallis Cn. Lentuli dicendi modum exprimat, & quid ille faceret, dicat: quod exclamaret, & fingeret se admirari, quod exclamationibus fieri solet, sed re vera irrideret. CALEBAT, sic calebat: & calebat, ut Philippus, qui dicebat, quum brachium concalefecisset, tum se solitum esse pugnare, libro secundo de Oratore: nisi forte placeat legere, calabat, ut sit, calabat in agendo, quod paulo post ait: actione occultauit. ITA TAN-

QVAM,

QVAM, similitudo. CVRIO, C. Curio, supra. COPIA, NON NVLLA VERBORVM, verborum splendore, & copia, supra. NVLLO ALIO BONO, sine aliis, supra. TENVIT ORATORVM LOCVM, orator enim viuis eius æqualibus proximus optimis numerabatur, propter verborum bonitatem, supra. SIC, ἀντιπροδοσίως. LENTVLVS, Cn. Lentulus, quo de loquimur. VIRTVTVM, oratoriarum, ut supra de Catone dixit: quanquam hic inuentionem, dispositionem, elocutionem, & memoriam potissimum significat. OCCVLTAUIT, sic, ut ea, quæ deerant, non desiderarentur, paulo ante. EXCELLENS FVIT, ita, ut hac plus opinionis sit consecutus, quam eloquentia, ut ait Quintilianus libro undecimo capite tertio. NEQVE MVLTQ SECVS, faciebat, atque Cn. Lentulus. P. LENTVLVS, P. Cornelius Lentulus Sura is, qui cum L. Sergio Catilina coniuravit: quem putat Asconius P. Lentuli illius, quem Cicero Verrina prima principem senatus appellat, filium fuisse: quod temporum pati non videntur, ut hic Sura filius fuerit illius, de quo supra diximus: quemque Cicero Verrina prima, & libro primo de Oratore P. Africano vel maiorem natu, vel illi æqualem fuisse ostendit. M. Antonius certe libro primo de Oratore de illo sic loquitur; ut de homine, qui tot annis ante obiisset, ut huius Lentuli pater vix esse potuerit. Quin si vir tantus huius P. Lentuli pater fuisset, Cicero ei aliquando obicisset, ut auum, in oratione tertia in Catilinam: cuius imaginem Sura non potius, quam patris in annulo gestasset, si talem patrem habuisset. Videri potest igitur M. Marcelli filius, de quo supra diximus. Sed cuiuscunque fuerit filius, Quæstor Syllæ quum fuisset, ita decoxit, ut, ipso Sylla postulante, rationem ut redderet, dixerit, se tantum suram posse præbere: unde Plutarchus in Cicerone scribit eum Suram dictum fuisse: quanquam multos ante Suras appellatos legamus. Videtur etiam tunc abfuisse, infra. Hic postea Prætor, deinde Consul cum Cn. Aufidio Oreste an. ab V. C. sexcentesimo octuagesimo tertio fuit: sed quum eius vita semper, ut ait Porcius Latro, in obeundis libidinibus versaretur, ac societate turpissimorum hominum nobilitaretur, bis accusatus, & ut libro primo ad Atticum Cicero scribit, absolutus est: quod iudices, ut autor est Plutarchus in Cicerone, corrupisset. quare quum duabus olim sententiis absolutus fuisset, dixit, πρὸς ἀλάωμα γεγονέναι τὸ πατέρα κριτῆ δουρῶν. ἀρκῆν γὰρ εἶ καὶ μὴ ψήφω μόνον ἀπελευθῆναι. hinc Cicero in oratione pro P. Sylla dixit, eum societates cum iudicibus habuisse: & si, cum indicibus, alii legunt. Non ita multo post tamen senatu motus est. Quam ob rem, ut amissam dignitatem recuperaret, coactus est ad primos gradus quasi ab equis ad asinos redire: ὡς ἔθος ἦν τοῖς ἐξ ὑπαρχῆς ἀνακταμένοις. τὸ δουλοδουλικὸν ἀξίωμα, ut Plutarchus in Cicerone, & Dion libro trigesimo septimo scribunt. Erat igitur Prætor iterum, quando cum L. Catilina coniuravit: & affirmabat ex fati Sibyllinis, aruspicumque responsis, se esse tertium Cornelium, ad quem regnum urbis, atque imperium peruenire esset necesse: Cinnam ante se, & Syllam fuisse: hoc Cicero in oratione tertia in Catilinam, Sallustius, & Porcius Latro scribunt. Hæc est illa religio, quam peruersam, & impiam Cicero in oratione pro P. Sylla vocat. Somnus, & alia quædam de P. Lentulo in orationibus in Catilinam, apud Sallustium, & Porcium Latronem referuntur. Huic Iulia L. Cæsaris foror, & M. Antonii mater, post primi mariti mortem, nupsit, ut in Antonio Plutarchus affirmat. Hinc Cicero in oratione quarta in Catilinam ita scribit: L. Cæsar fororis suæ foemina lectissimæ virum præsentem, & audientem vita priuadum esse dixit: & Philippica secun-

G ii

da: L. Caesar sententiam dixit in fororis suæ virum; & Philippica octava: idem fecerat L. Caesar me Consule in fororis viro, quod hoc tempore in fororis filio. Fuit igitur hic P. Lentulus M. Antonii vitricus: hinc M. Antonius corpus vitrici sui ad sepulturam à Cicerone datum negabat, vt Philippica secunda refertur. **IN HOC, P. Lentulo. CAETERA ETIAM MINORA, cæteræ virtutes etiam minores. SUPERIORE, Cn. Lentulo,**

M. Piso quidquid habuit, habuit ex disciplina; maximèque ex omnibus, qui ante fuerunt, Græcis doctrinis eruditus fuit. habuit à natura genus quoddam acuminis, quod etiam arte limauerat, quod erat in reprehendendis verbis versutum & solers, sed sæpe stomachosum, nonnunquam frigidum, interdum etiam facetum. is laborem quasi cursum forensem diutius non tulit, quod & corpore erat infirmo, & hominum ineptias ac stultitias, quæ deuorandæ nobis sunt, non ferebat, iracundiùsque respuebat, siue morose, vt putabatur, siue ingenuo liberòque fastidio. is cum satis floruisse adolescens, minor haberi est cœptus postea. deinde ex Virginum iudicio magnam laudem est adeptus: & ex eo tempore quasi reuocatus in cursum, tenuit locum tandiu, quàm ferre potuit laborem: postea, quantum detraxit ex studio, tantum amisit ex gloria. P. Muræna mediocri ingenio, sed magno studio rerum veterum, literarum & studiosus, & non imperitus, multæ industriæ, & magni laboris fuit. C. Censorinus Græcis literis satis doctus, quod proposuerat explicans expedite, non inuenustus actor, sed iners & inimicus fori. L. Turius paruo ingenio, sed multo labore, quoquo modo poterat, sæpe dicebat. itaque ei pauca centuriæ ad Consulatum defuerunt. C. Macer autoritate semper eguit, sed fuit patronus propemodum diligentissimus. huius si vita, si mores, si vultus denique non omnem commendationem ingenii euerteret, maius nomen in patronis fuisset. non erat abundans, non inops tamen: non valde nitens, non plane horrida oratio: vox, gestus, & omnis actio sine lepore, at in inueniendis componendisque rebus mira accuratio; vt non facile in vlllo diligentiore maioremque cognouerim, sed eam vt citius veteratoriam, quàm oratoriam diceret. hic etsi etiam in publicis causis probabatur, tamen in priuatis illustriorem obtinebat locum.

M. PISO, M. Pupius Piso Calphurnianus sic appellatus à nonnullis, quod eum M. Pupius in oratione pro Domo dicatur adoptasse. Hic Quæstor quum L. Pisoni Consuli obtigisset, non attigit pecuniam, non ad exercitum profectus est, Verrina tertia. Hic idem in Aedilitate offensuncula (nam populus illi M. Scium prætulit) accepta, summos à populo honores,

honores, vt in oratione pro Plancio legimus, est adeptus. Nam Proconsul in Hispania fuit, vnde triumphauit, vt Cicero in oratione pro Flacco, & in oratione in Pisonem significat, & Asconius scribit, & quidem Hortensio, & Metello Consulibus. Biennio post Ciceronem cum M. Valerio Messala Consul fuit, quamuis Cicerone natu maior esset, vt docet Asconius, & hic apparet. Quin Asconius ita scribit: M. Piso iisdem temporibus, quibus Cicero, fuit, sed tanto ætate maior, vt adolescentulum Ciceronem pater ad eum deduceret, quod in eo & antiquæ vitæ similitudo, & multæ erant literæ: quod credi vix possit, quum Cicero illum libro primo ad Atticum hominem peruersum, vitiosum, inertem, somni plenum, imperitum, ἀμακτότερον, & κακίωτον appellet: nisi forte id Cicero facit iratus, quod alium, non se sententiam primum rogasset, & tum Clodio faueret: alibi certe ferè semper illum laudat, vt in oratione pro Plancio, vbi hominem nobilissimum, innocentissimum, & eloquentissimum vocat: vt libro primo de Oratore his verbis: est enim apud M. Pisonem adolescentem iam huic studio deditum, summo hominem ingenio, nostrique cupidissimum, Peripateticus Staseas: & ob id libro quinto de Finibus, & libro primo de Natura Deorum, M. ipsum Pisonem Peripateticum facit: (qualem nos hodie Vincentium Magium Brixianum cognoscimus & obseruamus) & suum familiarem vocat, quod, vt ait infra, cum illo sæpe declamaret: vnde suspicio videtur fuisse, Cic. apud M. Pisonem eloquentiam pudicitæ iactura perdidicisse, vt in oratione, quæ tribuitur Sallustio, legimus. **QUICQUID HABUIT, HABUIT EX DISCIPLINA,** sic infra de P. Lentulo. aliter quicquid habuit ex disciplina. **EX DISCIPLINA,** oratorum, & Philosophorum præsertim Peripateticorum, lib. quinto de Finibus. **ERV DITVS FUIT,** hinc in oratione in Pisonem sic ait: Tu eruditior, quàm M. Piso? imperitum tamen libro primo ad Atticum vocat, vel iratus, vt diximus, vel imperitum Reipub. administrandæ voluit significare. **ACUMINIS,** in dicto, inquit libro secundo de Oratore, ridiculum est id, quod verbi, aut sententiæ quodam acumine mouetur. & sanè Cicero in hac descriptione videtur ostendere M. Pisonem solitum esse versari in eo genere facetiarum, quod in dicto tractatur: quum libro primo ad Atticum vocet illum cauillatorem genere illo moroso, quod etiam sine dicacitate ridetur: quod in retractandum libro secundo de Oratore præcipit, & quidem cautissime: quod vitanda sit mimorum ethologorum similitudo: quod quum M. Piso minus faceret, sæpe videbatur mimos, siue histriones imitari: quare Consul deterioris histrionis similis libro primo ad Atticum vocatur. hic vero potius vt dicax describitur sic tamen, vt non minus in hoc genere, quàm in altero peccasse dicatur, vt in verbis apparet. **ARTE,** quum tamen ars in hisce rebus parum valeat, vt libro secundo de Oratore dicitur. **VERBIS,** dictis, in quibus genus illud facetiarum tractatur, vt ait libro secundo de Oratore, vbi hæc omnia pluribus C. Iulius Caesar persequitur. **IS,** M. Piso. **VIRGINVM,** post quarum absolutionem decimus annus fuit in Ciceronis Consulatu, vt ait in oratione tertia in Catilinam. Accusatus enim fuit Catilina incesti, quod cum Fabia virgine Vestali commississe arguebatur: sed Catuli gratia fultus euasit, vt Orosius libro sexto capite tertio scribit. Sed & Fabia ipsa causam incesti dixerat, quum ei Catilina obiiceretur, eratque absoluta hæc Fabia, quia soror erat Terentiæ Ciceronis, vt ait Asconius. Virgines vero ipsas P. Clodius accusauit, & M. Cato defendit, vt Plutarchus in Catone scribit. In eo iudicio M. hic Piso magnam laudem est adeptus, vt hic ait. aliter Verginii.

P. MURÆNA, P. Licinius Muræna, qui sublatus infra fuisse dicitur: cuius historiam quærent alii: nos apud Macrobiū libro tertio Saturnalium inuenimus, Varronem asseruisse, eodem modo Licinios appellatos Murænas, quo Sergius Orata cognominatus: quod ei pisces, qui auratæ vocantur, charissimi fuerint. hanc gentem plebeiam fuisse Cicero in oratione pro Muræna testatur. **RERVM VETERVM**, antiquitatis, historiæ, quæ necessaria est oratori, vt libro primo de Oratore demonstratur. **C. CENSORINVS**, qui, vt supra ex Plutarcho retulimus, Syllæ ex Cappadocia reuertenti *δύλω ἐλαχε δούρως*, & Cn. Octauium Consulem interfecit, vt Appianus refert: vnde nos illum credimus vt Marianum à Syllanis, vt infra dicitur, sublatum fuisse. Censorinum nos cognomen in Marciis, Porciis, & Rutiliis inuenimus. **L. TVRIVS**, quærimus. **CENTVRIÆ**, à quibus comitia centuriata dicta, in quibus Consules creabatur: de quibus supra diximus. **C. MACER**, C. Licinius Macer, de quo Cicero Prætor incredibili, ac singulari populi voluntate transfegit: cui quum æquus fuisset, tamen multa maiorem fructum ex populi existimatione, illo damnato, cepit, quàm ex ipsius, si absolutus esset, gratia cepisset, vt ait libro primo ad Atticum. damnatus est autem, vt *κρηόμενος κλοπῆς*, vt ait Plutarchus in Cicerone, id est repetundarum, vt scribit Valerius Maximus libro nono capite duodecimo, vbi docet, quo modo perierit: à quo tamen Plutarchus paulum videtur dissentire. **SEMPER EGVI T**, à Plutarcho tamen in Cicerone dicitur *ἀνὴρ καθ' αὐτὸν ἰσχυρὸν οὐ τῆ πόλει μέγα*: & Prætor fuerat: vnde Prætorius à Valerio Maximo vocatur: sed Cicero melius illum, quàm Plutarchus, cognorat: & illum vituperat, quum vt veritatem dicat, tum vt ostendat illum à se iure damnatum fuisse. **VITA**, turpis, vt eius, qui repetundarum, vt dictum est, reus fuerit, & damnatus. **VERTERET**, vir enim bonus esse debet orator, vt Antonius libro secundo de Oratore quærit, & definitio, quæ est apud Quintilianum, docet. **NOMEN**, huius Macri. **HIC**, C. Macer. **ETSI ETIAM**, aliter si etiam. alii, etiam.

C. deinde Pifo, statarius, & sermonis plenus orator, minime ille quidem tardus in excogitando, verumtamen vultu & simulatione multo etiam acutior, quàm erat, videbatur. Nam eius æqualem M. Glabronem, bene institutum aui Scauolæ diligentia, socors ipsius natura, negligensque tardauerat. Etiam L. Torquatus elegans in dicendo, in existimando admodum prudens, toto genere perurbanus. Meus autem æqualis Cn. Pompeius, vir ad omnia summa natus, maiorem dicendi gloriam habuisset, nisi eum maioris gloriæ cupiditas ad bellicas laudes abstraxisset. erat oratione satis amplus: rem prudenter videbat; actio vero eius habebat & in voce magnum splendorem, & in motu summam dignitatem. Noster item æqualis D. Silanus, vitricus tuus, studii ille quidem habuit non multum, sed acuminis & orationis satis.

c. Caius, vt à Cicerone semper vocatus: & iccirco legatur Caius apud Asconium, & apud Sallustium, apud quos nunc in vulgatis libris Cneus legitur, quamuis in libris manu scriptis recte Caius legatur. **PISO**, C. Calphurnius

phurnius Pifo, quo Prætor Cicero Q. Roscii Comædi causam defendit: quemque in causa Cæcinæ aduersarium habuit. is cum M. Glabrione Consul fuit an. ab V. C. sexcentesimo octuagesimo septimo: & tum Pompeium voluit impedire, ne aduersus piratas proficisceretur: *ὅθεν ἐκινδύνωσε τὴν ὑπατεύσαν ἀφαιρηθῆναι γαλκίου νόμον ἔχοντας ἢ ἄλλῃ συγγεγραμμένον* vt in Pompeio refert Plutarchus. Tunc etiam legem Calphurniam de ambitio tulit: in qua præter alias pœnas pecuniaria quoque pœna est adiecta, vt scribit Asconius: cuius quidem legis Cicero in oratione pro Muræna meminit. Hic postea Proconsul in Galliam profectus est: ad quem Cicero, Consulatum petiturus, excurrere, vt ait libro primo ad Atticum, cogitauit. Sed Pifo domum quum rediisset, pecuniarum repetundarum postulatus est, & à C. Iulio Cæsare oppugnatus propter cuiusdam Transpadani supplicium iniustū: quare postea cum illo graues exercuit inimicitias ita, vt impellere Ciceronē tentarit, vt Cæsar inter coniuratos nominaretur, vt ait Sallustius. ob id etiam fortasse M. Bibulus, quum peteret Consulatum cum Cæsare, putabat se cum Arrio per C. Pisonem vt Cæsaris inimicum posse coniungi, quod libro primo ad Atticum scribitur. Pifo tamen, vt ad rem redeamus, Cicerone Consule defendente, quia Consul fortis, constansque fuerat, incolumis est Reipub. conseruatus, vt leges in oratione pro Flacco: quem quidem Pisonem Cicero libro duodecimo ad Atticum, & Philippica secunda postea inter Consulares nominauit. Nondum mihi satis constat, an is ille sit, quem Plutarchus *ἀνδρα ἰσορροῦν* vocat, quum Cic. nihil hac de re dicat: quod mirum sit, quum Plutarchus testetur, illum de Mario scripsisse, ne quis forte putet, illum esse, quem supra diximus & L. Pisonem vocatum fuisse, & multo ante vixisse. **STATARIVS**, vt supra Rutilium, & Scaurum vocauit. & hic statarius appellatur, quod summa fide, virtute, grauitate, autoritate ornatus esse, vt in oratione pro Roscio Comædo describitur. **VLT V**, ET **SIMVLATIONE**, facie, & vultu, paulo ante de Cn. Lentulo. **VIDEBATUR**, aliis, & sibi etiam fortasse, qui peracutum olim putabat, quod Cicero in oratione pro Cæcina non ita acutum iudicauit. **EIVS**, C. Pisonis. **ÆQVALEM**, vt in Consulatu collegam, vt diximus. **M. MARCUM**, quamquam vereor, ne in gente Acilia Manius scribi debeat, quum in veterum lapidibus hæc nota semper à M. hoc est, Marco signo quodam quasi *ἀποσπέφθη* distinguatur, & apud Asconium in aliis libris Manilius Acilius, in aliis Malilius Acilius legatur. **GLABRIONEM**, M. Acilium Glabronem: & Acilium, non Attilium, vt in libris sæpe leges, scribere debemus: quoniam gens huius Glabronis Acilia fuit, & pater ab Asconio M. Acilius appellatur, qui legem Aciliam tulit de pecuniis repetendis feuerissimam: in qua nec comperendinari quidem licebat reum, vt legitur Verrina secunda, vbi semper Acilia scribitur, & apud Asconium, & apud Donatum Terentii Interpretem: & Acilius in lapidibus antiquis semper inuenitur, vt iam dubitandum non sit, quin scribi debeat Acilius: cuius gens plebeia fuit, vt ostendit Liuius, qui libro trigesimo quinto scribit, P. Scipioni de plebe M. Acilium Glabronem collegam additum fuisse. Hoc vero M. Glabrione Prætor Cicero Verrem accusauit, vt Asconius scribit, & in ipsis Verrinis apparet. Hic, vt dictum est, cum C. Pifone Consul fuit, & vt Plutarchus in Pompeio refert, in Bithyniam profectus est: quem Cicero libro duodecimo ad Atticum, & Philippica secunda inter Consulares nominauit. **A VI**, aui materni, vt opinor, sic etiam Verrina secunda. **SCÆVOLÆ**, Scauolam dicit iuris peritissimum, qui cum L. Pifone Consul fuit, quo anno Tib. Gracchus occisus est. sic Asconius in Verrina secunda interpretatur. **TAR-**

DAVERAT, sic, vt ipse Scauola foenus, & impendium recusarit, vt leges libro sexto ad Atticum. **L. TORQUATUS**, L. Manlius Torquatus, & quidem patricius, vt in oratione pro P. Sylla cognosces, quum Manliorum familia duplex esset, vt supra diximus. Hic Ciceronis, & Attici condiscipulus, vt Nepos ait in Attico fuit: ad quem L. Torquatus filius adolescentulus Consulatum ereptum P. Syllae, qui legibus ambitus, vt ait Sallustius, interrogatus, poenas dederat, retulit, vt Cicero libro secundo de Finibus affirmat. Itaque cum L. Aurelio Cotta Consul est factus an. ab V. C. sexcentesimo octuagesimo nono: quos Antronius, Catilina, & alii in Capitolio Cal. Ian. vt scribit Sallustius, interficere pararunt. Quibus quidem Consulibus Pompeius, vt Dion libro trigesimo septimo refert, cum Albanis bellum gessit. Quid vero L. ipse Torquatus in Consulatu gesserit, scriptum non vidimus, nisi quod illum Cicero Consulem fortissimum in oratione pro P. Sylla, & libro secundo de Finibus uocat. Post Consulatum videtur in Macedonia res ita magnas gessisse, vt Cicerone iam tum Consule referente, absens imperator sit appellatus, vt in oratione in Pisonem dicitur: qui paulo post domum quum rediisset, homo amantissimus patriae, maximi animi, summi consilii, singularis constantiae, quum esset aeger, tamen omnibus rebus illis, quas Cicero Consul gessit, interfuit: nunquam est à Cicerone digressus, studio, consilio, auctoritate vnus adiuuit plurimum, quum infirmitatem corporis, animi virtute superaret, vt ait in oratione pro P. Sylla, vbi virum sapientissimum, constantissimum senatorem, & optimum ciuem, vt libro item secundo de Finibus, appellat: vbi sunt illa verba: Consulatum ad patrem tuum retulisti virum fortissimum, qualis ille vel Consul, vel ciuis, quum semper, tum post Consulatum fuit: quo quidem autore nos ipsi ea gessimus, vt omnibus potius, quam ipsis nobis consuluerimus. Hinc ipse L. Torquatus, vt in oratione in Pisonem legimus, postea tantopere pro Cicerone laborauit, & semper res eius, vt libro duodecimo ad Atticum videre licet, probauit. In bello ciuili finem belli statuebat à principio, si Pompeius Italia cederet, vt epistola vndecima libri septimi ad Atticum videbis. Postea tamen profectus esse dicitur epistola septima libri noni ad Atticum. quanquam dubitari potest, filiumne, an patrem ibi significet: nisi epistola vndecima, & vigesima prima libri septimi ad Atticum cum M. Lepido quasi Consularem cum Consulari coniungat, & sic de illo semper loquatur: quod de filio dici non potest. Accedit, quod Caesar libro tertio de Bello ciuili scribit: L. Torquatum, qui iussu Pompeii Orico praerat, oppidum Caesari dedisse, incolumemque ab eo conseruatum fuisse, quod & Appianus refert, quamuis hominem non nominet. Siue tamen mansit, siue profectus est, illo certe tempore, & bello nos illum periisse credimus, quando filium etiam tum Respub. perdidit, infra: nec vsquam ille nominatur. **AEQUALIS**, quamuis ex Consulatu maior fuisse videatur: sed legibus solutus multo ante suum annum Consul est factus, vt Liuius libro nonagesimo septimo scripsit. Quod si Ciceronis prorsus aequalis fuit, M. Pisonem, M. Messala Consulibus annum quadagesimum quartum minimum agebat: quo quidem anno de Mithridate triumphauit, vt Plinius libro septimo capite vigesimo sexto, & libro trigesimo septimo capite secundo testatur: Plutarchus tamen eum tum multo iuniorem describit. **CN. POMPEIUS**, Cn. Pompeius Magnus, de quo tam multa Cicero, Liuius, Paterculus, Valerius Maximus, Plutarchus, Dion, Appianus, & alii scribunt, vt nobis tacendum sit, **MAIOREM DICENDI GLORIAM HABUISSET**, quam habuit, quamuis magnam habuerit. **MAIORIS GLORIAE**, quae ex rei militaris

taris scientia comparatur: sed vtra, haec, an dicendi gloria sit maior, infra paucis disputatur. **ABSTRAXISSET**, & quidem è ludo, atque pueritiae disciplina, vt ait in oratione pro lege Manilia: Itaque tantum potuit imperitare huic studio temporis, quantum ipse à pueritia vsque ad summam aetatem à continuis bellis, & victoriis conqueuit, vt in oratione pro Cornelio Balbo dicitur. **AMPLIUS**, nam fuit in eo grauitas in dicendo, facultas, & copia, in oratione pro Cornelio Balbo. Itaque versabatur in vehementi genere dicendi. atque hoc ad elocutionem pertinet. **REM PRVDENTER VIDEBAT**, inuentio. **SPLENDOREM**, vox enim splendida etiam supra in Sulpicio, & infra in Marcello commendatur. **MOTV**, supra. **DIGNITATEM**, quae est oratio cum aliqua grauitate, & vocis remissione, libro tertio ad Herennium: vel dignitatem, qua principibus etiam Pompeius excellebat, vt in oratione pro lege Manilia scribit. **NOSTER ITEM AEQUALIS**, nam fuit Consul anno sequenti post ipsum Ciceronem. **D. SILANVS**, Decimus Iunius Silanus, vt apud Sallustium leges. & Silanus scribi debet, vt supra de M. Iunio Silano diximus. is Consul designatus censuit eos, qui Rempub. delere conati fuerant, morte esse multandos: lege orationem quartam in Catilinam, & Sallustium, vbi Caesar illum virum fortem, atque strenuum vocat: cui tamen ipse Caesar tantum metum iniicit, vt illum non piguerit sententiam, quia mutare turpe erat, interpretatione lenire, velut grauius, atque ipse sensisset, exceptam: quod in Caesare Suetonius scribit. Hic postea Consul prouinciae cupiditatem triumphii nomine tegebat, atque velabat, quod Cicero in oratione in Pisonem dixit. Fuit vero Consul cum L. Muræna an. ab V. C. sexcentesimo nonagesimo secundo: quibus Consulibus designatis Cicero scribit libro duodecimo ad Atticum, & Philippica secunda suum Consulatum placuisse. **VITRICVS TVVS**, vitricus tuus Brute, cuius mater Seruilia, quum esset vidua, ipsi Silano nupsit.

Q. Pompeius A. F. qui Bithynicus dictus est, biennio quam nos fortasse maior, summo studio dicendi, multaque doctrina, incredibili labore, atque industria: quod scire possum: fuit enim mecum, & cum M. Pisonem cum amicitia, tum studiis exercitationibusque coniunctus. huius actio non satis commendabat orationem: in hac enim satis erat copiae, in illa autem leporis parum. Erat eius aequalis P. Antronius, voce peracuta atque magna, nec alia re vlla probabilis. Et L. Octavius Reatinus: qui cum multas iam causas diceret, adolescens est mortuus: is tamen ad dicendum veniebat magis audacter, quam paratè. Et C. Stalenus: qui se ipse adoptauerat, & de Staleno Aelium fecerat: feruido quodam, & petulanti, & furioso genere dicendi: quod quia multis gratum erat, & probabatur, adscendisset ad honores, nisi in facinore manifesto deprehensus, poenas legibus & iudicio dedisset.

Q. POMPEIUS, de quo nullam mentionem, nisi in hoc dialogo, fieri vidimus, & apud Orosium lib. sexto capite decimo quinto, illum cum Pompeio in Aegypto interfectum fuisse legimus. **A. F. Auli filius**: & credimus

Aulum Pompeium esse, qui obiit in Capitolio, quum Deos salutasset, vt Plinius libro septimo capite quinquagesimo tertio scribit: cuius prænomen retulit Aulus Pompeius Q. F. vt nos putamus: quem postea Prætorem in Sicilia Sex. Pompeius Magni filius occidit, vt Liuius libro centesimo vigesimo tertio, Appianus libro quarto, & Dion lib. quadragesimo octauo scripserunt: qui Bithynicum cognomen etiam patris habuit, vt ibidem cognoscitur: vnde non dubito, quin ille sit, qui libro sexto Familiarium scribit ad Ciceronem, & à Cicerone literas accipit. **FUIT ENIM**, *αἰτιολογία*, quare sciat. **M. PISONE**, supra. **AMICITIA**, hinc Bithynicus filius ad Ciceronem libro sexto Familiarium scribens, ait: repeterem initia amicitiae ex parentibus nostris. **EXERCITATIONIBVS QVE CONIUNCTVS**, ob id infra sic ait: commentabar declamans sæpe cum M. Pisone, & cum Q. Pompeio. **HVIVS, Q. Pompeii Bithynici. IN HAC**, oratione. **IN ILLA**, actione. **EIVS, Q. Pompeii Bithynici. AEQUALIS**, & sic me ipso biennio maior: & sic biennio ante Ciceronem Consul fuisset, nisi Consul designatus quum esset, legibus ambitus interrogatus, poenas, vt ait Sallustius, dedisset. **P. Publius**, vt apud Sallustium semper legitur, quamuis apud Suetonium in Cæsare L. scribatur. **ANTRONIVS, P. Antronijs**, qui se Ciceronis condiscipulum in pueritia, familiarem in adolescentia, collegam in Quæstura commemorabat fuisse: qui Consul designatus quum accusaretur ambitus, iudicium tollere, ac disturbare primum conflato voluit gladiatorum, ac fugitiuorum tumultu, deinde lapidatione, atque concursu: sed damnatus ita se gessit, vt Cicero in oratione pro P. Sylla scribit: vbi nobis illum hominem, vt paucis dicam, scelestissimum describit. Huius exulis domum M. Messala tum Consul libro primo ad Atticum dicitur emisse. Huius insidias Cicero libro tertio ad Atticum se timere ostendit. **ET L. OCTAVIVS REATINVS**, huius Q. Pompeii erat æqualis: de quo quidem nos nihil, præter ea, quæ hic dicuntur, inuenimus: nisi forte sit ille, quem Verrius quarta nominari videmus. aliter & L. Octavius Theatinus. **ET C. STALENVS**, huius Q. Pompeii erat æqualis: C. inquam Stalenus Pætus, hoc enim sibi cognomen ex imaginibus Aeliorum delegerat, ne, si se Ligurem fecisset, nationis magis suæ, quam generis vti cognomine videretur, vt ait in oratione pro Cluentio: sed & in oratione pro Sestio ita scribit: ex nouem Tribunis plebis, quos tunc habueram, vnus, me absente, defluxit, qui cognomen sibi ex Aeliorum imaginibus arripuit, quo magis nationis eius esse, quam generis videretur: quem quidem Tribunum plebis in eadem oratione, & alibi Ligurem vocat: quæ res facit, vt dubitari possit, an idem sit vbiq;e, nisi in oratione pro Cluentio dicatur Aedilitatem petiturus fuisse, nisi damnatus esset: & in oratione pro Sestio Tribunus plebis tanto post appelleretur: quod fuisset ab equis ad asinos redire: quanquam potuit reuocatus honores iterum quasi exordiri: sed vt ea res habeat, C. Stalenus quum esset egeus, sumptuosus, audax, callidus, perfidiosus, domi suæ miserimus, & inanissimus, M. Aemilio Quæstor obtigit, & in exercitu seditionem excitauit. Deinde, quum esset homo ad excogitandum acutissimus, ad audendum impudentissimus, ad efficiendum acerrimus, causam bonorum Saffinii Atellæ recepit, & se xcentis millibus numum se iudicium corrupturum dixit: quæ quum accepisset à pupillo, suppressit: iudicioque facto, nec Saffinio, nec bonorum emptoribus reddidit: nec ita multo post Oppianicum eodem penè modo decepit, vt Cicero in oratione pro Cluentio pluribus ostendit. Sed postea factum est, quod in Topicis ita scriptum est: multi etiam in res odiosas inciderunt imprudentes, vt Staleno nuper accidit, qui

ea locu

ea locutus est bonis viris subauscultantibus pariete interposito, quibus patefactis, in iudiciumque prolatis, rei capitalis iure damnatus est. nam, vt est in oratione pro Cluentio, P. & L. Cominijs equitibus Romanis honestissimis hominibus, & disertis accusantibus, maiestatis est damnatus. **SEIPSE ADOPTAVERAT**, quum à nemine fuisset adoptatus, sic tamen ipse, tanquam ab aliquo Aelio fuisset adoptatus, Aeliorum nomina, & cognomina sequebatur: quod mos esset, vt adoptati adoptantis prænomen, nomen, & cognomen sumerent, vt diximus, & epistola vigesima libri tertii ad Atticum scripsimus. **ET**, id est, vt sit *ἐπιεὶρησις*. **DE STALENO AELIUM FECERAT**, quum prius C. Stalenus Ligur diceretur, C. Aelius Pætus voluerat appellari, vel C. Stalenus Pætus. nam in oratione pro Cluentio cognomen tantum dicitur delegisse. & fortasse potius ex imaginibus Aeliolum cognomen delegerat, quod Ligur quum esset ipse, legerat, P. Aelium Ligurem vocatum fuisse illum, qui anno ab V. C. quingentesimo octuagesimo secundo cum C. Popilio Lænate Consul fuit, vt Liuius libro quadragesimo secundo scribit. **FERVIDO**, sic App. Claudii feruidior oratio supra. **DEPREHENSVS**, bonis viris subauscultantibus pariete interposito, vt ex Topicis retulimus. **DEDISSET**, maiestatis damnatus, vt diximus.

Eodem tempore C. & L. Cæpasi fratres fuerunt; qui multa opera, ignoti homines & repentini, Quæstores celeriter facti sunt, oppidano quodam, & incondito genere dicendi. Addamus huc etiam, ne quem vocalem præterisse videamur, C. Cosconium Calidianum; qui nullo acumine, eam tamen verborum copiam, si quam habebat, præbebat populo cum multa concursatione, magnoque clamore. Quod idem faciebat Q. Arrius; qui fuit M. Crassi quasi secundarum. is omnibus exemplo debet esse, quantum in hac vrbe polleat multorum obedire tempori, multorumque vel honori, vel periculo seruire. his enim rebus, infimo loco natus, & honores, & pecuniam, & gratiam consecutus, etiam in patronorum, sine doctrina, sine ingenio, aliquem numerum peruenerat. sed vt pugiles in exercitati, etiam si pugnos & plagas Olympiorum cupidi ferre possunt, Solem tamen sæpe ferre non possunt: sic ille, cum, omniam fortuna prospere functus, labores etiam magnos excepisset, illius iudicialis anni seueritatem, quasi Solem, non tulit.

EODEM TEMPORE, quo P. Antronijs, L. Octavius Reatinus, vt C. Stalenus fuerunt, Q. Pompeii æquales, & sic me ipso biennio maiores. **C. ET L. CAEPASII**, Caius, & Lucius Cæpasi fratres homines industrii, atque eo animo, vt quæcunque dicendi potestas esset data, in honore, atque in beneficio ponerent, vt in oratione pro Cluentio loquitur: vbi de illis ita verba facit, vt eos irridere potius, quam laudare videatur. **C. COSCONIVM**, qui in oratione pro P. Sylla videtur Prætor fuisse Cicerone Consule: quum tamen eodem Cicerone Prætor fortasse extra ordinem in Illyrico Proconsul fuisset: nisi fuit alter, præsertim quum Cneus, non Caius ab Eutropio libro sexto ille dicatur. Hic certe in oratione pro Cluentio Caius appella-

tur: qui fuit Proconsul in Hispania vltiore, vt ait in oratione in Vatinius: vbi C. Cosconium iudicem vocat, & ædilitium: sed ille, opinor, est alter: quum duo his temporibus fuerint, quorum alter Cæsare Consule Vuir sit mortuus, vt epistola decima nona libri secundi ad Atticum cognosces: alter post Pompeii mortem Prætor interfectus, vt Plutarchus refert. aliter C. Catonum. CALLIDIANVM, ab aliquo Cosconio adoptatum, quum esset Callidius. Q. ARRIVS, is videtur esse, qui Prætor Chrysum fugitiuorum ducem cum viginti millibus hominū cecidit, vt Liuius lib. nonagesimo sexto scripsit: quiq. C. Verri successurus putabatur, vt Verrina quarta & sexta dicitur. is quum esset infimo loco natus, vt hic ait, post Præturam diu iacuit: sed Cæsare & Bibulo Consulibus, quum Pompeius, Crassus, & ipse Cæsar Remp. tenerent, se Consulem fieri posse sperauit: verum destitutus, agre tulit, sibi ereptum fuisse Consulatum, vt epistola quinta, & sexta libri secundi ad Atticum videbis. M. CRASSI, cuius vitam Plutarchus scribit, vt supra diximus. SECUNDARVM, secundarum partium: vt Spinter secundarum, tertiarumq. Pamphilus apud Plinium lib. septimo cap. duodecimo. aliter secundator. aliter secundanus. aliter secundarius, id est, vt ego interpretor, secundas partes agens, qui *ἀντιπρογυμνιστής* à Græcis vocatur: quanquam Seneca lib. tertio cap. octauo de Ira, secundas agere ponit pro eo ferè, quod est assentari: quod à Cic. sententia non videtur admodum esse diuersum. IS, Q. ARRIUS. NATVS, Q. ARRIUS. HONORES, vt Præturam, de qua diximus. PECUNIAM, tantā, vt epulum dederit, vt nos ex oratione in Vatinius putamus. SINE DOCTRINA, quippe quum sic imperitus fuerit, vt commoda diceret, si quando comoda vellet dicere, & insidias Arrius insidias, & cætera, quæ scribit Catullus. VT, similitudo. PUGILES, *πυγίται* à Græcis dicti: à quibus etiam pugna ipsa *πυγμα* vocatur: & *πυγμα* quidem Homerus lib. Illiadis vigesimo tertio describit: *πυγίται* vero Pindarus ode septima & decima Olympiorum laudat. OLYMPIORVM, ludorum, qui Olympia dicuntur, vt apud Pindarum videbis. SIC, *ἀντιπροδοσία*. ILLE, Q. ARRIUS. ILLIVS IUDICIALIS ANNI, credimus annum significari, quo Cn. Pompeius Consul III. duas leges ex S. C. promulgauit, alteram de vi, qua nominatim cædem in Appia via factam, & incendium curiæ, & domum M. Lepidi interregis oppugnatam comprehendit: alteram de ambitu, poenam grauiorem, & formam iudiciorum breuiorè. Vtraq. enim lex prius testes dari, deinde vno die atq. eodem & ab accusatore, & ab reo perorari iubebat ita, vt due horæ accusatori, tres reo darentur, infra: sed Asconius totam rem pluribus explicat, nec Dion lib. quadragesimo, nec Cornelius Tacitus in dialogo de Oratoribus dissentiant. Quin dies illorū iudiciorum præstituti erant, vt lib. decimo tertio ad Atticum legimus. Tunc igitur maxime optimorum oratorum vt Cic. & Hortensii exercitatio perspecta est, infra: qui vero non erant exercitati, vt Q. Arrius, illam iudiciorum seueritatem, & laborem ferre non poterant. NON TULIT, sed dicendi studium reliquit. & Arrium quidem quamuis familiarem, & amicum in orationibus in Vatinius, & pro Milone vocet, eum tamen hic non laudat ob id fortasse, quod olim ab eo sit proditus, vt libro primo ad Q. fratrem epistola tertia scribit.

Tum Atticus, Tu quidem de fece, inquit, hauris, idque iandudum, sed tacebam: hoc vero non putabam, te vsque ad Stalenos & Antronios esse venturum. Non puto, inquam, existimare te ambitione me labi, quippe de mortuis: sed ordinem sequens,

sequens, in memoriam notam & æqualem necessario incurro. volo autem hoc perspicere; omnibus conquisitis, qui in multitudine dicere ausi sint, memoria quidem dignos perpaucos, verum, qui omnino nomen habuerint, non ita multos fuisse. sed ad sermonem institutum reuertamur. T. Torquatus T. filius, & doctus vir ex Rhodia disciplina Molonis, & à natura ad dicendum satis solutus atque expeditus, cui si vita suppeditauisset, sublato ambitu Consul factus esset; plus facultatis habuit ad dicendum, quàm voluntatis: itaque studio huic non satisfecit: officio vero nec in suorum necessariorum causis, nec in sententia senatoria defuit. Etiam M. Pontidius municeps noster multas priuatas causas acitauit, celeriter sanè verba voluens, nec hebes in causis, vel dicam plus etiam quàm non hebes, sed effervescent in dicendo stomacho sæpe, iracundiaque vehementius; vt non cum aduersario solùm, sed etiam, quod mirabile esset, cum iudice ipso, cuius delinitor esse debet orator, iurgio sæpe contenderet. M. Messala minor natus, quàm nos, nullo modo inops, sed non nimis ornatus genere verborum, prudens, acutus, minime incautus, patronus in causis cognoscendis, componendisque diligens, magni laboris, multæ operæ, multarumque causarum. Duo etiam Metelli, Celer & Nepos, nihil in causis versati, nec sine ingenio, nec indocti, hoc erant populare dicendi genus assecuti.

DE FECE, de fece haurire prouerbum. HAURIS, istos oratores. STALENOS, ET ANTRONIOS, homines prorsus indignos, de quibus diceres. QUIPPE DE MORTUIS, loquentem. *ἀντιλογία*, quare non possit videri labi ambitione, quod de mortuis loquatur, à quibus nihil possit sperare: quod si de viuis loqueretur, dici posset, ambitione labi, quod ab illis aliquid speraret. NOTAM, mihi præsertim. ÆQUALEM, nobis, vel potius temporibus, de quibus loquor. INCURRO, sic, vt penè necesse sit aliquid dicere. MEMORIA QUIDEM DIGNOS PERPAUCOS, dicere potuisse paucos, supra, & infra post M. Seruilium, & vbi disputat, se *εἰσῆσαι* non esse appellandum. REVERTAMVR, ab istis vocalibus oratoribus. T. TORQUATUS T. FILIVS, alii quærent historiam. EX RHODIA DISCIPLINA MOLONIS, ex disciplina, qua Molo Rhodi utebatur: ad quem Cicero quoque se applicauit, infra. SVBLATO AMBITV, si sublatus ambitus fuisset: vel quum legibus Calphurnia, & Tullia sublatus ambitus fuisset, vt in oratione pro Muræna dicitur. DICENDVM, aliter discendum. STUDIO HVIC, dicendi. M. PONTIDIVS, aliter M. Pontidius. MVNICEPS NOSTER, Arpinās: ESSE DEBET, nam Rhetores iubent exordiri ita, vt eum, qui audiat, beneuolum nobis faciamus, libro secundo de Oratore: quod qui secus facit, quàm stulte faciat, Quintilianus lib. quarto capite primo docet. M. MESSALA, M. Valerius Messala, quem Cicero Consul constituit cum aliis, qui omnia indicum dicta perscriberent, quum tunc ille Præturam peteret, vt in oratione pro P. Sylla testatur. Hic

postea cum M. Pifone an. ab V. C. sexcentesimo nonagesimo tertio Consul fuit, & quidem egregius, fortis, constans, diligens, Ciceronis laudator, amator, imitator, vt libro primo ad Atticum describitur: quo quidem anno Pompeius ad III. vel ad II. Cal. Octob. vt ex Plinio supra retulimus, de Mithridate triumphauit. Ipse Consul domum emit Antronianum, vt libro primo ad Atticum scribitur. Hunc Cicero in oratione de Responfis inter Pontifices numerat. De M. Messala, qui septem post annis cum Cn. Domitio Consul fuit, quum magno ambitu, vt libro quarto ad Atticum scribitur, petiisset: & de M. item Messala, qui fulgentissimus iuuenis à Paterculo vocatur, quique Brutum post Cæsaris mortem secutus est, alibi fortasse dicitur. **MINOR NATV**, quum me Consule Præturam petierit, hoc ex oratione pro P. Sylla retulimus, quamuis inter vtriusque Consulatus annus tantum interponatur. In oratione certe pro Roscio Amerino demonstrat illum seipso multo etiam minorem natu fuisse, quum ait: fori, iudicijque rationem Messala, vt videtis, iudices suscepit: qui si iam satis ætatis, atque roboris haberet; ipse pro Sex. Roscio diceret: quoniam ad dicendum impedimento est ætas, & pudor, qui ornat ætatem, causam mihi tradidit, quem sua causa cupere, ac debere intelligebat. **DVO**, & quidem fratres, epistola prima, & secunda libri quinti Familiarium: sed dubitatur, fratresne germani, an patruales fuerint, quum eodem prænomine vteretur vterque, quod raro, vt in Appiis infra, fieri solebat. Facit etiam Asconius, vt magis dubitemus, quum scribit, hunc Metellum Nepotem à patre rogatum, vt Curionem accusaret. Nam si pater erat idem vtriusque, cur Nepotem minorem natu potius, quam Celerem, vt ex Consulatu apparet, maiorem rogaret, præsertim quum alterum neuter in dicendo superaret, vt hic cognoscitur? Dicuntur etiam sæpe P. Clodii fratres patruales, vt Celer in oratione pro Cælio: quoniam modo Celer fuerit fratri suo patrueli Consulatus restitisset, qui Consul incipientem furere, atque conantem sua se manu interfectorum, audiente senatu, dixerit? & in oratione de Responfis: frater Consul, ne fieret, obstitit: quod epistola prima libri secundi ad Atticum his verbis significauit: præclare Metellus impedit, & impedit: quod etiam Dion libro trigesimo septimo scripsit. Nepos vero frater eiusdem Clodii dicitur in orationibus Post reditum in senatu, & pro Domo: epistola tertia libri quinti Familiarium, & epistola tertia libri quarti ad Atticum Et P. quidem Clodii fratres patruales, vt nonnulli putant, dicuntur, quod Cæcilia Clodii mater illorum patris, vel patrum soror fuerit: quos tamen amitinos Nonius appellasset. **METELLI**, Cæcili Metelli, supra. **CELER**, Q. Cæcilius Metellus Q. F. Celer, epistola prima libri quinti Familiarium: & fortasse filius illius Q. Cæcili Metelli Celeris, quem infra nominat. Hic igitur, de quo loquimur, Cicerone Consule Prætor fuit, quicum Ciceroni ita dispertitum fuit in Reipub. salute retinenda officium, vt Cicero urbem à domesticis insidiis, & ab intestino scelere, Metellus Italiam & ab armatis hostibus, & ab occulta coniuratione defenderet, epistola secunda libri quinti Familiarium. Nam Cicero illum in agrum Gallicum, Picenumque præmisit, vt in oratione secunda in Catilinam, & apud Sallustium leges. Et sanè Cicero videtur Metello huic multum tribuisse, & credidisse, vel quod illum virum bonum esse cognorat, vel quod ab eo Catilinam repudiatum viderat, vt in oratione prima in Catilinam refert, quamuis Dion libro trigesimo septimo scribat ipsum *πρὸς τῷ μετέλλῳ τὸν δὲ μὲν ἐκόντως παύσατο*. Cicero igitur quum Metellum tanti faceret, & Galliam

prouin

provinciam in concione deposuisset, vt ait in oratione in Pisonem, illi tradendam curauit, epistola secunda libri quinti Familiarium. Vnde Metellus à Plinio libro secundo capite sexagesimo septimo Gallia Proconsul appellatur: quod etsi post Consulatum potes interpretari, & fortasse Plinius ita fuit interpretatus: quia tamen non ita multo post Consulatum, ne dicam in Consulatu, ante Ciceronis exilium sublatum fuisse dicitur in oratione pro Cælio, non videtur post Consulatum in provinciam profectus: quamuis Consul otium è Gallia non magnopere gauderet nunciari, quod cuperet triumphare, vt ait libro primo ad Atticum. Ante Consulatum certe Proconsul epistola prima, & secunda libri quinti Familiarium dicitur, quod Galliam, quam Cicero deposuerat, provinciam Consularem fortitus esset, vt libro primo de Legibus L. Gellius dicitur Proconsul ex Prætura in Græciam venisse. Hic Metellus Consul designatus, quum quidam Tribunus plebis suo auxilio magistrum ludorum ludos contra S. C. facere iussisset, priuatus fieri vetuit: atque id, quod nondum potestate poterat, obtinuit autoritate, vt ait in oratione in Pisonem: vbi sic legendum esse ostendit Asconius: qui Tribuni nomen inuenire non potuit: nos putamus Q. Fusum Calenum fuisse: quem Tribunum plebis Metello Consule designato esse, & in Philippicis etiam sæpe per huiusmodi notas illum significari videmus. Consulatum vero quum iniisset cum L. Afranio Consul bonus, egregius, & amator Ciceronis fuit, epistola decima septima libri primi ad Atticum: & ita *φιλόπατρις*, vt Clodio fratri resisteret, vt ex epistola prima libri secundi ad Atticum, & ex orationibus nonnullis retulimus: & si Clodii ipsius sororem *κλωδίαν μέτελλος ὁ κίλερ εἶχε*, *ὡς κωνσταντίνου ἐκάλουν*, vt Plutarchus in Cicerone scribit, & Cicero sæpe, vt epistola secunda libri quinti Familiarium, & epistola prima libri secundi ad Atticum testatur: à qua Cicero in oratione pro Cælio Metellum maritum veneno sublatum fuisse demonstrat: vnde Cælius, vt Quintilianus libro octauo capite sexto refert, illam Clytemnestram quadrantariam vocabat: quod veluti Clytemnestra ferro Agamemnonem maritum, sic illa Metellum maritum veneno sustulisset. Hinc Cicero in oratione pro Cælio in quadrantaria permutatione, & in verbo quadrare, vt diximus in Quæstura, iocatur. Hunc Augurem fuisse & Dion libro trigesimo septimo scribit, & nos ex oratione in Vatinius cognouimus, & epistola quinta libri secundi ad Atticum diximus. **CELER**, qui primus Celer vocatus est, vocatus est ob id, quod in Romulo Plutarchus ita scribit: *κόλυτον μέτελλον, ὃν τὰ παρὰ τὸ ἀποθανόντος ἀγῶνα μονομάχων ἡμέρας ὀλίγους ἐποίησε, θεωροῦντες τὸ ἔργον τῆς πρᾶσις, κίλερα προσηγόρευον*. Neque Metellus hic, de quo loquimur, primus, vt multi putant, ita fuit appellatus: quando Metellus hic illius videtur filius, qui Celer infra vocatur. **NEPOS**, Q. Cæcilius Metellus Nepos: qui nisi Nepotis à moribus cognomen accepisset, Pamphili retiarum, cui simillimus esse ferebatur, habuisset: vt Valerius Maximus libro nono capite decimo quinto scribit, nec Plinius libro septimo capite duodecimo dissentit. Hic Q. Metelli filius fuit illius, qui cum T. Didio Consul fuit, & à Curione patre postea fuit accusatus. Quare moriens ille petiit ab hoc filio suo Metello, vt Curionem accusatorem suum accusaret, & id facturum esse, iureiurando adegit. Hic igitur Metellus fecit reum Curionem: quumque interim quandam ciuem idem Metellus, seruum esse contendens, vi arripisset, ac verberibus affecisset, Curio assertorem ei comparauit. Dein, quum appareret eum exitum iudicij illius futurum,

H ii

vt liber is iudicaretur, quem Metellus verberibus affectum esse negare non poterat: inter Metellum, & Curionem facta pactio, vt neque arbitrium de libertate vrgeret in Metellum Curio, neque Metellus perstaret in accusatione Curionis: eaque pactio ab vtroque firmata est. Cum autem Metello postea Cicero similitates gessit. euasit enim Metellus malus, atque improbus ciuis, vt scribit Asconius. Intonuit enim primum vox perniciofa ipsius Tribuni plebis designati, vt in oratione pro Muræna Cicero loquitur: deinde Tribunatum quum iniisset, Ciceronem adhuc quidem Consulem, sed Præd. Cal. Ian. magistratu abeuntem concionis habenda potestate priuauit, vt epistola secunda libri quinti Familiarium, in oratione in Pisonem, & apud Asconium videbis. Postremo quum vehementius indies in Ciceronem inueheretur, sic Cicero iam priuatus cum eo Tribuno plebis de Repub. disputauit, vt sentiret sibi cum viro forti, & constanti esse pugnandum, quod epistola secunda libri quinti Familiarium Cicero dixit. Tunc Cicero contra illum Metellinam scripsit, vt ostendit ipse epistola decima libri primi, & epistola duodecima libri tertii ad Atticum, Quintilianus libro nono capite tertio, Gellius libro decimo octauo capite septimo, & Fortunatianus libro tertio Rhetoricorum. Illum præ terea sæpe Cicero momordit, vt in oratione pro Muræna, vbi vocem eius perniciosam vocat: vt in oratione pro P. Sylla, quum scribit, illum vnum videri ad lugendos coniuratos relictum: vt in oratione pro Sestio, vbi sic ait: aduentu P. Sestii Tribunorum plebis nouorum, qui tum extremis diebus Consulatus mei res eas, quas gesseram, vexare cupiebant, reliquique coniurationis impetus, & conatus sunt retardati: & ibidem infra: Cato, templo à collega occupato, nobis omnibus de vita eius viri, & ciuis timentibus, ipse animo fortissimo venit in templum, & clamorem hominum autoritate, impetum improborum virtute sedauit: quam rem Plutarchus in Catone, & Dion libro trigesimo septimo pluribus verbis persequuntur: sed & Suetonius in Cæsare scribit ita: Cæsar Prætor Cæcilio Metello Tribuno plebis turbulentissimas leges aduersus collegarum intercessionem ferenti auctore, propugnatorémque se pertinacissime præstitit, donec ambo administratione Reipub. decreto patrum summouerentur. Quare Metellus, vt Plutarchus, & Dion scribunt, ad Pompeium Muciae sororis virum tunc cum Mithridate bellum gerentem confugit: quem vel absentem senatus notasset, nisi Cato illius acerrimus aduersarius, ne id fieret, auctor fuisset. In his omnibus quia Cicero dicebatur illum oppugnasse, Metellus Celer questus est epistola prima libri quinti Familiarium, cui Cicero respondit ea, quæ secunda eiusdem libri epistola scribuntur. Factus est ille tamen postea Consul cum P. Cornelio Lentulo anno ab Vrbe condita sexcentesimo nonagesimo septimo: quæ res Ciceroni tunc exuli dubitationem attulit à principio, ne sibi Consul inimicus aduersaretur, epistola duodecima libri tertii ad Atticum: sed quum precibus amicorum placatus ille, mitissimam orationem in senatu habuisset, ea Cicero inductus, ad eum Consulem epistolam quartam libri quinti Familiarium scripsit. Ille vero in templo Iouis Opt. Max. permotus quum senatus autoritate, tum P. Seruillii incredibili grauitate dicendi, absens cum Cicero ne summo suo beneficio rediit in gratiam, vt in orationibus Post reditum in senatu, pro Sestio, de Prouincijs Consularibus, & in Pisonem Cicero ipse testatur. Itaque postea de ipsius sententia P. Lentulus de Ciceronis reditu retulit: quod in orationibus Post reditum ad Quirites, & in Pisonem scriptum videbis. Post Consulatum Metellus videtur in Hispaniam Proconsul profectus, quum dicatur à Plutarcho in Cæsare τὸ Ἰσπανικὸν ἀνθυπατοῦς, & à

& à Dione libro trigesimo nono quædam gessisse: vnde credi potest epistolam tertiam libri quinti Familiarium scripsisse, nec ita multo post decessisse, vt Cicero epistola septima libri quarti ad Atticum significat, vbi vt improbum vocat, qualem Asconius, & Plutarchus in dictis Ciceronis ostendunt fuisse. NIHIL, aliter non nihil. ASSERVTRI, dichoreus.

Cn. autem Lentulus Marcellinus, nec vnquam indifertus, & in Consulatu pereloquens visus est, non tardus sententiis, non inops verbis, voce canora, facetus satis. C. Memmius L. filius, perfectus literis, sed Græcis, fastidiosus sanè literarum, argutus orator, verbisque dulcis, sed fugiens non modo dicendi, verum etiam cogitandi laborem, tantum sibi de facultate detraxit, quantum imminuit industriæ.

CN. AVTEM LENTVLVS MARCELLINVS, C. Cornelius Lentulus Marcellinus, quem nos à principio credimus Claudium Marcellum fuisse, sed ab aliquo Cornelio adoptatum, Cn. Cornelium Lentulum Marcellinum, non autem Cn. Cornelium Lentulum Clodianum, vt mos erat, appellatum, vt cognosci posset, vtra ex familia fuisset, quum duæ familiæ Claudiæ essent: quarum quæ Marcellorum appellata est, plebeia: quæ Pulchrorum, patricia fuit, vt Asconius, & Suetonius scribunt, & libro primo de Oratore cognoscitur. Cicero certe libro decimo quinto Familiarium, & Verrina prima Marcellos, & Marcellinos ita coniungit, vt fuisse propinquos ostendat: & Asconius ita scribit: Marcellus, & Marcellinus inter se gentiles sunt: quare reddidit rationem, cur isti Sicularum patroni sunt, scilicet, quia à Marcello originem ducant, qui Syracusas cepit, nec tamen deleuit. Quum Marcellinus igitur è Claudia gente natus esset, recte Q. Claudia, quæ matrem Deum suis manibus accepit, illius auia in oratione de Responis appellatur: & rursus quum esset adoptione Cornelius, bene P. Cornelius Scipio Nasica, qui Tib. Gracchum interfecit, eiusdem proauus in eadem oratione nominatur: quamuis materno etiam sanguine potuerit esse coniunctus. Hunc Cicero Verrina quarta patronum Siciliae, & clarissimum adolescentem vocat: qui videtur in oratione in Vatinius Prætor fuisse Cæsare, & Bibulo Consulibus: sed postea Consul designatus, quum Ciceronis esset cupidissimus, de domus illius primus rogatus sententiam dixit, vt epistola secunda libri quarti ad Atticum refert. Consulatum vero quum iniisset cum L. Marcio Philippo an. ab V.C. sexcentesimo nonagesimo octauo, responso Cn. Pompeii de petitione Consulatus offensus, ei cœpit aduersari, vt Plutarchus in Pompeio, & Dion libro trigesimo nono confirmant. Hinc Cicero libro secundo ad Q. fratrem ita scribit: Marcellinus hoc vno mihi quidem non satisfacit, quod Pompeium nimis aspere tractat. Quin P. Lentulo quamuis propinquo suo erat iratus ob id, vt arbitramur, quod Pompeium, vt epistola prima lib. primi Familiarium legimus, ornasset. ob id etiam videtur Cæsarem in bello ciuili secutus, quod apud Orosum lib. sexto cap. decimo quinto cognoscet. PERELOQUENS VISVS EST, quum prius non videretur. hinc Pompeius, vt ait Plutarchus, dixit, πάντων ἀδικώτατον εἶναι τὸν μαρκελλίνον, ὃς χάριν οὐκ ἔχει λόγιον μὲν ἕξ ἀφάνου δι' αὐτὸν, ἐμελικὸς δὲ ἐκ πεπαιωκοῦ γινόμενος. VOCE CANORA, vt L. Lentulus infra.

C. Caius, vt semper vocatur: sed quum Lucius pater diceretur, cognoscimus fratrem minimum vnum illo maiorem natu fuisse, qui patris prænomen fuerit secutus: quare fuit, quum penè credidimus, in oratione pro Cornelio Balbo, pro C. Memmio L. Memmium legi oportere, vt L. Memmius huius Caii frater significaretur: postea vidimus illum C. Memmium huius patrualem esse potuisse, illius filium, quem supra Lucii fratrem fuisse demonstrauit. Ille vero C. Memmius, quem in oratione pro Cornelio Balbo nominat, fuit Pompeii Quæstor, & vir sororis, qui in bello Sertoriano fuit interfectus, vt Orosius libro quinto capite vigesimo tertio, & Plutarchus in Sertorio scribunt: cuius filium putamus illum C. Memmium fuisse, qui L. Domitio, Ap. Claudio Consulibus Tribunus plebis fuit, vt epistola prima libri tertii ad Q. fratrem legitur: qui Gabinium, Cn. Domitium, & Rabirium Posthumum accusauit, vt epistola prima, secunda, & tertia libri tertii ad Q. fratrem, epistola decima quinta libri quarti ad Atticum, & in oratione pro Rabirio videbis. **MEMMIVS**, C. Memmius Gemellus, epistola decima nona libri decimi tertii Familiarium: qui Tribunus plebis M. Lucullum accusauit, & diu prohibuit, ne L. Lucullus triumpharet, vt Plutarchus in Lucullo, & Catone scribit: atque id ipsum triennio ante Ciceronis Consulatum. Nam Cicero Consul, vt ait libro secundo Academicarum quaestionum, curram Luculli in Urbem introduxit. Idem C. Memmius, vt libro primo ad Atticum leges, Q. Metello, & L. Afranio Consulibus vt inimicus M. Luculli vxorem suis sacris iniuriauit. L. Pisonem, & A. Gabinio Consulibus Prætor fuit, vt epistola secunda libri primi ad Q. fratrem cognoscimus, & Quæstioni præfuit, quod in oratione in Vatinius dicitur: ac de Cæsaris actis cum collega retulit, & Cæsarem ad cyathum, & vinum Nicomedi stetit obiectis cum reliquis exoletis, pleno conuiuio, accubantibus nonnullis vrbicis negotiatoribus: vt in Cæsare Suetonius scribit. Post vero Præturam Bithyniam prouinciam sortitus est: quod secum Valerium Catullum poëtam duxit, vt ipse Catullus ad Veranium & Fabullum scribens, testatur, quo loco Pisonis illos comites vocat. Inde reuersus cum M. Scauro, M. Messala, Cn. Domitio Consulatum petiit, & quidem Cæsaris auxilio fretus, cuius opibus, & militibus confirmabatur, & commendabatur, vt libro quarto ad Atticum, & libro tertio ad Q. fratrem videre licet. Quamuis enim Cæsarem, vt diximus, offendisset, Cæsar tamen, vt ait Suetonius, reconciliatus, suffragator illi in petitione Consulatus esse voluit. Ille tamen repulsam tulit, & ambitus à Q. Curtio fuit accusatus, epistola secunda libri tertii ad Q. fratrem: & Pompeio Consule III. fuit condemnatus, vt Appianus libro secundo scribit: quamuis Ciceronis esset cliens, vt epistola decima nona libri decimi tertii Familiarium refert Cicero, & ostendit illum Patris exulasse: quum tamen prius Athenas iuisset, epistola prima libri decimi tertii Familiarium: ac postea Mitylenas esset profectus pridie, quam Cicero veniret Athenas, quum in Ciliciam Proconsul iret, vt epistola vndecima libri quinti ad Atticum leges. De quo quidem C. Memmio restituendo Curio epistola prima libri sexti ad Atticum dicitur cogitasse: sed ex epistola decima nona libri decimi tertii Familiarium videtur in exilio decessisse. Lucretius huic vt poëta poëtae, & Epicureus Epicureo suos libros de Rerum Natura scripsit. nam C. Memmius poëta fuit etiam lasciuus, vt Plinius epistola tertia libri quinti, & Ouidius libro secundo de Tristibus affirmant. cum Epicureis vero videtur aliquid habuisse, quum illud nescio quid Epicuri parietinarum epistola prima libri decimi tertii Familiarium parasse dicitur. **L. L. Memmii**, quem supra cum C. Memmio vt fratrem coniunxit.

GRAECIS,

GRAECIS, hinc Athenis libenter manebat, & Patris exulauit, vt diximus. **LATINARVM**, aliter Literarum, male. **FUGIENS**, vt L. Lentulus, infra.

Hoc loco Brutus, Quàm vellem, inquit, de his etiam oratoribus, qui hodie sunt, tibi dicere luberet; & si de aliis minus, de duobus tamen, quos à te scio laudari solere, Cæsare, & Marcello: audirem non minus lubenter, quàm audiui de iis, qui fuerunt. Cur tandem, inquam? an expectas quid ego iudicem de istis, qui tibi sunt æque noti ac mihi? Mihi mehercule, inquit, Marcellus satis est notus, Cæsar autem parum. illum enim sæpe audiui: hic, cum ego iudicare iam aliquid possem, absuit. Quid igitur de illo iudicas, quem sæpe audisti? Quid censes, inquit, nisi id, quod habiturus es similem tui? Næ ego, inquam, si ita est, velim tibi eum placere quammaxime. Atqui & ita est, inquit, & vehementer placet: nec vero sine causa: nam & didicit, & omisis cæteris studiis id egit vnum, seseque quotidianis commentationibus acerrime exercuit. itaque & lectis vitur verbis, & frequentibus: & splendore vocis, dignitate motus fit speciosum, & illustre, quod dicitur: omniâque sic suppetunt, vt ei nullam deesse virtutem oratoris putem: maximèque laudandus est, qui hoc tempore ipso, cum liceat, in hoc communi nostro, & quasi fatali malo consoletur se cum conscientia optimæ mentis, tum etiam vsurpatione & renouatione doctrinæ. vidi enim Mitylenis nuper virum, atque, vt dixi, vidi planè virum. itaque cum eum antea tui similem in dicendo viderim: tum vero nunc doctissimo viro, tibi que, vt intellexi, amicissimo Cratippo instructum omni copia, multo videbam similiorem. Hic ego, Et si, inquam, de optimi viri, nobisque amicissimi laudibus lubenter audio: tamen incurro in memoriam communium miseriarum, quarum obliuionem quærens hunc ipsum sermonem produxi longius. sed de Cæsare cupio audire, quid tandem Atticus iudicet.

QVI HODIE SVNT, qui viuunt, supra. **TIBI**, qui de iis, qui viuunt, nihil vis dicere, supra. **LUBERET**, nam, si luberet, diceres, & ego audirem. **SCIO**, ego vt tuus familiaris, supra. **LAUDARI**, quod eos laudandos iudices, & ames. nam cum vtroque Ciceroni fuit vetus amicitia, vt libro primo, quarto, & decimo quinto Familiarium videmus. **CAESARE**, C. Iulio Cæsare Dictatore, de quo suis locis, ea dicemus tantum, quæ dicenda videbuntur. **MARCELLO**, M. Claudio Marcello, quem Cicero in oratione prima in Catilinam Catilinæ quidem sodalem, sed virum tamen optimum, & fortissimum vocat: de cuius magistratibus nihil penè possumus affirmare, nisi illum an. ab V. C. septingentesimo tertio cum Ser. Sulpicio Ruso Consulem fuisse: quo anno Cicero in Ciliciam Proconsulem se profectum epistola vigesima prima libri quinti ad Atticum refert. hinc epi-

H iiii

stola septima libri decimi quinti Familiarium, ab eo se in ultimas gentes missum dicit. Consuligitur M. Marcellus edicto præfatus de summa se Repub. acturum, retulit ad senatum, ut Cæsari succederetur ante tempus: quoniam, confecto bello, pax esset, ac dimitti deberet victor exercitus: & ne absentis ratio comitiis haberetur. hæc Suetonius in Cæsare, Cælius libro octauo Familiarium, Plutarchus, Appianus, Dion, & alii scribunt: sed Marcello sic prouincias Gallias finienti Pompeius, ut ait Cicero epistola tertia libri octauo ad Atticum, restitit: & sic senatus frequens in alia omnia tranlit, ut in commentario octauo de Bello Gallico legere poteris. Retulit etiam Marcellus, ut colonis, quos rogatione Vatinia Nouum Comum Cæsar deduxisset, ciuitas adimeretur, quod, ut ait Suetonius, per ambitionem, & ultra præscriptum data esset: quæ videtur autoritas esse per scripta, epistola secunda libri quinti ad Atticum. Nec his contentus Marcellus, duas legiones Cæsari eripuit, & Pompeio tradidit, ut in commentario octauo de Bello Gallico scribitur. Consularis vero ingressus est in eam orationem, non oportere ante de Repub. ad senatum referri, quam delectus tota Italia habiti, & exercitus conscripti essent: quo præsidio tuto, & libere senatus, quæ vellet, decernere auderet. Perterritus tamen Marcellus conuitiis à sua sententia discessit, ut Cæsar libro primo de Bello ciuili scribit. Ob hæc ipsa Marcellus post bellum ciuile, in quo Pompeium secutus est, timens Cæsarem suum veterem inimicum, exulabat: quo tempore Cæsar eius acerbiter accusauit, sed tamen repente præter spem dixit, se senatui roganti de Marcello, ne hominis quidem causam negaturum: quare quum reliqui Cæsari gratias egissent, Cicero longa fatis oratione, quæ nunc extat, idem fecit, ut ait libro quarto Familiarium, ubi sæpe monet illum, ut domum reuertatur: quod quum ille iam facere cogitaret, & vellet, à P. Magio Chione familiari suo fuit interfectus, ut libro quarto Familiarium, libro decimo tertio ad Atticum, & apud Liuium libro centesimo decimo quinto, & apud alios etiam leges. **AUDIUI**, supra. **IIS**, oratoribus. **ISTIS**, Cæsare, & Marcello. **PARVM**, notus. parum, fatis, ἀνίδετον. **ILLVM**, Marcellum. **ENIM**, αἰτιολογία. **HIC**, Cæsar. **POSSEM**, per atate. **ABEVI**, in Gallia, ubi gessit bella, quæ scripsit ipse Cæsar. **ILLO**, Marcello. & vertit ordinem, ut solet. **IUDICAS**, tu Brute. **SIMILEM TVI?** hinc epistola septima libri decimi quinti Familiarium ad ipsum Marcellum scribens, ait: vel me tui similem esse audio, vel te mei: & in oratione pro ipso Marcello, illum æmulum, atque imitatore studiorum, ac laborum suorum quasi quendam socium, & comitem vocat. **VELIM**, nam si mei similis sit, & tibi quàm maxime placeat, penè necesse sit, me etiam tibi quàm maxime placere. **NAM**, αἰτιολογία, quod sit similis, & placeat. **DIDICIT**, Marcellus. **ID EGIT VNVM**, quod ad dicendi facultatem pertinet. **EXERCUIT**, ut tu quoq. Cicero, infra. & sanè dici solet, μελέτη πάντα. **LECTIS**, ut libro tertio de Oratore præcipitur. **VTITVR**, id ostendit etiam nunc epistola vndecima libri quarti Familiarium. **FREQUENTIBVS**, igitur copia, libro tertio de Oratore. **SPLENDORE VOCIS**, sic supra de Pompeio. **DIGNITATE MOTVS**, supra de Pompeio. **EI**, Marcello. **VIRTVTEM ORATORIS**, vide supra, ubi de Catone. **LAUDANDVS**, Marcellus. **QVVM LICEAT**, si ponatur hic verbum, esse, nihil fortasse desideretur, ut sit sensus: Marcellus absens se consolatur, quum liceat illi esse in hoc communi nostro, & quasi fatali malo: quod illi Cæsar concesserit, ut Romam venire posset, ut apparet epistola quarta libri quarti Familiarium, & in oratione pro Marcello: ille tamen sic in sententia perstabat, ut Cicero vereretur,

vereretur, ne superbi esset animi, Cæsaris aspernari liberalitatem, ut ait epistola nona libri quarti Familiarium. Itaque sæpius illum in illis epistolis hortatus est, ut domum rediret. Ille vero epistola vndecima libri quarti Familiarium se id facturum pollicetur: quamuis antea ne fratris quidem consilio, & precibus moueri potuisset. Alii tamen hic legunt: quantum liceat: alii, quoniam liceat: alii, quum iaceat. **FATALI MALO**, sic bellum ciuile, vnde malum hoc est natum, in oratione pro Marcello, fatale vocat. **CONSOLETVR SE**, ea, quæ acciderunt, itaferat, ut eius virtuti magis gratulari conueniat, quàm dolorem consolari, ut ait epistola octaua libri quarti Familiarium. **CONSCIENTIA OPTIMAE MENTIS**, qua Consulatum magnificentissime, atque optime gessit, consilium optimum Pompeio dedit, & alia fecit: quæ partim nos supra diximus, partim tu libro quarto Familiarium videbis. **VSVRPATIONE, ET RENOVATIONE DOCTRINAE**, quia discit nunc etiam, & sic doctrinam vsurpat: & quæ olim didicerat, in memoriam reuocat, & sic doctrinam renouat. His omnibus se Cicero quoque consolabatur, ut sæpe testatur. **ENIM**, αἰτιολογία. **MITYLENIS**, epistolam septimam libri quarti Familiarium, & Senecæ Consolationem ad Albinam capite nono lege. Mitylenis vero clari viri solebant esse, ut libro decimo tertio Strabo scribit: & tunc ibi Cratippus erat, infra. **NVPER**, quum ex Asia redirem, quando Sulpicium audiui, supra. **VIRVM**, M. Marcellum. **VT DIXI**, paulo ante: vel in libro de Virtute. Videtur enim Cicero inculcare hoc ipsum, ut ostendat, se Bruti librum de Virtute ad se, ut libro primo de Finibus, & Tusculana prima refert, missum legisse: in quo Brutus scripsit, se vidisse Marcellum Mitylenis exultantem, & quantum modo naturam hominis pateretur, beatissime viuentem, neque vnquam bonarum artium cupidiorum, quàm illo tempore: ut Seneca in Consolatione ad Albinam capite nono refert, **VIRI**, ἐπικύβητος. **PLANE VIRVM**, ita, ut ab eo discedens, mihi viderer in exilium potius ire, quàm illum in exilio relinquere. lege Senecam. **EVM**, Marcellum. **SIMILEM**, supra. **DOCTISSIMO VIRO**, huius memoriæ Philosophorum principe, libro tertio de Officiis: Peripateticorum omnium facile principe, qui tunc viuerent, ut ait in libro de Vniuersitate. **INTELLEXI**, ex ipso præsentem, & ex libro secundo de Diuinatione. **AMICISSIMO**, & familiarissimo, libro secundo de Diuinatione. **CRATIPPO**, Philosopho. **INSTRVCTVM**, Mitylenis, ubi tunc videtur fuisse Cratippus, ut erat, quum inde Ephesum Ciceronem salutandi, & visendi causa venit, quo tempore Cicero ipse in Ciliçiam proficiscebatur, ut ait in libro de Vniuersitate: quamuis non ita multo post filium Ciceronis Athenis docuerit, ut libro primo de Officiis, & libro duodecimo, ac decimo sexto Familiarium legimus: quod & Plutarchus in Cicerone refert: ubi scribit ita: κικέρων κρατίππῳ τῷ περιπατητικῷ διαπραξάει μὲν βραμιαίῳ γενέσθαι πρὸς καίτοι ἀρχόντες ἡδὴ διαπραξάτο δὲ τὴν ἐξ ἀρείου πάγου βουλλῶν ἀμφιθεῖσθαι, καὶ ἀθηναίῳ μένειν αὐτὸν ἐν ἀθηναίῳ, καὶ διαλέγεσθαι τοῖς νέοις ὡς κοσμοῦντε τὴν πόλιν. **SIMILIOREM**, nam tu quoque non paucis philosopharis, Tusculana secunda. **OPTIMI VIRI**, M. Marcelli. **AUDIO**, ex te Brute. **INCVRRO**, audiens de laudibus illius, qui propter has miseras exulat. **PRODVXI LONGIVS**, ne cito nimis ad hæc tempora peruenirem. **CVPIO**, ego Cicero. **IUDICBT**, quando tu Brute non potes iudicare de illo, qui tunc abfuit, quum iam aliquid posses iudicare, supra.

Et ille, Præclare, inquit, tibi constas, ut de iis, qui nunc sint, nihil velis ipse dicere. & hercle si sic ageres, ut de iis egisti, qui iam mortui sunt, neminem ut prætermitteres; næ tu in multos Antronios, & Stalenos incurreres. quare siue hanc turbam effugere voluisti; siue veritus, ne quis se aut præteritum, aut non satis laudatum queri possit; de Cæsare tamen potuisti dicere, præsertim cum & tuum de illius ingenio notissimum iudicium esset, nec illius de tuo obscurum. Sed tamen Brute, inquit Atticus, de Cæsare & ipse ita iudico, & de hoc huius generis acerrimo æstimatore sæpissime audio, illum omnium ferè oratorum Latine loqui elegantissime, nec id solum domestica consuetudine, ut dudum de Læliorum & Mutiorum familiis audiebamus, sed, quanquam id quoque credo fuisse, tamen ut esset perfecta illa bene loquendi laus, multis literis, & iis quidem reconditis & exquisitis, summoque studio & diligentia est consecutus. quin etiam in maximis occupationibus cum ad te ipsum (inquit, in me intuens) de ratione Latine loquendi accuratissime scripserit primoque in libro dixerit, verborum delectum originem esse eloquentiæ; tribueritque mi Brute huic nostro, qui me de illo maluit quàm se dicere, laudem singularem: (nam scripsit his verbis. cum hunc nomine esset affatus: Ac si cogitata præclare eloqui possent, non nulli studio & usu elaborauerunt: cuius te penè principem copiæ, atque inuentorem, bene de nomine, ac dignitate populi Romani meritum esse existimare debemus) hunc facilem & quotidianum nouisse sermonem, nunc pro relicto est habendum.

TIBI CONSTAS, quum supra statueris, neminem eorum, qui uiuerent, nominare. QUI NUNC SINT, qui nunc uiuant, supra. aliter qui nunc sunt. NIHIL VELIS IPSE DICERE, sed de Marcello voluisti Brutum, & de Cæsare me vis dicere. AGERES, de his, qui nunc uiuunt. NÆ, *vel*. ANTRONIOS, ET STALENOS, oratores tales, quales Antronius, & Stalenus fuerunt, supra. INCURRERES, ut in illos supra incurristi. QUARE, hic duæ causæ superioribus adduntur. HANC TURBAM, talium oratorum, quales Antronius, & Stalenus fuerunt. VOLVISTI, quum statuisti neminem eorum, qui uiuerent, nominare. VERITVS, ut Brutus etiam arbitratur, supra. PRÆTERITVM, & ob id tibi succenseat, supra. NON SATIS LAUDATVM, hoc etiam Atticus addit. TAMEN, quamuis statuisses de aliis, qui uiuerent, tacere. ILLIVS, Cæsaris. INGENIO, quod summum fuit, ut Plinius libro septimo capite vigesimo quinto describit: Paterculus vero Cæsarem Ciceroni proximum oratorem fuisse scribit: nec ab eo Plutarchus dissentit, qui in Cæsare *ἀνυλὼ*, καὶ ἀερότης fuisse confirmat. NOTISSIMVM IUDICIVM ESSET, nam Cicero Cæsaris laudes, ut par est credere, tum extollebat coram amicis, & ubique, & scriptis etiam celebrabat, ut in orationibus pro Rabirio, & pro Marcello:

Marcello: & ut refert Suetonius, ad Cornelium Nepotem de eodem ita scripsit: Quid? oratorum quem huic antepones eorum, qui nihil aliud egerunt? quis sententiis aut acutior, aut crebrior? quis verbis aut ornatiore, aut elegantiore? NEC ILLIVS, iudicium. DE TVO, ingenio: quod quantum fuerit, omnes norunt, & Plinius intellexit, ita scribens: M. Tullius extra omnem ingenii aleam positus. OBSCVRVM, nec obscurum, *ἀπότρω*, clarissimum, notissimum, quum scripserit, Ciceronem omnium triumphorum lauream adeptum maiorem, quanto plus est, ingenii Romani terminos in tantum promouisse, quàm imperii, ut Plinius libro septimo capite trigesimo refert. & tamen Cæsaris iudicium erat grauissimum, & maximum, ut in oratione pro Marcello dicitur. Hinc Cæcina quum ad Cæsaris nomen veniebat, toto corpore contremiscebat non poenæ metu, sed iudicii, ut ait ipse epistola septima libri sexti Familiarium. SED TAMEN, quamuis Cicero de Cæsare nolit dicere. INQVIT ATTICVS, hæc duo verba videntur omittenda, quum paulo ante dixerit: & ille, præclare, inquit: & postea semper Atticus sit locutus: non offendunt tamen, & multo minus offendat, si retineatur, inquit, & omittatur Atticus, ut interpretatio inserta. Certe paulo post, quum Brutus similiter loquatur, inquit, etiam apponit, & infra. IPSE, ego ipse Atticus. DE HOC, Cicerone. HVIVS GENERIS, eloquentiæ. ACERRIMO ÆSTIMATORE, ut optimo oratore ita, ut possit de oratoribus, ut in hoc dialogo fecit, iudicare. ILLVM, Cæsarem. ELEGANTISSIME, hinc Suetonius ita scribit: Cicero ad Brutum oratores enumerans, negat se videre, cui Cæsar debeat cedere: atque eum elegantem, splendidam quoque, ac etiam magnificam, ac generosam quodam modo rationem dicendi tenere: quod infra Cicero dicit. DOMESTICA CONSVE TVDINE, usu domestico, ut supra de Curione dixit. DV DV M, quando Cic. ipse de C. Curione loquebatur. LÆLIORVM, propter Læliam C. Lælii filiam præsertim, supra. MUCIORVM, propter Mucias, supra. AVDIEBAMVS, à Cicerone. ID QVOQVE, domesticam consuetudinem. nam Aurelia Cæsare, ut Cornelia suos filios educavit, ut Cornelius Tacitus in dialogo de Oratoribus affirmat. CREDO, credebatur Atticus, sed nec ipse certo sciebat, tantum adest, ut nos scire possimus, præsertim quum Suetonius, Plutarchus, & alii scriptores de pueritia Cæsaris nihil, aut parum scribant, præterquam quod Cornelius Tacitus id refert, quod paulo ante diximus. EST CONSECVTVS, ut quum & ipse Moloni operam dedit, ut Plutarchus ostendit. IN MAXIMIS OCCVPATIONIBVS, in quibus necesse fuit illum versari, qui tum Dictator erat, ut apud Plinium libro septimo capite trigesimo, & apud Gellium libro decimo nono capite octauo: quique terrarum orbem regeret. AD TE IPSVM, ad te Cicero. INQVIT, Atticus. IN ME, in me Ciceronem. DE RATIONE LATINE LOQVENDI, de analogia quidem, ut ostendunt Quintilianus libro primo capite decimo tertio, Suetonius in Cæsare, & Gellius libro primo capite decimo, & libro decimo nono capite octauo: sed in qua ratio latine loquendi traderetur, ut traditur: quod Varro, Quintilianus, & Gellius docent. SCRIPSERIT, neque tamen ea res eius vim fregerit, ut ait Quintilianus libro primo capite decimo tertio: & scripserit, ut Varro etiam ad eundem Ciceronem scripserat. PRIMOQVE IN LIBRO, sic Gellius libro primo capite decimo: quamuis Cæsar duos tantum de analogia libros, ut ait Suetonius, scripserit ita, ut in priore libro, Grammaticus aliquis fuerit dicturus. DIXERIT, & dixerit illud item, quod ad rem pertinet, & à Gellio libro primo capite decimo

refertur : tanquam scopulum, sic inauditum, atque insolens verbum fugiendum. VERBORUM DELECTVM, de quo L. Crassus libro tertio de Oratore disputat, ORIGINEM ESSE ELOQVENTIAE, ὑπέβολη, vel ἔμφασις, ut, quamvis fortasse non sit prorsus origo eloquentiae, tamen ostenderet, quod Cicero libro tertio de Oratore scripserat, in ea re omnem laudem eloquentiae contineri. HVIC NOSTRO, Ciceroni. DE ILLO, Caesare. MALVIT, paulo ante. NAM, αἰτιολογία. HIS VERBIS, quae paulo post sequuntur. HVNC, Ciceronem. NOMINE ESSET AFFATVS, M. Tullium Ciceronem, vel Tullium potius appellasset. AC, verba Caesaris usque ad illum locum, hunc facilem. SI, pro an, & ei graeco positum videtur. TE, ò M. Tulli. PRINCIPEM COPIAE, hinc Caesar ipse dixit, se Ciceronis Catonem sapissime legendo copiosorem factum, ut libro decimo tertio ad Atticum refertur. INVENTOREM, nam Cicero multis rebus nomina imposuit, & ipse sic copiosus fuit, ut differeret, Latinam linguam locupletiore etiam esse, quam Graecam, ut libro primo de Finibus ait. MERITVM ESSE, quum ingenii Romani terminos in tantum promoueris, ut Plinius libro septimo capite trigesimo refert. hinc Cicero Romani nominis titulus à Seneca in suasoriis appellatur. HVNC FACILEM, ET QVOTIDIANVM NOVISSE SERMONEM, NVNC PRO RELICTO EST HABENDVM, videtur hic sensus : quum Caesar de ratione latine loquendi scripserit, nunc dicendum non est, illum sermonem hunc facilem, & quotidianum nouisse : quoniam apparet, eum nouisse. Sic epistola primae libri octauae ad Atticum propemodum locutus est : id ego in eam partem accepi, haec oppida, atque oram maritimam illum pro derelicto habere. Quod si cui durior haec locutio videtur : nunc pro relicto est habendum, Caesarem sermonem hunc nouisse facilem, & quotidianum, videat ille, an ita sit legendum : hunc facile est quotidianum nouisse sermonem, nunc pro relicto est habendum : praesertim quum in aliis libris legamus : hunc facile, & quotidianum.

Tum Brutus, Amice hercule, inquit, & magnifice te laudatum puto, quem non solum principem atque inuentorem copiae dixerit, quae erat magna laus, sed etiam bene meritum de populi Romani nomine & dignitate : quo enim vno vincebatur à victa Graecia, id aut ereptum illis est, aut certe nobis cum illis communicatum. hanc autem, inquit, gloriam, testimoniumque Caesaris, tuae quidem supplicationi non, sed triumphis multorum antepono. Et recte quidem, inquam, Brute, modo sit hoc Caesaris iudicii, non benevolentiae testimonium : plus enim certe attulit huic populo dignitatis, quisquis est ille, si modo est aliquis, qui non illustrauit modo, sed etiam genuit in hac urbe dicendi copiam, quam illi, qui Ligurum castella expugnaverunt, ex quibus multi sunt, ut scitis, triumphis. verum quidem si audire volumus, omisis illis diuinis consiliis, quibus saepe constituta est Imperatorum sapientia, salus ciuitatis aut belli, aut domi ; multo magnus orator praestat minutis Imperatoribus. At prodest plus Imperator. Quis negat ? sed tamen non me-
tuo,

tuo, ne mihi acclametis : (est autem, quod sentias, dicendi liber locus) Malim mihi L. Crassi vnam pro M. Curio dictionem, quam castellanos triumphos duos. At plus interfuit Reipub. castellum capi Ligurum, quam bene defendi causam M. Curii. Credo. sed Atheniensium quoque plus interfuit firma tecta in domiciliis habere, quam Mineruae signum ex ebore pulcherrimum : tamen ego me Phidiam esse malle, quam vel optimum fabrum tignarium. quare, non quantum quisque proficit, sed quanti quisque sit, ponderandum est : praesertim cum pauci pingere egregie possint, aut fingere ; operarii autem, aut baiuli deesse non possint. Sed perge Pomponi de Caesare, & redde quae restant,

LAUDATVM, à Caesare. QVEM, te. DIXERIT, Caesar. QVO ENIM, αἰτιολογία, quod Cicero sit magnifice laudatus. VNO, doctrina, & omni literarum genere, Tusculana prima : παιδεία τε, καὶ λόγῳ, ut in Cicerone Plutarchus ait. VINCEBAMVR, nam doctrina Graecia nos, & omni literarum genere superabat : in quo erat facile vincere non repugnantes, ut ait Tusculana prima, ubi dixit, superabat, perinde ac si dixisset, non amplius superat : & hic, vincebatur, non amplius vincimur : quod & libro primo de Legibus occulte verbis illis significauit : putant, te historiam tractante, effici posse, ut in hoc etiam genere Graeciae nihil cedamus. Sic enim loquitur, quasi in aliis nihil cederent. In suasoriis refert Seneca nescio quem dixisse : si Cicero monumenta sui ingenii exureret, iniuriam illum facturum populo Romano, cuius linguam in ciuem extulisset, ut insolentis Graeciae studia tanto antecederet, & eloquentia, quanto fortuna : quamuis poeta Virgilius nescio qua causa motus dixerit, orabunt alii melius causas. VICTA, nostris armis. & vincebatur à victa Graecia, δεινότητα. ID, doctrina, siue παιδεία καὶ λόγῳ, ut ait Plutarchus. EREPTVM, ῥωμαίοισι δὲ σου προσγεγόμενον, ut dixit Apollonius apud Plutarchum. ILLIS, Graecis : quamuis paulo ante dixerit Graeciam : sed Grammatici etiam defendent. HANC, quam, Graecos vincens, vel aequans in doctrina, es assecutus etiam Caesaris iudicio. INQVIT, Brutus, & repetit, ut supra diximus, verbum inquit, quamuis Brutus semper loquatur. TESTIMONIUM QVE CAESARIS, paulo ante relatum. TVAE QVIDEM SVPPPLICATIONI NON, SED TRIVMPHIS MVLTORVM ANTEPONO, hanc, inquit Brutus, gloriam, & hoc Caesaris testimonium non antepono quidem tuae supplicationi, sed multorum triumphis antepono : quibus verbis, Ciceronis supplicationem multorum etiam triumphis, ut apparet, anteponit. & sanè inter alias res praecelaras, quae vni Ciceroni contigerunt, supplicatio fuit, de qua sic in oratione tertia in Catilinam scribit : supplicatio Diis immortalibus pro singulari eorum merito, meo nomine decreta est Quirites, quod mihi primum post Urbem conditam togato contigit : & his decreta verbis est : quod urbem incendiis, caede ciues, Italiam bello liberassem : quae verba Philippica secunda vocat amplissima. Quae quidem supplicatio si cum caeteris conferatur, hoc intersit, quod caeterae bene gesta, haec vna conseruata Republica constituta est, ut in oratione tertia in Catilinam scribit : hinc in oratione quarta item in Catilinam sic ait :

cæteris semper bene gestæ, mihi vni conferuatæ Reipub. gratulationem decreuistis: & in oratione in Pisonem: mihi togato senatus non vt multis bene gestæ, sed vt nemini, conferuatæ Reipub. singulari genere supplicationis Deorum immortalium templa patefecit. Idem propemodum in oratione pro P. Sylla, Philippica secunda, & decima quarta, & epistola quarta libri decimi quinti Familiarium scribit: vnde cognoscere possumus, illam supplicationem multorum triumphis, vt hic Brutus significat, anteponendam fuisse. aliter tuæ quidem supplicationi non solum, sed etiam triumphis multis antepono: hoc est: hanc gloriam, & hoc Cæsaris testimonium non solum tuæ supplicationi, sed multis etiam, vel multorum triumphis antepono: nec me mouet, si particula, quidem, superuacanea, aut particula, solum, minus suo loco posita videatur: quoniam memini Brutum hic loqui, qui vel à principio particulam, quidem, non recte satis, vt diximus, vsurpauit, nec semper, vt Cicero, loquebatur: quod Cicero non semel expressit. Videamus igitur potius, an res ipsa quadret, vt profecto videtur quadrare, si modo secundam supplicationem interpretemur, quæ Ciceronis Proconsulis nomine ob res in Cilicia gestas decreta fuit, de qua libro secundo, octauo, & decimo quinto Familiarium scribitur. Vnde Cicero, quod libro sexto, & septimo ad Atticum dicitur, triumphum sperabat: quin senatus illi frequens flagitauit triumphum, vt ipse epistola decima libri decimi sexti Familiarium scribit, & Plutarchus ita: *ἢ μὲν τῆ βουλῆ ἀμφιζόμενον αὐτῶ θρίαμβον, ἢ πλον ἀν ἐφῆ πρᾶκολουθῆσαι καὶ ἐπι θρίαμβούουλι συμβάσεων γενομένων.* Erit igitur hoc modo sensus: hanc gloriam, & Cæsaris testimonium non solum tuæ secundæ supplicationi, sed multorum etiam triumphis antepono. Quin idem Cæsar, vt ex Plinio retulimus, dixit, Cicero omnium triumphorum lauream adeptum maiorem. **ET RECTE QUIDEM**, hanc gloriam, & hoc Cæsaris testimonium multorum triumphis anteponis. **MODO**, hæc interponit, ne arroganter de se loqui videatur. **HOC**, quod mihi Cæsar dedit. **NON BENEVOLENTIAE TESTIMONIUM**, sic hodie quoque arrogantiam vitamus: vt, quum ab aliquo laudamur, dicamus, illum benevolentia, qua nos prosequatur, posse labi. hoc facit hic Cicero, & illud item, vt Cæsari rerum domino assentetur: etsi fuit inter eos re vera vetus amicitia, vt supra diximus: & Cæsar Ciceronem valde dilexit, vt in oratione pro Ligario, & in epistolis sæpe cognoscitur, ne Plutarchum, reliquosque scriptores quasi testes citem. **PLVS ENIM**, *ἀλλοιογία*, quare Brutus recte hanc gloriam, & hoc Cæsaris testimonium multorum triumphis anteponat. **HVIC POPVLO**, de quo Cæsar me bene meritum esse dixit, supra. **QVISQVIS ILLE EST**, quum ipse sic loquitur, vt vitet arrogantiam. **GENVIT**, inuenit: vnde inuentor copiarum supra dictus est ipse. **LIGVRVM CASTELLA**, vel hodie multa castella Ligures habent. **TRIVMPHI**, vt Q. Minutii, de quo Liuius libro trigesimo tertio, vt L. Pauli, de quo Liuius libro quadragesimo scribit: vt P. Cornelii Lentuli, vt Q. Fabii Maximi, vt P. Furii Philii, vt M. Claudii Marcelli, vt M. Fuluii Flacci, de quibus in lapidibus Romanis nescio quid scriptum videbis. **VERVM**, quod verum est. atque hic paucis absoluit disputationem, quam lib. primo de Officiis pluribus explicauit. **OMISSIS ILLIS DIVINIS CONSILIIIS**, vt nihil nunc de consiliis loquamur, quibus oratores imperatoribus præstant: *πράληψις*. **QVIBVS SÆPE CONSTITVTA EST IMPERATORVM SAPIENTIA**, nam Solon potuit dicere vere à se adiutum Themistocle esse. Est enim bellum gestum consilio senatus eius, qui à Solone erat constitutus, vt lib. primo de Officiis ait. & hoc modo impera

imperatorum sapientia consiliis oratorum, & doctorum hominum, qui domi manent, constituitur: quodd, vt ait libro primo de Officiis, parua sint foris arma, nisi sit consilium domi. erit forte aliquis, qui dicet: salus ciuitatis constituta est imperatorum sapientia: sed tunc idem propemodum bis dicet, consiliis, sapientia: quanquam ne hoc quidem reiicimus. **SALVS CIVITATIS**, constituta est, vt à Cicerone constituta fuit. Itaque libro primo de Officiis inquit: consiliis, diligentiaque nostra celeriter de manibus audacissimorum ciuium delapsa ipsa arma ceciderunt. **AVT BELLII, AVT DOMI**, *ἀνύθετον*, in quo sic respondent verba: imperatorum sapientia belli constituta est consiliis oratorum salus ciuitatis constituta est domi consiliis oratorum. **MVLTO**, hic multo præstare, at libro primo de Oratore multum præstare dixit. **MAGNVS**, magnus minutis, *ἀνύθετον*: & magnus orator minutis imperatoribus, non magnus orator magnis imperatoribus præstat: quanquam Ciceronis iudicio libro primo de Officiis etiam videtur præstare: supra tamen dixit, maioris gloriæ cupiditatem Pompeium ad bellicas laudes abstraxisse: quibus verbis videtur gloriam imperatoris gloriæ oratoris anteferre, vt libro primo de Oratore oratori imperatore anteposit, sed ita, si quis clarorum hominum scientiam rerum gestarum vel vtilitate, vel magnitudine metiri velit, non autem, quod hic quærit, quanti quisque sit, ponderare. **AT PRODEST PLVS IMPERATOR**, & ob id, si quis clarorum hominum scientiam rerum gestarum vel vtilitate, vel magnitudine metiri velit, anteponat oratori imperatorem, vt diximus. **ACCLAMETIS**, si dixerò, quod post *πρὸνδισιν* sequitur. **LOCVS**, in quo sumus. **MALIM**, ego Cicero. **L. CRASSI**, oratoris, supra. **DICTIIONEM**, orationem, quam L. ipse Crassus contra Scæuolam dixit, ab adolescente delicato exorsus, supra. **CASTELLANOS**, qui ob castella capta darentur. **DVOS**, nedum vnum, qualem Crassus petiit. L. enim Licinius Crassus Consul quosdam in citeriore Gallia nullo illustri, neque certo duce, neque eo nomine, neque numero præditos, vt digni essent, qui hostes populi Romani esse dicerentur: quodd tamen excursionibus, & latrocinii infestam prouinciam redderent, confectatus est, & confecit: Romam rediit, ac triumphum ab senatu postulauit, vt libro secundo de Inuentione dicitur: in oratione vero in Pisonem ita scribit: L. Crassus homo sapientissimus nostræ ciuitatis spiculis propè scrutatus est Alpes, vt, vbi hostis non erat, ibi triumphum causam aliquam quæreret. neq. tamen triumphauit, quodd illi collega honorem illum ademit. Vt enim Asconius interpretatur, Q. Scæuola Pontifex quum animaduerneret, Crasso propter summam eius in Rep. potentiam, ac dignitatem, senatum in decernendo triumpho gratificari, non dubitauit Reip. magis quam collegæ habere rationem, ac, ne fieret S. C. intercessit. **CAPIT**, à L. Crasso. **DEFENDI**, à L. Crasso. **CAVSAM M. CVRRI**, supra. **CREDO**, *συγχώρησις*. **SED ATHENIENSIVM**, similitudo. **PLVS INTERFVIT**, plus enim vtilitatis ex tectis firmis, quam ex signo Minervæ consecuti fuissent, si & ipsi vtilitatem sequi voluissent: quanquam credimus Athenienses etiam firma tecta habuisse, & Ciceronem ita loqui, vt similitudine vtatur, non vt tecta non firma fuisse Athenis significet: videri tamen possunt nec admodum firma, nec admodum pulchra fuisse, quum Athenienses diu in agris habitauerint, vt Plutarchus in Theseo scribit: & haberent *καλλίονα καὶ πολυτελεσέρας τὰς οἰκίσεις, καὶ τὰς ἐπισκευὰς τὰς ἐπὶ τῆς ἀγρῶν, ἢ τὰς αἰτῶν τεύχεα*, quod in Areopagitico Iocrates affirmat. **MINERVÆ SIGNVM EX EBORĒ**, *ἐλεφαντίνος ἀθηνῶν εἰκόνα*, vt Suidas appellat:

Mineruam ex ebore, quæ Athenis fuit, in Parthenone astant, ut Plinius trigesimo quarto capite octavo refert. TAMEN, quamuis homines ex firmis tectis plus utilitatis, quam ex huiuscemodi signis consequantur. PHIDIAM, talem, qualis fuit Phidias, qui signum illud Mineruæ fecit, ut Plinius, & Suidas ostendunt: de quo supra dictum est. FABRVM TIGNARIVM, qui tecta firma faciat, & quidem sæpe. QVARE, quum faber tignarius nemo malit esse, quam Phidias, quamuis faber tignarius plus utilitatis afferat. γὰρ μὴ. PONDERANDVM EST, quòd si ponderemus, quanti quisque sit, magnum oratorem plurius esse, quam sint minuti imperatores: & L. Crassi dictionem pro M. Curio plurius esse faciendam, quam triumphos castellanos duos cognoscemus. PAUCI, ut pauci item sunt boni oratores, supra. PINGERE EGREGIE POSSINT, AUT FINGERE, ut Phidias egregie pingere potuit, & fingere, ut Plinius ostendit: quanquam Cicero γυνικῶς loquitur. OPERARII, ut fabri tignarii. PERGE, dicere. POMPONI, T. Pomponi Attice. REDDE, tanquam debita: quum iam dicere cõperis ita, ut debere videaris.

Solum quidem, inquit ille, & quasi fundamentum oratoris vides locutionem emendatam, & Latinam: cuius penes quos laus adhuc fuit, non fuit rationis, aut scientiæ, sed quasi bonæ consuetudinis. mitto C. Lælium, P. Scipionem: ætatis illius ista fuit laus, tanquam innocentia, sic Latine loquendi, nec omnium tamen; nam illorum æquales Cæcilium & Pacuuium male locutos videmus: sed omnes tum ferè, qui nec extra urbem hanc vixerant, nec eos aliqua barbaries domestica infuscauerat, recte loquebantur. sed hanc certe rem deteriore vetustas fecit & Romæ, & in Græcia. confluerunt enim & Athenas, & in hanc urbem multi inquinatè loquentes ex diuersis locis: quo magis expurgandus est sermo, & adhibenda quam obtrusa ratio, quæ * mutari non potest, nec utendum prauissima consuetudinis regula. T. Flaminium, qui cum Q. Metello Consul fuit, pueri vidimus. existimabatur bene Latine, sed literas nesciebat. Catulus erat ille quidem minime indoctus, ut à te paulo est ante dictum; sed tamen suauitas vocis, & lenis appellatio literarum bene loquendi famam confecerat. Cotta, quia se valde dilatandis literis à similitudine Græcæ locutionis abstraxerat, sonabatque contrarium Catulo, subagreste quiddam, planèque subrusticum, alia quadam quasi inculta & siluestri via ad eandem laudem peruenerat.

SOLVM, basim, firmamentum. ILLE, Atticus. QVASI, mollit translationem duram, quum dicat oratoris fundamentum. FVNDAMENTVM ORATORIS, in elocutione enim omnis laus eloquentiæ, ut ait libro tertio de Oratore, continetur. VIDES, vel in Cæsare, quem omnium ferè oratorum latine loqui elegantissime soles dicere, supra. LOCVTIONEM, aliter elocutionem. EMENDATAM, ET LATINAM, nam perficiendum est, ut pure, & emendate loquentes, quod est latine, verborum præterea

præterea & propriorum, & translatorum elegantiam persequamur, ut ait in libello de Optimo genere oratorum: sed libro tertio de Oratore plura scribit. QVOS, ut Catulos, & Curionem, & alios, quos supra nominauit. LAVS, & quidem non mediocris, supra. NON FVIT RATIONIS, AVT SCIENTIÆ, quum ab oratoribus plerisque etiam negligetur, supra. BONÆ CONSVETVDINIS, præsertim domesticæ, supra. MITTO, πρὸς τὸν. C. LAELIVM, sapientem, supra. P. SCIPIONEM, Africanum minorem, supra. AETATIS ILLIVS, qua Lælius, & Africanus vixerunt. ISTA, de qua loquor. INNOCENTIÆ, quæ fuit illis temporibus optimis, quum hominem inuenire nequam neminem posses, ut ait in oratione pro Fonteio. NON TAMEN OMNIVM, fuit, sed C. Lælii, Scipionis Africani, & multorum æqualium. NAM, αἰτιολογία quòd non fuerit omnium. ILLORVM, Lælii, & Scipionis. AEQVALES, sic æquales, ut Pacuuius ipso Lælio Consule designato, vel iam Consule, id est anno ab Vrbe condita sexcentesimo decimo quarto fabulam docuisse videatur, ut supra diximus: multo tamen maiores natu fuerunt: siquidem Cæcilius olympiade centesima quinquagesima tertia decessit, ut putat Eusebius: quum Scipio vixdum annum decimum octauum ageret: & Pacuuius, quum Lælio vel Consule designato, vel Consule fabulam docuit, octoginta natus erat annos, ut supra dixit. CAECILIVM, Statium Cæcilium poetam comicum, ut in libello de Optimo genere vocat: de quo Crinitus, & Lilius plura scribunt. PACVIVM, supra. MALE LOCVTOS, Cæcilium quidem ita, ut epistola tertia libri septimi ad Atticum malus autor Latinitatis vocetur: & Pacuuium ita, ut ei nitor dicatur defuisse, ut ait Quintilianus libro decimo capite primo: hinc Cornelius Tacitus in dialogo de Oratoribus Pacuuii veteris dixit: quamuis in Oratore Cicero dicat, omnes apud eum ornatos, elaboratòsque versus fuisse. OMNES, etiam foeminae, ut Lælia, supra. VRBEM HANC, vnde urbanitate quadam quasi colorata oratio nascebatur, supra. vrbis enim suauitas fuit, quæ exibat ex ore, ut ait lib. tertio de Orat. INFVSCAVERAT, ut multos infuscavit, quum in Urbem est infusa peregrinitas, & brachatae, ac transalpinae nationes receptae, quod epistola decima quinta libri noni Familiarium scribit, hic significat potius, quam dicit, ne Cæsarem offendat, qui vel Gallos, ut ait Suetonius, in senatum legerat. HANC CERTE REM, hanc laudem latine loquendi. DETERIOREM VETVSTAS FACIT, tantum æui longinqua valet mutare vetustas, ut ait Poëta. CONFLVXERVNT ENIM, αἰτιολογία. ATHENAS, vbi iandiu doctrina ipsorum Atheniensium interierat, domicilium tamen in illa vrbe remanebat studiorum, quibus vacabant ciues, peregrini fruebantur capti quodam modo nomine vrbis, & autoritate, ut ait libro tertio de Oratore. SERMO, Latinus. ADHIBENDA QVAM OBTRVSA RATIO, hæc locutio bis offendit, & quòd particula, quàm, siciungatur: & quòd dicatur, ratio obtrusa adhibenda: nam si iam obtrusa est, qui potest adhiberi? nisi forte sit locutio, qualis illa poëtæ, summerfas obrue puppes: qua tamen in soluta oratione non ita libenter vtar: neque tamen placet eos sequi, qui legunt: quantum obrissa, quasi dicatur ratio obrissa, siue obriza, ut aurum obrizum, vel potius obryzum dicimus. ego potius sequor librum manu scriptum, in quo duo illa verba, quàm obtrusa, non leguntur, sed ita scribitur: adhibenda ratio: itaque videtur legendum, ne, quum Cicero præcipere velit, cum ratione loquendum latine, ipse minus latine loqui videatur. Sic paulo post, Cæsar rationem adhibet. CONSVETVDINIS, quæ etsi interdum est artifex

suauitatis, ab arte tamen, & doctrina multo plus postulari putamus, ut ait in Oratore. T. FLAMINIUM, T. Quintium Flaminium, qui à quibusdam Apellàs vocatur, supra. Q. METELLO, Q. Cæcilio Metello. CONSUL FUIT, an. ab V. C. sexcentesimo trigesimo primo. PVERI VIDIMVS, Atticus, & Cicero decem annos nati illum septuagesimum annum agentem videre potuerunt, si modo ille suo anno Consul est factus. sic supra: de T. Flaminio, quem ipse vidi, nihil accepi, nisi latine diligenter locutum. non est igitur, cur aliqui hic, T. Didium, velint reponere. EXISTIMABATUR BENE LATINE, loqui, ut accepimus, supra. SED LITERAS NESCIEBAT, ut Curio, supra. CATVLVS, Q. Catulus pater, supra. MINIME INDOCTVS, ἀποτόμος, doctus, eruditus, multæ literæ, supra: & ob id credimus hic patrem potius, quàm filium significari: quamquam sic loquitur, ut vtrunque completi voluisse videatur. SVAVITAS VOCIS, ET LENIS APPELLATIO LITERARVM, sonus vocis, & suauitas appellandarum literarum, supra. BENE LOQVENDI FAMAM CONFECERAT, quod in eo incorrupta quædam Latini sermonis integritas esset, supra. COTTA, L. Aurelius Cotta Prætorius, supra. DILATANDIS LITERIS A SIMILITVDINE GRÆCÆ LOCVTIONIS ABSTRAXERAT, quum imitari deberet, & referre Græcam locutionem, in qua literæ nondilantur, ipse literas dilatabat ita, ut iotam literam tolleret, & e plenissimum diceret: cuius illa lata Sulpicius quoque est imitatus, ut libro tertio de Oratore scribitur. CONTRARIUM CATVLO, contrarium, atq. sonabat Catulus, qui sonabat vrbicum nescio quid ita, ut eius suauitas delectaret, supra, & libro tertio de Oratore. nam quod de filio hac in re dicitur, de patre dici putandum est, ut supra dictum est. Locutio vero penè talis, qualis illa, Antiphon huic similia conscripta habuit: de qua supra dictum est. SVBAGRESTE QVIDDAM, PLANEQVE SVBRVSTICVM, hinc sonum ipsius agrestem libro tertio de Oratore, & subrusticum supra vocauit. ALIA QVADAM, aliter alia quidem. EANDEM LAVDEM, dicendi, siue latine loquendi. PERVENERAT, ut fortasse Atticus putabat: nam Cicero supra sic dixit: L. Cotta dicendi non ita multum laude processerat.

Sisenna autem quasi emendator sermonis vsitati cum esse vellet, ne à C. Rusio quidem accusatore deterreri potuit quo minus inusitatis verbis vteretur. Quidnam istuc est, inquit Brutus? aut quis est iste C. Rufius? Et ille, Fuit accusator, inquit, vetus; quo accusante Chirtilium, Sisenna defendens dixit quædam eius sputatilia esse crimina. Tum C. Rufius, Circumuenior; inquit, iudices, nisi subuenitis. Sisenna quid dicas, nescio: metuo insidias. sputatilia: quid est hoc? sputa quid sit scio, tilitica nescio. Maximi risus: sed ille tamen familiaris meus recte loqui putabat esse inusitate loqui. Cæsar autem rationem adhibens, consuetudinem vitiosam & corruptam pura & incorrupta consuetudine emendat. itaque cum ad hanc elegantiam verborum Latinorum, quæ, etiam si orator non sis, & sis ingenuus ciuis Romanus, tamen necessaria est, adiungit illa oratoria ornamenta dicendi: tum videtur tanquam tabulas bene pictas collocare

locare in bono lumine. hanc cum habeat præcipuam laudem in communibus, non video cui debeat cedere. splendidam quandam, minimèque veteratoriam rationem dicendi tenet, voce, motu, forma etiam magnifica, & generosa quodam modo.

Tum Brutus, Orationes quidem eius mihi vehementer probantur: complures autem legi. atque etiam commentarios quosdam scripsit rerum suarum: valde quidem, inquam, probandos: nudi enim sunt, recti, & venusti, omni ornatu orationis tanquam veste detracta: sed dum voluit alios habere parata, vnde sumerent, qui vellent scribere historiam; ineptis gratum fortasse fecit, qui volunt illa calamistris inurere; sanos quidem homines à scribendo deterruit: nihil enim est in historia pura & illustri breuitate dulcius.

SISENNA, L. Sisenna historicus, de quo supra. ESSE VELLE, & ob id aliter loqui, atque loquebantur alii: ut quum, assentio, vnus dicebat, quum, assentior, omnes ferè dicerent: ut Gellius libro secundo capite vigesimo quinto scribit. C. RVSIUS, aliter C. Ruscio: sed vtrouis modo legas, is ita fuit ignobilis, ut ne Brutus quidem tum sciret, quis fuisset, tantum abest, ut nos nunc scire possimus. VTERETVR, contra præcepta: Gellium libro primo capite decimo lege. ILLE, Atticus. CHIRTILIVM, aliter C. Rutiliū. SPVTATILICA, quasi leuia, ut ego interpretor. CRIMINA. TVM C. RVSIVS, aliter criminatum. C. Rufius. CIRCUNVENIOR, contra legem, ne quis iudicio circumueniatur, ut supra de Isocrate diximus. Sed hic iocatur. SCIO, ut omnes sciunt. ILLE, L. Sisenna. TAMEN, quamuis ita reprehenderetur. FAMILIARIS MEVS, Attici familiaris esse potuit Sisenna, quum esset Hortensio propemodum æqualis: quin libro primo de Legibus sæpe suspicatus sum ita legendum esse: Sisenna meus amicus, quum ibi quoque Atticus loquatur. LOQVI, latine. PVTBAT, & ob id verbis inusitatis vtebatur, paulo ante: supra tamen bene latine loquens appellatur. CÆSAR, de quo loquimur, quamuis digressi sumus, huc ut veniremus: qui si foro tantum vacasset, non alius ex nostris contra Ciceronem nominaretur: tanta in eo vis est, id acumen, ea concitatio, ut illum eodem animo dixisse, quo bellauit, appareat, ut Quintilianus libro decimo capite primo loquitur, ut mittam, quæ Cornelius Tacitus, Paternus, Suetonius, Plutarchus, & alii scribunt. RATIONEM, quam diximus adhibendam. ADHIBENS, quum alii praua consuetudine vtantur, ut dictum est. CONSVETVDINEM VTIOSAM, ET CORRVP TAM, prauissimam consuetudinis regulam, paulo ante. PVRA, ET INCORRVP TA CONSVETVDINE, ἀνιδετον. EMENDAT, loquendo, & scribendo. nam de ratione latine loquendi accuratissime scripsit, supra. HANC, de qua iandudum loquimur. NECESSARIA EST, nam quum turpe est nescire latine loqui, tum scire non tam boni oratoris, quàm ciuis Romani proprium videtur, supra. ADIUNGIT, Cæsar. ILLA ORATORIA ORNAMENTA, de quibus L. Crassus libro tertio de Oratore differit. VIDENTVR, Cæsar. TANQVAM, similitudo. TABVLAS BENE PICTAS, illa oratoria ornamenta. COLLOCARE, ut vel pictores, vel lauti, & sumptuosi homines solent collocare, ut melius spectari possint. IN BONO LV-

MINE, in hac communi, sed honorum verborum, & Latinorum elegantia. HABEAT, Cæsar. PRAECIPVAM LAVDEM, vt omnium ferè oratorum latine loquatur elegantissime. COMMVNIBVS, laudibus. NON VIDEO, hoc est, quod Suetonius in suum Cæsarem, sed paulo aliter transtulit. apponit enim elegantem, ex superioribus, vt arbitror, colligens: & rationem dicendi magnificam, & generosam quodam modo, videtur legisse, quum hic non ratio dicendi, sed forma magnifica, & generosa dicatur: nisi forte placeat ita legere: non video, cui debeat cedere. Splendidam quandam, minimèque veteratoriam rationem dicendi tenet, voce, motu, forma etiam magnificam, & generosam quodam modo: quum legatur ita nunc: non video, cui debeat cedere. Splendidam quandam, minimèque veteratoriam rationem dicendi tenet, voce, motu, forma etiam magnifica, & generosa quodam modo. CUI, oratori. DEBEAT, Cæsar. TENET, Cæsar. VOCE, MOTU, actione, quæ in vocis figuram, & corporis motum diuiditur libro tertio ad Herenn. FORMA, figura, genere dicendi. MAGNIFICA, ET GENEROSA, tali, quali vtuntur oratores grandiloqui, vehementes, varii, & graues, vt in Oratore describit. atque hoc modo necesse est, dicas, voce magnifica, motu magnifico, forma magnifica, & item generosa, non satis proprie, nisi defendas per septimam *τὸ μὲν*, vt Grammatici vocant. Quod si legas, vt Suetonius videtur legisse, recte dicas, rationem dicendi voce, motu, & forma magnificam, ac generosam. QVODAM MODO, cum venia loquitur, quod, vt sæpe magnificum dicendi genus dicere solet, sic generosum sine venia non audet dicere. ORATIONES, vt contra Dolabellam, & pro Decio Samnite, de quibus Gellius lib. quarto capite decimo sexto, & Cornelius Tacitus in dialogo de Oratoribus meminerunt. EIVS, Cæsaris. COMPLURES, orationes Cæsaris. ATQUE ETIAM, loquitur Cicero, vel Brutus potius, sed ibi Cicero excipit: valde quidem, inquam, probandos. COMMENTARIOS, Gallici, ciuilibusque belli Pompeiani. nam Alexandrini, Africique, & Hispaniensis incertus autor est. Alii enim Oppium putant, alii Hircium, qui etiam Gallici belli nouissimum, imperfectumque librum suppleuerit: Suetonium lege. PROBANDOS, constat enim inter omnes, nihil tam operose ab aliis esse perfectum, quod non horum elegantia commentariorum superetur: qui sunt editi, ne scientia tantarum rerum gestarum scriptoribus deesset: adeoque probantur omnium iudicio, vt præcepta, non præbita facultas scriptoribus videatur, vt ait Hircius, & Suetonius. NUDI, puri. nam Cæsar pura consuetudine dicendi utebatur paulo ante: & paulo post puram breuitatem vocat. ENIM, *αἰτιολογία*, quare valde sint probandi. SVNT, Cæsaris commentarii. atq. hæc quidem verba sunt à Suetonio repetita. RECTI, non prauis, incorrupti, quod Cæsar incorrupta consuetudine utebatur, paulo ante. VENVSTI, elegantes. nam Cæsar elegantissime loquebatur, supra. atque hic Cicero videtur voluisse, quæ supra de Cæsare dixerat, in epilogum quendam ex ipsius commentariis factum conferre. OMNI ORNATV, omni fuce, omni pigmento, quo ne Crassus quidem utebatur, supra. & sanè scripta interdum ornata sunt hoc ipso, quod ornamenta negligant: & vt mulieres, ideo bene olere, quia nihil oleant, videntur, vt ait Cicero epistola prima libri secundi ad Atticum. DETRACTA, detracta veste, quia nudi sunt: etsi videtur legendum, detracto, vt sit, omni ornatu detracto, tanquam veste. VOLVIT, Cæsar. ALIOS, scriptores, quibus tamen non tam præbita facultas, quam præcepta videatur, vt retulimus. HABERE PARATA, habere res paratas. Sed nisi hic, & apud Suetonium semper ita scribatur, ego libenter

libenter legam: habere paratum, vt illud libro secundo de Oratore, Philosophi habent paratum, quid de quaque re dicant: quamuis paulo post ponat, verbum, illa, quod penè ostendit, omnino legendum esse, habere parata. VNDE SVMERENT, QVI VELLENT SCRIBERE HISTORIAM, nam commentarii illi sunt editi, ne scientia tantarum rerum gestarum scriptoribus deesset, vt ait Hircius. FECIT, Cæsar. VOLVNT, alii legunt, volent: sed, volunt, etiam apud Suetonium legimus: quod iam tum fortasse essent, qui id ipsum tentarent. Apud Suetonium item, volunt post illud verbum, illa, poni videbis. quod etsi non magni referre putamus, volumus tamen indicare. ILLA, parata, illas res, quas Cæsar breuiter, & pure scripsit. CALAMISTRIS INVRERE, volunt illi quidem exornare, sed dum tentant, nec assequuntur, quod volunt, videntur quasi calamistris inurere, vt mulieres sæpe, dum se volunt exornare, capillos calamistris inurunt. SANOS, ita sanos, vt intelligant, Cæsarem sic bene scripsisse, vt superari nullo modo possit. DETERRVIT, ipse Cæsar. NIHIL ENIM, *αἰτιολογία*, quare deterruit. quia nihil est in historia pura, & illustri breuitate dulcius: & Cæsar in Commentariis pura, & illustri breuitate vsus est ita, vt in ea re superari non possit. PVRA, ET ILLVSTRI BREVITATE, qualis in Cæsaris Commentariis cognoscitur. breuitas vero nisi sit illustris, fit illud, breuis esse laboro, obscurus fio.

Sed ad eos, si placet, qui vita excefferunt, reuertamur. C. Sicinius igitur Q. Pompeii illius, qui Censor fuit, ex filia nepos, Quæstorius mortuus est, probabilis orator, iam vero etiam probatus ex hac inopi ad ornandum, sed ad inueniendum expedita Hermagoræ disciplina, ea dat rationes certas, & præcepta dicendi: quæ si minorem habent apparatus, (sunt enim exilia) tamen habent ordinem, & quasdam errare in dicendo non patientes vias. has ille tenens, & paratus ad causas veniens, verborum non egens, ipsa illa comparatione disciplinæque dicendi iam in patronorum numerum peruenerat. Erat etiam vir doctus in primis C. Visellius Varro consobrinus meus, qui fuit cum Sicinio ætate coniunctus. is cum post curulem Aedilitatem iudex quæstionis esset, est mortuus, in quo fateor vulgi iudicium à iudicio meo dissensisse. nam populo non erat satis vendibilis: præceps quædam, & cum idcirco obscura, quia peracuta, tum rapida, & celeritate cæcata oratio: sed neque verbis aptiorem cito alium dixerim, neque sententiis crebriorem. præterea perfectus in literis; iurisque ciuilibus iam à patre Aculeone traditam tenuit disciplinam. Reliqui sunt, qui mortui sint, L. Torquatus, quem tu non tam cito rhetorem dixisses, (etsi non deerat oratio) quam, vt Græci dicunt, *πολιτικόν*. erant in eo plurimæ literæ, nec eæ vulgares, sed interiores quædam & reconditæ, diuina memoria, summa verborum & grauitas & elegantia: atque hæc omnia vitæ decorabat dignitas, & integritas. Me quidem

delectabat etiam Triarii in illa ætate plena literatæ senectutis oratio. quanta severitas in vultu, quantum pondus in verbis, quàm nihil non consideratum exibat ex ore.

SED AD EOS, ad rem reditus. PLACET, vobis, qui de Marcello, & Cæsare dici voluistis. QUI VITA EXCESSERVNT, qui iam mortui sunt: quos ego tantum statui nominare. C. SICINIUS, illius, quem supra hominem impurum vocavit, ut credere par est, propinquus. Q. POMPEII, qui cum Cn. Servilio Cæpione Consul fuit, ut supradiximus. ILLIVS, quoniam multi Quinti Pompeii sunt nominati, ne quis deciperetur, hoc addidit. CENSOR FUIT, cum Q. Metello, ut ex Liuii libro quinquagesimo nono supra retulimus. QUÆSTORIVS, Quæstura functus. INOPI AD ORNANDVM, nam præceptis Hermagoræ ornamenta non satis opima dicendi traduntur, infra. AD INVENIENDVM EXPEDITA, quod Hermagoræ præceptis, ut hastæ velitibus amentatæ, sic apta quædam, & parata singulis causarum generibus argumenta traduntur, infra. HERMAGORAE, qui satis in arte, quam edidit, videtur ex antiquis artibus ingeniose, & diligenter electas res collocasse, & non nihil ipse quoque noui protulisse, ut ait Cicero libro primo de Inventione. EA, Hermagoræ disciplina. DAT, ut libri omnes Rhetorici. QUAE SI, aliter quæ ethi, recte. APPARATVM, ad ornatum præsertim pertinentem. EXILIA, præcepta. ORDINEM, ut rerum, quas habere debet orator, inuentionis, dispositionis, elocutionis, memoriæ, & actionis: ut partium orationis, exordii, narrationis, diuisionis, confutationis, confirmationis, & perorationis, siue conclusionis: ut aliarum rerum, quæ in libris Rhetoricis scribi solent. VIAS, præcepta communia, & contrita, ut Crassus libro primo de Oratore vocat. HAS, vias. ILLE, C. Sicinius. ILLA IPSA COMPARATIONE, illa ipsa facultate, quam ex præceptis Hermagoræ fuerat assecutus. ERAT, his temporibus. DOCTVS, in literis perfectus, paulo post. C. VISELLIVS VARRO, in veterum monumentis hæc verba inueniuntur: C. Visellius C. F. C. N. Varro, hoc est, Caius Visellius Caii filius Caii nepos Varro: qui forte fuit filius huius Viselli, de quo nunc loquitur Cicero: qui in Asia Tribunus militum fuit C. Nerone Prætor, quum Verres legatus esset Dolabellæ, ut Verrina tertia videre licet. Huic cum C. Iulio Cæsare magna fuit consuetudo, ut in oratione de Prouinciis Consularibus ostenditur. atque nisi cognosceretur hic ante mortuus, dicerem ipsum cum Cicerone in Ciliciam profectum fuisse, quum dicat Cicero epistola septima libri tertii Familiarium, se Varronem App. Claudio obuiam misisse: nec M. Varronem illum doctum possit significare, qui tum Romæ fuit, ut epistola vndecima libri quinti ad Atticum cognosces: nec ita multo post iuit legatus in Hispaniam vltiorē, ut Cæsar libro secundo de Bello ciuili refert. Quin, ut hoc addamus, quum Varro ille doctus Piratico bello classibus præfuisset, ut ait ipse libro secundo de Re rustica, & Appianus in Mithridatico, ac legatus in Hispania Pompeii, atque Cicerone ipso, nedum M. Bruto senior esset, non credimus illum esse, quem Cicero lib. decimo tertio Familiarium ut Quæstorem Bruto commendat. Sed ad Visellium reuertor, quem Valerius Maximus libro octauo capite secundo scribit, graui morbo correptum, trecenta millia nummum ab Ostacilia Laterensi, cum qua commercium libidinis habuerat, expensa ferri sibi passum fuisse, & ab Aquilio, quum postea conualuisset, absolutum, CONSOBRINVS MEVS, sic in oratione de Prouinciis Consularibus:

laribus: ut natus ex matertera Ciceronis, quæ cum C. Aculeone fuit, libro secundo de Oratore. SICINIO, C. Sicinio, paulo ante. IS, C. Visellius Varro. POST, biennio post, ut mos erat, ut cognoscitur epistola vigesima quinta libri decimi Familiarium. CURVLEM AEDILITATEM, ita dixit, quod Aedilitas erat etiam plebeia, & idem vtraque fungi poterat, ut à Liuii libro vigesimo secundo C. Terentius Varro duabus Aedilitatibus plebeia, & curuli dicitur esse perfunctus. IVDIX QUÆSTIONIS, Quæstor, Prætor. FATEOR, quamuis supra dixerim, nunquam de bono oratore, aut nõ bono, doctis hominibus cum populo dissensionem fuisse. NAM, αὐτολογία. NON ERAT, C. Visellius Varro, vel eius oratio. CAECATA ORATIO, aliter citata oratio. APTIOREM, C. Visellio Varrone. PERFECTVS IN LITERIS, doctus in primis, paulo ante: vir omnibus rebus ornatissimus, Verrina tertia. ACULEONE, C. Visellio Aculeone, libro secundo de Oratore: de quo L. Crassus ita libro primo de Oratore loquitur: nõne videtis equitem Romanum hominem acutissimo omnium ingenio, sed minime cæteris artibus eruditum C. Aculeonem, qui mecum vixit, semperque vixit, ita tenere ius ciuile, uti, quum ab hoc Scæuola discesseris, nemo de iis, qui peritissimi sunt, anteponatur? Pro quo Crassus etiam dixit, ut libro secundo de Oratore legimus. TENVIT, vnde nos olim putauimus epistola decima quinta libri tertii, Aculeonem: & epistola vigesima tertia eiusdem libri tertii ad Atticum, C. Visellium, legi oportere, quod de priuilegiis, & legibus ibi Cicero loqueretur, quarum rerum disciplinam C. Visellius Varro, siue Aculeo sic à patre forte dictus, tenebat: & erat Ciceronis consobrinus ita, ut illi esset credendum. L. TORQUATVS, L. Manlius L. F. Torquatus, qui adolescentulus eripuit P. Syllæ Consulatum, & ad patrem suum retulit, ut nos supra ex libro secundo de Finibus, & ex oratione pro P. Sylla retulimus: de quo quidem L. Torquato sic in oratione pro P. Sylla scribit: harum omnium rerum, quas ego in Consulatu pro salute omnium suscepi, & gessi, L. ille Torquatus, quum esset meus contubernalis in Consulatu, quum signifer esset iuuentutis, atque in Prætura fuisset, autor, adiutor, particeps exitit. Item, L. Torquatus ipse à materno genere municipalis honestissimi, ac nobilissimi generis, sed tamen Asculani: qui tum P. Syllam accusauit, & postea ipse P. Syllæ Gabinium accusanti contradixit, ut libro tertio ad Q. fratrem videbis. RHETOREM, oratorem, ut supra diximus, vbi dixit ipse, licere Rhetoribus etiam in historia mentiri: eloquentem: nam Græce ab eloquendo Rhetor, & latine eloquens dictus est, ut ait in Oratore. & Rhetorem videtur appellare L. Torquatum, quod Rhetorica delectaretur: vnde libro secundo de Finibus ita loquitur: Rhetorice igitur, inquam, nos mauius, quàm dialectice disputare. ΠΟΛΙΤΙΚΟΝ, ciuilem, Reipub. administrandæ peritum, ut Cicero neminem M. Cælio πολικώτερον cognorat, ut ait lib. secundo Familiarium. Quamuis igitur huic non deesset oratio, curiæ tamen, quàm foro aptior videbatur. IN EO, L. Torquato. PLVRIMAE LITERAE, NEC EAE VVLGARES, SED INTERIORES QUÆDAM, ET RECONDITAE, hinc ille omni doctrina eruditus libro primo de Finibus appellatur. IS libro secundo de Finibus dicitur Syronem, & Polydemum, siue Philodemum Epicureos familiares habuisse: vnde libro primo de Finibus Epicuri partes tuetur. DIVINA MEMORIA, hinc Cicero libro primo de Finibus ita cum illo loquitur: quid tanta tot versuum memoria voluptatis affert? DIGNITAS, ET INTEGRITAS, aliter grauitas, & integritas: quod forte sic esset grauis, ut subagrestis videretur. ab Hortensio certe in P.

Syllæ causa dictus est ἀμύβης ἀποδαιτῶς ἀπρόσιτος, vt Gel. lib. primo cap. quinto refert. **DELECTABAT ETIAM**, videtur aliqua coniunctio inter Torquatos, & Triarios fuisse, quando Cicero hic, & libro primo de Finibus illos coniungit: quanquam hic Triarium seniore, ibi Triarium iuniorem cum L. Torquato coniungit, quod hic sit pater, ille filius, qui C. Triarius ibi dicitur. Quare in argumento orationis pro M. Scauro apud Asconium legere oportet: à C. Valerio Triario adolescente parato, præsertim quum idem Asconius etiam postea C. Triarium vocet. **TRIARIUS**, C. Valerii Triarii, qui in Sardinia contra M. Lepidum arma tulit, vt ait Asconius: unde nos suspicari sumus Verrina tertia ita legendum esse: P. Lentulo, C. Triario Quæstoribus vrb. Hic, vt autor est Asconius, postea L. Luculli in Asia, Pontique legatus fuit: & vt Lilius libro nonagesimo octauo scripsit, aduersus Mithridatem parum prospere pugnavit: & quidem apud Zie-lam, quæ nobilis clade Triarii obid, opinor, à Plinio libro sexto capite tertio dicitur: quam quidem cladem Plutarchus in Lucullo, & Appianus in Mithridatico pluribus describunt. Is igitur postea quum in multis præliis fuisset versatus, rei militaris peritus habebatur ita, vt Pompeius in prælio Pharfalico eius consilium sit secutus, vt Cæsar lib. tertio de Bello ciuili scribit. Triarios vero è gente Valeria fuisse ostendat etiam Valeria, quæ Triarii soror epistola septima libri octauo Familiarium vocatur. **SENECTVTIS**, ex hoc verbo cognoscere possumus, patrem significari, quum filius L. Torquato iunior libro primo de Finibus esse videatur. **EX ORE**, ex ore? cum interrogatione & scribendum, & legendum putamus.

Tum Brutus, Torquati & Triarii mentione commotus, (vtrunque enim eorum admodum dilexerat) Næ ego, inquit, (vt omittam cætera, quæ sunt innumerabilia) de istis duobus cum cogito, doleo nihil tuam perpetuam autoritatem de pace valuisse: nam nec istos excellentes viros, nec multos alios præstantes ciues Respub. perdidisset. Sileamus, inquam, Brute de istis, ne augeamus dolorem: nam & præteritorum recordatio est acerba, & acerbior expectatio reliquorum. itaque omit-tamus lugere: & tantum, quid quisque dicendo potuerit, quoniam id quærimus, prædicemus. Sunt etiam ex iis, qui eodem bello occiderunt, M. Bibulus; qui & scriptitauit accurate, cum præsertim non esset orator; & egit multa constanter. Appius Claudius socer tuus, collega, & familiaris meus, hic iam & satis studiosus, & valde cum doctus, tum etiam exercitatus orator, & cum auguralis, tum omnis publici iuris, antiquitatisque nostræ bene peritus fuit.

CAETERA, quibus dolendum sit. **NIHIL**, nihil valuisse, quod incidere in hominum pugnandi cupidorum insanias: quod epistola prima libri quarti, & epistola decima libri decimi sexti Familiarium legimus. **AUTORITATEM**, hic quæri possit, quo pacto, si autoritas fuit, non valuit, nisi ipse Philippica secunda hac de re loquens, sententiam vocet, quam hic autoritatem dixit: quod autoritas certe ab autore ducatur, & autor is sæpe dicitur, qui dat consilium, aut sententiam dicit: & ideo hoc

hoc loco perpetuam autoritatem de pace suam dixit, quia sæpe dixit, se pacis autorem semper fuisse, vt epistola tertia lib. septimi Famil. & in orationibus pro Ligario, & pro Deiotaro videre licet. **NAM**, αἰτιολογία. **ISTOS**, L. Torquatum, & C. Triarium, qui iam pridem decesserant, vt hic affirmat, & de Triario vt sene licet existimare: de L. vero Torquato idem testatur epistola decima octaua libri decimi tertii ad Atticum: quo libro quum sæpe scribat de Torquato tanquam viuo post bellum ciuile, debemus credere, illum esse A. Torquatum, ad quem libro sexto Familiarium scribit: de quo nihil in hoc dialogo dicat, quod adhuc viueret, diciturus omnino, si mortuus fuisset, quum & amicus, & vir talis esset, qualis libro sexto Familiarium cognoscitur. **PRAESTANTES CIVES**, illos præstantissimos viros, lumina Reipub. tot Consulares, tot Prætorios, tot honestissimos fenatores, omnem præterea florem nobilitatis, atque iuuentutis, tum optimorum ciuium exercitus, vt Philippica secunda queritur. **SILEAMVS**, quum vos eo animo ad me veneritis, vt de Repub. esset silentium, supra. **ISTIS**, L. Torquato, C. Triario, & aliis: vel istis rebus. **NE AUGEAMVS DOLOREM**, quasi cicatricem refricantes. **NAM**, αἰτιολογία. **EST ACERBA**, atqui recordationem præteritorum malorum esse iucundam, etiam proverbium docet: præterquam quod Cicero ipse epistola duodecima libri quinti Familiarium, postea libro primo Aeneidos, Homerus libro decimo quinto Odysseæ, Aristoteles libro primo Rhetoricæ, & alii testantur: sed iucunda est, si sit item secura, vt ibidem Cicero loquitur: hic vero acerbior est expectatio, tantum abest, vt illa sit secura. Item iucunda solet esse recordatio malorum, in quibus fortuna potissimum dominetur: sed acerba est recordatio illorum, quibus hoc modo Respub. sit vexata. **ACERBIOR EXPECTATIO**, Cicero, qua fuit prudentia, iam tum prouidebat, quæ post Cæsaris mortem sunt consecuta: quæ sua frustra semper verissima auguria rerum futurarum Philippica secunda vocat: qua de re Cornelius Nepos sic in Attico scribit: non ea solum Cicero, quæ viuo se acciderunt, futura prædixit, sed etiam, quæ nunc vsu veniunt, cecinit vt vates. **QUISQUE**, illorum, quos Respub. perdidit. **QUAERIMVS**, vt à principio instituiamus. **EODEM BELLO**, bello ciuili, quod Cæsar gessit, & scripsit. M. Marcus, & sic ab omnibus penè, præterquam à Paulo Orosio, Eutropio, Seneca, & Appiano, qui Lucium vocant, appellatur. **BIBVLVS**, M. Calpurnius Bibulus à Plutarcho in Cæsare vocatur: quanquam Bibulus cognomen in gente Publicia frequentius, vt apud Lilium libro vigesimo secundo, & vigesimo septimo, & apud Plutarchum in Marcello reperiatur. Is igitur Bibulus, vt Cæsar lib. tertio de Bello ciuili refert, iracundia summa fuit, inimicitiasque habuit priuatas cum Cæsare ex Aedilitate cõceptas, & Prætura. Hinc, vt ait Suetonius, optimates, quos metus ceperat, nihil non ausurum Cæsare in summo magistratu cõcordi, & consentiente collega, autores Bibulo vt inimico fuerunt numos pollicendi: ac plerique pecunias contulerunt, ne Catone quidem abnuente eam largitione à Rep. fieri: quum esset & Cæsaris inimicus, & Bibuli socer, vt Plutarch. ostendit. Itaque Bibulus Consul factus Cæsari collegæ legem agrariam ferenti cœpit aduersari, & obnunciare, sed armis foro pulsus est. siquidem aduersarii κατέκλιθεν τῶν ἐξέλων, αὐτῶν δὲ ἴσως κοπιῶν κόπιον ἐν κεφαλῆσ' τῶν βιβλοῦ κατεσκήδασε, vt ait Plutarch. in Põpeio. Ac postero die Bibulum in senatu cõquestum, nec quoquã reperto, qui super tali cõsternatione referre, aut cõfere auderet, qualia multa sepe in leuioribus turbis decreta erant, in eam Cæsar cõegit desperatione, vt, quoad potestate abiret, domo abditus nihil aliud, quàm per edicta obnunciaret: in quibus Cæsare

inter coniuratos fuisse dicebat, eumque Bithynicam reginam vocabat. scribit Suetonius: quæ quidem edicta vel ob id Cicero libro secundo ad Atticum Archilochia vocat. & postea multi Cæsaris acta rescindere conabantur, quod eo tempore Bibulus de cælo seruasset, vt in orationibus pro Domo, & de Prouinciis Consularibus ostenditur. Ita Bibulus hominum admiratione, & beneuolentia in cælo tunc erat, & nouo quodam genere in summam gloriam venerat, vt libro secundo ad Atticum leges. Quare P. Vatinius Tribunus pleb. viatorem misit, qui illum domo vi extraheret, vt in oratione in Vatinius cognosces. Dum tamen Bibulus, vt ait Paternus, vult hoc factò augere inuidiam collegæ, auxit potentiam. nam Cæsar vnus ex eo tempore omnia in Repub. & ad arbitrium administravit, vt Suetonius ait. Bibulum Vatinius etiam voluit interficere, vt in oratione in Vatinius legimus. Bibulus tamen non minus à Pompeio, quàm ab aliis, tot iniuriis affectus, ipsum Pompeium monuit, vt, quod epistola vigesima quarta libri secundi ad Atticum scribitur, insidias caueret. Sed hisce de rebus Plutarchus, Dion, & Appianus plura scribunt. Bibulus postea Consularis eam sententiam dixit, quam senatus est secutus, vt Pontifices de Ciceronis domo statuerent, in oratione pro Domo. Is Sulpicio & Marcello Consulibus in Syriam Proconsul est profectus, epistola tertia libri decimi quinti Familiarium: & quum intellexisset Ciceronem imperatorem appellatum fuisse, vt illi par esset, in Amano cœpit laureolam in mustaceo querere, sed multos milites perdidit, epistola vigesima libri quinti ad Atticum. hinc M. Cælius epistola sexta libri octauo Familiarium ita scripsit: Bibulus in Amano nescio quid cohortularum amisit. Deinde se oppido munitissimo, & copiosissimo tandiu tenuit, quandiu in prouincia Parthi fuerunt, epistola decima nona libri duodecimi Familiarium: ob id Cicero epistola octaua libri sexti ad Atticum ita cum stomacho scripsit: ego, nisi Bibulus, qui, dum vnus hospes in Syria fuit, pedem porta non plus extulit, quàm domo sua, adniteretur de triumpho, æquo animo essem, nunc vero *αἰσχροῦ σιωπῆν*: quod item epistola secunda, & tertia libri septimi ad Atticum queritur, & queritur iure, quum & inuidus Cato, & maleuolus Bibulus videretur, qualis epistola decima septima libri secundi Familiarium describitur. De prouincia vero Bibulus decessit, quum iam Cicero in Italiam peruenisset, epistola tertia libri septimi ad Atticum: qui epistolam undecima libri noni ad Atticum venisse, & rediisse dicitur: qui paulo post à Pompeio toti officio maritimo propositus fuit: quumque multos dies à Cæsarianis terra prohibitus esset, morbo ex frigore, ac labore implicitus, decessit, vt Cæsar libro tertio de Bello ciuili, & Dion libro quadragesimo primo testantur, quamuis Paulus Orosius libro sexto capite decimo quinto paulo aliter scribat. EGIT, vt contra Cæsarem, quæ diximus. CONSTANTER, hinc, M. Bibulum epistola prima libri decimi quinti Familiarium, & in oratione pro Domo virum fortissimum vocat. atque hic non prætermittam illud, quod nescio quis ad Cæsarem scripsit, quoquo modo scriptum sit apud Sallustium: M. Bibuli fortitudo, atque animi vis in Consulatum erupit: hebes lingua: magis malus, quàm callidus ingenio. Quid ille audeat, cui Consulatus maximum imperium maximo dedecori fuit? APPIUS CLAUDIUS, Ap. Claudius Pulcher eius Appii, qui cum P. Seruilio Consul fuit, filius, vt in oratione de Responis agnosces. Hic pauper cum duobus fratribus, & duabus sororibus est relictus, vt Varro libro tertio cap. decimo sexto de Re rustica testis est. Fratres fuerunt P. Clodius, & C. Claudius, & de C. Claudio Dion lib. trigesimo nono, & Asconius scribunt, cuius filii fuerunt Appii Claudii ambo, sed alter Appius maior, alter Appius minor

minor, appellati, vt apud Asconium, & Cælium lib. octauo Familiarium reperies. P. Clodium eius fratrem fuisse cognosces ex orationibus pro Domo, & in Pisonem, & Asconii scriptis, vt alia mittam. Qui quidem Clodius videtur causa fuisse, vt Appius ipse à Cicerone alienaretur, quum prius esset amicus ita, vt olim Cicero inter alios constituerit, qui omnia indicum dicta perscriberet, vt in oratione pro P. Sylla demonstratur. Sorores vero duæ, quarum altera Clodia L. Lucullo nupsit, vt autor est Varro libro tertio capite decimo sexto de Re rustica: ob id Lucullus Appium vt vxoris fratrem ad Tigranem misit, vt Plutarchus in Lucullo refert, vbi scribit etiam, illam ab eo repudiatam fuisse, quum Lucullus, vt in oratione pro Milone legimus, iuratus, se quæstionibus habitis, dixisset comperisse, P. Clodium cum ea nefarium stuprum fecisse. Altera Claudia, quam Metellus Celer habuit vxorem, vt supra diximus: & ita duæ sorores, vt ait Varro, Appio Claudio, & P. Clodio fuerunt: quibus tamen Terentiam Plutarchus addit in Cicerone, & ipse Cicero lib. primo Famil. non plura Bonam Deam, quàm tres sorores P. Clodium fecisse testatur: quod forte Terentia soror esset quidem, sed vel ex matre tantum, vel certe non germana. nam si eodem patre nata fuisset Claudia diceretur. Hunc Appium Cæsar olim in suo exercitu præfecit, vt in oratione pro Sestio scribitur his verbis: Cæsar erat ad portas cum imperio: erat in Italia eius exercitus, inque eo exercitu ipse Tribunus plebis inimici mei fratrem præfecerat. Quin idem Cæsar Consul videtur operam dedisse, vt Appius Aedilis designaretur ita, vt Aedilitatem Pifone, & Gabinio Consulibus gereret: quod obscure Cicero in oratione pro Domo significat: hoc simulachrum quidam homo nobilis non alienus ab hoc religioso Libertatis sacerdote ad ornatum Aedilitatis suæ deportauit. Sic enim interpretor: quidem homo nobilis non alienus ab hoc religioso Libertatis sacerdote, id est, Appius Claudius frater P. Clodii, qui tunc volebat esse veluti Libertatis sacerdos. atque arbitror, hanc Aedilitatem epistola decima libri secundi ad Q. fratrem illis verbis significari: togam sum eius prætextam, quam erat adeptus Cæsare Consule, magno risu hominum cauillatus. Aediles enim toga prætexta utebantur, vt ostendit in oratione Post reditum in senatu, & in oratione in Vatinius, vbi Aedilitatem prætextam togam vocat. Appius tamen posteaquam intellexit, posse se interuersam Aedilitatem Pifone Consule Prætorem renunciari, si modo eadem prima litera competitorem habuisset aliquem, Aedilitatem duobus in locis, partim in arca, partim in hortis suis collocauit, vt ait Cicero in oratione pro Domo: vbi sunt item illa verba: in eo prouidisti, ne frater te accusare posset. Curauit enim Clodius, opinor, vt Appius frater Prætor designaretur. Prætor certe fuit anno sequenti Lentulo, & Metello Consulibus, vt Dion libro trigesimo nono scribit, & Cicero ipse in orationibus pro Domo, & in Pisonem sæpe demonstrat: quum tamen mos esset, vt inter Aedilitatem, & Præturam biennium minimum interesset, vt epistola vigesima quinta libri decimi Familiarium declaratur. atque ne tunc quidem Appius, quum illi propter Clodium fratrem propè necesse esset eas agere partes, inimicus Ciceronis fuit, vt epistola decima libri tertii Familiarium dicitur. Quin illo Prætoze petente, id est, vt ego interpretor, quærente, & volente, Cicero, vt apparet in oratione pro Domo, fuit reuocatus: quamuis Prætores omnes promulgassent, præter illum, à quo non fuit postulandum, fratrem inimici, vt ait in oratione in Pisonem. Postea fuit Appius *τὸ ἀρετῶδες ἡγεμῶν*, vt ait Plutarchus in Cæsare: & tandem cum L. Domitio Consul, ad quod vsque tempus videtur durasse, quod inter eum, & Ciceronem simultatis fuit. Tunc enim demum

sunt reconciliati, vel paulo ante, vt libro primo Familiarium cognoscimus: atque id ipsum per Cn. Pompeium, vt ad Brutum scripsit, quod Quintilianus libro nono capite tertio refert: vel per Graios, vt epistola decima libri secundi ad Q. fratrem scribit: quem reditum in gratiam illustrem vocat epistola decima libri tertii Familiarium. Se vero ab eo diligi statim coeptum esse, vt similitatem deposuerunt, Cicero sensit. nam & honorificus Consul in eum fuit Appius, & suavis amicus, & studiorum illius studiosus, epistola decima tertia libri secundi Familiarium: & cum Pontino Ciceronis amico triumphare volente fuit, epistola decima quinta libri quarti ad Atticum, & epistola quarta libri tertii ad Q. fratrem. Vnde postea Pontinus epistola decima libri tertii Familiarium dicitur illi memoriam, benevolentiamque praestitisse. Quum tamen à principio provinciam ex S. C. vt ex libro primo Familiarium constat, habuisset, sed Ciliciam nominatim sibi dari vellet, & Comagenum Regem commendari, vt postea Cicero Ariobarzanes epistola secunda libri decimi quinti Familiarium dicitur esse commendatus, Cicero de Comageno Rege rem discussit, eumque lusit iocose fati, neque solum illud extorsit oppidulum, quod erat positum in Euphrate, & Zeugmate, quod Appius addi provinciae Ciliciae cupiebat, vt postea *ἡ δὲ δὴ δὴ δὴ* attributas Cicerone Proconsule scimus, sed praeterea togam est eius praetextam, quam erat adeptus Caesare consule, magno risu hominum cauillatus, vt ex epistola decima libri secundi ad Q. fratrem retulimus: vbi iocus est, sed perobscurus: quem tamen, quia pertinet ad rem, nos conabimur explicare. Quod nolit, inquam, renouare honores eosdem, quo minus togam praetextam interpolet quotannis, decernendum nihil censo: hoc est, quia non vult Appius esse Romae, & eosdem honores, & praesertim Aedilitatem, quam interuertit, renouare, & nihil damni renouandis urbanis honoribus facere, sed vult foris esse, vbi lucrari possit, quod Romae facere non posset, vbi renouanti honores necesse esset praetextam togam magistratuum vestem saltem renouare, & resarcire, si nollet nouam parare: quod ille ne faciat, & ne quotannis praetextam togam interpolet, renouet, resarciat, & quasi reficiat, vult exire: quia igitur sic auarus est, vt nihil vnquam velit erogare, sed semper velit lucrari, nihil hac de re, vel nihil illi decernendum censo. In quo quidem ioco mordet Appii ambitionem, per quam quotannis honores habuerit: mordet auaritiam, & cauillatur togam praetextam, quam semper eandem habuerit, sed interpolatam: & iocatur ex ambiguo, nihil decernendum censo, vt sumus interpretati. Sed, quod sequitur, multo difficilius est: vos autem homines nobiles, qui Busrenum praetextatum non ferebatis, Comagenum feretis? nam quo loco videmus nunc scriptum, Busrenū, alii libri habent, Buscycum, ita, vt viri docti nesciant diuinare, quo modo fuerit à Cicerone scriptū: nos tamen putamus, vel Belgicum, vel Transrhenanum, vel Rutenum, scribi oportere, certe nomen Gallicum esse à loco, quò cum Caesare sit Appius olim profectus, vel vnde sibi togam praetextam pararit. nam Gallicae gentes pulchras texunt vestes, vt lib. decimo nono cap. primo scribit Plinius, qui lib. ite octauo cap. quadragesimo octauo Parthorum gētes Gallis, vt hic Cic. Comagenos Busrenis, opponit. Hæc vero fabula de toga praetexta Appii sic nota fuit, vt postea initio belli ciuili quum Caesar nescio quem magistratum Appio polliceretur, vt secum esset, nec ille, vt inconstans epistola prima libri octauo ad Atticum cognoscitur, recusaret, Cicero cum Caelio sic epistola decima sexta libri secundi Familiarium sit iocatus: togam praetextam texti Appio puto te audiuisse: quo loco nunc, Oppio, non bene legunt. Illum quoque

de rebus

de rebus hisce lusit olim Domitius in senatu, ipsum propterea isse ad Caesarem, vt aliquem Tribunatum auferret, quod epistola duodecima libri secundi ad Q. fratrem leges. Is Consul adhuc sine lege suo sumptu, vt dicitur epistola decima quinta libri quarti ad Atticum, in Ciliciam cogitabat: & ita sine lege curiata confirmabat se Lentulo successurum, quod epistola secunda libri tertii ad Q. fratrem, & epistola vltima ad Lentulum legitur: & successit, vt epistola septima libri tertii Familiarium cognoscas: successit inquam, & vt dicitur epistola prima libri sexti ad Atticum, *ἡ δὲ ἀφαιρέσει* provinciam curauit, sanguinem misit, quicquid potuit, detraxit, & postea Ciceroni tradidit eneclam: qui tamen operam dedit, vt vulnera quam minima Appii contumelia sanaret, vt ait epistola decima septima libri quinti ad Atticum: quamuis nonnulli amici Appii ridicule interpretarentur: qui Ciceronem iccirco putabant bene audire velle, vt ille male audiret: quod Appius etiam credidit, & ad Ciceronem ex itinere bis, terue *ὑπομνηματίζουσα* literas, vt epistola prima libri sexti ad Atticum legimus, misit: quibus Cicero epistolis, quæ sunt libro tertio Familiarium, respondit, & se purgavit: sed dum in provincia omnibus rebus illum ornat, subito factus est accusatoris eius focer, vt ait epistola sexta libri sexti ad Atticum. Nam Dolabella reum fecit Appium, qui, simulatq. Dolabella accessit ad tribunal, introiit in urbem, triumphique postulationem abiecit, vt Caelius epistola sexta libri octauo Familiarium scribit: sed, vt scribitur epistola vndecima, & duodecima libri tertii Familiarium, absolutus est, quum maiestatis, & ambitus fuisset accusatus: & absolutus est, Hortensio, & Bruto defendentibus, vt supra dictum est: quumque adiutus à Caelio fuisset, vt epistola sexta libri octauo Familiarium apparet, in eum tamen postea fuit ingratus, vt epistola duodecima libri octauo Familiarium dicitur: vnde natae sunt inter eos inimicitiae ita magnæ, vt Caelius in bello ciuili sequi Pompeium noluerit, ne, quod scribit epistola decima septima libri octauo Familiarium, Appium videret. Appius post absoluteionem Censor, vt Cicero epistola decima, & vndecima libri tertii Familiarium sperabat, est factus, & quidem cum L. Pisone, vt Caesar ostendit libro primo de Bello ciuili: qui multos notauit, qui ad Caesarem se contulerunt, vt Dion libro quadragesimo scribit. Ipse vero Appius in bello ciuili Pompeium vt suæ filiae focerum secutus est: & quia detraxerat rebus Caesaris, vt Plutarchus affirmat: & quia cum Dolabella, & cum Caelio Caesarianis inimicitias recentes gerebat, epistola prima libri noni ad Atticum. Is à Pompeio Achaiae quum fuisset praefectus, euentum grauissimi motus explorare, vt ait Valerius Maximus libro primo capite octauo, cupiens, Pythici oraculi fidem voluit experiri, quod Orosius libro sexto capite decimo quinto scribit: & oraculum accepit, quod Lucanus libro quinto sic explicat: effugis ingentes, tanti discriminis expers, bellorum Romane minas, solusque quietem Euboici vasta lateris conualle tenebis. & sanè ibi ante Pharsalicum certamen morbo consumptus, praedictum à Deo locum pro sepultura possedit, vt Valerius Maximus libro primo capite octauo scribit. ob id fortasse Cicero postea Tusculana prima scripsit Appium *ὑπομνηματίζουσα* fecisse, & libro primo de Diuinatione, sortilegis, & *ἡ δὲ ἀφαιρέσει* vt solitum fuisse. **SOCER TVVS,** epistola quarta libri tertii Familiarium: quamuis postea Brutus Porciam filiam Catonis uxorem duxerit, vt Valerius Maximus libro quarto capite sexto, & Plutarchus in Bruto scribunt. **COLLEGA,** in Auguratu, vt epistola quarta, & decima lib. tertii Familiarium, & libro secundo de Diuinatione scriptum videbis. **FAMILIARIS MEVS,** quamuis epistola prima libri tertii Familiarium intermissa

K iii

aliquando consuetudo dicatur, vt ostendimus: amicum suum libro primo de Diuinatione, & Tusculana prima vocat. **DOCTVS**, hinc epistola septima libri tertii Familiarium, hominem summa prudentia, multa doctrina, & plurimo rerum vsu: & in oratione pro Scauro humanitate, & sapientia præditum vocauit. **AVGVRALIS**, auguralis iuris, de quo scripsit ad Ciceronem, vt epistola quarta, & nona libri tertii Familiarium dicitur, quam inter eum, & C. Marcellum magna fuit dissensio, quod libro secundo de Diuinatione, & libro secundo de Legibus ostendit. **PVBLCI IVRIS**, supra. **ANTIQVITATISQVE NOSTRAE BENE PERITVS FVIT**, vt esse debet orator, quod supra sæpe retulimus.

L. Domitius nulla ille quidem arte, sed Latine tamen, & multa cum libertate dicebat. Duo præterea Lentuli consulares; quorum Publius ille nostrarum iniuriarum vltor, auctor salutis, quidquid habuit, quantumcunque fuit, illud totum habuit è disciplina, instrumenta naturæ deerant: sed tantus animi splendor, & tanta magnitudo, vt sibi omnia, quæ clarorum virorum essent, non dubitaret asciscere, eaque omni dignitate obtineret. L. autem Lentulus satis erat fortis orator, si modo orator, sed cogitandi non ferebat laborem: vox canora, verba non horrida sanè, vt plena esset animi, & terroris oratio. quæreres in iudiciis fortasse melius: in Repub. quod erat, esse iudicares satis. Ne Titus quidem Posthumus contemnendus in dicendo, de Repub. vero non minus vehemens orator, quam bellator fuit, effrenatus, & acer nimis, sed bene iuris publici leges atque instituta cognouerat.

L. DOMITIVS, L. Domitius Aenobarbus, qui filius fuit Cn. Domitii, quem supra diximus cum L. Crasso Censorem fuisse: vt epistola octaua libri octauo Familiarium, & ex Suetonii Nerone cognosces. Hunc adolescentem clarissimum, ac principem iuuentutis Verrina tertia vocat: vbi scribit, in eo tantum pudorem fuisse, vt Chelidonem meretricem ab se nominari vix sibi honestum esse arbitraretur. Quum princeps igitur esset iuuentutis, in eo postea maxime Ciceronis ambitio nitebatur, quum peteret Consulatum, vt ait epistola prima libri primi ad Atticum. Dedit vero, quam contemneret populares insanias, iam ab adolescentia documenta maxima, vt ait Cicero in oratione pro Milone, quo loco sic Asconius interpretatur: constantiam L. Domitii, quam in Prætura præstitit, significat. nam eo tempore quum Cn. Manlius Tribunus plebis subnixus libertinorum, & seruorum manu, perditissimam legem ferret, vt libertinis in omnibus tribubus suffragium esset, idque per tumultum ageret, & cliuum capitolinum obsideret, discusserat, per ruperatque coetum Domitius ita, vt multi Manlianorum interficerentur: quo facto & plebem infimam offenderat, & senatus magnam gratiam inierat. Quæ verba si legantur ita, vt sunt scripta, Asconius à Cicerone, & à seipso videatur dissentire, & rem ipsam ignorare, quæ sic habeat: C. Manlius Tribunus plebis, quo anno Cicero Prætor fuit, duas leges tulit, alteram de bello Mithridatico Cn. Pompeio extra ordinem mandando, quam Cicero suavit: alteram perniciosam de libertinorum suffragiis,

vt ex

vt ex verbis & Ciceronis, & ipsius Asconii in oratione pro Cornelio cognosces. Tunc igitur, vt apparet, L. Domitius gessit, quod scribit Asconius: sed quo pacto in Prætura, quum ipse Pisone, & Gabinio Consulibus annis septem minimum post Prætor fuerit? Legendum dicet aliquis, in Asconio, vt in aliis libris legitur, Cn. Domitii: quasi vero Asconius non interprete- tur verba Ciceronis, in quibus ille certe de L. Domitio loquatur. & Cn. Domitius multo serius etiam Philippo, & Lentulo Consulibus Prætor fuit, vt epistola tertia libri secundi ad Q. fratrem videmus. Relinquitur igitur, vt vel Prætura tollatur, vel dicatur, in Prætura Ciceronis: & C. Manilius apud Asconium legatur. Accedit, quod Plinius ita libro octauo capite trigesimo sexto scribit: annalibus notatum est, M. Pisone, M. Messala Consulibus ad XI III. Cal. Octob. Domitium Aenobarbum Aedilem Curulem vrsos Numidicos centum, & totidem venatores Aethiopas in Circo dedisse. De L. Domitio sic in oratione in Vatinius scribit: L. Domitium, cuius dignitas, & splendor perstringebat, credo, oculos Vatini: quem tu propter commune odium in bonos oderas, in posterum propter omnium spem, quæ de illo est, atque erat, ante aliquanto timebas: cuius etiam rei epistola vigesima quarta libri secundi ad Atticum meminit. L. igitur Domitius anno sequenti post Vatini Tribunatum, & Cæsaris Consulatum, Pisone, & Gabinio Consulibus Prætor fuit, quod ostenditur epistola secunda libri primi ad Q. fratrem: quo tempore Cæsarem abeuntem Consulatu, quem aduersus auspicia, legesque gessisse existimabatur, ad disquisitionem senatus vocauit, vt Suetonius in Cæsare, & Nerone testatur. Post Præturam quum suo anno Consulatum peteret, repulsam tulit, quod Pompeium, & Crassum, qui tum secundum Consulatum petebant, competitores habuit: quibus ille quidem fortiter restitit, præsertim M. Catone, cuius sororem Porciam habuit uxorem, hortante, sed parum abfuit, quin, prius interfecto seruo, ipse quoque interficeretur. Quare domum quum se recepisset, Pompeius, & Crassus Consules iterum sunt creati: quod Plutarchus in Pompeio, & Catone, Appianus libro secundo, & Dion libro trigesimo nono referunt: hinc Cicero epistola octaua libri quarti ad Atticum scribit, certe significat, & se olim, & Domitium tunc ab iisdem oppugnatos fuisse. Anno tamen sequenti cum Appio Claudio, vel inuito Pompeio, Consul factus, vt Pompeio gratiam referret, Gabinium, quem ille defendebat, oppugnauit, vt Dion libro trigesimo nono scribit, quod & Cicero epistola vndecima libri secundi ad Q. fratrem significat. Sed ipse tunc, & collega male audiuerunt, quasi pacem cum candidatis consularibus fecissent, vt prouincias haberent, vt Cicero epistola decima septima libri quarti ad Atticum scribit: si modo Ciceroni credendum est, qui Appium non admodum diligebat, vt ex his, quæ diximus, apparet: & cum L. Domitio iam pridem simultatis aliquid habuisse videretur ita, vt eum sæpe mordeat, vt epistola octaua libri quarti ad Atticum, quum scribit, ei merito accidisse, vt oppugnaretur: vt epistola duodecima libri secundi ad Q. fratrem, quum ait: Domitius se derideri putasset, si esset à me rogatus. hoc est enim eius quotidianum, se ne Tribunum militum quidem facere posse. Ob id ille fortasse postea de Ciceronis supplicationibus inique transigi volebat, quod epistola vndecima libri octauo Familiarium Cælius affirmat. Illum certe epistola prima libri septimi, & octauo ad Atticum stultum vocat, nec aliter eum describit Cælius libro octauo Familiarium, vbi testatur, eum sibi inimicissimum fuisse, atque eò magis, quod per iniuriam sibi putabat Auguratum ereptum, cuius rei Cælius autor fuisset. Eum tamen in iudicio Milonis, quum Pom-

K iiii

peius vt Consularem quaestioni praesse voluisset, Cicero causa seruans, in ipsa oratione laudauit. In principio belli ciuili illi Gallia prouincia, vt scribit Caesar obuenit, & quidem vltior, vt epistola vndecima libri decimi sexti Familiarium cognoscimus. Itaque Corfinium quum venisset, non ita multo post a Caesare, vt Caesar ait, obsessus, & a Pompeio, quod Cicero libro octauo ad Atticum saepe queritur, desertus, in desperatione rerum mortem timore appetitam ita expauit, vt haustum venenum poenitentia euomuerit, medicumque manumiserit, quod sibi prudens, ac sciens minus noxium temperasset. quod Suetonius in Nerone, & Plinius libro septimo capite quinquagesimo tertio scribunt. In ea obsidione militibus in concione agros ex suis possessionibus pollicitus est, vt affirmat Caesar libro primo de Bello ciuili, & Dion libro quadragesimo primo, vbi scribit eum admodum diuitem fuisse: quod Syllanis temporibus sibi diuitias ingentes comparasset: quod, vereor, ne sit falsum, quum Domitius illis temporibus admodum adolescens, & penè puer esset ita, vt vix rem familiarem curare posset: nisi forte pater eo modo diuitias filio comparauit. Ille Corfinii, quum de fuga cogitaret, a Caesare captus est, vt ait Suetonius in Nerone, vel potius a militibus Caesari traditus, vt Caesar ipse scribit: quamuis Cicero audisset, vt ait epistola octaua libri octauo ad Atticum, eum se Caesari tradidisse. Eum Caesar dimisit incolumem, ei que aurum reddidit, vt ipse Caesar, & Appianus scribunt: etsi Lepidus, vt apparet epistola vigesima secunda libri octauo ad Atticum, Cicero dixit, pecuniam Domitio satis grandem non esse redemptam. Dimissus vero videtur epistola vigesima secunda libri octauo ad Atticum se multos dies occultasse, donec ad Massilienses venit, quos obsidione laborantes quum aduentu suo confirmasset, repente destituit, vt ait Suetonius in Nerone: quanquam non destituit, sed, vt Caesar libro secundo de Bello ciuili scribit, quum illi sese dedere sine fraude constitissent, eorum voluntate cognita, nauibus tribus comparatis, nactus turbidam tempestatem profectus est: & quum ad Pompeium peruenisset, *ὡπὴν ἀεί*, vt in Pompeio Plutarchus ait, *ἀγαμέμνονα καλῶν, καὶ βασιλέα βασιλέων, ἐπιφθονοῦν ἐπὶ δεινῶν* qui demum acie Pharsalica occubuit, vt Suetonius in Nerone refert. nam in illo praelio illi numine pugna aduerso dextri frons tradita Martis, vt libro septimo Lucanus ait: quamuis aliter dicat Appianus: sed ex castris paulo post in montem refugiens, quum vires eum lassitudine defecissent, ab equitibus est interfectus, vt Caesar libro tertio de Bello ciuili scribit: quod & Lucanus ita libro septimo dolet: mors tamen eminuit clarorum in strage virorum pugnae Domiti, quem clades fata per omnes ducebant: nusquam Magni fortuna sine illo succubuit: victus toties a Caesare, salua libertate perit: tunc mille in vulnera laetus labitur, ac venia gaudet caruisse secundae cum his etiam sentit Appianus, Cicero tamen ab Antonio fuisse occisum Philippica secunda criminatur: de quo quidem Domitio nescio quis apud Sallustum ita loquitur: an L. Domitii magna vis est, cuius nullum membrum a flagitio, & facinore vacat? lingua vana, manus cruentae, pedes fugaces, quae honeste nominari nequeunt, inhonestissima. Suetonius quoque in Nerone hominem neque satis constantem, & ingenio truci fuisse testatur, quum etiam illud addit: consultante Cn. Pompeio de mediis, ac neutram partem sequentibus, solus censuit hostium numero habendos. **D V O,** Publius, & Lucius. **LENTULI,** Cornelii Lentuli. **CONSULARES,** vt dicitur. **PUBLIVS,** P. Cornelius Lentulus, cui Spinter secundarum, vt ait Plinius libro septimo capite duodecimo, vel vnus asseclarum, vt Valerius Maximus libro nono capite decimo quinto refert, cognomen Spinteris dedit.

dedit. aequales enim illum Spinterem esse dixerunt, vt Quintilianus libro sexto capite quarto scribit. Hic Aedilis Curulis Cicerone Consule, omnium illius consiliorum particeps, periculorumque socius fuit, vt in oratione Post reditum ad Quirites est scriptum. In qua quidem Aedilitate omnes superiores, vt libro secundo de Officiis ostenditur, vicit: sed Tyria purpura dibapha in praetexta vsus improbatur, vt Plinius libro nono capite trigesimo nono refert. Eundem nos Afranio, & Metello Consulibus credimus Praetorem fuisse, & primum, quod Plinius libro decimo nono capite primo scribit, carbafina vela in theatro ludis Apollinaribus, quos Praetores faciebant, duxisse: & quod idem Plinius ostendit libro trigesimo sexto capite septimo, amphoras ex onyche, ac vrceos magnitudine cadorum ostendisse. Caesare, & Bibulo Consulibus certe ipsius Caesaris beneficio in collegium Pontificum venit, & prouinciam Hispaniae ex Praetura habuit, vt Caesar ipse libro primo de Bello ciuili demonstrat: qui lib. item tertio scribit, eum cum Domitio, & Scipione de sacerdotio Caesaris contendisse, id est, vt ego interpretor, de sacerdotio Pontificis Maximi. nam Lentulus certe tum pontifex erat, vt diximus, sed minor. Hinc Cicero in oratione de Responso illum Pontificem vocat, & in oratione pro Domo cum illo tanquam Pontifice loquitur: libro vero primo Familiarium scribit, eum Pisone, & Gabinio Consulibus Hispaniam citeriorem cum imperio obtinuisse. Is in petitione Consulatus, vt ait Caesar libro primo de Bello ciuili, a Caesare subleuatus est: qui Consul designatus nunquam dubitauit sententiam de salute Ciceronis, & de Repub. dignam dicere, vt in oratione Post reditum in senatu videbis. Vt vero magistratum iniiit, id est ex Cal. Ian. quoad perfecta res est, de Cicerone retulit, legem promulgauit, tulit, vt in oratione pro Domo dicitur: & ita, quod scriptum est epistola prima libri primi Famil. nisi perfecta rede Cicerone, non conqueuit. Vnde multi Lentulo propter illius actionis amplitudinem, & gloriam inuiderunt, quod libro primo Familiarium dicitur. Cicero vero sic in eum gratus fuit, vt in orationibus Post reditum ad Quirites, & in senatu illum parentem, & Deum suae vitae, fortunae, memoriae, & nominis vocarit: & libro primo Familiarium dixerit, vitam sibi esse acerbam, quia idem in causa Lentuli, quod ille in sua, efficere non posset. Cupiebat enim Lentulus Ptolemaeum Regem in Aegyptum reducere, & ob id senatusconsultum in Ciceronis sententiam faciendum curarat, vt Pompeius rei frumentariae praeficeretur, & ipse Regem reduceret: quae res partim scribitur, partim significatur epistola prima libri quarti ad Atticum, & in orationibus pro Domo, & in Pisonem, & apud Plutarchum in vita Pompeii. Illud Dion addit libro trigesimo nono, eum adhuc Consullem operam dedisse, vt filius a nescio quo Torquato adoptaretur, quo salua lege, quae vetabat duos ex eadem gente Augures esse, in Augurum collegium cooptari posset, quamuis Faustus Syllae filius, qui & ipse Cornelius erat, Augur esset. Deinde Proconsul in Ciliciam profectus, T. Ampio, vel T. Appio, vt libro primo Familiarium etiam legitur, successit: eamque prouinciam triennio ferè obtinuit, Marcellino certe, & Philippo Consulibus, vt libro primo Familiarium, & libro secundo ad Q. fratrem cognosces: donec Appius illi successit, vt libro item primo Familiarium dicitur: quod factum est post ipsius Appii Consulatum, hoc est Caluino, & Messala Coss. Interea vero Lentulus rem sic praclare gessit, vt imperator sit appellatus, vt ostendunt inscriptiones epistolarum libri primi Familiarium, quas eo tempore Cicero scripsit. Quin, vt ego ex epistola vigesima prima libri quinti ad Atticum conicio, triumphauit: sed ob id tantum aeris alieni videtur fecisse,

vt Cicero in Cilicia Proconsul audiuerit, quod epistola prima libri sexti ad Atticum scripsit, eum præter Tusculanum proseripsisse. Initio vero belli ciuili quum decem cohortibus Asculum oppidum teneret, Cæsaris aduentu cognito, Corfinium ad Domitium profugit: vbi non ita multo post quum se cum cæteris Cæsari dedidisset, ab eo incolumis est dimissus, vt Cæsar ipse libro primo de Bello ciuili scribit: de quo Cicero epistola decima tertia libri noni ad Atticum Cæsari gratias egit. Hanc *διεφύλαξε* Corfiniensem Lentulus postea reformidans, se Puteolis occultabat, & *ἀδύτου* erat, vt Cicero epistola duodecima, & decima quinta libri noni ad Atticum loquitur. Ad Pompeium tamen etiam deinde profectus est, & illum victum, & fugientem est secutus, sed, vt ego puto, consequi non potuit: quamuis illum Paterculus dicat Pompeio fugienti fortunam comitem aggregasse. Nam Cæsar ostendit libro tertio de Bello ciuili P. & L. Lentulos à Rhodiis non fuisse receptos, dicturus idem de Pompeio, si idem Pompeio simul accidisset, vt profectò simul accidisset, si simul fuissent. Quamuis enim P. Lentulus P. F. epistola decima quarta libri duodecimi Familiarium idem Pompeio scribat accidisse, non ita tamen eos coniungit, vt simul fuisse videantur. Certe, quum Pompeius interficeretur, neuter eorum videtur interfuisse, vt de L. Lentulo dicemus: Quid postea factum sit P. Lentulo, nescimus, illud scimus Ciceronem multo post audiuisse, illum Rhodi esse, quod epistola decima tertia libri vndecimi ad Atticum scripsit. *ΥΛΛΕ, ἡμῶν*. *ΝΟΙΣΤΡΑΡΥΜ ΙΝΙΥΡΙΑΡΥΜ*, iniuriarum, quibus nos à P. Clodio fueramus affecti. *ΥΛΤΟΡ*, orationes Post reditum lege. *ΑΥΤΟΡ ΣΑΛΥΤΙΣ*, in orationibus Post reditum videbis, *ΟΥΙΟΥΙΔ ΗΑΒΥΤ*, *ΟΥΑΝΤΥΜΕ* *ΟΥΝΟΥΕ ΕΥΙΤ*, *ΙΛΛΥΔ ΤΟΥΥΜ ΗΑΒΥΤ ΕΧ ΔΙΣΟΥΠΛΙΝΑ*, sic supra de M. Pisone. *Ε ΔΙΣΟΥΠΛΙΝΑ*, artibus enim P. Lentulus semper studuit, vt libro primo Familiarium Cicero scribit. *ΙΝΣΤΡΥΜΕΝΤΑ ΝΑΤΥΡΑΕ*, vt acumen, vt gestus, vt reliqua id genus, quæ à natura potius, quàm ab arte proficiuntur. *ΔΕΕΡΑΝΤ*, quum ex disciplina haberet, quicquid habebat: contra C. Pisoni, & C. Curioni aderant, infra. *ΣΕΟΥ ΤΑΝΤΥΣ ΑΝΙΜΙ ΣΠΛΕΝΔΟΡ*, *ΕΤ ΤΑΝΤΑ ΜΑΓΝΙΤΥΔΟ*, hic P. Lentulum potius vt amicum, quàm vt oratorem, commendat à liberalitate, & animi magnitudine, quas virtutes illi quum alibi, tum libro primo Familiarium sæpe tribuit. *ΟΥΛΟΡΟΥΥΜ ΒΙΟΡΟΥΥΜ*, principum, in quibus fuisse dicitur lib. primo Familiarium. *ΟΥΝΙ ΔΙΓΝΙΤΑΤΕ*, librum primum Familiarium lege. *Λ. ΑΥΤΕΜ ΛΕΝΤΥΛΥΣ*, ne longum faciam, mittam coniecturas, quæ multæ sunt, cur ego credam hunc esse L. Cornelium Lentulum Flaminem Martialem, quem Nigrum vocat Asconius: quemq. Cicero dicit in oratione in Vatinius Gabinii competitorem fuisse: quum multo plures sint, cur arbitrer, atque adeo affirmem, esse L. Cornelium Lentulum Cruscillum, qui Pisone, & Gabinio Consulibus Prætor fuit, vt epistola secunda libri primi ad Q. fratrem, & in oratione in Pisonem leges: sed postea multos annos videtur iacuisse fortasse, quod ambitus aceusatus fuisset, quem P. Clodius patrocinio suo protexit, quamuis ab eo prius ipse fuisset accusatus, vt in oratione de Responsis, & apud Valerium Maximum libro quarto capite secundo reperies. Postea tamen Consul est factus cum C. Marcello, quum iam salua Repub. saluus, vt Paterculus ait, esse non posset. premebatur enim ære alieno: cuius magnitudine, & spe exercitus, ac prouinciarum, & Regum appellandorum largitionibus mouebatur, seque alterum fore Syllam inter suos gloriabatur, ad quem summa imperii rediret. Itaque Cæsari belli ciuili initio aduersatus est, ac ne de pace quidem agi

voluit,

voluit, sed egit omnia raptim, & turbate ita, vt M. Antonius, & Q. Cassius Tribuni plebis vrbe coacti sint exire, vt Cæsar libro primo de Bello ciuili, Plutarchus in Pompeio, Appianus, Dion, & alii scribunt. Dumque hæc agerentur, quo maius suum beneficium faceret, simulatque expedisset, quæ essent necessaria de Repub. dixit, se de Ciceronis triumpho relaturum, vt epistola decima libri decimi sexti Familiarium scribitur. Sed ante, quàm id fieret, Pompeius, & Consules, vt ait Cæsar, ex Vrbe sunt profecti. Deinde quum C. Cassius Tribunus plebis mandata ad Consules, vt epistola decima nona libri septimi ad Atticum dicitur, attulisset, vt Romam irent, pecuniam de sanctiore ærario auferrent, Lentulus Consul, vt ait Cæsar, ad aperendum ærarium venit, ad pecuniam Pompeio ex S. C. proferendam, sed tantus eum repente terror inuasit, vt protinus, aperto sanctiore ærario, ex Vrbe profugeret. Tum vero Balbus minor, vt epistola nona libri octaui ad Atticum refertur, occulta via cucurrit ad hunc L. Lentulum iussu Cæsaris, cum literis, cum mandatis, cum promissione Prouinciæ, Romam vt rediret: quod Balbus maior in primis cupiebat, vt epistola vigesima quarta libri octaui ad Atticum demonstratur. Sed Balbus minor Canusii audiuit, quod scriptum est epistola quarta libri noni ad Atticum, illum iam transmississe. Quare quum illum tum consequi non potuisset, anno proximo ad Dyrhachium castra hostium ingressus, locutus est cum eo dubitanti, quanti se venderet, vt Paterculus libro secundo scribit, vbi L. ipsum Lentulum Consulem vocat, quum res ipsa loquatur, tum Proconsulem fuisse, & Asinius epistola trigesima secunda libri decimi Familiarium ita dicat: Balbus ludis prætextam de suo itinere ad L. Lentulum Proconsulem sollicitudum posuit. Hinc Lucanus libro octauo modo Consulem dixit, quod paulo ante Consul fuisset: cui libro septimo scribit in acie cornu sinistrum datum fuisse, quamuis Appianus contrarium dicat. Idem victum, & fugientem hortatus est, vt Aegyptum peteret, vt Lucanus libro octauo scribit, & Paterculus autor est, Pompeium cum duobus Lentulis profugisse: quod falsum videri potest, vt de P. Lentulo diximus. nam si erant simul, cur Pompeius à Cæsare libro tertio de Bello ciuili Pompeius ipse ne nominatur quidem, quum Lentulos scribit à Rhodiis non fuisse receptos? at hoc P. Lentulus P. F. epistola decima quarta libri duodecimi Familiarium scribit: scribit alia quoque, in quibus mentitur. an non, si simul nauigassent, interfuissent etiam, quum Pompeius interficeretur, vt vxor, & filius interfuerunt? Atqui Valerius Maximus libro primo capite octauo ita scribit: L. Lentulus litus prænauigans, in quo Cn. Pompeii Magni, perfidia Ptolemæi Regis, interempti corpus conscissæ scaphæ lignis comburebatur: ignarus casus eius, quum ipsi fortunæ erubescendum rogam vidisset, commilitonibus dixit: quid scimus, an in hac flamma Cn. Pompeius cremetur? & Plutarchus in Pompeio: τῆ δὲ ὑπερῆα λάμψος λέντλος οὐκ εἶδεν τὰ πεπραγμένα, πλέων ἀπὸ κήτρου, καὶ πρὸ γῆν κομίζομενος, ὡς εἶδε νεκροῦ πυρᾶν, καὶ πρὸς τὴν φίλιππον οὐκ ἔτι καθορώμενον, ὡς ἀρα ἔφη πεπραγμένον οὐταῦθα τελείωσ' ἀναπέπαισαι. καὶ μικρὸν διαλιπὼν, καὶ σινάξας, τὰς αὐτὸν ἐπέπεσ' οὐ πομπῆς μέγε. καὶ μετὰ μικρὸν ἀποβάσ', καὶ συλληφθεὶς ἀπέθανε. Idem propemodum Cæsar ita libro tertio de Bello ciuili scribit: item L. Lentulus comprehenditur à Rege, & in custodia necatur: & ita Paulus Orosius libro sexto capite decimo quinto: Lentulus vir Consularis apud Pelusium interfectus est. Ita necatus est, qui in bello ciuili Hortensii sibi domum, & Cæsaris hortos, & Baias desponderat, vt epistola sexta libri vndecimi ad Atticum tum Cicero scripsit. *ΟΥΡΤΙΣ ΟΥΑΤΟΡ*, sic supra Ser. Galbam fortem oratorem, & Q. Varium fortem actorem dixit. Ob id igitur fortasse quod fortis

orator esset Lentulus, eum Lucanus libro quinto, & octavo loquentem, & hortantem facit. NON FEREBAT, ut C. Memmius, supra. VOX CANORA, ut in Cn. Marcellino, supra. TERRORIS, aliter horrois. SATIS, ita, ut Reipub. satisfacere posset, ut Cato, Catulus, Octavius, supra. TITVS, Lucius, ut opinor, vocatur ab eo, qui de Repub. ordinanda scribit ad Cæsarem apud Sallust. POSTHVMIVS, is mihi videtur esse, de quo belli ciuilibus initio nominatim senatus decreuit, ut statim in Siciliam iret, Furfanorque succederet, ut epistola decima quarta libri septimi ad Atticum scribitur. BELLATOR, & ob id in Siciliam mittebatur. EFFRENATVS, ET ACER, qualis ab historicis describitur M. Fauonius, quicum Posthumius hic apud Sallustium ab eo, qui scribit ad Cæsarem de Repub. ordinanda, ut paulo ante diximus, iungitur. IVRIS PVBLICI, supra. LEGES, ATQVE INSTITVTA, leges scriptas, & leges non scriptas. COGNOVERAT, ut cognoscere debet orator, quod sæpe dictum est.

Hoc loco Atticus, Putarem te, inquit. ambitiosum esse, si, ut dixisti, ii, quos iandiu colligis, viuerent. omnes enim commemoras, qui ausi aliquando sunt stantes loqui: ut mihi imprudens M. Seruilius præteriisse videare. Non, inquam, ego istuc ignoro Pomponi, multos fuisse, qui verbum nunquam in publico fecissent, cum melius aliquanto possent, quam isti oratores, quos colligo, dicere: sed his commemorandis etiam illud assequor, ut intelligatis, primum ex omni numero quam non multi ausi sint dicere, deinde ex iis ipsis quam pauci fuerint laude digni. itaque ne hos quidem equites Romanos amicos nostros, qui nuper mortui sunt, P. Cominium Spoletinum, quo accusante defendi C. Cornelium, in quo & compositum dicendi genus, & acre, & expeditum fuit; T. Accium Pisarensem, cuius accusationi respondi pro A. Cluentio, qui & accurate dicebat, & satis copiose, eratque præterea doctus Hermagoræ præceptis; quibus etsi ornamenta non satis opima dicendi, tamen ut hastæ velitibus amentatæ, sic apta quædam & parata singulis causarum generibus argumenta traduntur.

AMBITIOSVM ESSE, ambitione labi, supra. DIXISTI, vbi dixi ego, me non putasse, te vsque ad Stalenos, & Antronios esse venturum. STANTES LOQVI, veteres enim stantes loquebantur, ut ostendunt vel poëta, ut Ovidius libro decimo tertio: surgit ad hos clypei dominus septemplex Ajax: & Homerus libro primo Iliados: τοῖσι δ' ἀντιμέτωπος μετ' ἐφ' ἑσθλοῦ ἀκνέεισσι, vbi sic interpres scribit: τὸ γὰρ παλαιὸν, καὶ βασιλεὺς ἦν, καὶ ἄλλοι οἶασι δὴ ποτε τῶν καὶ ἐπιμονῶν ὁρῶν ἰσάμενοι. sic Drances apud poëtam libro vndecimo surgit: sic Crassus, sic Clodius lib. primo ad Atticum surgunt. M. SERVLIVM, contra quem Q. Celer orationem scripsit, epistola tertia libri sexti ad Atticum: qui quidem Seruilius illis temporibus de repetundis accusatus fuerat, ut epistola octava libri octavi Familiarium scribitur. PRÆTERIISSE, quum & ipse dicere sit ausus, epistola octava libri octavi Familiarium. POMPONI, T. Pomponi Attice. VERBVM NVNQVAM IN PVBLICO

PVBLICO FECISSENT, quod ausi non sint. QVAM ISTI, quod isti non admodum bene dixerint: sed vertit sermonem, ne, quos nominat, vituperare videatur. HIS, quos ego colligo. ILLVD, id utilitatis. INTEL-LIGATIS, vos, qui scire cupitis, qui, & quales oratores fuerint, supra. EX OMNI NVMERO, hominum, & præsertim Romanorum. NON MVLTII, quos colligimus, qui pauci sunt in tanto hominum numero. EX IIS IPSIS, non multis, qui sunt ausi dicere. QVAM PAUCI FVERINT LAVDE DIGNI, nonne cernimus vix singulis ætatibus binos oratores laudabiles constitisse? infra. ITAQVE, quum illud, quod dixi, assequar. NE HOS QVIDEM, præteribo ἄλλοις. EQVITES, in oratione pro Cluentio. P. Publium. fuit etiam C. Cominius frater: sed Publius nomen Cornelii detulit, & Caius subscripsit: ut ait Asconius: Cicero tamen in oratione pro Cluentio Publium, & Lucium Cominius appellat. COMINIVM, Cominius patricios fuisse apparet ex eo, quod Liuius libro secundo Posthumium Cominium Consulem nominat, quo tempore nondum plebei Consules fiebant: sed hic Cicero Cominium equitem, & Valerius Maximus libro sexto capite primo Cominium Tribunum plebis ponit: quod ostendit duplicem gentem fuisse, præsertim quum hic etiam Spoletinus dicatur: qui videtur is esse, in quem scripsit Catullus. ACCVSANTE, reum faciente lege Cornelia de maiestate, ut ait Asconius: quod codicem Tribunus pleb. ipse legisset, ut Quintilianus libro quarto capite quarto refert. DEFENDI, defendit Cicero quadriduo: quas actiones contulisse eum in duas orationes apparet. Asconium, & Nonium in verbo, venaliti, lege: sed & Cicero ipse secundam Cornelianam in Oratore nominauit. C. Caium, ut ipse Cicero semper, Quintilianus lib. quarto capite tertio & quarto, & alii vocant: sed apud Asconium L. interdum male scribitur. CORNELIVM, qui Pompeii Quæstor fuerat, dein Tribunus plebis, quem Cicero Prator defendit, ut Asconius, Q. Cicero in libello de Petitione Consulatus, Cicero ipse in oratione in Vatinius, & alibi sæpe testatur. IN QVO, P. Cominio. FVIT, nam disertum vocat etiam in oratione pro Cluent. T. ACCIVM PISAVRENSEM, quem bonum adolescentem, & disertum vocat in oratione pro Cluent. RESPONDI, oratione pro Cluentio, quæ nunc extat. A. CLVENTIO, Aulo Cluentio Larinate, ut in oratione pro Cluentio, & in Oratore leges. QVI, T. Accius Pisarensis. ACCVRATE DICEBAT, ET SATIS COPIOSE, ut qui prudentia, vsu, atque exercitatione præditus esset, ut in oratione pro Cluentio scribit. HERMAGORÆ, supra. NON SATIS OPIMA, quod præcepta Hermagoræ sint exilia, supra. non satis optima, male quidam legunt. VT, similitudo. HASTAE VELITIBVS AMENTATÆ, velitem sic Liuius lib. trigesimo octavo describit: hic miles tripedalem parmam habet, & in dextra hastas, quibus eminus utitur: gladio Hispaniensi est cinctus: quod si pede collato pugnandum est, translatis in læuam hastis, stringit gladium. Plura Valerius Maximus libro secundo capite primo scribit. SIC, ἀντιμέτωπος. SINGVLIS CAVSARVM GENERIBVS, quæ Rhetores vocant deliberatiuum, demonstratiuum, & iudiciale, ut libro primo ad Herennium, & lib. primo de Inventionem scriptum videbis. TRADVNTVR, ut in libris ad Herennium, & in libris de Inventionem, & in libris etiam oratoriis traduntur.

Studio autem neminem, nec industria maiore cognoui: quam ne ingenio quidem qui præstiterit, facile dixerim, C. Pisoni

genero meo. nullum tempus illi vnquam vacabat aut à foren-
si dictione, aut à commentatione domestica, aut à scribendo,
aut à cogitando. itaque tantos processus efficiebat, vt evolare,
non excurrere videretur: eratque verborum & delectus elegans,
& apta, & quasi rotunda constructio: cumque argumenta exco-
gitabantur ab eo multa & firma ad probandum, tum concinnæ
acutæque sententiæ, gestûlque natura ita venustus, vt ars etiam,
quæ non erat, & è disciplina motus quidam videretur accede-
re. Vereor, ne amore videar plura, quàm fuerint in illo, di-
cere. quod non ita est. alia enim de illo maiora dici possunt.
nam nec continentia, nec pietate, nec vlllo genere virtutis quen-
quam eiusdem ætatis cum illo conferendum puto. Nec vero M.
Cælium prætereundum arbitror, quæcunque eius in exitu vel
fortuna, vel mens fuit; qui quandiu authoritati meæ paruit, ta-
lis Tribunus plebis fuit, vt nemo contra ciuium perditorum po-
pularum turbulentamque dementiam à senatu, & à bonorum
causa steterit constantius: quam eius actionem multum tamen
& splendida, & grandis, & eadem in primis faceta, & perurba-
na commendabat oratio. graues eius conciones aliquot fue-
runt, acres accusationes tres, exque omnes ex Reipub. conten-
tione susceptæ. defensiones, etsi illa erant in eo meliora quæ di-
xi, non contemnendæ tamen, sanèque tolerabiles. hic cum sum-
ma voluntate bonorum Aedilis Curulis factus esset, nescio quo
modo discessu meo discessit à sese, ceciditque postea, cum eos
imitari cœpit, quos ipse peruerterat.

STVDIO AVTEM, nunc, ne quis hæc cum superioribus coniungat,
loquitur de C. Pisonem suo genero, cui studium, industriam, & ingenium
tribuit, vt sequentia demonstrant. C. PISONI, C. Calphurnio Pisoni
L. F. frugi, vt epistola prima libri primi ad Atticum scribitur. GENERO
MEO, primo. nam Cicero tribus viris Pisoni, Crassipedi, & Dolabellæ
Tulliam filiam collocavit, vt in Quæstura diximus. Consulibus enim L. Iu-
lio Cæsare, C. Marcio Figulo, eam C. Pisoni despondit, anno ante, quàm
Consul ipse fieret, vt libro primo ad Atticum scribit. Itaque Cæsare, & Bi-
bulo Consulibus illum L. Vectius, hortante, & inculcante Vatinius, cum reli-
quis, quos in suspensionem adducere voluit, vt Ciceronis generum nominavit,
vt in oratione in Vatinius, & epistola vigesima quarta libri secundi ad At-
ticum videbis. Pisonem vero, & Gabinio Consulibus ille minas inimicorum,
inimicitias propinqui sui Consulibus, Pontum, & Bithyniam Quæstor pro Ci-
ceronis salute neglexit, vt in oratione Post reditum in senatu scribitur: vbi, &
in oratione in Pisonem dicitur cum Cicerone primum, deinde cum Tullia
uxore ad ipsum Pisonem Consulem accessisse: sed gener quum esset Cice-
ronis, & Piso gener, à Pisonis Consulibus pedibus supplex reiciebatur, vt
ait in oratione pro Sestio: qua de re sic in oratione Post reditum in se-
natu scribit. Tu meum generum, propinquum tuum: tu affinem tuam,
filiam

filiam meam superbissimis, & crudelissimis verbis à genibus eius repuli-
sti. Absens item Cicero illum mirifico esse studio in se, & officio & ipse
perspiciebat, & omnes prædicabant, vt ait epistola tertia libri decimi
quarti Familiarium: vbi sunt illa verba: Dii faxint, vt tali genero mihi
præsenti tecum simul, & cum liberis nostris frui liceat. non licuit tamen.
nam neque Tulliam videtur duxisse epistola quarta libri decimi quarti
Familiarium: & prius, quàm Cicero rediret, vel paulo post reditum de-
cessisse. Illi certe fructum pietatis suæ neque à Cicerone, neque à popu-
lo Romano ferre licuit, vt ait in oratione pro Sestio, quam Marcellino,
& Philippo Consulibus ad III. Id. Mart. dixit: & iam tum sperabat, se
de Tullia cum Crassipede confecisse: cui paulo post ad VIII. Id. April.
sponsalia præbuit, quum Prid. Non. Apr. despondisset: vt epistola quar-
ta, & septima libri secundi ad Q. fratrem scribit. Itaque P. Lentulus tunc
in Cilicia Proconsul de filia, & Crassipede gratulatus est, vt libro pri-
mo Familiarium cognoscimus. hinc Crassipes, vt apparet epistola quinta
libri quarti ad Atticum, dotem Tullia accipiens, Ciceroni viaticum præ-
ripuit: in cuius hortis Crassus prius, quàm in prouinciam proficiscere-
tur, libro primo Familiarium dicitur apud Ciceronem cœnasse. Et sanè
C. Piso erat è gente Calphurnia, & Crassipes è Furia, vt apud Liuium
libro trigesimo quarto cognoscitur. Quare non recte faciunt illi, qui Pi-
sonem Crassipedem iungunt, quum duarum gentium sint cognomina,
& constet ex his, quæ diximus, duos Ciceronis generos fuisse: quibus
tertius adiungitur P. Cornelius Lentulus Dolabella, de quo nemo vnquam
dubitauit. hic Piso molliter incedebat, vt apud Macrobius Ciceronis io-
cus ostendit. NULLVM TEMPVS, probat, quod dixit, in C. Pisonem stu-
dium, & industriam fuisse, sic infra de Q. Hortensio. A FORENSI DI-
CTIONE, à forense dictione, & à scribendo ad studium: à commentatio-
ne domestica, & à cogitando ad industriam refero. QVVMQVE ARGV-
MENTA EXCOGITABANTVR, hoc ad ingenium pertinet. AMORE,
quo generum ipsum sum prosecutus: ILLO, C. Pisonem. ALIA ENIM,
αιολογια, quare plura non dicat. NAM, *αιολογια*, quod in coesent alia ma-
iora, quæ dici possent. NEC CONTINENTIA, NEC PIETATE, NEC
VLLO GENERE VIRTUTIS QVENQVAM EIVSDEM ÆTATIS CVM
ILLO CONFERENDVM PVT O, is enim in summa copia optimorum ado-
lescentium, pari continentia, virtute, pietate reliquit neminem, vt in ora-
tione in Vatinius loquitur. eodem penè modo in oratione Post reditum in
senatu laudat. M. Marcum. & ita semper apud Ciceronem dici videbis, &
sic apud Liuium libro centesimo, & vndecimo scribes. CAELIVM, & Cæ-
lium, non Cæcilium apud Liuium libro centesimo & vndecimo, & apud
Appianum libro secundo leges. & M. Cælium M. F. Rufum significat: cuius
vitam magnam partem Cicero scribit in oratione, quam pro illo dixit. Itaq.
nos ea tantum, quæ pertinebunt ad interpretationem, suis locis dicemus.
EIVS, M. Cælii, FORTVNA, quæ fuit aduersa. nam senatus decreto ab
Repub. remotus, à Consule senatu prohibitus, & de rostris, quum vellet
concionari, deductus, Turios peruenit, vbi ab equitibus Gallis, atq. Hispanis,
qui eò missi fuerant, interfectus fuit, vt Cæsar libro tertio de Bello ciuili,
Liuius libro centesimo, & vndecimo, & Patereulus lib. secundo scribunt.
MENS, mala. Consulibus enim Cæsare, & Seruilio, quum Cæsar castra ad
Apsium contra Pompeium haberet, M. Cælius Prætor debitorum causam susce-
pit: & quum, aduersante Seruilio Consule nihil proficeret, duas leges promul-
gauit, vnam, qua mercedes habitationum annuas conductoribus donauit:

aliam tabularum nouarum, impetūque multitudinis in C. Trebonium facto, & nonnullis vulneratis, eum de tribunali deturbauit, ut idem Cæsar, Lilius, & Paternus affirmant, & ipse epistola decima septima libri octauī Familiarium significat. AVTORITY MEAE, ad quem sumpta virili toga fuerat à patre deductus, ut in oratione pro Cælio, & apud Quintilianum libro duodecimo capite vndecimo leges. PARUIT, ut tum paruit, quum, ipso Cicerone autore, cum cæteris Tribunis plebis tulit de Cæsaris absentis ratione habenda, quod Cicero epistola prima libri septimi, & epistola decima tertia libri noni ad Atticum significat potius, quàm aperte scribit. TALIS, fortissimus, & in suscepta causa firmissimus, & bonorum voluntati, & auctoritati senatus deditus, ut in oratione pro Milone dicitur. FUIT, Cn. Pompeio Consule III. Asconium lege. CIVIVM PERDITORVM, ut Clodianorum, contra quos etiam pro Milone stetit, ut Asconius ostendit: præsertim Q. Pompeii, quem publica quæstione prostravit vsque adeo, ut ille Baulis misere viuere sit coactus, quod epistola prima libri octauī Familiarium cognoscitur. hinc epistola nona libri secundi Familiarium M. Cælium vltorem non modo inimicorum, sed etiam inuidorum suorum vocat: quanquam M. Cælius idem postea eidem Q. Pompeio absentem affuit, ut Valerius Maximus libro quarto capite secundo refert. STETERIT, quippe quum & bonorum voluntati, & auctoritati senatus esset deditus, ut ex oratione pro Milone retulimus: & sic item esset Reipub. studiosus, & peritus, ut Cicero dicat epistola octaua libri secundi Familiarium, se neminem illo πολυκώτερος cognoscere. SPLENDIDA, ET GRANDIS, in Cælianis orationibus nitorem, & altitudinem Cornelius Tacitus in dialogo de Oratoribus agnouit: Quintilianus vero libro decimo capite primo sic ait: est & sancta, & grauis oratio, & castigata, & frequenter vehemens quoque: quæ tamen verba nos de Caluo dici putamus, quamuis ibi, Cælio, scribatur. FACETA, ET PERVRBANA, sic ait Quintilianus libro decimo capite primo, in Cælio multa urbanitas, dignusque vir, cui & mens melior, & vita longior contigisset. ALIQVOT, ut illa, quæ gladiis fuit disturbata, ut in oratione pro Milone cognoscet. ACCVSATIONES TRES, vna, qua C. Antonium Ciceronis collegam accusauit: altera, qua nomen Atratinum de ambitu detulit: alia, qua eundem Atratinum absolutum insecutus est, ut in oratione pro ipso M. Cælio videbis: vbi tamen Cicero duas tantum accusationes esse dixit, quod tertia nondum esset absoluta, quum tunc etiam Cælius Atratinum absolutum insequeretur. Appium Censorem Cælius etiam lege Scantinia postulauit, ut epistola duodecima libri octauī Familiarium ipse scribit. EX REIPVB. CONTENTIONE, ex Reipub. causa, in oratione pro Cælio dixit. SVSCEPTAE, accusauit enim C. Antonium, quod contra Reipub. coniurasse diceretur: vnde illi misero præclari in Reipub. beneficii memoria nihil profuit: nocuit opinio maleficii cogitati, ut ait Cicero in oratione pro Cælio. Atratinus vero, ut diximus, nomen de ambitu detulit: quæ res item ad Reipub. pertinebat. DEFENSIONES, orationes, quibus & se, & alios defendit: pro se quidem dixit, quum ab Atratinus filio, L. Herennio Balbo, & P. Clodio fuit accusatus, ut in oratione pro ipso Cælio videbis: quod ostendit etiam Quintilianus libro vndecimo capite primo, & Suetonius in L. Plotio Gallo Rhetore, vbi sic est legendum: Hunc M. Cælius in oratione, quam pro se de vi habuit, significat dictasse Atratinus accusatori suo actionem. Fuit etiam postea lege Scantinia postulatus, ut epistola duodecima lib. octauī Familiarium testatur.

tur. Alios vero defendit, ut M. Saufeium M. F. quod scribit Asconius: ut M. Tuccium, ut epistola octaua libri octauī Familiarium scribit: ut alios, quos inuenire nec potuimus, nec multum curauimus. MELIORA, nam multum ingenii fuit in Cælio præcipue in accusando, ut ait Quintilianus libro decimo capite primo. HIC, M. Cælius, AEDILIS CVRVLIS, epistolam nonam, & decimam libri secundi Familiarium si legeris, cognoscet. FACTVS ESSET, cum M. Octauio, ut epistola prima libri sexti ad Atticum cognoscere licet: & quidem quum C. Hirrum superasset; quem Cicero epistola nona libri secundi Familiarium videt, quod ita futurum Cælius epistola tertia libri octauī Familiarium fuerat pollicitus. DISCESSV MEO, ex vrbe, quum in Ciliciam sum profectus Sulpicio, & Marcello Consulibus, epistola vigesima prima libri quinti ad Atticum: quum me Cælius ipse profectus est, epistola prima libri octauī Familiarium. DISCESSIT, de sententia sua decessit, ut epistola tertia libri septimi ad Atticum scribitur, & quidem Appii odio, & Curionis amore, ut ait ipse epistola decima septima libri octauī Familiarium. Itaque belli civilis initio secutus est M. Callidii, paucis ferè mutatis verbis, sententiam: qui censebat, ut Pompeius in suas prouincias proficisceretur, ne qua esset armorum causa, ut Cæsar libro primo de Bello civili, & Dion libro quadragesimo primo scribunt: & in verbis, discessu, discessit, est προσωπομαχία. CECIDIT QVE POSTEA, ut supra diximus. QVVM, aliter quàm. EOS, M. Antonium, cuius studiosus fuit in petitione Auguratus, epistola decima quarta libri octauī Familiarium: P. Dolabellam, cui videtur fauisse, quum quindecim vir est factus: quod illum valde amaret: & C. Curionem, cuius amicitia ipsam M. Cælium paulatim in partem Cæsaris imposuit: quæ quidem omnia epistola quarta, decima tertia, & decima septima libri octauī Familiarium scribuntur. IMITARI COEPIT, præsertim C. Curionem, cui simillimus eloquio, animoque fuit, sed in utroque perfectior, nec minus ingeniose nequam, ut ait Paternus. IPSA, ut qui male audiuerit, quod ne Cicero quidem, illum defendens, negat: ut nequam, quod ex Paterni historia retulimus: ut dignus, cui melior mens contingeret, ut ait Quintilianus, & nos ante diximus: ut dignus, qui lege Scantinia postularetur, quod etiam diximus: ut is, cuius vita esset inquinata, ut Valerius Maximus libro quarto capite secundo refert. Is; ut in oratione pro ipso apparet, amauit Clodium, quam Catullus Lesbiam vocat, & de illa cum eodem Cælio queritur, quod in quadriuiis, & angiportis glubat magnanimos Remi nepotes. PERVENERAT, hoc norat Cicero, nos nescimus, illud scimus, quod in oratione pro ipso Cælio, & apud Quintilianum libro decimo capite primo legimus, in eo multum ingenii fuisse. Idem Quintilianus libro duodecimo capite decimo Cæli indolem commendat: & Cornelius Tacitus in dialogo de Oratoribus præterquam quod amarum Cælium vocat, sic etiam scribit: sordes verborum, & hiatus compositio, & inconditi sensus redolent antiquitatem: nec quenquam adeo antiquarium puto, ut Cælium ex ea parte laudet, quæ antiquus est. Id ex epistolis, quæ nunc extant, licet cognoscere. Quod ad mores attingit, hoc addit Seneca lib. tertio cap. octauo de Ira: Cælium oratorem fuisse iracundissimum constat: cum quo, ut aiunt, coenabat in cubiculo lectæ patientiæ cliens: sed difficile erat illi in crapulam coniecto rixam eius, cum quo edebat, effugere. optimum iudicauit, quicquid dixisset, sequi, & secundas agere. non tulit Cælius assentientem, sed exclamauit: dic aliquid contra, ut duo simus. Sed ille quoque, quod non irasceretur, iratus,

cito sine aduersario defuit. Non præteribo, quod scribit Plinius libro septimo capite quadragesimo nono, M. Cælium Rufum; & C. Licinium Caluam ad V. Cal. Iun. C. Mario, Cn. Carbone III. Cos. eodem die natos fuisse. Vixit annos quatuor, & triginta, quot ab illis Consulibus ad Cæsarem, & Seruiliam Consules numerantur: quo tempore Cælius interfectus fuit, vt diximus.

Sed de M. Calidio dicamus aliquid; qui non fuit orator vnus è multis, potius inter multos prope singularis fuit: ita reconditas exquisitasque sententias mollis & pellucens vestiebat oratio. nihil tam tenerum, quàm illius comprehensio verborum, nihil tam flexibile, nihil quod magis ipsius arbitrio fingeretur, vt nullius oratoris æque in potestate fuerit: quæ primum ita pura erat, vt nihil liquidius; ita libere fluebat, vt nusquam adhæresceret. nullum nisi loco positum, & tanquam in vermiculato emblemate, vt ait Lucilius, structum verbum videres; nec vero vllum aut durum, aut insolens, aut humile, aut longius ductum, ac non propria verba rerum, sed pleraque tralata, sic tamen, vt ea non irruisse in alienum locum, sed immigrasse in suum diceret. nec vero hæc soluta, nec diffluentia, sed adstricta numeris, non aperte, nec eodem modo semper, sed varie dissimulantèrque conclusis. erant autem & verborum, & sententiarum illa lumina, quæ vocant Græci *σχηματα*, quibus tanquam insignibus in ornatu distinguebatur omnis oratio. qua de re agitur autem, illud, quod multis locis in iurisconsultorum includitur formulis, id vbi esset, videbat, accedebat ordo rerum plenus artis, actio liberalis, totumque dicendi placidum & sanum genus. quod si est optimum suaviter dicere: nihil est, quod melius hoc querendum putes. sed cum à nobis paulo ante dictum sit, tria videri esse, quæ orator efficere deberet, vt doceret, vt delectaret, vt moueret: duo summe tenuit, vt & rem illustraret differendo, & animos eorum, qui audirent; deuinciret voluptate: aberat tertia illa laus, qua permoueret atque incitaret animos, quam plurimum pollere diximus: nec erat vlla vis atque contentio: siue consilio, quod eos, quorum altior oratio, actioque esset ardentior, furere, & bacchari arbitraretur: siue quod natura non esset ita factus: siue quod non consuesset: siue quod non posset. hoc vnum illi, si nihil vtilitatis habebat, abfuit: si opus erat, defuit. quin etiam memini, cum in accusatione sua Q. Gallio crimini dedisset, sibi eum venenum parauisse, idque à se esse deprehensum; seseque chirographa, testificationes, indicia, quæstiones, manifestam rem deferre diceret; deque eo crimine accurate & exquisite disputauisset; me in respondendo,

cum

cum essem argumentatus quantum res ferebat, hoc ipsum etiam posuisse pro argumento, quod ille, cum pestem capitis sui, cum indicia mortis se comperisse manifesto, & manu tenere diceret, tam solute egisset, tam leniter, tam oscitanter. Tu istuc M. Calidi, nisi fingeres, sic ageres? præsertim cum ista eloquentia alienorum hominum pericula defendere acerrime soleas, tuum negligeres? vbi dolor? vbi ardor animi? qui etiam ex infantium ingeniis elicere voces, & querelas solet. nulla perturbatio animi, nulla corporis, frons non percussa, non femur, pedis, quod minimum est, nulla suppositio. itaque tantum abfuit, vt inflammare nostros animos: somnum isto loco vix tenebamus. sic nos summi oratoris vel sanitate, vel vitio pro argumento ad diluendum crimen vsi sumus.

M. Marco, vt ab omnibus dicitur. CALLIDIO, M. Callidio Q. F. vt ait Asconius, Apollodori discipulo, vt scribit Euseb. Is fuit ex ordine equestri. Cn. n. Callidius eques Rom. Verrina sexta nominatur: & Q. Callidius Trib. pl. vt supra diximus, sua lege Metellum Numidicum restituit: vnde cognosci potest, gentem Callidiam plebeiam fuisse. Is Lentulo, & Metello Consulibus Prætor fuit: qui statim designatus, sententia sua, quàm esset sibi chara Ciceronis salus declarauit, vt in oratione Post reditum in senatu legimus: & pro Domo eius dixit, & scripsit orationem, vt Quintilianus libro decimo capite primo refert. Is postea Consulatum cum L. Paulo, & C. Marcello videtur petiisse, & repulsam tulisse. Nos certe sic epistola quarta libri octauum Familiarium legendum putamus: M. Callidium à repulsa postulatum à duobus Galliis. nam Callidius cum Galliis inimicitias gessit, vt paulo post dicitur: & certe tunc fuit accusatus, vt epistola nona libri octauum Familiarium cognoscitur his verbis: Callidius in defensione sua fuit disertissimus, in accusatione satis frigidus. Defendit igitur se, quum fuisset accusatus: & C. Marcellum competitorem suum quasi de more accusauit, vt opinor. Tunc enim iudicium Marcelli Consulis designati reliquas res interpellabat, vt epistola nona libri octauum Familiarium dicitur. Quin ob id postea videtur Cæsaris partes secutus, quod hac iniuria fuisset affectus, & cum Marcellis, qui erant Pompeiani, inimicitias gereret. hinc belli civilis initio censebat, vt Pompeius in suas prouincias proficisceretur, ne qua esset armorum causa: quam sententiam L. Lentulus Consul pronunciatum se omnino negauit, vt ait Cæsar. Itaque Callidius Cæsarianas partes secutus, quum togatam Galliam regeret, Placentiæ obiit, vt scribit Eusebius. SINGULARIS FUIT, ob id multos defendit, vt Scaurum, & Milonem, vt scribit Asconius. COMPREHENSIO, *περίστροφος*, in Oratore. FVERIT, oratio. TANQUAM IN VERMICVLATO EMBLEMATE, vt tessera omnes arte pauimento, atque emblemate vermiculato, libro tertio de Oratore, & in Oratore, & apud Quintilianum libro nono capite quarto. AIT LVCILIVS, Q. Mucii Scæuolæ persona ludit Lucilius, vt ait Crassus lib. tertio de Oratore. VIDERES, in M. Callidii oratione. NEC VERO, hic ostendit Callidium seruasse præcepta, quæ libro tertio de Oratore traduntur. AVT LONGIVS, aliter aut in longius. AC NON PROPRIA, repetite negationem, vt sit, nec non propria, vt dicat, in Callidii oratione verba

quidem propria fuisse, sed pleraque etiam translata: vel non propria, sed translata. **TRALATA**, aliter translata. **VT EA NON IRRUISSE IN ALIENVM LOCVM, SED IMMIGRASSE IN SVVM DICERES**, vt fieri debet. etenim verecunda debet esse translatio, vt deducta esse in alienum locum, non irruisse: atque vt precario, non vi venisse videatur, vt lib. tertio de Oratore præcipitur. **HÆC, VERBA. SOLVTA**, vt apud veteres. **ASTRICTA**, ἀνέκτρον. **NUMERIS**, supra, libro tertio de Oratore, & in Oratore. **NON APERTE, NEC EODEM MODO SEMPER**, videtur ἐπεφύγαστο, non aperte, id est non eodem modo semper: quod si concludatur eodem modo semper, aperte concludatur. In oratione prima pauci cernunt, postrema plerique, quæ quoniam apparent, & intelliguntur, varianda sunt, vt ait libro tertio de Oratore, & in Oratore. **VARIE, DISSIMILANTER QVE**, videtur item ἐπεφύγαστο, quod variantur, vt ars dissimuletur. & est ἀνέκτρον, in quo vertit ordinem. Vt autem fieri, quod hic ait, debeat, libro tertio de Oratore, & in Oratore docet. **LUMINA**, exornationes, vt supra de M. Catone diximus. **ΣΧΗΜΑΤΑ**, ibidem. **QVA DE RE AGITVR AVTEM**, verba formulæ, vt in Digestis apparet, iurisperitorum, qua fortasse Callidius, vel alii oratores etiam, postquam vel exordium, vel aliud quippiam dixerant, utebantur, qua de re agitur autem, nunc dicemus, vel tale quid vt dicerent, ad rem ipsam accedentes: quam videbat Callidius, id est rem, causam, causæ statum, vel τὸ σκεχόν, vt Cicero epistola sexta libri noni ad Atticum, & Quintilianus libro tertio capite decimo tertio, & Fortunatianus lib. tertio vocant, vel τὸ κρινόμενον acute videbat, quod pertinet ad inuentionem sic libro quinto de Finibus, si est quisquam qui acute in causis videre soleat, quæ res agatur, is es profectò tu. **INCLVDITVR**, & hodie quoque includitur, vt libro quadragesimo tertio Digestorum potissimum videbis. **ID VBI**, aliter & vbi, vt duo dicat, rem ipsam videbat, & vbi res ipsa consisteret. **VIDEBAT**, sic supra de Pompeio, rem prudenter videbat. **ACCEDEBAT ORDO RERVVM PLENVS ARTIS**, dispositio. **SANVM**, incorruptum, supra, & sanitas, infra. **GENVS**, dicendi placidum, & sanum genus, hæc est elocutio. **SI EST OPTIMVM**, sed non est optimum, vt supra de Scauro, & Rutilio loquens, disputauit. **SVAVITER DICERE**, ibidem. **HOC**, M. Callidio, vel hoc eius dicendi genere. **PAVLO ANTE**, vbi de populi, & docti hominis iudicio disputatum est. **VIDERI**, mihi, qui tot esse sentio, supra. **DVO**, quæ sequuntur. **TENVIT**, M. Callidius. **REM ILLUSTRARET DISSERENDO**, quod subtiliter differeret, & ita doceret. hinc illi Quintilianus libro duodecimo capite decimo subtilitatem tribuit. **DEVINCIRET VOLVPTATE**, & ita delectaret. **TERTIA ILLA LAVS**, vide, quod supra de Ser. Galba diximus. **POLLERE**, præsertim in peroratione, supra. **DIXIMVS**, quum diximus hoc esse oratoris officium partitione tertium, genere maximum. libro vero primo de Oratore ita dixit: quis nescit maximam vim existere oratoris in hominum mentibus vel ad iram, aut ad odium, aut dolorem incitandis: vel ab iisdem hisce permotionibus ad lenitatem, misericordiamque reuocandis? **NEC ERAT**, in M. Callidio. **VIS**, ἀνταγιστο. **SIVE CONSIPIO**, non erat in eo vis, & contentio: vel contentionem ipse relinquebat. **EOS**, oratores grandes, & vehementes. **ALTIOR**, verbis grauioribus facta. **ARDENTIOR**, qualis actio L. Craffi M. Antonio libro secundo de Oratore videbatur. **NON ESSET ITA FACTVS**, vt contra factus erat Antonius libro secundo de Oratore. **NON CONSVESSET**, quum à tenuis assuescere multum sit, vt ait Poëta. **NON POSSET**, vt contentione, vt C.

vt C. Cotta vti non poterat, supra. hinc M. Cælius epistola decima libri octavi Familiarium illum in accusatione satis frigidum fuisse scripsit. **HOC VNVM**, hoc tertium officium, hæc tertia laus. **ILLI**, M. Callidio. **DEFVIT**, deesse plus significat, quam abesse. & abfuit, defuit, προσνομοσία. **QVIN ETIAM**, ab exemplo, quod dixit, probat. **ACCVSATIONE SVA**, qua Q. Gallium accusauit, à quo Q. Callidius ipse M. Callidii pater ex Prætura Hispaniensi fuerat accusatus, vt ait Asconius. **Q. GALLIO**, quem Cicero reum ambitus defendit. Hic enim quum esset Præturæ candidatus, quod in Aedilitate, quam ante annum gesserat, bestias non habuerat, dedit gladiatorium sub titulo, patri se id dare, vt scribit Asconius, dum interpretatur orationem contra Catilinam, & Antonium: ex quibus quidem verbis homines docti suspicati sunt apud eundem Asconium in interpretatione orationis pro Cornelio sic legi oportere: iudicium id exercuit Q. Gallius Prætor: nos vero legendum suspicamur: iudicium id exercuit C. Gallus Prætor: quod Cicero Prætor Cornelium defendit, & C. Aquilius Gallus Ciceronis in Prætura collega fuit, vt supra diximus: contra verba ipsa Asconii ostendunt Q. Gallium Præturam petisse. nam si Præturæ candidatus gladiatorium dedit, vt loquitur Asconius, & Catilina Consularis candidatus gladiatores perspexit, non erat Gallius eo tempore Prætor, quo Cic. Prætor Cornelium defendit: etsi satis ego scio, Catilinam bis Consulatum petere voluisse. Quin Q. Gallius post Cæsaris mortem videtur apud Suetonium in Augusto Prætor fuisse, quamuis ibi Q. Gallus, non Q. Gallius legatur: sed Appianus libro tertio Q. Gallium, & quidem M. Gallii fratrem vocat. De M. vero Gallio meminit idem Suetonius in Tiberio: & ob id nos epistola quarta libri octavi Familiarium, à Galliis duobus, etiam supra legendum esse diximus: vt M. Cælius Q. & M. Gallios significet. **BVM**, Q. Gallium. **CHIROGRAPHATA, TESTIFICATIONES, INDICIA, QVAESTIONES**, lege librum secundum ad Herennium. sunt enim argumentationes, quas Aristoteles ἀτάκτως vocat, vt Cicero in Topicis, & Quintilianus libro quinto capite primo docent. **HOC IPSVM**, quod postea sequitur. **POSVISSE**, in oratione, quam scripsi pro Gallio: quam Valerius Maximus libro octauo capite decimo, & Nonius Marcellus in verbo logi nominarunt. & memini me posuisse, dixit Cicero, quo loco Laurentius Valensis dixisset, memini me ponere. **PRO ARGVMENTO**, ad diluendum crimen, paulo post. **ILLE**, M. Callidius. **MORTIS**, quam sibi Q. Gallius inferre voluisset. **MANV TENERE**, sic manifestam rem deferre, vt eam manu teneret. **TV ISTVC**, tu istud, Valerius Maximus libro octauo capite decimo videtur legisse. Sunt enim verba ex oratione Ciceronis pro Gallio descripta. **NISI FINGERES, SIC AGERES?** ita refert etiam Valerius Maximus libro octauo capite decimo: Quintilianus vero libro vndecimo capite tertio sic interpretari videtur: an ista, si vera essent, sic à te dicerent? non igitur sic ageres. nam ἐὰν ἢ ὕβρις ἀργυρομένων λέγω, vt ait Aristoteles libro tertio Rhetoricæ. Nec Demosthenes credebat illum vapulasse, qui frigide id ipsum referebat, vt ait Porphyrio apud Horatium in arte poetica. **ISTA**, tua. **DEFENDERE ACERRIME SOLEAS**, videtur mos illius fuisse, vt bene defenderet, male accusaret. hinc M. Cælius epistola nona libri octavi Familiarium sic ait: Callidius in defensione sua fuit disertissimus, in accusatione satis frigidus. Cælius ipse contra videtur melius accusasse, quam defendisse, supra. **TVVM**, periculum. **NEGLIGERES?** videris enim negligere, quum tam solute, tam leniter, tam oscitanter agas, paulo ante. **VBI DOLOR? VBI ARDOR ANIMI?** penè exprimit oratio-

nem, qua uti ille debuit. SOLET, etsi solet elicere voces, & querelas ex infantium ingeniis, multo magis ex hominis ita grandis ingenio elicere deberet, & eliceret, nisi fingeres. NULLA PERTURBATIO ANIMI, fuit in te, dum diceres. at fuisset, si vera diceres, quum orator, ut libro secundo de Oratore dicitur, in alienis periculis, nedum in suis perturbari soleat. NULLA CORPORIS, praesertim vultus, quo moesto, & conturbato in hisce rebus uti oportet, ut lib. tertio ad Herennium scribitur. FRONS NON PERCVSSA, quae tamen in dolore percuti solet, ut epistola prima libri primi ad Atticum, apud Homerum libro vigesimo secundo Iliados, & apud Aristophanem in Pluto videmus: & libro tertio ad Herennium dicitur, in hisce rebus ictu capitis utendum esse: quamuis Quintilianus libro vndecimo capite tertio dissentiat: qui etiam complodere manus scenicum putat, & pectus caedere. NON FEMUR, non femur percussum. nam ferire femur, quod Athenis primus fecisse creditur Cleon, & usitatum est, & indignantes decet, & excitat auditorem, ut ait Quintilianus libro vndecimo capite tertio, cui Plutarchus in Nicia assentitur, ubi dicit, τὸ μῦρον πρὸς τὸ στήθεσιν, ut supra de Cleone retulimus. SUPPLOSIO, supra. TANTVM ABFVIT, tantum abest, Quintilianus lib. vndecimo capite tertio videtur legisse. VIX TENEBAMVS, nam si male mandata loqueris, aut dormitabo, aut ridebo, ut ait Horatius in Arte poetica. ORATORIS, M. Callidii. SANITATE, si consilio id faciebat, paulo ante. VITIO, si faciebat caeteris causis, quae dictae sunt. CRIMEN, quod obiiciebat Q. Gallio de veneno, supra. VSI SVMVS, in oratione nostra.

Tum Brutus, Atqui dubitamus, inquit, vtrum ista sanitas fuerit, an vitium? quis enim non fateatur, cum ex omnibus oratoris laudibus longe ista sit maxima, inflammare animos audientium, & quocumque res postulet modo flectere; qui hac virtute caruerit, id ei, quod maximum fuerit; defuisse? Sit sane ita, inquam: sed redeamus ad eum, qui iam vobis restat, Hortensium: cum de nobismet ipsis, quoniam id etiam Brute postulas, pauca dicemus. quanquam facienda mentio est, ut quidem mihi videtur, duorum adolescentium: qui si diutius vixissent, magnam essent eloquentiae laudem consecuti. C. Curionem te, inquit Brutus, & C. Licinium Caluum arbitror dicere. Recte, inquam, arbitraris. quorum quidem alter, quod verisimile dixisset, ita facile soluteque verbis voluebat satis interdum acutas, crebras quidem certe sententias, ut nihil posset ornatius esse, nihil expeditius. atque hic a magistris parum institutus naturam habuit admirabilem ad dicendum. industriam non sum expertus: studium certe fuit. qui si me audire voluisset, ut coeperat, honores, quam opes, consequi maluisset. Quidnam est, inquit, istuc? & quemadmodum distinguis? Hoc modo, inquam. Cum honos sit praemium virtutis, iudicio studioque civium delatum ad aliquem: qui eum sententiis, qui suffragiis adeptus est, is mihi & honestus, & honoratus videtur. qui autem occasione
aliqua

aliqua etiam inuitis suis ciuibus nactus est imperium, ut ille cupiebat hunc nomen honoris adeptum, non honorem, puto. quae si ille audire voluisset, maxima cum gratia & gloria ad summam amplitudinem peruenisset, ascendens gradibus magistratum, ut pater eius fecerat, ut reliqui clariores viri. quae quidem etiam cum P. Crasso M. F. cum initio aetatis ad amicitiam se meam contulisset, saepe egisse me arbitror, cum eum vehementer hortarer, ut eam laudis viam rectissimam esse duceret, quam maiores eius ei tritam reliquissent. erat enim cum institutus optime, tum etiam perfecte planeque eruditus: ineratque & ingenium satis acre, & orationis non inelegans copia: praetereaque sine arrogantia grauis esse videbatur, & sine segnitia verecundus. sed hunc quoque absorbit aetate quidam insolitae adolescentibus gloriae: qui quia nauarat miles operam Imperatori, Imperatorem se statim esse cupiebat: cui muneri mos maiorum aetatem certam, sortem incertam reliquit. ita grauissimo suo casu, dum Cyri & Alexandri similis esse voluit, qui suum cursum transcurrerant, & L. Crassi, & multorum Crassorum inuentus est dissimillimus.

EX OMNIBVS, ex tribus, supra. MAXIMA, partitione tertia, genere maxima, supra. MODO, quocumque modo: vel, modo, dummodo. alii tollunt. SIT SANE, συγχορηγία. REDEAMVS, ut facturos nos supra diximus. QVVM DE, aliter tum de, recte. POSTVLAS, quum dicis, te properare audire de me, supra. CONSECVTI, dichoreo utitur, quum de duobus oratoribus bonis loquatur. ALTER, C. Scribonius C. F. Curio, vnus ex illis tribus oratoribus, de quibus Plinius libro septimo capite quadagesimo primo scribit. sed de patre, & auo supra dictum est: hic iuuenis auersus, & aduersus ita fuit impudicus, ut Cicero epistola vndecima libri primi ad Atticum Curionis filiolum vocet, & Philippica secunda dicat, neminem vnquam puerum emptum libidinis causa tam fuisse in domini potestate, quam M. Antonius in Curionis potestate fuit: ut merito scribat Paterculus, Curionem suae, alienaeque pudicitiae prodigum fuisse: quem, ut epistola quarta libri decimi ad Atticum scribitur, natura, non patris culpa corripit. Sed, Cicerone autore, pater ipsum a M. Antonii non modo familiaritate, sed etiam congressione patrio iure, & potestate prohibuit, ut Cicero Philippica secunda, & Plutarchus in Antonio scribunt. Itaque tum demum Curio patris, & Ciceronis fidelissimis, & amantissimis consiliis parere coepit, epistola prima libri secundi Familiarium: & Reges odisse superbos, & vnus loqui, & palam Caesari, Pompeio, & Crasso aduersari ita, ut illi plauderetur, ut salua Repub. Pompeio plaudere solebat, epistola octaua, decima octaua, & decima nona libri secundi ad Atticum. ob id Vectius pollicitus est Caesari, sese curaturum, ut ille in aliquam suspicionem adduceretur, epistola vigesima quarta libri secundi ad Atticum. hinc in oratione in Vatinius ita loquitur Cicero: Curionem cum filio principe iuuentutis cum Repub. coniunctiore etiam, quam ab illa aetate postulandum fuit, delere voluisti. Hic Ciceroni exuli non defuit: vnde Cicero illius in se be-

neficia clarissima, & maxima fuisse epistola prima, & sexta libri secundi Familiarium testatur. Deinde Quæstor, vel alicuius imperatoris, ut mos erat, contubernalis in Asiam profectus est, ut ex epistola sexta libri secundi Familiarium cognoscimus. Ibi quum magnam sui expectationem concitasset, patrem amisit. quare misit Romam, qui munus suo nomine declaret, epistola prima, secunda, & tertia lib. secundi Familiarium: id munus ille postea reuersus dedit eo modo, quem Plinius libro trigesimo sexto capite decimo quinto, etiam querens, describit. Tunc etiam dicitur epistola septima libri secundi Familiarium sacerdotium petiisse, vel Auguratum: unde Plutarchus in Antonio scribit; ab eo paulo post M. Antonium Augurem factum fuisse: vel patris Pontificatum, ut ob id à Dione libro quadagesimo Pontifex appelletur. Quum vero Seruius Tribunus plebis designatus fuisset condemnatus, eius locum petiit, epistola quarta libri octauo Familiarium: & ita Tribunus plebis est factus. Quare Cicero epistola septima libri secundi Familiarium illi gratulatur, illumque hortatur, ut omnia gubernet, & moderetur sua prudentia: Verebatur enim Cicero, ne, quod postea factum est, illum auferrent aliorum consilia. Et sanè multis incutiebat magnum metum, epistola quarta libri octauo Familiarium: Cælius tamen videbat illum se dupliciter iactaturum, primum, ut aliquid Cæsari adimeret: inde, ut aliquid Pompeio tribueret, epistola nona lib. octauo Familiarium. & recte tum sensit. nam Cæsari, ut qui forte paternas, & suas inimicitias persequeretur, aduersatus est à principio, ut Liuius lib. centesimo nono scripsit: sed postea, quia de intercalando non obtinuerat, transfugit ad populum, & pro Cæsare loqui cœpit, epistola decima libri octauo Familiarium: quod Cicero putarat, epistola decima tertia libri secundi Familiarium: & ut Appianum mittam, Dion libro quadagesimo scribit, eum primo simulasse, & illam de intercalando causam quæsitte, ne sine causa sententiam mutasse videretur: quum re vera Cæsari ipsum, & L. Aemilium Paulum Consulem ingenti mercede defensores parasset, ut ait Suetonius. Nam Curio, inquit Paterculus, primo pro Pompeii partibus, id est, ut tunc habebatur, pro Repub. mox simulatione contra Pompeium, & Cæsarem, sed animo pro Cæsare stetit, id gratis, an accepto centies H. s. fecerit, ut accepimus, in medio relinqueamus. Seruius Grammaticus libro sexto Aeneidos illum viginti septem milia aureorum, vel sestertiorum, ut in aliis libris legitur, accepisse scribit. Plutarchus vero in Pompeio, & Cæsare, Appianus, & Dion illum tantum graui ære alieno liberatum fuisse testantur. Hinc Lucanus libro quarto sic ait: momentumque fuit mutatus Curio rerum, Gallorum captus Ipoliis, & Cæsaris auro: & Poëta libro sexto Aeneidos: Vendidit hic auro patriam, dominumque potentem imposuit, quamuis neminem nominarit. Atq. hæc quidem L. Paulo, C. Marcello Consulibus ipse Tribunus plebis fecit: anno vero sequenti L. Lentulo, C. Marcello Consulibus Tribunitius Curio quum esset, Tribunos plebis ad Comitiorum ius, ut ait Cæsar libro primo de Bello ciuili, euocauit. Nec verum est, quod libro secundo scribit Appianus, illum M. Antonii, & Q. Cæsarii, qui tunc erant Tribuni plebis, collegam fuisse: quamuis ad Cæsarem simul sint profecti, epistola decima libri decimi sexti Familiarium: vbi sunt illa verba: Curio meus Cæsarem incitabat, quod & cæteri scriptores affirmant, & Lucanus lib. primo facit illum cum Cæsare orantem, ut morastollat, ut sustulit, & ipsum Curionem cum tribus cohortibus misit, qui Tignium recepit: pauloque post illum Cæsar alteris castris, quæ ad alteram partem Corfinii posuerat, præfecit: nec ita multo post illum in Siciliam Proprætorem cum legionibus tribus misit: & eundem

dem, quum Siciliam recepisset, protinus in Africam traducere exercitum iussit, ut Cæsar libro primo de Bello ciuili scribit. Curio vero ex itinere venit ad Ciceronem, & ei nihil occultauit, epistola quarta libri decimi ad Atticum: cuius aduentu cognito, M. Cato, qui Siciliam obtinebat, ex provincia fugit, ut Cæsar libro primo de Bello ciuili, & Cicero epistola decima sexta libri decimi ad Atticum scribunt. Curio deinde in Africam profectus, quum satis feliciter à principio rem gessisset, imperator, ut Appianus libro secundo refert, est appellatus: sed paulo post cum omnibus penè copiis, pugnans ipse fortiter, ab exercitu Iubæ regis fuit interfectus, ut Cæsar libro secundo de Bello ciuili, Appianus libro secundo, Dion libro quadagesimo primo, Liuius libro centesimo decimo, & Lucanus libro quarto scribunt. QVOD VERISIMILE DIXISSET, in eo, quod verisimile narrasset. nam verisimilis esse debet narratio, ut Rhetores docent. SOLUTE QVE, supra, solute, & suauiter dicere. HIC, Curio. PARVM INSTITVTVS, ut corruptus, supra. NATVRAM HABVIT ADMIRABLEM, sic Brutus supra. Curio igitur summo ingenio fuit præditus, cuius magna fuit expectatio, epistola prima libri secundi Familiarium. hinc Lucanus ait libro quarto, haud alium tanta ciuem tulit indole Roma. Sed homo fuit ingeniosissime nequam, & facundus malo publico, ut ait Paterculus. NON SVM EXPERTVS, quod ille diu abfuit, & quum rediisset ille, ego sum in Ciliciam profectus ita, ut, quum ille diceret in Tribunatu præsertim, ego abessem. VT COEPERAT, quum puer olim meis fidelissimis, atque amantissimis consiliis paruit, epistola prima libri secundi Familiarium. MALVISSET, dichoreus. DISTINGVIS? honores, opes? HOC MODO, distinguo. HONOS, hic honorem non tam definit, quam describit: quem tamen alibi ipse Cicero, Plato libro quinto de Legibus, & Aristoteles libro primo Rhetoricæ paulo aliter describunt. EVM, honorem. SENTENTIIS, senatus. SVFFRAGIIS, populi. ILLE, Curio, de quo loquimur. CVPIEBAT, ita, ut quum Proprætora Cæsare factus fuisset, & sex fasces præferret, à Cicerone sit quodam modo derisus, epistola quarta libri decimi ad Atticum. QVÆ, quas res. ILLE, Curio. GRADIBVS MAGISTRATVVM, qui sunt Aedilitas, Prætura, & Consulatus. PATER, C. Scribonius Curio, supra. P. CRASSO, de quo in verbis ipsis dicemus, sed nunc illud dicimus, ei Marcum fratrem fuisse, quod epistola octaua libri quinti Familiarium cognosces. M. F. Marci, cuius vitam scribit Plutarchus, filius. INITIO AETATIS, à pueritia sua, ab ineunte sua aetate, epistola octaua libri quinti, & epistola decima sexta libri decimi tertii Familiarium. AD AMICITIAM SE MEAM CONTVLISSET, ὁ δὲ πρόπλιος ἐν φιλολόγοις, καὶ φιλομαθῶν, ὑβήρητις τῆς κικέρωνος, ὡς τε καὶ συμμειβεσθαι αὐτῷ τῷ ἐσθίῳ χρησιμῶν, καὶ τῶν ἄλλων νεῖσι ταῦτα ποιῶντις πρῶτος εἶν. τέλος δὲ τὸ πατέρα πείθει φίλον ἐποιῶσαι, ut in Crasso scribit Plutarchus. & amor fuit mutuus, ut ostendit Cicero, sic epistola octaua libri quinti Familiarium scribens: Crassos ego quidem ambos vnice diligo, sed in Marco beneuolentia impari. hoc magis sum Publico deditus, quod me quanquam à pueritia sua semper, tamen hoc tempore maxime, sicut alterum parentem, & obseruat, & diligit: & epistola decima sexta libri decimi tertii Familiarium: P. Crassum ex omni nobilitate adolescentem di lexi plurimum: & epistola sexta libri secundi ad Q. fratrem: interfuit huic sermoni P. Crassus nostri, ut scis, studiosissimus. MAIORES, Licinii. TRITAM, translatio. ERAT, P. Crassus. ENIM, αἰτιολογία, quare hortaretur. OPTIME INSTITVTVS, ita, ut bene possem sperare, epistola decima sexta libri decimi tertii Familiarium.

ERVDITVS, nam secum solebat habere Apollonium libertum sui studiosum, & ad sua optima studia vehementer aptum, eadem epistola. **VERECVNDVS**, ob hæc virtutes omnes Orosius illum libro sexto capite decimo tertio lectissimum iuuenem, & Eutropius libro sexto clarissimum, & præstantissimum iuuenem vocant. **HVNC**, P. Crassum. **QVQVE**, vt Curionem postea. **ABSORBVI**T, in bello Parthico, in quo grauius vulneratus, armigero latus transfigendum præbuit, vt Plutarchus in Crasso scribit: & sic occidit, vt Liuius libro centesimo sexto, Orosius libro sexto capite decimo tertio, & Eutropius libro sexto referunt: quum ad id bellum ex Gallia venisset, à Cæsare, vt Appianus in Parthico refert, cum equitibus mille missus, & quidem aliquanto post patris profectioem, vt ex epistola octaua libri quinti Familiarium cognoscitur. In huius postea locum Cicero fuit Augur cooptatus, vt ex Plutarcho supra retulimus. **QVIDAM INSOLITAE**, aliter quidam non insolitæ. **NAVARRAT**, etiam præclare, vt Cæsar libro secundo, & tertio de Bello Gallico scribit. **MILES**, opponitur imperatori. **IMPERATORI**, Cæsari. **ÆTATEM CERTAM**, post annum potissimum quadragesimum primum, quo Prætores fieri poterant, & sic deinde bella gerere. **SORTEM INCERTAM**, nam sæpe prouincias, in quibus bella erant gerenda, sortiebantur, vt sæpe Liuius ostendit. **CYRI**, Cyri minoris, qui non ita multo post patris mortem Artaxerxi bellum intulit, & in eo fuit interfectus. Itaque quum esset fratre minor natu, & ita cito perierit, cognoscimus adolescentem fuisse. historia est apud Xenophontem libro primo *ἱστορίῃ τῆς ἀναβάσεως*, & apud Iustinum libro quinto. Cyrus vero Maior senex admodum mortuus est, vt Xenophon libro octauo *ἱστορίῃ* scribit: id est, vt Cicero refert libro primo de Diuinatione, quum ad annum septuagesimum peruenisset. **ALEXANDRI**, Alexandri Magni, qui tertio & trigesimo anno mortem obiit, vt Cicero Philippica quinta, præter alios, ostendit. **SIMILIS ESSE VOLVIT**, voluit & ipse admodum adolescens bella gerere, vt Cyrus, & Alexander admodum adolēscētes bella gesserunt. **SVM CVRSVM TRANSCVRERANT**, ultra cursum ætatis progressi fuerant. **L. CRASSI**, L. Crassi oratoris, supra. **DISSIMILLIMVS**, quia festinauit nimis, & cito perierit, quum L. Crassus, & alii Crassi lente, vt dicitur, festinarint, & diutius vixerint, maximos honores assecuti.

Sed ad Caluum (is enim nobis erat propositus) reuertamur: qui orator fuisset cum literis eruditior, quàm Curio; tum etiam accuratius quoddam dicendi & exquisitius afferebat genus: quod quanquam scienter elegantérque tractabat, nimium tamen inquirens in se, atque ipse sese obseruans, metuensque ne vitiosum colligeret, etiam verum sanguinem deperdebat. itaque eius oratio, nimia religione attenuata, doctis & attente audientibus erat illustris; à multitudine autem & à foro, cui nata eloquentia est, deuorabatur.

CALVVM, C. Licinium Caluum C. Licinii Macri, de quo diximus, filium, vt apud Valerium Maximum libro nono capite duodecimo videre poteris; qui natus est ad V. Cal. Iun. C. Mario, Cn. Carbone Coss. vt supra de M.

de M. Cælio retulimus. Huius vitam Crinitus, & Lilius scripserunt: nos vero, quod ad rem pertinere videbitur, hic referemus, vt illud, quod in Augusto Suetonius scribit: Caluum iuxta Romanum forum supra scælas annularias habitasse: & quod Cornelius Tacitus in dialogo de Oratoribus ita scribit: ipse mihi Caluus quum vnum & viginti libros reliquerit, vix in vna, aut altera oratiuncula satisfacit: nec dissentire cæteros ab hoc meo iudicio video: Quotus enim quisque Calui in Asitium, aut in Drusum legit? At hercule in hominum studiosorum manibus versantur accusationes, quæ in Vatinium conscribuntur, ac præcipue secunda ex his oratio. est enim verbis ornata, & sententiis auribus iudicum accomodata, vt scias ipsum quoque Caluum intellexisse, quid melius esset, nec voluntatem, quin sublimius, & cultius diceret, sed ingenium, ac vires defuisse: de quo tamen Cicero dicit epistola vigesima prima libri decimi quinti Familiarium se bene existimasse: quamuis ipsum Caluum exanguem, & tritum sibi videri scripserit, quod ille contra Ciceronem solum, & eneruem dicebat, vt Cornelius Tacitus in dialogo de Oratoribus affirmat. hinc fortasse Seneca libro septimo Declamationum, & libro quarto Controuersiarum dixit: illum cum Cicerone iniquissimam litteram de principatu eloquentiæ habuisse. Quintilianus illi sanctitatem libro duodecimo capite decimo, & iudicium libro decimo capite primo tribuit: de quo Cicero sic epistola vigesima prima libri decimi quinti Familiarium scribit: Caluus genus quoddam sequebatur: in quo iudicio lapsus, quo valebat, tamen assequebatur, quod probaret. Tristior à Cornelio Tacito in dialogo de Oratoribus, violentus item accusator, & concitatus, & disertus à Seneca libro quarto Controuersiarum vocatur. Atque hæc quidem de illo vt oratore dicuntur: quem tamen eundem poetam fuisse constat: & Seneca libro quarto Controuersiarum posteaquam illum laudauit vt oratorem, laudat vt poetam: & Catullus eundem non semel vt oratorem, & poetam describit. Vt poeta igitur versus in Cæsarem scripsit, vt Suetonius ostendit: scripsit & in Tigellium: vnde verum refert interpres Horatii satyra tertia libri primi: Sardi Tigelli putridum caput venit: hinc Cicero de Tigello loquens epistola vigesima quinta libri septimi Familiarium scribit ita: eum addictum iam tum puto esse Calui Licinii Hipponacteo præconio. hic amauit Quintiliam, vt Catullus, & Propertius libro secundo, sunt autores: & carmina quum ingentis animi plena, vt ait Seneca libro quarto Controuersiarum, tum sæpe etiam lasciuia scripsit, vt Ouidius lib. secundo de Tristibus ostendit. **ERAT PROPOSITVS**, cum Curione, supra. **FVISSET**, vel legendum est: fuit, sed: vel dicendum hic aliquid deesse, atque id ipsum à Cicerone dedita opera factum: qui volebat significare, Caluo nescio quid defuisse, sed fortasse veritus, ne Brutum, qui videtur illius amicus fuisse, offenderet, tacuit. In eo vero Cicero vim potissimum desiderabat, vt epistola vigesima prima libri decimi quinti Familiarium demonstrat. **LITERIS**, quæ in eo erant multæ, & reconditæ, ibidem. **CVRIO**, qui à magistris parum fuit institutus, supra. **ACCVRATIVS**, vt hic apparet. **AFFEREBAT GENVS**, sequebatur genus, epistola vigesima prima libri decimi quinti Familiarium. **TRACTABAT**, sic, vt assequeretur, quod probaret, ibidem. **NIMIVM**, quod manum de tabula nesciret tollere, vt est in prouerbio. **SANGVINEM DEPERDEBAT**, hinc Quintilianus libro decimo capite primo sic ait: inueni, qui Ciceroni crederent, Caluum nimia contra se calumnia verum sanguinem

perdidisse: quamvis ibi multis in libris, Caelium, legamus. aliter sanguinem dependebat. aliter sanguinem deprehendebat. alii, sanguinem depravabat. NIMIA RELIGIONE, nimiam calumniam Quintilianus in verbis, quæ paulo ante retulimus, videtur vocare. DOCTIS, qui poterant iudicare. ATTENTE AUDIENTIBUS, quod nisi attente audissent, ne illis quidem fuisset illustris, usque adeo erat attenuata. MULTITUDINE, cuius iudicium cum intelligentium iudicio debet in oratore probando congruere, supra. FORO, hominibus in foro versantibus. *μετρωμια*. NATA, potissimum. quamvis enim rostris etiam, & curiæ, id est laudationi, & deliberationi sit nata, iudicio tamen potissimum nata videbatur, quod frequentius eam exercerent in foro, cui natam fuisse dixit etiam hoc loco, ut eos morderet magis, qui Thucydidem imitarentur, qui forensæ concertatorium iudiciale non tractavit genus, infra: quique ab ipso foro sint irrissi, ut ait Tusculana secunda. Forum tamen Romæ rostra, & curiam continebat. DEVORABATUR, intelligi non poterat, ut cibi gustari non possunt, quum deuorantur. translatio.

Tum Brutus, Atticum se, inquit, Calvus noster dici oratorem volebat: inde erat ista exilitas, quam ille de industria consequebatur. Dicebat, inquam, ita: sed & ipse errabat, & alios etiam errare cogebat. nam si quis eos, qui nec inepte dicunt, nec odiose, nec putide, Attice putat dicere, is recte nisi Atticum probat neminem: insulsiatam enim & insolentiam tãquam insaniam quãdam orationis odit, sanitatem autem & integritatem quasi religionem, & verecundiam oratoris probat. hæc omnium debet oratorum eadem esse sententia. sin autem ieiunitatem, & siccitatem, & inopiam, dum modo sit polita, dum urbana, dum elegans, in Attico genere ponit: hoc recte duntaxat: sed quia sunt in Atticis alia meliora, videat ne ignoret & gradus, & dissimilitudines, & vim, & varietatem Atticorum. Atticos, inquit, volo imitari. quos? nec enim est vnum genus. nam quid est tam dissimile, quàm Demosthenes & Lysias? quàm idem & Hyperides? quàm omnium horum Aeschines? quem igitur imitaris? si aliquem, cæteri ergo Attice non dicebant: si omneis, qui potes, cum sint ipsi dissimillimi inter se? in quo illud etiam quæro, Phalereus ille Demetrius Attice ne dixerit? mihi quidem ex illius orationibus redolere ipsæ Athenæ videntur. at est floridior, ut ita dicam, quàm Hyperides, quàm Lysias: natura quædam, aut voluntas ita dicendi fuit. & quidem duo fuerunt per idem tempus dissimiles inter se, sed Attici tamen, quorum Charisius multas orationes, quas scribebat aliis, cum cupere videretur imitari Lysiam; Demochares autem, qui fuit Demosthenis sororis filius, & orationes scripsit aliquot, & earum rerum historiam, quæ erant Athenis ipsius ætate gestæ, non tam historico, quàm oratorio genere perscripsit. At Charisii vult Hegesias esse

similis,

similis, isque se ita putat Atticum, ut veros illos præ se penè agresteis putet. At quid est tam fractum, tam minutum, tam in ipsa, quam tamen consequitur, concinnitate puerile? Atticorum similes esse volumus. Optime. Sunt ne igitur ii Attici oratores? Quis negare potest? Hos imitamur. Quo modo? qui sunt & inter se dissimiles, & aliorum. Thucydidem, inquit, imitamur. Optime, si historiam scribere, non si causas dicere cogitatis. Thucydides enim rerum gestarum pronunciator sincerus, & grandis etiam fuit, hoc forensæ concertatorium iudiciale non tractavit genus. orationes autem quas interposuit, (multæ enim sunt) eas ego laudare soleo, imitari neque possim, si velim, nec velim fortasse, si possim: ut si quis Falerno vino delectetur, sed eo nec ita nouo, ut proximis Consulibus natum velit; nec rursus ita vetere, ut Opimium aut Anitium Consulem quærat. Atqui eæ notæ sunt optimæ, credo: sed nimia vetustas nec habet eam, quam quærimus, suauitatem, nec est iam sanè tolerabilis. Num igitur qui hoc sentiat, si is potare velit, de dolio sibi hauriendum putet? Minime: sed quandam sequatur ætatem, sic ego istis censuerim, & nouam istam quasi de musto ac lacu feruidam orationem fugiendam, nec illam præclaram Thucydidi. nimis veterem tanquam Anitianam notam persequendam: ipse enim Thucydides si posterius fuisset, multo maturior fuisset, & mitior.

TVM BRVTVS, Brutum loquentem facit, ne ipsum videatur reprehendere, quem tamen hic, & in Oratore voluit monere, ne genus illud dicendi, quod Atticum quidam vocabant, sequeretur, ut faciebat ita, ut Cicero epistola prima libri decimi quinti ad Atticum vereretur, ne Atticus de Bruti oratione iudicaturus, cognomine suo lapsus, *ὑπερτιμωσ* esset in iudicando. VOLEBAT, erat enim imitator Atticorum, ut ait Quintilianus libro decimo capite primo. EXILITAS, vnde Cicero scripsit, cum sibi exanguem, & tritum videri, ut paulo ante retulimus: & ii, qui sic Attici dici voluerunt, à Quintiliano libro duodecimo capite decimo aridi, exusti, & exanguies appellantur. ILLE, Calvus. ERRABAT, iudicio lapsus, ut ex epistola vigesima prima libri decimi quinti Familiarium retulimus. ALIOS, ut ipsum Brutum, ut diximus. NAM, *αὐτολογία*, quod errent. & inserit disputationem, quam in Oratore, & in libello de Optimo genere oratorum Cicero, & Quintilianus libro duodecimo capite primo tractant. QUI NEC INEPTÉ DICVNT, NEC ODIOSÉ, NEC PUTIDÉ, qui bene dicunt, in libello de Optimo genere oratorum, *λιτότης*. INSULSIATATEM, quum Attici sint in primis falsi, & faceti, ut lib. secundo de Oratore dicuntur; & quicquid falsum, & salubre est, proprium sit Atticorum, ut ait in Oratore. ENIM, *αὐτολογία*. INSOLENTIAM, nam verbum inauditum, & insolens, ut seopulum fugiendum Cæsar etiam docuit, ut Gellius libro primo capite decimo refert. Attici vero in ea re sic erant religiosi, ut Aeschines etiam in Demosthene verba quædam ut dura reprehederet, quod in Oratore Cicero scribit. TANQVAM, mollit translationem, quæ

dura videatur, opponere insaniam sanitati eo modo. **INSANIAM**, quasi insanitatem, quum incorrupta sanitas sit propria Atticorum, in libello de Optimo genere oratorum. **SANITATEM**, bonam valetudinem, ibidem, & supra de M. Catone: sanum genus dicendi, supra de M. Callidio. **INTEGRITATEM**, quæ sit Atticorum, in libello de Optimo genere oratorum. **ESSE SENTENTIA**, ut probent, quæ diximus. **IEIUNITATEM**, ET **SICCITATEM**, ET **INOPIAM**, erant enim, qui ieiunitatem, & famem se malle, quàm vbertatem, & copiam dicerent, Tusculana secunda. **DVM-MODO SIT POLITA**, **DVM VRBANA**, **DVM ELEGANS**, putabant enim, qui horride, incultæque diceret, modo id eleganter, enucleatæque faceret, eum solum attice dicere, in Oratore. **HO C RECTE DVNTAXAT**, dicit. sic in Oratore: errant, quòd solum, quòd attice, non falluntur: & in libello de Optimo genere oratorum: id vero desinant dicere, qui subtiliter dicunt, eos solos attice dicere. **IN ATTICIS**, illis, qui quum careant omni vitio, non sunt contenti quasi bona valetudine, sed vires, lacertos, sanguinem quærunt, quandam etiam suauitatem coloris, in libello de Optimo genere oratorum. **ALIA**, ut copia, ornatus, grauitas, amplitudo, & reliqua id genus, quæ Tusculana secunda, in Oratore, & in libello de Optimo genere oratorum dicuntur. **MELIORA**, his, quæ modo diximus. **IGNORET**, ut ignorat. erat enim genus Atticorum his ipsis, qui id sequi se profitebantur, ignotum, Tusculana secunda: quòd Atticorum oratorum ipsa vis esset ignota, nota gloria, lege libellum de Optimo genere oratorum. **GRADVS**, qui tres sunt potissimum, supremus, medius, & infimus: & in quo sunt omnia, est orator peritissimus: in quo media, mediocris: in quo minima, deterrimus: ut inuenies in libello de Optimo genere oratorum. **DISSIMILITVDINES**, paulo post. **INQVIT**, Caluus, vel potius aliquis. est autem *ἀναλογισμὸς* **VNUM GENVS**, imo vero est vnum genus, ut in libello de Optimo genere oratorum docet: sed ibi genus summum, hic medium, id est speciem, siue formam, ut etiam diximus supra, significat: hinc Quintilianus libro duodecimo capite decimo ait: oratores Atticos, ut homines, inter se genere similes, differentes specie dixeris. **NAM**, *ἀναλογία*, quòd vnum non sit genus. **DEMOSTHENES**, ET **LYSIAS**, Demosthenes enim grandis est, & Lysias tenuis, supra, in Oratore, & in libello de Optimo genere oratorum. **IDEM**, Demosthenes. **HYPERIDES**? supra, erant vero dissimiles in eo potissimum, quòd Hyperides satis factus, Demosthenes minus habebatur, ut ait in Oratore. **HORVM**, Demosthenis, Lysiae, & Hyperidis: **ÆSCHINES**? is enim cæteris oratoribus latior, audentior, & excelsior, plenior, & magis fufus, ut Quintilianus libro duodecimo capite decimo, & libro decimo capite primo: Demosthenis vero in omnibus rebus dissimilis, ut Philostratus in Vitis scribit. **QVEM**, ex his, de quibus diximus. **IGITVR**, quum sint ita dissimiles? **IMITARIS**? tu, qui vis attice dicere? **SI**, *ἀίλημμα*. **ALIQVEM**, aliquem ex his, quos diximus, imitaris. **ATTICE NON DICEBANT**, tuo iudicio, qui putas illum solum attice dicere, qui subtiliter dicat, ut ante diximus: at ii, quos supra nominauimus, omnes non dicunt subtiliter: igitur attice non dicunt tuo iudicio Demosthenes, & alii, qui non dicunt subtiliter. **OMNES**, imitaris. **QVI POTES?** tu, qui putas solum attice dicere, qui subtiliter dicat, qui potes omnes imitari, quum illi inter se ita sint dissimiles, ut alius ample, alius iucunde, alius aliter dicat? **DISSIMILLIMI**, ut dictum est. **PHALEREVS ILLE DEMETRIVS**, supra. **REDOLERE**, quasi cognosci, emergere, & egredi, ut odor è floribus, cæterisque

risque rebus egreditur. **IPSE ATHENAE VIDENTVR**, nedum ipse attice dicere. sic de Demosthene in Oratore: hunc mirentur, quo Athenas quidem ipsas magis credo fuisse Atticas. **FLORIDIOR**, ornatior, supra, & in Oratore. **VT ITA DICAM**, accipit veniam, quòd, floridior, verbum rarius vsurpetur: vel quòd translatio sit durior: qua tamen uti voluit, de Demetrio loquens, quem verbis translatis frequenter vsum fuisse scribit in Oratore. **QVAM HYPERIDES**, **QVAM LYSIAS**, qui tenues, & faceti fuerunt, supra, & in Oratore. **ITA**, floride, & ornate. **FVIT**, in Demetrio. **PER IDEM TEMPVS**, quo fuit etiam Demetrius. nam Demetrius, ut supra diximus, Demosthenem iam senem audiuit: & Demochares, ut hic etiam dicitur, fuit Demosthenis sororis filius. **DISSIMILES INTER SE**, ut hic docet. **CHARISIVS**, de quo raro fieri mentionem videbis. **MULTAS ORATIONES**, **QVAS SCRIBEBAT ALIIS**, verbum videtur deesse. aliter multarum orationum, quas scribebat aliis. forte legendum: multas orationes scribebat aliis. & scribebat aliis, ut Lysias, quem volebat imitari, scripsit, ut supra diximus, **DEMOCHARES**, qui *ῥήτωρ* ab Athenæo dicitur libro vndecimo, vbi testatur, illum scripsisse, *τὸ λόγον ἕως ἑφοκλείου πρὸς φίλων*. hunc ut hominem scelestum Timæus descripsit, sed Polybius defendit, ut refert Suidas, qui scribit, illum multos honores Athenis adeptum fuisse: de quo quidem nos aliàs fortasse plura dicemus. **DEMOSTHENIS SORORIS FILIVS**, sic item libro secundo de Oratore, *δημοσθένους ἀδελφίδου* à Suida, & ab Aelianolib: tertio de Varia historia, & *ἀνέλιου* ab Athenæo libro sexto vocatur. **ORATIONES SCRIPSIT**, ut diximus. **HISTORIAM**, hinc Athenæus libro sexto refert, illum scripsisse nescio quid *ἐν τῇ εἰκοστῇ τῆς ἰσοπλῆς*. **NON TAM HISTORICO**, **QVAM ORATORIO GENERE**, quamuis enim summi sit oratoris historiam scribere, ut ait libro secundo de Oratore: diuersum tamen est genus dicendi. Siquidem genus hoc scripturæ non modo liberum, sed incitatum, atque elatum esse debet, epistola septima libri sexti Familiarium: propterea quòd in historia narratur ornate, & regio sæpe, aut pugna describitur: interponuntur etiam conciones, & hortationes, sed in his tracta quædam, & fluens expetitur, non hæc contorta, & acris oratio, ut ait in Oratore. historia enim currere debet, ac ferri, ut Quintilianus libro nono capite quarto scribit. nihil item est in historia pura, & illustri breuitate dulcius. Quæ quidem omnia oratorio dicendi generi non semper conueniunt. **HEGESIAS**, Hegesias non Cyrenæicus, qui Philosophus fuit, Tusculana prima: sed Hegesias Magnæsius, qui fuit orator, qui dum imitari Lysiam vult, alterum penè saltat Demosthenem, incidens particulas: & is quidem non minus sententiis peccat, quàm verbis, ut non quærat, quem appellet ineptum, qui illum cognouerit: ut ait in Oratore. hinc Strabo lib. decimo quarto scribit, illum styli Asiatici fuisse autorem, Attico, qui tunc erat mutato: nec ab eo Theon Rhetor dissentit: Varro tamen huius dicendi genus laudabat, ut epistola sexta libri duodecimi ad Atticum Cicero scribit. **ESSE SIMILIS**, dum Lysiam, ut Charisius ipse, vult imitari, in Oratore. **PVTAT**, ut ineptus, in Oratore. **VEROS**, aliter viros. **ILLOS**, Atticos. **TAM FRACTVM**, **TAM MINVTVM**, quàm Hegesias ipse, qui particulas incidit, numeros infregit, & concidit, in Oratore. **PVERILE**? incidit enim in genus abiectum, ut ait in Oratore. **QVO MODO?** qui potestis? ut paulo ante, qui potes? aliter qui modo. aliter quos? **DISSIMILES**, sic paulo ante. **THVCYDIDEM**, supra. **IMITAVR**, nos, qui Attici volumus appellari. **ENIM**, *ἀναλογία*, quare optime faciant, Thucydidem imitantes, si historiam velint

scribere. RERUM GESTARVM PRONVNCIATOR SINCERVS, ET
 GRANDIS ETIAM FVIT, rerum explicator prudens, severus, gravis, in
 Oratore. FORENSE, quo vtuntur oratores in foro, cui nata est eloquen-
 tia, supra genus turbæ ciuilib, & fori, vt libro primo de Oratore vocat.
 CONCERTATORIVM, quo quasi concertant inter se oratores. NON TRA-
 CTAVIT, non enim in iudicijs versauit causas, sed in historijs bella narra-
 uit. Itaque nunquam est numeratus orator, vt ait in Oratore. Hinc Mar-
 cellinus in vita Thucydides ita scribit: *ἑτὸ λημιθεῖν ἱκανὰ ἀποφθινάδοι, ὅτι αὐτὸ τὸ εἶδος
 τὸ συγγραφικὸν οὐκ ἐστὶ ῥητορικόν*: quanquam tria illa genera in Thucydide reperi
 posse contendit: sed verum est, quod in libello de Optimo genere orato-
 rum scribitur: aliud est explicare res gestas narrando, aliud argumentando
 criminari, criminemque dissoluere: aliud narratione tenere auditorem, aliud
 concitare. & interpretare, non tractauit, in scriptis. nam causas egit alio-
 qui, vt nos supra diximus, & refert Marcellinus, vt quando, *ἀπολογία ποιού-
 μενος ἑστὸς τῷ Πυθαγόρει ἔνικα*. ORATIONES, conciones, in Oratore: &
 ipse Thucydides, & Marcellinus *ἀμνημονία* vocant. INTERPOSUIT, Thu-
 cydides. *μόνος γὰρ ὁ συγγραφεὺς ἔβριθε τε ἀμνημονία, καὶ τελείω ἐποίησε μὲτε κεραι-
 λαίων καὶ ἀκέραιων, ὥστε καὶ εἰσαεῖ ὑποπίπτει τῆς ἀμνημονίας, ὅπερ ὅτι λόγων τελείων
 εἰκόν, vt ait Marcellinus*, nam & apud Herodotum, ac Xenophontem ora-
 tiones, sed neq. tales, & multo breuiore videbis. MULTAE ENIM SVNT,
 & ita multas habent obscuras, abditasque sententias, vix vt intelligantur,
 vt ait in Oratore: quod Cicero non videtur probare, vt Accium libro pri-
 mo de Legibus non probat, quod in orationibus multus, & ineptus esset: &
 Pompeius Trogus in Liuiō, & Sallustio reprehendit, quod conciones dire-
 ctas pro sua oratione operi suo inserendo, historiae modum excefferint, vt
 excedunt omnes penē, qui multas, & longas orationes interponunt, con-
 ciones tamen aliquas, & hortationes interponi posse Cicero in Oratore de-
 monstrat. EAS, orationes. IMITARI NE QVE POSSIM, modeste de
 se loquitur: quanquam re vera neque Cicero, neque alius quisquam facile
 possit illum imitari, cuius orationes vix intelligat. Sic enim dedita opera
 scripsit, *ἵνα μὴ πᾶσιν εἴη βαττόν, vt ait Marcellinus*. & quum inquit Cicero, ego
 neque imitari possim, deterret istos Atticos, ne conentur imitari, quem
 ipse Cicero tantus orator imitari non possit. sed ne è Græcis quidem quis-
 quam illum potest imitari, infra. NEC VELIM, neque in historia propter
 causas, quas diximus: neque in oratione ciuili: quia conciones ipsæ ita mul-
 tas habent obscuras, abditasque sententias, vix vt intelligantur, quod est in
 oratione ciuili vitium vel maximum, vt in Oratore scribitur. Quare si quis
 erit, qui Thucydido genere causas in foro dicturum esse profiteatur, is ab-
 horreat etiam à suspitione eius, quæ versatur in re ciuili, & forensi, vt ait
 in libello de Optimo genere oratorum. VT, similitudo. FALERNO VI-
 NO, quod Plinius, Athenæus, & alii scriptores valde commendant. aliter
 Phalerno vino. NOVO, scriptores enim quum vinum vetus ferè semper
 commendant, tum Athenæus libro primo de Falerno ita scribit: *ἢ ὁ φάλερνος
 οἶνος ἀπὸ τῆς ἀλικαδρεῖας πόλεως, καὶ ἀπὸ πεντακτακτακὰ μέχρι εἰκοσίων*. PROXIMIS CON-
 SVLTIVS, anno superiore. VETEBRE, *ἢ ὁ φάλερνος γὰρ οἶνος ἑστὸς τοῦ ἐν ἑτῆς
 εἰκοσίων χρόνου ἐκπίπτει, κεφαλαίως, καὶ τῶν νεωρότερος καθάπερ ἔστι*, vt libro primo scri-
 bit Athenæus. OPIMIVM, L. Opimium, supra: quo quidem Consule
 omnium generum vini bonitas fuit, vt ait Plinius libro decimo quarto ca-
 pite quarto. ab hoc igitur Opimio Consule celeberrimum Opimiani vini
 nomen, vt Paternus libro secundo, Plinius libro decimo quarto capite
 decimo quarto, & Martialis in Xenii ostendunt. ANICIVM, L. Anicium
 L. F. L. N.

L. F. L. N. Gallum vidimus in lapidibus Romanis: à quo credimus etiam
 Aniciana pyra dicta fuisse, de quibus Plinius libro decimo quinto capite de-
 cimo quinto meminit. CONSVLEM, annum ab V. C. quingentesimum
 nonagesimum quartum: quo quidem anno L. Anicius Gallus cum M. Cor-
 nelio Cethego Consul fuit. Romani vero per Consules annos numerabant,
 & quàm vetus esset vinum ex Consulibus discebant: hinc Martialis ait: de
 Sinuessanis venerunt Massica prælis: condita quo quæris Consule? nullus
 erat: vel Consulem, nomen ipsius Consulis scriptum in dolijs, in quibus in-
 scriberentur Consulium nomina, quibus Consulibus vinum conditum fuis-
 set, vt ex Martialis Xenii, & ex Horatii libro tertio, ode vigesima prima
 cognosci potest. EAE, Opimiana, & Aniciana. NOTAE SVNT OPTI-
 MAE, notæ sunt optimi vini. NIMIA VETVSTAS, vt nimia vetustas est
 in vtraq. nota. nam ab Opimio Consule ad hoc tempus anni septuaginta sex,
 ab Anicio vero Consule centum quatuordecim minimum numerantur: &
 Athenæus scribit, vinum Falernum nimis vetus nocere, vt diximus. QVAE-
 RIMVS, in vino. HOC SENTIAT, intelligat in vino nimiam esse vetu-
 statem, quæ nec habeat suauitatem, nec sit tolerabilis. DE DOLIO, in
 quo vetus illud vinū sit. aliter de amphora: quæ videtur interpretatio quæ-
 dam fuisse. QVANDAM, mediam, vt in Falerno ad annum vigesimum, vt
 ex Athenæo retulimus. AETATEM, vim. SIC, ἀντιπόσιστο. EGO, qui
 nec nouum genus dicendi probō, & nimiam vetustatem sentio non habere
 illam, quam quærimus suauitatem. ISTIS, qui nunc Attici volunt habe-
 ri, in quibus erat Brutus, vt diximus: & ob id, istis, potius dixit, quàm il-
 lis, quod cum Bruto loquebatur, quem volebat monere: & ita sæpe paulo
 post facit. NOVAM ISTAM, quam Charisius, Hegesias, & reliqui recen-
 tiores sunt secuti, supra. MVSTO, AC LACV, aliter musto, aut lacu.
 PRÆCLARAM, in explicandis rebus gestis, vt dictum est: vel præclaram,
 vt isti putant, qui se Thucydidos esse profitentur, vt ait in Oratore: vt sit
 εἰρωνεία. THVCYDIDI, vt supra, aliter Thucydidis. NIMIS VETEREM,
 hinc in Oratore dolet, in hominibus tantam esse peruersitatem, vt, inuen-
 tis frugibus, glande vescantur. ANICIANAM, Anicianam potius, quàm
 Opimianam repetit, quod Anicius multo fuit antiquior, quàm Opimius,
 vt paulo ante ostendimus. IPSE ENIM, ἀλλολογοία, quare non censeat, Thu-
 cydidis orationem persequendam. SI POSTERIVS FVISSET, & non
 fuisset ita vetus, vt ante illum nulla fuerit litera, quæ ornatum aliquem ha-
 beret, supra. MVLTO MATVRIOR FVISSET, ET MITIOR, & si ipse
 voluisset esse maturior, & mitior, nos non debemus eam orationem imita-
 ri, quam vel ipse mutasset, si posterius fuisset.

Demosthenem igitur imitemur. O dii boni, quid quasi nos
 aliud agimus, aut quid aliud optamus? at non assequimur. Isti
 enim videlicet Attici nostri, quod volunt, assequuntur. ne illud
 quidem intelligunt, non modo ita memoriæ proditum esse, sed
 ita necesse fuisse, cum Demosthenes dicturus esset, vt concursus
 audiendi causa ex tota Græcia fierent. at cum isti Attici dicunt,
 non modo à corona, quod est ipsum miserabile, sed etiam ab
 aduocatis relinquuntur. quare si anguste & exiliter dicere est At-
 ticorum, sint sanè Attici, sed in Comitium veniant, ad stantem
 iudicem dicant: subsellia grandiore & plenior vocem de-

siderant. volo hoc oratori contingat, vt, cum auditum sit eum esse dicturum, locus in subfelliis occupetur, compleatur tribunal, gratiosi scribæ sint in dando & cedendo loco, corona multiplex, iudex erectus: surgit is, qui dicturus sit, significetur à corona silentium, deinde crebræ assensiones, multæ admirationes; risus, cum velit; cum velit, fletus: vt, qui hæc procul videat, etiam si, quid agatur, nesciat, at placere tamen, & in scena esse Roscium intelligat. Hæc cui contingant, eum scito Attice dicere, vt de Pericle audiuius, vt de Hyperide, vt de Aeschine, de ipso quidem Demosthene maxime. sin autem acutum, prudens, & idem sincerum, & solidum, & exiccatum genus orationis probant, nec illo grauiore ornatu oratorio vtuntur, & hoc primum esse Atticorum volunt: recte laudant. est enim in arte tanta, tamque varia, etiam huic minutæ subtilitati locus. ita fiet, vt non omnes, qui Attice, iidem bene, sed vt omnes, qui bene, iidem etiam Attice dicant.

IGITUR, quum illos, quos supra posuimus, imitari non debeamus. IMITEMUR, quoniam, quum Demosthenes sit oratorum Atticorum facile princeps, hunc si quis imitetur, is & attice dicet, & optime, vt ait in libello de Optimo genere oratorum. O DII BONI, loquuntur Attici. QUID QUASI NOS, aliter quid ergo nos. ALIUD OPTAMVS? quàm Demosthenem imitari? NON ASSEQVIMUR, & quum assequi non possumus, eum mittimus, & eos imitamur, quos assequi posse speramus. ISTI, loquitur nunc Cicero. ENIM, ἀλλοιολογία, quare Demosthenem mittant, & alios imitentur. NOSTRI, εἰρωνικῶς dictum: vel Attici nostri temporis: quorum sermo imperitus increbuit, vt ait in Oratore, & in libello de Optimo genere oratorum. QVOD VOLVNT, ASSEQVNTVR, sic Caluus, qui volebat Atticus esse, assequebatur, quod probaret, vt ex epistola vigesima prima libri decimi quinti Familiarium retulimus: & Brutus ipse, epistola prima libri decimi quinti ad Atticum: & reliqui huiuscemodi Attici, qui tantum laudabant, quantum se posse sperabant imitari, Tusculana secunda, & in Oratore. NE ILLVD QVIDEM INTELLIGVNT, nam intelligerent quoque se Atticos non esse, quum relinquuntur à corona, quum ad Demosthenem, qui vere fuit Atticus, concursus è tota Græcia fierent. PRODITVM ESSE, à veteribus, quorum nos libros videre non potuimus, sed credimus Cicero, qui non hic modo, sed in libello etiam de Optimo genere oratorum idem propemodum testatur. NECESSE FVISSE, quum talis, & tantus orator esset. DICTVRVS ESSET, aliquam causam. FIERENT, vt factus concursus esse dicitur, quum pro Ctesiphonte dixit. ISTI ATTICI, isti Attici nostri, supra. CORONA, supra. MISERABILE, vt de Curione, supra. ADVOCATIS, qui autius suggerant, aut amicis præsentiam commodant, vt ait Asconius. RELINQVNTVR, nam isti Attici aut non adhibentur ad causas, aut adhibiti deridentur, vt ait in libello de Optimo genere oratorum. Itaque iam conticuere, penè ab ipso foro irrisi, Tusculana secunda. ANGVSTE, attenuate, vnde attenuata Calui oratio supra: ieiune, vnde ieiunitas, supra. EXILITER, vnde exilitas in Caluo, supra. EST ATTICORVM, vt isti putant, SINT SANE ATTICI,

ATTICI, quales esse volunt ipsi, οὐκ ἀγνωστοί. COMITIVM, locum dictum ab eo, quòd coibant eò comitiis curiatis, & litium causa, vt ait Varro: qui porro lites sequuntur, periuri solent esse: vnde Plautus in Curculione dixit: qui periurum hominem vult conuenire, mitto in comitium: quò & Cicero nunc Atticos hosce mittit: quòd fortasse causas illas minores, quæ in comitio agebantur, in quibusque vehementi dicendi genere opus non erat, dicere possent: sed quum anguste, & exiliter dicerent, neque in subfelliis, neque in rostris, id est neque in iudiciis maioribus, neque in concione dicere commode poterant: quòd vi, contentione, & ardore carerent, quæ in subfelliis, & rostris requirebantur. hinc epistola vigesima prima libri decimi quinti Familiarium Caluo vim defuisse, & epistola prima libri decimi quinti ad Atticum se concionem Bruti ardentius scripturum fuisse dixit. AD, apud. STANTEM, quòd fortasse mos esset, vt in comitio iudices starent. vel stantem, vt possit audire oratores hosce sic anguste, & exiliter dicentes: nam iudices alii certe sedebant, vt Cicero sæpe ostendit, & hodie scimus obseruari, vt iudices sedentes, sententiam ferant. SUBSELLIA, subfella iudicum, quæ erant in foro, vbi Prætores exercebant iudicia. hinc libro tertio de Officiis Marius Gratidianus dicitur à subfelliis in rostra recta profectus. atque hic subfella comitio quasi opponit, quòd in subfelliis iudices federent, in comitio starent. GRANDIOREM, ET PLENIORVM VOCEM, quàm sit vox istorum Atticorum, qui anguste, & exiliter dicunt. DESIDERANT, sic infra: acrem oratorem fori strepitus desiderat. CONTINGAT, vt contingebat Demostheni, paulò ante, vt L. Crasso, qui expectabatur, supra: vt ipsi Cicero. satis enim constat, C. Cornelium, & M. Scaurum, & T. Milonem, & L. Bestiam, & P. Vatinius concursu totius ciuitatis & accusatos, & defensos, vt Cornelius Tacitus in dialogo de Oratoribus affirmat. TRIBVNAL, in quo Prætor ita sedebat, vt alii etiam possent sedere, vt L. Crassus libro primo de Oratore, se in tribunali Q. Pompeii Prætoris ostendit sedisse. SCRIBAE, qui magistratibus, vt hodie quoque, aderant, vt scriberent scribenda, & recitarent recitanda: quorum fidei tabulæ publicæ, periculæque magistratuum committentur, vt Verrina quinta dicitur. SINT, vt esse possunt, quum ipsi hæc loca soleant seruare. SVRGIT, dicturus: quòd stantes dicebant, supra. RISVS, QVVM VELIT, QVVM VELIT FLETVS, ἀνύδκτων: sic supra, ridet, plorat. PROCVL VIDEAT, præteriens aspiciat, supra. IN SCENA ESSE ROSCIVM, in iudicio versari oratorem, supra, & quidem oratorem excellentem, vt in sua arte Roscius, qui consecutus hoc erat, vt in quo quisque artificio excelleret, is in suo genere Roscius diceretur, vt libro primo de Oratore, & in proverbio dicitur. PERICLE, supra. HYPERIDE, supra. AESCHINE, supra, & in libello de Optimo genere oratorum. DEMOSTHENE, de quo supra dictum est. ACVTVM, quo Lysias vsus est, quem isti solent imitari, supra. PRVDENS, non ineptum, in Oratore: & supra, nec inepte dicere. SINCERVM, sanum, vnde sanitatem supra dixit. SOLIDVM, integrum, vnde integritatem etiam supra dixit. EXICCATVM, & siccitatem supra dixit. PROBANT, sed non ita tamen, vt solum Atticum esse dicant. Tunc enim errarent, vt ostendit in Oratore. NEC ILLO GRAVIOR ORNATV ORATORIO VTVNTVR, nec ornate, grauius, & copiose dicunt, quòd est maxime proprium Atticorum, vt ait in Oratore: Sed isti se subtile quiddam, & politum velle, graue, ornatumque contemnere dicunt, vt in libello de Optimo genere oratorum scribit. HOC, hoc genus orationis acutum, prudens, sincerum, solidum, & exiccatum.

VOLVNT, isti Attici. RECTE LAUDANT, non falluntur, errarent, si solum esse dicerent, in Oratore. EST ENIM, *αιολογια*, quare recte laudent. ARTE, Rhetorica, de qua tamen à principio dubitavit, an ars esset dicenda. TANTA, ut quibus ex quinque rebus constare dicitur, earum una quæque sit ars ipsa magna per sese, supra. VARIA, ex tribus generibus diuersis, & quinque rebus præsertim variis constans. HVIC MINVTAE SVBTILITATI, qua isti Attici vtuntur, qui subtiliter dicunt, ut in libello de Optimo genere Oratorum scriptum videbis. LOCVS, præsertim in attenuato dicendi genere. ITA FIET, conclusio. IIDEM BENE, dicant. quamuis enim dicant attice suo modo, & in genere tolerabili versentur, non sunt tamen in optimo: siquidem quod omnes laudes habet, id est optimum. Itaque, ut Lyfias, isti certe possint summissè dicere, elate fortasse nõ possint, ut in libello de Optimo genere oratorum loquitur. IIDEM ETIAM ATTICE DICANT, ut Demosthenes, qui etsi dicebat elate, poterat tamen etiam summissè dicere: & sic in libello de Optimo genere oratorum cõcludit, Demosthenè si quis imitetur, eum & attice dicturũ, & optime.

Sed redeamus rursus ad Hortensium. Sanè quidem, inquit Brutus: quanquam ista mihi tua fuit periucunda à proposita oratione digressio. Tum Atticus, Aliquoties sum, inquit, conatus, sed interpellare nolui. nunc quoniam ad perorandum spectare videtur sermo tuus, dicam opinor, quod sentio. Tu vero, inquam, Tite. Tum ille, Ego, inquit, ironiam illam, quam in Socrate dicunt fuisse, qua ille in Platonis, & Xenophontis, & Aeschinis libris vtitur, facetam & elegantem puto: est enim & minime inepti hominis, & eiusdem etiam faceti, cum de sapientia disceptetur, hanc sibi ipsum detrahare, eis tribuere illudentem, qui eam sibi arrogant. ut apud Platonem Socrates in cælum effert laudibus Protagoram, Hippiam, Prodicum, Gorgiam, cæteros, se autem omnium rerum inscium fingit & rudem, decet hoc nescio quo modo illum: nec Epicuro, qui id reprehendit, assentior. sed in historia, qua tu es vsus in omni sermone, cum, qualis quisque orator fuisset, exponeres, vide quæso, inquit, ne tam reprehendenda sit ironia, quàm in testimonio. Quorsum, inquam, istuc? non enim intelligo. Quia primum, inquit, ita laudauisti quosdam oratores, ut imperitos posses in errorem inducere. equidem in quibusdam risum vix tenebam, cum Attico Lyfiæ Catonem nostrum comparabas, magnum mehercule hominem, vel potius summum & singularem virum, nemo dicet secus; sed oratorem, sed etiam Lyfiæ similem, quo nihil potest esse piçtius, bella ironia, si iocaremur; sin asseueramus, vide ne religio nobis tam adhibenda sit, quàm si testimonium diceremus. ego enim Catonem tuum ut ciuem, ut senatorem, ut Imperatorem, ut virum denique cum prudentia & diligentia, tum omni virtute excellentem probo: orationes
autem

autem eius, ut illis temporibus, valde laudo? significant enim quandam formam ingenii, sed admodum impolitam, & plane rudem. Origines vero cum omnibus oratoriis laudibus refertas diceres, & Catonem cum Philisto & Thucydide comparares, Bruto ne id censebas, an mihi probaturum? quos enim ne è Græcis quidem quisquam imitari potest, iis tu comparas hominem Tusculanum, nondum suspicantem quale esset copiose & ornate dicere? Galbam laudas: si ut illius ætatis principem, assentior: sic enim accepimus: sin ut oratorem, cedo quæso orationes, (sunt enim) & dic hunc, quem tu plusquam te amas, Brutum velle te illo modo dicere. Probas Lepidi orationes. paulum hic tibi assentior, modo ita laudes, ut antiquas: quod item de Africano, de Lælio, cuius tu oratione negas fieri quidquam posse dulcius. addis etiam nescio quid augustius: nomine nos capis summi viri, vitæque elegantissimæ verissimis laudibus. remoue hæc: nã ista dulcis oratio ita sit abiecta, ut eam aspicerem nemo velit.

SED, reditus ad rem. REDEAMVS RVRSVS, sic loquitur, quia supra item dixerat: sed redeamus ad eum, qui iam vnus restat, Hortensium: & iccirco particulam, rursus, hic apponit. SANE QVIDEM, redeamus. PROPOSITA, de Hortensio, Curione, & præsertim Caluo, de quo loquebatur, quum digressus est. TVM ATTICVS, hic Atticus ponitur, ut quasi epilogum faciat, & rem dubiam relinquat, ne Cicero, qui sit Academicus, quicquam affirmare videatur. CONATVS, interpellare. TV VERØ, dic. TITE, T. Pomponi Attice. aliter Attice. IRONIAM, *τιω ειρωνειαν*. SOCRATE, Philosopho, cuius vitam, & mores Plato, Xenophon, & Laërtius describunt. DICVNT, ferunt, qui melius hoc norunt, libro secundo de Oratore. FVISSE, sic, ut aliud diceret, atque sentiret, & ita libenter vteretur ea dissimulatione, quam Græci *ειρωνειαν* vocant, libro secundo Academicarum quæstionum. De Græcis enim dulcem, & facetum, festiuumque sermonis, atque in omni oratione simulatorem, quem *ειρωνια* Græci nominarunt, Socratem accepimus, libro primo de Officiis: & sanè ferunt Socratem in hac ironia, dissimulantiaque longe lepore, atque humanitate omnibus præstitisse, libro secundo de Oratore. ILLE, Socrates. PLATONIS, Philosophi, supra. XENOPHONTIS, Philosophi, cuius vitam leges apud Diogenem Laërtium. AESCHINIS, Socratici, cuius vitam scribit Laërtius: & Cicero libro primo de Inventionem Socraticum vocat, ne quis oratorem esse putet. LIBRIS, Platonis quidem dialogis, in quibus Socrates loquitur: Xenophontis quatuor libris, in quibus dicta, & facta Socratis describuntur: Aeschinis vero dialogis septem. tot enim Socratis mores descripsit, ut Laërtius refert. PVTO, ut Cæsar etiam lib. secundo de Oratore putat, quamuis Eustratius lib. secundo Ethicorum dubitare videatur. EST ENIM, *αιολογια*, HANC, sapientiam. ILLVDENTEM, alia dicentem, ac sentiat, libro secundo de Oratore. ARROGANT, quod sint *αλαζονες*, ut lib. secundo Ethicorum docet Eustratius. EFFERT, ut videre licet apud Platonem.

PROTAGORAM, HIPPIAM, PRODICVM, GORGIAM, de quibus supra diximus. CAETEROS, qui sunt apud Platonem. INSCIVM FINGIT, ET RVDEM, Socrates enim in omnibus ferè sermonibus, qui ab iis, qui illum audierunt, perscripti varie, copiose sunt, ita disputat, vt nihil affirmet ipse, refellat alios, nihil se scire dicat, nisi id ipsum, libro primo Academicarum quæstionum. HOC, simulare, hæc εἰρωνεία. ILLVM, Socratem. EPICVRO, Philosopho, lege Laërtium. REPREHENDIT, Epicurus in suis libris, qui ad nos non peruenerunt, hoc reprehendit, nec Aristoteles libro tertio Rhetoricæ laudat. ASSENTIOR, nec assentior, quamuis me vt deditum Epicuro insectari soleatis, libro quinto de Finibus. HISTORIA, cuius prima lex est, ne quid falsi dicere audeat, deinde ne quid veri non audeat, libro secundo de Oratore, quæ qui dissimulat, haud commode facit. INQVIT, Atticus, & repetit hoc, vt supra. TESTIMONIO, in quo non εἰρωνεία, sed religio sit adhibenda, paulo post. QVORSVM, aliter quorsus, male. PRIMVM, aliter primus. nullus enim, quod sciatur, illos ante Ciceronem laudarat. ERROREM, vt ipsi crederent eos prorsus esse laudandos. QVIBVSDAM, rebus, vel oratoribus. ATTICO LYSIAE, supra. NOSTRVM, Romanum, opponit Attico. PICTIVS, quum sit venustissimus ipse scriptor ac politissimus Lysias, vt ait in Oratore. IOCAREMVR, in iocis enim probatur εἰρωνεία, vt libro secundo de Oratore demonstratur. SI TESTIMONIUM DICEREMVS, tunc enim religio esset adhibenda: quia iurati testes dicebant, vt ait Asconius, vt mittam, quæ Cicero in orationibus pro Fonteio, pro Flacco, pro Sylla, libro secundo Academicarum quæstionum, & alibi sæpe scribit. EGO ENIM, αἰτιολογία, quare, quod Cic. dixit, in quibusdam verū esse non putet. CATONEM, Censorium, supra. TVVM, qui tibi semper in ore est, lib. primo de Legibus: VT CIVEM, VT SENATOREM, VT IMPERATOREM, supra. ORATIONES, quas tu non minus multas, quam Lysias, esse supra dixisti. ORATORIIS, aliter oratoris. LAVDIBVS, virtutibus, supra. COMPARARES, supra. ID, Catonem cum Philisto, & Thucydide comparandum. IIS, Philisto, & Thucydidi. HOMINEM TVSCVLANVM, M. Catonem Tusculi quidem natum, sed in populi Romani ciuitatem susceptum, libro secundo de Legibus. NONDVM SVSPICANTEM, nedum scientem. GALBAM, Ser. Galbam, supra. LAVDAS, sic vt illum modo summum oratorem, modo virum eloquentissimum voces. PRINCIPEM, principem virum, nō oratorem. VT ORATOREM, laudas. SVNT ENIM, sunt enim orationes Galbæ, supra. DIC, vt supra dixisti, te ipsi Bruto autorem, vt C. Gracchi orationes legeret. quasi dicat, pro eo amore, quo Brutum prosequeris, non diceret, te velle ipsum illo modo dicere, quo modo Galbæ orationes sunt scriptæ, in quibus nulla sit virtus, supra. LEPIDI, M. Aemilii Lepidi Porcinæ, supra. ASSENTIOR, quia fuit scriptor sanè bonus, supra. QVOD ITEM, dico, vel assentior. AFRICANO, P. Scipione Africano minore, supra. LAELIO, C. Lælio sapiente, supra. CIVIS, Lælii. ORATIONE, de collegiis, supra. NESCIQVOD AVGVSTIVS, quod de religione dici possit augustius, supra. NOS CAPIS, ita, vt omnia penè, quæ dicis, vera credamus. SVMMI VIRI, C. Lælii. HÆC, nomen, & laudes C. Lælii. DVLCIS, vt tu dicis. ORATIO, C. Lælii.

Carbonem in summis oratoribus habitū scio: sed cum in cæteris rebus, tum in dicēdo semper, cum nihil est melius, id laudari, qualecunq. est, solet. Dico idem de Gracchis; etsi de eis ea sunt à te dicta,

te dicta, quibus ego assentior. omitto cæteros: venio ad eos, in quibus iam perfectam putas esse eloquentiam, quos ego audiui, sine controuersia magnos oratores, Crassum & Antonium. de horum laudibus tibi prorsus assentior: sed tamen non isto modo, vt Polycleti Doryphorum sibi Lysippus aiebat, sic tu suasionem legis Seruiliæ tibi magistram fuisse. hæc germana ironia est. cur ita sentiam, non dicam, ne me tibi assentari putes. omitto igitur, quæ de his ipsis, quæ de Cotta, quæ de Sulpicio, quæ modo de Cælio dixeris: hi enim fuerunt certe oratores: quanti autem, & quales, tu videris. Nam illud minus curo, quòd congestisti operarios omnes: vt mihi videantur mori voluisse non nulli, vt à te in oratorum numerum referrentur.

CARBONEM, C. Carbonem, qui supra cum Tib. Graccho coniunctus fuit. HABITVM SCIO, vt supra dictum est. SED QVVM, γνώμη. QVVM NIHIL EST MELIVS, aliter quo nihil est melius: quod est optimum, vt ait in libello de Optimo genere oratorū. IDEM, quod dixi de Carbone. GRACCHIS, Tib. & C. fratribus, supra. EIS, Gracchis. EA, vt illos fuisse præstantissimo ingenio, & damnum illorum immaturo interitu res Romanas, Latinasq. literas fecisse, supra. CAETEROS, oratores, quos tu supra nominasti. VENIO, aliter venis. PVTA S ESSE, quum dicis, te sic existimare, hos oratores fuisse maximos, & in his primum cum Græcorū gloria, latine dicendi copiam æquatam, supra. EGO AVDIVI, vt tu quoq. puer, lib. secundo de Orat. CRASSVM, ET ANTONIVM, L. Crassum, & M. Antonium, supra. HORVM, L. Craffi, & M. Antonii. VT, similitudo: & vt, particula videtur pro duplici posita, vel bis ponenda. POLYCLETI, supra. DORYPHORVM, non illum, opinor, viriliter puerum, sed illum, quem canona artifices vocabant, lineamenta artis ex eo, velut à lege quadam, petentes, vt Plin. lib. trigesimo quarto cap. octauo scribit: Cic. Doryphori statuā dixit in Oratore. LYSIPPVS, què Sicyonium Duris negabat, vt Plinius lib. trigesimo quarto cap. octauo refert. ab hoc fingi voluit Alexander Magnus, vt epistola decima tertia lib. quinti Famil. leges. AIEBAT, magistrū fuisse. SIC, ἀντιπαρομοίως. TV, dicas. SVASIONEM LEGIS SERVILIAE, orationem L. Craffi in legem Cæpionis, supra. FVISSE, à pueritia, supra. GERMANA, mera. ITA, hanc esse germanam εἰρωνείαν. PVTES, vt putare posses, si dicerem, cur sentiam, hanc esse germanā εἰρωνείαν. nam dicerem, te L. Crasso longe præferendum esse, tantum abfuit, vt eius oratio tibi magistra fuerit: quod quum tu tamen ipse dicas, ostendis, te εἰρωνικῶς loqui. HIS IPSIS, L. Crasso, & M. Antonio. COTTA, C. Cotta. SVLPICIO, P. Sulpicio. CAELIO, M. Cælio Rufo. DIXERIS, supra. OPERARIOS OMNEIS, qui ausi aliquando sunt stantes loqui, supra.

Hæc cum ille dixisset, Longi sermonis initium detulisti, inquam, Attice, rémque commouisti noua disputatione dignam, quam in aliud tempus differamus. voluendi enim sunt libri cum aliorum, tum in primis Catonis: intelliges nihil illius lineamenti, nisi eorum pigmentorum, quæ inuenta nondum erant, florem & colorē defuisse. Nam de Craffi oratione sic existimo, ipsum fortasse melius potuisse scribere, alium, vt arbitror, nemi-

nem. Nec in hoc ironiam duxeris esse, quod eam orationem mihi magistratam fuisse dixerim. nam etsi tu melius existimare videris de ea, si quam nunc habemus, facultate: tamen adolescentes, quid in Latinis potius imitemur, non habebamus. Quod autem plures à nobis nominati sunt, eò pertinuit, ut paulo ante dixi, quod intelligi volui, in eo, cuius omnes cupidissimi essent, quam pauci digni nomine euaderent. quare εἰρωνεα me, ne si Africanus quidem fuit, (ut ait in historia sua C. Fannius) existimari velim. Ut voles, inquit Atticus: ego enim non alienum à te putabam, quod & in Africano fuisset, & in Socrate. Tum Brutus, De isto postea: sed tu (inquit, me intuens) orationes nobis veteres explicabis? Vero, inquam, Brute, sed in Cumano, aut in Tusculano aliquando, si modo licebit: quoniam utroque in loco vicini sumus.

ILLE, Atticus. DETVLISTI, aliter pepulisti. aliter depulisti. COMMIVISTI, aliter commisisti. VOLVENDI ENIM, αἰτιολογία, quare sit res digna disputatione, ut probetur, quod dixit, veterum orationes legendas esse. CATONIS, Censorii. INTELLIGES, Catonis libros legens. ILLIVS, Catonem etiam supra comparavit. PIGMENTORVM, exornationum, quibus oratores, ut pigmentis pictores, utuntur, ut ostendit epistola prima libri secundi ad Atticum. QVAE INVENTA NONDV M ERANT, modo enim huc ista sunt importata, ut ait Antonius lib. secundo de Oratore. COLOREM, pigmentorum colorem vides hic dici, quasi pigmentorum splendorem: nisi dicas, pigmentum quasi genus esse, colorem quasi speciem: Plinius certe lib. trigesimo tertio cap. decimo tertio scribit, pigmentum quoddam in quatuor colores mutari. CRASSI, L. Crassi. ORATIONE, suasionem legis Seruiliæ. IPSVM, L. Crassum. DVXERIS, ut ducere videris. DIXERIM, supra. NAM, αἰτιολογία, quare non sit εἰρωνεα ducenda, aut dicenda. MELIVS, quam de Crassi facultate. VIDERIS, quum dicere, cur ita sentias, nolis, ne te mihi assentari putem. POTIVS, quam L. Crassi orationem. NON HABEBAMVS, & ob id illam tanquam magistratam imitabamur. Itaque vere, non εἰρωνεα diximus, eam nobis magistratam fuisse. PLVRES, etiam operarii, ut tu vocas. PAVLO ANTE DIXI, post Q. Arrium, & post M. Servilium. INTELLIGI, perspicere, supra. OMNES, præsertim, qui dicere audent, supra. DIGNI NOMINE EVADERENT, nomen haberent, supra. ΕΙΡΩΝΑ, simulatorem, libro primo de Officiis. AFRICANVS, P. Scipio Africanus minor, supra. FVIT, εἶρων, ut eum verbo Græco Fannius vocavit, lib. secundo de Orat. AIT, sic lib. secundo Academicarum quaestionum, & lib. secundo de Orat. IN HISTORIA SVA, in annalibus suis, lib. secundo de Orat. C. FANNIVS, de quo supra dictum est. EXISTIMARI VELIM, quoniam multi τὴν εἰρωνεαυ reprehendunt. VT VOLES, sit. EGO ENIM, αἰτιολογία, quare Ciceronem εἰρωνεα vocarit. IN AFRICANO FVISET, ET IN SOCRATE, viris tantis, ut non debeas ægre ferre, te illis simile in aliqua re vocari. POSTEA, videbimus. TV, tu Cic. qui harum rerum es peritus. VERO, explicabo. aliter ego vero, rectius. SED, explicabo. CVMANO, epistola nona lib. quarti, & epistola decima, & decima octava lib. decimi quarti ad

ti ad Atticum. TVSCVLANO, epistola secunda libri quarti ad Atticum: à quo quidam Tusculanæ quaestiones sunt appellatae. VICINI SVMVS, epistola trigesima lib. duodecimi, & epistola sexta lib. decimi tertii ad Atticum.

Sed iam ad id, unde digressi sumus, reuertamur. Hortensius igitur cum admodum adolescens orsus esset in foro dicere, celeriter ad maiores causas adhiberi coeptus est: quanquam inciderat in Cottæ & Sulpicii ætatem, qui annis decem maiores, eccellente tum Crasso & Antonio, deinde Philippo, post Iulio, cum iis ipsis dicendi gloria comparabatur. primum memoria tanta, quantam in viro cognouisse me arbitror, ut, quæ secum commentatus esset, ea sine scripto verbis eisdem redderet quibus cogitauisset. hoc adiumento ille tanto sic utebatur, ut sua & commentata & scripta, & nullo referente, omnia aduersariorum dicta meminisset. ardebat autem cupiditate sic, ut in nullo vnquam flagrantius studium viderim. nullum enim patiebatur esse diem, quin aut in foro diceret, aut meditaretur extra forum: sapissimè autem eodem die vtrunque faciebat: attuleratque minime vulgare genus dicendi, duas quidem res, quas nemo alius, partitiones, quibus de rebus dicturus esset; & collectiones, memor & quæ essent dicta contra, quæque ipse dixisset. erat in verborum splendore elegans, compositione aptus, facultate copiosus: eaque erat cum summo ingenio, tum exercitationibus maximis consecutus. rem complectebatur memoriter, diuidebat acute, nec prætermittebat ferè quidquam, quod esset in causa, aut ad confirmandum, aut ad refellendum: vox canora & suavis: motus & gestus etiam plus artis habebat, quam erat oratori satis. hoc igitur florescente Crassus est mortuus, Cotta pulsus, iudicia intermissa bello, nos in forum venimus. erat Hortensius in bello primo anno miles, altero Tribunus militum: Sulpicius Legatus aberat, etiam M. Antonius: exercebatur vna lege iudicium Varia, cæteris propter bellum intermissis: qui frequentes aderant, (quanquam pro se ipsi dicebant) oratores non illi quidem principes, L. Memmius & Q. Pompeius, sed oratores tamen teste disertio vterque Philippo, cuius in testimonio contentio & vim accusatoris habebat, & copiam. reliqui, qui tum principes numerabantur, in magistratibus erant, quotidieque ferè à nobis in concionibus audiebantur. erat enim Tribunus plebis tum C. Curio: quanquam is quidem silebat, ut erat semel à concione vniuersa relictus: Q. Metellus Celer, non ille quidem orator, sed tamen non infans: disertio autem Q. Varius, C. Carbo, Cn. Pomponius, & hi quidem habitabant in rostris.

AD ID, quod ad Hortensium pertinet. DIGRESSI SVMVS, Attico interpellante. REVERTAMVR, tertio. HORTENSIVS, supra, L. F. Verrina quinta: Seruiliæ fœminæ primariæ gener, Verrina quarta: & gener item Q. Catuli, libro tertio de Oratore: & ob id postea videtur cum Q. Catulo filio coniunctus fuisse, in oratione pro Lege Manilia: quamuis etiam Marciam L. Marcii Philippi filiam Catonis vxorem postea duxisse dicatur à Plutarcho in Catone. Hic fuit eques Romanus, vt ait Asconius. Quæstor Verrina tertia, & quinta fuisse dicitur. Aedilis Verrina tertia significatur, & ab Asconio vocatur. & sanè fuit Octauio, & Cotta Consulibus, infra: & libro secundo de Officiis inter eos Aediles numeratur, qui liberales in dandis muneribus fuerunt. Prætor Verrina secunda cognoscitur, & ab Asconio in tertia nominatur. Et Aedilis, vel Prætor quum sesquimodios populo Romano in capita descripsisset, gratissimum omnibus fecit, Verrina quinta. Consul fuit cum Q. Cæcilio Metello Cretico, vt Asconius scribit. Fuit etiam Augur, & Ciceronem in Augurum collegium cooptauit, vt in principio diximus: vnde Cicero epistola octaua libri tertii Familiarium suum collegam vocat, & familiarem, quod essent coniunctissimi omnium consiliorum societate, supra. Atticus enim, vt refert Cornelius Nepos, utebatur intime Q. Hortensio, qui his temporibus principatum eloquentiæ tenebat, vt intelligi non posset, vter eum plus diligeret, Cicero, an Hortensius: & id, quod erat difficillimum, efficiebat, vt inter quos tantæ laudis esset æmulatio, nulla intercederet obtrectatio, essetque talium virorum copula. Hinc, vt in oratione pro Milone patet, Hortensius olim Ciceroni sic affuit, vt penè seruorum manu sit interfectus: quem prius etiam summis laudibus extulerat, vt epistola vigesima quinta libri secundi ad Atticum videbis. contra Cicero & illum saepe laudauit, vt hic, libro tertio de Oratore, & in oratione pro Milone, vbi vocat illum lumen, & ornamentum Reipub. & de nomine ipsius librum, in quo cohortatus est ad Philosophiæ studium, Hortensium inscripsit, vt ostendit libro primo de Finibus, Tusculana secunda, & tertia, & libro secundo de Diuinatione. atque in his quidem omnibus videtur Cicero ἐκδιπνῆ, qua de loquitur epistola sexta libri quarti ad Atticum, seruasse: quum re vera se ab Hortensio scelestissime, & insidiosissime tractatum esse sentiret, vt epistola tertia libri primi ad Q. fratrem, & epistola nona libri tertii ad Atticum declarat. Hortensius, vt ait Cælius epistola secunda libri octauo Familiarium, iractus à sibilo peruenit ad senectutem, sed postea senex sibilum non effugit, quod Messalam defendisset. Diues admodum videtur fuisse, qui Tusculanum haberet, vt Plinius ostendit libro trigesimo quinto capite vndecimo: villam ad Baulos, vt Cicero libro secundo Academicarum quæstionum, & Varro libro tertio capite decimo septimo de Re rustica testantur: quædam ad portam Flumentanam, epistola tertia libri septimi ad Atticum: villam in Laurenti agro cum sylua magna, vt Varro libro tertio capite decimo tertio de Re rustica testis est: & domum tam pulchram, vt postea L. Lentulus eam sibi in bello ciuili desponderit, epistola sexta libri vndecimi ad Atticum. & super decem millia cadum hæredi reliquit, vt Plinius libro decimo quarto capite decimo quarto scribit. Fuit certe sumptuosus ita, vt, quod Dion libro trigesimo nono scribit, Consulibus legem sumptuariam ferre volentibus sit aduersatus. Primus igitur pauones augurali cœna posuisse dicitur, vt Varro libro tertio capite sexto de Re rustica, Plinius libro decimo capite vigesimo, & Macrobius libro tertio Saturnalium scribunt. Est autor item Plinius libro trigesimo quinto capite vndecimo illum tabulam argonautas

H-S. CXLIIII.

H-S. CXLIIII. mercatum fuisse, eique ædem in Tusculano suo fecisse. Apud Baulos in parte Baiana piscinam habuit, in qua murænam adeo dilexit, vt exanimatam fleffe credatur, vt Plinius libro nono capite quinquagesimo quinto refert: nec sanè minor cura eius erat de ægrotis piscibus, quàm de minus valentibus seruis: vt videbis apud Varronem libro tertio capite decimo septimo, vbi plura hac ipsa de re scribit: vnde Macrobius libro tertio Saturnalium recte putat, Q. Hortensium, & L. Philippum Piscinarios à Cicerone dici, vt certe libro primo, & secundo ad Atticum dicuntur. Quid quod platanos suas, vt scribit Macrobius, vino irrigare solitus erat adeo, vt in quadam actione, quam habuit, cum Cicerone suscepta, precario ab illo postularit, vt locum dicendi permutaret secum? Abire enim in villam necessario se velle, vt vinum platano, quam in Tusculano posuerat, ipse suffunderet. Quàm vero mollis fuerit, & Gellius libro primo capite quinto docet, & libro tertio Saturnalium Macrobius, ita scribens: Fuit Hortensius vir alioqui ex professo mollis, & in præcinctu ponens omnem decorem. fuit enim vestitu ad mundiciem curioso: & vt bene amictus iret, faciem in speculo quærebat: vbi se intuens, togam corpori sic applicabat, vt rugas non forte, sed industria locatas artifex nodus adstringeret: & sinus ex composito defluens, modum lateris ambiret. Is quondam quum incederet elaboratus ad speciem, collegæ de iniuriis diem dixit, quod sibi in angustiis obuiis, offensu fortuito, structuram togæ destruxerat: & capitale putauit, quod in humero suo locum ruga mutasset. Male etiam audiuit, & quod iudices corrumperet, vt Cicero in Verrinis significat, & Asconius interpretatur: & quod munera à clientibus acciperet, vt à Verre sphingem, propter quam Cicero illo iudicio in altercatione neganti ei se ænigmata intelligere, respondit, debere, quoniam sphingem domi haberet, vt ait Plinius lib. trigesimo quarto cap. octauo: quamuis in eo iudicio pauca dixerit Hortensius, vt Cic. in Oratore hisce verbis ostendit: nobis pro familiari reo summus orator non respodit Hortensius: & Asconius ait: his rebus adeo stupefactus Hortensius dicitur, vt rationem defensionis omitteret. Is erat solitus gloriari, quod nunquam bello ciuili interfuisset, vt epistola decima sexta lib. secundi Famil. scriptum videbis. ADMODVM ADOLESCENS, vnde viginti annos natus, supra. ORSVS ESSET IN FORO DICERE, L. Crasso, Q. Scæuola Cofs. supra. CELERITER, eodem anno, libro tertio de Oratore. MAIORES CAUSAS, vt Africæ, & Bithyniæ Regis causas, quæ non poterant non esse magnæ, lib. tertio de Oratore. INCIDERAT, inciderat Hortensius in Cottæ, & Sulpicii ætatem sic, vt illorum ætati quasi succresceret, libro tertio de Oratore. MAIORES, maiores erant Hortensio. EXCELLENTE, viuo, supra. CRASSO, ET ANTONIO, DEINDE PHILIPPO, POST IVLIO, L. Crasso, & M. Antonio, deinde L. Marcio Philippo, post C. Iulio Cæsare, de quibus omnibus supra dictum est. CVM IIS IPSIS, C. Cotta, & P. Sulpicio, quibus Hortensium tanto minorem præcurrere vix honestum Crassus putabat libro tertio de Oratore. MEMORIA, Lucullus habuit diuinam quandam memoriam rerum, verborum maiorem Hortensius, libro secundo Academicarum quæstionum: quam quidem memoriam Hortensii Tusculana prima, & libro tertio de Oratore commendat: Seneca vero in proœmio Declamationum ita scribit: Hortensius à Sisenna pro-uocatus, in actione persedit diem totum, & omnes res, & pretia, & emptores ordine suo recensuit argentariis recognoscentibus ita, vt in nullo falleretur. QUANTAM IN VIRO, aliter quantam in vilo. nos putamus legendum: vel, quantam in nullo: vel, quanta nullum. REDDERET, refer-

N. iiii

ret, vt libro decimo Quintilianus ait. **QVIBVS COGITAVISSET**, aliter quibus excogitauisset. **HOC**, memoria. **ILLE**, Hortensius. **ARDEBAT**, Hortensius. **CVPIDITATE**, gloriæ. **FLAGRANTIVS STVDIVM VIDERIM**, idem penè L. Crassus libro tertio de Oratore dixit. **NVLLVM ENIM**, *ἀλλοτρία*, quòd in eo flagrans esset studium. **NVLLVM ENIM PARTIEBATVR ESSE DIEM**, **QVIN AVT IN FORO DICERET**, **AVT MEDITARETVR EXTRA FORVM**, nullum tempus illi vnquam vacabat aut à forensi dictione, aut à commentatione domestica, vt supra de Pisone genero dixit. **VTRVNQVE FACIEBAT**, & in foro dicebat, & extra forum meditabatur. **GENVS DICENDI**, Asiaticum, infra. **DVAS QVIDEM RES**, attulerat. **QVAS NEMO ALIVS**, attulerat. hinc libro primo de Oratore partitionem Crassus omisit: quamuis Antonius postea libro secundo dixerit, Rhetores iubere, post narrationem causam diuidere. Quòd si Rhetores iam tum iubebant diuidere, non videtur Hortensius hoc ipsum primus attulisse: nisi forte melius attulit: quod etiam Quintilianus sic libro quarto capite quinto demonstrat: non immerito multum ex diligentia partitendi tulit laudis **Q. Hortensius**: cuius tamen diuisionem in digitos diductam nonnunquam Cicero leuiter eludit. eludit vero sic in oratione pro **Quintio**: faciam, quod te sæpe animaduerti facere Hortensi, totam causam meam dictionem certas in partes diuidam: tu id semper facis, quia semper potes: ego in hac causa faciam, propterea quòd in hac videor posse facere: quod tibi natura dat, vt semper possis, id mihi causa dat, vt hodie possim. & **Verrina prima**: Quid quum accusationis tuæ membra diuidere cœperit, & in digitis suis singulas partes causæ constituere? In Hortensio vero sic etiam scripsit. quis te aut est, aut fuit vnquam in partiundis rebus, indefiniendis, in explanandis pressior? hoc in verbo, pressum, Nonius refert. **PARTITIONES**, *διαιρέσεις* Plato in Phædro vocat. **COLLECTIONES**, *συναγωγές* Plato in Phædro, & Cicero epistola decima quinta libri noni ad Atticum vocant. **FACVLTATE COPIOSVS**, nam fuit in Hortensio summa copia, ac singularis facultas dicendi, vt ait in oratione pro Lege Manilia. **SVMMO**, ita, vt nihil ei à natura deesset, libro tertio de Oratore. **INGENIO**, quo fuit præditus, in oratione pro Lege Manilia: addit libro tertio de Oratore, nihil à doctrina defuisse. & sanè videtur bene doctus fuisse: si quidem poema scripsit, vt autor est Varro libro primo de Analogia: & **Annales**, vt Paterculus affirmat: & certe cum Sisenna, & Lucullo de græce, latinèque scribendo venit in eam contentiõnem, quam Plutarchus in Lucullo refert. **GESTVS ETIAM PLVS**, aliter gestus esset plus. **QVAM ERAT ORATORI SATIS**, constat enim, inquit Valerius Maximus libro octauo capite decimo, Aesopum, Rosciumque ludicræ artis peritissimos, illo causas agente, in corona frequenter altitisse, vt foro petitos gestus in scenam referrent. hinc L. Torquatus illum Dionysiam vocauit: sed ille respondit, **Dionysia** quidem malo esse, quàm, quod tu Torquate, *ἀμύβορα ἀποδιδρακτοῦ*, vt Gellius libro primo cap. quinto scribit. Momordit illum etiam Cicero **Verrina quinta**, quòd ceruiculam iactaret, & populo se ad coronam daret. **HOC**, **Q. Hortensio**. **FLORESCENTE**, quum vigesimũ tertium annum ageret. nam Crasso, & Scæuola Consulibus vndeuiginti annos natus erat, supra: & L. Crassus Philippo, & Cæsare Consulibus est mortuus, vt supra diximus. & florescenti deflorescentem infra opponit. **COTTA**, C. Cotta, supra. **CRASSVS**, L. Crassus, cuius etiam sodalis Hortensius appellatur libro tertio de Oratore. **PVLVSVS**, paucis enim diebus post mortem L. Crassi depulsus per inuidiam Tribunatu, non multis ab eo tempore

mensibus

mensibus eiectus est à ciuitate, vt libro tertio de Oratore dicitur: quem Rutilia mater est secuta, vt supra retulimus. **IVDICIA INTERMISSA**, fenatus enim decreuit, ne iudicia, dum tumultus Italicus esset, exercerentur, vt ait Asconius. **BELLO**, quod à scriptoribus Sociale, Italicum, Latinum, & Marficum vocari videbis: quod cœptum est L. Philippo, & Sex. Cæsare Consulibus, vt Florus libro tertio capite decimo octauo scribit, quamuis aliqui dissentiant. **VENIMVS**, audituri, non dicturi. Tunc enim Cicero circiter sexdecim annos natus erat: & multo post ad causas adire cœpit, vt infra dicitur. **PRIMO ANNO**, quo bellum hoc cœptum est, & nos in forum venimus, L. Philippo, Sex. Cæsare Coss. **ALTERO**, sequenti anno, L. Cæsare, P. Rutilio Coss. **SVLPICIVS**, P. Sulpicius, supra. **LEGATVS ABERAT**, in Marrucinos profectus, vt Liuius libro septuagesimo sexto scripsit, & quidem Pompeii legatus, vt Orosius libro quinto capite decimo octauo refert. **ETIAM M. Antonius**, legatus aberat: quanquam satis ex secunda Tusculana constat, illum pro se lege Varia dixisse: nec contra satis constat, vbi tunc abesset. **EXERCEBATVR VNA LEGE IVDICIVM VARIA**, **Q.** enim Varius, de quo supra diximus, Tribunus plebis quum esset, legem tulit, vt quæreretur de iis, quorum opera, consilioue socii contra populum Romanum arma sumpssissent, vt ait Asconius: ea lege vna tunc iudicium exercebatur, quum reliqua iudicia tunc intermissa fuissent, vt paulo ante dictum est: vel sublata, vt loquitur in oratione pro Cornelio, vbi scribit Asconius, multos lege Varia damnatos fuisse, quasi bellum Italicum illis autoribus conflatum esset: qua quidem lege **Q. iplè** quoque Varius damnatus est, vt ex Valerio Maximo supra retulimus. **CAETERIS**, cæteris legibus ad iudicia pertinentibus. **PRO SE IPSI DICEBANT**, pro se dicebant lege Varia, qua tunc accusabantur, tanquam autores fuissent, vt bellum Italicum conflaretur. **L. MEMMIVS**, L. Memmius C. frater, L. Crassi, & M. Antonii propè æqualis, supra: si modo is est, vt nos putamus. **Q. POMPEIVS**, **Q. Pompeius Rufus**, supra. **ORATORES**, nam L. Memmius mediocris orator fuit, & **Q. Pompeius** scripsit eas orationes, quibus pro se est vsus, supra. **DISERTO**, vt supra describitur. **PHILIPPO**, L. Philippo, qui L. Crasso, & M. Antonio proximus accedebat, sed longo interuallo tamen proximus, supra. **CVIVS IN TESTIMONIO CONTENTIO ET VIM ACCVSATORIS HABEBAT**, et **COPIAM**, res forte tunc omnibus nota, certe nunc nobis ignota. **PRINCIPES**, oratores. **TUNC**, L. Cæsare, P. Rutilio Coss. **C. CVRIO**, pater, supra. **RELICTVS**, supra. **Q. METELLVS CELER**, tunc erat Tribunus pleb. sic enim credimus: quamuis hac de re nihil scriptum viderimus. **DISERTI**, supra. **Q. VARIVS**, supra. **C. CARBO**, illius eloquentissimi viri filius, de quo supra diximus. **CN. POMPONIVS**, supra. **HABITABANT IN ROSTRIS**, vt Tribuni plebis, qui frequenter in rostris vel concionabantur, vel, aliis concionantibus, sedebant vt Scæuola, quum L. Crassus legem Seruiliam suaderet, supra.

C. etiam Iulius Aedilis curulis quotidie ferè accuratas conciones habebat. sed me cupidissimum audiendi primus dolor percussit, Cotta cum est expulsus. reliquos frequenter audiens, acerrimo studio tenebar; quotidieque & scribens, & legens, & commentans, oratoriis tamen exercitationibus contentus non eram. Iam consequente anno **Q. Varius** sua lege damnatus

excefferat. Ego autem iuris ciuilibus studio multum operæ dabam. **Q. SCAEUOLÆ P. F.** qui quanquam nemini se ad docendum dabat, tamen consulentibus respondendo studiosos audiendi docebat. atque huic anno proximus **Sylla** Consule & **Pompeio** fuit. tum **P. Sulpicii** in Tribunatu quotidie concionantis totum genus dicendi penitus cognouimus. eodémque tempore cum princeps **Academiae Philo** cum Atheniensium optimatibus **Mithridatico bello** domo profugisset, Romamque venisset; totum ei me tradidi, admirabili quodam ad philosophiam studio concitatus: in quo hoc etiam commorabar attentius; etsi rerum ipsarum varietas & magnitudo summa me delectatione retinebat; sed tamen sublata iam esse in perpetuum ratio iudiciorum videbatur. occiderat **Sulpicius** illo anno, tresque proximo trium ætatum oratores erant crudelissime interfecti, **Q. Catulus**, **M. Antonius**, **C. Iulius**. eodem anno etiam **Moloni Rhodio** Romæ dedimus operam, & actori summo causarum, & magistro. hæc etsi videntur esse à proposita ratione diuersa, tamen idcirco à me proferuntur, vt nostrum cursum perspicere, quoniam voluisti, **Brute** possis, (nam **Attico** hæc nota sunt) & videre quemadmodum sumus in spatio **Q. Hortensium** ipsius vestigiis persecuti. **Triennium** ferè fuit vrbs sine armis, sed oratorum aut interitu, aut discessu, aut fuga (nam aberant etiam adulescentes **M. Crassus** & **Lentuli** duo) primas in causis agebat **Hortensius**, magis magisque quotidie probabatur.

C. ETIAM IULIUS, **C.** etiam **Iulius Cæsar** **Strabo**, supra. **AEDILIS CVRVLIS**, vnde postea **Aedilitius** est occisus, vt supra retulimus. **COTTA QVVM EST EXPVLSVS**, paulo ante. **AUDIENS**, τὴν ἢ ἀκρόασιν ἢ οὐκ ἂν ἀσμιῶσαι, ἢ μετὰ πόνον τοῖς ἄλλοις εἰρησμεῖνα, ἢ τὸ μῶσ λαμβάνων, vt **Theon** loquitur. **SCRIBENS**, quòd illud, quod postea libro primo de Oratore scripsi, tunc etiam scirem, caput esse, quàm plurimum scribere. ὡς περὶ ἢ τοῖς ζωγραφεῖν βουλομένοις οὐδὲν ὀφείλου καὶ νοεῖν ἢ τε ἀπελλοῦ, καὶ ἀνὰ φίλον ἔργον, εἰάν μὴ καὶ αὐτοὶ γράφειν ἐπιχέουσι, οὐτὼ καὶ τοῖς ἐπιχέουσι μέλλουσιν, οὐτε ἢ διασημάτων, τὸ πλῆθος, οὐτε τὸ ποδὶ τὴν λέξιν καθαρόν, οὐτε θέσις ἢ ῥησμεῖνα, οὐτε ἀκρόασιν ἀσεία οὐτε ὅλων ἢ τῆς ῥητορικῆς καλῶν οὐδὲν ὄστι χρήσιμον, εἰάν μὴ καὶ αὐτὸς ἕκαστος ταῖς καὶ ἐκαστῶν ἡμέραν γραφῶν ἐγγυμνάσῃται, vt scribit **Theon**. **LEGENS**, non vt puer, de quo loquitur **Quintilianus** libro primo capite decimo quarto: sed vt grandis, cui legendi sunt poëtæ, cognoscenda historia, omnium bonarum artium scriptores, ac doctores & legendi, & peruolutandi, & exercitationis causa laudandi, interpretandi, corrigendi, vituperandi, refellendi, vt **Cicero** lib. primo de Oratore docet. ἢ ἢ ἀνάγνωσις, ὡς πρὸς προσευτῆρον ἢ ἢ ἀπολλώ- νιος δὲ μοι ὁ ῥόδιος, ἢ ἢ λέξιν ἢ ἢ τυπούμενοι ἢ τὴν ψυχὴν ἀπὸ καλῶν πρᾶξεσσι μα- τῶν καλλίστα καὶ μνησόμεθα, vt **Theon** scribit. **COMMENTANS**, primum quidem, vt aut versibus propositis quàm maxime grauibus, aut oratione aliqua lecta ad eum finem, quem memoria possem comprehendere, eam rem ipsam

ipsam, quam legissem, verbis aliis quàm maxime possem lectis pronunciaré: deinde secutus sum, quod magis placuit, vt summorum oratorum Græcæ orationes explicarem, libro primo de Oratore. Quamuis enim **Crassus** id se dicat fecisse, nos tamen **Ciceroni** tribuimus, quod ne **Quintilianus** quidem libro decimo negat. **TAMEN**, quamuis audirem, scriberem, legerem, & commentarer, tamen his exercitationibus, quæ sunt oratoriæ, vt dictum est, non eram contentus, sed ad alia etiam studia vt **Philosophiæ** me transferebam. aliter tantum, vt sit sensus: non eram contentus tantum exercitationibus oratoriis, vt declamationibus, sed audiebam etiam, scribebam, legebam, & commentabar. Quamuis enim hæc possit, & debeat facere orator, illius tamen exercitatio est magis propria declamatio. **CONSEQUENTE ANNO**, **Cn. Pompeio** **Strabone**, **L. Porcio** **Catone** **Cofs.** **Q. VARIVS**, supra. **SVA LEGE**, lege **Varia** de maiestate, vt ait **Asconius**. **DAMNATVS**, vt supra retulimus. **IVRIS CIVILIS**, cuius tantum scire volui, quantum satis esset oratori, supra. **DABAM**, quum tu quoque **Attice** ad **Scaeuolam** ventitares, libro primo de Legibus: & quidem **Scaeuola** **Augure** mortuo, in **Lælio**: Quòd si mortuus erat ante **Syllam** Consulem, vt hic apparet, in funere **Marii** certe non potuit vulnerari, vt supra pluribus ostendimus. **Q. SCAEUOLÆ P. F.** qui collega fuit **L. Crassi**, supra, ad quem **Augure** mortuo, me contuli, in **Lælio**. **DOCEBAT**, vt fieri solet. **HVIC ANNO**, **Cn. Pompeio** **Strabone**, **L. Porcio** **Catone** **Cofs.** id est anno tertio postquam in forum venimus, supra. **PROXIMVS**, proximus annus, qui fuit quartus, ex quo **Cicero** in forum venit. **SYLLA CONSULE**, **ET POMPEIO**, **L. Cornelio** **Sylla**, **Q. Pompeio** **Ruso** **Cofs.** an. ab **V. C.** sexcentesimo sexagesimo sexto. & ita videtur locutus, vt ita separans, significaret, **Q. Pompeium** Consulem interfectum fuisse, vt supra ex **Liuii** libro septuagesimo septimo retulimus. aliam vero supra rationem diximus, cur eodem modo **Cæpionem**, & **Lælium** separauit. **TVM**, **Sylla**, & **Pompeio** **Cofs.** **P. SVPICII**, supra. **CONCIONANTIS**, vt leges suas perferret, vt **Liuius** libro septuagesimo septimo scripsit. **TOTVM**, vehemens, graue, in quo qui bene versatur, is etiam, vt **Demosthenes**, potest summissè dicere, vt ait in libello de Optimo genere oratorum. **Sulpicius** vero grandis erat, & penè tragicus orator, supra. Itaque qui genus eius dicendi cognorat, is totum dicendi genus cognoscere dici poterat: quanquam **Cicero** prius alios audierat fortasse attenuatos, aut mediocres, sed quum **Sulpicium** grandem etiam audiuit, tunc totum dicendi genus cognouit, quamuis dicat, se genus totum dicendi **Sulpicii** ipsius cognouisse. **EODEM QVE TEMPORE**, **Sylla**, & **Pompeio** **Cofs.** **PRINCEPS ACADEMIAE**, sic, vt **Philone** viuo, patrocinium **Academiae** non defuerit, libro secundo **Academicarum** quæstionum. **PHILO**, quem **L. Crassus** in **Academia** maxime vigere audiebat, vt ait libro tertio de Oratore. **MITHRIDATICO BELLO**, quod prius quidem cœptum fuerat, sed **Sylla**, & **Pompeio** Consulibus tamen occupatæ populi **Romani** prouinciæ, vt **Liuius** libro septuagesimo septimo scripsit. **DOMO**, **Athenis**, quas **Archelaus** **Mithridatis** præfectus illis temporibus occupauit, vt **Liuius** libro septuagesimo octauo retulit. **ROMAM QVE VENISSET**, vbi **P. & C. Selli**, & **Tetilius Rogus** illum audierunt, libro secundo **Academicarum** quæstionum. **EI**, **Philoni**, de quo loquimur. **TRADIDI**, & eum frequenter audiui, **Tuscul. secunda**. **CONCITATVS**, aliter incitatus. **IN QVO HOC ETIAM**, quòd ratio iudiciorum esse in perpetuum sublata videbatur ita, vt eloquentia exerceri amplius non posset, & ob id opera **Philosophiæ** danda potius videretur. **VARIE-**

TAS, ET MAGNITUDO, res enim variæ, & magnæ in Philosophia tractantur: siquidem philosophandi ratio triplex est: vna de vita, & moribus: altera de natura, & rebus occultis: tertia de differendo, & quid verum, & quid falsum, quid rectum in oratione, prauumue, quid consentiens, quid repugnet, iudicando, libro secundo Academicarum quæstionum, vt alia mittam. DELECTATIONE RETINEBAT, hominis enim mens discendo alitur, & cogitando semper aliquid aut inquirat, aut agit: videndique, & audiendi delectatione ducitur, vt ait libro primo de Officiis. SED TAMEN, quædam ἐπιπέλασμα in sensu potius, quàm in verbis: vel sic est legendum: in quo hoc etiam commorabar attentius, quòd, etsi rerum ipsarum varietas, & magnitudo summa me delectatione retinebat, tamen sublata iam esse in perpetuum ratio iudiciorum videbatur. IN PERPETVVM, etsi ratio in perpetuum sublata fuisset, non opus fuisset eloquentia, quæ foro, & iudiciis est nata. ob id igitur attentius in Philosophiæ studio commorabar. IVDICIORVM, quæ intermissa fuerant bello, supra. VIDEBATVR, præsertim quum post bellum Romæ exortæ fuissent seditiones, vt libro septuagesimo septimo Liuius ostendit. OCCIDERAT, occisus fuerat, vt supra retulimus. SULPICIVS, P. Sulpicius, supra. ILLO ANNO, Sylla, & Pompeio Cofs. quod Liuius libro septuagesimo septimo demonstrat. PROXIMO, anno proximo, quo L. Cornelius Cinna, & Cn. Octavius Consules fuerunt: qui fuit annus quintus, quum Cicero in forum venit. TRIVM AETATVM ORATORES, superioris Q. Catulus, mediæ M. Antonius, inferioris C. Iulius. INTERFECTI, Q. Catulus à se, M. Antonius à militibus Marii & Cinna, C. Iulius Cinna iussu, vt supra suis locis ostendimus. Q. CATVLVS, pater, supra. M. ANTONIVS, supra. C. IVLIVS, C. Iulius Cæsar Strabo, supra. EODEM ANNO, quo L. Cinna, & Cn. Octavius Consules fuerunt. MOLONI, Apollonio Moloni, vt appellat Suetonius in Cæsare, Quintilianus libro tertio capite primo, & Plutarchus in Cicerone, quanquam ille ἀπολλώνιον τὸ μολωνος vocat: sed Cicero, & Valerius Maximus libro secundo capite primo Molonem simpliciter appellant, & Strabo libro decimo quarto Apollonium à Molone se iungit, & ita duos ostendit, præsertim quum addit, Apollonium primum Rhodum, deinde Molonem etiam venisse, cui dixerit Apollonius, καὶ μολων εἶο. RHODIO, quod Rhodi vixerit, & docuerit: vnde supra disciplina Molonis Rhodia dicta est: quamuis ipse fuerit Alabandensis, & Meneclis oratoris discipulus, vt Strabo lib. decimo quarto scribit. ROMÆ, quo & ipse Mithridatico bello venerat, legatus, vt arbitrator, à Rhodiis missus, quo tempore neque fortitudine aduersus Mithridatem, neque fide in Romanos quifquam Rhodiis par fuit, vt ait Paterculus. eum certe ante omnes exterarum gentium in senatu sine interprete auditum constat, vt Valerius Maximus libro secundo capite primo refert: quod tamen etiam Dictatore Sylla fieri potuit, quando legatus vel venit, vel rediit, infra. DEDIMVS OPERAM, illum audiuius. ACTORI SVMMO CAVSARVM, ET MAGISTRO, summo oratori, & Rhetori, ἑπιπέλασμα ἐπιφανέος Plutarchus in Cæsare, Rhetorem Valerius Maximus, clarissimum dicendi magistrum Suetonius vocat: PROPOSITA, à te Brute hoc modo: gradus tuos, & quasi processus dicendi studeo cognoscere. DIVERSA, quòd nihil ad gradus, & quasi processus dicendi cognoscendos pertinere videantur. VOLVISTI, hæc à me proferri, vel potius, voluisti nostrum cursum perspicere. NAM, αἰτιολογία, quare hæc Bruto tantum dicat. ATTICO HÆC NOTA SVNT, quippe quum mecum à condiscipulatu coniunctissime vixerit: hoc Cornelius Nepos in

pos in Attico scribit. PERSECVTI, dichoreus. TRIENNIVM, tres annos, quorū primo C. Marius VII. L. Cinna II. secundo L. Cinna III. Cn. Carbo: tertio L. Cinna IIII. Cn. Carbo II. Consules fuerunt. hinc Paterculus ait: per triennium Cinnanæ, Marianæque partes Italiam obsederunt. FERRE, non enim fuit integrum triennium: siquidem ante, quàm tertius annus finiretur, L. Cinna Consul ab exercitu suo, quem inuitum cogebat naues conscendere, & aduersus Syllam proficisci, interemptus est, vt Liuius libro octuagesimo tertio scripsit. FVIT VRBS SINE ARMIS, Sylla bellum Mithridaticum gerente, & Marianis Rempub. ad arbitrium suum gerentibus. INTERITV, vt Q. Catuli, M. Antonii, & C. Iulii, paulo ante. DISCESSV, vt C. Cottæ, & C. Curionis, qui tunc aberant, supra. EVGA, vt M. Crassi, quem ipsemet adiungit. ABERANT, M. Crassus in Hispania, quòd fugerat, vt in eius vita scripsit Plutarchus: P. Cornelius Lentulus Sura in Asia cum Sylla, cuius erat Quæstor, vt in Cicerone Plutarchus ostendit: Cn. Cornelius Lentulus nescio quòd & ipse profectus, forte quòd Marianos vt Syllæ propinquus, id est, Cornelius timeret. ADOLESCENTES, Crassus enim tunc νεὸς ἂν πανταπεινὸν ἔβηκε, vt ait Plutarchus: ii vero duo Lentuli M. Crassi æquales fuerunt, supra. M. CRASSVS, supra. LENTVLI, Cn. Cornelius Lentulus, & P. Cornelius Lentulus Sura, supra. PRIMAS IN CAVSIS, aliter primis in causis.

Antistius, Piso sæpe dicebat, minus sæpe Pomponius, raro Carbo, semel aut iterum Philippus. at vero ego hoc tempore omnino noctes & dies in omnium doctrinarum meditatione versabar, eram cum Stoico Diodoto: qui cum habitauisset apud me, mecumque vixisset, nuper est domi meæ mortuus: à quo cum in aliis rebus, tum studiosissime in dialectica exercebar, quæ quasi contracta & astricta eloquentia putanda est: sine qua, etiam tu Brute iudicauisti, te illam iustam eloquentiam, quam dialecticam dilatatam esse putant, consequi non posse. huic ego doctori, & eius artibus variis atque multis ita eram tamen deditus, vt ab exercitationibus oratoriis nullus dies vacuus esset. commentabar declamitans (sic enim nunc loquuntur) sæpe cum M. Pisone, & cum Q. Pompeio, aut cum aliquo quotidie: idque faciebam multum etiam Latine, sed Græce sapius: vel quòd Græca oratio plura ornamenta suppeditans, consuetudinem similiter Latine dicendi afferebat: vel quòd à Græcis summis doctoribus, nisi Græce dicerem, neque corrigi possem, neque doceri. tumultus interim pro recuperanda republica, & crudelis interitus oratorum trium, Scæuolæ, Carbonis, Antistii: reditus Cottæ, Curionis, Crassi, Lentulorum, Pompeii: leges & iudicia constituta, recuperata respub. ex numero autem oratorum Pomponius, Censorinus, Muræna sublata. tum primum nos ad causas & priuatas & publicas adire cœpimus, nō vt in foro disceremus, quod plerique fecerunt, sed vt, quantum nos efficere potuissemus, docti in forum veniremus. eodem

tempore Moloni dedimus operam. Dictatore enim Sylla legatus ad senatum de Rhodiorum præmiis venerat. itaque prima causa publica pro Sex. Roscio dicta tantum commendationis habuit, ut non vlla esset, quæ non nostro digna patrocínio videretur. deinceps inde multæ; quas non minus diligenter elaboratas, & tanquam elucubratas afferebamus.

ANTISTIVS, P. Antistius, supra. PISO, M. Piso, supra. POMPO-
NIVS, Cn. Pomponius, supra. CARBO, C. Carbo eloquentissimi viri filius,
supra. PHILIPPVS, L. Philippus, supra. STOICO, sic epistola decima sep-
tima libri decimi tertii Famil. lib. secundo Academicarum quæstionum, &
Tusculana quinta Stoicum vocat. DIODOTO, qui cæcus multos annos vi-
xit. is, quod credibile vix esset, quum in Philosophia multo etiam magis
assidue, quàm antea versaretur, & quum fidibus Pythagoreorum more vte-
retur, quumque ei libri noctes, & dies legerentur, quibus in studiis oculis
non egebat, tamen quod sine oculis fieri posse vix videtur, Geometriæ mu-
nus tuebatur, verbis præcipiens discipulis, vnde, quod, quamque lineam
scriberent, Tusculana quinta. & Diodotus scribi debet, ut apud Plutar-
chum in apophthegmatis Ciceronis *διόδοτος* scribitur, quanquam Diodorus
hic, & alibi sæpe legitur, ut etiam apud Cornelium Tacitum in dialogo de
Oratoribus scriptum vidimus. HABITAVISSET APVD ME, libro se-
cundo Academicarum quæstionum. ME CVM QVE VIXISSET, ibi-
dem: nostræ domi vixisset, Tusculana quinta, & epistola decima septima
libri decimi tertii Familiarium. NVPER, quindecim ante annis, Cæsare,
& Bibulo Coss. epistola vigesima libri secundi ad Atticum. MORTVVS,
& reliquit nobis H. S. fortasse centies, ibidem, nec me mouet, quod libro
secundo Academicarum quæstionum de illo tanquam viuo loquitur: quo-
niam vivebat tunc, quum sermo ille factus esse fingitur: siquidem vive-
bat etiam Catulus, qui tamen multo ante Diodotum decesserat. A QVO,
ut homine eruditissimo, epistola decima septima libri decimi tertii Fa-
miliarium. DIALECTICA, quam oratori necessariam putarem, in Ora-
tore. EXERCEBAR, quum illum à puero audirem, libro secundo Aca-
demicarum quæstionum. QVÆ QVASI CONTRACTA, ET ASTRI-
CTA ELOQVENTIA PVTANDA EST, Aristoteles enim principio artis
Rhetoricæ dicit, illam artem quasi ex altera parte respondere Dialecti-
cæ, ut hoc videlicet differant inter se, quod hæc ratio latior sit, illa loquen-
di contractior, ut ait in Oratore, & libro primo de Legibus. IVDICAVI-
STI, qui eorum philosophorum sectam secutus es, quorum in doctrina,
atque præceptis differendi ratio coniungitur cum suavitæte dicendi, & co-
pia, supra: & sic artibus es eruditus, in Oratore. IUSTAM ELOQVEN-
TIAM, sic iustam victoriam, iustam uxorem dici videbis. ESSE PVTANT,
quod sint inter se vicina, & finitima, in Oratore. HVIC, Diodoto. AR-
TIBVS, ut Philosophiæ, Musicæ, & Geometriæ, Tusculana quinta. NVL-
LVS DIES VACVVS ESSET, sic etiam supra de C. Pisone genero, & de
Q. Hortensio dixit. COMMENTABAR, domi. DECLAMANS, de-
clamans causas, quod nemo me diutius fecit, Tusculana prima, nam Cicero
ad Præturam vsque græce declamavit, latine vero senior quoque & quidem
Consulibus Hircio, & Pansa, quos discipulos, & grandes prætextatos voca-
bat, ut ait Suetonius in libello de Claris Rhetoribus. sed quum à principio quodam
genere declamatorio usus fuisset, quod ille nõ satis probaret, postea instituedi
genus

genus paulo eruditius, & *δελικότερον* est secutus, epistola tertia libri tertii ad
Q. fratrem. SIC ENIM NVNC LOQVNTVR, nam declamatio apud
nullum autorem antiquum ante ipsum Ciceronem, & Caluum inueniri po-
test, ut ait Seneca libro primo Declamationum. M. PISONE, supra: apud
quem suspicantur quidam Ciceronem eloquentiam pudicitiae iactura perdi-
dicisse. Q. POMPEIO, Q. Pompeio A. F. qui Bithynicus dictus est, supra.
GRÆCE, sic enim græce Cicero loquebatur, ut olim Molo sic dixerit: *ἡ
ἐλλὰδος οὐκ εἶρα τῶν τυχῶν ὄρει, ἀ μὴν τῶν καλῶν ἡμῶν ὑπελείπετο, καὶ τῶν ἑ
ῥωμαίων
διὰ τὸ προσγεύμενα, πειθεῖαντε, καὶ λόγον*, quod in Cicerone Plutarchus scri-
bit: in senatu Syracusano etiam græce locutus olim est, ut Verrina sexta re-
fert: & librum de Consulatu suo, præter alia, græce scripsit, ut libro pri-
mo, & secundo ad Atticum testatur. PLVRA ORNAMENTA, idem fen-
tiunt omnes, quamuis ipse Cicero libro primo de Finibus aliter, rei suæ ser-
uiens, dicat. SVMMIS DOCTORIBVS, Molone, & aliis. NEQVE COR-
RIGI POSSEM, quum illi Latinam linguam ignorarent. hinc Moloni vel
ob id roganti, ut græce diceret, paruit, *οὐ μὲν οὐ τῶν ἑσθῶν ἐλλίονα τῶν ἑ
παιόθω-
σις*, ut ait Plutarchus. TVMVLTVS, sic in oratione pro Sex. Roscio di-
citur, ab aliis bellum vocatur. INTERIM, primum Cn. Carbone solo Con-
sule, deinde L. Scipione, & C. Norbano Consulibus, ut Liuius lib. octua-
gesimo tertio, & duobus sequentibus, Paterculus libro secundo, & alii scri-
pserunt. RECVPERANDA, per Syllam à Marianis, ut ait Paterculus.
INTERITVS, qui fuit iam Cn. Carbone III. C. Mario C. F. Coss. ut idem
scribit Paterculus. SCAEVOLE, Q. Mucii Scaeuolæ Pontificis, supra.
CARBONIS, C. Carbonis, supra. ANTISTII, P. Antistii, supra, atque
ii quidem à Damasio Prætoris velut fauentes Syllæ partibus interfecti
sunt, ut Paterculus affirmat. COTTAE, C. Cottæ, qui pulsus fuerat,
supra. CVRIONIS, qui aberat, supra. CRASSI, qui fugerat, supra.
LENTVLOVVM, qui duo aberant, supra. POMPEII, Cn. Pompeii,
qui postea Magnus est appellatus, sed tunc ipse quoque in Picenum, ut
Plutarchus ostendit, secesserat. LEGES, quæ intermissæ fuerant, su-
pra: tunc sunt constitutæ: quaritur tamen in oratione pro Sex. Roscio
tum consuetudinem, quæ lex est altera, sublatam fuisse. IVDICIA, quæ
bello intermissa fuerant, supra. Itaque diu nullum factum est iudicium in
oratione pro Sex. Roscio. CONSTITVTA, à L. Sylla, qui & pacis con-
stituendæ rationem, & belli gerendi potestatem solus habuit, ut ait in
oratione pro Sex. Roscio, & Plutarchus in vita Syllæ. RECVPERATA
RESPVB. à L. Sylla, cui se Respub. totam tradidit, temporibus coacta, &
malis domesticis, ut Verrina quinta dicitur. nam Sylla rebus nouis Reipub.
statum confirmavit, ut Liuius libro octuagesimo nono scripsit. POMPO-
NIVS, Cn. Pomponius, supra. CENSORINVS, C. Censorinus, supra.
MVRÆNA, P. Muræna, supra. SVBLATI, ut Mariani, supra: & sub-
lati à Sylla, qui, C. Mario, & Cn. Carbone Consulibus interfectis, Di-
ctator est factus, ut Liuius libro octuagesimo octauo, & sequenti scri-
psit. TVM, L. Sylla Dictatore, paulo post. PLERIQVE, ut L. Cra-
sus, qui ante ad agendum, quàm ad cognoscendum venit, ut ait libro
primo de Oratore. DOCTI, ut supra dictum est. EODEM TEMPO-
RE, L. Sylla Dictatore. MOLONI, supra. DEDIMVS, iterum.
nam prius etiam dederat, supra. DICTATORE, post C. Marium, &
Cn. Carbonem Consules ut in oratione tertia contra Rullum scribit.
ENIM, *αἰτιολογία*, quod Moloni operam dare potuerit. DE RHODIORVM
PRÆMIIS, ut peteret à senatu præmia Rhodijs, qui, ut ex Paterculo

retulimus, bello Mithridatico pro Romanis fortiter steterant, & ob id præmia sperabant, ut prius etiam fuerant consecuti, quod Eutropius libro quarto refert. **ITAQUE**, quum Dictatore Sylla ad causas & priuatas, & publicas adire cœpissimus. **PRIMA CAUSA PVBLICA**, quod antea causam publicam nullam dixeram. hoc ostendit in oratione pro Sex. Roscio. Dixerat igitur aliquas priuatas, & ob id paulo ante priuatas publicis præposuit, & ut oratio cresceret. & publica hæc causa vocatur, quod ad publicum exemplum pertineret, & in publico iudicium consilio diceretur. Sed de causis priuatis, & publicis scribit Asconius. **SEX. ROSCIO**, Sex. Roscio Amerino parricidii reo. **DICTA**, L. Sylla Dictatore, ut hic, infra, & libro secundo de Officiis apparet. Adolescentes, inquit, contra L. Syllæ dominantis opes pro Sex. Roscio Amerino diximus: sed & Plutarchus in Cicerone scribit, illum paulo post in Græciam profectum, quod Syllam timeret. Atqui nihil erat, cur eum timeret, nisi tunc etiam Dictator fuisset. Nam priuatum nemo timuit, ut Plutarchus, & Appianus ostendunt. Priuatus vero fuit P. Seruilio, App. Claudio Cofs. siquidem Consulibus illis designatis Consul ipse Dictaturam deposuit, ut Appianus libro primo scribit. Atque, ut constat hanc causam Sylla Dictatore Ciceronem dixisse, ita dubium est, quo anno potissimum dixerit. Gellius enim libro decimo quinto capite vigesimo octauo putat illum L. Sylla, Q. Metello Consulibus dixisse, quum iam viginti septem annos esset natus: sed Fenestella, & Quintilianus lib. duodecimo capite sexto ante Gellium scripserant, illum, quum dixit eam causam, sex & viginti annos natum fuisse: quibus ego libentius assentior: quod & autores maiores, & antiquiores fuerunt, & ea dixerunt, quæ veriora videantur: quando Cicero vel hic dicat, se Repub. recuperata, iudiciisq. constitutis ad causas aduise, & hanc causam publicam dixisse: & in oratione ipsa pro Sex. Roscio scribat, illum primum, post iudicia constituta, in iudicium adductum fuisse. at verisimile mihi non videtur, in tantis sceleribus nullum iudicium publicum intra biennium factum fuisse. nam si quis diligenter ratiocinetur, inueniat duos ferè annos inter illud tempus, quo Sylla Dictator est factus, & illud, quo Gellius hanc causam Ciceronem dixisse credit. Quod si rationes hæc, biennium, de quo paulo post dicetur, Fenestellam, & Quintilianum sequemur, credemus, hanc causam dictam M. Tullio Decula, Cn. Cornelio Dolabella Cofs. & ita fatum quoddam fuisse, ut M. Tullius M. Tullio Consule primam causam publicam dixerit. Nam priuatas, ut supra patuit, ante dixerat, neque tamen ante causam P. Quintii dixerat, ut putat Gellius: quam neque primam inter priuatas, neque ante Roscii causam dixit. Nam, quod olim etiam in Quæstura retulimus, se alias causas prius egisse, in ipsa oratione pro Quintio hisce verbis ostendit: Quod mihi consuevit in cæteris causis esse adiumento, id quoque in hac causa deficit. Item ex eadem oratione ita colliges: Ante diem IIII. Cal. Febr. Quintius in Galliam proficiscitur Scipione, & Norbano Cofs. Deinde quum à Tribunis plebis esset certum auxilium petatum, ita disceditur, ut Idib. Septemb. P. Quintium sisti Sex. Alphenus promitteret. Venit Romam Quintius, vadimonium sistit. Næuius annum, & sex menses nihil petit, quiescit. & infra in eadem oratione: iacet res in controuersis, isto calumniante, biennium. Quod si res illa iacuit in controuersis biennium post Id. Septemb. Scipione, & Norbano Cofs. certe non potuit dici ante Id. Septemb. Sylla, & Metello Cofs. id est ante finem propemodum Consulatus illorum, quibus Consulibus Gell. existimat causam Roscii dictam fuisse anno post, quam pro Quintio dixerat: quod quam falsum sit, apparet,

apparet, & eo magis, quod oratio pro Quintio videtur dicta, quum iam Sylla vel esset mortuus, vel certe Dictaturam deposuisset. Sic enim in ea scriptum est: emisti bona Sex. Alpheni L. Sylla Dictatore vendente. Non dixisset, opinor, hoc Cicero Sylla viuo, ne illum offenderet: aut, si fuisset adhuc Dictator, ita non esset locutus, quasi amplius non esset. Quæ quidem omnia quum ita habeant, oratio pro Sex. Roscio fuit omnibus præponenda: sed librarii Gellium, & Eusebium, qui grauius hac in re peccant, secuti, sic orationes illas collocarunt. Nondum vero Cicero, quum pro Sex. Roscio dixit, ad Rempub. accesserat, ut in ipsa oratione ipse testatur. **TANTVM COMMENDATIONIS HABVIT**, magnis enim clamoribus illa de supplicio parricidarum dixit, ut in Oratore, & apud Quintilianum libro duodecimo capite sexto leges. **NON VLLA ESSET**, nulla esset causa. **DEINCEPS INDE**, sic in principio huius dialogi, postea deinceps: quod alterum significat ordinem, alterum tempus, ut *ἕξ ἔτα* **MVLTAE**, multæ causæ sunt à nobis dictæ. non est igitur statum Roma profectus, ut Plutarchus existimat. **ET TANQVAM**, aliter etiam quam: sed placet legere vel, ut est descriptum, & tanquam: vel, etiãque.

Nunc quoniam totum me non nauo aliquo, aut crepundiis, sed corpore omni videris velle cognoscere, complectar nonnulla etiam, quæ fortasse videantur minus necessaria. Erat eo tempore in nobis summa gracilitas & infirmitas corporis, procerum & tenue collum: qui habitus, & quæ figura non procul abesse putatur à vitæ periculo, si accedit labor, & laterum magna contentio. eoque magis hoc eos, quibus eram charus, commouebat, quod omnia sine remissione, sine varietate, vi summa vocis, & totius corporis contentione dicebam. itaque cum me & amici, & medici hortarentur, ut causas agere desisterem; quoduis potius periculum mihi adeundum, quàm à sperata dicendi gloria discedendum putavi. sed cum censerem, remissione & moderatione vocis, & commutato genere dicendi me & periculum vitare posse, & temperatius dicere; ut consuetudinem dicendi mutarem, ea causa mihi in Asiam proficiscendi fuit. itaque cum essem biennium versatus in causis, & iam in foro celebratum meum nomen esset, Roma sum profectus. cum venissem Athenas, sex menses cum Antiocho veteris Academia nobilissimo & prudentissimo philosopho fui; studiũque philosophiæ nunquam intermissum, à primæque adolescentia cultum, & semper auctum, hoc rursus summo autore & doctore renouavi. eodem tamen tempore Athenis apud Demetrium Syrum, veterem & non ignobilem dicendi magistrum, studiose exerceri solebam. post à me Asia tota peragrata est, cum summis quidem oratoribus, quibuscum exercebar ipsis lubentibus: quorum erat princeps Menippus Stratonicensis, meo iudicio tota Asia illis temporibus disertissimus: & si nihil habere molestiarum, nec ineptia-

rum, Atticorum est, hic orator in illis numerari recte potest. Afsiduisime autem mecum fuit Dionysius Magnes, erat etiam Aeschylus Gnidius, Adramytenus Zenocles. hi tum in Asia rhetorum principes numerabantur. quibus non contentus, Rhodum veni, meque ad eundem, quem Romae audiueram, Molo-nem applicavi, cum actorem in veris causis, scriptoremque praestantem, tum in notandis animaduertendisque vitis, & instituen-do docendoque prudentissimum. is dedit operam, si modo id consequi potuit, ut nimis redundantes nos, & superfluentes iu-uenili quadam dicendi impunitate & licentia reprimeret, & qua-si extra ripas diffluentes coerceret, ita recepi me biennio post, non modo exercitior, sed propè mutatus. nam & contentio ni-mia vocis reciderat, & quasi deferbuerat oratio, lateribusque vi-res, & corporis mediocris habitus accesserat.

NAEVO, prouerbiū est, è naeuo cognoscere, est vero de fabulis sum-
ptum, in quibus ἀναγνωρίσις fit multis modis, ut in Arte poetica docet Ari-
stoteles, praesertim per signa, quorum τὸ μὲν εἰ τῷ σώματι, οἷον οὐλαί, & naeus,
ut hic: τὸ δὲ ἐκ τῶν, τὸ περιπέριστα, & crepundia, ut hic addit Cicero. CREPVN-
DIIS, quibus agnoscuntur saepe perditī, ut in Plauti Cistellaria puella cre-
pundiis agnoscitur. GRACILITAS, ET INFIRMITAS CORPORIS, ὡς ἔ-
στιν ἐξ ἡρώ, καὶ ἀσθενείας, ἀρρώστια, σωματικῶν μικρῶν, καὶ γλιχρῶν μόνον. ὅπερ τὸ ἄριστον προσφερόμενον,
ut ait Plutarchus. Porro gracile corpus, infirmum est, ut Celsus libro se-
cundo capite primo scribit, ut infirmitas hic ἐπιεξηγήσις esse videatur. PVT-
ATUR, à medicis. Celsus quidem quaedam libro secundo capite primo, sed
Galenus, & alii plura scribunt, quae quidem nos omnia quum ceteris philo-
sophis, & medicis, tum Ioanni Peregrino Merlo Corrigiensi, & Albicio
Dulio Bononiensi hominibus doctissimis, & viris omnium, quos vnquam
nos cognouerimus, optimis, exploranda, & explicanda relinquimus. LA-
TERVM, quibus valentioribus opus sit oratori vehementi, ut ait in Ora-
tore, & in Catone scribit item, munus oratoris esse non ingenii solum, sed
laterum etiam, & virium. COMMONEBAT, ἢ ἔρ φωνή, πολλή μὲν, καὶ ἀγαθὴ,
σκληρὰ δὲ, καὶ ἀπλάσσις: ὑπὸ δὲ τῆς λόγου σφοδρότητος, καὶ πάθος ἔχοντος, αἰετὸς τῆς ἀνα-
τόνων ἐλαυνόμενῃ, φόβον πρὸς τὸν ἑαυτοῦ τῶ σώματος, ut scribit Plutarchus. DESISTE-
REM, & ita periculum vitarem. PERICVLVM, periculum vitae, paulo
ante. EA CAUSA, non igitur ἀδελφῶν τὴν συλλαν, ἀπεδημιου, διασπείρασι λόγου, ὡς
τῆς σώματος αὐτῆς θεραπείας διομήνου, ut ait Plutarchus, si re vera curatione indi-
gebat. & si timuisset Syllam, & ob eam causam discessisset, nihil erat cau-
sae, cur in hoc dialogo taceret, & in historia mētiretur. BIENNIVM, quo
M. Tullius Decula, Cn. Cornelius Dolabella: L. Cornelius Sylla, & Q. Cae-
cilius Metellus Pius Consules fuerunt. Etsi biennium tantum tunc in cau-
sis est versatus, & tamen post causam Sex. Roscii multas causas, ut supra di-
ctum est, egit, vix dubitationi locus relinquitur, quin orationem pro Sex.
Roscio M. Tullio, & Cn. Dolabella Cōsulibus dixerit. SVM PROFECTVS,
P. Seruilio, App. Claudio Cōs. ut nos arbitramur. QVVM VENISSEM
ATHENAS, ἀφικόμενος εἰς ἀθήνας, ut ait Plutarchus. ANTIOCHO, Antio-
cho Afcalonita, de quo Plutarchus in Cicerone, & Strabo lib. decimo sexto
scribunt. VETERIS ACADEMIAE, ὡς τὸν ἔβρισκτο τὴν νῆσον λεγομένην ἀκαδημίας ὁ
ἀντίοχος

ἀντίοχος, καὶ τὴν καρκάδου σάσιν ἐγκατέλιπον, εἴτε καμπτόμενος ὑπὸ τῆς εὐαργείας, καὶ τῆς
αἰδομένης, εἴτε, ὡς φασι ἱστοί, φιλοτιμίᾳ ἑαυτοῦ, καὶ διαφορά πρὸς τὸν κλιτομάχου, ἢ φίλων
σωθείας, τὴν σάσιν ἐκ μετὰ βολῆς θεράπευτον λόγους εἰ τῶν πλείστοις, ut Plutarchus in Ci-
cerone scribit. hinc libro primo Academicarum quaestionum dicitur Antio-
chus in domum veterem è noua remigrasse: de quo libro secundo Acade-
micarum quaestionum plura dicuntur. NOBILISSIMO, ET PRVDENTIS-
SIMO PHILOSOPHO, politissimum, & acutissimum suae memoriae phi-
losophorum Cicero libro secundo Academicarum quaestionum vocat. FVIT,
τῆ μὲν ἑρώ τῆς λόγου αὐτῆς, καὶ χάριτι κηλομένης, ut Plutarchus ait. CVLTVM,
quum Philonem, & Diodotum, & alios audiuissem, supra, & in Orato-
re, vbi testatur domum suam doctissimis hominibus semper refertam fuisse.
HOC, Antiocho. EODEM TAMEN TEMPORE, iisdem tamen sex men-
sibus. DEMETRIVM SYRVVM, aliter Demetrium Syrium. DICENDI
MAGISTRVM, Rhetorem. EXERCERI SOLEBAM, τὰς μετὰ τὴν διακο-
νήν, praesertim vero ἐπεὶ συλλαν προσηγέθη τεθνηκώς, ut ait Plutarchus. POST,
post sex menses. ASIA, hinc Asianum quidam Ciceronem vocabant, quod
in Asia fuisset, & dicendi genus Asiaticum sequeretur. Non enim defue-
runt, qui Ciceronem vel adhuc viuum reprehenderent, ut tumidiorem, &
Asianum, & redundantem, & in repetitionibus nimium, & in salibus ali-
quando frigidum, & in compositione fractum, exultantem, ac penè viro
molliorem, ut Quintilianus libro duodecimo capite decimo refert. Caluus
eum tanquam solutum, & eneruē, Brutus tanquam fractum, & elumbem
vocabant, ut Cornelius Tacitus in dialogo de Oratoribus ostendit. Et qui-
dam etiam mortuum non laudarunt, ut Quintilianus libro duodecimo ca-
pite primo, & decimo scribit. atque in illum nonnulli scripserunt, ut Gal-
lus Asinius, & Largius Licinius, quod Gellius libro decimo septimo capite
primo refert: ut Didymus Chalcenterus, quod Amianus Marcellinus libro
vigesimo secundo testatur. MENIPPVS, Menippus Catocas appellatus, ut
Strabo libro decimo quarto nobis est autor. STRATONICENSIS, ex
Stratonice, quae vrbs est Cariae, ut Strabo libro decimo quarto, & Plinius
libro quinto capite vigesimo nono docent. hinc Plutarchus ait: μενίππος τῶ
καὶ σωματικῶν. NIHIL HABERE MOLESTIARVM, NEC INEPTIA-
RVVM, nec odiose, nec inepte dicere, supra. ATTICORVM EST, ut pu-
tant quidam, supra. HIC, Menippus. IN ILLIS, Atticis. DIONYSIVS
MAGNES, Dionysius ex Magnesia vrbe Aeolica, siue ex populis, qui Ma-
gnetes appellantur: Strabonem libro decimo quarto lege. hunc Dionysium
Magnetem Plutarchus etiam nominat. AESCHYLVS GNIDIYS, hunc
infra etiam ponit, sed Plutarchus omittit. ADRAMYTENVVS, ab oppi-
do, de quo Plinius libro quinto capite trigesimo meminit: sed apud Plutar-
chum in Cicerone scribitur, ἀδραμυτίνος, apud Strabonem vero ἀδραμυτίνος,
sed quo pacto scribi debeat, Stephanus docet. ZENOCLES, aliter Xeno-
cles, recte. nam graece ξηνοκλής scribitur apud Plutarchum, & Strabonem
lib. decimo tertio, vbi testatur hunc & pugilem, & oratorem fuisse, & pro
Asia in senatu dixisse. RHODVM VENI, hoc Ciceroni postea Laterensis
obiecit, ut in oratione pro Plancio videbis. QVEM ROMAE AVDIVE-
RAM, & quidem bis, supra. APPLICAVI, meque illi rursus reforman-
dum, ac velut recoquendum dedi, ut Quintilianus libro vndecimo capite
sexto refert. ACTOREM, actorem summum, supra. SCRIPTOREM QVE
PRAESTANTEM, nam multa scripsit, ut libro tertio capite primo Quinti-
lianus ostendit. DIFFLVNTES, aliter diffluentem, male. diffluentes ve-
ro, quod in summa vbertate inesset luxuries quaedam, quae stylo depascenda

esset, vt de Sulpicio libro secundo de Oratore dixit. RECEPI ME, Romam rediit M. Aemilio Mamercus, D. Iunio Brute Coss. BIENNIO, coepto quidem P. Serulio, App. Claudio Coss. sed finito M. Mamercus, & D. Bruto Coss. quum interim M. Lepidus, & Q. Catulus Consules fuissent: quo tempore L. Sylla decelsit, vt Liuius libro nonagesimo scripsit. Non igitur tria ei abhinc anni uacauerunt, vt Dion libro quadragesimo sexto calumniatur: nec triennium abfuit, vt scribit Eusebius. POST, postquam Roma sum profectus: nam si dicas, postquam Athenis in Asiam nauigauit, iam non biennium, sed duodeuiginti menses videatur abfuisse. MUTATVS, quod dicendi consuetudinem, & habitum corporis mutassem. Mutauit etiam postea iterum dicendi genus, vt lib. primo de Legibus ostendit. NAM, *αὐτολογία*. CONTENTIO, qua dicebam, supra. RECIDERAT, remissione, & moderatione uocis, & commutato genere dicendi, vt fieri posse censueram, supra. QVASI, mollit translationem sequentem vt paulo durior. DEFERBERAT ORATIO, quam prius nequaquam satis deferbuisset senseramus, vt ait in Oratore. MEDIOCRIS HABITVS ACCESSERAT, aliter mediocres accesserant.

Duo tum excellabant oratores, qui me imitandi cupiditate incitarent, Cotta, & Hortensius: quorum alter remissus & lenis, & propriis uerbis comprehendens solute & facile sententiam: alter ornatus, acer, & non talis, qualem tu eum Brute iam deflorescentem cognouisti, sed uerborum & actionis genere commotior. itaque cum Hortensio mihi magis arbitrabar rem esse, quod & dicendi ardore eram propior, & aetate coniunctior, etenim uideram in iisdem causis, vt pro M. Canuleio, pro Cn. Dolabella consulari, cum Cotta princeps adhibitus esset priores tamen agere partes Hortensium. acrem enim oratorem, incensum, & agentem, & canorum concursus hominum, forique strepitus desiderat. vnum igitur annum, cum rediissemus ex Asia, causas nobiles egimus, cum Quaesturam nos, Consulatum Cotta, Aedilitatem peteret Hortensius. interim me Quaestorem Siciliensis excepit annus: Cotta ex Consulatu est profectus in Galliam: princeps & erat, & habebatur Hortensius. cum autem anno post e Sicilia me recepissem, iam uidebatur illud in me, quidquid esset, esse perfectum, & habere maturitatem quandam suam. Nimis multa uideor de me, ipse praesertim: sed omni huic sermoni propositum est, non ut ingenium & eloquentiam meam perspicias, unde longe absum, sed ut laborem & industriam. Cum igitur essem in plurimis causis, & in principibus patronis quinquennium ferè uersatus, tum in patrocinio Siciliensi maxime in certamen ueni designatus Aedilis cum designato Consule Hortensio.

COTTA, C. Cotta, supra. HORTENSIVS, Q. Hortensius. ALTER, C. Cotta. REMISSVS, quippe qui contentionem omnem remisserat, supra.

pra: SOLUTE, nam Cotta pure, ac solute dicebat, supra, sed nihil ample, in Oratore. ALTER, Hortensius. ORNATVS, quod ueretur genere dicendi Asiatico, quod est exornatum, infra. ACER, non multa tamen dicebat, in Oratore. EVM, Hortensium. DEFLORESCENTEM, *ἀπαιθέοντα*, opponit florescenti, vt appellauit supra. ITAQUE, quum talis esset Hortensius. MAGIS, quam cum C. Cotta. QVOD, *αὐτολογία*. DICENDI ARDORE, contentionibus, quibus summis uti solebam, vt libro primo de Legibus affirmat. PROPRIOR, Hortensio, quam Cottæ, qui remissus erat. CONIUNCTIOR, Hortensio, qui me octo annis maior erat, coniunctior aetate fui, quam C. Cottæ, qui duodeuiginti annis me ipso maior erat, quum decem maior esset Hortensio, supra. ETENIM, *αὐτολογία*, quod Hortensius esset uehementior. IISDEM, non diuersis. Tunc enim posset aliquis dicere, hoc cognosci non potuisse. M. CANULEIO, historia quaerenda est. Canuleios quidem Liuius libro quarto fuisse plebeios ostendit. CN. DOLABELLA, Cn. Cornelio Dolabella, de quo uix equidem scio, quid statuam, quum scriptores inter se tam ualde dissentiant, praesertim Asconius, qui ne sibi quidem constat, quod nesciat explicare, quo pacto Verrina tertia dicatur, accusante Scauro, damnatus, quem dicant alii, Caesare accusante, absolutum fuisse. Itaque duos Dolabellas tum fuisse putat, quorum alter a Caesare sit accusatus, & absolutus: alter a Scauro accusatus, & condemnatus, quum esset Consularis, & triumphalis: sed quem Caesar accusauit, Suetonius etiam Consulare, & triumphalem uocat. Ego uero fateor tum duos Dolabellas, & quidem eodem anno Consulem alterum, Praetorem alterum fuisse: & de Consule quidem constat ex Consulibus: de Praetore uero collegisses ex oratione pro Quintio, ubi dicitur Quintius in Galliam profectus Scipione, & Norbano Coss. ante diem III. Cal. Febr. & Idib. Septemb. Romam rediisse: & postea Nauius annum, & sex menses nihil petiisse: deinde a Cn. Dolabella Praetore nescio quid postulasse: quod apparet factum post tres menses illius anni, quo alter Cn. Dolabella, & M. Tullius Decula Consules fuerunt. & Cn. quidem Dolabellæ Consuli Cilicia prouincia Consularis Verrina tertia dicitur esse constituta: sed Cn. Dolabellæ Praetori Sicilia Praetoria data est, vt Asconius scribit. Potuit igitur fieri, vt reuersus uterque sit accusatus, Consularis a Scauro, quod ex Verrina tertia constat: Praetorius a Caesare, quod dubium est, quum Suetonius, vt diximus, illum Consulare, & triumphalem uocet, & Plutarchus in Caesare scribat ita: πολλοὶ δὲ τὴν ἐλλάδου τῆς πόλεως μαρτυροῦσι αὐτὸν τῆς οὐ. Quid enim Graeciae ciuitates in eum dicere potuissent, qui Siciliam prouinciam fuisset sortitus? Contra multa fuerunt, quae dicerent in eum, qui profectus est in Ciliciam, vt Athenis ex aede Mineruae grande auri pondus ablatum, & alia, quae Verrina tertia attinguntur. Quare fit, vt penè audeam affirmare, eundem Cn. Dolabellam Consulare, & triumphalem a Caesare primum accusatum, & absolutum, deinde a Scauro accusatum, & damnatum fuisse. Sed rursus de tempore dubium: quando Suetonius scribit, composita seditione ciuili, quae per M. Lepidum mota fuerat, Caesarem accusasse, deinde Rhodum secessisse: Plutarchus uero putat, quum Rhodo rediisset, id fecisse: quod fortasse uerisimilius uideatur, quum dicat hic Cicero, se uidisse: quia post suum & ipse reditum uidere potuerit. Verum quum Cornelius Tacitus in dialogo de Oratoribus affirmet, Caesarem vnum & uiginti annos egisse, quum Dolabellam accusarat, qui legerit apud Suetonium, Caesarem anno sexto & quinquagesimo periisse, facile per Consules colliget, Caesarem P. Serulio, App. Claudio Consulibus ante, quam Ci-

cero Roma proficisceretur, accusasse: & ita Ciceronē videre potuisse. **CONSULARI**, quippe qui Consul cum M. Tullio Decula an. ab V. C. sexcentesimo septuagesimo tertio fuerit. **COTTA**, C. Cotta. **AGERE**, quōd esset ornatus, & acer, paulo ante. **ACREM**, qualis erat Hortensius. **ENIM**, αἰτιολογία, quare Hortensius priores ageret partes. **AGENTEM**, sic actione utentem, ut qui procul videat, in scena Roscium esse intelligat, ut supra dixit. **DESIDERAT**, sic supra, subsellia grandiore, & pleniorē vocem desiderant. **VNUM IGITUR ANNUM**, Cn. Octauio, C. Curione Cofs. **CAVSAS NOBILIS**, quæ fuissent, sciremus, si nunc orationes extarent. **QUAESTOREM**, in primis factum, ut ait in oratione in Pisonem. Fuit vero Lilybetanus Quæstor, ut ipse significat in oratione pro Plancio, & Asconius scribit, & quidem Sex. Peduceo Prætor: quum tamen ipse dicat in oratione Post reditum in senatu, se M. Curii patri Quæstorem fuisse, fortasse quōd alter alteri successisset ante, quàm Cicero decederet: nisi forte prius Quæstor urbanus fuit, præsertim quum Verrina septima dicat, se Quæstorem factum, & Quæsturam in provincia Sicilia obtinuisse: & nos alios prius in Vrbe Quæstores fuisse, deinde in provincias profectos legamus. Eam certe Quæsturam quum optime gessisset, ea spe decedebat, ut sibi populum Romanum vltro omnia delaturum putaret: sed ea spe decēptus, constituit postea semper Romæ manere, ut in oratione pro Plancio pluribus ipse refert, & quidem aliquanto aliter, quàm Plutarchus in vita. Illud addit in oratione pro Sylla, Antronium in Quæstura sibi collegam fuisse. **EX CONSVLATV**, quum adhuc esset in Consulatu, ut ex Prætura epistola vndecima libri decimi quinti ad Atticum, & libro primo de Legibus, & apud Cæsarem libro primo de Bello ciuili fortasse interpretari debemus: Paterculus certe libro secundo ita scribit: L. Lucullus ex Cos. Asiam sortitus est: at Lucillum tum Consulem fuisse libro nonagesimo quarto Liuius ostendit. Quare apud Paterculum, ex Cos. ex Consulatu interpretor, quod veteres ita scripserint: vnde multi postea, Exconsules, ut putor, describebant: & inde factum credo, ut maiores nostri exconsules, ex prætores, exquæstores, & alia huiusmodi dixerint. Hic igitur apparet eodem anno Ciceronem in Siciliam, & C. Cottam in Galliam profectos esse: Quod si dicas, id post Cottæ Consulatum factum, poteris tu quidem verisimiliter interpretari, Cotta ipso, & Octauio Consulibus Ciceronem Quæstorem urbanum, ut suspicatus sumus, fuisse, posteaque L. Lucullo, M. Cottæ Consulibus in Siciliam Quæstorem venisse: sed tunc quinquennium, quod sequitur, confici non poterit, nisi tu annum, quo reuersus ex Asia, causas nobiles egit, annis sequentibus adiungas. **EST PROPECTVS IN GALLIAM**, vtnos supra retulimus. **PRINCEPS**, in patronis, primas tenebat, infra. **ERAT**, nobis absentibus. **HABEBATVR**, hoc addit, quia multi solent esse, qui non habentur, ut contra multi sæpe habentur, qui non sunt. **ANNO POST**, L. Lucullo, M. Cottæ Cofs. si modo rationem, quam diximus, sequimur. **ILLVD**, quod ad dicendi facultatem pertinebat. **ESSE PERFECTVM**, nam in Sicilia quoque Cicero dixerat, ut Plutarchus affirmat. **MATVRITATEM**, non talem, qualem postea etiam habuit, ut in principio huius dialogi dictum est. **IPSE PRAESERTIM**, quum dici soleat, te ipse laudas. **OMNI HVIC SERMONI**, huic parti sermonis, in qua de me dicendum est. **PROPOSITVM EST**, quum tu me Brute non ingenii prædicatorem esse voluisti, sed laboris mei, supra. **VNDE LONGE ABSVM**, hoc genus iactationis esse Quintilianus libro vndecimo capite primo putat, si se disertus imperitum vocet. **LABOREM**, supra. **ESSEM**, esse, fem,

sem versatus, ὑπερβατον. **QUINQVENNIVM FERERE**, si numeres annos à Consulibus Cotta, & Octauio, ut diximus, anni quatuor, & menses ferè sex inueniuntur: siquidem Cicero Cn. Pompeio, M. Crasso Cofs. Non. Sext. Verrem cœpit accusare, quum prius inquirendi causa totam Siciliam quinquaginta diebus obiisset, ut Verrina secunda patet. **PATROCINIO SICILIENSI**, patrocinio, quod pro Sicilia, rogatus, ita suscepi, ut neque infidiis à Verre terra, marique factis, terreri, neque numis corrumpi potuerim, Verrina prima, secunda, & tertia: & Verrem sic accusaui, ut illum nemo defendere auderet, Verrina tertia. Nobis enim pro familiari reo non respondit Hortensius, in Oratore. Hortensius enim adeo stupefactus est, ut rationem defensionis omiserit: & Verres adeo percussus, ut sua sponte in exilium abierit, ut Asconius scribit: in quo quidem exilio illum conuenisse, donec à triumuiris post Ciceronis mortem proscriptus periret, autor est Lactantius libro secundo capite quarto, & Seneca in suaforia sexta libri primi: quod Antonio Corinthiis se cessurum negasset, ut Plinius libro trigesimo quarto capite secundo refert. Huic tamen Cicero exoratus à Vatinnio nescio quando dicitur affuisse, ut Seneca in suaforia sexta libri primi confirmat. **DESIGNATVS**, prior, ut ait in oratione in Pisonem: cum M. Cæsonio, ut Verrina secunda, & apud Asconium leges, ut ego nesciam, an verum sit, quod alii scribunt, C. Antonium Ciceronis in Aedilitate collegam fuisse. Id ego certe non memini me legere, nec ille duos collegas in Aedilitate potuit habere, nisi forte alter decepsit. Illi fortasse ita sunt suspicati, quod in oratione pro Muræna ita dicat: Antonii ludis commouebat: quasi vero C. Antonius ludos facere non potuerit, nisi Ciceronis collega in Aedilitate fuerit. **AEDILIS**, Aedilis igitur fuit Cicero anno sequenti Q. Hortensio, & Q. Metello Cofs. & trinos ludos fecit, ut in oratione pro Muræna scribit: & tamen exiguum sumptum pro amplitudine honorum, quos adeptus est, putabat, lib. secundo de Officiis. **DESIGNATO**, cum Q. Cæcilio Metello Cretico, lege Asconium. **CONSULE**, ut fuit anno sequenti,

Sed quoniam omnis hic sermo noster non solum enumerationem oratoriam, verum etiam præcepta quædam desiderat: quid tanquam notandum & animaduertendum sit in Hortensio, breuiter licet dicere. Nam is post Consulatum (credo quod videret ex consularibus neminem esse secū comparandum, negligeret autem eos, qui Cōsules non fuissent) summum illud suum studium remisit, quo à puero fuerat incensus, atque in omnium rerum abundantia voluit beatius, ut ipse putabat, remissius certe viuere. primus, & secundus annus, & tertius tantum quasi de picturæ veteris colore detraxerat, quantum non quibus vnus ex populo, sed existimator doctus, & intelligens posset cognoscere. longius autem procedens, & in cæteris eloquentiæ partibus, tum maxime in celeritate & continuatione verborum adhærens, sui dissimilior videbatur fieri quotidie. Nos autem non desistebarum, cum omni genere exercitationis, tum maxime stylo nostrum illud, quod erat, augere, quantumcunque erat, atque ut multa omittam in hoc spatio, & in his post Aedilitatem

annis, & Prætor primus, & incredibili populari voluntate sum factus. nam cum propter assiduitatem in causis & industriam, tum propter exquisitius, & minime vulgare orationis genus animos hominum ad me dicendi nouitate conuerteram. nihil de me dicam: dicam de cæteris: quorum nemo erat, qui videretur exquisitius, quàm vulgus hominum, studuisse literis, quibus fons perfectæ eloquentiæ continetur; nemo, qui philosophiam complexus esset, matrem omnium bene factorum beneque dictorum; nemo, qui ius ciuile didicisset, rem ad priuatas causas, & ad oratoris prudentiam maxime necessariam; nemo, qui memoriam rerum Romanarum teneret, ex qua, si quando opus esset, ab inferis locupletissimos testes excitaret; nemo, qui breuiter argutèque incluso aduersario laxaret iudicum animos, atque à feueritate paulisper ad hilaritatem, risumque traduceret; nemo, qui dilatare posset, atque à propria ac definita disputatione hominis, ac temporis, ad communem quæstionem vniuersi generis orationem traducere; nemo, qui delectandi gratia digredi parumper à causa, nemo, qui ad iracundiam magnopere iudicem, nemo, qui ad fletum posset adducere; nemo, qui animum eius, quod vnum est oratoris maxime proprium, quocunque res postularet, impelleret.

ENUMERATIONEM ORATORIAM, libenter legerem: enumerationem oratorum. PRAECEPTA, qualia multa sunt supra dicta. NAM, *αιτιολογια*, quòd liceat notare. CONSULARIBVS, vt Lucullo, Curione, Lentulis, Crasso, & Pompeio. COMPARANDVM, in eloquentia. EOS, vt me, & alios. SYMMVM, flagrantissimum, supra. FVERAT INCENSVS, sic, vt in nullo vnquam flagrantius studium viderim, supra. VOLVIT, quum esset admodum diues, vt supra diximus. PRIMVS, annus primus post ipsius Hortensii Consulatum L. Metello, Q. Marcio Cofs. SECVNDVS ANNVS, C. Pisone, M. Glabrione Cofs. TERTIVS, M. Lepido, L. Tullo Consulibus. PROCEEDENS, Hortensius. CAETERIS, vt in uentione, dispositione, memoria, & actione. CELERITATE, ET CONTINUATIONE VERBORVM, quas elocutio complectitur. NON DESISTEBAMVS, dum cessabat Hortensius. EXERCITATIONIS, oratoriæ: STYLO, optimo, & præstantissimo dicendi effectore, ac magistro, libro primo de Oratore. NOSTRVM ILLVD, quod esse perfectum videbatur, supra. IN HIS POST AEDILITATEM ANNIS, duobus annis. nam qui Aedilis fuisset, post biennium erat annus Præturæ, epistola vigesima quinta libri decimi Familiarium: & Cicero suis annis magistratus est adeptus. PRAETOR, Prætor Cicero fuit M. Lepido, L. Tullo Cofs, vt ait Asconius in interpretatione orationis pro Cornelio, quamuis postea dicat, illam orationem L. Cotta, L. Torquato Cofs, à Cicerone Prætoris dictam fuisse: sed dubium non est, quin Cicero biennio ante Consulatum Prætor fuerit, quum in oratione secunda contra Rullum sic ipse Consul loquatur: Vos mihi Prætori biennio ante Quirites hoc eodem in loco personam hanc imposuistis,

posuistis, vt quibuscunque rebus possem, Pompeii absentis dignitatem vobiscum vnà tuerer. Nam Prætor dixit orationem pro lege Manilia, quæ septem annis post L. Luculli Consulatum, id est M. Lepido, L. Tullo Cofs. lata, vt Paterculus lib. secundo, & Dion lib. trigesimo sexto scribunt: qua lege Pompeius bello Mithridatico præfectus est, vt omnes penè historici testantur. Collegas habuit in Prætura Cicero C. Aquilium Gallum, vt in oratione pro Cluentio, & in Topicis ostendit: Q. Nasōnem, M. Pletorium, C. Flaminium, C. Orchinium, Q. Voconium, quos in oratione pro Cluentio numerat. apparet enim sex hosce tunc Prætores fuisse, quum Cic. Prætor eam causam dixit: quo tempore Prætor etiam fuit P. Casius, vt ait Asconius in interpretatione orationis pro Cornelio. Ita, si Cic. connumeret, Prætores octo illo anno reperiuntur, quot fieri solebant, vt ostendit in oratione in Pisonem, vbi ait, omnes Prætores de se legem promulgasse, præter vnum: & in oratione pro Milone illos septem fuisse scribit: in oratione Post reditum in senatu numerat. Quum igitur octo reperiuntur, multi tamen putant etiam C. Antonium Cic. in Prætura collegam fuisse: quòd in oratione in toga candida Cicero cum C. Antonio ita loquatur: an oblitus es, te ex me, quum Præturam peteremus, petisse, vt tibi primum locum concederem? & Q. frater in libro de Petitione Consulatus ita dicat, vt ostendat illum Ciceronis in petitione Præturæ competitorem fuisse. Quod si credimus illum tum repulsam non tulisse, sed Ciceronis collegam fuisse, necesse est, dicere, vel tum plures fuisse Prætores, vel aliquem ex iis, quos diximus, collegam non fuisse. Cicero certe Prætor præfuit quæstioni de pecuniis repetundis, vt apparet in oratione pro Cluentio: & C. Licinium Macrum, de quo supra diximus, condemnauit, & ex ea re magnum fructum coepit, vt epistola tertia lib. primi ad Atticum ipse, & Plutarchus in vita scribunt: & vt ait in oratione pro Muræna, tunc prouinciam recusauit. PRIMVS, sic in orationibus pro Lege Manilia, & in Pisonem: & primus ex octo, quot, vt diximus, fiebant: contra, quum duo Aediles fierent, se Aedilem priorem factum dixit in oratione in Pisonem. Primus igitur, primo loco factus: quem locum C. Antonius, vt retulimus, petebat, vt sibi concederet. certe Prætor primus hoc modo, non est Prætor urbanus, vt multi putarunt. INCREDIBILI POPULARI VOLVNTATE, centuriis cunctis, in oratione pro Lege Manilia, cunctis suffragiis in oratione in Pisonem. NAM, *αιτιολογια*, quare Prætor ita factus. ASSIDVITATEM IN CAVSIS, nam Cicero propè quotidie dicebat. Vnde dixit in oratione pro Lege Manilia: facultatis est tantum, quantum homini vigilanti ex forensi vsu propè quotidiana exercitatio dicendi potuit afferre. EXQUISITIVS, magnificentius, quàm fuerat, genus dicendi, & ornatus, supra. NIHIL DE ME DICAM, ne arroganter dicere videar. DICAM DE CAETERIS, & de cæteris dicens, probabo, quod dixi, me nouum dicendi genus attulisse. Id vero docte, & callide Cicero facit. nam, dum negat ea, quæ deinceps dicuntur, in superioribus fuisse, significat illa se primum vt noua, nec cognita prius attulisse. NEMO, repetitio. HOMINVM, quorum vel hodie multi literis student, vel vt latine tantum intelligant, vel vt tabulas conficere possint: sed nullam adhibent rationem. STVDVISSE, vt ipse Cicero studuit, quod Plutarchus scribit: & Suetonius, ac Macrobius testantur illum iam grandem M. Antonii Cniphonis Grammatici ludum frequentasse. LITERIS, quarum studium profitentur, qui Grammatici vocantur, vt ait libro primo de Oratore. CONTINETVR, omnis enim loquendi elegantia expolitur scientia literarum, vt libro tertio de Oratore scribit. COMPLEXVS ESSET, vt ipse

Cicero complexus fuerat, qui Philosophiæ studium nunquam intermissum Athenis renouauit, supra. Est enim philosophia oratori necessaria, sed præfertim locus ille de vita, & moribus totus est oratori perdiscendus, vt libro primo de Oratore præcipitur. MATREM OMNIUM BENE FACTORVM, BENEQUE DICTORVM, laudandarum artium omnium procreatricem quandam, & quasi parentem libro primo de Oratore, & matrem item Tusciana prima vocat: sed alibi quoque sæpe Cicero philosophiam laudat. DIDICISSET, vt ipse Cicero didicerat, supra. Didicerat tamen etiam L. Crassus, & alii, vt supra demonstratum est, neque ius ciuile solum, sed res etiam alias, quas negat hic quenquam illorum didicisse: quod ego sic interpretor, nemo res istas didicerat, vt ipse postea didicit, id est perfecte, certe bene. NECESSARIAM, vt Lucius Crassus ostendit libro primo de Oratore. TENERET, vt oratorem tenere oportet, libro primo de Oratore: vtque Cicero ipse tenebat ita, vt ab eo historia postularetur, libro primo de Legibus. EXCITARET, vt Cicero in oratione pro Cælio Appium excitauit. BREVITER, ARGVTEQUE, dicto breui, & peracuto, quod est alterum è duobus facetiarum generibus, de quibus Iulius Cæsar libro secundo de Oratore disputat. LAXARET, vt ipse Cicero laxabat ita, vt olim Cato dixerit: Dii boni, quàm ridiculum Consulem habemus? TRADUCERET, vt ipse Cicero traducebat: qui, vt Macrobius libro secundo Saturnalium refert, L. Flaccum repetundarum reum ioci opportunitate de manifestissimis criminibus exemit. Et sanè Cicero in iocis, & facetiis sic excelluit, vt & facetissimus ipse fuerit, & de facetiis optime libro secundo de Oratore scripserit. Quin tam multa iocatus est, vt Q. frater, vel Tiro libertus, vel alius quispiam tres de Ciceronis ridiculis libros ediderit, vt Quintilianus libro sexto capite quarto refert. Nos eum Tironem fuisse credimus, quòd & Macrobius idem sentiat, & satis ex Asconii scriptis constet, eundem Tironem quatuor etiam libros de Ciceronis vita scripserit. Ex illis vero ridiculis multa Quintilianus libro sexto capite quarto, Plutarchus in Ciceronis vita, & in Apophthegmatis, & Macrobius libro secundo Saturnalium collegerunt. atque Cicero ipse de ridiculis suis sæpe in epistolis ad Atticum, & Familiaribus meminit. DILATARE, orationem, & rem propositam. A PROPRIA, AC DEFINITA DISPUTATIONE HOMINIS, AC TEMPORIS, à controuersia, à causa, vt in Partitionibus, & libris oratoriis sæpe vocat: à propriis personis, & temporibus, vt in Oratore loquitur: *ἀπὸ τῆς ὑποθέσεως*, vt in Topicis ait. AD COMMVNEM QVAESTIONEM VNIVERSI GENERIS, ad consultationem, vt in Partitionibus, & lib. tertio de Oratore vocat, *περὸς τὸν θεόν*, vt in Topicis, & in Oratore loquitur. Tu Quintil. lib. tertio cap. quinto lege. TRADUCERE, vt ipse Cic. sæpe traducebat, vt in oratione pro Milone, an insidiatorem liceat interficere, vide Quintil. lib. tertio cap. quinto. DELECTANDI GRATIA, vide supra de Ser. Galba. DIGREDI, vt Cicero digrediebatur, vt Quintilianus libro quarto cap. tertio docet. AD IRACVNDIAM, nam faciendum, vt iudex irascatur, vt ait in Oratore, quod in Verrinis facit Cicero quum ferè semper, tum præfertim, quum supplicia, quibus Verres ciues Romanos afficiebat, modo non ante oculos iudicum ponit. AD FLETVM, faciendum est enim, vt iudex fletat, doleat: quod fecit Cicero, quum plangere, & lamentatione forum compleuit, vt in Oratore scribit. EIVS, iudicis. MAXIME PROPRIVM, officium partitione tertium, genere maximum, supra. IMPELLERET, iudicem commoueret, supra. quod faciebat Cicero præfertim in perorationibus, supra, & in Oratore.

Itaque

Itaque cum iam penè euanuisset Hortensius; & ego anno meo, sexto autem post illum Consulem Consul factus essem; reuocare se ad industriam cœpit; ne, cum pares honore essemus, aliqua re superiores videremur. sic duodecim post meum Consulatum annos in maximis causis, cum ego mihi illum, sibi me ille anteferet, coniunctissime versati sumus: Consulatusque meus, qui illum primo leuiter perstrinxerat, idem nos rerum mearum gestarum, quas ille admirabatur, laude coniunxerat. maxime vero perspecta est vtriusque nostrum exercitatio paulo ante, quàm perterritum armis hoc studium Brute nostrum conticuit subito, & obmutuit; cum lege Pompeiana ternis horis ad dicendum datis, ad causas simillimas inter se, vel potius easdem noui veniebamus quotidie. quibus quidem causis tu etiam Brute præsto fuisti, compluresque & nobiscum, & solus egisti: vt qui non satis diu vixerit Hortensius, tamen hunc cursum confecerit. annis ante decem causas agere cœpit, quàm tu es natus: idem quarto & sexagesimo anno perpaucis ante mortem diebus vnà tecum forum tuum defendit Appium. Dicendi autem genus quod fuerit in vtroque, orationes vtriusque etiam posteris nostris indicabunt.

EVANVISSET, post Consulatum, supra: & euanuisset, quod ad dicendi facultatem pertinet. ANNO MEO, sic in oratione secunda contra Rullum, id est ætatis anno quadagesimo tertio: quo quidem anno Romanis legibus, vt Philippica quinta dicitur, ætas erat Consularis. SEXTO, si tamen annum alterutrius Consulatus adnumeret. ILLVM, Hortensium. CONSVL FACTVS ESSEM, quod ante Terentiæ vxori fuerat significatum. nam quum illa, post peractum sacrificium, libare vellet, in cinere visa est flamma: quod significauit eius maritum eo anno futurum Consulem, vt ipse in suo testatur poemate: quòd respiciens poëta in Bucolicis dixit: aspice, corripuit tremulis altaria flammis sponte sua, dum ferre moror, cinis ipse. In petitione Consulatus sex competitores habuit, P. Galbam, L. Catilinam, C. Antonium, L. Cassium, Q. Cornificium, & C. Sacerdotem, quos omnes Asconius in interpretatione orationis in toga candida ponit, & Q. frater in libro de Petitione Consulatus aliquot enumerat, quos etiam libro primo ad Atticum, & in oratione pro Muræna videbis: sed Cicero nem cuncta Italia, omnes ordines, vniuersa ciuitas non prius tabella, quàm voce priorem Consulem declarauit, vt in orationibus contra Rullum, & Pisonem refert. Calendis igitur Ian. Consulatum quum iniisset, senatum, & bonos omnes legis agrariæ, maximarumque largitionum metu liberauit, vt in iisdem orationibus ostendit. & ita fundamenta iacta sunt ex Cal. Ian. confirmandi senatus, vt ait libro primo Familiarium: quibus de rebus scripsit orationes contra Rullum: quarum vna est in senatu Cal. Ian. altera ad populum de Lege agraria, vt epistola prima libri secundi ad Atticum refert: vbi tertiam de Othone ponit: quam Cicero quum

P ii

dixisset, L. Roscio theatralis seditionis auctori leges ignouerunt, notatasque sedes ignominiae discrimine aequo animo tulerunt, ut Plinius libro septimo capite trigesimo scribit. hinc in oratione pro Muræna legitur: L. Otho vir fortis, meus necessarius, equestri ordini restituit non solum dignitatem, sed etiam voluptatem. Itaque lex hæc, quæ ad ludos pertinet, est omnium gratissima: quod honestissimo ordini cum splendore fructus quoque iucundissimis est restitutus. L. enim Roscius, Otho Tribunus plebis legem tulit, ut equitibus Romanis in teatro quatuordecim gradus proximi assignarentur, ut Liuius libro nonagesimo nono scripsit: eam vero legem tulit Roscius L. Metello, Q. Marcio Consulibus, certe biennio ante Ciceronem Prætorem, ut ostendit Aſconius in interpretatione orationis pro Cornelio: ubi tamen male Consul legitur, quum Tribunus plebis eam legem, ut diximus, tulerit, nec Roscius Consul vnquam, quod ego sciam, fuerit: sed neque Prætore erat, quamuis à Plutarcho *σπαιτηγῶν* in Ciceronis vita dicatur, ubi rem pluribus verbis scribit, sed M. Othonem male vocat, quem L. Roscium Othonem scribant omnes, à quo lex Roscia fit dicta: quæ, præter ea, quæ diximus, de coactoribus certus locus erat constitutus, ut Philippica secunda demonstratur. Mittimus hic, quod interpretes Horatii dicunt, eadem lege Roscia cautum fuisse, ut proximis ab orchestra quatuordecim gradibus spectarent, quibus census esset quadringentorum tertiorum: quod putemus equites significari, quibus eum censum fuisse sciamus. Idem Cicero Consul in C. Rabirio perduellionis reo XL annis ante se Consulem interpositam senatus auctoritatem sustinuit contra iniuriam, atque defendit, ut ait in oratione in Pisonem. Oratio igitur pro Rabirio epistola prima libri secundi ad Atticum quarta Consularis appellatur. In qua quidem causa ius omne retinendæ maiestatis continebatur, ut ait in Oratore: quæ de re plura Suetonius in Cæsare, & Dion libro trigesimo septimo scribunt, quamuis Dion de numero annorum à Cicerone dissentiat: quum dicat, triginta sex annos tantum fuisse, ut re vera fuerunt inter C. Marii, & L. Valerii, atque Ciceronis, & Antonii Consulatus: sed, ut ait Aſconius, à Cicerone summam tempus est comprehensum perinde, ac si dixisset, propè XL annis. Hinc Labienus criminabatur, iudicium perduellionis à Cic. sublatum fuisse, ut ait in oratione pro Rabirio. Idem Cicero Consul adulescentes bonos, & fortes, sed vsos ea conditione fortunæ, ut, si essent magistratus adepti, Reipub. statim conuulsuri viderentur, suis inimicitias, nulla senatus mala gratia, comitorum ratione priuauit, ut in oratione in Pisonem refert: quæ de re Quintilianus ita libro vndecimo capite primo scribit: mollienda est in plerisque alio colore asperitas orationis, ut Cicero de proscriptorum liberis fecit: quid enim crudelius, quam homines honestis parentibus, ac maioribus natos à Reipub. submoueri? Itaque durum id esse summus ille tractandorum animorum artifex confitetur, sed ita legibus Syllæ cohærere statum ciuitatis affirmat, ut iis solutis stare ipsa non possit. Orante igitur Cicerone, proscriptorum liberos honores petere puduit, ut Plinius libro septimo capite trigesimo loquitur. Quæ quidem oratio de proscriptorum filiis inscripta, epistola prima libri secundi ad Atticum quinta Consularis appellatur. Idem Consul C. Antonium collegam cupidum prouinciæ, multa in Republica molientem, patientia, atque obsequio suo mitigauit: & prouinciam Galliam senatus auctoritate, exercitu, & pecunia instructam, & ornatam, quam cum Antonio communicauit, quod ita existimabat tempora Reipub. ferre, in concione deposuit, reclamante populo Romano, ut ait in oratione in Pisonem.

Nam

Nam collegam suum Antonium prouinciæ perpulit, ne contra Rempublicam sentiret, ut Sallustius, & Plutarchus affirmant. Sortitus enim Macedoniam, permutauit, & Galliam accepit, & Macedoniam collegam, quod lib. trigesimo septimo scribit Dion tradidit, ut illum mitigaret, quem cupiditatem suam nomine triumphii tegere, ac velare, ut ait in oratione in Pisonem, videbat. Quam quidem indulgentiam coniunctam cum summa custodia Reip. Romani laudarunt, ut in oratione pro Sestio scriptum est. Galliam igitur prouinciam Cicero postea in concione deposuit, ut in orationibus quarta in Catilinam, & pro Muræna dixit: & statim coepit cogitare, quemadmodum eam Q. Metello Celeri traderet, ut etiam supra ex epistola secunda libri quinti Familiarium retulimus. atque oratio, qua prouinciam deposuit, sexta Consularis epistola prima libri secundi ad Atticum vocatur: septima, qua Catilinam emisit, eadem senatus, interitum urbis non obscure, sed palam molientem, ut in oratione in Pisonem refert: quam quidem rem Sallustius, Plutarchus, Appianus, & alii pluribus verbis persequuntur. Octava Consularis oratio fuit, quam habuit ad populum postridie, quam Catilina profugit: nona in concione, quo die Allobroges indicarunt: decima in senatu Non. Decemb. epistolam primam libri secundi ad Atticum lege. nam tela extremo mensis Consularis sui intenta iugulis ciuitatis, de coniuratorum nefariis manibus extorsit, & tandem faces iam accensas ad urbis incendium comprehendit, protulit, exinxit, ut in oratione in Pisonem videbis. Quum vero de rebus hisce ad senatum retulisset, senatus censuit Non. Decemb. ut de coniuratis supplicium sumeretur. Id Cicero quum faciendum curasset, & reuertetur, *ἔπειτα*, ut refert Plutarchus, *ἰσχυρῶς*. has vero Nonas Decembres Cicero sæpe ut libro primo, secundo, & decimo ad Atticum: libro primo Familiarium, & epistola decima septima ad M. Brutum celebrat. Tum Q. Catulus princeps senatus, & auctor publici consilii, frequentissimo senatu parentem patriæ Ciceronem nominauit, ut etiam supra de Q. Catulo loquentes ex oratione in Pisonem retulimus. Hinc Iuuenalis satyra octaua dixit: Roma parentem, Roma patrem patriæ Ciceronem libera dixit: & quidem primum, ut Plinius libro septimo capite trigesimo scribit. L. etiam Gellius, ut in oratione in Pisonem refertur, Ciceroni ciuicam coronam deberi à Reipub. dixit. Senatus vero, quod etiam supra diximus, eidem togato, non ut multis bene gesta, sed ut nemini conseruata Reipub. singulari genere supplicationis Deorum immortalium templa patefecit: ut in orationibus tertia, & quarta in Catilinam, in Pisonem, pro Sylla, Philippica secunda, & decima quarta scriptum videbis. Quum vero in concione, abiens magistratu, dicere à Q. Metello Nepote Tribuno pleb. prohiberetur, quæ constituerat: quumque is illi tantummodo, ut iuraret, permetteret, sine vlla dubitatione iurauit, Reipub. atque urbem sua vnus opera esse saluam, ut in orationibus pro Sylla, & in Pisonem testatur: quod populus Rom. magna voce illum vere iurasse iurauit, ut epistola secunda libri quinti Familiarium refert. Quo quidem tempore is eius domum fuit à foro reditus, ut nemo, nisi, qui cum illo esset, ciuium esse in numero videretur, quod in oratione in Pisonem, & libro primo ad Atticum scribit. Consulatum igitur ita gessit, ut ea, quæ diximus, & alia multa fecerit, & multitudinem cum principibus, & equestrem ordinem cum senatu coniunxerit, ut in orationibus quarta in Catilinam, & in Pisonem, & epistola prima libri secundi ad Atticum potissimum testatur. COEPIIT, Hortensius. PARES HONORE, quum iam vterque nostrum Quæstor, Aedilis, Prætore, & Consul fuisset. DVODECIM, tot enim numerantur à Consulatu Cic. ad

P. iii

M. Marcellum, & Ser. Sulpicium Cofs. si tamen illum annum comprehendas, quo Cicero in Ciliciam profectus est, vt libro quinto ad Atticum, & libro decimo quinto Familiarium refert. ANNOS, annos totos, quamuis circiter decem & septem menses exul abfuerit. CAUSIS, vt L. Flacci, P. Syllæ, & aliorum. ILLVM, Hortensium. ILLE, Hortensius. CONIUNCTISSIME VERSATI SVMVS, id in huius dialogi principio dictum est. ILLVM, Hortensium. PERSTRINXERAT, vt perstrinxerat omnes penè nobiles, qui Ciceroni aduersabantur, vt libro primo ad Atticum, apud Sallustium, & apud Asconium leges. GESTARVM, vt dictum est. ILLE, Hortensius. ADMIRABATUR, sic, vt nostras laudes in astra tolleret, epistola vigesima quinta lib. secundi ad Atticum. PERSPECTA EST, exercitati enim cognosci potuerunt illo anno iudiciali, cuius seueritatem inexercitati, vt Q. Arrius, ferre non potuerunt, supra. PAVLO ANTE, biennio ante. PERTERRITVM, præsertim C. Marcello, L. Lentulo Consulibus. ARMIS, quæ tum sumpta sunt, vt in principio dialogi dictum est. OBMVTUIT, sic eloquentia obmutuit, supra in principio. LEGE POMPEIA, lege, quam Cn. Pompeius Magnus in tertio Consulatu, vt supra de iudiciali anno diximus, tulit: & primus adstrinxit, imposuitque veluti frenos eloquentiæ, vt Cornelius Tacitus in dialogo de Oratoribus loquitur. nam prius horas sex ad dicendum lex videtur in oratione pro Flacco dedisse. Nemo certe intra paucissimas horas perorare cogebatur, & liberæ compendinationes erant, & modum dicendi sibi quisque sumebat, & numerus neque dierum, neque patronorum cauebatur, vt Cornelius Tacitus in dialogo de Oratoribus affirmat. TERNIS HORIS, tribus horis, libro quarto de Finibus. DATIS, defensori. nam duæ tantum dabantur accusatori, vt supra diximus. Cicero vero duas omittit, quia qui tres dicit, duas etiam complectitur: vel quia ipse tunc tantum defendebat. Vnde Cato libro quarto de Finibus illum sic alloquitur: Ego te hac noua lege video eodem die accusatori respondere, & tribus horis perorare. NOVI VENIEBAMVS, quod facere non poterant inexercitati, vt Q. Arrius, supra. VT QVI, videtur vel interpretandum, quippe quæ, vt fit *ἀλλολογία*, quare Brutus solus egerit causas: vel legendum, vt cui, eodem propemodum sensu: vel, atqui, & itatim, vixit, confecit, pro vixerit, confecerit. DECEM, quot numerantur à L. Crasso, & Q. Scæuola Cofs. quo anno Q. Hortensius causas agere cœpisse supra dictus est, ad Cn. Carbonem, & L. Cinnam III. Cofs. quo anno M. Brutus natus videtur. AGERE COEPIT, L. Crasso, Q. Scæuola Cofs. supra. ES NATVS, Cn. Carbone, L. Cinna III. Cofs. vt nos putamus. IDEM, Hortensius. QVARTO, ET SEXAGESIMO ANNO, vt colliges, si numerabis à M. Balbo, & C. Catone Cofs. quo anno Q. Hortensius natus videtur, ad L. Paulum, & C. Marcellum Cofs. quo anno Q. ipse Hortensius est mortuus, vt supra diximus. Cicero quoq. ad quartum & sexagesimum annum peruenit, vt ex Consulibus collegimus, & Eusebius scribit, & Seneca in Suasoriis ostendit, quamuis etiam referat, quod Liuius scripsit, eum tres & sexaginta annos vixisse. PERPAUCIS ANTE MORTEM DIEBUS, paulo ante mortem, supra: quod cognoscitur epistola sexta, & decima tertia lib. octauo Famil. in quarum altera scribit Cælius Appium accusari, in altera Q. Hortensium animam agere: quam mortem Q. Serenus descripsit. VNA TECVM, tecum simul, supra: tecum, qui Appium defendisti, vt dictum est: & laudasti, vt Diomedes ostendit lib. primo. SOCERVM TVVM, supra. APPIVM, App. Claudium, supra. IN VTROQUE, nostrum. VTRIVSQUE, nostrum. INDICABVNT, vt hodie quoque Ciceronis orationes indicant, sed orationes Hortensii nõ extant,

extant, quas tamen multas edidit, vt pro Messala, vt Cicero infra, & Valerius Max. lib. quinto cap. nono testantur: vt pro Verre vt Quintilianus ostendit lib. decimo capite primo: quamuis diceret melius, quàm scripsit Hortensius, vt ait in Oratore, & Quintilianus libro vndecimo capite tertio.

Sed si quærimus, cur adolescens magis floruerit dicendo, quàm senior Hortensius; causas reperiemus verissimas duas: primum, quòd genus erat orationis Asiaticum, adolescentiæ magis concessum, quàm senectuti. genera autem Asiaticæ dictionis duo sunt; vnum sententiosum, & argutum, sententiis non tam grauibus & seueris, quàm concinnis & venustis: qualis in historia Timæus, in dicendo autem pueris nobis Hierocles Alabandeus, magis etiam Meneclæ frater eius fuit, quorum vtriusque orationes sunt in primis, vt Asiatico in genere, laudabiles, aliud autem genus est, non tam sententiis frequentatum, quàm verbis volucre atque incitatum: quali est nunc Asia tota, nec flumine solum orationis, sed etiam exornato & faceto genere verborum: in quo fuit Aeschylus Gnidius, & meus æqualis Milesius Aeschines. in his erat admirabilis orationis cursus, ornata sententiarum concinnitas non erat. hæc autem, vt dixi, genera dicendi aptiora sunt adolescentibus, in senibus grauitatem non habent. itaque Hortensius vtroque genere florens, clamores faciebat adolescens. habebat enim & Meneclæ illud studium crebrarum venustarumque sententiarum: in quibus, vt in illo Græco, sic in hoc erant quædam magis venustæ dulcesque sententiæ, quàm aut necessariae, aut interdum vtilis: & erat oratio cum incitata & vibrans, tum etiam accurata & polita. non probantur hæc senibus. sæpe videbam cum iridentem, tum etiam irascentem & stomachantem Philippum: sed mirabantur adolescentes, multitudo mouebatur. erat excellens iudicio vulgi, & facile primas tenebat adolescens. etsi enim genus illud dicendi autoritatis habebat parum, tamen aptum esse atati videbatur: & certe quòd & ingenii quædam forma lucebat, & exercitatione perfecta erat, verborumque adstricta comprehensio, summam hominum admirationem excitabat. sed cum iam honores, & illa senior autoritas grauius quiddam requiret, remanebat idem, nec decebat idem: quodque exercitationem studiumque dimiserat, quod in eo fuerat acerrimum, concinnitas illa crebritasque sententiarum pristina manebat, sed ea vestitu illo orationis, quo consueuerat, ornata non erat, hoc tibi ille Brute minus fortasse placuit, quàm placuisset, si illum flagrantem studio, & florentem facultate audire potuisses.

FLORVERIT, vnde florentem supra dixit. SENIOR, quum tu Brute illum deflorentem cognouisti, supra. DVAS, quarum altera statim dicitur, altera vero in illum locum differtur: quodque exercitationem, studiumque dimiserat. GENVS ERAT ORATIONIS, in Hortensio, qui atulerat minime vulgare genus dicendi, supra. ASIATICVM, quo vsi sunt Asiatici oratores, qui supra redundantes appellantur: tu Quintilianum libro duodecimo cap. decimo lege. ADOLESCENTIAE MAGIS CONCESSVM, vt redundans, & fecundum. Volo enim se efferat in adolescente fecunditas, inquit Antonius lib. secundo de Oratore, in ea re Sulpicium commendans. Plura Quintilianus libro secundo capite quarto, & libro vndecimo capite primo scribit. SENECTVTI, cuius sermo debet esse decorus, quietus, & remissus, vt ait in Catone. TIMAEVS, supra. PVERIS NOBIS, quippe quum M. Antonius libro secundo de Oratore dicat, se fratres hosce Meneclum, & Hieroclem audiuisse. HIEROCLES, libro secundo de Oratore, & in Oratore. ALABANDEVS, aliter Alabandensis, vt libro secundo de Orat. ex Alabanda, ex qua tamen etiam *αλαβανδῆος*, vt Stephanus docet, deducitur. MENECLUS, Molonis praceptor, vt Strabo lib. decimo quarto scribit. FRATER, vt lib. secundo de Oratore, in Orat. & apud Strabonem libro decimo quarto dicitur. LAVDABILES, quod illi Asiaticorum Rhetorum principes fuerunt, vt ait in Oratore. AESCHYLVS GNIPTVS, supra. MEVS AEQUALIS, hinc cognoscitur, quod Pompeium certe aequalem Ciceronis offendit, & in exilium missus est, vt Strabo libro decimo quarto refert. MILESIVS AESCHINES, ex Mileto Aeschines orator, cuius Strabo, & Laertius meminerunt. ILLO GRAECO, Menecl. hoc, Hortensio. ORATIO, Hortensii. SAEPE VIDEBAM, *αἰτιολογία*, quod haec non probentur senibus. IRRIDENTEM, orationes Hortensii. PHILIPPVM, L. Philippum iam tum senem, vt supra diximus. ADOLESCENTES, quibus hoc dicendi genus placebat, vt adolescentiae concessum, vt supra dictum est. ERAT EXCELLENS, Hortensius, vt etiam L. Crassus libro tertio de Oratore iudicauit. IVDICIO VVLGI, concludi potest ex disputatione, quae facta est supra, ergo etiam intelligentis: nisi recorderis, quod addidit, praestat illo doctus auditor indocto, quod saepe, quum oratores duo, aut plures populi iudicio probantur, quod dicendi genus optimum sit, intelligit. Probat Hortensius, sed Cicero intelligit, quod genus dicendi sit optimum: hoc est, vulgus, & doctus Hortensium probant, sed doctus intelligit, in eo non esse genus optimum dicendi. PRIMAS TENEBAT, princeps & erat, & habebatur Hortensius, supra. hinc Asconius Hortensium principem in senatu propter nobilitatem, & in foro ob eloquentiam Regem caesarum vocat: quod in iudiciis eo tempore dominaretur, vt Verrina prima cognoscere licet. ET SI ENIM, *αἰτιολογία*, quare primas Hortensius teneret. GENVS ILLVD DICENDI, Asiaticum, quo Q. Hortensius utebatur. AETATI, adolescentiae, supra. INGENII, quod in Hortensio peracere fuisse libro tertio de Oratore dicitur: vnde Cicero saepe illum ingeniosissimum vocat. LVCEBAT, in Hortensii oratione. EXERCITATIONE, qua utebatur ante Consulatum, supra. COMPREHENSIO, *περίοδος*, in Oratore. ADMIRATIONEM, & clamores, supra. EXCITABAT, dichoreus. HONORBS, quos Hortensius fuerat adeptus, supra. SENIOR AVTORITAS, vt senior oratio supra. QVIDDAM, quoddam genus dicendi. REMANEBAT IDEM, genus dicendi Asiaticum. NEC DECEBAT IDEM, nec decebat idem genus dicendi: quoniam alia aetas vt alios mores, sic aliud dicendi genus postulat: Itaque L. Crassus,

Crassus, & ipse Cicero genus dicendi mutarunt in senectute, vt ex libro primo de Oratore, & primo de Legibus intelliges. QVODQVE, è duabus causis supra positis haec est altera, cur adolescens magis floruerit dicendo, quam senior Hortensius. DIMISERAT, remiserat post Consulatum, supra. EO, Hortensio. ACERRIMVM, summum, flagrantissimum, supra. HOC, propter hoc. ILLE, Q. Hortensius. FLAGRANTEM STUDIO, sic, vt in nullo flagrantius studium viderim, supra. FLORENTEM, florentem, supra. FACVLTA TE, qua fuit copiosus, supra. POTVISSES, per aetatem.

Tum Brutus, ego vero, inquit, & ista, quae dicis, video qualia sint: & Hortensium magnum oratorem semper putavi, maximèque probavi pro Messala dicentem, cum tu abfuisisti. Sic ferunt, inquam: idque declarat totidem, quot dixit, vt aiunt, scripta verbis oratio. ergo ille à Crasso Consule & Scaeuola vsq. ad Paulum & Marcellum Cos. floruit: nos in eodem cursu fuimus à Sylla Dictatore ad eosdem ferè Consules. sic Q. Hortensii vox extincta fato suo est, nostra publico. Melius quæso ominare, inquit Brutus. Sit fanè vt vis, inquam; & id non tam mea causa, quam tua: sed fortunatus illius exitus, qui ea non vidit, cum fierent, quae prouidit futura. saepe enim inter nos impendentes casus defleuimus, cum belli ciuilibus causas in priuatorum cupiditatibus inclusas, pacis spem à publico consilio esse exclusam videremus. sed illum videtur felicitas ipsius, qua semper est vsus, ab eis miseriis, quae consecutae sunt, morte vindicasse. Nos autem Brute, quoniam post Hortensii clarissimi oratoris mortem orbae eloquentiae quasi tutores relictii sumus, domi teneamus eam septam liberali custodia, & hos ignotos atque impudentes procos repudiemus, tueamurque vt adultam virginem caste, & ab amatorum impetu, quantum possumus, prohibeamus. equidem etsi doleo me in vitam paulo serius tanquam in viam ingressum, prius, quam confectum iter sit, in hanc Reipub. noctem incidisse: tamen ea consolatione sustentor, quam tu mihi Brute adhibuisti tuis suauissimis literis; quibus me forti animo esse oportere censebas, quod ea gessissem, quae de me etiam me tacente ipsa loquerentur, mortuoque viuerent; quae, si recte esset, salute Reipub. sin secus, interitu ipso testimonium meorum de Reipub. consiliorum darent.

MESSALA, M. Valerio Messala, qui cum Cn. Domitio Caluino Consul an. ab V. C. septingentesimo primo magno ambitu factus fuit, vt lib. quarto ad Atticum cognoscet; & ob id post Consulatum fuit accusatus: qua de re sic epistola duodecima libri quinti ad Atticum scribit: de Messala ad te statim, vt audiui, de Gyaro dedi literas, & id ipsum consilium nostrum etiam ad Hortensium: cui quidem valde *συνηγορίαν*. Ille vero primum fuit absolu-

tus, deinde condemnatus, ut ex epistola secunda, & quarta libri octavi Familiarium facile cognosces. DICENTEM, quod ipse Messala fororis esset filius: quem Hortensius habiturus erat heredem, ut Valerius Maximus libro quinto capite nono refert: et si Plutarchus in Catone scribit, ab eo Marciam, quam uxorem à Catone acceperat, heredem relictam fuisse. ABFVRSI, in Ciliciam profectus, epistola duodecima libri quinti ad Atticum, & epistola secunda, & quarta libri octavi Familiarium. FERVNT, qui audiuerunt. AIVNT, qui audiuerunt. SCRIPTA, & edita, ut Valerius Maximus libro quinto capite nono refert. ERGO, conclusio. ILLE, Hortensius. A CRASSO, aliter Crasso. CONSVLE, sciungit, opinor, quia prius Crassus decessit, ut ostendimus supra. SCAEVOLA, Q. Mucio Scaevola Pontifice, de quo diximus. Hortensius vero L. Crasso, Q. Scaevola Consulibus in foro primum dixit, supra. PAVLVM, ET MARCELLVM COSS. his enim Coss. est mortuus, supra. FLORVIT, supra. Fuit enim in patronorum numero annos quatuor, & quadraginta, supra. FVIMVS, annos circiter vnum, & triginta. A SYLLA DICTATORE, tunc enim pro Sex. Roscio dixit, ut ostendimus supra. EOSDEM, L. Paulum, & C. Marcellum. FERRE, nam paucis mensibus ante Paulum, & Marcellum Consules Cicero dicere cessavit, in Ciliciam profectus Ser. Sulpicio, M. Marcello Coss. epistola vigesima prima libri quinti ad Atticum: unde reuersus, incidit in ipsam flammam ciuili discordiae, vel potius belli, epistola decima libri decimi sexti Familiarium: postea fuit illud diuturnum silentium, quod in oratione pro Marcello nominat. CONSVLES, anno ab V.C. septingentesimo quarto. FATO SVO, lege librum de Fato: sua die, quae stat cuique, ut ait Poeta: suo tempore, ut in principio dixit. NOSTRA, nostra vox extincta est. PVBLICO, publico fato: fato, quo Respub. extincta est. MELIVS QVAESO OMINARE, melius ominare: *ἀφιμει*, ut olim dixit Sophocles, quod Plato, & Theon referunt: quod verbum Cicero in Catone vertit, Dii meliora, vel, dic meliora, ut in multis libris legitur: apud Valerium Maximum tamen libro quarto capite tertio legimus etiam, Dii meliora. SIT SANE, *καλὸν ἔστω*, bene sit: est enim potius *ἀχρη*, quam *εὐχρησισ*. VT VIS, quando vis me melius ominari. MEA CAUSA, qui sum senex. TVA, qui es adolescens, & ita doctus, ut soleam tuam vicem dolere, qui non possis eloquentiam exercere, in principio. FORTVNATVS ILLIVS EXITVS, nam perpetua quadam felicitate vsus Hortensius cessit è vita suo tempore, ut in principio dictum est. EA, bellum ciuile, & quae in bello ciuili sunt facta. NON VIDIT, iam mortuus, ut supra diximus. PROVIDIT, sua prudentia vidit, prouidit, est *προσανομοσία*. SARE ENIM, *ἀντιλογία*, quod ea prouiderit. DEFLEVIMVS, prouidentes, quae postea sunt consecuta, quum essemus omnium consiliorum societate coniuncti, ut in principio dictum est. Cicero certe cuncta penè praedixit, ut supra retulimus. PRIVATORVM, certorum hominum, ut epistola decima libri decimi sexti Familiarium scripsit. PACIS SPBM, patrociniū pacis in principio dixit. EXCLVSAM, inclusam, exclusam, *ἀντιβέτον*. ILLVM, Hortensium. QVA SEMPER EST VSVS, qua perpetua est vsus, ut dixit in principio, cui finis hic respondet. VINDICASSE, dichoreo enumerationem hanc oratorum absoluit. NOS AVTEM, *πράξις*, qua, dialogo iam propè finito, Brutum vult hortari, & monere, sed se ipse admiscet, ne forte Brutus iniquo ferat animo, si apertius admoneatur. Imitatur vero Cicero suum Platonem, qui dialogos multos ita finit, ut Gorgiam, in cuius fine ad iustitiam cohortatur. HOS, praesertim qui se volunt Atticos appellari,

pellari, supra. IMPVDENTES, aliter imprudentes. AMATORVM, aliter armatorum. PAVLO SERIVS, octo annis post Hortensium, supra. ITER, vitae. HANC, in qua nunc versamur. NOCTEM INCIDISSE, ut saepe incidunt viatores ante, quam possint iter conficere. ab iis enim translatio sumpta est. SVSTENTOR, ex diuturna perturbatione totius valetudinis, tanquam ad aspiciendam lucem reuocatus, ut in principio dixit. LITERIS, ex Asia missis, ibidem. GESSISSEM, in Consulatu potissimum, supra. QVAE DE ME, ETIAM ME TACENTE, IPSA LOQUERENTVR, *ἀντιβέτον*. aliter quae de me, etiam tacente, ipsa loquerentur. MORTVOQVE VIVERENT, *ἀντιβέτον*. nam si ad memoriam operum tuorum Cicero respicis, semper victurus es, ut Seneca in Suaforiis ait. & sanè Cicero viuit, viuetque per omnem seculorum memoriam, ut Paterculus libro secundo scribit, ubi Ciceronis mortem deplorat. QVAE, *ἀλλήματα*. SI RECTE ESSET, si bene esset, si res bene haberet. SALVTE REIP. ipsa Reip. salute testimonium darent. aliter saluti Reip. male. SIN SECVS, sin male esset: quod maluit significare, quam dicere, ne male ominaretur.

Sed in te intuens Brute doleo, cuius in adolescentiam, per medias laudes quasi quadrigis vehentem, transuersa incurrit misera fortuna Reipub. hic me dolor tangit, haec me cura sollicitat, & hunc mecum, socium eiusdem & amoris, & iudicii. tibi fauemus: te tua frui virtute cupimus: tibi optamus eam Rempub. in qua duorum generum amplissimorum renouare memoriam, atque augere possis. tuum enim forum, tuum erat illud curriculum: tu illuc veneras vnus, qui non linguam modo acuisseris exercitatione dicendi, sed & ipsam eloquentiam locupletauisses grauiorum artium instrumento, & iisdem artibus decus omne virtutis cum summa eloquentiae laude iunxisses. ex te duplex nos afficit sollicitudo, quod & ipse Repub. careas, & illa te. tu tamen, etsi cursum ingenii tui Brute premit haec importuna clades ciuitatis, contine te in tuis perennibus studiis, & effice id, quod iam propemodum, vel planè potius effeceras, ut te eripias ex ea, quam ego congepsi in hunc sermonem, turba patronorum. nec enim decet, te ornatum vberimis artibus, quas cum domo haurire non posses, accersuisti ex vrbe ea, quae domus est semper habita doctrinae, numerari in vulgo patronorum. nam quid te exercuit Pammenes, vir longe eloquentissimus Graeciae, quid illa vetus Academia, atque eius haeres Aristus, hospes, & familiaris meus, si quidem similes maioris partis oratorum futuri sumus? non ne cernimus, vix singulis aetatibus binos oratores laudabiles constitisse? Galba fuit inter tot aequales vnus excellens; cui, quemadmodum accepimus, & Cato cedebat senior, & qui temporibus illis aetate inferiores fuerunt, Lepidus postea, deinde Carbo. nam Gracchi in concionibus multo faciliore, & liberiore genere dicendi: quorum ta-

men ipsorum ad ætatem laus eloquentiæ perfecta nondum fuit. Antonius, Crassus, post Cotta, Sulpicius, Hortensius. nihil dico amplius: tantum dico, si mihi accidisset, ut numerarer in multis, * si operosa est concursatio magis opportunorum. *

INTVENS, & quidem crebro, in principio. DOLEO, vicem tuam, in principio. ADOLESCENTIAM, de qua diximus in principio. QUASI QUADRIGIS VEHEMTEM, quæ te veheret quasi quadrigis: ex quibus proverbia fiunt, citis quadrigis, Iouis quadrigis. TANGIT, libentius, angit, legerem. HUNC, T. Pomponium Atticum. DVORVM GENERVM, duarum gentium, Iuniarum, ex qua natus es, ut constat: & Seruiliarum, ex qua nata est mater Seruilia, ut supra est dictum: Vnde Philippica secunda ita scripsit: Brutus ego impellerem, quorum uterque L. Bruti imaginem quotidie videret, alter etiam Ahala: is enim dictus est Seruilius Ahala: & Philippica decima: Brutus est noster, quum sua excellentissima virtute Reipublicæ natus, tum fato quodam paterni, maternique generis, & nominis. Quin ego in scholio epistolæ vigesimæ quartæ libri secundi ad Atticum sum suspicatus illum in gentem Seruiliam adoptatum fuisse, & ob id Philippica decima Q. Cæpionem vocari. RENOVARE, dicendi gloria: CVRRICVLVM, in principio. ILLVC, in forum. ARTIVM, quibus ornatus es, paulo post. NOS, me, & Atticum. TE ORNATVM, supra. ARTIBVS, exquisita doctrina, in principio. VRBE EA, Athenis. DOMVS, domicilium enim studiorum fuit Athenis, ut ait libro tertio de Oratore. PAMMENES, meminit in Oratore. ELOQVENTISSIMVS, ut Demosthenis studiosissimus, in Oratore. VETVS ACADEMIA, quam secutus es Brute, supra. EIVS, veteris Academiæ. HAERES, ut frater Antiochi, libro quinto de Finibus: qui fuit veteris Academiæ Philosophus, supra. ARISTVS, te exercuit, quem frequenter audiisti, libro quinto de Finibus: quamuis idem Cicero Tusculana quinta, & Plutarchus in Bruto Aristonem vocare videantur: sed libro secundo Academicarum questionum Aristum Antiochi fratrem, Aristonem vero amicum fuisse scribit: HOSPEX, nam Cicero in Ciliciam proficiscens, apud Aristum fuit, epistola decima libri quinti ad Atticum: reuertens, certe imperator apud Aristonem diuersatus est, Tusculana quinta. MAIORIS PARTIS, turbæ. NONNE CERNIMVS? cernimus: & quum cernamus, danda nobis est opera, ut in paucis numeremur. BINOS, ut L. Crassum, & M. Antonium: Sulpicium, & Cottam. paucos, supra: singulos, lib. primo de Oratore. LAVDABILES, tolerabiles, libro primo de Oratore. CONSTITISSE, alii, extitisse, ut libro primo de Oratore. GALBA, Ser. Galba, atque Cicero, quamuis epilogum supra fecerit, hic tamen quandam ætatem ἀνωκεφαλαιώσιν ita facit, ut in prima ætate Catonem, & Galbam: in secunda Lepidum: in tertia Carbonem: in quarta Crassum, & Antonium: in quinta Sulpicium, & Cottam: in sexta Hortensium, excellentes constituat, nec tamen in singulis ætatibus binos ponat: quia vix binos dixerat laudabiles fuisse. Se vero in sexta cum Hortensio non aperte collocat, sed ita loquitur, ut intelligi possit, id eum significare voluisse. TOT, Lælium, Scipionem, Cottam, & alios, quos supra numeravit. CATO, M. Porcius Cato Censorius, supra. SENIOR, ipso Galba, ut supra videre licet: vel cedebat senior, cedebat, quum iam senex esset, qui iuuenis fortasse non cessisset. LEPIDVS, M. Aemilius Lepidus Porcina, supra. CARBO, C. Papirius Carbo vir eloquentissimus, supra.

supra vocatus. NAM, ἀντιλογία, quare in hac ἀνωκεφαλαιώσιν Gracchos non ponat: vel hæc particula, nam, iungat, ut sæpe facit. GRACCHI, Tib. & C. Sempronii Gracchi, supra. PERFECTA NONDVM FVIT, quæ postea perfecta fuit in Antonio, & Crasso, ut supra Cicero putavit. ANTONIVS, M. Antonius, supra. CRASSVS, L. Crassus, supra. COTTA, C. Cotta, supra. SVLPICIVS, P. Sulpicius. HORTENSIVS, Q. Hortensius. NIHIL DICO AMPLIVS, voluit tamen dicere, vel significare, se inter excellentes esse numerandum cum Hortensio, sed tacuit, ne arroganter de se loqui videretur: & eodem tempore indicavit, nihil amplius de oratoribus se dicturum esse, sed finem dicendi esse facturum, ut statim facit. TANTVM DICO, SI MIHI ACCIDISSET, VT NVMERARER IN MVLTIS, SI OPEROSA EST CONCVRSATIO MAGIS OPPORTVNORVM, hic multi multa deesse, aliqui aliquid, nonnulli nonnihil, omnes ferè locum mendosum esse putant: nos, ut aliquid concedamus, multa tamen non credimus deesse: quum facta, & dicta sint omnia, quibus dialogi texti, & finiri soleat, & Cornelius Tacitus in dialogo de Oratoribus hanc extremam partem fuisse doceat. Fieri igitur potest, ut aliquod verbum desit, aut, quæ sunt hic verba, ita sint mendosa, ut sensus elici non possit: etsi videtur hoc modo elici posse tantum dico, si mihi accidisset, ut numerarer in multis, me non magni hoc studium dicendi facturum fuisse, si tamen operosa est concursatio magis opportunorum ita, ut difficile sit cognoscere, qui sint oratores magis opportuni: quum quiuis id possit intelligere, & ita iudicare, an ego in multis sim numerandus, an inter paucos collocandus. ἀποσιώπησις vero post verbum, multis, loco, & dedita facta est: ne, si rem totam protulisset, arroganter loqui videretur. Itaque reliquit nobis intelligendum, aut addendum, non magni facturum, aut tale quid. Quod autem pertinet ad illa verba: si operosa, video etiam legi posse: etsi operosa, vel, sed operosa, præsertim quum Cicero hac particula, sed post ἀποσιώπησιν frequenter vtatur. Nos, quicquid diximus, Deo Opt. Max. acceptum referimus.

FINIS.

ERRATA SIC CORRIGITO

Pag. 1	Verf. 26	maxime dicimus	75	29	Hippodamo, qui
	47	quin utilitas	77	38	quòd nondum
2	16	ille utcunque	Rhetorica		
8	39	tam diu quam licuit	78	34	respondit: τὰ μὲν
9	15	aliter doluisse, & eadem uox alias, sæpius irrepfit pro aliter pag. 12. 7. 35. & 13. 44. & 14. 35. & 17. 11. & 19. 9. & 21. 5. 50. & 23. 19. & 24. 21. 38. & 30. 21. & 45. 30. & 46. 30.	81	8	fontes videre
9	26	παρηνωχλῶσι	120	39	audeas oratorem
	49	soleat euenire,	122	51	luit complecti
10	47	Tusc. prima	125	33	uerfus fecit
11	18	voce, sua, & aliorum oratorum. ERYDITA, & ob id digna, quæ quum à Romanis, tum à Græcis, &c.	129	41	Ephori Ephesii,
12	19	egebat	131	17	Clytum equo ad
	24	egere Rempub.	133	11	futura ostēderent
	17	perlubenter	134	5	quàm prænomen
	18	charis gesserat	135	1	Tarquinius
	19	rei familiaris	136	18	fatis propriè
	22	ὑπερον ἀκρίων	137	40	expositum
	25	Pompeii filiis,	140	36	adoptantis prænomen
	25	Tuscul. prima			habuisse,
	26	(si potes)		42	ut in Somnio
	30	poterant	150	28	quòd dicat hoc loco
	35	in infulis		47	in Galbam.
	36	qua tandem spe	151	5	& Postumios scribi
	38	lib. primo de Orat.	182	8	gerere dicerentur.
	38	obsessos in Pylo	190	5	suos non nunquã ad
	40	καὶ ὑψηλόν	201	25	sp. F. M. N. Pilus. Hic
	51	comprehensione	221	22	tertio ad Atticū Brut.
rerum			232	42	affirmat
	43	τὴν ἀποκρίσιν	247	26	consules fuerint
	48	ut ipse scribit	248	31	& in his L. Bestiam
	52	uolui possit:	259	16	aut mimicus,
		Lysias Cephali	261	6	utrunque
		eius ueræ ultra		7	iuris ciuilis
	54	Seruius Galba	265	50	huc congeramus
post 64	& 67	corrigatur numerus chartarum	267	31	gradus oratorū vulgi
	69	quin ex Rhetris	284	2	octauode Ira testatur:
	70	Olympiade	339	7	erit, hñ rōnem licere
	71	sequitur, ponat.	341	40	Plutarchus dicat illū,
	72	cui poculū trad.	354	15	tamen multo ma
	73	qui per mare	355	6	de ambitu tulit
				27	ornatus esset,
			359	13	Aeliorum cognomen
			374	39	ipse sit, sic loq
			399	1	à genibus tuis repul.
			401	37	PERVERTERAT,
			435	31	queritur tamen
			437	12	statim

AUTORVM NOMINA.

SCRIPTORES	Consulum series	Interpres Homeri
quorum testimonijs	Cornelius Celsus	Interpres Pindari
hisce comentarijs	Cornelius Fronto	Ianus Parrhasius
usus est Corradus, hi sunt.	Corn. Nepos.	Ioan. Zezes
Adamantius	Cornelius Tacitus	Iosephus
Aelianus	Cornutus de Nat. Deorum.	Iouianus Pontanus
Aemilius Probus	Dantes Aligerius	Isocrates
Alciatus	Demetrius Phalereus	Iulius Maternus
Alexander ab Alexandro	Demosthenes	Iulius Obsequens
Alexand. Aphrodisiensis.	Digestorum auctores siue Iurisconsulti	Iulius Rufinianus
Amianus Marcellinus	Diodorus Siculus	Iustinus
Ammonius	Diogenes Laërtius	Iuuenalis
Aphthonius	Diomedes	Lactantius Firmianus.
Appianus Alexand. nassens.	Dion Cocchianus	Laurentius Vallensis
Appion Grammaticus	Dionysius Halicarnassens.	P. Lentulus P. F.
Aquila Romanus	Donatus	Lilius Gyrardus
Aratus	Eusebius	Linus historicus
Aristides rhetor.	Eutropius	Lippus Brandolinus
Aristoteles	Fabius Pictor	Lucanus
Aristophanes	Fenestella	D. Lucas
Astonius Pedianus	Florus	Lucianus
Atheneus	Fortunatianus	Lucretius
D. Augustinus	Frontinus	Lysias
Autor libelli de Viris Illust.	Galenus	Macrobius
Autor Rhet. ad Herennium.	Gellius	Marcellinus rhetor
Baptista Fulgosius	Geor. Gemistus Plethon.	M. Ant. Antimachus
Blondus Foroluiensis.	Georg. Trapezuntius	Marcellus Ficinus
Boëtius.	Hermogenes	Marcialis
Caelius Rhodiginus	Herodotus	Martianus Capella
Cæsar	Hesiodus	Nicolaus Perottus
Caper	Hesychius	Nonius Marcellus
Castodorus	D. Hieronymus	Onofander
Censorinus	Hircius uel Oppius	Oppius uel Hircius
Charisius	Homerus	Orosius
Columella	Horatius.	Orus.
	Interpres Aristophanis	Ouidius
	Interpres Hermogenis	Pausanias
		Persius
		Petrus Crenitus
		Petrus Diaconus
		Philostatus

Pindarus	Quintilianus	Tertullianus
Plato	Q. Cicero Frater	Theodorus Gaza
Platonius	Rodolph. Agricola	Theon Sophista
Plautus	Rufus	Theophrastus
Plinius in Hist. nat.	Sallustius	Thucydides
Plinius Iunior	Seneca	Tibullus
Plutarchus	Seruius	M. T. Cicero
Polemon.	Sext. Pompeius	Val. Maximus
Politianus	Silius Italicus	Valerius Probus
Polybius	Stephanus qui τοῦ εὐμνοῦ	Velleius Paterculus
Pompeius Trogus.	scripsit.	Varro
Pomponius Iurecōsult.	Stobæus	Vegetius
Pomponius Mela	Strabo	Vibius Sequester
Porphyrio Grammaticus.	Suetonius	Victorinus Rhetor
Porphyrius philosoph.	Suidas.	Virgilius
Priscianus	Tatianus Syrus	Vitruvius
Proclus	Terentius comicus	Ulpianus Iurecōs.
Ptolemæus,	Terentius Scaurus	Xenophon.

LOCORVM

qui passim in Autoribus uel explicantur aut corriguntur, uel collatione aliorum illustrantur aut confutantur, Index.

ALIANI.

Alexandri ab Alexandro. 45.
 Appiani Alex. 95. 140. bis. 151.
 169. 202. 243. 248. 257. 292. 337.
 338. 385. 392. 395. 405. 408.
 Aquila Romani. 122. bis.
 Aristophanis. 36. 45. 168.
 Aristotelis. 83. 157. 266. 385. 405.
 Asconii. 96. 178. 207. 213. 245.
 246. 257. 276. 279. 283. 284. 292.
 293. 303. 339. 354. 362. 365. bis. 384.
 390. et 391. 397. 405. 427. 441.
 444.
 Athenæi. 44. 130. 416.
 Autoris Ad Herenn. lib. Pri-
 mo 181. 307
 Secundo 50. 306. 307
 Tertio. 25. 123. 256. 406
 Quarto. 61. 314. 255. 311. 313. 122. bis
 254.
 Autoris de Viris Illust. 96. 97.
 102. 110. bis. 135. 140. 145. 146. bis.
 148. 149. bis. 244. 245. 337. 338
 Boetij 260. 265. 266. 505
 Casaris. 292. 295. 322. 382. 392. bis
 393. 394. 395. 399. 401. 410. 442
 Cassiodori. 144. 184. 201. 211. 242.
 282
 Catulli. 366. 397.
 Q. Ciceronis. 339. 397. 445
 Columellæ. 100. 101
 Corn. Taciti 76. 400. 411. 434. 441
 Diogenis Laertij. 36
 Dionis hist. 197. 246. 289. 362. 440
 448
 Dionysii Halicarn. 48. 112
 Eusebii 112. 135. 437. 440
 Eutropij. 109. 155. 182. 183. 197. 245
 246. 247. 333. 385. 410
 Fenestellæ. 99
 Flori. 95. 145. 148. 153. 159. 183. 235.
 337. 338
 Fortunatiani. 364.
 Frontini. 96. 142. 209. 320
 A. Gellij. 44. 70. 93. 94. 106. ter.
 121. 122. 129. 133. 137. 145. 153. 158
 179. 182. 204. 247. 276. 279. 299

380. 436
 Georgij Trapezuntij. 157
 Hierij. 161
 Horatij. 78. 133. 171. 181. 195. 284
 296. 406. 416.
 Iani Parrhasij. 105
 Interpretis Aristophanis. 65. 72
 Isocratis. 45. 375
 Iulij Obsequentis. 201
 Iustini. 140
 Laur. Vallensis. 187. 405
 P. Lentuli P. F. 394. 395
 Lippi Brandolini. 298
 T. Lij. 92. 94. 97. 102. 105. 112
 bis. 113. 134. 141. 143. 145. 183. 213.
 232. 235. 276. 277. 279. 284. 292.
 337. 338. 399
 Lucani. 135. 389. 392. 395. & 396.
 408. 409
 Luciani. 110. 328
 Macrobij. 152. 426
 Marcellini rhetoris. 119
 Martialis. 416. 417
 Orfij. 95. 110. 145. 159. 183. 202. 366
 338. 385. 410
 Ouidij. 72. 92. 98. 99. 302
 Ex Pandectis 238. 267
 Paterculi. 155. 156. 185. 197. 191
 292. 330. 394. 395. bis. 442.
 Philostrati. 41. 43. 79.
 Platonis. 45. 70. 73. 74. 168
 Platonij. 64
 Plauti. 61
 Plinij. 49. 95. 110. 126. 148. 153. 154
 bis. 155. 182. 185. 198. 363. 384. 392
 Plinij Iunioris in epist. 65.
 Plutarchi. 80. 90. 92. 94. bis. 98
 99. 101. 112. 115. 127. 140. 146. 150.
 151. 156. 157. 159. 160. 193. 197. 203.
 243. 246. 257. 284. 292. 337. 341.
 363. 365. 395. 366. 406. 408. 426
 432. 435. 438 bis. 439. 441. 442.
 448. 454
 Polybij. 90. 95. 100. bis. 101
 Pomponij Iuricons. 264
 Porphyrius. 129
 Quintilianus. 14. 32. 35. 77. 85. 119
 122. 143. 168. 193. 255. 256. 266. 271.
 286. 298. 316. 326. 327. 330. 364.
 377. 388. 400. 405. 406. 411. bis
 412. 413. 414. 428. 431. 432. 436.
 437. 448
 Rodol. Agricola. 266. 298
 Scriptoris, qui Tabulas familia-
 rum collegit. 154. 208
 Sallustij. 231. 334
 Senecæ. 284. 372. 385. 411. 443
 Sily. 72. 104. 112. 135

Seruij. 99. 133
 Strabonis. 189. 197. 247. bis. 249
 432
 Suetonij 6. 28. 153. 157. 167. 235. 242
 273. 279. 279. 296. 358. 364. 365.
 380. 392. 400. 405. 441. bis.
 Suidæ. 43. 55. 120. 125. 128
 Theonis Sophistæ. 430
 Terentij. 137
 Tibulli. 274
 Thucydides. 71. 79
 M. TVLII. CIC.
 De Inventione libro Primo 83.
 106. 157. Sapius 160
 Secundo 100. 101. 159
 Topicis 259. 265
 Partitionib. 122. 158. 204. 208.
 253. 266. 298
 De Oratore ad Q. Frat. Primo 9.
 87. 100. 136. 143. 146. 157. 159. 167.
 bis. 168. 170. 189. 255. 259. 260. 261
 266. 272. 275. 276. 281. 283. 306.
 307. 314. 323. 365. 404. 419. 430. 453
 Secundo 16. 115. 116. 119. 136. 147. 167
 170. 173. 190. 192. 196. 199. 209.
 217. 236. 258. 259. 260. 266. 267.
 273. 276. 277. 279. 288. 291. 306.
 311. 329. 421. bis. 424. 452
 Tertio 118. 122. 136. 138. 147. et 148.
 163. 171. 184. 195. 201. 255. 256. 266
 273. 275. 289. 290. 312. 315. 427.
 428.
 Oratore ad Brut. 49. 64. 65. 74. 78
 85. 118. 122. bis. 123. 133. 138. 144. 159
 165. 166. 168. 171. 224. 254. 255. 256
 258. 264. 265. 266. 273. 278. 298.
 327. 377. 413. 414. 415. 416. 419.
 420. 423. 427. 437. 443. 448.
 De Opt. Gen. Orat. 116. 117. 136.
 166. bis. 226. 282. 298. ter. 307. 310
 377. 413. 414. Sapius. 416. bis. 418
 bis.
 Orationib.
 Pro Quintio. 267. 289. 428. 436
 Roscio Amerino. 154. 341. 362. 435
 In Verrem 163. 168. 173. 179. 195.
 196. 331. 245. 246. 257. 281. 281. 288
 289. 334. 365. 383. 384. 419. 427.
 441. bis
 Fonteio 273. 422
 Cæcina 267. 307. 308.
 Legge Manilia 173. 426. 428. 445.
 Cluentio 71. 175. 445.
 Contra Rullum prima 162. 163.
 216. secunda 97. 112. 173. 273. 280
 444.
 Rabirio 279. 339
 Rabirio Postumo 366

In Catilinam 199. 200. 202. 203. 362. 373	Quinto 10. 295. bis 362. bis 363. 364. ter. 365. 385. 409. 410. 449	Tertio 366. bis 388. 389. 383. 25. 119. 146. 435
Muræna 99. 113. 155. 159. bis. 160. 169. 199. 207. 264. 266. 268. 281. 282. 364. bis. 443. 445. 448	Sexto 371. 415	Academicis Quæst. 100. bis 101. 151. 183. 184. 266. 316. 424. 426
P. Sylla. 96. 110. 351. 364. 383. 387	Octavo 6. 384. 386. 389. 391. 396. 400. ter. 401. <i>sæpius</i> 403. 405. bis 408. 426. 454	De Eimibus 153. 154. 155. 383. 384. 435. 456.
Archia poeta. 149. 197	Novo 330. 377	Tuscul. Quæst. 92. 134. 137. <i>sæpius</i> 148. 155. 196. 223. 257. 258. 266. 373. 389. 414. 418. 434. 456
Post Reditu 154. bis. 323. 364. bis 387. 393. bis. 398. bis. 399. 442. 445	XII. 5. 386. 394	De Nat. Deor. Secundo 145. 146. bis
Domo sua 4. 92. 95. bis. 96. 97. 99. 120. 142. 153. 167. 175. 180. 184. 191. 202. 362. 386. 387. 393. bis. 403	XIII. 366. bis 382. 409	Tertio 158
Responsus. 99. 148. 230. 362. 365. 393. 394. 363. 365. 386. 387. 391. 398. 399	XIV. 399. 434	De Diuinat. 119. 133. bis 145. 146. bis 154. 187. 145. 389. 390
Cn. Plancio. 97. 145. 181. 194. 281. 282. 442	XV. 368. bis 386. 411. bis 419	De Legibus primo 120. 137. 190. 196. 264. 275. 363. 379. 416. 440 441. 442. 453.
Sestio 167. 233. 387. 398. 399. 364. bis	XVI. 392. 395. 408	Secundo 36. 111. 141. 197. 390
In Vatinius 99. 407	Epistolis ad Atticum	Academia unde dicta 222
Calio 93. 194. 363. 400. 446	Primo 163. 171. 180. 267. 276. 339. 353. 364. 406. 407. 426.	Academia Minerva sacra 222
De Prouinc. Consul. 144. 334. 364. 382	Secundo 6. 163. 254. 295. 303. 362. 363 bis 391. 407. bis 426. 427. 448. 449	de Academia quid & in quo loco scribat Plutarchus 221
Corn. Balbo 10. 190. 245. 279. 342. 366	Tertio 110. 275. 364. bis 383	Academia unde dicta 222
In Pisonē 144. 189. 290. 363. 364. bis 374. 375. 387. 393. 394. 398 442. 445. 448. 449.	Quarto 25. 142. 293. 362. 365. 391. bis 393. 424	Academici principes qui 221
Milone 6. 9. 387. 390. 426	Quinto 5. 269. 366. 368. 386. 393	Academici in utramque sententiam disputare solebant 222
M. Marcello 13	Sexto 5. bis 5. 6. bis 274. 366. 386 453. 456.	Academici unde sunt appellati 222
Ligario 13. 385	Septimo 13. 38. 377. 386. 391. 395. 400	Accia mater Augusti 193
Deiotaro 385. 13	Octavo 295. 391. 392. bis 395. bis	Accius 343
Philipp. 7. bis 26. 66. 87. 110. 151. 163 200. 202. 363. 384. 392. 407. 456	Novo 29. 394. 400. 428	L. Accius poeta 197
Contra Sallust. 112	Decimo 37. 276. 409. bis	L. Accius poeta num ad Cicero nis tempora uenerit 198
Antequam iret 342	XI. 394. 426	Accius & poeta & historicus fuit 198
EPISTO. Familiar.	XII. 18. 65. 110. 120. 167. bis. 283. 415. 425.	Accius poeta & historicus Pa cuius fene floruit 346
Libro primo 4. 10. 92. 334	XIII. 19. 27. bis 151. 385. 425	Accij error 132
Secundo 5. 7. 274. 321. 328. 387. 388. 389. 393. bis 394. 398. 400. 401. 407. 408. bis 409	XIV. 27. 209. 424	Accium cur reprehendit Cicero 416
Tertio 5. bis 295. 382. 387. 388. 379. bis 426	XV. 413. 418. 419. 442	T. Accius Pisarenfis 396. bo- nus & disertus adolescens uo- catus à Cicero 397
Quarto 142. 267. 368. 369. 454	XVI. 163. 293. & alibi 143. 187	accusatio Pisonis à Cicero 194
	Ad Brut. 388	accusationes Calui in Vatiniū quales 411
	Ad Q. Frat. libro primo 6. 10. 366. 391. 394. 426	Achaorum bellū descripsit Li- uius & Iustinus 172
	Secundo 365. 387. 388. bis. 389. 391. ter 393. 399. 409	Achaos pralio fudit Q. Metel- lus 153
		Achaos deuicit L. Mummius 172. idem & Corinthum dele- uit. ibidem 81
		Achilles Bochius 22. & 60
		aciei instruendi ratio 252
		Acilus appellatus sapiens & quatenus 8. 209
		Aclius deperditus in Casare 370
		Aclius adipsi quid 64

RERVM ET VERBORVM MEMORABI-
lium in hisce Commentariis Index
locupletissimus.

actio in dicendo dominatur 208	actio in gestum atque uocem diuiditur 254	actio menti congruens esse de- bet 255	actio pronuntiatio ad Heren- nium uocatur 254	actio qua pra se motum ani- mi fert omnes mouet 256	actio tales oratores uideri fa- cie, quales ipsi se uideri uolunt 254	actioes tam in scena quam in foro dicuntur 216	actioibus tam fabularum quam causarum quid facto opus est 216	aculeos in animis auditorum relinquebat Pericles 62	acumen Hyperidi à Cicero tributum 55	acutum, & subtile genus di- cendi, idem Cicero 116	additur, huius uocis usus quis 105	adolescentes olim discendi cau- bebant saepe 16. 359	aduersatiua particula Sed 191	aduocati officium 24 & 418	Adramytenus Zenocles 438. 439	Aediles fabulas emebant & dabant toga praeterea ute- bantur 387	Aedilis designatus quando Ci- cero 440. 443	Aedilis fuit Hortensius 426	Aedilitas duplex 383	Aedilitatem inter & Pratu- ram quod nam temporis inter- uallum 387	Aelij plebei fuerunt 141	Aeliorum familia multos con- sules aluit 218	Aelius multas orationes scri- psit 283. ipse numquam orator fuit ibidem	Aelius T. Betutij Barri oratio ni, Capiotis ore respondit 283. & 284																													
abesse & deesse 402. & 405	Abonem Apellis miraban- tur Samj 131	Academia 221	Academia à Dipylo porta ur- bis Atheniensium quot sta- dijs distabat 222	Academia Minerva sacra 222	de Academia quid & in quo loco scribat Plutarchus 221	Academia unde dicta 222	Academici principes qui 221	Academici in utramque sen- tentiam disputare solebant 222	Academici unde sunt appella- ti 222	Accia mater Augusti 193	Accius 343	L. Accius poeta 197	L. Accius poeta num ad Cicero nis tempora uenerit 198	Accius & poeta & historicus fuit 198	Accius poeta & historicus Pa- cuius fene floruit 346	Accij error 132	Accium cur reprehendit Cice- ro 416	T. Accius Pisarenfis 396. bo- nus & disertus adolescens uo- catus à Cicero 397	accusatio Pisonis à Cicero 194	accusationes Calui in Vatiniū quales 411	Achaorum bellū descripsit Li- uius & Iustinus 172	Achaos pralio fudit Q. Metel- lus 153	Achaos deuicit L. Mummius 172. idem & Corinthum dele- uit. ibidem 81	Achilles Bochius 22. & 60	aciei instruendi ratio 252	Acilus appellatus sapiens & quatenus 8. 209	Aclius deperditus in Casare 370	Aclius adipsi quid 64	actio in dicendo dominatur 208	actio in gestum atque uocem diuiditur 254	actio menti congruens esse de- bet 255	actio pronuntiatio ad Heren- nium uocatur 254	actio qua pra se motum ani- mi fert omnes mouet 256	actio tales oratores uideri fa- cie, quales ipsi se uideri uolunt 254	actioes tam in scena quam in foro dicuntur 216	actioibus tam fabularum quam causarum quid facto opus est 216	aculeos in animis auditorum relinquebat Pericles 62	acumen Hyperidi à Cicero tributum 55	acutum, & subtile genus di- cendi, idem Cicero 116	additur, huius uocis usus quis 105	adolescentes olim discendi cau- bebant saepe 16. 359	aduersatiua particula Sed 191	aduocati officium 24 & 418	Adramytenus Zenocles 438. 439	Aediles fabulas emebant & dabant toga praeterea ute- bantur 387	Aedilis designatus quando Ci- cero 440. 443	Aedilis fuit Hortensius 426	Aedilitas duplex 383	Aedilitatem inter & Pratu- ram quod nam temporis inter- uallum 387	Aelij plebei fuerunt 141	Aeliorum familia multos con- sules aluit 218	Aelius multas orationes scri- psit 283. ipse numquam orator fuit ibidem	Aelius T. Betutij Barri oratio ni, Capiotis ore respondit 283. & 284
L. Aelium Cicero adolescens au- dire perstudiose solebat 315	L. Aelium imitatus est Var- ro 108	L. Aelius lege Varia pro C. C. & ta orationem scripsit 314	L. Aelius orationes scripsit pro alijs 315	P. Aelius 141	Q. Aelius Tubero 141	Q. Aelius Tubero Africanum auunculum laudare uolens, à C. Lelio orationem accepit 217	dies & noctes philosophia ope- ram dedit 218. homo integerr- mus & optimus ciuis 218. in nullo oratorum numero fuit 216	Q. Aelius Tubero. L. Pauli ne- pos 216. 217	Q. Aelius Tubero non bene scri- bebat, sed mediocriter dicebat 218. oratione fuit diuinus, horri- dus & incultus 218. quam- obrem Praetura est deiectus 218	quamobrem honoribus maio- rum respondere non potuit 216.	quo tempore uixit 217	Q. Aelij Tuberonis patrem cū M. Iunio Penno Consulem fuisse putat Corradus 218	Sex. Aelius 138	Sex. Aelius cur uetus iuris in- terpres à Cicero uocetur 141.	iuris ciuilibus peritissimus 141.	laudatur ab Ennio 141	Sex. Aelius Pater Catus. 141.	Consul Galliam prouinciam sortitus est. ibidem. Censuram praclare administrauit. ibid.	Aemilos quid & cuius cogno- men 176	Aemilia familia unde orta 176	Aemilia gens Patritia fuit 207	L. Aemilius Paulus 149. quot filias habuit 217. quibus eas in matrimonium dedit. ibidem	L. Aemilium Paulum populi uterioris Hispania patronum unā. cum C. Sulpicio Iumpse- runt 141																														

INDEX

M. Aemilius Lepidus Porcina 421.422. cur Porcina dicitur obscurum 176. Aemilius Lepidus, idem est, nec multum abest, quod hodie dicitur Canonicus regularis 176. infeliciter contra accessit pugnavit 176. idem cur condemnatus. ibidem. quando comsul 174.176. M. Aemilius Lepidus, qui Porcina dicitur, quibus temporibus floruit 172. et qualis orator uiam Aemilianam stravit 211. Aemilius quomodo scribendum. 176. M. Aemilius Scaurus anno ab V. C. sexcentesimo trigesimo nono cum M. Cecilio Metello consul fuit. 207. M. Aemilius Scaurus Consulatus a Cimbris captus, et interfecit. 211. M. Aemilius Scauri, et M. Aurelij Scauri, prae nomina, nomina et cognomina in Consulibus esse perturbata opinatur Corradus. 211. M. Aemilius Scauri severitas. 209. eiusdem religio. ibid. M. Aemilius Scauri testimonio quod in C. Memmiiu repetendum reum dixit, non est creditum. 248. M. Aemilius Scaurum Augurem fuisse per Asconium demonstratur. 207. Aes Curionis cui datur. 226. Aeschines. 55. 56. quam habuerit matrem. ibid. Demostheni semper aduersatus. ibid. Falsa legationis accusatus a Demosthene 56. Aeschines exilio locum elegit Rhodum. 85. Aeschines qualis in dicendo. 414. Aeschinem mentitum saepe conuincit Demosthenes. 71. Aeschines uerba quadam ut dura reprehendebat in Demosthene. 413. Aeschines Milesius. 451. Aeschines Socraticus. 421. septem dialogis Socratis mores descripsit. 421. Aeschylus Gnidius. 438. Aeschylus Gnidius quo genere

orationis usus. 451. Aesopus et Roscius cur ad Hortensium causas agentem accesserint. 428. Aetia. 163. Aetates. 66. et 135. Aetates cur ab auro, argento, et aere appellatae ab Hesiodo. 60. Aetion pictor. 124. 128. Aetion Rhoxanes et Alexandria nuptias in tabula pictas in Olympia spectandas detulit. 128. affectus quomodo sint mouendi li. 2. de Orat. praecipitur. 301. Africani dictum praclarum. 30. Africani dictum aliud: Vtinam mihi collegam aut dedissetis, aut non dedissetis, de quo. 173. Africani filia minor nupsit Tib. Graccho. 144. et 145. Africani in dicendo grauitas laudata. 158. P. Africanus Gracchorum fuit auus maternus. 230. L. Afranius Poeta. 280. 282. Agamemnon cuius filius fuit. 82. cur Arrida a Poetis uocatur. ibid. Agaristia Periclis mater. 73. Agatharcus celeriter pinxit. 126. Agathoclem cur scriptis insectatus Timaeus Taurominitanus. 115. in Agendo dicendoue quid maxime cauendum. 340. ager publicus 248. Agostilaus eandem uestem hyme et aetate gessit. 57. Agdis et Arati pugnam in capienda Pellena depinxit artificiose Timanthes. 127. Agnonis filius an fuerit Theramenes. 39. 40. Agrariae leges quando latae. 191. agrariae legis et largitionum metu liberauit senatum et bonos omnes Cicero Consul. 447. agri uel arboris derelictae in cultura poena. 23. agrum male colere, censorium probrum est 23. aitolologia per comparisonem siue similitudinem 309. Alabandensis fuit Apollonius Molon. 432. Albericus Longus Salenti-

nus. 60. Albertus Lollius. 60. Albicius Duliola Bononiensis. 438. Albinum Pyrrhus uicit. 94. Albinus, uide Posthumius. 149. 151. A. Albinus M. Antonius Coss. 246. A. Albinus taxatus a Cato ne. 151. Sp. Albinus Consulatus fuit 100. demnatus 133. Sp. Albinus, et Minucius Rufus Coss. anno. 644. ab V. C. 233. Sp. Albinus in Africam contra Iugurtham profectus, nihil dignum memoria gessit. 233. Spur. Albinus quis. 174. Sp. Albinus orationes multas. 172. T. Albutius cur a Scenola accusatus. 189. Gracis literis et disciplinis fuit eruditus. 238. quum in Sardinia triumphasset Roma damnatus est. 238. Alcibiades. 37. Alcibiades, et qui de eo scripserint. 39. Periclem habuit tutorem. ibid. Alcmenam a se depictam Agri gentinis donauit Zeuxis. 125. Alebada et Pistirrada inuictarunt Xerxem ad inferendum bellum Graecia. 70. Alexander ab Alexandro falsatur. 45. Alexander Aetolus Euripidis mortem carmine deiecit. 9. Alexander Maciolius. 60. Alexander Magnus a quo fingi uolebat. 423. frequentabat officinam Apellis. 130. idem ab alio quam Apelle pingi se ueruit. ibid. hunc fulmen tenentem depinxit in templo Dianae Ephes. 131. Alexander Magnus quo aetatis anno mortuus. 410. Alexandrum pinxit Protogenes. 129. ut Deum colendum censuit Demades. Alexander Varinus. 60. alliterationem quid uocet Pontanus. 106. 249. Allobroges. 198. Alouisus Lippomanus. in Epist. nuncup.

INDEX

de Altercatione, tanquam oratori necessaria, praecepta tradit Quintilianus. 272. Aemilianus artem professus est Antiphon. 79. ambiguum complura sunt genera. 266. ambiguum naturam norunt Dialectici. 266. ambitus a Rutilio Scaurus est postulatus. 207. amor plerumque inter aequales. 9. Anaximander, et Torquatum Hortensius. 428. Amphictyones. 127. amphoras ex onyche ostendit Lentulus. 399. ampliatio, et ampliandi signum quod. 16. ampliatio certum numerum actionum non habuit 164. amplificatio per incrementum quomodo fiat. 8. amplificatio per incrementum quae Quintiliano. 81. quibus locis adhibenda. 157. et 158. Anadyomene Venus quo exemplari picta. 130. Anaxagoras multis fit modis. 438. Anaxagoras, et quod dicitur. 470. Anaxagoras Clazomenius. 73. Anaxagoras dicitur fuisse. ibid. Anaximenes Lampiscenus orator cum Alexandro etiam in bello fuit. 84. Andria Terentij quo tempore acta. 142. Andricum Pseudophilippum uicit Caecilius Metellus 153. Androgynum natum in foro Vessano quando 185. Andromachi filius fuit Timaeus Taurominitanus 115. Anaximander, in Menelao uoluit esse Homerus 83. angor animi, et similes locutiones 11. L. Anicius Gallus, et Anicia Pyra. 417. Anien fluius 89. Anienus annis ripa ubi 86. 89. animi index oratio 174. animi motus in eloquente quales esse debent 87. Annales scripsit Hortensius 428. Annales uocati libri Ennij 105.

rogatus quid responderit Dionysio Tyranno 79. Antiphonem commendat Thucydides 79. antiquitas in arte dicendi non probatur 158. antiquitatis et historia cognitio necessaria est oratori 354. Antistij plebei ordinis fuerunt 342. Antistius 433. P. Antistius Carbonem et Pomponium in dicendi facultate superabat. 340. ueram causam agens est probatus. in eadem causa plura et acutiora quam Sulpicius dixit. ibidem. Pompeij socer, tanquam Syllanus a Marianis fuit interfecit, idque Damasippo Praetore 341. P. Antistij in Tribunatu collega fuit Sulpicius 340. et 342. Antistius, et quod dicitur. 31. Antistius 172. M. Antius Briso 177. Antonius Angelius Bar-gaus 60. C. Antonius an Cicero in Aedilitate collega. 443. et an in Praetura 445. C. Antonium Cicero collegam accusauit Calius 400. C. Antonium collegam suum Cicero pacione provinciae perpulit 449. M. Antonij caput abscessum suis manibus Marius inter epulas per summam animi, ac uerborum insolentiam aliquandiu tenuit 258. M. Antonij caput positum fuit in Rostris 258. M. Antonij dicendi genus multo aptius iudicij quam concionibus 278. dictum, quamobrem nullam unquam orationem scripsisset 258. M. Antonij et L. Craffi memoriam Cicero libri oratorij immortalam reddidit 278. M. Antonij gestus motusque corporis in actione describitur 254. in Sex. Titium locus 341. iudicium de L. Craffo 258. M. Antonij praeceptum 252. M. Antonij quando studiosus fuerit Calus 401.

M. Antonij Triumviri uirtus fuit P. Lentulus 352
M. Antonio alij parem esse dicebant, alij anteponebant Lucium Crassum 256
M. Antonio cur partes instituendi oratoris imposuit Cicero 252
in M. Antonio nulla erat meditationis suspicio 251. 252
M. Antonio omnia ueniebant in mentem 251. primas eloquentie patrum atas tribuit 251
M. Antonium ab Antone Herculis filio descendisse multi sunt arbitrati 251
M. Antonium ante L. Crassum in colligendis oratoribus cur posuit Cicero 251
M. Antonium Cicero putat nullius rei, quae quidem esset in his artibus, de quibus aliquid existimare ipse possit, rudem, aut ignarum fuisse 257. quae quidem fuit opinio falsa ibidem
M. Antonium docuit longa uita, ususque rerum maximarum, ut teneret, quibus rebus animi hominum mouerentur 268
M. Antonius Antimachus Mantuanus 51. 60
Antoniorum gens plebeia fuit 251
M. Antonius 170
M. Antonius ait disertus se uideri, esse multos eloquentem nemi nem 258. arbitrabatur nihil se ad iudicia, causasque amicorum, praeter fidem, et ingenium afferre oportere 257. mirifica ad refellendum consuetudine utebatur ibidem
M. Antonius, A. Posthumius Albinus Coss. 340
M. Antonius Censor à M. Duronio de ambitu fuit postulatus 257. item quid illi dixit Mancina ibidem. Censor in Cilicia fuit 257. item fuit legatus. ibidem 257. Censorius C. Norbanum Tribunum plebis defendit 277
M. Antonius, Cinna et Octauius Consulibus est interfecit 258
M. Antonius coniectura mouenda, aut sedanda suspicione,

incredibilem uim habebat 255
Consul fuit cum A. Posthumio Albino an. ab. V. C. sexcentesimo quinquagesimo quinto 257. deinde Proconsul in Ciliciam est profectus. ibidem. de ratione discendi libellum scripsit 278. isque se inuito in hominum manus peruenit. ibidem.
M. Antonius diligenter loquendi laude caruit 251. dissimulando probabilior populo sua orationem reddebat 252
M. Antonius et L. Crassus oratores maximi 250
M. Antonius et Q. Cassius Tribuni plebis quando et a quo Urbe coacti sunt exire 395
M. Antonius facilis erat in causis recipiendis 317. stultus quiddam in questionibus habebat 255. imparatus semper aggredi ad dicendum uidebatur 251
M. Antonius in collocanda oratione Q. Catulo Deus uidebatur 252. in uerbis eligendis, et collocandis, et comprehensione deueniendis nihil non ad rationem et tamquam ad artem dirigebat 251. literas Graecas sero et leuiter attigit 257
M. Antonius L. Crasso in causis nolebat succedere 257. L. Crasso triennio maior fuit 251. L. Crasso summa familiaritate fuit coniunctus, et consiliorum in Repub. socius 257
M. Antonius non dicebat, nisi prius rem penitus causamque cognouisset 252. non pede modo, sed genu etiam interdum terram tangebatur 255
M. Antonius omnium eloquentissimus 257
M. Antonius Orator interfectus 430
M. Antonius Praetor, extra urbem cum praesidio fuit 257. Proconsul, in Ciliciam profectus est 283. quod inuenerat sic traiebat, ut, qui audiret, artem non cognosceret 252
M. Antonius, quos Asiaticos audiuerit 85
M. Antonius, qui M. Aquilium defenderet fleuisse dicitur 255. Summa memoria fuit 231. uoce permanenti, uerum subrauca natura fuit 255
M. Antonius Triumuir quid praeseferbat 251
M. Antonius quo modo in curiis potestate fuit 407. a quo fuerit augur factus 408. corpus uirici sui ad sepulchrum a Cicero ne datum negabat 352.
M. Antonij Cniphonis ludum frequentauit Cicero 445
P. Antonij insidias metuebat Cicero 358
Antonius in Questura Cicero ni collega fuit 442
P. Antonius quare maxime in dicendi gloria probabilis existit 357. quo in loco a Cicerone suis coloribus depingitur 358
Antonius Palearius 60
Apellus à nonnullis uocatus T. Flaminius 378
Apelles pictor 124. 129. 130. quid dixerit deesse maximis sui temporis pictoribus 129. eiusdem in arte uenustas. ibidem. quid idem iudicari de Protogene. 130. Apellis et Protogenis congressus. ibidem. Apellis comitatus commendatur. ibidem. quanam depinxerit 131
Apellis operum, quanam praestantissima iudicata 131
Apellis nomine philosophi aliquot fuerunt 132
Apollinares ludos primus fecit P. Cornelius Sulla 143
Apollinares ludos Praetores faciebant 393
Apollini ludos faciebat Praetor 143
Apollonius Malacus et Molo 85
Apollonius Molo an Rhodius 432
Apollonius qui Argonautas scripsit 85
Demosthenis figura crebro usurpata à Cicerone in hoc libro 21
à quo Cuiusmodi 32.
Appianus fallitur 408
Appianus Studium in corrigendis scriptis 3
Appij carmen à Panetio laudatum III
Appium Censorem lege Scantinia postulauit Calpurnius 400
Appium

Appium excitauit Cicero 446
Appius Claudius non modo ueritas sed uanitas fuit 202
Appius, et Praenomen, et nomen interdum inuenitur 91. 92
Appius suauis amicus Ciceronis 388. Pompeium quare secutus 389
Appius, uide Claudius
Approbatio 251
ad Appium contra Pompeium habuit castra Caesar 399
Apuleia gens plebeij ordinis fuit 338
L. Apuleij Saturnini mors, et quis eum occidit 338
in L. Apuleio oratore, quare maxime praecleara fuerint 335
L. Apuleium Saturninum senatus à sua frumentaria procuratore amouit 337. ideoque ex dolore factus popularis 337
Aquilij unde dicti 267
Aquiliorum gens duplex 267
Aquilius Patricius fuisse demonstrat Corradus 267
C. Aquilius Gallus ab ingenij celeritate commendatus 86. Ciceronis Collega in Praetura et Seruij Sulpicij aequalis fuit 267. 405
C. Aquilius Gallus Tribunus plebis 238
M. Aquilium auaritia criminibus, testimoniisque coniectum cur Romani liberauerunt 331
M. Aquilius Consul in Sicilia feruile bellum confecit 331
M. Aquilius, et Marius Coss. 331
Arati diligentia in castigandis autoribus 3
Archelaus Mithridatis praefectus Philonis ades Athenis occupauit 431
Archelaus quanti conduxerit Zeuxidens ad depingendam domum 126
Archias Tyrius Hyperide occidit 55
Archilochia edicta quae Cicero ni 386
Archilochus quo tempore Homerum natum scribat 68
Archonides Philisti historici pater 118
ardentia lumina et oculi arden-

tes in iratis 164. 165
Argui breuiloqui 82. et Arui oratio
Argos Amphiloichicum 82. Hippium, Pelagiscum. ibidem.
Argos Peloponensi 81
argumentandi locus ab antecedentibus 12
argutia in sententijs spectari solent 232
arida oratio 61
Aristarchi Studium 3
Aristidis tabula quanti empti 173.
Aristogiton 60
Aristophanes Atticus ueterisque Comediae autor fuit 340
Aristophanis diligentia commendatur 3
Aristo Philosophus 456
Aristotelem quid mouerit ad docendam rhetoricam 33
Aristoteles an princeps Philosophorum dicendus dubitatur Cicero 224. aureum fumen orationis fundere dicitur 224. cur de eloquentia coepit docere 48. Peripateticorum princeps 223. quando Platonem audire coepit 76
Aristotelis encomium 224
Aristotelis matris imaginem pinxit Protogenes 129
Aristotelis oratio quare proxime accedit ad oratoriam 224
Aristus philosophus. Antiochi frater 455. 456
arithmetica a quibus inuenta 34
arma 12
Arnoldus Arlenius 60
Arpi 82
Q. Arrij imperitia 360
Q. Arrius Ciceronem prodidit 360
arrogantiam uitandi modus 227
ars celanda est 50
ars, quid 77
artem dicendi scire magnum est et difficile 308
artem quibus libris complexus Cicero 31
Artem Rhetoricam scripserunt Cleanthes et Chryssippus 212
artem Rhetoricam scripsit Lyfias 79

artem sunt multi qui norunt, scribere tamen nesciunt 79
Artemisia de laudibus Mausoli constituit certamen 110
Artemon Protagora pater 43
artes omnes fere à Barbaris prius quam Graecis inuenta 34
et per se non apti. 107
artifices potius quam artem descripsit in suo Bruto Cicero 31
artificium ex eloquentia natum, non contra 31
artis definitio quae ab Aristotele tradita 31
Arunus et Titus ad Apollinis oraculum profecti L. Brutum secum adduxerunt 87. 88
Asopidis in uoluntate uocatus Thucydides 119
Asbolus poeta ante Homerum 132.
Asculum 284
Asculum oppidum decem cohortibus tenebat Lentulus 394
Asdrubal quando cum exercitu casus 134
Asia minor. 17. à quo Antiocho erepta et tributaria facta. ibidem. hanc à Casare obtinuit Brutus. ibidem.
Asia praetoria fuit provincia 214
Asiam totam peragratus est Cicero 437
Asiana gens tumidior ac iactantior 84
Asiaticae dictionis duo genera 451
Asiatici Oratores quales 83. cur redundantes 84
Asiaticum genus orationis adulescentiae magis conuenit quam senectuti 451
Asinius in Ciceronem scripsit 439
astrologiam qui primus inueniuit 34
et ex eo argumentationes 405
Athena 238
Athena antiqua 65. domicilium studiorum 456. quando condita 35. et 36 unde dicta 34.
Athenienses diu in agris habitauerunt 375
Athenienses admirabantur orationes Gorgiae 42. quo auctore muros demoliti sunt 39. et 40
Athenis primum orator se ex-

tulit 33
 Athenis, quibuscum fuit Cice-
 ro 437
 Atheniensium iudicium pru-
 dens 61
 C. Atilius Serranus, Q. Serui-
 lius Coepio Coss. 276. 346
 atlans & gigans 6
 atramento illinebat absoluta ope-
 ra Apelles et quale illud atra-
 mentum 131
 Atratinum accusavit Calius,
 & eundem absolutum insecu-
 tus est alia oratione 400
 Atrometus pater Aesch-
 nis 56
 attenuatum dicendi genus pres-
 sam & subtilem orationem re-
 quirat. 83. quale. 171. & 215
 attenuatus orator docet 166
 Attica fides Proverb. 71
 Attice dicere quid proprie 412
 Attice poetae prater ceteros in
 iocis excelluerunt 340
 Attici salsi & faceti 413
 Atticorum in dicendo dissimi-
 litudo 412
 Atticorum oratorum nota glo-
 ria, sed vis incognita 414
 Atticorum proprium quid 413.
 414. 419
 Atticus Pomponius antiquita-
 tis amator 70. & 73
 Atticus historiam septingent-
 rum annorum scripsit 37
 Atticus valde dilexit Horten-
 sium 426
 Atticum Q. Caelius testamen-
 to adoptavit 322. vide Pompo-
 nius
 Avaritia in L. Bestia bonas ar-
 tes & animi & corporis pro-
 pediebat 232
 Avarus dictus D. Brutus a Ci-
 naniensi populo 197
 audere 53
 auditor doctus ab indocto quomo-
 do praestat 307
 T. Aufidius vir bonus & inno-
 cens 293
 Augures duo ex eadem fami-
 lia non erant 393
 Augures & eorundem offi-
 cium. 7. 8 quibus diebus com-
 mentandi causa solent conve-
 nire 187
 Augustus declamandi studio
 flagrant 29

Augustus declamandi consue-
 tudinem ne bello quidem omi-
 sit 75
 Auli quinam dicti 150
 Aurelia Caesarem educavit 371
 Aurelia, Caesaris mater 193
 C. Aurelij Cottae lans 310. mors
 312.
 C. Aurelij Cottae oratio exeat
 apud Sallustium 312
 Aurelij Orestae, cur sic dicti,
 obscurum 175
 Aureliorum familia e x Sabi-
 nis orta. 174. & unde dicta.
 ibid.
 C. Aurelius Cottae, L. Octavius
 Coss. 312
 C. Aurelius Cottae ante diem
 triumphi vita defunctus est
 312. cur suam operam nemini
 negabat 312. ex Consulatu in
 Galliam est profectus 312. genus
 dicendi acutissimum, ac subti-
 lissimum est consecutus 311. le-
 gem tulit, ut Tribuni plebis li-
 ceret alios magistratus capere
 312. qua ratione iudicibus sua
 causam probabat 312
 L. & C. Aureliorum Orestarum
 orationes extant 172
 L. Aurelius Cottae. 155. 376. 378.
 Aurelius Cottae tribunatu de-
 pulsus 175
 L. Aurelius Orestae quando con-
 sul 174
 M. Aurelius Scaurus 211. a
 Cimbris fuso exercitu captus
 est, & a Bolo rege feroci truci-
 datus 246
 M. Aurelius Scaurus non saepe
 dicebat sed polite 246
 M. Aurelio Scauro nominis de-
 ferendi in L. Flaccum pote-
 stas non est data 246
 aurium iudicium quale in ratio-
 ne dicendi 47
 aurum Tolosanum 247
 autor & autoritas 384
 Autor libelli de Viris illustri-
 bus bellum Achaorum descri-
 bit 172. de M. Scauro multa
 falsa recenset 211
 autor quid 73. pupillarum autor
 quis. ibid.
 auctores fieri patres, quid 97
 auctoritatem adfert vel tempus
 vel natura 71
 austum 24

Avr' d'p' d' d' Hippias 44
 av' r' o' s 51

B

Baculus L. Bruti Apollini obla-
 tus qualis. 88
 Balbum hominem rectum in epist.
 ad Att. dixit Cicero. 209
 Balbus minor ad L. Lentulum
 iussu Caesaris cum literis profe-
 ctus. 395
 Bapta comedia. Eupolidis. 64
 Bartholomaeus Riccius. 60. 205
 Basilus Zanchius. 60
 Bassianus Landus. 60
 Baulis coactus est miserè vivere
 Q. Pompeius. 400
 beate mixisse qui dicendi. 14
 bella ferè semper a victis nomen
 accipiunt. 103
 Bellum Achaorum qui, quo in
 loco scripserint. 172
 bellum civile fatale vocat Cice-
 ro. 369
 bellum Italicum, Latinum, Mar-
 sicum, Sociale quod & quan-
 do coeptum. 429
 bellum Punicum primum versi-
 bus scripsit N. Silius. 137
 Bembus. 3
 bene dicere, cuius opus. 28
 Benedictus V archius. 60
 beneficium quo reddendum. 22
 benemeritis de Rep. Athenis
 quid dabatur. 14
 Bernardus Felicianus. 60
 L. Bestia vir acer & non indi-
 fertus, tristes exitus habuit co-
 sulatus. 235
 T. Betutius Barrus Asculan-
 nus oranium extra Urbem elo-
 quentissimus. 283. incestum cum
 Aemilia uestali fecit. 284
 βιαβ' τ' α' β' τ' ο' ν' πολιτ' ο' ν' uocatus
 Cleon. 39. idem π' δ' α' β' ο' τ' α' β' α' a
 Thucydide. ibid.
 M. Bibulus. 384. & 385. iracun-
 dus fuit, & inimicitias pri-
 uatas habuit cum Tul. Casare
 385. officio maritimo propositus
 386. eiusdem mors. ibid.
 Bibuli cognomen in qua gente
 frequens. 385
 C. Bilienus. 290. Consul quare
 non sit factus. ibidem.
 Bithynica regina uocatus Ca-
 sar a Bibulo. 386

Bituitus Rex Aruernorum. 198.
 uictus a Q. Fab. Maximo ca-
 sis centum viginti milibus, de-
 cem ex suis amissis. ibid.
 Blondus Forliuensis primus Ci-
 ceronis Brutum a Gerardo Lan-
 driano repertum descripsit. 3.
 Blossius Cumanus. 194
 Boeotica auris, sus, & Boeoti-
 cum ingenium & mores. 82
 Bonarum rerum maxima et praeci-
 pua quinque habuit Cras-
 sus. 182
 boni consulas rogat, quid. 89
 bonorum oratorum duo genera.
 165.
 Βραχ' d' d' d' d' d' Lacones. 83
 Brasidas Lacedaemonius Cleone
 ad Amphipolim uicit. 38
 breuitas quatenus laudanda. 81
 breuitas ubi locum habeat. 83
 Britannia Ciceronis tempore li-
 teratos homines non habuit. 84
 Branci qui dicti. 152
 D. Brutus de Gallegijs & Lusit-
 anis triumphauit. 197
 D. Brutus M. Filii Latini et
 Gracis literis eruditus. 197.
 289.
 D. Brutus, M. Aemilius Ma-
 mercus Coss. 289
 L. Brutus. 86. regem expulit. 86
 M. Brutus Bruti Accusatoris
 pater. 290
 M. Brutus Iurisperiti filius ob-
 nimium uehementes & male-
 stas accusationes male audijt.
 235. magistratus non petiuit.
 235.
 Brutus Academicus & non
 Peripatericus fuit. 221
 Brutus Attico familiaris. 16.
 Ciceronem fractum & elum-
 bem uocabat. 439. cum Cicerone
 eandem philosophiam est secu-
 tus. 221. Casari obuiam profe-
 ctus quando. 27. quando natus
 28. de Q. Mucij Scauola Tribu-
 natu nihil quidquam audi-
 uit. 274
 Brutus de uirtute scripsit ad Ci-
 ceronem. 369. diuersum dicen-
 di genus a Cicerone sequeba-
 tur. 60. in dicendi genere di-
 uersus a Cicerone. 19. in oratio-
 ne saepe uersus fecit. 20
 Brutus mirifice laudatur. 445
 Brutus oratione scripsit pro A-
 lone exercitationis gratia. 29
 Brutus Pontifex fuit. 269
 Brutus quam sectam philosopho-
 rum est secutus 219. quid a Ci-
 cerone studebat cognoscere. 347
 quid Seruio Sulpicio, & Cice-
 roni tribuit. 270. Seruium Sul-
 picium Sami studiose audi-
 uit. 268
 Bruti auunculus fuit M. Cato
 220
 Bruti & Ciceronis odium erga
 Caesarianos. 270
 Bruti laus. 26. Brutus a Cice-
 rone diligebatur. ibid.
 Brutus liber a Cic. post libros de
 Rep. scriptus. 2. quem ordinem
 inter alios oratorios habere de-
 beat. ibid. eiusdem libri argu-
 menti. ibid. cur ita uocetur. 4.
 Bruto Ciceronis dialogo an desit
 finis disquisitio. 457
 Bufrenum. 388

C

C. nota, quid significet, quid
 item inuersa. 93
 κακίμωτον quando fit. 7
 κακονομωτον quando uocati La-
 cedemonij. 68. & quando
 πολίτευόμενοι ibid.
 κακοῦ κ' ο' ρακος κακοῦ ἰδον 76
 Caeli qui dicuntur. 103
 Cadmus solutam orationem con-
 dere instituit. 49
 Caeles Troianus. 102
 Caelius Comicus malus autor
 Latinitatis. 377
 Caelij unde putantur orti. 102
 Q. Caelij Metelli filia quibus
 nuptae fuerunt. 323
 Q. Caelius Metellus Celer. 362.
 Cicerone Consule prator fuit.
 ibid. Galliae proconsul. 363. Pro-
 consul ante Consulatu cur uoca-
 tus. ibid. Celer cur uocatus. 363
 Q. Caelius Metellus Creticus
 collega Hortensij in consula-
 tu. 426.
 Q. Caelius Metellus cum quo
 Aedilis, Dictator, & Con-
 sul fuerit. 103. uide Metellus.
 Q. Caelius Metellus cur inuisus
 plebi factus. 153
 Q. Caelius Metellus. 152. Cottae
 defendit, & T. Gracchum
 accusauit. ibid.

Q. Caelius Metellus T. Didius
 Coss.
 Q. Caelius Metellus Nepos. 363.
 Curionem reum fecit. ibid. pa-
 Etio inter utraque. ibid. ma-
 lus & improbus cuius euasit
 Metellus. 364
 Q. Caelius Metellus Numidi-
 cus, M. Silanus Coss. 244
 Caelina cur ad Caesaris nomen
 contremiscebatur. 371
 Caelius Praeneste condidit. 102
 Caelius cognomēto uocatus AP-
 pius. Claudius. 92. & cur cae-
 cus factus. ibid.
 Caelia familia qualis. 190
 C. Caelius Calpurnius, homo nouus,
 L. Crasso aequalis, & maxi-
 mo honori fuit. 281
 C. Caelius index absoluit eum in
 iuriarum, qui Lucilium poe-
 tam in scena nominatum laese-
 rat. 281
 C. Caelius L. Domitius Aeno-
 barbicus Coss. 281
 C. Caelius magnis inimicitijs &
 laboribus contendit, ut ad sum-
 mos honores perueniret. 281.
 Questuram quam peteret re-
 pulsam tulit. 281
 L. Caelius Antipater iuris peri-
 tus L. Crassi magister. 186
 M. Caelius. 398. & 399. & 400.
 & 401. huius oratio faceta et
 perurbana, & conciones gra-
 ues, & accusationes acres,
 ibid. Idem Aedilis Curulis
 fuit. ibid. Senatus decreto a
 Rep. motus, & a Consule Se-
 natu prohibitus. 399. ab equi-
 tib. Gallis interfectus. ibid.
 M. Caelius iracundus fuit. 401.
 M. Caelius a quibus fuerit accu-
 satus. 400. quos nam idem Ca-
 lius defenderit. 401. Idem in
 accusando ingeniosus. ibid. &
 cur a se discesserit. ibid.
 M. Caelius quas leges tulerit.
 399. & 400. C. Trebonium de
 tribunali decurbauit. 400. con-
 tra Clodianos pro Milone ste-
 tit. ibid. hunc ultorem suorum
 inimicorum & inuidorum cur
 uocet Cicero. ibid. qualis in di-
 cendo fuerit. 401
 M. Caelius quos accusauerit. 400
 Caelio cur inimicus L. Domitius
 391.

L. Capasii fratres. 359
epiones duo nihil scripserunt quod exeret. 182
Cepiones duo, clientes multum inuabant consilio & lingua, plus tamen autoritate et gratia. 181
Cesar à M. Antonio miserabiliter laudatus. 111
Cesar ad Q. Ciceronem in Galia obsequium scripsit Græcè. 21.
C. Octavius in familiam suam adoptauit. 322. *Ciceronem ualde dilexit.* 374
Cesar & C. Fimbria in penatibus domorum suarum cruciati. 235
Cesar IIII. Consul bellum in Hispania cum Pompeij filijs gessit. 269
Cesar librum ad Ciceronem scripsit. 252. *malebat esse primus in oppidulo quam Romæ secundus.* 264. *qua in re commendatur.* 164. *qua ratione Latine loquendi elegantiam consecutus est.* 370. *Idem de ratione Latine loquendi scripsit ad Ciceronem.* *ibid.* *Idem dicebat uerborum delectum originem esse eloquentiæ.* *ibid.* *de Analogia scripsit.* 371
Cæsares omnes quibus Caius prænomen fuit, iam inde ab eo, qui Cinnanis temporibus est occisus, ferro perierunt. 291
Cæsari sese dedit Lentulus Cornifini, ac ab eodem incolumis dimissus. 394
Cæsaris beneficio uenit in collegium Lentulus. 393
Cæsaris de M. Antonio exclamatio. 257
Cæsaris ingenium summum fuit, & orator Ciceroni proximus à multis habitus. 370
Cæsaris iudicium de Cicerone. 370. 371.
Cæsaris laudes extulit Cicero ubi 370. 371
Cæsaris oratio pura & elegans 378. 379. *huius orationes & Commentarij probantur.* 379
L. Cæsar, P. Rutilius Coss. 320
L. Cæsar sororis suæ maritum uita priuandum esse dixit. 351
L. Cæsidenus homo de plebe & infima conditionis fuit. 237

L. Cæsidenus qui suspiciosus aut criminiosus diceret Cicero audiuit neminem 238
Caj Curionis sententia. 1
Caius aliter scribitur quam enūciatur. 93. *unde dicitur.* *ibid.*
Calamidis signa qualia. 124
Calamistris inurere. 381
in calamitate, qua nihil habuit illustrius, Popilius semper constans et optimus ciuis fuit. 175
Callides. 60
Cn. Callidius. 403
M. Callidij sententiam quando secutus Cælius 401
M. Callidio defuit permouendæ laus. 165. 166
Callidius in defensione fuit disertissimus, in accusatione frigidus. 403. & 405. *cur partes Cæsaris secutus.* 403. *cum Marcello inimicitias gessit.* 403. *Placentia obijt.* *ibid.*
M. Callidius in dicendo qualis. 402. 403. *cum Gallijs inimicitias gessit.* *ibid.*
M. Callidius sua lege Metellum Numidicum restituit. 403. *Q. Gallium accusauit.* 405.
Callistratus sua gloria Demosthenem ad dicendi facultatem impulit 82
Callistratus in oratione. 54.
Calphurnia lex. 361
Calphurnij unde oriundi. 195. *et qualis eorum familia.* *ibidem* *et quomodo scribendum.* *ibid.*
L. Calphurnius Bestia à C. Memmio fuit accusatus. 232. *Consul contra Iugurtham missus, pacem cum eo iniussu populi, & senatus fecit.* 232. *cum patre P. Scipionis Nasica consul fuit.* 232
C. Calphurnius Piso laudatur 397. & 398. & 399. *gener fuit Ciceronis.* *ibid.* *molliter incedebat.* 399.
L. Calphurnius Piso quando consul. 184
Calphurnius uocatur à Plutarcho, C. Bibulus. 385
Calumniæ quæstus turpissimus, accusatio. 237
calumniatoris officium quod. 308
Calui accusationes in Vatini 411.
C. Carbo

Calui uitam qui scripserint. 41
de Caluo Cor. Taciti iudicium 411. *Fabij Quintilianij.* *ibid.*
Caluo uis defuit. 419
Caluus. Vide Licinius.
Caluus Ciceronem solum & eneruem iudicabat. 439. *cur cū Cicerone iniquissimam litem de principatu eloquentiæ habuisse dicitur à Seneca.* 411. *disertus à Seneca uocatus.* 411. *quando natus.* 410. *tristior, uolentus accusator & conciliator à quo uocatus.* 411. *uersus in Cæsarem scripsit.* 411. & *in Tigellum.* *ibid.*
Caluus ut poeta laudatus. 411.
Camillus Mentuatus in Epist. nuncup. & Præf. Campanæ deliciae effreminarunt Annibalis milites. 19
campanas, cur nolas quidam non candidas putent. 18
Campaspen nuda pinxit Apelles. 130
Canachi signa rigidiora. 124
canebant ad tibia in epulis apud ueteres. 137
canescens oratio. 14
Canna, & Cannensis calamitas quando. 18
Cannensem cladem debent Romanis, C. Varronis temeritati. 139.
Canuleij plebeij fuerunt. 441.
P. Canutius homo disertissimus. 314.
Capitolium L. Scipione & C. Norbano Cōsulibus custodum negligentia consagravit. 242.
cappa tria pessima, prouerb. 4. & 5.
captiuos reddidit Pyrrhus Romanis. 94
Caramania. 4
Carbasina uela in Theatro ludis Apollinarijs primum duxit Lentulus Spinter. 393
C. Carbo. 425
Cn. Carbo ab omnibus Italiæ oppidis obfides exigere uoluit. 336
Cn. Carbo cum C. Mario C. F. à Sylla Italia expulsus. 336
C. Carbo et T. Gracchus studio sissimi adolescentis quem audire soliti. 172
Caius Carbo ex inuidia fœderis Numantini interfectus. 190
C. Carbo

C. Carbo grauius & facile dicebat. 329. *Horridus, impolitus, rudiis 193. in Gallia ad speculanda L. Crassi acta profectus est.* 330. *in summis Oratoribus habitus.* 195. *orator non satis acutus.* 329. *orator qualis.* 194. *quid ex Gallica peregrinatione est consecutus.* 339. *Tribunus plebis fuit.* 330
Carbo uir eloquentissimus. 204
C. Carboni L. Crassus in Tribunali locum assignauit. 330
C. Carbonis atas. 239
C. Carbonis patrem damnauit. *L. Crassus.* 330
Cares minus in dicendo politus. 85
carmen ad alterius iniuriam ne fieret, leges cauebant. 137
Carmentis uirandum in soluta oratione. 49
Carmentalis flamen. 99. *Carmentalia sacra.* *ibid.*
Carmentis nympha qua. 99. *cur sic dicta, cur templum huic sacrae fecerint.* *ibid.*
carmina in Phœacum & procorum epulis cantata apud Homerum. 132. 133.
Carminis Priapei quis autor. 186.
Carneades Academicus. 223
Carneadem Athenis multos dies audiuit Q. Metellus. 245.
Carneadis de L. Crasso sententia. 259
Carolus Ruinus Regiensis Iurifconsultus. 171
Carolus Sigonius. 60
Carthaginienses quorū nam colonia fuere. 103
Cassander Demeam Demadis F. occidit. 59
Cassia familia seuerissima. 178
Cassia gens duplex Patricia et Plebeia. 178
Cassiodori error. 184. *negligentia in Romanorum nominibus signandis.* 211
Cassius Hortensius. 6
L. Cassius. 177. *legem Tabellariam tulit.* *ibidem.*
L. Cassius Longinus à quibusdā Ranilia dictus. 178
L. Cassij Tribunalis cur Scopulus reorum dictus. 178
Q. Cassius, & M. Antonius

Tribuni plebis quando, & à quo Urbe coacti sunt exire. 395.
Catilia à qua gente natus. 113. *bis consulatum petere uoluit.* 405. *incesti accusatus est.* 353. *pecuniarum repetendarum reus prohibitus est petere consulatum.* 338
C. Cato, & M. Acilius Balbo collega in consulatu administratione fuerunt. 233
M. Cato Censorius quando Quæstor fuerit. 104. et. 107. *quando mortuus.* 109. 110. *consul repetendarum ex Macedonia damnatus.* 203. *dicere didicit à dicendi magistris.* 219. *eorumque more se exercuit.* *ibidem.*
M. Cato habuit à Stoicis id quod ab illis petendum fuit. 219. *in Galbam, legem suam & multa dixit.* 165. 168. *qua ratione laudetur ab Attico.* 420. *qua ratione sapiens dici promeruit.* 209. *quædo Censor, & unde Censorius.* 109
M. Cato, quibus in locis à Cicerone describitur. 219
Cato quo ætatis anno mortuus. 149.
M. Cato quomodo desinebat Oratorem. 99. *quoties causam dixerit.* 114. *Seruij Sulpicij causa Muranæ accusauit.* 265. *Stoicorum omnium eloquentissimus.* 219
Cato uocatus sapiens qua ratione. 8. *uir acerba lingue.* 117. *huic & grauem & aliquando trucem Oratorem uocauit Linius.* 117
Catocæ appellatus Menippus Stratonicensis 439
in M. Catone fuit inexhausta legendi auaritas. 220
M. Catoni aduersatus est Nasica de Carthagine euertenda. 148.
Catonis luminibus obstruxit Posteriorum altius exaggerata oratio. 114
Catonis Orationes multæ. 113. *eius grauitas in laudando, & acerbitas in uituperando.* 114. *Idem in sententijs argutus, et in docendo subtilis.* *ibid.*
Catonis Orationes quales uisa

Attico. 421
Catonis Orationes, uirtutes omnes oratoris habent. 170
M. Catonis præceptor quis. 220.
Q. F. Catuli autoritas apud Romanos semper magna fuit 242
Q. Catuli carmina lib. primo de Natura Deorum leguntur, et apud Gellium 241. dictum ad quendam ex iudicibus, qui corrupti P. Clodium absoluerant 243
Q. Catuli gener fuit Hortensius 426
Q. Catuli laus 238. sonus & in dicendo suauitas L. Crassum delectabat 241
Q. Catulo Romani sermonis Latini, Græci suæ lingue subtilitatem solebant concedere 241
Q. F. Catulum neque periculi tempestus, neque honoris aura potuit unquam de suo cursu uita aut spe, aut metu dimouere 243
Q. Catulum Plinius lib. 5. epist. merito inter lasciuos poetas nuuserauit 241
Q. F. Catulum Sylla seniore uocauit Mæcer Tribunus plebis 242
Q. Catulum uirum omni laude præstantem coegit Marius ut uita seipse priuaret 239
Q. Cælius à Philippo interrogatus quid respondit 240
Q. Cælius alter penè Lælius 240
Q. Cælius C. Marius Coss. 239
Q. F. Cælius Capitolium restituit magnificentius quam fuit 242. *Censor fuit cum M. Licinio Crasso* 242. *quo magistratu uterque se abdicauit.* *ibid.* *commentarium sui consulatus Græcè scripsit* 240. *Ciceronem cur patrem patriæ uocarit* 243. 449. *cum ad mortem conquireretur, quo genere mortis sibi uitam abruptit* 239. *cum C. Mario de Cimbris triumphauit* 239
Q. F. Catulus cur dictus est Capitolinus 242. *cur inimicitias cum Cæsare gessit* 242. *cur Syllanas partes sequebatur* 242
Q. F. Catulus & M. Aemilius Lepidus Coss. 242

Q. F. Catulus fas esse negabat, duos Consules esse Romae Reipub. inimicos. 243. homo sapiens & amplissimus a Cicerone dicitur. 242. in Rep. floruit sine invidia. 9. interfectus a Q. F. Catulo. 241. L. Cinnna, & Cn. Octavio Coss. ignis hausu se ludibrio hostium exemit. 240.

Q. F. Catulus non fuit orator, sed habuit elegans & eruditum dicendi genus. 243. non potuit impetrare a Cicerone, ut Caesar inter coniuratos nominaretur. 242. non solum uita atque natura, sed etiam ipsa oratione comis erat. 240. patri in loquendo similis fuit. 243. peripateticus uidetur fuisse. 240.

Q. Catulus poetam amabat. 241. quibus Consulibus decessit. 243. quid est in C. Graccho admiratus. 229. quo tempore legem de ui armata diffensione ciuilitulit. 242.

Caunus. 128. Caunius fuit, Proterogenes. ibid.

causa, Ciceroni quid. 157.

causa eloquentiam desiderat. 209.

causa inferior & superior quae. 45.

causa illustres a quibus patronis potissimum agebantur. 317.

causae maximae quae dicuntur. 317.

causae repetundarum & ambitus, maiestatis Reipub. gratia sunt constitutae. 215.

in causarum defensionibus quid maxime uisiosum. 317.

causarum genera sunt tria. 272.

causas orator considerare debet. 164.

Cecilius an Cecilius scribendum. 103.

Celer cur uocatus Q. Cecilius Metellus. 363.

Q. Celer orationem habuit contra M. Seruilium. 396.

celeritas dicendi & eloquendi. 85. & ingenij. 86.

Celtrae. 198.

Celtriberos cecidit Q. Metellus. 153.

Censores primū ex plebe qui. 178.

C. Censorinus Cn. Octavianum consulem interfecit. 354. Gracis liceris satis doctus, sed iners fuit & inimicus forti. 352.

C. Censorinus orator occisus. 433.

Censoribus quadam uectigalia alendus uideretur. 241. L. Cinnna, & Cn. Octavio Coss. ignis hausu se ludibrio hostium exemit. 240.

Censuram nemo unquam Scenolarum petiuit. 274.

Centumuirum de priuatis hereditatibus iudicabant. 260.

Centuriae quantae Romae. 180.

centuriata comitia. 180.

Cephalus Syracusanus pater Lysiae. 32.

Cethegos cur nudus & exertos uocauit Silius Italicus. 104.

uide Cornelius.

Charemon poeta Thyestem fabulam edidit. 143.

Chalcedon ciuitas. 43.

Chalcidem in exilium abiit Dinarchus. 58.

Chares Lyndius Ionis colossum fecit. 5.

Charisium imitari studuit Helgesias. 412.

Charisius Lysiam imitabatur. 116. qualis in dicendo. 412.

χρηστικῶς sui temporis maximis peritoribus deesse dixit Apelles. 129.

χρηστικῶς uocatus Phalerus. 62.

Chelidonem meretricem, L. Domitius ob pudorem uix nominare audebat. 390.

non Chius sed Cius prouerb. unde. 40.

χολωα. 98.

χολωα. 61.

Cicero a Corrado defenditur. 348.

Cicero a Luceio, ut res suas scriberet postulauit. 348.

Cicero ad Praetoram usque declamit auit Graece. 434. ad quatum annum peruenerit. 450.

adhuc uiuus reprehensus ut Asianus & tumidior ac redundans. 437.

Cicero anno maior uidetur Seruio Sulpicio fuisse. 263. apud M. Pisonem eloquentiam pudicitiae ractura perdidit. 353.

Atticum rogauit, ut officeret quod iudiciali molestia ca-

reret. 217.

Cicero cum quibus exercebatur Athenis & in Asia. 437. de C. Graccho loquens saepe pronomem omittit. 218.

Cicero de Temporibus suis tres libros uersibus conscripsit. 348. dicendi nouitate animos hominum ad se conuerterat. 444.

duobus annis ante Fimbriam consulem natus est. 237. equestri loco est ortus. 276.

Cicero & Brutus post Caesaris mortem ea quae Stoici sentiebant. 221.

Cicero & Seruius Sulpicius in iisdem exercitationibus ab inuente aetate fuerunt. 262.

Cicero ex oratione L. Crassi quaedam, in quinto Paradoxo posuit. 273. fractus & elumbis a Bruto uocatus. 19. iam ante praenidebat quae post Caesaris mortem sint consecuta. 384. 385.

Cicero in Bruto uel de aequalibus, uel se natu maioribus loquitur. 294. in Bruto, ut historicus, ueritatem est secutus. 258.

Cicero in Cilicia successit Ap. Claudio. 4. apud Iustum Imperator appellatus. ibid. cur non triumphauerit. ibid. in Asia cur profectus. 437. 438. in iocis & facetijs excelluit. 446. magnum referre putauit uideri quae admodum aduersarius de qua quae re asseueret. 317. M. Antonij diem supremum maluit, quam L. Cinnna dominatum. 258.

Cic. mediocris fuit in dicendi genere uehementi, incenso, & in citato. 227.

Cicero multa de se narrat. 433. 437. 440. & deinceps.

multis rebus nomina imposuit. 372. Orationem pro lege Manilia quando dixerit. 445. Orationem suam post reditum in senatu de scripto dixit. 77. post Caesaris mortem de Officijs scripsit. 221.

Praetor praefuit quaestioni de pecunijs repetundis. 445.

Cicero pugnantia dicere uideretur. 218.

quam

qua in parte non mediocriter ab alijs reprehendi solet. 348.

quadragesimo tertio aetatis suae anno consul fuit. 263.

Quaestura in Sicilia obtinuit. 442. quamobrem a maleuolis reprehensus. 6. quamobrem cum uno Aetello se conferre soleat. 245.

Cicero quamobrem de ijs oratoribus qui uinebant nihil uolebat dicere. 347.

Cicero quando fuerit Praetor. 444. quando in collegium augurum cooptatus. 7. quo potissimum tempore se Stoicum appellat. 221. quo tempore ad causas publicas & priuatas adire coepit. 433. quo tempore dixit orationem de Prouincijs consularibus. 334. quo tempore existimat se ad maturitatem dicendi peruenisse. 440. quo tempore scripsit libros de Repub. 25. et quot numero scripsit. ibid. quo tempore se ad scribendum Oratorem contulit. 286.

Cicero quum Augur esset quid uerebatur. 217. saepius Graece quam Latine declamauit. 264. se erudiendum in Philosophia praecipit Philoni tradidit. 277. sub persona Crassi se ipsum saepe significat. 280. Syl-lam timens in Graciam profectus est. 436.

Cicero tela intenta iugulis ciuitatis & faces accensas ad Urbis incendium de coniuratorum manibus extorsit. 449. ubi loquor, & quo tempore natus. 276. maior natu Q. fratre fuit. ibidem. ut excelleret in perorationibus qua ratione est consecutus. 302.

Cicerone a Catone patre patria nominatio Plutarchus et Appianus falso existimauerunt. 243.

Ciceronem cur Regem appellauit Torquatus. 112.

Ciceronem in triumpho adiunxit M. Lucullus. 334.

in Ciceronem qui nam scripsissent. 439.

Ciceroni iuueni exciderunt libri de Inuent. 31.

Ciceroni Senatus Deorum immortalium templa patefecit

ob ciuitatem seruata. 449.

Ciceronis aetate longe plura, quam L. Crassi tempore, iudicia fiebant. 317.

Ciceronis Brutus insignes historias Romae complectitur. 2.

Ciceronis Brutus ubinam latuerit & a quo Maiorum nostrorum memoria repertus. 3.

Ciceronis causam senatus palam, equester ordo acerrime, cuncta Italia publice, omnes boni enixe susceperant. 245. de Caesare testimonium. 370. 371. domus doctissimis hominibus referta. 439.

Ciceronis & Hortensi exercitatio quando maxime est perspecta. 360.

Ciceronis & Q. Metelli dissimilitudo. 245.

Ciceronis exercitatio. 433.

Ciceronis liber Hortensius quae de re scriptus. 426. libri qui Bruto inscripti. 4. libri tres de ridiculo editi a Q. fratre uel Tirone liberto. 446.

Ciceronis libros diligenter perlegit Corradus in Praefat. 302.

Ciceronis mortem deplorat Paterculus. 454. oratio pro Q. Gallo. 405. bis. parentes qui. 276.

Ciceronis pater infirma ualitudine quum esset, in Arpinati uilla ferè aetatem egit in literis. 276. & quum Cicero peteret Consulatum decessit ibid. propositum in colligendis orationibus. 249. sententia de Xenophontis libro qui χυβηρωτικῶς inscribitur. 210.

Ciceronis tempore Augures a iudicij uacationem non habuerunt. 217.

Ciceronis uita & acta magna ex parte describuntur. 433. 434. & deinceps.

Ciceronis uitam non satis diligenter descriptum existimat Corradus. 276.

de Cicerone, uide in Tullio infra.

Cilices & Isauri a Seruilio Proconsul subacti. 4. praedonibus & piratis se iunxerunt. ibid.

Ciliciam Clodius ad Praetorem transtulerat. 4.

Cilicia unde dicta, & a quo facta prouincia. 4. Cilicia, uestes

qua et in qua usum inuenta. 5.

Ciliciam prouinciam Lentulus Proconsul obtinuit ferè triennio. 393. χιλικιωσι. 5. Cilix. 4.

Cinctutos Cethegos cur dixerit Horatius. 104.

L. Cinnna perniciosas leges ferenti restitit Cn. Octavius. 291.

L. Cinnna Cn. Octavio caput praecidi iussit, & pro rostris exponi. 291.

Cinnna M. Antonij caput praecidi iussit. 257.

Cinnna et Mariana partes. 433.

ciues aut nascuntur, aut fiunt. 115.

ciues quales esse debent. 12.

ciuicam coronam debere Ciceroni a Rep. dixit L. Gellius et cur. 449.

ciuitatis nomen quid a liquando significet. 10.

ciuitatis totius concursu qui na Roma accusati et defensi sunt. 419.

Cius Prodicus non Chius. 44.

clari qui dicantur. 3.

Clarus Apollo unde dictus. 302.

claros homines a uicinis locis licet appellare. 302.

Clarus locus Colophonis uicinus. 302.

Clarus mons. 302.

Claudia gens, quo praenomine saepe usa. 91. de hac gente copiose scripsit Suetonius. 93.

Q. Claudia Marcellini uia. 365.

Claudia Metelli Celeris uxor. 387.

Claudia gentis duae familiae fuerunt. 249. & 365.

Appij Claudij eloquentia et uis cognitio. 93.

M. Claudij Marcelli laus. 18.

Ap. Claudius Catus aquam in Urbe duxit, uia a porta Capena usque ad urbem Capuam, uel Brundisium strauit lapidibus. 92. & ibidem de hoc plura, et. 97.

Interrex fuit. ibid.

M. Claudius Marcellus. 367. Catilinae socius, sed uir optimus. ibid. quena ad Senatum retulerit. 368. Pompeium secutus est in bello ciuili. ibid.

App. Claudius Pulcher. 384. 386. 387. hunc Caesar exercitum praefecit. 387. adilitatem quaredo gesserit ibid. Praetor quando fuerit. ibid. et consul quando. ibi.

P. Claudius, M. Perpenna Coss. 277
 App. Claudius in Cilicia successit Lentulo 4
 App. Claudius Pulcher quando Ciceroni reconciliatus & per quom. 188.
 App. Claudius senatum iam iam inclinatum à Pyrrhi pace reuocauit 91. An idem propter oculorum inueterudinem à publ. consilijs abstineret 92
 Cleon Cleonymi F. 39
 Cleon Cleoneti F. 37. 38. Nicias Nicerati F. aduersatus, & quid Atheniensibus persuaserit. ibid.
 Cleon Epistolarum inscriptione primus excogitauit 39
 Cleon primus apud Athenienses ferire femur dictus 406
 Clisthenes 33. quo tempore floruerit 36
 Clisthenem uideo, Prouerbum, & Clisbene intemperantior 36
 Clitarchus historicus 69. 71
 Clitomachus librum scripsit ad L. Marcium Censorinum 109
 Clitumnus 72
 Clodia L. Lucullo nupsit 387
 Clodius causa fuit, ut Appius à Cicerone alienaretur 387
 Clodius curauit Appium fratrem Praetorem designari 387
 C. Clodius magnificentissime Aedilitate functus est 282
 Clytemnestra Quad. a varia 363
 Cniphonis grammatici ludum frequentauit Cicero iam grandior 445
 cognatio, inter attributa personae numeratur à Cicerone 112
 cognitionem, prudentiamque sequitur considerata actio 210
 cognitor, qui uulgo procurator 24
 κολακείας ῥητορῶν cur rhetorice uocet Plato 71
 Colasse 5
 Collegas in Pratura quos habuerit Cicero 445
 collocacionis proprium 253
 collum procerum & tenue Ciceroni fuit 437
 κόλον 52. 275
 Colophonius fuit Appelles, adoptione Ephesius 129
 color 424

color uerus quis 61
 color unus satis fuit ueteribus pictoribus 127. quatuor colores addiderunt posterius. ibid.
 Colossenses, ad quos scripsit D. Paulus qui 5
 Colossus Apollinis 5
 Colotem Teium uicit Timæthes pictor 127
 Comini cur Patricij uideantur fuisse 397
 C. Cominius 397
 P. Cominius Spoletinus 396. 397. accusauit, & reum fecit C. Cornelium. ibid. disertus uocatus à Cicerone. ibid.
 comitia centuriata unde dicta, et qui magistratus in illis creabatur 354
 comitia quando & à quo habebantur 96
 comitia trina Roma, curiata, centuriata, tributa 180
 comitium unde dictum 419
 κόμμα 52
 Commentarij Caesaris laudantur. 397. 380
 Commentarij Regis à Pont. Maximo in album relati in publico proponebantur 95
 commiseratio breuis esse debet 83
 committere in legem 80
 communes loci 158
 comœdia ueteres 340
 comœdia ueteris scriptores multa cum libertate notabant 340
 comperendinatio 164
 comprehensio 51
 competitorem suum in petitione Tribunatus L. Apuleius Saturninus occidit, C. Mario per milites adiuuante 337. de huius nomine admodum diuersa tradunt autores. ibid.
 competitores quos habuerit Cicero in consulatu, & quot 447
 concertatorium genus dicendi 225.
 concinnitas 64
 conciones in historijs quatenus in terponenda 416
 conciones iustas in historijs primus inuenit Thucydides 416
 conciones Thucydidis quales 41
 concionibus & legibus mitigauit plebem L. Valerius Potentus 91

confirmationem & confutationem inuenit Theodorus Byzantius 77
 constans semper et optimus uel in calamitate ciuis Popilius 175
 consuetudo interdum artifex suauitatis 377. 378
 Consularis aetas quanam esse solita. 203. 228. 447
 Consularis quarta appellatur Oratio pro Rabirio perduell. 448
 Consularis quinta oratio Ciceronis quae 448
 Consularis sexta oratio Ciceronis quae. 449. & quae septima & octaua, nona, decima. ibid.
 Consulatum quando inije Ciceroro 447
 consulatus negabatur eis qui Praetores nondum fuissent 342
 consulere & consules ueteribus quid 89
 Consules & alij magistratus à iudicijs uacatione non habuerunt 217
 consules populo fasces summittent 28
 Consulatum & Senatus officia quae 163
 Consulatum nomina in doljs inscripta 417
 Consules nonnumquam indices dicti 163
 Consulatum ordinem non semper sequitur Cicero 174
 continens usque ad eum fuit L. Mummius ut excedens filia dorem non reliquerit. 172
 continentiam M. Scauri Frumentinus commendat. 209
 continentissimus & modestissimus L. Furius Philus. 201
 contubernium & contubernales quid Ciceroni & Vegetio. 194
 conuari ualitudini cur obsit 42. 43
 cooptatus uox quid proprie. 7.
 copia dicendi summa in Hortensio. 428
 cor. 147
 Cn. Cornelius Dolabella. 441
 Corax & Tisias rhetores. 35
 Corax Hieronis tyranni amicus fuit. 76. quanam in arte inuenierit. 77
 Corax quando Siculis artem dicendi

ceudi scripsit. 75
 Corcaum appellatus P. Scipio Nasica & cur. 144. & 199
 Corfinium ad Domitium profugit Lentulus, ac ibidem sese dedit Casari. 394
 κορινθῶν βασιλευς. 82
 Corinthum deleuit L. Mummius. 172
 Corinthus 82
 Coriolani interitus uarie narratur. 70
 Coriolanus exul interfuit bello Volscorum. 68. & 70
 Cornelia Scipionis Africana maioris filia doctissima foemina. 12. filios Tib. Sempronio Graccho genuit. 193
 Cornelia suos filios educauit. 371
 Cornelia Tib. Gracchi uxor. 145
 Cornelia Gracchorum matris dilegentia quanta. 193
 Cornelia matris Gracchorum epistolae legit Cicero. 319.
 Cornelianam uxorem pro Rostris laudauit Caesar. 111.
 Cornelij fuere patricij & qui sic appellati. 104.
 M. Corn. Cethegi contentio cum Tuditano collega de lectione Senatus. 104
 L. Cornelij Scipionis exercitum L. Sylla corripit. 289
 P. Cornelio Rufino quid responderit Fabricius. 94
 C. Cornelium duabus orationibus defendit Cicero. 397
 Cornelium quando defendit Cicero. 405
 P. Cornelius Africanus eloquens. 152
 P. Cornelius Cethegus. 291. 292
 M. Cornelius Cethegus. 103. suauiloquens & orator dictus ab Ennio. ibid. & 105. Flos delibutus populi, & Suadae medulla. ibid.
 M. Cornel. Cethegus Censor ante Consulatum fuit, & Consul Etruriam provinciam sortitus est. 104. in Gallia Proconsul cum Magone collatis signis feliciter pugnauit. ibid.
 L. Cornelius Cinna quando consul. 178
 L. Cornelius Lentulus. 390. 394. 395.
 P. Cornelius Lentulus Ca-

dinus. 139.
 L. Cornelius Lentulus Cruscellus, quando fuerit Praetor. 394
 hunc P. Clodius patrocini suo protexit, & consul cum C. Marcello fuit. ibidem. are alieno grauatus, & Casari initio belli ciuili aduersarius est. ibidem. M. Antonium, & Q. Cassium Tribunos plebis Vrbe exire coegit 395. ararium aperire uolens terrore correptus ex Vrbe profugit. ibid. comprehenditur à Prolemæo, & in carcere necatur. ibidem.
 L. Cornelius Lentulus Flamen Martialis Gabinij competitor fuit. 394
 L. Cornelius Lentulus Lupus. 148.
 P. Cornelius Lentulus. 390. 392. 393. 394.
 L. Cornelius Scipio Asiaticus, C. Norbanus Coss. 289
 P. Cornelius Lentulus Spinter, quando Aedilis curulis fuerit. 393. quod dibaphansus improbat. ibid. omnium consiliorum Ciceronis particeps fuit, & periculorum. ibid. quando Praetor credatur fuisse. 393. urceos magnitudine cadorum, & amphoras ex onyche ostendit. ibid. Casaris beneficio in collegium uenit, & Prouinciam Hispania ex Pratura habuit. ibid. plura uide in Lentulo.
 C. Cornelius Pompeij quaestor fuit. 397
 P. Corn. Scipio Minor à quo adoptatus. 140
 P. Cornelius Scipio Nasica. 147
 P. Cornelius Scipio Nasica probatus Marcellini fuit. 365
 Cornelius Tacitus à uiris doctis defenditur 272
 Corradi modestia in perstringendo Cicerone. 225
 Corradi Scholia in Epistol. ad Atticum. 201. 456. et in Val. Maximum. 198. & alibi.
 Corradi sententia de M. Aemilio Scauro. 211
 Corradi sententia Autor libelli de uiris illust. confirmat. 211.
 P. Cornelius Lentulus Cau-

Corradus quid in diuersis lectionibus approbatur. 207
 Coruncanus ab Illyricis interfectus. 95
 T. Coruncanus. 91. 94. primus Pont. Maximus creatus. 95
 Corydus etiam inter inductos sonat. 226
 C. Cosconius Calidianus uerborum copiam sine ullo acuminis populo cum multa concursatione magnoque clamore praebebat. 359
 Corburnus cur uocatus Thermanes. 39
 corburnus quibus conuenit. 40
 C. Cotta ad uirum imbecillitatem dicendi genus accommodabat. 310. depulsus est per inuidiam Tribunatu. 214. dicebat pure ac solute. 310. in dicendo se ad imitationem M. Antonij composuerat. 310. & 311. inter probatos oratores est reputatus. 214
 L. Cotta Latine dicendi laudem neglexit. 253
 Cotta nomen unde. 155
 Cotta orator remissus & lenis. 440.
 L. Cotta Praetorius, dicendi laude non ita multum processit. 249. antiquitatem uerbis & sono est imitatus. ibid.
 Cotta pulsus, florescente Hortensio. 425
 C. Cotta quibus suam operam impertiebat 312. Rutilij Sororis filius 213
 κορυφαία 38
 L. Crassi actio uisa est ardentior M. Antonio 404
 L. Crassi dicendi genus Cicero maxime probabat 277. dicta in Cn. Domitium Aenobarbum 279
 L. Crassi encomium 256. in lege Caepionis oratio, Ciceroni à puertitia quasi magistra fuit 278
 Latine loquendi elegantia, ad filias eius peruenit 259. lepos in dicendo multus 259
 L. Crassi mors 280
 L. Crassi oratio contra Scauolam 375. oratio in legem Caepionis. 423. oratio qualis 270
 L. Crassi sententia erant sine pigmentis fucoque puerili 259.
 R iiii

sermo testimonij auctoritatem habebat 259
L. Crasso dicturo eueniebant ea, qua oratori euenire debere memoria tradidit Cicero 271
L. Crasso erat summa grauitas, 256. item facietiarum & urbanitatis oratorius, non scurrilis lepos. *ibid.*
L. Crasso in interpretando, in de finiendo, in explicanda equitate nihil erat copiosius 256
L. Crasso nihil fieri potuisse perfectius statuit Cicero 256
L. Crasso rerum omnium palmae qua ad oratorem pertinent, de ferebat *M. Antonius* 258
L. Crassum pœnituit, quod unquam *C. Carbonem* in iudicio uocauisset 272
Crassipes e qua gente fuerit 399
Crassipedi collocauit *Tulliam* filiam Cicero 398
L. Crassus a *Q. Scauola* socero, & a *Calio Antipatro* ius civile didicit 259
L. Crassus ad dicendum ueniebat paratus 270. annos natus unum & uiginti, *C. Carbonem* accusauit 272. Censor edito suo magistratos dicendi iussit 279
L. Crassus cuius filius fuit, & quomodo primum appellatus 322. cum esset adolescens ex accusatione *C. Carbonis* maximam laudem sibi peperit 257. cum *Marcello* inimicitias gessit 249. cum *Q. Mucio Aedilitate* functus est 275. defendit *Licinium* uirginem cum annos *XXVII.* natus esset 270 in ea causa fuit eloquentissimus. *ibidem.* fastidiosus erat in recipiendis causis 317. in altercando inuenit parem neminem 270. in arte dicendi primus, quam in iure civili secundus esse malebat 268. in *Asia* Quaestor fuit 275. in causa *M. Curij* aequitatis patrocinium arripuit 260. in *Curiana* causa exemplis plurimis est usus 259. in defensione *M. Curij* qua contra *Scauolam* disputauit 306. in omni fere genere causarum est uersatus 270. in sua fione legis *Seruiliae* senatum summis laudibus ornauit 279.
L. Crassus ingenio prudentiaque acutissimus 260. inter dicendum non ambulabat 271. *T. Annius* ciuilibus praesidium, ad causarum usum, & ad decus, atque ornamentum senectutis, iam inde ab adolescentia sibi compararat 260. *Ius* ciuile definitione, genere, & partibus explicabat 259. Latine loquendi, planeque dicendi partes faciles existimat 253. *M. Curij* causam consularis, & paulo ante mortem defendit 261
L. Crassus mature in locum principum oratorum uenit 270. periodos breues & contractas in oratione faciebat 275. probauit contra *Q. Scauolam* *M. Curium* heredem esse oportere 261. quare de iure respondere uolebat 268. quare de ornamentis orationis apud *Ciceronem* disputat 258. quibus uestigijs primum insistebat, in *ys* fere solebat perorare 271
L. Crassus *Q. Metelli* familiaris 245
L. Crassus *Q. Mucij* *Scauolae* Angurij filiam in uxore duxit 322
L. Crassus *Q. Scauola* Coss. 261
L. Crassus *Q. Scauolam* obruit argumentorum exemplorumque copia 256. summam ingenij, & laudem, & admirationem est consecutus 270. testamentorum sententias uoluntatesque tutatus est 306. & 307. tres annos integros consularis fuit 213. triennio post *M. Antonium* Consul fuit 277. tria *LLL.* & duo *MM.* quomodo est interpretatus 248.
L. Crassus, ut qui *Rhetorum* praecipua despiceret, existimari uolebat 270
M. Crassi uitam scribit *Plutarchus* 409
M. Crasso omnia fere similiter atque uno modo dicebantur 347
M. Crassus fuit aequalis *Fortensii* 347
M. Crassus mediocriter a doctrina, angustius a natura instructus fuit, in principibus patris aliquot annos fuit 347. eius labor, industria, cura, & gratia ad obtinendas causas 347
P. Crassus 138
P. Crassus *Ciceroni* amicissimus 409. huius laudes 410
P. Crassus *M. F.* adolescens ad amicitiam se *Ciceronis* contulit 407. & deinceps.
P. Crassus orator probatus 181
P. Crassus uinam perierit & quo modo 410
Cratinus, eiusque *Comediae* 340
Cratippus Philosophus *Ciceroni* familiaris 367. 369.
 creare consulem 97
ἔπεσον ἄνευ τοῦ ἡλίου 45
Creticus cur dici potuit *Metellus* 154. 155.
Critias 37
Critias quis 39. in *Thessalia* profectus corrumpitur. *ibid.* & rebus nouis studet *Lacedaemonijs* fauit. *ibid.* interficitur. *ibid.*
ἔπι τὸν 266
Curia triginta *Roma* 180
Curiana defensio tota redundauit hilaritate quadam & ioco 307
curiata comitia quae 179
C. Curuius tribunus plebis in uincula coniecit *D. Brutum* & *P. Scipionem* consules 196. et 199
M. Curij & *M. Coponij* causa dicta est magna hominum concursu & expectatione 265. & paulo antequam *Cicero* in forum ad dicendum uenit. *ibid.*
C. Curio 206
C. Curio a concione uniuersa relictus 425. Imperator quando appellatus. 409. a *Tuba* exercitus interfectus. *ibid.* ingeniosissime nequam, & facundus malo publico 409. in omni genere honestarum artium indotus & rudis fuit 323. pugnantia scribebat 329. propraetor a *Cesare* factus sex fascies praeferebat. 409. plura uide in *Scrubonio*. quamobrem a *Cicerone* derisus 409. quando *Tribunus* plebis 425. quo potissimum bono locum oratorum tenuit 350
C. Curio sibi ueneficij ereptam memoriam dixit 327. tardus in cogitando 324
Curio-

Curionem in *Siciliam* propraetorem misit *Cesar* 408. in *Africa* eam exercitum traducere iussit 409
Curiones unde dicti 226
Curionis sacra 226
C. Curionis de incestu oratio multis in locis est puerilis 227
C. Curionis aequales qui 329
C. Curionis in *C. Iulium* *Cesarem* dicat. as 328. memoria imbecillitas 324
M. Curium *Coponius* heredem instituit 260
M. Curius *Dentatus* 91. 95. eius qui citatus in delectu habendo non responderet, bona uendidit 95
Manius *Curius* *Dentatus*. 95. de *Sabinibus* & *Sabinis* bis in eodem consulatu triumphauit 95. *Pyrrhum* Italiae expulit *ibid.* nouus homo fuit. 96. *Tribunus* plebis quando fuerit. *ibid.*
Manius *Curius* senectutem in uita rustica consumpsit. 96. de praeda hostili nihil praeter cadum ligneum in domum suam conuertit. *ibid.*
Cartius dictus cogitare *ἡσάζοιτο* cur. 7
Cantharus, uocatus cur *Q. Fabius* 102
Cyliscus *Tragediarum* scriptor medians a *Protogene* depictus 129
Cyneam legatum ad pacem petendam *Roman* misit *Pyrrhus* 93
Cyneas orator cum *Pyrrho* in bello fuit 84
Cyri uita & disciplina *Scauri* laudibus non est anteponenda 206
ἔπι τὸν ad *Rempublicam* *Romanam* gubernandam cur non erat satis idonea. 210
ἔπι τὸν nullum est officium diligentis & moderati imperij praetermissum 210
ἔπι τὸν *Cicero* legendo contulit, totamque in imperio *Cilicia* explicauit 210
ἔπι τὸν *Plato* & *Diogenes Laertius* fictam existimant. 210
Cyrus *Maiores* senex diem suum obiit 410
Cyrus *Minor* *Artaxerxi* bellum intulit 410

D

Dalmatas domuit *Cor. Scipio* *Nasica* 147
Damaspippus Praetor quos oratores *Syllae* partibus fauente interfecerit 435
Damaspippus *Q. Scauolam* Pontificem ante *Vesta* simulacrum trucidauit 278. & 279
Damastriatus pater *Theopompi* historici 119
Dare fabulam, & data est fabula 135
Dea persuadendi se sitauit in *Pericles* labris 38
Deambulare 16
Decedere 5
Decem uiri inuidia qua. 90. 91
Decem uiri cur creati 90
Decij plebei 204
Decius an *Decimus* *Brutus* legendum 197
P. Decius *Flacci* *amulus* 201
P. Decius *Mus* de sacerdotijs contendit cum *App. Claudio* *Caco* 97
P. Decius quando Praetor 204
declamatio ante *Ciceronem* & *Calpurnium* apud nullum antiquum autorem reperitur 435
decoloribus lege *Roscia* locus erat constitutus 448
Dedali opus, quale intelligimus. 133.
deesse & *abesse* 402. & 405
defensores optimatum qui 150
Definitio quid 259
Definitionis *ἰσχυρῶς* 265
ἰσχυρῶς *ἰσχυρῶς* indicatus a *Platone* *Lysias* 53
ἰσχυρῶς 54
deinceps 437
Deiotarus rex, fidelissimus & amicissimus *Reip. Rom.* uocatur 26
Deiotari causa defensa a *Bruto* 26
delectandi, & auditorum animos permouendi rationem, lib. 2. de *Oratore* tradit *Cicero* 299
delectare quid 298
delectare suauitatis est 157
delibatus ne an delibatus flos melius dicatur 106
Delphi maxime inclutum in terris oraculum 87
Delphis adem pinxit *Polygnortus* 127
Demades 55. an aliquid scripserit 58. oratorum *ἄνευ* sustulit, opibus multum ualuit. *ibi.* *Macedonum* & *Antipatri* gratiam quasit. 58. quid de *Alexandri* morte dixerit. *ibid.* septies falsi damnatus. 58. ut proditor occiditur 59
Demadi quomodo responderit *Demosthenes* 59
Demadis facete dicta uaria. 59. 60
Demea filij nuptiae a *Demade* re gio splendore parata 59. *Demea* occiditur. *ibid.*
Demetrius *Phalereus* 224
Demetrius *Phalereus* ad *Ptolemaeum* confugit. 62. quo tempore damnatus ab *Atheniensibus*. *ibid.* *Consilium* quale dederit *Ptolemaeo*. *ibid.* *Atheniensibus* ex *Aegypto* munera misit. *ibid.*
Demetrius cur suauit oratione usus 64. inuenis auduit *senecae* *Demosthenem* 63. 415. *idem* eruditiss. & *reip.* peritissimus. 62. 63. tyrannus. *Athenis* a *Cassandro* constitutus 62. 63.
Demetrius *Phalereus* mediocri genere dicendi ceteris praestitit 240. primus inflexit orationem, & eam mollem teneram que reddidit 240. qua oratione usus 177. uide *Phalereus*.
Demetrius *Phalerei* laus 62. 63
Demetrium *Syrum* *Athenis* audiuit *Cicero* 437
ἡμῶν *Thucydidis* 416
ἡμῶν fabula *Eupolidis* 64
Democharem qualem descripsit *Timaeus* 415. eundem defendit *Polybius*. *ibid.*
Demochares *Demosthenis* sororis filius 412. & 415
Demodocus in *Phaeram* epulis decantauit carmina 133
Demosthenes. 52. 53. de hoc quina scripserint. *ibid.* *Demosthenis* orationem que nam conficiant *ibid.*
Demosthenem accusauit *Hypperides* 55

INDEX

Demosthenes cuius gratia a doctis oratorum est princeps iudicatus 251
Demosthenes imitandus 417. 418.
Demosthenes non credebatur uapula esse eum qui id ipsum frigide referebat. 405. nullum uerbum insolens ponere audebat 61. omnes oratores, praeter Phocionem & eloquentia & uita superauit 254
Demosthenes perfectus orator. 250. Platonem & lecturasse et audiuisse studiose dicitur 223. quid dicitur respondisse ei, qui quesiisset quid primum esset in dicendo 254. quo auctore Athenis profugerit. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.
Demostheni proximus Hyperides 250
Demosthenis fulmina 225
Denomenes pater Gelonis 76
Dentatus cur dictus Manius Curius 95
Deus similem ad similem ducit 241.
deuterogonistis 360
dia ballo 340
diaprosis 428
diakosmē 229
dialectica à quo inuenta 34. an sit ars multi dubitant 219
Dialecticam artem maximam uocat Cicero 219
Dialectica continet omnem perfecti scientiam 266. Oratori necessaria 434
Dialectica quid 174
dialectica descriptio 264. 433. officium 256. 266
dialecticam à quo didicit Cicero 433
Dialecticam semper artem uocat Cicero 266
Dialecticen diligenter Stoici sunt persequuti 174
dialogi Platonis duobus ornantur nominibus 2. & 4
dialogica perodus 52
dialogo qua tractantur, delectationem asserre solent maiorem 2
dialogorum persona an sedeant 30.
dialogum de claris oratoribus Cicero ante mortem Caesaris conscripsit 221
Dianam sacrificantium uirginum chorum mixtam tantam pinxit arte Apelles, ut Homeri uersus superasse uideatur 131
diawias & quanta 122
diawipids, 300
diawpiti Corfiniensis Lētuli 394
di bapha Tyria quod usus Lentulus, improbat 393
diawpov quid & cur eum cogitare dicitur Curtius 7
dicendi genera qualia mortuo Demosthene & aequalibus 61
dicendi genera saepe dependent à natura & uoluntate 158
dicendi genera tot, quot oratoris officia 63
Dicendi modus Ciceroni familiaris 224
dicendi studium proprium Athenarum fuit 80. 81
in dicendo qua sunt efficienda oratori 297. quid obseruare conueniat 206. quod uitium est omnium maximum 297
dicentes ab oratoribus separati Cicero 289
dicere bene quisnam potest 28
dicere Dictatorem 97
dichoreo quomodo utitur Cicero 12. 19.
Dictator unde dictus 90
Dictaturam M. Valerius prius deposuit, quam secessio in sacro monte facta esset 90
Dictaturam sibi delatam cur non receperit C. Varro 139
Didymus Chalcenterus in Ciceronem scripsit 439
Didymus Ciceroni parum amicus 6
dies ne sine linca, à quo? 130
dignitas quid 7
digredi & digressio 157
digressio ornandi causa fit 157
diligentia nimia saepe nocet 128
Dinarchus 55. Corinthius fuit Socrati F. 57. Theophrastum audiuit, & Demetrio Phalereo familiaris. 58. cum Cassandro amicitiam habuit, et qua ratione sibi diuitias compararit. ibid.
Dinarchus cuius fuerit, 81. ob quam causam accusatus 58. Chalcidem in exilium abijt. et reuocatus opera familiarium Theophrasti. ibid.
Diodotum Stoicum familiarem habuit Cicero 433
Diodotus Stoicus cecus multis annos docuit 434
Diogenes Laertius fallitur 36
Diogenem Stoicum audiuit Lentulus 160
Dionem eiciendum curauit Philistus historicus 119
Dionysodorus quo tempore fuerit 45
Dionysius Magnus Ciceronis familiaris 438. 439
Dionysius Thrax 85
Diophanes Mytilenaeus Rhetor 190. 193. idem necatus 194
Dioscorides Sophoclis mortem defleuit 9
discendo mors hominis alitur 432
discipuli Socratis doctiores quam discordias inter patres & plebem quis sedauerit 90
dispositio locorum facillime in dicendo uictoriam parere potest 252
dispositionis definitio et ratio 251
disputandi ratio uetus & Socratica qua 46
disputantium mos, & mendacitas 87
differendi ratio quot habeat partes 220
disimulare artem, caput artis est 50
Diues appellatus fuit P. Crassus 139
diuisio breuitatem amat & diuitibus quandoque pauperes in comitijs superiores 179
Diuitis cognomen unde habuerit P. Licinius Crassus 182
DIXI, in fine orationum usus patum ab Oratoribus 155
docere fabulam 135
docere, siue probare aliquid conantibus, quod dicendi genus maxime conuenit 298
doctis hominibus cum populo nihil quam dissensio de bono oratore fuit 297
doctor, ordinem naturae, quo ad fieri potest, sequitur 122
doctoris intelligentis est uidere quo ferat sua natura quaeque 314.
doctorum & multitudinis differentia

INDEX

uentia, in oratore uel probando, uel improbando 299. & 304.
doctorum hominum certa quadam aetas 60
doctrina exquisita quibus nominibus uocetur à Cicero 27
doctrina magna adiuuentum adfert in dicendo 205
Doctum & eruditum Cicero saepe coniungit 267
Dolabella reum fecit Appium 389.
Dolabella Consuli Ciliciae prouincia Consularis constituta 441.
Praetori Sicilia praetoria prouincia constituta 441
Dolabella quando fauerit Calpurnio 401
Dolabella, Tulliam filiam collocauit Cicero 398
Dolabellam accusauit & damnauit Scaurus 441
dolor naturalis omnibus oratoribus inesse debet 171
dolor summum malum Epicureis 10
domestica plerumque sordent 130.
domesticus labor quis 170
domicilium eloquentiae quod 75
Domitius familias duas fuisse refert Suetonius 281
Cn. Domitij auctoritas 281
in Cn. Domitio satis fuit orationis atque ingenij, quo & magistratus personam, & consulari dignitate tueretur 280
Cn. Domitius Allobrogibus Auenis superatis, elephantum per prouinciam inuectus est 281
Cn. Domitius, C. Cassius Coss.
Cn. Domitius Aenobarbus Censuram cum L. Crasso administrauit 275. cur M. Scauro die dixit multamque irrogauit 281. in oratorum numero non fuit 280. item uir clarissimus 281. ius sacerdotum subrogandorum à collegis ad populum transtulit 280. Pontifex maximus populi suffragio creatus est 281. quibus consulibus Tribunus plebis fuit 280
L. Domitius Aenobarbus. 390. 391. 392
L. Domitius à Caesare obsessus, haustum uenenum euomuit. 392. Corfinij à Caesare captus est, & ab eodem incolumis remissus, auro restituito. ibid. ad Massilienses & inde ad Pompeium profectus, eadem in acie Pharsalica occubuit. ibid. de hoc male sentiunt Sallustius et Suetonius. ibid.
Domitius in senatu lusit Appium 389. iuuentutis princeps cur appellatus à Cicero, eiusdemque pudor 390. populares in sanas semper contempsit. ibid. & 391
L. Domitius Aenobarbus quo tempore Praetor fuit, & quando uisus Numidicos & uenatores Aethiops in Circo dedit. 391. Gabinius cur oppugnauerit. ibid. De Ciceronis supplicationibus cur iniquè tractari uolebat. ibid.
Domus redeamus quid 287
Domus M. Fuluij Flacci euerisa manubijs Cimbricis postea à Q. Catulo adornata 202
Doryphorus Polyclesti artificum uelut canon 423
dipnē 99
dipnōtis 54
M. Drusi & C. Gracchi apud Ciceronem quarto de Fimbriis fit collatio 205
M. Drusi leges omnes uno S. C. sunt sublatae 333. responsio ad Rubrium collegam 332
M. Drusus C. F. 204. 205
M. Drusus grauis orator 329
C. Drusus, M. L. L. Druso fratris oratione & auctoritate penè par, sed maior aetate fuit 205.
M. Drusus Pontifex 333
M. L. Drusus Praetor Urbanus fuit, idque testimonio Auctoris Rhetorices ad Heren. comprobatur 205. Consulatum egit cum L. Pisone. Anno ab V. C. sexcentesimo quadagesimo secundo. ibidem.
M. Drusus Quaestor in Asia, quare nullis insignibus uti uoluit 332. quid dicere solebat 332
Tribunus plebis decessit 332
Ducarius Insulae Flamini interfecit 101. 102
duo nomina qui tantum habuerint apud Romanos, qui 172
druapuis 34. 11. 172
E
Ecce, quibus in rebus utitur Cicero 228
in Graecorum in e productum saepe uertitur 45
in dōr 216
in dōr in dōr a dōr 166
in dōr in dōr a dōr 21
in dōr, in dōr 16
Elis urbs & regio 45
elleboro à morbo comitiali liberatus est M. Drusus 332
Egnatius Venetus 360
Egnatius praetor Corradi 144
elephantos quatuor primus Romanam duxit Manius Curius Denatus. 95. eosdem cur Lucias boues uocant. ibid.
elocutionis descriptio 252
eloquens quis dicatur à Cicero ne 63
eloquentia, est copiose loquens sapientia 29
eloquentia ex quibus paritur 27
eloquentia ex foro & iudicij est nata 432
Eloquentia homines saepe ignobiles consulatum sunt consecuti 268
eloquentia lumen ingenij 103. patris comes & atq; socia 75. 76
eloquentia prudentiam completur 37. 38. 39. qua ratione comparatur 228. recte dicta est flexanima 256. res difficillima 30 a quibus laudata. ibid. & 31. semper in Republica Romana primas tenuit 264
in eloquentia semper plurimum fuit gratia 268
eloquentia sine prudentia esse non potest 71
eloquentia tota Asia peregrinata est 83
eloquentia uera à prudentia se iungi non potest 28 una est de summis uirtutibus 29
eloquentiae cupido nullus dies ab oratoris exercitationibus uacuis esse debet 264
eloquentiae descriptio 66
eloquentiae definitio apud Ciceronem in Partit. quomodo explicanda 208

I N D E X

eloquentia effectus	256.297	ἑπιφανέστατος primus ostendit Pro-	ex consules, ex patres qua ratio
eloquentia & iuris civilis vicini-		tagoras 77.	ne dicti 442
tas à L. Crasso demonstratur	269	Epicurei hominum genus mini-	Excestides pater Solonis 36
eloquentia laus in elocutione 376		me aptum ad dicendum 238	exemplum fortitudinis in mos-
in partibus elocutionis maxi-		Epicurus Platonis, Aristotelis,	liere 193
me continetur 326		Theophrasti orationis ornamen-	exercitatio qua 32
eloquentia perfecta fons contine-		ta neglexit 238. primus docuit	exercitatio quantum conferat,
tur literis 444		grammaticam 33. Socratis iro-	430.
eloquentiam, dicendi laudem se-		nam reprehendit 420.422	ἑστία 437
pe uocat Cicero 158		ἑπίδοξος 45	exigi, ut reges exactos quid 89
eloquentiam uarijs modis Cicero		epularum mos apud maiores	exilitatem de industria cōsequi
solet describere 220		quis 137	batur Caluus 412
eloquentissimus. C. Carbo 204		equitum census quis 448	exordiendum quomodo 361
eloquentissimus iurisperitissimus L.		equitum pedumque centuria	Ex. R. nota quid denotet 89
Crassus 256		180.	
ἑπιφανέστατος 40		ἑπίφανέστατος ἢ ἄλλος dictus Protago	
Empedocles dicitur ab Aristote-		ras 77.	
le rhetoricam inuenisse 34		ἑπίφανέστατος ab eodem primum in-	
Empedocles discipulus fuit Gor-		uenti. ibid.	
gias Leont 42		Erycius Sophocles mortem defle-	
Empedocles an artis rhetoricæ in-		uit 92	
uentor fuerit 77		esse uideatur, in fine periodi 36	
ἑπιφανέστατος τῆ ἀρετῆς 120		ἑπίφανέστατος καὶ πᾶσι τὸν differentia 177	
ἑπίφανέστατος 16		Eubulus 60	
endiadis figura 35		Eubulus Spintharus Aeschii-	
Ennius 144		nem defendit contra Demo-	
Ennij testimonium de Cethego.		sthenem 56	
103.104.105. Ennium summum		Euathlus quanti didicerit rheto-	
poetam uocat Cicero 104		ricen à Protagora 33.44	
Q. Ennius cum quo militauit in		ἑπίφανέστατος 229	
Aetolia à quo ciuitate donatus		Euclius poeta ante Homerum	
144. quando natus. 132. contem-		132.	
psit ueteres Latinos, quo tempo-		Euenus poeta Elegiacus praece-	
re mortuus 138.		ptor Philisti 118	
enucleate 54		ἑπίφανέστατος 49	
enumeratio quot partibus consta-		ἑπίφανέστατος Lacedem. à Platone com-	
re debet 327		mendata 68	
Epaminonda sententia in Epist.		ἑπίφανέστατος 454	
Nuncup.		Eupolis Comicus, ac eius comæ-	
Epaminonda uitam qui scripse-		dia quales 340	
rint 82. per o, & non u, hoc no-		Eupolis poeta Comicus 64. 65.	
men scribi debet. ibid.		huius interitus uarie tradi-	
Epaminondas doctus fuit 80.82		tur 65	
ἑπίφανέστατος frequens Ciceroni 24.		Eupolis poeta, quid de Pericle	
66.230.		104	
ἑπίφανέστατος 12		ἑπίφανέστατος 49	
Ephesus adoptione fuit Apelles		Eutropius bellum Aethiorum	
129.		describit 172	
ἑπίφανέστατος orationes Graeci non ha-		Eunuchus Terentij quando acta	
buerunt, nisi de uiris qui bello		100	
perijissent 111		Euripidis mors à quibus poetis	
ἑπίφανέστατος uel ἑπίφανέστατος, cur uocatus		est carminibus deserta 9	
Timaeus Taurominitanus 115		Euripidis opera correctæ petijt	
Ephorus 314.315		ab Atheniensibus Ptolema-	
ἑπίφανέστατος 35.229.		us. 3	
ἑπίφανέστατος 16.		Eusebij error 437	
ἑπίφανέστατος 12.		Euthydemus quādo docuerit 45	

I N D E X

fames septem annos in iuda.	60.	ἑπίφανέστατος imperauit Ma-	fortunatè nixisse qui dicantur
familia.	162	rius. 338.	24.
familia diu eiusdem nominis		L. Flaccum ioci oportunitate de	forum, lux & theatrum inge-
reperiebantur Romæ.	112	criminibus exemit Cicero.	nij. 48
C. Fannij duo, C. Marci filij. 182		446.	Franciscus Bolognetus. Epist.
C. Fannij historia seu annales.		Flagitare. 24	nuncup.
474.		Flamen Albinus in numero est	Franciscus Portus. 60
Fannij plebeij fuerunt. 184		habitus disertorum. 244	Franciscus Robortellus. 60
C. Fannius an in lib. de Rep. à		Flamē Dialis, Martialis, Quiri-	frenis cur indignisse dicatur
Cicero introductus sit. 25		nalis. 99. à quo instituti flami-	Theopompus. 120
Fannius & L. Cotta inter me-		nes. ibid. unde dicti. 99	frons in dolore percuti solet. 406
diocres oratores referuntur.		Flamines maiores qui. 99. et qui	fucatus color, & fucum face-
C. Fannius Lelij gener. Stoicus,		minores.	re. 61
& Panetij auditor fuit. 220		C. Flaminius. 98. 100. & 101. de	fulgurare & tonare dictus est
C. Fannius patronus fuit. 186		hoc multa. populo semper stu-	Pericles. 65
C. Fannius patronus fuit. 186		duit. 102. 138	M. Fuluium Consularem eius-
fasces sex Proprator pratulit		Flaminius an Flamminius Scri-	que duos adolescentulos L. Op-
Curio. 409		bendum. 100	mius oppressit. 233
fasces summittere quid. 28		Flaminius, quam legem tulerit	M. Fuluius Flaccus quando con-
Fausi qui & unde dicti. 113.		contra senatum. 102	sul. 202. idem cur Superbus di-
Fautus Victor. 48		T. Flaminius Latine diligenter	ctus. ibidem.
Febre quartana liberatus Q.		est locutus. 205	M. Fuluius Nobilior de Aeto-
Fab. Max. in acie. 198		M. Antonius Flaminius Foro-	lis triumphauit. 199. Catoni
de fece haurire. 360		corneliensis. 43.	pro Galba respondit. ibid.
femina peregrinata male solet		C. Flauius Fimbria consul fuit.	Q. Fuluius Nobilior 148
audire. 84		235.	Ser. Fuluius. 149. 151
Femina ut laudarentur quo te-		C. Flauius Fimbria, L. Valerij	S. Fuluius Flaccus. 225. 226.
pore institutum & cur. 111.		Flacci Consulis legatus fuit.	funebribus laudib. uitiata histo-
femur ferire inter dicendum quid		349. eum in Bithynia apud	ria, & cur. 112
406.		Nicomediam interfecit. Illiū	Furfano successit Posthumus
ferrea atas qua. 60		undecimo die cepit, et euertit	in Sicilia. 396
Feruidum dicendi genus. 202		349. Tribunatum plebis petijt,	Furfidius eques Romanus à L.
Figura tres dicendi in Carbone.		& repulsam tulit. ibid.	Pisone suis debitoribus est ad-
195.		Flori error. 153	dictus. 210
filij olim in gremio matris edu-		Florus quo loco bellum Aethio-	Furij, qui olim Fusij. 201
cabantur. 321		rum describit. 172	A. Furium Antiatem fuisse
C. Fimbria ad Cn. Octavianum et		Flos delibutus populi fuit Cor-	docet, Gellius. 241
L. Cornelium Cinnam Conju-		Cethegus. 103. & demceps.	L. Furius Philus continentissi-
les atate peruenit. 235		foedus cum Gaditanis quo tem-	mus & modestissimus. 201.
C. Fimbria bonus autor in sena-		pore est uel renouatum uel	A. Furius poeta uetus. 241
tu fuit & iccirco Mariana		ictum. 242	L. Fufius. 331
factionis inimicus. 236. dilige-		foetus quando reprimatur. 22	Q. Fufius Calenus. 363
tia, uirtute animi atque uita		Forensis labor, quis 170	futura Reipub. praedixit Cice-
bonus autor in senatu fuit. 234		forma ualidissima quaeque in fo-	ro. 12
in iure civili minime rudis.		minis placuit Homero. 126	
235. M. Crassi aequalis & ini-		formae sententiarum & oratio-	
micus fuit. 347. eius dicendi		nis qua Ciceroni. 114. et. 123. à	
consuetudo. ibidem. Mariana		Gracis uocantur ὀξύμαχος 114	Gabimia lex. 97
factionis fuit. 188. Patronus lu-		Formas idem esse quod partes	C. Galba cecidit in ipso cursu. 231
culentus, asper & maledicus.		negat Cicero. 265	Consul non fuit. 233
234.		Formosum pro formoso cur ali-	Ser. Galba Consul ut aduersus
C. Fimbria mors, eiusque auda-		qui scripserint. 6	Viriatum mitteretur obtinere
cia 349		fortis oratio. 164	non potuit. 167
C. Fimbriam à Marianis inter-		Fortitudinis exemplum in Cor-	C. Galba cum pro sese dixisset
fectum cum Floro credit Cor-		nelia Tib. Sempronij Gracchi	fuit oppressus. 232
radus. 236. uide Flauius.		uxore. 193	Ser. Galba eloquentia praestitit.
Fistulas, quibus aqua suppedi-		Fortuito & casu qua fiunt sem-	152. 181. 421. 422.
tatur Iouis Optimi Max.		per non sunt parata. 208	C. Galba fratrem unū habuit. 231.

I N D E X

Galba melius dixit quam scripsit. 172
 Galba perfidia taxatur. 167
 C. Galba primus ex collegio sacerdotum iudicio publico est condemnatus. 232. P. Crassi gener. 231. quamuis male scripserit, in dicendo tamen summus fuit. 218. quo tempore uixit. 231. Seruij eloquentissimi uiri filius fuit. 231. tutorem orbitati puerorum instituit Pop. Romanum. 168. uehemens & ardens in dicendo. 164
 in Galba nis incredibilis dicendi. 167
 Galba & Lelij mentis collatio. 170.
 Galba Oratio qualis plerumque fuit. 169
 Galeotus Bofius. Epist. Nunciup.
 Gallia provincia obuenit L. Domitio. quando. 392
 Galliam provinciam Cicero in concione deposuit. 448. 449
 Galliam ulteriorem Pompeio adiuuante C. Iulius Caesar subegit. 328
 M. Gallius. frater Q. Gallij. 405.
 Q. Gallio quid crimini dedit M. Calidius. 402. & 405
 Q. Gallium Cicero reum ambitus defendit. 405
 Q. Gallius quando gladiat orium dederit. ibid. quando Prator fuerit. ibid.
 Gallos legerat Caesar in Senatium. 377
 Gallus. Asinius male uolebat Ciceroni. 6
 L. Gellij etas in magnos oratores incidit. 287
 L. Gellius bello Piratico Pompeij legatus fuit. 288. Chrysum accerrime pugnantem praelio oppressit. 288. Ciceronicum a cona debere a Rep. dixit. 449
 L. Gellius, Cn. Cornelius Lentulus Coss. 288. ex Pratura Proconsul in Graciam uenit. 288. Proconsul qua ratione dictus. 363.
 L. Gellius Publicola, omnibus honoribus ad Cæsura usque defunctus est. 288
 Gelon Sicilia tyrannus. 76
 generis appellatio seu significatio que. 136
 genus aliquando qualitate multplex 136
 Geometria a quibus inuenta. 34
 Georgius Agricola. 60
 Gerardus Landrianus quo loco Ciceronis Brutum inuenit. 3
 gestus & motus artificiosus in Hortensio. 425
 gigans & aelans cur perperam a quibusdam scribebatur. 6
 Glauci Rhegini de Poetis liber cui acceptum referendum. 79.
 Glaucippus a patre Hyperide domo eiectus. 55. patris ossa sepe lienda curauit. ibid.
 de Gloria duos scripsit libros Cicero. 29
 gloria. fructus uirtutis. 29
 gluxus quid. 177
 Gorgia resposum de sua senectute. 42
 Gorgiam & Hippiam et alios cur laudauit Socrates. 420.
 Gorgias legatus cum Tisia mititur Athenas. 77
 Gorgias Leontinus. 41. 42. quibus figuris usus in oratione. 122
 quid iudicauit oratoris maxime proprium. 75. quot uixerit annos. 43. sibi statuam auream in Delphis posuit. 33
 C. Gorgonius. 294
 Goppyris 54
 Gothorum & Longobard. tempora qualia. 60
 C. Gracchi etas. 229
 T. Gracchi amicos quis Vrbe pro pulerit. 175
 Tib. Gracchi corpus in Tyberim Lucretius Aedilis misit. 292
 Gracchi dissipauerunt Rep. 19
 C. Gracchi immaturo interitum, res Romane Latinaque litera edamnum fecerunt. 228
 Tib. Gracchi intercessio pro Scipione quando facta. 145
 C. Gracchi laus. 228
 Gracchi non tam in gremio quam in sermone matris sunt educati. 319
 C. Gracchi operibus extrema manus non accessit 228
 Tib. Gracchi Oratio Græca apud Rhodios. 144
 Gracchi qui Repub. uexauerunt quibus parentibus nati. 146
 de P. Graccho. Gracchorum a paterno, nihil reperire potuit Corradus. 230
 C. Graccho molestus fuit Q. Tubero. 218. quietem agenti que sibi uisus est dicere frater Tiberius. 229
 C. Gracchum quid ad expetendis domestici sanguinis poenas excita uir. 229
 C. Gracchus. 206. acute multa excogitauit & scripsit. 230
 Tib. Gracchus a quo interfectus 365. de Sardinia triumphauit. 145.
 C. Gracchus diligentia Cornelie matris fuit edoctus. 229. fratre ingenio longe fuit præstantior. 228.
 Tib. Gracchus in Tribunatu interfectus. 190. idem a matre doctus. ibidem.
 C. Gracchus legem privilegij similem tulit. 232. Quæstor cuius. 174. P. Popilium in expulit. 231. quam legem tulit. 80. quamobrem ad Tribunatum non est admissus. 205
 Gracchus quando a bonis descernerit & quare. 191. Idem quædo & quo auctore occisus. ibid. quando interfectus. 194
 Tib. Gracchus quando interfectus. 177. 196
 T. Gracchus quo duce occisus. 197.
 C. Gracchus quo tempore floruit 229. Remp. satis tranquillam perturbauit. 228. sublatus est repente ibidem. tibicinem adhibuit qui ipsum a contentione remoueret. 229
 Tib. Gracchus ubi & quomodo occisus. 200
 C. Gracchus uehemens dicendi genus coluit. 230
 Gracchus an Gracchus scribendum. 144
 gracile corpus ut plurimum infirmum. 438
 gracilis. 116
 gracilitas & infirmitas corporis in Cicerone inuene. 437.
 Græca uerba Cicero Latinis raro admiscuit. 21
 Græcarum literarum studium immensum in Crasso. 183
 Græce cur Cicero saepe loquatur 118

I N D E X

in epist. ad Atticum. 21
 Græce declinauit Cicero. 29
 Græci in honorem Q. Mucij festum diem quem Mucia nominabant constituerunt 214
 Græci quando Romanos doctrina & omni literarum genere superauerunt 43. 227
 Græcia eloquentia studio incensata 33
 Græcis Latinisque literis eruditus D. Brutus M. filius. 197.
 item Q. Maximus L. Pauli nepos ibidem.
 Græcis literis eruditus Tib. Gracchus a Diophane Mitylæno. 190
 Græcorum lenitas in dicendo in quo primum oratore Latino apparuerit 172
 Græcorum propinandi in conuiujs mos 72
 Grammaticam primus docuit Epicurus 33
 grande in oratione quid 54
 grandiloqui & uehementes oratores 166
 grandis est Demosthenes 414
 Granij responso aduersus P. Scipionem Nasicam 232
 De Granio præcone multa scripsit Lucilius 274
 Marius Gratidianus a sublellis in rostra profectus 419
 M. Gratidius doctus Græcis literis, et Ciceronis propinquus 283
 M. Antonij præfectus in Cilicia quum esset, est interfectus. 283. M. Marij Gratidiani pater, C. Fimbriam accusauit. 283
 Gracitas in L. Crasso tanta fuit, ut eius etiam sermo testimonij auctoritatem haberet 259
 Gracitate parem M. Scæurius non habuit quenquam 209
 Græcia 32
 Habere cognitum quid, & qui ita sunt locuti 262
 habere pro delicto 372
 heredem secundum instituire Ciceroni quid 305
 heredes instituit & substituit qui dicuntur 305
 Harpalius dicitur pecunijs Demosthenem corrupisse 55
 ἐπιπέδον τιμωροῦ πομπῆς Terentij quando acta 146
 ἰδὲ ὑενίς ἀποφθίσις uocatus Nestor 67.
 Hegesias Cyrenæicus philosophus 415
 Hegesias Lyfiam imitari studuit 116. 415
 Hegesias Magnesium Asiatici Styli inuentor. 415. laudatus a Varro. ibid.
 Hegesias Magnesium historicus qualis in dicendo fuerit. 412. 413. 415.
 Helenam cum pinxisset Zeuxis, quos nam Homeri uersus attexuerit 126. eandem cur meretricem uocarint Græci ibid.
 Henricus Glareanus 60
 Hercule auersum maxima pinxii arte Apelles 131
 Hercules Gallicus quam rem animos ducebat & flecebat 106
 Hercules in fouea cõcubuit cum ea, ex qua Fabia gentis princeps natus est 102
 Hercules ad aram maximam familiare sacerdotium fuit Potitiae gentis 92
 Herenij plebey fuerunt 281
 M. Herennius in mediocribus oratoribus Latine & diligenter loquentibus numeratus est 280
 M. Herennius L. Philippum in Consulatus petitione superauit 280
 Hermogora disciplina inops ad ornandum, sed ad inueniendū expedita 381. 382
 Hermogoras præcepta qualia 396
 Hermogoras quo loco posuerit παρὲς βασιλῆα 157
 Herodicus quo tempore fuerit 45
 Herodoti historiarum epitomen scripsit Theopompus 120
 Herodotus quo dicendi genere usus 40
 Hesiodi præceptum de remunerando amico 20
 Hesiodus cuias fuerit 21
 ἠδὲ ἰσὺν λόγος ἀποφθίσις hic 30
 Hierocles Alabandensis 85. 451
 Hieronymus Crassus, in Epist. Nunciup.
 Hieronymus Saulius, in Præfat.
 Hieronymus Vida 60
 Hiero quo tempore regnarit Syracussis 76
 hilaritas cur in Lelio celebratur 160
 Hippia Diopithis F. Hegesidami discipulus ac huius insignis memoria 44
 Hippia laus
 Hippias Eleus 41. 81.
 Hippium Argos 82
 Hippocrates Sicilia tyrannus 76
 Hippomachus interficitur 39
 Hippodames Mælesiorum temp. constituit 75
 C. Hirrum superauit Cælius 401
 Hispania provinciam in præcurator Læculus Spinter habuit. 393
 historia a pura & illustri breuitate commendatur 379
 historia qualis esse debet 415
 historia ueritat a funebribus laudibus, & cur 112
 historica periodus 52
 historia finis quis Luciano. 1. leges qua 78
 Historiae peritissimus fuit Cicero 277
 Historia scriptor Fannius 187
 Historiam in qua scriptum sit Q. Tuberonem Triumuirum fuisse adhuc querit Corradus 217
 historiam quo genere scripserit Demochares 412
 historiam scribere summi est oratoris 415
 Homerus 33
 Homeri octo fuerunt 68
 Homeri uita qui scripserint 67
 Homerum qui poeta præcesserint 132
 Homerus cur Nestori & Phylsæ multū tribuat 67. omnes exornationes uerborum & sententiarum omnesque dicendi figurarum cõplexus est Homerus. ibid. omnibus eloquentia partibus exemplum & ortum dedit 67. quibus temporibus fuerit, obscurum ibid. & cur 68.
 ornatus in dicendo. 67. omnes exornationes uerborum & sententiarum habet & magniloquentiam. ibid.
 S ii

I N D E X

Hominem eundem semper vitæ tenorem seruare Aegyptij byra depicta signabant 186 Homo nouus Quint. Pompeius à Cicerone appellatus 178 honestus & honoratus quis 406 honos 406.409 Horatiae leges 91 Horatiana persona olim a quodam collecta, in Praefat. Hortensii scripta nulla extat insignis cametis orator 170 Q. Hortensii flagrantissimum studium 425. ingenium admodum adolescentis, ut Phidias figuram simul aspectum & probatum est 343. mortem acerbe tulit Cicero 3. & 4. & ab eodẽ in augurum collegium adoptatus 3 Hortensii plebei fuerunt et Tribuni pleb. 6 Hortensii unde dicti, s. & Hortensius qua ratione à nonnullis scribatur 6 Hortensio florescente mortuus Crassus 425 Hortensio intime utebatur Atticus 426 Hortensio propemodum aequalis Sisenia 379 Hortensium collegam & familiarẽ suũ cur uocet Cicero 426 Hortensium cur Cicero modo laudat, modo uituperat 6. 34. cur commendat Cicero 34 Hortensius 171 Hortensius adolescens orsus est dicere in foro 425 Hortensius aliquando cognome 6 Q. Hortensius annos quatuor et quadraginta in patronorum numero fuit 343. Augur fuit 426. Ciceroni in periculis adfuit 426. cum Sisenia & Lucullo de Graece Latineque scribendo uenit in contentionem 428. cur ueris defensionem omiserit. 443. diues uidetur fuisse 426 Q. Hortensius, & Metellus Coss. 383 Hortensius in bello quando miles & Tribunus militum 425 Hortensius in partitionibus causarum Ciceroni semper perorãdo locum reliquit 301 Hortensius inscriptus Ciceronis

liber 426 Q. Hortensius inter suos aequales longe praestitit 343. memoria pollebat. 425. 427. Messalam quod defendisset. male auuluit 426 Hortensius mirifice laudatus 425. & deinceps I Hortensius mollis fuit 427. ac ibid. plura de eodẽ. multas edidit orationes 450. cur idem adulescens in dicendo magis floruerit quam senior 451. ob quod factum Populo Romano gratus. 426. quẽ habuerit in consulatione collegam. ibid. orator ornatus & acer 440. princeps in senatu, causarius rex in foro fuit 452. quando mortuus 9. quando natus & quando mortuus 450. quando studium remisit 443. quantum reliquerit heredi 42. senex sibi effugere non potuit 426. uillam habuit ad Baucos, & aliam in Laurenti agro cum silua magna 426 Q. Hortensius undeviginti annos natus primũ in foro dixit, L. Crasso Q. Scouola Coss. 343. mortuus est L. Paulo, C. Marcello Coss. ibidem hospitis nomen effugere non potuit Theophrastus 64 hostias ad sacrificium quis praebat 72 C. Hostilius Mancinus quando consul. 176 Humerorum raro decens alienatio atque contractio 255 Hyperboli Atheniensis improbitatem ueteres Atticorum comediae notauerunt 335 Hyperbolus lucernarũ faber quõ genere mortis interijt 339 Hypsiades 230 Hypsiades 55. quibus usus praceptoribus. ibid. argutus & acuminẽ ualuit ibid. notatus à Luciano, ibid. Demosthenem accusauit. ibid. Hypsiades facetus satis habebatur 414 Hypsiades sibi linguã cur absciderit. 55. quando electus trierarchus. 56. contra Demosthenem scripsit. ibid. Hypsiades cur uocetur Aeschines

à Demosth. 57 Iacobus Grifolus 60 Ialysus quis 128 iam 239 iamque frequenter apud poetas, apud oratores rarius inuenitur 339. ignis optimum condimentum 44 alienis cuiusdã responsio facta C. Fimbriae sibi immodicẽ gratulanti, quod illum feliciter & breui tempore expugnasset 349 illustres qui nocentur 3 immortalitate dignissima Cornelia Gracchorum. quare 193 impendium 23 imperator debet esse dicendi peritus 75 Imperatores bellicosos plusquam pateram & salinum ex argento habere uetabat Fabricius 94 Imperatori uera eloquentia necessaria 39 Imperator qualis esse debeat, in oratione pro lege Manilia describit Cicero 252 Imperatorum sapientia sepe constituta consilij diuinis 372 inambulare 16 inauditum & insolens uerbum tanquam scopulum fugiendũ censuit Caesar 413 inauguratus 7 incessus peroranti qualis maxime conuenit 255 incessus rarus in oratore non improbat 271 incipium quale nam esse debet 52 incitatum in oratione 54 inde 437 index animi oratio 174 Indi iure non scripto usi sunt 68 indoctos homines bene dicere non mirum 175 industria multa sub se comprehendit 228. et quamnam complectatur 27. unde dicta. ibid. & 28. ingenij appellatione quid denote tur 106 ingenij cuiusmodi motus esse debent 230 ingenij praestantiam summam bonum putabat Zero 106 ingenij sui in posterum memoriam qui non desiderent 169 ingenij uis in permouendo requiritur 171. & in scriptis maxime extare solet 170 ingenio & natura primus tribuit Cic. 27 ingenium alitur industria. ibid. ingenium Ciceronis quale 6 ingenium decus hominis 103 inimicitia inter Demosth. & Aeschinem cur 57 inimicitia M. Drusi & Q. Caepionis unde orta 332 Inimicitia unde orta inter Scouolam & T. Albutium 189 inimicitias cur Q. Metellus cum C. Mario gessit 245 iniuria accepta M. Octauianus, patientia fregit T. Gracchum 172. Innocentius Ringherius in Epist. Nuncup. 127 inscribendi libros duobus nominibus unde fluxisse uidentur 4 inscriptiones à quibus rebus indita saepe libris 4 inscriptiones Dialogorum quales Platoni & Ciceroni 4 institutio doctoris ad cuiusque naturam est accommodanda 315 intelligens dicendi existimator uno aspectu de oratore saepe iudicat 308 intelligens quomodo praestet imperito 303 Interpretis boni munus quod, in Praefat. 96 Interrex quis qualisue 96 inuentio primum locum obtinet in oratore 251 inuentum & perfectum simul nihil est 124 inuidere facilius quam imitari, cuius dictum 125 inuidia 269 inuidus Cato 386 inuisus Senatui cur M. Fuluius Flaccus 202 in unam arborem plures species fructuum inseruntur. 320 et 323 Ioachimus Camerarius 60 Ioan. Angelus Medices. in Praefat. Ioan. Bapt. Adrianus Marcel-

I N D E X

li F. 60 Ioan. Bapt. Cicada in Epist. Nuncup. Ioan. Baptista Egnatius 60. 171. Ioannes Bapt. Cyraldus 313 Ioannes Casarius 313 Ioan. Baptista Fasciolus 60 Ioan. Marius Montius in Epist. & Praefat. Ioannes Moronus Cardinalis in Epist. Nuncup. Ioannes Musonius 60 Ioan. Oporinus 60 Ioan. Peregrinus Merlus Corrigiensis 438 Ioan. Paulus Corradinus, in Epist. Nuncup. Iolas promisit se daturum uenenum Alexandro 56 Ion poeta Euripidis mortẽ acerbe tulit 9 Iouis Colossus apud Rhodios 5 Iouita Rapicius in Praefat. Iphigenia immolationem maxima depinxit arte Timanthes 127 irascentibus oculi sunt ignei 164 ironia Socratis elegans & facetia 420 Isauricus cur uocatus Seruilius Procons. 4 Isauri & Cilices à Seruilio Procons. subacti 4 Isocrates à Lysimacho accusatur 80 Isocrates magnus orator & perfectus magister. 47. numerum & modum seruauit in soluta oratione. ibid. Gorgiam senem adolescens audiuit 48 Isocrates uitam quinam scripserint. ibid. Isocrates primum in Chio insula ludis aperuit 48. à quibus laudatus. ibid. & 52. primus nimmeros orationi adiunxit 253. quanti docuerit artem rhetoricam 33. idem discipulorum frequentia gloriatus. ibid. quoniam orationes scripserit 49. Tisiae auditor 77 Isocrates dictum de Theopompo & Ephoro 314 Isocrates domus quasi ludus officinaque dicendi patuit cuncta Gracia 33. 47 Isocrates praeceptor fuit Thera- menes 40 Iocrationis pudor & timiditas 48 studio & institutio quale 75 Iocrationis Athenis quam diu habitauit Lysias 115 Italia putata omnium hominum mater 87. eadem reatrix, patresque mundi altera uocata, & omnium terrarum alumna 87 item patria antiquissima & sanctissima parens. ibid. Italicum bellum quod & quando coeptum 429 iudices corrumpebat Hortensius 427 iudices in comitio stabant 419 iudices sedentes sententiam ferunt 419 Iudicia moderata quae 196. priuata quae 195. 325. publica duplicitia 196 iudicia quando & cur Romae intermissa 429 iudicium Ciceronis de oratione Platonis, Aristotelis, Xenophontis, & Theophrasti 224 Iugurthina coniuuatio 231 Iuliam amitam pro Rostris laudauit Caesar 111 C. Iulij aequalis P. Cethegus 291 C. Iulij Caesaris dictio elegantissima 370. reliqua uide in uoce Caesar. C. Iulij contentio cum Sulpicio Tribuno plebis, causam belli civilis dedit 291. in Curionem scomma 324. lepos atque urbanitas in dicendo 291 Iulij unde oriundi 94 C. Iulius Aedilis Curulis L. Caesare, P. Rutilio Consulibus fuit 291. et aedilitus est occisus ibidẽ C. Iulius Caesar 367 Iulius Caesar, & Adrianus Imp. aliorum exemplo usi, res suas gestas scriptis comprehenderunt 210 C. Iulius Caesar, M. Bibulus Coss. 327 Iulius III. Pont. Max. in Epist. & Praefat. C. Iulius interfectus 430 C. Iulius L. F. festiuitate & facetijs omnibus oratoribus praestitit 291 C. Iulius res tragicas penẽ comice, tristes remisse, seueras hilaris forenses scenica propè uenustate tractauit 292 C. Iulius Caesar Strabo ab

I N D E X

Sardis rogatus T. Albutium accusavit 291
Iulius Scaevola in Epist. Nuncup.
Iuniam gentem patriciam plebeiam factam existimat Corradus 206
M. Iunius a quo duxerit originem. 87. Tarquini Prisci filiam Tarquiniam duxit uxorem. ibid.
L. Iunius Brutus ad oraculum profectus 88. baculum Apollini obtulit 88
M. Iunius Brutus apud Regium interfectus est 333. M. Iunius Brutus libidinis totum patrimonium dissipavit 237
T. Iunius L. Filius Tribunitius, facilius expedire ad dicendum fuit 294
M. Iunius Brutus L. Plancium accusavit, eumque Crassus defendit 237
M. Iunius Brutus Pennus Pænius a quibusdam est dictus horum lectionem in hoc Comm. repudiavit Corrad. 205
L. Iunius Brutus primus Consul fuit 206
L. Iunius Brutus summam prudentiam simulatione stultitiæ texit 86. Idem de matre suavianda ex oraculo Apollinis acute coniecit. ibidem. civitatem perpetuo dominatu liberavit, & magistratibus annuis, & legibus deninxit. ibid. college suo imperium abrogavit. ibidem plura vide 87. & 88
M. Iunius Silanus aduersus Cimbrum infeliciter pugnavit 246. vide Sillanum in S.
Iunonis ira a Romanis apud Cannas calamitatem attulisse creditum est 139
Iunonis templum picturis ornatum apud Crotoniatas Zenocis 135.
Iurati testes & iurati iudices 7
De Iure civili libros tres M. Iunius Brutus reliquit 237
Iuris civilis ars in uno Servio Sulpicio fuit 264
Iuris civilis scientiam dicendi facultate quo in loco anteponit Cicero 264

Iuris civilis scientia oratori est necessaria 263
Iuris civilis tantum voluit scire Cicero quantum satis esset oratori 277
Iurisconsulti descriptio 266
Iurisperitorum eloquentissimus Q. Scævola 256
Iurisperitus L. Cælius Antipater qui & L. Crassi, & aliorum multorum magister 186
Iurisperitus Scævola 184
Ius civile ars à Cicerone dicitur 268. & ad opes augendus pertinet, & ad gratiam 268
Ius civile nunquam didicit M. Antonius 257
Ius civile res necessaria tum ad priuatas causas, tum ad Oratoris prudentiam 444. sine doctrina percipi potest 222
Ius iurandum pulcherrimum quando iurauerit L. Brutus 88
Ius Pontificium 95. 269
Ius Pontificium cum civili est coniunctum 269
Ius Pontificium hodie separatim discitur 269
Ius Pontificium multi iuris civilis periti hodie ignorant 269
Ius priuatum qui ignorat non potest in iudicijs ut orator uersari 325
Ius publicum 325
Iustitia qua in re cernitur 160
Iuuentas dea 134
Iuuentatis Ludos Senensæ prælio noster Salinator 132
Iuuentia gens unde oriunda 293. item cuius ordinis fuit. ibidem
T. Iuuentij dicendi modus, & doctrina 293
Iuuentus eloquentia studiosa 230
Iuuentutis ædes à quo dedicata 134

L

L. Labieni Laus 14
Labienus criminabatur iudicium perduellionis à Cicerone sublatum 448
Labones unde dicti 152
Laboris magni est aliquid scribere 170
Lacedæmon honestissimum sene

Etus domicilium 14
Lacedæmonij iurauerunt se leges seruaturus 68. literas neglexerunt 82
Lacedæmoniorum mores & eunomia à Scriptoribus commendantur 68
Lachryma nihil citius arefcit 83
Lactationis oratori non conuenit 82
Lælia C. Lælij filia Q. Mucio Scævola Auguri nupsit 321
Lælia patris elegantia tineta 163
Lælij diligentia commendatur. 163. & elegantia 165. 167
Lælij & Scipionis collatio 152
Lælij filia reddidisse in loquendo paternam eloquentiam elegantiore dicitur 322
Lælij et Galbæ collatio mæris. 170
Lælij lenitas probabatur in dicendo 158. oratio de collegijs. 156. Africani laudatio per eundem. ibid. 158
Læliorum familia eleganter loquebatur 370
C. Lælius C. Lælij F. 156
Lælius cur antiquus appellatus 174
C. Lælius eloquens 152
Lælius & Scipio insigne amicorum par 160
Lælius fuit appellatus sapiens. 160. Prætor Viriati opes freight 159. quanto tempore Scipione maior 156
C. Lælius, Q. Seruilius Cæpio Coss. 276
Lælius sapientia laude clarus 15
Læna uestis qua 98
Lægis Lysia amica 52
Lædem in conuiuium sodalium adduxit Apelles 131. 132.
Lamachus 60
Lampades uocatæ orationes Gorgia 42
Lampadio Grammaticus Næmy bellum Punicum in libros septem diuisit 137
Lampetis uocatus Demetrius Phalereus 62
Largius Licinius in Ciceronem scripsit 439
Larissa diu commoratus Gorgia 42
lateris flexio debet esse uirilis 255
Latinam linguam copiosè & Græca dixit Cicero 251. 372
Latine

I N D E X

Latine dicendi copia, in quibus primum cum Græcorum gloria fuit æquata. 250
Latine diligenter locutus est T. Flaminius. 205
Latine loquendi elegantia ingenio cuique cui Romano est necessaria 253
Latine loquendi facultas duabus rationibus comparatur. 321.
Latine loqui tam oratoris boni, quam cuius Romani proprium 253.
Latine perbene loquebatur L. Furius Philus. 201
Latine scire, non tam præclarum est, quam turpe nescire. 253
Latini & Græci unde colores et xiphae primum uocarunt. 254.
Latinos bello domuit Tarquinius Priscus. 88
Latinum bellum quando cœptum. 429.
Laudatio quid differat à loco communi. 78
laudatores in iudicijs à quibus dabantur. 277. eorumque numerus legitimus. ibidem.
laudes duæ summæ in oratore qua. 165
laudis audissimum Cicero se esse fateretur. 348
laus Latine dicendi ab Oratoribus plerisque est neglecta. 253
Lælius Bonamicus in Præfat. & 60
Læandri Alberti Italia. 18
Legationis falsæ accusatus Aeschines. 56
legem Aciliam de pecunijs repetendis seuerissimam M. Acilius Marci Acilij Glabronis pater tulit. 355. Sumptuariam, quis, quando tulit. 184. Tabulariam quis tulit. 178
leges Agrariae quando factæ. 191.
Leges Agrarias quis tulerit. 176.
leges Apuliae unde dictæ. 338
Leges uenialium uendendorum à quo latæ. 201
legibus iudicijsque quibus Romam deninixerit L. Brutus. 88
legibus scriptis non utebantur

Lacedæmonij. 68
Lentuli Anthonij Corfiniensis. 394.
Cn. Lentuli, & Pub. Lentuli inter se collatio. 350
P. Lentuli excogitandi & loquendi taraitas, quibus uirtutibus fuit occultata. 350
P. Lentuli pater quis. 351. unde Sura dictus est. ibidem.
Lentuli P. & L. 390
Lentuli Syllam secuti. 433
P. Lentuli uita semper in obediendis libidinis est uersata. 351.
Lentuli unde dicti. 148
L. Lentulus. 144
P. Lentulus. 138
P. Lentulus bis accusatus atque absolutus fuit, senatu motus, ut amissam dignitatem recuperaret, coactus est ad primos gradus quasi ab equis ad asinos redire. 351. imperium urbis sibi ex fatis Sibyllinis aruspicumque responsis attributum affirmatur. ibidem.
P. Lentulus de Ciceronis reditu retulit. 364
Cn. Lentulus excellens in actione fuit 350
P. Lentulus exul. 200
L. Lentulus Hortensij domo sibi despondit in bello civili. 426
Cn. Lentulus maiorem opinionem dicendi, actione faciebat. 350
Cn. Lentulus Marcellinus. 365
P. Lentulus. M. Marcelli filius. 244. 249.
Lentulus Spinter Cæsaris beneficio uenit in collegium, & Hispaniam provinciam in Prætura habuit. 393. cum Domitio & Scipione de Cæsaris sacerdotio contendit. ibid. Pontifex Minor fuit. ibid. Hunc Deo sue uitæ fortuna & c. appellauit Cicero. ibid. Plura uide in Cornelio.
Lentulus Spinter, quando Procōsul in Ciliciam profectus. 393. Imperatoris appellationem promeruit. ibid. aris alieni cur multum fecerit. ibid. & 394.
P. Lentulus successit in Cilicia T. Appio. 4
Cn. Lentulus summi cōsilijs, summae grauitatis uir fuit. 350 quibus Coss. decessit. ibidem.

P. Lentulus Sura Catilina conurationis particeps fuit. 351
Lentulus, uide supra in P. Cornelio.
Leodamantem audiuit Aeschines. 56
Leonis portus, quis antiquitus. 84.
Leontini campi fertiles. 42
Leontinus Gorgias. 42. Empedoclis fuit discipulus. ibid. statuam auream in Delphis sibi posuit. ibidem.
Leontium meretrix scripsit in Theophrastum. 64
M. Lepidus à Q. F. Catulo Italia pulsus est. 242. in Sardinia perijt. 242. quum acta Sylla rescindere tentaret bellum excitauit. 242
Lepore caruisse uidetur Antonius. 259
Lepos Atticus. 282
Lepus unum ex tribus qua præstare debet orator. 253
Leninum quem alij, Plutarchus Albinum uocat, uictum à Pyrrho. 94
Lex Aquilia. 238. agraria à Sex. Titio lata. 341. Cassia. 179 quando lata & qualis. de pecunijs repetendis à quo et qua re constituta. 195. de quatuor Pontificibus. de Plebe allegandis. 95
lex & rogatio quomodo differant. 232
lex Gabinia. 97
lex Glaucia. 339. Licinia de sodalitijs. 281. Menia qua. 97. populi laris quando lata & repudiata. 192. Repetundarum quando à quo lata. 164. Roscia. 448
Tabellaria à quo lata. 192. & quando. 194. Tabellaria Cassia appellata. 196. eadem quando lata. 197. Seruilia. 274. Varia qua. 429. 431.
Lexis σχήματα qua Aquila Romano. 122
liber de Claris Oratoribus, quo tempore scriptus. 15
libri Ciceronis, qui Brutus dicitur, præstantia. 2. & quo tempore scriptus. ibid.
libri de Rep. quo tempore à Cicerone scripti. 25
liber & libri significatio qua. 4

I N D E X

libertinis in omnibus tribubus suffragium esse voluit Cn. Manlius. 390
 libertinos in urbanas tribus transfudit Tib. Gracchus. 146
 liber unus est Ciceronis non tres de Claris oratoribus. 4
 Libonis cognomen in quibus generibus. 167
 L. Libonis rogatio in Galbam. 165, 167.
 Libo Tribunus plebis, populum in Galbam incitavit. 150
 Licinia & Mucia lex qua. 116
 Licinij plebeij fuerunt. 234
 C. Licinij Calui Oratio, nimia religione attenuata fuit. 410
 L. Licinij Crassi filia. 322
 C. Licinij Crassi orationem confutavit Lelins. 158
 Licinius Ciceroni inimicus. 6
 P. Licinius Crassus, Divus Censor factus cur Censura se abdicauerit. 139. Consul creatus Siciliam extra sortem Scipioni collega concessit. ibid.
 C. Licinius Caluus. 406
 C. Licinius Caluus qualis Orator fuerit. 410
 Licinio Caluo sanctitate & iudicio tribuit Quintilianus. 411
 C. Licinium Macrum condemnauit Cicero. 445
 Licinius Caluus qualia scripserit carmina. 411
 C. Licinius Caluus ubinam Roma habitauerit. 411. uide Caluus.
 M. Licinius, C. Cassius Coss. 334
 P. Licinius Crassus cur Brutios Consul quam Siciliam obtinere maluerit. 139
 L. Licinius Crassus homo plebeius. 274
 P. Licinius Crassus in bello contra Aristonicum interficitur. 183.
 C. Licinius Lucullus Iuuentutis adem dedicauit. 134
 C. Licinius Nerua. 231
 P. Licinius unde Muræna dictus. 354. plebeus fuit ibid.
 Ligures Transalpinos quis bello domuit. 202
 Lysus Menelaus et Λυσος ἀγορεύων 83. & παύρα ἀγορεύων ibid.
 Lilius Gregorius Gyraldus. 3. 31. 60.
 Lilius Gregorius parentis loco à Corrado colitur. 198
 Lilybetanus Quæstor fuit Cicero. 442
 Lingua uolubilitas cum ipso homine nascitur. 208
 Lingua hæsitantes in oratorum numerum non possunt peruenire. 208
 Linius. 33
 Literis mandare & memoria tradere pro eodem ponuntur. 170.
 Liuus Andronici fabule quales, & quo tempore primum date. 132
 de M. Linsio Druso in Gracchis multa scribit Plutarchus. 305.
 Linius Andronicus, quando fuerit. 135
 M. Linius Drusus. 205
 Marcus Linius Drusus, ob eximiam aduersus Gracchos operam patronus senatus est dictus. 205. Linius Drusus qui cum quo tempore in Vrbe Consulatum administravit. 205.
 M. Liu. Drusus Tribunus plebis partes senatus est secutus. 205. & C. Graccho Collegæ semper est aduersatus. ibidem.
 T. Liuus Locus emaculatus. 204.
 T. Linius & Paterculus cum Paulo Orosio in qua re discrepent. 211
 Linius historiam à carmine aspicatur. 49
 F. Linius periodos nimium circunduxit. 52
 M. Linius quando Salinator appellatus. 134. 135
 Locus ἀπὸ τῶν οὐρανῶν 222
 Loci communes à quibus grauitate & ornate tractantur. 227
 loci communes qui. 75. 78. quid differat à laudatione & imitatione. ibid.
 loci communibus quando in oratione utendum. 227
 Loco communi de amore Cicero usus est in oratione pro Cælio. 227.
 Locus à similitudine. 224
 locus à testibus. 194. 254
 Locutio emendata & Latina, fundamentum est Oratoris. 46
 Λογία 46
 Λογὸν δαίδαλος uocatus Theod. Byzantius. 79
 Λόγος ἰμμενδὸς uocatus Protagoras. 44
 Λόγος ἰμμενδὸς quid. 45
 Lolliæ gens plebeia. 337
 M. Lollius Palicanus quibus consulis Tribunatum administravit. 336. hunc suffragijs populi consulem creatum C. Piso consul renuicere noluit. 337
 longissima cupimus esse quam libenter audimus. 86
 loquendi elegancia legendis oratoribus & poetis augetur. 345
 loquendum uerbis presentibus. 123.
 Lucanus cur Cethegos nudos exercitos uocet. 104
 Lucas boues cur uocantur elephantos. 95
 Luciano qua uidetur occasio fuisse scribendi dialogum: Calumniæ non temere credendæ. 131.
 Lucij unde dicti. 95
 Lucius Metellus Diadematus cur dictus. 154. idem Dalmaticus à Cicerone uocatus. ibid.
 Lucius quis dicebatur 87
 L. Scipio C. Norbanus Coss. 342
 Lucilij quo tempore Roma esse coeperunt. 267
 L. Lucilius Balbus. 266. et. 267.
 Lucilius de Grano multa scripsit. 274
 C. Lucilius poeta. 186
 Lucilius iuxdam nato Cicerone decessit. 274
 Q. Lucretij Aphilia mortem populus indigne tulit. 292.
 Lucretij Patricij ordinis fuerunt. 292
 Q. Lucretius 291. & 292
 Q. Lucretius Aphilia à Mariis ad Syllam transfugit. 292.
 hunc Consulatum petentem interficiendum Sylla curauit ibidem.
 Q. Lucretius Aphilia aptior concionibus quam iudicij fuit 291. & 292.
 Lucretius poetæ suos libros de Beurrum natura scripsit Memmio. 356
 Q. Lucretius unde Vossillo dictus.

I N D E X

Etus. 292
 Luculli currum in Vrbe intro duxit Cicero consul. 366
 L. Luculli legatus in Asia fuit Triarius. 384
 Luculli uita & mors qualis. 9
 Lucullum accusauit C. Memmius Cornellius. 366
 L. Lucullus. 245. & 333. & 329. à Cicerone in triumpho adiectus. 334
 M. Lucullus ad Tanaim, & la cum Mæotin peruenit. 334. idem triumphauit. ibidem.
 Lucullus Appium ad Tigranem misit. 387. diuinam habuit rerum memoriam. 427
 M. Lucullus Prætor inter peregrinos ius dixit. 333
 M. Lucullus Proconsul Curioni in Macedonia successit. 334
 M. Lucullus quo tempore decessit. 334
 Ludere in numerum. 50
 Ludi Apollinares statò die ut fierent legem ad populum tulit Licinius Varus Prætor, et quo die uouebantur. 143
 ludi facti adis dedicanda gratia. 134
 Ludis facien dis Apollini præerat Prætor. 143
 ludo cur comparata domus Isoneratis. 48
 ludos trinos in Aedilitate fecit Cicero. 443
 Ludonicus Castellætrius Munitensis. 316
 ludam aperuit Rhodi Mæchines. 57
 lumina uerborum & sententiarum, & quæ dicuntur. 402
 luminibus obstruere & officere quid. 120
 Luna defectum militibus prædixit C. Sulpicius Gallus. 141
 Luna trina in Gallia uisa. 185
 Lupinis madidis cur iuxerit Protagenes, cum Talysum depingeret. 128
 Lusitani. 167
 Lusitanorum multa milia perfidiose trucidauit Galba. 167
 Q. Lutatius Catulus in petitione Consulatus à Cn. Manlio superatus fuit. 239
 Lutatius Consul finem imposuit primo bello Punico. 103
 Lycurgi duo Lacedæmonij. 68
 Lycurgi rhetoris filij accusante Menesachmo liberati sunt literis Demosthenis. 57
 Lycurgi rhetoris lectulus qualis 57.
 Lycurgus Lacedæmoniorum disciplinam adstrinxit legibus. 65
 Lycurgus orator 55. Platonis & Isocratis auditor fuit. 57. Quæsturam optime gessit. ibid.
 resp. bene consuluit, & populo gratas fuit. ibid.
 Lycurgus superior quis, & quædo. 68
 Lysa eundem semper seruat sonum. 186
 per Lysam depictam quid sibi uoluerint Aegyptij. 186
 Lysia orationem offerenti quid responderit Socrates. 53
 Lysias, ac huius orationes multa & patria. 113. quo dicendi genere usus. ibid. eadem quo modo officit Demosthenes. 114.
 de eodem plura. 115
 Lysias artem dicendi negauerat esse. 80. cur artem profiteri desierit. 75. alijs orationes scripsit. 79. 80.
 Lysias. 52. cur orationes potius quam de arte scribere maluerit. 53. an philosophus fuerit. ibid. huic quid responderit Diogenes. ibid. subtilis & elegans iudicatus. 53. orationes quot reliquerit. 52. dicendi puritate commendatur. ibid.
 Lysias politissimus ac uenustissimus scriptor. 422
 Lysippus quis. 423
 M
 M. nota quid. 95. et M. 95
 Macedonia quando domuit Q. Metellus. 153
 C. Macer omnem commendationem ingenij uita, moribus et uultu denique toto euertebat. 352.
 C. Macer patronus fuit prope modum diligentissimus. 352.
 Quæstor quum L. Pisoni Consul obligasset, non attigit pecuniam, neque ad exercitum profectus est. 352. summos à populo honores est adeptus. 352. et
 353. Procösul in Hispania fuit atque triumphauit 353
 mediocre dicendi genus multis continet in se suauitatis. 208
 mediocri dicendi genere, Isocrates, Demetrius Phalerens, & Callidius probabiles extiterunt. 208
 Mæandrius pater Protagora. 43.
 de Magistratibus Seruij Sulpicij quibus in locis refert Cicero. 269
 magistratus annuus cur institutus à Bruto. 88.
 magistratum gradus qui. 409
 magistratum pericula commitebantur Scribarum fidei. 419
 Magistratum Romanorum series, & petendi ratio. 295
 P. Magius Chilo interfecit Marcellum. 368
 P. Magius collega M. Virgilij in Tribunatu fuit. 293
 Magnitudo causæ Rutilij. 215
 M. At. Maioragius. 60
 maiores & minores Flamines qui. 99
 maiorum imagines cur Romanis domi seruabant. 112
 Magnesia urbs. 439
 Magnesium fuit Hegesias historicus. 415
 magniloquentiam Homeri prædicat Cicero. 67
 mali corui malum ouum 77
 maluculus Bibulus. 386
 Mamerco Pythagoræ Philosophi filio, cognomen fuit Memilos, & quare. 176
 Mamiliorum familia. 231
 Mancini deditio ciuitatis dissolutionem mouit maximam. 191
 Mancinus, & Serranus Coss. 345.
 Manij unde dicti. 95
 Manilia Telegoni filia. 110
 Manilia familia origo. 110
 C. Manilius. 110
 M. Manilius quis. 110
 Q. Manlius. 110. ibidem multa de Manijs & Manilys.
 L. Manlij Torquati literæ interiores & diuina memoria commendantur. 381. & 383.
 Mæueros id est ποσειδωνος ab Hortensio uocatus idem. ibid.
 Manliorum familia duplex

INDEX

fuit. 356
C. Manlius & **Q. Servilius** Ca-
 pio Proconsules à Cimbris præ-
 lio uicti castrisque binis excuti-
 sunt. 247. octuaginta milia mi-
 litum occisa. ibidem.
Cn. Manlius quam nam legem
 ferre conatus est. 390. à **L. Do-**
 mitio repressus ibid.
L. Manlius Torquatus. 381. 383.
 adolescentulus eripuit **P. Sylla**
 consulatum. ibid.
L. Manlius Torquatus Cicero-
 nis condiscipulus fuit. 356
M. Manlius Tullius Longus.
 109. 112.
 manum antiqui bonum dice-
 bant. 95
 manum de tabula nesciebat tol-
 lere Progenes 130
Manus sinistra nunquam sola
 recte gestum facit sed dextra
 se frequenter accommodat. 255.
Manutius 3. 11
Marcelli acerbitatem accusant
 Caesar. 368
Marcelli & **Marcellini** inter se
 gentiles sunt. 365
Marcellinus Pompeio aduersa-
 tus. 365
Marcellorum **Claudia** familia.
 365.
M. Marcellum cur Cicero inter
 oratores ponit. 249
Marcellum **Mitylenis** uidit **Bru-**
 tus 269
M. Marcellus **Aedilis** Curulis.
 249.
M. Marcellus promptus et exer-
 citatus ad dicendum fuit. 249
 unde **Aesernini** cognomen-
 tum est sortitus. 249
Marcellus **Ceruinus** Cardinalis.
 in Epist. Nuncup.
Marcellus **Crescentius** Cardina-
 lis. in Epist.
Marcus **Tartessius.** 60
Marciam **L. Marci** **Philippi** fi-
 liam duxit uxorem **Horten-**
sium 426
Marcij **Patricij** fuerunt. 109.
 inueniuntur & aliquot ple-
 bej, atque huius nominis or-
 thographia qua. ibid.
Cn. Marcus cur **Coriolanus** uo-
 catus. 69
C. Marcus **Figulus.** 148
L. Marcus **Philippus** de quibus

gloriarī solebat. 787
L. Marcus **Philippus** **Plebeius**
 fuit 181
L. Marcus **Philippus**, **Tribu-**
 nus plebis legem agrariam tu-
 lit. 281
Q. Marcus **Philippus.** 144
L. Marcus. **Sex** **Iulius** **Coss.** 333
Marcus quid denotet. 95
Mardonius incitauit **Xerxem**
 ad inferendum bellum **Græ-**
cia. 70
C. Marij uitam describit **Plu-**
tarchus. 283
M. Marij **Gratidiani** caput **L.**
Catilina sua manu per urbem
 tulit. 336
C. Marius **Cimbricæ** uictoria
 gloriam cum collega **Catulo**
 communicauit 239
C. Marius, **L. Aurelius** **Orestes**
Coss. 280
C. Marius **Q. Mucij** **Scenola**
Auguris gener fuit. 322
C. Marius **Q. Metellum** apud
 populum Romanum crimina-
 tus est. 245
C. Marius quid necessarij **Q.**
Catuli deprecantibus respon-
 dit. 239
Marius **Nizplius** 60
Marsi socij populi **Romani** fue-
 runt. 284
Marsicum bellum quod & qua-
 do coeptum. 429
Marsus **Plinius** in quarta regio-
 ne **Italiae** collocat. 284
Marsyam religatū pinxit **Zeu-**
xis. 126
Martij fratres in numero uati-
 fuerunt. 133
Martij **Vatis** **Carmina.** 147.
mater **Antony** post primi ma-
 riti mortem **P. Lentulo** nupsit
 351.
Maximi cognomine ornatus **M.**
Valerius **Dictator.** 84
Q. Maximus. 138. 139
Q. Maximus **L. Pauli** nepos
Græcis & **Latinis** literis do-
 ctus. 197
Q. Maximus **Verrucosus.** 98.
 & 102.
 mediocris orator delectat. 166
Megabyzus à **Zeuxidis** pueris
 derisus. 126
Megabyzj sacerdotis **Diana** **E-**
phesia pompam depinxit **A-**

pelles. 131
 μέγιστος in oratione 54
 me hercule, quam mehercules
 magis placet **Ciceroni.** 111
 μέγιστος uocatus **Timone** à
Plutarcho. 115
Melantus pater **Theophrasti.** 64
 μέλιτι. 32
 μέλιτι μέλιτι. 368
 melius ominare. 454
 membrum. 52
C. Memmij facundiam claram
 pollentem que fuisse scribit **Sal-**
lustius. 248
C. Memmij mordacitas. 248
 mors eiusque autor quis. 337
C. & L. Memmij oratores me-
 diocres, accusatores uero acres
 atque acerbi. 244. multos in iu-
 dicium capitis uocauerunt ibi-
 dem. 248
Memmij plebej fuerunt. 248
Memmij unde dicti. 248
Memmio scripsit libros de **Rerū**
Natura **Lucretius** 366
C. Memmium Consulatum peten-
 tē **L. Saturninus** occidit. 248
L. Memmium **Largij** lacertum
 comedisse dicebat **L. Crassius.**
 248.
C. Memmius **L. filius.** 365. 366
L. Memmius. 425. 429
C. Memmius partibus **Graccho**
rum fauit. 234
C. Memmius **Tribunus** plebis
P. Scipione **Nasica** & **L. Cal-**
phurnio **Coss.** 248. rogatio-
 nem tulit ut **L. Cassius** ad **Iu-**
gurtham mitteretur. 248
 memoria caterarum ingenij par-
 tium custos. 328
 memoria, nō est pars animi. 329
 memoria incredibilis in **Hor-**
tensio. 425
 memoria rerum est prateritaris
 25. an recte dicatur naturalis.
 ibid.
 memoria definitio. 329
 Memoria tradere, & literis
 mandare pro eodem ponun-
 tur. 170
 Memoriam ingenij sui nonnulli
 extare nolunt. 170
Menandrum **Caria** regem ab
Apelle depictum mirabantur
Rhody. 131
 mendacium dicere sapienti etiā
 concessum. 70
Meneclēs

INDEX

Meneclēs **Alabandensis** 85
Meneclēs frater **Hierodis** **Ala-**
bandei 451
Meneclēs orator **Apollonij** **Mo-**
lonis præceptor. 432. & 452
Meneclēs **Thebanus** rhetor 82
Meneclēs cuius fuerit filius 82.
 μέγιστος ἀγορεύων dictus ab **Horne-**
ro 93
Meneclēs dulcis in dicendo 80.
 82.
Meneclēs **Marathenus** 185. 186
Meneclēs **Asrippa** ne an **M.**
Valerius **Dictator** sedauerit
 discordias inter patres & ple-
 bem 90
Meneclēs **Chymus** accusauit **Lycur-**
gum 57
Menia lex qua 97
Menippus **Stratonicensis** Cicero-
 ni in **Asia** familiaris eiusque
 laus. 437. & 439
 mentiri saepe solent disputantes 87
Mercurij caducentis cur pacis si-
 gnum 76
Mercurij eloquentiam ad ho-
 mines primus detulit 34
 μέριμος 230
 μέριμος πατρίων 406
 μέριμος ὑπὸ δόξῃ genera 166
Meson **A** **Strologus** stultitiam
 prudenter simulauit 88
M. Messala 361
Messala, sororis **Hortensij** filius
 454
Messalam quod defendisset **Hor-**
tensius male audiuit 426
Metanira **Lydia** amica 52
Q. Metelli causam neque sena-
 tus publice, neque ullus ordo
 proprie, neque suis decretis **Ita-**
lia cuncta suscepit 245
Q. Metelli causam omnes boni
 probabant 245
Metelli consilij dissimulatio &
 humanitas laudatur 153. Ora-
 tio de ducendis uxoribus. ibid.
Q. Metelli constantia 245
Metelli cum **Cicerone** similtas
 & reconciliatio 364
Q. Metelli laus 245
Q. Metelli oratio de prole augen-
 da 155
Metelli quatuor filij consulares.
 152. 154.
Metelli qui appellabantur 103
Q. Metelli uita & mors qua-
 litas 9

quam conspectus fuit 244
Metellus uide **Cacilius.**
 μέσος 266
P. Metius **Satelles** 337
 μέτρον 49. & 50
Milesius **Aeschines** 451
 militaris res eloquentiam requi-
 rit 30
 μέλιτος 299
 mimorum ethologorum uitanda
 est similitudo 353
Minerva cur dux data **Vlyf-**
si 67
Minerva signum ex ebore fecit
Athenis **Phidias** 375. 376
Minos **Cretensium** **Rempub.** com-
 stituit 75
 Mirari nemo potest quod nunquam
 factum est 170
 ad misericordiam non licebat
 mouere cuiquam 55
Mithridatico bello qua lege **Pom-**
peius præfectus 445
Mitylenis clari uiri sibi domici-
 lium constituerunt 369
Mnesarchi **Stoici** oratio subtilis
 212.
Moderat a iudicia qua 196
Modestia exemplum in Cicero-
 ne 171
Modi agendi principales quorū
 216.
 modicum genus dicendi in dele-
 ctando uersatur 298
 modus amplificandi orationis
 222
 modus multifariam à **Cice.** acci-
 pitur 49
Molo **Rhodi** docuit 361
Molo **Rhodi** **Ciceronem** super-
 fluentem dicendi impunitate
 repressit 438
Molo quo tempore **Romam** lega-
 tus uenerit & qua de causa
 434
Molonem **Rhodium** quando au-
 diuerit **Cicero** 430. 432
Moloni operam dedit **Caesar** 371
Moloni operam dedit **Cicero** quæ
 do 434
Molonis disciplina cur dicta **Rho-**
dia 432
Molonis iudicium de **Cicerone** di-
 cente **Græce** 435
molossus pes in oratione solu-
 ta 7
Moens sacer. 86. cur ita uoca-
 tus 89

I N D E X

mortuos laudandi consuetudo à quo primum 111
Mos Græcorum & Roman. in producendis in iudicium pueris orbis, misericordiae concitanda gratia 168
Mos Romæ fuit ut adolescentes non senes accusarent 295
Moses Hebraeus antiquissimus poeta 33. inuentor solutæ orationis 49. Moïsi sacras historias suis scriptis miscuit Theopompus, ac diuinitus ob id multatus 120
Motus in oratore cuiusmodi esse debet 255
mouere approbationem 303
Mucia & Licinia lex quæ 116
Muciorum familia qualis 184
Q. Mucio Scauola in Rostris sedente, L. Crassus legem Seruiliam suasisit 274
Q. Mucius Scauola Pontif. Asiæ sanctissimè administrauit 214. nouem tantum menses rexit. ibid. non dixit ut orator sed tanquam iuriconsultus 214. quid in causa M. Coponij quem defendendum suscepit, probare uoluit 260. uide quadam in uoce Mutius
mulieris nomen bonum potius quam forma apud quamplurimos uulganda 42
Mummij cur dicti, latet auctoritatem 174
L. & Sp. Mummij fratres in numero mediocrium oratorum locandi 172
Mummij noui homines 174
L. Mummium, simplicitatis ac ruditatis arguit Paterculus. 174
L. Mummium Achaicum cum quo fuerit Censor 163
L. Mummium continens usque adeo fuit ut excedens è uisus filia dotem non reliquerit 172
Sp. Mummium non fuit ornatus in dicendo 174
L. Mummium, nouus & pene ignobilis à principio fuit teste Paterculo. 172. quando & cū quo consul 172
Idem & Achaicos deuicit unde & agnomen sortitus. ibidem. quomodo scribenda uox 174. deuicta Achaia signis urbem repleuit, & tabulis externis auctoritatem Romæ publice primus omnium fecit 173.
munera à clientibus accipiebat Hortensius 427
P. Muræna mediocri ingenio multæ industriæ, & magni laboris fuit 352
P. Muræna orator occisus 433
Mures cognomine dicti qui & unde oriundi 204
murum lapideum Vrbi circumdedit Tarquin. Priscus. 88.
Musæ 390
Musæus 33
Musæus quasi μῦσος dictas fuisse existimauit Orpheus 300
μῦσος αἰδώς quos uocat Cicero 302.
mutata uerba quæ Ciceroni 122.
Mutiorum familia eleganter loquebatur 370
P. Mutius 181
Mutius Augur. 186. in oratorum numero non fuit: Iuris ciuilibus tamen intelligentia insignis. ibidem.
Q. Mutius Rutily defensionem suscepit 211
Myrcinij miles peltatus Cleonæ occidit 38
Myronis signa qualia 124
Myrrine Hyperidis amica 55
Myri minus in dicendo politici cur 85

N

Naniæ 111
Nanius, quando 135. summus poeta, & optimus epicus. 137. & huius laus 138. quando mortuus. 104. 108. à Triumuiris cur in carcerem comectus. ibid.
è Næuo cognoscere, prouerb. 438.
nana 132
narratio an breuis esse debeat. 83. uerisimilis esse debet. 409
Nasica Dalmatas domuit. 147. Pont. Max. fuit. 147. & Iureconsultus 148. qua in re aduersatus est Catoni 148. quando Consul. fuit 147
Nasica cur data est domus publice in uia Sacra 148
Nasica fere omnes Publium praenomen habent 289
Nasica, unde uocati 147
natura prouida solersque. 51.
quid in dicendo praeter. 47. 208
naturæ auctoritas in quo consistit 71
naturales res non semper eodem modo se habent 25
naturalia sub phantasiâ cadunt 25
Naturam ipsam pingendo prouocasse uidetur Apelles 131
naturam quid uocat Cicero 27
Naucratis Isocratis discipulus 50.
ne dies sine linea cuius dictum 130.
ne sit or ultra crepidam, cuius sit dictum 130
νεοπολιτεια cur dicatur fecisse Appius 389
Nemesis cur appellata Rhamusis 79
Neoptolemus ex equo aduersus Persas pinxit Apelles 131
νεοπολιτεια ἀποδοσις 79
Nerua cognomen Liciniorum, Cocceiorum, et Sylliorum fuit 234. unde ductum. ibidem.
Nestoris in discendo suauitas 65. & 67.
Nicanor qua nam in re studium posuerit 3
Nicia discipulus fuit Elysius 52
Nicolaus Perotus fallitur 107
Nicomachus pictor 124
Nicostrata nympha quæ 99
Nicostratus pictor Zenocidis Helenam admiratus est 126
nihil simul inuentum & perfectum 124
nitidum genus uerborum quod 63.
nitior orationis 61
N. L. ampliandi signum 163
nobiles 143
Q. Nobilior M. filius 144
Nola urbs, ubi, & a quo condita 18
nola cur uocentur campana à nō nullis 18
nomen, pro debito 24
nomina habere tria, Prouerb. 172.
Nomina minimum tria habere soliti Romani nobiles 172

v6μους

I N D E X

obitus quid uocent tibicines. 50
C. Norbanus M. Scaurum lapide percussit. 209. Tribunus plebis Q. Caepionem accusauit. 277.
notare tempora. 136
notationem quid aliquando uocet Cicero. 118
nouendiales feriae quando. 25.
nouissimi homines 143
Nouus homo C. Calius Caldius à Cicerone appellatus. 190
uox cur appellatus Anaxagoras. 74
numeri apud uetustiores Latinos nulli seruabantur. 122
numerus, & in numerum ludere. 50
Numidici urbi, & Aethiopes uenatores à L. Domitio in Circo dati. 391
A. Nummius legem agrariam tulit. 337. à L. Apuleio Saturnino in Tribunatus petitione est occisus. ibidem.
nutrix mater saepe dicitur. 231

O

obtrectatio nulla inter M. T. Cic. & Hortensium. 6
obscuritas in oratione ciuili maximum uitium. 416
Oftacilia Laterensis. 382
Cn. Octauij eloquentia in Consulatu multis concionibus est uoluntate probata. 289
M. Octauij frumentaria lex, & Reip. tolerabilis, & plebi necessaria fuit. 335
Cn. Octauij pater quis. 291
ad Octauiorum familiam nihil addendum censet auctor praeterea quæ à Suetonio dicta sunt. 176
Cn. Octauius Aedilitate praetoratus, postea Consul est factus 291. L. Cinnam collegam suum ex Vrbe expulit. ibidem.
M. Octauius Cn. filius legem Semproniam frumentariam abrogauit. 330
Cn. Octauius, & L. Cornelius Cinnæ Coss. 342
C. Octauius Lampadio, Nanius bellum Punicum in septem diuisit libros. 137
Cn. Octauius M. F. Proconsul Cilicia decessit. 327
M. Octauius patricia fregit Tri. Gracchi accepta iniuria. 172
L. Octauius Reatinus adolescens est mortuus, ad dicendum ueniebat magis audacter quam paratè. 357
odium inter Hortensium & Ciceronem. 6
Odyssa à Liuiio Andronico Latina facta. 133
Offensum quid. 247
officina cur dicta domus Isocratis. 48
ollum pro illo dixerunt Veteres. 106.
Olympius cur appellatus Pericles. 74
ὀπλοισι 288
Opimiani uini nomen unde. 233
L. Opimio consule omnium generum uini bonitas fuit. 416
L. Opimio negatus est triumphus quamuis Rempub. praclare gessisset. 233
L. Opimium à Iugurtha corruptum ostendit Sallustius. 234
C. Gracchi interfectorem quis accusauit. 204. crudelissimum fuisse boni auctores testantur. 223.
L. Opimius à quo fuit accusatus & qua de causa. 233. Consul cum Q. Fabio Maximo. C. Gracchum interfecit. 233
L. Opimius Consul C. Gracchum sustulit. 229. Consul maximis periculis Remp. liberauit. 233. Praetor Fregellanos in deditio nem accepit. ibid. princeps fuit legationis in Africam missæ ut scribit Paterculus. 234.
opimus 116
ὀπμαδης ἢ ὑπερανιδης Timæus uocatus à Plutarcho.
optimates qui 150
opus oratorum quando fieri dicitur. 310
oraculum de matre suauanda quod. 87
oratio duas partes potissimum habet naturales. 319
oratio canescens. 14
Oratio Cic. pro Sex. Roscio est ordine temporum prima. 436.
437.
Oratio index animi. 174
Oratio Cic. pro Rabirio perduel. quarta Consularis appellatur. 448
Oratio in iudicijs qualis esse debet. 225
Oratione & auctoritate plurimum ualuit M. Drusus. 205.
Oratio neque grauior, neque lepore, & festiuitate conditor unquam apud populum fuit, quam L. Crassus contra collegam in Censura 280
Oratio soluta. 49
Oratio senior 274
orationem scriptam, in iudicio primus dixit Pericles. 77
orationes luminibus illustrauit Gorgias. 42
orationes quænam à Cesare scriptæ. 380
orationis soluta numerus in Isocrate. 47
orationis saccus quis. 60. 61
orator à Cicerone præceptis informatus, ubi. 2
Orator gratus Menelaus Marathenus. 186
Orator insignis Hortensius natali scripta reliquit. 170
orator multitudinis opinionem sequitur. 8. optimus quis. 166.
orator probatus P. Crassus. 181.
orator quæ tria facere debet. 402
uix potest effugere, quin interdum aliquid dicat quod uideatur contrarium 318
in oratore multa iactatio corporis reprehenditur. 271
oratorem grauem & auctoritate præditum, qualem describit Virgilius. 100
oratorem nemo unquam est admiratus quod Latine loquebatur. 253
Oratorum Romani celeriter sunt complexi. 250
oratores graues fulminare et tonare dicuntur. 63
Oratores mediocres M. Fuluius Flaccus & C. Cato Africaeni sororis filius.
Oratores pressi qui. 40
Oratores Romani scripta, ex quibus iudicium fieri posset, nulla reliquerunt. 170. scribendo meliores fiunt. 170.

T

I N D E X

summi possunt esse, qui sunt inter se dissimiles. 314. Oratoris auctoritatem & orationis fidem quo pacto imminuit M. Antonius. 252. Orationum contra Rullum argumenta. 447. orator optimus quis. 298. oratorem qualem desiderat fori strepitus & concursus hominum. 440. oratores gnaros Reipublice esse oportet. 344. Oratores uehementes, graues, copiosi, & grandes, quid in dicendo efficere debent. 298. oratori amplo & sublato inflatum & corruptum orationis genus est uitandum. 11. oratori ineptiae ac stultitiae hominum sunt deuoranda. 352. Oratorij ingenij descriptio. 208. Oratori iocus mimicus & scurrilis est uitandus. 239. oratori legendi sunt poetae, & omnium bonarum artium scriptores peruoluntandi. 325. necessaria est scientia iuris ciuilibus. 324. perdiscendum ius ciuile. 236. oratori presso & attenuato, inopia & ieiunitas est cauenda. 310. quomodo plures gratiae inueniuntur. 319. tanquam tibiae sunt populi aures. 301. tria ne an quinque uidentur. 32. Oratoriae uirtutes omnes in orationibus Catonis reperiuntur. 170. Oratoribus inesse debet dolor naturalis. 171. in Oratoribus mediocribus habitus Fannius. 185. oratoribus mentiri an coequesum 70. 71. Oratoris eadem semper prudentia. 171. non tamen semper idem ardor. ibid. Oratoris fundamentum est locutio emendata & Latina. 241. 376. Oratoris perfecti speciem & pulchritudinem affectantibus quid

faciendum. 223. Oratoris proprium quid. 252. oratorum bonorum duo sunt genera. 310. Oratorum diuersi, diuersa diuersè scribunt. 169. Oratorum & Dialecticorum propria quae. 218. oratorum scetus omnium uberrimus, qua etate potissimum fuit. 294. oratorum genera quot. 136. genera tria apud Graecos. 83. Oratorum multi domi prius scriptant, quod postea in foro profecerunt. 170. oratorum uirtutes & uitia collegit Cicero. 2. P. Orbium T. Iuuentium praecipitorem habuit. 293. ordinem naturae, qui docet sequatur. 122. ordo & ornatus orationis apud hominum animos plurimum ualeat. 304. Originum libri Catonis laudantur. 114. qui nunc circūferuntur, non uidentur Catonis. 118. Ornate & Latine loqui quomodo differant. 253. utrum magis laudetur ibidem. 253. Orulus Thracum rex. 61. Orosius à Paterculo dissentit. 4. Orosius bellum Achaorum describit. 172. Orpheus. 33. Ortalus & Ortali cognomen. 6. Orpaeus primus excogitauit Clisthenes. 37. ossa & sanguinem quid in oratione uocet Cic. 121. L. Ottho. 448. otium, possessio optima 14. Onicula uocatus Q. Fabius, & cur. 102. 53. 305. P Pacem à Fabricio cum Pyrrho compositam prohibuit Appianus Cacus. 94. pacis autor semper fuit Cice-

ro. 13. passio inter Metellum et Curionem qualis 364. Pacuuius poeta nitor defuit. 377. huius ueternum dixit Tacitus 377. Pacuuius. 343. et. 346. pedagogi quales esse debent. 231. 231. Solonis fuit Pisistratus. 36. pacis comes eloquentia. 75. 76. palaestra. 63. cur nitida dicta. 63. Palamedes dicitur arithmetica inuenisse. 34. Pammenes eloquentissimus Ciceri tempore. 455. Pana à se depictum dedit Achelao Zeuxis. 125. Pana pinxit Protogenes. 129. Panetius ad Q. Aelium Tiberonem de dolore patiendo scripsit. 217. Panetius quis, cuius, qualis que fuerit. 187. Panetium audiuit Lalius. 160. 187. quamuis Stoicus, illorum tamen differendi rationem non probauit. 212. Panetius uixit cum Africano 159. Pancaeste Larissaea. 130. Panza unde dicti. 327. Papiam legem oratione dissuasit Scipio. 150. C. Papius Carbo L. Optimum contra accusatores defendit. 233. L. Papius Fregellanus, Tib. Gracchi P. F. ferè etate fuit. 283. Papius Patus. 192. L. Papius pro Fregellanis coloniisque Latinis orationem habuit in senatu. 283. Parcorum elegantissimus Q. Mucius Scauola. 278. Parrhasi cum Zeuxide certamen 125. Parrhasius aqua in re superatus à Timanthe. 127. pars

I N D E X

pars multis modis dicitur. 329. Partem & partes quid uocet Cicero. 83. pater patriae cur à Q. Catulo uocatus Cicero. 449. pateram & salinum ex argento tantum concedebat bellicosus Imperatoribus Fabricius. 49. Paterculus deplorat mortem Ciceronis. 455. diuersum ab Orosto & Ruso tradit. 4. Patientia fregit T. Gracchum accepta iniuria M. Octauius. 172. patres, auctores fiebant post comitia. 97. patria omnes omnium charitates est complexa. 229. Patris exulauit Memmius. 366. patrociniū pacis. 13. patroni officium. 24. patronos eligendi potestas omnibus non est concessa. 301. patronos quot habere licuit post bella ciuilia. 318. L. Paulus à N. Africa adolescente admonitus quid eidem responderit. 147. Paulus Iouius Nonocomensis. 60. Paulus Manuuius. 1. 11. 60. pauones augur ali caena primus posuit Hortensius 426. pauper fuisse dicitur M. Mamilius. 201. pauperes diuitibus in comitijs quandoque superiores. 179. paupertas C. Fabricii tolerabilis fuit. 93. Pausanias eiusdem laus ab eloquentia. 37. 38. Pausonius pictura quales. 46. Pecuniarum repetundarum poestulatus est C. Calphurnius Piso. 355. pedestris oratio & historia cur dicta. 49. 180. quid Ennio, Ciceroni, Horatio & Quintiliano, & Suida. 106. Suadam uocauit Ennius. haec Dea in Periclis labris sessit aut. ibidem. Suadela ab Horatio uocatur. 106. Pelasgicum Argos. 81. Peni dediti adolescentibus. 196. M. Pennus cur Bruti gentilis. 204. 205. in Pergula proponebat opera perfecta Apelles. 130. perduellionis iudicium à Cicerone sublaturum criminabatur Labienus. 448. peregrini publicis ludis in theatro saltare non licebat. 58. Perdix à Protogene ita depicta, ut mansuetæ ad picturam canerent & congregi gestirent. 129. Pericles. 33. 72. Anaxagora discipulus. 73. à dicendi facultate commendatur. 37. 38. aculeos relinquebat in animis auditorum. 62. Cur dicatur primus orationem scripsisse. 35. dictus est fulgurare & permiscere totam Graciam. 65. in huius labris lepor habitasse dicitur. 74. primus orationem scriptam dixit in iudicio. 77. quadraginta annos Athenis praefuit urbanis & bellicis rebus. 74. quando decessit. 35. tutor fuit Alcibiadis. 39. uer & facundus fuit. 74. in Periclis labris sessit aut Dea. 104. Periclis uirtutes & laudes qui scripserint. 38. Periclis uitam qui nam scripserint. 35. eiusdem laus ab eloquentia. 37. 38. Pericula magistratuum, publica quae tabula mittebantur Scribarum fidei. 419. Peripatetici unde dicti. 221. Peripateticorum Academicorumque consuetudo in ratione dicendi qualis. 219. Peripateticorum et Academicorum dicendi consuetudo cur iudicij & forominus conueniat. 223. Peripateticorum institutis comodus fingitur oratio. 219. Peripateticorum differendi ratio cum suauitate dicendi & copia coniungitur. 219. Peripateticorum eloquentia. 200. Peritis operam damus ut discamus, non ut dicamus. 266. periuri quinam esse soleant. 419. Persa unde nomen habent. 70. horum res pluribus persecutus Herodotus. ibid. Persarum bellum quando. 68. 70. Persius homo literatus. 185. Personas Ciceronianas explicauit hoc commentario Corradus. in Praefat. perturbari solet Orator tam in alienis quam suis perculis. 406. Perusinus lacus. 101. Petere multam ab aliquo Cicero sepe dicit. 238. M. Petrey laus. 14. Petrus Angelinus Bargaus. 60. Petrus Victorius. 25. 60. huius opinio expenditur. 25. 134. 135. Phaleas Carthaginensium Rempublicae constituit. 75. Phalereo exuli animi cultus erat quasi quidam humanitatis cibus. 62. Phalereus Demetrius. 61. primus orationem inflexit, & suauis uideri maluit quam grauis. ibidem. Phanos primum uocatus. 62. in Aegyptum profectus est, eiectus ab Atheniensibus. ibid. ab Aspide morsus interijt, & prope Diospolim sepultus. 62. uide Demetrium. Phalereus Demetrius quo dicendi genere usus. 4. 12. uerbis tractatis frequenter usus. 415. uerborum exornationes frequentat. 123. Phalarum. 62. & Phalarum

dicendi qualis. 219. Peripateticorum et Academicorum dicendi consuetudo cur iudicij & forominus conueniat. 223. Peripateticorum institutis comodus fingitur oratio. 219. Peripateticorum differendi ratio cum suauitate dicendi & copia coniungitur. 219. Peripateticorum eloquentia. 200. Peritis operam damus ut discamus, non ut dicamus. 266. periuri quinam esse soleant. 419. Persa unde nomen habent. 70. horum res pluribus persecutus Herodotus. ibid. Persarum bellum quando. 68. 70. Persius homo literatus. 185. Personas Ciceronianas explicauit hoc commentario Corradus. in Praefat. perturbari solet Orator tam in alienis quam suis perculis. 406. Perusinus lacus. 101. Petere multam ab aliquo Cicero sepe dicit. 238. M. Petrey laus. 14. Petrus Angelinus Bargaus. 60. Petrus Victorius. 25. 60. huius opinio expenditur. 25. 134. 135. Phaleas Carthaginensium Rempublicae constituit. 75. Phalereo exuli animi cultus erat quasi quidam humanitatis cibus. 62. Phalereus Demetrius. 61. primus orationem inflexit, & suauis uideri maluit quam grauis. ibidem. Phanos primum uocatus. 62. in Aegyptum profectus est, eiectus ab Atheniensibus. ibid. ab Aspide morsus interijt, & prope Diospolim sepultus. 62. uide Demetrium. Phalereus Demetrius quo dicendi genere usus. 4. 12. uerbis tractatis frequenter usus. 415. uerborum exornationes frequentat. 123. Phalarum. 62. & Phalarum

Phantasia ad memoriam pertinet. 25
 Phauorini iudicium de Platonis & Lyſia oratione. 53
 Pheonius in procorum epulis de cantauit carmina. 133
 Pherecydes Syrus an ſoluta orationem inuenerit. 49. dicitur primus oratione ſolutam ſcripſiſſe. 35
 Phidias ſignum. 343. & 345.
 Phidias ſimulachris nihil perfectus uideri poterat. 345
 Phidias Athenienſis filius fuit ibidem. Athenis fecit Minerva ſignum, ex ebore. 375. 376.
 Philolaius uocatus Theopompus. 120.
 Philemon Euripidis morte carmine defleuit. 9
 L. Philippi Conſulis dictum. 346
 L. Philippi extat oratio apud Saluſtium. 288
 in L. Philippi oratione ſumma erat libertas. 288
 Philippi Regis res geſtas ſcripſit Theopompus. 120
 L. Philippi ſententia ſenatus eſt aſſenſus. 288
 Philippo largius pote quid dixerit Demades. 59
 Philippus Conſul M. Drusi inimicus. 333
 L. Philippus dictus eſt Piſcinarius cur. 427. cui Marco Perſena Cenſor fuit. 287. Hortenſium cur irridebat. 451. ita ad dicendum ſurgere ſolebat, ut quod primum uerbum habiturus eſſet, neſciret. 288. male dixit, non eſſe in ciuitate duo milia hominum qui rem haberent. 287. ob quas res dictus eſt, eloquentia grauitate, honore florentiſſimus. 288. orator M. Antonio & L. Craſſo proximis accedebat. 287
 L. Philippus, Sex. Iulius Caſar Conſules. 287
 L. Philippus Tribunus militum fieri non potuit. 287
 L. Philippus uno tempore cum ſuis inimiciſſimis redijt in gratiam. 288
 Philoſti Syracuſij ſcriptis amatores defuerunt. 114.

Philistus quis. uis. & que ſeripſerit. 119.
 Philistus praeclare se geſſit in Bello Athenienſium contra Syracuſanos. 119. Dionyſio ſemori in conſtituendo principatu fauit. ibid. a Dionyſio cur ex Sicilia pulſus. ibid. hitoria ſuam ubi ſcripſerit. ibid. & quando reuocatus. ibid. Dionem eijciendum curauit, & Platonem ſemper aduſerſatus. ibid. quomodo interierit, inſepultus abiectus. ibid.
 Philistus Thucydidis imitator. 119. doctus et diligens uocatus a Cicero. ibid.
 Philolaius an pater Gorgia fuerit. 43
 Philolaius uocatus Socrates. 46
 Philonis auditores Romae qui. 43.
 Philonis cognomen in quibus famiſis Romae fuerit. 103
 Philo princeps Academia. 430 hunc quo tempore audiuerit Cicero. ibid.
 Philoſophantur uere pauci apud Romanos. 22.
 Philoſophandi ratio triplex. 432.
 Philoſophi nec fortuna impetu, nec multitudinis opinione, nec dolore, nec paupertate terrenantur. 212. omnia bona a ſeipſis petunt. 212. qui fuerunt a Platone et Ariſtotele dixerunt, omnes uirtutes mediocritate quadam eſſe moderatas. 263
 Philoſophia mater omnium bene dictorum & factorum. 47
 444. laudandorum artium procreatrix, ac parens. 446
 Philoſophia naturalis morali antiquior. 41
 Philoſophia oratorum ſic adiuuat ut palaſtra hiltionem. 223
 Philoſophiae orationis genus eſt equabile & temperatum. 225.
 Philoſophia qua pars Oratori neceſſaria. 446
 Philoſophiam de moribus e caelo primus deuocauit Socrates. 47.
 Phocion clarus orator. 60. De mad de pace ſemper aduſerſatus. 58

Phocionis fragilitas. 59
 Phornio Terent. motoria eſt in affectibus maioribus conſtituta. 216
 Phryges cur minus in dicendo politi 85
 Phryne. 55. deſenſa ab Hyperide. ibid.
 Phocionis 46
 picis uſus quis. 162
 pictura olim inter artes liberales habitata. 125. hanc nobiles Romani diſcebant. ibid.
 Pierius Valerianus 3. 60
 Pietas erga fratres. 229. erga patriam eſt omnium maxima. 229.
 pigmentum. 424
 Pila optime luſit Craſſus. 184
 pileum uexilli in modum ſeruituti ad arma capiendae oſtentauit L. Apuleius Saturninus. 337
 Piraeus 62. 84
 Piſcinarius cur dictus a Cicero ne Hortenſius. 427
 Piſo. 433
 C. Calph. Piſo cum M. Glabrio ne Conſul fuit. 355. quo tempore legem Calphurniam de ambitu tulit. ibidem.
 L. Piſo Fuſidius equitem Romanum debitoribus ſuis addixit. 210
 C. Piſo in Caecina cauſa Cicero ni eſt aduerſatus. 355
 M. Piſo ineptias ac ſtultitias hominum reſpuebat. 352. minor haberi coepit eſt, poſtquam ſatis floruiſſet adoleſcens. ibid.
 homo 353. laborem forenſem cur diutius ferre non potuit. 352. Perripaticus. 353
 L. Piſo quomodo conſul. 174
 M. Piſo quantum detraxit ex ſtudio, tantum amiſit ex gloria. 352. quidquid habuit ex diſciplina eſt conſecutus. 352.
 C. Piſo ſtatarius & ſermonis plenus orator. 354. Cicero nem impellere tentauit ut Caſar inter coniuſatos nominaretur 355.
 M. Piſo Virginum iudicio magnum laudem eſt adeptus. 352.

C. Piſo uultu & ſimulatione multo acutior quam erat uidebatur 354
 Piſonem cur accuſari Cicero 194
 C. Piſoni ſtadium, induſtriam, & ingenium tribuit Cicero 397. & 398.
 Piſonis comites quos nocet Catullus 366
 Piſiſtratis & Alebade Xerxem inuitarunt ad inferendum bellum Graeciae 70
 Piſiſtratum Solonis πειραμα fuiſſe ſcribit Aelianus 36
 Piſiſtratus 33. & 36. quam arte tyrannidem occupauerit. ibid.
 Piſiſtratus diſertus 65. huius etas 67
 Piſicles quo tempore docuerit. 45.
 placatio Deorum lautiffima ex tauro 72
 platano uinum ſuffundebat Hortenſius 427
 Plato Comicus Antiphonem ut auarum notauit 79
 plato genus dicendi forenſe tractare potuiſſet ſi uoluiffet 223.
 Homerus philoſophorum a quo dictus 225. non intelligendi ſolum, ſed etiam dicendi fuit grauiſſimus autor 223. ſolus fuit Antimacho multorum inſtar 303. uariis, multiplex, & copioſus 223
 platonem inuitatus eſt Cicero 2
 Platonem lectitare, quomodo interpretandum 224
 Platoni aduerſatus Philoſtus hiſtoricus 119
 Platonis mos in Dialogorum inſcriptionibus uſurpandis 2
 Platonis encomium 223. 224. in dicendo ubertas 223. iudicium de his, qui ſe a philoſophia ad forum conſerunt 225. mos in finiendis multis dialogis 454.
 oratio media inter carmen & orationem ſolutam collocatur. 225.
 Platonis ſermone uſus eſſet Iupiter ſi Graece loqui uoluiffet. 224
 Platonis teſtimonium de Pericle 74

Plautus, quando 135. quando mortuus. 104. 108. idem commendatur. ibid.
 Plebeia adilitas 383
 plebey flamines 99
 Plebey ordinis fuerunt Rutili Ruffi 307
 Plebs uſitatus quam plebes in reſto caſu dicitur 89
 Plutarchi error corrigitur 203
 Plutarchus Appij orationem in linguam Graecam uertit in in Parallels non probatur 72.
 Scipionis uitam, qua circumfertur non uidetur ſcripſiſſe. 51
 poema quid Hermogeni poema reconditum paucorum approbationem, oratio popularis aſſenſum uulgi debet mouere. 303. & 301.
 poema ſcripſit Hortenſius 425
 poeta bonus an fuerit Cicero. 8. & 9.
 poeta bonus paucis lectoribus debet eſſe contentus 303
 poeta C. Lucilius 186
 poeta L. Accius 197
 Poeta oratori ſimilimus appellatur 132
 Poeta fuerunt aliquot ante Homerum 132
 Poetica facultas antiquiſſima 33. in leuiorum artium numero habetur a Cicero. 8. & cur. 9.
 poetis, & non oratoribus & hiſtoricis conſeſſum eſt ut a uicinis locis appellentur 302
 Poenus cognomen Quintiorum fuit 205
 Poenus, & Punicus qua ratione dictus 103
 quid Cicero aliquando 10
 Etus Phiffes ab Homero, & cur. 67
 Polybij opinio improbat 90
 Polybius defendit Democharem contra Timeum 415. Scipionis comes & praeceptor 159
 Polycasta Neſtoris filia credita mater Homeri 67
 Polycteti Doryphorus 423
 Polycteti ſigna qualia 124. 125
 Polygnotus pictor 124. 126. huius opera. ibid.
 Pompeiani Caſarianos uidere non poterant 270
 Cn. Pompeij grauitas, copia & facultas in dicendo 357
 Q. Pompeij Bithynici aequales fuerunt P. Antonius, L. Octauius Reatinus, & C. Stalenus Patus 357. 358.
 Pompeij ſcripta qualia 181
 Q. Pompeium callide improbum uocat Cicero lib. 2. de Finibus 178
 Cn. Pompeium maioris gloriae cupiditas a dicendi gloria ad bellicas laudes abſtraxit 354.
 populus odio habuit 290. uictum ac fugientem ſecutus eſt Lentulus 394
 Q. Pompeius 381. 382. 425.
 Q. Pompeius Auſidius quando conſul et quid in conſulatu egerit 177
 Q. Pompeius Baulis miſere uiuere coactus 400
 Q. Pompeius A. F. Bithynicus 357. eius dicendi ſtadium, doſtrina labor atque induſtria ibidem.
 Sex. Pompeius Cn. Pompeij Strabonis frater 290. & 289
 Q. Pompeius Conſul ab exercitu Cn. Pompeij Strabonis eſt interfectus 316
 Cn. Pompeius fulgure perijt 290
 homo nouus a Cicero appellatus 178. homo per ſe cognitus, ſummos honores adeptus 177
 Pompeius Hortenſi cliens dictus eſt 346
 A. Pompeius obiit in Capitolio quem Deos ſalutaſſet 358
 Pompeius Poſidonio faſces ſummittebat 28
 Sex. Pompeius praſtantiſſimum ingenium ad ſummam iuris ciuilis, & ad perfectam Geometriae ſcientiam contulit 290
 Cn. Pompeius quando repetiuit declamandi ſtadium 29
 Cn. Pompeius quas leges ex S. C. prouulgaſſet 360. quibus Coſſ. cum Albanis bellum geſſit 356. quo anno de Mithridate triumphariſſet 362. reconciliauit App. Claudium Cicero. 388
 Pompeius Romam imprudenter reliquit 270
 Q. Pompeius Ruffus, L. Cornelius Sylla Coſſ. 316

religio in testimonio adhibenda.	422.	rhetris legibus usi Lacedaemonij.	68.	Rom. Populus de tribus ut pluri-	mum constituere solet. scilicet
Remp. Gracchi dissipauerunt.	191.	Rhodi & Roma Molonem audi-	uit Cicero 99	de Magistratibus de Legibus	& de Bello 179
remetior	22	Rhodi insigni in Romanos fide	aduersus Mithridatem fuerunt	Romulus Amasceus	60
repetundarum accusatus est Ru-	tilius 212	Rhody premia a Senatu Roma	no petijt Molo 434-435	Roscia lex qua, & quid eadem	cautum 448
repetundarum damnatus M. Ca-	to consul. 203	Rhody Lentulos recipere nolue-	runt 394	Q. Roscij Comædi causam Cice-	ro Prætor C. Calphurnio Pifo-
reponnere	24	Rhody oratores quales	83-85.	ne defendit 355	
rerum bonarum maxima &	præcipua habuit Crassus qua.	Rhody premia a Senatu Roma	no petijt Molo 434-435	Sex. Roscium prima causa publi-	ca defendit Cicero. 434. & quo
	182.	Rhody cur dictus Apollonius	Molo 432	tempore 438	
Rerumpub. mutationes quomo-	do fiant, describit Plato 270.	Rhodum cur se contulit Aeschi-	nes. 56. ibidem Demosthe-	Roscium cur ad Hortensium ag-	tem causam accesserit 428
item Theophrastus ibidem.		Rhodum cur se contulit Aeschi-	nes. 56. ibidem Demosthe-	Roscium in Scena 418-419.	
res frumentaria à L. Apuleio	Saturmino ad M. Scaurum trã-	nis orationem recitauit. ibid.	57.	L. Roscius Orho quamnam leg-	tulit 448
slata	337	Rhodus urbs, eiusque laudes. 5.	cur uocetur clara ab Horatio.	Q. Rubrius Varro à Senatu ho-	stis cum C. Mario iudicatus
res illustres quas uocet Cicero.	118.	ibid.		est 280. acer & uehemens ac-	cusator 280
res omnis tribus potissimum con-	paratur moris 31	Rhocænes & Alexandri nu-	ptia ab Aetione depicta 128	Rufus et Orosius à Patriculo dis-	sentiant 4
res suas gestas qui scripserunt re-	cenfer Corradus 348	Rhoxanes & Alexandri nu-	ptia ab Aetione depicta 128	C. Rufius 378	
Rhamnus	79	Rhoxanes & Alexandri nu-	ptia ab Aetione depicta 128	C. Rusticellus Bononiensis 284	
Rhamnusia Nemesis & Rha-	mnusia tribus inde nomen du-	xit. 79	Ridiculum Consulem cur Cicero-	Rutilia Cottam filium è ciuitate	iectum secuta est 213-429
Rhamnusia fuit Antiphō rhe-	tor. 79	Ridiculum Consulem cur Cicero-	nem dixerit Cato 446	Rutilia laus 213	
L. Reginus Q. Seruilium Ca-	pionem carcere liberauit 247.	Robortellus 60	Rogationem Mamiliam plebs	Rutilij etymologica definitio.	207.
eiusque fuga comes accessit.	ibidem	Rogatio 235	Rogationem Magna uoce decreuit	231	
rhetor Diophanes Mitylenæus.	193.	Roma curia triginta 180	Roma quanta centuria 180	Rutilij Rufi plebeij ordinis fue-	runt 207
quid 71	rhetorem in Oratore agit Cicero.	Romanarum rerum monimeta,	& omnis uetustatis exempla	Rutilij uitam quis scripsit. 211	
258.	rhetori concessum est in historijs	oratori Romano nota esse de-	bent 289	Rutilium à Q. Mucio Augu-	re defensum credit Corradus.
interdum mentiri 258	Rhetorica ars, quibus potissimis	Romani cur uocati Titi 94	Romani ne Augures uocatione	214	
constet 419	Rhetorica & eloquentia eadem	haberent, cur uidentur sanxif-	se 217	P. Rutilium, qui cum P. Popi-	lio consul fuit Lelius inter sui
Rhetorica & eloquentia eadem	res. 31. an ars dicenda. ibid.	Romani nobiles nomina minima	tria habere soliti 172	æquales posuit 211	
& 32.	Rhetorica quid Isocrati et Theo-	Romani prius Tribuni plebis	quam Aediles fiebant 332	P. Rutilius 206	
mi 78	Rhetorica quando prohibita exer-	Romani quibus in rebus se Gra-	cis præstare gloriantur 215	Rutilius à Sylla reuocatus lon-	gius cessit 215
Rhetorica ad Herennium autor	non probatur 122	Romani quo modo ciues suos, uel	ostendebant, uel significabant	P. Rutilius consul fuit. 207.	
Rhetorica finis & officium 106	Rhetorica inter duos ponit A-	risstoteles 268	Romanorum exercitus à Cim-	cum quo, & quando ab V. C.	ibidem. competitor Scauri à
Rhetorices descriptio à Gorgia et	ab Aristotele 31	brus & Teutombus quo tempo-	re fuit profligatus 247	Lelio in Amicitia adolescens.	uocatur 211. doctus uir, &
		Romanos primo praelio uicit Py-	rhus 93	Græcis literis eruditus. 210.	item Panatij auditor, &
				in Stoicis propè perfectus	210.
				Rutilius & Scaurus unâ consu-	latum

latum petiuerunt 210	orta 341	Scuola optimatum studiosus	188.
Rutilius in consulatus petitione	repulsam tulit 212. in quo ge-	Q. Scuola peracutus fuit ad ex-	cogitandum quid in iure, aut
nere dicendi est uersatus 210.	in suis orationibus quid argu-	in aequo uerum aut esset, aut	non esset. 257. Pontifex à Fim-
menti tractauit 212	M. Cuius 96	bria est uulneratus. 278. Ponti-	fex, Consul post Rutilium no-
P. Rutilius Lupus uixit mul-	tis annis post M. Scaurum.	Sammitibus aurum & argen-	tum afferentibus quid respon-
214. magis ordinum dissensio-	ne reus, quam ulla culpa sua	derit C. Fabricius 93	Samnium æstiuus omnium aptissi-
factus est. 213. magnum mun-	us de iure respondendi susti-	mum 163	Samus 269
nebat 210. Mithridatis Regis	crudelitatem in rogatos quo	sanctas 84. & orationis sanctas.	85. & sanum dicendi genus.
modo uitauit. 215. natura ue-	hemens & acer 210	61.	61.
Rutilius non Rupilius legendum	175.	Santra sententia de Asiatica re-	dundantia 84
Rutilius Orator, iurisconsultus	& Philosophus fuit. 212. qua-	Sapiens cur appellatus Lælius.	160.
re in sua causa adhibere patro-	num, uel L. Crassum, uel M.	sapientia 8	sapientia princeps omnium uir-
Antonium uoluit 213. qui-	bis temporibus sit condemna-	tutum 38	213.
tus in exilium abire coactus est	213.	Sardiniam prouinciam in primo	consulatu obtinuit Tib. Grac-
P. Rutilius Rufus exulauit	Smyrna. 161. 162	chus 145	Sardos quis subegerit 174
Rutilius uir non seculi sui mo-	do, sed omnis æui optimus.	Saturnij uersus 133	L. Saturninus legem agrariam
ibidem	212. item uir integerrimus.	Saturnij uersus 133	per uim tulit 244
Rutilius uir summa innocen-	tia 212	L. Saturninus Q. Metello diem	dixit. 244. Tribunus plebis
	5	244.	Satyrus miro artificio depictus à
S littera sæpe à ueteribus abjcie-	batur 19	Protogene 129	P. Scuola 181
Sacer mons. 86. cur ita uocatus.	89.	Scuola Augur cur appellatur.	188.
sacra & publica & priuata	erant 98	Scuola Augur quando mor-	tuus 188
Sacra qua in curijs fiebant, quo	modo dicebantur 226	Q. Scuola dicebat, nasci prius	oportere quam emori 261
Salamina bello repetendam per-	suasit Solon & legem latam	Q. Scuola est ab Antonio pater	ni iuris defensor, patrimonij-
de illa abrogandam 37.	Salassos gentem Alpinam qui	que sui propugnator appellatus	est 261
domuerit & quando. 202	Sallustij sententiam de M. Scau-	ro non probat Corradus. 209	Salinator quando & cur uoca-
tus. M. Linius 134-135	salji & faceti sunt Attici	413.	Salatio cui Titius nomen unde

I N D E X

M. Scauro & P. Rutilio non omnino ingenium sed oratoris ingenium defuit 206
M. Scaurum a Iugurtha corruptum probat Sallustius 209
Scaurum ambitus accusavit Rutilius 207
Scaurum defenderunt sex patroni 318
Scaurum oratio sua multis modis commendabat, & in primis quod prudentiam & fidem significabat 206. orationes scriptas reliquit, & libros tres ad L. Fulvium scriptos de vita ipsius acta ibidem
Scaurus a Capione & Rutilio accusatus, se ipse defendit. 207
Scaurus ambitus absolutus Rutilium innocentissimum in ius vocavit 210. Archiam poetam auditorem habuit 210. auctoritate gravitatis & conscientia fretus Varium Suro-nensem fregit 209. gravitate parens non habuit quequam 209. magis rerum magnarum prudentia, quam dicendi arte nitebatur 209. orator & eloquentia consultus a quibus est dictus 207. princeps in senatu fuit 209. vir constantia & gravitate singularis Ciceroni dicitur 209
Secua Q. Crotonis servus L. Saturninum occidit 338
exponata 114, 118, 122, 123. maxime ornant oratorem 254. non tam in verbis pingendis habet pondus, quam in illuminandis sententijs 254. tam ad verba quam ad sententias referuntur 254. verborum & sententiarum lumina 402
Scipio Africanus a Metello inimico laudatus. 158
Scipio Africanus Xerophontis de manibus ponere non solebat 210. quando in lectulo mortuus est repertus 331
Scipionis Africani superioris vitam qui nam scripserint 139
Scipioni collegae Siciliam extra sortem concessit Licinius Crassus 139
Scipionis orationes disertae, ac Livio, Gellioque usae 139
Cn. Scipio, superioris Africani F. a parentibus degeneravit. 140. a patre Antiochi regis praesidio captus. ibid.
P. Scipio Nasica Corculum. 144.
P. Scipio Nasica cum L. Bestia Consulatum administravit. 235.
P. Scipio Nasica filius illius, qui Tib. Gracchi conatus perditos vendicavit 232
P. Scipio Nasica non multis nec sepe dicebat 232
P. Scipio omnes sale facetijsque superabat 231
P. Scipio Nasica Pontifex Pergamum secessit 232
P. Scipioni Nasicae interroganti Gramus praeco quid responderit 232
L. Scipio 289
L. Scipio Masiliam in exilium iit 290
Scopulus reorum cur dictum tribunal T. Cassij 178
Scordiscos male impugnavit M. Cato Consul 203
Scribarum officium quod scribendo oratores meliores fiunt 170
scribendo quis ut plurimum ad dicendum proficit 169
scribere aliquid laboris magni est 170
scribere plurimum, caput eloquentiae 480
Scribonij plebey fuerunt 226
C. Scribonij Curionis opera Syl-la usus est in capiendis Athenis 320
C. Scribonij Curionis triumphum vidit Cicero 321
C. Scribonius Curio 226
C. Scribonius Curio adolescens contra M. Antonium dixit. 320. item Q. Caecilium Metellum accusavit ibid. Consul non fuit 228. domestico usu bene latine locutus est 321. literarum nihil sciebat 319. in numero patronorum fuit 226. orator illustris 226. pro amore in oratione de incestu dixit 227. Pro consul Dardanos in Thracia domuit 320. & usque ad Danubium penetravit. ibidem. quare maxime tenuit oratorum locum 321. Tribunus plebis. 320
C. Scribonius C. F. Curio 406. aversus & adversus impudicus fuit 407. Ciceroni exul non defuit. ibid. Curionis filiola cur vocatus. 407. hunc natura non patris culpa corrupt. ibid. naturam habuit admirabilem ad dicendum. 406.
C. Scribonius Curio Quaestor in Asiam profectus est. 408. sacerdotium quando petierit. ibid. quando transfugit ad populum. ibid. Tribunus plebis ad Comitiorum ius quando evocavit 408. vide Curio. sua et aliena pudicitia prodigiosa fuit. ibid.
L. Scribonius Libo 167, 169
scriptio ad ducendum multum proficitur 218
scriptoribus qui vitas hominum conscripserunt, cur multum debeamus 3 & 4
scriptoris qui Tabulas Familiarum collegit, incuria. 154.
Sebastiani Corradi commentarij ad Epist. ad Atticum 143
& alibi sapiens. & eiusdem in Ciceronis Epistolas Famil. & Val. Max. historias scholia. in Praefat. 148. & alibi.
Seb. Corradi in hisce commentarijs colligendis ratio 59
Seb. Corradi studium in conscribendis hisce commentarijs & labor 2
Seb. Corrad. quo studiorum genere potissimum delectatus in Praefat.
Sebastianus Faustus 60
Sebastianus Pighinus Pontifex Sipontinus, in Epist. Nun-cup.
seculum 66
seculum integrum quod 69
secundas agere 360
Sed, particula aduersativa. 191.
seditionum omnium post Gracchos eloquentissimus L. Apuleius Saturninus usus est 335
P. & C. Sely Philomis auditores 431
Selybrianus

I N D E X

Selybrianus quo tempore docuerit 45
seruus 225
Sempronij gentis praenome quod nam frequens 144
C. Sempronij Gracchi vitam describit Plutarchus 229
Tib. Sempronius Gracchus bis Consul & Censor fuit 230
Tib. Sempronius Gracchus. 144. huic nupta fuit minor Africani filia. ibid. & 145.
C. Sempronius Tuditanus quando consul 176.
P. Sempronius Tuditanus 103.
senatus consilium quod 163
senatus officium quod 163
in Senatu, Africa causam defendit Hortensius 345.
in Senatu quis primus sententiam rogabatur 209
Senatus pacem ab A. Albino cum Iugurtha factam, minima seruandam censuit. 246
Senatus una tempestate duodecim hostes Reipub. iudicavit. 283
Seneca quem imitatus est in Tragedijs 143.
Seneca sententia de P. Rutilio. 215.
Seneca uerum dictum in Hippolyto 348
senectuti quis sermo conueniat. 452
Sententiae arguta delectant. 282
sententia & suffragia quorum nam 409
Ser. nota quomodo interpretanda 113
Serapion cur appellatus Scipio. 199
Q. Serenus descripsit mortem Hortensij 450
Sergius, nomen familiae 113. & 156
serui multi literati fuerunt Roma 164
Seruij praenomen frequens in gente Sulpicia 156
Seruij Grammat. Studium 3
Serulia mater Bruti cum esset uidua D. Silano nupsit. 357.
Serulia femina primaria gener fuit Hortensius 426.
Serulia legis suasionem scripsit L. Crassus 423.
Q. Seruij Capionis bona, quod temere cum Cimbris pugnaverat publicata sunt populi Romani iussu calorum & licarum 40. milibus. 247. eique primo post Regem Tarquinium imperium est abrogatum. ibidem.
Seruliorum dua familiae. 182.
Seruliorum familiam Tullus rex in patres legit 182
Serulius Abala 456
Q. Serulius Capio 144
Q. Serulius Capio, C. Attilius Serranus Coss. 246, 247
Q. Serulius Capio a patria est ciectus quod thesauros Tolosanos attigerat 247
Q. Serulius Capio L. Crasso Consule fuit damnatus 247
Q. Serulius Capio L. Crasso Consule in iudicium est uocatus. 277. hunc L. Crassus defendit ibidem
Q. Serulius Capio iudicia equitibus & senatoribus communicavit 247
Serulius Proconsul Cilices & Isauros subegit. 4. idem uiam per Tauurum montem primus instituit. ibid.
Q. Serulius Proconsul Tolosam urbem Gallorum cepit 247
C. Serulium Glauciam, & L. Saturninum Trib. plebis, mors & Reipublica poena ne unum quidem diem est remorata. 337.
C. Serulius Glaucia de qua re solebat populum monere, quum lex aliqua recitaretur. 338.
C. Serulius Glaucia homo simillimus Athenensis Hyperboli 335. curia stercus appellatus fuit 338
C. Serulius Glaucia post natos homines longe improbius. 335. acutus tamen & callidus apprimique ridiculus, idem ex summis & fortuna & uitae sordibus in praetura Consul factus est ibidem
Q. Sertorius 294
M. Serulius de repetundis accusatus fuit 396
Seruius, praenomen 113
Seruius quis dicebatur 151
Seruius Tullius Sextus Romanus rex 66
Sestia gens plebeia fuit 295
Sestius plebeios fuisse libro sexto refert Livius 237
L. Sestium consulem factum dolebant patres 97
P. Sestius ambitus est damnatus 295
C. Sestius Calvinus 235
L. Sestius de plebe primum consul factus fuit 237
P. Sestius pro quo extat Ciceronis oratio, Tribunus plebis fuit Q. Metello, et P. Lentulo Coss. 895
seuerus & tristis saepe idem Ciceroni 178
seueritas nimia L. Cassij 178
Sextus quis dicebatur 141
si pro an & si positum 372
Sibulum maluit uitare Cicero, quam uocalium concursum. 227.
Sicilia tyrannorum feracissima fuit 76.
Sicilia laus quo loco a Cicerone tra-elata 157
Sicilia patronus uocatus quis a Cicerone 365
Siciliense patrociniuum quando susceptum a Cicerone 440
Cn. Sicinij Trib. plebis in Curionem singularis lepos 324
C. Sicinius 381, 382.
Cn. Sicinius homo impurus, & admodum ridiculus 324
Siculi dictum ad Praetorem Sicinonem hominem stultum sua causa praeficere uolentem 301
Siculi acuti, & mali 77
signa non magni aestimabat Cicero 125.
D. Silanus anno sequenti post Ciceronem Consul fuit 357. eos qui Remp. delere conati fuerant, morte multandos censuit. idem uir fortis & strenuus uocatus a Caesare. ibidem
Ciceronis equalis & Bruti uir tricus fuit 354
D. Silanus. L. Murana Coss. 357
M. Silanum Domitius Tribunus plebis accusauit. 246.

V ii

I N D E X

M. Silanus plures leges quibus militiæ stipendia minuebantur abrogavit	246.	Soles tres in Gallia nisi quando	185	Statarij qui	216
Simonides Sophoclis mortem defleuit	9	soli inculti & derelicti pœna	23	Statarius orator C. Piso	216
Simultas an inter Hortensium & Ciceronem fuerit	6	solicitudine ad dicendum impedi- mentum	55	Statarius quid	355
Simultas inter C. Gracchum & C. Fannium unde orta.	185	Solon 33.36. primus fere disertus apud Atheniens. 65. quando natus 66.67. quid responderit Pisistrato 36. 66. 67. vocatus à Platone. ibid. stultitiam prudenter simulavit	88	Statua Demadis deiecta & in uascula conflata	59
L. Sisenia C. Verrem accusante Cicerone defendit 344. in bonorum oratorum numero non est reputatus	344	Soluta oratio	49.	Status in oratore qualis esse debet	155
L. Sisenia doctus uir & studiosus optimus deditus fuit.	343.	Solute dicere ad rerum explanationem pertinet	208	Stoici in arte definiendi & partien- di acutissime sunt uersati	212.
Aristidem uertit, et historiam quam scripsit turpes iocos inseruit	344	Solutio linguæ cum ipso homine nascitur	208	212. cur inopes in dicendo reperi- antur 219. fere omnes pruden- tissimi in differendo 218.219	99
Sisenia historicus derisus à C. Rusio 378. inusitatis uerbis libenter utebatur. ibid.		Solutio linguæ cum ipso homine nascitur	208	Stoici quod orationis genus sectentur	174.210.
L. Sisenia puerile quiddam in historia consecratur. 344. de Gracis unum Clitarchum legisse uidetur	344	Sophocles Euripidis morte ualde doluit	9	Stoicorum differendi genus spinosum & subtile	212
Smyrna	162	Sophocles & Euripid. opera correcte perijt ab Atheniensibus Ptolemæus	3	Stoicorum genus orationis abhorret ab auribus uulgi 223. heresis nullum sequitur florem orationis 220. in dialecticis omnis cura consumitur 219. oratio contractior quam populi aures requirunt 219. sententia & præcepta aliqua ex parte describuntur 217. uera & propria opinio	212
Sociale bellum quando ceptum	429	Sophocles & Euripid. opera correcte perijt ab Atheniensibus Ptolemæus	3	Stoicos Crassus rejicit	220
Sociale bellum unde dictum	185.	Sophocles mortem qui defleuerunt	9	Stoicos Crassus rejicit	220
Socialis belli origo	332	Sophus appellatus qui hodie regnat apud Persas	70	Stoicos Crassus rejicit	220
Societas facta Venetis, in quam recipiebantur illi tantum qui multum opibus poterant	281	Sp. quid	173	Stratonice urbs	439
Societas Romanorum cum Indis	185	Spartiani locus castigatus	190	Strigosi equi	117
Socrates	41	Speronus Speronius	60.	Stro quid antiquitus denotabat	27.28.
Socrates ab Apolline sapientiss. iudicatus & quinam de eo scripserint	46	Stibingem à Verre accepit Hortensius	427	Stultitiam prudenter simulavit L. Brutus	86.88
Socrates inter eloquentes non solent numerari	208	Stipendium quomodo exercuerit Cicerone	437.443.	Stylus Atticus	282
Socrates mirifice laudatus	46.	Stylus Atticus	282	Suada medulla uocatus Cor. Cethegus. 104. & deinceps.	
Socrates quid responderit Lysia	53.	Stylus Atticus	282	Suanitas Catuli in dicendo Crassum deleuit	208
Socrates Rhetoricam negauerat artem esse	80	Stylus Atticus	282	Suanitas dicendi in Nestore	67
Socrates uiuendi à dicendi præceptis separauit	220	Stylus Atticus	282	Suaues in dicendo qui	106
Socratis discipuli doctiores qui. ibid.		Stylus Atticus	282	Subsellia iudicum quo loco Romæ posita	419
Socratis ironia faceta & elegans	420.	Stylus Atticus	282	Subtile, & acutum genus dicendi idem Ciceroni	116
Socratis uersus ponit Diogenes Laërtius	273	Stylus Atticus	282	Subtilitas tributa Lysia	53
Sodales apud Iuriconsultos qui	282	Stylus Atticus	282	Succus orationis quis	60.61.
Solacissimus notatur in Cicerone.	171.	Stylus Atticus	282	Succus periculis	61
		Stylus Atticus	282	Sulpicii patricij fuerunt	113
		Stylus Atticus	282	Sulpicij Galli opera Terentium in scribendo usum existimant nonnulli	142
		Stylus Atticus	282	C. Sulpicium Gallum populi uertioris Hispania patronum sumpserunt	141
		Stylus Atticus	282	C. Sulpi	

I N D E X

C. Sulpicius Gallus. 138. Ligures subegit. 142. ratione defectus Solis & Luna primus in uulgus extulit.	141	cum Cicerone quo melior et doctior esset Rhodum est profectus.	264	Tarquinius Superbus an Prisci filius.	88
C. Sulpicius Galba quando consul.	175	Etur esse Rhodum est profectus.	264	Tatiani Syri opinio de artium inuentoribus.	34
Ser. Sulpicius Galba male pergnauit aduersus Lusitanos.	157.	Etur esse Rhodum est profectus.	264	taurorum sanguis celerrime coit.	72.
P. Sulpicij mors. 313. uox gestus, & oratio qualis.	310	Etur esse Rhodum est profectus.	264	taurus uictimis opimis accommodatus.	72
P. Sulpicio L. Crassus neminem uoce suauiore ac pleniore audiuit.	314	Etur esse Rhodum est profectus.	264	tepus sapius quam tepus dicunt Græci dum de Rhetorica loquuntur.	80
P. Sulpicius & C. Cotta equalibus suis plurimum præstituerunt.	314	Etur esse Rhodum est profectus.	264	Tectissimus à Cicerone dicitur M. Antonius	209
P. Sulpicius.	170	Etur esse Rhodum est profectus.	264	Tectus quis.	209
P. Sulpicius, grædis et tragicus orator. 310. 430. in Marrucinos profectus. 429. L. Crassi amore in consensu ab eo misquâ discedebat. 314. L. Crassum imitari uolebat. 310. orationes scribere neque consueuerat neque propter occupationes etiam scribere poterat. 314. Q. Pompeij Consul filium & Sylla generum occidit. 313. Tribunus plebis autore C. Mario perniciosas leges promulgauit.	313.	Etur esse Rhodum est profectus.	264	Teij cur migrarint Abdera. 43	43
Ser. Sulpicij dua tantum epistola reperitur.	266	Etur esse Rhodum est profectus.	264	Telemachus Vhysis F. creditus à multis pater Homeri.	67
Seruij Sulpicij laus. 262 & 264		Etur esse Rhodum est profectus.	264	temporis autoritas, in quo?	71
Seruius Sulpicio nemo plus studij & ad dicendum, & ad omnes bonarum rerum disciplinas adhibuit.	262	Etur esse Rhodum est profectus.	264	tempus.	135
Ser. Sulpicium Sami audiuit Brutus.	18	Etur esse Rhodum est profectus.	264	tempus inter Consulatum & Præturam quam longum esse soleat.	157
Seruius Sulpicius Ciceronis amicus. 265. cunctator. 267. Dialecticam didicit. 264. dicendi causa duobus peritissimis operam dedit. 264. iam grandis, iuri operam dare cepit. 267. in petitione Consulatus repulsam tulit.	263	Etur esse Rhodum est profectus.	264	tenus est Lysias.	414
Seruius Sulpicius, M. Claudius Marcellus Coss.		Etur esse Rhodum est profectus.	264	Terentia in libatione post sacrificium signum habuit futuri Consulatus mariti	447
Seruius Sulpicius post M. Tullium in causis orandis primū locum obtinuit. 263. præceptores habuit, L. Lucillum Balbum & C. A. quillum Galbum. 264. superauit utrumque. ibidem. sapientissime fecit. 268 tres orationes scripsit. 266. una		Etur esse Rhodum est profectus.	264	Terentij Andria quo tempore acta.	142
		Etur esse Rhodum est profectus.	264	Terentij Eunuchus quando acta	100.
		Etur esse Rhodum est profectus.	264	Terentij fabula cur à Lelio putabantur scripta.	163
		Etur esse Rhodum est profectus.	264	C. Terentij Varronis pater quis.	139.
		Etur esse Rhodum est profectus.	264	C. Terentius Varro. 138. 139. duabus Aedilitibus perfunctus	383
		Etur esse Rhodum est profectus.	264	M. Terentius Varro Ciceronis et Attici amicus. 108. libros quadraginta & unum antiquitatis scripsit, & de Poetis. ibid.	87
		Etur esse Rhodum est profectus.	264	Terra mater omnium.	87
		Etur esse Rhodum est profectus.	264	Testamenta in priuatis actis debent esse firmissima.	308
		Etur esse Rhodum est profectus.	264	testes iurati dicebant.	422
		Etur esse Rhodum est profectus.	264	in testibus ad faciendam fidem autoritas quaritur.	71
		Etur esse Rhodum est profectus.	264	in Testimonio religio adhibenda est.	422
		Etur esse Rhodum est profectus.	264	Testimonium religionem requirit.	209
		Etur esse Rhodum est profectus.	264	testularum suffragijs expulsus Themistocles.	70
		Etur esse Rhodum est profectus.	264	Tetilius Rogus Philonis auditor.	431
		Etur esse Rhodum est profectus.	264	Theba Bœotia.	82
		Etur esse Rhodum est profectus.	264	Thebani pingues.	82

Themistocles 37. solus ex Gracis
um Romanis Imperatorib.
conferendus. *ibid.* creditur ue
meno sibi conscivisse mortem.
69. 71. *lyra* recusans habitus
est indoctor 137
Themistocles quando 68. de hu
ius morte Thucydides senten
tia. 69. ad Persas se contulit.
70. restularum suffragijs A
thenis expulsus. *ibid.* rerum
gestarum gloria clarus. 15
Themistocli sapientie coronam et
cur dederint Athenienses.
37. quid Idem Atheniensib.
persuaserit. 38
thenaurum pro thesauro cur no
nulli male scripserunt. 6
Theodorus Byzantius. 75. 79. co
tra Thrasybulum & Ando
cidem scripsit. 79
Theod. Gaza fallitur. 107
Theophrastus a divinitate loque
di nomen invenit. 224. 286
agre tulit se non potuisse hospi
tis speciem effugere. 285. Ere
sius fuit. 64. philosphorum o
mnium elegantissimus. *ibid.*
vide plura. uocatus prius ab
Aristot. Euphrastus. 64
Theopompus. 314. maledicus a
quibus uocatus. 110. difficilis
& morosus, & cur frenis in
dignisse dicatur. *ibid.* impetu
ferrebat. *ibid.* ueritatis stu
diosus fuit. 120. pecuniis mul
tas ueritatis indagada gratia
insumpsit, licet Cicero in hu
ius scriptis multas fabulas esse
dicat. 120. idem cur diuinitus
multatus credatur. *ibid.* Idē
in certamine de Mausoli lau
dib. constituto uicit. *ibid.* qua
ratione officit Thucydides scri
ptis. 114. 119. 120. quenam scri
pserit. *ibid.* & oratori
similis cur uocetur. 120. ab Iso
crate impulsus se ad historiam
contulit. *ibid.*
Theramenes. 37-39
Theramenes fuit praeceptor Iso
cratis. 40. duces, qui in Argi
nensis fuerunt, detulit, a tri
ginta tyrannis sublatus. *ibid.*
a quibus laudatus. 40. Prodi
ci discipulus. *ibid.*
Thermestini qui 177
Termantini qui. 177

Thrasibulus Critiam corrape
rent. 39
Thrasibulus Critiam interfe
cit. 39
Thrasymachus Chalcedonius.
41. 43. quid scripserit. 43. quo
modo numeri inueniendi prin
ceps dicitur. 49
Thucydidem imitari cur diffi
cillimum, 416
Thucydides Oroli F. 33. cur nun
quam habitus orator. 416. cur
obscure scripserit. 41. Herodo
to suas historias recitante fle
uit. 35. quando floruerit. 37. 40.
quatenus imitandus. 413. 416.
Thucydidi & Pericli patrio ca
su. 40
Thucydides at. 41. genus dice
di quale. 40. eiusdem Concio
nes quales. 41. laus. 69. opinio
de Themistocle. *ibid.* genus pa
ternum & maternum. 71
Thucydides magister fuit An
tiphan rhetor. 79
Thucydides scriptis defuerunt
amatores aliquando. 114. eius
dem concisa sententiae. & mi
nimium acumen ac obscuritas.
114. et. 119.
Thyestam fabulam quando do
cuit Ennius. 138. 143.
Thyestaxos dicitur uocatus Socra
tes. 46
Tiberij qui uocati. 144
Tiberius quot annos habuit cum
interficeretur. 229
Tignum recepit Curio. 408
Timei Taurominitani historia
cur non probant Aemil. Pro
bus & Plutarch. 115
Timaus Taurominitanus. 115.
ab Agathocle pulsus uenit
Athenas. *ibid.* quenam scri
pserit. *ibid.* & orator
similis cur uocatur. *ibid.* ab Iso
crate impulsus se ad historiam
contulit. *ibid.*
Timaus Lycurgos duos Laceda
monios fuisse scripsit 68
Timaus qualis in historia. 451
Timanthes pictor. 124. 127
Timochares medicus Ambra
ciensis quid Fabricio pollici
tus fuerit. 93
T. Inca cum Q. Granio dicaci
tate certare solet. 285
T. Inca Placentinus homo fa

cetissimus. 285
Tiro libertus, tres libros Cicero
de Ridiculis edidit. 446.
Idem quatuor libros de uita
Ciceronis scripsit. *ibid.*
Tisia discipulus fuit Lysias. 52
Tisias & Corax rhetores. 35.
Tisias persuadendi peritissimus
77.
Tisias quando Siculos rhetoricā
docuit 75. et. 77
Titinia C. Cotta uxor. 329
Titinia gens plebeia fuit 327
Titi unde dicti. & Titi prae
men, unde. 94.
C. Titi in orationibus argutia,
urbanitas, atque exemplorum
copia. 280. orationes Attico
penē stylo erant scriptae. 280
Titios plebeios fuisse unde cogno
scitur. 340
C. Titius. 289
Titius, prouerbiū unde na
tum. 341
Sex. Titius 340. ab equitibus
Romanis improbus cuius est in
dicatus. 341. qua de causa sit
condemnatus. *ibid.*
C. Titius argutias in Tragae
dias satis quidem acutē sed pa
rum tragicē transtulit. 280
Sex. Titius se Casandram esse
dicebat. 341
titulo pendenti cur usus Apel
les. 131
Tituli milites cur uocati. 94
Titus & Aruns ad Apollinis
oraculum profecti L. Brutum
secum adduxerunt. 87. 88
togam pretextam praececi Ap
pio quomodo intelligendum.
388.
togam pretextam quid uocet
Cicero. 387
Togatorum omnium literatissi
mus Q. Valerius Soranus. 286
tonitrua, fulguraque pinxit
Apelles. 131
τοπιων 266
Sp. Torios homines infimos fuis
se cur existimandum. 248
Sp. Torius agrum publicum ui
tiosa & mutili lege, uectig
le leuauit. 244. satis ualuit in
populari genere dicendi. 244
L. Torquato quid responderit
Hortensius 428
T. Torquatus. 361
L. Torquatus

L. Torquatus belli civilis finem
statuebat si Pompeius Italia
cederet. 356. eleganter & per
urbane dicebat. 354. Orico a
Pompeio praefectus oppidum
Caesari dedit. 356
tractare. 12
τραγωιδίας λέγειν 314
τραγωιδίαν λέγειν 72
Tragœdia omne genus scripti
grauitate uincit. 72. 282.
item nihil habet in quo sit ar
gutus locus. *ibid.*
translatio debet esse uerecunda.
13. 104
Trapezuntij opinio de carmine
in soluta oratione. 49
Trasimenus lacus. 101
tria que orator facere debet,
quenam sunt. 402
Triarius. 382. 384. Legatus L. Lu
culli in Asia fuit. *ibid.*
Triarius aduersus Mithridatē
infeliciter pugnavit. 384. Tri
arij fuerunt e gente Valeria.
ibid.
Triarij milites qui. 252
Triunatus a M. Druso pro se
natus auctoritate est susce
ptus. 332
Tribuni plebis cuius rei causa
creabantur. 275. in Rostris con
cionabantur, uel alijs concio
nantibus sedebant 429. priua
tos, Auguros, & magistrat
erant in concionem producere po
terant. 327
Tribuni plebis quando creati.
180.
tribunum nomina mutauit et au
xit Athenis Clisthenes. 37
Triperita liber Sex. Aelij.
141.
triste & seuerum Cicero saepe
coniungit. 178. 211
Triumuii plures Roma fuerunt
217.
Triumuii qui primum & quo
tempore creati. 217
Troicus dialogus scriptus ab
Hippia. 45
τροποι 114. 122
Tubero & Rutilius fuerunt a
quales. 217
Q. Tullero iudicauit a iudicij
Augures uacationem non
habere. 217
tudites. 105

C. Tuditani Commentarium de
cimum tertium, Plin. et Gell.
legerunt. 176
Tuditanus unde dictus. 105
C. Tuditanus qualis uita mori
busque fuerit. 172
Tullia Ciceronis filia quo tempo
re deceffit. 269
Tullia lex. 361
Tulliam filiam Cicero collocauit
tribus uiris 388
M. Tullium Cic. in Augurum
collegium cooptauit Horten
sius. 426.
Tullij unde dicti. 113.
M. Tullio, quid fuerit propo
situm in scribendo libro qui Bru
tus dicitur. 1. et. 2
de Tullio, uide supra in uoce Ci
cero.
Tullios, in patres legit ex Al
banis principibus Tullus Rex.
112.
M. Tullius Cicero extra omnem
ingenij aleam positus. 371.
equestri loco ortus fuit. 122
in cuius locum fuerit Au
gur cooptatus. 410. iuris ciui
lis studio multum opera dabat
430. librum de Consulatu suo
scripsit Graece. 435. Molonem
Rhodium quando audiuerit.
430. Philonem quando audi
uerit. 430. quando P. Sulpi
cium.
M. Tullius Cicero princeps co
pia, et inuentor. hinc bene de po
pulo Romano meritum dixit
Caesar. 370. 372. Platonem imi
tatus est. 2. quibus in rebus re
prehensus. 439
re tota describitur. 3
L. Tullius. 352
Tusculi natus M. Cato. 422
Tusculum quis condiderit. 110
tyrannis ex qua re gignitur.
88.
Tyrtamus primus uocatus Theo
phrastus 64
Tyria purpura dibapha usus Le
tulus. 393

quam Gracis et Latinis literis
eruditi. 283
Valerius Catullus poeta cum
Memmio in Bithyniam profe
ctus. 366
M. Valerius Dictator discor
dias dicendo sedauit et quan
do. 84. 86. cur & quando
Maximus appellatus. *ibid.*
C. Valerius & M. Herennius
Coss. 346
Valerius Leuinus a Pyrrho ui
ctus. 94
M. Valerius Messala ab Hortē
sio defensus. 453
M. Valerius Messala. 361. quan
do Consul factus. 362. Ciceronis
amator. *ibid.*
Valerius Maximus a ceteris
scriptoribus solet dissentire.
333.
L. Valerius Potitus. 86. Plebem
legibus & concionibus miti
gauit. *ibid.* quibus legibus ple
bem mitigauerit. 91
Valerius Publicola primus Bru
tum laudauit mortuum in co
cione. 111
C. Valerius Triarius. 382. 384.
contra Lepidum in Sardinia
tulit arma. *ibid.*
Valerij sunt dicti, qui postea Va
lerij. 89
Q. Valerius Ennii annales
in magna frequentia recita
re solitus. 105
Varia lex qua. 429
Varia lege sola quando exerce
batur iudicium. 425
Q. Varij mors. 330. et. 331
Q. Varius. 425
Q. Varius Drusum ferro, Me
tellum ueneno sustulit. 330.
quam legem tulerit. 429. eadē
sua lege condēnatus. *ibid.* que
imitatus est. 143. Sacronensis
unde dictus. 330. Tribunus
plebis. 330. legem aduersus
intercessionem collegarum pro
rogauit. *ibid.* idem socia
le & ciuile bellum excitauit.
331.
M. Varro diligentissimus inue
stigator antiquitatis. 104. 108.
plura scripsit quam alius quis
piam. 316
Varronis diligentia commenda
tur. 3. ingenium. 316
V iij

C. Varro Aedilitate, Quæstura, & Pratura functus ad Consulatum peruenit. 139. apud Cannas culpa sua uires Pop. Rom. exhausit. *ibid.* & cur tam infeliciter pugnasse credatur bello Piratico classibus præfuit. 382. Consul cur apud Cannas infeliciter dimicauit. 18. Legatus in Africam missus. 139. Triumuir cur creatus. 139
 C. Varroni à Cannensi clade redenti Romæ obuiam itum est ab omnibus ordinibus. 139. ac eidem cur acta gratia. *ibid.*
 Vates qui & unde appellati. 133.
 in Vatinium scripsit accusationes Caluus. 411
 Vbalidius. 3
 ubertas agrorum septem annos in Indæa. 60
 uectigalia à quibus conducebatur publicani. 163
 uectigalia Romani neruos esse Reipub. semper duxerunt. 249
 P. Vellius Marcorum dux. 284
 Vellius quid Casari pollicitus de Curtione. 407
 Q. Vellius Veltianus è Marfisi, prudens uir, & in dicendo breuis. 283
 uehementi oratori primas tribuit Cicero. 166
 Velina tribus. 293
 uelites qui. 397
 Venalium uendendorum leges à quo late. 201
 Venerem inchoatam Cois reliquit Apelles. 131
 Venetorum institutio in rebus maritimis. 194
 Verba ad quid sunt reperta. 307
 uerba arte iuncta à quibus primum. 41
 uerba illustria, Ciceroni quæ. 118
 mutata quæ eidem. 122
 Verbis translatis frequenter usus Phalereus. 415
 uerborum delectum, originem esse eloquentiæ dixit Casar. 370.
 uerborum genus uitidum quod. 63. 252.
 uerborum immutationes Græci τρῶμος uocant. 114
 uerborum splendore et copia ora-

tor magnopere commendatur. 324. structura & ad numerum conclusio non fuit ante Isocratem. 47. structura, et quædam quasi ad numerum conclusio dedita opera est quæ sita. 208
 uerbum inauditum & insolens tanquam scopulum fugiendum censuit Casar. 374. 413.
 Verrem nemo defendere ausus accusante Cicero. 443
 Verrem quando accusare cepit Cicero. 443
 Verrem quo Pratore Cicero accusauit. 355
 Verres accusatione Ciceronis percussus, sua sponte in exilium abiit. 443. Mamertinorum causam cognoscebat consilio. 162.
 Prætor fuit Lucullo & Cotta Consulibus. 336
 Verrucosus, uocatus Q. Fabius et cur. 102
 uestes, quæ Cilicia uocantur ad quid inuenta. 5
 ueteratores qui. 155
 Veteres Academici & Peripatetici ijdem esse censebantur. 221
 L. Veturius eques Romanus Æmiliam uirginem Vestalem furtiuo stupro polluit. 272.
 L. Veturius Philo. 98. et. 103. uetustas nimia suauitatem non habet, nec tolerabilis. 413
 Viam Æmiliam à M. Scauro stratam falso existimat Autor libelli de Viris illust. 221
 C. Vibius Pansa, A. Hircius Coss. 327
 C. Vibius Pansa successit Bruto in Asia. 18
 uictima petebantur ex Reatinis montibus et Clitumno. 72
 Victorius. 325. 134
 Vim dicendi ueteres Græci sapientiam nominarunt. 208
 uini uetustas ex Consulibus discussatur. 417
 uinum uetus semper commendatum. 416
 Virgilius multos uersus ex Fulgii annalibus mutuatus est. 241.
 M. Virgilius Tribunus plebis

L. Sylla Imperatori diem dixit. 293
 Viriati belli causa extitit Galba. 167
 Viriatus Lusti annus, eiusque gesta & mors. 153
 Viriatus, quorum dolis interficitur. 182
 uiri docti multi florent hoc tempore. 60
 uiro quid maxime proprium. 236
 uirorum clarorum laudes in epulis carminibus cantabantur. 136.
 uirtus amitti non potest. 29
 uirtus ut quidam putant non est didactica. 210
 uirtus unde dicta. 216.
 uirtutem pro bonitate posuit Plautus. 236
 uirtutem pro fortitudine saepe posuit Cicero. 236
 uirtutes appellantur omnes rethæ animi affectiones. 236
 uirtutis nomen quid cum adiunctis. 118
 uirtutes Oratoria omnes in orationibus. Catonis reperiuntur. 170.
 uis atque copia ad quod dicendum genus spectant. 215
 uis dicendi in Ulyssæ fuit. 67
 C. Visellius Aculeo. 381. 383. uis oratoris in quo. 167
 C. Visellius Varro. 381. 382. in Asia Tribunus militum fuit. *ibid.*
 uita semper eundem seruantem tenorem hominem per hians depictam signabant Ægyptij. 186
 uitam & uictum Cicero saepe coniungit. 176.
 uitas hominum conferentibus cur multum debemus. 3. & 4.
 uituperatio et laudatio quid differat à loco communi. 78
 uirorum censuram facere noluit Cicero & cur. 370
 Ulysses stultitiam prudenter simulauit. 88
 Ulyssis in dicendo uis. 41
 Ulyssis laus & uis in dicendo. 65. 67. cur ab Homero laudetur. *ibid.* τολύππος dictus. *ibid.*
 umbratilis & mollis cur dicatur oratio Philosophorum. 64
 unctior

unctior consuetudo loquendi. 143
 L. Volcatius Tullus consilium publicum habuit ad rationem Catilina haberet, si peteret Consulatum. 338
 uoluntatem negligere & sequi literas, calumniatoris est officium. 308
 uoluntates hominum uaria, uaria peperere dicendi genera. 166.
 Volsci qui. 69
 Volscorum bellum grauissimum. 68. quando gestum. 69. 70.
 uox canora et suavis in Hortensio. 425
 uox quomodo firma seruetur in quo loco tradit Cicero. 255
 uox una maxime eloquentiam uel commendat uel sustinet. 235.
 urbes saepe nominibus suarum insularum solent appellari. 269
 usura etymologia. 23
 usus omnium magistrorum præcepta superat. 282
 usus rerum, disciplina quauis melior. 59

ut temporibus illis, locutio elegans. 36
 utilitas doctori publico spectanda. 1
 uitas tanta depinxit arte Zeuxis, ut aues aduolarent. 125
 uulgus cur interdum non probandum oratorem probat. 304
 uulgus in oratore quid potissimum iudicare solet. 297
 uultus quid. 350
 uultus, quot animi motus sunt, tot significationes, & commutationes potest efficere. 310

X

Xanthippus Miltiadem accusauit. 73. Periclis pater. *ibid.*
 Xanthius non fuit Protogenes. 128.
 Xanthus. 128
 Xenocles. 439. pro Asia in Senatu dixit. 439
 Xenophon, Aratus, Catulus, & alij de se scripta reliquerunt. 210
 Xenophon propter orationis dulcedinem ἀπὸ τῆς ἁπλῆς καὶ ἁγνῆς

μᾶλλον 240
 Xenophon quo dicendi genere usus. 240
 Xenophontis Cyrum Scipio de manibus non ponebat. 158
 Xenophontis dicendi genus quale. 40
 Xenophontis sermone ipsa Græcia finxisse uidentur. 240
 Xerxes quorum hortatu & à quibus incitatus Græcia bellum intulit. 70
 Ξυδᾶς 16

Z

Zeno 212
 Zeno Eleates inuentor dialectices. 34. quo tempore fuerit. *ibid.*
 Zeno Stoicorum princeps, non tam reuè inuentor fuit, quam nouorum uerborum. 219
 Zenocles Adramytenus. 438. Ζήννα 296
 Zeuxidis dictum. in Epist. Zeuxis pictor. 124. 125. 126. ridentem mortuus est. *ibid.*
 Ziela nobilis clade Triarij. 384.
 Zoroaster. 66

Laur. Torrentinus Lectori S.

XCV SOS iam hosce Commentarios amicis denuo perlegendos tradidi
mus; qui cum exquisitam diligentiam, summumque studium in his
conscribendis Autorem posuisse deprehendissent; rem dignam & insitu-
to nostro & officio iudicauerunt, si, quos errores operarum nostra-
rum fudisset incuria, eos non solum annotatos proponeremus, sed &
indices etiam colligendos curaremus; hac ratione futurum affirmantes, ut & lau-
datius hoc interpretandi genus melius agnosceretur, & fructus plenior ac uberior à te
perciperetur. Vtrumque itaque non grauatim communia tua studia iuuandi gratia feci-
mus, uel certè facere uoluimus. Tu tam commoda iam oblata occasione fruerere: & eius-
dem Corradi nostri Quæsturam, hoc est doctas & accuratas ad Ciceronis opera tum
observationes, tum animaduersiones; & in Epistolas ad Brutum Commentarios expe-
ctato: & nisi maxima huius uiri modestia, qui polliceri pauca; præstare uero multa sem-
per solitus sit, cogeret me quoque in pollicendo esse restrictiorem, adderem & explica-
tiones ad tres libros Epistolarum ad Q. Fratrem, Orationem pro Lege Manilia, Domo
sua & alia pleraque. Vale.

Chartarum series

* a b c d e f g h i k l m n o p q r s t u x y z . A B C D
E F G H I K L M N O P Q R S T V .
Omnes sunt Terniones præter T duernionem.

Ne quis hunc Seb. Corradi Commentarium in Cicer.
Brutum intra annos decem imprimat aut alibi impres-
sum diuendat, præterquam cui hoc a Laur. Torrentino
permisum est, Iulii. III. Pont. Max. Caroli V. Imper.
Henrici II. Gallorum Regis, Cosmi Medicis Florent.
Ducis II. Priuilegio cautum est, prout in singulis eorum
dem diplomatibus graui multa sancitum est.

